

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

المصباح المونیر

في تہذیب تفسیر

ابن الکثیر

PDF4Kurd

بہار الکردي

القرآن

مختار من المصباح

ماخرات الشیخ تفسیر الرحمن بن الکردي

بہار الکردي

في حدیث عبد اللہ بن مسعود

بہار الکردي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ناسنامه تفسیر

.....

- ناوی تفسیر: تفسیر ابن الکثیر به کوردی
- وه رگیپرانی: علی حاجی عبدالله پریسی
- نۆرهی چاپ: یه کهم ۲۰۱۲
- شوینی چاپ: تاران
- هه له چنی و دیزاین: ابراهیم معروف

بلاوکار:

ناوهندی روشنبیر بو چاپ و بلاوکردنه وه

سلیمانی

﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۵۳) وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُؤْثِرُ بِهِ
أَسْتَخْلِصُهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿۵۴﴾ قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ
عَلِيمٌ ﴿۵۵﴾

پله و پایہ یوسف له لای پاشای میسر

﴿وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي﴾ منیش هرگز پاكانه بخوم ناکم، ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي﴾ نه نفس هه موو شتی به مروؤ دهکا، مه گهر نه وکسه نه بیت په روه ردگارم به زهیی پییدا بیته وه. واته: ژنه که گوتی: من پاكانه بؤ خوم ناکم چونکه نه فس و ناره زوو هه موو شتی به مروؤ دهکا، بویه من ویستم دهستی له که لا تیکه ل بکم. نه م قسه یه مه شهوترو شیاوترو چاکتره بؤ نه و پوداوه و مانای نه م به سه رهاته. ماوه ردی له ته فسیره که یانه مه ی گیراوه ته وه، ئیبنوته میمه ش (په حمه تی خوی لیبی) پشتگیری نه م قسه یه ی کردوه و کتیبیکی تاییه تی له سر نووسیوه. نه شلین: نه مه: قسه کانی یوسفه (سه لامی خوی لیبی) دهلی: ﴿ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ﴾ بؤ نه وه ی عه زیز بزانی له پاشه ملی کاری خراپم له که ل ژنه که یا نه کردوه. ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ﴾ به راستی خودا فریقلی خائینان سرکه وتوو ناکا بویه نوینه ره که م که پانده وه تا پاشا بزانی و وه زیریش هر بزانی که من پاک و خاوینم، نه م قسه یه هر نه و قسه یه که ئیبنوجه ریرو ئیبنونه بی حاتیم گوتویانه، جگه له مه هیچی تریان نه گوتوه. به لام قسه ی یه که م به میزترو ناشکراتره، چونکه شیوازی قسه کان هه موو نه وه ده که یه نی که، نه م قسانه، قسه ی ژنه که ی عه زیزه لای پاشا کردویه تی، یوسف (سه لامی خوی لیبی) له لایان نه بووه، به لکو دوی نه وه پاشا داوی کردوه بیهینن.

خوی گهره باسی پاشای میسر دهکات، کاتیک بیتاوانی و پاکی یوسفی بؤ ده رکوت دوی نه و بوختانه ی درایه پالی، ده فهرموویت: ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُؤْثِرُ بِهِ أَسْتَخْلِصُهُ لِنَفْسِي﴾ واته: پاشا گوتی بیهیننه لای من دهیکه مه که سیکی تاییه ت به خوم، واته: دهیکه مه پیاویکی جی پازو نیازی خوم، ﴿فَلَمَّا كَلَّمَهُ﴾ کاتیک دواندی و قسه ی له که لدا کرد بؤی ده رکوت چه نده به پیزو شاره زاو پیکه وتوو په وشته جوانه ﴿قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾ پاشا گوتی: تو له مرپوه له لای ئیمه به پیزو جیگای باوه پی. یوسف (سه لامی خوی لیبت) گوتی: ﴿قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ﴾ واته: بمکه به سه رکاری که نجینه و به روبوومی ولات، ده پیاریزم و لیثی ده زانم، یوسف وه سفی خوی بؤ پاشا کرد، نه و وه سفکردنه دروسته بؤ که سیک نه گهر خه لکی نه یده زانی شاره زایی مه یه له کاریکدا له کاتی

پېۋىستدا، يوسف گوتى: ﴿إِنِّي حَفِيزٌ عَلِيمٌ﴾ واتە: بە پاستى من پارىزەرىكى شارەزام، واتە: زۆر شارەزاو دورىن بوو، بۇ ئەو كارەى كە پىي سېڭىردا، بۇيە داۋاي لە پاشان كىرد بىكاته بەرپرسىياري گەنجىنە و بەرۋىۋى ولات، كە برىتى بوو لەو ئەھرامانەى كە دەغل و دانى تىدا كۆدەكرايەو، لەو سالە قات و قريانەى پويان. تىدەكات كە بۇي باسكردن، تا بە شىۋەيەكى زۆر چاك دەستى پىۋە بگرن، داۋاكەى يوسف (سەلامى خۋاي لىبىت) قەبول كرا بۇ ئەو كارە كە خۋى حەزى لىي بوو، وەك رېزلىنانىكىش وابو بۇي.

﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ

الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَا أَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾﴾

فەرماندەوايى يوسف (سەلامى خۋاي لىبىت) لەناو مىسردا

خۋاي گەورە دەفەرموویت: ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ﴾ واتە: تا بەو شىۋەيە يوسفمان لەم سەر زەمىنە بەرپزەو جەكردەو، لە ھەر شوینىكى (میسر)دا ئارەزووى لى بوۋايە لەوى دەژيا، سودى و عەبدۈرەھمانى كۆپى زەيدى كۆپى ئەسەلم دەلین: بە ئارەزووى خۋى (يوسف) ھەرچى بوىستايە لەویدا دەيكرد.

ئىبنو جەریر دەلى: لە ھەر شوینىكىدا يوسف بىۋىستايە دانىشیت ئارەزووى خۋى بوو دواى

ئەوناپەھەتى و بەندىخانە و دەست بەسەرىيەى تووشى ھات. ﴿نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ

الْمُحْسِنِينَ﴾ ھەر كەسك ئىمە بمانەویت بەرپەزەيى خۇمانى دەخەين، پاداشتى چاكەكارانىش ون

ناكەين، واتە: خۇپاگرى يوسفمان بە فېرۆ نەدا، لەو سزاو ئازارەى براكانى دايان و ئەو خۇپاگرىش لە

بەندىخانەدا تووشى ھات بەھوى ژنەكەى عەزىزى مىسرەو، ھەر لەبەر ئەوھىش بوو خوداى مەزن بە

دواى ئەو كارەساتانەى بەسەر يوسفدا ھات ئەو ئاسايش و سەرکەوتنەى بۇ پەخساندو يارمەتى داو

فەرموۋىەتى: ﴿وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ واتە: پاداشتى چاكەكاران ون ناكەين، پاشان خۋاي گەورە

دەفەرموویت: ﴿وَلَا أَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ خۇ ديارە پاداشتى ئەولاش (پۆزى

قيامت) گەورەترە بۇ ئەوانەى باوەردارو خۇپارىزن، خۋاي گەورەھەوالى ئەوھى داوھ كە ئەوھى ھەلى

گرتوۋەبو يوسفى پىغەمبەر(س) زۆرگەورە ترە لەوھى كە پىي داوھ و سەرپىشكى كىدوۋە لە دۇنيادا كە

^۱ الطبري (۱۵۲/۱۵۱/۱۶).

^۲ الطبري (۱۵۱/۱۶).

دانه ويٽله براكانى يوسف بوو كه به فرمانى باوكيان به ره و مىسر به پى كه وتبون، چونكه هه واليان بيستبوو كه عه زيزى مىسر خواردن به نرخى خوى ده دات به خه لكى له گه ل خوياندا دراويان برد بو نه وهى خواردن پى بگرن، "ده" كه سيان به سواري كه وتنه پى، يه عقوب پيغه مبه ر (سه لامى خواى ليبيت) بنيامينى كوپى له لاي خوى هيشته وه كه برآى دايكو باوكى يوسف بوو (سه لامى خواى ليبيت) له بهر نه وهى بنيامين دواى يوسف خوشه ويستترين كه س بوو لاي باوكى، كاتيڪ براكانى چوونه لاي، يوسف له شوينى ده سه لات و فرمانه وايه كهى خويدا دانىشتبوو، كاتيڪ سه يري براكانى كرد ناسينى، به لام براكانى نه ويان نه ده ناسى، چونكه كاتيڪ ليى جيا بوو بوونه وه منداليكى بچووكى كه م ته من بوو، فروشتبوويان به كاروانيه ك، نه يانده زانى به ره و كوى بردوويان، بويه هه ر به خه ياليشياندا نه ده هات، ناواى لى ديت كه ليى هاتووه، له بهر نه وه نه يانده ناسى، به لام يوسف نه وانى ده ناسى، خواى گه وره فرمويته: ﴿وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾ واته: برايانى يوسف هاتن، بو بينينى چوونه ژورده وه، (يوسف) ناسينيه وه، نه وان نه ميان نه ده ناسى، سودى وكه سانى تريش گوتوويان: يوسف ده ستى كرده وتوويز له گه لياندا، وهك كه سيك كه نه يان ناسيت پى گوتن: چى نيوهى هيناوه بو نه م ولا تهى من؟ گوتيان: نهى عه زيز! نيغه هاتووين بو خوارده مهنى، يوسف گوتى: له وانه يه نيوه جاسوس بن؟ گوتيان: نهى په نا به خوا، يوسف گوتى: كه وايه نيوه له كويوه هاتوون؟ گوتيان: له ولا تى كه نعه انه وه هاتوون و باوكيشيان پيغه مبه رى خداو ناوى يه عقوبه، گوتى: تايا جگه له نيوه مندالى ترى هه يه؟ گوتيان به لى نيغه دوانزه برا بووين، برا بچووكه كه مان نه ماو له ناو چوو، له هه موومان لاي باوكمان خوشه ويستتر بوو، برايه كى ماوه ته وه باوكى لاي خوى هيشتويه تيه وه، بو نه وهى له جيى نه و دلى پى به ويته وه، يوسف فرمانى دا شوينيان بده نى و پريزيان لى بگرن. ﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ قَالَ أَتُونِي بِأَخٍ لَّكُمْ مِّنْ أَبِيكُمْ﴾ دواى نه مبه بارى بار كردن، گوتى: نيوه برايه كى باوكيتان هه يه بومى بينن، واته: زور به چاكي پيوانه كهى بو كردن و باره كانى بو بار كردن و پى گوتن: نه و براى كه باستان كرد بوم بينن، بو نه وهى پاستى نه م قسه يه م بو دهرده كه ويت كه وتان ﴿أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾ نهى نه تاندى من پيوانه كه م ته واوى و خانه خوييه كى چاكيشم. هه لى ده نان بو نه وهى بگه پينه وه بولاى. پاشان ده يترساندن وهك خواى گه وره له سه ر زمانى يوسف ده فرمويته: ﴿فَإِنْ لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ، فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ﴾ نه گه ر نه وم (واته بنيامين) بو نه هيئن، پيوانه تان له لاي من نيه و ليشم نزيك مه كه ونه وه. واته: نه گه ر له جارى دووه مدا بنيامين تان بو نه هيئام له گه ل خوتاندا، پوزيتان لاي من نيه، نزيك نه كه ونه وه ﴿قَالُوا سُرُودٌ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ﴾

گوتيان هه وليكى زور ده دهين بوتي بينين، هيچ نكوليه كي لي ناكه ين هه تا راستى قسه كانى نيمه ت بو ده ده كه ويت، ﴿وَقَالَ لِفَتْنَيْنِهِ اجْعَلُوا بِضَعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ واته: گوتى: به غولامه كانى خوى نهو پاره ي كه داويانه، بيخه نه ناو باره كانيان، به لكو نه گهر گه رانه وه مالى خويان بيناسنه وه، به لكو نه مجاره ش بگه پينه وه، واته: نهو پاره يه له گه ل خوياندا بيننه وه. گوتراوه: يوسف (سه لامى خواى ليبيت) ده ترسا له وه ي نه وه ك پاره ي تريان نه بيت كه بگه پينه وه و له گه ل خوياندا بيهينن بوته وه پوزى پى بكن.

﴿فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَتَابَانَا مِّنْ مَّنَّا الْكِتْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُمُ لَحَافِظُونَ﴾
 ﴿١٣﴾ قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا ءَامَنُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِن قَبْلُ قَالَ اللَّهُ خَيْرُ حَافِظٍ وَهُوَ أَرْحَمُ

الرَّحِيمِ ﴿١٤﴾

داواكردنيان له يه عقوب تابنيامينيان له گه لدا بنيريتو وه لامى يه عقوب بوته وان

خواى گه وره له باره ي براكانى يوسف وه ده فه رموويت: ﴿فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَتَابَانَا مِّنْ مَّنَّا الْكِتْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ﴾ كاتيك گه رانه وه لاي باوكيان گوتيان: باوكه له پيوانه بيه ش كراين، سا تو براكه مان له گه لدا بنييره پيوانه ش ده كه ينو ﴿وَإِنَّا لَهُمُ لَحَافِظُونَ﴾ ناگاداريشى لي ده كه ين. واته: گه رانه وه بو لاي باوكيان و پييان گوت: پاش نه م جاره نه گهر بنيامينمان له گه لدا نه نيرى، هيچمان پى نافروشن، چاك وايه براكه مان له گه لدا بنيرى. هه ندئ به (يكتل) خويندويانه ته وه. واته: نهو پيوانه بكات، دلنيا به ناگاداري لي ده كه ين، هيچ ترست نه بيت ليى بيگومان به و زوانه ديته وه لات، بو يوسفش (سه لامى خواى ليبيت) هه ر واين گوت: ﴿أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُمُ لَحَافِظُونَ﴾ سبه يني له گه لمان بينيره با گه شت بكات و خه ريكي يارى كردن بيت، خومان پاريزگارى لي ده كه ين. بويه باوكيان پيى گوتن: ﴿قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا ءَامَنُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِن قَبْلُ﴾ باوكيان گوتى: هه روه ك جارى پيشو براكه يم پيتان سپارد، نه ميش بسپيرم به نيوه، واته: چيتان به سه ر براكه ي ميئا له پيشاندا به سه ري نه ميش ناهينن، له به ر چاومى ون كه ن و له يه ك دورمان بخه نه وه؟ ﴿قَالَ اللَّهُ خَيْرُ حَافِظٍ﴾ هه ندئ خويندويانه ته وه به (حفظا) واته: چاكرتين پاريزه ر خودايه ﴿وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ﴾ هه ر خوى له هه موو دلسوزان دلسوزتره به من، بيگومان به زه يى به پيرى و

لاوازیما دیته وه ده زانیٔ چنده شه یدای مندا له کانم، له خودا ده پاریمه وه که بۆم بینیته وه به یه ک شادمان بکاته وه، چونکه خودا له هه موو دلسۆزیک دلسۆزتره.

﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتْعَهُمْ وَجَدُوا بِضْعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَكُنَّا بَنَاءَ مَا نَبَغِي هَذِهِ بِضْعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلُ يَسِيرٍ﴾ (٦٥) قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنْ اللَّهِ لَتَأْتُنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ (٦٦)

دهرهینانی دراوهکان له بارهکانیاندا

خوای که وده ده فره مویت: ﴿وَلَمَّا فَتَحُوا مَتْعَهُمْ وَجَدُوا بِضْعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَكُنَّا بَنَاءَ مَا نَبَغِي هَذِهِ بِضْعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلُ يَسِيرٍ﴾ واته: که بارهکانیان کرده وه، دراوهکه یان ده ست که وته وه که بۆیان ناردرابووه وه، گوئیان: باوکه چیمان ده وی؟ نه مه ده ستمایه که مانه که بۆمان ناردرابووه وه. پۆزی خیزانمان دینین، نه م باره یش پیوانه یه کی زۆر نیه، خوای که وده ده فره مویت: کاتی که براکانی یوسف (سهلامی خوای لیبت) بارهکانیان کرده وه، سهیریان کرد پارهکه یان بۆ که پاره وه، نه و پاره ی که یوسف (سهلامی خوای لیبت) فرهمانی دا به غولامهکانی بیخه نه وه ناو بارهکانیان، کاتی که پارهکه یان بینى له ناو بارهکانیاندا ﴿قَالُوا يَكُنَّا بَنَاءَ مَا نَبَغِي﴾ واته: ئیمه چیمان ده وی؟ ﴿هَذِهِ بِضْعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا﴾ قه تاده ده لی: دواى نه مه چیمان ده وی؟ پارهکه مان بۆ که پینراوه ته وه و پیوانه ی ته واویشمان بۆ کراوه. ﴿وَنَمِيرُ أَهْلَنَا﴾ پۆزی مال و مندالیشمان دینین، نه گه ر براکه مان له گه لدا په وانه بکریٔ ﴿وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ﴾، چونکه یوسف (سهلامی خوای لیبت) هه ر که سه و بارى وشتریک دانه ویله ی بۆ بارکردبوون ﴿ذَلِكَ كَيْلُ يَسِيرٍ﴾ نه م پیوانه یه ش زۆر نیه، واته: له برى براکه یاندا که له گه لیاندا بهوات وه رگرتنى نه مه شتیکی ئاسانه ﴿قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنْ اللَّهِ﴾ یه عقوب گوئی: له گه لتان نانیرم هه تا به لیتنیکی ته واوم به ناوی خواوه نه ده نی که پاریزگاری له و په یمان و به لینه ده که ن ﴿لَتَأْتُنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ﴾ که هه ر ده بیٔ بۆم بیننه وه، مه گین هیج دهره تانیکتان نه مینیت و ده وده بگیریٔ و توانای پرگارکردنیتان نه مینیت ﴿فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ﴾ کاتی که په یمانیاں دایه و جه ختی له سه ر کردنه وه، ﴿قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ گوئی: خودا له م گفتوگو یه مان ئاگاداره.

ئیبینو ئیسحاق دەلی: بۆیه یه عقوب (سهلامی خوای لیبیت) وای کرد، چونکه هیچ دهره تانیکی نه مابوو، ده بوایه هر بیناردایه بۆ نه و دانه ویله یه، چونکه زۆر پیویستیان پیی هه بوو، ئیتر بنیامینی نارد له گه لیاندا.^۱

﴿وَقَالَ يَبْنِي لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَأَدْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَلْحَكُمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ (٦٧) ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (٦٨)

یه عقوب (سهلامی خوای لیبیت) فرمانی دا به کورپه کانی له چه ند دهر وازه یه که وه بچه ناو میسر خوای گه وره ده فرمانی: ﴿وَقَالَ يَبْنِي لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَأَدْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾ واته: یه عقوب گوتی: نه ی کورپه کانم له یه ک دهرگاوه مه چنه ناو (میسر) له دهر وازه ی جیا جیا وه بچه ژوور، خوای گه وره لیڤه دا باسی یه عقوب ده کات (سهلامی خوای لیبیت) کاتی که بنیامینی له گه ل کورپه کانیدا به پی ده کرد بۆ میسر، پیی گوتن: هه موویان له دهر وازه یه که وه نه چنه ژوور، به لکو له چه ند دهر وازه یه کی جیا جیا وه برۆن، وه ک ئیبینو عه باسو موحه مه دی کوپی که عبو موجهیدو زه ححاک و قه تاده و سودی ده لێن: یه عقوب له وه دهر ترسا چاو لییان کار بکات، چونکه کورپه کانی جوان و به ژنو بالا ریکوپیک بوون، دهر ترسا خه لکی بیانکه ن به چاوه وه، بیگومان چاو هه قه، سوار له کۆل نه سپه که ی دینیته خوار، پاشان یه عقوب گوتی: وه ک خوای گه وره ده فرمانی: ﴿وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَلْحَكُمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ واته: من ناتوانم هیچ شتی که قه زای خوا له ئیوه دور بخره وه، فرمان هه ر بۆ خوایه و به سو، خۆم هه ر به و ده سپیرم و که سانیکیش که نه و به کار ساز ده زانن با خویان هه ر به و بسپیرن، واته: نه و خۆپاراستنه، بریارو قه زای خوای ناگیرته وه، بیگومان خودا ئاره زووی هه ر شتیکی بوو به رگری لی ناگریته و که س ناتوانیت دزایه تی بکات و له به ریدا بوه ستیت، ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةٌ فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا﴾ واته: کاتی که باوکیان پای سپارد بوون چوونه ژوور، نه م کاره یان هیچ شتیکی له نه وان دور نه خسته وه، به لکو نه وه نیازیک بوو له دهر وونی یه عقوبدا بوو به و شیوه یه نه نجامی دا، هه ندی له زانایان ده لێن: مه به ستی یه عقوب نه وه بوو له چاوی پیس دوریان

بخاته وه. ﴿وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ﴾ نه ویش بو خوی به هوئی نه و شتانه ی که فیрман کرد، زانیه ک بوو بوخوی!، قه تاده و سه وری ده لئین: یه عقوب زور به چاکی کاری به زانسته کی ده کرد،^۱ ئیبینو جه ریر ده لی: شاره زابوو له وه ی که فیрман کرد ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾^۲ واته: به لام زوره ی زوری خه لکی لی نازانن.

﴿وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا

يَعْمَلُونَ﴾

یوسف سه رخوشی له بنیامین ده کات و دلی دمهاته وه

خوای گه وده ده فره مویت: ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا

تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ واته: کاتیک چوونه ژووره وه بو ماله کی یوسف براکی خسته پال خوی و گوتی: من برای توم له وه ی نه وان کردیان خه مگین مه به، خوای گه وده لیږده دا باسی براکانی یوسف ده کات، کاتیک که گه یشتنه لای یوسف و بنیامینی برایان له گه لدا بوو، که برای دایک و باوکی یوسف بوو، بردنیه شوینی تاییه تی خوی و میوانداریه کی زور چاکی لی کردن، به سۆزو پیزیکی برایانه وه له گه لیاندا ده جولایه وه و هه لسوکه وتی له گه لدا ده کردن، به ته نها و توویژی له گه ل براکه یدا (بنیامین) کردو له به سه رهاتی خوی ناگاداری کرد که چی به سه رهاتوو، پیی گوت که برای نه وه و هیچ خه فته نه خوا به وه ی براکانی به سه ریان هیناوه و پیشی گوت: که نه و نهینیه بیاریزیت و لای براکانی باسی نه کات که یوسف برای نه وه. یوسف له گه ل بنیامین پیکه وت که فیلیک ده کات بو نه وه ی لای خوی بیهیلیته وه زور به سه نگینی و پیزو قه دره وه.

﴿فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ﴾

﴿٧٠﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ

زَعِيمٌ﴾

ده فیری ناو خواردنه وه ی پاشایان خسته ناو باری براکی و به و فیله به ند کرا

خوای گه وده ده فره مویت: ﴿فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَّازِهِمْ جَعَلَ السَّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ﴾ واته: کاتیک باری بو بارکردن ناو خوری (پاشای) خسته ناو باری براکی. واته: کاتیک وشتره کانیا له خواردن بو

^۱ الطبري (١٦٨/١٦).

^۲ الطبري (١٦٨/١٦).

باردەکردن و بە پێیان دەکردن، یوسف فەرمانی دا بە غولامەکانی ئاوخۆری پاشا بخەنە ناو باری براکە، لە سەر قسەی زۆریک لە زانایان، ئەو دەفرە لە زیو دروست کرابوو، هەندیکێ تریش گوتووینە: لە ئالتون (زێڕ) دروست کرابوو، ئیبنو زەید دەلی: ئەو دەفرە پاشا ئاوی تێدا دەخواردەو،^۱ ئیبنو عەباس و موحامید و قەتادە و زەحاک و عەبدوڕەحمانی کۆپی زەید دەلێن: بەو ئاوخۆرە پێوانەیان بۆ خەلکی دەکرد لە چاکترین خواردنی ئەو کاتە.^۲ شوعبە دەلی لە ئەبو بێشرەو لە سەعیدی کۆپی جوبەیرەو لە ئیبنو عەباسەو گوازاووەتەو: دەلی: ئاوخۆری پاشا لە زیو دروست کرابوو، ئاویان تێدا دەخواردەو، جامولکەبەک بوو وەک لگان وەک مەکووک (المکووک) وابوو.^۳ کاتیک کەس ئاگای لی نەبوو دەفرەکەیان خستە ناو بارەکە ی بنیامین، ﴿ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِیْرُ إِنَّكُمْ لَسَّرِقُونَ﴾ پاشان جارچیک جاپی دا: ئەو کاروانەکە ئێوە دزیتان کردووە، ﴿قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ﴾ واتە: پوویان تێکردن و گوتیان: ئێوە چیتان لی گوم بوو؟ واتە: پوویان کردە جارچیکە و گوتیان: چیتان لی ون بوو. ﴿قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعَ الْمَلِکِ﴾ واتە گوتیان: ئاوخۆری مالی پاشامان لی گوم بوو (کە پێوانەی پی دەکرا). ﴿وَلَمَن جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِیْرٍ﴾ هەر کە سێک بیهێنێتەو باری حوشتریکی هەیە، ئەمە لە بابی جەعالە واتە: پاداشتەکە ی باری وشتریکی هەیە، ﴿وَأَنَا بِهِ زَعِیْمٌ﴾ منیش دەستەبەر و کەفیلی دەبم، ئەمەیش لە بابی بارمتە و کەفاله تە.

﴿قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾ (۷۳) ﴿قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ﴾ (۷۴) ﴿قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ (۷۵) ﴿فَبَدَأَ بِأَوْعِيَّتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِي ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ (۷۶)

کاتیک لاوەکان تاوانی دزیان دایە پال براکانی یوسف (سەلامی خوا ی لیبیت) ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾ واتە: براکانی یوسف (سەلامی خوا ی لیبیت) گوتیان: سویند بە خوا خۆتان دەزانن ئێمە بۆ ئەوە نەهاتووین لەم زەویەدا بەدفعە پی بکەین و ئێمە

^۱ الطبري (۱۷۲/۱۶).^۲ الطبري (۱۷۳/۱۶).^۳ الطبري (۱۷۶/۱۶). لە فەرھەنگە عەرەبیەکاندا ئەلی: لگانیکە چوارمشت و نیودانە ویلە ئەگریت (وەرگێت)

دزیمان نه کردوه. واته: ئیوه خۆتان بۆتان دهرکه وتووه و چاک دهرانن له و کاته ی ئیمه تان ناسیوه،
 ئیمه بۆ دزیکردن نه هاتووین و نه و به دفریهش له ئیمه ناوه شیته وه، نه مانیش جگه له په وشتی جوان
 هیچ شتیکیان لی نه بینیبوون، ﴿قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ﴾ واته: لاوه کان کوتیان: نه گهر
 درۆتان لی دهرکه وت (دزه که له ئیوه بو) سزاتان چیه؟ واته: نه و که سه ی که دزیه که ی لی
 ناشکرابوو، ناوخورده که مان لای دۆزیه وه، سزاکه ی چیه؟ ﴿قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وَجَدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ
 كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ واته: کوتیان: تۆله ی نه وه یه، له باری ههر که سیڤدا دۆزایه وه، نه وه
 تۆله که یه تی (نه وه ی دزیه که ی کردوه ده بیته به نده ی نه و که سه ی که دزیه که ی لی کراوه) سزادانی
 سته مکاران ههر نه مه یه. شهریه تی ئیبراهیم وابوو، ههر که سیڤ دزی کرد بیته دراوته دهستی دزی
 لی کراو، یوسفیش (سه لامی خوی لی بیته) مه بهستی ههر نه وه بوو، بۆیه وه ک (ته وریه) له باری نه وانه وه
 پیش باری براکه ی دهستیان به پشکنین کرد، بۆ نه وه ی گومانیان بۆ دروست نه بیته، ﴿فَبَدَأَ
 بِأَوْعِيَّتِهِمْ قَبْلَ وَعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وَعَاءِ أَخِيهِ﴾ واته: نه وسا پیش باری براکه ی باری
 نه وانی پشکنی، پاشان له باری براکه ی هینایه دهر و براکه ی لی گلدانه وه به پیی نه و پابه ندبوون و
 دانپیانانه ی خویان، به وه پابه ندکران که بره یان پیی مه بوو، ﴿كَذَلِكَ كَذَبْنَا لِيُوسُفَ﴾ ناوا فیلمان بۆ
 یوسف دروست کرد، نه مه یش یه کی که له و فیله باشانه ی که خوی گهره پیی خوشه و لی پازیه، له بهر
 نه وه ی به رژه وه ندی و کارزانی تیا به دی ده کریت، ﴿مَا كَانَ لِأَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ﴾ له یاسای نه و
 پاشایه نه ده بووایه براکه ی گل بدایه ته وه، زه حاک و که سانی تریش نه مه یان گوتووه. ^۱ نه مه خوی
 گهره بۆ یوسفی په خساند که براکانی پابه ند بن به و به لیته ی که دابوو یان، یوسف ده یزانی نه و
 فرمانه له شهریه تی نه واند مه یه، بۆیه خوی گهره وه سفی کردوه و فرموویه تی: ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ
 اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَتٍ مِّنْ نَّشَأٍ﴾ مه گین خودا وا چه ز بکات، ههر که سیڤ ئیمه مه یلمان لی بیته پله ی بهرز
 ده که ینه وه، وه ک خوی گهره له نایه تی ترده فرموویه تی: ﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا
 الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ واته: خودا نه وانه له ئیوه باوه رپان هیناوه و نه و که سانهش که له زانیاری به شدان به
 چه ند پله به رزتریان ده کاته وه. وه لی رده دا فرموویه تی: ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ له سه ر

^۱ الطبري (۱۶/۱۸۸).^۲ المجادلة (۱۱).

هه موو زانایه ک زاناترێک ههیه، هه سه نهی به سهری ده لێ: ههچ زانایه ک نهیه مه گین زاناترێک له سه ره وه ههیه، هه تا ده گاته خوای گه وره.^۱ هه ر به و شیوهیه عبدالرزاق پریوایه تی کردووه له سه عیدی کوپی جوبه یه وه ده لێ: ئیمه له لای ئیبنو عه باس بووین قسه یه کی زۆر سه یری گێپرایه وه، پیاوێکیش قسه کی زۆر به لاوه سه یر بوو بویه گوته: سوپاس بۆ خودا که له سه ره موو خاوه ن زانستی که وه زاناترێک ههیه، ئیبنو عه باس گوته: قسه یه کی خراپت کرد، خودا زاناتره وه هه ر خۆیشی له سه ره موو زانایه که وه یه.^۲ هه ر به و شیوهیه سه ماک پریوایه تی کردووه له عی کریمه وه وه ئه ویش له ئیبنو عه باسه وه ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ ده لێ: ده بیته فلان زاناتر بیته له فلان و که سیکی تریش له که سیکی ترو خودایش له سه روو هه موو زانایه که وه زاناتره.^۳ عی کریمه یش هه ر وای گوته وه.^۴ قه تاده ده لێ: له سه ره موو زانایه که وه زاناتر هه یه هه تا ده گاته خوای گه وره، زانیاری له خودا وه ده ست پیده کات، زانیانیش فیری بوون، هه ر بۆ لای خودایش ده پواته وه، وه له خۆینده وه ی عبدالله دا به م شیویه هاتووه ﴿وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَالِمٌ﴾ واته: له سه ر گشت زانایه که وه زانای تر هه یه.

﴿قَالُوا إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ

شَرُّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾

براکانی یوسف یوسفیان تاوانبار کرد به دزی

براکانی یوسف کاتیک که تاو خۆره که ی پاشایان بینی له باره که ی بنیامیندا ده ره یێرا ﴿قَالُوا إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ﴾ واته: ئیستا دزی ده کات، له پیشووشدا برایه کی نه و دزی کرد. پاکانه ده که ن بۆ خۆیان لای عه زیزی میسر که نه مان دووین له په وشتی نه م برایانه وه، نه م کاره ی بنیامین هه ر له کاری برا که ی تری ده کات که له پیشدا دزی کرد، مه به ستیان یوسف بوو (سه لامی خوای لی بیته) خوای گه وره فه رمووی: ﴿فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ﴾ یوسف نه مه ی له دلی خۆیدا هه شته وه و لای نه وان ناشکرای نه کرد، واته: نه و وته ی دوا ی نه مه ی ناشکرا نه کرد، که خوای گه وره ده فه رموویت له سه ر زمانی نه و: ﴿قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾

^۱ الطبري (۱۹۳/۱۶).

^۲ عبدالرزاق (۳۲۷/۲).

^۳ الطبري (۱۹۲/۱۶).

^۴ الطبري (۱۹۲/۱۶).

^۵ الطبري (۱۹۳/۱۶).

واته: گوتی: ئیوه له وان خراپترن، نهو باسه ییش ئیوه ده یکه ن، خوا له ئیوه چاکتر ده زانیته، نه مه ییش له بابی ئیزماره (واته شارده وهی مه به ست) پیش ئاشکراکردن، عه وفی ده لی: له ئیبنو عه باسه وه ﴿فَاسْرَهَا یُوسُفُ فِی نَفْسِهِ﴾ ده لی: یوسف له دلی خویدا گوتی: ﴿قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانًا وَاللَّهِ أَغْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾!

﴿قَالُوا یَتَأْتِهَا الْعَزِیزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَیخًا کَبِیرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرُکَ مِنَ الْمُحْسِنِینَ﴾ (٧٨) قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَعِنَا عِنْدَهُ إِنَّا إِذَا لَطَلِمُوتَ ﴿٧٩﴾

پیشنیاری براکان که یه کیکیان له جیی بنیامین گل بدریته وه وقه بول نه کردنی نهو پیشنیاره

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿قَالُوا یَتَأْتِهَا الْعَزِیزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَیخًا کَبِیرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ﴾ واته: گوتیان نهی عه زیزی میسر: نهو باوکیکی زۆر پیری به ته مه نی هیه، له جیگه ی نهو یه کیکی له ئیمه گل بده ره وه، واته: کاتیکی بریار درا بنیامین گل بدریته وه و لای یوسف بمینیتته وه به پیی نهو دان پیاوانه ی خویان، ده ستیان کرد به قسه ی نهروم و سۆزو به زهیی جولانی یوسف بۆ لای خویان گوتیان نهی عه ریز نه م کوپه باوکیکی زۆر به ته مه نی هیه و زۆر خوشی ده وی، خستوو یه تیه جیی نهو کوپه که ی که له ده ستی چوو زۆر دلی پیی ده کریتته وه ﴿فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ﴾ یه کیکیان له جیی نهو لای خۆت گل بده وه، ﴿إِنَّا نَرُکَ مِنَ الْمُحْسِنِینَ﴾ واته: ئیمه ده بینین تو یه کیکی له پیاو چاکان. واته: له پیزی دادپه روه ران و پاس بیژان و خیرخوازانی، ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَعِنَا عِنْدَهُ﴾ واته: یوسف گوتی: په نا به خوا، نه گه ر ئیمه جگه له که سیکی که ئاوخوری خۆمان له لای نهو دۆزیوه ته وه، گل بده یینه وه. وه ک خۆتان گوتووتانه و دانتان پیداناوه، ﴿إِنَّا إِذَا لَطَلِمُوتَ﴾ نه گه روا بکه یین ئیمه له سته مکاران ده بین، یانی: نه گه ر بیتاوانیکیان له جیی تاوانباریک گلدایه وه.

﴿فَلَمَّا اسْتِئْذِنُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِیرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِی یُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى یَأْذَنَ لِیَ أَوْ لِأَخِي أَوْ یُحْکَمَ اللَّهُ لِی وَهُوَ خَیْرُ الْحَاکِمِینَ﴾ (٨٠) أَرْجِعُوا إِلَیَّ أَيْکُمْ فَقُولُوا یَتَأَبَّانَا إِنَّ أَبْنَاکَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَیْبِ حَافِظِینَ (٨١) وَسَلِّ الْقَرْیَةَ الَّتِی كُنَّا فِیْهَا وَالْعِیرَ الَّتِی أَقْبَلْنَا فِیْهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

راویژ کردنیان و گفتوگوی برا گه وره که یان له گه لیاندا

خوای گه وره ده فەر موویت: ﴿فَلَمَّا أَسْتَيْسَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا﴾ واته: کاتیک که لی نانو مید بوون بۆ چپه و سرتە چوونه که ناریکه وه، خوای گه وره باسی براکانی یوسف ده کات، کاتیک که بیه یوا بوون له وهی که بنیامینی برایان نازاد بکن که به لینیان به باوکیان دابوو له گه ل خویاندا ده بیهنه وه بۆ لای، سویندیشیان بۆ خواردبوو، به لام ئەم پووداوه بوو به پێگر له بهر ده میاندا بۆیه ﴿خَلَصُوا﴾ که ناریان گرت له خه لکی ﴿نَجِيًّا﴾ چفه چف و وتووێژیان ده ست پیکرد، ﴿قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ﴾ واته: گه وره که یان هاته قسه و گوتی: بۆ ئیوه نه تانزانوووه که باوکتان په یمانیکی به ناوی خودا لی وه رگرتن، له وه و پیشیش خراپه ی له پاده به ده رتان ده رباره ی یوسف کردوو، برا گه وره که یان که ناوی پوبیل بوو، هه ندیکیش گوتوو یانه: ناوی یه هوزا بووه، پیتی گوتن: ئیوه سویندتان خواردو په یمانتان دا که بنیامین له گه ل خوتاندا بیهنه وه بۆ لای باوکی، خو به چاوی خوتان دیتتان که حه زی لی نه بوو له گه لتان بینیریت، له پیشیشدا یوسف تان له باوکی دوورخسته وه له ناویاندا هه ر ئەم برا گه وره یان بوو کاتیک براکانی ویستیان یوسف بکوژن، پیتی گوتن: نه یکوژن و بیخه نه ناو ئەو بیره چاکتره . بۆیه گوتی: ﴿فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِيَ أَبِي﴾ واته: سا له م سه ر زه مینه ده رناچم، هه تا بابم ئیزنم نه دا بگه ریمه وه بۆ لای و لیم رازی نه بیت، ﴿أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي﴾ واته: یان خودا بریارم بۆ ده دات، نه لین: به شمشیر واته: به کوشتن، نه شلین: یا خود بریارم بۆ ده دات و یارمه تیم ده دات بۆ وه گرته وه ی براکه م، ﴿وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾ واته: ئەو خۆیشی چاکترین دادوهره، ﴿أَرْجِعُوا إِلَيَّ أَيْبَكُمْ فَقُولُوا إِنَّا بَأْنَا إِلَيْنَا ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا﴾ واته: ئیوه بچنه وه لای بابتان، بلین: باوکه کوپه که ت دزی کردوو، شایه تیشمان نه داوه له وه دانه بی که لی ی ناگادارین، پاشان کوپه گه وره که فەرمانی پیدان که برۆنه وه بۆ لای باوکیان و نه وه ی پوویداوه وه کو خۆی باس بکن بۆی، هه تا نه وه ی بنیامین کردوو یه تی بیکه نه به لگه له سه ر بیتاوانی خویان لای باوکیان و بلین: ﴿وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾ واته: خو ئیمه ناگاداری شاراووه نه ئینه کان نه بووین، قه تاده و عیکریمه ده لین: یانی نه مانزانی کوپه که ت دزی کردوو. عبدالرحمن ی کوپی زهیدی کوپی نه سه له ده لی: گوتیان: ناگامان له وه نه بوو، که شتیکی لی دزراوه،

به لکو پرسیمان توله و سزای دز چیه؟ ﴿وَسَلِّ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا﴾ له خه لکی نه و شاره که نیمه ی لی بووین پرسیار بکه، گوتراوه: مه به ست به ﴿الْقَرْيَةَ﴾ شاری میسره.^۱ قه تاده یش هر وای گوتووه.^۲ شتی تریش گوتراوه. ﴿وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا﴾ له و کاروانه یش که له گه لیان هاتینه وه پرسیار بکه له باره ی راستی و نه مانه ت و پاریزگاری و چاودیتری کردنمان له بنیامین، ﴿وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ واته: که نیمه راست ده لئین که نه لئین: نبیامین دزی کردووه، به هوی نه و دزیه وه گلیان داوه ته وه.

﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ ﴿۸۳﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَأْسَفُ عَلَيَّ يُوسُفَ وَأَبِضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿۸۴﴾ قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَوْا تَذَكَّرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿۸۵﴾ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۸۶﴾

وه لای پیغه مبه ری خودا (یه عقوب) و ژییانی دوا ی بیستنی نه وه وه واله پر ژانه

یه عقوب پیغه مبه ر (سه لای خوی لیبت) کاتیک هه والی بنیامینیان بو هینا، هر نه و قسه ی پی گوتن که کاتی خوی له کاتی هینانه وه ی کراسه خویناویه دروینه که ی یوسفیان بو هینا، وه ک خوی که وره له سه ر زمانی یه عقوب (سه لای خوی لیبت) فرمویه تی: ﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ﴾ یه عقوب گوتی: نه خیر هه وای دلتان کاره که ی لا جوان کردوون، بویه ده بیئت دان به خودا بگرم به جوانی، هه ندی که س گوتوو یانه: له بهر نه وه ی نه م کاره یشیان له کاری یه که م جاریان ده چوو، هه مان بریاری پیشووی وه رگرتووه، نه وه یش که یه عقوب گوتی: وه ک خودای مه زن فرمویه تی: ﴿بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ﴾ راسته، پاشان هانا ده بات بو خودا که هه رسی کوره که ی بو بهینیتته وه: یوسف و بنیامینی برای و پوبیل.^۳ که له میسر مایه وه هه تا خودای مه زن بریاریکی بو ده دات له و باره یه وه. یان باوکی لی خوش ده بیئت و فرمائی پیده کات بگه ریته وه بو لای، یان برا که ی به دزی و په نهانی وهرده گریته وه. بویه گوتی: وه ک خودای مه زن فرمویه تی: ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ به لکو نه و خودایه هه موویان

^۱ الطبري (۲۱۰/۱۶).

^۲ الطبري (۲۱۲/۱۶).

^۳ الطبري (۲۱۴/۱۶).

بهینیتیه وه بۆ لای من، خودا خۆی ناگاداره به حاله و کارزانه له کردارو گفتارو بریاردا. ﴿وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاسْفَى عَلَى يُوسُفَ وَأَبْيَضَتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ واته: ئیتیر پووی له وان وه رگپراو گوتی: نهی داخم بۆ یوسف له داخ و خهفتهی نه و تانه کهوته سه رچاوانی و هه روا پیشی ده خوارده وه. واته: یه عقوب خهفتهی نه م دوو کوپه، خه م و خهفتهی یوسفی بۆ تازه کرده وه که له دلیدا پهنگی خواردبووه وه، عبدالرزاق دهلی: سه وری هه والی پیداوین له سوفیانی عوسفورییه وه له سه عیدی کوپی جوبه ریره وه که گوتوویه تی: جگه له م ئومه ته وتهی ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ به هیچ ئومه تیکی تر نه دراوه. ئایا گوئی ناگرن بۆ قسهی یه عقوب که گوتی: وه ک خودای گه وره فهرموویه تی: ﴿يَاسْفَى عَلَى يُوسُفَ وَأَبْيَضَتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾. ^۱ قه تاده و کهسانی تریش گوتوویانه: یانی: بیدهنگ بوو، ده رده دلی خۆی لای کهس باس نه ده کرد. ^۲ زه ححاک دهلی: ﴿كَظِيمٌ﴾ واته: یه عقوب خهفته بارو دل تهنگ بوو. ^۳ ئا له و کاته دا کوپه کانی زۆر دلیان بۆی سوتا و به زه بیان پیدای ده هاته وه ﴿قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَرُوا تَذَكَّرُ يُوسُفَ﴾ واته: گوتیان: سویند به خوا تو هه رگیز یوسف له بیر ناکه ی ﴿حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا﴾ واته: هه تا نه خوش ده که وی و هیزت تیانامینیت، ﴿أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ﴾ یان ده تکزیت، واته: نه گه ر له سه ر نه م حاله به رده وام بیت و واز نه هینیت ده ترسین له ناوت به ریت و نه مینیت ﴿قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ﴾ واته: یه عقوب (سه لامی خوای لیبت) وه لامی دانه وه و گوتی: شکات و خه م و خهفتهی خۆم هه ر بۆ خودا نه درکینم، ﴿وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ واته: من له خودا وه گه لیک شتی و ده زانم که ئیوه لیی ناگادار نین، به هیوای هه موو چاکه یه کم له لای خودا وه. له ئیبنوعه باسه وه نه گیرنه وه که له ته فسیری ﴿وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ دافه رموویه تی مه به ستی خه وه که ی یوسفه که خه ویکی پاسته و بیگومان خودا هه رده بهینیتیه دی.

^۱ عبدالرزاق (۲/۲۲۷).^۲ الطبري (۱۶/۲۱۶).^۳ الطبري (۱۶/۲۱۸).^۴ الطبري (۱۶/۲۲۷).

﴿يَبْنِي أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسْنَا وَأَهْلْنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِضِئْعَةٍ مُرْجَلَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾﴾

فرماندان به گه‌ران به دواى يوسف و براکه‌یدا

خوای گه‌وره له‌سه‌ر زمانى به‌عقوب (سه‌لامى خوای لیبت) فرمویه‌تی: ﴿يَبْنِي أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ واتـــه: پۆله‌کانم، بپۆن، به‌لکو سۆراغیكى يوسف و براکه‌ی بکه‌ن، نا‌ئومیدیش مه‌بن له‌به‌زه‌یى خودا، هه‌ر نه‌وانه‌ی خوانه‌ناسن له‌به‌زه‌یى خودا نا‌ئومیدن، خوای گه‌وره باس له‌به‌عقوب پیغه‌مبه‌ر ده‌کات (سه‌لامى خوای لیبت) که بانگی منداله‌کانی کرد که بچن بگه‌پین به‌دواى يوسف و بنیامینی برایدا گوئیان مه‌لخن به‌هه‌موو لایه‌کی زه‌ویدا، ووشه‌ی (تجسس) بۆ کارى خیر به‌کار ده‌هینریت، به‌لام (تجسس) بۆ کارى خراب به‌کار ده‌هینریت، هه‌لی نان و مزگینى دانى و فرمانى پیدان که بیهیوا نه‌بن له‌به‌زه‌یى خودا، واته: نا‌ئومید و دل‌سارد نه‌بن له‌به‌زه‌یى خودا، بۆ نه‌و کاره‌ی نیازبانه‌و بۆی ده‌چن، چونکه هیچ که‌سیک بیهیواو نا‌ئومید نابیت له‌به‌زه‌یى خودا جگه له‌کۆمه‌لی خوانه‌ناسان.

براکانی يوسف چگونه لای يوسف

خوای گه‌وره ده‌فرمویه‌تی: ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ﴾ له‌دواى نه‌وه‌ی براکانى يوسف (سه‌لامى خوای لیبت) گه‌یشتنه لای، مانای قسه‌که نه‌وه‌یه: کاتیك که براکانى يوسف گه‌یشتنه میسرو چگونه لای يوسف ﴿قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسْنَا وَأَهْلْنَا الضُّرُّ﴾ گوئیان: نه‌ی عه‌زیز هه‌م خۆمان و هه‌م خیزانمان له‌بژئویدا داماوو که‌له‌لین، مه‌به‌ستیان نه‌وه بوو، قاتوقه‌ی و نه‌بوونی و هه‌زاری پووی تی کردوون. ﴿وَجِئْنَا بِضِئْعَةٍ مُرْجَلَةٍ﴾ که‌میک پاره‌مان (دراومان) هیناوه، پۆزی پی بکپین، موجاهیدو هه‌سه‌ن و که‌سانی تریش ده‌لین: (مزجاة) یانی: دراویکی که‌م. ١ پاشان خوای گه‌وره باسی براکانى يوسف ده‌کات و ده‌فرمویه‌تی: ﴿فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ﴾ واته: گوئیان به‌يوسف: پێوانه‌ی ته‌واومان بۆ بکه‌وه‌ک جارى پێشو به‌م دراوه که‌مه، ﴿وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا﴾ واته: بیکه سه‌ده‌قه‌ی سه‌ری خۆت. ئیبنو مه‌سمود خویندوویه‌تیه‌وه به‌(فأوفى رکابنا

وتصدق علینا^۱ یانی باره کانون بۆ بار بکه و خیریشمان پی بکه، ئیبنو جوړه یج ده لئ: (تصدق علینا) یانی: خیرمان پی بکه براکه مان پی بده ره وه.^۲ پرسپار کرا له سوفیانی کوپی عویینه نایا سه ده وه (زه کات) حه رام کراوه له هیج پیغه مبه ریک له پیش پیغه مبه ری خو مان (ﷺ)؟ گوتی: نه ی گویتان له م نایه ته نه بووه که خودای گه وره فرمویه تی: ﴿فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾ خیرمان پی بکه خودا پاداشتی خیرومه ندان ده داته وه. ئیبنو جه ریر پیوایه تی کردوه.^۳

﴿قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يُّوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾ (۸۹) ﴿قَالُوا أَأَنْتَ لَا تَعْلَمُ يُّوسُفَ قَالَ أَنَا يُّوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (۹۰) ﴿قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ﴾ (۹۱) ﴿قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ (۹۲)

یوسف خوی ناساند به براکانی و لیشیان خوش بوو

خوای گه وره باسی یوسف ده کات (سه لامی خوای لیبت) کاتیک براکانی باسی کرانی و قاتوقپی و که می خوراک و نه بوونی خویانی بۆ کرد، یوسف له لایه که وه باوکی وه بیر هاته وه که چه نده خفه تبارو دلگران بووه به هوی نه مان و پچرانی خوی و بنیامینی برایه وه لی و وه له لایه کی تره وه نه و ده سه لات و خیرو بیرهی وه بیر هاته وه نه و تییدا ده ژی، له و کاته دا ژور سۆزو به زه یی جولاو دلی سوتا بۆ باوک و براکانی و گریان گرتی و خوی ناساند به براکانی و ﴿قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ يُّوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾ واته: گوتی: نایا زانیوتانه چیتان به سه ر یوسف و براکه ی هینا؟ ئیوه به راستی نه زان بوون. واته: چۆن ئیوه یوسفو براکه یتان له یه ک جیا کرده وه. ﴿إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ﴾ واته: نه و نه زانیه تان وای لیکردن به و کاره هه لسن. وا دیاره یوسف (سه لامی خوای لیبت) که خوی پی ناساندن به ئیزنی خودا بوو - والله أعلم - خودا فرمائی پیکرد، وه ک چۆن له دوو جاره که ی تر دا خوی لی شاردنه وه که هر به فرمائی خودا بوو، خوی لی ناشکرا نه کردن - والله أعلم - به لام کاتیک که زیان که و ته ته نگانه و ژور ناپه حه ت بوون، خوای گه وره له کاتی ته نگانه دا ده رووی لی کردنه وه. وه ک خوای

^۱ الطبري (۲۳۸/۱۶).

^۲ الطبري (۲۴۳/۱۶).

^۳ الطبري (۲۴۲/۱۶).

گەورە لەم ئايەتەدا فەرموویەتى: ﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ﴾ ۱ لەپاش تەنگانى فەرحانى
 ھەيە، بەئێ لە پاش تەنگانەدا فەرحانى ھەيە. ئا لەویدا گوتيان: ﴿قَالُوا أَوَئِنَّكَ لَأَنْتَ يُسُفٌ ۖ﴾ واتە:
 ئا توخوا بە راستتە تۆ يوسفى؟ ئوبەي كۆپى كەمى خويندوويەتيەو (أو أنت يوسف) ئيبنو موخەيسن
 خويندوويەتيەو (إنك لانت يوسف) بەلام خويندەوھى يەكەم مەشھورە، چونكە ئەوپرسىياركردنە
 نيشانەي بەگەورە سەيركردنى شتێكە، واتە: سەريان سوپما لەوھى كە ئەوان دوو سالا زياترە دینو
 دەچنە لای يوسفو ناياسنەو، كەچى لەگەڵ ئەوھيشدا كە ئەوان دەناسيەتو خۆي ئاشكرا ناكات
 لييان، بۆيە بە شيۆھى پرسىياركردن گوتيان: ﴿قَالُوا أَوَئِنَّكَ لَأَنْتَ يُسُفٌ ۖ قَالَ أَنَا يُسُفٌ وَهَذَا أَخِي ۖ
 قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ﴾ ئا توخوا بە راستتە تۆ يوسفى؟ يوسف گوتى: خۆم يوسفو ئەوھيش براكەمە،
 خوا بەر منەتى خۆي خستين، داوى ئەو ماوھى كە تەفروتونا بووين كۆي كردينەو (إِنَّهُ، مَنْ يَتَّقِ
 وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ) ۲ واتە: چونكە ھەر كەسيك خۆ پاريزو خۆراگر بێت،
 ديارە خودا پاداشتى ئاكار چاكان ون ناكات، ﴿قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ ءَاثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا
 لَخَاطِئِينَ﴾ ۳ واتە: سویند بە خوا خواي گەورەباوى تۆي داوھەسەرئيمەدا و ئيمە لە خەتاكاران
 بووين، دانى پێدا دەنن و دەلێن: كە ئەو (واتە يوسف) پێزى زياترەو ھەلبژاردەيە لەناوياندا لە پەوشت
 چاكى و پوخسار جوانى و دەولەمەندى و دەسەلات و ھەلسوكە و تداو لە پيغەمبەريشدا، دانيشى پيدا
 دەنن كە ئەوان خراب بوون و ناھەقيان دەربارەي كردووە ﴿قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ﴾ ۴ واتە:
 يوسف گوتى: ئەمڕۆ ھيچ گلەيى و قسەيەكتان لەسەر نەماوە لە لايەن منەو جارێكى تر من باسى ئەو
 خرابانەي ئيۆھ ناكەم، پاشان داواي لێخۆش بوونيشى بو كردن لە لايەن خوداو گوتى: وەك خواي
 گەورە فەرموويەتى: ﴿يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ۵ واتە: خوا لێتان خۆش بێت، ئەو
 لە ھەموو بە سۆزان بەسۆزترە.

﴿أَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ۶ وَلَمَّا
 فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ ۖ ﴿١٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ
 الْقَدِيمِ ﴿١٥﴾

کراسه که ی یوسف و بونی به سهر یه عقوبدا (سه لامی خوای لیبت)

خوای گه وره ده فهرمویت: یوسف گوتی: ﴿أَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا﴾ واته: نه م کراسه ی من به رنه وه بیخه نه سهر دهم و چاوی بابهم، چاوه کانی چاک ده بیته وه! چونکه باوکی نه وهنده گریابوو چاوه کانی له ده ست دابوو، کویر بوو بوو ﴿وَأَتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ واته: هم موو که سوو کاره کانیشتانم (له نه وه ی یه عقوب) بو بینن، ﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ﴾ واته: کاتیک کاروان که وته پئی، واته: له میسر ده رچوو، ﴿قَالَ أَبُوهُمْ﴾ واته: باوکیان (یه عقوب) (سه لامی خوای لیبت) لای نه و کوپانه ی که مابونه وه له وئی گوتی: ﴿إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَن تُفَنِّدُونِ﴾ واته: من بونی یوسفم بو دیت نه گهر نه لئین قسه ی ه لیت و په لیت و بی مانا ده کات، واته: پیر بووه و بیرو هوشی نه ماوه، عبدالرزاق پیوایه تی کردووه له ئیبنو عه باسه وه ده لی: کاتیک کاروانه که (له میسر) ده رچوو بایه ک ه لئی کرد، بونی کراسه که ی یوسفی بو یه عقوب هیئاو نه ویش گوتی: ﴿إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَن تُفَنِّدُونِ﴾ بونی کراسه که ی یوسف هات به سهریدا له دوری هشت پوژه پئوه.^۱ هر به م شیوه یه سوفیانی سه وری و شوعبه و که سانی تریش پیوایه تیان کردووه له نه بو سینانه وه.^۲ ﴿لَوْلَا أَن تُفَنِّدُونِ﴾ ئیبنو عه باس و مواهیدو عه تاو قه تاده و سه عیدی کوپی جوبه ییر ده لئین: نه گهر به بی عه قلم نه زانن،^۳ مواهید جاریکی ترو حه سن ده لئین: نه گهر نه لئین چووه به ساله وه^۴ خله فاوه، خوای گه وره له سهر زمانی نه و کوپانه فهرمویه تی: ﴿قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ﴾ واته: گوتیان: سویند به خوا تو هر له سهر هه له که ی کوئی خوئی. ئیبنو عه باس ده لی: له سهر هه له پیشووه که ی خوئی.^۵ قه تاده ده لی: یانی له سهر هه له پیشووه که ی خوئی، خوشه ویستی یوسف هه له بیر ناچیت له جیی نه وه ی دلی خوش بکن، قسه یه کی زور جهرگ بریان

^۱ عبدالرزاق (۳۲۹/۲).

^۲ الطبري (۲۵۰/۱۶).

^۳ الطبري (۲۵۳/۱۶).

^۴ الطبري (۲۵۵/۱۶).

^۵ الطبري (۲۵۷/۱۶).

پی گوت، که نه ده بوو نه و قسه یه له گال پیغه مبه ریکی خودا (سه لای خوی لیبت) یان له گال باوکیاندا بیکه ن.^۱ سودی و که سانی تریش هر وایان گوتووه.^۲

﴿فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَارْتَدَّ بَصِيرًا ۚ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾
 ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَا بَنَا آسَتَفِغِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَفِغِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ

الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

یه هوزا کراسه که ی یوسفی به مژده هیئا بو یه عقوب

خوی گوره ده فهرمویت: ﴿فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ، فَارْتَدَّ بَصِيرًا﴾ واته: که مزگینی دهر گه یشته چی، کراسه که یان خسته سهر چاوی (یه عقوب) چاوه کانی چاک بوونه وه، نیبنو عه باسو زه حاک ده لئین: ﴿الْبَشِيرُ﴾ یانی: پۆسه چی.^۳ موجهیدو سودی ده لئین: نه و مزگینی دهره یه هوزای کوپی یه عقوب بوو،^۴ سودی ده لی: بویه یه هوزا کراسه که ی هیئا، چونکه نه و کراسه که ی یوسفی خویناوی کردبوو به خوینی دروینه، پی خوش بوو نه وه بسپرته وه به نه مه، کراسه که ی هیئا خسته سهر چاوی باوکی و چاوه کانی چاک بووه وه.^۵ پاشان یه عقوب به کوپه کانی گوت: ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ واته: من پیم نه گوتن: نه وه ی من له لایه ن خواوه ده یزانم نیوه نایزانن؟ واته: من ده زانم به م زوانه خودا بۆم دینیتته وه، پيشم گوتن: ﴿إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُون﴾.

په شیمانی دهرپرینی براکانی یوسف (سه لای خوی لیبت)

دوای نه و براکانی یوسف به نه رم و نیانیه وه ﴿قَالُوا﴾ به باوکیان گوت: ﴿يَا بَنَا آسَتَفِغِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ﴾ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَفِغِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾ واته: بابه نیمه له پی لامانداه له په روه ردگارت داوا بکه لیمان خوش بیبت، باوکیان گوتی: له داهاتودا داوا له په روه ردگاری خۆم ده که م که لیتان ببوریت هر خوی له گوناوه دهوریت و دلوفانه، واته: نه وه نده دلوفانه هر

^۱ الطبري (۲۵۷/۱۶).

^۲ الطبري (۲۵۷/۱۶).

^۳ الطبري (۲۵۸/۱۶).

^۴ الطبري (۲۵۸/۱۶).

^۵ الطبري (۲۵۹/۱۶).

که سیک بگړته وه بۆ لای، لئی خوښ ده بیټ، ئیبنو مه سعودو ئیبراهیمی ته میمی و عه مری کوړی قه یس و ئیبنو جوړه یچ و که سانی تریش ده لئین: دوو عاکه ی بۆ دواخستن بۆ کاتی به ره به یان^۱.

﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ ۝۹۱﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَأْتِي هَذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ۝۹۲﴾

پیشوازیکردنی یوسف له دایک و بابی و هاتنه دی راستی خه ونه که ی

خوای که وړه ده فەرمویت: ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ﴾ واته: کاتیک که هاتنه لای یوسف دایکی و باوکی برده لای خوای، خودای که وړه باسی که یشتنی یه عقوب ده کات (سه لامی خوای لیبت) بۆ ناو میسر و چوونی بۆ لای یوسف، یوسف له پیشدا داوای کرد له براکانی که خوایان و مال و مندا لیان هه موو بیئن بۆ لای و هیچیان له وی نه مینیت و کوچ بکه ن له ولاتی که نعان و بین بۆ ولاتی میسر، کاتیک یوسف زانی نزیك بوونه ته وه، هاته دهره وه بۆ پیشوازی لیکردنیان، (پاشا) ش فەرمانی دا به کار به ده ستان و پیاو ماقولانی له گه ل یوسفدا بچنه دهره وه ی شار بۆ پیشوازیکردن له پیغه مبه ری خودا یه عقوب (سه لامی خوای لیبت)، نه لئین (پاشا) ش له گه لیان چووه دهره وه بۆ پیشوازیکردن له یه عقوب، زور له وه ده چیت واش بیټ، ﴿وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ﴾ واته: گوتی: ئیوه وهرنه میسر خودا یاریټ، هیچ ناره حه تیتان تووش نابیت، واته: له دوا ی نه وه ی چوونه ناو میسر بردنیه لای خوای دلنیای کردن و پتی گوتن بۆ خوټان له میسر دا دانیشتن خوا مه یلی لیبت هیچ مه ترسیه کتان نایه ته پئی و تووشی قات و قپی و نه بوونی نابن، سودی و عه بدوپه حمانی کوړی زهیدی کوړی نه سه لم ده لئین: ﴿ءَاوَىٰ إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ﴾ نه وانه ی که بردنیه لای خوای باوکی و پوری بوو.^۱ چونکه دایکی له دیزه مانه وه مرد بوو.^۲ موحه مه دی کوړی ئیسحاق و ئیبنو جهریر ده لئین: باوک و دایکی مابوون و ده ژیان. ئیبنو جهریر ده لی: هیچ به لکه یه ک نیه له سه ر مردنی دایکی، له قورئانه وه واه دهره که ویت که له ژياندا بووه و هه ر نه مه یش ته واه که نه و سه لماندوویه تی چونکه سیاقی باسه که

^۱ الطبري (۲۶۲/۱۶).

^۲ الطبري (۲۶۷/۱۶).

^۳ الطبري (۲۶۷/۱۶).

به لگه يه له سه رى. ^۱ خواى گه وره ده فەرموويت: ﴿وَرَفَعَ أَبَوِيَهُ عَلَى الْعَرْشِ﴾ واته: دايكى و باوكى له سه ر ته خته وه دانا، ئيبنو عه باسو و موحاهيدو كه سانى تريش ده لئىن: يانى: قه نه فه (چه رپا) يانى: له گه ل خويدا له سه ر قه نه فه دايان. ^۲ ﴿وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا﴾ واته: هه موويان كړنووشيان بو برد، واته: باوك و دايكى و براكانيشى كه يانزه كه س بوون كړنووشيان بو برد. ﴿وَقَالَ يَكْتُبْتُ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَاكَ مِنْ قَبْلُ﴾ واته: گوتى: نه مه ليكدانه وهى خه ونه كه ي پيشوومه، نه و خه ونه ي كه گيرايه وه بو باوكى له پيشدا: ﴿إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا﴾. نه و كړنووش بردنه له شه ريعه تى نه واندو دروست و په و بووه، كاتيك سلاويان له پياويكى مه زن كړدوه كړنووشيان بو بردوه، به رده وام نه و كړنووش بردنه دروست بووه هه ر له ناده مه وه هه تا قه ده غه كرا، واى ليكرا كه ته نها كړنووش بو خوداى پاك و بيهيب برييت، نه مه پوخته ي قسه ي قه تاده و كه سانى تريشه. ^۳ له م فەرمووده يه دا هاتووه كه مه عاز چووه شام خه لكه كه ي بينى كړنووشيان بو پياوه ئاينيه كانيان (أساقفة) ده برد، كاتيك مه عاز گه رايه وه كړنووشى بو پيغه مبه رى خودا برد (ﷺ)، پيغه مبه ر (ﷺ) فەرمووى: (نه مه چيه نه ي مه عاز؟) مه عاز گوتى: من نه و خه لكه م بينى كړنووشيان بو پياوه ئاينيه كانيان ده برد، تو شايسته ترى كه كړنووش بو برييت نه ي پيغه مبه رى خوا (ﷺ)، پيغه مبه ر (ﷺ) فەرمووى: (نه گه ر من فەرمانم بكردايه به كه سيك كه كړنووش ببات بو كه سيك، فەرمانم ده دا به ئافره ت (ژن) كړنووش ببات بو هاوسه ره كه ي (ميړده كه ي) له به ر هه قى زورى به سه ريه وه). ^۴ مه به ست ليړده دا نه وه يه، نه م كړنووش بردنه له شه ريعه تى ئاينه پيشووه كاندا دروست بووه، بويه دايكو و باوكى يوسف و براكانى كړنووشيان بو بردوه، نا له ويدا يوسف گوتى: ﴿يَكْتُبْتُ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَاكَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلْتُ رَأْيِي حَقًّا﴾ واته: نه مه ئاكامى نه و خه ونه بوو كه بينيم، چونكه نه و ليكدانه وه يه ده دريت به سه ر نه وه دا كاره كه ي به ره و پوو ده بيته وه، وهك خواى گه وره فەرموويه تى: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ﴾ واته: ئايا نه مان هه ر بو نه و پوژه ده پوانن كه سه ره نجامى هه ره شه كانى به دى ديت وديته جى؟ يانى: پوژى قيامه ت نه وه ي به لئىنيان پي دراوه له چاكو له خراپه تووشيان ديت. پاشان يوسف گوتى: وهك خواى گه وره فەرموويه تى: ﴿قَدْ

^۱ الطبري (۲۶۷/۱۶).^۲ الطبري (۲۶۷/۱۶).^۳ الطبري (۲۶۹/۱۶).^۴ ابن ماجه (۵۹۵/۱)، فەرمووده يه كي مه رفوعى سه حيحه.^۵ الاعراف (۵۳).

جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُم مِّنَ الْبَدْوِ ﴿١٠٠﴾ واته: په روه رنده م ټاکامه که ی وده ی هیڼا و زور چاکه ی دهرباره کردووم، له زیندان دهری هیڼام، ټیوه شی له و بیابانه هیڼا بؤ (شار)، ټیبنو جوړه یچ و که سانی تریش ده لټن: یه عقوب و کوږه کانی له بیابان ده ژیان و خاوه ن مه پو مالات بوون.^۱ وه ده لټی: له شوینیکدا نیشته چی بوون پیی ده کوترا عه ر ه بات له زه وی فه له ستیندا له قولایی شامدا. ﴿مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَعَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ﴾ ﴿١٠١﴾ واته: له پاش نه وه ی شه یتان له نیوان من و براکانم به د فیه پی کرد، په روه رنده م بؤ هر که سیك خوی مه یلی لیبت به سوژه، واته: بیه ویت هر شتیک بکات ده یکات و کار ټاسانی بؤ ده کات، ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ﴾ واته: وه هر خوی په روه ردگار و به نده کانی باشت ر ده ناسیت، ﴿الْحَكِيمُ﴾ یانی: له کارزانه له گفتار و کردار و قه زاو قه دهریداو هر چی بوی و مه یلیبت، ده یکات.

﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيَّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾ ﴿١٠٢﴾

لایانه وه و دوعا کردن به کوتا هیڼانی ژیان به نیسلامه تی

خوای که وره ده فیه رموویت: ﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيَّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾ ﴿١٠٢﴾ واته: نه ی په روه ردگارم، له م ولاته ده سه لاتت پیدام و فیرت کردم که چوڼ خه وه کان لیک بده مه وه، دروستکری ټاسمانه مان و زه مین! تو یارمه تی دهرمی له دنیا داو له قیامه تدا، به موسلمانان بمرینه و بمگه یه نه وه به پیاوچاکان، نه و دوعایه دوعای یوسف پیغه مبه ره (یوسفی راستگو) (سه لامی خوای لیبت) به م دوعایه پارایه وه له په روه ردگاری مه زنی دوی نه وه ی که نه و هه موو به هره یه ی به سهردا رشت، له که یشتنی باوک و دایکی و براکانی بؤ لای و منه تیشی کرد به سهریداو کردی به پیغه مبه رو خاوه ن ده سه لات، لایه وه له خودای که وره وه ک چوڼ له دنیا دا نه و هه موو به هره یه ی پی به خشی له نه و دنیا ش نه و به هرانه ی هر بداتی و به رده وام بیت له سهری، کاتیکیش ده یمرنیت به موسلمانان بمرینه، زه حاک ده لټی: بیگه یه نیت به پیاوچاکان، که براکانیه تی له پیغه مبه ران (سه لامی خوا له گشت پیغه مبه ران).^۲ نه م دوعایه له وانه یه یوسف (سه لامی خوای لیبت) له کاتی مردنیدا کردیبتی، وه ک له هه ردو سه حیحه که دا هاتووه: له

^۱ الطبري (۲۷۶/۱۶).

^۲ الطبري (۲۸۰/۱۶).

عائيشه وه (رهزاي خواي ليبيت) كه پيغمبهري خودا (ﷺ) له كاتي مردندا په نجهي مباره كي به رز ده كرده وه و ده يفه رموو: (خوايه داوات ليده كه م له گه ل هاوه له پايه بلنده كاندا بم سي جار نه مه ي فه رموو).^۱ له وانه شه يوسف داواي كرد بيت له سهر موسلمانيتي بمريت و بگات به پياوچاكان كاتيك مردن يه خه ي گرت و ته مه ني دوايي هات.

﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾ (۱۰۳) وَمَا أَكْثَرُ

النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿۱۰۴﴾ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۱۰۵﴾

نه وه ي له پيښه وه باس كرا له باره ي نه م به سهرهاتانه وه هه موونيگا بوون له لايه ن خودا وه

خواي كه وړه كاتيك باسي به سهرهاتي يوسف و براكاني كړدوه كه چو ن به رزي كړدوه ته وه به سهريانداو واي لي كړدوه سهر كه وتن و ده سه لات و فه رمان په واي و پاشه پوژ بو نه و بيت به پيچه وانه ي براكانيه وه كه ده يانويست خراپي به سهر بيتن و بيكوژن و له ناوي بده ن، ده فه رموييت به پيغمبه ر

موحه مه د (ﷺ): ﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ﴾ واته: نه مانه نه و ده نگو باسه ناديارانه ن كه به

توي راده گه يه نين، واته: نه ي موحه مه د (ﷺ) نه م به سهرهاتو ويته ي نه مه له و باسه نادياره

پيشوانه ن كه توي لي ناگادار ده كه ين، پره له په ندو ناموژگاري بو خوت و نه وانه ي دواي خوت دين،

﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ﴾ واته: تو له لاي نه وان نه بوويت و چاوت لتيان نه بوو، ﴿إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ﴾ كاتيك كه

هه موو برياريان دا (يوسف بخه نه ناو بيره كه وه) ﴿وَهُمْ يَمْكُرُونَ﴾ وه فيلي لي بكن، به لام ني مه تومان

ناگادار كړد به و نه ينيه، وه حيمان بو ناردي و نه م نيگايه هاته خوار بو، نه م نايه ته وه ك نه م نايه تانه

وايه كه خواي كه وړه فه رمويه تي: ﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَقُولُ أَفْلَهُمُ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ﴾^۲ واته:

تو له وي نه بووي كه قه له ميان فري دا كي سهر په رشتي مريه م بيت. وه فه رمويه تي: ﴿وَمَا كُنْتَ

بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ (۴۴) وَلَكِنَّا أَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ

الْعُمُرُ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿۴۵﴾ وَمَا كُنْتَ

بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا﴾^۳ واته: تو نه ي موحه مه د (ﷺ) له لاي خوړناوای كيوي تور نه بووي، كاتيك

فه رمانی پيغمبه رايه تيمان دا به موسا (هه تا ده گاته) وه تو لاي كيوي تور نه بووي كاتيك بانگي

^۱ فتح الباري (۷/۷۴۲).

^۲ ال عمران (۴۴).

^۳ القصص (۴۴-۴۶).

موسا مانکرد. وه فەرموویه تی: ﴿وَمَا كُنْتَ ثَابِتًا فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا﴾^۱ واته: تو نه و کاته له ناو خه لکی مه دین نه بووی، که نیشانه کانی نیمه یان بو بخوینیته وه. خوی گه وره ده فەرموویت موحه مه د (ﷺ) پیغه مبه ری خوویه تی و ناگاداری کردوه له مه والی پیشینه کان که په ندو ناموزگاری تیدایه بو خه لکی و هوی پزگار بوونیشه له دنیا و له پوژی قیامه تدا بویان، له گه ل نه وه یشدا زوړینه ی خه لکی بپروانه یتن، بویه فەرموویه تی: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ واته: مه رچه نده زوړیش مه ول بده ی (بابای) نه م مه رده زوړیه یان بپروا ناهیتن. وه له نایه تیکی تردا فەرموویه تی: ﴿وَإِنْ تُطِيعْ أَكْثَرُ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾^۲ واته: نه گه ر که وتیته شوینی قسه ی زوړبه ی نه وانه و له م سه ر زه ویه دا له پتگی خودا لات ده دن. نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خوی گه وره فەرموویه تی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ﴾^۳ واته: له مه دا ده رسی باش مه یه، به لام به شی زوړیان بپروا دار نین. ﴿وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ﴾ واته: خو تو مه رگیز (بو نه م کاره) پاداشتیکت له مانه ناوی، واته: نه ی موحه مه د (ﷺ) له سه ر نه م ناموزگاری و دعای خپرو پی نیشاندانه داوای پاداشتیان لی ناکه ی، واته: داوای کری و به رتیلیان لی ناکه ی له سه ر نه وه، به لکو ته نها له به ر په زای خوا و ناموزگاری به نده کانیه تی. ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ واته: ته نها په ندو ناموزگاریه بو خه لکی دنیا، پی نیشاندانیانه به و ناموزگاریه پزگاریان ده بیت له دنیا داو له دواپوژدا.

﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾^(۱۰۵) وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِآلِهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿۱۰۶﴾ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ أَنْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا

يَشْعُرُونَ ﴿۱۰۷﴾

بیرنه کردنه وهی خه لکی له و نیشاندانه ی که له به ر ده ستیاندا یه

خوی گه وره ده فەرموویت: ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ چه نده زوړن نیشانه کان له ناسمانه کان و زه میندا به لایاندا ده پوڼ و گوپی پی ناده ن، خودای گه وره باسی بیئاگایی زوړبه ی خه لکی ده کات که بیر له نیشانه و به لکه کانی تاکو ته نهایی خودا ناکه نه وه، که چی دروست کردوه له ناو نه م ناسمان و زه مینه دا، له نه ستیره ی دره وشاوه و وه ستاوو

^۱ القصص (۴۵).

^۲ الانعام (۱۱۶).

^۳ الشعراء (۸).

که پوک و نه و گه ردوونانه که هه میشه له سورانه وهدان، هه موویان پام هینراون، وه له ناو زه میندا چهند پارچه زه وی له تهنیشت یه ک و باخ و باخات و کیوی زوری به ناو زه میندا داچوو، ده ریای زوری پر له ناو دهشت و بیابانی کاکي به کاکي و چۆل و چەندین له گیاندارو بیگیان و زینده و هرو پوهه ک و چنده ها میوه و به روبوومی هه مه پهنگو جیاواز له تام و بۆن و پهنگو شیوه دا وهدی هیناوه، پاکي و بیعه یی بۆ خودای تاک و تهنها، وه دیهینهری هه موو جۆره دروستکراوه کان که پایه داری هه ر بۆ خویه تی و هه ر ده مینیت، بیهاوتایه له زات و سیفه تدا، پاشان خودای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ واته: به شی زوریان برپا به خوا ناهینن و هه ر ده یانه وی شه ریکی بۆ دابننن. ئیبنو عه باس ده لی: بیباوه پان نه گه ر پییان بگوتریت کی ناسمانه کانی دروستکردوه؟ وه کی زه مینی دروست کردوه؟ وه کی کیوه کانی دروست کردوه؟ ده لین: خودا، که چی شه ریکیش بۆ خودا داده نین. ^۱ موجهیدو عه تاو عیکریمه و شه عبی و قه تاده و زه حاک و عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سه میش هه ر وایان گوتوه. ^۲ وه له فهرمووده ی سه حیددا هاتوه، موشریکه کان له کاتی ته وافکردنیاندا به ده وری که عبه دا ده یانگوت: (لبیک لا شریک لک إلا شریکا هو لک، تملک وما ملک) به لی بوتۆ نه ی خویه ک که شه ریکت نیه، شه ریکیک نه بیت که می خوته وچ شه ریکه که ش وه چ نه وه ش نه وه یه تی هه موو هه رمی خوته!! ^۳ وه خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ واته: شه ریک بۆ خودا برپاردان ناهه قیه کی زۆر گه وره یه، له تاوانه زۆر مه زنه کانه شه ریک دانان بۆ خودا، وه ک له هه ردوو سه حیه که دا هاتوه له ئیبنو مه سعوده وه گوتم: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) چ تاوانیک زۆر گه وره یه؟ فهرمووی: هاوه ل دانیت بۆ نه و خودایه ی که دروستی کردوی! ^۴ حه سه نی به سری له ته فسیری نه م نایه تدا: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾ ده لی: نه ومه به ست نه و دوو پوهه یه کاتیک کاریکی نه کات به پیا ده یکات، نه وه هاوه لی داناوه بۆ خودا به و کاره ی، وه ک خودای گه وره فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الْمُتَفِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ^۵ واته: دوو پوهه کان ده یانه وی خودا فریو بدهن، که چی

^۱ الطبري (۲۹۲/۱۶).^۲ الطبري (۲۹۲/۱۶).^۳ مسلم (۸۴۳/۲).^۴ لقمان (۱۳).^۵ فتح الباري (۳۵۰/۸)، مسلم (۹۰/۱).^۶ النساء (۱۴۲).

خودا ده يانځه له تيښت، که ده چن نوږ بکن، به ته مبه لي مه لده ستن، پوويښي له خه لک ده کڼ، که ميک نه بيت يادي خوا ناکه ن، مه روه ها مه ندي شيرکي تر هيه شاراو هيه و نه و که سه ي ده يکات هه ستي پي ناکات، وه ک هه مادي کوږي سه له مه پيوايه تي کردوه له عاسمي کوږي نه بي نه جوده وه (النجد) له عورده وه ده لي: حوزه يفه چوه لاي نه خوشيک پارچه يه کي خه ت خه تاوي به باليه وه بوو، قرتانديان لاي برد و پاشان گوتي: ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ﴾^۱ وه له م فرموده يه دا هاتوه: (هر که سيک سوږند به غيري خودا بخوات نه وه شه ريکي بو خودا داناوه) تيرمزي پيوايه تي کردوه و به فرموده يه کي باشي زانيووه له و فرموده يه له ئيښو عومر پيوايه تي کردوه.^۲ وه له م فرموده يه شدا که نيمامي نه حمه دو نه بو داودو که ساني تريش پيوايه تيان کردوه له ئيښو مه سعوده وه (پره زاي خوي لي بيت) ده لي ت: پيغه مبه ري خودا (ﷺ) فرموويه تي: (نويشته و موتوو موورو به خو دا کردن و دعای چورو شيريني شيرکه)^۳ وه له وته يه کي تر دا نيمامي نه حمه دو نه بو داود پيوايه تيان کردوه: (الطيرة شرك وما منا الا، ولكن الله يذهب بالتوكل) واته: پره شيريني شيرکه، هيچ که س نيه له نيمه بيزکيکي به رنه که وي به لام خودا به پشت به ستن به خوي دوری نه خاته وه لي مان.^۴

پاشان خوداي گوره فرموويه تي: ﴿أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾^۵ واته: ناخو نه وان بي ترسن له وه ي که جه زره به ي داپوشه ري خودايان بو نايه ت؟ يان له پر قيامه تيان به سه ردا نايه ت هر مه ستيش ناکه ن؟ وه ک خوي گوره له نايه تي تر دا فرموويه تي: ﴿أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾^{۱۰} او ياخذهم في قلبهم فما هم بمعجزين^{۱۱} او ياخذهم على تخوف فإن ربكم لرؤوف رحيم^{۱۲} واته: ناخو نه وانه به فيلبازي خه ريکي به دفه پي بوون، بي ترسن که خودا نوقمي عه رزيان ناکات يان له شويښيکه وه (که هر بيريشي لي ناکه نه وه) نازاريکيان بو ناباريت (يان له و پي هاتووچويانه دا له گيريان خاونه توان خويان ده ريان بکن) يان کاتيک ناره حه تن وله ترسدا بيانگري ت؟ سا هر په روه رداري تويه وا دلسوزو دلوفانه، وه فرموويه تي: ﴿أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيِّنًا وَهُمْ نَائِمُونَ﴾^{۱۷} او امين اهل القرى ان ياتيهم باسنا ضحى وهم يلعبون^{۱۸} افامنوا مكر الله فلا يامن

^۱ تحفة الأحوزي (۱۳۵/۵)، فرموده يه کي سه حيحه.

^۲ أحمد (۳۸۱/۱)، ابو داود (۲۱۲/۴)، ابن ماجه (۱۱۶۷/۲)، فرموده يه کي سه حيحه.

^۳ أحمد (۳۸۹/۱)، ابو داود (۲۳۰/۴).

^۴ النحل (۴۷-۴۵).

مَكَرَ اللَّهُ إِلَّا الْقَوْمَ الْخَاسِرُونَ^۱ واته: ناخو خه لکی نه و شارانه نه ترسان که له شه ودا، به لای نیمه یان تووش ببیت و نه وان له گهرمه ی خه ودا بن؟ نه و شارنشینانه نایا ناترسن که له ده می چیشته نگاوداو له گهرمه ی که مه کردندا نیمه تووشی به لایان بکه یین؟ ناخو له وه دلنیا ن له نه خشی خه خودا پرزگار یین؟ خو جگه له په نجخه ساران که س له نه خشی خودا ههستی هیمنی ناکات.

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾^(۱۰۸)
 ریگه ی پیغه مبهرا (ﷺ)

خوای که وړه ده فهرموویت: ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾ واته: بلی: نه مه ریگه ی منه، هه م خو م و هه م نه وانه ش شوینم که وتون (به به لگه وه) خه لک بانگ ده که یین، خوای که وړه ده فهرموویت به پیغه مبهره که ی که په وانه ی کردووه بو نینسان و جنوکه فهرمانی پیگردووه خه لکی ناگادار بکات که نه مه ریگه ی نه وه، واته: نه مه پی و پچه و سوننه تی نه وه، که بریتیه له بانگه وازکردن بو شایه تیدان که جگه له خودا هیچ په رستراویکی تر نیه، هه ر خو یه تی و شهریکی نیه، بانگی خه لکی ده کات بو لای خودا که وته ی (لا إله إلا الله) یه، به بره وایه کی ته و او به لگه ی به هیزه وه، خویشی و نه وانه یش شوینکه وتووی نه ون بانگی خه لکی ده که ن بو نه وه ی پیغه مبهری خودا بانگی بو کردووه له سه رچاوپووشنی و بره وای ته و او به لگه ی عه قلی و شهرعیه وه. ﴿وَسُبْحَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ واته: خودایش پاک و بی عه یبه و له وانه نیم شهریکی بو په یدا بکه م، یانی: پاک و بیگه ردو که وړه و زور پیروزه، دوره له وه ی که شهریک و هاوتا و هاوشیوه و بابو مندال و وه زیرو پراویژکاری هه بیت، پایه به رزو زور مه زنه و دوره له مانه وه هه مووی ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾^۲ واته: حه وت ناسمانه کان و زه مین و هه رچی له ناو نه واندایه، هه ر پاکانه ی خودا ده که ن، هه موو شتیك (به په سه ندانه وه) پاکانه ی نه و ده کات، به لام نیوه له پاکانه و ته سبیحاتی نه وان حالی نابن، نه و له سه ر خو و لیبورده یه.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَمْ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾^(۱۰۹)

^۱ الاعراف (۹۷-۹۹).

^۲ الاسراء (۴۴).

پیغه مبه‌ران پیاو بوون و مرویش بوون

خوای گه‌وره ده‌فه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا

أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ واته: له پیشتەر له تو نهی موحه مه د (ﷺ) هر پیاوانمان له خه‌لکی شاره‌کان له لایه‌ن خۆمانه‌وه نیکامان بو ناردوون و تیمان گه‌یاندوون نایا نه‌چوون له‌م زه‌مین‌ه‌دا بگه‌رین، تا ببینن چاره‌نووسی پیشینه‌کان چۆن بووه؟ بو نه‌وانه‌ی له خوا ترسن مالی نه‌و دنیا چاکتره، ده‌ی سا بوچی هر تیناگه‌ن؟ خوای گه‌وره باسی نه‌وه‌مان بو ده‌کات که هر له‌ناو پیاواندا پیغه‌مبه‌ری خو‌ی ناردووه، له‌ناو ژناندا نه‌ی ناردووه، وه‌ک نه‌م نایه‌ته‌ پیرۆزه‌ی ئیشاره‌تی پی ده‌دات، که خوا وه‌حی نه‌ناردووه بو هیچ نافرته‌تیک له‌ کیزه‌کانی نه‌وه‌ی ئاده‌م، واته: وه‌حی یاساو به‌رنامه‌(یانی نیکای ته‌شریعی)، نه‌هلی سونه‌ت و جه‌ماعه‌ت مه‌موو له‌سه‌ر نه‌م پایه‌ن، هر نه‌وه‌یه که شیخ نه‌بولحه‌سه‌ن عه‌لی کوپی ئیسماعیلی نه‌شعهری له‌زانایانی نه‌هلی سووننه‌ت و جه‌ماعه‌ته‌وه نه‌قلی کردووه که له‌ناو نافرته‌تاندا پیغه‌مبه‌ر نه‌بووه، به‌لکو نافرته‌تی (صدیقه) یان تیدا بووه، وه‌ک خوای گه‌وره باسی به‌پیزترین نافرته‌ت که مه‌ریه‌می کچی عیمرانه ده‌کات و ده‌فه رموویت: ﴿مَا الْمَسِيْحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ﴾ واته: مه‌سیحی کوپی مه‌ریه‌م پیغه‌مبه‌ریک به‌ولاوه هیچی تر نیه، له پیش نه‌ویش زۆریک پیغه‌مبه‌ری تره‌اتوون و چوون، دایکی نه‌ویش ژنیکی (صدیقه) راست و دروست بوو، مه‌ردووکیان خواردنیان ده‌خوارد. خوای گه‌وره له به‌رزترین و به‌پیزترین پله‌دا وه‌سفی ده‌کات که (صدیقیه)، خو نه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر بووایه، خوای گه‌وره باسی پیغه‌مبه‌ریه‌تیه‌کی ده‌کرد، که‌واته مه‌ریه‌م ژنیکی راست و دروست بووه به‌ده‌قی قورئانی پیرۆز.

پیغه‌مبه‌ران له مروشن، له فریشته‌نین

زه‌ححاک له ئیبنو عه‌باسه‌وه نه‌گوازیته‌وه که له ته‌فسیری نه‌م نایه‌ته‌دا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا﴾ واته: نه‌مانه خه‌لکی ئاسمان نین وه‌کو ئیوه‌گوتتان.^۱ نه‌مه‌قسه‌ی ئیبنو عه‌باسه نه‌م نایه‌ته‌ی تر پشتگیری لی ده‌کات که خوای گه‌وره ده‌فه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَبَاءُكُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ﴾^۲ واته: له پیش توشدا نه‌ی

^۱ الدر المنثور (۵/۵۹۵).^۲ الفرقان (۲۰).

موحه مه د (ﷺ) هر كه سيكمان بۆ پيغه مبهري ناردووه، هه موو خواردنيان خواردووه و له ناو بازاردا كه پاون، وه فه رمويه تى: ﴿وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ﴾ ۸ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ۱ واته: هيچ له شى وامان پى نه دان، كه هيچ نه خۆن و نه شمهن، پاشان هه موو به لئنيك كه پيمان دابوون به جيمان هيئان، كه نه وانيش و هه كه سيش خۆمان ويستمان پزگارمان كردن، هه له پوڤشان قران تى خست، وه فه رمويه تى: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾ ۲ واته: بلى: له ناو نه و هه موو پيغه مبه رانه پيغه مبه ريكي نائاسايى نيم، ﴿مَنْ أَهْلُ الْقُرَى﴾ له ناو خه لكى شاره كاندا مه به ست به ﴿الْقُرَى﴾ شاره كانه، نه ك خه لكى لاديشينه كان كه خه لكىكي بيابانن و دلره قترينى خه لكى له سروشت و په وشندا.

په ند و مرگرتن له وانه ي پيشوو

خوای گه وده فه رمويه تى: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾ واته: بۆچى نه وانه ي بپوا ناهيئن نه ي موحه مه د (ﷺ) ناچن بگه پيئن به سه ر زه ميندا ﴿فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ تا ببينن پاشه پوڤى پيشينه كانيان چون بووه، نه و گه لانه ي كه بپويان نه ده هيئا به پيغه مبه ره كانيان، چون خودا قرانى تيخستن، هه موو خوانه ناسيک هه ر نه وه چاره نووسيه تى، نه م نايه ته وه ك نه و نايه ته وايه كه خوای گه وده فه رمويه تى: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا﴾ ۳ واته: ناخو هيشتا به زه ويذا نه گه پاون تا بينه خاوه ن دل و تييگن، نه گه رنه و هه واله ببستن و ببينن كه خوای گه وده خوانه ناسانى قر تيخستوه و خاوه ن باوه پانى پزگار كرد، وه تيده گن نه مه ياساي خوايه له دروستكراوه كانيداوبه رده وام دوباره ده بنه وه، بۆيه فه رمويه تى: ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ واته: بۆ نه وانه ي له خواترسن مالى نه و دونيا چاكتره، وه ك چون له ژيانى دنيا دا خاوه ن باوه پانمان پزگار كرد له دنيا دا، هه ر به و شيويه له پوڤى دوايشدا پزگاريان ده گه ين، نه مه يان زور له دنيا چاكتره وه ك نه م نايه ته ي تر كه خوای گه وده فه رمويه تى: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهُدُ﴾ ۵۱ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعَذَرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ۴ واته: به

۱ الانبياء (۹-۸).

۲ الاحقاف (۹).

۳ الحج (۴۶).

۴ الغافر (۵۱-۵۲).

راستی نیمه پیغه مبه‌ران و نه‌وانه‌ی باوه‌ریان هیناوه سه‌رکه‌وتوو ده‌که‌ین له ژیا‌نی دنیا‌دا وه له پوژی قیامه‌تدا که شایه‌ته‌کان هه‌لده‌سنه‌وه، پوژیک پاکانه‌کردنی سته‌مکاران سوودیان پی ناگه‌یه‌نیت، هه‌موویان نه‌فرینیان لیکراوه و خراپترین جیگایان هه‌یه. خوای گه‌وره ئیزافه‌ی (دار)ی کردووه بۆ لای ناخیره‌ت ﴿الْآخِرَةَ﴾ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ﴾ وه‌ک چۆننه‌وتری: (صلاة الأولى، ومسجد الجامع، وعام أول وبارحة الأولى، ويوم الخميس).

﴿حَقَّ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ

الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

له کاتی زۆر ته‌نگانه‌دا پیغه‌مبه‌ران یارمه‌تی ده‌درین و سه‌رده‌خرین

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿حَقَّ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾ واته: تا نه‌و ساته که پیغه‌مبه‌ران نا‌ئومید بوون (له گه‌له‌که‌یان) و گه‌له‌که‌شیان وایان ده‌زانی که درویان له‌گه‌ل کردوون، خوای گه‌وره باسی نه‌وه ده‌کات، که یارمه‌تیه‌ک ده‌نیریت بۆ پیغه‌مبه‌ره‌کانی (سه‌لامی خویان لی‌بیت) له کاتی زۆر ته‌نگانه‌دا که چاوه‌پوانی ده‌روویه‌کن و زۆر پی‌ویستیان پی‌یه‌تی و نا‌په‌حه‌تن. وه‌ک له ئایه‌تیکی تردا فه‌رموویه‌تی: ﴿وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلاَ إِنَّا نَصْرُ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾ واته: زۆر به‌توندی ته‌کان دران، ته‌نانه‌ت پیغه‌مبه‌ران و یارانی باوه‌پدارانیش له‌گه‌لیدا ده‌یانگوت: که‌ی خودا به‌هانا‌مانه‌وه دیت؟! تۆ بزانه که یارمه‌تی خودا نزیکه، خوای گه‌وره فه‌رموویه‌تی: ﴿كُذِّبُوا﴾ دوو خویندنه‌وه هه‌یه، خویندنه‌وه‌ی یه‌که‌م: به‌توندگرتن (بالتشديد) واته (قد کذبوا) که عایشه (په‌زای خوای لی‌بیت) به‌و شی‌ویه خویندوویه‌تیه‌وه و مانا‌که‌ی واته: بپروایان پی نه‌ئه‌کردن، بوخاری پی‌وایه‌تی کردووه له عوروه‌ی کوپی زوبه‌یره‌وه له عایشه‌وه. که عوروه‌ده‌رباره‌ی نه‌م ئایه‌ته‌پرسیاری له عایشه‌کردووه ﴿حَقَّ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ﴾ عایشه‌ش وه‌لامی داوه‌ته‌وه. عروه‌ئه‌لی: ئایا (کذبوا) یان (کذبوا)، عایشه‌فه‌رمووی: (کذبوا)، گوتم: نه‌وان (واته پیغه‌مبه‌ران) بی‌گومان بوون له‌وه‌ی که گه‌له‌که‌یان بپروایان پی نه‌کردوون، نیت‌ر چۆن واگومانیان نه‌برد؟ فه‌رموی: به‌لی، سویند به‌خوا نه‌وه‌یان چاک ده‌زانی، پیم‌گوت: که‌واته ﴿وَزُلْزِلُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا﴾ واته: پیغه‌مبه‌ران وایان گومان برده‌که راستیان له‌گه‌لدانه‌کراوه! عایشه‌فه‌رموی: په‌نا به‌خوا، پیغه‌مبه‌ران گومانی وایان نه‌بردووه به‌په‌روه‌ردگاریان، گوتم: که‌واته مانای نه‌م ئایه‌ته‌چۆنه؟ گوتم: نه‌وانه شوینکه‌وتووی پیغه‌مبه‌ره‌کان

بوون، که پروایان به په روه ردگاریان هینابوو، پرواشیان به پیغه مبه ره کان کردبوو، به لام که ماوه یه کی
 نذر سرکه وتنیان دوا خرا، ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ﴾ تا پیغه مبه ره کان بیه یوا بووبوون له وانه ی
 پروایان پی نه کردبوون له که له که یان، واشیان ده زانی که شوینکه وتووه کانیشیان پروایان پییان
 نه ماوه. له و کاته دا سرکه وتنی خویان بۆ هاتووه.^۱ عوروه ده لی: پیم گوت: له وانه یه ﴿قَدْ كُذِبُوا﴾
 بیت به موخه ففه فی بی (شدة)؟ گوتی: په نا به خوا. نه وه ی عوروه پروایه تی کردوو کۆتایی هات.^۲
 ئیبنو جوره یج ده لی: ئیبنو نه بی موله یکه بۆی باس کردم، ئیبنو عه باس نه م نایه ته ی به م شیوه یه
 خویندوووه ﴿وَضَلُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ به سووکی (بی "شدة")، عبدالله که ئیبنو نه بی موله یکه یه
 نه لی: پاشان ئیبنو عه باسیش پیی گوتم: نه وانیش مروه بوون، پاشان نه م نایه ته ی خویند ﴿حَتَّىٰ يَقُولَ
 الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ؟ أَلَا إِنَّا نَصْرُ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾ ئیبنو جوره یج ده لی: ئیبنو نه بی موله یکه
 پیی گوتم: عوروه یش بۆی باس کردم له عانیشه وه، که عانیشه دزایه تی نه وه ی کردوووه و به و
 خویندنه وه یه پازی نه بووه و فرمویه تی: خودا هیچ به لینیکی به موحه مه د (ﷺ) نه داوه، مه گین
 زانیویه تی نه و به لینه هر دیته دی هتا مردوووه. به لام به لا هر به رده وام بووه بۆ پیغه مبه ران هتا
 وایان زانیوووه، نه وانه ی له که لیان بوون له خاوه ن باوه ران پروایان پییان نه ماوه، ئیبنو نه بی موله یکه
 له باره ی فرموده که ی عوروه وه ده لی: عانیشه نه م نایه ته ی واده خویندوووه ﴿وَضَلُّوا أَنَّهُمْ قَدْ
 كُذِبُوا﴾ به (شدة) وه، که له (تکذیب) وه هاتوووه مانای دروین له که لداکراوه.^۳ خویندنه وه ی دووه م
 به سوکی گرتن (بالتخفيف) به لام زانایان جیاوازیان هه بووه له مانا کردنیدا، ئیبنو عه باس هه مان قسه ی
 کردوووه که له پیشه وه باس مانکرد، هه روه هارپوایه ت کراوه، له ئیبنو مه سعوده وه که سوفیانی سه وری له
 عه بدولاوه نه یگیریته وه که نه م نایه ته ی وه ها، که خویندوووه ته وه: ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَضَلُّوا
 أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ به سووکی (مخففة) عبدالله ده لی: نه مه نه وه یه که پیی خوش نیه، وه له ئیبنو

^۱ فتح الباري (۲۱۷/۸).

^۲ فتح الباري (۲۱۸/۸). گومانه که ی (عروه) بوته وه پویشته وه که گوايه پیغه مبه رانیش گومانیان بردوووه خوا (حاشا) واده کانی
 راست نه بووبیت له که ل پیغه مبه راندا، به لام عانیشه په نابا خوائه گری و نه فرموی: شوینکه وته ئیمانداره کانیش له عه زره تی
 نه وه مووه به لایه گومانی نه وه یان بو دروست بووه که پیغه مبه ران واده ی راسستیان به نه مان
 نه داوه، که کارکه یشتوه ته نه و سنوره له ناره حه تی و بیثومیدی، خوی گه وره سه رکوتنی دابه زاندوووه (وه رگیر)...

^۳ الطبري (۳۰۷/۱۶).

عه باسه وه ﴿حَقَّ إِذَا اسْتَيْشَسَ الرَّسُلُ وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ ده لئ: کاتیک پیغه مبه ران نا ئومید
 بوون که گه له که یان به گوئیان بکن، گه له که یشیان وایان زانی پیغه مبه ران دړویان له گه لدا کردوون،
 ﴿جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ﴾ واته: یارمه تی نیمه یان بۆ هات، نه وانه ش وا حه زمان کرد پزگار
 کران، ئیبنو جهریر پړوایه تی کردوه له ئیبراهیمی کوړی نه بو خوړپړه ی جهریه وه ده لئ: لویکی
 قوره یش پرسى له سه عیدی کوړی جوبه یرو پی گوت: نه ی نه بو عه بدولا نه م له هجه یه چونه؟ به
 راستى من کاتیک نه گه مه نه م نایه ته، حه ز نه که م نه م سورده ته م نه خویندایه ﴿حَقَّ إِذَا اسْتَيْشَسَ الرَّسُلُ
 وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ سه عیدفه رموی: به لئ، تائه و کاته ی پیغه مبه ران نا ئومید ده بوون له
 گه له که یان که بړوایان پی بکن، نه وانه یش که پیغه مبه رانیاں بۆ هاتبوو، وایانده زانی پیغه مبه ران
 راستیان نه کردوه له گه لیاندا، زه ححاکى کوړی موزاحیم ده لئ: هه رگیز وهك نه مړوم نه دیووه که سیك
 بانگ بکړیت بۆ زانیاریه ك که چی ده می بیت به یه کدا، نه گه ر بچووما یه بۆ یه من له بهر نه مه هیشتا
 که م بوو، پاشان ئیبنو جهریر جاریکی تر پړوایه تی کردوه به شیوه یه کی تر که موسلمی کوړی یه سار
 پرسى له سه عیدی کوړی جوبه یر له م باره یه وه، هه ر به م شیوه یه وه لامی دایه وه. هه لسا بۆ لای
 سه عیدو ده ستی کرده ملی و گوتی: خوا دهرت لی بکاته وه وهك تو چۆن دهرت له من کرده وه.^۱
 هه روه ها پړوایه ت کراوه به شیوه یه کی تر له سه عیدی کوړی جوبه یرو وه که هه ر به م مانایه ته فسیری
 کردوه، موجهیدو که سانی تریش له زانیانی پیشینه هه ر وا مانایان کردوه، نه وه نه بیت هه ندیکیان
 که ته فسیریان کردوه، (واو) ی زه میره که یان له ﴿وَظَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا﴾ گتړاوه ته وه بۆ
 شوینکه وتوانی پیغه مبه ران (سه لامی خوايان لیبت) له خاوه ن باوه ران، هه ندیکى تریشیان
 زه میره که یان گتړاوه ته وه بۆ خوانه ناسان ناوی گه له که یان، واته: خوانه ناسان وایان زانیووه
 پیغه مبه ران راستیان نه کردوه له و به لینه ی که داویانه به و سه رکه وتنه، به لام ئیبنو مه سعود وهك
 ئیبنو جهریر پړوایه تی کردوه له ته میمی کوړی حه زله مه وه که فهرمویه تی: بیستم له عه بدولای کوړی
 مه سعود ده یفه رموو: له م نایه ته دا: ﴿حَقَّ إِذَا اسْتَيْشَسَ الرَّسُلُ﴾ هه تا کاتیک که پیغه مبه ران نا ئومید
 بوون له باوه پی گه له کانیاں، که بړوایان پی بکن گه له کانیشیان (که یارمه تی خودا دواکه ت) وایان زانی
 پیغه مبه ران راستیان نه کردوه به بی (شده)^۲.

^۱ الطبري (۳۰۳/۱۶).

۲

﴿لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ

يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

په ندو ناموژگاری بو که سیکه دهرسی وهر بگریت

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى﴾

واته: له به سهرهاتی نه مانه (واته پیغه مبه ران) په ند هیه بو خاوه ن ناوه زاکان، واتیه کی هه له بسته

نیه، واته: بیگومان دهنگو باسی پیغه مبه ران له گه ل گه له کانیاندا که چون خاوه ن باوه پره کانمان پرزگار

کردو خاوه ناسانیشمان له ناو برد، په ندو ناموژگاری زوری تیدایه بو نه وانه ی ناوه زیان هیه، نه م

قورئانه قسه یه کی هه له به ستراو نه بووه، به ناوی خاوه هه له به سترابیت و دروست کرابیت، ﴿وَلَكِنْ

تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ نه وانه ی له به ر ده ستیدایه نه سه لمینیت، یانی له و کتیبانه ی که هاتونه ته

خوار له ناسمانه وه نه وه ی پاسته تیدا به پاستی زانیووه، نه وه یش گورپاوه و که م و زیاد ی تیاکراوه

دانی پیانه ناوه و لای بردووه، پاستیه که یشی هیشتووه ته وه ﴿وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ واته: (نه م

قورئانه) شیکردنه وه ی هه موو شتیکه، له هه لال و هه رام و چاک و خراب و هه موو نه و شتانه ی تر له

فه رماندان به خواناسی و به جیه پتانی فه رزو سونه ته کان و قه ده غه کردنی خرابه کان و هاوشیوه کانی له

شتی ناپه سه ند، باسی شته دیاره کان و نادیاره کانی له مه و دواش نه کات، به کورتی و به دریژیش، وه

باسی خوای گه وره و ناوه کانی و سیفات ه کانی ده کات، که له هیچ شتی که دا له دروستکراوه کانی ناچیت،

بویه به راستی نه م قورئانه ﴿وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ واته: پی نیشاندرو به زه ییه بو نه و

که سانه ی به باوه پن، پینموونیان ده کات له سه ر لی شیواویه وه بو پاسته پی، وه له گومراییه وه بو

چاکه خوازی، وه به هو ی نه و قورئانه وه به زه یی خودا وه ده ست دینن بو خویان له م ژیانی دنیا داو له

پوژی قیامه تیشدا، خوازیارین له خودای مه زن بمانخاته پیزی نه وانه له دنیا و له پوژی دوایدا، نه و

پوژه ی نه وانه ی پوویان سپیه و ده دره و شیت ه وه سه رده که ون و ده سته که وتی خویان به ده ست دینن،

نه وانه یش که پووپه شن به دوپاوی ده که پینه وه.

تہ فیسری سورہتی (الرعد)
لہ مکہ کدا ہاتوہ تہ خوارہوہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الْمَرْ تِلْكَ ءَايَتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (۱)

قورئان قسہ و گوشتاری خواہ

خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿الْمَرْ تِلْكَ ءَايَتُ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، (الیف، لام، میم، را) ئەمانە چەند نیشانە یەکی ئەم کتیبەن لەوہی لە پەرہردگارتەوہ بۆ تو ہاتوہ تہ خوارہوہ، دیارہ پە یامیکی راستە، بەلام زۆربە ی ئەم مەردمە بپروا ناکن. لە بارە ی ئەم پیتانەوہ لە سەرہتای سورہتی (البقرة) دا ئەم پیتانە قسە یان لی کراوہ و گوتمان مەر سورہتیک بەم پیتانە دەستی پی کرابیت، ئەمە پیشگیریەکی تیدا یە بۆ ئەم قورئانە و پوونکردنەوہ بە کیشە کە راستە و لە لایەن خوداوە پەوانە کراوہ و گومانێ تیدا نیە، لەبەر ئەمە یە فہرموویەتی: ﴿تِلْكَ ءَايَتُ الْكِتَابِ﴾ واتە: ئەم (پیتانە) چەند بە لگە یەکی ئەم کتیبەن (ئەم قورئانەن)، پاشان دہ فہرموویت: ﴿وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ واتە: ئەوہ ی بۆ تو ہاتوہ تہ خوارہوہ لە پەرہردگارتەوہ ئە ی موحمەد (ﷺ) ﴿الْحَقُّ﴾ مەر ئەوہ راستە، ئەمە خەبەرە و موبتەداکە ی لە پیشەوہ یە کە ﴿وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ یە، پاشان خودای گہورہ فہرموویەتی: ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ واتە: بەلام زۆربە ی خەلکی بپروا ناکن، ئەم ئایە تە وە ک ئە و ئایە تە وایە کە خوای گہورہ فہرموویەتی: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾^۱ واتە: مەرچەندە زۆریش مەول بەدە ی، ئەم خەلکە زۆربە یان بپروا ناھینن. واتە: لە گە ل ئەم مەموو ناگادارکردنەوہ و ئاسانکاری و شیکردنەوہ دا زۆربە یان بپروا ناھینن چونکە ئەوانە مەر خەریکی نا کوکی و دوو پووی و لاسارین.

﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى

يَذَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ﴾ (۲)

باسى تەۋاۋى و گەمالى تواناي خودا

خوای گەۋرە دە فەرمویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ واتە: خودایە کە ئاسمانەکانى بەرزکردوو تەۋە بى ھىچ پایە و ستونىك کە دەیبینن، خودای گەۋرە باسى گەمالى تواناو دەسەلاتى مەزنى خۆى دەکات، کە خودایە کە بە ئیزن و فەرمانى ئەو ئاسمانەکان بەرزکراۋە تەۋە بى پایە و ئەستون، ۋە ھەر بە ئیزن و فەرمان و پامەینانى ئەۋیشە کە زەمینی جیاکردوو تەۋە و دورى خستوو تەۋە بە شیۋەيە کە پەى پى نابریت و دوریە کەى نازانىت، ئەم ئاسمانەى دنیا چواردەۋرەى گشت زەۋى داۋە بە ئاۋو ھەۋایە ۋە لە ھەموو شوین و جیەکیە ۋە، ۋە لە ھەموو لایەکیە ۋە ماۋەى پۆیشتنى پىنج سەد سالە، ئەستورایە کەى خۆیشى ماۋەى پۆیشتنى سەد سالە، پاشان ئاسمانى دوو دەۋرى ئاسمانى یە کەم و ئەۋەى تیاىەتى داۋە، نىوان دووریان ماۋەى پۆیشتنى پىنج سەد سالە، ئەستورایە کەىشى ماۋەى پۆیشتنى پىنج سەد سالە، ئاسمانى سیپەم و چوارەم و پىنجەم و شەشەم و حەوتەمیش ھەر ۋایە، ۋە ک خوای گەۋرە فەرمویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ﴾^۱ واتە: ئەو خودایەى حەوت ئاسمانى ۋەدى ھیناۋە ۋە ک ئەۋانىش زەمینی ۋەدى ھیناۋە، ﴿بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ واتە: بى ھىچ ئەستونىك کە دەیبینن پىۋایەت کراۋە لە ئیبنو عەباس و موحامید و حەسەن و قەتادە و کەسانى تریشە ۋە کە دەلین: ئاسمانەکان ئەستونیان ھەيە بەلام نابینریت. ^۲ ئیاسى کوپی موعاویە دەلى: ئەم ئاسمانە بەسەر زەمینە ۋە ۋە ک گومەزەيە ک ۋایە، یانى بى ئەستونە. ^۳ ھەر بەم شیۋەيە پىۋایەت کراۋە لە قەتادە ۋە، ھەر ئەم مانایەش شیاۋە بۆسیاقى ئەم ئایەتە. ^۴ ۋا دیارە لەم ئایەتەدا خوای گەۋرە فەرمویت: ﴿وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾^۵ واتە: ئەم ئاسمانەى پاگرتوو کە بەسەر زەمیندا نە کە ویت مەگین خۆى ئیزنى لەسەر بیئت، بۆ جەختکردنە ۋە لە پوونەدانى ئەۋە، فەرمویت: ﴿تَرَوْنَهَا﴾ واتە: دەیبینن، واتە: ئەم ئاسمانە بى ئەستون و ەستاۋە ۋە ک دەبینن، ھەر ئەم شیۋەيەش بەلگەى تەۋاۋە بۆ تواناو دەسەلاتى خودا.

^۱ الطلاق (۱۲).^۲ الطبري (۳۲۴/۱۶).^۳ الطبري (۳۲۴/۱۶).^۴ الطبري (۳۲۵/۱۶).^۵ الحج (۶۵).

خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ واته: پاشان نهو (خوا) چووه سه رته خت بهو شیوه ی شایسته ی خوا بیّت که ئیمه چۆنیه تیه که ی نازانین، وهك له پی شه وه له سوره تی (الاعراف) دا باس کرا، وه چۆن قورئان و فهرمووده باسیان لی کردوه، ئیمه ش هر وا به سه ریدا ده پۆین (بلا تکیف ولا تشبیه ولا تعطیل ولا تمثیل تعالی الله علوا کبیراً) (بیته وه ی چۆنیه تی یه که ی یان هاوشیوه که ی دیاری بکه یین یان نکولی لی بکه یین وبلّین خواناچیته سه رته خت، نمونه ش بوخوای گه وره و به رزوبلند نامینه وه).

خستنه کاری خورو مانگا و هاتوچویان

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ واته: خورو مانگی خسته کار هه ریه که یان بۆ ماوه یه کی دیاریکراو دین و ده چن. گوتراوه: مه به ست نه وه یه، خورو مانگا دین و ده چن، به هاتنی پۆژی قیامت له یه کتری داده بپین (واته جیاده بنه وه و ده وه ستن) وهك ئهم ئایه ته که خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَالشَّمْسُ بَحْرٍ لِّمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾^۱ واته: خوریش به ره و بنکه ی خوی له گه پاندایه، که نه مه ش له خاوه ن ده سه لاتی زاناوه یه، نهو فهرمانه ی پیدراوه، گوتراویشه: مه به ست به بنکه ی خوی (مستقرها) که ژیری عرشه، عرش نه وه ی راست بیّت و به لگه ی له سه ر هاتبیّت بریتیه له گومه زیک له دوا ی جیهان و بوونه وه ره وه یه له و پوویه که وه نه مه ش وهك باقی گه ردوونه کانی تر ده وری جیهانی نه داوه، چونک ته خت چه ندین ستوونی هه یه، چه ند هه لگری هه یه و هه لی ده گرن، نه مه عه قل نایپریت بۆ گه ردوونیک بسوورپیت وه، نه مه یش پوونه بۆ که سیّک ورد بیته وه له و ئایه ت و فهرمووده سه حیحانه ی که له باره ی عرشه وه هاتوون. سوپاس و ستایش بۆ خوای گه وره. خوای گه وره که باسی خورو مانگی کردوه، له بهر نه وه یه نه و دووانه له دیارترینی حه وت نه ستیره گه پۆکه کانن که به پیزترو گه وره ترن له نه ستیره وه ستاوه کان، کاتیّک خوا نه مه ی خستبیته کار (پام کردبیّت) نه ستیره کانی تر چاکترو باشتر ده خاته کار، وهك خوای گه وره ئاگاداری داوه له و ئایه ته دا: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾^۲ واته: پۆژو خورو مانگیش له نیشانه کانی نه ون، نه به ره و خور سوژده بهرن، نه به ره و مانگا، سوژده

^۱ یس (۳۸).

^۲ فصلت (۳۷).

بۆ خودایه ك بهرن كه نهوانی وه دی هیناوه. له گهڵ نهوهیشدا به ناشکرا ئاماژهی کردووه بهوه و
 فهرموویت: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِ رَبِّهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾^۱
 واته: خۆرو مانگو نهستیرهکانی به دی هیناوه هر له ژێر فهروانی نهودان، دروستکردن و فرمانکردن
 هر بۆ نهوه، بهرزو بلندبیت خودای پهروردگارو پاهینهی گشت جیهان، ﴿يَفْعَلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ يَلْقَاءَ
 رَبَّكُمْ تَوَقُّونَ﴾ واته: نیشانهکانی شی دهکاتهوه، بهلکو ئیوه له دیداری پهروردگارتان بیگومان بن.
 واته: نه م نیشانانه پوون دهکاتهوه و دهیکاته بهلگه له سه رهوهی که هیچ په رستراویک نیه جگه له
 نهو، خه لکیش زیندوو دهکاتهوه و هر کاتی که مه یلی لیبت وهك چۆن له سه رهتاوه دروستی کردووه.
 ﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارُ
 إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾^۲ وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزُرْعٌ وَنَخِيلٌ
 صِنَوَانٌ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِضِلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ
 يَعْقِلُونَ^۳

نیشانهکانی خودا له ناو زه میندا

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرِ﴾ هر
 نه میشه نه م زه مینه ی پاخستوووه و زۆریک کیوو پووباری لی دروست کردوووه و نهو هه موو به رووومه
 زۆره شی وه دی هیناوه، ﴿جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ واته: جوتی نیرو میی تیدا دروست کردوووه. دوا ی
 نهوه ی خوای گه وره باسی جیهانی سه رهوه ی کرد، دیته سه ر باسی تواناو ده سه لات و کارزانی خوایی و
 پیکوپیکی کارهکانی له جیهانی خواره و هدا، واته: سه ر زه مین که درێژو فراوانی کردوووه و کیوه کانیشی
 به توندی لی دامه زراندوووه به رزی کردوووه ته وه تیدا، پووبارهکانی و جۆگه له ی زۆری تیدا ده پوات، بۆ
 نهوه ی ئاودییری نهو به رووومه زۆره هه مه جۆرو په نگو تام و بۆنداره ی پی بکات. ﴿وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرِ
 جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ که هه مووی کردوووه ته جوته (نیرو می) تیدا ﴿يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارُ﴾ واته: شه و
 به سه ر پۆژدا هه لده کیشت واته: وای لی کردوووه به دوا ی یه کتردا ده پۆن به هیواشی، کاتی که نه میان
 پویشته، نهوی تریان دیت به دوایداو دایده پویشته، نه م به سه رچوو، نهوی تر دیت، چۆن هه لسوکه وت
 له کاتدا ده کات هه ر بهو شیوه یه ش هه لسوکه وت له گه ل شوین و دانیشتاواندا ده کات، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ

^۱ الاعراف (۵۴).

لَا يَنْتَ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۱﴾ واته: نه مانه گشت نيشانه ن بۆ نه وانه ي راده ميئن له فرمان و به هره کاني
خودا، ﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَوِّرَةٌ﴾ ﴿۲﴾ له م زه مينه دا که چه ندين پارچه به ته نيشت يه که وه هن، واته:
چه ند پارچه زه مين له ته نيشتي يه کتردا هيه، له گه ل نه و هيشدا، نه م پارچه زه ويه يان به پيته و نه و ه ي
سودي بۆ خه لکي هيه تييدا ده پويت و نه م ي تريان زه ويه که پره له خوي و بيکه لکه و هيچي لي
نارويت، هر به م شيوه يه له نيينو عه باس و مواهيدو سه عيدي کوي جوبه يرو زه ححاک و که ساني
تريشه وه پيو ايه ت کراوه. ^۱ نه م نايه ته ديسان جياوازي پهنگي پارچه کاني زه ويش ده گريته وه، نه م
خوليکي سووره و نه م خوليکي سپيه و نه م زه رده و نه م په شه و پر له به رده و نه م يان دهشت و
بيا بانه و نه م ي تر زه ويه کي لماويه و نه م نه ستوره و نه م يش ته نکه هه موو نه م پارچانه له لاي
يه که وهن، نه م زه ويه به شيوه يه ک و نه و ي تريش به شيوه يه کي تر، نه مانه هه موو ده بنه به لکه له سر
تواناو ده سه لاتي خوداي مهن که مه يلي هر شتيکي هه بيت ده يکات، هيچ په رستراويک نيه ته نها خوي
نه بيت و په روه رديگارش هر نه وه و که سي تر نيه، ﴿وَجَنَّتْ مِّنْ أَعْتَبٍ وَزَرْعٍ وَنَخِيلٍ﴾ ﴿۳﴾ واته: هه روه ها
باغاتي په زو (تري) کشتوکال و دارخورما، نه م پرسته يه هه لده گريت عه تف کرا بيته سر ﴿وَجَنَّتْ﴾
نه و کاته ﴿وَزَرْعٍ وَنَخِيلٍ﴾ به مه رفوعي ده خوينريته وه، هه ليش ده گريت عه تف کرا بانه سر ﴿أَعْتَبٍ﴾
نه و کاته به مه جروري ده خوينريته وه، هر له به ر نه ويه به هر شيوه يه کيان ده سته يه ک له
پيشه واياني نيسلام خويندوويانه ته وه، ﴿صِنَوَانٌ وَغَيْرُ صِنَوَانٍ﴾ ﴿۴﴾ واته: لقي له يه کترو له يه ک جيا
(صنوان) واته: چه ند لقي به يه که وه بوو له يه ک شويندا، وه ک هه نارو هه نجيرو هه ندي دارخورما و له م
جوران هه ﴿وَغَيْرُ صِنَوَانٍ﴾ نه و ه ي له سر يه ک لق بووه وه ک هه موو دره خته کاني تر، هر
له مه و هيه نه و تري (عم الرجل صنوا ابیه) واته: مامي مروژد لقي باو کي خويه تي، وه ک له فه رموده ي
سه حيدا هاتوه که پيغه مبه ري خودا (ﷺ) فه رموي به عومه ر: (نايا زانيوته مامي پياو لقي
باو کيه تي). ^۲ پاشان خوي گه وره ده فه رموي ت: ﴿يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِضَ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي
الْأُكُلِ﴾ ﴿۵﴾ واته: ناوپاراو ده بن، به لام تام و چيزي بريکيان باو ده ده ين به سر بريکي ترياندا، له نه بو
موره يره وه و (په زاي خوي لي بيت) له پيغه مبه ره وه (ﷺ) پيو ايه ت کراوه که ده رياره ي نه م نايه ته (ونفضل

^۱ الطبري (۳۲۲-۳۲۱/۱۶).^۲ مسلم (۶۷۷/۲، ۶۷۷/۱).

بعضها علی بعض فی الاکل) فرموده تی: (خورمای خراب و چاک و شیرین و ترش).^۱ تیرمزی پیوایه تی کردوه و ده لی: فرموده یه کی چاک و غریبه (حسن غریب). واته نه م جیاوازیه له چه شنی به روبوم و کشتو کالدا له شیوه و پهنگ و تام و بون و گه لاو گوله کانیاندا، نه مه زور ترشه و نه مه زور شیرینه، نه مه زور تال و تفته و نه مه زور خوشه، نه مه له کومه لی نه وه یه و نه وه له کومه لی نه وه یه و، پاشان ده گوریت بۆ تامیکی تر به ئیزنی خوی گوره، نه مه زهرده و نه مه سووره و نه مه سپیه و نه مه په شه و نه مه شینه، گوله کانیش به هه مان شیوه، له گه ل نه مه یشدا هه موویان له یه ک سه رچاوه وه دریزه دده ن به بوونی خویان نه ویش ناوه، له گه ل نه وه هه موو جیاوازیه زوره ی که له ژماره نایه ت و نازانریت، نه مانه هه موو به لگه ن بۆ که سیك خاوه نی ناوه ز بیت و گه وره ترین نیشانه ن له سه ر تواناو ده سه لاتی نه و خدای که مه یلی هه ر شتیکی بی دروستی ده کات و به جیا وهدی ده هیئت، بویه فرموده تی: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ واته: نه مانه گشتی نیشانه ن بۆ نه وانه ی خاوه ن ناوه زن.

﴿وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا أَوْنَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾

نکولیکردن و برپا نه کردن به ژبانی دوا ی مردن سهیره!

خوای گه وره ده فرمودیت: ﴿وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ﴾ واته: نه گه ر تو سه یرت ده میتی، سه یر له قسه کانی نه واندایه، خوای گه وره ده فرمودیت به پیغه مبه ره که ی موحه مه د (ﷺ) نه گه ر تو به لاتوه سه یره که نه و موشریکانه برپایان نیه به زیندوو بوونه وه له گه ل نه وه هه موو نیشانانه ی خدای گه وره دا که به چاوی خویان ده یبین له دروستکراوه کانیاندا، که چه ند خدایه کی به تواناو خاوه ن ده سه لاتوه هه رچی مه یلی لی بکات ده یکات، وه له گه ل نه وه یشدا دانی پیدا ده نین که هه ر خودا له سه ره تاوه هه موو شتیکی دروست کردوه له نه بوون و شتیك نه بووه هه ر باسیش بکریت، پاشان نه مانه دوا ی نه وه برپا ناکه ن به وه واله ی که ده لی: له مه ویه دوا جیهانیکی تازه وهدی دیت و جاریکی تر دروست ده بینه وه، به هه مانکات دادانیان ناوه به شتیگدا که به چاوی خویان بینویانه و گه وره تره گرنگتره له مه ی که برپا ی پی ناکه ن سه یریان لی دیت. به لکو سه یرتر نه وه یه که ده لین: ﴿أَءِذَا كُنَّا تُرَابًا

أَوْنَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ واته: ئایا که ده بینه وه به خاک سه ر له نوی ساز ده کریینه وه؟ هه موو زاناو خاوه ن ناوه زئی چاک زانیویه که وهدی هیئانی ئاسمانه کان و زه مین زور گه وره تره له دروستکردنی خه لکی، نه و که سه ی له سه ره تاوه خه لکی دروست کردوه، دروست کردنه وه ی جاریکی تر زور ئاسانتره له لای،

^۱ تحفة الأحوزي ((۵۴۴/۸))، فرموده یه کی لاوازه.

وهك خواى گه ورده له ئايه تيكي تردها فه رمويه تى: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَكُنْ يَخْلُقْهُنَّ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^۱ واته: ئاخو ئه وان نه يانزانى ئه و خودايه كه ئاسمانه كان و زه منى وهدى هيئاوه، له وهدى هيئانيشيدا تووشى ناته وانى نه بووه، ده توانى زيندووشيان بكاته وه پاش مردنيان؟ به لى ئه و تواناي به سهر هه موو شتيكدا هه يه. پاشان باسى خراپى بيباوه ران ده كات و ده فه رموييت: ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلَلُ فِي أَعْنَاقِهِمْ﴾^۲ ئا ئه مانه له په روه ردگارى خويان حاشا ده كهن، ئه وانه ته وقى ئاسنيان له ملدايه، پيى راده كيئشريئ بو ئاو ئاگر ﴿وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^۳ واته: ئه وانه يارى ئاكرن و تاهه تا هه تايى تييدا ده بن. هه رگيز لى ئايه نه ده ره وه و تييدا ده ميئن.

﴿وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَقْفَرٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۴

خوانه ناسان په لهى سزادانيانه

خواى گه ورده ده فه رموييت: ﴿وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ﴾^۱ واته: بهر له وه چاكو پاداشت لى داوا بكن، به په له و هه له سزاو ئازارت لى داوا ده كهن. واته: ئه و بيباوه رانه له جيى ئه وهى داواى چاكه ت لى بكن، داواى سزاو توله ت لى ده كهن. وهك خواى گه ورده له م ئايه تانهى ترده باسيان ده كات و ده فه رموييت: ﴿وَقَالُوا يَأْتِيهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ﴾^۲ لَو مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ^۳ نُزِّلَ الْمَلَكَةُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ^۴ واته: بيباوه ران ده لى ئه و كه سهى قورئان نيردراوه ته خوار بو سهرت، به راستى تو شيتى، دهى بو فريشته مان بو ناهيتى (شايه تى بدات تو پيغه مبهرى) ئه گهر قسه كانت راستن، خواى گه ورده وه لاميان ده داته وه و ده فه رموييت: ئيمه فريشته نانيرين مه گين به هه ق، ئه وكاته ئيتر موله ت نادريئ. وه فه رمويه تى:

﴿وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لِّجَاءِ هُمُ الْعَذَابُ وَلِيَأَيِّنَّ لَهُمْ بَفْتَةٌ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾^۵

﴿يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ﴾^۶ واته: داوات لى ده كهن كه زوو وا بكه ي به لايان به سهردا بيت، ئه گهر وهخت و سه عات ديارى نه كرايه، ئازاريان بو داده بارى، هه ر ئه وه نده ت زانى له

^۱ الاحقاف (۳۳).

^۲ الحجر (۸-۶).

^۳ العنكبوت (۵۴-۵۳).

ناکاوئیدا تووشیان هاتو مهستی پی ناکهن، وا به په له داوای سزات لی ده کهن، به راستی دوزخ دهوری خوانه ناسانی داوه. وه له نایه تیکی تر داوه رموویه تی: ﴿سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ﴾^۱ واته: داواکاریک داوای سزایه کی کرد، که نه و سزایه هر پووده دات، وه فره رموویه تی: ﴿يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ﴾^۲ واته: نه وانه ی باوه پریان نیه به و پوژده ی دیت، په له له هاتنی ده کهن، نه و که سانه یش که باوه پریان هیناوه لیی ده ترسن، ده سزانن که نه وه راسته. وه فره رموویه تی: ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ﴾^۳ واته: هر ده لئین: نه ی په روه رینمان، بهر له وه پوژدی قیامت بیت به شی خومان پی بده، واته: توله مان لی بسینه، وه ک خوی گوره له نایه تیکی تر داوای باسی خوانه ناسان ده کات و ده فره رموویت: ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَتْ هَذِهِ حَقًّا مِّنْ عِنْدِكَ فَامْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ اقْتِنَا بِعَذَابِ الْيَمِّ﴾^۴ واته: نه و سایش کوتیان: نه ی خودایه، نه گهر نه مه به راستیه و له لایه ن توره هاتووه له حه و او به رده بارانمان بکه یان نازاریکی به ژانمان بؤ بنیره. زور بیباوه پو لاسارو خوانه ناس بوون، داوایان له پیغه مبر (ﷺ) ده کرد، که سزای خودایان بؤ بینیت، خوی گوره یش فره رموویه تی: ﴿وَقَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلُتُ﴾^۵ واته: پیش له وانیش زوری و ابوون (تووشی جه زره به هاتن) واته: توله و جه زره به ی خومان له و گله پیشووانه دا سه ندو کردماننه په ندی زه مانه، بؤ نه و که سانه ی دهرسیان لی و ه رده گریت، پاشان خوی گوره باسی کارزانی و لیبورده یی خوی ده کات، نه گهر وا نه بووایه له پر تووشی جه زره به ی ده کردن وه ک له نایه تیکی تر داوه فره رموویه تی: ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكُوا عَلَى ظُهُرِهِمَا مِن دَابَّةٍ﴾^۶ واته: نه گهر خودا نه م خه لکه ی (به هوی نه و کارانه ی ده یکن) بگرتایه و سزای بدانایه له سر پستی نه م زه مینه گیانله به ریکیش نه ده ما، لی رده دا خوی گوره له م نایه ته پیروزه دا فره رموویه تی: ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۷ واته: نه گهر چی خه لکی سته مکار بن په روه ردگارت به خشنده یه و له توله شدا توندو تیژه. واته: خوی گوره خاوه ن به زه یی و

^۱ المعارج (۱).

^۲ الشوری (۱۸).

^۳ ص (۱۶).

^۴ الانفال (۳۲).

^۵ فاطر (۴۵).

میهره بانه، چاوپوښی دهکات له خه لکی، هرچنده سته مکارنو به شهو به پوژ هه له ده که ن و پاشان به دواي نهو به زه یی و میهره بانیه دا باسی توندو تیژی خویشی کردووه بۆ نه وهی ترسو نومید هاو تا بکاتو (خه لکی له و نیوانه دا بژین) وهک له نایه تی تر دا فرموویه تی: ﴿فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ

ذُو رَحْمَةٍ وَسِعَتْ وَلَا يُرَدُّ بِأَسْئَةٍ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ﴾^۱ واته: نه گهر و تیان تو نه م قسه یه ت راست نیه، په روه ردگاری نیوه خاوه ن. دلوفانیه کی به ربلاوه و تاوانبارانیس له سزای لانادرین. وه فرموویه تی:

﴿إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۲ واته: په روه ردگارت به په له توله ده سینیت و هر

بۆ خوشی له گونا هکاران ده بووریت و دلوفانه. وه فرموویه تی: ﴿نَبِئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

﴿۱۱﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ﴾^۳ واته: هه وال بده به بنده کانم که هر خوم له گونا هان

ده بوورم و دلوفانم. جه زده به شم زود به ژانه. وینه ی نه م نایه تانه زودن که هیواو ترسی تیا کو بووه ته وه.

﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ: إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾^۴ الله يعلم ما تحمِلُ

كُلُّ أَنْفٍ وَمَا تَفِضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿۸﴾ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ

الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿۹﴾

موشریکه کان داواي به لکه ده که ن و وه لامدانه وهی قورنانش بویان

خوای گه وره ده فرموویت: ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ﴾^۵ واته: خوانه ناسان

ده لین: باشه بۆچی له په روه رنده ی خویه وه به لگه یه کی بته وی بۆ نه هاتووه؟ خوای گه وره باسی

بتپه رسته کان دهکات، نه وه نده بی دین و لاسارن ده لین: بۆچی نیشانه یه کی بۆ نه هیناوین وهک چو ن

پیشینه کان بویان هات، هر وازیان نه ده هیناو داوایان له پیغه مبه ر(ﷺ) ده کرد که کیوی سه فایان بۆ

بکات به زیړ، یان کیوه کانیا ن بۆ سارا بکاته وه و بیکاته له وه پگا و پوویاری پیدا بپوات، خودای

گه وره یش فرموویه تی: ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾^۶ واته: نیمه بویه

به لکه کانمان نه ده نارد، له بهر نه وه بوو پیشینه کان به درویان له قه له م ده دان، (واته: به درویان

^۱ الانعام (۱۴۷).

^۲ الاعراف (۱۶۷).

^۳ الحجر (۴۹-۵۰).

^۴ الاسراء (۵۹).

دەزانى)، بۆيە لىرەدا دەفەرموویت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾^۱ واتە: ئەركى سەر شانى تۆنە ئەمانە بخەيتە سەر پى، بەلام ھەر كەسنىڭ خودا خۆى مەيلى لى ئەبىت شارەزى پاستە پى دەكات. لە كۆتايى ئايەتە كەدا دەفەرموویت: ﴿وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ واتە: بۆ ھەر كەلىك لە گەلانىش دەشەت پىنشان دەرىك ھەبىت، عەلى كۆپى ئەبو تەلحە دەلى لە ئىبنو عەباسەو: واتە: بۆ ھەر كەلىك لە گەلان بانگوازىك ھەبىت.^۲ وەك ئەم ئايەتە كە خودا دەفەرموویت: ﴿وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾^۳ واتە: ھىچ كۆمەلىك نەبوو كە ترسەو بەرھىنە ريان بۆ نەچووبىت. قەتادەو عەبدورەھمانى كۆپى زەيدىش ھەر وایان گوتووە.^۴

﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾^۵ عِلْمُ

الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿۱﴾

ئاگادارلە نەيىنى ھەر خودايە

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ﴾ واتە: لە تۆلى (پەحمى) ھەر مەينەيە كەدا ھەرچى ھەيە خوا دەيزانى. خوای گەورە باسى فراوانى و تەواوى زانىارى خۆى دەكات كە ھىچ شەيىكى لى نەشارىتەو، ئاگادارى ھەيە بەسەر ئەوھى لە سكى ھەموو مەينەيە كەدا ھەيە لە مەينەيە گشت گىيانەو ھەرىكەدا، وەك لە ئايەتى تردا فەرموويەتى: ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾^۶ واتە: خوا دەزانى مەندالانى (پەحمى) سەكپران چى تەيدايە، واتە: دەزانى بە نۆر يا بە مى سكى پىر بوو، جوانە يان نەشەرىنە، بەختەو ھەرە يان بەدبەختە، تەمەنى درىژە يان كۆرتە، وەك دەفەرموویت: ﴿هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ﴾^۷ واتە: خودا ئىوھ لە خۆتان باشتەر دەناسىت، وەختىك ئىوھى لەم زەمىنە پەيدا كەردووە، لە پىشدا بىچوويەك بوون. لەناو زكى دايكەكانتان. وە

^۱ البقرة (۲۷۲).

^۲ الطبري (۳۵۷/۱۶).

^۳ الطبري (۳۵۶/۱۶).

^۴ فاطر (۲۴).

^۵ لقمان (۳۴).

^۶ النجم (۳۲).

فهرموویه تی: ﴿يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ﴾^۱ واته: ئیوهیش ناوا دروست دهکات له سکی دایکتاندا (جار له دواى جار) له سى قوناغى تاريکدا. وهك له ئايه تيکى تريشدا فهرموویه تی: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ﴾^{۱۲} ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ^{۱۳} ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْلًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾^۲ واته: (ئیمه مروثمان له قورپکی خوشکراو دروست کردوه، نه وسا کردمانه تنوکیک، له بنکيه کی بته ودا، پاشان هر له و تنوکه وه خوینی مه یومان پیک هیئاو له و خوینه وه پله گوشتیکمان سازکردو نه و ساله پله گوشته که پی شه مان دروست کرد، پی شه که شمان به گوشت داپوشی، پاشان کردمانه دروست کراویکی تر، گهره و پیروزه نه و خوایه ی که چاکترین وه دی هینه رانه)، له هر دوو سه حیحه که دا هاتوو له ئیبنو مه سعوده وه ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: (بیگومان وه دیهاتنی هر یه کیک له ئیوه له سکی دایکیدا چل پوژ کوده کریته وه، پاشان چوار مانگ له پاشان خودا فریشته یه ک ده نی ریت فهرمانی پی ده کریت به چوار وته: به نووسی نی پوژی و ته مه نی و کاری و به خته وهره یان به دبخته).^۳ له فهرمووده یه کی تر دا هاتوو: (فریشته که ده لی: په روه رنده م نیره یان مییه؟ په روه رنده م به خته وهره یان به دبخته: نه ی پوژی کامه یه؟ نه ی (ماوه ی) ته مه نی کامه یه؟ خوا ی گهره پی ده فهرموویت و فریشته که یش ده ی نویست).^۴ ﴿وَمَا تَغْيِضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ﴾ واته: ده زانی چی لی که م ده بیته وه و چیشی دیته سه ر. بوخاری پیوایه تی کردوو له ئیبنو عومه ره وه که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: (کللی نه ی نیه کان پی نه ج، خوانه بیته که س نایان زانی: جگه له خوا که س نازانیت به یانی چی ده بیته، جگه له خوا که س نازانیت مندالان چی لی که م ده بیته وه، جگه له خوا که س نازانیت که ی باران ده باریت، وه هیچ گیانی که نازانیت له چ زهویه کدا ده مریت، وه جگه له خودا که س نازانیت که ی قیامت هه لده ستیت و دیت).^۵ عه وفی ده لی: له ئیبنو عه باسه وه: ﴿وَمَا تَغْيِضُ الْأَرْحَامُ﴾ یانی له بارچوو ﴿وَمَا تَزْدَادُ﴾ واته: نه وه ی له ناو مندالاندا زیادی کردوو به سه ر نه وه دا که می کردوو هه تا به ته وای بوویه تی چونکه هه ندیک

^۱ الزمر (۶).^۲ المؤمنون (۱۲-۱۴).^۳ فتح الباری (۴۸۶/۱۱)، مسلم (۲۰۳۶/۴).^۴ فتح الباری (۴۸۱/۱۱)، مسلم (۲۰۳۸/۴).^۵ فتح الباری (۲۲۵/۸).

ژن ده مانگ سكي پر ده بيت و هندی نو مانگ سكي پر ده بيت و هندیكيان زياتره و هندیكيش كه مته، نهو كه مو زيادي ي كه خوي گوره باسي كردوه هه مووي به ناگاداري خوي گوره يه.^۱

قه تاده ده لي: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ هه موو شتيك لاي خودا نه ندازه ي هه يه، داناني بزيوي و دروست كردن و ماوه ي ژيان، هه مووي نه ندازه ي خوي بو ديارى كراوه. له فهرمووده ي سه حيدا ماتووه، يه كيك له كچه كانى پيغه مبه ر (ﷺ) ناردى بو لاي پيغه مبه ر (ﷺ) كه كچيكي له كيان كي شاندايه، نه م پتي خوشه كه پيغه مبه ر (ﷺ) له لاي بيت، پيغه مبه ر (ﷺ) كه سيكي نارد بو لاي پتي بلي: (مه يلى خوايه نه وه ي بردويه تي و وه ري گرتووه نه وه يش داويه تي هي نه وه، هه موو شتيك لاي نهو بو ماوه يه كي ديارى كراوه فهرمانى پي بكه با خوراكريت و نوميدى به پاداشتي خودا بيت)،^۲

﴿عَلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ واته: له نادياران و له دياران ناگاداره، ياني: ناگاداري هه موو شتيكه نه وه ي خه لكى ده يبينن و نه وه يش لييانه وه ديار نيه و نايبينن، هيچ شتيك له خوا ون نابيت، ﴿الْكَبِيرِ﴾ واته: زور مه زنه، له هه موو شت مه زنتره، ﴿الْمُتَعَالِ﴾ واته: به رزه به سهر هه موو شتيكدا، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾^۳ واته: زانستى خوا ده وري هه موو شتيكى داوه.

﴿سَوَاءٌ مِّنْكَ مَنَّ أَسْرَ الْقَوْلِ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ. وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ﴾^۴ له، مَعَقَبَتْ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ. يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ. وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾^۵

زانستى خودا ده وري هه موو ديارو ناديارى كي داوه

خوي گوره ده فهرموويت: ﴿سَوَاءٌ مِّنْكَ مَنَّ أَسْرَ الْقَوْلِ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ﴾ واته: هه كه سيك له نيوه به په نهانى قسه بكات و دهنگ هه لپريت لاي خودا وه كه يه كه، خوي گوره باسي نه وه ده كات، كه زانبارى نهو ده وري هه موو دروستكراوه كانى داوه، نه وانه ي به په نهانى قسه ده كه ن يان دهنگ به رز ده كه نه وه، لاي خودا جياوازي نيه، چونكه خودا ده يبينيت و هيچى لى ون نابيت. وه كه نه م نايه ته كه ده فهرموويت: ﴿وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾^۶ واته: نه گهر ده نكيشت هه لپري، نهو به رازو

^۱ الطبري (۳۵۹/۱۶).

^۲ فتح الباري (۵۰۲/۱۱).

^۳ الطلاق (۱۲).

^۴ طه (۷).

نزم تریش د ه زانی. وه فەر موویه تی: ﴿وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾^۱ واته: هرچی بشارنه وه و هرچی
 ناشکرای بکن نه و (خودا) دهیزانیت، عایشه (په زای خوی لیبت) ده لی: پاکي و بیعه یی بو که سیك
 زانستی نه و هه موو دهنگه کانی داگرتووه و هه موو دهنگه کان ده بیستیت، سویند به خوا! نه و ژنه هات
 بو لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) سکالای ده کرد له میرده که ی من له ته نیشتی داو له مال ه که دا بووم،
 هه ندی قسه یه م لا پوون نه بوو، که چی خوی گه وره نه م نایه ته ی نارد ه خواره وه: ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي
 تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾^۲، واته: خوا قسه ی نه و ژنه ی
 بیست که سه باره ت به میرده که ی له گه ل تو (واته: پیغه مبه ر (ﷺ)) کیشی ده کرد و سکالای لای خوا
 ده کرد، خودا ده بیست که نیوه و توویژتان بوو، خودا بیسه رو بینایه، ﴿وَمَنْ هُوَ مُسْتَخَفٍ بِالنَّيْلِ﴾^۳
 واته: یان که سیك که له شه و دا خو په نان ه دات. یانی: له ناو مال ه که یدا خوی بشاریته وه له تاریکایی
 شه و دا ﴿وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ﴾^۴ واته: له ناو پوژی ناشکرا دا بیت و بجیت. یانی: له پوژی نیوه پو داو له و
 پوشناییه دا هه ردوکیان لای خودا وه که یه که و ناگای لییه تی. وه که نه م نایه ته که خوی گه وره
 ده فەر موویت: ﴿أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾^۵ واته: تو بزانه (نه ی موحه مه د
 ﷺ) له و کاته دا خویان به جله کانیان داده پوشن، نه و ده زانی چپه له سه ر چی ده که ن و چی به
 ناشکرا ده لئن. وه له نایه تیکی تر دا فەر موویه تی: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ
 مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي
 السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۶ واته: تو (نه ی موحه مه د (ﷺ)) له هه ر باریکدا
 بیت و هرچی له قورئان بخوینیت له زه مین و ئاسماندا با به نه ندازه ی گه ردیله یه کیش بیت یان وردتر
 یان درشته ر بیت، هیچیان له په روه ردگاری تو ون نابیت و مه گین وا له کتیبی ناشکرا دا.

فریشته پاریزمره کان

خوی گه وره ده فەر موویت: ﴿لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ واته: بو نه و
 (ئاده می) چهن د فریشته یه که هیه که به دوا ی یه کدا دین له پیشیه وه و له دوا یه وه، به فرمانی خودا

^۱ النمل (۲۵).

^۲ البخاري (۷۳۸۵)، ابن ماجه (۱۸۸)، النسائي في الكبرى (۱۱۵۷۰)، الطبري (۵/۲۸).

^۳ هود (۵).

^۴ يونس (۶۱).

دەپپارىزن. واتە: بۇ ھەر بەندەيەك چەند فرىشتەيەك بە دواى يەكدا دىن بۇ لاي، پاسەوانىك بە شەو پاسەوانىك بە پۇژ دەپپارىزن لە خراپە و كارەساتەكان، وەك چۆن فرىشتەى تر بە دواى يەكدا دىن بۇ پاراستنى كردارەكان لە چاكە و لە خراپە، فرىشتەيەك بە شەو فرىشتەيەك بە پۇژ، دوو فرىشتەى تريش لاي راست و لاي چەپ كردارەكان دەنوسن، ھاوئى لاي راست چاكەكان دەنوسىت، ھاوئى لاي چەپ خراپەكان دەنوسىت، دوو فرىشتەى تريش پاسەوانى دەكەن و دەپپارىزن، يەككىيان لە دوايەو و ئەوى تريان لە پىشپەو و ئەو كەسە لە نيوانى چوار فرىشتەى پۇژو چوار فرىشتەى شەو دايە، يەكترى دەگۈپن، دوو پارىزەر دوو نوسەر. وەك لە فەرمودەى سەحىدا ھاتوۋە: (چەند فرىشتەيەك ھەيە بە دواى يەكدا دىن لە ناو ئىوۋەدا فرىشتەيەك بە شەو فرىشتەيەك بە پۇژ، كۆدەبنەو لە نوپۇزى بەيانى و نوپۇزى عەسردا، ئەوانەى لاي ئىوۋە ماونەتەو، بەرز دەبنەو بۇ لاي خودا، پرسىاريان لى دەكات (خو ئىوۋە لە خۇتان باشتەر دەناسىت): چۆن بەندەكانى منتان بەجى ھىشت؟ ئەلەين: چوپىنە لايان ئەوان نوپۇزيان دەكرد، بەجىمان ھىشتن ئەوان نوپۇزيان دەكرد).^۱ ئىمامى ئەحمەد (رەھمەتى خوای لىبىت) پىوایەتى كردوۋە لە عەبدوللاو دەلى: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمودىەتى: (ھىچ كەسىك نىە لە ئىوۋە مەگىن ھاوپىيەكى جنۆكە و ھاوپىيەكى فرىشتەى بۇ دانراو) گوتيان: تۆيش ئەى پىغەمبەرى خوا؟ (ﷺ) فەرمودى: (منىش، بەلام خوا منى سەر خستوۋ بەسەرىداو ئەو بە چاكە نەبىت فەرمانم پى ناكات).^۲ تەنھا موسلىم ئەم فەرمودەى ھىناوۋە.^۳ ئىبنو ئەبى حاتم پىوایەتى كردوۋە لە ئىبراھىمەو دەلى: خودا وەحى كرد بۇ يەككىك لە پىغەمبەرەكانى نەوۋە ئىسرائىل، كە بلى بە گەلەكەت: ھىچ كەسىكى خەلكى شارىك يان مالىك نىە كە گوپرايەلى فەرمانى خودا بىت و پاشان وەرگەرپىت لەوۋە بۇ بىفەرمانى خودا، مەگىن نەوۋە پىيان خۇشە خودا دەيگورپىت بۇ نەوۋە پىيان ناخۇشە، پاشان دەلى: راستى ئەمەيش لە قورئاندا ھەيە، خوداى مەزن فەرمودىەتى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾ واتە: خودا بارودوخ لە ھىچ گەلىك ناگورپىت، تا ئەوان دلىان نەگورپىن. ﴿وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ، وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾ واتە: ئەگەر خودا بىەوئىت تىرەيەك تووشى بەلا بن، ھىچ رىگى نايەتەپى و خوداش نەبىت ھىچ كەس دۆستايەتايان ناكات. واتە: ھىچ كەسىك نايەت بە ھاناتانەوۋە جگەلەخودا.

^۱ فتح الباري (۴۲۶/۱۳).^۲ أحمد (۴۰۱/۱)، فەرمودەيەكى سەحىحە.^۳ مسلم (۲۸۱۴).

﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ (۱۲) وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ

المحالی (۱۳)

هه ورو بروسکه و هه وره گره به شیکن له توانا و ده سه لاته کانی خودا

خوای گه وره باس له وه ده کات، که هر خوی بروسکه ی پام هیناوه، نه و بروسکه ی که له نیوان مه وردا پووناکیه که ی ده دره وشیتته وه و پرشه ی لیوه دیت و دیاره و ده بینریت، ئیبنو جوبه یر پیوایه تی کردوه که ئیبنو عه باس وه که نامه که ی نوسی بو نه بو جه لدو له باره ی بروسکه وه پرسپاری لیکرد، نه بوجلد گوتی: بروسکه بریتیه له ناو.^۱ خوای گه وره ده فره مویت: ﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ هر خودا خویه تی بو ترسان و نومید په یدابون بروسکه تان نیشان ده دات، قه تاده ده لی: بو ترساندن پیبوار، چونکه پیبوار له ئازارو نارچه تیه که ی ده ترسیت، به لام نیشته جی به هیوای پیت و سوده که یه تی و چاوه پوانی پوزی لی ده کات له لایه ن خودا وه. ﴿وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ وه هه وری پر (قورس) وه دی ده هیئیت، واته: نه و هه وره دروست ده کات و ده یکاته سه رچاوه یه کی تازه، له بهر زوری ناوی هه وره که قورس ده بیئت و له زهوی نزیک ده بیته وه. مواجهید ده لی: هه وری قورس ﴿السَّحَابَ الثِّقَالَ﴾ نه وه یه که ناوی تیدایه.^۲ پاشان خوای گه وره ده فره مویت: ﴿وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ﴾ واته: هه وره کان و فریشته کان له سامی نه م (خودا) سوپاس و ستایشی ده کن. نه م ئایه ته وه ک نه و ئایه ته وایه که فره موویه تی: ﴿وَمِنْ مَن شَاءَ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾^۳ واته: هه موو شتی که به سوپاسه وه پاکنه ی نه و ده کات، ئیمامی نه حمده پیوایه تی کردوه له ئیبراهیمی کوری سه عده وه ده لی: باوکم هه والی دامی گوتی: له ته نیشتی حه میدی کوری عه بدوره حمان له ناو مزگه وت دانیشتبووم، پیاویکی به ته مه ن له نه وه ی غیفار تیپه پی، حه مید ناردی به دوایدا، کاتیک هات بو لای گوتی: نه ی برازای خوم! له نیوان من و خوتدا جیی بو فراوان بکه، چونکه نه و پیاوه هاوه لی پیغه مبه ری خودای کردوه (ﷺ) پیاوه که هات و له نیوان من و نه ودا دانیشست، حه میدی پیی گوت: نه و فره مووده ی که بو ت باس کردم له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ)

^۱ الطبري (۳۸۷/۱۶).

^۲ الطبري (۳۸۸/۱۶).

^۳ الاسراء (۴۴).

کامه یه؟ پیاوه به ته مه نه که پیتی گوت: بیستم له پیاویکی به ته مه نی غیفاریه وه که گوئی له پیغه مبه ر بووه (ﷺ) ده یغه رموو: (بیگومان خودا هور دروست ده کات قسه ده کات به چاکترین شیوه، پیده که نیت به چاکترین شیوه).^۱ مه به ست به مه (والله أعلم) قسه کردنه که ی بریتی یه له هورده گرمه و پیکه نینه که یشی بریتی له بروسکه ی. موسای کوپی عوبه یده له ریگه ی سه عیدی کوپی ئیبراهیمه وه ده لیت: خودا باران ده نیریت هیچ شتیک چاکتر له و پینا که نیت و له و باشتر قسه ناکات، پیکه نینه که ی بروسکه یه و قسه که یشی هورده گرمه یه.

دوعا کردن له کاتی هورده گرمه دا

ئیمامی نه حمده ریوایه تی کردوو له سالمه وه، له باوکیه وه ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کاتیک که گوئی له هورده گرمه و بروسکه بووایه ده ی فهرموو: (ئه ی خودایه به تو په یی خوت مه مانکوژه، وه به جه زربه ی خوت له ناومان مه به، وه له پیش نه وه دا بمانپاریزه).^۲ تیرمزی ریوایه تی کردوو، بوخاریش له کتیبی (الادب) دا ریوایه تی کردوو، نه سائی له (اليوم واللیلة) داو حاکمیش له موسته دره کدا ریوایه تیان کردوو،^۳ له عه بدولای کوپی زوبه یره وه، کاتیک که گوئی له هورده گرمه بووایه، وازی له قسه کردن ده هیئاو ده یغه رموو: (پاک و بیعه یی بۆ ئه و که سه ی هورده کان و فریشته کان له ترسی ئه و سوپاس و ستایش ده که ن، پاشان فهرموو: ئه مه هه ره شه یه کی زۆر توندی تیایه بۆ خه لکی سه ر زه مین)، مالیک ریوایه تی کردوو له کتیبی (الموطأ) دا، بوخاریش له کتیبی (الادب).^۴ ئیمامی نه حمده ریوایه تی کردوو له ئه بو هورده یره وه که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموو: (په روه رنده ی مه زنتان فهرموو یه تی: ئه گه ر به نده کانم گوپرایه لیان بکردمایه به شه و بارانم بۆ ده باراندن و به پوژیش خۆرم بۆ مه لده هیئان، ده نگه مه وریشم نه ده دا به گوئیاندا).^۵ پاشان خوی گه وره فهرموو یه تی: ﴿وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ﴾ واته: هه وره تریشقه یش ده نیریت، ده یدات له هه ر که سی مه یلی لیبت، واته: خوی گه وره هه وره تریشقه ده نیریت، وه ک تۆله یه ک له و که سانه ی جه ز ده کات تۆله یان لی بسینیت، بۆیه له کوتایی زه ماندا ئه م به لایینه زۆر ده بیت، ئیمامی ته به رانی ریوایه تی کردوو له ئیبنو عه باسه وه که ئه ربه دی کوپی قه یس و عامیری کوپی توفه یلی (الطفیل) کوپی مالیک هاتن بۆ لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له مه دینه، چوونه خزمه تی و له به ر ده میدا دانیشتن. عامیری کوپی توفه یل

^۱ أحمد (۴۳۵/۵)، سه نه ده کانی سه حیحه له سه ر مه رجی بوخاری و موسلیم.

^۲ أحمد (۲۰۰/۲)، له لاوازه وه نزیکه.

^۳ تحفة الأحوزي (۴۱۲/۹)، الادب المفرد (۱۸۷)، النسائي في الكبرى (۲۳۰/۶)، الحاكم (۲۸۶/۴)، له لاوازه وه نزیکه.

^۴ الموطأ (۹۹۲/۲)، الادب المفرد (۷۲۴).

^۵ أحمد (۳۵۹/۲)، ئه م فهرمووده یه له لاوازه وه نزیکه.

گوتى: ئەي موحەمەد (ﷺ) چىم بۇ دەكەي ئەگەر مۇسلمان بووم؟ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى:
 (ئەۋەي دەدرىت بە مۇسلمانان بە تۆش دەدرىت، ئەۋ ئەركەيش دەدرىت بەسەر ئەۋاندا بەسەر تۆيشدا
 دەدرىت) عامىرى كۆپى توفەيل گوتى: ئايا ئەگەر مۇسلمان بووم دۋاي خۆت ئەۋ كارە بە من
 دەسپىرى؟ پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى: (نەخىر ئەۋە نە بە تۆۋ نە بە ھۆزەكەيشت ناردىت، بەلام
 جەلەۋى ئەسپ ئەدرىت بەدەستەۋە گوتى: من ئىستاجلەۋى ئەسپى نەجدم ھەموولەدەستدايە، (نەخىر)
 ، بادەسەلات لەخىۋەتنىشەكاندا بوۋمن بىت و دەسەلاتىش لەخانوشىنەكاندا بوۋبىت!! پېغەمبەرى
 خوا (ﷺ) پىي گوت: نەخىر (ۋانابىت). كاتىك عامىرو ئەربەد پۆيشتن، عامىر گوتىدەي سوۋىندەخوا
 بەپىاۋوبەئەسپ ئەم دەشت و دەرهت لى پرنەكەم، پېغەمبەر"ص" فەرموۋىخوارپىگىرەت ئەكات
 !جاكەئەربەدو عامىر چۈنەدەرەۋە، عامىرووتى: ئەربەد! من موحەمەد سەرقال دەكەم بە قسەۋە
 تۆيش بە شمشىرەكەت لىي بەدە، بىگومان كاتىك تۆ موحەمەدەت كۈشت، خەلكى ھىچ چارەيەكيان بۇ
 نامىنىتەۋە جگە لە خويۋن ۋەرگرتن، پاشان بە خويۋن ۋەرگرتن پازى دەبنو ھەزىيان لە جەنگردن نىە،
 ئىمەيش خويۋنيان دەدەينى. ئەربەد گوتى: باشە ۋا بگە، ھاتنەۋەو چۈنە لاي پېغەمبەر(ﷺ) عامىر
 گوتى: ئەي موحەمەد ھەلسە لەگەلم باچەند قسەيەكت بۇ بگەم، پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لەگەلىدا ھەلسا،
 لە پال ديوارىكدا بوون، پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لەگەلى ۋەستابو قسەي بۇ دەكرد، ئەربەد دەستى برد
 بۇ شمشىرەكەي، كاتىك كە دەستى برد بۇ شمشىرەكەي دەستى وشك بوو بە مۈشتى شمشىرەكەيەۋەو
 نەيدەتۋانى شمشىرەكە ھەلكىشىت، ئەربەد ھەرچاۋەپۋانى عامىربو شمشىرەكە بوەشىنىت،
 پېغەمبەرى خوا (ﷺ) لاي كردهۋە، چاۋى پىكەوت ئەربەد چى دەكات، بەجىي ھىشتن، كاتىك عامىرو
 ئەربەد لە لاي پېغەمبەرى خوا (ﷺ) پۆيشتن، تا گەيشتنەھەرپە (ھەرپەي ۋاقىم) ۋەلەۋىدا دابەزىن،
 سەعدى كۆپى مەعارو ئوسەيدى كۆپى ھوزەير (خۇزىر) پۆيشتن بە دوايدا گوتيان: ئەي دوزمەنانى
 خودا بەر لەغەتەي خوا بگەون، خوتانمان بوۋدەربخەن! عامىر گوتى: ئەمە كىيە ئەي سەعد؟ گوتى:
 ئوسەيدى كۆپى ھوزەيرى كەتائىبە پاشان پۆيشتن ھەر لە پەقم بوون، خۋاي گەۋرە ھەۋرە
 ترىشقەيەكى نارد داي لە ئەربەدو كۈشتى، عامرىش پۆيشت، ھەتا گەيشتە خەرىم خودا برىنىكى
 (زامىكى) بۇ ناردو گىرۋەدەي كرد، بە شەۋخۆي گەياندە مالى ژنىكى بەنى سەلولو دەستى دەھىنا بە
 برىنەكەيدا كەلە گەروۋىدا دروست بوۋبو دەيگوت: گرپىيەك ۋەك گرىي وشتەر لە مالى سەلولىيەكاندا ،
 كە ھەز دەكات لە مالى ئەۋدا بمرىت! پاشان سواری ئەسپەكەي بوو زۆر ناپەھەت بوو تا ۋاي لىھات
 بەو برىنەۋەۋىبەسەر ئەسپەكەيەۋەلەپىگەي گەپانەۋەدا گيانى دەرچوو، خۋاي گەۋرەش ئەم ئايەتانەي
 لەسەر ئەۋان ناردەخوارەۋە: ﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ

شَيْءٌ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ
 جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخَفٌ بِالنَّارِ وَسَارِبٌ بِالنَّارِ ﴿١٠﴾ لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ
 أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ
 دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾ گوتی: نه و فریشتانه ی به دوا ی یه کدا دینو له پیشو له دوا ی نه وه ی ناده مه وه به
 فه رمانی خودا موحه مه د (ﷺ) ده پارین، پاشان باسی نه ربه دو نه وه ی پیی کوژدا کردو گوتی
 ﴿وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ﴾^۱ سه رچاوه ی نه م فه رموده یه له سه حیجی بوخاریدا به کورتی هاتووه به م
 ژماره یه یه (۴۰۹۱). پاشان خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ﴾ واته: که چی نه وان
 ده رباره ی خودا کیشه یانه، واته: گومانیان له گه وره یی و توانای خودا هه یه، که جگه له و هیه
 خودایه کی تر نیه، ﴿وَهُوَ شَدِيدُ الْحَالِ﴾ واته: له سزاداندا زور توندو تیزه. نیبنو جه ریر ده لی: خودا
 زور توندو تیزه له جه زره به داندا به رامبه ر نه وه ی که سه ربزیوو لاساره و به رده وامه له سه ر بی دینی.^۲
 نه م نایه ته له و نایه تانه ده چیت که خودای گه وره فه رموویه تی: ﴿وَمَكْرُوا مَكْرًا وَمَكْرَنَا مَكْرًا وَهُمْ
 لَا يَشْعُرُونَ﴾ ﴿٥٠﴾ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ اَنَّا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ^۳ واته: خه ریک
 بوون ناژاوه یه ک بنینه وه نیعه ش که تنی خو مان پی کردن، بی نه وه ی هه سستی پی بکن، سا بنواره
 سه رهنجامی که تنه که یان به کوئی گه یشتن، نه وانیش و کومه له که ی نه وانیشمان له ناو برد، له عه لیه وه
 (په زای خوی لی بی ت) ﴿وَهُوَ شَدِيدُ الْحَالِ﴾ یانی: خودا زور توندگیره.^۴
 ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبْسِطٍ كَفْتِهِ اِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا
 دُعَاءُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾ ﴿١٤﴾

نمونه ی بیده سه لاتی خوکانی بته رستان

خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ﴾ واته: نزاو پارانه وه ی هه قیش هه ر بو نه وه (ته نها هاوار
 له خوا بکن) عه لی کوپی نه بو تالیب (په زای خوی لی بی ت) ده لی: ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ﴾ واته: یه کتاپه رستی

^۱ الطبرانی (۳۸۱/۳۷۹/۱۰).

^۲ الطبري (۳۹۴/۱۶).

^۳ الطبري (۳۹۶/۱۶).

^۴ النمل (۵۱-۵۰).

(التوحيد).^۱ ئىبنو جەریر پىروایه تى کردوه که ئىبنو عەباس و قەتادە و مالیک دەلّین له موحه مەدی کوپى موکه نه ده ره وه ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ﴾ یانى: (لا إله إلا الله).^۲ ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ﴾ واته: ئەو که سانه ی بانگ له غەیری خودا ده کهن، کهس به دهنگیانه وه نایهت، ﴿كَبَسِطَ كَفْتِهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ﴾ واته: وهك که سیك وان که هر له دور دهستی بۆ ئاو پابکیشتیت حەز بکات بیته دهستی وه که چی ناشیگاتی، عەلی کوپى ئەبو تالیب (پەزای خوی لیبت) دهلّی: وهك ئەو که سه وایه که له که نار بیریکدا دهست بۆ ئاو پابکیشتیت، که هرگیز ئەو ئاوه نایه ته دهستی! که وایه چون دهیگه یه نیته ده می؟^۳ موحامید دهلّی: ﴿كَبَسِطَ كَفْتِهِ﴾ یانى: به زمانی هاوار بۆ ئاو دهکات و ئیشاره تى بۆ دهکات، به لام ئەو ئاوه هرگیز نایهت بۆ لای.^۴ مانای ئەم قسه یه ئەوهیه، ئەو که سه ی دهستی پاده کیشتیت بۆ ئەو ئاوه که بیکاته دهستی یان له دور ده وه دهستی بۆ پابکیشتیت، که ناتوانی بیگریت، وهك چون ئەو که سه سوود له و ئاوه وەرناگریت که ناگاته ناو ده می که شوینی ئاو خواردنه وهیه تی، هر به و جوره ئەو موشریکانه یش که په رستراویکی تر له گەل خودا ئەپه رستن، هیچ سوودیکی هرگیز لی وەرناگرن نه له دنیا و نه له پۆزی قیامه تدا. له بهر ئەوهیه خوی گوره فەرموویه تی: ﴿وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾ واته: پارانه وه ی خوانه ناسه کان هه موو پووچه و به فیرو ده چیت.

﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلًّا لَهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾ (۱۵)

هه موو شتیك سوژده بۆ خودا ده بات

خوی گوره ده فەرموویت: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلًّا لَهُمْ﴾ واته: هرچی له نیوانی ئەم ئاسمانه و زه مینه داهیه (بیه ویت یان نه یه ویت) خویان و سیبهره کانیا ن هه موو به یانی و ئیوارانیك هه موویان سوژده بۆ خوا ده بن. خوی گوره باسی گوره یی و ده سه لاتى خوی دهکات، که زاله به سه ر هه موو شتیكدا و گشتی سه ری بۆ داده نه وینیت، هر له بهر ئەمهیه که هه موو شتیك سوژده ی بۆ ده بات له خاوهن باوه پان به ئاره زوی خویان، له خوانه ناسانیش به ناچارى، ﴿بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾ واته: له ئیواران و به یانیاندا. یانى: سیبهری هه موو شتیکیش سوژده بۆ خوا ده بات له

^۱ الطبري (۳۹۸/۱۶).

^۲ الطبري (۳۹۸/۱۶).

^۳ الطبري (۴۰۰/۱۶).

^۴ الطبري (۴۰۰/۱۶).

سه ره تاي پوژو له كوتاييه كه شيدا. وهك خواي گه وره له نايه تيكي تر دا فه رموييه تي: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَنْفَعِيوُا ظِلَالَهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالْشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ﴾^۱ واته: نايابه چاو نه يان ديوه، كه هر چي خوا دروستي كردووه، سيپه ريان به راست و چه پدا به ملكه چي سوژده به ره و خوا ده به ن.

﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾^(۱۶)

سه لاندني يه كه خوا په رستي (التوحيد)

خواي گه وره ده فه رموييت: ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾ واته: بلي: كييه راهينه ري نه م ناسمانان و زه مينه؟ بلي: خودا. (جا) بلي: ناي نيوه پشتيوانان يكتان جگه له نه و خودايه بو خوتان داناوه كه قازانچ و زيانى خوشيان به ده ست نيه؟ خواي گه وره ده فه رموييت كه هر نه و خوايه جگه له و خوايه كي تر نيه، بيگومان خوانه ناسان دان ده نين به وهدا كه خودا وه ديهينه ري ناسمانه كان و زه مينه، نه و په روه رنده و به پيوه به ريانه، كه چي نه وانه له گهل نه وه يشدا هاوبه ش بو خودا هه لده بزيړن و ده يان په رستن، نه و په رستراوانه يش تواناي به ده ست هيناني قازانچ و زيانيان نيه بو خويان و بو نه و كه سانه يش ده يان په رستن. واته: كه بو خويان تواناي هيچيان نيه، كه وايه بو كه ساني تر هر هيچيان له ده ست نايه ت، نه خيريان ده ست ده خه ن و نه شهريان لي دوورده خه نه وه. نايي نه وه ي نه مانه ده په رستيت له گهل خودا، نه وه يش خودا ده په رستيت به ته نها و شهريكي بو دانانيت و له سر پووناكي په روه رنده ي ده پوات وهك يه كن؟ له بهر نه مه يه خواي گه وره فه رموييه تي: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ واته: بلي: نايي كوړو بينا به رامبه رن؟ نايي تاريكي و پووناكي سه ربه سه رن؟ نايي نه وانه شتي وايان به شهريكي خوا داناوه كه وهك نه و دروستكراويان هه يه ووهك دروستكراوه كانى خوان و نه مان تيايدا سه ريان لي شيواوه؟ بلي: هر شتيك هه يه، هه مووي ده ستكاري خودايه و هر نه ميش تاك و ته نهايه به سه ر هه موو شتيكدا زاله، واته: به و شيويه نيه نه وان ده يزانن! خوداي مه زن هاووينه و هاوشيوه و هاوكاري نيه، هيچ شتيك له خوا ناچيت و كاري وهك كاري خودا نيه، نه جيگرو نه وه زيرو نه كوړو نه هاوسه ري

نييه، خواي گه وره پاكو بيٽه يبه و دووره له هم موو نه مانه، به لكو بٽه رستان له گه ل خودادا نه و
 شتانه يان په رستووه، دانيشي پيدا دهنين كه نه و په رستراوانه هم موو دروستكراوى خوداو عه بدى نه و ن
 وهك بٽه رستان له كاتى دوعا كړدنياندا ده لټن: (لبيك لا شريك لك، الا شريكاً هو لك، تملكه وما ملك)
 خواي گه وره باسيان ده كات و ده فهرمويت: ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾^۱ واته: نيټه بويه
 ده يان په رستين، له خوا نزيكمان كه نه وه، خواي گه وره وه لامى نه و قسه يان ده داته وه و نه و بوجوونه يان
 پوچهل ده كاته وه، چونكه هيچ كه سيك بوي نيه به نيزنى خوا نه بيت لاله بو كه س بكات، ﴿وَلَا نَنْفَعُ
 الشَّفْعَةَ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أِذِنَ لَهُ﴾^۲ واته: تكايش لاي نه و به هره نادا، مه گين بو كه سيك نيزنى بدات،
 وه فهرموويه تى: ﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئاً إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ
 وَيَرْضَى﴾^۳ واته: له ناو نه و ناسمانه دا زور فريشته هيه، كه سيان تكاي لى وه رنا گيريت مه گين كه سيك
 دوايى خوا نيزنى بدات و تكا بو كه سيك بكات كه خوى حه ز بكات و پيى پازى بيت. وه فهرموويه تى:
 ﴿إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا﴾^۴ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿۹۴﴾ وَكُلُّهُمْ
 آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا﴾^۵ واته: هر چي له ناو نه و ناسمانانه و نه و زه مينه دان، هم موو به به ندايه تى
 دينه لاي خودا، نه و سهر حيسابى هم موويانه و هر به هه ژمار ژماردوونى، سهر له به ريان پوژى قيامه ت
 به تاكي وابه ته نهايى، دينه لاي نه و. له بهر نه وهى هم موويان به ندهن، بويان نيه كه يه كترى بپه رستن
 به بى به لگه و هو كاريك، هر له خويانه وه به ناره زوى خويان شت بو خويان دابنين و هلى بژين، هر
 له سهره تاي دروستبوونيانه وه هه تا دواين كه سيان خوداي گه وره پيغه مبه راني خوى بو ناردوون و
 ترساندوونى و په رستنى غه يري خوداي لى قه ده غه كړدوون، به لام خوانه ناسان بپروايان پى نه كړدوون و
 دزيان وه ستاون، جه زه بهى خويان بو داباراندووه و پيى ده ريازبوونيان نه ماوه، ﴿وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ
 أَحَدًا﴾^۶ واته: په روه رنده ت نامه قى له هيچ كه سيك ناكات.

^۱ الزمر (۳).^۲ سبأ (۲۳).^۳ النجم (۲۶).^۴ مريم (۹۳-۹۵).^۵ الكهف (۴۹).

﴿أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ﴾ (۱۷)

دوو نمونه له سهر مانه وهی هه قو له ناوچوونی پړوپوچی

ئهم نایه ته پیکهاتوه له دوو نمونه که خدای مه زن هیناویه تیه وه بۆ هه ق که شتی که هه ده مینیتته وه و به رده وام ده بیت، بۆ پړوپوچیش که ده تویتته وه و نامینیت و له ناو ده چیت، هه رموویه تی:

﴿أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ واته: له و ناسمانه وه بارانی باراندوه ﴿فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِقَدَرِهَا﴾ واته: هه دۆلک به نه ندازه ی خوی لافوی هه لده سیت، واته: هه دۆلک به نه ندازه ی خوی ناو هه لده گریت، دۆلی وا هه یه زۆر که ورده و فراوانه ناوی زۆر ده گریت دۆلی واش هه یه بچوکه و به پیی خوی ناو ده گریت، نه مه نیشاره ته بۆ دله کان و جیاوازیان له یه کتری، دلی وا هه یه ناماده یی تیدایه بۆ وه رگریتی زانیاری زۆر، دلی واش هه یه که فراوان نیه و ته نگه و ناماده یی تیا نیه بۆ وه رگریتی زانیاری زۆر، ﴿فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا﴾ واته: لافاوه که که فیکه به رزی هه لگرتوه واته: که فیکه بلند به سهر نه و ناوه وه یه که پړاوپړی دۆله که دیت، نه مه نمونه یه کیان. پاشان خدای گه ورده هه رموویه تی: ﴿وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ﴾ واته: هه وه ک نه و که فیه به هوی دماندنه وه (تاودانی ناگره وه) دیتته سهر که رهسته ی خشل و شتی تر، نا نه مه یش نمونه ی دوهم، نه و شتانه ی له ناو ناگرده تاو ده درین له زیو و شتی تر، بۆ نه وه ی خشلی مس و ناسنی لی دروست بکن، بیکه نه قاپ و قاچاغ و که ره سه ی تر، به و تاودانی ناگره که فی لی به رز ده بیتته وه، وه ک چۆن نه و لافاوه که فی له سهر به رز ده بیتته وه. ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ﴾ واته: نا به م شیوه یه خودا باسی راستی و پړوپوچی ده خاته پوو، واته: کاتیک که هه قو نامه ق تیکه لاو یوون، نامه ق و پړوپوچ خوی ناگریت و به رده وام نابیت، وه ک چۆن که ف له گه ل ناودا ناوه ستیت و ده پوات، نه و که فیه له گه ل نه و زیو و زیو و نه و شتانه ی وه ک نه مانن به تاودانی نه و ناگره جیا ده بیتته وه، به لکو هه ر ده پوات و له ناو ده چیت و نامینیت. له بهر نه مه یه خوی گه ورده هه رموویه تی: ﴿فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً﴾ واته: جا که فیه که ده پوات و له ناو ده چیت، سودی لی و ده رناگریت و بلاوه ده کات و ته فروتونا ده بیت و ده که ویتته نه ملاولای دۆله که و به دارو دره خندا شوپ ده بیتته وه با ده بیات، هه ر به و شیوه یه ش که ف و پیسی زیو و زیو و مسرو ناسنه که ش ده پوات و هیچی پیوه نامینیت، نه و زیو و نه و شتانه ی وه ک نه وون ده مینیتته وه و سوودی لی

وهرده گيريت، بويه خوى گهره فرمويه تى: ﴿وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ﴾ واته: وه هر نهو شتهى بؤ خه لكى به سووده ده مي نيته وه له زهويدا، خودا ناوا نمونه ده مي نيته وه. نه م نايه ته وهك نهو نايه ته وايه كه خوى گهره فرمويه تى: ﴿وَتِلْكَ الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾^۱ واته: نه م نمونانه بؤ خه لك دينينه وه و زانايان نه بيت تى ناگن، هه ندئ له زانايانى پيشينه (السلف) گوتويانه: كاتيك كه نيمه قورنانهان ده خويندو ليى تى نه ده گيشتين، بؤ خومان ده گريانين، چونكه خوداي مه زن ده فرمويته: ﴿وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾ واته: زانايان نه بيت، تى ناگن! عه لى كوپى نه بو ته لحه ده لى له نيينو عه باسه وه له ته فسيري نه م نايه ته دا ﴿أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا﴾ فرمويه تى: يانى: نه م نمونه يه كه خوداي گهره مي ناويه تيه وه، دله كان هه ريه كه به نه ندازه ي خوى له م قورنانه هه ل گرتوه، به پى بپوا پته وى و لاواى خويان، جا نهو دله ي گومانويه، هيج كرداريك سودى نيه له گه ليدا، به لام دلى بپوا پته و، خودا پر سودى ده كات بؤ خاوه نه كانيان ﴿فَأَمَّا الزُّبَدُ﴾ كه بريته له گومان ﴿فَيَذْهَبُ جُفَاءً﴾ به لام ﴿وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ﴾ كه بريته له بپواى پته و، وهك چؤن خشل ده خريته ناو ناگر نه وه ي پاكه كه يه تى هه لده گيريت و پيسيه كه يشى له ناو ناگره كه دا به جى ده مي نيته، هه ر به و جورده خوى گهره بپواى پته و وهرده گيريت و گومانو دودولى واز لى دينى و وه رى ناگريت^۲.

نمونه ي نهو ناوو ناگره له قورنانه و فرموده دا هه يه

خوى گهره له سه ره تاي سوپه تى (البقرة) دا دوو نمونه ي له باره ي دوو پوهه كانه وه مي ناوه: يه كيكيان به ناوو نه وى تريان به ناگر، نه م هيش دوو نمونه كه يه ﴿مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ﴾^۳ واته: نه مانه پاست به حالى كه سانتيك ده چن، كه خه ريكي هه لكرتنى ناگريك بوون، هه ركه پؤشنايى ناگر ده وروبه رى پؤشن كردنه وه، خواليان نه كورني نيته وه، پاشان فرمويه تى: ﴿أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ﴾^۴ واته: يان هه روه كو كه سانتيك كه بارانى به ليژمه و به ته وژم له گه ل هه ورو چه خماخه يان له و ناسمانه وه بؤ بباريت، نه م هيش دوو نمونه ي تره له سوپه تى (نور) دا

^۱ العنكبوت (۴۳).

^۲ الطبري (۴۱۰/۱۶).

^۳ البقرة (۱۷).

^۴ البقرة (۱۹).

له باره‌ی خوانه ناسانه وه هاتووه. يه كه ميان: ده فەرمووت: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَلُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْثَانُ مَاءً﴾^۱ ئەوانەى خوانە ناس بوون، كرده وه كانيان وهك تراويلكه (سراب) وایه كه له بیاباندا هیه تینوو واده زانی ئاوه، ئەم تراویلکه یه له پۆزى زۆر گەرما له بیاباندا پەیدا دەبێت له ئاو دەچیت، بۆیه له هەردوو سەحیحە کەدا هاتووه: له پۆزى قیامەتدا دەگوتریت بە جوله که چیتان دەوئ؟ دەلێن: ئەى پەرەرنده مان زۆر تێنومان بنوه ئاومان پى بده و تینویتییمان بشکێنه، پێیان دەگوتریت: ئایا ناناچنه ئەوئ؟ ئەوانیش پەلامارى سەرابێک ئەدەن و وائە زانن ئاوه، که چى بویان دەرده کهوئ که ئەوه ناگره وله ناوخویدا هەریچ ئەدات وخوئ ئەخواته وه!!^۲ پاشان خودای گەرە بو نموونه کهى تر فەرموویه تی: ﴿أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ﴾^۳ یان وهك تاریکستانێک وایه، له دەریایه کی بى پەیدا، شەپۆلى ئاو له سەر شەپۆلى ئاو دایپۆشنو له لای سەر وهیش هەور بێت. وه له هەردوو سەحیحە کەدا هاتووه: له ئەبو موسای ئەشعەر یه وه (پەرەزای خوای لیبیت) که پیغه مبه‌رى خوا (ﷺ) فەرموویه تی: (نموونه‌ی ئەو هیدایەت و زانیاریه‌ی که خودا به‌مندا ناردوویه تی وهك بارانیکی زۆر وایه، که دەبارێته سەر زەمین، هەندیک لهو زهویه ئاوی بارانه که وەرده‌گریت، گياو پوشی زۆر دەپوینیت، هەندیکى تری زهویه‌کی شوڤه (گياو شتى لى ناپویت) به‌لام ئەو بارانه ئاو خۆیداگل ئەداته وه، خودا به ئاوی ئەو زهویه سوود ده‌گه‌یه‌نیت به خەلکی، لى ده‌خۆنه وه و مه‌پوما لاتى پى ئاو ده‌دەن و کشتوکالى پى ده‌که‌ن، به‌شیکى تر لهو زهویانه که باران لى دەدات زهویه‌کی ساف و لوس و تەختە که ئاو ناگریتە خوئ و گيا ناپوینیت، ئەم پارچه زهویانه وهك نموونه‌ی ئەو که‌سه‌یه که له ئاینی خوا شاره‌زا بووه و ئەوه‌ی خودا منى پى ناردووه سودى پى گه‌یاندووه و که‌لکی لى وەرگرتووه و فێرى بووه و خەلکیشی فێرکردووه، هەروها وهك نموونه‌ی ئەو که‌سه‌یه که به‌وه سەرى به‌رز نه‌کردووه ته‌وه و گوئى پى نه‌داوه و ئەو پێگه‌ی خوداشی قەبول نه‌کردووه که من پى هاتووم).^۴ ئەمه نموونه‌یه‌کی ئاویه، وه له فەرمووده‌ی تردا که ئیمامى ئەحمەد پىوايه تی کردووه له ئەبو هورەیره وه له پیغه مبه‌رى خوا وه (ﷺ) که فەرموویه تی: (نموونه‌ی من و نموونه‌ی ئیوه، وهك نموونه‌ی پیاویک وایه، ناگریتى کردبیتە وه، کاتیک ناگره که دەورى خوئ پۆشن کرده وه ئەو پەپوله و گیانه وەرانه‌ی که ده‌که‌ونه ئاو ناگر، ده‌که‌ونه ئاوی، پیاوه که هەول ده‌دات بیانگریت، زال

^۱ نور (۳۹).^۲ فتح الباري (۹۸/۸)، مسلم (۱۶۸/۱).^۳ نور (۴۰).^۴ فتح الباري (۲۱۱/۱)، مسلم (۱۷۸۸/۴).

دەبن بەسەرىداو دەچنە ناوى، ئەو نەمۇنەى منو نەمۇنەى ئىوھىە من دەتانگرم بۆ ئەوھى لەو ئاگرە لاتان دەم و لىى دوركە ونەو، كەچى ئىوھ زال دەبن بە سەرمداو دەچنە ناوى).^۱ لە مەردوو سەحىحە كەيشدا ئەم فەرموودەىە ھاتووە، ئەمەيش نەمۇنەىە كى ئاگرىە.^۲

﴿لِّلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لِمَّا لَوْ أَنَّهُمْ لَمَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَا تَقْدَرُوا بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمُ جَهَنَّمُ وَيُشْرَىٰ بِالْهَادِ﴾^(۱۸)

پاداشتى بەختە وەران و بەدبەختان

خوای گەرە باسى پاشە پۆزى بەختە وەران و بەدبەختان دەكات و دەفەرموویت: ﴿لِّلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ﴾ واتە: ئەوانەى وەلامى خویان داوھتەو، یانى: گوپراپەلى فەرمانى خودا و پیغەمبەرە کە یانن و فەرمانەکانى خودایان جیبەجی کردوو و بپوایان ھەیە بە ھەوالە پیشووھکان و ئەوانەیش کە لە مەو بە دواش دین، بۆ ئەوانە ﴿الْحُسْنَى﴾ ھەیە واتە: چاکەیان دەربارە دەکریت، ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە کە خوای گەرە باسى (ذوالقرنین) کردوو و فەرموویەتى: ﴿قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا﴾^(۸۷) وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا^۳

واتە: گوئی: بەلام ھەر کەسیك ناھەقى بکات (لە دواپۆژدا) ئیمە ئازارى دەدەین و پاشانىش دەبریتەو لای پەرورەدگاری، ئەوسا ئەویش بە توندی ئازارى دەدات، ھەر کەسیش باوہپی ھینا و ئاکار چاک بوو پاداشتى چاک بەشى دەبیئت و کاری لەسەر ئاسان دەکریت. وە لە ئایەتیکی تریشدا فەرموویەتى:

﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾^۴ واتە: بۆ ئەوانەى چاکە دەکەن، چاکە دەکەین و زیاتریش، پاشان خودای گەرە فەرموویەتى: ﴿وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لِمَّا لَوْ أَنَّهُمْ لَمَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ

لَا تَقْدَرُوا بِهِ﴾ واتە: ئەو کەسانەش کە بە دەنگەو نەھاتوون، ئەگەر ھەرچى لەم زەمینەدا ھەیە ھى ئەوان بیئت ئەوھندەى تریشو لە باتى خویان بدەن، واتە: ئەوانەى گوپراپەلى فەرمانى خودایان نەکردوو لە پۆزى دوایدا ئەگەر پەرى ئەم زەمینە زیپییەت و ئەوھندەى تریشى لەسەر بیئت لە جیى ئەوھى لە سزای خودا پزگاریان ببیئت بیدەن، خوا لییان قەبول ناکات، چونکە خوای گەرە لە پۆزى

^۱ احمد (۳۱۲/۲)، فەرموودەىە کى سەحىحە.

^۲ فتح الباري (۳۲۳/۱۱)، مسلم (۱۷۹۰/۴).

^۳ الکھف (۸۷-۸۸).

^۴ یونس (۲۶).

قیامه تدا هیچ شتیکیان لی وەرناگریت ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ﴾ زۆر به سهختی ده که ونه بهر لیپرسینه وه، له پۆزی قیامه تدا، واته: پرسیاریان لی دهگریت له که مترین و بچووکترین شت، به سوود بیت یان بی سوود، هه ر که سیکیش لیپرسینه وه لی کرا جه زرده به دهدریت، بۆیه خوای گه وره فرمویه تی: ﴿وَمَا أُولَئِكَ بِهِمْ جَهَنَّمَ وَيُسْأَلُ الْهَادُ﴾ واته: هه ر جهه نه م جیگایانه که خراپترین شوینه.

﴿أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَنْذَرُ أُولَئِكَ الْآلَبِ﴾ (۱۹)

خاوهن باوهرو خوانه ناس وهك يهك نين

خوای گه وره ده فرموویت: ﴿أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى﴾ واته: ئایا که سیکی بپوای وابیت نه وهی له پهروه ریخته وه بۆ تو هاتووته خواره وه هه مووی پاسته وهك نه وهیه که له م بارهیه وه کوت و کویره؟ واته: نه و که سهی که بپوای وایه نه وهی هاتووته خواره وه بۆ تو نهی موحه مه د له لایه ن خوار وه هه مووی پاسته و گومانی تیدا نیه و هیچ شتیکی تیکه لاو نه بووه و ناکوکی له سه ر نیه، به لکو هه مووی پاسته و هه ندیکی جهخت له سه ر نهی تری ده کاته وه، هیچ شتیکی دزی شتیکی تری نیه، گشت هه واله کان پاسته، فرمان دان و پیگریه کانی به جییه و زۆر ته واوه، وهك خوای گه وره له ئایه تیکی تر دا فرمویه تی: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾^۱ واته: قسه کانی پهروه دگارت به داد و به پاستی ته واوو بی که م و کوپین، واته: پاسته له هه والیداو بی که م و کوپیه له داویدا، که وایه نهی موحه مه د (ﷺ) نه وهی بپوای به و په یامه ی که تو پیی هاتووی هیناوه، له که ل نه وهی کویره و پیی چاکه ناگریته به رو شاره زا نابیت و لیی تی ناگات، خو نه که ر تیشی بگات ملی بۆ دانانه وینیت و به پاستی نازانیت و شوینی ناکه وی وهك يهك نين، وهك نه م ئایه ته که خوای گه وره فرمویه تی: ﴿لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ الْفَائِزُونَ﴾^۲ واته: نه و که سانه ی جهه نه مین وهك نه و که سانه نین به هه شتین، هه ر نه وانه ی له به هه شتن به خته وه رن و سه ر که وتوون. وه له م ئایه ته یشدا لی ره دا فرمویه تی: ﴿أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى﴾ واته: ئایا نه وهی بپوای وابیت نه وهی له پهروه دگارت وه بۆ تو هاتووته خواره وه هه مووی پاسته وهك نه وهیه که له م باره وه کویره؟ نه خیر وهك يهك نين، پاشان فرمویه تی: ﴿إِنَّمَا يَنْذَرُ أُولَئِكَ الْآلَبِ﴾

^۱ الانعام (۱۱۵).

^۲ الحشر (۲۰).

واته: ته نیا خاوه نیاوه زاکان یادی نه مانه نه کهن، واته: نه وانه ی که په ندو ناموژگاری وهرده گرن و ده فامن، ته نیا خاوه نیاوه و پړه ووشه پاست و پیکه کانن، خوی گه وره بمانکات به یه کیک له وانه.

﴿الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ﴾ (۲۰) وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ (۲۱) وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَمْ يُعْطِ الدَّارِ (۲۲) جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ (۲۳) سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ (۲۴)

نه وړه ووشته نه یوونه ته هو ی چوونه به هه شتی پیاوچاگان

خوی گه وره باسی نه و که سانه ده کات که خویان پازاندووه ته وه به م پړه وشته جوان و پیروزانه، بیگومان دواړوژی خوش هر یو نه وانه له دنیاو له پوژي قیامه تدا، ﴿الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ﴾ واته: نه و که سانه ی په یمانی خودا به جی دینن و جاریکی تر لی پاشگه ز نابنه وه، وه ک دووړووه کان نین که په یمانیکیان دابیت نه یان بردووه ته سه رو ناپاکیان تیدا کردووه، ده مه قالی و مشنت و مریان بوو بیت له گه ل که سیکا قسه ی خرابیان گوتووه، که قسه یان کرد بیت درویان کردووه و نه مانه تیکیان پی سپر درابیت ناپاکیان لی کردووه. ﴿وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ﴾ واته: نه و که سانه ی که په یوه سستی ده کهن به وه ی حوا فرمانی داوه په یوه ست بکریت، وه ک به سه رکړدنه وه ی که سو کارو چاکه کردن له گه لیانداو به ده مه وه چوونی هه ژاران و بیننه وایان و یارمه تی دانیان. ﴿وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ﴾ واته: له پړه ورنده یان ده ترسن و له خراپه و سه ختی لیپرسینه وه نیگه رانن، واته: له و کرداران ه ی ده یکه ن و نه وانه یش کردوویانه ده ترسن و ده زانن خودا چاودیره به سه ریا نه وه، وه له لیپرسینه وه ی پوژي قیامه ت زور ده ترسن، بویه کاره کانیان به پیکوپیکي به پړوه ده بن و له هه موو کاریکی ژیاناندا به پی فرمانی خودا ده جولینه وه و با نه و کاره بچوک بیت یان گه وره. ﴿وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ﴾ واته: وه نه و که سانه ش که له بهر پړه زامه ندی خودا خویان گرت، واته: له بهر پړه زامه ندی خودا خویان له تاوان و خراپه لاداو نه فسی خوشیان له ناره زووه به ده کان پاراست، به نومیدی وهرگرتنی پاداشتی گه وره له لای خودا، ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ واته: نویژیان کردووه، به پی نه و سنوورو کات و ده ستوران ه ی شهرع دایناوه کورپنوش و سوژده به ترسو له رزه وه بوی خوا ده بن، ﴿وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ﴾ واته: له و به شه ی نیمه پیمان دان خیر ده کهن، واته: له مالی خویان ده دهن به و که سانه ی که پیویسته له سه ریان یارمه تیان بدن له خیزان و که سو کارو خه لکی

ھەزارو كەم دەستى بىگانه، ﴿سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ واتە: بە نەيىنى و بە ئاشكرا، بە شەو و بە پۇژ ھىچ شتىك
 پىلى لى نەگرتوون لە ھىچ كاتىكدا لە مال بە خشىنە، ﴿وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ﴾ واتە: بە چاكە
 خراپەكانيان لە خۇيان دور دەخەنەو، كاتىك كەسىك كاريكى ناشيرينيان لەگەلدا بكات ئەوان چاكەى
 لەگەلدا دەكەن، خۇپادەگرن و چاپۇشى لى دەكەن و لى دەبوون، وەك خۇاى گەورە لە ئايەتى تردا
 ھەرموويەتى: ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ ۳۴ ﴿وَمَا يُلْقِهَا
 إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقِهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ واتە: تۆ ھەمىشە وەلامى چاكتر بدەرەو، ئەوسا
 كەسىك لەگەل تۇدا دوژمنە، دەبىتە دوستى نزيكت، ئەم كارەش ھەر تووشى كەسانىك دەبىت كە
 بتوانن خۇپاگرين، ھەر كەسىش ئەو كارەى تووش بىت ديارە زۆر بەختەوەرە، ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ عُقُوبَةُ الدَّارِ﴾
 واتە: دواپۇژى خۇشيش بۆ ئەوانە، بۆيە خۇاى گەورە باسى ئەو كەسانەى كردووە كە خاوەنى ئەم
 پەشتە چاكانەن و ئەفەرموى: پاشەپۇژ ھى ئەوانە، پاشان ماناى ئەوپاشەپۇژەى كردووەو
 ھەرموويەتى: ﴿جَنَّتْ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا﴾ واتە: باغاتىكى واكە دورە لە نەمان و تياچوون و دەچنە ناويەو،
 ﴿عَدْنٍ﴾ يانى مانەو و نىشتە جىبوون واتە: ئەچنە ناوى و بە ھەمىشەى تىيدائە مېننەو. ﴿وَمَنْ صَلَحَ مِنْ
 آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ﴾ واتە: خۇيان و بابو باپيرانيان و ژنەكانيان و تۆرمەشيان (ئەوانەى
 خواپەسەندن)، واتە: خۇداى مەزن كۇيان دەكاتەو لەگەل خۇشەويستەكانياندا وەك بابو باپىرو ژنو
 مندالەكانيان، ئەوانەى كە خۇدا لىيان پازىو دەشيت بچنە بە ھەشت لە خاوەن باوەرپان، بۆ ئەو ھى
 چاوى پىيان پوون بىتەو، تەنانت ئەوانەيش كە پلەيان نزمترە خۇدا پلەيان بەرز دەكاتەو وەك پىزو
 چاكەيەك لەگەل پلە بەرزەكاندا، بى ئەو ھى لە پلەى پلە بەرزەكان كەم بكرىتەو، وەك خۇاى گەورە
 ھەرموويەتى: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ ۳۵ واتە: ئەوانەى باوەرپان ھىنا
 تۆرمەشيان چوونە سەر باوەرپى ئەوان ئىمە تۆرمەى ئەوانىش دەبەينە بە ھەشت و ئەيانگەيەنن
 بەيەكترى، پاشان خۇاى گەورە لىرەدا دەفەرموويت: ﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾ ۳۶ ﴿سَلَامٌ
 عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ واتە: فرىشتە لە ھەموو لاو دەچنە لايان، پىيان دەلەين سەلامتان
 لىبىت، چونكە ئىوہ خۇپاگرېوون، پىرۇزتان بىت دواپۇژى پوون، واتە: فرىشتەكان لەم لاو لاو دەستە
 دەستە دىن بۆ لايان و پىرۇزباييان لى دەكەن بۆ ئەو ھەموو بە ھەرەو دواپۇژە چاكەى تىي كەوتوون، بە

^۱ فصليت (۳۵-۳۴).

^۲ طور (۲۱).

ہیمنی و ہتاہتایی لو بہ ہشتہ دا دہمینہ وہ لہ گہل پیغہ مہران و پیاو چاکاندا، ئیمامی ئہ حمہ د
 پیوایہ تی کردوہ لہ عہ بدولای کوری عہ مری کوری عاسہ وہ (پہزای خوی لیبت) لہ پیغہ مہری خواہ
 (ﷺ) فرمویہ تی: (ئایا دہ زانن کی یہ کہم کہس لہ دروستکراوہ کانی خودا دہ چیتہ بہ ہشت؟)
 گوتیان: خودا و پیغہ مہرہ کی (ﷺ) باش دہ زانن، فرموی: (یہ کہم کہس لہ دروستکراوہ کانی خوا
 دہ چیتہ بہ ہشت ہزارہ کچہ رہ کانن، ئہ وانہ ی کہ سہ نگہ رہ کانیاں پی دہ گیریت و لہ تہ نگانہ دا پشتیان
 پی دہ بہ ستریت و پیویستہ کانیاں لہ ناو دلایندایہ، ناتوانن جیبہ جیتی بکہن، خودای مہ زن دہ فرمویت
 بہ ہر فریشتہ یہ ک مہیلی لیبت، بچہ لایان و سلویان لی بکہن، فریشتہ کان دہ لئین: ئیمہ دانیش توانی
 ئاسمانہ کانی توین و چاکترینی دروستکراوی توین ئہ ی خودایہ فرمانمان پیدہ کی بچینہ لای ئہ وانہ و
 سلویان لی بکہین؟ خوی گہ ورہ دہ فرمویت: ئہ وانہ ئہ و بہ ندانہ بوون کہ منیاں دہ بہ رست و ہرگیز
 شہریکیان بو دانہ دہ نام سہ نگہ رہ کانیاں پی قایم دہ کراولہ تہ نگانہ دا پشتیان پی دہ سپیردا،
 پیویستہ کانیاں لہ ناو دلایندا بوو، توانای جیبہ جیکردنی پیویستہ کانیاں نہ بوو!! - جادہ فرموی: -
 لہ و کاتہ دا فریشتہ کان لہ ہموو لایہ کہ وہ دہ چنہ لایان پییان دہ لئین: ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى
 الدَّارِ﴾ سلوتان لی بی لہ پاداشتی ئہ وہ دا کہ بہ ئارام بوون، ئائہ وہ یہ خانہ ی دواپوژ!

﴿وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ

الْعَنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ (۲۵)

پہوشتہ ناشیرینہ کانی بہ دہ ختان کہ دہ بیتہ ہوی چارہ رشی و نہ فرہت لی کردنیاں

خوی گہ ورہ دہ فرمویت: ﴿وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْعَنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ واتہ: ئہ و کہ سانہ ی کہ پیمانیاں دا بہ
 خواو لہ پاشان پاشگہ زیوونہ وہ و پیمان نیوان خویان و خودایان شکاند (کہ خودا فرمانی پیدابوون
 نہیشکینن) وہ لہ زہ میندا بہ دفعہ پی دہ کەن، لہ بہ ہرہ ی خودا بیتہ شن و دواپوژی دژاریان ہہ یہ، ئہ مہ
 حالی پیاو خراب و بہ دہ ختان و پاشہ پوژی پہوشتہ خرابہ کانیاں کہ خوی گہ ورہ بہ م شیوہ یہ باسی
 چارہ نووس و پاشہ پوژی شکی کردوون لہ پوژی قیامہ تدا، کہ بہ پیچہ وانہ ی چارہ نووس و پاشہ پوژی
 خاوہن باوہ پرہ کانہ وہ یہ، وک چون لہ دنیا دا پہوشتیان بہ پیچہ وانہ ی پہوشتی خاوہن باوہ پرانہ وہ
 بووہ، خاوہن باوہ پران، ئہ و بہ لئنانہ ی کہ دابویان بہ خودا جیبہ جییاں کردو ئہ و پہ یوہ ندیانہ ی کہ
 خودا فرمانی پیدابوون بہ جیتی بہینن، بہ جییاں ہیئا، وک فرمویہ تی: ﴿يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ

مِثْقِهِ، وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ ﴿١﴾ به لَام نه مانه که په یمانیاں دا به خوا له پاشان په شیمان بوونه وه و په یوه ندی نیوان خوداو خویان پچراند، که خودا فرماني پی کړدبون نه پچرن، له سهر زه ویشدا خرابه کاری نه کهن. وهک له فرموده ی سه حیدا هاتوه: (نیشانه ی دووړو سی شته: کاتیک قسه ی دهکات دروی دهکات، وه کاتیک به لینی بدات به جی ناهینیت، وه کاتیک نه مانه تیکی پی سپردرا خه یانه تی لی دهکات).^۱ وه له پړوايه تیکی تر دا هاتوه: (وه کاتیک به لینی دا ناپاک دهرده چیت نایاته سهر، وه کاتیک مشتومړو دهمه قالی کړدسنور نه به زینیت و به دغه پی دهکات).^۲ ههر له بهر نه مه یه خودای گه وره فرمویه تی: ﴿أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ له بهر هری خودا بی به شنو دواپوړی دژواریان مه یه، شوینیشیان ناو ناگری جه هغه که جیه کی زور خراب و ناخوښه.

﴿اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَعٌ﴾ (۶۱)

فراوانی پوړی و که می پوړی به دهستی خودایه

خوای گه وره ده فرمویت: ﴿اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا﴾ واته: ههر خودایه (چ زور چ که م) به ههر که سیك خوی مه یلی لیبت پوړی ده دات، نه وان به ژینی سهر دنیا دلایان خوښه، خوای گه وره باسی نه وه دهکات که مه یلی له ههر که سیك بیت برژیوی بو فراوان دهکات، مه یلیشی له ههر که سیك بیت لی دهگریته وه، نه وه یش که خودا دهکات پره له کارزانی و دادپه روه ری، نه و خودانه ناسانه ش زور دلایان خوښه به و ژيانه ی که پیان دراوه، خودایش نه و ژيانه ی دنیای پیداوون وازی لی هیناوون و که م که م جلوی بو شل کړدوون که ناگایان له خویان نه ماوه، وهک خوای گه وره له نایه تی تر دا فرمویه تی: ﴿أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ﴾^۳ واته: نایا نه وانه لایان وایه نیمه که به مال و کورن یارمه تیان ده دهین، ههر بو نه وه یه، په له مانه که چاکه یان له گه لدا بکه یین؟ نه خیر نه وانه نه زانن. پاشان خوای گه وره دنیای به سوک و بینرخ داوه ته قه لهم له چاو نه و شتانه ی که دایناوه بو عیده خاوه ن باوه په کانی له پوړی قیامه تدا، بویه فرمویه تی: ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَعٌ﴾ واته: ژيانی دنیا له چاو ژيانی نه و دنیا رابواردنیکی که مه و زور نیه، وهک له نایه تی تریشدا فرمویه تی: ﴿قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ

^۱ فتح الباري (۲/۱۶۸).

^۲ فتح الباري (۱/۱۱۱).

^۳ المؤمنون (۵۵-۵۶).

لَمِنَ اُنْقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَنِيْلًا^۱ واته: بلی: ژیا نی دنیا که م و کورته بۆ نه وانه ی که ترسیان له خوا هیه، ژیا نی نه و دنیا زور باشتره، به نه ندازه ی داوی پزاوی ناو دهنکه خورما، که س ناهه قی لی ناکریت. وه فهرموویه تی: ﴿بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ۝۱۶ وَالْآخِرَةَ خَيْرٌ وَّابَقَى﴾^۲ واته: به لام نیوه ژیا نی دنیا هه لده برترین، که چی ژیا نی نه و دنیا چاکتره پایه دارتره. نیمامی نه حمه د پیاویه تی کردووه له مستوره ده وه که برای به نی فهره ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: (نهم دنیا به له چا و نه و دنیا دا مه گین وه که نه وه یه که سیك له نیوه نهم په نهجه یه بخاته ناو ده ریایه ک، با سه یر بکات چی به په نهجه یه وه هینا وه ته وه) جا به په نهجه ی شایه تومانی نیشاره تیکی کرد.^۳ موسلیمیش پیاویه تی کردووه له سه حیه که یدا.^۴ له فهرمووده ی تریشدا هاتووه: که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) به لای کارژوله یه کی که ریله ی مرداره وه بوودا رابورد، پاشان فهرمووی: (سویند به خوا دنیا لای خوا بی نرختره له مه که خاوه نه که ی فرپی داوه).^۵

﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ اِنَّ اِلٰهَ يَضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي اِلَيْهِ مَن اُنَابَ ۝۲۷ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوْبُهُمْ بِذِكْرِ اِلٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اِلٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوْبُ ۝۲۸﴾^۶ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَّثٰبٍ ۝۲۹﴾

موشریکه کان وداوای به لگه کردنیان وه لامدانه وه ی خواش بویان

خوای گه وره باسی موشریکه کان ده کات و ده فهرموویت: ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِ﴾ واته: نه وانه ی خوانه ناسن ده لئین: بۆچی به لگه یه کی له لایه ن خاوه بۆنه هاتووه؟ وه که خوای گه وره له ئایه تیکی تر دا باسیان ده کات که ده لئین: ﴿فَلْيَاْنَا بِآيَةٍ كَمَا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ﴾^۶ واته: ده سا با نیشانه یه کمان نیشان بدات، وه که پیغه مبه رانی پیشوو، له پیشه وه چه ندجار له م باره یه وه قسه مان کردووه. بیگومان خودا ده توانیت وه لامی نه و شتانه یان بداته وه که داوایان کردووه، له م فهرمووده ی که نیمامی نه حمه د پیاویه تی کردووه هاتووه، که خوای گه وره پیغه مبه ری ناگادار کرده وه، کاتیك که

^۱ النساء (۷۷).

^۲ الاعلى (۱۶-۱۷).

^۳ احمد (۲۲۸/۴)، فهرمووده یه کی سه حیه.

^۴ مسلم (۲۱۹۳/۴).

^۵ مسلم (۲۹۵۷/۴).

^۶ الانبياء (۵).

بتپه رسته کان داوایان لی کردوه که سه فایان بۆ بکات به زیږو کانیه کیان بۆ مه تقولینیت له بهری
 بپوات و کیوه کانی دهوری مه که لابه ریت و شوینه کانیان بکاته باغات و سهیرانگا و سهوزایی.
 فهرموویه تی: نهی موحه مه د نه گهر چه ز ده که ی نه و شتانه یان پی ده ده م، به لام نه گهر براویان نه هیئا
 جه زده به یه کیان ده ده م هیچ که سیك له جیهاندا نه و جه زده به ی نه درابیت، وه نه گهر چه زیش ده که ی
 ده رگای تهویه و به زه ییان لی ده که مه وه. پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (به لکو ده رگای تهویه و به زه ییان
 لی بکروه وه، په روه ردگار!).^۱ هر له بهر نهویه خوی گهره به پیغه مبه ر ده که ی فهرمووه: ﴿قُلْ إِنْ
 اللَّهُ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنْابَ﴾ واته: بلی: خودا هر که سیك خوی مه یلی لیبت گومرای
 ده کات و هر که سیكیش به ره و نه و بگه پیتته وه، شاره زای پاسته پی ده کات. واته: هر خودا خوی
 مه یلی له هر که سیك بیت شاره زای ده کات یان گومرای ده کات، پیغه مبه ر بنیریت به نیشانه وه به پی
 داوای نه وانه یان وه لامی داواکانیان نه داوه ته وه، شاره زابوون و گومرابوون په یوه ندی نیه به
 وه لامدانه وه یان، وه ک خوی گهره له چند نایه تی ترده فهرموویه تی: ﴿وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ
 لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۲ واته: نه م همو نیشانه و ترسانده کار ناکاته سهر کومه لی بپوانه هیئان، وه
 فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۱۱﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا
 الْعَذَابَ الْأَلِيمَ^۳ واته: نه و که سانه ی قسه ی په روه رنده ی تو یان لی هاته دی، باوه پ ناهینن، با همو
 نیشانه یه کیشیان بۆ بیت، هه تا نازاری به ژان به چاری خویان ده بینن، وه فهرموویه تی: ﴿وَلَوْ أَنَّا زَلَنَّا
 إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَٰكِنْ
 أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ﴾^۴ واته: نه گهر فریشته مان بناردایه و مردوه کانش قسه یان له گه ل بکردنایه و همو
 شتمان له پویه پوی نه وانه وه کۆ کردایه ته وه، هر باوه پریان نه ده هیئا مه گین خودا مه یلی لیبت، به لام
 نۆر به یان نه زان بوون، بۆیه لیته دا خوی گهره فهرموویه تی: ﴿قُلْ إِنْ اللَّهُ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ
 مَنْ أَنْابَ﴾ واته: هر که سیك تهویه بکات و بگه پیتته وه بۆ لای خودا و ته نها په نا بۆ نه و به ریت و لی
 بپارپیتته وه شاره زای ده کات.

^۱ احمد (۲۴۲/۱).^۲ یونس (۱۰۱).^۳ یونس (۹۶-۹۷).^۴ الانعام (۱۱۱).

نارامگربوونی دلی خاوەن باوەر بە یادی خودا

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ﴾ واتە: ئەوانە ی که باوەر پێیان بە خودا هەیە و بە یادی خوا دلێان نارام دەبێتەو، واتە: هەر بە یادی خودا دلخۆش و هەست بە نارامی دل دەکەن و تەنھا بە دۆستایەتی و یارمەتی ئەو پازی دەبن، لەبەر ئەمە یە خوای گەورە فەر موویەتی: ﴿أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ واتە: باش بزانن که یادی خودا ئۆقرە و نارامی دلانە، واتە: هەر بە یادی خودا ئەو نارامیە دیتەدی.

پوون کردنەوێ ووشە ی (طوبی)

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ﴾ واتە: ئەوانە ی خاوەن باوەر پێ و ئاکار چاکن، خۆش لەوان، که دواپۆژی باشیان هەیە، عەلی کۆپی ئەبو تەلحە: لە ئیبنو عەباسەو ئەگێریتەو، که فەر موویەتی: ﴿طُوبَى﴾ یانی: دلخۆشی و چاوپۆشی،^۱ عیکریمە دەلی: یانی چەند خۆشە ئەوێ ئەوانە هەیە. ^۲ زەحاک دەلی: خۆزگە بەوان. ^۳ ئیبراھیمی نەخەعی دەلی: ﴿طُوبَى﴾ یانی: هەر ئەو چاکە بۆ ئەوان، ^۴ قەتادە دەلی: ﴿طُوبَى﴾ و تە یەکی عەرەبیە که سێک دەلی: (طوبی لك) واتە: خۆش بە حالت،^۵ وە لە پێوایەتییکی تردا دەلی: ﴿طُوبَى لَهُمْ﴾ خۆش لەوان.^۶ ﴿وَحُسْنُ مَآبٍ﴾ دواپۆژی باشیان هەیە. ئەم قسانە هەموویان یەك شت و هێچ جیاوازیەك لە نێوانیاندا نیە. بوخاری و موسلیمیش پێوایەتیان کردووە لە سەھلی کۆپی سەعدەو (پەزای خوای لیبیت) که پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەر موویەتی: (بە راستی لەناو بەهەشتدا درەختێک هەیە سەد سال سوار بە سێبەرە که یدا دەپوات و نایپریت) ئەمە ی بۆ نوعمانی کۆپی ئەبو عیاشی زورەقی باس کرد ئەویش دەلی: ئەبو سەعیدی خودی قسە ی بۆ کردووم، ئەویش لە پێغەمبەرەو (ﷺ) که فەر موویەتی: (لەناو بەهەشتدا درەختێک هەیە ئەسپسواری چوست و چالاکی خێرا سەد سال دەپوات و نایپریت)،^۷ وە لە

^۱ الطبري (٤٣٥/١٦).

^۲ الطبري (٤٣٥/١٦).

^۳ الطبري (٤٣٥/١٦).

^۴ البغوي (١٨/٣).

^۵ الطبري (٤٣٥/١٦).

^۶ الطبري (٤٣٥/١٦).

^۷ البخاري (٦٥٥٢)، مسلم (٢٨٢٧).

سه حیجی موسلیمدا هاتوو له ئه بو زه پره وه له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) له خودای مه زنه وه: (ئهی بهنده کانم نه گه ری که م که ستان و دوایین که ستان و مروفتان و جنوکه تان هه موو پیکه وه به یه ک جار داوام لی بکه ن، داوای هه موو که سیك به جی دینم هیچ له مولکی من که م ناکات مه گین وه ک نه ندازه ی دهرزیه ک که می بکاته وه که ده خریته ناو دهریاوه)،^۱ واته: هیچی لی که م نابیته وه، نه م فه رموده یه به دریزی هاتوو، خالیدی کوپی مه عدان ده لی: له ناو به هه شتدا دره ختیك هه یه پیی ده گوتریت (طوبی) نه م دره خته چه ندین گوانی هه یه هه موویان شیر ده دن به مندالانی نه هلی به هه شت نه و مندالی که ژن له باری ده چیت له پروباریکدایه له پروباره کانی به هه شت تیدا نه م دیوه و دیو ده کات (یتقلب) هه تا قیامه ت هه لده سیّت، که زیندوو ده کریته وه کوپی چل ساله یه. ئیبنو نه بی حاتم پروایه تی کردوو.

﴿كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَلْتَلُوا عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ﴾

قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٢٠﴾

مه به ست له ناردنی پیغه مبه ر خویندنه وهی نه و په یامه یه بوی هاتوو و بانگکردنی خه ئکیه بوی

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَلْتَلُوا عَلَيْهِمُ الَّذِي

أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ﴾ واته: ئاوا تو مان پاسپارده ناو نه و گه له، که بهر له وان زور هه گه لی تر هاتوون و چون،

که هه ر شتیك له ئیمه وه به تو گه ییوه، بۆ نه وانی بخویننه وه، خوای گه وره لی ره دا ده فه رموویت: ئهی

موحه مه د (ﷺ) وه ک چون تو مان په وانه کردوو بۆ نه م گه له هه تا نه و په یامه ی پیمان داوی بویان

بخوینیته وه و ئاگاداریان بکه ی و بویان پوون بکه یته وه، هه ر به و جو ره یش پیغه مبه رانمان ناردوو بۆ

نه و گه لانه ی پیشویش که برویان به خودا نه ده هینا و پیغه مبه ره کانی پیش توشیان به درۆن

ده زانی، نه مانه یش چاو له وان ده کهن، وه ک چون تۆله مان له وانه سه ندو سزامان دان، تۆیش نه مانه

بترسینه که وه ک نه وان به لایان به سه ردا بیت، چونکه بره وانه کردنیان به تو زور توندتره له بره وانه کردنی

نه وانه به پیغه مبه ره کانی پیش تو. خوای گه وره له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا

إِلَّا أَمْرًا مِنْ قَبْلِكَ﴾^۲ واته: سویند به خوا بهر له تۆیش پیغه مبه رانمان بۆ سه ر گه لان نارد، وه

فه رموویه تی: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأَوْدُوا حَتَّى أَنَّهُمْ نَصَرْنَا وَلَا مَبْدَلَ لِكَلِمَاتِ

^۱ مسلم (۱۹۹۴/۴).

^۲ النحل (۶۳).

اللَّهُ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْأَمْرَسَلِينَ^۱ واتە: زۆر لە پيغه مبه رانيش لە پيش تو (ههروهك ئيستاى تو) به درۆن ژمير دراو، دواى باوه پى نهكران و ئازاردانيش، ههروا خوراگر مانهوه، ههتا يارمهتى ئيمه يان پى گهيش، گهتى خوداش به هيچ كهسيك ناگوريت و دياريشه تو دهنگو باسى پيغه مبه رانت بو هاتوو. كه چون سه رمان خست و وامان كرد كه پاشه پوژ هه ر بو نهوان و شوينكه وتوانى نهوان بيت له دنيا و له پوژى دوايشدا. پاشان خواى گه و ره ده فرمويت: ﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ﴾ واتە: كه چى نهوان له خواى پوژى ده رى خويان حاشا ده كن، يانى: نه و گه لهى تو مان بو ناردوو نهى موحه مه د (ﷺ) باوه پ به خوداى په حمان ناكه ن و دانى پيدا نائين، چونكه نهوانه له ناو هينانى خودا به به خشنده و دلوفان بيزارن، هه ر له بهر نه وه بوو بيزارى خويان له پوژى حوده ييبه دا ده ربپى كه بنووسن به ناوى خواى به خشندهى دلوفان و گوتيان: ئيمه نازانين به خشنده و دلوفان (الرحمن الرحيم) چييه، نه مه قه تاده وتويه تى،^۲ نه م فرموده يه له سه حيحى بوخاريدا هاتوو.^۳ له ئايه تيكي تر دا خواى گه و ره ده فرمويه تى: ﴿قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ واتە: بلى: هاوار له خودا بكن يان هانا به په حمان به رن، هه ر يه كيكه نه و ناوى پيرۆزى زۆرى هه يه، له سه حيحى موسليما هاتوو له عه بدولاى كوپى عومه ره وه ده لى: پيغه مبه رى خوا (ﷺ) فرمويه تى: (به راستى خوشه ويسترين ناو لاي خواى گه و ره ناوى عه بدولا و عه بدوپه حمانه).^۴ ﴿قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ واتە: بلى نه و په روه ردا گارمه و جگه نه و كه سى تر بو په رستن ناشيت، واتە: نه وهى ئيوه بپواى پى ناكه ن من بپوام پى هه يه و دانى پيدا ده نيم كه هه ر نه و په روه ردا گاره و ته نها هانا بو نه و ده برت، هه ر نه و په روه رندهى منه و هيچ خودايه ك نيه غه يرى نه و ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ﴾ واتە: من خوم هه ر به و سپاردوو له هه موو كارو فرمانيكدا ﴿وَالَيْهِ مَتَابٌ﴾ واتە: هه ر بو لاي نه ويش ده چمه وه، هيچ كه سيك شايستهى نه وه نيه بگه رپيته وه بو لاي ته نها خوا نه بيت.

^۱ الانعام (۳۴).^۲ الطبري (۴۴۶/۱۶).^۳ فتح الباري (۳۹۰/۵).^۴ الاسراء (۱۱۰).^۵ مسلم (۱۶۸۲/۳).

﴿وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانَا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتُ بَلِ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَأْتِ الْذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ﴾ (۳۱)

پىزى قورئان و لاسارى خوانه ناسان

خوای گه وره وه سفى ئه م قورئانه ده کات که ناردوویه تی بو موحه مه د (ﷺ) که چه نده پىزى داوه به سه ر کتیبه کانی ترى پيش خويداو ده فره مویت: ﴿وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانَا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتُ﴾ واته: نه گه ر قورئانیکی وا ببووايه له ناو کتیبه پيشووه کاندا که ژى له جى لابردايه، يان زه وی پى له ت بکردايه، يان مردوی بهیئايه ته قسه له ناو گوږه کانياندانه وه نه م قورئانه نه بوو، يان نه بوایه نه م قورئانه بوایه نه ک کتیبیکی ترى، يان شایسته ترین کتیب نه م قورئانه يه چونکه پرله موعیزه. وه نه م قورئانه يش که خوای گه وره وه سفیکی وای قورئانی کردوه که وه سفى کتیبه کانی ترى به و شیوه يه نه کردوه، يان باشر بلّین موعیزه ي قورئان له کتیبه کانی تر زیاتره له و موعیزانه: مړوږو جنوک هه ر له يه که م که سیانه وه هه تا دواين که سیان کوښنه وه که کتیبیکی وه که نه م قورئانه بینن يان ته نها سوږه تیڅ وه که قورئان بینن، ناتوانن بیهینن، له گه ل نه وه يشدا نه و بته رسته خوانه ناسانه هه ر حاشا ده که ن و برپوای پى ناهینن، ﴿بَلِ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا﴾ واته: هه موو کاره کان به ده ستی خودان و هه موو شتیڅ ده که ریته وه بو لای خوای گه وره، مه یلی له هه ر شتیڅ بیټ ده بیټ و مه یلیشى له هه ر شتیڅ نه بیټ نابیت، هه ر که سیڅ خوا گومړای بکات هیچ که س ناتوانیت شاره زای بکات، هه ر که سیش خوا شاره زای بکات هیچ که سیڅ ناتوانیت گومړای بکات، جاری وا هه يه وشه ي "قورئان" به کاره یئراوه بو کتیبه پيشووه کانی تریش چونکه نه م قورئانه پوخته ي گشت کتیبه کانی تره و له وانه وه هه لقولاوه، ئیمامی نه حمه د رپوایه تی کردوه له نه بو هوره يره وه ده لى: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره موویه تی: (خویندنه وه) (واته خویندنی زه بور) ناسان کرابوو بو داوود، فره مانى ده دا نه سپه که ي بو زین بکريت، قورئانی ده خویند له پيش نه وه ي نه سپه که ي بو زین بکريت، خواردنی نه ده خوارد له په نجی شانى خوی نه بیټ).^۱ واته: به ده ستی خوی خواردنی خوی وه ده ست ده هیئا. بوخاری به ته نها خوی نه م فره مووده ي هیئاوه.^۲ مه به ست به قورئان لیږده دا زه بوره، پاشان خوای گه وره ده فره موویت: ﴿أَفَلَمْ يَأْتِ الْذِينَ ءَامَنُوا﴾ واته: بوچی خاوه ن باوه پان نه وه نازانن و

^۱ أحمد (۳۱۴/۲)، فره مووده يه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباري (۲۴۸/۸).

تیناگن نہ گہر خوا مہیلی لی بواہ ہموو خہلکی دہ کردہ خاوہن باوہ پ، وەك فہرموویہ تی: ﴿أَن لَّوْ
 يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا﴾ واتہ: نہ گہر خودا بیویستایہ گشت مہردمی شارہ زای راستہ پی دہ کرد،
 چونکہ ہیچ بہ لگہ یہ ک و ہیچ موعجیزہ یہ کی تر نیہ لہم قورئانہ بہ ہیژترو بہ سوودتر بیت و کار بکاتہ
 سہر دل و دہروون، نہ گہر خودای گہورہ بیناردایہ تہ سہر کیوی توئہ تبینی کہ ملی کہ چ دہ کردو لہ
 ترسی خودا لہ ت لہ ت نہ بوو، وە لہ فہرموودہ ی سہ حیددا ہاتوہ کہ پیغہ مہبری خوا (ﷺ)
 فہرموویہ تی: (ہیچ پیغہ مہرئک نہ بووہ مہ گین بہ لگہ و موعجیزہ یہ کی پیڈراوہ وەك نہ و موعجیزہ یہ ش
 دراوہ بہ پیغہ مہرہ کانی پیش خوی و خہلکی بروایان پی ہیئاوہ. بہ لام نہ وہ ی بہ من دراوہ نیگا
 (وحی) بووہ و خوا نیگای بو کردووم، ہیوام وایہ کہ من شوینکہ و تووانم لہ وان زورتر بیت لہ پوژی
 قیامہ تدا).^۱ واتہ: موعجیزہ ی ہموو پیغہ مہرئک بہ مردنی کوتایی ہاتوہ، بہ لام نہم قورئانہ
 موعجیزہ کانی ہر دہمیئتہ وہ ہتا پوژی دواپی، ہر گیز شتہ گرنگ و سہر سوپرہیئہ رہ کانی دواپی
 نایہ ت بہ زور ووتنہ وہ کون نابیت، زانایان لی تیر نابن، نہ و قورئانہ جیاکہ رہ وہ یہ، نہك گالتہ و گہ پ،
 ہر کہ سیك لہ بہر زورداران وازی لی بینیت خوا پشتی دہشکینیت، وہ ہر کہ سیك بہ تہمای ہیدایہ ت
 بیت کہ لہ جگہ لہ قورئانہ وہ دہستی بکہ ویت، خودا گومپای دہکات. ﴿بَلِ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا﴾ واتہ:
 ہموو کارہ کان بہ دہست خودان، ئیبنو عہباس دہلی: واتہ: ہیچ کاریك ناکریت بہ مہیلی نہ و نہ بیت،
 ہر نہ شبوہ ہتا بکریت.^۲ ئیبنو ئیسحاق بہ سہنہ دی خوی پیوایہ تی کردوہ لیئہ وہ، ئیبنو
 جہریش دیسان پیوایہ تی کردوہ لیئہ وہ. پاشان خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا
 تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ﴾ واتہ: خوانہ ناسہ کانیش ہر (لہ بہر
 کارو کردہ وہ کانیان) گرفتاری بہ لایہ کی دژوار دہبن، یان ہر لہ پہنای مالی خویان نہ و بہ لایہ دیتہ
 سہریان، واتہ: بہ ہوی خوانہ ناسی و بروانہ ہیئانیان و خراپہ کاریان تووشی بہ لای زور گران دہبن لہ
 دنیا دا، یان نہ وانہ ی دہور بہریان تووشی بہ لا دہبن بو نہ وہ ی پہندو ناموزگاری لی وہر گرن. وەك
 خوی گہورہ لہ نایہ تی تردا فہرموویہ تی: ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقَرْيِ وَصَرَفْنَا آيَاتِنَا لَعَلَّهُمْ
 يَرْجِعُونَ﴾^۳ واتہ: زورئک لہ و شارانہ مان قر تیخست کہ ہر لہ دہوری نیوہ بوون، ہموو جوہ
 نیشانہ یہ کمان نیشان دان کہ بہ لکو بگہرینہ وہ، وہ فہرموویہ تی: ﴿أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا

^۱ فتح الباري (۶۱۹/۸).^۲ الطبري (۴۴۷/۱۶).^۳ الاحقاف (۲۷).

مِنْ أَطْرَافِهَا أَفْهَمُ الْفَالِبُونَ ﴿۱﴾ واته: ئایا نه وهنده نازانن ئیمه دین و نه م زه مینه (له هه موولا) هه
 وای لئی کهم ده کهینه وه؟ ئایا هه خویان سه رکه وتوون؟ قه تاده و حه سه ن ده لئین: ﴿أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّنْ
 دَارِهِمْ﴾ واته (قارعه) یه که له نزیک ماله کانیا نه وه، یانی به لای زور دژوار. ^۱ هه واش دیاره له ده قه که وه،
 عه وفی ده لئیت له ئیبنو عه باسه وه ﴿تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ﴾ ده لئیت: یانی: سزایه که له ئاسمانه وه
 بویان داباریت، ﴿أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّنْ دَارِهِمْ﴾ واته: پیغه مبه ری خویان بو دابه زیت و شه پریان له که لدا
 بکات، موجهید و قه تاده یش هه وایان گوتوو، عیکریمه له پریوایه تی کدا ده لئیت: له ئیبنو عه باسه وه:
 ﴿قَارِعَةٌ﴾ یانی به لایه که وه هه موویان ده لئین: ﴿حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ﴾ واته: تا نه و کاته ی به لئینی خودا
 دیته جی، واته: فه تحی مه که که، حه سه نی به سری ده لئیت: مه به ست پوژی قیامه ته. پاشان خوی گه وره
 ده فه رموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِعَادَ﴾ واته: دیاره خودایش به لئینی خوی ناداته دواو هه لی
 ناوه شینیتته وه که داویه تی به پیغه مبه ره که ی به سه رکه وتنی خوی و شوینکه وتوو کهانی له دنیا داو له
 قیامه تدا. وه که له ئایه تیکی تر دا خوی گه وره فه رموویت: ﴿فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ
 اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ واته: وانه زانی خوا له و به لئینانه ی که به پیغه مبه رانی خوی داوه، هیچ کاتی که
 پاشگه ز ده بیته وه، خودا خاوه ن ده سه لاتی توله سیننه.

﴿وَلَقَدْ أَسْهَزَيْ رُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ﴾ (۳۲)
 دلدانه وهی پیغه مبه ر (ﷺ)

خوی گه وره دلی پیغه مبه ر (ﷺ) ده داته وه، له کاتی کدا که هه زه که ی به وای پی ناکه ن و به دروی
 ده خه نه وه ده فه رموویت: ﴿وَلَقَدْ أَسْهَزَيْ رُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ واته: به پیغه مبه رانی
 پیش توش گالته کرا، نه و که سانه مۆله ت دا که خوانه ناس بوون، توش ده توانی چاو له وان بکه ی،
 ﴿ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ﴾ واته: تا له ئاکامدا گرتمن، چون توله یه کم لی سه ندن و گرتمن،
 گرتنیکی له راده به دهر، چیم به سه ر هینان و پاشه پوژیان به چی بوو دوا ی نه و مۆله ت دانه. وه که خوی
 گه وره له ئایه تیکی تر دا فه رموویت: ﴿وَكَأَن مِّن قَرِيَةٍ أَمَلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَى

^۱ الانبياء (۴۴).^۲ الطبري (۴۵۹/۱۶).^۳ ابراهيم (۴۷).

الْمَصِيرُ^۱ واته: زور له شاران (که ستمکار بوون) مؤلهم دان و له پاشاندا وه بهر توپه یی خوم خستن، پاشه پویش هر بؤ لای خومه، له ههردوو سه حیه که دا هاتوو که پیغه مبهری خودا فهرموویه تی: (بیگومان خودا مؤلهم تی ستمکار نه دات هه تا کاتی که دهیگریت ئیتر له دهستی ده ریان نابیت) پاشان پیغه مبهری خوا (ﷺ) نه م نایه ته ی خویند: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلَمٌ شَدِيدٌ﴾^۲، واته: ئا به و شیوه یه غه زه بی په روه ردگاری تو، کاتی که شارانی که داده گریت که خه لکه که یان ستمکارن، نه و نازاره ی خودا دهیدات، زور به ژان و زور دژواره.

﴿أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَبْظِهَرُ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرَهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾^۳
هیچ هاویه شییه که له نیوان خودا و په رستراوی موشریکه کاندایه له هیچ پوویه که وه

خوا ی گه وره ده فهرموویت: ﴿أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ واته: ئایا نه وه ی چاودی ی کاروکرده وه ی هه موو که سه، وه که نه وه یه که خه بهری له هیچ که سی که نیه؟ ئاگای له هه موو گیانه وه ری که که هه ناسه ده دات و ده زانیت چ کاریک ده کات له خراپه و چاکه و هیچ نهینی که لی ناشاردریته وه، ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ﴾^۴ واته: تو له هر حالیکدا بیت و هرچی له قورئان بخوینن و وه هر کاریک ئیوه بی که ن، ئیعه لی تان ئاگادارین، کاتی که خه ری کی نه و کاره ن. وه فهرموویه تی: ﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا﴾^۵ واته: هیچ گه لایه که له هر شوینی که بیت بیناگاداری نه و (خودا) ناوه ری، وه فهرموویه تی: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۶ واته: له م زه مینه هر شتی که ده جولیته وه گشتی پوزی له سه ر خودایه، ده زانیت بنکه ی له کوئی و له کویدا خوی حه شار ده دات هه مووی له نووسراوی کی دیاریدایه. وه فهرموویه تی: ﴿سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ

^۱ الحج (۴۸).^۲ هود (۱۰۲). فتح الباری (۲۰۵/۸)، مسلم (۱۹۹۷/۴).^۳ یونس (۶۱).^۴ الانعام (۵۹).^۵ هود (۶).

جَهْرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخَفٌّ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ^۱ واته: هر که سیک له نیوه په نامه کی قسه بکاتو دهنگ مه لږیت یان له شهودا خو په ناداو له ناو پوژی ناشکراډا بیتو بجیت، لای نه م همووی وهک یه که، وه فهرموویه تی: ﴿يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾^۲ واته: نهو به پازو نزم تریش له پاز ده زانیت، وه فهرموویه تی: ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾^۳ واته: له هر کوی بن نهو (خودا) له که لټانه و خودا کرده وه تان ده بینیت. نایا نه وهی ناوایه و (ناگاداری هموو شتی که) وهک نهو بتانه وایه که نهوان دهیان په رستن، که نابینو نابیسو ناوہ زیان نیه و توانای قازانچو زیانیان بو خویانو نهو که سانهش دهیان په رستن نیه (وه لاهه که باس نه کراوه له بهر نه وه نایه ته که نه وه ده که یه نیت) واته وهک یه کن؟ بیگومان نه خیر، پاشان خوی گوره ده فهرموویت: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ﴾^۴ شریکی نوریان بو خوا بریار داوه، له که لا خوادا دهیان په رستن لهو بتانه، ﴿قُلْ سَمُّوهُمْ﴾^۵ واته: بلی دهی ناویان بینن، ناگادارمان بکن لییان و ده رکه ون تا بناسرین، چونکه نه وانه هر نین، بویه خوی گوره ده فهرموویت: ﴿أَمْ تَتَّبِعُونَ مَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ﴾^۶ واته: یان نیوه نه تانه وی نهو له شتی که (له م زه مینه) ناگادار بکن که نایزان له م سر زه مینه دا بوونی نیه، چونکه نه کهر له م سر زه مینه دا ببوایه نهو شتانه ی ده زانی، به لام خوی گوره هیج شتی کی په نهانی لا شاراوه نیه، ﴿أَمْ يَظَاهِرُونَ مِنَ الْقَوْلِ﴾^۷ واته: یان نه م قسه یه کی پرو پوچه، مواهید ده لی: به گومان واتان ده زانی. ^۸ زه حاکو قه تاده ده لی: به قسه ی پرو پوچ. ^۹ واته: نه م بتانه تان ده په رست هر له خوتانه وه واتان ده زانی قازانجتان پی ده که یه نن یان زیانتان لی ددهن ناوی خوداتان لی ده هینان، ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَى﴾^{۱۰} واته: تنها نه وانه چند ناویکن که نیوه و بابو باپیرتان نه وانه تان پی ناو ناو، خودایش هیج به لکه یه کی پته وی له سر نه وانه نه ناروده، هر دوی گومان ده که ونو نه وهی دلیان

^۱ الرعد (۱۰).^۲ طه (۷).^۳ الحديد (۴).^۴ الطبري (۲۶۶/۱۶).^۵ الطبري (۴۶۶/۱۶).^۶ النجم (۲۳).

خەزى لى دەكات، پاشان خوائ گەورە دەفەر مووئى: ﴿بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ﴾ واتە: نەخىر نەو
 خوانە ناسانە گزى خويان لە لا پازاوە کراوە، موحامىد دەلى: قسەى خويان لە لا جوان کراوە.^۱ واتە:
 نەو گومپرايەى لە سەرىن و بە شەو بە پۆژ بانگەوازى بۆ دەکەن و لە لايان شيرين کراوە. وەك خوائ
 گەورە لە ئايەتئى تردا فەر مووئى: ﴿وَقِيضْنَا لَهُمْ قُرْنًا فَرِيئًا هُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾^۲
 واتە: دوستى و اشمان (لە دنيا) بۆ پەيدار کردن کارى نىستاو ئايندەيان بۆ جوان و شيرين نەکردن.
 ﴿وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ﴾ واتە: وە لە پئى راستيش لادراون، هەندىك بە فەتخى (صادەكە)
 خوئندوو يانە تەو، واتە: ئەوان خەلکيان لە دىن دوور نەخستەو، يانى ئەوەى خەرىكى بوون لايان شيرين
 بوو، بە راستيان دەزانى و بانگەوازيان بۆ دەکردو خەلکيان پەشيمان دەکردەو لە شوئىنکە و تنى
 پىگەى پىغەمبەران، ئەوانەش (صادەكە) بە زەممە دەخوئندنەو، واتە: لە بەر ئەوەى ئەو کارەيان لا
 شيرين کرابوو بە راستيان دەزانى، بەو لە پئى راست دوور کەوتبوونەو، بۆيە خوائ گەورە
 فەر مووئى: ﴿وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ واتە: هەر کە سيش خودا گومپراى بکات، هىچ کەسيك
 شارەزاي ناکات. وەك خوائ گەورە لە ئايەتئى تردا فەر مووئى: ﴿وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ، فَلَنْ تَمْلِكَ
 لَهُ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا﴾^۳ واتە: هەر کەسيك خودا ويستى سزاي بدات تۆ ناتوانى لە خودا بىتياز بکەى و
 هىچ کارىكى بۆ پىك بەخى، وە فەر مووئى: ﴿إِنْ تَحَرَّضْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا
 لَهُمْ مِنْ نَاصِرٍ﴾^۴ واتە: هەرچەندە هەول بۆ شارەزابوونيان بەدەى، گومپراکان خودا پىگەيان نیشان
 نادات و کەسيش بە هانا يانەو نايەت.

﴿لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ﴾ ﴿٣٤﴾ ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ
 الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظُلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾ ﴿٣٥﴾
 باسى تۆلە سەندن لە خوانە ناسان و پاداشتى پياوچاكان

خوائ گەورە باسى تۆلە سەندن لە خوانە ناسان و پاداشتى پياوچاكانيشى کرد، پاشان دىتە سەر
 باسى بىتەرستان کە چۆن ژيان بە سەر دەبەن لە خوانە ناسى و بىتەرستى و گالتە و گەپداو کارەکانى

^۱ الطبري (٤٦٧/١٦).^۲ فصلت (٢٥).^۳ المائدة (٤١).^۴ النحل (٣٧).

خویان چنده لا شیرین بووه له دنیا دا، ده فەرموویت: ﴿هُمَّ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ واتە: هەر له ژیاڼی دنیا دا تووشی سزا دهن، واتە: به دهستی خاوهن باوه پان له دنیا دا تووشی کوشتن و دهست به سەری (دیلی) دهن، ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ﴾ واتە: دیاره جهزده بهی دواپوژیش توندتره و کەس ناتوانیت بیانپاریزیت له خودا. واتە: ئەو سزایه ی بۆیان هه لگیراوه له پوژی قیامه تا له کەل ئەو سەرشوپیە دنیا دا زۆر دژوارتر و گرانتەر. وهك پیغه مبهری خوا (ﷺ) فەرموی به و دوو کەسە کە نه فرینیان له یه کتری کرد: بیگومان سزای دنیا زۆر سوکتره له سزای دواپوژ. ^۱ وهك له شوینی تریشدا پیغه مبهری خوا (ﷺ) فەرموویه تی که بیگومان سزای هەر کوتایی دیت به لام سزای پوژی دواپی هەر ده مینیت و هەر گیز دواپی نایه ت له ناو ناگریکدا له چاو ئەم ناگریه دنیا دا هفتا نه وهنده به میزتره. وه به زنجیریک شه تهك ده دریت که توندی و نه ستوریه که ی مه زنده ناگریت و وه بیر نایه ت وهك خوی گه وره له نایه تی تر دا فەرموویه تی: ﴿فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابُهُ أَحَدٌ ۝۱۵ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقُهُ أَحَدٌ ۝۱۶﴾ واتە: ئەو پوژده کەس وهك ئەو جهزده به نادهن، که سیش وهك ئەو به زنجیر شه تهك نادریت. وه فەرموویه تی: ﴿وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۝۱۱﴾ إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَفَظُّظًا وَزَفِيرًا ۝۱۲ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَبِّقًا مُّقْرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ۝۱۳ لَا نَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ۝۱۴ قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا ۝۲﴾ واتە: دیاره ئەوان قیامه تیان به درۆ زانی، ئیمهش جهه نه معان ناماده کردوه بۆ هەر که سیك که قیامه ت به درۆ ده زانیت، که له شوینیکی دورده وه چاوی پییان ده که ویت، لرفه و نیله ی (دهنگی توندو به میزی) کلپه ی ناگریان دیته گوی، هەر کاتیك شه تهك دران و فری درانه ناو جیگه ی تهنگه لانی جهه نه مه وه، ئاوات بۆ مردن ده خوانن، ئەم پوژ ئیتر هه رته نیا مردنیک داوا مه کهن، داوا ی مردنی زۆر بکهن. بلی ئەی موحه مه د (ﷺ) ئایا ئەمه باشه، یان به هه شتی هه میشه یی که به لئین به خودا ترسان داروه که نه وه پاداشت و چاره نووسیانه. ئەم نایه ته وهك ئەم نایه ته وایه لیژده دا که خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ واتە: ئەو به هه شتی به لئین وایه بدریت به له خواترسان جۆبار به به ریدا ده پۆن، واتە: پووبار به هه موو لایه کیدا ده پوات و خه لکه که ی به ئاره زووی خویان له کویدا بیانه ویت ئاو هه لده قولیت و دیته ده ر بۆیان بۆ هەر کوپیان بویت ده بیه ن

^۱ مسلم (۱۱۳۱/۲).^۲ الفجر (۲۵-۲۶).^۳ الفرقان (۱۱-۱۵).

لە ھەموو كاتتىكدا، ۋەك ئەم ئايەتەيش كە خوداى مەزن دەفەر موۋىت: ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَّاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَضْفَرَةٌ مِنْ زَبَبٍ﴾^۱ واتە: ئەو بەھەشتەى خودا بەلئىنى داۋە بە پارىزگاران چۆن چۆنىن؟ چەندىن پووبارى ۋاى تىدايە ئاۋەكەيان لىل ۋىۋگەن نابىت، چەند پووبارى شىرى تىدايە ھەرگىز تامى ناكورپىت، چەندىن پووبارى شەرابى (عارەقى) تىدا دەپوات تا دەيخۆن حەزى لى دەكەن، چەند پووبارى لە ھەنگوینی بافتەشى تىدايە. ھەر ميوەيەكيش ئارەزوويان لىبىت تىدا ھەيە، لەگەل لىخۆشبوۋنى پەرۋەردگار شىيان، لىرەدا خۋاى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿أَكُلْهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا﴾ واتە: خواردەمەنى بەھەشت كۆتايى نايەت ۋە ھەمىشە سىبەرىشى ھەيە، واتە: پەرە لە ھەموو جۆرە ميوەيەك خواردن ۋە خواردنەۋەى بەردەوام كە ھەر نابىتتەۋە ۋە دۋاى نايەت، لە ھەردوۋ سەحىكەدا ھاترۋە لە ئىبنو عەباسەۋە لە باس نوۋىزى خۆرگىراندا لە بەشىكى فەر موۋدەكەداكەئەلى، گوتيان: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) چاۋمان لىت بوۋ، دەستت بۆ شتىك برد لەم شوپىنەى خۆتدا، پاشان چاۋمان لى بوۋ ۋازت ھىناۋ دەستت گىرپايەۋە، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەر موۋى: (من بەھەشتىم بىنى ۋ پىم نىشان درا دەستم برد بۆ بۆشكى (ترى) تىدا، ئەگەر بىمگرتايە ھەتا دىنا بىمايە لىتان دەخوارد).^۲ لە جابىرى كورپى عەبدوللاۋە دەلى: پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەر موۋىيەتى: (خەلكى بەھەشت دەخۆن ۋ دەخۆنەۋە نە چلميان ھەيە ۋ نە پىسايى دەكەن ۋ نە مىز دەكەن، بەلكو پاشەپۆزى خواردنيان جۆرە قرقىنەيەكە بۆنى ھەر لە بۆنى مىسك دەچىت سوپاس ۋ ستايشى خودا فىردەبن ۋەك چۆن ئىۋە ھەناسە دەدەن) موسلم پىۋايەتى كردوۋە.^۳ ئىمامى ئەحمەد ۋ نەسائى پىۋايەتيان كردوۋە لە ئومامەى كورپى عوقبەۋە كە بىستۋويەتى لە زەيدى كورپى ئەرقەمەۋە دەلى: پىۋايىكى ئەھلى كىتب ھات بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) ۋ دەلى: ئەى ئەبولقاسم! تۆ دەلى خەلكى بەھەشت دەخۆن ۋ دەخۆنەۋە؟ فەر موۋى: (بەلى سۆيىند بەۋكەسەى گىيانى منى بە دەستە، ھەر پىۋايىك لەۋ بەھەشتيانە تواناى سەد پىۋايان پى دەدرىت، لە خواردن ۋ لە خواردنەۋە ۋ لە جوتبوۋن ۋ ئارەزوۋدا) پىۋەكە وتى: ئەۋەى دەخوات ۋ دەخواتەۋە پىۋىستى بەۋە ھەيە (فەپىى بدا) دەى خۆ لە بەھەشتدا پىسايكردن نىيە؟ پىغەمبەر (ﷺ) فەر موۋى: (پىسايكردنى ھەر كەسك لە ئەھلى بەھەشت ئارەقىكە لە پىستيانەۋە دىتەدەر بۆنى ۋەك بۆنى مىسك

^۱ محمد (۱۵).^۲ فتح الباري (۲/۲۷۱)، مسلم (۲/۶۲۶).^۳ مسلم (۲۸۳۵).

وايه سكي ده باته وه يهك) نيمامي نه حمه دو نه سائي پيو ايه تيان كردوه. ^۱ خوي گوره له نايه تي تردا

ده فهرمويت: ﴿وَفَكَهْمٌ كَثِيرٌ ۝۳۲ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾ ^۲ واته: ميوهش زور زه به ندهيه، نه دوايي

ديتو نه قه ده غهيه. وه فهرمويه تي: ﴿وَدَانِيَةٌ عَلَيْهِمْ ظِلُّهَا وَذُلَّتْ قُطُوفُهَا نَذِيلًا﴾ ^۳ واته: سي به ري

دره خته كاني به سه رياندا شورپوونه ته وه ميوه كه يان له به رده سته. واته: سي به ريان ته واو نابيتو كه م

ناكات. وهك خوي گوره له نايه تي تردا فهرمويه تي: ﴿وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا هُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا﴾ ^۴ واته: ^۵ وه

كه سانه ي كه بوونه خاوه ني بر واو ناكاري چاك ره چاو ده كن ده يانبه ينه باغاتي وا جو باريان به به ردا

ده پوات وه تا مه تايه مهر تيايدا ده بن، ژناني پاك له گشت عيب و سي به ري پريان ده ده يني، زور جار

خوي گوره باسي به هه شتو جه هه نه م به يه كه وه دهكات، تا مه ردم هان بدات بو به هه شتو له ناگر

بيان تر سينيت، مهر له بهر نه مه يه كاتي ك كه وه سفي به هه شتي كردوه به دوايدا وه سفي جه هه نه ميسي

كردوه فهرمويه تي: ﴿تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾ ^۶ واته: تا نه مه يه ناكامي له

خواترسان وپاشه پوزي خوانه ناسانيش ناگره. وهك له نايه تيكي تريشدا فهرمويه تي: ﴿لَا يَسْتَوِي

أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ الْفَائِزُونَ﴾ ^۷ واته: وه كه سانه ي جه هه نه مين له گه ل

نه وانه ي به هه شتين، وهك يهك نين، مهر نه وانه ي له به هه شتن به خته وه رن.

﴿وَالَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ

اللَّهُ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَهُ إِلَهُ أَدْعُوا وَإِلَٰهٍ مَثَابِ ۝۳۳ وَكَذَلِكَ أُنْزِلَتْ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنْ أَتَيْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا

جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ۝۳۷﴾

خه لكه راستگوكان له نه هلي كتيب دلخوشن به وه ي هاتوه وته خواره وه بو موحه مه د (ﷺ)

خوي گوره ده فهرمويت: ﴿وَالَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ﴾ ^۸ واته: وه كه سانه ي ني مه كتيبمان پيدا ون

به پي پي نيمايي نه و كتيبانه مه لسو كه وتيان كردوه، ﴿يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ﴾ ^۹ دليان خوشه به وه ي

^۱ أحمد (۳۶۷/۴).

^۲ الواقعة (۳۲-۳۳).

^۳ الانسان (۱۴).

^۴ النساء (۵۷).

^۵ الحشر (۲۰).

كه بۆ تۆ ھاتووہ ، واتە: بەو قورئانەى بۆ تۆ ھاتووہ خوشحالن، چونكە لە كتيبەكانى ئەواندا بەلگە
زۆن لەسەر راستى ئەم قورئانە و مزگىنیشى پىدراوہ، وەك خواى گەورە لە ئايەتى تردا ھەرموويەتى:

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾^۱ واتە: ئەو كەسانەى كە كتيبمان پىداون و

وەك پىويست دەخويننەوہ ديارەكە بپويان پىي ھەيە، وە ھەرموويەتى: ﴿قُلْ ءَامِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ

الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا﴾^۲ واتە: بلى: ئيوہ بپواتان پىي ببىت يان

نەبىت، ئەو كەسانەى لە پيشوودا (لەمە) ئاگادار بوون، ھەر كاتىك بۆيان دەخويننەوہ چەناكە دەخەنە

سەر زەوى و سوژدە دەبەن، ﴿وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا﴾^۳ واتە: دەشلىن پاكى بۆ

پەروەردگارى ئىمەيە، بەلىنى پەروەردگارمان وا وەدى ھات، واتە: ئەوہى كە خودا بەلىنى پىداين لە

كتيبەكانى خۆماندا لەسەر ئاردنى موھەمەد(ﷺ) ھاتەدى و ھەق و راست دەرچوو، پاكى و بىعەيبى بۆ

ئەو خودايە كە چەند بەلىنى راست و دروستە و سوپاس و ستايش ھەر بۆ ئەوہ بە تەنھا، ﴿وَيَخِرُّونَ

لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾^۴ واتە: دەم و دەست بەسەر زەويدا دەكەون و دەگرين، ئەمەيش

خۆ بە كەم زانينيان زياتر دەكات، پاشان خواى گەورە ليڤەدا ھەرموويەتى: ﴿وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ

بَعْضُهُ﴾^۵ واتە: ھەندىكىشيان بپوا بە ھەندىكى ناكەن، واتە: ھەندىك لەوانە بپوا بە ھەندىك لەوہ ناكەن

كە بۆ تۆ ھاتووہ تە خوار، موھايد دەلى: ﴿وَمِنَ الْأَحْزَابِ﴾^۶ واتە: جوولەكە و گاوردەكان ﴿مَنْ يُنْكِرُ

بَعْضُهُ﴾^۷ واتە: ھەيانە بپوا بە ھەندىك لەو ھەقە ناكەن كە پەوانەكراوہ بۆ تۆ، قەتادەو عەبدورپەحمانى

كوپى زەيدى كوپى ئەسلەميش ھەر وايان كوتووہ.^۸ وەك خواى گەورەيش ھەرموويەتى: ﴿وَإِنْ مِنْ

أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ﴾^۹ واتە: لەناو ئەھلى كتيبىش كەسانى وا ھەن كە

بپواى بە خودا ھەيە و بەو قورئانەى كە بۆ ئيوہ ھاتەخوار. پاشان خواى گەورە دەفەرموويت: ﴿قُلْ

^۱ البقرة (۱۲۱).

^۲ الاسراء (۱۰۷).

^۳ الاسراء (۱۰۸).

^۴ الاسراء (۱۰۹).

^۵ الطبري (۴۷۴/۱۶).

^۶ ال عمران (۱۹۹).

إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ ﴿۱﴾ واته: بلیٰ فرمانم پیډراوه که خودا بپه رستم و که سی تر نه که مه
 شهریکی وهك چون پیغه مبه ره کانی پیش منیش په وانه کران و بانگه وازیان کرد بۆ پئی خودا ﴿۲﴾ اِلَیْهِ
 اَدْعُوا ﴿۳﴾ واته: منیش بانگی خه لکی ده که م بۆ سهر ریگی خودا، ﴿۴﴾ وَ اِلَیْهِ مَثَابِ ﴿۵﴾ واته: چاره نووس
 و پاشه پوژم هر بۆ لای نه وه هر هاوار بۆ خودا ده به م و به ره و نه و ده که پیغه وه، پاشان خوی گه وره
 ده فهرموویت: ﴿۶﴾ وَ کَذَٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ﴿۷﴾ واته: نیمه نه م فرمانه ی خۆمان به عهره بی بۆ تو نارد،
 واته: وهك چون له پیش تووه پیغه مبه رانمان نارد و کتیبیشمان بۆ په وانه کردن له ناسمانه وه، هر به و
 شیوه یه نه م قورئانه پته وه عهره بیه مان بۆ ناردی و پله مان به رزکردیته وه پئی و ریزمان دای به سهر
 غهیری خوتدا به م کتیبه که هه موو شت نیشان ده دات و ناسکرا پوونی ده کاته وه، ﴿۸﴾ لَا یَأْتِیْهِ الْبَاطِلُ مِنْ
 بَیْنِ یَدَیْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَکِیْمٍ حَمِیدٍ ﴿۹﴾ واته: پپوچ پووی تیناکات (چ پووبه پوو چ پاشمله)
 نه مه کارزانیك ناردویه که هر ده بیئت سوپاسی بکریت، ﴿۱۰﴾ وَلَیْنِ اَتَّبَعْتَ اَهْوَاءَ هُم بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ
 مَا لَکَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِیٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿۱۱﴾ واته: نه که ره له دوی نه و زانسته ی بۆت هاتووه، شوین ناهرنوی
 نه مان بکهوی، نیت نه خوا یارته و نه نه ویش پاریزگارت. نه مه خوی له خویدا هه ره شه یه بۆ زانایان که
 نابیت شوینی ریگای کومه لی گومرایان بکهون، دوی نه وه ی پئی راست و دروستیان گرت به رو شوینی
 سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که وتن.

﴿۱۲﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِیَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ یَّاتِیَ بِآیَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ

اَجَلٍ کِتَابٌ ﴿۲۸﴾ یَمْحُوا اللَّهُ مَا یَشَاءُ وَیُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ اُمُّ الْکِتَابِ ﴿۲۹﴾

پیغه مبه ران مروؤ بوون

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿۱۳﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِیَّةً ﴿۱۴﴾ واته: بیگومان
 پیش توو پیغه مبه رانمان ناردووه، ریگه شمان دان ژنو نه وه شیان هه بیئت، واته: وهك چون تو مان
 ناردووه نه ی موحه مه د (ﷺ) به پیغه مبه ریه تی وهك مروؤ فیک، هر به و شیوه یه پیغه مبه رانیشمان نارد
 مروؤ بوون و خواردنیان ده خوارد به بازاریشدا ده که پان و ژنیشیان ده خواست و مندالیشیان هه بوو،
 هاوسه رو نه وه شمان پیدان، بۆیه خوی گه وره به به ریژترین و دواين پیغه مبه ریان ده فهرموویت که

موحه مه ده (ﷺ)، ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ﴾^۱ واته: بلی منیش مروفیکم وهك نیوه خودا نیگا (وحی) ی بۆ ناریدوم. وهك له هەردوو سه حیه که دا هاتوو که پیغه مبهری خوا (ﷺ) فەرموویه تی: (بیگومان من پۆژو ده گرم و دهشی شکینم شه ونویژ ده که م و ده شخه وم و گوشت ده خۆم و ژنیش ده مینم هه که سیك له سوننه تی من لابات له من نیه)^۲.

بۆ هیچ پیغه مبهریک نیه، ته نها به لگه یه که بینیت مه گین خودا ئیزنی دابیت

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِثَابِتٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ واته: هیچ که سیك له و پیغه مبه رانه ش نه یتوانیوه هیچ به لگه یه که نیشان بدا مه گین خوا ئیزنی دابیت، واته: هیچ پیغه مبه ریك نه یتوانیوه موعیزه یه که نیشانی گه که ی خۆی بدات هه تا خودا فەرمانی نه دابیت پی نیشان بدات، نه و موعیزه ش هی خۆی نه بووه، به لکو خوا پیی داوه و له لایه ن خوا ی گه وره وه بووه، مه یلی هه ر شتیکی بوی ده یكات و فەرمانی پی دعات، ﴿لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ﴾ واته: بۆ هه موو کاریک کاتیکی تاییه تی هه یه که نووسراوه. واته: بۆ هه موو ماوه یه کی دیاریکراو کتیبیک هه یه تییدا نووسراوه، هه موو شت لای خوا به نه دازه یه، ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾^۳ واته: مه گه ر تو نه ی موحه مه د (ﷺ) نه ترانیوه، هه رچی له ئاسمان و زه ویدایه، خودا ده یزانیته؟ نه مه هه موو له نووسراویکدایه، نه م کاره بۆ خوا ئاسانه.

مانای ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ﴾

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ واته: نه وه ی خودا بیه ویت ده یسرپیتته وه، نه ویش بیه ویت ده یه یلپیتته وه، سه رچاوه ی کتیبه کان لای نه و خوایه که له (لوح المحفوظ) واته: هه تا هه موو کتیبه کان به م قورئانه ی که خودا ناریدیه خواره وه بۆ پیغه مبه ره که ی (ﷺ) سراپه وه. موجهید ده لی: ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ﴾ واته: هه رچی خودا مه یلی لیبتت ده یسرپیتته وه یان ده یه یلپیتته وه ژیان و مردن و به خته وه ری و به دبختی نه بیت. چونکه نه مانه گۆرانیکیان به سه ردا نایه ت،^۴ مه نسور ده لی: پرسیم له موجهید و گوتم: ئایانه ودوعایه ی که یه کیك له ئیمه نه یکه ین چۆنه به لاتوه که ده لی: (نه ی خوایه نه گه ر ناوم له ناو به خته وه راندایه بیه یلله ره وه، وه

^۱ فصلت (۶).

^۲ فتح الباري (۵/۹)، مسلم (۱۰۲۰/۲).

^۳ الحج (۷۰).

^۴ الطبري (۴۷۹/۱۶).

ئەگەر لە ناو بەدبەختاندا بەدبەختی وە لە ناویاندا، بێخەرە ناو بەختە وەرەن؟ وتی: زۆر چاکە. پاشان دواى ئەو بە سالتیک یان زیاتر پێی گەیشتمە وە ، ھەر ئەو پرسیارەم لى کردە وە، وتی: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَّكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ﴾ (۲) ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾^۱ واتە: لە شەویکی پر لە پیت و پیروژدا ئێمە (ئەم قورئانەمان) ناردە خواری وە، ئێمە ویستمان ترس وە بەر مەردم بنیین. ھەر لەویشدا ھەموو کاروباریکی بەجی لە یەك جیادە کرێتە وە. گوتی: لە شەوی قەدردا بریاری ئەو ی لە و سالا دا پروو دەدات لە بزوی یان ھەر بە لایەك دەدریت پاشان ئەو ی مەیلی لیبیت پێش دەخریت و ئەویش مەیلی لیبیت دوا دەخریت، بە لام کتیبی بەختە وەری و بەدبەختی ئەو دەمی ئێتە وە ناگۆریت.^۲ ئەمەش دەلیت: لە ئەبو وائیلە وە کە شەقی کۆپی سە لە مە یە ئەگێر ئەو، کە ئەم دوایە ی زۆر جار دەکرد: ئە ی خودایە ئەگەر تۆ ناومان بە بەدبەخت نویو، بێسەر وە، ناومان لە بەختە وەرەن بنووسە، ئەگەر تۆ ناومان لە بەختە وەرەن نویو بەمانی ئەو، چونکە تۆ مە یل ئە ھەر شتیک بیت دەیسریتە وە دە یهیلێتە وە، سەرچاوی ھەموو کتیبەکان لای تۆ یە.^۳ ئێبنو جەریر ئەمە ی پریوایت کردو وە، وە ھەر لەم شیو دوایە پریوایت کراو لە عومەری کۆپی خەتاب و ئێبنو مەسعود وە، مانای ئەم قسانە ئەو یە: خوا مە یلی لە ھەر کامیک بیت لە بریارەکانی (قەدەرەکانی) دەیسریتە وە مە یلشی لە ھەر کامیک بیت دە یهیلێتە وە، بە راستی دل دە کریتە وە بەم قسە ی کە ئیمامی ئەحمەد پریوایتی کردو وە لە سەوبانە وە کە دەلیت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فرمویە تی: (بە راستی پیاوی واھە یە بێبەش دە کریت لە پۆزی بە ھۆی ئەو گوناھە ی کە تووشی دیت، ھیچ شتیک قەدەر ناگێریتە وە مەگین دوە کردن، وە ھیچ شتیک تەمەن زیاد ناکات مەگین چاکە کردن). نە سائی و ئێبنو ماجەیش ئەم فرمودە یان پریوایت کردو وە.^۴ وە لە فرمودە ی سەحیدا ھاتو وە کە بە جیھەننانی پە یوہندی خزمایە تی تەمەن زیاد دەکات.^۵ وە لە فرمودە یەکی تردا ھاتو وە: (کە دوای بریارەکان (قەدەرەکان) شەریانە و دین بە یە کدا لە نیوان ئاسمان و زەمیندا). عەوفی دەلیت لە ئێبنو عەباس وە لە تەفسیری ئەم ئایە تە: ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ مَا يَشَاءُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ دا دەلیت: ئەو ھالە تی ئەو پیاو یە ماو یەك ھەلدە سیّت بە خوا پەرستی پاشان دەگەریتە وە بۆ سەر پێچیکردنی خواو لە سەر گومرایی دەمریت،

^۱ الدخان (۴-۳).^۲ الطبري (۴۸۰/۱۶).^۳ الطبري (۴۸۱/۱۶).^۴ احمد (۲۲۷/۵)، ابن ماجه (۹۰)، فرمودە یەکی سەحیحە.^۵ مسلم (۲۵۵۷).

ئەو (يحقو) ەكەيە، ئەو ەيش كە دەمىنئىتە وە حالە تى ئەو پياو ەيە كە سەرىپچى خوا دەكات، پاشان تووشى خىر دەبىت تا دەمرىت، ئەو كە سە لە خوا پەرسىدا زيان بە سەر دەبات، ئەو ەش (يثبت) ەكەيە. ^۱ پىوايەت كراو ە لە سە عىدى كوپى جوبە يره وە ئەم ئايەتە وەك ماناى ئەم ئايەتە وايە كە خواى گەورە دەفەر موويت: ﴿فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ^۲ واتە: ەر كى خوا بۇ خوى مەيلى لىبىت، لىى دەبووريت، ەر كە سىش خوى ەز بكات سزاي دەدات، ەر خودايە تواناى بە سەر ە موو شتىكدا ەيە ^۳.

﴿وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ أَوْ نتَوْفِينَاكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾ ^(۴۰) أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ. وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ ^(۴۱)
جەزەبە دان بە دەست خودايە، پىغە مەرىش (ﷺ) تەنھا گە ياندن و بانگە وازى لە سەرە

خواى گەورە دەفەر موويت: ﴿وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ﴾ واتە: يان ەندىك لەو ەى بۆمان بىر يار داون پىشانى تۆ دە دەين، خواى گەورە دەفەر موويت بە پىغە مەرىكەى مو ە مەد (ﷺ) ەندىك لەو ەى بە لىنمان داو ە بە دوژمنەكانت لە سەر شوپى و ەينانى بە لا بە سەرياندا لە دنيا داپىشانى تۆنە دەين، ﴿أَوْ نتَوْفِينَاكَ﴾ يان دە تمرىنين و پىش ئەو ە تەبەينەو ە بۆ لای خۆمان، ﴿فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ﴾ واتە: تۆ ەر ئەو ەندەت لە سەرە پايگەيەنى، واتە: تەنھا تۆمان ناردو ە كە پەيامى خوايان پى پايگەيەنى، تۆش ئەو ەى فەرمانت پىكرا بە جىت ەينا. ﴿وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾ واتە: لىپرسىنەو ە و پاداشت دانەو ەشيان لە سەر ئىمەيە، ئەم ئايەتە وەك ئەو ئايەتە وايە كە خواى گەورە فەر موويەتى: ﴿فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ﴾ ^(۴۱) لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ^(۴۲) إِلَّا مَن تَوَلَّى وَكَفَرَ ^(۴۳) فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ^(۴۴) إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ^(۴۵) ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ^(۴۶) واتە: سا تۆ ئاموژگاريان بكە، تۆ تەنھا ئاموژگاريكەرى، تۆ لە سەريان نەبویتە خاو ەن دەسەلات، مەگەر ئەو كە سەى پوو وەرگىپىت و نەيە وىت خوا بناسىت، ئەو سا خودا بە سزايەكى گەورە تر سزاي دەدات، بىگومان كە ە موويان بۆ لای ئىمە دىنەو ە، لە دوايدا لىپرسىنەو ەيان لە سەر خۆمانە. پاشان خواى گەورە دەفەر موويت: ﴿أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ

^۱ الطبري (۴۸۳/۱۶).^۲ البقرة (۲۸۴).^۳ القرطبي (۳۳۱/۹).^۴ غاشية (۲۶-۲۱).

أَطْرَافَهَا ﴿۱﴾ واته: ئایا (خوانه ناسان) نه یان زانیوه که ئیمه دین و له هه موو لایه که وه ئه م زه مینه که م ده که یه وه. ئیبنو عه باس ده لیت: ئایا (خوانه ناسان) نه یان زانیوه که ئیمه زه وی له دوی زه وی ئازاد ده که یه بۆ موحه مه د (ﷺ).^۱ حه سه ن و زه حاکیش ده لین: نه که مکړنه وه ی زه وی یه بریتی یه له سه رکه وتنی موسلمانان به سه ر بته رستاندا.^۲ وه ک خوی گه وړه ده فه رمویت: ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا

حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ﴾^۳ واته: زوریک له و شارانه مان قه تیخت که هه ر له ده وری ئیوه بوون. (شار له دوی شار). ﴿وَاللَّهُ يَخْتَكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ واته: فه رمانه واهه ر خودایه که س ناتوانیت ږیگر له به رده م کاری خودا دروست بکات و زور زوو لیپرسینه وه ده کات.

﴿وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسِعِلَّمُ الْكَفْرُ لِمَنْ عَقِبَى

الدَّارِ ﴿۴۲﴾

فیلبازی خوانه ناسان و ږیگر بوونی خاوه ن باوهران

خوی گه وړه ده فه رمویت: ﴿وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ واته: بیگومان نه وانه ی پیش نه مانیش فیل و پیلانیان گپړا، به پیغه مبه ره کانیاو ده یانویست له ولات و زیدی خویان ده ریانه کن، ﴿فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا﴾ واته: به لام هه موو پیلانه کان هی خودایه، وای کرد که پاشه پوژ هه ر بۆ خوانا سان بیت، وه ک نه م نایه ته ی که خوی گه وړه ده فه رمویت: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِينَ﴾^۴ واته: بیته بیرت کاتیک خوانه ناسان ویستیان فیلیکت لی بکه ن، یان به ندت بکه ن، یان بتکوژن یان ده رت که ن، نه وانه فیله که ی خویان کرد، خودایش نه خشی بۆ دانان، خودایش چاکترین نه خشیه دارپژده، وه ده فه رمویت: ﴿وَمَكْرُوا مَكْرًا وَمَكْرَنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾^۵ فأنظر كيف كان عاقبة مكرهم أنا دمرناهم وقومهم

أجمعين ﴿۶﴾ واته: خه ریک بوو که تنیک بگپړن، ئیمه ش نه خشی خومان بۆ دانان، بی نه وه هه سستی پی

^۱ الطبري (۴۹۳/۱۶).

^۲ الطبري (۴۹۴/۱۶).

^۳ الاحقاف (۲۷).

^۴ الانفال (۳۰).

^۵ النمل (۵۰-۵۱).

بگن، بپوانه سهره نجامي که تنه که يان به کوي گيشت، نيمه نه وانيشمان و هوزده که ي له ناو برد، پاشان خوي گوره ده فهرمويت: ﴿يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ﴾ واته: خوي ده زاني هر که سيک چ کاريک ده کات. واته: خوي گوره ناگاداري هه موو په نهاني و شاراوه يه که هر که سه و به پي کرداري خوي پاداشتي ده داته وه. ﴿وَسَيَعْلَمُ الْكَفُورُ﴾ به (الكافر) يش خوينراوه ته وه، له مه و دوايش خوانه ناسان ده زانن ﴿لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ﴾ واته: که دواپوژ کي ده ييات وه، واته: پاشه پوژ بو کي ده بيت، بو نه وان يان بو شوينکه و تواني پيغه مبه ران، نه خير بيگومان پاشه پوژ هر بو شوينکه و تواني پيغه مبه رانه، له دنياو له پوژي قيامه تيشدا. سوپاس و ستايش بو خوي گوره.

﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمٌ

الْكِتَابِ ﴿١٣﴾﴾

خواو نه و که سانه ي زانستي کتيبيان لايه به سن که له سهر شايه تي بدمن بو په يامي پيغه مبه ر (ﷺ)

خوي گوره ده فهرمويت: ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ واته: نه وانه خوانه ناسن پيت ده لئين تو پيغه مبه ر نيت، بيژه: خوا بو شايه تي داني نيوان من و نيوه به سه، واته: نه وانه ي که خوانه ناسن بپوات پينا که ن و ده لئين تو خوا نه يناردوي تويش بلي: خوا به سه بو شايه تي دان له نيوانمانداو شايه تيشه له سهر نه وه ي که من نه و په يامي نه و م که ياندوه، وه شايه ته به سهر نيوه يشه وه نه ي بيباوه ران بو نه و دروو بوختانه ي هه لي ده به ستن، پاشان ده فهرمويت: ﴿وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ نه وانه ش زانستي کتيبيان لايه هر شايه تن، موجهيد ده لئيت: نه م نايه ته له سهر عه بدولاي کورې سه لام هاتووه ته خوار.^۱ به لام نه مه قسه يه کي زور په سه ندر او نيه، چونکه نه م نايه ته له مه که هاتووه ته خواره وه، عه بدولاي کورې سه لاميش له سهره تاي که يشتن پيغه مبه ر وه (ﷺ) بومه دينه موسلمان بووه، به لام وا دياره قسه ي عه وفی که له نيينو عه باسه وه پريوايه تي کردوه له م باره يه وه په سه ندره که ده لئيت: نه وانه ي زانستي کتيبيان لايه له جووله که و مه سيحيه کان.^۲ قه تاده ده لئيت: له وانه نيينو سه لام و سه لمان و ته ميمي داري.^۳ به لام

^۱ الطبري (۵۰۲/۱۶).

^۲ الطبري (۵۰۲/۱۶).

^۳ الطبري (۵۰۲/۱۶).

راستتر له م باره يه وه نه وه يه كه ﴿وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ نيسمى جنسه، نه و زانايانه ي نه هلى كتيب ده گريته وه كه سيفه تى پيغه مبهريان له و كتيب به پيشوانه دا _ كه بويان هاتوه _ بينيو وه كه پيغه مبهران مزگينيان پيداوه، وه ك خوى گه وره فهرموويه تى: ﴿وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ﴾ فَسَاكْتُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَحْدُوهُمْ، مَكَتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ ﴿١﴾ واته: به زه ييم هه موو شتيكى گرتوه ته وه، چا كه ي نه وانه ده نووسم له خراپه خو پاريزن و زه كات ده دن، نه و كه سانه ش برويان به خودا هه يه، نه وانه ش كه ده كه ونه شوين نه م پيغه مبهري كه پاسپارده ي خوايه و نه خوينده واره و له ته ورات و نينجيليش ناوى نووسراوه. وه فهرموويه تى: ﴿أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَءِيلَ﴾ ﴿٢﴾ واته: ئايا نه مه بو نه وان به لگه يه ك نيه؟ كه زاناکانى نه وه ي ئيسرائيليش هه ره له وه ئاگادارن، ئايه تى ندرى تريشى وه ك نه م ئايه ته هاتوه كه باسى زانايانى نه وه ي ئيسرائيل ده كات كه نه وان نه وه ده زانن له و كتيبانه وه كه بويان هاتوه.

ته فسيري سوره تى (ابراهيم)

له مه كه ده دا هاتوه خواروه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الرَّكْعَةُ﴾ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَنَزَّلُ الْكُفْرَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

بيناسه ي قورئان و مه به ستى قورئان و واوه يلا بو كه سيك درايه تى بكات

﴿الرَّكْعَةُ﴾ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ (ته ليف، لام، را)، كتيبى كه نه ي موحه مه د (ﷺ) بو تۆمان نارد ه خواره وه. له سه ره تاي هه ندئ سوره تدا باسى نه م پيتانه مانكرد، واته: نه ي موحه مه د (ﷺ) نه م كتيبى كه بو تۆمان نارد ه خواره وه، نه م قورئانه پيرۆزه يه كه به پيرۆترين كتيب به لاي خوداي مه زن په وانه ي كردوه بو سه ره به پيرۆترين پيغه مبه ره له سه ره زميندا، بو هه ره هه موو خه لك به سه ره بو عه جه ميه وه،

^١ الاعراف (١٥٦-١٥٧).

^٢ الشعراء (١٩٧).

﴿لُخْرِجَ النَّاسُ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ واتہ: تا خەلکی لە تاریکی بەرەو پووناکی بەرن. واتہ: بۆیە تۆمان ناردووہ ئەو موخەمەد (ﷺ) بەم کتیبەوہ تا خەلکی لەو گومرایی و سەر لیشتیواویە تییدان دەربیتی بۆ سەر پاستەپێ و شارەزایی. وەك خۆای گەورە لە ئایەتی تردا فەرموویەتی: ﴿اللَّهُ وَلِيُّ

الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ

النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ﴾ واتہ: خودا یاری گەلی خاوەن باوەرپانە لەناو تاریکستانەوہ دەیانبات بەرەو

پووناکی، دوستی خودا نەناسانیش هەر تاغوتە لە پۆشنایی دەریان دینن بەرەو تاریکستانیان بەپێ

دەکەن، وە فەرموویەتی: ﴿هُوَ الَّذِي يُزِلُّ عَلَىٰ عَبْدِهِ ءَايَاتٍ يَبَيِّنُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾^۱

واتہ: هەر ئەوہ (خودایە) چەند نیشانە ی دیاری دەری بۆ سەر عەبدی خۆی ناردەخوار، تا لە تاریکی

دەرتان بپنیت و بەرەو پووناکیان بەریت. پاشان خۆای گەورە دەفەرموویت: ﴿بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾ بە

نیزنی پەرەردگاریان هەر خودا خۆی پێ نیشاندەرە بۆ کەسیک کە بپیری دابیت شارەزای بکات،

لەسەر دەستی ئەو پیفەمبەرانی کە ناردوویەتی بۆ پێ نیشاندانیان ﴿إِلَىٰ صِرَاطٍ الْعَزِيزِ﴾ واتە بۆ

پێگە ی خودای خاوەن دەسلەلات، ئەو خاوەن دەسلەلاتی کە بەرەستی لی ناکریت و هیچ شتیک زالی

نابیت بەسەریدا، بەلکو هەر ئەو زالی و بە توانایە بەسەر هەموو شتیکدا، ﴿الْحَمِيدِ﴾ واتە:

سوپاسکراوە لە هەموو کردار و گفتار و بەرنامە و فەرماندان و قەدەغەکردنیدا و راستگوییە لە هەوالدانیدا،

﴿اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ واتە: ئەو خودایە ی هەرچی لەناو ئاسمانەکان و

زەمیندان گشت هی ئەو. هەندێ (الله) یان بە مەرفوعی خویندووہ تەوہ و هەندیکێ تریش بە مەکسوری

خویندووینە تەوہ. وەك ئەم ئایەتە کە خۆای گەورە فەرموویەتی: ﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ

إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾^۲ واتە: بلی: خەلکینە بزائن من پیفەمبەری خوا

بۆ ئێوہ، هەمووتان، ئەو خودایە کە تەنھا ئەو خاوەنی ئاسمانەکان و زەمینە. پاشان خۆای گەورە

دەفەرموویت: ﴿وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ واتە: واوہیلا بۆ خوانەناسان، لە سزای زۆر

توندو تیز. واتە: هاوارو سزای سەخت لە پۆژی قیامەتدا بۆ ئەوانە کاتیک کە دژایەتیت دەکەن و بپروات

^۱ البقرة (۲۵۷).^۲ الحديد (۹).^۳ الاعراف (۱۵۸).

پی ناکن نهی موحه مه د (ﷺ) پاشان خوی گوره باسی خراپیتان ده کات و ده فهرموویت: ﴿الَّذِينَ
يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ﴾ واته: نهوانه ی ژیا نی دنیا یان له پوژی دوا یی پی باشترو
خو شتره پیزی ده دهن به سهریداو هر کار بو دنیا ده کن و قیامه تیان له یاد نه ماوه و وازیان لی
هیناوه و پشستگو ییان خستوه، ﴿وَيَصُدُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ واته: ده بنه له مپه ر له پی
شوینکه و تووانی پیکای خوادا، ﴿وَيَبْقُونَهَا عِوَجًا﴾ واته: ده یانه ویت خوارو خپچ بیت، یانی: هه ز ده کن
پیکه ی خودا لار و ویرو که مو کوپ بیت، بیگومان پیکه ی خودا پیک و راسته، نهوانه ی دژایه تی ده کن و
پشتی تیده کن هیچ زیانیکی پی ناگه یه نیت، ﴿أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾ واته: نهوانه له گومراییدا زور
پوچوون یانی: به هوی پوچوونیان له نه فامی و گومراییدا له هه ق لایان داوه و هیوای چاک بوونه و هیان لی
ناکریت تا له سهر نه و حاله بن و واز نه هینن.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِيَ مَنْ يَشَاءُ﴾

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

هه موو پیغه مبه ریک به زمانی که له که ی رهوانه گراوه تا هیدایه تی یان گومراییوون دوا ی پون کردنه وه
کانی نهوان دهریکه ویت

خوی گوره ده فهرموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ﴾ واته: هیچ
پیغه مبه ریکمان نه نارد، مه گین به زمانی که له که ی خوی ناردوومانه تا هه قیان بو پوون بکاته وه.
نه میش له سوژو به زه یی خودا وه یه بو به نده کانی که پیغه مبه ریکه له خویان و به زمانی خویان بو
رهوانه کردوون، بو نه وه ی بزانی داوی چی ده کن و شاره زای نه و په یامه ش بین که پیغه مبه ران بویان
هیناون. پاشان خودای گوره ده فهرموویت: ﴿فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِيَ مَنْ يَشَاءُ﴾ واته: خودا
کیی بوی گومرایی ده کات و کیشی بویت شاره زای راسته پی ده کات. واته: دوا ی پوون کردنه وه و به لکه
پیدانیان مه یلی له هر که سیك بیت گومرایی ده کات و له راسته پی لای ده دات، مه یلیشی له هر که سیك
بیت پی راستی نشان ده دات، ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ﴾ واته: هر خوی خاوه ن ده سه لاته نه وه ی ویستی
ده بیت، نه وه ییش نه یه ویت نابیت، ﴿الْحَكِيمُ﴾ واته: کارزانه له کاره کانیدا، نه وه ی شایسته ی
گومراییوون بیت، گومرایی ده کات، نه وه ییش شایه نی نه وه بیت که شاره زای بیت، شاره زای ده کات،
به رنامه و سونه تی خودا هه روا بووه له دروستکردنی خه لکید، که هیچ پیغه مبه ریکه نه ناردووه بو هیچ
که لیک مه گین به زمانی نه و که له بووه هه موو پیغه مبه ریک ته نها کاری نه وه بووه که نه و په یامی

خودايه بگه يه نيت به گه له كهى خوى و به س. به لام موحه مەدى كوپى عەبدولاي (ﷺ) به تاييه تى
 په وانه كرد بۆ هەموو خەلكى به په يامىكى تيرو ته واوو گشتگيره وه، وهك له هەردوو سه حيه كه دا
 هاتوو له جابيره وه، كه پيغه مبهري خوا (ﷺ) فرمويه تى: (پينج شتم پى به خشراوه، به هيچ
 پيغه مبهريكى تری پیش من نه به خشراوه: زالّ وسەرکه وتوی کردووم به ترس دورى مانگه پييهك ،
 زه ويم بۆ كراوه به مزگه وت و پاك و پاكه ره وه، دهستكه وتى بۆ حەلالّ کردووم، بۆ هيچ كه سيكى پیش
 من حەلالّ نه كراوه، شه فاعه تم پى دراوه، پيغه مبهريان په وانه كران بۆ گه له كه يان به تاييه تى، من
 په وانه كراوم بۆ هەموو خەلك. ^۱ خواى گه وده فرمويه تى: ﴿قُلْ يَتَايَهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ

إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ ^۲ واته: بلى: خەلكينه! بزائن من پيغه مبهري خودام بۆ ئيوه هەمووتان.
 ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ

بِآيَاتِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

به سه رهاتى موسا و هوزه كهى

خواى گه وده ده فرموييت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا﴾ واته: موسامان نارد هاوپى
 له گەلّ چەند بەلگە يەك له لايەن خۆمانە وه. واته: ئەى موحه مەد (ﷺ) وهك چۆن تۆمان
 په وانه كردوو وه قورئانيشمان ناردە خواره وه بۆت، هەتا گشت خەلكى دهريپنى له تاريكى، بانگيان
 بكهى له تاريكى بيته دەر وه بۆ ناو پووناكى هەر به و جوړه يش موسامان په وانه كرد بۆ نه وهى
 ئيسرائيل، له گەلّ چەند نيشانه يەك، موچاميد ده لّيت: نو نيشانه كه. پيمان وت: ﴿أَنْتَ أَخْرِجْ

قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ واته: كه هوزى خۆت له تاريكايى پزگار بكه و به ره و پووناكى
 به ره. واته: بانگيان بكه بۆ چا كه تا له و تاريكايى نه فامى و سه ر لى شيواويهى كه تييدان پزگاريان
 ببيت و به ره و پووناكى راسته پى و چاوپوونى باوه پ برۆن. ﴿وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ واته: پۆژه كانى

خودايان وه بير بيته وه. واته: ئەو هەموو به خشش و به هرانهى خويان وه بير بيته وه كه پى ي داون كه
 دهري ميئان له كۆيله يى و زالم زۆرو نا هەقى و فيرعه ون و پزگارى كردن له و دوژمنه يان و دهرياي بۆ له ت
 كردن و هەورى كرده سيپه ر بۆيان و گه زۆو شه لاقه و (پيشۆله) و چەند به هرهى تری بۆ ناردن، ئەمە

^۱ فتح الباري (۵۱۹/۱)، مسلم (۳۷۰/۱).

^۲ الاعراف (۱۵۸).

موجاھىدو قەتادە و كەسانى تىرىش گوتوويانە.^۱ پاشان خىۋى گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿إِنَّكَ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ واتە: كە ئەم كارە بۇ ھەموو خۇپراگىرىكى سوپاسگوزار زۆر پەندى باشى تىدايە. واتە: ئەۋەى كىردەمان بۇ دۆستەكانمان لە ئەۋەى ئىسرائىل كاتىك كە دەريازمان كىردن لە دەستى فىرەۋن و پىزگارمان كىردن لە ۋىيانە ناخۇشە و سزا سەختەى تىيدا بوون، پەندو ئامۇزگار يە بۇ ھەموو خۇپراگىرىك لە كاتى تەنگانە داو شوكرانە بىزىرە لە كاتى خۇشگوزەرانىدا، ۋەك قەتادە دەلى: باشتىن عەبد ئەو عەبدەيە كاتىك تاقى بىرىتەۋە ئارام ئەگرىت و كاتىك شتى پىيى بىرىت سوپاسگوزار ئەبىت.^۲ ۋە ھەر بەۋ شىۋەيە لە فەر موۋدەى سەحىدا ھاتوۋە لە پىفەمبەرى خواۋە (ﷺ) كە فەر موۋىەتى: (بە پاستى ھەموو كاروبارىكى خواۋەن باۋەپ سەيرە، خوداى مەزن ھىچ بىر يارىكى بۇ نادات مەگىن ئەو بىر يارە ئەبىتە خىر بۇي، ئەگەر توۋشى ئازار بىيىت خۇي پائەگرىت، ئەۋە چاكە بۇي بۇي، ۋە ئەگەر توۋشى خۇشەك بىيىت سوپاسگوزار ئەبىت ئەۋەش ھەر چاكە بۇي).^۳

﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ

سُوءَ الْعَذَابِ وَيَذُبُّونَ آبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ فِي ذَلِكَ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ

عَظِيمٌ ۝٦ وَإِذْ تَأَذَّتْ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ۝٧

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرًا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ۝٨

خىۋى گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ

مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيَذُبُّونَ آبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ﴾ واتە:

ئەۋسا موسا بە ھۆزەكەى خۇي پاگەياندا: ئەۋ چاكەيەى خودا دەربارەى ئىۋەى كىردوۋە، لە بىرى

مەكەن كە لە دەستى فىرەۋن و دارودەستەكەى دەرى ھىنان، زۆر خراپ ئازارىيان دەدان، كۆپەكانيان

لى سەردەبىرىن، ژنەكانيان بە زىندوۋى دەھىشتەۋە. خىۋى گەۋرە لىرەدا باسى موسا دەكات، كاتىك

يادى ھۆزەكەى خىستەۋە كە پۇزگارەكانى خودا لەياد نەكەن، كە ئەۋ ھەموو بەھرىيەى پىي بەخشىن،

لە فىرەۋن و دارو دەستەكەى پىزگارى كىردن، كە زۆر جەزىرەبەى دەدان و كىردبوۋنى بە كۆيلەۋ لە ھەر

كۆي كۆپىكىيان بىۋايە سەرى دەبىرى ۋەژنەكانى دەھىشتەۋە، خودا لەۋ ناپەھەتىيە پىزگارى كىردن،

ئەمەيش بەھرىيەكى زۆر مەزىنە لە لايەن خوداۋە بەسەر ئىۋەۋە، بۇيە خوداى گەۋرە فەر موۋىەتى:

^۱ الطبري (۵۲۱/۱۶).

^۲ الطبري (۵۲۳/۱۶).

^۳ مسلم (۲۲۹۵/۴).

﴿وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ﴾ واته: نه مه يش تا قیكردنه وه یه کی گه وړه بوو له لایه ن
 په وړه ردگار تانه وه، یان نه مه به هره یه کی زور گه وړه بوو له لایه ن خودا وه بو ئیوه، چونکه ئیوه نه تان
 توانی ه لسن به شوکرانه بژیږی خودا، ده شلین: ئیوه نه تان ده توانی ه لسن و به رامبه ر فیرعه ون
 بوه ستن، کاتیک فیرعه ون و دارو ده سته کی نه و ه موو خراپه یان به رامبه ر تان ده کرد. ﴿بَلَاءٌ﴾ واته:
 تا قیكردنه وه یه کی گه وړه بوو، که ه ردو مانا که ه لده ریت (والله أعلم)، وه ک نه م نایه ته که خوی
 گه وړه ه رموویه تی: ﴿وَبَلَوْنَهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾^۱ واته: به خوشی و به ناخوشی
 تا قیمان کردنه وه سا به لکو بگه پینه وه، پاشان ده ه رموویت: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ﴾ واته:
 په وړه ردگار تان پایگه یان و له و به لینه ی خوی ناگاداری کردنه وه که پی دابوون، وه ه لیش ده گریټ
 مانا کی به م جوړه بیت: په وړه ردگار تان سویندی خواردووه به گه وړه یی و ده سه لاتی خوی. وه ک نه م
 نایه تانه که خوی گه وړه ه رموویه تی: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لِيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَن يَسُوءُهُمْ
 سُوءَ الْعَذَابِ﴾^۲ واته: نه و کاته ت له بیر بیت نه ی موحه مه د (ﷺ) که په وړه ردگار ت پایگه یاند. سویندی
 خوارد که ده یانکه مه ژیره سته ی که سانی وا که تا قیامت به توندی نازاریان بده ن. پاشان خوی
 گه وړه ده ه رموویت: ﴿لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ﴾ واته: نه گه ر سوپاسگوزاری به هره کانم بن
 به دلنیاییه وه بو تان زیاد ده که م، ﴿وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ﴾ واته: خو نه گه ر سه ریچیتان کردو به هره کانی
 منتان شارده وه، ﴿إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾ واته: سزای من زور توندو تیژه، واته: خودا نه و به هرانه یان لی
 ده سینیتته وه و له سهر نه و سه ریچیه شیان جه زره به یان ده دات، له ه رمووده دا هاتووه: (به پاستی
 به نده ی واهیه له پوژی بیبه ش ده گریټ به هو ی نه و گونا ه وه که تووشی ده بیت).^۳ خوی گه وړه
 ده ه رموویت: ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ إِن تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَأِنَّكَ اللَّهُ لَغَفِيٌ حَمِيدٌ﴾ واته: موسا وتی:
 جابا ئیوه و هر که سیک له م زه ویه دایه ناسوپاس بن، خوا نیازی به که س نیه و هر شیای پیاهه لدانه
 (وه سف کردنه) وه ک له نایه تیکی ترده ه رموویه تی: ﴿فَكْفُرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَفِيٌ حَمِيدٌ﴾^۴ واته:
 که حاشایان کردو پوویان وهرگیږا، خودایش بی نیازه، هر شایانی سوپاس کردنه. له سه حیچی

^۱ الاعراف (۱۶۸).^۲ الاعراف (۱۶۷).^۳ احمد (۲۸۲/۵)، ه رمووده یه کی لاوازه.^۴ التغابن (۶).

موسلیمدا هاتوو له نه بو زه پوهه له پیغه مبهری خواوه (ﷺ) که له پروه ردگاری مه زنیوه پړوایه تی کردوو که فهرموویه تی: (نه ی به نده کانم نه گهر خه لکه پیشووه کانتان وخه لکه دواینییه کانتان وجنوکه کانتان ومروغه کانتان هه مووله سهر دلی پاکترین وخواناسترینتان بن به وه هیچ شتی که له ده سه لاتی من زیادناکات، نه ی به نده کانم نه گهر که سه پیشووه کانتان و دواين که سه کانتان و مروفتان و جنوکه تان له سهر دلی به دغه پترین که سیکتان بن، هیچ له مولکی من که می نه کردوو، نه ی به نده کانم نه گهر که سه پیشووه کانتان و دواين که سه کانتان و مروغو جنوکه تان له یه ک شویندا داوام لی بکه ن داوی گشت مروغه به جی بینم، هیچ له مولکی من که می نه کردوو، مه گین وه که نه وه ی دهرزیه ک کاتی دهرخیته ناو دهریایه که وه به ونه ندازه یه که م ده کات).^۱ واته: هیچ که م ناکات، پاکي و بیعه یی بو خودای بینیاو سوپاسکراو.

﴿الَّذِي يَأْتِيكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ﴾

بروانه هیانی که لان به پیغه مبهره کانیان و نه وه ی له نیوانیاندا پرویداوه

خوای که وده ده فهرموویت: ﴿الَّذِي يَأْتِيكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ﴾ واته: ئایا ئیوه دهنگو باسی نه واننه تان نه بیستوو که بهر له ئیوه ژیاون، وه که هوزی نوح و هوزی عاد و سه مودو نه واننه ی له دواي نه وان هاتوون، که خودا نه بیته هیچ که سیکی تر نایانزانیت. خوای که وده جاریکی تر باسی نه و که لانه مان بو ده کات که به سه رهاته کانیانی بو گیراوینه ته وه وه که هوزی نوح و عاد و سه مودو هوزه کانی تبریش، نه واننه که برویان به پیغه مبهره کانیان نه ده هیناو به درویان ده خستنه وه، که خودا نه بیته هیچ که سیکی ژماره یان نازانیت، ﴿جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ واته: پیغه مبهره کانی نه وان به به لکه ی زور ناشکراوه هاتنه لایان، واته: به نیشانه و به لکه ی زور پوون و ناشکراو ته واوو دیار هاتنه لایان. ئیبنو ئیسحاق ده لیت: له عه مری کوپی مه یمنه وه له عه بدولاوه له م ده قه دا ﴿لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ﴾ که خوا نه بیته هیچ

^۱ مسلم (۱۹۹۴/۴).

كەسىكى تر نايانزانىت، ده لىت: رەچەلەك ناسەكان درۆيان كىردووه.^۱ عوروهى كوپى زوبەيرىش
ده لىت: هېچ كەسمان نەدىوه پشتەكانى دواى مەعدى كوپى عەدنان بزانىت.^۲

ماناى ﴿فَرَدُّوْاْ اَيْدِيَهُمْ فِىْ اَفْوَاهِهِمْ﴾

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿فَرَدُّوْاْ اَيْدِيَهُمْ فِىْ اَفْوَاهِهِمْ﴾ واتە: ھەموویان دەستى خوایان خستە
ناو دەمى خوایان، ھەندىك دەلین: واتە: ئەو خوانەناسانە دەستیان پاكیشا بۆ دەمى پیغەمبەرەران و
فەرمانیان پى کردن بى دەنگ بن بانگیان نەكەن، كاتىك كە پیغەمبەرەران (سەلامى خوايان لیبت)
بانگیان دەکردن بۆ لای خودای گەورە. گوتراویشە: دەستیان دەنا بە دەمى خوایانداو برۆيان پى
نەدەکردن، ھەندىكى تریش دەلین: بەلكو ئەو بریتى بوو لە بیدەنگ بوون لە وەلامدانەوہى
پیغەمبەرەران. وتراوہ: واتە: قەپیان دەگرت لە دەستیان لە تورپەيیدا. موحامیدو موحەمەدى كوپى
كەعبو قەتادە دەلین: واتە: برۆيان پى نەھینان و بەرپەرچى قسەكانیان دانەوہ (بە قسەکردن) بە
دەمیان.^۳ منیش دەلیم: موحامید پشتگیری ئەو مانایە دەكات بەم ئایەتە خوای كە خوای گەورە
دەفەر موویت: ﴿وَقَالُواْ اِنَّا كَفَرْنَا بِمَاْ اَرْسَلْتُمْ بِهٖۤ وَاِنَّا لَفِىْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِۤ مُرِيبٍ﴾ واتە: وتیان:
ئیمە بەو شتانەى راسپیرون باوہر ناکەین، ئەوہیش ئیمەى بۆ بانگ دەكەن ئیمە زۆر بە گومانین لى.
عەوفى دەلێت لە ئیبنو عەباسەوہ: كاتىك كە گوئیان لە فەرموودەى خودا زۆر سەیر بوو بە لایانەوہ و
دەستیان گرت بە دەمیانەوہ.^۴ ﴿وَقَالُواْ اِنَّا كَفَرْنَا بِمَاْ اَرْسَلْتُمْ بِهٖۤ﴾ واتە: وتیان: ئیمە بەو شتانەى كە
پى رەوانەكراون باوہر ناکەین، ﴿وَاِنَّا لَفِىْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِۤ مُرِيبٍ﴾ واتە: ئەوہیش ئیمەى بۆ بانگ
دەكەن، ئیمە زۆر بە گومانین لى.

﴿قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِىْ اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوْكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ
وَيُخْرِجَكُم مِّنْ اَجْلِ مِّسْمِیْ قَالُوْا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِیْدُوْنَ اَنْ تَصُدُّوْنَآ عَمَّا كَانَتْ یَعْبُدُ
اَبَاؤُنَا فَاَتُونَا بِسُلْطٰنٍ مُّبِیْنٍ ﴿۱۰﴾ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ یَمُنُّ عَلٰی مَنْ
یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖۚ وَمَا كَاٰنَ لَنَا اَنْ نَّاتِیَكُمْ بِسُلْطٰنٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلٰی اللّٰهِ فَلِیَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ

^۱ الطبري (۵۲۸/۱۶).

^۲ القرطبي (۳۴۴/۹).

^۳ الطبري (۵۲۴/۱۶).

^۴ الطبري (۵۲۳/۱۶).

﴿۱۱﴾ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْنَا وَمَوْئِدُ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿۱۲﴾

مشتومری نیوان پیغہ مہرہ ران و خوانہ ناسان

خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿قَالَتَ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ واتہ: پیغہ مہرہ کانیاں وتیان: نایا نیوہ لہ داینہ ری ناسمانہ کان و زہمین گومانقان مہیہ؟ خوای گہ ورہ باسی نہ و توویژہی نیوان پیغہ مہرہ کان و خوانہ ناسان دہ کات کہ چوہ تہ نیوانیاں. لہ بہر نہ وہی گہ لہ کانیاں کاتیک پوہ پوویان بوونہ وہ و برہایان نہ کرد بہ و پہ یامہی پیغہ مہرہ ران بویان ہی نابوون کہ تہ نا خوا بہرستن کہ شہریکی نیہ، پیغہ مہرہ کان پییان گوتن: نایا نیوہ لہ بہرستنی خودا گومانقان مہیہ، بہ تہ نا بیہرستن کہ وہ دیہینہ ری مہ موو بوونہ وہرہ، ہیچ کہ سیک شایہ نی بہرستن نیہ جگہ لہ و کہ تہ نہایہ و شہریکی نیہ؟ چونکہ زورہی گہ لان دایان دہ نا بہ وہ دا کہ خودا داینہ ری ناسمانہ کان و زہمینہ، بہ لام لہ گہ ل خودا شتی تریان دہ بہرست و دہیان کردنہ ہا وہ لی خودا وایان دہ زانی سودیان پی دہ گہ یہ نن و لہ خواوہ نزیکیان دہ خنہ وہ، پیغہ مہرہ کان دہیان وت: ﴿يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ﴾ واتہ: (خودا) بانگتان دہ کات تا لہ گونا مہ کانقان خوش بیت، واتہ: لہ پوڈی قیامہ تدا. ﴿وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ واتہ: تا ماوہ یہ کی دیاریکراو لیتان پراوہ ستیت. واتہ: لہ دنیا دا. وہ ک خوای گہ ورہ لہ نایہ تیکی تردا فہ رموویہ تی: ﴿وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمِيعَكُمْ مَّتَّعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ﴾ واتہ: لہ پہرہ رندہی خوتان داوا بکہن، لیتان ببوریت و بشکہریتہ وہ بؤ لای نہ و، تا ماوہ یہ کی دیاریکراو زانی خوشتان بؤ دابین بکات و لہ گہ ل مہ موو خواوہن چاکہ یہ ک چاکہ بکات.

دانپیانہ نانی خواناسان بہ پہ یامی پیغہ مہرہ راندا لہ بہر نہ وہی کہ پیغہ مہرہ کان مروفن!

گہ لہ کانیاں دہیانوت بہ پیغہ مہرہ کانیاں دوا ی نہ وہی کہ برہایان مہ بوو کہ خودا نہ وانیش و بوونہ وہ ریشی دروست کردوہ نیتمہ برہا نا کہین کہ پہ یامتان لہ لایہن خواوہ بؤ ہاتبیت، ﴿قَالُوا إِنَّا أَنشَرُوا إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا﴾ واتہ: وتیان: نیوہش مہ روہ ک نیتمہ مروفن، چون نیتمہ شوینی نیوہ دہ کہ وین مہر بہ قسہی پووت و ہیچ نیشانہ و موعجیزہ یہ کتان لی نہ بینین. ﴿ثَرِيدُونَ أَن تَصْذُونَا عَمَّا كُنَّا يَعْبُدُ

ءَابَاؤُنَا فَآتُونَا إِسْلَاطِنِ مُبِينٍ ﴿۱۲﴾ واتە: دەتانه ویت له وانهی که بابو باپیرانمان دهیانپه رست وەرمانگێن؟ دهی هەر به لگه یه کی به هیژتان لایه پیمانی بلین. واتە: داوای هەر موعجیزه یه کتان لی ده که یه بۆمان به جی بین، ﴿قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ واتە: پیغه مبه ره کان وتیان: به لی ئیمه هیچ نین نه وه نه بیت مروفتیکین وه ک ئیوه، ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ واتە: به لام خودا مه یلی له هەر بهنده یه کی خوی بیت ریژی لی ده نیت، ده یکاته پیغه مبه رو په یامی پیاده نیریت، ﴿وَمَا كُنَّا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ واتە: بۆمان نیه هیچ به لگه یه کتان بۆ بین، مه گین خودا خوی ئیزنی له سهر بیت، به پیی نه و داوایه ی ئیوه ده یکه ن، ئیمه یش لاله ی لی بکه یه ریمان پی بدات به و کاره مه تسین، ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ واتە: با مه موو خاوه ن باوه ران خویان بده نه دهستی خودا له مه موو کاروباریکیاندا. پاشان پیغه مبه ران وتیان: ﴿وَمَا لَنَا إِلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلًا وَلَنْصَبِرَ عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ واتە: جا چۆن ئیمه خۆمان به خوا ناسپێرین، که هەر خوی ریگه ی راستی نیشان داوین؟ هەر ئازاریکیشمان بده ن، خۆرا ده گرین، با نه وانه ش خودا به پشتیوان ده زانن خویان بده نه دهستی خوا. واتە: هیچ شتی که نابیته ریگر له ریگاماندا که خۆمان دایه دهستی خودا، چونکه نه و ریگه ی راستی نیشان داوین و به جوانی بۆی پوون و ئاشکرا کردوین و خوشمان را ده گرین به رامبه ر نه و قسه ناشیرین و کرداره به دوو خرابانه ی ئیوه.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿۱۳﴾ وَلَنُسَكِّنَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿۱۴﴾ وَأَسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿۱۵﴾ مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ﴿۱۶﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيفُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿۱۷﴾﴾

هه ره شه ی که له کان له پیغه مبه ره کانیا ن و مرده ی خواش بۆ نه و پیغه مبه رانه

خوای که وره ده فه رمو ویت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا﴾ واتە: نه وانه ی خوانه ناس بوون، به پیغه مبه ره کانیا ن وت: ئیمه بیگومان له م سهر زه مینه ی خۆمان ده رتان ده که یه ن، یان دینه وه سهر ئاینه که ی خۆمان. خوای که وره باسی نه و که له خوانه ناسانه

دهكات كه هره شهيان كرد له پيغه مبه ره كانيان به دهركردن و دوورخستنه وه يان له ولاته كه ي خويان. وهك هوزى شوعه ييب وتيان به شوعه ييب و نه وانه ي بپويان پى هينا بوو: ﴿لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعِبُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودَنَّ فِيْ مِلَّتِنَا﴾^۱ واته: ئيمه توش و نه و كه سانه ش له گه ل تو باوه رپيان هينا وه له شارى خومان ده رده كه ين، يان دينه وه سهر دينى ئيمه. وهك هوزى لوتيش وتيان: ﴿اُخْرِجُوا ءَالَ لُوطٍ مِّنْ قَرْيَتِكُمْ﴾^۲ واته: خاو خيزانى لوت له شارى خوتان ده ريكه ن. خواى گه وره باسى بته رسته كانى قوره يش دهكات و ده فهرموويت: ﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَلْبُثُونَ خَلْفَكَ إِلَّا قَلِيلًا﴾^۳ واته: نه وهنده ي نه مابوو نه وانه له و سهر زه مينه بتخه نه ته نگانه وه، هه تا له وى ده رت بكه ن، نه گهر واش بو ايه، به شوين تودا ماوه يهك نه بيت نه وانيش تييدا نه ده مان. وه له نايه تيكي تر دا خواى گه وره فهرموويه تى: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِيْنَ﴾^۴ واته: بيتته بيرت كه خوانه ناسان ويستيان فيليكت لى بكه ن، يان به ندت بكه ن، يان بتكوژن، يان ده رت بكه ن، نه وان فيله كه ي خويان كرد، خودايش پلانى دانا بو يان، خودا چاكترينى پلاند اريژه. كارى خودا وابوو كه پيغه مبه ره كه ي نارد وه و يارمه تى داوه و سهرى خستوه، هوزى دهركردنه كه يشى له مهككه وايلىكردوه كه خه لكىكى زور بينه يارمه تيده رو هاوكارو له شكرى تاله رپى خوادا بجهنگن، به رده وام خواى گه وره كاره كانى يهك له دواى يهك بو رپك ده خست، هه تا فه تحى مهككه ي بو كرد، كه ده ريان كرد بوو لى، به ته واوى جيگيرى كرد تييدا، دوژمه نه كانى سه رشو پر كرد له وى و له شوينه كانى ترى سهر زه ميندا، تا واى ليها ت خه لكى پؤل پؤل و ده سته ده سته ده هاتنه ناو نايى ئيسلام. وته ي (لا إله إلا الله) و نايه كه ي به رزبو وه وه به سهر نايه كانى تر دا، له خو ره ه لات و خو رئاواى سهر زه ميندا، له كه مترین ماوه دا، بو يه خواى گه وره فهرموويه تى: ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ﴾^۵ وَلَنُكْنِتَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ واته: په روه ردا گاريان تى گه يانندن: ئيمه ناهه قيكاران ده بيت قر بكه ين، له پاش نه وان له م زه ويه دا ئيوه داده مه زرينين. وهك خواى گه وره له نايه تى تر دا فهرموويه تى: ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ﴾^۶

^۱ الاعراف (۸۸).^۲ النمل (۵۶).^۳ الاسراء (۷۶).^۴ الانفال (۳۰).

إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُنَدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ واته: بيگومان له پيشيشدا قسه كانى نيمه (له باره ي بهنده په وانه كراوه كانمانه وه) به مردم راگه يه نراوه، كه هر نه وان يارمه تى ده درين، دياريشه هر سوپاي نيمه سه رده كه ویت. وه فهرموويه تى: ﴿كَتَبَ اللَّهُ لَا غَلَبَ لَنَا أَنَا وَرُسُلُنَا إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١٧٤﴾ واته: خوا خوى برپارى داوه، بيگومان منو پيغه مبه ره كانم سه رده كه وين. وه فهرموويه تى: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٧٥﴾ واته: له زه بووردا كه پاش ته ورات بوو نوسيمان: ثم زه مينه هر بو بهنده چا كه كانى نيمه ده مينيت. وه فهرموويه تى: ﴿قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَأَصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٧٦﴾ واته: موسا به هوزه كه ي خوى وت: هر پشت به خوا بيه ستن و خوراگر بن، ثم زه مينه مى خودايه، به هر كه سيك له بهنده كانى خوى مه يلى ليبيت، پيى ده به خشيت دواپوزيش بو نه وانه يه كه ترسيان له خوا هيه. وه له نايه تيكي ترده فهرموويه تى: ﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمغربها أَلَّتِي بَلَرَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٧٧﴾ واته: نه وسا نيمه خورمه لات و خورثاواي نه وولاته مان (كه به ره كه تعان پيدا بوو) كرده به شى نه وانه ي چه وساوه بوون، به ليني پيروزى په روه ردگارت (بي كه م و كوپي) ده رباره ي نه وه ي نيسرائيل هاته جي، له پاداشتي خوراگر تنياندا، هر چي فيرعه ونو هوزه كه ي دايان ناو به رزيان كرده وه هه موومان لى تيك و پيك دان. پاشان لي ره ده فهرموويت: ﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٧٨﴾ واته: نه ميهش بو كه سانيكه كه له پايه به رزي منو له هه په شى من ده ترسن. واته: ثم هه په شان ي من بو نه و كه سانه يه كه له بهر ده ستي مندا له پوزى قيامه تدا ده ترسن و له هه په شى من نوقره يان نيه كه سزاو جه زه به يه، وه كه خواي كه وره فهرموويه تى: ﴿فَأَمَّا مَنْ طَغَى ﴿٣٧﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ

^۱ الصافات (۱۷۱-۱۷۲).

^۲ المجادلة (۲۱).

^۳ الانبياء (۱۰۵).

^۴ الاعراف (۱۲۸).

^۵ الاعراف (۱۳۷).

الْمَأْوَى^۱ واته: جا هر که سیک که سه ربزیوی کردووه و ژینی دنیای مه لباردووه، دیاره جه مه نه م
جییه تی. وه فه رموویه تی: ﴿وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ﴾^۲ واته: بو هر که سیک له په روه ردگاری
ترساوه دوو باغ مه یه. پاشان خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَأَسْتَفْتَحُوا﴾^۳ واته: پیغه مبه ران داوای
ده روویه کیان له په روه ردگاریان کرد، که له دهستی گه له کانیاان پزگاریان بکات، نه مه قسه ی ئیبنو
عه باسو و موجهید و قه تاده یه.^۴ عه بدوپه حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سله م ده لی: نه و گه لانه داوای
سزایان کرد بو خویان.^۵ وه ک وتویانه: ﴿اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا
حِجَابَهُ مِنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾^۶ واته: نه ی خودایه، نه گه ر به راستیه وه له لایه ن تووه
هاتووه له ناسمانه وه به ردبارانمان بکه یان نازاریکی به ژانمان بو بنیره. هه لده گریت مه به ست نه م
مانایه بیت و نه و مانایه ش بیت، وه ک چون له پوژی به دردا داوای سزایان کرد که بو یان بیت خوار،
پیغه مبه ریش داوای یارمه تی و ده روویه کی کرد له خوای گه وره. خوای گه وره له باره ی موشریکه کانه وه
فه رموویه تی: ﴿إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾^۷ واته: نه گه ر
ده تانه ویست سه رکه ون، و سه رکه وتن. نه گه ر واز له شه ریش بینن قازانجتانه (خوای گه وره گالته یان
پی ده کات)، پاشان ده فه رموویت: ﴿وَحَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾^۸ واته: هر که سیکیش که مله وپو
لاسار بوو نا ئومید بوو، واته: نه وه ی که خوی به مله وپو ده زانی و دژایه تی هه قی کردووه په نجه پو بوو.
وه ک نه م نایه ته که خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿الْقِيَامُ فِي جَهَنَّمَ كُلٌّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ﴾^۹ مَنَاجِ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ
مُرِيبٍ^{۱۰} الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ^{۱۱} واته: به هه ردووکتان، هه موو سپله یه کی
لاسار بهاویژنه ناو جه مه نه م، که به ری چاکه ی گرت و له پی لایداو خه لکیشی به دگومان کرد، که سیک
بوو که جگه له خودا، شتی تریشی ده په رست، سا به توندی بیانخنه به ر جه زره به وه. وه له م
فه رمووده یه دا هاتووه: (بیگومان له پوژی قیامه تدا جه مه نه م ده هیئریت، بانگ له هه موو خه لکی

^۱ النازعات (۳۷-۳۹).^۲ الرحمن (۴۶).^۳ الطبري (۵۴۵/۱۶).^۴ الطبري (۵۴۵/۱۶).^۵ الانفال (۳۲).^۶ الانفال (۱۹).^۷ ق (۲۴-۲۶).

دهکات و ده لیت: هه موو ملهوپو لاساریک دراو ته ده ست من).^۱ واته: داماو و سه رشوپی بو نه و
 که سه ی که پیغه مبه ران داوای له ناوچوون بکه ن بویان له لای خودای خاوه ن ده سه لاتی به توانا. ﴿مَنْ
 وَرَّاهُ جَهَنَّمَ﴾ واته: جه هه نم له دوايه وهیه، (وراء) لیژده دا به مانای پیش هاتووه. وهك نه م نایه ته که
 خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَكَانَ وَّرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾^۲ واته: که له و لایان پاشایه ک
 بوو هه موو که شتی که داگیر ده کرد، ئیبنو عه باس به: (كان امامهم ملك) ده یخوینده وه. واته:
 له به رده م هه موو ملهوپکی لاساردا جه هه نم نامادهیه، واته: جه هه نم له که میندایه بویان ده بیته
 شوینیان و له پوژی قیامه تدا هه تا هه تابه تییدا ده میننه وه. ئیواران و به یانیا ن ده خرینه ناوی و
 جه زره به ده خون هه تا نه و پوژده ی بانگه کرین ﴿وَيُسْقَىٰ مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ﴾ واته: ده بیت زوخاو بخواته وه
 له ناو ناگردا، هیچ خواردنه وهیه کی تییدا نیه جگه له ناوی کول و کیم و زوخاو. ناوه کوله که زور گهرمه و
 زوخاوه که یش ئیجگار سارده و بوئی پیسه. وهك خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿هَذَا قَلِيدٌ وَقُوهُ حَمِيمٌ
 وَعَسَاقٌ ۝۵۷﴾^۳ واته: با له ویدا ناوی کول به کول و کیم و زوخاو بخونه وه، هه ر
 له م جوړه جه زره بانه و چه ندین وینه ی تریش هه یه، عیکریمه و موجهید ده لین: زوخاو له کیم و خوین.^۴
 خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ﴾^۵ واته: ناوه کولیان پی ده دریت و
 ریخوله یان له ت و پت ده کات. وه ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهُ
 بِشَرِّ الشَّرَابِ﴾^۶ واته: که هاواری چاره ده که ن ناویکیان بو دینن وهك مسی تواوه وایه، ده م و
 چاویان ده برژینیت چ خواردنیکی خراپه! ئیبنو جه ریریش هه ر وای پیوایه ت کردووه.^۷ خوای گه وره
 ده فهرموویت: ﴿يَتَجَرَّعُهُ﴾ واته: به زور پیی ده خوریت و قومی لی ده دات، واته: به زور ناچار
 ده کریت بیخاته ناو ده می، فریشته یش به گورز لیتی ده دهن وهك خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَلَهُمْ

^۱ تحفة الأحوزي (۲۹۵/۷).^۲ الکهف (۷۹).^۳ ص (۵۸-۵۷).^۴ الطبري (۵۴۸/۱۶).^۵ محمد (۱۵).^۶ الکهف (۲۹).^۷ الطبري (۵۴۹/۱۶).

مَقَمِعٌ مِّنْ حَدِيدٍ^۱ واته: به گورنى ئاسنين لىيان ده دريټ. ﴿وَلَا يَكَاذُ يُسِيغُهُ﴾ واته: بيټى لى ده كاته وه له بهر خراپى تام و بۆن و پهنگو گهرمى يان سارديه كى وا كه ناتوانريټ بخوريټه وه. ﴿وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ﴾ واته: له هه موو لايه كه وه مردنى بۆ ديټ، واته: هه موو جهسته و نه ندام و به شه كانى له ش ژان ده كات. عه مرى كوپى مه يمون كوپى مه هران ده لى: هه موو جهسته ي به ئيسك و پهنگو ده ماره وه ژان ده كات.^۲ زه حاك ده لىټ له ئيبنو عه باسه وه ﴿وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ﴾ نه و جوړه سزايانه ي كه خواى گوره جه زره به ي پى ده دات له پوژى قيامه تدا له ناو ئاگرى جه هه نه مدا، هيچ جوړيكيان نيه مه گين مردنيكه بۆى، نه گهر بمردايه، به لام نامريټ، چونكه خواى گوره هه رمويه تى: ﴿لَا يَقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا﴾^{*} واته: نه پى مردنيان پى ده دهن، نه جه زره به ي جه هه نه ميان له سهر سوك ده كريټ. ماناي قسه كه ي ئيبنو عه باس (په زاي خواى ليبيټ) نه وه يه هيچ جوړيك له و جوړه سزايانه نيه مه گين، نه گهر سزاي پى بدريټ، ده بوايه بمردايه نه گهر مردن بمايه، به لام نامريټ بۆ نه وه ي هه تا هه تايه نه و سزاو ئيش و ئازاره به رده وام بچينريټ، بۆيه هه رمويه تى: ﴿وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ﴾ پاشان خواى گوره ده هه رمويټ: ﴿وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ﴾ جه زره به ي هه ره به ژانيش به دواوه يه واته: دواى نه م ژيانه خراپه ي تيايه تى سزاي زور به ژانيش ده دريټ زور توندو تيزتره له وه ي پيشوو، وهك خواى گوره ده هه رمويټ و باسى دره ختى زه قنه بوت ده كات، ﴿إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ^(٦٤) طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيْطَانِ^(٦٥) فَإِنَّهُمْ لَا يَكُونُ مِنْهَا فَمَا لَوْ مِنْهَا الْبُطُونُ^(٦٦) ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ^٤ واته: نه وه داريكه له ناوه پاستى جه هه نه وه ديټه ده ره وه، به ريټك ده دات له بيچمى كه لله سهرانى شه ياتين، جه هه نه ميه كان ورگيان لى پر ده كهن، پاشان به سهر خوراكه كه دا، چلك و چه په ليه كى زور گهرم ده خوڼه وه، خواى گوره باسيان ده كات كه جاري له دارى زه قنه بوت ده خوڼو

^۱ الحج (٢١).^۲ الدر المنثور (١٦/٥).^{*} الفاطر (٣٦).^۳ الدر المنثور (١٦/٥).^۴ الصافات (٦٤-٦٧).

جاریک له ناوه کول، ﴿ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ إِلَى الْجَحِيمِ﴾^۱ واته: پاشان هر ده گتیردینه وه بۆ ناو جهه نه م، په نا به خوا له و زیانه، هر به و شیوه یه خوی گه وره ده فەرموویت: ﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ﴾^۲ واته: ئەم هر نه و جهه نه مه یه تاوانباران بپوایان وانه بوو هیه، له ناویدا له ناو ناوه کولا ده خولینه وه، وه ک فەرموو یه تی: ﴿إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ﴾^۳ ﴿طَعَامُ الْأَثِيمِ﴾^۴ کَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿۵﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿۶﴾ خَذُوهُ فَاَعْتَلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿۷﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿۸﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿۹﴾ إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ﴾^{۱۰} واته: بهری داره که ی ژه قنه بوت خواردنی گونا هبارانه، له شیوه ی خلتی پۆن زهیتون، له ناو سکدا دیته کول، وه ک کولینی ناوی گهرم، بیگرن و پای بکیشن بۆ ناوه پاستی جهه نه م، پاشان هر بۆ نازاردان ناوه کولی بکه ن به سه ریدا، ده بیچیژه، تویه ک که له دنیا دا گه وره و خاوه ن ده سه لات بووی، نه وه نه و شته هاته دی که ئیوه لئی به گومان بوون. وه ده فەرموویت: ﴿وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ﴾^{۱۱} ﴿فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ﴾^{۱۲} ﴿وَضَلَّ مِنْ يَمُومٍ﴾^{۱۳} ﴿لَا بَارِدٌ وَلَا كَرِيمٌ﴾^{۱۴} واته: نه وانه ی ده سه ته چه پن، تووش چ نه گبه تیه ک هاتوون، وان له ناو گره با و ناوه کولدا، چره دوکه ل سیبه ریانه، نه فیتکایی تیدا هیه و نه له بهری ده حه سیننه وه. وه فەرموو یه تی: ﴿هَذَا وَاتِّكَ لِلطَّغْيَنِ لَشَرِّ مَا بُرِّحَ﴾^{۱۵} ﴿جَهَنَّمُ يَصَلُّونَهَا فَيَنْسِلُ إِلَيْهَا﴾^{۱۶} ﴿هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ﴾^{۱۷} ﴿وَأَخْرَجْنَا مِنْ شَجَلِهِ أَزْوَاجٌ﴾^{۱۸} واته: نه مه ئاوا، نه و که سانه ی که له پئی ئیمه لا ده دن، دینه وه شوینی زۆر خراپ، ناوه پاستی جهه نه مه شوینیکی زۆر ناله باره، با له ویدا ناوه کول و کیم و زوخوا بخۆنه وه، هر له م جوړه جه زره بانه، چه ندین شیوه ی تریش هیه. چه ندین تایبه تی تریش هیه که به لگه ن له سه ر سزای جوړا و جوړی ترو دووباره بوونه وه ی و هاویننه ی نه م سزایانه که کهس ناتوانیت مه ژماری بکات جگه له خودای گه وره، نه مه یش پاداشتیکی پرپه پری تاوانه کانیانه، ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ﴾^{۱۹} واته: په روه ردگارت غه در له عه بدانی ناکات.

^۱ الصافات (۶۸).^۲ الرحمن (۴۳-۴۴).^۳ الدخان (۴۳-۵۰).^۴ الواقعة (۴۱-۴۴).^۵ ص (۵۵-۵۸).^۶ فصلت (۴۶).

﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَلُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا

عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ﴾ (۱۸)

نمونە يەك لە کرداری خوانە ناسان

خوای گەورە نمونە ی هیناوە تەوە بۆ کرداری خوانە ناسان، ئەوانە ی لە گەڵ خوادا شتی تریان
پەرستووە و برۆیان بە پیغه مبه رکانی نه کردووه، ئەو کارانە ی کردوویانە لە سەر بنچینه یەکی چاک نه یان
هیناوە، لە ناو چووه و هه ره سی هیناوه لە کاتی کدا زۆر پیوستیان پێی بووه به هه ره ی لی وه رگرن وه ک
ده فه رموویت: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَلُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ﴾ واتە: نمونە ی
کاروکرده وه ی ئەو که سانه ی له پەرودەدگاری خۆیان حاشا ده که ن نمونە یان وه ک نمونە ی ئەو
خۆله میشه یه که له پۆژی ره شه بادا با لێی هه لکات، واتە: ئەو کارانە ی له دنیا دا کردوویانە له پۆژی
قیامه تدا که داوای پاداشت له خوای گەورە ده که ن، وایان زانیوه کاری چاکیان کردووه، به لام هه یج
وه ده ست نایه نیت و به ده ست به تالی ده میننه وه و وه ک ئەو خۆله میشه یان لی دیت که له پۆژیکی
ره شه بای سه ختا با لێی هه لکات، هه یج سو دیک له کرداره کانیان وه رناگرن که له دنیا دا کردوویانە،
وه ک چۆن به هه ره له کوکرده وه ی ئەو خۆله که وه یه وه رناگرن وه ک خوای گەورە ده فه رموویت: ﴿فِي يَوْمٍ
عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ﴾ واتە: له پۆژیکی ره شه بادا با لێی هه لکات له وه یش به
ده ستیان هیناوه، ناتوانن سو دی لی وه رگرن. ئەم نایه ته وه ک ئەم نایه ته وایه که خوای گەورە
فه رموو یه تی: ﴿وَقَدْ مَنَّآ إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبْأَءَ مَنشُورًا﴾ واتە: هه ر کاریک کردوویانە، پای
ده مالین هه ره کو تو زی با بر دوی لی ده که ی، وه فه رموو یه تی: ﴿مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِن أَنفُسُهُمْ
يَظْلِمُونَ﴾ واتە: هه رچی ئەوان به پیا یی له ژیا نی دنیا دا له مالی خۆیان ده ییبه خشن هه ر وه ک ئەو
سه رما و سو له یه وایه که ده دات له کیلگه ی ئەو که سانه ی ناهه قی له خۆیان ده که ن، له ناوی ده بات،
خوا ناهه قی لی نه کردوون، به لام ئەوان ناهه قی له خۆیان ده که ن. وه فه رموو یه تی: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ
ءَامَنُوا لَا يَبْطُلُوا صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ

^۱ الفرقان (۲۳).

^۲ ال عمران (۱۱۷).

کَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابُهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ^۱ واته: نهی خاوهن باوه پان چاکه کانتان به منهت کردن و نازاردان به فیرو مه دهن، نه چن وهك نهو که سانهی که باوه پان به خواو پوژی قیامت نیه، بو پیایی له مالی خویان ده به خشن، نه م کاره یان له وه دهکات که تاته به ردیکی زور لووس هندی خولی له سهره و بارانی توندی به رکه ویت و بیشتواته وه و هر به ردیکی پروت بمینیتته وه، هیچ به هره یان له و به خشینه ده ستگیر نابیت و خودا گروی خوانه ناسان له پیگه شاره زاناکات، له م نایه ته داو لیږده داو خوی گه وړه ده فهرموویت: ﴿ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ﴾ واته: نا نه مه یه گومرپوونی دور له راستی. واته: نهو مه ول و کرداره یان دور بووه له راستی و هیچ بناغه یه کی نه بووه، بویه نهو پاداشته یان له دهستی خویان دا که زور پیوستان پیی بوو به راستی وایه: ﴿ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ﴾.

﴿الَّذِي تَرَىٰ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذَٰلِكَ

عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

سه لاندنی ژبان له دواي مردن

خوای گه وړه ده فهرموویت: ﴿الَّذِي تَرَىٰ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ واته: تو نابینی نهی موحه مه د (ﷺ) خوای گه وړه ناسمانه کان و زه مینی هر بو راستی دروست کردووه؟ خوای گه وړه باسی تواناو ده سه لاتی خوی دهکات له سهر زیندوو کردنه وهی جهسته و لاشه کان له پوژی قیامتته، نه ویش دروستکردنی ناسمانه کان و زه مینه که به لگه یه کی زور گه وړه تره له چاو دروستکردنی مروفتدا، نایا نهو که سهی توانیویه تی ناسمانه کان و زه مین وهی بینیت به و به رزی و فراوانی و مه زنیه و نه وهی که له نیوانیاندایه له نه ستیره ی وه ستاوو گه پوکه وه، وه نهو مه موو جموجوله جورا و جوړه وه و گشت نیشانه گه وړانه و نهو زهویه هرچی تیایه تی له ته ختایی و دلولو کتوی داکوتا و دهشت و بیابان و چوله وانی و ده ریا و پووبارو دارو درخت و گیاو گژه و زینده وهریک به جیاوازی په نگو و شیوه و سوودیانه وه، ناتوانیت لاشه کان زیندوو بکاته وه، بیگومان دیاره به ناسانی خودای مه زن ده توانیت لاشه کان زیندوو بکاته وه. وهك له نایه تی تردا ده فهرموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْ يَخْلُقْهُنَّ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^۲ واته: نایا نهوان

^۱ البقرة (۲۶۴).

^۲ الاحقاف (۳۳).

نه یانزانی نهو خودایه که ناسمانه کان و زه مینی وه دی هیناوه، له وه دی هینانیشیاندا تووشی ناتوانی نه بوو، ده توانیت زیندوویش بکاته وه و بش مرینیت، به لئی نهو له سه ره موو شت توانای هیه، وه فه رموویه تی: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَنُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ۝۷۷﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ، قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ۝۷۸﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ۝۷۹﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقَدُونَ ۝۸۰﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ۝۸۱﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۝۸۲﴾ فَسُبْحَنَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝۱﴾

واته: مرۆف چون نه وهنده نازانی، که ئیعه له تنوکیکمان ﴿نُطْفَةٍ﴾ دروست کردوه، که چی ئیستا دوزمنیکی ناشکرایه، نهو نمونه یه کی بو ئیعه هینایه وه و دروست بوونی خوی له بیرکرد، ده لیت: ئیسکی له پاش پزان و پوان کی زیندوویمان ده کاته وه؟ بلی: که سیک یه که مجار دروستی کردون، نهو زیندوویمان ده کاته وه، بو هه موو دروست کردنیک خوی زانایه، نهو که سیک له داری سه وزی توخ ناگری بو پهیدا کردون، ئیوه یش هر له و ناگر ده که نه وه، ئایا که سیک توانای هه بیته نهو ناسمانان و زه مینه ی دروست کردیت، توانای نیه وینه یان دروست بکاته وه؟ به لئی له توانایدا هیه و دروستکهری زۆر زانا هه ر خویه تی، هه ر کاتیک هه ر شتیکی بویت پهیدا ببیت، به فرمان پیی ده لیت: ببه، کتوپر پهیدا ده بیته، پاک و بیعه یی بو که سیک که هه موو شت له ژیر فرمانی نهو دایه و هه ر بو لای نهو ده که پینه وه. پاشان خوی گوره لیڤه دا ده فه رموویت: ﴿إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝۱۹﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ۝۲۰﴾ واته: نه گه ر خوی مه یلی له سه ره بیته، ئیوه ده بات و سه ره له نوێ خه لکی تر دروست ده کات، که نهو کاره یش له لای خودا گران نیه، واته: قورس نیه و کهس پیی لی ناگریته به لکو زۆر ناسانه لای نه گه ر بیگویتیان کرد ئیوه لابیات و سه ره له نوێ خه لکیکی تر بینیت وه ک ئیوه نه بیته، وه ک خوی گوره له م ئایه تانه دا فه رموویه تی: ﴿يَأَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝۱۵﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝۱۶﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ۝۱۷﴾ واته: نه ی خه لکینه، ئیوه هه ژارن و پیوستیتان به خودا هیه، هه ر خودایه بی نیازه و مه زنه سوپاس بکریته، نه گه ر مه یلی لی بیت هه مووتان له ناو ده بات و سه ره له نوێ ده سته یه کی تر دینیت، نه مه یش لای خودا گران نیه. وه فه رموویه تی: ﴿وَإِن تَتَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ

۱ یس (۷۷-۸۲).

۲ الفاطر (۱۷-۱۵).

قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَلَكُمْ^۱ واته: نه گەر پشتیشى تى بگەن، كۆمه لىكى تر به ئىوه ده گۆرپته وه، كه هەرگىز له ئىوه نه چن. وه فهرموويه تى: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ﴾^۲ واته: نهى گەلى خاوهن باوه پان، هەر كه سىك له ئاينى خوى به شيمان بپيته وه، خوا له مه ولا كۆمه لىكى وا ده خاته پوو، خوشى بوين و نه وانيش خويان خوش بويت. وه فهرموويه تى: ﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا﴾^۳ واته: نهى خه لكينه نه گەر خوا حەز بكات هه مووتان ته فرو تونا ده كات و كه سى تر له جيتان دانه نيته، خودا نه و كارەى له ده ست ديت.

﴿وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِن شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَّيْنَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُ عَنَّا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيصٍ﴾^۴
مشتومرى نيوان نه وانەى شويىن خه لكى ده كه ون خه لك شويىيان ده كه ويته له ناوانا گرده

خوای گه وره ده فهرموويت: ﴿وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ واته: هه موويان له لای خوا كۆده بنه وه، واته هه موو خه لكى كۆده بنه وه به پياوچاك و به دفه په وه له لای خودای تاكو ته نهاى به هيژو زال، واته: گشتى كۆده كرپته وه له زه وييه كى والو فراواندا كه شويىنىكى وايه هيچ شتيكى تيا نيه كه س داپوشيت و بيشارپته وه، ﴿فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ واته: كه م ده سته كان به فيز زله كانيان ده لىن، واته: -بيده سه لاتە كان نه وانەى شويىنكه وتوى ناغاو كاربه ده ست و گه وره كانيانن ده لىن به مله وره كانيان نه وانەى مليان نه ده دا كه ته نها خودا بپه رستن و شه ريكى بو دانه نيژ و دژايه تى پيغه مبه ره كانيان ده كرد- كه م ده سته كان به خو به زلزانە كان ده لىن: ﴿إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِن شَيْءٍ﴾ واته: ئيمه شويىنكه وتوى ئىوه بووين، ده توانن هيچ له سزای خودا بمانپاريژن؟ خو ئىوه هەر فهرمانپيكتان پى بكردينايه ئيمه به جيّمان ده ميّنا، ئايا ئىوه ده توانن هه ندی له و سزای خودايمان له كۆل بگه نه وه وهك به لىنتان ده داينى و به هيواتان ده كردين، سه ركرده كانيش ﴿قَالُوا﴾ ده لىن: ﴿لَوْ هَدَّيْنَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ﴾ واته: نه گەر خودا ئيمه ي شارەزا بكردايه، دياره ئيمه يش ئىوه مان شارەزا ده كردو ئىوه مان له گەل خو مان ده برد به لام قسه ي

^۱ محمد (۳۸).^۲ المائدة (۵۴).^۳ النساء (۱۳۳).

په روه ردگارمان هاته دی، بریاری خودا پیش نیمه و نیوه ش کهوت، جه زره به و سزای سهخت بووه به شی خوانه ناسان ﴿سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُ عَنَّا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيصٍ﴾ واته: نیستا بؤ هه موو لایه کمان (له سه رخو بین یان بیکهین به هاوار هاوار) هیچ دهره تانیک نه ماوه، له مهی که تیی که وتووین پزگار بوونمان نیه، خوږاگرین یان هاوارو واوهیلا بکهین. من ده لیم: وا دیاره نیم مشت و مړه له ناو ناگردایه، دواي نه وهی که ده خرینه ناوی نیمه پووده دات، وهک خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿وَإِذْ يَتَحَاوَرُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ۖ﴾ (۴۷) قال الذين استكبروا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّكَ اللَّهُ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ۖ واته: که نه وسا له ناو ناگر کیشه له گهل یه کتر ده کهن بیتهزه کان به خاوه نه یزه کان ده لیم: نیمه شوین نیوه که وتووین، نایا نیوه بیتان ده کریت له جیی نیمه به شینگ له و ناگره مه لگرن؟ به میزه له خوباییه کان ده لیم: هه موو له ناگرداین، بیگومان خودا له نیوان به نده کانیدا دادوهی کردوه. وهک فهرموویه تی: ﴿قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعْنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَتَاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٍ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ۖ﴾ (۳۸) وَقَالَتْ أُولَهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ۖ واته: ده فهرمووی: دواي نه و نومه تانهی که به رله نیوه له ناو چوون (له مړوښو جنوکه) بریونه ناو ناگره وه، هه ر نومه تیک ده چیتته ناو ناگره که نه فرین له هاوړه وشتانی ده کات، کاتیک هه موویان له ویډا کووونه وه، شوینکه وتووینیان له باره ی سه روکه کانیاں ده لیم: نهی په روه ردگارمان نه وان سه ریان لی شیواندین، دوو نه وهنده له ناگردا نازاریان بده، ده فهرموویت بؤ هه مووان دوو چه ندانه یه! به لام نیوه نازانن. سه روکه کان به شوینکه ووه کان ده لیم: نیوه هیچتان له نیمه زیاتر نیه، ده بجیژن نازاری نه و کارانه ی وا کردووتانه. وهک خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَ ۖ﴾ (۳۷) رَبَّنَا إِنَّهُمْ ضَعَفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَاهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ۖ واته: نهی په روه ردگارمان نیمه دواي ناغاگان و گه وره کانی خومان که وتین، نه وان نیمه یان گومړا کرد، نهی په روه ردگاری هه موومان دوو نه وهنده نازاریان بده و زور نه فرینیان لی بکه، به لام له باره ی مشت و مړیانه وه له پوښی

۱ غافر (۴۷-۴۸).

۲ الاعراف (۳۸-۳۹).

۳ الاحزاب (۶۷-۶۸).

مه حشه ردا له ناو خوياندا فرمويه تى: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكَبرُوا لَوْلَا أَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكَبرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُوا أَنْفُصْ صَدَدْنَكُمْ عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكَبرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَلَ فِي آعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُحْزَنُونَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ واته:

نه گه ر تو نه و نامه قکارانه ت پيشانه ت بدرايه که له به رامبه ر په روه ردگار يانه وه پاگيراون مه نديکيان ناوړ له هي نديکيان ده دهنه وه و قسه ده کهن. نه وانه ي بيده سه لات بوون، به ده سه لاتداره کاني ده لئين: نه گه ر نيوه نه بوونايه نيمه بروامان ده هينا، خاوه ن ده سه لاته کانيش به بيده سه لاته کان ده لئين: ناي نيمه بووين نه مانهيشت نيوه به پي پاستدا برؤن، دواي نه وه ي پي پيشانده رتان بو هات؟ (نه خي) به لکو نيوه هر خوتان تاوانبارن. پاشان بيده سه لاته کان له وه لامي نه وانه دا که خاوه نده سه لاته کانس ده لئين: نيوه به شه وو به پوژ هر گه رتان پي ده پيچاين، که ده بيت خوا نه ناسين و چهندين هاوتاي بو په يدا بکهين، کاتيک ده بينن بو نازارداني، خوانه ناسه کان (زنجير له مليان ده کريت و) راده کيشينه به رده م ليپرسينه وه، مه موو به دل په شيمان ده بنه وه، دياره مه موو که س هر له سر کرده وه ي خوي سزا ده دريت.

﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلَوْلُمُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِي إِنْ كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَأَدْخِلَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ يُحَيِّيهِمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾

وتاري شه يتان بو شوينکه وتوواني و به هانه هينانه وه ي بويان له پوړي قيامه تدا

خواي گه وره ده فرموي ت: ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ﴾ واته: له پاش کار له کار ترازان، شه يتان ده ليت: خوا به ليني پاستي پيدان، منيش به ليني خوم پيدان و دروم له گه لدا کردن، خوا باسي شه يتان ده کات، که چو ن قسه ي له گه ل

شوينکه وتوانى کردوه، دواى نه وهى کار له کار ترازو هيو بپراو بوون، خاوهن باوه پان خانه به هه شت و خوانه ناسانیش فری درانه ناو قولایی جه هه نم، شهیتان (به نه فرینی خوا بکه ویت) له و پوژده دا هه لده ستیت و ووتاریان بۆ ددهات بۆ نه وهى زیاتر تووشی دلگرانی و داخ و خهفته تیان بکات و هر هه ناسه هه لکیشن، پییان ده لیت: خوا به لینی راستی پیدان، له سر زمانی پیغه مبه ره گانی نه مانیش به لینیان دا به شوین که وتوو کانیان که پزگارو سهر فراز ده بن، نه و به لینی و هه والانه یش هه قو و راست بوون، منیش به لینم پیدان، به لام درۆم له گه ل کردن وهك خواى گه وره له ئایه تیکی تردا فه رموویه تی:

﴿يَعِذُّهُمْ وَيُمْنِيهِمْ وَمَا يَعِذُّهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾^۱ واته: به لى به لینیان پی ددهات و ده یانخاته سر ناره زوو، نه و به لینه ی که شهیتان به وانی ددها فریودان نه بیت هیچی تر نیه. پاشان شهیتان ده لیت:

وهك خواى گه وره ده فه رموویت: ﴿وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطَانٍ﴾ واته: هیچ زوری کیشم به سهرتانه وه نه بوو، واته: من هیچ به لگه یه کم به ده سته وه نه بوو له سر نه وهى که ئیوه م بۆ بانگ ده کردو به لینم

پی ددهان، ﴿إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُ لِي﴾ واته: مه گین نه وه بانگم ده کردنو ئیوهش به دهنگی منه وه هاتن، واته: ته نها نه وه بوو هیچی تر، به لام پیغه مبه ران به لگه و نیشانه ی راست و ته وایان پیده دان

له سر راستی نه و په یامه ی که بویان هینا بوون. که چی ئیوه درایه تیتان ده کردن، بویه ئیستا ئاواتان به سر دیت. ﴿فَلَا تَلُمُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ واته: نه مپو ئیوه لومه ی من مه کن و سهرزه نشتی

خوتان بکه ن، چونکه تاوانه که له خوتانه وه یه، له بهر نه وهى ئیوه درایه تی نه و به لگه و نیشانه تان کردوه که من بانگم کردن بۆ شتی پپو پوچ و بیسود شوینم که وتن، ﴿مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنَا

بِمُصْرِخِكِ﴾ واته: من ناتوانم به فریاتان که وم، هه روهك ئیوه ناتوانن به فریای من بکه ون، واته: من ناتوانم سود به ئیوه بگه یه نم و پزگارتان بکه م له وهى ئیوه ی تیکه وتوون، ئیوهش ناتوانن سود به من

بگه یه نن و پزگارم بکه ن له و سزاو جه زره به ی من تیی که وتووم، ﴿إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِن قَبْلُ﴾ واته: له مه یش که له پیشدا منتان به شهریکی خوا زانی، حاشام کردوه. قه تاده ده لیت: به

هوی نه وهى له پیشدا منتان به شهریکی خوا ده زانی.^۲ ئیبنو جه ریر ده لیت: شهیتان ده لیت: من دانم پیانه ده نا که شهریکی خواى گه وره م.^۳ نه م قسه ی ئیبن جه ریر به میزتره. وهك خواى گه وره

^۱ النساء (۱۲۰).^۲ الطبري (۵۶۴/۱۶).^۳ الطبري (۵۶۱/۱۶).

فهرموويه تى: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾^۱ واته: كى له و كه سه گومر اتره، هانا بؤ جگه له خوا ده بات؟ بؤ كه سيك كه هه تا قيامت وه لامى ناداته وه و هه ر ناگاشيان له پارانه وه يان نيه، كاتيک خه لكى هه موويان كوده كرينه وه، نه وان ده بنه دوزم نيان و حاشا ده كهن له وانه ي په رستويانن.

وه له نايه تيكي تر دا خواي گه وره فهرموويه تى: ﴿كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾^۲ واته: نه خير، حاشا له په رستنيان ده كهن و له دژيشيان راده وه ستن، ﴿إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ واته: بيگومان نه وانه ي سته مكارن نازارى به ژانيان ده بيت. له بهر نه وه ي پشت له پاستى ده كهن و شويى پړوپوچ ده كهن، سزاي به ژان ده درين، له نايه ته كه وه وا دياره نه م وتاره، وتارى شه يتان بووه دواي نه وه ي كه چوونه ته ناو ناگر وهك له پيشه وه باسما ن كرد. عاميرى شه عبي ده ليت: دوو وتاريژ له ناو نه و خه لكه دا هه لده سن، خواي گه وره ده فهرموويت به عيساي كورى مريم: ﴿أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّي آلِهَتَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾^۳ واته: نايان تو گوتوته به و خه لكه (جگه له خوا) ده بيت نيوه من و دايكم وهك دوو خودا بپه رستن، هه تا ده گاته: ﴿قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ﴾^۴ نه مړو پوژيكه پاسته كان پاستيه كيان به مريه يان پى ده گيه نيت. ده ليت: شه يتانيش هه لده سبت (نه فرينى خواي ليبيت) ده ليت: وهك خواي گه وره ده فهرموويت: ﴿وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي﴾^۵ دواي نه وه ي خواي گه وره باسى پاشه پوژو چاره نووسى به دبه ختاني كرد كه چ سه رشوپى و دامايه كيان به سه ر هات و وتاريژيان شه يتانه بيت. ديتنه سه ر باس و چاره نووسى به خته وه ران و نه فهرموويت: ﴿وَأَدْخِلْ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾ واته: نه م كه سانه ش كه بپويان هيه و ناكار چاك بوون، به نيزنى په روه ردگاريان ده برينه ناوهند باغاتيك پووباريان به به ردا ده پوات و تا هه تايه له وي ده بن و هه رگيز ليتى نايه نه ده ره وه، ﴿تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾ واته: به سلاو كردن پيشوازي له يه كترى

^۱ الاحقاف (۶-۵).^۲ مريم (۸۲).^۳ المائدة (۱۱۶-۱۱۹).^۴ الطبري (۵۶۲/۱۶).

ده که ن تئیدا. وهك خوی گه وره له ئایه تی تردا فه رموویه تی: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾^۱ به ره و به هه شت به پئی کران ده رگا کرایه وهیه بۆیان و کار به ده ستانی به هه شت پئیان ده لئین: سلاوتان لیبت. وهك فه رموویه تی: ﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾^(۲۲) سَلَامٌ عَلَيْكُمْ^۲ واته: فریشته له هه موو لاه ده چنه لایان و (ده لئین) هه ر له سایه ی هیمنیدا بن، وه فه رموویه تی: ﴿وَيُلْقُونَ فِيهَا تِجَّةً وَسَلَامًا﴾^۳ واته: هه ر به درود و سه لاه وه له که لیاندا پووبه پووده بوونه وه. وه فه رموویه تی: ﴿دَعَوْنَهُمْ فِيهَا سُبْحَنَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَءَاخِرُ دَعْوَانَهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾^۴ واته: نزایان له به هه شتدا هه ر نه وهیه، خودایه پاک ی بۆ تۆیه و سلاوکردنیان له و به هه شتدا هه ر سه لام کردنه له یه کتری، دوا ی نزا یان هه ر نه مهیه: سوپاس بۆ خوا که په ره ردگاری هه موو دنیا یه.

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ﴾^(۲۴) تُوْتِي أَكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ^(۲۵) وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ^(۲۶)

نموونه ی وتاره کانی نیسلام و وتاره کانی خوانه ناسی

خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً﴾ واته: نه ت دی خودا چون نمونه ده هیئتیه وه؟ که بریتی یه له قسه یه کی چاک و به جی، عه لی کوپی نه بو ته لحه له ئیبنو عه باسه وه نه گێریتیه وه که له ته فسیری نه م ئایه ته دافه رموویه تی: نه و ته شایه تومانه (أشهد أن لا إله الا الله) وهك دره ختیکی چاک و پاکه ﴿كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ﴾ واته: خاوه ن باوه ر ﴿أَصْلُهَا ثَابِتٌ﴾ واته: په گی نه و دره خته توند دا کوتا وه له دلی ئیمانداردا، ده لئیت: (لا إله الا الله) له ناو دلی خاوه ن باوه ر دایه، ﴿وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ﴾ واته: لقی له ناو ئاسمانایه، ده لئیت: کرداری خاوه ن باوه ر پئی به رز ده کریتیه وه بۆ ناو ئاسمان. زه جحاك و سه عیدی کوپی جوبه یرو عیکریمه و موجهیدو که سانی تریش هه ر وایان

^۱ الزمر (۷۳).

^۲ الرعد (۲۳-۲۴).

^۳ الفرقان (۷۵).

^۴ یونس (۱۰).

^۵ الطبری (۵۶۷/۱۶).

وتووه،^۱ ئەمەيش بریتیه له ئاكارى خاوهن باوه پو قسه ی چاک و پاک و کرده وه ی باشی. بیگومان خاوهن باوه پ وهك دارى خورما وایه، بهرده وام کرده وه چاکه کانی بهرز ده گریته وه له هه موو کات و شوین و ئیواره و به یانیه کدا، بوخاری له ئیبنو عومه ره وه پیاویه تی کردو وه و ده لیئت: له خزمه ت پیغه مبه ری خدا بووین (ﷺ) فه رموی: (دره ختیکم پی بلین که له پیاوی موسلمان بچیت، یان وهك پیاوی موسلمان وابیت، که گه لاکه ی له هاوین و زستاندا نه وه ریئت، له هه موو کاتی کدا به ری خوی ده بیئت به ئیزنی په روه ردگاری) ئیبنو عومه ر وتی: که وته دلم نه و دره خته دارخورمایه، بینیم نه بو به کرو عومه ر قسه ناکه ن، پیم ناخۆش بوو من قسه بکه م، کاتی که هیچیان نه وت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموی: (نه وه دار خورمایه)، کاتی که هه لساين وتم به عومه ر: باوکه سویند به خوا که وته دلم که نه و دره خته دارخورمایه، عومه ر وتی: چی پی لی گرتی قسه بکه ی؟ وتم: ئیوه م نه بینى قسه بکه ن، پیم ناخۆش بوو من قسه بکه م یان شتی که بلیم، عومه ر وتی: نه گه ر تو نه و قسه ت بکردایه لام خۆشتر نه بوو له فلان شت و فلان شت.^۲ له ئیبنو عه باسه وه ریوایه ت کراوه که ده لیئت: ﴿كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ﴾ نه وه دره ختی که له ناو به هه شتدا.^۳ ﴿تَوَتَّى أَكُلَهَا كُلَّ حِينٍ﴾ و تراوه: به ری خوی ده دات به یانیان و ئیوارانیش، له ئایه ته که وه وا دیاره نمونه ی خاوهن باوه پ وهك دره ختی که وایه بهرده وام به ری هه بیئت، له هه موو کاتی کدا له هاوین و زستان و شه وو پۆژدا، ده ی خاوهن باوه پیش هه ر وایه، بهرده وام ئاکاره چاکه کانی بهرز ده بیته وه له کاتی شه وو له پۆژیشدا، له هه موو کات و زه مانیکدا، ﴿بِإِذْنِ رَبِّهَا﴾ واته: به ئیزنی په روه ردگاریان به ته وای و چاک و زۆری و پاک و پیروزی، ﴿وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ واته: خودا نمونه بو نه و خه لکه دینیته وه، به لکو په ندی لی وه ربگرن. پاشان خودای مه زن ده فه رموویت: ﴿وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ﴾ واته: نمونه ی قسه ی نابه جیش وهك بنچکیکی (په گیکی) ناجسن و پیسه که له زه وی هه لکه نرابیت، نه مه نمونه ی کوفرو حاشا کردنی خوانه ناسه، نه بنچینه ی هه یه و نه خۆشی پا ده گریئت، وهك دره ختی گوژا لک وایه، پیی ده گوتریت (الشریان)، شوعبه پیاویه تی کردو وه له مه عاویه ی کوپی قوپرپه وه له نه نه سی کوپی مالیکه وه که نه و دره خته گوژا لکه.^۴ ﴿أَجْتَنَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾ واته: که له زه مین

١ الطبري (١٦/٥٧٢، ٥٧٣).

^۲ فتح الباری (۸/۲۲۸).

^۲ الطبری (۱۶/۵۷۳).

٤ الطبری (١٦/٥٦٩).

مەلەكە نرايىت و مەرخۇى نەگريّت. واتە: نە رەگى مەبىت و نە خۇشى رابگريّت، مەر بە و جۇرە خوانە ناس نە رەگ و پيشەى مەيە و نە لقوچل، كردارى خوانە ناس مەرگيز بەرز نايىتە وە و هيچيشى لى وە رناگريّت.

﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ﴾

وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴿٢٧﴾

قايەمكردنى خاۋەن باۋەرەن بە قەسى بتە و لە دىئاۋلە دۋارۇژدا

خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي

الْآخِرَةِ﴾ واتە: خوا لە دىئاۋ لە قىيامەتدا، بە قەسى بتە و بېرواداران توندو قايم دەكاتەۋە، بوخارى پىۋايەتى كردوۋە لە بەرائى كوپى عازىبەۋە (پەزاي خۋاى لىيىت) كە پىفەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموۋىەتى: (موسلمان كاتىك پرسىارى لى دەگريّت لە گۇرپدا، شاىەتى دا كە هيچ پەرسىراۋىك نىە جگە لە خواۋ موخەمەدش پىفەمبەرى خۋايە (ﷺ) ئەۋە (ماناى) ئەۋ ئايەتەيە كە خۋاى گەۋرە فەرموۋىەتى: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾،^۱ موسلىم و مەموو خاۋەن موسنەدەكانى تىرىش پىۋايەتياڭ كردوۋە.^۲ ئىمامى ئەخمەدش پىۋايەتى كردوۋە لە بەراى كوپى عازىبەۋە دەلىت: لە خزمەت پىفەمبەرى خودا (ﷺ) لەگەل تەرمى پىۋايىكى ئەنسارىدا چۈۋىنە دەرەۋە، مەتا گەيشتىنە لاي گۇرپەكەى، كاتىك كە گۇرپەكە مەلدەكەنرا، وەك ئەۋەى بالئندە بەسەرمانەۋە نىشتىبىتەۋە و ابوۋىن، (واتە: بىدەنگ بوۋن)، پىفەمبەر(ص) چىلكەيەكى بە دەستەۋە بوۋ، مەر دەيدا بەناۋ زەۋىەكە داۋ سەرى بەرز كردهۋە و پاشان فەرموۋى: (پەنا بگرن بە خودا لە سزاي ناۋ گۇرپ) دوۋجار يان سى جارئەمەى فەرموۋ، پاشان فەرموۋى: (بىگومان عەبدى خاۋەن باۋەر كاتىك لە دىئاۋ بىراۋ بەرەۋ قىامەت پۇيشت، فرىشتە لە ئاسمانەۋە دىنە خۋار بۇلاى، پىۋايان سى و، دەمو چاۋيان وەك خۇرۋايە، كەفنيان لە كەفەكانى بەمەشت لەگەل خۇيان مېناۋە، بۇنى خۇشيشيان لە بۇن خۇشى بەمەشت پىيە تا چاۋ بىر كات لە لايەۋە دادەنىشن، پاشان فرىشتەى گيان كىشان دىت و لە لاي سەرى دادەنىشىت و دەلى: ئەى گيانە پاك و خاۋىنەكە وەرە دەرەۋە بۇ لاي لىخۇشبوۋن و پەزامەندى خودا! (دەلىت) دىتە دەرەۋە و دەپوات وەك چۇن دىۋپىك ئاۋ لە دەفرىكى ئاۋدا دىۋپە دەكات، فرىشتەكە مەلى دەگريّت، كاتىك مەلى گرت چاۋ تروكانىك لە دەستىدا نايىللىتەۋە، مەتا مەلى دەگريّت و دەيخاتە ناۋ كەفرو بۇنە خۇشە، بۇنىكى لىۋەدىت لە بۇن خۇشترىن بۇنى مىسكىك كە لەسەر

^۱ فتح الباري (۲۲۹/۸).

^۲ مسلم (۲۲۰۱/۴)، ابو داود (۱۱۲/۵)، تحفة الاحوزي (۵۴۷/۸)، النسائي في الكبرى (۳۷۲/۶).

زه ويدا بوبيت، فریشته کان بهم (گیان) وه نه چنه وه بۆ ئاسمان تیپه پ نابن پییه وه، واته: لای هر
 کومه له فریشته یه کدا مه گین ده لئین: ئا نه م گیانه پا که کییه؟ فریشته کانیش ده لئین: فلانی کوپی فلانه،
 به جوانترین ناوی ناوی ده بن که له دنیا دا پیان گوتوه تا ده یگه یه نه ئاسمانی دنیا، داوی
 کردنه وهی ده رگای بۆ ده کن، ده رگای بۆ ده که ریته وه، له هه موو ئاسمانیکدا، نزیکه کانی خودا له
 ئاسماندا به پئی ده کن، هر یه که یان بۆ ئاسمانی داوی خوی هه تا ده یگه یه نه ئاسمانی هه وتم،
 خوی گه وره ده فهرمویت: نامه ی نه م عه بده ی من بنوسن له (علین) و بیگی پنه وه بۆ زه مین، چونکه
 من له زه وی دروستم کردوون و ده شیان گپمه وه بۆ ناوی و له ویش جاریکی تر ده ریان دینمه وه، ده لئیت:
 گیانه که ی ده چیته وه ناو لاشه ی، دوو فریشته دینه لای وله ته نیشته وه داده نیشن، پئی ده لئین: کی
 په روه ر دگارت بووه؟ نه میش ده لئیت: (الله) په روه ر دگرم بووه، پئی ده لئین: ئاینت چی بووه؟ ده لئیت:
 ئاینم ئیسلام بووه، پئی ده لئین: نه و پیاوه کی بوو په وانه کرا له نیوانتاند؟ ده لی: نه وه پیغه مبه ری
 خوا بوو (ﷺ)، پئی ده لئین: چون ده زانی؟ ده لئیت: کتیبی خودام خوینده وه بروام پی هیناو به راستم
 زانی، جار ده ریک له ئاسماندا جار ده دات: به لی عه بده که م راستی کردوه، پاخه ری بۆ پاخن له
 فهرشی به هه شت و له جلوه برگی به هه شتی له بهر بکه ن، ده رگایه کی به هه شتی شی لی
 بکه نه وه، (پاویه که) ده لئیت: پاشان نه و خوش و بۆن خوشی به هه شتی بۆ دیت و گپه که ی بۆ فراوان
 ده کریت هه تا چاو بر بکات، پاشان پیاویکی پوجوان و جلوه برگ خاوین و بۆن خوش دیته لای و ده لئیت:
 مژده بیت به وهی دلخوشت ده کات، نه مه نه و پۆژه ی تویه که به ته مای بووی، مردوه که پئی ده لئیت:
 تو کییت ده م و چاوی تو نه و ده م و چاوه یه که مژده ی نه م خیره م بۆ دینیت؟ نه میش ده لئیت: من
 کرداره کانتم، پیاوه که یش ده لئیت: نه ی په روه ر دگرم قیامت هه لستینه! قیامت هه لستینه!، تا
 بکه پیمه وه بۆ لای که سو کارومال و منالم. ده لئیت: به نده ی خوانه ناسیش کاتیک له دنیا ده بریت و
 به ره قیامت ده روات، فریشته له ئاسمانه وه دینه خوار ده م و چاو په ش جلوه برگی زبرو خراپیان
 پییه، هه تا چاو بر بکات له لای داده نیشن، پاشان فریشته ی گیان کیشان دیت له لای سه ری
 داده نیشیت و ده لئیت: نه ی گیانی پیسو چه پهل، بیړه ده ره وه بۆ لای تو په یی و خه شم و قینی خودا،
 ده لئیت: له و کاته دا گیانه که بلا ده بیته وه به ناو لاشه و جه سته یدا، جافریشه که گیانی ده ردینیت، وهک
 چون ته ل و سیخ (شیشی درکاوی) له ناو خوری ته ردا ده رده مینریت و هه لی ده کریت، که هه لی گرت
 له ناو ده ستیدا چاو تر و کانیک نایه لئیته وه، هه تا ده یخاته ناو نه و جلوه برگه زبرو خراپه وه، بۆنیکی لیوه
 دیت که له بۆنی پیسترین مرداره وه بووی سه ر زه وی ناخوشت ده بیت، سه رده که ون پییه وه، تینا په رن
 به سه ره ر کومه له فریشته یه کدا مه گین ده لئین: نه م گیانه پیسه می کییه؟ ده لئین: فلانی کوپی فلانه،
 به ناشرینترین ناوی که ناوی براوه له دنیا دا، داوی کردنه وهی ده رگای ئاسمانی بۆ ده کن، بۆی

ناکریته وه، پاشان پیغه مبهری خودا (ﷺ) نهم نایه تهی خویند: ﴿لَا تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ﴾^۱ واته: دهرگاگانی ناسمانیان بۆ ناکریته وه و ناچنه ناو به هه شته وه هه تا و شتر به کونی دهرزیدا نه چیت، خوی گه وره دهرموویت: نامه که ی بنووسن له (السجین) دا له ناو زهوی ژیره وه، گیانه که ی به توندی فری دهریت، پاشان نهم نایه تهی خویند: ﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾^۲ واته: هه رکه سیک شه ریک بۆ خوا دابنیت، وهک نه وه یه له ناسمانه وه بکه ویته خواری بالنده بیفرینیت یان بایهک له به رزایه که وه فری بدات بۆ شوینیک دور. پاشان گیانه که ده چیت وه ناو لچه ی، دوو فریشته دینه لای له لای داده نیشن و پی دهلین: کی خواته؟ ده لیت: ها ها نازانم، پی دهلین: ناینت چی بوو؟ ده لیت: ها ها نازانم، پی دهلین: نهو پیاوه ی که په وانه کرایه لاتان کی بوو؟ ده لیت: ها ها نازانم، جارچیهک له ناسمانه وه جار دهادت که نهو عه بده ی من دروی کرد، جی بۆ داخه ن له ناگرو دهرگایه کی ناگریشی بۆ ناو ناگر لی بکه نه وه، له وپوه گرهباو گهرمای جه هه نه می بۆ دیت، گورپه که ی بۆ تهنگ دهرکریته وه هه تا گشت په راسووه کانی ده چیت به ناو یه کدا، پاشان پیاویکی پوو ناشیرین و جلوبه رگ خرابو ناشیرین و بۆن پیس دیت له لای وپی ده لیت: مژدهت لیبت به وه ی که دلگرانته دهادت، نهم نهو پورده یه که تو دهادت ویست، ده لیت: باشه تو کیت پوی تو پویه که به شه پوه دیت؟ ده لیت: من کرداره پیسه کانت، نهمیش ده لیت: نه ی په روه ردگارم قیامت هه لمه سینه).^۳ نه بو داودو نیبنو ماجه یش نهم فهرموده یان پریوایت کردوه.^۴ نیمای عه بد نیبنو حومه ید په حمه تی خوا لیبت، له موسنه ده که یدا له نه نه سی کوری مالیکه وه پریوایه تی کردوه و ده لیت: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (کاتیک عه بد خرایه ناو گورپه که ی، هاوه له کانی به جیان هیشت، نهو گوئی له ته قه ی نه عله کانیان دوو فریشته دینه لای دایده نیشن و پی دهلین: تو چی دهلئی له باره ی نهم پیاوه وه؟ ده لیت: خاوه ن باوه ر ده لیت: شایه تی دهم که بهنده ی خواو پیغه مبهری خوا بووه، ده لیت: پی ده گوتیت: سهیری شوینی خوت بکه له ناگردا، که خوا بۆی گورپوی به شوینیک له به هه شتدا)، پیغه مبهری خودا (ﷺ) فهرمووی: (هه ردوکیان ده بینیت)، واته به هه شت و جه هه نه میشت ده بینیت، قه تاده ده لیت: بۆیان گیراوینه ته وه که گورپه که ی بۆ فراوان دهرکیت به نه ندازه ی هفتا بال و بۆی پر

^۱ الاعراف (۴۰).^۲ الحج (۳۱).^۳ احمد (۲۸۷/۴)، فهرموده یه کی باشه (جید).^۴ ابو داود (۵۴۶/۳)، النسائی (۷۸/۴)، ابن ماجه (۴۹۴/۱)، فهرموده یه کی باشه (جید).

ده‌کریت له سه‌وزایی مه‌تا پۆژی قیامت.^۱ مسلم ئەم فرموده‌یه‌ی له عوبه‌یدی کۆری حومه‌یده‌وه به‌و شیوه‌یه‌ پیاویه‌ت کردووه، نه‌سائیش هیناویه‌تی له فرموده‌که‌ی یوسفی کۆری موحه‌مه‌دی مونه‌دیه‌وه هه‌ر به‌و شیوه‌یه.^۲ تیرمزی پیاویه‌تی کردووه له ئەبو هوره‌یره‌وه ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فرموویه‌تی: (کاتیک مردوو خرایه‌ ناو گۆره‌که‌ی (یان فرمووی یه‌کیکتان) دوو فریشته‌ی په‌شو شین (اسودان ازرقان) یه‌کیکیان پێی ده‌گوتریت مونکیر نه‌وی تریان نه‌گیر دینه‌ سه‌ری و پێی ده‌لین: تۆ چی ده‌لێی له باره‌ی ئەم پیاوه‌وه؟ ده‌لێت: نه‌و به‌نده‌ی خواو پیغه‌مبه‌ری خوا بووه، شایه‌تی ده‌ده‌م که هیچ په‌رستراویک نیه‌ جگه‌ له خواو شایه‌تیش ده‌ده‌م که موحه‌مد (ﷺ) به‌نده‌ی خواو پیغه‌مبه‌ری خوایه، فریشته‌کان ده‌لین: ئیمه‌ ده‌مانزانی تۆ هه‌ر ئەمه‌ ده‌لێت، پاشان گۆره‌که‌ی بۆ فراوان ده‌کریت هه‌فتا بال به‌ هه‌فتا بال و بۆی پوناک ده‌کریته‌وه پاشان پێی ده‌گوتریت: بخه‌وه، نه‌ویش ده‌لێت: ده‌پۆمه‌وه بۆ لای که‌سو کارم هه‌والیان ده‌ده‌می، فریشته‌کان پێی ده‌لین: بخه‌وه، وه‌ک خه‌وی نه‌و زاویه (العروس) هیچ که‌سیک هه‌لی ناسینیت خوشه‌ویستترین که‌سی خۆی نه‌بی‌ت. هه‌تا خوای گه‌وره‌ زیندووی ده‌کاته‌وه له‌و شوینه‌ی که‌ تیایه‌تی. خو ئەگه‌ر دووپووش بوو ده‌لێت: گوئیستی خه‌لکی بووم ده‌یان وت: منیش وه‌ک نه‌وانم ده‌وت، ئیتر نازانم، فریشته‌کان ده‌لین: ئیمه‌ ده‌مانزانی تۆ هه‌ر ئەمه‌ ده‌لێت، ده‌وتریت به‌ زه‌مین که‌ بچۆره‌وه یه‌ک لێی، زه‌مینه‌که‌یش ده‌چیته‌وه یه‌ک هه‌تا په‌راسوه‌کانی ده‌چیت به‌ناو یه‌کدا، به‌رده‌وام جه‌زه‌به‌ ده‌دریت هه‌تا خوا له‌و شوینه‌ی خۆیدا زیندووی ده‌کاته‌وه).^۳ پاشان ترمزی ده‌لێت: ئەمه‌ فرموده‌یه‌کی هه‌سه‌نی غه‌ریبه‌، له ئەبو هوره‌یره‌وه ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فرموویه‌تی: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ ئەوه کاتیک که‌ پێی گوترا له‌ناو گۆره‌که‌یدا کێ په‌روه‌ردگارت و ئاینت کامه‌یه‌ و پیغه‌مبه‌رت کتیه‌؟ ئەمیش ده‌لێت: په‌روه‌ردگارم خوایه‌ و ئیسلام ئاینمه‌ و موحه‌مه‌دیش پیغه‌مبه‌رمه (ﷺ) به‌ نیشانه‌ ئاشکراکه‌نه‌وه هات له‌ لایه‌ن خواوه، به‌وام پێی هیناوه‌ به‌ پاستم زانی، پێی ده‌گوتریت: پاستت وتوو، له‌سه‌ر ئەمه‌ ژیايت و له‌سه‌ر ئەمه‌ش مردی، له‌سه‌ریشی زیندوو ده‌کریته‌وه).^۴ ئیبنو جه‌ریرش پیاویه‌تی کردووه له ئەبو هوره‌یره‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) فرموویه‌تی: (سویند به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ ده‌سته، نه‌و مردوو ته‌په‌ی نه‌عه‌له‌کانی ئیوه،

^۱ المنتخب لعبد بن حمید (۱۱۷۸)، فرموده‌یه‌کی سه‌حیحه.

^۲ مسلم (۲۸۷۰)، النسائي (۹۷/۴).

^۳ الترمذي (۱۰۷۱)، فرموده‌یه‌کی باشه (جید).

^۴ الطبري (۵۹۶/۱۶).

دەبىستى كاتىك كە دەگەپتەنە لە لاي و پشت ھەلدەكەن لى، ئەگەر خاوەن باوەر بوو، نوێز لە لاي سەريايە و زەكات لە لاي پاستىيە و پۆژو لاي چەپىيە و خىروبىر كردن لە سەدەقە و پەيوەندى خزمایەتى و خىرو چاكەكانى تىرى لە لاي ھەردوو قاچىيە و، لاي سەريە و دىن، نوێز دەلێت: لاي مەنە و پىگا نى، لاي پاستىيە و دىن: زەكات دەلێت: لە لاي مەنە و پىگا نى، لاي چەپىيە و دىن پۆژو دەلێت: لە لاي مەنە و پىگا نى، لاي قاچىيە و دىن: كارە چاكەكان دەلێن: لە لاي ئىمە و پىگای چوونە ژوورە و نى، پاشان پى دەگوتىت: دانىشە، خۆرى وانىشان دەدرىت كە لە نىكى ئاوا بووندابىت، پى دەگوتىت: ئەو ھى لىت دەپرسىن پىمان بلى: ئەمىش دەلێت: وازم لى بىنن ھەتا نوێزەكەم دەكەم، پى دەگوتىت: بىگومان تۆ دواى دەيكەى، ئەو ھى لىت دەپرسىن پىمان بلى، دەلێت: لە بارەى چىيە و لىم دەپرسن؟ پى دەگوتىت: ئاى ئەو پىاوە كە لە ئاوتاندا بوو، چى لە بارەىيە و دەلێت و (دەزانى) و تۆ چ شایەتەك دەدەى لەسەرى؟ ئەمىش دەلێت: ئاى مەبەستتان موخە مەدە؟ پى دەلێن: بەلى، دەلێت: شایەتى دەدەم كە پىغەمبەرى خوايە و بە بەلگە ئاشكراكانە و ھات بۆ لامان لە لایەن خواوە و بپرومان پىكرد، پى دەلێن: لەسەر ئەو ژىايت و لەسەر ئەو مردى و لەسەر ئەو ھىش زىندوو دەكرىتە و (إن شاء الله)، پاشان گۆرەكەى ھەفتا بال بۆ فراوان دەكرىت و ناو گۆرەكەى بۆ پووناك دەكرىتە و دەرگایەكى بەھەشتى لى دەكرىتە و پى دەوتىت: سەیری ئەو بەكە كە خوا بۆى ئامادە كردوى لەناو زەویدا، بەو زۆرتر ھەست بە خوشى و كامەرانى دەكات. پاشان گىانەكەى دەخرىتە ناو گىانىكى پاكە و (دەزگایەكى ھەناسەدانە و)، كە بالدارىكى سەوزە بە درەختى بەھەشتە و خۆى گرتوو، لاشەكە دەگەپتەنە و بۆ ئەو ھى (بەكەمجار) لىيە و ھاتوو، كە خۆلە، ھەر لەبەر ئەو ھىە خواى گەورە ھەرموویەتى: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾،^۱ ئىبنو ھەبىيان پىوايەتى كردوو، باسى وەلامى خوانەناس و سزاكەيشى كردوو.^۲ ھەبەرە زاقىش پىوايەتى كردوو لە تاوسە وەكە: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ دەلێت: (لا إله إلا الله) يە لە دىيادا و ﴿وَفِي الْآخِرَةِ﴾ لە پۆژى دوايشدا لىپرسىنە و ھى ناو گۆرە.^۳ قەتادە دلێت: بە نىسبەت ژيانى دىياوە: لەسەر چاكە و كارى چاك پايان دەگرىت، ﴿وَفِي

^۱ ئەفەرموى (وتجعل نسمة في النسم الطيب)، لە (النهاية) دا ابن الاثير ئەلى (لنسمه) بەماناى ھەناسەدان دىت، بۆيە ئىمەش ئەومانايە مانپیدا واللہ اعلم (وەرگى).

^۲ الطبري (۵۹۶/۱۶).

^۳ ابن حيان (۴۵/۵).

^۴ عبدالرزاق (۳۴۲/۲).

الْآخِرَةِ ﴿٢٨﴾ له ناو گوريشدا. ^۱ هر به و شيوه يه ش له زور كه سى ترى ناو له زانايانى پيشينه وه ريوايه ت كراوه. ^۲

﴿الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ﴾ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصَلُّونَهَا وَيَنَسُّ الْقَرَارُ

﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

چاره نووسی نه و كه سهی به هر مگانی خودا ده گوریتنه وه به خوانه ناسی

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ﴾ واته:
 ئایا نه تدی نه و كه سانهی ناشو کریان له به رامبه ر چا که ی خودا کردو وه و گه لی خو یان به ره و هه لدیری
 گه وره بردو وه. بوخاری ده لیت: ﴿الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا﴾ واته: ئایا نازانی. نه م ئایه ته
 وهك نه م ئایه تانه وایه كه خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا﴾ واته:
 ئایا نازانی چو ن یان: ﴿الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا﴾ واته: ئایا
 نه تدی به هه زاران له و كه سانهی ترسی مردن وای لی کردن زیدی خو یان به جی بیلن؟ ﴿الْبَوَارِ﴾ واته:
 هه لدیر، نه وتری (بار یبور بورا). خوای گه وره له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا﴾ واته:
 بوونه گه لیکی بیخیر، عه لی کوپی عبدالله و سوفیان بویان گیراینه وه له عه مری کوپی عه تا وه كه له
 ئیبنو عه باسی بیستو وه: ﴿الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا﴾ ده لیت: نه وانه خوانه ناسانی خه لکی
 مه ککه ن. ^۱ ئیبنو نه بی حاته م ریوایه تی کردو وه له نه بی توفه یله وه كه ئیبنو كه واء له عه لی پرسیه وه له
 باره ی نه م ئایه ته وه: ﴿الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ﴾ نه ویش
 له وه لامدا وتویه تی: نه وانه بریتین خوانه ناسانی قوره یش له پوژی به دردا. ^۷ وه ده لیت: خوانه ناسانی
 قوره یش به هره ی خویان بۆ هات كه باوه ره، شو کریان نه کردو نه و به هره یان گوپی به خوانه ناسی،

^۱ الطبري (۶۰۲/۱۶).

^۲ الطبري (۶۰۲/۱۶).

^۳ الفيل (۱).

^۴ البقرة (۲۴۳).

^۵ الفرقان (۱۸).

^۶ فتح الباري (۲۲۹/۸).

^۷ الطبري (۶/۱۷).

كه لى خويان به ره وه لدير برد، دياره مانا كه هه موو خوانه ناسيک ده گرتته وه، چونكه خواى گه وره موحه مه دى (ﷺ) په وانته كرد كه په حمه ت بيت بو هه موو جيهان، به هره يه بو هه موو خه لكى هه كه سيك وه رى گرتو شوكرانه ي خواى كرد چووته به هه شتو هه كه سيش وه رى نه گرتو حاشاى كرد چووته ناو ناگر، ﴿جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَيُشْرُ الْقَرَارُ﴾ واته: له دوزه خدا هه لده چوقين و پيسترين شوينيان هه يه، پاشان خواى گه وره ده فه رموويت: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ﴾ واته: شه ريكيان بو خوا بريار دا، تا خه لكى له رپى خوا لادهن، واته: هاوتايان بو خوا داناو له گه ليدا ده يانپه رست، بانگى خه لكيشيان ده كرد بو په رستنى نه وشته، خواى گه وره هه په شه يان لى ده كاتو ده يان ترسيانيت كه تووشى چاره نووسيكي زور خراب ده بنو له سه ر زمانى پيغه مبه ركه ي (ﷺ) ده فه رموويت: ﴿قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾ واته: بلى: خوش پابوين، چاره نووستان ناگر ده بيت. واته: هه رچيتان له ده ست ديت دريغى مه كهن و بيكه ن له دنيا دا، ﴿فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾ واته: شوين و چاره نووستان هه ر ناگره كه گه رانه وه بو لاي نيمه. وهك خواى گه وره له نايه تى تردا فه رمويه تى: ﴿نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾ واته: وا ده كه ين كه ميك پابوين، پاشان ناچار به ره و ناگرى دژاريان پاده كيشين. وهك فه رمويه تى: ﴿مَتَّعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نَذِقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ واته: پابواردنيكى كه مه له دنيا دا، له دوايدا ده گه رپنه وه بو لامان له پاش نه وه، له سه ر سزاي حاشا كردنيان به توندى نازاريان ده ده ين. ﴿قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ﴾

فه رماندان به نويز كردن و مال به خشين

خواى گه وره ده فه رموويت: ﴿قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ واته: تو به به نده باوه پرداره كانم بلى: نويز بكهن و له و پوزيه ي به شمان داون (په نامه كى و به ناشكرا) خير بكهن. خواى گه وره فه رمان ده كات به به نده كانى كه گوپرايه لى بنو هه لسن به خواپه رستى و چاكه له گه ل خه لكيشدا بكهن و نويز بكهن كه بريتيه له په رستنى خوا به ته نهاو شه ريكي

^۱ لقمان (۲۴).

^۲ يونس (۷۰).

بۆ په یدا نه کهن، له و بژیویهش خوا پئی داون زه کات بدهن و پئویستی که سوو کاری لی دهرکه نو
 خیریشی لی بکه نو بیده نو به خه لکی تریش، مه به ست به نویژکردن، پاریزگاری لی کردنیه تی، له کات و
 سنووری خویداو به کړنوش و گردنکه چی و سوزده ی پیک و پیکه وه بیټ، وه فرمانیشی کردوه به
 به خشینی نه و ماله ی که داویه تی به نهینی و به ناشکرا، وه زور په له بکه نو بۆ نه و مال به خشینه بۆ
 پژارکردنی گیانی خویان، ﴿مَنْ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ﴾ واته: پئش نه وه ی نه و پوژه
 بیټ، که نه کړین و فروشتنی تیدایه و نه دوستایه تی و هاوه لی، واته: نه و پوژه پوژی قیامه ته که سهرانه
 له کهس وهرناگیریت که خوی بکړیته وه و پژاری بکات، وه ک خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿فَالْيَوْمَ لَا
 يُوْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾^۱ واته: ئیتر نه مپو نه له ئیوه و نه له وانه ی خوانه ناس بوون
 سهرانه تان لی وهرناگیریت. وه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَا خِلَالٌ﴾ ئیبنو جهریر ده لیت: خوی
 گه وره ده فهرموویت له ویدا دوستایه تی دوستان هیچ دادیک نادات و ناتوانیت چاوپووشی له و توله یه بکات
 که تووشی نه وانه ده بیټ له سهر تاوانه کانیان. به لکو نه و پوژه پوژی دادو دادپه روه ری و راستیه،
 ﴿خِلَالٌ﴾ مه سده ره وه ک گوتراوه، (خَالَتُ فُلَانًا، فَأَنَا أَخَاهُ مَخَالَةٌ وَخِلَالًا)^۲ نه مانه به مانای
 دوستایه تی و هاوه لایه تی دین، قه تاده ده لیت: بیگومان خوی گه وره زانیویه تی که له دنیا دا مامه له و
 تیکه لاوی و هاوپرپیه تی بووه، با نه و کهسه سهیر بکات دوستایه تی کی ده کات و له بهر چی ده یکات،
 نه گهر له بهر خوا کردوویه تی، با به رده وام بیټ له سهری. نه گهر له بهر خوا نه بووه، زور نابات
 ده پچریت.^۳ منیش ده لیم: مه به ست له مه نه وه یه، خوی گه وره باسی نه وه ده کات که کړین و فروشتن و
 هیچ بریتیه ک و بارته قایه ک سودی نیه بۆ کهس، با نه گهر پری زه وی زیږ وه ده ست بینیت و بیدات بۆ
 نه وه ی پژاری بیټ، دوستایه تی و لالانه وه ی که سیش که لکی نیه، نه گهر به خوانه ناسی بگاته لای
 خوا، خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿وَأَتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا
 شَفَعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ﴾^۴ واته: ده ی بترسن له و پوژه ی که پوژیکه کهس له بری کهس پاداشت
 ندریته وه و توله ی لی ناسینریت و کړینه وه له و پوژه دا باوی نیه و تکاکاری به هره نادات، که سیش به
 هانای که سه وه نایه ت، وه فهرموویه تی: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

^۱ الحديد (۱۵).^۲ الطبري (۱۲/۱۷).^۳ الطبري (۱۲/۱۷).^۴ البقرة (۱۲۲).

بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفْعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١﴾ واته: نهى گهلى خاوهن باوه پان له و پۆزیهى که پیم داون بیبه خشن پیش نه وهى پۆزه یك بیت، که نه و پۆزه نه کرین و فروشتن ده مینیت و نه تکا و نه دوستایه تى، خوانه ناسان ناهه قى له خویان ده کهن.

﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَءَاتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾﴾
باسى هه ندى له به هرهکانى خوى گه و ره.

خوى گه و ره ده فه رمویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ﴾ واته: نه و خوییهى ئاسمانه کان و زه مینی دروست کردوه له ئاسمانه وه ئاوێکی داباراندوه، به روبووم و پۆزی ئیوهى پی ده ربینیت، که شتیشی بۆ پام هیان (که به پیی فه رمانی نه) له زه ویدا بیت و بچیت و نه م همو پووبارانه شی بۆ پام کردون. خوى گه و ره به هرهکانى خوى ده ژمیریت که داویتی به بهندهکانى، له وانه ئاسمانهکانى به سه ریانه وه وه ستاندوه و پارێزگاری لى ده کات، زه مینیشی بۆ پاخستون، بارانیشیان له ئاسمانه وه بۆ باراندون که همو جوړه پوه کیکی بۆ ده ره هیان له میوه و کشتوکالی هه چه شن له تام و بۆن و پهنگو که لکدا، که شتی بۆ پام هیان و وای لیکردوه دیت و ده چیت له ناو شه پۆلی ئاوی ده ریادا به فه رمانی خودا، ده ریاشی پام کردوه نه و که شتی هه لده گریت، تا پیبواران له هه ریمیکه وه بۆ هه ریمیکی تر پیی بپۆن و نه و ماوه یه پیی بپن بۆ گواستنه وهى نه و شتانه ی لای خویانه بۆ نه و هه ریمه و هیانانی نه و شتانه ش له وى هه یه بۆ لای خویان، پووباره کانیشی بۆ پام کردوه زه وى له ت بکات (له ولاتیکه وه بۆ ولاتیکی تر)، بۆ بژئوی بهندهکان و خواردنه وه و به کاره یانانی بۆ ئاودانی کشتوکال و بۆ چه ندین شتی به سودی تریش، ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ واته: خۆرو مانگی بۆ ئیوه خستووته کار و وچان نادهن و وه ستانیان نیه، نه و شه وکارو پۆزگاره ییشی هه ر بۆ ئیوه دهسته مۆکرد، وه له ئایه تى تر دا فه رموویه تى:

﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾^۱ واته: نه خور توانای نه وهی مه یه بگا به مانگ، نه شه و پیش پوژ ده که ویت مه موشیان له ناسمانیک مه له ده که ن. وه فه رموویه تی: ﴿يَفْشَى اللَّيْلُ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَيْثُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِ رَبِّهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ

وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾^۲ واته: پوژ به شه و داده پویشیت و پوژیش به خیرایی ده که ویت شه ویت شه و.

خورو مانگو نه ستیره کانی وه دی هیناوه هر له ژیر فه رمانی نه و دان، بزنان که وه دی هینان و

فه رماندان هر بۆ نه وه، پاک و پیروژه نه م خودایه که په روه ردگاری گشت جیهانه. واته: مانگو خور به

دوای یه کدا دین، شه و پوژیش پوویه پووی یه کتر ده بنه وه، جاریک پوژ له شه و مه لده گریت و دریز

ده بیت و جاریک شه و له پوژ مه لده گریت و دریز ده بیت و پوژ کورت ده بیت وه، ﴿يُولِجُ اللَّيْلُ فِي النَّهَارِ

وَيُولِجُ النَّهَارُ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ

الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ﴾^۳ واته: شه و ده خاته ناو پوژه وه و

پوژیش ده خاته ناو شه وه وه، خورو مانگیشی پام کرد مه ریه که یان مه تا کاتی دیاریکراو دین و ده چن،

پاشان خوی گه وره لیتره دا ده فه رموویت: ﴿وَأَتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ﴾ واته: هر چی لیقان

داواکراوه پی داون، نه گهر بیته سهر ژماردنی چاکه کانی خوا، ناتوانن ژماره ی بکه ن، خوی گه وره

ده فه رموویت که مه مو پتویسته کی بۆ ناماده کردوون که داویان کرد بیت بۆ به پیکردنی ژیانیان له

مه مو کاتی کدا، وه ده فه رموویت: ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ

كَفَّارٌ﴾ واته: نه گهر بیته سهر ژماردنی چاکه ی خوا ناتوانن ژماره ی بکه ن، به پاستی مروت نور

سته مکارو سپله یه. خوی گه وره باسی لاوانی و بی توانایی به نده کانی ده کات که هر گیز ناتوانن

به هره کانی خودا ژماره بکه ن، نیتر چون ده توانن مه لسن به شوکرانه بژیتری به هره کانی، له سه حیخی

بوخاریدا هاتوو که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رموویه تی: (نه ی خودایه! سوپاس بۆ توله سهر

(به هره کانت) که به پاستی هاوتاش ناوه ستی له که لیاندا، ناشگه یینه نه و سه ریان، به هره کانی نیمة لا زیاد

نه بیت، نه ی په روه ردگارمان).^۴ له نه سهر دا پیوایه ت کراوه له داوده وه (سه لامی خوی لی بیت)

^۱ یس (۴۰).

^۲ الاعراف (۵۴).

^۳ الفاطر (۱۳).

^۴ فتح الباری (۹/۴۹۳).

فہرموویہ تی: نہی خودایہ چۆن شوکرت بکہم، شوکرانہ بژیری من بہ ہرہیہ کہ تو داوتہ بہ من؟ خوی گہورہ فہرمووی: نیستابہ راستی شوکری منت کرد نہی داود! واتہ: کاتیك کہ دانت نا بہ و کہم و کورپہ تدا لہ بہ جیہنانی شوکرانہ بژیری نہ و کہ سہی بہ ہرہی پیدای.

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ۖ رَبِّ إِنَّهُمْ

أَضَلَّلَنِي كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝۳۶﴾

پارانہ وہی ئیبراھیم (سہ لامی خوی لیبت) کاتیك کہ ئیسماعیلی لہ مہککہ دانا

خوی گہورہ لیڑہ دا بہ لگی ہیٹاوتہ وہ بۆ عہرہ بہ بتپہرستہ کان کہ نہم شارہ پیروژہی مہککہ کاتیك دروست کرا، یہ کہ مجار تہنہا بۆ عیبادہ تی خودا دانرا کہ شہریکی نیہ، بیگومان نہ و ئیبراھیمہی کہ بہ ہوی نہ وہ وہ نہ و شوینہ ناوہ دان کرایہ وہ و مندال و خیزانہ کہی لہ وی دانا، بہ رائہ تی خوی راگہ یاند لہ و کہ سہی کہ غیری خوی پہرستوہ. داوی ہیمنیشی بۆ مہککہ کرد، وەك خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾ واتہ: کاتیك کہ ئیبراھیم وتی:

پہرہ ردگار ہیمنایہ تی بدہ بہم شارہ، خوی گہورہ لہ نایہ تی تردا فہرموویہ تی: ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ

لِلنَّاسِ لِلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ۝۹۶﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا ۝۹۷﴾ واتہ:

یہ کہ مین مال کہ بۆ مہردم سازکراوہ، مہر نہ وہیہ وا لہ مہککہ، کہ زۆر بہ بیت و پیروژہ و نیشانہی خواناسینہ، بۆ مہموو خہ لکی دنیا، چہ ندین بہ لگی پۆشن لہ ویدا مہیہ، کہ شوینہ واری ئیبراھیمہ، و مہر کہ سیك بجیتہ ناوی وپہنای بۆبیات، ناییت بترسیئریت. وہ لہم بہ سہرہاتہ یشدا فہرموویہ تی:

﴿رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾ واتہ: ئیبراھیم داوی لہ خودا کردوہ کہ ہیمنایہ تی بدات بہم

شارہ، شارہ کہی بہ ناسراوناوی بردوہ، چونکہ داوی دروستکردنی بہم دوعایہ پاراوتہ وہ. مہر بۆیہ

فہرموویہ تی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ﴾ ۱ واتہ: سوپاس بۆ نہ و

خوایہی کہ بہ پیری ئیسماعیل و ئیسحاقی بہ من بہ خشبوہ. دہی خو دیارہ کہ ئیسماعیل سیانزہ سال

لہ ئیسحاق بہ تہمہن تر بوہ، بہ لام کاتیك کہ ئیسماعیل و دایکی لہ گہل خویدا بردہ مہککہ مندالکی

شیرہ خۆر بوو، دیسان ئیبراھیم دوعای کردہ وہ و وتویہ تی: ﴿رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾ وەك لہ

سورہ تی (البقرہ) دا بہ دریژی باسمان کرد، پاشان خوی گہورہ فہرموویہ تی: ﴿وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ

۱ ال عمران (۹۶-۹۷).

۲ ابراھیم (۳۹).

الْأَصْنَامَ ﴿۱﴾ واته: خوم و منداله کانیسم له بته رستی دورخه وه. نه رکی سرشانی همووبانگ خوازیکه که نه م دو عایه بکات بو خوی و دایک و باوک و منداله کانی. پاشان باسی نه وه دهکات که خه لکی به هوی بته رستی وه تووشی به لا هاتوون، نیبراهیم دوره پریزی خوی پاده که یه نیت له وانه ی که په رستوویانه، کاروباری نه وانه ی گیراوه ته وه بو لای خوا، نه گهر خوا حه ز بکات سزایان ده دات و مه یلی له هر که سیش بیت لی خوش ده بیت، وه ک خوی گه وره له سر زمانی عیسا فرمویه تی: ﴿۲﴾ اِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۱﴾ واته: نه گهر بته وی نازاریان بده ی، نه وه به نده ی خوتن، نه گهر بشته وی لیان خوش بیت، خوت ده زانی و هر خوتی که ده سه لاتت به ده سته و کارزانی. مه به ست به نه مه ته نها سه لماندی مه یلی خوی و به س، نه ک نه وه ی خواکاری واده کات، له عبدالله ی کوپی عه مره وه پوایت کراوه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه م قسه ی نیبراهیمی خوینده وه که خوی گه وره فرمویت: ﴿۳﴾ رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ يَبْعَثْ فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۴﴾ واته: په روه ردگارم نه و بتانه خه لکی زوریان له پی لادا، سا هر که سیك شوینی من که وت، نه وه له منه و، هر که سیش لیم یاخی بوو، نه وسا تو لیبورده ی دلوفانی، وه نه م قسه ی عیسايش: ﴿۵﴾ اِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرَ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۶﴾ واته: نه گهر سزایان بده یت نه وه بیگومان به نده ی خوتن وه نه گهر لیشیان خوش بیت نه وه بیگومان ته نها خوتی به ده سه لاتت و کاردروست. پاش نه م دوونایه ته ده سستی به رزکرده وه و فرموی: (نه ی خودایه نومه ته که م، نه ی خودایه نومه ته که م، نه ی خودایه نومه ته که م) و گریا، خوی گه وره فرموی: نه ی جوبه رنیل بچو بو لای موحه مه د (ﷺ) - په روه ردگارت باشت ده زانیت - لی پپرسه چی ده تگری نیت؟ جوبه رنیل هات بو لای (سه لامی خوی لی بیت) لی پرسى، پیغه مبه ریش (ﷺ) نه وه ی کوتی بو ی باس کرد، خوی گه وره فرموی: برېو بو لای موحه مه دو پی بلی: نیغه له مه و دوا پازیت ده که ین له باره ی نومه ته که ته وه و دلگران ت نا که ین.^۲

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْعَدَةً

مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿۳۷﴾

^۱ المائدة (۱۱۸).

^۲ المائدة (۱۱۸).

^۳ مسلم (۱۹۱/۱).

خوای گه وړه له سه زمانی ئیبراهیم (سه لامي خوای لیبیت) فرمویه تی: ﴿رَبَّنَا اِنِّیْ اَسْکَنْتُ مِنْ ذُرِّیَّتِیْ بِوَادٍ غَیْرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ یَبْنِیْكَ الْمُحَرَّمِ﴾ واته: په وړه ردگاری هه موومان من له ناو شیوئیکی بی کشتوګال له په نا مالی پیروژت یه کیګ له منداله کانم نیشته جی کردووه نه مه نه وه ده گه یه نیت که نه مه دوعای دووه میه تی دواى دوعای یه که می که کردی کاتیک که هاجه رو کوره که ی به جی هیشت، دوعای یه که میان له پیش دروست کردنی مالی خوا، به لام نه مه یان دواى دروست کردنی بووه.^۱ که جهختی کردووه ته وه له سه رنژای یه که م و حه زی له نزیګ بوونه وه بووه له خوای گه وړه، بویه وتویه تی: ﴿عِنْدَ یَبْنِیْكَ الْمُحَرَّمِ﴾ پاشان فرمویه تی: ﴿لِیَقِیْمُوا الصَّلَاةَ﴾ واته: بۆ نه وه ی که نویژ بګن، ئیبنو جهریر ده لیت: نه م ده قه په یوه ندی به ﴿الْمُحَرَّمِ﴾ وه هه یه واته: بویه پیروژت کردووه بۆ نه وه ی خه لکه که ی بتوانن نویژ بګن، ﴿الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ اَفْعِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِیْ اِلَیْهِمْ﴾ واته: به لکو دلی خه لکه که ی بګه یت سۆزیان ببیت بۆ لایان. ئیبنو عه باس و موجهیدو سه عدی کوپی جوبه یرو که سانی تریش وتویانه: نه گه ر ئیبراهیم بیفرمووایه (افئدة الناس) نه وه فارس و پۆم و جووله که و گاور هه موو پرویان تیته کردو له سه ری کۆده بوونه وه.^۲ به لام فرمویه تی: ﴿مِنَ النَّاسِ﴾ هه ندی له خه لکی، یانی: تاییه تی کردووه به موسلمانان وه. ﴿وَأَرْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ﴾ واته: له بژیویش به شیان بده، بۆ نه وه ی یارمه تی ده ریک بیت بۆ په رستننن تو، خوای گه وړه نه و دوعایه ی لی قبول کرد وه ک فرمویه تی: ﴿أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا یُجْبَوْنَ اِلَیْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَیْءٍ رَزَقًا مِنْ لَدُنَّا﴾ واته: ئایا ئیمه له شوینئیکی هیمندا نیشته جیمان نه کردون، که هه موو جوړه به روبوومیکیان بۆ ده نیترین، نه م پۆزیه ش له لایه ن ئیمه وه یه؟ نه مه یش له سۆزو پیزو به زه یی و به ره که تی خوداوه یه، چونکه مه ککه ی پیروژ هیچ دره ختیکی نه بوو، بویه له ده وری خویه وه میوه و به روبوومی بۆ ده پوا نه مه ش هه موو به ووی قه بول بوونی دوعا که ی ئیبراهیمی خه لیل وه بووه (سه لامي خوای لیبیت) ﴿لَعَلَّهُمْ یَشْكُرُونَ﴾ واته: به لکو سوپاسی تو بګن.

^۱ فرموده که ی بوخاری (۳۳۶۲) نه وه ده گه یه نیت، به لکو به پوونی دیاره که ئیبراهیم له جاری یه که مدا که

هاتووه ته مه ککه و ئیسماعیلی به شیرخوری به جی هیشتووه تییدا، نه م دوعایه ی کردووه.

^۲ الطبري (۱۷/۱۲۵، ۲۶).

^۳ القصص (۵۷).

﴿رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾ (۳۸) الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿۳۹﴾ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿۴۰﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿۴۱﴾

خوای گه وره له سهر زمانى ئیبراهیم پیغه مبه (سه لامي خوای لیبت) فه رموویه تی: ﴿رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ
مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾ په روه ریتمان هه رچی نهینی و
ناشکرای نیمه هه یه تو ده یزانی و هه رچی که له زه وی و ناسماندا هه یه هیچی له خوا گوم نابیت. ئیبنو
جه ریر ده لیت: خوای گه وره باسی ئیبراهیمی خلیل ده کات و له سهر زمانى نه و فه رموویه تی: ﴿رَبَّنَا
إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ﴾ واته: تو نیازی من ده زانی له نزا که مدا، وه چیم مه به ست بووه له نزا که مدا
بو خه لکی نه م شاره، به راستی ته نها نیازم په زامه ندی توو دلپاکی خووم بووه به رامبه ر تو، تو
ناگاداری هه موو شتیکی چ ناشکراو چ نهینی بیت، هیچ شتیکت لی ون نابیت نه له زه مین و نه له
ناسماندا، پاشان ئیبراهیم سوپاسی خوای گه وره ده کات له سهر نه و منداله ی پیی به خشویه دواى
نه وه ی که پیر بووه و، وه که خوای گه وره فه رموویه تی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ
إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾ واته: سوپاس بو نه و خوایه که به پیری ئیسماعیل و
ئیسحاقى به من به خشویه. په روه رنده م نزاى نزا کار ده بیستی. واته: وه لامي نه و که سانه ده داته وه
لیی ده پارینه وه، نه وه تا من داواى مندالم لی کرد پیی به خشیم، پاشان ده لیت: وه که خوا ده فه رموویت:
﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ﴾ واته: په روه رنده م وا بکه منیش و
منداله کانیشم سوور بن و به رده وام بن له سهر نویژ کردن په روه رنده مان دوعا که م قبول بکه، واته: وام لی
بکه پاریزگاری له نویژه کانم بکه م، به چاکی سنووه رکانی به جی بینم، منداله کانیشم هه ر به و شیویه
پاریزگاری لی بکه ن، خودایه هه موو نزا کانم لی وه ریگره که لیم داوا کردوی، ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لِي
وَلِوَالِدَيَّ﴾ واته: په روه رنده مان له منیش و دایک و بام خوش به، نه م دوعایه له پیش نه وه دا بوو که
دوره په ریژی خوای له باوکی پراگه یه نیت، به لام کاتیک بوی ده رکه وت دوزمنایه تی خودا ده کات، لیی
دوره که وته وه، ﴿وَالْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: وه له هه موو خاوه ن باوه پانیش خوش به، ﴿يَوْمَ يَقُومُ
الْحِسَابُ﴾ واته: له و پوژده دا که ژماردن دانه مه زیت. واته: پوژیک که لیپرسینه وه له عه بده کانت
ده که ی له سهر کرداره کانیا ن پاداشتمان ده ده یته وه چا که به چا که و خراپه یش به سزادان.

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾ (۴۲)

﴿مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ﴾ (۴۳)

چاوپووشی خودا له خوانه ناسان له دونیاداله بیناگایه وه نیه

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ﴾ واتە: وامه زانه خودا له کرداری سته مکاران بی ناگایه، خوای گه وره ده فەرموویت به پیغه مبه (ﷺ) ئه ی موحه مه د وا مه زانه خودا له مه لسوکه وتی زالمان ناگادار نیه، واتە: که دوایان ده خات و مؤله تیان ده دات ئیتروازی لی هیان و لیان ناپرسیته وه و تۆله یان لی ناسینیت، به لکو مه موویان له سەر ده ژمیرویت و تۆماری ده کات، ﴿إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾ واتە: به لکو ده یانه یلته وه تا ئه و پۆژه ی که له ویدا مه مو چاوه کان ئه بلق ده وهستن، یانی: له توندی و ناپه حه تی پۆژی قیامه تدا، پاشان خوای گه وره باسی چۆنیتی هاتنه دهره وه یان ده کات له ناو گۆره کانیاندا که چهنده په له یانه بو وهستان له پۆژی مه حشه ردا ده فەرموویت: ﴿مُهْطِعِينَ﴾ واتە: له ترسا به په له ده چن. وه ک له ئایه تی تردا خوای گه وره فەرموویه تی: ﴿مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ﴾^۱ واتە: به په له به ره و بانگده ره که ده چن. وه فەرموویه تی: ﴿يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِيَ إِلَى عِوَجٍ لَّهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾^۲ واتە: له و پۆژه دا به ده م که سیکه وه ده چن، که به هیچ لایه کدا خوار نیه (لار نیه) له بهر خوا مه مو ده نگیک نه وی ده بییت، چه چف نه بییت هیچ نابیسن. وه فەرموویه تی: ﴿يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا﴾^۳ واتە: ئه و پۆژه ی له گۆرستان دینه دهری زۆر به په له. ﴿مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ﴾ واتە: سه رو ملیان په ق بووه، ئیبنو عه باسو موجهیدو که سانی تریش ده لئین: سه ریان به رز کردووه ته وه.^۴ ﴿لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ﴾ واتە: چاوه کانیا ن ناتروکینن، واتە: چاویان زه ق بووه و دهر په پیووه به رده وام ده پوانن و ساتیک چا و ناتروکینن، له ترسی ئه و ناپه حه تیه گه وره ی که تی کی و تون، هۆشیان لای خۆیان نه ماوه و دلایان داکه و توه. په نا ده گرین به خوای گه وره له و حاله ی ئه وانه تییدان، بۆیه خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ﴾ واتە: دلایان به تال و وه تاله. واتە: دلایان داکه و توه و چۆله و هیچی تیا نیه، له ترسو

^۱ القمر (۸).

^۲ طه (۱۰۸).

^۳ المعارج (۴۳).

^۴ الطبري (۳۱/۱۷، ۳۲).

له زردا، بۆیه قهتاده و کۆمه لیک له زانایانی پێشیننه ده لێن: شویننه کانی دله کانیان چۆله، چونکه دله کانیان هاتوو ته قورقوراکه یان وله ترساندا له شویننه کانی خویان ده رجوون^۱.

﴿وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُحِبَّ دَعْوَتَكَ وَنَتَّيِعِ الرَّسُلَ أَوْلَمَ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ ۚ﴾ ﴿٤٤﴾ ﴿وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُم كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْآمَثَالَ﴾ ﴿٤٥﴾ ﴿وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ ﴿٤٦﴾

دواى هاتنى سزا هيج مۆله تيك نامينى

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُحِبَّ دَعْوَتَكَ وَنَتَّيِعِ الرَّسُلَ﴾ واته: ئەى موحه مه د (ﷺ) ئەو خه لکه بترسینه له و پۆژه ی سزا ده درین تیییدا، سته مکاران ده لێن: ئەى په روه ردگارمان، تو هه ر که میك مۆله تمان بده تا وه لامی بانگه وازه کات بدهینه وه و شوینی پیغه مبه ران بکه وین، خوای گه وره باسی ئەو که سابه ده کات که ناهه قییان له خویان کردوه کاتیك له پۆژی قیامه تدا سزا ده درین ده لێن: ﴿رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُحِبَّ دَعْوَتَكَ وَنَتَّيِعِ الرَّسُلَ﴾ ئەم ئایه ته وه ک ئەم ئایه تانه وایه که خوای گه وره فره مویه تی: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ﴾ ﴿٩٩﴾ ﴿لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ﴾^۱ واته: ئەوانه هه ر وان کاتیك که (مردن) یه خه ی یه کیکیان ده گریت، ئەوسا ده لیت: ئەى په روه رنده م بمگیره وه، به لکو ئەو کاره چاکه ی که نه مده کرد، ئەمجاره بیکه م وه ک فره مویه تی: ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِّنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ﴾^۲ واته: له و پۆژه ی که ئیمه پیمان به خشیون، هه ندیکی بده ن له پێی خودا، به ر له وه ی یه کیك له ئیوه مردن یه خه ی بگریت و بلیت: ئەى په روه رنده م، بۆچی تا ماوه یه کی نزیك مۆله تت نه دام، تا خیر بکه م و له پێزی کار چاکه کان بم؟ خوای گه وره باسی حال و ژیا نی تاوانباران ده کات له کاتیكدا له پۆژی قیامه تدا کۆده کرینه وه و فره مویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا

^۱ الطبري (۳۴/۱۷).

^۲ المؤمنون (۹۹-۱۰۰).

^۳ المنافقون (۱۰).

وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ^۱ واته: کاتیک تُو تاوانباران به سرشورې ده‌بینی، که له لای په‌روه‌ردگاریان، ده‌لین: نه‌ی په‌روه‌ردگاری ه‌موومان، بینیمان و بیستمان و ته‌واو باوه‌رمان هیناوه، سا تُو بمانگه‌رینه‌وه، نه‌مجاره‌ کاری چاک ده‌که‌ین. وه‌ه‌روه‌ها فه‌رموویه‌تی: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَلَيْتُنَا نُرَدُّ وَلَا نَكْذِبُ بِثَايِتٍ رَبَّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^۲ واته: نه‌گه‌ر دوا‌یی بیان‌بینی که له‌سهر که‌ناری ناگر راگیراون، ده‌لین: خوژگه‌ دیسان ده‌یانگه‌پراینه‌وه، نه‌وسا به‌ نیشانه‌کانی په‌روه‌ردگارمان به‌وامان ده‌کردو نیمه‌یش له‌ پرّزی خاوه‌ن باوه‌ران ده‌بووین. وه‌ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾^۳ واته: هاوار ده‌که‌ن و ده‌گرین و ده‌پارینه‌وه: په‌روه‌ردگارمان! له‌ جه‌ه‌نهم ده‌رمان بیته‌ له‌ ناکاری پی‌شو په‌شیمان بووینه‌وه، نه‌مجاره‌ کاری چاک ده‌که‌ین، خوای گه‌وره‌ وه‌لامیان ده‌داته‌وه له‌سهر نه‌و قسانه‌ی ده‌یکه‌ن و ده‌فه‌رموویت: ﴿أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلُ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ﴾^۴ واته: ثایا نیوه‌ نه‌بوون که له‌ پی‌شدا سویندتان ده‌خوارد که ه‌رگیز له‌ناو ناچن؟ ه‌ر له‌سهر نه‌و زیانه‌ ده‌مین‌وه که تئیدان، نه‌ قیامت ه‌یه‌و نه‌ پاداشت و توله‌. سا بجیژن نه‌م سزایه‌ له‌سهر نه‌م قسانه‌ی که ده‌تانکرد، موجه‌ایدو که‌سانی تریش ده‌لین: ﴿مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ﴾ یانی: له‌ دنیاوه‌ ناپوڼ بو‌ پوڅی قیامت.^۵ نه‌م نایه‌ته‌ وه‌ک نه‌و نایه‌ته‌ وایه‌ که خوای گه‌وره‌ فه‌رموویه‌تی: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ﴾^۶ واته: به‌ه‌رچی توانایانه‌وه‌بوو سویندیان به‌خوا نه‌خواردو نه‌یانووت: به‌ خوا، خودا که‌سیک که ده‌مرینیت، نیتر زیندوی ناکاته‌وه! پاشان خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿وَسَكُنْتُمْ فِي مَسْکِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُم كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْآمَثَالَ﴾^۷ واته: ه‌روه‌ها چوونه‌ جیگه‌ی نه‌وانه‌ی که ناهه‌قیان له‌ خو‌یان ده‌کردو بو‌تان پوون بووه‌وه که چیمان به‌سهر نه‌وانه‌دا هینا و زور نموونه‌شمان بو‌ هینانه‌وه یانی: بینیتان و ناگادار کران که چیمان به‌و گه‌لانه‌ی پیش نیوه‌ هینا که به‌روایان نه‌ده‌کرد، که‌چی ه‌یچ په‌ندو ناموژگاریه‌کتان لی وه‌رنه‌گرت، نه‌وه‌ی که به‌سهر نه‌وانه‌مان هینا

^۱ السجدة (۱۲).^۲ الانعام (۲۷).^۳ فاطر (۳۷).^۴ الطبري (۳۶/۱۷).^۵ النحل (۳۸).

ئىوهى نه گىرايه وه وازى پى نه ميان. ﴿حِكْمَةٌ بَلِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ﴾^۱ واته: نه مه داناي
 وفه لسه فه يه كى ته واوه، به لام نه م ترساندانه سوديان پى ناگه يه نيت. پاشان خواى گه وره
 ده فه رموويت: ﴿وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ

الْجِبَالُ﴾ واته: مه كرى خويان به كار مينا، مه كره كه شيان به خواره وه بوو، هر چه نده نه و مه كرهى كه
 كرديان، كيويشيان پى مه لده ته كان. شوعبه پيوايه تى كردوه له عه بدوره حمانه وه كه عه لى (په زاي
 خواى ليبيت) له م نايه ته دا: ﴿وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ ده لئيت: نه و كه سهى كه
 مشت و مپى بوو له گه ل ئيبراهيمدا له سهر په روه ردگارى دوو بالندهى سهرگه پى بچووكى گرت، به خيوى
 كردن مه تا به هيزو گه وره بوون و ته واو خويان گرت. ده لئيت: قاچى هر يه كيكيانى گريدا به ميخى
 تابوتيكه وه و برسى كردن، خويى و پياويكى تر له ناو تابوته كه دا دانىشتن، ده لئيت: گاچونيكى له ناو
 تابوته كه به رز كرده وه، هه ندى گوشتى كرد به سهرى عه ساكه وه، جا ده لئيت: دوو سهرگه په كه فرين،
 له و كاته دا به هاوه له كهى وت: سهر بكه بزانه چى ده بينى؟ هاوه له كهى وتى: فلان و فيسار ده بينم،
 مه تا وتى: هه موو دنيا ده بينم، كه وهك مي شيم وايه ده لئيت: عه ساكهى پوو تيكه، عه ساكهى پوو
 تى كردو دابه زين، وتى: نه مه نه وه يه كه خواى گه وره ده فه رموويت: ﴿وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ

مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ هر چه نده نه و پيلانهى نه وان كرديان چياشيان پى مه لده ته كاند. ئيبين اسحاق
 نه لى: له خويندنه وهى "عبدالله" دانه وتري: ﴿وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ موجهيد نه م
 به سهرهاتهى له بارهى بوخته نه سره وه ميناوه، كاتيك كه چاوى له زهوى و خه لكه كهى برپاوه بانگ
 كراوه نهى سته مكار ده ته وى بؤ كوى بچى؟، نه و يش تسرى لى ده نيشيت، پاشان له سهرى خوييه وه
 نه و دهنگه نه بيسيت، پووى پمه كهى نه كاته سهرگه په كه و له دهنگه كهى چياكان نه له ريته وه. خهريك
 بوو له هه ستي نه و چياكان له جيى خويان هه لته كين و نه مينن، نه مه يش نه وه يه كه خواى گه وره
 ده فه رموويت: ﴿وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ ئيبينو جوردهيج له موجهيده وه
 ميناويه تى كه نه م نايه تهى وا خويندوه ته وه: (لَتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ) لامى يه كه مى به مه فتوحى و لامى
 دووه كى به مه زمومى خويندوه ته وه، عه وى پيوايه تى كردوه له ئيبينو عه باسه وه له م نايه ته دا:
 ﴿وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ ده لئيت: پيلانه كه يان كيو هه لئاته كينيت، به لكو

^۱ القمر (۵).^۲ الطبري (۳۹/۱۷).

زیانہ کھی بۆ خویان ده گه پیتته وه، حه سه نی به سریش هه ر وای وتووه، ئیبنو جه ریر مانا کھی وا کردووه، نه وه ی که کردویانه، به خویان کردووه، له هاوه ل دانان بۆ خواو بره نه کردن پیی، هیچ چیاو هیچ شتیك زیانی لی نه که وتووه، به لکو ناکامی خراپه کانیاں به سه ر خویانه وه یه، منیش ده لیم: نه م نایه ته له و نایه ته ده چیت که خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾^۱ واته: به فیزه وه هه نگاو به سه ر زه میندا مه نی، تو ناتوانی نه م زه مینه ببری و بقلیشینی و له دریشدا هه رگیز ناگه یته شاخه کان. قسه ی دووه م له ته فسیری نه م نایه ته دا نه وه یه که عه لی کوپی نه بو ته لحه ریوایه تی کردووه له ئیبنو عه باسه وه، ﴿وَإِنْ كُنْتَ مَكْرَهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالَ﴾^۲ واته: شه ریک دانانیاں. وه ک نه م نایه ته که خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَنْفَطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالَ هَدًا﴾^۳ ﴿أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا﴾^۴ واته: له وانه یه (له و قسه یه) ئاسمانه کان هه لته کینیت و زه مین شه قباو کیوه کان بپوخینیت. له به ر نه وه که وتویانه: خوا فه رزه نده ی هه یه. ^۲ زه ححاک و قه تاده ش هه ر وایان وتووه ^۱.

﴿فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلَفًا وَعْدِهِ رُسُلُهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾^{۴۷} یوم تبدل الأرض غیر الأرض والسموات وبرزوا لله الواحد القهار^{۴۸}

خوا له به لینی خوی پاشگه ز نابیتته وه

خوی گه وره باسی نه و به لینه ی خوی ده کات که داویه تی و جه ختی له سه ر ده کاته وه و ده فه رموویت: ﴿فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلَفًا وَعْدِهِ رُسُلُهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾^{۴۷} واته: بیت وانه بیت له و به لینه ی که به پیغه مبه رانی خوی داوه هه رگیز په شیمان ده بیتته وه، خوا خاوه ن ده سه لاتی تۆله سینه، واته: دیت به هانای پیغه مبه ره کانیه وه له دنیاو له پۆژی قیامه تداو یارمه تی ده ریانه، پاشان فه رمویه تی: که خاوه ن ده سه لاته و ویستی له هه ر شتیك بیت هیچ شتیك نابیتته له مبه ر له پریداو زال نابیت به سه ریدا. خاوه ن تۆله شه له و که سانه که بپوای پی ناهینن و ملی بۆناده ن، ﴿فَوَيْلٌ لِلْيَمِينِ

^۱ الاسراء (۳۷).

^۲ مريم (۹۰-۹۱).

^۳ الطبري (۴۱/۱۷).

^۴ الطبري (۴۱/۱۷).

لِّلْمُكَذِّبِينَ^۱ واتە: ئىتر لەو پۇژدەدا ھاوار بۇ بېباوہ پان. بۇيە لىرەدا فەرموويەتى: ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾ واتە: پۇژىك زەمىن دەگۇرڈریت و دەبیته زەمینىكى ترو ئاسمانەکانیش بە ھەمان شیوہ. واتە: ئەو بەلینەى خودا دیتەدى کاتیک کە زەمىن دەگۇرڈریت بە زەمینىكى ترو بەم شیوہ ئاسایی و ئاشنايەى خوی نامینیتەوہ. وەك لە ھەردو سەحیحەکەدا ھاتووە لە سەھلى کورى سەعدەوہ دەلیت: پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموويەتى: (پۇژى قیامت خەلکی ھەموو گۆدەکرینەوہ، لەسەر زەویەکی سپی مەیلەو سوور وەك نانیکى گەنمی پاکی بى کەپەك (سوس) وایە، لەو زەویەدا شوین پیو پەرچەمی ھیچ کەسى تیا نیە).^۲ ئیمامى ئەحمەد پىوایەتى کردووە لە عائیشەوہ دەلیت: من یەكەم کەس بووم پرسیارى بە پیغەمبەرى خودا (ﷺ) کرد لە بارەى ئەم ئایەتەوہ: ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾ دەلیت: گوتم: ئەى پیغەمبەرى خودا (ﷺ) لەو پۇژدەدا خەلکی لە کوین؟ فەرمووی: (لەسەر پردى سیراتن).^۳ موسلیمیش پىوایەتى کردووە بە تەنها بەو شیوہیە بوخارى لەگەلدا نیە، ترمزى و ئیبنو ماجەیش پىوایەتیان کردووە، ترمزى دەلیت: فەرموودەيەکی چاک و راستە.^۴ ئیمامى موسلیم لە سەحیحەکەیدا پىوایەتى کردووە لە سەوبانى مەولای پیغەمبەرى خودا (ﷺ) دەلیت: من بە پیوہ پاوہ ستابووم لە خزمەت پیغەمبەرى خودا (ﷺ) زانایەك لە زانایانى جوولەکە ھات و وتى: ئەى موحمەد سلاوت لیبت، منیش پالیکى وام پیوہ نا خەرىك بوو بکەویت، وتى: بۇ پالم پیوہ دەنئی؟ وتم: بۇچى نالئی ئەى پیغەمبەرى خوا؟ جولەکەکە وتى: بىگومان ئیمە ھەربەو ناوہ بانگی دەکەین کەسو کارى ناوی لى ناوہ، پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرمووی: (بە راستى ناوی من موحمەدەو کەسو کارم ناویان ناوم) جولەکەکە وتى: ھاتووم پرسیارت لى بکەم، پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرمووی: (ئایا سودت پی دەگات ئەگەر قسەت بۇ بکەم؟) وتى: بە ھەردو گوچکەم دەبیستم، پیغەمبەرى خودا (ﷺ) بە چیلکەيەك پیو بوو لە زەوى داو فەرمووی: (پرسیار بکە) جولەکەکە وتى: خەلکی لە کوئ دەبن پۇژىك زەمىن دەگۇرڈریت بە زەمینىكى ترو ئاسمانەکانیش ھەروہا؟ پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرمووی: (لە تارىکستانیکدا دەبن لە خوار پردى سیراتەوہ) جولەکەکە وتى: یەكەمین کەسیك کئیە کە بەسەریدا تیدەپەیت؟ پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرمووی: (کۆچەریە ھەزارەکانن) جولەکەکە وتى: کاتیک دەچنە بە ھەشت دیاریەکیان چیە؟ فەرمووی: (زیادەى

^۱ طور (۱۱).^۲ فتح الباري (۳۷۹/۱۱)، مسلم (۲۱۵۰/۴).^۳ أحمد (۳۵/۶)، فەرموودەيەکی سەحیحە.^۴ مسلم (۲۱۵۰/۴)، تحفة الأحوزي (۵۴۸/۸)، ابن ماجه (۱۴۳۰/۲).

جگەری نەھەنگ) وتی: دواي ئەو خۆراکیان چیه؟ فرموی: (گای بەهەشتیان بۆ سەردەبەن کە لە قەرەغی بەهەشتدا لەو پراوە) وتی: چ خواردنەوێک دەکەن بەسەریدا؟ فرموی: (لە کانیاویکی بەهەشتە پێی دەوتریت سەلسەبیل) وتی: پاست دەکەن، وتی: هاتووم پرسبارت لی دەکەم لە شتی هیچ کەسێک لە خەلکی ئەم زەمینە نایزانیت جگە لە پیغەمبەرێک، یان پیاویک یان دوو پیاو. پیغەمبەر (ﷺ) فرموی: (نایا سودت پێدەگات ئەگەر قسەت بۆ بکەم؟) وتی: بە هەردوو گۆیچەکەم دەیبیستم، وتی: هاتووم پرسبارت لی بکەم دەربارە ی دروستبوونی منداڵ، پیغەمبەر (ﷺ) فرموی: (ناوی پیاو سپی و ناوی ژن زەردە، ئەگەر کۆبوونەوێ ناوی پیاو سەرکەوت بەسەر ناوی ژنە کەدا کۆریان دەبیت بە ئیزنی خوا، ئەگەر ناوی ژنە کە سەرکەوت بەسەر ناوی پیاو کەدا کچیان دەبیت بە ئیزنی خودا) جولەکە وتی: پاست کرد بە پاستی تۆ پیغەمبەری پاشان پۆشت. پیغەمبەری خودا (ﷺ) فرموی: (بە پاستی ئەم پیاو کە پرسباری لی کردم دەربارە ی ئەوانە ی کە کردی من هیچ جۆرە زانستیکم نەبوو دەربارە یان تا خوا ئاگاداری کردم لێیان).^۱ پاشان خوای گەورە دەفرموی: ﴿وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ واتە: ئەوسا هەموو دینە بەر بارەگای تاک و تەنهاو زال بەسەر هەموو شتێکدا، واتە: هەموو خەلکی لە گۆرەکانیان هاتوونەتە دەرەوێ بۆ لای ئەو خودایە ی کە زالە بەسەر هەموو شتێکدا و ملیان بۆ ئەوی کردووێ و دلەکانیش بە ترسو و لەرزەوێ لەبەر بارەگای ئەودان.

﴿وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ ٥٩ سَرَابِلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهُهُمُ النَّارُ

﴿لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ ٥٩

بارو ژنیانی تاوانباران لە پۆژی قیامەتدا

خوای گەورە باسی ئەو دەکات لە پۆژێکدا ئەم زەمینە دەگۆریت بە زەمینێکی ترو ئاسمانەکانیش دەگۆرێ بە ئاسمانی ترو ئەوسا هەموو لە گۆرەکانیان دینە دەرەوێ، دینە بەر بارەگای خودای تاک و تەنهاو زال بەسەر هەموو شتێکدا، ﴿وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ﴾ واتە: وە لەو پۆژەدا ئە ی موخەمەد (ﷺ) تاوانباران دەبینی، ئەوانە ی بە هۆی خوانەناسی و خراپە کاریانەوێ تاوانی زۆریان کردووێ، ﴿مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ واتە: بە زنجیر بە یەکەوێ جڵە وکراون، واتە: هەندیکیان بە هەندیکیانەوێ بە ستراون، ئەوانە ی کە لە یەک دەچن و هاوشیوەن لە خراپە کاریدا کۆی کردوونەتەوێ و لە پال یەکن، وە ک خوای گەورە فرمویەتی: ﴿أَحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ﴾^۲ واتە: ئەوانە ی ستمیان کرد کۆیان

^۱ مسلم (۳۱۵).

^۲ الصافات (۲۲).

بکھنہ وه له گهل هاوشیوه کانیان. وه فہرموویہ تی: ﴿وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ﴾^۱ واتہ: کاتیک هه موو گیانہ کان
جوت کرایه وه (به لاشه یاندا) وه فہرموویہ تی: ﴿وَإِذَا الْقَوَا مِنْهَا مَكَانًا ضَبَقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ
ثُبُورًا﴾^۲ واتہ: هر کاتیک شه تہ ک دران و خرانہ ناو جیکہ ی تہ نگه لانی جه هه نمه وه له ویدا ناوات بۆ مردن
ده خوانن، وه فہرموویہ تی: ﴿وَالشَّيْطَانُ كُلُّ بَنَاءٍ وَغَوَّاصٍ﴾^۳ وء آخِرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾^۴ واتہ: هه موو
شه یاتینه کانمان پام هینابوو که تہ لارو مه له وانی ژیر دهریا بوون، هه ندیک ی تریشیان که به یه که وه
به سترابوون به زنجیرکراوی، هاتبوونه به رفه رمانی نه و. له مانای ﴿الْأَصْفَادِ﴾ دا ئیبوو عه باسو سه عیدی
کوپ ی جوبه یرو نه عمه شو عه بدوره حمانی کوپ ی زهید ده لئین: واتہ: کۆت و زنجیر.^۵ له زمانیشدا هه روا
به ناویانگه. ﴿سَرَابِلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ﴾ پۆشاکیان قه ترانی ره شه، واتہ: نه و جلوبه رگی له بهری ده که ن
له قه ترانه، نه و شته یه ده دریت له و شتر، قه تاده ده لئیت: نه و قه ترانه له هه موو شتیک با شتر ناگر کاری
تی ده کات، ئیبوو عه باسو ده لئیت: مه به ست لیژده دا به ﴿قَطِرَانٍ﴾ واتہ: مسی تواوه،^۶ وه له وانه شه نه م
نایه ته ی خویند بیتته وه: ﴿سَرَابِلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ﴾ واتہ: پۆشاکیکیان له مسیک ی گهرمی زۆر گهرم
بۆ نه کریت، هه ر به و شیوه یه ش پیاویت کراوه له موجاهیدو عیکریمه و سه عیدی کوپ ی جوبه یرو
حه سه ن و قه تاده وه.^۷ پاشان خوی گه وره ده فہرموویت: ﴿تَلْفَحُ وُجُوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ﴾^۸
ده م و چاویان به ناگر ده سوتیت لیوه کانیان هه لده قرچیت، ئیمامی نه حمد ده لئیت: یه حیای کوپ ی
ئیسحاق بۆی باسو کردین، نه بانی کوپ ی زهید هه والی داینی له یه حیای کوپ ی نه بو که سیره وه له
زهیدی کوپ ی نه بو سه لامه وه، له نه بو مالیک ی نه شعریه وه ده لئیت: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فہرموی:
(چوار شت له ناو ئومه تی مندا که کرداری (سهرده می) نه قامی یه و وازی لی ناھینیت، خو هه لبرین به
بنه ماله وه، تانه دان له ره چه له ک و هیوای باران بارینی به نه ستیره کان و بالۆره به سهر مردوودا،
بالۆره که ریک نه گهر له پیش مردنی په شیمان نه بیتته وه راده وه سینریت له پۆژی قیامه تداو کراسیک ی

^۱ التکویر (۷).

^۲ الفرقان (۱۳).

^۳ ص (۳۷-۳۸).

^۴ الطبری (۵۲/۱۷، ۵۴).

^۵ الطبری (۵۶/۱۷).

^۶ الطبری (۵۵/۱۷، ۵۶).

^۷ المؤمنون (۱۰۴).

قه ترانى ره شى له بهر ده كريت له گه ل قه لغانى له (پيسته). ^۱ ته نها موسليم خوى هيناويه تى، ^۲ خوى گه وره ده فهرموويت: ﴿لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ﴾ بۆ نه وهى خودا هر كه سيك به پيى ناكارى و كردارى خوى سزا بدات، له پوژى قيامه تدا وهك خوى گه وره له نايه تيكي ترده فهرموويه تى: ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾ ^۳ واته: تا سزاي نه وانه بدات كه خراپه يان كردووه و چاكه ي باشيش ده رياره ي كارچاكان بكات، ﴿إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ به راستى خوا ليپرسينه وهى خيرايه، واته: له كاتى ليپرسينه وهدا له به نده كانى زور خيرايه، چونكه خودا ناگاي له هه موو شتيكه، هيج شتيكى لى ون نابيت هه موو خه لكى له به رامبه ر تواناي خواوه وهك ته نها كه سيك وايه له خويان، وهك خوى گه وره له نايه تيكي ترده ده فهرموويت: ﴿مَا خَلَقُكُمْ وَلَا بِعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ ^۴ واته: وهدى هينانى هه مووتان و زيندووكرده وهتان وهك دروستكردنى ته نها كه سيك وايه، نه مه ماناي قسه كه ي مواجهيده له م نايه تدا ﴿سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ واته: به خيرا هه ژمار ده كات.

﴿هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ ^۵

خوى گه وره ده فهرموويت: ﴿هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ﴾ نه م قورئانه راكه ياندن و جارپيكه بۆ خه لكى، وهك نه م نايه ته كه خوى گه وره فهرموويه تى: ﴿لَا تُذِرْكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَّغٌ﴾ ^۶ واته: بۆ نه وهى نيوه ي پيى بترسينم و هر كه سيكى كه ش كه نه م قورئانه ي پيى ده گات، نه وه راكه يانديكه بۆ هه موو كه سيك له مروفو جنوكه، وهك له سه ره تاي نه م سوره ته دا فهرموويه تى: ﴿الرَّكَّابُ أُنْزِلَتْهُ إِلَيْكَ لِيُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ ^۱ واته: (اليه، لام، را) كتيبيكه بۆ تۆمان ناردده خواره وه، هه تا خه لكى له تاريكى به ره و پووناكى بگويزيته وه. ﴿وَلِيُنذَرُوا بِهِ﴾ هه تا پيى بيدار بكرينه وه و دهرس لى وه رگرن، ﴿وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ﴾ وه بيشزانن كه نه و خودايه كي تاكو ته نهايه، واته: نه و په ندو

^۱ احمد (۳۴۲/۵)، فهرمووده يه كي سه حيحه.

^۲ مسلم (۶۴۴/۲).

^۳ النجم (۳۱).

^۴ لقمان (۲۸).

^۵ الانعام (۱۹).

^۶ ابراهيم (۱).

ناموزگاریانه بکه نه به لکه و نیشانه له سهر نه وه که هیچ په رستراویک نیه جگه له خوا ﴿وَلِيَذْكُرْ اُولَٰئِ

الْاَلْبَٰبِ﴾ واته: تا خاوه ن او ده زانیش ناموزگاری لی وهرگرن.

ته فسیری سوره تی (العجر)

له مه که ده ها تو وه ته خواره وه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿الرَّ تِلْكَ ءَايٰتُ الْكِتٰبِ وَقُرْءَانٍ مُّبِیْنٍ ﴿۱﴾ رَبِّمَا یَوْدُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِیْنَ ﴿۲﴾ ذَرَهُمْ
یَاْكُلُوْا وَیَتَمَتَّعُوْا وَیُلٰهِهِمْ اَلْاَمَلُ فَسَوْفَ یَعْلَمُوْنَ ﴿۳﴾﴾
پوژیک دیت خوانه ناسان خوژگه ده خوانن که موسلمان بوونایه

﴿الر﴾، (نه لیف، لام، را) له سهره تای سوره تی (البقرة) دا باسی نه م پیتانه کرا پیویست ناکات
لیره دا باسی بکه ی نه وه، ﴿تِلْكَ ءَايٰتُ الْكِتٰبِ وَقُرْءَانٍ مُّبِیْنٍ﴾ واته: نه مانه به لکه و نیشانه ی نه م
کتیبه پوژنه که قورنانه و چاک و خراب نیشان ده دات، ﴿رَبِّمَا یَوْدُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِیْنَ﴾
واته: دور نیه نه وانه ی خوانه ناسن پوژیک بلین: خوژگه موسلمان بوینایه، خوی گه وره باسی
خوانه ناسان ده کات که پوژیک دیت په شیمان ده بنه وه و ده لین: خوژگه موسلمان بوینایه له دنیا دا،
سوفیانی سه وری ده لیت: له سه له مه ی کوپی کوه یله وه له نه بو زه عراوه له عه بدولاوه له ته فسیری م
نایه ته دا: ﴿رَبِّمَا یَوْدُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِیْنَ﴾ فه رموویته تی: نه م نایه ته باسی
نه وجه نه میانه ده کات کاتیک که تاوانبارانی موسلمانان ده بینن له ناو ناگر دینه ده ره وه،^۱ نیبنو جه ریر
پیوایه تی کردوه که نیبنو عه باسو نه نه سی کوپی مالیک مانای نه م نایه ته یان واکردوه: ﴿رَبِّمَا یَوْدُ
الَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِیْنَ﴾ یانی پوژیک که خوی گه وره تاوانبارانی موسلمانان به ند ده کات
له گه ل بته رستاندا له ناو ناگر دا بته رستان ده لین به و موسلمانان تاوانبارانه: نه وه ی نیوه له دنیا ده تان
په رست هیچ سودیکی پی نه گه یانندن، خوی گه وره تووره ده بیت له موشریکه کان و به سوزو به زه یی
خوی خاوه ن باوه پان له ناگر ده رده هیئت، له بهر نه وه یه خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿رَبِّمَا یَوْدُ
الَّذِیْنَ كَفَرُوْا لَوْ كَانُوْا مُسْلِمِیْنَ﴾،^۲ خوی گه وره هه رده شه له خوانه ناسان ده کات و ده فه رموویت:

^۱ الطبری (۶۲/۱۷).

^۲ الطبری (۶۲/۱۷).

﴿ذَرَهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا﴾ واته: وازيان لى بېنه با بخون و خوش پابوين، بو كوى ده چن، وهك
 نه م نايه تەيش كه ده فەرموويت: ﴿قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾^۱ واته: بيزه: پابوين
 بيگومان چاره نوستان هەرناو ناگره، وه ده فەرموويت: ﴿كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ تُجْرَمُونَ﴾^۲ واته:
 كومه لى تاوانباران بخون و كه ميک پابوين نيوه خه لكانىكى تاوانكارن، بويه خواى گه وره ده فەرموويت:
 ﴿وَيُلْهِمُهُمُ الْأَمْلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ واته: با ئاره زوو سه رقاليان بكات له ته وبه كردن و گه پانه وه بو لاي
 خودا، به و زوانه چاره نووسى خويان ده زانن.

﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ۖ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجْلَهَا وَمَا يَسْتَخِرُونَ ۖ ﴿٥﴾﴾

هه موو شارو تيره يه كه كاتى خويى بو ديارى كراوه

خواى گه وره ده فەرموويت: ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ۖ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ
 أَجْلَهَا وَمَا يَسْتَخِرُونَ﴾ واته: نيمه خه لكى هيج شارى كمان قه نه كردوه مه گين له پيشدا نوسراويكى
 ديارو زانراومان بو دانابيت، هيج تيره يه كيش له پيش پوژى خوى نامريت و هه رگيز دواش ناخريت،
 خواى گه وره ليژه دا باسى كردوه كه هيج شارىك ويران و كاوول ناكات هه تا به لگه و نيشانه ي ته واويان
 بو پرون نه كاته وه، موله تى زيانيان ته واو نه بيت، هه رگه ليكيش كاتى له ناوچوونيان هات هه رگيز دوا
 ناخريت له و كاته ي كه بويان ديارى كراوه و پيشيش ناخزين، نه مه ناگادار كردنه وه يه كه بو خه لكى
 مه ككه و نامورگاريه كيشه بويان، هه تا كول بدهن و واز له و بته رستى و لاسارى و بيدينييه ي خويان بينن
 كه ده بيته هوى له ناوچوون و ته فرو تونا بوونيان.

﴿وَقَالُوا يَتَأَيَّهَا الَّذِي نَزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ۖ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

﴿مَا نُنَزِّلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ ۖ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ۖ ﴿٩﴾﴾

بوختانى كافران بو پيغه مبه ر(ﷺ) كه گوتوو يانه شيته و داواى دابه زيني فريشته يان كردوه،
 وه لامى خواش بويان.

خواى گه وره ده فەرموويت: ﴿وَقَالُوا يَتَأَيَّهَا الَّذِي نَزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ﴾ واته: خوانه ناسان
 وتيان: نه ي نه و كه سه ي كه قورئان نيردراوه ته خوار بو سهرت، به راستى تو شيتى، خواى گه وره
 باسى بيديني و لاسارى و كه لله په قى نه وانه ده كات كه تومه تى شيتى ده دهنه پال پيغه مبه ر(ﷺ)

^۱ ابراهيم (۳۰).

^۲ المرسلات (۴۶).

نه لئین: تو بانگی نیمه ده کی که شوینت بگه وین واز له پئو په چیه بابو باپیرانمان بینین، به راستی نیمه ی تو ده یللی شیتی نه بیت هیچی تر نیه، ﴿لَوْ مَا تَأْتِنَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾^۱ واته: نه گهر راست ده کی که پیغه مبه ری، ده ی بۆ فریشته ناهینیت بۆ لامان شایه تی بده ن له سر نه وه ی که تو هیناوتنه راسته، وه ک خوی گه وره له نایه تیکی تر دا ده فهرموویت که فیرعه ون وتویه تی:

﴿فَلَوْلَا أَلْفِي عَلَيْهِ أَسُورَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَكُ مَقَرَّنِينَ﴾^۲ واته: ده بۆچی بازنی

تالتونی پی نه دراوه؟ (نه گهر راست ده کات) یان فریشته ی (که واهی ده ری) له گه لدا نه هاتووه. ﴿وَقَالَ

الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ إِقَاءَنَا لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا الْمَلَكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا

﴿۱۱﴾ یوم یرون المَلَكَةُ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حَجْرًا مَّحْجُورًا﴾^۳ واته: نه وانه ی به هیوای دیداری

نیمه نین (له پوژنی دوا پیدا) ده لئین نه وه بۆ فریشته نانیردریته خواره وه بۆ سه رمان یا خود

په روه ردگارمان نابین سویند به خوا به راستی نه وانه له ده روونی خویاندا خویان به گه وره ده زانی و

سه رکه شیه کی گه وره یان کرد، نه و پوژنه ی فریشته کان ده بینن (کاتی مردن یان قیامت) له و پوژنه دا

هیچ مژده یه ک بۆ تاوانباران نیه و ده لئین (په نامان بده ن) به په نادانی پاریزراو. خوی گه وره لیږه دا

وه لامیان ده داته وه و ده فهرموویت: ﴿مَا نُنَزِّلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ﴾^۴ واته: نیمه

فریشته نانیرین مه گین به راست و په واه، نه و کاته ش نه وان مؤله ت نادرین، موجهید له م نایه ته دا ده لئیت:

﴿مَا نُنَزِّلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾^۵ نیمه فریشته نانیرین مه گین به په یام و جه زده به وه نه بیت. ^۲ واته: یان

په یامیان پییه بوتا یان سزاتان ده دهن، پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا

لَهُ لَحَافِظُونَ﴾^۶ واته: نیمه خومان نه و قورنانه مان ناردووه ته خوار، هر نیمه ش ده پیاریزین، له هر

ده ست تیوه ردانیك و گورانکاریه ک تییدا بکریت، چونکه خودا خوی نه و قورنانه ی ناردووه ته خوار بۆ

پیغه مبه ر(ﷺ) هر خوشی پاریزه ریته تی له هه موو ده ستکاریه ک و نالوگور کردنیك تییدا بکریت.

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۰﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۱۱﴾ كَذَلِكَ

نَسَلُّكَ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۱۲﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۳﴾﴾

^۱ الزخرف (۵۳).

^۲ الفرقان (۲۱-۲۲).

^۳ الطبري (۶۸/۱۷).

گالتہ کردنی بٲٲہ رستانی ھہ موو گہ لیک بہ پیفہ مبرہ کانیاں

خوای گہ ورہ دہ فہ موویت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۰﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا

كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ واتہ: واتہ: پیس له تو پیفہ مبرہ رانمان ناردووہ بؤ ناو کومہ لہ کانی پیشینہ، ہیچ پیفہ مبریکیان بؤ نہ ہاتوہ مہ گین داویاننہ تہ بہر گالتہ و تہ شہر، خوای گہ ورہ دلخوشی پیفہ مبرہ کہی دہ داتہ وہ لہ سہر باوہ رنہ ہینانی خوانہ ناسانی قورہیش، کہ زور دلگران نہ بیت، چونکہ پیشہی خوانہ ناسان ھہر وابووہ لہ ناو گہ لہ پیشوہ کانیشدا، ہیچ گہ لیک نہ بووہ کاتیک کہ پیفہ مبرہ رانیاں بؤ ہاتووہ زوریک لہ و گہ لانہ برہوایان پی نہ ہیناوہ و دہستیان داوہ تہ گالتہ و تہ شقہ لہ پیی، بؤیہ خوای گہ ورہ دہ فہ موویت: ﴿كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ﴾ واتہ: ھہر بہ و شیوہ یہ یہ نیمہ خوانہ ناسی دہ خہینہ دلی تاوانبارانہ وہ، نہ وانہی کہ خویان بہ زل دہ زانن و لاساری دہ کەن و لہ پیی راست لادہ دہن و شوینی بہ یامی خوا ناکہ ون، نہ نہ سو و حہ سہنی بہ سری وتوویانہ: ﴿كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ﴾ یانی: نیمہ شیرک و بیباوہ پی دہ خہینہ دلی خوانہ ناسانہ وہ. ^۱ ﴿لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ﴾ واتہ: برہا بہم قورئانہ ناہینن، سروشتی پیشینہ کانیش ھہر وا بووہ، پوشنہ کہ خوای گہ ورہ چی بہ سہر نہ و خوانہ ناسانہ ہینا کہ برہوایان بہ پیفہ مبرہ کانی نہ ہینا و چون لہ ناوی بردن و قہری کردن، وہ چونیش پیفہ مبرکان و شوینکہ وتووہ کانیاںی پرگار کرد لہ دنیا و لہ قیامہ تدا.

﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿۱۱﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ

مَسْحُورُونَ ﴿۱۲﴾﴾

نہ وانہی لاسار و خوانہ ناسن ھہر چہ ندہ نیشانہ یان نیشان بلدیٹو بہ چاوی خوشیاں بینینن ھہر برہا ناہینن

خوای گہ ورہ باس زور بیدینی و لاساری و خو بہ زلدانینی خوانہ ناسان دہکات بہ رامبر بہ ھہق دہ فہ موویت: ﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ﴾ واتہ: نہ گہر دہر گایہ کیان لہم ناسمانہ وہ بؤ بکریٹہ وہ و پییدا برہنہ سہرہ وہ برہا بہ نہ و ہیش ناکہن، بہ لکو نہ لئین: ﴿لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ﴾ واتہ: نیمہ چاومان بہ ستراوہ و جادوومان لیکراوہ، مواہیدو

ئیبینو که سیر و زه حاک ده لئین: ﴿إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَرُنَا﴾ واته: چاومان به ستراره. ^۱ قه تاده ده لئیت له ئیبینو عه باسه وه: واته: چاومان گیراوه، عه وفی ده لئیت له ئیبینو عه باسه وه نه لئین: لیمان گۆپاوه و جادوومان لی کراوه. ^۲ ئیبینو زهید ده لئیت: ﴿سُكِّرَتْ أَبْصَرُنَا﴾، (السكران: سه رخوش) نه و که سه یه که عه قلی له ده ست داوه.

﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّظِيرِ﴾ ^(۱۶) وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ^(۱۷) إِلَّا مَنْ أَصْرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شَهَابٌ مُبِينٌ ^(۱۸) وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ^(۱۹) وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشَ وَمَنْ لَكُمْ لَمْ يَرْزُقْ

ده سه لاتی خودا و نیشانه کانی له ئاسمانه کان و زه میندا

خوای گه وره ده فه موویت: ﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّظِيرِ﴾ ^(۱۶) وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ^(۱۷) إِلَّا مَنْ أَصْرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شَهَابٌ مُبِينٌ ^(۱۸) واته: له م ئاسمانه چهند بورجیکام وه دی هیناوه و پازاندووه ته وه بۆ نه وانه ی که سیر ده که ن، نه وانه شمان له هه موو شه یتانیکی نه فرین لیکراو پاراستوه مه گین نه وه ی به په نهانی گوی ده گریت نه وه گره ئاگریکی پووناک پاوی ده نیت، خوای گه وره باسی وه دیهینانی نه م ئاسمانه ده کات که چنده به رزه و چون به نه ستیره ی وه ستاوو گه پۆک پازاندووه تیه وه، که پره له نیشانه و به لگی سه رسوپهینه رو بۆ نه و که سانه ی که به تیرپامانه وه چهند جارێک سهیری ده که ن، به سهیرکردنی چاویان نه بله ق ده بیت، بۆیه موجهیدو قه تاده ده لئین: مه به ست به (البروج) لیڤه دا نه و نه ستیرانه یه. ^۲ نه م ئایه ته وه ک نه و ئایه ته وایه که خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿نَبَارَكُ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا﴾ ^۳ واته: سه روه ری بۆ نه و که سه یه که چهند بورجی له ئاسماندا دامه زراندووه. عه تیه ی عه وفی ده لئیت: (البروج) لیڤه دا بریتیه له و کۆشکانه ی پاسه وانی تیدایه. ^۴ خوای گه وره گری ئاگری کردووه به پاسه وان له ئاسماندا بۆ پاوانانی نه و شه یتانانه بۆ نه وه ی گوپیستی قسه ی فریشته به ریزه کان نه بن، هر شه یتانیکی یاخی ببیت و لییان نزیک ببیت وه بۆ نه وه ی قسه یه ک بدزیت، گریکی ئاگری پووناکی بۆ دیت و له ناوی ده بات، هه ندی جار نه و قسه ی که وه ری ده گریت،

^۱ الطبري (۷۴/۱۷).

^۲ الطبري (۷۵/۱۷).

^۳ الطبري (۷۷/۱۷).

^۴ الفرقان (۶۱).

^۵ البغوي (۴۵/۳).

دەيدات بە يەككە لە خواری خۆيەو پېش ئەوھى گېرى ئاگرەكە پېيى بگات، ئەمىش بۇ يەككى تر لە خواری خۆيەو، ئەمىش دەيگەيەننە دۈستەكەي لە جادوگەر فالىچىكان، كە لە فەرموودەي سەحىدا ھاتوودە باس كراو، وەك بوخارى پىوايەتى كىردوودە لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا لە ئەبو ھورەيرەو، لە پېغەمبەرى خواوہ (ﷺ) كە فەرموويەتى: (كاتىك خاى گورە فەرمانىك دەردەكات لە ئاسماندا فرىشتەكان بالەكانيان دەدن بە يەكدا وەك فەرمانبەردارىەك بۇ خوا كە وەك ئاسنىك وايە بىدەي بە بەردىكى سافدا)، چۆن دەنگى لىوہ دىت، جا ئەو كاتە ترسى دلىان دادەمركىت و ئەلن: پەرەردگارى ئىوہ چى گوت؟ ئەلن ئەوھى گوتى: خودا راستى فەرموودە، ھەر ئەمىشە ھەرەپايە بەرزو مەزن، شەيتانەكان ئەوانەي بە پەنامەكى گوى دەگرن ھەندى لەوقسەيە دەيبيستن، ئەوانەيش قسە دەدن ئابەم شىوہيەن: ھەر يەكەيان بەسەر ئەوى ترەوہ، (سوفيان بە دەستى وىناي شتەكەي كىردو نىوان پەنجەكانى دەستى راستى كىردو وپاشاندانەدانە بەسەر يەكەوہ دايان)، جارى وا ھەيە گېرى ئاگرەكە دەگاتە ئەوھى گوى دەگىت دەيسوتىننە! لە پېش ئەوھى خوى بگەيەننە ھاوہ لەكەي، جارى واش ھەيە گېرى ئاگرەكە پىيى ناگات، جايەك دەيگەيەننە ئەوھى لە دواوہيانەو لە خواری خويانەوہيە ھەتا دەيگەيەننە سەر زەوى (پېش دەچىت سوفيان گوتىت: ھەتا دىتە سەر زەوى) دەگاتە دەستى ئەو جادوگەرە يان ئەو فالىچى، ئەمىش سەد درۆى ترى پىوہ دەلكىننەت و بىرواي پى دەكرىت، مەردم ئەلن: فلانە پۇژو فلانە پۇژ پىيى نەگوتىن فلانە شت و فلانە شت دەبىت، بىنيمان ئەو قسەيە راست دەرچوو كە لە ئاسمانەوہ بىستبووى). ^۱ پاشان خاى گورە باسى زەمىن دەكات كە چۆن دروستى كىردوودە و پاى خستوودە و الاو تەختى كىردوودە كە پىرە لە كىوى بەرزو شىوو زەوى لماوى و ھەموو جۆرە پووەكىكى وەك ميوہ و كشتوكال تىدا پواندوودە، وەك دەفەرموويت: ﴿وَالْأَرْضُ مَدَدْنَهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوْسَى وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ واتە: زەوىشمان كىردوودە بە پاىخو كىوہكانىشمان تى فرىداوہ، ھەموو جۆرە پووەكىكىشمان بەرپىك و پىكى تيا پواند، ئىبنو عەباس دەلن: ﴿مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ واتە: بە دىارى كراو بەئەندازە، سەعیدى كوپى جوبەيرو عىكرىمەو ئەبو مالىك و موحامىدو ھەكەمى كوپى عوتەببەو ھەسەنى كوپى موحەمەدو ئەبو سالىح و قەتادەيش ھەر وايان وتوودە. ^۲ پاشان خاى گورە دەفەرموويت: ﴿وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشَ﴾ واتە: ھۆكارى زىانىشمان لە وىدا بۇ پىكەينان و ئاسانكارى تەوايشمان بۇ كىردوون لە ھەموو پوويەكەوہ، ﴿وَمَنْ لَسْتُمْ

^۱ فتح الباري (۲۳۱/۸).^۲ الطبري (۸۱-۷۹/۱۷).

لَمْ يَرْزُقِينَ ﴿۱۰﴾ واته: بۆ نه وانه‌یش که ئیوه بژیویان ناده‌ن (وناگاتان هه‌رلییان نییه)، موحامید ده‌لیت: له چوارپی و مه‌پو مالات. ^۱ ئیبینو جه‌ریر ده‌لیت: له به‌نده و که‌نیزه‌ک و مه‌پو مالات، که مه‌به‌ست لی‌ره‌دا نه‌وه‌یه که خوی گه‌وره منه‌ت ده‌کات به‌سه‌ریاندا له‌سه‌ر نه‌وه‌موو ئاسانکاریه‌ی بۆی په‌خساندوون، بۆ وه‌ده‌سته‌ینانی بژیویان و نه‌و شتانه‌ی که خودای مه‌زن بۆی پام هیناون وه‌ک ولاغی سواری و مه‌پو مالات که گۆشته‌که‌ی ده‌خۆن و نه‌و به‌نده و که‌نیزانه‌ی که به‌کاریان دینن و خزمه‌تی خۆیانی پی ده‌که‌ن، که پۆزییان لای نه‌و خودایه که دروستی کردوون، له‌سه‌ر نه‌وان نیه، به‌لکو سووده‌که‌ی بۆ نه‌وانه، پۆزیشیان له‌سه‌ر خودای گه‌وره‌یه ^۲.

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ﴾ (۱۱) وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَّاحٍ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿۱۲﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿۱۳﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿۱۴﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿۱۵﴾

که نجینه‌ی هه‌موو شتی‌ک لای خوایه

خوی گه‌وره لی‌ره‌دا باسی نه‌وه‌مان بۆ ده‌کات، که هه‌ر خۆی خاوه‌نی هه‌موو شتی‌که و هه‌موو شتی‌ک لای نه‌و سوک و ئاسانه و هه‌موو که‌نجینه‌کان به هه‌موو جو‌ره‌کانیه‌وه خۆی خاونه‌تی وه‌ک ده‌فه‌رموویت: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ﴾ واته: که‌نجینه‌ی هه‌موو شتی‌ک لای ئیمه‌یه، نه‌وه‌شمان هه‌ر به نه‌ندازه‌ی دیاری‌کراو نارده‌وه‌ته خوار، واته: خودا خۆی چۆن مه‌یلی لی‌بیت و بیه‌ویت و ده‌کات، نه‌وه‌یش په‌یوه‌ندی به کارزانی و سۆزو به‌زه‌یی خوداوه‌یه، پیویست نیه له‌سه‌ری، خۆی برپاری داوه که به سۆزو به‌زه‌یی بیت، به‌زیدی کوپی نه‌بو زیاد ده‌لیت: له نه‌بو جوحه‌یفه‌وه له عه‌بدولاوه: هیچ سالتیک نیه بارانی زیاتر تیدا بباریت له سالتیکی تر، به‌لام خودای مه‌زن نه‌وبارانە دابه‌ش ده‌کات له نیتوانیاندا به مه‌یلی خۆی سالتی لی‌ره‌و سالتیکی‌تر له شوینیکی ترپاشان نه‌م ئایه‌ته‌ی خویند: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ﴾ ^۳ ئیبینو جه‌ریریش پیوایه‌تی نه‌م فه‌رموده‌یه‌ی کردووه.

سوودی (با)

خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَّاحٍ﴾ واته: باکانمان نارد تا موتوربه بکه‌ن واته: هه‌ور ئاوس بکه‌ن، هه‌تا ئاوی لی‌بیت و داروده‌خت ئاوس بکه‌ن و شکۆفه و که‌لاکانی بکاته‌وه، خوی

^۱ الطبري (۸۲/۱۷).

^۲ الطبري (۸۲/۱۷).

^۳ الطبري (۸۴/۱۷).

گه وړه باسى باى كردووه به شيوهى كو هيناويه تى بو نه وهى به روبرومى ه بىټ، به پيچه وانهى باى نه زوكه وه (الريح العقيم) كه به تاكى هيناويه تى و وه سفيشى كردووه به نه زوك، واته باى بى به روبروم، چونكه به روبروم به دوو شت يان زياتر نه بىټ، نابىټ. له عه بدولاي كوپى مه سعو ده وه له م نايه ته دا:

﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَّاحٍ﴾ ده لىټ: با په وانه ده كرىټ ناو هه لده كرىټ له ناسمانداو پاشان نه و بايه

هه وړ ده جولئىټ و ناوس ده بىټ و پر ده بىټ له ناو، وهك چوڼ وشترى ناوس گوانى پر ده بىټ له

شير.^۱ ئيبنو عه باسو ئيبراهيمى نه خه عى و قه تاده ش هه و ايان و تروه.^۲ زه حكاك ده لىټ: خواى گه وړه

با ده نىرئىټ بو هه وړو ناوسى ده كات و پر ده بىټ له ناو.^۳ عوبه يدى كوپى عومه يري له يس ده لىټ:

خواى گه وړه باى مزگيڼيدهر ده نىرئىټ زهوى ده سرپټ و پاكي ده كاته وه، پاشان باى به رزكه ره وه

ده نىرئىټ هه وړ به رز ده كاته وه و دهيجولئىټ، پاشان باى كوكه ره وه ده نىرئىټ نه و هه وړه كوكه كاته وه،

پاشان خواى گه وړه باى دار ناوس ده نىرئىټ دارو دره خت ناوس ده كات پاشان نه م نايه ته ي خوڼنده وه:

﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَّاحٍ﴾.^۴

يه كيك له به هره كاني خودا ناوى شيرين و سازگاره

خواى گه وړه ده فه مووئىټ: ﴿فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ﴾ واته: له

ناسمانه وه ناومان ناره خواره وه، ئيوه مان پى تير ناو كرد، ئيوه ناتوانن له لاي خوتان نه و ناوه

پاگرن و بيهيڼنه وه، نه و ناوهى ده يباريڼين ده توانن لىټ بخونه وه نه گه ر بمان ويستايه ده مانكرده

ناويكى تال. وهك له نايه ته تر دا له سوره تى (الواقعة) دا خواى گه وړه فه رموويه تى: ﴿أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي

تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ﴾ واته: جا

پيم بلين نه و ناوهى كه ده يخونه وه، نايان ئيوه له هه وړه وه ده يباريڼين يا ئيمه ده يباريڼين، نه گه ر بمان

ويستايه ده مانكرده به ناويكى زور سوږى تال، ئيتربو سوپاسى خوا ناكهن. وه له نايه تيكي تريشدا

خواى گه وړه فه رموويه تى: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ

^۱ الطبري (۸۶/۱۷).

^۲ الطبري (۸۸-۸۷/۱۷).

^۳ الطبري (۸۸/۱۷).

^۴ الطبري (۸۸/۱۷).

^۵ الواقعة (۷۰-۶۸).

تَسْمُوتُ^۱ واته: هر خدایه له ناسمانه وه بارانیکې بڼه باراندن که نیوه لږې دهڅونه وه و پوه کی پی سهوز ده بیت و مه پو مالاتی لی ده له وه پښن، پاشان خوی گه وړه ده فـرمویت: ﴿وَمَا أَنشُرْ لَهُ بِخَزِينٍ﴾ واته: نیوه ناتوانن نه و ناوه راگرن و پاریزگاری لی بکن به لکو نیمه ده یبارینن و راشی ده گرین بۆتان و به شیوه ی پوویارو کانیاو له ناو زه میندا بۆتان ده ردینن، نه گـر خدا مه یلی لی بیت نه و ناوه پو ده کات به ناخی زه مینداو وشکی ده کات، به لام خدا به په حمی خوی ده یبارینیت و شیرینیشی کردووه و له کانیاو پوویارو بیردا پایگرتووه، بڼه وه ی به دریزایی سال بۆیان بمینیتـه وه و لږې بخونه وه و مه پو مالاته کانیاو پی ناودهن و دارو درهخت و کشتوکالیشی پی ناودیږی بکن.

باسی توانای ده سه لاتی خدا که خه لکی دروست کردووه و ده یمړینیت و پاشانیش زیندووی ده کاته وه

خوای گه وړه ده فـرمویت: ﴿وَأَنَا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ﴾ واته: هر څومانین گیان ده به خشین و گیان ده کیشین، نیمه ش میراتی به ریانین، لیره دا خوای گه وړه باسی ده سه لاتی و توانای خوی ده کات که هر خوی خه لکی دروست کردووه و ده یمړینیت. له پوږی قیامه تیشدا زیندوویان ده کاته وه، هر خوی ده مینیتـه وه نامریت و خدا خوی خاوه نی زه مینه و نه وه یش له سه زه میندایه و له پاشه پوږیشدا هر بڼه لای نه و ده گه پښه وه، پاشان ده فـرمویت: ﴿وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَخْرِينَ﴾ واته: ناگدارین له وانه ی له پیش نیوه بوون و، ده شزانین کین نه وانه ی له دوی نیوه دین، نیبنو عه باس ده لیت: ﴿الْمُسْتَقْدِمِينَ﴾ واته: نه وانه ی له پیش نیمه وه مردوون له ناده مه وه (سه لامی خوای لی بیت) هـ تا نیستا، ﴿الْمُسْتَخْرِينَ﴾ واته: نه وانه ی زیندوون و نه وانه یش له پاشان ده بن هـ تا پوږی قیامه ت.^۲ هر به م شیوه یه پیوایه ت کراوه له عیکریمه و موجهیدو زه ححاک و قه تاده و موجه مه دی کوپی که عب و شه عبی و که سانی تریشه وه.^۳ نیبنو جه ریر پیوایه تی کردووه له موجه مه دی کوپی نه بو مه عشره وه نه ویش له باوکیه وه، که له عه وفی کوپی عه بدولاوه بیستوویه تی که له باره ی نه م نایه ته وه: ﴿وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَخْرِينَ﴾ قسه یان کردووه ونه و وتوویه تی: مه به ست له م نایه ته سه ف و پیزه کانی نویژه، موجه مه دی کوپی که عب ده لیت: نه خیر وانیه، مه به ست

^۱ النحل (۱۰).^۲ الطبري (۹۱/۱۷).^۳ الطبري (۹۲/۹۰/۱۷).

به ﴿الْمُسْتَقْدِمِينَ﴾ مردوان و کوژداوانه و به ﴿الْمُسْتَخْرِينَ﴾ یش نه واننه له مه و دوا په یدا ده بن، ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ واته: په روه ردگارت هه موویان کۆده کاته وه و هه ر خوی کارزان و زانایه، عه و فی به موحه مه دی کوپی عه بدولای ووت: خودا سه رکه و توت بکات و پاداشتی چاکه ت بداته وه^۱.

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ﴾ (۳۶) ﴿وَالْجَنَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُورِ﴾ (۳۷)

نه و مادهی که مرو شو جنوکه ی لی دروست بووه

خوای گه وره ده فه موویت: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ﴾ واته: نیمه مرو فمان دروست کرد، له قوپه په شه ی ترشاوی په ق هه لاتوو، ئیبنو عه باس و مواهیدو قه تاده ده لئین: مه به ست به ﴿صَلْصَلٍ﴾ لیږده دا، خولی وشکه،^۲ به لام دیاره نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته یه که خوای گه وره فه رموویه تی: ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ كَالْفَخَّارِ﴾^۳ واته: ناده مینی دروست کرد له قوپکی وشکه وه بووی وه ک سواله ت. دیسان له مواهیده وه: ﴿صَلْصَلٍ﴾ واته: قوپی گه نیوو ترشاو.^۴ مانای نایه ت به نایه ت بکریت زور چاکتره، خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ﴾ له قوپی په ش ترشاوی په ق، وه ده فه رموویت: ﴿وَالْجَنَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُورِ﴾ واته: له پیشتردا جنوکه مان وه دی هینا له ناگریکی به هالاو به تین، ئیبنو عه باس ده لئیت: نه و ناگره به تینه ی که کوشنده یه.^۵ نه بو داودی ته یالیسی ده لئیت: شوعبه بوی گیراینه وه له نه بو ئیسحاقه وه ده لئیت: نایا قسه یه کت بو بگیری مه وه که له عه بدولای کوپی مه سعودم بیستوه، ده یوت: نه م ناگره به تینه ﴿السَّمُورِ﴾ به شیکه له هه فتا به ش له و ناگره به تینه ی که جنوکه ی لی دروست کراوه، پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿وَالْجَنَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُورِ﴾^۶ وه له فه رموده ی سه حیجدا هاتوه: (فریشته له پووناکی - نور - دروست کراوه، جنوکه له بلئسه ی ناگری بیډوکه ل دروست کراوه،

^۱ الطبری (۹۰/۱۷).

^۲ الطبری (۹۶/۱۷).

^۳ الرحمن (۱۴).

^۴ الطبری (۹۷/۱۷).

^۵ الطبری (۹۹/۱۷).

^۶ الطبری (۲۱/۱۶/۱۷).

ئادەمیش لەو دەروست کراوە کە بۆتان باس کراوە).^۱ مەبەست ئەم نایەتە ئاگادارکردنە وەبە لەسەر بەرپرسی ئادەم (سەلامی خۆی لێ بێت) و چاکی توخمە کە ی و پاکیه‌تی جەوهەری.

﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَلِیْقٌ بَشَرًا مِّن صٰلٰصِلٍ مِّن حَمَلٍ مَّسْنُونٍ ۝۲۸﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوْحِي فَقَعُوْا لَهُ سٰجِدِيْنَ ۝۲۹ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُوْنَ ۝۳۰ إِلَّا إِبْلِیْسَ أَبٰی أَن یَّكُوْنَ مَعَ السَّٰجِدِيْنَ ۝۳۱ قَالَ یٰٓإِبْلِیْسُ مَا لَكَ أَلا تَكُوْنَ مَعَ السَّٰجِدِيْنَ ۝۳۲ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِن صٰلٰصِلٍ مِّن حَمَلٍ مَّسْنُونٍ ۝۳۳﴾

دروست کردنی ئادەم و فەرماندان بە فریشتەکان کە سوژدەیی بۆ بێهەن و یاخی بوونی شەیتان

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَلِیْقٌ بَشَرًا مِّن صٰلٰصِلٍ مِّن حَمَلٍ مَّسْنُونٍ ۝۲۸﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوْحِي فَقَعُوْا لَهُ سٰجِدِيْنَ ۝۲۹ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُوْنَ ۝۳۰ إِلَّا إِبْلِیْسَ أَبٰی أَن یَّكُوْنَ مَعَ السَّٰجِدِيْنَ ۝۳۱ قَالَ یٰٓإِبْلِیْسُ مَا لَكَ أَلا تَكُوْنَ مَعَ السَّٰجِدِيْنَ ۝۳۲ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِن صٰلٰصِلٍ مِّن حَمَلٍ مَّسْنُونٍ ۝۳۳﴾ واتە: کاتێک پەرودەرنەدەت بە فریشتەکانی وت: وا من مَرُوفَمَ لە قورە پەشەیی ترشای و شکەلاتو دروست کردوو، هەر کاتێک پێکۆپیکم کردو لە گیانی خۆم فوم پێدا کرد، ئێوە دەبێت سوژدەیی بۆ بەرن، فریشتەکان گشت سوژدەیان برد، شەیتان نەبێت ﴿إِلَّا إِبْلِیْسَ﴾ کە ملی نەدا لەگەڵ سوژدە بەرەکان بێت، لێرەدا خوای گەورە فریشتەکان ئاگادار دەکاتە وە پیش ئەوەی ئادەم دروست بکات و پرسی لێ بنیّت و فەرمان بکات بە فریشتەکان سوژدەیی بۆ بەرن، وە باسی سەرپێچی شەیتان دەکات (کە دوژمنی سەرسەختی ئادەمە) لە نێوان ئەو هەموو فریشتەدا سوژدە نابات لەبەر حەسودی و لاساری و بێ دینی و خۆ بە زلزانینی و شانازی کردن بە پڕۆپۆچە وە بۆیە خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿قَالَ یٰٓإِبْلِیْسُ مَا لَكَ أَلا تَكُوْنَ مَعَ السَّٰجِدِيْنَ﴾ واتە: ئەی ئیبلیس تۆ چیتە، لەگەڵ ئەم سوژدە بەرانە سوژدە نابەیی؟ ﴿قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِن صٰلٰصِلٍ مِّن حَمَلٍ مَّسْنُونٍ﴾ واتە: شەیتان وتی: من چۆن سوژدە ببەم بۆ مَرُوفَمَ لە قورە پەشەیی گەنیوی پەق هەلاتو دروستت کردوو، وەك ئەم نایەتە کە خوای گەورە دەفەرموویت: شەیتان وتی: ﴿قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِيْ مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِیْنٍ﴾ واتە: من لەو بەرپزترم مەنت لە ئاگر دروست کردوو، ئەوت لە قورە دروست کردوو،

^۱ مسلم (۲۲۹۴/۴).

^۲ الاعراف (۱۲).

وہ لہ نایہ تیکی تردا خوی گورہ دہ فہ رمویت: ﴿ قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْت عَلَىٰ ۖ وَاتِه: شہیتان وتی: نہ مت بہ زلتر زانیوہ لہ من.

﴿ قَالَ فَأَخْرِجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَٰجِعٌ ۖ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ۖ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۖ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ۖ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ۖ ﴿٣٨﴾

دہر کردنی شہیتان لہ بہ ہشت و مولہ ت پیدانی ہتا پوڑی قیامت

خوی گورہ دہ فہ رمویت: ﴿ قَالَ فَأَخْرِجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَٰجِعٌ ۖ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ۖ وَاتِه: لیترہ (بہ ہشت) برہ دہرہ وہ تو لہ لای من دہرکراوی تا پوڑی قیامت نہ فرہ تی خودا لہ سہر تویہ، ﴿ قَالَ ۖ شہیتان وتی: وہک خوی گورہ دہ فہ رمویت: ﴿ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۖ وَاتِه: نہی پہرہ رندہم مولہ تم بدہ ہتا پوڑی زیندووبوونہ وہ، خوی گورہ وہ لامی دایہ وہو ﴿ قَالَ ۖ فہ رموی: ﴿ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ۖ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ۖ وَاتِه: برہ تو لہ مولہ ت دراوانی، ہتا وہختی دیاریکراو، خوی گورہ باسی نہ وہ دہکات کہ فہرمانی دہرکرد برہ شہیتان لہو شوینہی خوی دہرچیت کہ تییدا بووہ لہ گہل فریشتہ بہ پیزہ کاندہ، چونکہ نہ فرینی لیکراوہ و بیہ شہ لہ بہ زہی خودا، نہو نہ فرینہش لہ گہلیہ تی و لی نابیٹہ وہو بہر دہ وامہ لہ سہری ہتا پوڑی قیامت. لہ سہ عیدی کوپی جوبہ یرہ وہ دہ لیت: وہختیک کہ خودا نہ فرینی کرد لہ شہیتان، پوخساری لہ شیوہی فریشتہ وہ گورا (واتہ شیوہیہ کی تری وەرگرت) ہاواریکی وای لیوہ ہات، ہموو ہاواریکی تری لہ دنیا دا ہتا پوڑی قیامت ہر بہو شیوہیہ، نیبنو نہ بی حاتم نہم فہرموودہی پیوایہ ت کردوہ.

﴿ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۖ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ۖ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ۖ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ۖ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ۖ ﴿٤٣﴾ لَمَّا سَبَعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ۖ ﴿٤٤﴾

شہیتان بہ لینی دا کہ نہوہی نادم گومرا بکات، خودایش ہہرہ شہی لیکرد بہ چوونیہ ناو جہ ہہ نہم

خوی گورہ دہ فہ رمویت: ﴿ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۖ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ۖ وَاتِه: شہیتان وتی: نہی پہرہ رندگرم ہر چون تو گومرات کردم، منیش

له سهر زه مین خرابه یان وهما له بهر چاو شیرین ده کم، هه موویان له پیگه هه له ده کم، خودای مه زن
 باسی یاخی بوون و لاساری شهیتان ده کات، که وتی: به خوی گوره ﴿بِمَا أَغْوَيْنَنِي﴾ واته: چون تو
 منت گومرا کردو له پی لات دام، ﴿لَا زَيْنَ لَهُمْ﴾ واته: خرابه له بهر چاوی نه وه کانی ناده م و شیرین
 ده کم، ﴿فِي الْأَرْضِ﴾ له سهر زه میندا، گونا میان لا خوشه ویست ده کم و هه لیان ده نیم و کولیان لی
 ناده م و هه راسانیان ده کم هه تا توشی تاوان نه بن وازیان لی ناهینم، ﴿وَلَا غَوَيْنَهُمُ أَجْمَعِينَ﴾ واته:
 هه موویان گومرا ده کم، وهك تو چون منت گومرا کردو بریارت دا له سهرم، ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ
 الْمُخْلِصِينَ﴾ واته: مه گین بهنده دل و ده روون پا که کانت، نه م نایه تانه وهك نه و نایه ته وایه که خوی
 گوره ده فهرموویت: ﴿قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ
 ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾^۱ واته: پیم بلی له باره ی نه وه ی که پیژی نه وت داوه به سهر مندا له من به زلرت
 زانیوه؟ نه گهر هه تا روژی قیامت مؤله تم بده ی، نه وه که ی (که میکیان نه بیّت) ده بیّت هه موو بخه مه
 ژیر چنگی خوم، خوی گوره یش هه ره شه ی لی ده کات و ده فهرموویت: ﴿قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ
 مُسْتَقِيمٌ﴾ واته فهرمووی: نه مه پیگه ی راستی به ره و منه، واته: هه مووتان ده گه پیته وه بو لای من،
 له سهر کرداره کانتان پاداشتتان ده ده مه وه، پاداشتی چاکه به چاکه و پاداشتی خرابه یش به سزادان،
 وهك خوی گوره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ رَبَّكَ لِبِالْمِرْصَادِ﴾^۲ واته: بیگومان په روه رنده ی تو نه وانه
 ده بینیت و ناگای لیانه، وهك نه م نایه ته یش که ده فهرموویت: ﴿وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾^۳ واته: خودا
 هه ره نه وه ی له سهره پیگه ی راستی نشان بدات، پاشان خوی گوره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ
 لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾ واته: بهنده کانی من له وانه نین که تو ده ره قه تیان
 بیّت، جگه له وانه ی شوینکه وتوی تون و گومرا بوون، واته: نه وانه ی که من شاره زام کردوون تو
 ناتوانی له پی لایان بده ی و ده ستت به وانه ناگات، مه گین نه وانه ی که شوینت که وتوون و گومرات
 کردوون، نه مه لیته دا نیستیسنای مونقه تیعه، نیبنو جه ریر لیته داقسه یه کی هیئاوه له یه زیدی کوپی
 قوسیته وه پیوایه تی ده کات و ده لیت: پیفه مبه ران له ده ره وه ی شاره که یان و دیکه یان مزگه وتیان

^۱ الاسراء (۶۲).^۲ الفجر (۱۴).^۳ النحل (۹).

هه بووه، کاتیڤ پیغه مبه ریڤ ویستبیتی داوای شتیڤ بکات له په روه ردگاری، چووہ بۆ ئه و مزگه و ته: ئه وهی خودا کردبیتی به نسیبی نویژی کردووہ و پاشان ئه وهی نیازی بووه داوای کردووہ له خودا، جاریڤ پیغه مبه ریڤ له مزگه و ته که یدا ده بیټ، له و کاته دا دوزمنی خودا (ابلیس) دیته لای له نیوان ئه وو قیبله که یدا داده نیشیت، پیغه مبه ره که ئه لیت: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) شهیتان وتی: ئایا نازانی ئه وهی په نای پی ده گریټ له خودا، ئه وه من خۆم، پیغه مبه ره که وتی: (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) وتی: سی جار ئه مهی و ته وه، دوزمنی خوا شهیتان وتی: پیم بلی به چ شتیڤ له دهستی من پزگارت ده بیټ؟ پیغه مبه ره که وتی: نه خیر، تۆ پیم بلی به چ شتیڤ زال ده بی به سهر نه وه کانی ئاده مدا، دوو جار هه ریه که یان به لینی خوی له وی تر وه رگرت، که وه لامی بداته وه، پیغه مبه ره که وتی خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ﴾ دوزمنی خوا وتی: به راستی من پیش ئه وهی تۆ له دایک ببیت ئه وه م بیستووہ، پیغه مبه ره که وتی: خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ واته: وه ئه گه ر خه ته ره و خه یال و وه وه سه یه کت بۆ هات له لایه نی شهیتانه وه یه کسهر په نا بگره به خوا به راستی هه ر ئه و بیسه ری زانایه. سویند به خوا کاتیڤ نه بووه که هه ستم به تۆ کردبیت مه گین په نام بردووہ به خوا لیت، دوزمنی خوا وتی: پاست ده که ی به وه تۆ له دهستی من پزگارت ده بیټ، پیغه مبه ره که وتی: پیم بلی تۆ به چی شتیڤ زال ده بیټ به سهر نه وهی ئاده مدا، شهیتان وتی: له کاتی تورپه یی وه وه سپه ره ستیدا.^۱ پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَرَأَى جَهَنَّمَ لَمُوعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ واته: جهه نه م جیڤای هه موویانه، واته: جیڤای هه موو ئه وانه یه شوینی شهیتان ده که ون، وه ک خوای گه وره له نایه تیڤی تر دا فهرموویه تی: ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ، مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾^۲ واته: هه ر که سیڤ له و کومه لانه به وای پی نه کات له ناو ناگر دا جیی بۆ ناماده کراوه.

دهرگا کانی جهه نه م جهوت دهرگان

پاشان خوای گه وره باسی ئه وه نه کات که جهه نه م جهوت دهرگای هه یه وه ک نه فهرمی ﴿لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ﴾ واته: جهه نه م جهوت دهرگای هه یه، هه ر دهرگایه کیشیان بۆ به شیڤ له وانه دیاری کراوه. خوای گه وره باسی دهرگا کانی جهه نه م ده کات که جهوت دهرگایه، هه ر

^۱ الاعراف (۲۰۰).

^۲ الطبري (۱۰۵/۱۷).

^۳ هود (۱۷).

دەرگایه ک له وانه دهسته یه ک له شوینکه وتووړه کانی شهیتان ده چنه ژورده وه پیداو فرمانی خودایه و ده بیت بیت دی و دهربازیون نیه لئی، خودا بمانپاریزیت لئی، هریه که و به پئی کرداری خوی له و دهرگایه وه ده پواته ژورده وه، و له ناوه پاستی و قولایی جه هه نه مدا ده مینیته وه.

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ أَذْخُلُوها سَلَامٍ ؕ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غَلٍ إِخْوَنًا عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ نَبَتْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾﴾

باسی خه لکی به هه شت و گوزهرانیان

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ أَذْخُلُوها سَلَامٍ ؕ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غَلٍ إِخْوَنًا عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ﴾ خوای گه وره باسی حال و گوزهرانی خه لکی ناو ناگری کرد پاشان دیته سهر باسی خه لکی به هه شت که له ناو باغات و کانیادا ژیان ده به نه سهر و پیان ده لیتن: بچنه ژورده وه به هیمنی و بیترس له هه موو به لایه ک، ترسی نه وه شتان نه بیت که لئی بیته دهرده وه و هرگیز دواپی نایه ت و له ناویش ناچیت، هرچی پقو کینه یه کتان له دنیا دا هه بووه له دلدا له یه کتری لمان بردووه، ده بته براو هه موویان له سهر ته خت به رامبه ر یه کتری داده نیشن، قاسم پریوایه تی کردووه له نه بو نومامه وه ده لیت: خه لکی به هه شت ده چنه ناو به هه شت له گه ل نه و پقو کینه یه دا که له دلان بووه له دنیا دا هه تا کاتیک که هه قی یه کتری ده ده نه وه و به یه کتری ده گن، خوای گه وره نه و پقو کینه یه لاده بات له دلاندا که له دنیا دا بوویانه له یه کتری. ^۱ پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه: ﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غَلٍ﴾ نه م پریوایه ته به م شیوه یه هاتوو، نه م قاسمه که پریوایه تی کردووه له نه بو نومامه وه که سیکی لاوازه، به لام نه م پریوایه ته پیکه له گه ل نه و فهرمووده سه حیحه ی که قه تاده پریوایه تی کردووه ده لیت: نه بو مته وه کیلی ناجی بوی گپراینه وه: که نه بو سه عیدی خودری بوی گپراینه وه: که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: (خاوه ن باوه پان پزگاریان ده بیت له ناگر، له سهر پردیک له نیوان به هه شت و ناگر دا راده وه ستینرین و به ند ده کرین نه و هه قانه ی له دنیا دا به سهر یه که وه بوویانه بویان وهرده گیریت له یه کتری، هه تا کاتیک که پاک و پوخت بوونه وه، پریان ده دن که بچنه ناو به هه شت). ^۲ پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ﴾ واته: له ویدا نه ماندوو بوون پریوان تیده کات و نه هرگیز لئی ده رده چن، وه ک له هه ردوو سه حیحه که دا

^۱ الطبري (۱۷/۱۰۷).

^۲ البخاري (۶۵۳۵).

هاتووہ: (خوای گہورہ فرمانی پی کردووم) واتہ بہ پیغمبر (ﷺ) کہ مژدہ بدم بہ خدیجہ بہ خانویہک لہ بہ ہشتدا کہ لہ قہسہ بہ ، نہ قرہ قہو دہنگ بہ رز کردنہ وہی تیدایہ ونہ ماندوو بوون)۔^۱

﴿وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرِجِينَ﴾ واتہ: ہرگیز لئی نایہ نہ دہرہ وہ، وہک لہ فرمودہی سہ حیددا هاتووہ:

(دہوتریت بہ خہلکی بہ ہشت، نیوہ نیتر ہمیشہ تہندروستن و ہرگیز نہ خوش ناکہ ون ہر دہژین و

ہرگیز نامرن، ہمیشہ لاون و پیر نابن و دہمیٹنہ وہ و ہرگیز ناپون)۔^۲ واتہ: ہرگیز لہ بہ ہشت ناچنہ

دہرہ وہ۔ پاشان خوای گہورہ دہفرموویت: ﴿نَبِيَّ عِبَادِيَ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ (۴۹) وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ

الْعَذَابُ الْأَلِيمُ﴾ واتہ: ہہوال بدہ بہ بندہ کانم کہ ہر خوم لہ تاوانہ کان دہبوورم و دلوثانم،

جہزہ بہ یشم زور بہ ژانہ، خوای گہورہ دہفرموویت بہ پیغمبر: ئہی موحمہد (ﷺ)! ہہوال بدہ

بہ بندہ کانم کہ ہر من خاوهنی بہ زہیم و سزایشم زور توندو بہ ژانہ، وینہی ئہم ئایہ تہ لہ قورٹاندا

زورہ کہ خوای گہورہ بندہ کانی ٹاگادار دہکاتہ وہ کہ ہمیشہ دہبیت لہ خوا بترسن و بہ ہیوای

بہ زہیی و سوزی خوداش بن و ناٹومید نہ بن۔

﴿وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ﴾ (۵۱) إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿۵۲﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا

نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿۵۳﴾ قَالَ أَبَشْرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فِيمَ بُشِّرُونَ ﴿۵۴﴾ قَالُوا بِشْرْنَاكَ بِالْحَقِّ

فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿۵۵﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿۵۶﴾

میوانہ کانی ئیبراہیم و مژدہ دانیان پی بہ کوپیک

خوای گہورہ دہفرموویت: ﴿وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ﴾ واتہ: ئہی موحمہد (ﷺ) ہہوالی

بہ سہرہاتی میوانانی ئیبراہیمیان پی بلی، وتہی ﴿ضَيْفٍ﴾ بہ کاردہ ہیتریت بو تاک و کومہ لیش وہک

(الزور، السفر)، ﴿إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ﴾ واتہ: کاتیٹک چوونہ ژورہ وہ لای و

وتیان سہ لام، ئیبراہیم وتی: ئیمہ لیتان دہترسین، باسی بو کردن کہ بوچی لییان دہترسیت، چونکہ

کاتیٹک بینی کہ دہست نابہن بو ئہ و خواردنہی کہ بوئی نامادہ کردبوون، کہ گویرہ کہ یہ کی قہلہوی

برڈاو بوو، ﴿قَالُوا لَا تَوْجَلْ﴾ واتہ: وتیان: ہیج ترسیکت نہ بیت، ﴿إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ﴾ واتہ: ئیمہ

مژدہت دہدہینی تو کوپیک زور زانات دہبیت، واتہ: ئیسحاق (سہلامی خوای لی بیت) وہک لہ

سورہتی (ہود) دا لہ پیٹشہ وہ باس کرا، ﴿قَالَ أَبَشْرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فِيمَ بُشِّرُونَ﴾ واتہ:

^۱ فتح الباری (۱۶۶/۷)، مسلم (۱۸۸۷/۴)۔

^۲ مسلم (۲۱۸۲/۴)۔

وتی: نایا مزگینیم پی ددهن له کاتیکدا که پیر بووم نیت چي مژدهیه کم ددهنی. زقر سه ری سورما چونکه خوشی و ژنه کهیشی پیر بوون، خو به لینی خودایش هر دیته جی، بویه وتی: منیکی وا پیر به جی مزگینیم ددهنی! ﴿قَالُوا بَشَرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَنِطِیَةِ﴾ واته: فریشته کان وتیان: نه و مژدهیه ی پیمان دای راسته و ده بیت، تو له ریزی ناومیدان مه به، ﴿قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ﴾ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿۵۶﴾ واته: نیبراهیم وتی: کی له به زهیی خودا ناومیده مه گین له پی لاده ره کان.

﴿قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ﴾ ﴿۵۷﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿۵۸﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۵۹﴾ إِلَّا أَمْرَأَتَهُ قَدَرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿۶۰﴾

هوی هاتنی فریشته کان

خوای گه وره باسی نیبراهیم ده کات (سه لامی خوای لی بیت) کاتیک که ترسی نه ماو مژده ی کورپکی پیدرا، دهستی کرد به پرسیارکردن له فریشته کان له باره ی نه و کاره ی که بوی هاتون، ﴿قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ﴾ واته: وتی: نه ی پاسپارده کان نیوه چ کاریکتان مه به، ﴿قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ﴾ واته: وتیان: نیمه بو سر گه لیکي تاوابنار په وانه کراوین، مه به ستیان هوی لوت بو (سه لامی خوای لی بیت)، هه والیان دا به نیبراهیم که که سو کاری پیغه مبه ر لوت پزگاریان ده بیت له و سزاسه جگه له ژنه که ی لوت که توشی نه و سزایه ده بیت و له ناو ده بیت، وه ک خوای گه وره ده فـه رموویت: ﴿إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ﴿۵۹﴾ إِلَّا أَمْرَأَتَهُ قَدَرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿۶۰﴾ واته: جگه له خیزانی لوت، هه موویان پزگار ده کهین، ژنه که ی نه بیت که برپارمان داوه ده بیت جی بمینیت و له ناو بجیت.

﴿فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ﴾ ﴿۶۱﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿۶۲﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿۶۳﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿۶۴﴾

هاتنی فریشته بولای لوت پیغه مبه ر (سه لامی خوای لی بیت)

خوای گه وره باسی لوت پیغه مبه ر ده کات (سه لامی خوای لی بیت) کاتیک که فریشته کان له شیوه ی چند لاویکی زقر جوان و پیکه وتوودا چوونه ناو ماله که ی وه ک خوای گه وره ده فـه رموویت: ﴿فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ﴾ ﴿۶۱﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿۶۲﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿۶۳﴾ واته: لوت وتی: نیوه که سانیکن ناتان ناسین، فریشته کان وتیان: به لام نیمه شتیگمان میناوه، که

نهوانه لیئی دوودل بوون، که سزایه کی سهخت و له ناو بردن و پیشه کی شکر دنیانه، که بپوایان نه ده کرد شتی وایان تووش بییت و کاره ساتیکی وایان به سهردا بییت، ﴿وَأَتَيْنَكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَدِيقُونَ﴾ واته: نیمه راستیمان بۆ تو هیناوه، دیاره درۆ ناکهین، (لووت) یان دلتیا کرد که خوی و کهس و کاری پزگار ده کهن بیجگه له ژنه کهی، که له گهل هۆزه کهیدا له ناو ده چن، نه م نایه ته وهك نه و نایه ته وایه که خوی گه وره ده فره مویت: ﴿مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾^۱ واته: نیمه فریشته نانیرینه خواره وه به راست و په وانه بییت.

﴿فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ﴾^(۶۵) وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَتُولَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ ﴿۶۶﴾

فهрман درا به لووت (سهلامی خوی لی بییت) به شه و له گهل کهس و کاریدا ده چن و برۆن

خوی گه وره باسی فریشته کان ده کات که فهزمانیان دا به لووت پیغه مبه (سهلامی خوی لی بییت) به خوی و کهس و کاریه وه ماوه یهك له شه و تیپه پی ده چن، لووت خوی له دواپانه وه بپوات چاکتره و پارێزراوتر ده بن (بۆنه وهی ناگادار بییت و کهس جی نه مینی - وه رگیی)، پیغه مبه ری خودایش (ﷺ) له غه زاکاندا هه ر به و شیوه یه له دواوه ده پویششت بۆ نه وهی نهوانه ی لاوازن و په کیان ده که وی یامه تیان بدات و به پریان بکات، خودای مه زن لیته دا ده فره مویت: ﴿فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ﴾ واته: که نه ندازه یهك له شه و پویششت تو خوت و کهس و کارت ده چن و خوت له دواپانه وه برۆ، هیچ کهسیك لانه کاته وه، بۆ کوی پیتان نیشان ده دریت، به ره و نه و شوینه برۆن، واته: کاتیك که گویتان له نه عه ته بوو دای له وانه، نه کهن لاکه نه وه و سه پریان بکهن، هه رچیان به سه ردیت له سزاو به دبه ختی با به سه ریان بییت، وهك نه وهی په کیکیان له گهلدا بییت پریان نیشان بدات و ابو، پاشان خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَتُولَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ﴾ واته: نه م کاره مان به وه حی به لووت پاگه یاند، بیگومان له به ره به یاندا نهوانه دواپراو ده بن و هه موویان له ناو ده چن، نه م نایه ته وهك نه و نایه ته وایه که خوی گه وره ده فره مویت: ﴿إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ﴾^۲ واته: کاتی دیاری کراویان به ره به یانه، نایا به یانی نزیک نیه؟

^۱ الحجر (۸).^۲ هود (۸۱).

﴿وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ ٦٧ قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾
 قَالُوا أَوْلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَنَكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ

يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

چوونی خه لکی شار بۆ لای فریشته کان، وایان دهزانی نهوانه پیاون

خوای گه وره دهفه رموویت: ﴿وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ واته: خه لکی شاره که به ره و مالی لووت هاتن و مژده یان به یه کتر ددها، خوای گه وره باسیان دهکات که چون به ههله له کییشان به ره و مالی لووت که وتنه پئی کاتیک که زانیان میوانی ههیه و کومه لیک لای جوان و شیوه شیرین، ﴿قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ﴾ ٦٨ واته: لووت پیغه مبه (سهلامی خوای لی بیت) پیی کوتن: نهوانه میوانی منن، پوو زهردی نهوانه مهکن، له خوا بترسن و نابروم مهبن، لووت (سهلامی خوای لی بیت) پیش نهوهی بزانیته نه و فریشتانه پاسپاردهی خودان و پهوانه کراون نهوهی وت، وهک له سورهتی (هود) له پیشدا باسکرا، به لام لیږدها، دهیزانی نهوانه فریشته و پهوانه کراون بۆ کاریک که پییان سپیږدراوه، (هه رچه نده لیږدها باسی هاتنی هۆزه کهی و مشت و مری له گه لیاندا عه تف کراوه ته سه رنایه ته کانی پیشوو، به لام نه م (واوه) مانای (ترتیب) ناگه نیته، به تاییه تی نه گه ر به لکه یه که هه بیت پیچه وانیه نه وه بسه لمینیت، جا خه لکی شاره که وه لامیان دایه وه و پییان وت:

﴿قَالُوا أَوْلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ واته: وتیان: پیمان نه گوتی نابیت کهس بیت به لاتدا، میوانداری له

هیچ که سیک نه کهی؟ ﴿قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾ لووت پیغه مبه (سهلامی خوای لی بیت) وتی: نهوانه کچه کانمن، چیتان دهوی وهرن له نهوان بیکه، واته: وهرن نهوه کچه کانمه ماره ی بکه م لیتان و نهوهی خودا پئی پیډاوه لییان له گه ل نهوان بیکه، له باره یه وه به پوونی له پیشه وه باسی لی کراوه، پیویست ناکات لیږدها باسی بکهینه وه، نه م قسانه هه موو نهوه ده گه یه نیته که نهوان نه یانته زانی چ شتیک چاوه پوانیان دهکات و چیان به سه ر دیت، چ به لایه که دهوری داون وله ملاسدایه بویان و به یانی چ سزایه که تووشیان ده بیت!! بۆیه خوای گه وره دهفه رموویت به موحه مه د (ﷺ): ﴿لَعَنَكَ إِنَّهُمْ لَفِي

سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾ واته: ده سویند به گیانی تو، نهوانه له بهر سه رخوشی ویل و سه رگه ردان بوون، خودای گه وره به گیانی پیغه مبه (ﷺ) سویند ده خوات نه مهیش پیزیکی زۆر گه وره و پله و پایه یه کی به رزو فراوانه که خودا داویه تی به پیغه مبه (ﷺ) عه مری کوپی مالیکی نوکری ده لیت: له نه بو جه وزانه وه له ئیبنو عه باسه وه که وتوویه تی: خوای گه وره له موحه مه د (ﷺ) به پیزترو چاکترو

نه فس و گيان پاكتى دروست نه كردوه، نه مبيستوه خودا سويند به گيانى هيچ كه سيك بخوات جگه له گيانى نه، خواى گه وره ده فهرموويت: ﴿لَعَنَّاكَ إِنَّمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْهُون﴾ واته: به گيانى تو، وه به ته مه نى تو، وه به مانه وهى توله دنيا دا سويند بيت، ﴿إِنَّمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْهُون﴾^۱ نه وانه له به رسه رخوشى خويان گومرا بوون، نه مه ئيبنو جه رير پيوايه تى كردوه، قه تاده ده لئيت: ﴿لَفِي سَكْرَتِهِمْ﴾ واته: له گومرا پياندا، ﴿يَعْهُون﴾ يارى ده كهن،^۲ على كورى نه بو ته لحه ده لئيت: له ئيبنو عه بباسه وه ﴿لَعَنَّاكَ﴾ سويند به ژيانى تو، ﴿إِنَّمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْهُون﴾ له سه رخوشى خوياندا دوو دلو سه رگه ردانن.

﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ﴾^{۷۳} فَجَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿۷۴﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿۷۵﴾ وَإِنَّهَا لِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿۷۶﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿۷۷﴾

نه ناوچوون و قريوونى هوژى لووت

خواى گه وره ده فهرموويت: ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ﴾ واته: له گه ل گزنكى خوردا شيرixe و گرمه گرتنى، ولاته كه يان سه ره وژير بو، سه ره وهى كه وته ژيره و ژيره وهيشى كه وته سه ره وه، ورده به ردى كلسيشى به سه ردا باراندن، له سوره تى (هود) دا (سجیل) مان به تيرو ته واوى باسكرد پتويست ناكات ليژه دا باسى بكه ينه وه، وهك خواى گه وره ليژه دا ده فهرموويت: ﴿فَجَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ﴾ واته: هه موومان سه ره وژير كردو گلى به ردينمان به سه ردا باراندن، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ واته: به پاستى له م پوودا وه دا زور به لگه هه يه بو نه وانهى كه خه لكى شايسته ن، واته: پاشماوهى نه م جه زره به و به لايه كه به چاو ده بينرئيت كه هات به سه ر نه م ولاته دا په ندو ده رسيكى زور چاكه بو كه سيك كه دل زيندوو وشياره، وهك موجهيد له م نايه ته دا: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ ده لئيت: نه وانهى كه وشيارن و فیراسه تيان هه يه.^۳ ئيبنو عه بباس و زه حكاك ده لئين: بو

^۱ الطبري (۷۸/۱۷).^۲ الطبري (۱۱۹/۱۷).^۳ الطبري (۱۲۰/۱۷).

ئەوانەى خاوەن نەزەر و پان^۱. قەتادە دەلێت: بۆ ئەوانەى پەند وەردەگرن^۲. ﴿لَا تُسَمِّنْ﴾ واتە: ئەوانەى گە پادەمێنن.

شارى سەدووم ئە سەرەپىدايه

خوای گەورە دەفەر مووێت: ﴿وَلَهَا لِسَابِلٌ مُّقِيمٌ﴾ واتە: ئیستاش شوینە واری ئەوان لە سەر پێگەى ئاوەندایە، شارى سەدووم ئەو کارەساتەى بە سەر هات و سەرەوژێر بوو بەردەباران کراو لە بەر چاوی خەلکیش کەوت، وای لێهات بوو دەریایەکی بۆگەن و پیس لە سەرە پێگەى پان و بەریندا، کە هەتا ئیستاش خەلکی پێیدا دین و دەچن، ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە تانە وایە کە خوای گەورە دەفەر مووێت:

﴿وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِينَ ۝۱۳۷﴾ وَبِالْبَيْتِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝۱۳۸ واتە: بە پاستى ئێو بە یانیان بە لایاندا

دەپۆن هەروەها بە شەویش، چۆن لە ئەو پووداوە تى ناگەن؟ پاشان خوای گەورە دەفەر مووێت: ﴿إِنَّ

فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ واتە: ئا لە مەدا بە لگە زۆرە بۆ ئەوانەى خاوەن باوە پەن، واتە: ئەوێ بە سەرى

هۆزى لووتماندا هینا و قەرمان تیخستن و سەرەوژێرمان کردن و لووت و خاوخیزانمان پزگارکرد جگە لە ژنە کەى، نیشانە یەکی پوون و ئاشکرایە بۆ ئەوانەى کە بپوایان هەیه بە خداو پێغه مەبرە کەى (ﷺ).

﴿وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ۝۷۸﴾ فَأَنْتَقِمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَعِیَامٌ مُّبِينٌ ۝۷۹

خاوەنى پێشە و داریش (هۆزى شوعەیب) لە ناو چوون

خوای گەورە دەفەر مووێت: ﴿وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ﴾ واتە: خاوەنى باخە پەرە

چەرەکانیش لە سەر ناھەقى بوون، خاوەن باخە پەرە چەرەکان هۆزى شوعەیب (سەلامى خوای لی بیت)

زەحاک و قەتادە و کەسانى تریش دەلێن: ﴿الْأَيْكَةِ﴾ درەختى چەرە پەرە^۳، ناھەقیە کە ییشیان بریتى

بوو لە شەرىك دانان بۆ خداو تەرزووبازى و پێگەى بوو، خوای گەورە دەفەر مووێت: ﴿فَأَنْتَقِمْنَا مِنْهُمْ

وَإِنَّهُمَا لَعِیَامٌ مُّبِينٌ﴾ واتە: تۆلە مان لە وانیش کردەو، کە هەردووکیان وان بە سەر کاروانە پێو، خوای

گەورە هەقى لی سەندن بە شریخە و گرمە و زەمین لەرزە و جەزەبەى پۆژى هەورو سیبەر، شوینەکانیان

لە شوینی هۆزى لووتەو نزیك بوو هەرچەندە ماوە کەیان زۆر بوو، بۆیە خوای گەورە دەفەر مووێت:

^۱ الطبري (۱۲۱/۱۷).

^۲ الطبري (۱۲۱/۱۷).

^۳ الصافات (۱۳۷-۱۳۸).

^۴ الطبري (۱۲۵/۱۷).

﴿وَأَنَّهُمَا لِيَآمَامٍ مُّبِينٍ﴾ واتہ: ہر دو ہوزہ کہ شوئینان لہ سہریہ ک پنگادا بوو، ئیبنو عہ بیاس و موحامیدو زہ ححاک و کہ سانی تریش ہر وایان وتووہ، ﴿وَأَنَّهُمَا لِيَآمَامٍ مُّبِينٍ﴾ واتہ: پنگاہ کی دیار و ناشکرا،^۱ بویہ کاتیک شوعہ یب پیغہ مبر (سہلامی خوی لی بیت) ہر پشہی لہ ہوزہ کہی کرد، لہ ہر پشہ کہیدا وتی: ﴿وَمَا قَوْمٌ لَّوْطٍ مِّنْكُمْ يَبْعِدُ﴾^۲ واتہ: بہ سہرہاتی ہوزی لووتیش زور دور نیہ لیتانہ وہ۔

﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحَجَرِ الْمُرْسَلِينَ﴾^{۸۰} ﴿وَأَيُّنَّهُمْ أَيُّنَّا فَكَانُوا عَنَّا مُعْرِضِينَ﴾^{۸۱} ﴿وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ﴾^{۸۲} ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ﴾^{۸۳} ﴿فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾^{۸۴}

تیا چوون و قریوونی خہ لکی حیجر (ہوزی سہمود)

خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحَجَرِ الْمُرْسَلِينَ﴾^{۸۰} ﴿وَأَيُّنَّهُمْ أَيُّنَّا فَكَانُوا عَنَّا مُعْرِضِينَ﴾^{۸۱} واتہ: خہ لکی حیجریش (الحجر) پیغہ مبرہ کانی خویان بہ دروزن دہ زانی، نیشانہی خوشمان بو ناردن، بریویان بہ ہیج نیشانہ یہ کیان نہ کرد، خہ لکی حیجر، ہوزی سہمود بوون کہ بریویان بہ پیغہ مبرہ کیان کہ سالح بوو (سہلامی خوی لی بیت) نہ کرد، ہر کہ سیک بریوی بہ پیغہ مبریک نہ بیت، وہ ک نہ وہ وایہ کہ بریوی بہ ہمود پیغہ مبرہ کان نہ کرد بیت، بویہ خوی گہورہ فہرموویت: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحَجَرِ الْمُرْسَلِينَ﴾، خوی گہورہ باسی نہ وہ دہ کات کہ نیشانہی زوری بو ناردن کہ بہ لگہ بیت لہ سہر راستی پیغہ مبرایہ تی سالح (سہلامی خوی لی بیت) وہ ک نہ و وشترہی کہ لہ و بہردہ پرقہ دہری ہیئا بویان بہ دوعای سالح لہ ولاتہ کہ یاندا لہ وہ پری دہ خواردو ناوہ کہ شیان پوزیکسی بو خویان بوو، پوزیکیش بوئم وشترہ بوو، کاتیک دہستیان دایہ لاساری و وشترہ کیان سہربری، پیغہ مبر سالح (سہلامی خوی لی بیت) پی وتن: ﴿تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ وَعَدُّ غَيْرٍ مَّكَذُوبٍ﴾^۲ واتہ: لہ مالی خوتاندا سی پوز پابوین، نہ مہ بہ لینی خودایہ و درونیہ، خوی گہورہیش دہ فہرموویت: ﴿وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ﴾^۳ واتہ: ئیمہ پریگی بہرہ و خومان نیشانی ہوزی سہمود داکہ چی لہ باتی شارہ زابوون حہ زیان کرد نابینا بن، لیترہدا خوی گہورہ باسی ہوزی سہمود دہ کات و دہ فہرموویت: ﴿وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ﴾ واتہ: لہ شاخہ کاند

^۱ الطبری (۱۲۵/۱۷).

^۲ ہود (۸۹).

^۳ ہود (۶۵).

^۴ فصلت (۱۷).

خانویان ده تاشی هتا لییان بی ترس بنو نه پوختن، هیچ پیوستیه کیان به و خانوانه ش نه بوو، به لکو بو خوشی و رابواردن و فیزکردن بوو، وهك نه وهی نیستا ده بینریت له و خانوانه ی که دروستیان کردوه له شیوی حیجر دا نه و شوینه ی که پیغه مبری خوا (ﷺ) به لایدا تی په پی و به ره و ته بووک که وته پی، سهری دانه واندو ولاغه که ی به په له لیخوپی و فرموی به هاوه له کانی: (مه چنه ناو مائی هوزیک که سزا درابن مه گین کاتیک که بگرین، خو نه گهر گریانن نه هات، خوتان بگرینن له ترسی نه وهی نه کا نه وهی تووشی نه وان بوو، تووشی نیوه ش بییت).^۱ پاشان خوی گه وره ده فرمویت:

﴿فَاخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ۝۸۳﴾ فَاغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸۳﴾ واته: له به ره به یانیکدا شریخه و گرمه کرتنی، هرچی په یدایان کردبوو هیچ سودیکی بی نه گه یاندن، واته: نه وهی وه ده ستیان هی نابوو له کشتو کال و به روپومی باغو به ره، نه وهنده چاوچنوک بوون و شتره که یان کوشت، هتا ناوه که به شیان بکات، نه وانه هه مووی هیچ سودیکی نه بوو بویان، نه و مال و سامانه فریایان نه که وت و له و به لایه پرزگاری نه کردن، که خوی گه وره بوی ناردن.

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ ۖ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ۝۸۵﴾
رَبِّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿۸۶﴾

نهم دنیا به بومه به ستیکی تاییه ت دروست گراوهو، رۆزی قیامت به ریوهیه

خوی گه وره ده فرمویت: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ﴾ واته: ئاسمانه کان و زه مین و نه وهی له نیوانیان دایه، بو راستیمان وهی هی ناو، له چه ند نایه تیکی تر دا ده فرمویت: ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾^۲ واته: تا سزای نه وانه بدات که خراپه یان کردوه چاکه ی باشیش ده رباره ی کار چاکان بکات، وه ده فرمویت: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا ۚ ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ﴾^۳ واته: نیمه ئاسمانه کان و زه مین و نه وهی له نیوانیان دایه به خوپایی دروستمان نه کردوه، نه وانه ی خوانه ناسن وای بیرده که نه وه، هاوار بو نه وانه ی خوانه ناسن بو نه و ناگره ی تی ده چن. وه ده فرمویت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ

أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ۝۱۷﴾ فَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ

^۱ احمد (۹۱/۲)، ده فرموده یه کی سه حیجه.

^۲ النجم (۲۱).

^۳ ص (۲۷).

الكرير^۱ واته: ئاخو ئيوه واتان زانيووه به گه مه ئيوه مان دروست كردووه و ناتانگه پرينينه وه بو لاي خو مان؟ پايه به رزي هر بو خوايه، كه پاشاي راسته قينه يه، هيچ په رستراويكي تر جگه له و نيه و هر خو يه تي په روه ردگاري ته ختي مه زن ﴿الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾. پاشان خوي گه وره هه والي پوذي قيامت ده دات به پيغه مبه ره كه ي (ﷺ) كه هر ديت و گوماني تيدا نيه، ﴿فَاصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ﴾ واته: توش به جواني چاوپوشي بكه له و موشريكانه كه نازارت ده دن و بپوا ناكه ن به و په يامه ي كه بوت هيناون، وهك له م نايه ته ي تريشدا ده فره مويت: ﴿فَاصْفَحَ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾^۲ واته: تو چاوپوشي بكه له وانه و بلي: ئيستا مه ترسن، له مه ودوا ده زانن! قه تاده و مواهيديو كه ساني تريش ده لين: نه م نايه ته له پيش فرمان كردن بووه به جهنگ، نه م نايه ته له مه كه هاتووه، فرمان به جهنگ دواي كوچ كردن بووه بو مه دينه، پاشان خوي گه وره ده فره مويت: ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ واته: بيگومان هر په روه رنده ت وه ديهيني زانايه، نه مه سه لماندني پوذي قيامت ده گه يه نيت كه خوي گه وره ده توانيت پوذي قيامه تيش بيتيت، چونكه خودا وه ديهينه ريكي وايه، هيچ شتيكي له لا گران نيه و نه و ته ن و لاشانه يش كه له هه موو به شهكاني سر زه ميندا په رش و بلاو ده بن و ده پزين ليي ون نابيت و ناگاي ليه تي، وهك نه م نايه ته كه خوي گه وره ده فره مويت: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾^۳ ﴿۸۲﴾ ﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾^۴ واته: نايه كه سيك تواناي هه بيت نه م ناسمانان و زه مينه دروست بكات، توانه ي نيه وينه يان دروست بكاته وه؟ به لي له توانيدا هه يه و دروستكه رو زور زانا هر خو يه تي، هر كاتييك هر شتيكي بوي پهيدا بيت، كه پي بليت ببه! ده بيت، پاكي و بي عه يبي بو كه سيك كه هه مووشت له ژير فرماني نه ودايه، هر بو لاي نه و ده گه پرينينه وه.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِ وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾^۵ ﴿۸۷﴾ ﴿لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنَ عَلَيْهِمْ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾^۶ ﴿۸۸﴾

^۱ المؤمنون (۱۱۵-۱۱۶).^۲ الزخرف (۸۹).^۳ يس (۸۱-۸۲).

قورئان نعه تیکی گه ورهیه به سه رخه لکه وه و نه رکیشه له سه رنیماندا رخه لکی بویانگ بکات

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ واته: ئیمه حهوت
 نایه تی دوباره کراوه مان (که سوره تی فاتحیه) داوه به تو مه روه ها قورئانی گه وره یش، خوای گه وره
 ده فه رموویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ) وهک چون ئیمه قورئانی پیرو زمان داوه به تو، توش چاو مه بره
 خوشی و پازاوه یی دنیا و نه و خوشگوزهرانیه ی که داومانه به خه لکی دنیا، تییدا سه رقالن و پاش
 ماوه یه ک ده بریته وه و نامینیت، ئیمه تاقیان ده که ی نه وه پیی، ئاواته خواز مه به به مال و ژیان ی نه وانه و
 زوریش خه میان مه خو و دلگران مه به بویان، که بروت پی نا که ن و دژایه تیت ده که ن، ﴿وَأَخْفَضْ جَنَاحَكَ
 لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^۱ واته: بالی به زهیت پاخه بو نه وانه ی شوینت ده که ون له خاوه ن باوه پان،
 وهک له نایه تیکی تر دا خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ
 عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾^۲ واته: پیغه مبه ریکتان بو
 هاتوه له خو تانه، هر به لایه ک به سه رتاند بیت لای گرانه، زور دلی لای ئیوه یه، دلسوزی باوه پدارانه و
 دلوفانه، جیاوازی پابو چون هیه له نیوان زانایاندا له سه ر نه م حهوت شته دوباره یه، نایا نه م حهوت
 شته دوباره یه کامه یه؟ ئیبنو مه سعود و ئیبنو عومره و ئیبنو عه بباس و موجهید و سه عیدی کوپی
 جوبه یرو زه حاک و که سانی تریش نه لین: نه و حهوت سوره ته دریزه یه، مه به ستیان سوره تی (البقرة،
 ال عمران، النساء، المائدة، الانعام، الاعراف، یونس) سه عیدی کوپی جوبه یرو ده لیت: نه رکه کان و
 سنوره کان و به سه رهاته کان و بریاره شه رعیه کانیا تیدا پرون کراوه ته وه، ئیبنو عه بباس ده لیت:
 نمونه ی زور و دهنگ و باس و په ندو ناموزگاریان تیدا باس کراوه و پرون کراوه ته وه.^۳ پای ده وه م:
 سوره تی (الفاتحة) حهوت نایه ته، که پیوایهت کراوه له عه لی و عومره و ئیبنو مه سعود و ئیبنو
 عه باسه وه، ئیبنو عه بباس ده لیت: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ نایه تی حهوت می سوره تی (الفاتحة) یه، خوای
 گه وره ئیوه ی تایبه تمه ند کردوه پییه وه.^۴ ئیبراهیمی نه خه عی و عبدالله ی کوپی عبیدالله ی کوپی

^۱ الشعراء (۲۱۵).

^۲ التوبة (۱۲۸).

^۳ الطبري (۱۳۰/۱۷-۱۳۲).

^۴ الطبري (۱۳۲/۱۷).

عومه یرو ئیبنو ئه بی موله یکه و شه هری کورپی حوه یشیب و حه سه نی به سری و موجه یدیش هه رایان وتوو. ^۱ ئیمامی بوخاری (په حمه تی خوی لی بیت) لیژده دا دوو فره مووده ی هیئاوه:

فره مووده ی یه که م: له نه بو سه عیدی کورپی ئیبنول موعه للاوه ده یگێریتوه ده لیت: پیغه مبه ر به لامدا پویشته، من نویژم ده کرد، بانگی کردم نه چووم بو لای هه تا نویژه که م کرد، پاشان چوومه خزمه تی، فره مووی: (چی پێگری لی کردی که بییت بو لام؟) وتم: نویژم ده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فره مووی: (ئایا خودا نه یه فره مووه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ﴾ ^۲ (واته: نه ی نه و که سانه ی پرواتان هیئاوه وه لامی خواو پیغه مبه ر بده نه وه کاتیک که بانگتان ده کات)، فره مووی: ئایا که وره ترین سوره ته ت فیر بکه م له قورئاندا پیش نه وه ی له مزگه وت برۆمه ده ره وه)، پیغه مبه ر (ﷺ) پویشته له مزگه وت بچیته ده ره وه منیشقه سه که م وه بیر خسته وه، فره مووی: (الحمد لله رب العالمین) نه وه حه وت دووباره کراوه که یه و نه و قورئانه یه که پیم به خشراوه.

فره مووده ی دووهم: له نه بو هوره یره وه (په زای خوی لی بیت) ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره موویه تی: (دایکی قورئان (أم القران) نه و حه وت دووباره کراوه یه و نه م قورئانه که وره یه). ^۳ نه م فره مووده یه به لکه یه وده قه له سه ر نه وه که سوره تی (الفاتحه) نه م حه وت ئایه ته دووباره یه و هه روه ها نه م قورئانه که وره یشه، به لام نه مه پیچه وانیه وه سفی حه وت سوره ته درێژه که نیه (السبع الطوال) که هه مان وه سفی پی بکریت، چونکه نه م سوره تانه یش هه مان وه سفی تیدایه، هه روه ها پیچه وانیه وه سفی هه موو قورئانیشت نیه، وه ک خوی که وره فره موویه تی: ﴿اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَبِهًا مَثَانِي﴾ ^۴ واته: خودا چاکترین قسه ی ناردووته خواره وه، کتیبیک که قسه کانی له جوانیدا وه ک یه کنو هه ر دووباره ش ده کریته وه، چونکه نه م قورئانه له یه ک ده چیت له پوویه که وه و دووباره ش ده کریته وه له پوویه کی تره وه. پاشان خوی که وره ده فره موویت: ﴿لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ﴾ واته: چاو مه بره نه و شته ی داومانه به کومه لیک له وانیه، ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾ واته: خه میان مه خو، واته: پشت نه ستور به به وه ی که خودا نه و قورئانه پیروژه ی پی به خشیوی، چاوت مه بره نه و گوزه ران و پاباردنه که مه ی نه وانیه له دنیا دا به سه ری ده به ن و ده پروات و نامینیت، عه وفی ده لیت: له

^۱ الطبري (۱۳۵/۱۷).

^۲ الانفال (۲۴).

^۳ فتح الباري (۲۳۲/۸).

^۴ الزمر (۲۳).

ئیبینو عه باسه وه، ﴿لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ﴾ خودا پیی نه داوه به کهس خوازیاری شتیک بیت که هاوه له که ی
 مه یه تی و چاوی تی بپریت. ^۱ موحامید ده لیت: ﴿إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ﴾ واته:
 دهوله مه نده کان، ^۲ واته: چاو نه برپته دهوله مه نده کان که توش وهك نه دهوله مه نده بیت، ﴿وَأَخْفِضْ
 جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: بالی به زهیی راخه بو خاوه نباوه پان.

﴿وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾ (۸۹) ﴿كَمَا أَنزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾ (۹۰) ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ (۹۱)
 ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْتَلَنَّهِنَّ أجمعِينَ﴾ (۹۲) ﴿عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (۹۳)

نهم پیغه مبه ره (ﷺ) ترسینه ریکی پوونکه ره وهیه

خوای گه وره فرمان ده کات به پیغه مبه ره که ی (ﷺ) ده فه رموویت: ﴿وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ
 الْمُبِينُ﴾ واته بلای: من ترسینه ریکی پوون که ره وهم، ترسینه ریك بو خه لکی له سزایه کی به ژان که
 تووشیان ببیت به هوی نهو بی دینی و دوریه یان له خواوه، نه وسزای که تووشی گه له پیشووه کانی بهر
 له خویان هات چونکه برپایان به پیغه مبه ره کانیان نه کرد، بویه تووشی نهو جه زره به یه هاتن، له
 مه ردووه سه حیحه که دا هاتووه له نه بو موساوه، له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) که فه رموویه تی: (وینه ی
 من و وینه ی نهو شته ی) (په یامه ی) که خودا منی پی ناردووه، وهك نمونه ی پیاویکه که هاتوه بو لای
 هۆزه که ی پییان نه لای: نه ی هۆزه که م، من نهو سوپایه م به چاوی خوم بینی (که نیازی هلاماردانی
 نیوه یه تی)، به راستی من نهو عریانه ترسینه ره م، پراکه ن، پراکه ن، (واته خو پزگار بکه ن) دهسته یه ک له
 هۆزه که ی به گوئیان کردو به شهو پایان کردو له سر خویان ده رچوون و پزگاریان بوو، دهسته یه کی
 تریان برپایان پی نه کرد له شوینی خویاندا تا به یانی مانه وه، له به ره به یاندا سوپاکه دای به سه ریاندا
 داگیری کردن و له ناوی بردن، ئا نه وه نمونه ی نهو که سانه یه که گوپرایه لای منیان کردو شوینی نهو
 شته نه که ون که من هیناومه، نمونه ی نهو انه شه که به رفه رمانم نابن و یاخی نه بن و برپوانا که ن بهو
 مه قه ی که به مندا نیردراوه بویان) ^۲.

^۱ الطبري (۱۴۱/۱۷).

^۲ الطبري (۱۴۱/۱۷).

^۳ فتح الباري (۲۶۴/۱۳)، مسلم (۱۷۸۸/۴).

خوای گه وره ده فهرموویتی: ﴿كَمَا أُنزِلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾ واته: وهك نه وهی كه ناردمان بو
 به شكه ره كان، ﴿الْمُقْتَسِمِينَ﴾ واته: هاوپه یمانان، نه وانه ی كه په یمانیاں به یه كتری دا كه دژی
 پیغه مبه ران راوه ستن و برپایان پی نه كه ن و نازاریان بدهن، وهك خوای گه وره باسی هژی سالح
 دهكات و ده فهرموویتی: ﴿قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ﴾^۱ واته: وتیان ئیوه سویند بخون ئیمه
 نه مشه و خوی و مال و مندالی ده كوژین، مواهید ده لیت: سویندیان خواردو په یمانیاں دا به یه كتری،
 وه ده فهرموویتی: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ﴾^۲ واته: سویندیان ده خواردو
 په ش هه لده گه پان و دیان وت: به خودا، خودا كه سیکی مراند زیندووی ناكاته وه، وه ده فهرموویتی:
 ﴿أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ﴾^۳ واته: ئایا هه ر ئیوه نه بوون پیشت
 سویندتان ده خوارد، كه هه رگیز له ناو ناچن؟ وه ده فهرموویتی: ﴿أَهْلُولَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللَّهُ
 بِرَحْمَةٍ﴾^۴ واته: ئایا نه وانه نه و كه سانه نین كه ئیوه سویندتان ده خوارد كه بهر به زهیی خودا ناكه ون؟
 نه وهنده گومرا بوو بوون كه برپایان به شتیك نه ده كرد له دنیا دا سویندیکیشیان له گه ل ده خوارد، بویه
 ناویران به سویند خوره كان ﴿الْمُقْتَسِمِينَ﴾ ، ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾^۵ نه وانه ی كه قورئانیاں
 به ش به ش كرد، واته: نه و كتیبه نه ی كه بویان ده هات، به ش به شیان ده كرد، برپایان به هندیکی
 ده كردو برپایان به هندیکی نه ده كرد، بوخاری ریوایه تی كردو وه له ئیبنو عبباسه وه: كه له مانای
 ﴿جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ دا وتوویه تی: نه وانه نه هلی كتیب بوون كه كتیبه كانیاں به ش به ش كردو
 برپایان به هندیکی ده كردو برپایان به هندیکی نه ده كرد. نه لئین: مه به ست له سویند خوره كان،
 ﴿الْمُقْتَسِمِينَ﴾ قوره شیه، وه مه به ست له قورئانیش نه م قورئانه یه، وه مه به ستیش به ﴿عِضِينَ﴾
 به ش به شكردنیش نه وه یه كه عه تا وتوویه تی: هه ندیکیان ده لئین جادوو گه ره، هه ندیکي تریان ده لئین
 فالچی، هه ندیکي تریشیان ده لئین شیته، هه ر به م شیوه یه له زه حاك و كه سانی تریشه وه ریوایه ت

^۱ النمل (۴۹).^۲ النحل (۳۸).^۳ ابراهیم (۴۴).^۴ الاعراف (۴۹).^۵ فتح الباری (۲۳۳/۸).

کراوه. موحه مەدی کوپی ئیسحاق ریوایه تی کردوو له ئیبنو عەبباسه وه: که کۆمه لێک له قورەیشیه کان له وه لیدی کوپی موغیره کۆبوونه وه که خاوه نی پیز بوو له نیوانیاندا، کاتی هه ج نزیك بوبوه وه، وه لید پپی گوتن: ئەی خەلکی قورەیش ئەوه کاتی هه ج نزیك بوبوه ته وه، له هه موو لایه که وه عه ره به کان دین بو هه ج بو لای ئیوه، دهنگو باسی ئەم هاوه لای ئیوه مان (موحه مەد) ئەزانن، هه مووتان له سه ره یه ک قسه رێبکه ون ده رباره ی ئەو، جیاواز مه بن، یه کتری به درۆ بخه نه وه و درۆ یه کتری قسه بکه ن، وتیان: ئەی باوکی عبدالشمس تو قسه بکه و پیمان بو دابنی هه تا ئیمه ش ئەوه بلین، وه لید وتی: نه خیر ئیوه قسه بکه ن، من گوێ ده گرم، وتیان: ئیمه ده لین: فالچی، وتی: فالچی نیه، وتیان: بابلین: شیته، وتی: شیت نیه، وتیان: ئەلین: شاعیره، وتی: شاعیریش نیه، وتیان: جادووگه ره، وتی: جادووگه ر نیه، وتیان: باشه ئەی چی بلین؟ وتی: سویند به خوا قسه کانی ئەوه نده جوان و شیرینه، ئیوه هه رچی بلین له باره یه وه مه گین خەلکی ده زانی قسه که تان پرپوچه، چاکترین و نزیکترین قسه ئەوه یه که بلین: جادووگه ره، به و شیوه یه له لای هه لسان، خوی گه وره ئەم نایه ته ی له سه ریان ناره خواره وه: ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ۙ﴾ ۹۱ ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

﴿عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ۹۲ واته: سویند به په روه رنده ت له هه موویان ده پرسینه وه، له سه ره ئەو کارانه ی که ده یانکرد، واته: ئەو که سانه ی که ئەو قسه یان وت به پیغه مبه ر (ﷺ) لیان ده پرسینه وه. ۱ ئەبو جه عفه ره ده لیت: له په بیعه وه له ئەبولعالیه وه له مانای ئەم نایه ته دا: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

﴿عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ۹۲ ده لیت: هه موو به نده کانی خودا پرسیاریان لی ده کریت له دوو شتدا له پۆژی قیامه تدا له سه ره ئەو شته ی که په رستوو یانه وله وش که چۆن وه لامی پیغه مبه رانیان داوه ته وه. ۲ عه لی کوپی ئەبو ته لحه ئەلی: ئیبنو عەباس له مانای ئەم نایه تانه دا: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۙ﴾ ۹۲ عَمَّا

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿پاشان له مانای ئەم نایه ته شدا که نه فه رموی: ﴿فَيَوْمَئِذٍ لَا يُشْعَلُ عَنْ ذُنُوبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ﴾ ۲ (واته: له و پۆژه دا هیه که سیک له مرۆف و جنۆکه له و گونا مه ی که کردوو یانه پرسیاریان لی ناکریت) فه رموویه تی: پرسیاریان لی ناکریت نایا ئەو کاره تان کرد؟ چونکه خودا باشت ره له خویان ناگادارتره لیان، به لکوپیان نه وتی: بۆچی نه و شته و نه و شته تان کرد؟ ۴

۱ ابی هشام (۲۸۸/۱).

۲ الطبري (۱۵۰/۱۷).

۳ الرحمن (۳۹).

۴ الطبري (۱۵۰/۱۷).

﴿ فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾ ۱۴ ﴿ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴾ ۱۵ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا
 آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿ ۱۶ ﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿ ۱۷ ﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ
 السَّاجِدِينَ ﴿ ۱۸ ﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿ ۱۹ ﴾

فەرمانکردن به ڀاڳه یاندنی هه ق به ږوون و ناشکرای

خوای گه وره فەرمان ده کات به پیغه مبه ره کای موحه مه د (ﷺ) نه و په یامه ی که پیددا ناردوه
 ناشکرای بکات و ږایگه یه نیت، ږو به ږووی موشریکه کان بوه ستی و به رده وام بیت له سهری، وه
 ده فەرمویت: ﴿ فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ ﴾ واته: هر فەرمانیک به تو ده دریت نه ی موحه مه د ناشکرای بکه،
 ئیبنو عه بباس له م نایه ته دا: ﴿ فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ ﴾ ده لیت: به رده وام به له سهری. ^۱ وه له ږیوایه تیکی تردا
 هاتووه: (افعل ما تؤمر) موجهید ده لیت: مه به ست پی خویندنی قورئانه له کاتی نویژدا به ناشکرا. ^۲
 نه بو عوه بیده ده لیت: له عه بدولای کوی مه سعوده وه: پیغه مبه ر (ﷺ) خوی دهرنه ده خست و خوی
 ده شارده وه هه تا نه م نایه ته هاته خواره وه: ﴿ فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ ﴾ خوی و هاوه له کانی هاتنه دهره وه. ^۳

فەرماندان به وازهینان له بته رستان و به لین به له کولکردنه وهی گالته چیان

خوای گه وره ده فەرمویت: ﴿ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾ ۱۴ ﴿ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴾ واته: واز له
 بته رستان بیته، نیمه گالته چیان له کول ده که یه وه، نه وهی که له لای ږه رده رده گارته وه بو ت هاتووه
 ږایبکه یه نه، هیچ گوی مه ده به بته رستان نه وانه ی که ده بته له مبه ر له ږیگه ی تودا بو ږاڳه یاندنی
 نیشانه و نایه ته کانی خودا، ﴿ وَدُّوا لَوْ نُدْهِنُ فَيَذَرُوهُمْ ﴾ واته: هه ز ده که ن تو نه رم بیت له که لیان و
 نه وانیش نه رمی بنوینن، هیچ لیان مه ترسه، خودا ده تپاریزیت و نه وانه ت له کول ده کاته وه، وه
 خوای گه وره له نایه تیکی تردا ده فەرمویت: ﴿ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا
 بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ﴾ واته: نه ی پیغه مبه ر (ﷺ) هر شتیکت له لایه ن
 ږه رده رده گارته وه، بو هاتووه، ږایبکه یه نه، نه که ر وانه کای ږاسپیږیت به جی نه هاتووه، خودا له و خه لکه

^۱ الطبري (۱۷/۱۵۱).

^۲ الطبري (۱۷/۱۵۱).

^۳ الطبري (۱۷/۱۵۲).

^۴ القلم (۹).

^۵ المائدة (۶۷).

ده تپاریزیت، موحه مەدی کوپی ئیسحاق دەلیت: گالتە چیه گەرەکان پینچ کەس بوون، هەمووبە تەمەن و دەم سپی هۆزە کەیان بوون یەکیک لەوانە لە بەنی ئەسەدی کوپی عەبدولعوزای کوپی قوسە ی بوو کە ناوی: ئەسوەدی کوپی مۆتەلب ئەبو زەمە عەبوو، پینچە مەبری خودا وەک پینچ گەشتوو، ئەم دوعایە ی لێ کردو، کاتیک کە گالتە ی پێ ئەکرد و ئازاری دا، فەرمووی: (ئە ی خودایە چاوی کوێر بکە و کوپیشی بکوژە). وە لە بەنی زوهرەش ئەسوەدی کوپی یە غوئی کوپی وەهەبی کوپی عبدالمنافی کوپی زوهرە، و لە بەنی مەخزوم وەلیدی کوپی موغیرە ی کوپی عەبدولای کوپی عومەری کوپی مەخزوم. و لە بەنی سەهمی کوپی عەمری موپی هویە یسسی ی کوپی کەعبی کوپی لوئەیش عاس کوپی وائیل کوپی هشامی کوپی سەعیدی کوپی سەعد. و لە خزاعەش حارسی کوپی تولاتیله ی کوپی عەمەری کوپی حارس کوپی عەبدو عەمری کوپی میلکان هەبوون، ئەمانە کاتیک کە بەردەوام بوون لە سەر خرابە کاری و زۆر گالتەیان بە پینچە مەبری خودا (ﷺ) دەکرد، خۆی گەرە ئەم ئایەتە ی ناردە خواری وە: ﴿فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿١٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ ئیبنو ئیسحاق دەلیت: یەزیدی کوپی پومان بۆی گێرامە وە لە عوروە ی کوپی زوبەیرە وەیان لە هەندی زانای ترەو، کە جویرە ئیل هات بۆ لای پینچە مەبری خودا (ﷺ)، پینچە مەبر (ﷺ) دەسورایە وە بە دەوری کەعبەدا (تەوافی بەیتی ئەکرد)، جویرە ئیل بە پێو وەستا و پینچە مەبریش (ﷺ) لە تەنیشتیە وە پاوەستا، ئەسوەدی کوپی مۆتەلب بە لایدا تیپەری گەلایەکی سەوزی کیشا بەنیو چاوانیدادە مودەست کوێر بوو، ئەسوەدی کوپی عەبدیە غوسیش بە لایدا پۆیشت هیمای (ئیشارەتی) کرد بۆ لای سکی توشی ئاویەند بوو (نەخۆشیە کە سک هەلە ئاوسیت و ئاوی تی دەچیت) خودا بە و نەخۆشیە کوشتی، وەلیدی کوپی موغیرەش بە لایدا پۆیشت، ئیشارەتی کرد بۆ برینیک کە لە لای خواری وە ی پاژنە ی پێو وە بوو کە پینچ دوو سال تووشی بوو بوو، کراسە کە ی پائە کیشابە دوا ی خۆیدا، چو بۆ لای پیاویکی خزاعەیی کە تیری بۆ چاک دەکرد یەکیک لە تیرەکانی ئەو پیاو گێرایە کراسە کە ی و پێی بریندار کرد، برینە کە ی برینیک ی و نەبووبە و ئاماژە کردنە ی جویرە ئیل بۆی ئەو برینە کە ی هاتە وەسوو کوشتی، عاصی کوپی وائیلیش دای بە لایاندا و جویرە ئیل ئاماژە یەکی کرد بۆ پاژنە ی پێ یو بەرەو تایف کەوتە پێ بە سواری کەریک کە هەیبوو، لە پێگەدا کەوت بە سەر شتیکی تیزداو چو بە ژیری پێیداو کوشتی، حارسی کوپی تەلاتیلە بە لایدا پۆیشت جویرە ئیل ئیشارەتی کرد بۆ سەری، سەری بوو بە کیم و جەرەحت و کوشتی. ^۱ پاشان خۆی گەرە دە فەرمویت: ﴿الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ ئەو کەسانە ی جگە لە خوا شتی تریش

^۱ ابن هشام (۴۰۹/۱، ۴۱۰)، فەرموودە یەکی مۆرسە لە.

ده پهرستن، له پاشان لیی تی ده گهن، نه مه هه ره شه یه کی توندو تیژه له و که سانه ی که جگه له خودا شتیکی تر ده پهرستن و ده یکه نه هاوه لی خودا.

هه لنان بو خوگرتن له سه ر ناره حه تی و فه رماندان به خو خه ریک کردن به ته سبیحاتو خوا په رستی هوه هه تا مردن

خوا ی که وره ده فه رموویت: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾ (۱۷) ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾

واته: ئیمه ده زانین که تو له قسه ی نه مانه دلته نگ ده بیت، سا هه ر سوپاسی په روه ردگاری خۆت بکه و له پیزی سوژده به ران به، واته: نه ی موحه مه د (ﷺ) ئیمه ناگامان لییه که نازارت ده دهن، تۆش خه فته ده خۆی و دلت ته نگ ده بیت، با نه و نازاره کۆلت پی نه دات و ماندووت نه کات له که یاندنی په یامی خودا، پشت به خوا ببه سته و خودا ده تپاریزیت و یارمه تیت ده دات و زالت ده کات به سه ریاندا، به رده وام سوپاس و ته سبیحاتی خوا بکه و نوپژ بکه و خه ریکی خوا په رستی به، بویه فه رمویه تی: ﴿فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾. وه ک له و فه رمووده ی که ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه ها تووه: له نوعه یمی کوپی هه ماره وه (نعیم بن همار) که بیتسوویه تی له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) ده یفه رموو: (خوا ی که وره فه رموویه تی نه ی نه وه ی ئاده م! ماندوو مه به و ده سته و سان مه به، له چوار پکات نوپژ له سه ره تای پۆژه وه، من به سم بو تو له دوا ییه که یدا).^۱ پاشان خوا ی که وره

ده فه رموویت: ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ واته: په روه ردگارت بپه رسته هه تا مردن به خه ت پی ده گریت. بوخاری ده لیت: سالمی کوپی عه بدولای کوپی عومه ر ده لیت: ﴿الْيَقِينُ﴾ واته: مردن.^۲ وه ک ئیبنو جه ریر پیوایه تی کردووه له سالمی کوپی عه بدولاوه: ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ ده لیت: مه به ست پیی مردنه.^۳ بوخاریش پیوایه تی کردووه له ئومو عه لاوه که ژنیکی نه نساریه کاتیکی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) چوه لای عوسمانی کوپی مه زغون که مردبوو، ئومو عه لاء وتی: په حمه تی خوات لی بیت نه ی نه بو سائب، من شایه تیت بو ده دم که خوا پیزی لی ناوی، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رموی: (تو چون ده زانی خوا پیزی لی ناوه؟) وتم: دایک و بابم به قوریانت بیت نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نه ی کی خودا پیزی لی ده گریت؟ فه رموی: (ئیستا نه ویه قینی بو ها تووه (مردن به خه ی پی

^۱ احمد (۲۸۶/۵)، فه رمووده یه کی باشه (جید)، سه نه ده کانی حه سه نی سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۲۳۵/۸).

^۳ الطبری (۱۶۰/۱۷).

گرتووه) من هیوای چاکه ی بۆ ده خوازم).^۱ ئەم ئایه ته: ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ به لگه یه له سه ره وه که خواپه رستی وهك نوێژو نه و شتانه ی واجبن له سه ره مرۆفو مه تا ئاوه زى له سه ره خۆی بیټ ده بیټ نوێژ بکات به هر شیوه یه ك بۆی بکریټ، وهك له سه حیحی بوخاریدا هاتووه له عیمرانی کورپی حوصه یه وه ره زای خویان لی بیټ، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (به پیوه نوێژ بکه نه گه ر نه تتوانی به دانیشتن بیکه، نه گه ر نه تتوانی به پال وه بیکه).^۲ ئەم فهرمووده یه نه بیټه به لگه دژ به نه وه هه له گه رده یه ی که خه لکیکی خوانه ناسی تی که وتووه گوايه مه به ست به ﴿الْیَقِیْنُ﴾ واته: یه قین په یدا بوون و گومان نه مانه، جا هر کاتیك که سیکتان گه یشته نه و پله یه و بۆ گومان بوو، هیچ نه رکیکی شه رع ی له سه ره نامینیت به لای نه وانه وه نه مه بی دینی و گومرایی و نه فامی نه بیټ هیچیکی تر نه یه، چونکه پیغه مبه ران و (سه لامی خویان لی بیټ) هاوه له کانیا ن به یه قینترین و زاناترین که س بوون به خودا وه هه موو که س چاکتر زانیویانه نه و نه رکانه چین له سه ریانه به رامبه ر خودا و باشتتر ئاگاداری سیفات هکانی خودا بوون، که چه نده شایسته ی ریز لینانه و که چی له گه ل نه وه یشدا له هه مو که س خواناسیا ن زیاتر کردووه و به به رده وامی خه ریکی کاری خیر بوون مه تا کۆچی دوا ییان کردووه، گومانی تیدا نیه مه به ست لی ره دا به ﴿الْیَقِیْنُ﴾ مردنه، وهك له پی شه وه با سمان کرد، سوپاس و ستایش بۆ خوای گه وره، سوپاس بۆ خوا که رپی نیشان داین له وه ی که به شیوه یه کی چاک و رپک بمانمرینیت، بیگومان خوا زۆر به خشنده و مه زنه.

ته فسیری سوره تى (النحل)

له مه که که دا هاتووه ته خواره وه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿أَنۡ أَمُرُ ٱللَّهَ فَلَا تَسۡتَعۡجِلُوۡهُ سُبۡحٰنَهُۥ وَتَعَالٰی عَمَّا یُشۡرَکُّوۡنَ﴾ (۱)

ترساندن به نزیکی بوونه وه هاتنی پۆژی قیامه ت

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿أَنۡ أَمُرُ ٱللَّهَ فَلَا تَسۡتَعۡجِلُوۡهُ سُبۡحٰنَهُۥ وَتَعَالٰی عَمَّا یُشۡرَکُّوۡنَ﴾ واته ك نه واه فرمانی خودا هات، په له مه که ن، خودا پا که و زۆر له وه به رزتره که بلین هاوکاری مه یه، خوای گه وره لی ره دا باسی نزیکی هاتنی پۆژی قیامه ت ده کات، خه ریکه بیټ به زه مان ی رابوردویش باسی کردووه که به لگه یه له سه ره هاتن و پوودانی نه و کاره ساته و بۆ گومان بوون لی، وهك خوای گه وره ده فهرموویت:

^۱ فتح الباری (۱۳۷/۳).

^۲ فتح الباری (۶۸۴/۲).

﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾^۱ واته: وا قیامت نزیک بووه وه و مانگ بوو به دوو که رته وه، لیږده دا ده فەرموویت: ﴿اتَّقِ أَمْرَ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ﴾ واته: نه وهی که به دوور ده زانریت نزیک بووه ته وه، وه که خوای گه وره له نایه تیکی تر دا ده فەرموویت: ﴿وَسْتَغْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لِّجَاءِ هَؤُلَاءِ الْعَذَابُ وَلِيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾^۲ یستعجلونک بالعذاب وإن جهنم لمحیطة بالکفرین^۳ واته: داوات لی ده کهن که زور نوو کاریک بکهی به لایان به سهر دا بیت، نه گهر کاتی بو دیاری نه کرایه، سزایان بو ده هاته خوار، هر نه وه ندهت زانی له پر تووشیان هات به لام به خوایان نازانن، وا به په له داوای نازار دانت لی ده کهن، بیگومان جه هه نه م ده وری خوانه ناسانی داوه، ئیبنو نه بی حاتم پیوایه تی کردوه له عوقبه ی کوری عامیره وه ده لیت: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فەرموویه تی: (له پوژی قیامت دا هه وریکی رهش دیت به سهرتاندا له کاتی خوړناو ابووندا وه که زریبه ن وایه^۴، ترس: پوشاکیکی دروست کراوه له ناسن و پولا بو خو پاراستن له شمشیر، به رده وام به ناو ناسماندا به رز ده بیت ته وه پاشان جار ده ریک جار ده دات له ناو ناسماندا نهی خه لکینه! خه لکی ده پون بو لای به کتری نه لیت: نایا گویتان لی بوو، هه ندیکیان ده لیت: به لی، هه ندیک تریشیان به گومانن له بیستنی، جاری دوو مهش هاوار ده کات، نهی خه لکینه! خه لکی نه لیت: به یه کتری: نایا گویتان لی بوو؟ نه لیت: به لی، پاشان جاری سییه مهش بانگ ده کات، نهی خه لکینه! نه وا فەرمانی خودا هات، په له مه کهن، پیغه مبهری خودا (ﷺ) فەرمووی: (سویند به و که سهی گیانی منی به ده سته، نه و دوو پیاو هی جلوه رگه که یان بلاو کردوه ته وه، فریانا که ون بییچنه وه، نه و پیاو هی حه وزه کهی دریز پاکیشاوه هه رگیز هیج شتیکی لی ناو نادات، نه و پیاو که وشتره کهی ده دوشیت هه رگیز لی ناخواته وه، فەرمووی: دواي نه وه نیتر خه لکی سه رقال ده بن).^۴ پاشان خوای گه وره باسی پاکو بیعه بیی خوی ده کات له و هاوکارو شه ریکانه ی بویان داناوه له غهیری خوی وله گه لیدا ده پیهرستن له و بتو دارو به رده، زور له وه گه وره و به رزتره، نه وانه نه و که سانه ن که بره یان به پوژی قیامت نیه، بویه ده فەرموویت: ﴿وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾.

﴿يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ﴾^۵

^۱ القمر (۱).

^۲ العنکبوت (۵۳-۵۴).

^۳ زریبه ن: پوشاکیکی دروست کراوه له ناسن و پولا و نه کریت به ریو خو پاراستن له شمشیر (وه رگیز).

^۴ الحاکم (۵۳۹/۴)، نه م فەرمووده له هه ردوو سه حیحه که دا هاتووه جگه له سه ره تاکه ی.

خودا مه يلى له سهر كه سيك بيت رموانه ي دهكات بو گه ياندنى يه كخوا به رستى

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ﴾ واتە: فریشتە دەنیریتە خوارەوه به پیی

فرمانی خوای له گهلا وه حیدا، وهك ئەم ئایەتە كه ده فەرموویت: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا

كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا﴾^۱ واتە: هەر به و شیوهیه

ئیمه گیانیگمان ناردە لای تو له فرمانی خۆمان، تو له پیشا نه تدهزانی کتیب کامهیه و برهوا چیه،

به لام ئیمه نه وهمان کرد به پوو ناکیهك كه بهنده کانمان نه وانه ی خۆمان مه یلمان لی بیت به وه ده یخهینه

سهر پێگا، وه ده فەرموویت: ﴿عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ واتەك بو لای هەر كه سيك له بهنده گانی كه

خوای ههز بکات، كه پیغه مبه رانه (سهلامی خوايان لی بیت) وهك خوای گه وره له ئایه تیکی تردا

ده فەرموویت: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾^۲ واتە: خودا خوای باشتر ده زانیت کی بو

پیغه مبه رایه تی هه لبرێریت، وه ده فەرموویت: ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ﴾^۳

واتە: خودا له فریشتەکان به یامنیی هه لده بزییریت و له ناو مرؤفیشدا، وه ده فەرموویت: ﴿يُلْقِي الرُّوحَ

مِّنْ أَمْرِی عَلَی مَن یَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِنُنْذِرَ یَوْمَ التَّلَاقِ﴾^{۱۵} یوم هم برزرون لا یخفی علی الله منهم شیء لیمن الملك

الیوم لله الواحد القهار﴾^۴ واتە: به فریشتە ی تایبه تی دا وه لامی خوای ده نیریت بو هەر كه سيك له

بهنده گانی كه بیه ویت، تا له پوژیک كه حه تمه ن تووشیان دیت بیانترسیینیت، پوژیک كه هه موو دینه دهر

له گۆره گانیان و هیچ شتیکیان له خودا نه ینی نیه، خوای گه وره ده فەرموویت نه مرؤ فەرمانه وایی بو

کییه؟ ده فەرموویت: هەر بو خوای تاك و ته نه ای زاله به سهر هه موو شتدا، لی ره دا خوای گه وره

ده فەرموویت: ﴿أَن أُنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ﴾ واتە: ئاگاداری له خه لکه كه بکه ن كه هیچ

شتیک شیایوی به رستن نیه جگه له من، ده بیت هەر من به رستن، بترسن له تۆله ی من نه گه ر سه رپیچی

فرمانم بکه ن و غه یری من به رستن.

﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾^۲ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ

خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿۴﴾

^۱ الشوری (۵۲).

^۲ الانعام (۱۲۴).

^۳ الحج (۷۵).

^۴ الفاطر (۱۵-۱۶).

خودا، نهو خودایه که ناسمانه کان و زمین و مریوی دروست کردووه

خوای گه وره دهفه رموویت: ﴿خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَلَّى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ واته: نه م ناسمانانه و زمینیه به هق وهدی هیناوه، به رزترو دووره له وهدی نهوانه دهیکه به شهریکی، خودای گه وره باسی دروست کردنی بوونه وهر دهکات به جیهانی سه ره وه که ناسمانه کان و جیهانی خواره و هیش که بریتیه له زهوی و نه وهدی تیایه تی، که به راستی دروست کراون، نهک به گالته و بیهوده، به لکو بو نه وهدی خرابه کار سزای خوئی وهر گریت و پیاوچاکیش پاداشتی خوئی وهر بگریت و هک دهفه رموویت: ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحَقِّ﴾ واته: تا سزای نهوانه بدات که خرابه یان کردووه و چاکه ی باشیش دهر باره ی کارچاکان بکات، پاشان باسی پاکو و بی عهیبی خوئی دهکات که هاوه لی نیه و هر خوئی وهدی هینه رو تاو و ته نهایه و شهریکی نیه، بو یه هر نهو شایه نی په رستنه به ته نها، پاشان دیته سهر دروست بوونی مریو و دهفه رموویت: ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ﴾ واته: مریو له تنوکیک تاو وهدی هیناوه، که چی بووه ته دوزمنی به ناشکرا، برهوی پی ناکات و دهچیت به گز پیغه مبه ره کانیدا، له راستیدا مریو بو نه وه دروست کراوه که به نده ی خوا بیت نهک دزایه تی بکات، وهک دهفه رموویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ۝٥٦﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ۝٥٧﴾ واته: واته: هر خوئی له تنوکیک تاو مریوکی وهدی هیناوه و کردوویه تیه سه رچاوه ی نه وه و خزم پهیدا بوون، په روه ردگارت هه موو کاریکی پیده کریت جگه له خودا شتی واده په رستن نه قازانجیان پی دهگه یه نن و نه زیانیان لی دهادت، خوانه ناسان به رده وام دژی په روه ردگاریان پشتیوانی به کترن، وه دهفه رموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ۝٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ، قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ۝٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ۝٧٩﴾ واته: نایا مریو نازانیت که نیمه له تنوکیک تاو دروستمان کردووه، که چی نیستا دوزمنیکی ناشکرایه، نهو نمونه یه کی بو نیمه هیناوه ته وه، دروست بوونی خوئی له بیر کردووه، نه لی: نیسکه کان له پاش پزان کی زیندوویان دهکاته وه، بلی: که سیک یه که مجار دروستی کردوون، نهو زیندوویان

^۱ النجم (۳۱).

^۲ الفرقان (۵۴-۵۵).

^۳ یس (۷۷/۷۹).

ده‌کاته‌وه، به هه‌موو دروستکردنیک خوی زانایه، له و فه‌رمووده‌ی که نیمای ته‌حمه‌دو ئیبنو ماجه پیاویه‌تیان کردووه له بوسری کورپی جه‌مماشه‌وه ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) تفی کرده ناو له‌پی خوی و پاشان فه‌رموی: (خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت نه‌ی نه‌وه‌ی ئاده‌م چون من به‌بی ده‌سه‌لات ده‌زانی، که من تۆم ئا له‌مه دروست کردووه؟ کاتی که تۆم دروست کردو پیکم کردی، سامانت کوکرده‌وه و چاکه‌ت لی نه‌کرد، هه‌تا گیان گه‌یشته قورقوراکه‌ت نه‌وسا نه‌لی: خیرو بیر ده‌که‌م! که‌ی ئیستا کاتی خیرو بیر کردنه)¹.

﴿وَالْأَنْعَمَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْجَوْنَ وَحِينَ تَسْرَحْنَ ۝ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرءُوفٌ

رَّحِيمٌ ۝

مه‌رو مالات له دروستکراوه‌کانی خودان و به‌هره‌ی خودان

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَالْأَنْعَمَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾
واته: ئازه‌لێشی هه‌ر بۆ ئیوه به‌ره‌م هیناوه، که گه‌رمایی و قازانجی بۆ ئیوه تیداوه و لێشیان ده‌خۆن، خوای گه‌وره لێره‌دا باسی مه‌رو مالات ده‌کات که بریتیه له مه‌رو بزن و وشتر و په‌شه‌ولاخ کردویه‌تیه منه‌ت به‌سه‌ر به‌نده‌کانیه‌وه وه‌ک له سوره‌تی (الانعام) دا به‌ درێژی باسی کردووه که هه‌شت سه‌ر مالاتی نیرو میی دروست کردووه بۆیان، که سوود و هه‌رده‌گرن له خویان و به‌ره‌مه‌کانیان له خوری و موو توکیان که جلوه‌رگه‌و پابه‌خیان لی دروست ده‌که‌ن و شیره‌که‌یان ده‌خۆن و لێشیان سه‌رده‌به‌رن و ده‌یخۆن، بۆ جوانیش به‌کاریان دینن بۆیه خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْجَوْنَ وَحِينَ تَسْرَحْنَ﴾ واته: لاتان جوان و پازاوه‌ن، کاتی که ده‌یانبه‌ن بۆ له‌وه‌رو کاتیکیش ده‌یانیه‌ینه‌وه به‌ تیری و گوانه‌کانیان پر له شیر ده‌بیته‌وه له‌وه‌ده‌بن، ﴿وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ واته: باری گرانتان بۆ هه‌لده‌گریت بۆ شوینی واکه بۆ ئیوه زۆر گرانه که پیی بگه‌ن په‌روه‌ردگارت زۆر دلسۆزو دلو‌فانه، وه بۆ زۆر شتی تریش به‌کاریان دینن و سواریشیان ده‌بن وه‌ک خوای گه‌وره له نایه‌تی ترده‌فه‌رموویت: ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ۚ نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنفَعٌ كَثِيرٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ۝ وَعَلَيْهَا وَعَلَىٰ الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾² واته: به

¹ احمد (۲/۲۱۰)، ابن ماجه (۲/۹۰۳)، سه‌نه‌ده‌کانی سه‌حیحه.

² المؤمنون (۲۱-۲۲).

پاستی بۆ ئیوه له مالات و ئازەلدا پەند ھەبە دەرخوارتان دەدەین لەو شیرەیی لەناو سکیاندایە و بۆ ئیوه لەو ئازەلەدا سوودو کەلکی زۆر ھەبە و لیشیان دەخۆن، وە لەسەر (پشتی ھەندی لە) ئەوان و لەسەر (پشتی) کەشتیەکانیش سوار دەکڕن. وە دەفەرموویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾﴾ واتە: خوا ئەو زاتە ھە ئازەل و مالاتی بۆ ئیوه بەدی ھێناوە بۆ ئەو ھە سوارێ ھەندیکیان بن و گوشتی ھەندیکیشیان بخۆن و لەو (ئازەل) ەدا چەند سوودو کەلک بۆ ئیوه ھەبە و تا بە ھۆی ئەوانەو بەگەنە پێویستی بەک کە لە دلو دەرونتادایە و لەسەر پشتی ئەو (ولایخانە) و لەسەر کەشتی ئیوه سوار دەکڕن، خوا زۆر نیشانەیی خۆیتان نیشان دەدات جا ئیوه کام لە نیشانەکانی خوا دان پیاوانین. بۆیە لێرەدا خوای گەرە دوای ژماردنی ئەم بەھرانە و پامھێنانی بۆ مڕۆف دەفەرموویت: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ لَرَّءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٢﴾﴾ واتە: ئەو پەرورەندەیی کە ئەم ئازەلەیی دەسەمۆکردووە و پامی ھێناوە پەرورەندەییکی زۆر دلسۆزو دلۆفانە بۆ ئیوه، ئەم ئایەتە وەک ئەم ئایەتە وایە کە خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾﴾ واتە: ئایا نەیان دی و نەیان زانیوە کە بێگومان بە دەستی خۆمان ئازەلمان بۆ دروست کردوون ئەنجا ئەوان خواھەنیا، وە پامان ھێناون بۆیان ئەنجا سوارێ ھەندیکیان دەبن و لە گوشتی ھەندیکیشیان دەخۆن. وە دەفەرموویت: ﴿وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾﴾ واتە: وە گوشتی ولایخی بۆ فەراھەم ھێناون کە سواریان دەبن، بۆ ئەو ھە سوارێ پشتیان بن لە پاشان بیر لە بەھرەیی پەرورەدگارتان بکەن وە کاتیەک سواریان بوون و بلێن پاک و بێگەردی بۆ ئەو خواھەیی کە ئەمەیی بۆ پام ھێناوین کە ئیمە توانامان بەسەریدا نەبوو، بە پاستی ئیمە بۆ لای

^۱ الغافر (۷۹-۸۱).^۲ یس (۷۱-۷۲).^۳ الزخرف (۱۲-۱۴).

په روه ردگارمان ده گه پيښه وه. ئيښو عه بباس ده لئيت: ﴿لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ﴾ واته: جلوبه رگ،
﴿وَمَنْفَعٌ﴾ نه وه ش سودى لى وه رده گرن بؤ خواردن و خواردنه وه.^۱

﴿وَالْخَيْلَ وَالْإِبْهَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ (۸)

خوای گه وره ده فهرمويت: ﴿وَالْخَيْلَ وَالْإِبْهَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾
واته: نه سپ و ئيسترو که ريشى بؤ سواربوون و پازانه وهى ئيوه دروست کردوه، شتى وايش وه دى
دينيت که نايزانن، نه مهيش باسيكى تره له و باسانه ي که خوای گه وره منهت ده کات به سر
به نده کانيدا که بؤى دروست کردون که بریتيه له نه سپ و ماین و ئيسترو که ر، که ده سته موى کردوه
بؤيان، سواری ده بن و خوشيان پى ده پازينه وه، هر بؤ نه وهيش دروست کراون و پام هيئراون، وه که له
فهرموده ي سه حيدا هاتوه له جابري کورى عه بدولاوه ده لئيت: (پيغه مبهري خدا ﷺ) خواردنى
گوشتي که رى مالى قه ده غه کردوه، ئيزنى خواردنى گوشتي نه سپ (وماينى) داوه).^۲ ئيمامى نه حمه دو
نه بو داود هه ريه که يان به دوو سه نه د له سر مهرجى موسليم له جابيره وه پيوايه تيان کردوه، ده لئيت:
له پوژى خه يبه ردا نه سپ و ئيسترو که رمان سه رپري، پيغه مبهري خدا ﷺ) قه ده غه ي ئيسترو که رى
ليکريدن، به لام قه ده غه ي نه سپى لى نه کردين).^۳ وه له سه حيحى موسليدا هاتوه له نه سمای کچى
نه بو به کره وه (په زای خوايان لى بيت) ده لئيت: ئيمه له مه دينه دا بووين نه سپيکمان سه رپري له زه مانى
پيغه مبهري خدا ﷺ) خواردمان.^۴

﴿وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَايزٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (۹)

پوونکردنه وهى ريگه دينى يه کان

خوای گه وره ده فهرمويت: ﴿وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ واته: هر خودايه ريگه ي راست نيشانى
به نده کاني ده دات، دواى نه وهى خوای گه وره باسى ناژه له و سووده کاني و پامهينانى بؤ کردين ديته
سر باسى ريگای مه عنه وي و ئاينى زورجار له قورئاندا هاتوه کاتيک که باسى شته دياره کاني ده کات
دواى نه وه نه چيته سر باسى شته ئاينى يه مه عنه ويه به سووده کان، وه که له ئايه تيکى ترده

^۱ الطبري (۱۶۸/۱۷).

^۲ فتح الباري (۵۷۰/۹)، مسلم (۱۵۴۱/۳).

^۳ احمد (۳۵۶/۳)، ابو داود (۱۴۹/۴-۱۵۱)، فهرموده يه کى سه حيه.

^۴ مسلم (۱۵۴۱/۳).

دهفه رموئیت: ﴿وَتَكْرَدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ النَّقْوَى﴾^۱ واته: تویشووی ریگه تان پی بیت، چاکترین تویشوو بۆ ئیوه له خواترسانه، وه دهفه رموئیت: ﴿يَبْنِيْ عَادَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَرِّى سَوَاءَ تَكُمُ وَرِيشًا وَلِبَاسُ النَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ﴾^۲ واته: نهی نه وهی ئادهم ئیمه جلوبه رگی وامن داوه به ئیوه که عیب و عارتان داپوشیت و جوانیشتان بکات چاکتر له وهیش پۆشاکى خۆپاراستنه، کاتیک خودای مه زن له م سوره ته دا باسی گیانه وه رهکانی کرد له ئازهل و نه سپ و ئیسترو که رو هر مالاتیکی تر، که سواری ده بن و باری خویان لی ده نین بۆ نه و شوینانه ی که زور دوورن و به ئاسانی خویان ناتوانن پیی بگه ن و که لوپه له کانیانی بۆ بهرن، دیته سهر باسی نه و ریگانه ی که مروغه کان ده یگره بهر بۆ که یشتن و چوونه سهر ریگه ی مهق، مه قیش نه وهیه که خودا پیی پازی بیت، ریگای راست نیشانندان به بهنده کانیس هر خودایه، بۆیه دهفه رموئیت: ﴿وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ واته: خودا هر نه وهی له سهره ریگه ی راست دهست نیشان بکات، وهک له ئایه تیکی تر دا دهفه رموئیت: ﴿وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ﴾^۳ واته: نه مه ریگه ی راستی منه، ئیوه هر به و ریگا برۆن و مه چنه سهر ریگای تر، نهکا له ریگا که ی نه و دوورتان بخه نه وه، وه دهفه رموئیت: ﴿قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَى مُسْتَقِيمٍ﴾^۴ واته: وتی نه مه ریگه ی راستی به ره و منه، مواهید ده لیت: له م ئایه ته دا ﴿وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ ریگای راست نیشانندان له سهر خوایه.^۵ عه وفی ده لیت له ئیبنو عه بباسه وه له م ئایه ته دا: ﴿وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ پوونکردنه وه له سهر خودایه، واته: ریگای شاره زایی و گومرایی پوون بکاته وه، عه لی کوپی نه بو ته له عیش هر به م شیوهیه پیوایه تی کردووه له ئیبنو عه بباسه وه، قه تاده و زه حاکیش هر وایان وتووه، بۆیه خوای گهره فه رموئیه تی: ﴿وَمِنْهَا جَايِرٌ﴾ واته: مه ندی له ریگا کانیس لارو چه وت و خواروخیچن له پیی راست لایانداوه، ئیبنو عه بباس و کهسانی تریش ده لیتن: ﴿وَمِنْهَا جَايِرٌ﴾ نه و ریگا جیاوازه کائن.^۶ که بریتین له و بۆچوون و ئاره زووبازیه جیاوازانه ی گاوردو

^۱ البقرة (۱۹۷).^۲ الاعراف (۲۶).^۳ الانعام (۱۵۳).^۴ الحجر (۴۱).^۵ الطبري (۱۷۵/۱۷).^۶ الطبري (۱۷۶/۱۷).

جووله که و ناگریه رسته کان مه یانه. ئیبنومه سعودنهم نایه تی به م شیوه یه

نه خوینده وه: ﴿وَمِنْكُمْ جَآئِرٌ﴾^۱. واته: هه ندی له ئیوه له پیکه ی راست لانه دهن، پاشان خوی گه وره

باسی نه وه ده کات که هه موو شتی که له ژیر ده سه لات و مه یلی خۆیدایه و ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ

لَهْدَنُكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ واته: نه گهر بیویستایه هه مووتانی ده خسته سه ر پئی راست، وه له نایه تی تر دا

ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا﴾^۲ واته: وه نه گهر په روه ردگارت

بیویستایه نه و (خه لکه ی) وا له زه ویدا هه موو تی کرا بر وای ده هیئا. وه ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ

لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾^{۱۱۸} إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾^۲ واته: نه گهر په روه ردگارت بیویستایه گشت خه لکی ده کرد

به (په پره وی) یه که نایین به لام نه وان به رده وام جیاواز ده بن، مه گهر که سی که په روه ردگارت میهره بانی

له گهل کرد بییت و هه ر له بهر نه وه یش دروستی کردوون بریاری په روه ردگارت ده رچوو (کو تایی هات) که

سویند به خوا دوزخ پر ده که م له جنو که و له ئاده می هه موو پی که وه.

﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ﴾^{۱۰} يُنَبِّتُ لَكُمْ بِهِ

الزَّعَّةَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَبَ وَمَنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ

يَنْفَكُّوْنَ﴾^{۱۱}

باسی باران و سوده کانی که به لکه یه کی ناشکرایشه له سه ر توانای بیسنوری خوی گه وره

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ

تُسِيمُونَ﴾ واته: هه ر خۆیه تی له سه ره وه بارانی بو باراندن، که ئیوه لیی بخۆنه وه و پوهه کیشی پئی

سه وز ده بییتو له و پوهه که مه پو مالاتی پئی ده له وه پینن. دوی نه وه ی خوی گه وره باسی نه و به هرانه ی

کرد که به خشیویه تی به مژده له مه پو مالات دیته سه ر باسی به هرده یه کی تر که بارانی باراند له

ناسمانه وه، که به هوی نه و بارانه وه ژیان به سه ر ده به ن و ئاژه له کانیشیان به خیو ده که ن، وه

ده فهرموویت: ﴿لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ﴾ واته: شیرین و سازگاری کردووه ئیوه لیی ده خۆنه وه، سوپرو تالی

^۱ الطبري (۱۷۶/۱۷).

^۲ یونس (۹۹).

^۳ هود (۱۱۸-۱۱۹).

نە کردوو، ﴿وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ﴾ بە ھۆی ئەو بارانەو ھەو ھەوکی سەوز کردوو، ئازە لە کانی تیا دە لە ھەو پێن، وەك ئیبنو عەبباس و عیكریمە و زەحھاك و قەتادە و ئیبنو زەید دەلین: ﴿تُسِيمُونَ﴾ واتە: دە لە ھەو پێن.^۱ وەك وتراوە (الابل السائمة) واتە: وشتری ناو لە ھەر، (السوم) یانی لە ھەر پاندن. وە دە فەرمویت: ﴿يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَبَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ واتە: ھەر بەو ئاوە کشتو کال و زەیتون و پەزو دارخورماتان بۆ دە پوینیت و ھەموو بەروبومیکتان پێدەدات، کە ھەموویان بە یەك ئا و ئا و دەدرین، ھەر یەكە جوړیکە و تام و بۆن و پەنگ و شیوەی جیای خۆی ھەیە. بۆیە دە فەرمویت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ واتە: ئەمە زۆر بەلگەی تێدایە کە ھیچ پەرستراویك نیە جگە لە خودا بۆ ئەوانەی کە بیردەكەنەو، ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە کە دە فەرمویت: ﴿أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَبَائِقَ ذَاتٍ بِهَجَةٍ مَّا كَانَتْ لَكُمْ أَنْ تُبْسُوا شَجَرَهَا أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ﴾ واتە: یان ئەو کەسە باشتەر کە ئاسمانەکان و زەمینە دروست کردوو و لەو سەرەو بارانی بۆ ئیو باراندوو؟ باخچەی زۆر جوانی بە ئاوەکە سەوز کردوو کە خۆتان نەتان دەتوانی دارەکانی بپوینن، ئایا ھیچ پەرستراویکی وەك خودا ھەیە؟ نە خێردە ی دیارە ئەوانە گەلیکی لە ھەق لادەرن.

﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ﴾ بِأَمْرِهِ ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَنًا ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ

يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾

چەند بەلگەی تر لە سەر پامپینانی شەو و پۆژو خۆرو مانگ و ئەو ھەو ئەو ئەو زویدا دیتە دەروو

خوای گەرە دە فەرمویت: ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ﴾ بِأَمْرِهِ ﴿مُسَخَّرَاتٌ

بِأَمْرِهِ﴾ واتە: خودا شەو و پۆژی بۆ پام کردوون، مانگ و خۆرو ھەموو ئەستێرەکانی ملکہ چی فەرمانی ئەون، خوای گەرە بەندەکانی ئاگادار دەکاتەو لەو ھەموو نیشانە مەزن و بەھرە زۆرانە ی کە پێی بەخشیون ھەر لە پامپینانی شەو و پۆژەو کە بە دوا ی بەکدا دین و ئەو مانگ و خۆرەیش کە بەردەوام سوڕ دەخۆن، ئەو ئەستێرە وەستاو گەپۆکانە لە ھەموو لایەکی ئاسماندا کە دنیا یان پووناك

^۱ الطبري (۲۷۸/۱۷).

^۲ النمل (۶۰).

کردووه ته وه، بۆ ئه وهی له تاریکاییدا پی ده رکه ن، هه ر یه کێک له مانه له گۆره پانی خۆیدا ده سوپیته وه که خودا بۆی داناوه، به و جۆره ده پوات که خودا بۆی دیاری کردووه نه زیاد ده پوات و نه که م، نه مانه هه موو له ژێر تواناو ده سه لاتێ خوادان، به و شیوه ی که بۆی داناو نو ئاسانی کردووه بۆیان، نه م ئایه ته وه ک ئه و ئایه ته وایه که خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ واته: به راستی په روه ردگارتان ئه و خودایه یه که ئاسمانه کان و زه وی له شه ش پۆژدا دروست کردووه پاشان (خودا) چووه سه ر عه رش (ئیمه ئیمانمان پییه تی به لام شیوه که ی نازانین) به (تاریکایی) شه وو (پۆشنایی) پۆژ داده پۆشیت (به پیچه وانه شه وه)، (پۆژ به شوین شه وه وه یه به خیرایی) شه و به شوین پۆژه وه یه به خیرایی خۆرو مانگو نه ستیره کانیش ژێربار کراو به فه رمانی خوی بیدار بن که به دی هی ناو نو فه رماندان هه ر بۆ خوایه پاک و بیگه رده (له هه موو که م و کوپیه ک) خوای په روه ردگاری هه موو جیهانیان. بۆیه لی ره دا ده فه رموویت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ واته: له مه شدا زۆر نیشانه هه یه بۆ که سانیک

که تیده گه ن، که خودا چه ند خاوه ن ده سه لات و توانای گه وره یه، پاشان ده فه رموویت: ﴿وَمَا ذَرَأًا لَّكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَنُهُ﴾ واته: له م زه مینه یش زۆر شتی په نگا و په رنگی بۆ ئیوه دروست کردووه، دوا ی ئه وه خوای گه وره باسی ئاسمان و ئه و شتانه ی کرد که تییدایه و پامی هی ناوه دیته سه ر باسی ئه و شته سه رسوپهینه رانه ی ناو زه مین له گیانه وه ران و کانزاو پوهه ک و گه لی شتی تری بیگیان به هه موو په رنگ و شیوه کانی وه، که چه ند سود و تایبه تمه ندیان تییدایه بۆ مرقوف، بۆیه ده فه رموویت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ﴾ واته: له مه دا نیشانه هه یه بۆ ئه وانه ی پاده مینن و

شوکرانه بزێری خودان.

﴿وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى

الْفُلْكَ مَوَاحِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ ١٤ ﴿وَالْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ

أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ ١٥ ﴿وَعَلَّمَنَّا بِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ﴾ ١٦ ﴿أَفَمَنْ يَخْلُقُ

كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ ١٧ ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ ١٨ ﴿

نیشانہی زورہیہ لہ سہر دہ سہ لاتی خوا لہ ناو دہریا و کیو و پوویارو پیگا و نہ ستیرہ گاندا

خوای گہرہ باسی ئەو دہریایہ پر شہ پۆلہ بہرزانہ دہکات کہ چۆن پامی هینا وەو دہیکاتہ منہت بہ سہر بہ ندہ کانہی وە کہ بۆی ژیربار کردون بہ ئاسانی دہچیتہ ناوی و سواری دہبیت، گوشتی ماسی و نہ مہنگیشی حەلال کردووہ بۆیان بہ زیندووی و بہ مردوویش لہ کاتی ئیحرام پۆشین و کاتہ کانی تریشدا، مرواری و جہ و اھیری زۆر بہ نرخیشی پیداون تا بۆ جوانی لہ بہری خوایانی بکەن، وە ئەم دہریایہی وا لێ کردووہ کہ شتیہ کان مہ لگرت و بہ سہریدا بپوات و بہ پشتہیان بہ مہوا تیرہ کە ی بیپریت و لہ تی بکات، دیارہ خوای گہرہ بہ ندہ کانی شارہزا کردووہ بہو شیوہیہ دروستی بکەن، ئەو شارہزاییہش لہ باپیریانہ وە نوح (سہلامی خوای لێ بیت) بۆیان ماوہ تہ وە، چونکہ یہ کەم کہ سیئ کہ شتی دروست کرد نوح پیغەمبەر بوو (سہلامی خوای لێ بیت) لہ ئەو وەو مہموو فیری دروست کردنی کە شتی بوون، لہ ولاتی کە وە بۆ ولاتی کی تر و لہ ناوچہ یہ کە وە بۆ ناوچہ یہ کی تر و لہ کیشوہ ری کە وە بۆ کیشوہ ری کی تر پیی دہ پۆیشتن، بۆ هینانی ئەو شتانہی لہ و ولاتانہ دا مہ یہ و گواستنہ وە ی ئەو شتانہی خوشیان بۆ ئەو ولاتانہ، بۆیہ خوای گہرہ دہ فہرموویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلَكَ مَوَاحِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ واتہ: مہر خودایہ دہریای خستووہ تہ بہر دہستت کہ گوشتی تازہی لێ بخۆن، خشلیشی لێ بیئنہ دہری، بہ خۆتانہ وە مہ لواسن، وە دہبینی کە شتیش سنگی دہریا لہت دہکات، تا چاکہی خوداتان دہست کە ویت و بہ لکو شوکری چاکہ و بہرہ کانی بکەن، پاشان دہ فہرموویت: ﴿وَالْقَى فِي الْأَرْضِ رَوْسًا أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ واتہ: ئەو خودایہی کہ کیوہ زۆر بہرہ کانی لہ ناو ئەم زہمینہ دا داکوتا وەو کردوویہ تی بہ لہنگەر بۆ ئەوہی نہ تانلہ رزینیت، زیندہ وەرہ کان لہ سہری بژین ئەگەر بلہ رزیت ژیا نی مرؤف تال دہکات و مہموو خوشیہ کیان لہ بیر دہباتہ وە، بۆیہ خوای گہرہ دہ فہرموویت: ﴿وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا﴾ واتہ: زۆر کیوی پتہ ویشی تیا دامہ زراندووہ، ﴿وَأَنْهَرَا وَسُبُلًا﴾ واتہ: چہم و پوویاری نیشان داون بۆ ئەوہی پیگا بدۆزنہ وە، واتہ: پوویاری زۆری لہ زہویدا دانا وە لہ شوینیکہ وە دہپوات بۆ شوینیکی تر، بۆ ئەوہی خەلکی لہ پۆزی سہر زہوی بخۆن، لہ شوینیکدا ئەو ئا وە ی دیتہ دہرو دہچیت بۆ شوینیکی تر دہبیتہ موی بژوی خەلکی ئەو شوینہ، بہ شوینی بیابان و چۆلہ وانیدا پیگہ دہپریت و بہ لا کە ژو کیو و تہ پۆلکە دا دہپوات و دہپریت و دہگاتہ وە ئەو شوینہی کہ بۆی دانرا وە، ئەم پوویارانہ بہ پاست و چہ پ و باکور و باشورو

بہرمانہی کہ پیی داون، نه گہر پہ شیمان بوونہ وە و گہر پانہ وە بق لای و گوپرایہ لی فرمانہ کانی بوون و بہ پیی رەزامہندی نه و جولانہ وە، دلوفانہ بۆتان و سزاتان نادات دواي پہ شیمان بوونہ وە و گہر پانہ وە تان بق لای!

﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ﴾ (۱۹) وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُوْنَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُوْنَ ﴿۲۰﴾
 اَمَوْتُ غَيْرِ اَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُوْنَ اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ ﴿۲۱﴾

خوای گہ و رە دہ فہرموویت: ﴿وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ﴾ واتہ: ہرچی بشارنہ وە و ہرچیش ناشکرا بکەن خودا دہیزانیت، لی رە دا خوای گہ و رە باسی نہ وە دہکات کہ ناگای لہ ہموو شاراوہ کانی ناو دلہ و ہیچی لی ون نابیت وە ک چون ناگای لہ شتہ ناشکراکانہ کہ دہیکەن، بہ و زووانہ پاداشتی ہموو کہ سیک دہ داتہ وە لہ پۆزی قیامہ تدا لہ سەر نہ و کردارانہی کہ کردووہ تی، چاکہ بہ چاکہ و خراپہ یش بہ تۆلہ لی سەندن.

خوای بتپہرستان دروست گراوہ، نہ ک دروستکەر

خوای گہ و رە دہ فہرموویت: ﴿وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُوْنَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُوْنَ﴾ واتہ: نہ و بتانہی کہ ہانایان پی دہ بہن بیجگہ لہ خودا، نہ وانہ ناتوانن ہیچ شتیک دروست بکەن بہ لکو خویان دروست دہ کریئن، وە ک خوای گہ و رە لہ سەر زمانی ئیبراہیمی خەلیل دہ فہرموویت: ﴿قَالَ اَتَعْبُدُوْنَ مَا تَخْلُقُوْنَ﴾ (۲۵) وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۲۶﴾ واتہ: وتی: ئایا ئیوہ شتیک دہ پەرستن کہ خۆتان دایدہ تاشن؟ کہ ہەر خودایہ ئیوہ شو بہتہ کانتانیشی دروست کردوہ، پاشان دہ فہرموویت: ﴿اَمَوْتُ غَيْرِ اَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُوْنَ اَيَّانَ يُبْعَثُوْنَ﴾ واتہ: نہ و بتانہ بی گیانن، گیانیان تیدا نیہ، نہ دہ بیستن، نہ دہ بینن و نہ ناوہ زیان ہہیہ، ناگاشیان لی نیہ کہ ی پۆزی قیامہت دیت، چون نہ وانہ دہ بہنہ جیی ہاناو سود بہ کہ س دہ گہ یەنن و پاداشتی چاکہ و خراپہ دہ دہنہ وە؟ بہ لکو نہ وە ی کہ ہیوای نہ وە ی لی دہ کریت نہ و کہ سہ یہ کہ ناگاداری ہموو شتیکہ و و دہ یہینہری ہموو شتیکہ کہ خودایہ.

﴿اِنَّهُمْ كَرِهُوا اِلٰهًا وَّحِدًا ۚ فَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُّنْكِرَةٌ وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ﴾ (۲۲) لَا جَرَمَ اَنْتَ اللّٰهُ يَعْلَمُ مَا يُسْرُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِيْنَ ﴿۲۳﴾

هیچ پەرستراویک نیہ جگہ لہ خودا

^۱ الطبری (۱۸۷/۱۷).

^۲ الصافات (۹۵-۹۶).

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿إِلَهُكُمْ إِلَهٌُ وَاحِدٌ ۖ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ

مُسْتَكْبِرُونَ﴾ واتە: خوای ئێوه یەك خودایه، ئەو كەسانەى بپوایان بە پۆژى دواى نیه، دلەكانیان بى باوەرە و خوشیان بە زل دەزانن. خوای گه وره باسى خۆى دەكات كە تاكو تەنهایە و بێنیازە لە هەموو شتێك و جێنیازی گشت شتێكە هیچ خودایەك نیه خۆى نەبێت، وە ئەو كەسانەى خوانەناسن دلایان ئەو باوەر بە خودایە قەبول ناكات، وەك خودا خۆى باسیان دەكات كە جیى سەرسوڕمانە بە لایانە وە ئەلین: ﴿أَجْعَلِ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾^۱ واتە: چۆن دەبێت لە جیى ئەو بقتانەى

دەتانپەرست هەر خودایەك بپەرستن؟ وە دەفەرموویت: ﴿وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾^۲ واتە: هەر كاتێك یادى خودا بە تەنها یاد بكریت دلایان بە و ناوە تێك دەچیت و ناپەرەحت دەبن، ئەگەر باسى جگە لە خویان لا بكریت پێیان خوشە و دلایان پێى دەكریتە وە، ﴿وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ﴾ واتە: خویان بە زل دەزانن و ناپەرستن و دلایان یەكتاپەرستی وەرناگریت، وەك خوای گه وره لە ئایەتێكتردا دەفەرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ

يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾^۳ واتە: ئەو كەسانەى هەر لە بەر خو بە زلزانین نایانەوێت خوا بپەرستن، بە زەبوونی دەچنە ناو جەهنەم، بۆیە خوای گه وره لیڤرەدا دەفەرموویت: ﴿لَا جَرَمَ أَنْ يَأْتِيَ اللَّهُ بِمَا يَسْرُوتُ وَمَا يَعْلَمُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ واتە: بە پاستى خودا دەزانیت چى لە خودا دەشارنە وە چى دەردەخەن، خودا خوشى نایەت لەوانەى خو بە زل دەزانن، تۆلەیان لى دەسینیت و جەزەبەى توندیان دەدات.

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَآذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾^(۲۴) لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ

وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزُرُونَ﴾^(۲۵)

لە ناوچوونى خوانەناسان بە هوى سەرىنچیان لە فەرمانى خوا و دوو قات تۆلە کردنە وە لیبیان

خوای گه وره دەفەرموویت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَآذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ واتە: هەر كاتێك پرسىاریان لى بكریت: پەرەردگارتان چى ناردووە تە خوار؟ ئەلین: چیرۆكى پێشینان، واتە: نكولى لى دەكەن و ئەلین: خودا هیچى نەناردووە تە خوار بەلكو ئەو هى موخەمەد (ﷺ) باسى دەكات

^۱ ص (۵).

^۲ الزمر (۴۵).

^۳ الفاطر (۶۰).

بۆمان به سه رهاتی پیشینانه له کتیبی نهوانه وه وهری گرتووه، وهک خوای گه وره ده فره مویت:

﴿وَقَالُوا أَأَسْطِيرُ الْأَوَّلِينَ أَكُتِّبَ فِيهَا فِي تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾^۱ واته: وتیان: نه مانه

چیرۆکی پیشینانن، هه موو به یانی و ئیوارانیك بۆی ده خویننه وه و له بهری ده نویسته وه، واته: بوختان بۆ پیغه مبه ر(ﷺ) هه لده واسنو نه وه موو قسه ناریك و بی پئی و جی و پرپوچه به رامبه ری ده که ن.

وهک له ئایه تیکی ترده ده فره مویت: ﴿أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَل فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ

سَبِيلًا﴾^۲ واته: سه یرکه چۆن نموونه یان بۆ تو هیناوه ته وه و له پئی لایان داوه و هه رچی ده که ن پئی

ده رناکه ن، بیگومان هه ر که سیك له پئی هه ق لایدا هه رچی بلی نایپیکی و هه ر هه له ده کات، ده یان وت: جادوگه ره، فالچی، شاعیره، شیته، پاشان هه موو هاتنه سه ر قسه ی گه وره که یان وه لیدی کوپی

موغیره ی مه خزومی که بۆی دانان، وهک خوای گه وره ده فره مویت: ﴿إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ۖ ﴿۱۸﴾ فَقُلَّ كَيْفَ قَدَّرَ

﴿۱۹﴾ ثُمَّ قُلَّ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿۲۰﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿۲۱﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿۲۲﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿۲۳﴾ فَقَالَ إِن هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ﴾^۳ واته:

نه وه هه ر پاماو لیکی دایه وه، نه ی نه ئی که چۆنی لیکدایه وه، دیسان نه ئی چۆنی بۆ چوو، پاشان سه یری کرد، نه وسا پووی گرژ کردو ترش هه لگه را، له پاشان پشتی هه لکردو فیزی نواند، نه وسا

گوئی: نه م قورئانه هه بی و نه بی جادوویه که له کۆنه وه ده یگیرنه وه. قسه که ی وه لیدیان په سه ند کردو

بلاوه یان لی کرد (خوا پوویان په ش کات)، خوای گه وره ده فره مویت: ﴿لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً

يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ واته: با له پۆزی قیامه تدا باری تاوانی خویان و

نه و که سانه ش هه لگرن که به بی زانست، نه وان له پئی لاده دن، واته: بۆیه ئاوامان به سه ر هینان هه تا

باری گرانی خویان و نه و که سانه ش هه لگرن که شوینیان ده که ون و هاوپای نه وانن، دووجار گونا هکارن،

جاریك له سه ر گومپای خویان و جاریکی تر له سه ر خه له تاندنی نه وانه ی که شوینیان ده که ون و

ده یانکه نه پیشهنگو چاویان لی ده که ن، وهک له فره مووده دا هاتووه: (هه ر که سیك بانگه وازی کردبیته

بۆ پئی راست، نه وه نه و که سه پاداشتی به وینه ی نه و که سه وه رگرتووه که شوینی که وتووه، به بی

نه وه ی له پاداشتی نه و هه ی که م ببیته وه، وه هه ر که سیك بانگه وازی کردبیته بۆ گومپایی، نه وه نه و

که سه تاوانی نه وانه ی هه لگرتووه، به بی نه وه ی له تاوانه کانی نه وان هه ی که م ببیته وه).^۴ خوای

^۱ الفرقان (۵).

^۲ الفرقان (۹).

^۳ المدثر (۱۸-۲۴).

^۴ مسلم (۲۰۶۰/۴).

گه ورهیش ده فەرموویت: ﴿وَلِيَحْمِلُوا أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَمَّا كَانُوا

يَفْتَرُونَ﴾^۱ واته: باری گرانى خویان و باری گرانى خه لکی تریش له گه ل خویان هه لده گرن و پوژی

قیامه تیش له سه ر نه و بوختانه کردوویانه پرسیاریان لی ده کریت، هه ر به م شیوهیه عه وفی ریوایه تی

کردوه له ئیبنو عه بباسه وه که فەرموویه تی نه م نایه ته: ﴿لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَمِنْ

أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِلَّا سَاءَ مَا يَزُرُونَ﴾ وهك نه و نایه ته وایه که خوای گه وره

ده فەرموویت: ﴿وَلِيَحْمِلُوا أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ﴾^{*}، موجهید ده لیت: ^۲ باری گرانى تاوانى خویان و

نه وانه ی که گوئیستیان بوون هه لده گرن، گونا می نه وانه ی که گوئیپایه لیان بوون هیچ سووک ناکریت^۳.

﴿قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ

وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾^(۶۱) ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءُ الَّذِينَ

كُنْتُمْ تُشْفِقُونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالْشُّوْءَ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾^(۲۷)

باسی نه و خراپانه ی پیشینه گان کردوویانه و باسی نه و چاره نووسه ییش که به سه ریاندا هاتووه

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ واته: به راستی نه وانه ی پیش

نه مانه ییش فیلباز بوون، عه وفی له ئیبنو عه بباسه وه له مانای نه م نایه ته دا: ﴿قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ

قَبْلِهِمْ﴾ ده لیت: مه به ست پئی نه و نه مرووده یه که کوشکیکی زۆر به رزی دروست کرد.^۴ هه ندیکی تر

ده لیت: نه و که سه به خته نه سه ره، به لام راستیه که ی نه مه نمونه هینانه وه یه بو پوچه لکردنه وه ی نه و

شتانه ی که خوانه ناسان ده یانکرد، نه وانه ی که هاوه لیان بو خودا داده نا، وهك خوای گه وره له سه ر

زمانی نوح پیغه مبه ر (سه لامی خوای لی بیت) ده فەرموویت: ﴿وَمَكْرُوا مَكْرًا كُبَّارًا﴾^۵ واته: فیلبازیان

کرد، به لام فیلبازیه کی زۆر گه وره، به هه موو شیوهیه ک هه ولیان ده دا و فیهو فیلیان له خه لکی ده کرد بو

نه وه ی گو مریان بکه ن و به ره و بته رستی بیان به ن، هه موو ریگایه کیان ده گرت به ر، وهك له پوژی

^۱ العنکبوت (۱۳).

* العنکبوت (۱۳).

^۲ الطبري (۱۹۱/۱۷).

^۳ الطبري (۱۹۰/۱۷).

^۴ الطبري (۱۹۳/۱۷).

^۵ نوح (۲۲).

قيامة تدا شوينكه وتووه كانيان پييان نه لئين: ﴿بَلْ مَكْرُ الْاَيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُوْنَ اَنْ تُكْفَرَ بِاللّٰهِ وَتَجْعَلَ لَهٗ اَنْدَادًا﴾^۱ واته: ئيوه به شه وو به پوژ كۆلتان لى نه ده دايين كه ده بى خوا نه ناسنو چه ندين هاوتاي بو دابنن، پاشان خواى گوره ده فەرموويت: ﴿فَاَنْتَ اَللّٰهُ بُنْيَنَهُمْ مِّنَ الْقَوَاعِدِ﴾^۲ واته: خوا خانووه كانى له بناغه وه مه لته كاندن، كاره كانى پى به تال كردنه وه، نه م ئايه ته وهك نه و ئايه تانه وايه كه خواى گوره ده فەرموويت: ﴿كَلِمًا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاهاَ اللّٰهُ﴾^۳ واته: هر كاتيك كه ئاگرى شهريان مه لده گيرساند خودا ده يكوژانده وه، وه ده فەرموويت: ﴿فَاَنْتَهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوْبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِى الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَكْفُلِ الْاَبْصَرُ﴾^۴ واته: له شوينيكى واوه خودا سزاي بو ناردن كه به خه ياليشياندا نه ده هات، به شيوه يهك ترسى خسته دليان، مالى خويان به ده ستى خويان و خاوهن باوه پان كاوه ده كرد، ده ي ئيوه په ند وه رگرن نه ي كومه لى خاوهن بيروهوش. ليته يشدا ده فەرموويت: ﴿فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَاَتَتْهُمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾^۵ (۳۶) ئم يوم القيمه يخزيهم واته: بنميجى خانووه كانيان به سهردا پووخواو له شوينيكه وه نازاريان بو دابارى، كه هر مه ستيشيان پى نه كرد. پاشان له پوژى قيامه تيشدا ئابروويان ده بات، نه وه ي كه له دلياندا شار دبوويانه وه ئاشكراى كرد. وهك نه و ئايه ته ي كه ده فەرموويت: ﴿يَوْمَ تَبْلَى السَّرَائِرُ﴾^۶ واته: له و پوژده دا كه نه ينى ئاشكرا ده بيت، وهك له هه ردوو سه حيحه كه دا ها تووه له ئيبنو عومه ره وه ده لئيت: پيغه مبه رى خودا (ﷺ) فه رمويه تى: (له پوژى قيامه تدا بو هه موو ناپاكيك ئالا يهك به رز ده كرئته وه له دوايه وه به نه ندازه ي ناپاكيه كه ي، پيى ده گو ترئيت: نه مه ئالا ي ناپاكي فلانى كو پى فلانه).^۷ هر به و شيوه يه نه و كه سانه له پوژى قيامه تدا نه وه ي شار دوويانه ته وه بو خه لكى ئاشكرا ده كرئت له فروفيل و ناپاكي و خواى گوره ئابروويان ده بات له به ر چاوى نه و خه لكه و هه ره شه يان لى ده كات و گالته يان پى ده كات و ده فەرموويت: ﴿وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَاءِى الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تُشْفِقُونَ فِيْهِمْ﴾^۸ واته: له كو ين نه و شه ريكانه ي كه ئيوه مشت و مړتان له سهر ده كردن و شه رو دژايه تيتان له پيى نه واندا

^۱ سبأ (۳۳).^۲ المائدة (۶۴).^۳ الحشر (۲).^۴ الطارق (۹).^۵ فتح الباري (۵۷۸/۱۰)، مسلم (۱۳۶۰/۳).

ده کرد بۆ نایه ن یارمه تیتان بدهن و پزگارتان بکه ن لیږده دا، ﴿هَلْ يَنْصُرُونَ﴾^۱ واته: نایا نه وانه دینه هاناتان یان یارمه تی خوځیان دده ن، وه ده فهرموویت: ﴿قَالَ لَهُ مِنْ قَوْفٍ وَلَا نَاصِرٍ﴾^۲ واته: نه و نه هیچ هیڅیکې هیه و نه یارمه تی ده ر، نه و کاته که به لگه و نیشانه ی نیشان دراو نه و پاستیه ی که چاوه پوانی نه ده کرد یه خه ی گرت و له قسه که وت و پئی پاکردنیشی نه ما، ﴿قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾^۳ واته: نه وانه ی خاوه ن زانستن و پیژدارن له دنیا داو له قیامه تدا، هه ق بیژبوون له دنیا و له قیامه تدا، نا له و کاته دا نه لاین: ﴿إِنَّ الْآخِرَى الْيَوْمَ وَالسَّوَاءَ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾^۴ واته: نه مړو نابروچوون و به دبه ختی بۆ نه و که سه یه که شهریکې بۆ خدا داناوه که هیچ سودیکې پی ناگه یه نیت و زیانیشی لی دوور ناخاته وه. ﴿الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوْا السَّلَامَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^(۲۸) فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَئِنْ شِئْتُمْ لَتَمُوتُنَّ فِيهَا وَلَئِنْ شِئْتُمْ لَذُقُوا فِيهَا عَذَابًا يَذُقُونَ ﴿۲۹﴾

حال و به سهرهاتی خوانه ناسان له کاتی مردن و له پاش مردنیشدا.

خوای گه وره باسی حال و ژبانی بته رستان ده کات نه وانه ی که نامه قیان له خوځیان کرد له کاتی گیان که نشته دا که فریشته کان دینه سه ریان بۆ نه وه ی نه و گیانه پیسه یان بکیشن وه ک ده فهرموویت: ﴿الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوْا السَّلَامَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ﴾^۱ واته: نه وانه ی که فریشته ی گیان کیشانی خدا گیانیان ده کیشت که سته میان له خو کردووه مل پاده کیشن و نه لاین: هیچ خرابه مان نه کردووه، خوځیان به چاک و گوږپایه ل و ملکه چ نیشان دده ن، وه ک له پوژنی قیامه تدا ده لاین: ﴿رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ﴾^۲ واته: به و خوایه ی که نیمه ی په روه راندووه نیمه هیچ شتی کمان نه کردووه ته شهریکې نه و، وه ده فهرموویت: ﴿يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُمْ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكَ﴾^۳ واته: پوژنیک که خدا هه موویان زیندو ده کاته وه، سویند بۆ خوا ده خون وه ک چو ن بۆ نیوه سویند ده خون، خوای گه وره یش به درو یان ده خاته وه له سر نه و قسه یان و ده فهرموویت: ﴿بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^(۲۸) فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَئِنْ شِئْتُمْ لَتَمُوتُنَّ فِيهَا وَلَئِنْ شِئْتُمْ لَذُقُوا فِيهَا عَذَابًا يَذُقُونَ ﴿۲۹﴾

تعملون ﴿۲۸﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَئِنْ شِئْتُمْ لَتَمُوتُنَّ فِيهَا وَلَئِنْ شِئْتُمْ لَذُقُوا فِيهَا عَذَابًا يَذُقُونَ ﴿۲۹﴾ واته: به لی خدا خو ی ده زانیت ناکاری نیوه چو ن بووه، سا له ده رگای جه هه نه م بچه ژووره وه، هه تا هه تابه هه ر له وی بن،

^۱ الشعراء (۹۳).

^۲ الطارق (۱۰).

^۳ الانعام (۲۲).

^۴ المجادلة (۱۸).

ئای که جیی خو به زلزنان چه نده خراپه، نه وانه ی که گوئیان به نیشانه کانی نه ده داو شوینی پیغه مبه ره که ی نه ده که وتن له و پۆژه وه که گیانیان ده رده چیت و ده چیت نه ناو جه هه نه م، گیانه کانیان له ناو گۆره کانیاندا توشی نه و سزاو که رمی به ی جه هه نه م ده بیئت، وه ختیک که پۆژی قیامه تیش هات گیانه که یان له گه ل لاشه که یاندا به ک ده گر نه وه و هه تا هه تابه له ناو جه هه نه م دا ده مینیتته وه: خوای

که وره ده فه رموویت: ﴿لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا﴾^۱ واته: نه پئیان پی

ده دریت که بمرن و نه سزای جه هه نه میان له سه ر سووک ده کریت، وه ک ده فه رموویت: ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ

عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾^۲ واته: هه موو به یانی و

ئیوارانی که ده یان به نه سه ر ناگرو پۆژیک که قیامهت دیت فه رمان ده دریت دارو ده سته ی فیرعه ون زۆر به توندی ئازار بدرین.

﴿وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ

وَلِنِعْمِ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذَلِكَ يَجْزِي

اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ

تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

قسه ی خو پاریزان سه بارهت به نیگا و وه ی، پاداشتیان و حالیان له کاتی مردن و دوا ی مردنیشدا

خوای که وره ده فه رموویت: ﴿وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ

الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلِنِعْمِ دَارُ الْمُتَّقِينَ﴾ واته: له پاریزکاران ده پرسن: په روه رنده تان چی

به خه لات نارد ه خوار؟ نه لئین: نه وه ی که زۆر چاکه، بۆ نه وانه ی له دنیا خاوه ن چاکه بوون چاکه هه یه و

دیاره شوینی. نه و دنیا ش زۆر باشتره، ئای که مالی له خواترسان چه ند خوشه. لی ره دا خوا باسی

به خته وهران ده کات به پیچه وانه ی حالی به ده به ختان کاتی که پئیان وترا: ﴿مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ﴾ واته:

خودا چی بۆ ئیوه نارد ه خوار؟ ئینکاریان ده کردو ده یان وت: هیه شتیکی بۆ نه ناردوین به لکو نه وه ی

موحه مه د (ﷺ) باسی ده کات چیروکی پیشینانه، به لام له خواترسان وتیان: خیرو چاکه ی بۆ

ناردوین، واته: سۆزو به زه یی و خیرو به ره که ته بۆ نه و که سه ی شوینکه وتوه و به وای پی میناوه و

خاوه نی چاکه بوون له ژیا نی دنیا دا، ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ﴾، نه م ئایه ته وه ک نه و

^۱ الفاطر (۳۶).

^۲ الغافر (۴۶).

نایہ تہ وایہ کہ خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوَةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۱ واتہ: ہر کہس لہ نیریان لہ می کردہ وہی چاکی کردیت و بپواداریش بوویت نہ وہ سویند بہ خوا بہ زیانیکی خوش دہیان ژینین و سویند بیت پاداشتیان دہ دہینہ وہ بہ چاکتر لہ وہی کہ نہ وان دہیان کرد. واتہ: ہر کہسیک کرداری چاکہ و خاوەن باوہرہ (چ نیرو چ می) ہتا دہڑی بہ خوشی دہیزینین، باشتیش لہ وہی کردوویانہ پاداشتیان دہ دہینہ وہ. لہ دنیاو لہ قیامہ تیشدا، دیاریشہ نہ و شوینہی لہ پوڑی دوایدا دہدریت بہ خاوەن باوہرہ پان زور باشتہ لہ دنیاو پاداشتیشی زور چاکترہ لہ پاداشتی دنیا، وەك خوی گہورہ لہ سہر زمانی خاوەن زانستہ کان دہ فہرموویت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ﴾^۲ واتہ: خاوەن زانستہ کانیش دہیان وت: ہمی مال ویرانینہ پاداشتی خودا زور چاکترہ، وہ دہ فہرموویت: ﴿وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْآبِرَارِ﴾^۳ واتہ: نہ وہی لہ لای خودا وہیہ ہر بو پیاوچاکان باشہ، وہ دہ فہرموویت بہ پیغہ مبرہ کہی (ﷺ): ﴿وَلِلْآخِرَةِ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ﴾^۴ واتہ: نہی موحمہد (ﷺ) پوڑی دواپی بو تو لہ دنیا باشتہ، پاشان وەسفی مالی دواپی دہکات و دہ فہرموویت: ﴿وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ﴾ پاشان دہ فہرموویت: ﴿جَنَّاتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ واتہ: دہچنہ ناو باغاتیکی وا ہرگیز لہ ناو ناچیت و پووبارہ کان بہ بریدا دہپوات، ﴿جَنَّاتٌ عَدْنٍ﴾ بہ دہلہ بو ﴿دَارُ الْمُتَّقِينَ﴾ واتہ: شوینی خو پاریزان زور خوشہ کہ دہچنہ ناوی، ﴿تُجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ پووبارہ کان بہ ژیر کوشک و درہختہ کانیدا دہپوات، ﴿لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ﴾ واتہ: ہرچی نارہ زوو بکہن نامادہیہ بویان، نہم نایہ تہ وەك نہ و نایہ تہ وایہ کہ دہ فہرموویت: ﴿وَفِيهَا مَا شَتَّهِبِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^۵ واتہ: ہرچی دل نارہ زوی بکات و چاو لہ زہتی لی دہبینیت تیایہ تی، نیوہیش لہ ویدا نامرن، خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ﴾ واتہ: نا بہ و شیوہیہ خودا پاداشتی خو پاریزان دہداتہ وہ، نہ وانہی بپوایان بووہ پیو و لی ترساون و ناکاری چاکہیان

^۱ النحل (۹۷).^۲ القصص (۸۰).^۳ آل عمران (۱۹۸).^۴ الضحیٰ (۴).^۵ الزخرف (۷۱).

کردوه، پاشان ده فەرموویت: ﴿الَّذِينَ تَوْفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةَ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ واتە: ئەوانەى فریشتە گیانیان دەکیشت و چاک و پاک لە دنیا کۆچی دواى دەکەن، پێیان ئەوتریت: سەلامى خواتان لى بێت، بچنە بەهەشت بە هۆى کردارە کانتانەوه که کردوتانە ، واتە: فریشتەکان پێیان ئەلێن لەبەر ئەو کردارە چاکانەى که پێى هەلساون و خواتان پاک پاگرتووه لە بپەرستى و شتى ناشیرین و تەنها خواتان پەرستووه سلاوتان لى بێت و مژدەى بەهەشتیان دەدەن، وەك ئەم ئایەتە که خواى گەورە دەفەرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَائُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهَى أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿٣١﴾ تَزُولُ مِنْ غُفُورٍ رَحِيمٍ﴾ واتە: بە راستى ئەوانەى وتیان خوا پەرودرگارمانە و لە پاشان راست (لەسەر ئایین) بەردەوام بون فریشتەکان پۆل پۆل دینه لایان (کاتى مردن یان زیندووبوونەوه) (پێیان دەلێن): مەترسن و خەفت مەخۆن و مژدە بێت لێتان ئەو بەهەشتەى که بەلێنتان پێ درابوو، ئێمە لە ژيانى دنیاو لە پۆزى دوایدا دوستى ئێوهین و لەو (بەهەشتەدا) هەرچى حەزى لى بکەن بۆتان ئامادەیه و هەرچى داوا بکەن لەویدا لە خزمەتتاندایە، پێزلێنان و میواندارییه لە لایەن خواى لێبوردەى میهرەبانەوه. لە پێشەوه فەرموودەمان هێنا لە بارەى گیان کێشانی خواوەنباوهر پو گیانکێشانی خوانەناسەوه لە کاتى تەفسیری ئەم ئایەتەدا: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾^۱ واتە: ئەوانەى که بپوایان هێناوه خوا دامەزراویان دەکات بە وتەى بەپێ و جێ (که شایەتمانە) لە ژيانى دنیاو لە پۆزى دوایشدا وە خوا سەمکارانیش گومرا دەکات و خوا هەرچى بیهوێت دەیکات.

﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٢﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ

يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٤﴾

^۱ فصليت (۳۰-۳۲).

^۲ ابراهيم (۲۷).

مانای باوهر نه هیئانی خوانه ناسان نه وهیه چاوهرپوانی سزای خوایی نه کهن!

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ﴾ واته: ئایا نه و خوانه ناسانه جگه له وه که فریشته بیته لایان، یان فرمانی په روه ردگاریان پی بگات، چاوهرنواړیکي تریان هیه؟ قه تاده ده لیت: خودای گه وره هه پرده شه له بته رستان ده کات که واز ناهینن و به رده وامن له سهر گومرایی و دنیا باییه وای کردون، ئایا نه وانه چاوهرپوانی فریشته ده کهن که بین بو لایان هه تا گیانیان بکیشن. ^۱ ﴿أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ﴾ واته: یان چاوهرپوانی فرمانی په روه ردگاریان که پیان بگات له پوڅی قیامه تدا هه تا نه و نارپه حه تیه بجینن، ﴿كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ واته: پیشینه کانی نه مانه یس هر نه م کردارانه یان هه بوو، به رده وام بوون له سهر بته رستی هه تا نه و توله ی خودایان چه شت و نه و هیان به سهر هات که به سهر یان هات و تووشی نه و جه زره به و پسواییه هاتن، ﴿وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ﴾ خودا هه موو بیانوییه کی برین و به لگی ته وای دایه ده ستیان و پیغه مبه ری بو پره وانه کردن و کتیبیشی پیدا ناردن و ناهه قی لی نه کردن، ﴿وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ به لام خوین ناهه قیان له خوین کرد، گوپراهی پیغه مبه ره کانیان نه کرد و برپویان نه کرد به و کتیبانه ی که بوین هیئان، ﴿فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا﴾ واته: سزای کرداری خوین هاته ریئان، تووشی نه و جه زره به یه بوون، ﴿وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ واته: نه و سزایه ی که نه وان به گالته جارپان ده زانی که له سهر زمانی پیغه مبه رانه وه به لینیان پی درابوو ده وری دان، بویه له پوڅی قیامه تدا پیان ده و تریت: ﴿هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ ^۲ واته: نه وه نه و ناگره یه که برپواتان نه ده کرد هه بیت.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ ^(۳۵) وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ^(۳۶) إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ^(۳۷)

^۱ الطبري (۱۷/۱۹۹).

^۲ طور (۱۴).

بتپه‌رستان به‌لگه ده‌هیننه‌وه بۆ بتپه‌رستی‌ه‌که‌یان گوايه‌خوا ناره‌زووی وابووه‌نه‌مان بتپه‌رست بن،
خوایش وه‌لامی نه‌وقسه پرپوچانه‌یان ده‌داته‌وه

خوای گه‌وره باسی نه‌وقسه پرپوچانه‌ی بت په‌رستان ده‌کات که ده‌یکه‌نه به‌لگه له‌سه‌ر
په‌رستنی بته‌کانیان و ئیژن خودا ناره‌زووی له‌سه‌ر نه‌و بتپه‌رستی یه‌ی نه‌وان بووه، خوای گه‌وره
ده‌فه‌رموویت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا
مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ واته: نه‌و که‌سانه‌ی که شه‌ریکیان بۆ خودا دانا، وتیان: نه‌گه‌ر خودا مه‌یلی لی
بووايه، نه ئیمه‌و نه بابو باپیرمان جگه له خودا شتی ترمان نه‌ده‌په‌رست و هیچ شتی‌کمان به‌بی
فه‌رمانی نه‌و حه‌رام نه‌ده‌کرد، یانی وه‌ک: "به‌حیره" و "سائیبه" و "واسیله" ^۱. هاوشیوه‌ی نه‌وان که
دایان نابوون و به ناره‌زووی خوایان ناویان لی نابوون بیته‌وه‌ی هیچ به‌لگه‌یه‌کیان به ده‌سته‌وه بیت له‌و
باره‌یه‌وه، ده‌یان وت: نه‌گه‌ر خودا نه‌و کاره‌ی ئیمه‌ی پی ناخۆش بووايه، نه‌یده‌هیشته ئیمه پی
مه‌لسین و سزای ده‌داین، نه‌مانده‌توانی نه‌و کاره بکه‌ین خوای گه‌وره‌یش ناره‌زایی خوی ده‌رده‌بریک
لییان وه‌لامی نه‌وقسه پرپوچانه‌یان ده‌داته‌وه ده‌فه‌رموویت: ﴿كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى

الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ واته: پیشینه‌کانی نه‌وانه هر به‌و شیوه‌به بوون، ده‌ی ئایا پیغه‌مبه‌ران جگه
له راگه‌یاندنی به ناشکرا، هیچی تریان له‌سه‌ره؟ واته: به‌و شیوه‌یه نیه که ئیوه ده‌زانن، که خودا پی
ناخۆش نه‌بووه به‌لکو زۆر پی گران بووه و زۆر دزایه‌تیشی کردووه، به توندیش لی قه‌ده‌غه کردوون،
له هه‌موو کۆمه‌لیکدا پیغه‌مبه‌ری په‌وانه کردووه بۆ خه‌لکی، هه‌موویان بانگه‌وازیان کردووه بۆ
خوایه‌رستی و داوايانکردووه له‌وگه‌لانه که‌واز بینن له‌په‌رستنی غه‌یری خودا، وه‌ک ده‌فه‌رموویت:
﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾ واته: بۆ ناو هه‌موو که‌لیک
پیغه‌مبه‌ریکمان ناردووه، که خوا بپه‌رستن و له شه‌یتان دوورکه‌ونه‌وه، واته: به‌رده‌وام خودا
پیغه‌مبه‌رانی ناردووه بۆ نه‌م خه‌لکه‌و داوای لی کردوون که تهنه‌ها خودا بپه‌رستن، له‌و کاته‌وه که
بتپه‌رستی په‌یدا بووه له‌ناو نه‌وه‌ی ئاده‌مدا له ناو هۆزی (نوح) دا که خودا نوحی بۆ ناردن، که یه‌که‌م
په‌سول بوو خودا ناردی بۆ خه‌لکی سه‌ر زه‌مین که دواين په‌سولیان موحه‌مه‌د بوو (ﷺ) که

^۱ بتپه‌رستان هه‌ندی شتیان حه‌رام نه‌کرد له‌خوایان بۆنمونه: به‌حیره: نه‌و وشتره بوو که پینج سکی ده‌کرد،

پینجه‌م سکی نیر بووايه، نه‌و کاته گوئیان له‌ت ده‌کردو به‌ره‌لایان ده‌کرد.

سائیبه‌ش: وشتریک بوو ده تا دوانزه سکی ده‌کردو هه‌مووی مینه‌بوو.

واسیله: وشتریک بوو که یه‌که‌م و دووه‌م سکی مینه‌بوو. (نه‌مانه‌یان به‌ره‌لانه‌کردو گوشته‌کانیان له‌سه‌رخوایان

حهرام نه‌کرد (وه‌رگێت)

بانگه وازه که مریو جنو که یشی گرتیه وه له رۆژمه لات و رۆژئاوا یشدا به گشتی، وهك خوی گه وړه دهفه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾^۱ واته: ئیمه نه مان ناردووه پیش تو هیچ پیغه مبه ریک مه گه ر نیگامان بو ناردووه (به وهی که) بیگومان جگه له من هیچ په رستراویک نیه که واته ته نها من په رستن. وه دهفه رموویت: ﴿وَسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ﴾^۲ واته: تو پرسیار بکه له و پیغه مبه رانه ی پیش تو ناردوومان ئایا بیجگه له خوی میهره بان بریارمان داوه په رستراویک په رستریت. لیږه یشدا خوی گه وړه دهفه رموویت: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾^۳ ئیتر چوڼ هیچ که سیك له بته رستان دوی نه وه ده توانیت بلی: ﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ﴾^۴ نه مه ی که نه یلین خوا مه یلی لی بووایه ئیمه نه و شتانه مان نه ده په رست قسه ی پرپوچه و راست نیه چونکه خوی گه وړه بته رستی لی قه ده قه کردن له سر زمانی پیغه مبه ره کانی (سه لامی خویان لی بیت) به لام مانه وه یان له سر بته رستی و واز نه هینانیان بووه هوی گومرپوونیان بویه نه وه نابیته به لکه به ده ستیانه وه، چونکه خوی گه وړه ناگرو نه و که سانه شی دروست کردوون که شایه نی ناو ناگرن له شهیتانه کان و خوانه ناسه کان، خودا هرگیز پازی نیه به نده کانی بی دین بن، دیاره هه موو شتیکی خودا پره له کارزانی و هه موو کاره کانی چاک و به جییه، پاشان خوی گه وړه باسی نه وه ده کات که زورناره زایی ده رپرپوه به رامبه ریان هر له دنیا داسزای داوون له پاش ناگادار کردنه وه یان له لایه ن پیغه مبه رانه وه، بویه دهفه رموویت: ﴿فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ﴾^۵ واته: هه ندی له وانه خودا خوی شاره زای کردن، هه ندیکیشیان گومرایی بووه کالای بالایان، برۆن به سر زه میندا بگه رین و سه یر بکه ن، چاره نووسی نه وانه ی که پیغه مبه رانیا ن به درو داده نا به کوی گه یشت، خودا ته فروتونای کردن و هه مووی له ناودان، بو خوانه ناسانیش هر توله ی وا هه یه، وهك دهفه رموویت: ﴿دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَلُهَا﴾^۶ واته: خوا له ناوی بردن بو بیباوه پانیش هه رسره نجامی ناوا هه یه، وه له ئایه تیکی ترده دهفه رموویت: ﴿وَلَقَدْ

^۱ الانبیاء (۲۵).^۲ الزخرف (۴۵).^۳ محمد (۱۰).

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرٌ^۱ واته: له پیش نه مانهش هر مه بووه برپایان به نیشانه کانی من نه بووه، سا چون به گزیاندا چوم، پاشان خوی گوره پیغه مبه (ص) ناگادار ده کات، هرچه نده مه ول بدات بو نه وهی پیگایان نیشان بدات، هیچ سوودیکی لی وهرناگرن، نه گهر خودا برپاری دابی گومرایان بکات وهك ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا﴾^۲ واته: وه هر که سیك خوا بیهویت کافرو گومرای بکات نه وه تو له به رامبه ر خودا هیچت پی ناکریت بوی. نوحیش وتی به هوزده کی وهك خودا ده فهرموویت: ﴿وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ﴾^۳ واته: هر ناموزگاریه کتان بکه م سودی نیه، نه گهر خودا برپار بدا گومراتان بکات، وه له م نایه تهیش لیرده دا ده فهرموویت: ﴿إِنْ تَحَرَّصَ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ﴾^۴ واته: هرچه نده مه ول بدهی بو شاره زاکردنیان، نه وانه که گومران خودا پیگایان نیشان نادات، که سیش به هانایانه وه نایات، وهك خوی گوره له نایه تیکی تردا ده فهرموویت: ﴿مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾^۵ واته: هر که سیك خوا گومرای بکات (به تاوانی کرده وهی خرابی) نه و هیچ پیبهریه کی بو نیه (خوا) وازیان لی دینیت له گومرای و یاخی بوونی خویاندا کیژ بخون. وه ده فهرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۹۶ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾^۶ واته: به پاستی نه وانهی برپاری په روه ردگارت ده رچووه و چه سپاوه بویان برپا ناهینن، (برپا ناهینن) هرچه نده هه موو به لگو و نیشانه یه کیشان بوبیت هه تا سزای سهختی نازارده ر ده بینن (به چاوی خویان). واته هرچی خودا برپاری له سهر دا هر نه وه ده بیت، نه وهی خودا گومرای کرد کی ده توانیت پیگهی نیشان بدات؟! بیگومان هیچ کهس ناتوانیت، وه که سیش ناتوانیت بیت به هانایه وه له سزای خودا پزگاری بکات، ﴿إِلَّا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ

^۱ الملك (۱۸).^۲ المائدة (۴۱).^۳ هود (۳۴).^۴ الاعراف (۱۸۶).^۵ یونس (۹۶-۹۷).

رَبُّ الْعَالَمِينَ^۱ واته: وه دیهینان و فرماندان بونه خودایه ی که زور پاک و بیعییه و په روه ردگاری مه موجیهانه.

﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾^{۲۸} لِبَيِّنٍ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَذِبِينَ^{۲۹} إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ^{۳۰}

زیندوو بوونه وهی پاش مردن راسته و پره له کارزانی و زور ناسانه له لای خودا

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ﴾ واته: به توندی سویندیا ده خواردو پرهش هه لده گه پان له سویند خوارنه که یاندا که: به خوا که سیك که ده مریت جاریکی تر زیندووی ناکاته وه، واته: خوانه ناسان زیندوو بوونه وه یان زور به لاوه دور بوو، بویه نه وه والانه ی که پیغه مبه ران بویان باس ده کردن، باوه پریان پی نه ده کردو سویندیشیان ده خوارد که هه رگیز شتی وا نابیت، خوای گه وره یش وه لامیان ده داته وه و ده فهرموویت: ﴿بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ

أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ واته: نه ری! هه ر به لیتیک خودا بیدات هه ر دیته جی به لام زوریه ی نه وه خه لکه نازانن، واته له نه فامی نه وه خوانه ناسانه یه که دزایه تی پیغه مبه ران ده که ن و تووشی بیباوه پی ده بن، پاشان خوای گه وره باس له کارزانی خوی ده کات له زیندوو بوونه وه و وه ستانی خه لکی به

لاشه و گیانه وه له پوژی قیامه تدا، ﴿لِبَيِّنٍ لَهُمُ الَّذِي يُخْتَلَفُونَ فِيهِ﴾ واته: هه تا خودا نه وه شته ی نه وان کیشیه یان له سهر کرد ناشکرا بکات، تا سزای نه وانه بدات که خراپه یان کردووه چاکه ی باشیش ده رباره ی کارچاکان بکات وه که ده فهرموویت: ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا

بِالْحُسْنَىٰ﴾^۲ واته: تا سزای نه وانه بدات که خراپه یان کردووه به پیی کرده وه کانیا و پاداشتی نه وانه ش بداته وه که چاکه یان کردووه به چاکتر (له وهی کردوویانه). پاشان خوای گه وره ده فهرموویت:

﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَذِبِينَ﴾ واته: تا خوانه ناسان بزنانن که نه خیر هه ر نه وان درویان ده کرد. که سویندیان نه خوارد که هه ر که سیك مرد خودا زیندووی ناکاته وه! بویه له پوژی قیامه تدا بانگ ده کرین بۆ ناو ناگری جه هه نه م فریشته ی سزادان (زه بانیه) پییان نه لی: ﴿هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ

^۱ الاعراف (۵۴).

^۲ النجم (۳۱).

بِهَا تُكْذِبُونَ ﴿١٤﴾ أَفَسِحْرُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا بُصِيرُونَ ﴿١٥﴾ أَصْلَوْهَا فَأَصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا

تَجْزُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^۱ واته: (بیان دہوتیت) ئەمە ئەو ئاگرەییە کە ئیوہ بە درۆتان دەزانی، ئایا ئەم ئاگرە جادووە یان ئیوہ نابین، بچە ناویوہ ئینجا ئارام بگرن یان نە یگرن یە کسانە بۆتان، بێگومان ھەر تۆلە ی ئەو کردەوانە ی دەتانکرد لیتان دەسەنریتەوہ. پاشان خوای گەرە باسی دەسەلاتی خۆی دەکات، ئەگەر بیهویت شتیک بکات هیچ کەس ناتوانیت ببیتە پێگری، دەفەرموویت:

﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ واته: ئیمە ھەرچیە کەمانەوی ببیت، ھەر ئەوئەدەییە کە پێی بلین: ببە! دەبیت، زیندوو بوونەویش وەک ئەوہ وایە، ھەر کاتی کە خوای گەرە فەرمان بدات کە ببیت، یە کجار دەفەرموویت: ببە، ئەویش بەو شیوہییە کە مەیلی لێیەتی دەبیت، وەک لە ئایەتی تردا دەفەرموویت: ﴿وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ﴾^۲ واته: کاری ئیمە یەک جارەییە و ھەر

لە چاوتروکانیکدا کوتایی پیدیت، وە دەفەرموویت: ﴿مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعَثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾^۳ واته: دروست کردن و زیندووکردنەوہتان وەک دروست کردن و زیندووکردنەوہی تەنھا کەسێک وایە، واته: خودا کە فەرمانی بە شتیک کرد پێویستی بە جەختکردنەوہ نیە لەسەر ئەو شتە، چونکە خودا هیچ شتیک نابیتە پێگری و بتوانیت دزایەتی بکات، تاکو تەنھایی و زال و مەزنە، زالی و مەزنی و دەسەلاتی ئەو ھەموو شتیکی بەزاندووە و ملی پێی نەوی کردوہ، هیچ پەرستراویک نیە بێجگە لە خوداو هیچ پەرورەدگارێکی نیە غەیری خۆی.

﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنَبُوْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآخِرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾
﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

پاداشتی گۆچەرەان

خوای گەرە باسی پاداشتی ئەو گۆچەرەیانە دەکات کە لە پێی خوداو پەزنامەندی ئەودا زیدی خۆیان بەجی هیشت، ئەوانە ی کە دوورکەوتنەوہ لە خزم و کەسو کارو براو دوست، بە هیوای چاکە و پاداشتی خودا، ھەڵدەگریت ئەم ئایەتە ھۆی ھاتنەخوارەوہی لە بارە ی گۆچەرەکانی حەبەشە بووبیت، ئەوانە ی کە ئازاری توندی ھۆزەکیان لە مەککەدا وای لێ کردن کە بەجییان بیلن و بەرەو ولاتی حەبەشە بکەونەپێ، تا بتوانن لەوێ عیبادەتی خودا بکەن، لە کەسە بەناوبانگەکانیان عوسمانی

^۱ الطور (۱۴-۱۶).

^۲ القمر (۵۰).

^۳ لقمان (۲۸).

کوپری عه فان و پوقیهی خیزانی که، کچی پیغه مبهری خوابوو (ﷺ)، جه عفری کوپری نه بو تالیب ناموزای پیغه مبهر (ﷺ)، ابو سه له مهی کوپری عه بدولته سوه دو کومه لیک که نزیکه ی هه شتا که سیك ده بوون له پیاوو ژنی راستگوو لیبراو بو ناینی خودا (په زای خویان لی بیت)، له بهر په زامه ندی خودا کوچیان کرد له مه ککه وه بو حه به شه، خوایش به لینی پیدان که پاداشتیان بداته وه له دنیاو له قیامه تدا وه که ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّثَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾ واته: نه وانه ی له پی خودا کوچیان کرد، پاش نه وهی که سته میان لی کرا، بیگومان له دنیا دا جیگیریان ده که ین به چاکی، نیبنو عه بباس و شه عبی و قه تاده ده لئین: مه به ست پی مه دینه یه.^۱ واته له مه دینه دا جیگیریان ده که ین. موجهید ده لئیت: پوژی پاکیان پیده ده ین.^۲ هیچ دزایه تیه که له نیوان نه م دوو قسه یه دا نیه، چونکه نه وانه شوین و مال و سامانی خوین به جی هیشت، خوی گه وره یش له وه زیاتر پاداشتی دانه وه له دنیا دا، هر که سیك له بهر په زامه ندی خودا واز له شتیک بینیت خودا پاداشتی زیاتر ده داته وه له و شته ی که به جی هیشتو وه وازی لی هیناوه، هر به و شیوه یه ش بوو، نه وانه ی کوچیان کرد له مه ککه وه بو حه به شه، خودا پاداشتی دانه وه له و ولاته دا (مه ککه و مه دینه) جیگیری کردن و بوونه کار به ده ست و فرمانره وایان، هر یه کیک له وانه بوونه پیشه وای له خواترسان، پاشان خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تُجْرُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ واته: نه گه ر به خوین بزنان پاداشتی پوژی دوا یی باشتره، له وهی که له دنیا دا پیمان داو، واته: نه گه ر نه وانه ی که کوچیان نه کردو وه ده یان زانی که خودا چی بو نه وانه دانا وه له پوژی دوا یدا که گوپرایه لی فرمانی خودان و شوینکه وتووی پیغه مبهرن (ﷺ)، واته زور له وه باشتره که له دنیا دا پی داو، پاشان خودای گه وره وه سفیان ده کات و ده فهرمویت: ﴿الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ واته: نه و که سانه ی خوپا گریوون و خوین هر به خوا سپارد، له کاتی نه و نازارو نه شکه نجه ی که هوزه که یان ده یاندان، پاشه پوژ له دنیا و له قیامه تدا هر بو نه وانه.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ ١٣ بِالْبَيِّنَاتِ

وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ ١٤

^۱ الطبري (۲۰۵/۱۷، ۲۰۶).

^۲ الطبري (۲۰۶/۱۷).

خودا هیچ پیغمبریںکی نہ ناردووه مهگین نهو پیغمبره مروؤ بووه

خوای گوره دهفه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ فَتَشْلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ واته: له پیش تودا نهی موحه مه د (ﷺ) هر که سیکنان به پیغمبری ناردووه مهگین پیاو بووه و به فریشتهکاندا فرمانی خومان بو ناردوون، نهگر نیوه نهتان زانیووه له و که سانه پرسیار بکن که کتیبیان خویندووه ته وه. زه حاک ده لیت: له نیبنو عه باسه وه کاتیک خودا موحه مه دی (ﷺ) ره وانه کرد به پیغمبریتی، عه ره به کان ناره زاییان دهربری یان هندی له عه ره به کان ناره زاییان دهربری و تیان: خودا زور له وه مه زنتره که پیغمبرانی له مروؤ بیت، خوای گوره نه م نایه تهی نارد خواره وه: ﴿أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ﴾ واته: نایا خه لکی به لایانه وه سهیره، پیاویکنان له خویان پاسپاردووه که مردم بترسیئیت، وه دهفه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ فَتَشْلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ واته: پرسیار له خاوهن کتیبه پیشینه کان بکن نایا نهو پیغمبرانهی هاتن بو لای نهوان مروؤ بوون یان فریشته؟ نهگر فریشته بوون نهوه ناره زایی خوتان دهرپن، خو نهگر مروؤ بوون، نیتر نینکاری مهکن له وهی که موحه مه د (ﷺ) پاسپاردهیه، له نایه تیکی تردا دهفه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ واته: وه نیمهش پیش تو (پیغمبره مان) نه ناردووه جگه له پیاوانیک که نیگامان بو ده کردن له خه لکی شاره کان. واته: نه م پیغمبرانه خه لکی شاره کان بوون له سهر زه میندا، خه لکی ناسمان نه بوون وهک نیوه و تان.^۲ هر به م شیوهیه ریوایهت کراوه له مواجهیده وه له نیبنو عه باسه وه مه به ست به ﴿أَهْلَ الذِّكْرِ﴾ زانایانی نه هلی کتیبه.^۳ وهک نه م نایه تانهش که خودای گوره دهفه رموویت: ﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا﴾ (۹۳) وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا (۹۴) قُلْ لَوْ كَانَتْ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا (۹۵) واته: (نهی

^۱ یونس (۲).

^۲ یوسف (۱۰۹).

^۳ الطبری (۲۰۸/۱۷).

^۴ الطبری (۲۰۸/۱۷).

^۵ الاسراء (۹۴-۹۳).

موحه مه د (ﷺ) بلی پاکو بیگر دی بو پروه ردگارم نایا من (شتیکی ترم) بیجگه له ئاده میه کی نیردراوو پیغه مبه ر؟ هیچ شتیک به رگری خه لکی نه کرد له وهی که باوه پ بینن کاتیک که پینموونی و نایینی هه قیان بو هات جگه له وهی ده یان وت: چون خوا ئاده میه ک به پیغه مبه ر ده نیریت؟! وه ده فه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي

الْأَسْوَاقِ﴾^۱ واته: ئیمه له پیش تو هر کام له پیغه مبه رانمان نارد بیت بیگومان نه وان خواردنیاں خواردووه به بازاردا پویشتون. وه ده فه رموویت: ﴿وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا

خَالِدِينَ﴾^۲ واته: ئیمه نه و پیغه مبه رانه مان نه کردو ته په یکه ریک که خواردن نه خون و نه وان هه میشه یی و نه مر نه بوون. وه ده فه رموویت: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾^۳ واته: بلی من یه که م پیغه مبه ر نیم

(نیردراوم). وه ده فه رموویت: ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ﴾^۴ واته: بلی (به و بیباوه رانه) بیگومان منیش ته نها ئاده میزادیکم وه ک ئیوه به لام سروشم بو دیت. پاشان خوی گه وره پوونی ده کاته وه بو نه و که سانه ی که گومانیاں هه یه پیغه مبه ران مروف بوون، با پرسیار له خاوه نی کتیبه پیشووه کان بکه ن له و پیغه مبه ره پیشینانه ی نه وان، نایا مروف بوون یان فریشته؟ پاشان خوی گه وره باسی نه و

پیغه مبه رانه ده کات و ده فه رموویت: ﴿بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ﴾^۵ واته: له گه ل چه ند به لکه و کتیبی ئاسمانی، ئیبنو عه باسو موحامید و زه حاک و که سانی تریش وتوویانه: (الزبور) واته: نه و کتیبانه. ^۶ (الزبور) کوی (زبور) ه، عه ره ب نه لئین: (زَبُرْتُ الْكِتَابَ - إِذَا كَتَبْتُهُ) واته کاتیک نووسیمه وه، خوی گه وره ده فه رموویت:

﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ﴾^۶ واته: هر کاریک که کردوویانه وا له ناو ده فته ردا (الزبور). وه

ده فه رموویت: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾^۷

واته: له زه بوردا که له پیش ته ورات هات، نووسیمان نه م زه مینه هر بو به نده چاکه کانی ئیمه ده میتیته وه، پاشان خوی گه وره لی ره دا ده فه رموویت: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ﴾^۸ واته: بو توش نه ی

^۱ الفرقان (۲۰).^۲ الانبياء (۸).^۳ الاحقاف (۹).^۴ الكهف (۱۱۰).^۵ الطبري (۲۱۱/۱۷).^۶ القمر (۵۲).^۷ الانبياء (۱۰۵).

موحه مه د (ﷺ) نه م قورئانه مان نارد، ﴿لَتُبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ واته: هه تا خه لکی لی تی بگه یه نی، چونکه تو شاره زای نه و قورئانه ی که بۆت هاتوو و زور هه ول ده ده ی فه رمانه کانی به جی بیئی و زور پابه ندی پییه وه، وه ئیمه باش ده زانین که تو به پیزترین و مه زترین مندالی ئاده می و مه رچی لایان گران بیئت لی تی نه گن تو بۆیان پوون ده که یته وه، ﴿وَلَعَلَّهُمْ يَنْفَكُرُونَ﴾ واته: به لکو بیربکه نه وه و به خویاندا بچه وه و شاره زای ببن و سه رکه وتن به ده ست بیئن له دنیا و قیامه تدا.

﴿أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾^(۱۵) أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلِبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ^(۱۶) أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ^(۱۷)

چون تاوانباران ناترسن و دله خورپه یان نی یه؟

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾ واته: ئایا نه وانه ی به فیلبازی خه ریکی خراپه کاری بوون ناترسن که خودا نوقمی ناو زه وییان بکات، یان له شوینیکه وه سزایان بۆ بیئت که هه ر بیریشی لی ناکه نه وه؟ خوای گه وره لیږده دا باسی ده روون گه وره یی و موله تدانی خوای ده کات به رامبه ر نه و که سانه ی که یاخین و کاری خراپ ده کهن و خه لکیشی بۆ بانگ ده کهن و به فیلبازیش خه لکی له خشته ده بن و تووشی نه و خراپه ی ده کهن، له گه ل نه و هه موو تواناو ده سه لاته یدا، نه گه ر مه یلی لی بیئت نوقمی ناو زه وییان بکات یان سزایان بۆ بنیږیت، ﴿مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾ له شوینیکه وه که هه ر نازانن و بیریشی لی ناکه نه وه له کوپوه بۆیان دیت. وه ک نه م ئایه تانه که ده فه رموویت: ﴿أَمْ أَمِنْتُمْ مَنِ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ﴾^(۱۸) أَمْ أَمِنْتُمْ مَنِ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٍ^(۱۹) واته: ئایا دلنیا ن له و خوایه ی که له ئاسمانه بتانباته خواره وه به ناخی زه ویدا له کاتیکی که زه وی (وه ک ده ریا) گیز بخواست (ویته له رزین)؟ ئایا دلنیا ن له و خوایه ی که له ئاسمانه که بای توندتان بنیږیته سه ر به ورده زیخه وه نه و ده مه تیده گن که هه رپه شه ی ئیمه چونه؟ وه پاشان ده فه رموویت: ﴿أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلِبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ واته: یان له پیی هاتوچویاندا سزا بیانگریت و نه توانن خویان ده ریا ز بکه ن، واته: کاتیکی خه ریکی بژیوی په یدا کردنی و سه رقاکردن و فروشن له سه فه ره کانیا نداو کارو کاسبی هه موو شتیکی له بیربردوونه ته وه ناترسن سزایان بۆ بیئت، قه تاده و سودی ده لیئت: ﴿تَقْلِبِهِمْ﴾ یانی:

هاتوچویاندا. ^۱ وهك ئەم ئایەتانه كه دهفهرموویت: ﴿أَفَأَمِّنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيِّنًا وَهُمْ نَائِمُونَ﴾
 ﴿۹۷﴾ أَوْ أَمِّنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ ^۲ واتە: ئایا خەلکی ئەو شارانە ترسیان
 نەبوو لەوەی سزای ئێمەیان بۆ بیئت لە شەودا کاتیەک ئەوان خەوتوون، وه ئایا خەلکی ئەو شارانە
 ترسیان نەبوو لەوەی که سزای ئێمەیان بۆ بیئت لە چیشتهنگاودا لە کاتیکی یاری و گالته دەکەن. وه
 دهفهرموویت: ﴿فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ واتە: لە دەستی خودا دەربازیان نابیئت لەسەر هەر حالیک بن، وه
 دهفهرموویت: ﴿أَوْ يَأْخُذْهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمُ لَرَّءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ واتە: کاتیکی که دەترسن بیان گریئت؟
 هەر پەروردگاری ئێوهیه وا دلسۆزو دلۆفانه، واتە: چونکه ئەو ترسه زۆر زیاتر کار دەکاته سەر
 خەلکی لە کاتی پوودانی کارەساتدا، بۆیه عەوفی دەلیت لە ئیبنو عەبباسهوه لەم ئایەتەدا: ﴿أَوْ
 يَأْخُذْهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ﴾ خودا دهفهرموویت: ئەگەر بعهویت لە کاتی مردنی دوست و هاوهلیدانهویش
 دهگرم، چونکه لەو کاتهدا زیاتر دهترسیت. ^۳ هەر بهم شیوهیه پریوایەت کراوه لە موحامیدو زەحاکو
 قەتادەو کهسانی تریشهوه. ^۴ بەلام خودا دلسۆزو دلۆفانه بۆتان، که تۆلهی لی نەسەندن، وهك لە
 هەردوو سهحیحەکه‌دا هاتووه: (هیچ کهسیک خۆراکتر نیه لەسەر ئازاریک که بیستبیتی جگه له خوا،
 ئەوان منداڵ بۆ خودا دادهنن، کهچی خودا پۆزیان دەداو تەندروستیان دەکات). ^۵ دیسان لە هەردوو
 سهحیحەکه‌دا هاتووه: (بیگومان خوا مۆله‌تی سته‌مکار دەدات، هه‌تا کاتیکی که گرتی لە دەستی دەرباز
 نابیئت)، پاشان پیغه‌مبەری خودا (ﷺ) ئەم ئایەتە‌ی خویند: ﴿وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ
 ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلَمٌ شَدِيدٌ﴾ ^۶ واتە: ئا به‌و شیوه‌یه سزادانی پەروردگارت کاتیکی خەلکی شارەکان سزا
 دەدات که سته‌مکار بوون به‌ پاستی تۆله‌سەندنی ئەو ئازاردەرو به‌تینه. وه دهفهرموویت: ﴿وَكَأَيِّنْ
 مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَلِيَ الْمَصِيرُ﴾ ^۷ واتە: وه (خەلکی) چه‌نده‌ها شارو دی

^۱ الطبري (۲۱۳/۱۷).^۲ الاعراف (۹۷-۹۸).^۳ الطبري (۲۱۴/۱۷).^۴ الطبري (۲۱۵/۱۷).^۵ فتح الباري (۳۷۲/۱۳)، مسلم (۲۱۶۰/۴).^۶ هود (۱۰۲).^۷ الحج (۴۸). فتح الباري (۲۰۵/۸)، مسلم (۱۹۹۷/۴).

(هه بوون) مؤلەتم دان كه ستمكار بوون له پاشان تۆلەم لى سەندن (له ناوم بردن) و هەر بۆ لای من دەگەرینه وه.

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَنْفَيثُوا ظِلَّ اللَّهِ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾﴾

هه موو شتیك سوژده بۆ خوا دهبات

خوای گه وره دهفه رموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَنْفَيثُوا ظِلَّ اللَّهِ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ﴾ واتە: ئایا به چاونهیان دیوه، كه هەرچی خودا دروستی کردوه، سیبهریان به راست و چهپدا سوژده دهبن بۆ خودا به ملکهچی؟ خوای گه وره باسی گه وهیی و خاوهن دهسهلاتی و بیباکی خۆی دهکات كه هه موو شتیك ملکه چه بۆی و سهری بۆ نهوی دهکات به هه موو جوژده کانیه وه به گشتی: به بیگیان و گیانداریه وه، نهوانه ی ئهرکیان له سهه (مکلف) له مرۆف و جنۆک و فریشتهکان، وه دهفه رموویت: هەرچی سیبهری ههیه به راست و چهپدا واتە: به یانیان و ئیواران سوژده دهبن به سیبهره که یان بۆ خوای گه وره، موجاهید دهلیت: کاتیك كه خۆر لار بووه وه هه موو شتیك سوژده دهبات بۆ خوای گه وره. ^۱ قهتاده و زهحاک و کهسانی تریش هه ر وایان وتوه. ^۲ موجاهید دهلیت: سوژده ی هه موو شتیك سیبهره که یه تی. ^۳ کیوی به نمونه هیناوه ته وه دهلیت سوژده ی کیو سیبهره که یه تی: نه بو غالبی شه یبانی دهلیت: شه پۆله کانی ده ریا نوێژه که یه تی خوای گه وره کاتیك باسی سوژده ی نه مانه ی کردوه، وهك كه سیکی خاوهن بیرو هۆش مامه له ی له گه ل کردوون، فه رموو یه تی: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ واتە: هەرچی له ناو ئاسمانه کان و زه میندا ههیه و جو له ی ههیه، فریشته کانیش سوژده بۆ خودا دهبن فیز ناکه ن و عیباده تی خوا دهکەن. وهك خوای گه وره له ئایه تیکی تر دا دهفه رموویت: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾ ^۴ واتە: سوژده بۆ خوا دهبات هەرچی له ئاسمانه کان و زه ویدایه بیانه ی و نه یانه وی هه روه ها سیبهره کانیان له به یانیان و ئیواراندا (سوژده

^۱ الطبري (۲۱۷/۱۷).

^۲ الطبري (۲۱۷/۱۷).

^۳ الطبري (۲۱۷/۱۷).

^۴ الرعد (۱۵).

ده بن). پاشان خوی گه وره ده فره مویت: ﴿يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ واته: ترسیان هیه له په روه ردگاری بان سهریان، هر فره مانیکیان بۆ بیټ به جیی دینن، به ترسو له رزه وه سوژده بۆ په روه ردگاری مه زنیان ده بن و به رده وام گوپرایه لی فره مانئ ته ون و نه وه ی فره موویه تی جیبه جیی ده کن، نه وه یش لی قه ده غه کردون وازی لی دینن.

﴿وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ فَإِنِّي فَازَهُبُونَ﴾ (۵۱) وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ (۵۲) وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ (۵۳) ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فِرْقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ (۵۴) لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَاتَيْنَهُمْ فَتَمْتَعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (۵۵) وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ (۵۶) وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَنَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ (۵۷)

ته نها خودا شایه نی په رسته

خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ فَإِنِّي فَازَهُبُونَ﴾ واته: خوا فره موویه تی: با دوو په رستراوتان نه بیټ، په رستراو ته نها یه کیکه و ده بیټ هر من بپه رستن، خوی گه وره ده فره مویت په رستراو ته نها هر خویه تی و ده بیټ عیبادت هر بۆ نه و بکریټ به ته نها و شهریکی نیه و خاوه نی هه موو شتیکه و په روه ردگاریشیه تی، ﴿وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ﴾ واته: هر چی له ئاسمانه کان و زه میندا هیه، هر هی ته ون و ئاینی هه میشه یش هر تاییه تی نه وه، ئایا ده بیټ له غهیری خودا بترسن؟ ئیبنو عه بباس و مواهیدو عیکریمه و مهی مونی کوپی میهران و سودی و قه تاده و که سانی تریش ده لئین: ﴿وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا﴾ واته: ئاینی هه میشه یی هر تاییه تی خودایه. ^۱ ئیبنو عه بباس دیسان ده لئیت: ﴿وَاصِبًا﴾ واته: (واجباً). ^۲ مواهید ده لئیت: گوپرایه لی هه میشه یی هر بۆ خودایه، واته: نه وانه ی له ئاسمانه کان و زه میندان ده بیټ هر عیبادت بۆ خودا بکن، وه ک خوی گه وره له ئایه تیکی ترده ده فره مویت: ﴿أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾ واته: ئایا (بیباوه پان) داوای غهیری

^۱ الطبري (۲۲۲/۱۷).

^۲ الطبري (۲۲۳/۱۷).

^۳ ال عمران (۸۲).

دینی خودا ده‌کن؟! له کاتی‌کدا نه‌وانه‌ی له ئاسمان و زه‌ویدان فرمانبهری خوان بیان‌ه‌ویت یان نه‌یان‌ه‌ویت و هه‌موو هه‌ر بۆ لای نه‌و ده‌گه‌پێنرینه‌وه. (هه‌مووبۆلای خواده‌گه‌پێنه‌وه) نه‌م پرسته‌یه له‌سه‌ر قسه‌ی ئیبنو عه‌بباس و عی‌کریمه له بابی خه‌به‌ره به‌لام له‌سه‌ر قسه‌ی موحامید له بابی داوایه واته: بترسن نه‌گه‌ر هه‌ر شتێک بکه‌نه شه‌ریکم، به‌ پێکی و پاکی بمپه‌رستن، وه‌ک نه‌م ئایه‌ته‌ی که ده‌فه‌رموویت: ﴿أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾^۱ واته: بیداره ئایینی (که‌ردنکه‌چی) پاک و خاوین هه‌ر بۆ خودایه! واته: چاک بزانه ئایینی پاک هه‌ر ئایینی خوایه، پاشان خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَمَا يَكُم مِّنْ نَّعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ تُمْرَ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْتَرُونَ﴾^۲ واته: هه‌ر به‌هره‌یه‌ک هه‌تانه له خواوه‌یه، پاشان تووشی هه‌ر ناره‌حه‌تیه‌ک ببن، هه‌ر له خودا ده‌لالینه‌وه، خوای گه‌وره لی‌رده‌دا باسی نه‌وه ده‌کات که هه‌ر خۆی خواوه‌نی هه‌موو شتێکه، قازانج و زه‌ره‌ر به‌ ده‌ستی نه‌وه، نه‌وه‌یش که ده‌یدات به‌ بنده‌کانی له پۆزی و ته‌ندروستی و سه‌رکه‌وتن له پێزو چاکه‌ی خۆیه‌تی پیتان ده‌به‌خشیت، چاکیش بزانه هه‌ر ناره‌حه‌تیه‌کتان توش ببیت هیچ که‌سی‌ک ناتوانیت پزگارتان بکات لێ ته‌نها نه‌و نه‌بیت، بپگومان ئیوه له کاتی لێقه‌ومان و ناره‌حه‌تیدا هه‌ر له خودا ده‌لالینه‌وه و داوا له‌و ده‌کن، وه‌ک له ئایه‌تیکی تردا ده‌فه‌رموویت: ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَهُهُ فَلَمَّا نَجَّكُمُ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا﴾^۳ واته: وه کاتی‌ک له ده‌ریادا تووشی به‌لا و زیان بین هه‌موو نه‌و (په‌رستراوانه‌ی) هاواریان لێ ده‌کن ون ده‌بن بپجگه له خوا که‌چی کاتی‌ک که (خوا) پزگارتان ده‌کات و ده‌گه‌نه وشکانی پوو و هه‌رده‌گێرن (چونکه) ئاده‌می هه‌میشه سه‌په‌ و ناسوپاسه. لی‌رده‌دا خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿تُمْرَ إِذَا كَشَفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ﴾^۴ لیک‌فروا بپه‌، آئینه‌یه‌م فتمتعوا فسوف تعلمون واته: له پاش نه‌وه‌ی خودا نه‌و به‌لایه‌ی له‌سه‌ر لا‌بردن، هیشتا ده‌سته‌یه‌ک له ئیوه هاوه‌ل بۆ په‌روه‌ردگاری داده‌نیت، با حاشا بکه‌ن له‌وه‌ی که پیمان به‌خشیون، له دنیا‌دا پابوین، به‌و زووانه تیده‌گه‌ن چیتان به‌سه‌ر دینین! ﴿لِيَكْفُرُوا﴾ و تراوه نه‌م لامه (اللام) لامی عاقیبه‌ته لی‌رده‌دا (واته: سه‌ره‌نجامی نه‌و ناشو‌کریه‌یه‌یان سه‌رله‌کافربوونه‌وه ده‌رده‌کات)^۵، و تراویشه: لامی ته‌علیله (التعلیل) واته: ئاوامان لێ کردوون هه‌تا حاشا بکه‌ن، یانی: بۆ نه‌وه‌ی دان نه‌نن به‌و به‌هرانه‌ی خودا پیتی به‌خشیون و بیشارنه‌وه،

^۱ الزمر (۳).^۲ الاسراء (۶۷).^۳ نه‌وزیاده‌یه (هی وه‌رگێره‌ومانای تیپی (ل) ده‌یگه‌یه‌نیت وه‌ک ئایه‌تی (ومن الناس من يشتري له‌وال‌حدیث لیضلوا عن سبیل الله).

که هر خودایه نهو بههرانه ده پزیت به سهریاندو به لاشیان لی لادهدا، پاشان هه ره شیان لی دهکات و ده فهرموویت: ﴿فَتَمَتَّعُوا﴾ له دنیادا که میک رابوین، هرچی دهکن بیکه، ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ زور ناخایه نیت تیدهکن چیتان به سهردیت.

﴿وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ﴾ ﴿۵۶﴾ ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾ ﴿۵۷﴾ ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ ﴿۵۸﴾ ﴿يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ ﴿۵۹﴾ ﴿لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ﴿۶۰﴾

یه کیك له کردارمکانی بته رستان نهو هیه لهو پوزیهی که خودا پیی داوون نه زدهکن بو پهرستوهکانیان!

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ﴾ واته: لهو پوزیهش که پیمان داوون به شیکی ددهن بهو بتانهی که هیچ نازانن، خودای گه وره باسی نهو شته ناشیرینانه دهکات که بت پهرستان پیی هه لدهستن، وهک پهرستی نهو بتانه لهگه ل خوادا که خویان دروستی دهکن، بی نهو هی هیچ زانیاریه کیان له سهر هه بیت، لهو پوزیهی که خودا پیی داوون به شیکی ددهن بهو بتو هه یکه لانه، نه لئین: نه مه بو خواو نه مهیش بو بته کان، به خه یالی خویان نهو هی بو بته کانه ناگات به خودا، به لام نهو هی بو خودایه دهکات به بته کانیان، نه م برپاره یان برپاریکی زور خراپه، واته: به شیکیان داناوه بو پهرستراوه کانیان لهو برژیویهی که خوا پیی داوون، بویه خوای گه وره سویند دهخوات و ده فهرموویت: ﴿تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ﴾ واته: سویند به خوا له سهر نهو درو هه لبه ستنه یان پرسیاریان لی ده کریت. خوا سویند دهخوات به گیانی پیروزی خوی که له سهر نهو بوختانهی کردوویانه لیان ده پرسیتته وهو به پیی نهو تاوانه گه وره یه که کردوویانه تولهی تهواویان لی ده سینیت، له ناو ناگری جه هه نه مدا، پاشان خودا باسیان دهکات و ده فهرموویت: ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ﴾ واته: کچانیان داناوه بو خودا، واته: فریشته کانیان به کچ داناوه که نهوانه بهندهی خودان، لهگه ل خودا ده یان پهرستن، کافران لی ره داسی هه لیه یان کرد، سی هه لیه ی زور گه وره، له سی شتدا:

یه که م: نه لئین خودا مندالی هه یه، له گاتی که داخودا مندالی نیه، دووه م: سووکتین به شیان داوه به خودا له مندال که کچه، سیه م: خویان بو خویان کیژ به شایسته نازانن. وهک خوای گه وره له

نایه تیکی تردا ده فہرموویت: ﴿الْکُمْ الذَّکْرُ وَلَهُ الْأُنْثٰی﴾^۱ واتہ: نایا راستہ نیوہ کوپتان بییت و خوا کچ. وہ له چند نایه تیکی تردا فہرموویت: ﴿اَلَا اِنَّهُمْ مِّنْ اِنْفِکِهِمْ لَیْقُولُوْنَ﴾^(۱۵۱) وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَکٰذِبُوْنَ ﴿۱۵۲﴾ اَصْطَفٰی الْبَنَاتِ عَلٰی الْبَنٰیۙ ﴿۱۵۳﴾ مَا لَکُمْ کَیْفَ تَحْکُمُوْنَ﴾^۲ واتہ: بیدار بن به راستی نهوان له دہس مہلبہستی خویانہ وہ دہلین، خوا مندالی بووہ و بیگومان نهوانہ دروزن، نایا (خوا) کچانی مہلبزاردوہ (بو خوی) به سہر کوپدا، چیتانہ چون بریاری وا دہدہن. لیڑہدا! دہ فہرموویت: ﴿وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ﴾^۳ بو خویان چی ناره زو دہکن مہلی دہبژین، واتہ کوپ بو خویان مہلدہبژین و پیان شورہ بیہ کیژ مہلبژین، کہ بو خویان داناوہ، له کاتیکیدا کہ خدا پاک و بیعیہ و دورہ له و شتانہی کہ نهوان بو خودای دادہ نین.

بتپہرستان خویان دورہ پهریز دہگرن له کیژان

خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثٰی ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾ واتہ: مہر کاتیکی مژدہی کچیک بو نه مانہ بجیت، پووی پەش مہلدہ گہریت، له خویہ وہ پیش دہ خواتہ وہ خہم دایدہ گریت و مات و بیدہنگ دہ بییت، له خفہ تدا نازانیت چی بکات، ﴿يَنْوَرِي مِنَ الْقَوْرِ مِنْ سُوءٍ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ﴾ واتہ: له مہینہ تی نهو مہوالہی کہ پیی دراوہ، له کہ سو کاری خوی پادہ کات و دور دہ کہ ویتہ وہ، بیردہ کاتہ وہ نایا به سوکایہ تی به خوی بکات، یان زیندہ به چالی بکات، وهك له زہمانی نہ فامیدا دہ یانکرد، تا نه مہی کہ بو خویان زوریان پی ناخوش بوو، به شورہ بیان دہ زانی بو خویانی دابنن، بو خودایان دادہ نا! ﴿اَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُوْنَ﴾ واتہ: نای چ بریاریکی خرابہ کہ دہیدہن، شتیکی خرابیان و تووہ و شتیکی خرابیان داوہ تہ پال خوداو به شتیکی خرابیشیان پیداوہ، وهك خودا له نایه تیکی تردا دہ فہرموویت: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ﴾^۲ واتہ: وہ کاتیکی مژدہ به یه کیکی لهوان بدریت به وہی به نمونہ بو خودای دادہ نا پووی پەش مہلدہ گہریت و پیش دہ خواتہ وہ. وه لیڑہیشدا دہ فہرموویت: ﴿لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ﴾^۳ نه م نمونہ خرابانہ می نهو کہ سانہ یه کہ بریایان به پوژی قیامہت نیہ،

^۱ النجم (۲۱).

^۲ الصافات (۱۵۱-۱۵۴).

^۳ الزخرف (۱۷).

﴿وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى﴾ نمونەى باشتىن كىدار لای خودایه، تەواو ھەر بۆ خودایه لە گشت پەروە،
﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ھەر خۆى خاوەن دەسلەتە لای ھەر کارزانە.

﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَفْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ (۶۱) وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ
لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جُرْمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ﴾ (۶۲)

خودا لە سەرگوناھکردن گۆرج و بە پەلە تۆلە ناسینیت

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَفْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ واتە: ئەگەر خەڵکی لە بەرستەمکاری
خوا بیانگریت، گیان لە بەریان لە سەر ئەم زەمینە لێ دەبڕا، بەلام خودا دوایان دەخات ھەتا پۆشی
دیاریکراو ئەگەر ئەو کاتەیش ھات، ساتیک پێش ناکەون و دواش ناکەون، خودای گەورە باسی خۆگری
خۆی دەکات کە چەندە دەروونی گەورە بەرامبەر مەردم لەگەڵ ئەو ھەموو تاوان و ناھەقیەدا
دەیکەن، خۆ ئەگەر تۆلەیان لێ بسینیت لە سەر کردارەکانیان گیان لە بەر لە سەر زەمیندا ناھێلێت و
گشتی لە ناو دەبات لەگەڵ ئادەمیزاددا، بەلام خوای گەورە پەلە ناکات و چاوپۆشی لەو لێ ناسینیت،
خۆ ئەگەر تۆلەیان لێ وەرگریت ھیچ کەسیک لە سەر زەمیندا نامینیت، ئێبنو جەریر پێوایەتی کردووە لە
ئەبو سەلەمە و دەلیت: ئەبو ھورەیرە گوئی لە پیاویک بوو دەیوت: ستەمکار زیانی نابێت بۆ کەس بۆ
خۆی نەبێت، دەلیت: ئەبو ھورەیرە لای کردووە بۆی و وتی: بەلێ سویند بە خوا! بەلەندەى حوبارا لە
ھیلانە کەى خۆیدا مردار ئەبێت و بە ھۆی ستەمی ستەمکارە وە^۱.

بێپەرستان شتیك دەدەنە پال خودا کە خۆیان بۆ خۆیان پێیان ناخۆشە بدیریتە پالیان!

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ﴾ واتە: ھەر شتیك پەسەندی ناکەن بۆ
خوای دادەنێن، لە کێژو لەو شەریکانە کە عەبدی ملکہ چی خودان، وەك فریشتەکان، کەچی خۆیان
پێیان شۆرەییە ھیچ کەسیک لەوانە ھاوبەشی ھەبێت لە مالی خۆیدا، ﴿وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ
لَهُمُ الْحُسْنَىٰ﴾ واتە: زمانیان بە درۆ دەلیت: بێگومان پاداشتی زۆر چاک ھەیە بۆ خۆیان، خوای گەورە
بە درۆیان دەخاتەووە لە سەر ئەو قسەى کە دەیکەن و ئەلێن: لەگەڵ ئەوەى لە دنیا پاداشتی چاکیان

^۱ حباری: بەلەندەییەکی گێلە لە سەر ھێلکەى بەلەندەى تر دەنیشیت ھەستى پێ ناکات کە ئەمانە ھێلکەى خۆى

هه‌یه، له‌ویش نه‌گەر زیندوووبوونه‌وه دیسان پاداشتی زۆر چاکیان بۆ هه‌یه، وه‌ك ئه‌م ئایه‌تانه‌ی كه
 خودای گه‌وره‌ی باسی هه‌ندی له‌ قسه‌كانی نه‌وانه ده‌كات و ده‌فه‌رموویت: ﴿وَلَيْنَ أَذَقْنَهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ
 بَعْدِ ضَرَاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَيْنَ رُجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ
 فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾^۱ واته: دوا‌ی نه‌وه‌ی كه تووشی ده‌ردو
 مه‌ینه‌ت دیت، تامی خوشیمان پێ چه‌شت، نه‌لی: ئه‌مه له‌ خۆمه‌وه‌یه و باوه‌ر ناكه‌م قیامه‌ت هه‌ر
 مه‌بی‌ت! خۆ نه‌گەر گه‌رامه‌وه بۆ لای په‌روه‌رنده‌م چاك ده‌زانم ئه‌و زیاتر چاكه‌م له‌گه‌ل ده‌كات، بێگومان
 نه‌وانه‌ی خه‌وانه‌ناسن هه‌ر کاریکیان کردوه ناگاداریان ده‌که‌ین و سزای زۆر توندیان پێ ده‌چیژین، وه
 ده‌فه‌رموویت: ﴿وَلَيْنَ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَكُونُ مِنَّا كَافِرٌ ۝۱﴾^۱ وَلَيْنَ
 أَذَقْنَاهُ نِعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحَ فَخُورٌ﴾^۲ واته: سویند به‌ خوا
 نه‌گەر ئی‌مه، لای خۆمانه‌وه بچیژین به‌ ئاده‌می چاکه‌و به‌هره‌یه‌ك پاشان ئه‌و (چاکه‌و به‌هره‌یه‌ی) ئی
 بگرینه‌وه بێگومان ئه‌و زۆر نا‌ئومیدو سه‌له‌یه (له‌و کاته‌دا) خۆ نه‌گەر پێی بچیژین به‌هره‌و چاکه‌ دوا‌ی
 ئه‌و سه‌ختی و نا‌په‌حه‌تیانه‌ی تووشی بووه بێگومان ده‌لێن: گشت سه‌ختی و زیانه‌کانم له‌ مل بوویه‌وه
 بێگومان (له‌و کاته‌دا) زۆر دلخۆشو لووت به‌رزو خۆ به‌زلزانه. وه ده‌فه‌رموویت: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي
 كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا﴾^۳ واته: ئایا ئه‌و كه‌سه‌ت دیوه بپاوه‌ر بوو به‌ نیشانه‌و
 ئایه‌ته‌کانی ئی‌مه وتی (له‌ پۆژی دوا‌ییدا) مال و کو‌رم پێ ده‌دریت. خوا‌ی گه‌وره‌ی باسی په‌كه‌ك له‌و پیا‌وانه
 ده‌كات كه‌ چوه‌ ناو باغه‌كه‌یه‌وه، نا‌هه‌قی له‌ خۆی كرد ده‌فه‌رموویت: ﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ
 لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا ۝۲۵﴾^{۲۵} وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَيْنَ رُدُّتْ إِلَىٰ رَبِّي لِأَجِدَنَّ خَيْرًا
 مِّنْهَا مُنْقَلَبًا﴾^۴ واته: وه چوه‌ ناو باخه‌كه‌یه‌وه له‌ كاتی‌كدا كه‌ سه‌مه‌كار بوو له‌ خۆی وتی باوه‌رناكه‌م
 هه‌رگیز ئه‌م باخه‌م له‌ ناو بجیت، باوه‌ریش ناكه‌م پۆژی دوا‌ی بی‌ت و پووبدات سویند به‌ خوا نه‌گەر (پاش
 مردن) به‌مگێر نه‌وه بۆ لای په‌روه‌ردگارم بێگومان باشت‌ر له‌م باخه‌م ده‌ست ده‌كه‌ویت. ئه‌م خه‌وانه‌ناسانه
 کرداری خراپ و نا‌واتی پڕپو‌و‌چیان تی‌كه‌لاو کردوه‌و به‌ هیوا‌ی پاداشتی چاکی‌شن وه‌ری گرن، ئه‌مه‌یش

^۱ فصلت (۵۰)^۲ هود (۹-۱۰).^۳ مریم (۷۷).^۴ الک‌هف (۳۵-۳۶).

هه رگیز نابیت و نایه ته دی، بویه خوی گه وره وه لامیان ده داته وه له سه ره نه و ناواته پرپوچه یان و ده فهرموویت: ﴿لَا جَرَمَ أَنْ لَهُمُ النَّارُ وَأَنْهُمْ مُفْرَطُونَ﴾ واته: بیگومان به شی نه مانه ناو ناگره زور به په لیش ده درینه بهر بۆ جهه نه م له قیامه تدا، موحامیدو قه تاده و سه عیدی کوپی کوپی جوبه یر ده لئین: له ناو جهه نه مدا له بیر ده کریڼ و به دبه خت ده بن.^۱ نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسِفُكُمْ كَمَا نَفِيسُ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا﴾^۲ واته: پیان ده وتری نه مړو له بیزتان ده که ین هر چو نیک نیوه نه م پوژده تان له بیر چو وپوو. قه تاده جاریکتر ده لئیت: ﴿مُفْرَطُونَ﴾ واته: زور به په له ده برین بۆ ناو ناگر، له (الفرط) وه هاتووه که واتای: پیشبرکی دی بۆ چوونه سه رئاو.^۳ هیچ جیاوازییه ک نیه له نیوان نه م دوو قسه یه دا چونکه نه وانه په لیان لی ده کریت بۆ ناو ناگرو پشتگویی ده خرین و هه تا هه تایه له ناو ناگر دا ده میننه وه له پوژدی قیامه تدا.

﴿تَاللّٰهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

﴿وَمَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِيٰ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (٦٤)

وَاللّٰهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَآءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

ماندوو نه بوون و چاو کردن له پیشینه کان

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ

وَلِيُّهُمْ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ واته: سویند به خوا له پیش تویش پیغه مبه رانمان په وانه کرد بۆ سه ره که لانی تریش، شه یتان کرده وه کانیا نی لا پاراوه کردن، نه مړویش دوستی نزیکي نه مانه هر شه یتانه. وه به شیان سزای به ژانه، خوی گه وره باسی نه وه ده کات که پیغه مبه رانی ناردوو بۆ که له پیشینه کان و بریایان نه کردوو پیان، هر به و جوړه نه ی موحه مه د (ﷺ) تویش نه و پیغه مبه رانه ی برات بکه به پیشه نگ بۆ خوت و ماندوو مه به و گوی مه ده به قسه ی نه و خوانه ناسانه که بریوات پی ناکه ن له هوزده که ت، وه نه و بت په رستانه ی که بریوات پی ناکه ن، نه وه شه یتان کرداره کانیا نی له بهر چاو شیرین کردوو و نه مړویش دوستی نزیکي نه مانه شه یتانه و نیستا وان له بهر ده م توله ی توندی خوا دا، توانای دهر بازبوونیا نی و هاواریان ناگاته هیچ شوینی و سزای به ژانیش ده درین.

مه به ست له هاتنه خوارموی قورئان

^۱ الطبري (۲۳۲/۱۷).

^۲ الجاثية (۳۴).

^۳ الطبري (۲۳۴/۱۷).

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَا أُنزِلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ واته: هر بویه نه م کتیبه مان ناردده خواره وه بۆ تو، که به کیشهی نه ماندا رابگهی و پینیشاندرو به زهیی بی بۆ که سانی خاوه ن باوه پو، چونکه نه م قورئانه هه موو نه و کیشانه ی له نیوان خه لکیدا پروده دات چاره سهری ده کات بۆیان و پینیشاندهری دله کانه و به زهیشه بۆ نه و که سانه ی له سهری ده پۆن و دهستی پیوه ده گرن و خاوه نباوه پن، وه ک خوای گه وره قورئانی ناردووه و دله مردووه کانی پی زیندوو کردووه ته وه که خوانه ناس بوون، هر به و شیوه یه ش زهوی زیندوو ده کاته وه پاش مردنی به هوی باراندنی باران له ئاسمانه وه به سهریدا وه ک ده فهرموویت: ﴿وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ واته: خودا له ئاسمانه وه بارانی داباراند، زهوی مردووی پی زیانده وه، که له مه دا نیشانه هه یه بۆ نه و که سانه ی ده بینن.

﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾ (۱۶) وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ لَتَخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ (۱۷)
په ند و مرگرتن له و به هری که له مه رو مالآت و به رو بوومی دارخورما و په زه ایه

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ﴾ واته: په ندیک له ئازهدا بۆ نیوه هه یه: له ناو سکیاندا له نیوان شیاکه و خویندا شیریکی پاک و پالفته ی تیدایه، ساناو په وانه بۆ نه وانه ی ده یخونه وه، خوای گه وره لیژده دا ده فهرموویت: ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ﴾ له و شترو مانگا و مه رو بزندا، ﴿لَعِبْرَةً﴾ په ندو به لکه هه یه له سهر له کارزانی و توانا و به زهیی و دلسوزی خودا له وهی که وه دیهینه یانه. ﴿تَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ﴾ لیژده دا به تاک زه میره که ی گه راندووه ته وه بۆ مانای ﴿الْأَنْعَامِ﴾ یان زه میره که ی گه راندووه ته وه بۆ (الحيوان) چونکه ﴿الْأَنْعَامِ﴾ واته: (الحيوانات) واته: پیتان نوش ده که یین له وهی که له سکی ئازهدایه، وه له ئایه تیکی ترده ده فهرموویت: ﴿مِمَّا فِي بُطُونِهَا﴾ واته: له وهی له ناو سکیاندا یه. نه مه یشو نه وه یش دروسته، وه ک خوای گه وره له ئایه تیکی ترده ده فهرموویت: ﴿كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ﴾ (۱۱) ﴿مَنْ شَاءَ ذَكَّرْهُ﴾ واته: واه که! بیگومان نه و پینموونیانه ناگادار که ره وه یه، نینجا نه و که سه ی

۱ المؤمنون (۲۱).

۲ عبس (۱۱-۱۲).

بیهویت یادی خوا دهکات. وه دهفهرموویت: ﴿وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ﴾ (۳۵)

فلما جاء سليم^۱ واته: جا به راستی من دیاریه کی به نرخ و گوره یان بۆ ده نیرم نهجا چاوه پوان ده کهم که نیردراوه کانی به چیه وه ده گه پینه وه، نیجا کاتیک (نیردراوه که) هاته لای سوله یمان. واته:

کاتیک ماله (دیاریه که گه یشته لای سوله یمان). وه دهفهرموویت: ﴿مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبْنَا خَالِصًا﴾ واته:

له نیوان نهو پیسو (سه نیرره) خوینه دا شیریکی پاک و په وان له ناو سکی نهو ناژه له دایه نهو خوین و شیاکه یه لهو شیره سپی و پاک و تام خوش و شیرینه جیاده بیته وه هر شته و بۆ شوینی خوی ده چیت پاش نه وهی له گه ده دا نه م خوارده ده تویته وهو خوین ده چیت بۆ خوین به ره کان و شیر بۆ گوانی نهو ناژه لهو میز بۆ میز لدان و شیاکه یش بۆ شوینی چونه دهره وه، هیچیان نهوی تر له که دار ناکات و تیکه لاوی نهوی نابیت، پاش نه وهی لی جیابووه وه، په نگیشی ناگوریت، وه دهفهرموویت، ﴿لَبْنَا

خَالِصًا سَائِفًا لِلشَّرِبِ﴾ واته: شیریکی پاک و په وانه بۆ نهو که سانه ی ده یخونه وه، گه رویان ناگرت، کاتیک که خوی گه وره باسی شیر دهکات وای لی کردووه که ناسان و په وانه بۆ نهو که سانه ی ده یخونه وه دیته سر باسی نهو به روپوومانه ی له دارخورماو په ز به ره م ده میتیرین و بۆ خوارده وه به کار ده میتیرین، وهك چون ناره قیان لی دروست ده کرد له پیش قه دهغه کردنیدا، بویه خوی گه وره منه دهکات به سه ریاند او دهفهرموویت: ﴿وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَبِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا﴾ واته:

له به ره می دارخورماو په زه کانیش، خوارده وهی سه رخوشکری لی دروست ده کهن، نه م نایه ته به لگه یه له سهر حه لالی له پیش قه دهغه کردنیدا، به لگه یشه له سهر نه وهی سه رخوشکری که له ناوی تری و خورما دروست ده کرت، حوکی نهو سه رخوشکری که له گه نم و جوو گه نمه شامی و هه نگوین دروست ده کرتی هر به و شیوه یه یه، له م باره یه وه فهرمووده ی زور هاتووه. وهك نیبنو عه بیاس له م

نایه ته دا: ﴿سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا﴾ ده لیت: ﴿السَّكْرُ﴾ نه وهی قه دهغه کراوه، له به ره می هه ردوکیان

(خورما و تری)، ﴿الرِّزْقُ الْحَسَنُ﴾ نه وهی حه لال کراوه له به ره می هه ردوکیان،^۲ وه له پیوایه تیکی

تردا هاتووه: (سکر) قه دهغه کراوه که ی، (الرِّزْقُ الْحَسَنُ) حه لاله که ی.^۲ واته: نه وهی وشک بووه ته وه له

هه ردوکیان، له خورما و میوژ، وه لهو دوشاوانه ی که لییان دروست ده کرت وهك دوشاو و سرکه و

میوژ، نه مانه خواردنیا حه لاله هه تا وای لی دیت خه لکی سه رخوش دهکات، نهو کاته حه رامه، وهك

^۱ النمل (۳۵-۳۶).

^۲ الطبری (۲۴۱/۱۷).

^۲ الطبری (۲۴۲/۱۷).

فهرموده هاتوو له و بارهیه وه: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ واته: له مه شدا نیشانه ههیه بۆ ئه و که سانهی تیده گهن، جیگای خویه تی لیره دا باسی عه قل هاتوو، چونکه به پیزترین شته له مرقدا، بۆیه خوی گهره خواردنه وهی سه رخۆشکهری قه ده غه کردوو له سه ر ئه م ئومه ته بۆ ئه وهی عه قلیان پاریزداو بیت، خوی گهره ده فهرمویت: ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجْرْنَا فِيهَا مِنِ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَنَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ واته: وه له و (زهویه) دا چهند باخ له خورماو تریمان به دی هیئاو چهند کانیاومان تیدا هه لقولاندوو، بۆ ئه وهی له به روبوومه کهی (میوه کانی) بخۆن که دهستی ئه وان پیکی نه هیئاوه دهی ئایا سوپاسی خوا ناکه، خوا پاک و بیگه رده و زاتیکه که هه موو جووته کانی (نیرو می) دروست کردوو له وهی که زهوی ده پروینیت و له (ئاده می) خویان و له و شتانهش که نایزان.

﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّعْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٣٦﴾ ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلًّا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَنُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ

يَنْفَكُرُونَ ﴿٣٧﴾﴾

له ههنگ و ههنگینه کهیدا به هره و په ند ههیه

خوی گهره ده فهرمویت: ﴿وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّعْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ﴾ واته: خوا ههنگی پاسپارد که له چیاکان و دارهکان و له و شوینانهش له (مالاندا) دروست ده کرین، شوینی خۆت هه لبهسته، مه بهست لیره دا به (وحی) پاسپاردن و پینیشاندانه، پینیشاندان بۆ ههنگیش دروستکردنی شوینه له کێوهکاندا بۆ ئه وهی تیدا درێژه به ژیا نیان بدهن و به میننه وه، وه له ناو دارستان و ئه و شوینانهیش له مالاندا بۆیان دروست ده کریت، پاشان زۆر به توند و تۆلی و ورده کاریه کی هه نده سیه وه پیکی ده خه ن به جوریک که هیچ بۆشایی و که م و کورپه کی تیدا نیه، پاشان خوی گهره ئیزنی پیداه و وای پامهیناوه که له به روبوومی هه موو شتیك بخۆن و ئه و پێگایه بگرته بهر که خوا ئاسانی کردوو بۆیان که بۆ هه ر شوینیك بپوات به ئاسانی پیی ده گات و ده گه پیته وه، له م دنیا پان و به رین و گهره دا به ده شتی فراوان و دۆل و چیا ی به رزیه وه، پاشان هه ر یه کی: له و ههنگانه ده چنه وه بۆ ئه و ماله ی که لێی ده رچوون، هه له ناکه ن و لییان تیك ناچیت، نه به راست و نه به چه پدا، وه له و

ماله دا هنگوین داده نین و بیچوش بهرهم دینن، به باله کانیاں میو دروست ده کهن و له ده میشیانه وه
 هنگوین ده پینن و هیلکهش له دواپانه وه ده رده کهن، پاشان به یانیاں ده رده چن بۆ گول مزین
 (که له وه رگه کی نه وانه). قه تاده و زهیدی کوپی نه سله م ده لئین: ﴿فَاسْأَلُكَ سُبُلَ رَبِّكَ ذُلًّا﴾ واته: به
 ملکه چی پیکه ی په روه ردگاری خوت بگره بهر. قه تاده و زهید ﴿سُبُلَ رَبِّكَ ذُلًّا﴾ یان به حال داناوه بۆ
 (فاسلکی)، ئیبنو زهید ده لئیت: نه م ئایه ته وهك نه و ئایه ته وایه که خودا ده فهرموویت: ﴿وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ
 فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ﴾ واته: وه پاممان هیناون بۆ یان نه نجا سواری هه ندیکیان ده بن و (گوشتی)
 هه ندیکیشیان ده خۆن. ده لئیت ئایا نابینی نه و خه لکه هه نگه کان ده گوزنه وه به هیلانه کانیانه وه
 (ماله کانیانه وه) له ولاتیکه وه بۆ ولاتیکی ترو له گه ل خویاندایه نه یانبه ن و نه وانیش ملکه چن!، به لام
 قسه ی یه که م پوونتره، که حاله بۆ پیکاکه، واته: نه و پیکایه بگره بهر که بۆت ئاسانکراوه نه مه قسه ی
 مواهیدیشه و ئیبنو جه ریریش ده لئیت: هه ردوو قسه که هه ر راستن. ^۱ پاشان خوی گوره ده فهرموویت:
 ﴿يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَنُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ واته: له سکی نه و هه نگانه خواردنه وه یه کی
 هه مه پنگ دیته ده ر له په نگی سپی و زهردو سوورو چه ندین په نگی تری چاک به پیی نه و شوینانه ی که
 تییدا ده چی و لیی ده خوات، شیفای تیدایه بۆ نه خوش، واته: ده رمانه بۆ نه و که سانه ی تووشی
 نه خوشی ده بن، نه و که سانه ی ده رباره ی (کاره دکتوریه کانی پیغه مبه ر "ص") قسه یان کردوه، ده لئین
 نه گه ر خودا بیغه رموویه: (فيه الشفاء للناس) له جیی ﴿فِيهِ شِفَاءٌ﴾ بی (الیف و لام) نه و کاته هه نگوین
 ده رمان ده بوو بۆ هه موو نه خوشیه ک، به لام فهرموویه تی: ﴿فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ﴾ واته: هه نگوین ده شی و
 ده رمانه بۆ هه موو نه خوشیه کی سارد چونکه هه نگوین گه رمه و هه موو شتی که به دژه که ی چاره سه ر
 ده کریت، بوخاری و موسلیم له هه ردوو سه حیه که یاندا ریوایه تیان کردوه له ریوایه تی قه تاده دا له
 نه بو موته وه کیله وه عه لی کوپی نه بو داودی ناجیه وه نه ویش له نه بو سه عیدی خودریه وه (په زای خوی
 لی بیت) که پیاویک هاتوه بۆ لای پیغه مبه ر خودا (ﷺ) وتی: برا که م سکی ده جیت پیغه مبه ر (ﷺ)
 فهرمووی: هه نگوینی ده رخوارد بده، پیاوه که پویشته و هه نگوینی دایه، پاشان هاته وه وتی: نه ی
 پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هه نگوینم دایه، سکچوونه که ی هه ر زیاد ده کات، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: برۆ
 هه نگوینی ده رخوارد بده، پیاوه که پویشته و هه نگوینی دایه، پاشان هاته وه وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا

^۱ الطبري (۲۴۹/۱۷).^۲ یس (۷۲)، الطبري (۲۴۹/۱۷).^۳ الطبري (۲۴۹/۱۷).

(ﷺ) سکچوونه که هر زیاد دهکات، پیغه مبهری خودا (ﷺ) فرموی: (خودا راستی فرموده، سکی براکت دروی نهکات، برؤ ههنگوینی بدهری).^۱ پیاوه که پوشت ههنگوینی دایه و چاک بوویه وه، وه له ههردوو سه حیحه که دا هاتووه، له عائیشه وه (په زای خوی لی بیت) که پیغه مبهری خوا (ﷺ) هزی له هه لئا و له ههنگوین بوو،^۲ نه مه له فزی فرموده که ی بوخاریه، وه له سه حیچی بوخاریدا هاتووه، که نیبنو عه باس ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمویه تی: (شیفا له سی شتدایه: له بریندارکردندایه بؤ که له شاخ یان له خواردنه وهی ههنگویندایه یان له داخ کردندایه به ناگروه من داخکردنم له نومه ته که م قه دهغه کردووه).^۳ پاشان خوی گه وره ده فرمویت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ واته: که له مه شدا نیشانه ههیه بؤ نه و که سانه ی بیرده که نه وه، واته له تیگه یاندنی نه م گیانداره لاوازه که خوی گه وره دروستی کردووه و هه لده ستی به و کاره گرنگه و نه و هه موو به رو بوومه ده مزیت و کوی دهکاته وه دهیکات به میوو ههنگوین، که چاکترین و پاکترین شته، به لگه و نیشانه ههیه بؤ نه و که سانه ی که بیرده که نه وه له گه وره یی و وه دیهینه رو پامهینه ری نه و گیانه وه ره لاوازه که ههنگه و دهیکه نه به لگه له سه ر توانا و کارزانی و زانایی و مه زنی و سۆزو به زه یی نه و دروستکهره که خودایه.

﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَوَفِّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَوَّلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ (۷۰)

له مرووه خویدا په ندو ناموزگاری ههیه

خوی گه وره ده فرمویت: ﴿خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَوَفِّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَوَّلِ الْعُمُرِ﴾ واته: خودا ئیوهی له نه بوو دروست کردو پاشان ده تانمرینیت، هی واتان ههیه پیر ده بیت و ده گه ریته وه بؤ لاوازترین ته من. خوی گه وره باسی نه وه دهکات که خوی خاوه نی عه بده کانیه تی و خوشی دروستی کردوون له نه بوونه وه و پاشانیش ده یانمرینیت، هه ندیکیشیان واز لی دینیت تا ماوه یه که ته من دهکات و پیر ده بیت و هه موو نه ندامه کانی لاشه ی لاواز ده بن، وه که خوی گه وره ده فرمویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ﴾ واته: خوا ئیوهی دروست کردووه له سه ره تادا بیهیز بوون، پاش بیهیزی به میزی کردن له پاشان گوپو میزی لی سه ندنه وه و پیری کردن، به مه یلی خوی دروستتان دهکات، زانا و به توانا هه ر

^۱ فتح الباری (۱۷۸/۱۰)، مسلم (۱۷۳۶/۴).

^۲ فتح الباری (۸۱/۱۰)، مسلم (۱۱۰۱/۲).

^۳ فتح الباری (۱۴۳/۸).

^۴ الروم (۵۴).

خویه تی، پاشان ده فەرموویت: ﴿لَكِنِّي لَا يَعْلَمُ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا﴾ واته: هه تا له پاش زانینی زۆر شت، هیچ شتیکی له بیر نامینییت و ئاوهز له ده ست ده دات له پیریدا، بوخاری پریوایه تی کردوه له تهفسیری ئه م ئایه ته دا له ئه نه سی کوپی مالیکه وه که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دوعای ده کرد ده یغه رموو: (خوایه په نا ده گرم به تو له چاوچنۆکی و ته مه لی و په ککه وتن و نه و پیرییه ی ئاوهز نایه لیت و له سزای گۆرو به لای ده جال و له به لای کاتی ژیان و مردن)^۱. زوه ییری کوپی ئه بوسه لما له موعه له قاته به ناویانگه که یدا ده لیت:

سَمِعْتُ تَكَالِيفَ الْحَيَاةِ وَمَنْ يَعْشِ ثَمَانِينَ حَوْلًا - لَا أَبَاكَ - يَسَامُ

رَأَيْتُ الْمَنَايَا خَبَطَ عَشَوَاءَ مَنْ تَصَبُّ تَمَتَّةٌ وَمَنْ تُخَطُّ يَعْمَرُ فِيهِمْ

واته: بیزار بووم له ئه رکه گانی ژیان هه ر که سیك هه شتا سال بژی بیزار ده بیت له ژیان، مردن شه لم کویرم ده ست نا پاریزیت، دای له هه ر که سیك ده یکوژیت و هه ر که سیشی نه پیکاو زۆر ژیا پیر ده بیت و په کی ده که ویت!

﴿وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادَى رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ

فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ (٧١)

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادَى رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ واته: خوا بژیوی هه ندیکتانی له هه ندیکتان زیاتر داوه، نه وی زیاتریان پیدراوه، به شی ژیر ده ستانی خویان ناده نه وه که له وه یشدا وه ک یه کن، ئایا ئیوه له به هره ی خودا حاشا ده که ن، خوای گه وره باسی نه فامی بته رستان ده کات، نه وه نده خوانه ناسان شه ریک بو خودا داده نین که چی خوشیان دانی پیداده نین که به نده ی خودان وه ک له له پارانه وه یاندا له کاتی چه جدا ده یان وت: (لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ إِلَّا شَرِيكًا وَهُوَ لَكَ، تَمْلِكُهُ وَمَلِكٌ) خوای گه وره وه لامیان ده داته وه که پیوه پیتان قه بول نا کریت له گه ل کویله کانتاندا له پۆزیدا وه ک یه ک بن، له و پۆزییه ی که پیمان داو، ده ی چۆن خودای مه زن پازی ده بیت له گه ل عه بدیکی خۆیدا وه ک یه ک بیت، له په رستن و پیزلیناندا، وه ک خوای گه وره له ئایه تیکی تر دا ده فەرموویت: ﴿ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾^۲ واته: نموونه یه کی له خۆتان بو هیناونه ته وه، ئاخۆ ئیوه له و بژیوییه ی که

^۱ فتح الباری (۲۳۹/۸).

^۲ الروم (۲۸).

پیتان گەشتوو، بەندەکانی خۆتان دەکەنە ھاوبەش، ھەردوولا وەک یەک دەبن؟ ھەروەک ئێوە ترستان لە یەکتەر ھەیە، ھەربەو شیوەیە ترستان لەمانیش ھەیە، عەوفی دەلیت لە ئیبنو عەباسەو لەمانای ئەم ئایەتەدا: خوا دەفەرموێت: ئەوانە بەندەکانی خۆیان نەدەکردە شەریک لە سامان و خیزانەکانیدا، ئەو چۆن بەندەکانی خۆم دەکەنە ھاوبەشم لە دەسلەلتادا؟! بۆیە دەفەرموێت:

﴿أَفَبِعَمَةٍ أَللّٰهُ يَحْدُوثُ﴾^۱ واته: ئایا له بههره‌گانی خودا حاشا ده‌که‌ن و دانی پێدا نانین؟ له
ریوایه‌تیکی تردا ئیبنو عه‌باس ده‌لیت: خودا ده‌فه‌رموویت: چۆن شتی وا بۆ من قبول ده‌که‌ن که ئێوه
قه‌بولی ناکه‌ن بۆ خۆتان. ئه‌و خوانه‌ناسانه به‌روبوومی زه‌وی و ئازهلایان به‌هی خودا ده‌زانی که‌چی
حاشایان له به‌هره‌گانی خودا ده‌کردو شتی تریان ده‌کرده‌ شه‌ریکی خودا، هه‌سه‌نی به‌سه‌ری ده‌لیت:
عومه‌ری کوپی خه‌تاب (په‌زای خوای لی بیّت) نامه‌یه‌کی نوسی بۆ ئه‌بو موسای ئه‌شه‌ری و پێی وت:
پازی به‌ به‌و پۆزیه‌ی خۆت له دنیا‌دا، چونکه‌ خودای په‌حمان پۆزی هه‌ندی له به‌نده‌گانی زیاتر کردووه
له هه‌ندیکی تری و به‌لام ئه‌وه به‌لایه‌که هه‌ردوو لای پێ تا‌قی ده‌کاته‌وه، ئه‌وه‌ی پۆزی زیاده‌ی ده‌دات
به‌و زیاده‌یه تا‌قی ده‌کاته‌وه تا‌بزانێ ئایاشوکرانه‌ بژێره‌و ئه‌و هه‌قه‌ی له‌سه‌ریه‌تی ده‌یدات له‌و
سامانه‌دا که خوا فه‌رزی کردووه له‌سه‌ری و خسته‌یه‌تی ئیختیاری ئه‌و. ئیبنو ئه‌بی حاته‌م ئه‌م
فه‌رموده‌یه‌ی ریوایه‌ت کردووه.

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ^٤

أَفَيَا الْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾

هه‌ندی له نیشانه و به‌هره‌گانی خودا که داویه‌تی به مروف خیزان و منداڵ و بنه‌ماله‌یه

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ أَرْوَاحِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ واته: خودا هر له خوتان هاوسه ری داونه تی، له و هاوسه رهش کوپو نه وهی پی به خشیون و پۆزی چاکیشی پیداون، خوای گه وره له م ئایه ته دا باسی به هره کانی خوئی ده کات که به خشیویه تی به عه بده کانی، له وانه هر له په گه زی خویان هاوسه ری پیداون خو ئه گه ر ئه و هاوسه رانه له په گه زی خویان نه بوایه ئه و تیکه لاوی و خوشه ویستی و به زه ییه دروست نه ده بوو، به لام له به زه یی خودایه که له نه وهی ئاده م نیرو میی وه دی هیئاوه و ژنی کردووه به هاوسه ری پیاو، پاشان خوای گه وره له و پیاو و ژنه کوپو کوپه زای دروست کردووه و پیتی داون، ئه مه قسه ی ئیبنو عه بباس و

عیکریمه و حهسه نو زه حاک و ئیبنو زهیده.^۱ شوعبه ریوایهت نهکات له نه بو به شیرده وه ونه ویش له سه عیدی کوپی جوبه پیره وه ونه ویش له ئیبنو عه بیاسه وه که له مانای (بَنِينَ وَحَفَدَةً) فره رمویه تی: واته: کوپو کوپی کوپ. وه و تراوه: واته: خزمه تکارو هاوکاران، دیسان و تراوه: واته: دایکو باوکی ژن، و تراویشه: واته: هاوسه ری کچ، منیش ئیژم، هه رکه سی (وَ حَفَدَةً) ی موته عه للیق کردو وه به (من ازواجکم) ده بیت مه به سستی به (وَ حَفَدَةً) هه ر کوپه کان و کوپی کوپه کان نه و هاوسه رانه (زاوایانه) بیت چونکه نه وانه هاوسه ری نه و کچانه ن، یانی کوپانی نه و ژنه ن، (وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ) واته: پۆزی چاکیشی پیداون له خواردن و خواردنه وه. پاشان خوی گه وره ناره زایی خوی دهرده بریت به رامبه ر نه وانه ی که عیباده تی جگه له خودا ده که ن و ده یکه نه شه ریکی نه و که نه و هه موو به هره ی پی به خشیون، ده فره رموویت: (أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ) واته: چون بره وایان به و هیچ و پوچانه هه یه و (وَبِغَمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ) له به هره ی خودا حاشا ده که ن و ده یشارنه وه و وا ده زانن له که سیکی تره وه یه جگه له خودا، له فره رمووده ی سه حیحا هاتوو: (خوی گه وره له پۆزی قیامه تدا ده فره رموویت به به نده کانی و منه ت ده کات به سه ریاندا، ئایا من هاوسه رم پی نه داوی؟ ئایا پرژم لی نه گرتووی؟ ئایا من وشتره ماین و نه سپم بۆ رام نه هیناوی و نه مپاراستووی و نه مکردوی به سه رۆک و خاوه ن ده سه لات؟^۲

(وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ) (۷۳) فَلَا تَضُرُّوا اللَّهَ

الْأَمْثَالُ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (۷۶)

نارمزایی دهربرین له سه ر په رستنی غه یری خودا

خوی گه وره ده فره رموویت: (وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ) واته: جگه له خوا شتی وا ده په رستن، که له ناو ئاسمانان و زه میندا هیچ پۆزیه ک شک نابهن، که پییان بده ن و هه رگیز ناشتوانن. خوی گه وره لیږده دا باسی نه و خوانه ناسانه ده کات که شتی تر له گه لیدا ده په رستن، که هه ر خودا خاوه نی به هره و وه دیهینه رو پۆزی دهریانه و پۆزی لی ناو، که تاک و ته نها و بیهاوتایه، که چی نه وانه شه ریکی بۆ داده نیین و بت و شتی تر ده په رستن له گه لی، (مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا) خاوه نی هیچ بزئیویه ک نین بۆ نه وانه له ئاسمانان و

^۱ الطبري (۲۵۶/۱۷، ۱۵۷).

^۲ الطبري (۲۵۷/۱۷).

^۳ مسلم (۲۲۷۹/۴).

زەمىندا. ناشتوان پۇزىيان بەن. يان: ناتوانن بارانىيان بۇ ببارىنن و پۈۈك و كشتوكالىيان بۇ سەۈزكەن و بپۈينن، بۇ خۇشيان هېچيان لە دەست نايەت ئەگەر ھەۋلەش بەن ناتوانن، چۈنكە ئەۋە كارى ئەۋان نىيە، بۇيە خۋاي گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ واتە: ئىۋە نموۋنە بۇ خۇدا مەھىننەۋە، خۇدا ھەموو شتىك دەزانىت و ئىۋە ھېچ نازانن. كەۋاتە: ئىۋە شەرىك و ھاۋشكەل و ھاۋۋىنە بۇ خۇدا دامەنن، خۇدا ھەموو شتىك دەزانىت و شاىەتى دەدات كە ھېچ پەرسىراۋىك نىيە جگەلە خۇي، ئىۋە بە نەفامى خۇتان شتى تر دەكەنە شەرىكى.

﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّْا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا

وَجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوِي ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۖ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

نەموۋنەيەك بۇكەسى خاۋەن باۋەرۈكەسى خوانەناس، يان بۇبت و ھەق

خۋاي گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّْا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوِي﴾ واتە: خۇدا نموۋنەيەك دىنىتەۋە، عەبدىك ھەيە ھېچ كارىكى لە دەست نايەت، كەسىكىش ھەيە پۇزى باشمان داۋەتى، بە نەينى و بە ئاشكرا دەيىبەخشىت، ئايا ۋەكو يەكن؟ عەۋفى لە ئىبنو عەباسەۋە دەگىرپتەۋەكە فەرموۋىتەتى: ئەمە نموۋنەيەكە خۋاي گەۋرە ھىناۋىتەۋە بۇ خوانەناس و خاۋەن باۋەر. ^۱ قەتادەش ھەر ۋاي و تۈۋە. ^۲ ئىبنو جەرىش ھەر ئەم پايەى ھەلېزاردوۋە. ^۳ كۆيلەيەكى خاۋەندار كە تواناي ھېچ شتىكى نىيە نموۋنەيە بۇ خوانەناس. بەلام كەسىكى خاۋەن بۇتۈي كە پۇزى چاكى ھەيەۋ بە ئارەزۈي خۇي بە نەينى و ئاشكرا لە پۇزىيە دەبەخشىت نموۋنەيە بۇ خاۋەن باۋەر، ئىبنو ئەبى نەجىيە لە مۇجاھىدەۋە دەگىرپتەۋەكە و تۈيەتى: ئەۋە نموۋنەيەكە ھىنراۋەتەۋە بۇ ئەۋبت و خۋاي بەپاست، ئايا ئەم دوۋانە ۋەك يەكن؟ ^۴ لەبەر ئەۋەى جىاۋازى لە نىۋان ئەم دوۋانەدا ديارو پۈۈن و ئاشكرايە ھېچ كەسىك نىيە نەيزانىت مەگىن شىت و بى ئاۋەز بىت، پاشان خۋاي گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ۖ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ واتە: سوپاس ھەر بۇ خۇدايە، بەلام زۆربەيان نەزانن.

^۱ الطبري (۲۶۱/۱۷).

^۲ الطبري (۲۶۱/۱۷).

^۳ الطبري (۲۶۲/۱۷).

^۴ الطبري (۲۶۳/۱۷).

﴿ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾ (۷۶)

نمونە یەکی تر

خوای گەورە دەفەر مەوێت: ﴿ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ ﴾ واتە: خوا ئەمەیش بە نموونە دینیتهوه، دوو پیاو هەن، یەکیکیان لالە و هیچ کاریکی لە دەست نایە، کۆل و بارە بە سەر خاوەنەکیهوه، بۆ هەر کوێیەکی بنیڕیت هیچ بەهرە یە ناهینیتەوه، موحامید دیسان دەلیت: مەبەست پێی ئەو بتانە و خوای گەورە، واتە: ئەو بتە لالە و ناتوانیت قسە بکات نە بە چاک و نە بە خراپ، توانای هیچ شتیکی نیە، نە بە کردار و نە بە گفتار، لەگەڵ ئەوەیشدا ئەرك و بارە لە سەر خاوەنەکی، ﴿ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ ﴾ بۆ هەر کوێی پەوانەکی، ﴿ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ ﴾ هیچ خێرو بێرێک ناهینیتەوه و سەرکەوتو نابیت، ﴿ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ ﴾ واتە: ئایا ئەوەی ئەمە حالی بیت، ﴿ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ ﴾ لەگەڵ ئەو کەسە ی فەرمان بە دادپەروەری دەدات و خۆیشی لە سەر پاستە پێیە چۆن وەکو یەکن؟ عەوفی دەلیت لە ئیبنو عەباسەوه: ئەو نموونە ی خوانە ناس و خاوەن باوەرە وەك لە پیشەوه باسکرا، تەبەری لە ئیبنو عەباسەوه: پێواوەتی کردووه کە دەلیت: ئەم ئایەتە: ﴿ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾ مەبەستی بە ئەو پیاوه عوسمانی کوپی عەفانە و پیاوه لالە کەیش کە چاکە ی پێ ناکریت پووی لە هەر شوینیێک بکریت بەندەکی عوسمانی کوپی عەفانە، کە عوسمان بەختوی کردو خەرجی دەدا بە لام ئەو بەندە حەزی لە ئیسلام نەبوو، موسلمانیش نەدەبوو، بە عوسمانیشی دەوت: مال مەبەخشە و چاکە مەکە! ئیتر ئەو ئایەتە دەربارە ی عوسمان و ئەو بەندە یە ی هاتە خوارەوه.

﴿ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ (۷۷) وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿ ۷۸ ﴾ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْاءِ السَّمَاءِ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿ ۷۹ ﴾

(غەیب و) نەینیەکان هەرلە لای خودایە و کاتی هاتنی پووی قیامەتیش هەرلای ئەوه

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّكَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ واته: هه موو نهینیه کی ناسمانه کان و زه مین له لای خودایه هاتنی پوژی قیامه تیش وهك چاوتروکانیک وایه، یان نزیکتره، خودا توانای به سهر هه موو شتیگدا هیه. خوای گه وره باسی زانیاری و توانای خوئی دهکات به سهر هه موو شتیگدا و ناگاداری به سهر نهینیه کانی ناسمانه کان و زه میندا هیه، نهو نهینیه ش پهیوهندی به خواوه هیه به ته نهیا، هیچ که سیك بوی نیه نهو شتانه بزانیته مه گین خودا خوئی مه یلی لی بیت که سیکی لی ناگادار بکات. هه موو شتیك له ژیر دهسه لاتی نهو دایه هیچ که سیك ناتوانیت بییته له مپهرو دزایه تی بکات، خوای گه وره مه یلی له هر شتیك بیت ده فهرموویت ببه له پر ده بیت، وهك له نایه تیکی تردا ده فهرموویت: ﴿وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ﴾ واته: فهرمانی نیمه یه کجاره یه هر له چاوتروکانیکدا پووده دا، وهك لیږه یشدا فهرموویه تی: ﴿وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّكَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾، وهك له نایه تیکی تریشدا ده فهرموویت: ﴿مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بِعَثْكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ واته: دروست کردنی هه مووتان و زیندووکردنه و هتان وهك دروست کردن و زیندووکردنه وهی یهك کهس وایه.

هه ندیک له به هره کانی خوا، بریتی یه له گوئی و چاو و دل

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ واته: خودا نیوهی له سکی دایکتاندا دهرهینا، که نیوه هیچتان نه ده زانی و گوئی و چاو دلی پیدان، به لکو شوکرانه بزیری بن. خودای مه زن منهت دهکات به سهر به نده کانیدا که له سکی دایکیان دهری هیناون و هیچیان نه ده زانی، دواى نهوه گوئی دانی هه تا دهنگی پی بیستن و چاوی دانی، که هه موو شتیکی پی ببینن و عهقلیشی دانی که پاست وایه بلی ی له ناو دلدایه، هه ندیکیش نه لاین: عهقل و له ناو میشکدایه، به هوئی نهو عهقله وه شتی زیانبه خسرو به سود له یه کتر جیاده کریته وه، وه نهو هیزی توانا و ههست کردنه ورده ورده و کهم کهم پهیدا ده بیت و زیاد دهکات له مروفدا، به پی ته مه نی مروف نهو عهقل و چاو گوئی به هیزتر ده بیت، خوای گه وره نهو شتانه ی له مروفدا وهی هیناوه بۆ نهوهی په روه ردگاری خوئی په رستی، هه موو نه دامه کانی له شی

^۱ القمر (۵۰).

^۲ لقمان (۲۸).

بەكارىيىتىت لە گوپرايەلى پەرۋەردگاريدا، ۋەك لەسەحىحى بوخارىداھاتووہ لەئەبۋھورەيرەوہ، لە پىغەمبەرى خواوہ (ﷺ) كە فەرموويەتى: (خوای گەرە دەفەرموويت: ھەر كەس يىك دوزمنايەتى بىكات لەگەل دۆستىكى مندابكات، ئەو ھەم شەرى لەگەلدا بەرپا ئەكەم، ۋە بەندەكانى من نزيك نابنەوہ لىم بە شتىك لام خۆشەويستىر بىت لە بەجىھىنانى ئەوہى كە فەرم كردووہ لەسەريان، بەردەوام بەندەم نزيك دەبىتەوہ لىم بە سونەتەكان تا خۆشم دەويت، ۋەختىك كە خۆشم ويست، دەبم بەو گوپىيەى كە پىي دەبىستىت ۋە بەو چاوەى كە پىي دەبىيىت ۋە دەستەى كە پىي دەگرىت ۋە ئەو پىيەى كە پىي دەپوات، ئەگەر داواى شتىك لىبكات پىي دەبەخشم، ھاوارم لىبكات ۋە لامى دەدەمەوہ، ئەگەر پەنام بۆبەينى پەناى دەدەم، لە ھىچ شتىكدا دوو دلىم نەكردووہ، كە كرديتەم، ۋەك ئەو دوو دلىيەى لە گيان كيشانى عەبدى خاوەن باوہرەمدا كردووہ، ئەو مردنى پىي ناخۆشەو منيش دلگرانى ئەوم پىي ناخۆشە، دەبىت ئەو مردنەيش ھەر بەردەرگاي پىي بگرىت).^۱ ماناى ئەم فەرموودەيە ئەوہى: ھەر كاتىك بەندە بە دلسۆزى گوپرايەلى خوداى كرد، ھەموو كردارەكانى بۆ خوای گەرە دەبىت، ھىچ شتىك نابىستىت بۆ خوا نەبىت، ۋە ھىچ شتىك نابىيىت بۆ خوا نەبىت، يانى ئەو ئەبىيى كە لەشەرعدا پىيگەى پىدراوہ، دەست لە ھىچ شتىك ناوہشيني بۆخوا نەبىت، ھىچ شتىك ناگرى ۋە بۆ ھىچ شتىك ناپوات غەيرى گوپرايەلى خوای گەرە، پشت بە خوا دەبەستى لە ھەموو شتىكدا، بۆيە لە ھەندى پىوايەتى فەرموودەى (غیر صحيح) داھاتووہ: داواى دەبم بەو پىيەى كە پىي دەپوات، بە من دەبىستى ۋە بە من دەبىنى ۋە بە من دەيگرى ۋە بە من دەپوات).^۲ واتە: من پارىزەرى گوپى و چاوى و دەستى و پىيم لە شەيتان. يان من لە ناو دلىدام لەكاتى بىستنى و بينىنى و گرتن و پويشتنىدا، كاتىك كە يادم دەكات واز دىيىت لەو كارەى بۆ كەس يىكى ترە غەيرى من. بۆيە خوای گەرە دەفەرموويت: ﴿وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ واتە: گوپى و چاوو دلى پىدان بەلكو شوكرانە بژير بن، ئەم ئايەتە ۋەك ئەو ئايەتانە وايە كە خوای گەرە دەفەرموويت: ﴿قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ (۲۳) قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ^۳ واتە: بلى: ھەر خودايەك كە دروستى كردوون و گوپى و چاوو دلى پىداون ئىوہ كەمتر شوكرى دەكەن، بلى: ھەرئەوہ كە ئىوہى لەم زەمىنەدا پەرش و بلاو كردووہ تەوہ لای ئەويش كۆدەكرىنەوہ.

يەك يەك لە نيشانەكانى خودا پامەينانى پەلەوورە لە ھەواى ئاسماندا

^۱ فتح الباري (۱۱/۳۴۸).

^۲ فتح الباري (۱۱/۳۵۳).

^۳ الملك (۲۳-۲۴).

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا

اللَّهُ﴾ واته: ئایا په له وەر نابینن، که له هه وای ئاسماندا پام کړاون، جگه له خوا کي پايان ده گړیت. خوای گه وره به نده کانی ناگادار ده کاته وه که سه يری نهو بالندانه بکن که له نیوان ئاسمان و زه میندا پام هیتراون، که چون ده فېن له نیوان ئاسمان و زه میندا به دوو بال، کي له ویدا پايان ده گړیت جگه له خدا که به ده سه لاتی بی پایانی خوی نهو هیزو توانایه ی داوه به و په له وهرانه که به و شیوه یه بفېن، هه وایشی پام کردوه هه لیان ده گړیت و به و شیوه یه بېړن و بگه پېن، وه ک خوای گه وره له سوره تی (الملك) دا ده فەرموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفَائٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ﴾ واته: ئایا نه وان نهو په له وهرانه یان نه دیوه، له سه رووی نه وانه وه بالیان کړاوه ته وه و لیکیان ده دهن، جگه له خدا کي پاگیریان ده کات، خدا خوی به سهر هه موو شتیکه وه چاودیږه، وه لیږه یشدا ده فەرموویت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ واته: له مه دا نیشانه زږن بو خاوه ن باوه پان.

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا أَثْنَا وَمِثْلًا إِلَى حِينٍ﴾ (۸۰) وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُم سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ (۸۱) فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ الْمُبِينُ (۸۲) يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ (۸۳)

خانوو که لویه لی ناو مال و جلویه رگی خوششان دیسان له به هره کانی خودایه

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا﴾ واته: خدا خانووی پیداون که تییدا به سه یینه وه، وه له پیستی ناژه لیش ده وارو په شمالي بو وه دی هیتراون، خوای گه وره باسی به هره زږه کانی خوی ده کات که به خشویه تی به به نده کانی که خانووی کردوه به شوینی نیشته چی بوون و هه سانه وه یان و تییدا ده ژین و هه موو جوړه سودیکی لی وهرده گرن، وه له پیستی ناژه لیش خانوو بو خویان دروست ده کهن، واته: له خوری و موو توکی و شتر په شمال دروست ده کهن، که هه لگرتنی سوکه و به ئاسانی هه لده دریت کاتی له شوینی کدا داده نیشیت له شاردا

بیت یان له کاتی کۆچکردنیان له شوینیکهوه بۆ شوینیکی تر، بۆیه خوی گهره فهرموویهتی:

﴿تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ﴾ واته: له پۆزی کۆچکردنداو له کاتی مانهوهشتاندا سووک بیت بۆتان. ﴿وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَا وَمِئْتًا إِلَى حِينٍ﴾ واته: له خوری و موو توکهکهی، کهلوپهلی پیویست و کالاهیه که سودی لی وهردهگرن له ماوهی ژیاقتاندا ﴿أَصْوَابِهَا﴾ خوری مه، ﴿وَأَوْبَارِهَا﴾ توکی و شتر، ﴿وَأَشْعَارِهَا﴾ موی بزن. زهمیرهکه دهگهریتهوه بۆ (الانعام) ههندیك دهلین: ﴿أَثْنًا﴾ یانی مال، ههندیکی تر وتوویانه: واته: کهلک و سود، ههندیکی تریش وتوویانه: جلوبه رگ، واته: بۆ نه مانه هه موو به کاری دینن، بهلام له راستیدا له مه زیاتر سودی لی وهردهگیریت، بۆ کهلوپهلی ناومال و فهرشو بۆ بازرگانی پیوهکردن و زۆر شتی تریش، ئیبنو عهباس دهلیت: (الاثاث) واته: کهلوپهلی پیویست،^۱ موجهیدو عیکریمه و سه عیدی کۆپی جوبه یرو هه سه نو عهتییهی عهوفی و عهتای خۆراسانی و زه حاک و قه تادهیش هه ر وایان وتووه. ﴿إِلَى حِينٍ﴾ واته: تا کاتیکی دیاری کراو.

سیبه رو نه شکهوتی ناو کیوهکان و جلوبه رگ و پۆشاکێ ناسنیش هه ر له به هرهکانی خودان

خوی گهره ده فهرموویت: ﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا﴾ واته: خودا له وهی دروستی کردوه سیبه ری زۆری وهی هیناوه بۆتان، قه تاده دهلیت: واته: درهخت سیبه ری بۆ دروست کردون.^۲ ﴿وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكَنَّا﴾ وه له کیوهکانیشدا په ناگا و نه شکهوت و شوینی مانه وهی بۆ وه دیهینان، ﴿وَجَعَلَ لَكُم سَرَابًا لِّتَقِیْکُمْ الْحَرَّ﴾ واته: جلوبه رگیشی بۆ سازداون له لۆکه و کهتان و خوری له کاتی گهرمادا ده تانپاریزیت، ﴿وَسَرَابًا لِّتَقِیْکُمْ بِأَسْکُمْ﴾ وه پۆشاکێ ناسن له کاتی شه پدا له به ری ده کهن و خۆتانی پی ده پارین، وهک پۆشاکێ زدی و ناسنی پانکراوه و شتی تریش، ﴿كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ﴾ به م شیوهیه خودا به هرهکانی خوی به ته وای نه پزیت به سه ر ئیوه دا، تا به کاری بینن و سودیان لی وهرگرن له ژیانی پۆژانه تاندا، هه ر کاتیکی پیویستیتان پیی بوو، یارمه تی ده ریکیش بیت بۆتان بۆ گوپرایه لی و خواپه رستی، ﴿لَعَلَّکُمْ تُسَلِّمُونَ﴾ زۆربه ی زانایان به م شیوهیه ته فسیریان کردوه و (لامه کهی) ﴿تُسَلِّمُونَ﴾ یان به که سه ره خویندوه ته وه، واته بۆ نه وهی ملکه چ و موسلمان بین، ﴿تُسَلِّمُونَ﴾ واته: له (الاسلام) وه هاتوه.

^۱ الطبري (۲۶۸/۱۷).^۲ الطبري (۲۶۹/۱۷).

پیغه مبهرا (ﷺ) ته نه بائگه وازی له سره

خوای گوره ده فهرمویت: ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾ نه گهر هر پرویان
 وهرچه رخاند، نه وه ته نه راگه یاندنی ناشکرا له سر تویه، واته: نه گهر پشتيان مه لکړدو نه و همو
 به هرانه ی خودایان له بهر چاونه بوو، تو نه ی موحه مه د (ﷺ) وازیان لی بیته، نه وه ی له سر تویه ته نه
 ناگدار کردنه وه یانه، تویش نه و فرمانه ت به جی هیناوه، پاشان ده فهرمویت: ﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ
 ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا﴾ واته: نه وانه به هره کانی خودا دهرانن، که چی حاشای لی ده کهن، واته چاک دهرانن
 که خوا نه و به هرانه ی پیداون و هر خودا پیی به خشیون، له گهل نه ویشدا حاشا له وه ده کهن و شتی
 تر ده پرستن له گهلیدا، وا دهرانن سرکه وتن و بریوی لای نه وانه وه وده ست دیت، ﴿وَأَكْثَرُهُمْ
 الْكَافِرُونَ﴾ واته: زډر به یان بی وده فاو نه مه ک نه ناسن.

﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾ (۸۴) وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ
 ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ (۸۵) وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ أَشْرَكُوا شَرَّكَاءَ هُمْ قَالُوا رَبَّنَا
 هَؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ (۸۶) وَالْقَوْلُ
 إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّعْدُ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ (۸۷) الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ
 عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ (۸۸)

حالی بته رستان له پوړی کوپوونه وه (العشر)

خوای گوره ده فهرمویت: ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا﴾ واته: پوړیک که له هر کومه لیک
 که سیک بوشایه تی دینن، خودای گوره باسی بته رستان ده کات له و پوړه دا که کوده کرینه وه له
 قیامه تدا، له همو گهل و کومه لیک یه کیک ده هیتریت بوشایه تیدان، نه و که سیش پیغه مبهره که یانه
 (سه لامی خویان لی بیت) شایه تی دهادت که چون وه لامیان داوه ته وه له سر نه و په یامه ی که پیی
 که یاندون له لایه ن خوداوه، ﴿ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ واته: پاشان پیگه نادریت به
 خوانه ناسان قسه بکه ن، هیچ پروییانوویه کیان لی قبول ناکریت، چونکه دهرانن که قسه کانیاں پروپوچ و
 درویه، وه ک نه م نایه ته که ده فهرمویت: ﴿هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ﴾ (۳۵) وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَقْذَرُونَ (۳۶) واته: نه مپو
 پوړیکه قسه ناکهن، پیگه ی عوزرخوازیشیان ناده ن، بویه خوای گوره ده فهرمویت: ﴿وَلَا هُمْ

يُسْتَعْبُونَ ﴿۱۲﴾ واتە: عوزريشيان لى وەرناگىرىت، پاشان دەفەرموویت: ﴿وَإِذَا رَأَوْا الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفِّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾ واتە: ھەر كاتىك ئەوانەى ستەمكار بوون، ئازارو چەرمەسەريان دى، نە لەسەريان سوك دەكرىت و نە ھىچ مۆلەتتىكيان پى دەدرىت، بەلكو بە پەلە و بى لىپرسىنەو بەرەو جەھەنم راپىچ دەكرىن. وەختىك كە جەھەنم دەھىنرىت، حەفتا ھەزار لەغاوى پىوھىە لەگەل ھەر لەغاوىك حەفتا ھەزار فرىشتەى لەگەلەو رادەكىشرىت، گەردنىك لەناو جەھەنمەو بەرز دەبىتەو بەسەر ئەو خەلكەدا، ھەناسەيەك دەدا ھەموو خەلكى بەسەر ئەرتۇدا دەكەون، دەلەيت من كراوم بە وەكىل (برىكار) بۆ ھەموو ئەو كەسانەى كە خۆيان بە زل زانىووەو لاساريان كرىووە، ئەوانەى كە شەريكيان بۆ خوا داناو، وە بۆ ئەوانەو ئەوانەيش باسى چەند دەستەيەك لە خەلكى دەكات وەك لە فەرموودەدا ھاتووە پاشان دەدەن بەسەرياندا ھەلىان دەگرن لەو شوپنەدا وەك چۆن بالندەيەك دانەوئلەيەك ھەلدەگرىت، خواى گەرە دەفەرموویت: ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا ﴿۱۳﴾ وَإِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَبَقًا مُّقْرِنَيْنِ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿۱۴﴾ لَا نَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا﴾^۱ واتە: كاتىك (ئەم ئاگرە) لە دوورەو ئەوان دەبينىت نرەو نالەى گرو بلىسەى دەبيستن (كە نىشانەى پقو كىنەى زۆرىەتى لىيان)، وە كاتىك فرى دەدرىنە جىگايەكى تەنگ لە دۆزەخدا، بە جوت كراوى دەست و قاچ و مليان لە كۆت و زنجىردايەو لەویدا داواى تياچوون و مردن دەكەن، ئەمرو داواى مردنىك مەكەن بەلكو داواى مردنى زۆر بكەن. وە دەفەرموویت: ﴿وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا﴾^۲ واتە: وە تاوانباران ئاگرى دۆزەخ دەبينن و ھەموو دەزانن و دلنيان كە دەچنە ناوى و تىيدەكەون و پىگايەكيان دەست ناكەوئىت بۆ دەريازبوون لەو (ئاگرە). وە دەفەرموویت: ﴿لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُوتُ عَنْ وَجْهِهِمُ النَّارُ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ﴾^۳ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾^۴ واتە: ئەگەر ئەوانەى كافرن بيانزانايە (چ سزايەكى سەخت لەبەر دەميان دايە) كاتىك ناتوانن بلىسەى ئاگر لە دەم و چاوو پشتيان دوور بخەنەو ھەروەھا ئەوان ھىچ يارمەتییەك نادرىن، بەلكو لە كاتى ناكاودا

^۱ الفرقان (۱۲-۱۴)^۲ الكهف (۵۳).^۳ الانبياء (۳۹-۴۰).

تووشیان دیت و سہ سامیان دہکات (بہ شیوہیک) نہ دہتوانن بیگیڙنہ وہ (بہرگری بکھن) وہ نہ مۆلہ تیان دہدریت (تہوبہ بکھن).

پہرستراوانی بٲہرستان خویان بہرائہتی خویان دہردہبرن لہبٲہرستان لہ کاتیڳدا کہ بٲہرستان زور پیوستیان بہ یارمہتی نہوان ھہیہ

خوای گہورہ باسی خوبہریکردنی بٲہرستان دہکات لہ بت پهرستان لہو شوینہدا کہ زور پیوستیان بہ یارمہتی ھہیہ وہک دہفہرموویت: ﴿وَإِذَا رَمَا الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ﴾ نہوانہی

دہیان وت خودا شہریکی ھہیہ ھہر کاتیڳ چاویان بہ ھاوبہشہکانیان کہوت کہ لہ دنیا دا دہیانپہرستن ﴿قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَأَلْقُوا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ﴾

نہلین: نہی پەرودرگارمان نہمانہ ھاوبہشہکانمانن کہ جیا لہ تو ھانامان بو دہبردن، نہوانیش نہلین: درو دہکھن! نئمہ فہرمانمان پی نہکردون بمانپہرستن، وہک خوای گہورہ لہ نایہتیکی تردا

دہفہرموویت: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنِ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ﴾ ﴿٥﴾ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾^۱ واتہ: کی لہو کہسہ ویلترہ کہ ھانا بو

غہیری خوا دہبات؟ کہ تا پوژی قیامت وہلامی ناداتہوہو ھہر ناگاشیان لہ پارانہوہکانیان نیہ، کاتیڳ مہردم ھہموو کو دہکرینہوہ، نہوان دہبنہ دوزمنیان و حاشا دہکھن لہوانہی پهرستوونیان. وہ

دہفہرموویت: ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ ﴿٨١﴾ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾^۲ واتہ: جگہ لہ خوا نہوانہ پهرستراویکی تریان پهرست، تا بینہ ھوی سہربہرزیان، نہخیر

بہلکو پهرستراوہکان حاشا لہ پهرستنیان دہکھنو لہ دریشیان پادہوہستن. ئیبراھیم خہلیلی خواش(سہلامی خوای لیبت) دہفہرموویت: ﴿ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ﴾^۳ واتہ:

پاشان لہ پوژی قیامتدا حاشا لہ یہکتری دہکھن. لہ پوژی قیامتدا ھہموو کہسہ ملکہچی فہرمانی خودان

خوای گہورہ دہفہرموویت: ﴿وَأَلْقُوا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ واتہ: لہو پوژہدا ناچار دہبن ملکہچی فہرمانی خودا بن، نہوقسانہیش کہوا ھہلیان دہبہست ھہمووی بہ

۱ الاحقاف (۶-۵).

۲ مریم (۸۱-۸۲).

۳ العنکبوت (۲۵).

فیرو دهرده چیت، (قه تاده و عیکریمه ده لئین): ﴿وَالْقَوَا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامُ﴾ یانی: هه موو ملکه چ و سهرشوپر ده بن.^۱ واته هه موو ملکه چی فرمانی خودان، هیچ که سیک نیه گویبیستی فرمانی نه و نه بیت، وهك له نایه تیکی ترده ده فهرموویت: ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا﴾^۲ واته: پوژیک که دینه لای نیمه زور چاو تیژو گوی سووکن. وه ده فهرموویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا﴾^۳ واته: کاتیک تو تاوانباران به سهرشوپری ببینی که له لای پهروه ردگاریان نه لئین: نه ی پهروه ردگارمان بینیمان و بیستمان، ته واو باوه پمان هیئا، وه ده فهرموویت: ﴿وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ﴾^۴ واته: هه موو خه لکی ملکه چی نه و که سه ن، که هر نامریت و پایه داره. نه و شتانه ی نه وانه ده یانپه رست پویشتن و توانه وه و نه وهیش به دم خواوه هه لیان به ست به درو دهرچوو، هیچ که س نه بوو یارمه تیان بدات و بیت به هانایانه وه و بیانگریته خوی.

بیباوه رانی گه ندهل له خوانه ناسان سزایه کی زیاتر دهرین

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾ واته: نه وانه ی خویان نه ناسی و بوونه له مپه ر له پئی خوادا، له پاداشتی نه و خرابانه یاندا که پئی هه لده ستان، جار له دوی جار نازاریان زیاتر ده کهین، واته جه زره به یهك له سهر خوانه ناسیان و جه زره به یه کی تر له سهر نه وه ی ده بوونه ریگر له پئی خه لکیدا بو نه وه ی شوینی راستی نه کهون، وهك نه م نایه ته ی ترده که خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾^۵ واته: هر نه وانه ناهیلن خه لك بیته لای خواو دین و خوشیان خوی لی دور ده گرن، نه م که سانه به بی نه وه ی ههستی پی بکه ن هر خویان له ناو ده به ن. نه م نایه تانه به لگن له سهر زیاد و که می سزای خوانه ناسان له ناو جه هه نه مدا وهك چون خواوه ن باوه پان پله کانیا ن له یه کتری جیاوازه و هه یه پله ی به رزه و هه یشه پله ی به رزتره، خوای گه وره له باره ی خوانه ناسانه وه

^۱ الطبری (۲۷۶/۱۷).

^۲ مریم (۲۸).

^۳ السجدة (۱۲).

^۴ طه (۱۱۱).

^۵ الانعام (۲۶).

ده فەرموویت: ﴿لِكُلِّ ضِعْفٍ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^۱ واتە: بۆ هەر کامتان (سزا) دوو بەرامبەرە بەلام نێوە نازانن و بیناگان.

﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ

الْكِتَابَ بَيِّنَاتٍ لِكُلِّ شَيْءٍ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ﴾^(۸۹)

هه موو پیغه مبهریک له پۆزی قیامه تدا شایه تی ده دات له سه ر ئومه ته که ی

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ

شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ﴾ واتە: پۆزیک دیت له ناو هەر گه لیک به کیك له خویان ده که یین به شایه ت

به سه ریانه وه، تۆش شایه تی ئیمه ی به سه ر ئومه ته که ته وه، واتە: یادی نه و پۆژه و نا په حه تیه که ی و نه و

پیزه گه وره یه و نه و پله به رزه یش بکه ره وه که خودا پیی به خشیوی، نه م ئایه ته له و ئایه ته ده چیت که

عه بدولای کوپی مه سعود پیی گه یشت، کاتیك ده یخویند بۆ پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له سه ره تای سوره تی

(النساء) دا که خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى

هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾^۲ واتە: ئینجا (حالی کافران چون نه بیت کاتیك له هه موو ئومه تی کدا شایه تیك (که

پیغه مبه ره که یانه) هینامان تۆیشمان هینا (نه ی موحه مه د (ﷺ)) به شایه ت به سه ر ئانه وانه وه.

پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پیی فەرموو: (به سه) واتە: بوهسته ئیتر مه یخوینه، عه بدولا ده لیت: که لام

کرده وه چاوه کانی پیغه مبه ر (ﷺ) فرمیسکیان پێدا ده هاته خواره وه.^۳

نه م قورئانه هه موو شت پوون ده کاته وه

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ بَيِّنَاتٍ لِكُلِّ شَيْءٍ﴾ واتە: نه م قورئانه شمان بۆ

ناردووی، هه موو شت پوون ده کاته وه، ئیبنو مه سعود ده لیت: خوا له م قورئانه دا هه موو زانیاری و

هه موو شتیکی بۆ پوون کردووینه ته وه،^۴ چونکه قورئان گشت زانسته به سو ده کانی بۆ پۆشن

کردووینه ته وه له و شته چاکانه ی پیش خۆمان و نه م زانیاری به سو دانه ی له مه ودوایش، له حه لال و له

حه رام و نه و شتانه ی که مه رد م پیو یستیان تی ده که ویت له کاروباری دنیا و ئاین و بزئی و پۆزی

^۱ الاعراف (۳۸).

^۲ النساء (۴۱).

^۳ فتح الباري (۹۹/۸).

^۴ الطبري (۲۶۹/۱۷).

دوایدا، ﴿وَهْدَى﴾ پرنیشاندەری دلەکانە، ﴿وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ دلوفانی و مژدەیشە بۆ موسلمانان، ئەو زاعی دەلیت: ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾ واتە: بەهۆی (سووننەتەو) هەموو شت پوون دەکاتەو. ^۱ نزیکیەک لە نێوان ئەم ئایەتە ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ﴾ و ئەو ئایەتە ی که دەفەرموویت: ﴿وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا﴾ هەیه، چونکە مەبەست پێی (والله أعلم) ئەو هەیه، ئەو کەسە ی که ئەرکی پاگەیانندی ئەم قورئانە ی که ناردوویەتی خستوووەتە سەر شانی تۆ، لە پۆژی قیامەتدا پرسپارت لێ دەکات لەو بارەیهو، وەک لەم ئایەتەدا خۆی گەورە دەفەرموویت: ﴿فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ﴾ ^۲ واتە: سویند بە خوا بە راستی پرسپار دەکەین لەوانە ی که پێغەمبەرانیان بۆ نێردرا (کە چۆن پێشوازیان لێ کردن) و بێگومان پرسپاریش دەکەین لە پێغەمبەران (کە چۆن وەلام درانەو). وە دەفەرموویت: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ^۳ واتە: جا سویند بە پەرورەدگارت پرسپار لە هەموویان دەکەین، لەو هەیه ی که دەیانکرد (لە دنیادا). وە دەفەرموویت: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّمُ الدُّنْيَا﴾ ^۴ واتە: لە پۆژیک (بترسن) خوا هەموو پێغەمبەران کۆدەکاتەو ئەوسا پێیان دەفەرموویت: چ وەلامیکتان درایەو؟ دەلێن: چ زانیاریە کمان نیه بێگومان تەنها تۆ ئاگاداری هەموو نەینیه کانی. وە دەفەرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَيْنَا﴾ ^۵ واتە: بێگومان ئەو (خواهیه ی) که قورئانی بۆ تۆ (پێویست کردوو) دەتگێڕێتەو بۆ مەککە. واتە: ئەو کەسە ی ئەم قورئانە ی کردە ئەرکی سەر شانی تۆ، بێگومان دەتباتەو ئەو شوینە ی که بەلێنی پێدای، پرسپارت لێ دەکات دەربارە ی ئەو ئەرکە ی خستیه سەر شانت، ئەمە تەفسیری که لە تەفسیرەکانی و بۆچوونی که چاک و جوانە.

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾
يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

فەرمان دان بە دادپەروری و چاکەخواری

^۱ الدر المنثور (۱۵۸/۵).

^۲ الاعراف (۶).

^۳ الحجر (۹۲-۹۳).

^۴ المائدة (۱۰۹).

^۵ القصص (۸۵).

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ واته: خودا فەرمان دهدات به دادپه روه ری و چاکه خوای که بریتی به له جیاوازی نه کردن له نیتوان خه لکیداو مامه له کردن له گه لیاندا به یه کسان، وهك له نایه تیکی ترده ده فەرموویت: ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ واته: نه گه رتوله ده سینن با به رامبه ر بیت و زیاتر نه بیت، خو نه گه ر خوراکریش بن، دیاره نه وه بو خوراکران زور باشه. وه ده فەرموویت: ﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ﴾ واته: سزا بو هر خراپه یه ك، خراپه یه کی وهك نه وه، کی چاوپوشی له توله بکات و هه ول بو ناشتی بدات، پاداشتی له سهر خودایه، وه ده فەرموویت: ﴿وَالْجُرُوحُ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ﴾ واته: برینه کانیش توله یان هه یه، کی له توله واز بینیت، گونا می پی هه لده وه ریت، چه ندین نایه تی له م باره یه وه هاتووه؟ باسی دادپه روه ری و یه کسان و چاکه خوای و لیبورده یی ده کات.

فەرماندان به راگرتنی په یوه ندی خزمایه تی و قه ده غه کردنی به دره وشتی و کاری ناره و او ده ستدریژی له سهر خه لکی

پاشان خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَإِنِّي ذِي الْقُرْبَى﴾ واته: چاکه و مال به خشین به خزم و کهس و کار، توند کردنی په یوه ندی خزمایه تی، وهك له نایه تیکی ترده ده فەرموویت: ﴿وَأَتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا يَبْذَرِ تَبْذِيرًا﴾ واته: وه مافی خزمانت بده (هه روه ها مافی) هه ژارو پیواریش زیاده په ویش مه که. کهس و کار به شی خوی بده ری و هه ژارو له پیماوه ویش بیبهش مه که، زوریش ده ست بلاو مه به، ﴿وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ قه ده غه ی کاری پیسو خراپ ده کات، (الفواحش) حه رام و قه ده غه کراوه کان (المنکرات) کردنی کاری خراپ به ناشکرا، بویه له شوینتیکی ترده ده فەرموویت: ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ﴾ واته: بلی: په روه ردگارم نه وه ی قه ده غه کردوه که کاری خراپ به ناشکراو به نهینی بکریت. ﴿وَالْبَغْيِ﴾ واته: ده ستدریژی له سهر

^۱ النحل (۱۲۶).^۲ الشوری (۴۰).^۳ المائدة (۴۵).^۴ الاسراء (۲۶).^۵ الاعراف (۳۳).

خه لکی، له فهرمووده یه کدا هاتووه: (هیچ گونا میک نیه که بشیت خودا زوو توله ی بسینیت له دنیا دا له گه ل نه وسزایه یش که بوخواوه نه که ی هه لده گریت له پوژی قیامه تدا له ده ستریزی له سه ر خه لکی و بچراندنی په یوه ندی خزمایه تی).^۱ ﴿يَعْظُمُكُمْ﴾ ناموزگاریتان ده کات که هه ولبدن بوچاکه و وازیبنن له خراپه کاری، ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ به لکو په ندی لی وهرگرن. شه عبی له شوته ری کوری شه که له وه ده گپرت ه وه که ده لیت: بیستم له ئیبنو مه سعوده وه ده یوت: پرماناترین (جامعترین) ثایه ت له قورئاندا له سوره تی (النحل) دایه که خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾^۲، ئیبنو جه ریریش نه م قسه یه ی پریوایه ت کردوه.

پوداویکی تاییه ت به عوسمان - ر.خ-

له فهرمووده یه کی حه سه ندا هاتووه ده رباره ی هوی هاتنه خواره وه ی نه م ثایه ته: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ که نیامی نه حمه د پریوایه تی کردوه له عه بدولای کوری عه باسه وه ده لیت: پوژیکیان پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له به رده م ماله که یدا دانیشتبوو، عوسمانی کوری مه زعون به لایدا رابوردو زه رده خه نه یه کی ده ربری بو پیغه مبه ری خوا، پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فهرموو: (دانانیشی؟) وتی: با! نه لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پوویه پووی دانیشتبوو، کاتی که نه و قسه ی بو نه کرد، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پووی خوی چه رخاند به ره و ئاسمان، ماوه یه ک سه یری ئاسمانی کرد، پاشان ورده ورده چاوی دانه واندو، پووی کرده لای راستی، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) خوی چه رخان له عوسمان که له لای دانیشتبوو بو نه و شوینه ی که چاوی تی بریبوو، پیغه مبه ر "ص" هر سه ری ده جولاند وه که نه وه ی شتیکی پی بگوتریت و نه ویش لی تی ده گات و "به لی" ی بو بکات، ئیبنو مه زعونیش هر سه یری ده کرد، وه ختی که کاره که ی ته واو کردو نه وه ی پیی کوترا وه ری گرت، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) چاوی به رز کرده وه به ره و ئاسمان وه که چون له سه ره تاوه چاوی تی بریبوو چاوی لی که لا نه ده کرد هه تا به ره و ئاسمان نه وشته پویشته وه و له به رچاو نه ما، جا پووی کرده عوسمان وه که دانیشتنی یه که مجار، وتی: نه ی موحه مه د (ﷺ) هر کاتی که له گه لت دانیشتبم نه م دیوی نه و کاره بکه ی که نه م به یانیه کردت؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (تو چیت له من بینی کرد بیتم؟) وتی: من قوم بینی چاوت بریبوو ئاسمان و بو ئاسمانت ده روانی پاشان داونه واند بو نه و شوینه ی لای راستت، لات کرده وه بو نه ولاو

^۱ أبوداود (۲۰۸/۵)، فهرمووده یه کی حه سه نه.

^۲ الطبری (۲۸۰/۱۷).

وازت له من مینا، پاشان دهستت کرد به سهر جولاندن (سهرله قاندن) وهك نه وهی به لئی بۆ شتیك ده كهی كه پیت دهوتری، فهرمووی: (به نه وهت زانی؟) عوسمان وتی: به لئی، پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی: (فوروستادهی خوا كه میك له مه وپیش كه تو دانیشتبوی هاته لام) عوسمان وتی: فوروستادهی خوا؟ پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: به لئی: وتی: چی پی وتی؟ فهرمووی: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾. عوسمان وتی: له و كاته وه باوهپ له دلما به ته وای جیگیر بوو نیر موحه مه دم (ﷺ) خوشویست، سه نه ده كهی (جید) و (متصل) ه وراویه كان (سه ماعی موته صیل) یان به کاربردوه.

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ ۱۱ ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ مِنْ أَرَبٍ مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْلِفُونَ﴾ ۱۲ ﴿

فهرماندان به جیبه جیگردنی په یمان

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ﴾ واته: نه و په یمانهی که له گه ل خوادا ده یبه ستن به جی بیئن، نه مه په کیکه له و شتانهی که خوا فهرمانی پی ده کات، که بریتیه له به جیهینانی په یمان و به لینه کان و پارزگاری له و سوینانهی که به دلخواردووتانه به جی بیئن، بویه خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا﴾ واته: به لاین و په یمانه کانتان مه شکینن له پاش به میزکردنیان، هیچ جیاوازیهک نیه له نیوان نه م نایه ته و نه و نایه تانه دا که ده فهرموویت: ﴿وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ﴾ ۱ واته: سویند به خوا مه کهن به که ره ستهی (به ره لستی) سویندی خوتان، وه له نیوان نه م نایه ته شدا که ده فهرموویت: ﴿ذَلِكَ كَفَرَةٌ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَأَخْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ﴾ ۲ واته: نه مه که فاره تی سویند تانه که به نه نقه ست خوارد بیئتتان، سویندی خوتان بپارینن. واته: وازی لی مه مینن هتا که فاره تی نه دن، وه جیاوازیش نیه له گه ل نه و فهرموده ی پیغه مبهر (ﷺ) که له مه ردو و سه حیحه دا هاتووه فهرموویه تی: (وه سویند به خوا (إن شاء الله) من سویندیک ناخوم که

۱ البقرة (۲۲۴).

۲ المائدة (۸۹).

ببینم شتیکی تر چاکتره له وه مه گین نه وه یانم نه دهم که چاکتره و سوینده که نه شکینم (وه له ریوایه تیکی تر دا هاتووه) که فاره تی سوینده که داه).^۱ هیچ دژایه تیه که نه له نیوان هه موو نه مانه داو له نیوان نه م نایه ته ی لیړه دا که ده فاره موویت: ﴿وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا﴾ - سوینده کانتان هه لمه وه شیننه وه پاش نه وه ی دوپاتیان نه که نه وه - چونکه نه م سوینده مه به ست پی به لئین و په یمانه، نه که نه و سویندی که ده خوریت له سهر شتیک بکریت یان نه کریت، بویه موجهید له م نایه ته دا: ﴿وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا﴾ ده لئیت: واته: په یمن نامه که بریتی یه له و په یمان و به لئینانه ی کاتی نه فامی به ستبوویان.^۲ نه م فاره مووده ی که نیامی نه حمه د ریوایه تی کردووه له جوبه یری کوپی موعتیمه وه پشتگیری نه وه ده کات که ده لئیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فاره مووی: (په یمان به ستن له نیسلامدا نه، هه په یمانیک له کاتی نه فامیدا به سترابیت، بیگومان نیسلام زیاتر به توند ده یگریت و گرنگی پی ده دات).^۳ موسلیمیش هه به م شیوه یه ریوایه تی کردووه.^۴ واته: نیسلام پیویستی به و په یمان به ستنه نه که خه لکی زه مانی نه فامی پی هه لده سان و ده یان به ست، چونکه پابه ندبون به نیسلامه وه به س بوو له وه ی نه وان ده یانکرد، به لام نه وه ی که له هه ردو سه حیحه که دا هاتووه له نه نه سه وه (په زای خوی لی بیت) که ده لئیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) په یمانی به ست له نیوان کوچه ریبه کان و نه نساریه کاند (الانصار) له مالی نیمه دا.^۵ واته: برایه تی خسته نیوانیان، به و په یمانه میراتیان له یه کتری ده برد تانه وکاته ی خوی گوره نه وه ی هه لوه شانده وه (والله أعلم). وه ده فاره موویت: ﴿وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ واته: خوداتان به چاودی ری خوتان داناوه، دیاره خودا ناگاداری کرده وه کانتانه، نه م نایه ته هه په شیه له و که سانه ی که په یمان ده شکینن دوی به هیزکردن و جه ختکردن له سهری، پاشان ده فاره موویت: ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَا﴾ واته: نه که نه وه که نه بکن که پیسه که ی له پاش گزی خاو کرده وه و پچریچری کرد، عه بدولای کوپی که سیرو سوودی ده لئین: نه م ژنه ژنیکی بیعه قل بوو له مه که که دا هه شتیکی بریسیایه، پاش پرسیانی خوی ده کرده وه.^۶ موجهید و قه تاده و نیبنو زهید

^۱ فتح الباری (۵۲۵/۱۱)، مسلم (۱۲۶۹/۳).^۲ الطبری (۲۸۲/۱۷).^۳ احمد (۸۲/۴)، فاره مووده یه کی سه حیحه.^۴ مسلم (۱۹۶۱/۴).^۵ فتح الباری (۵۵۲/۴)، مسلم (۱۹۶۰/۴).^۶ الطبری (۲۸۵/۱۷).

دهلین: نه مه نمونه یه بۆ نه و که سه ی که په یمانی هه لوه شانده وه ته وه پاش به ستنی. ^۱ نه مه قسه یه کی به هیژو پوونه، با ژنی له مه که ده بوو بیت پر سه که ی خاو کرد بیت ته وه یان نه یکرد بیت ته وه. ﴿أَنْكَثًا﴾
 پیده چیت نیسمی مه سده ر بیت واته: (نقضت غزاها أنکاثاً) یان (أنقاضاً) له وانه یشه به دهل بیت له خه به ری (کان) ه واته: ئیوه یش وا مه بن ﴿أَنْكَثًا﴾ جه معی (نکث) یه له (ناکث) وه هاتوه. بۆیه
 خوی گوره پاشان ده فهرموویت: ﴿تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ﴾ سوینده که تان بکه نه هوی
 فریودان و ﴿أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ﴾ له بهر نه وه ی کومه لیک به هیژترو زۆرتره له کومه لیک
 تر، په یمانی له گهل ده به ستن بۆ نه وه ی ترسیان نه بیت لیقان، به لام هر کاتیک بۆتان گونجا
 خه یانه تیان لی ده که ن، خوی گوره نه وه ی له پیغه مبه ره که ی قه دهغه کرد، له خواره وه بۆ سه ر،
 واته: هه موو شیوه یه کی، نه گهر له کاتیکدا قه دهغه ی کرد بیت که موسلمانان لاوازو بی هیژ بووین،
 چاکتر قه دهغه ی ده کات له کاتی ده سه لاتو هیژدا، موجهید ده لیت: کاتی نه فامی خه لکی
 په یمانیکیان ده به ست له گهل کومه لیکدا، که کومه لیک تریان ده بینی نه وان زۆرترو خاوه ن ده سه لاتر
 بوون، په یمانی نه وانه یان هه لده وه شانده وه له گهل نه وانه دا که زۆرترو خاوه ن ده سه لاتر بوون
 په یمانیان ده به ست، نه وه بوو نه وه یان لی قه دهغه کرا. زه حاک و قه تاده و ئیبنوزه یدیش هر وایان
 وتوه. خوی گوره ده فهرموویت: ﴿إِنَّمَا يَبَلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ﴾ دیاره خودا به مه تاقیتان ده کاته وه،
 سه عیدی کوپی جوبه یر ده لیت: خودا تاقیتان ده کاته وه به و زۆریه. ^۲ ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی
 کردوه. ئیبنو جه یر ده لیت: واته: که فهرمانی داوه به ئیوه په یمان به جی بینن، ﴿وَلَيَبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾ تا له پوژی قیامه تیشدا بۆتان پوون بکاته وه له سه ر چی پیک نه ده هاتن،
 هه تا هر که سه به پیی کرداری خوی پاداشتی خوی وهرگریت له چاکه و له خراپه ^۳.

﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا
 كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (۹۳) وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ
 عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (۹۴) وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ

^۱ الطبري (۲۸۵/۱۷).^۲ الدر المنثور (۱۶۳/۵).^۳ الطبري (۲۸۷/۱۷).

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا

كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

ئەگەر خودا مەیلی لیبووايه هه مووخه لکی وا ئی دهکرد یهك ئاینیان ببوایه

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ واتە: ئەی خەلکینه ئەگەر خودا مەیلی لیبوایه وای ئی دهکردن یهك ئاینیان ببوایه، ئەم ئایەتە وهك ئەو ئایەتە وایه که ده فەرموویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مِنَ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا﴾^۱ واتە: ئەگەر خودا مەیلی ئی بووایه هەرچی لەم زەمینەدایه تیکرا برۆای دههیناو پێکی دهخستن و ناکۆکی و پقو کینهی له نێواندا نه دههیشتن، وهك لەم ئایەتەیشدا ده فەرموویت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَرَالُونَ مَخْلَفِينَ﴾^{۱۱۸} ^۱ واتە: پەروەرندەت ئەگەر مەیلی ئی بووایه خەلکی دنیای گشت ده کرده یهك ئاین، به لام هەر به ناته بایی ده میننه وه (مهگین پەروەرندە ی تو به زهیی پێیاندا بێته وه، وه هەر بۆ ئەوهی دروست کردوون. بۆیه لێره دا ده فەرموویت: ﴿وَلَكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ به لام که سیك خۆی مەیلی ئی بیت گومرای ده کات و مه یلشی له هەر که سیك بیت ده یخاته سەر پاسته پێ، بێگومان لیشتان ده پرسن له پۆژی قیامه تدا که نێوه چیتان کردووه، پاداشتی گشت کرداره کانتان وەرده گرن چاکه به چاکه و خراپه ییش به تو له لێسهندن، به ئەندازهی تو یکلێ ده نکه خورمایهك ستهم له کهس ناکریت.

ئە دهغه کردنی سویند خواردن بۆ یه کتری فریودان

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَا تَخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَزَلَ قَدَمُ بَعْدَ بُيُوتِهَا﴾ به سویند یه کتری مه خه له تینن، تا پیتان له پاش جیگیربوونی (له سەر باوه پ) هه لئه خلیسکیت. لێره دا خوای گه وره به نده گانی خۆی ده ترسینیت که به سویند دان یه کتری بخه له تینن، بۆ ئەوهی دوا ی برۆاهینان پێیان هه لئه خلیسکیت پاش جیگیربوونی، ئەمه نمونه و ده رسیکه بۆ ئەو که سانه ی که له سەر پاسته پێن و پاشان لاده دن له سەر ئەو پاسته پێیه و به هۆی ئەو سویند خواردنه شه وه خه لکی دوور ده خه نه وه و چونکه وه ختیك خوانه ناس بینی خاوهن باوه پ به لێنی ده داتی و پاشان خه یانه تی ئی ده کات هیچ متمانه یه کی به و ئاینه نامینیت، ئەوه ده بیته هۆی دوور که وتنه وه ی له ئیسلام و توخنی ئەو

^۱ یونس (۹۹).

^۲ هود (۱۱۸-۱۱۹).

ناینه ناکه ویت، بویه خوی گوره ده فەرموویت: ﴿وَتَذُقُوا أَلْسُوَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ واته: نازارو جه زره به ده چهن به هوی به ره لستی کردنتان له پیی خوداو سزای گوره یش ده درین له پوژی قیامه تدا.

په یمانہ کانتان مه شکیئن له بهر خاتری دنیا

پاشان خوی گوره ده فەرموویت: ﴿وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ واته: په یمانی خودا به نرخیکی که م مه فروشن، واته: نهو بپوا بوونه تان به خوی گوره به خوشی و جوانی نه م ماوه که مهی ژیا نی دنیا مه فروشن، چونکه نه گره مه موو دنیا بکه ویته دهستی نه وهیه کی ناده م به ته نها و هیچی لی که م نه کریت، نه وه یشتا لای خودایه زور چاکتره بوی له و مه موو دنیا به، واته: نهو پاداشت و چاکه ی خودا زور باشتره بو که سیك ئومیدی به خودایه و بپوای پی هیناوه و هانای بو بردووه و په یمانی نه شکاندووه و چاوه پروانی به لینه کانیه تی. بویه فەرموویه تی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ نه گره برانن. پاشان ده فەرموویت: ﴿مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ﴾ واته: نه وهی له لای ئیوهیه له ناو ده چیت، نه وهی لای خودا مهیه، هر ده مینیت، مه تا مه تاییه، ﴿وَلَنَجْزِيَنَ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ نهو که سانه ی که خوراکر بوون پاداشتیان ده دینه وه به پاداشتی چاکترین کرده و هیان. نه مه سویندیکه له خوداوه که جهختی له سر ده کاته وه به لامی ته نکید، که پاداشتی خوراکران زور به زیاده وه ده داته وه و چاوپوشیش له تاوانه کانیان ده کات.

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾﴾

کاری چاک و پاداشتی کاری چاکه.

خوی گوره ده فەرموویت: ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ هر که سیك کرداری چاکه بکات و خاوهن باوه ربیت (نیریان می) مه تا له ژیا ندایه به خوشی پیی ده گوزهرینین، بیگومان به چاکتر له وهی کردویانه ئیمه پاداشتیان ده دینه وه. نه مه به لینی خودایه بو نهو که سانه ی ناکار چاکن، ناکاری چاکیش نه وهیه که به پیی کتیبی خوداو سونه تی پیغه مبه ربیت (ﷺ)، ئیتر نهو که سه نیره یان مییه هیچ جیاوازیه کی نیه، مادام بپوای به خواو پیغه مبه ره که ی مهیه (ﷺ) نهو کاره یش که فرمانی پیکراوه، له لایه ن خوداوه پیی پی درابیت، بیگومان خوا هر له دنیا دا ژیا نیکی خوشی پی

دەبەخشىت، لە پۇژى دوايشدا پاداشتى لەۋە چاكتىرى دەداتەۋە، ژيانى خۇشيش لە دنيادا زۆر شت دەگىتەۋە لەۋ شتانەى كە دەبىتتە ھۆى دلتارامى لە ھەركايەيەكى ژياندا بىت، لە ئىبنو عەباس و كەسانى تىشەۋە پىۋايەت كراۋە كەئەم ژيانە خۇشەيان تەفسىر بە پۇژى پاك و ھەلال كىدوۋە. ۋە لە ەلى كوپى ئەبو تالىبەۋە (پەزاي خۋاي لى بىت) پىۋايەت كراۋە كە بە قەناعەت و پازى بوون بە بەشى خۇدا تەفسىرى كىدوۋە. ئىبنو عەباس و عىكرىمە و ۋەھەبى كوپى مونەبەش ھەرايان وتوۋە. ەلى كوپى ئەبو تەلھە لە ئىبنو عەباسەۋە پىۋايەتى كىدوۋە كە ھەرموۋىيەتى: مەبەست پىي خۇشەختى، ھەسەن و مۇجاھىد و قەتادە دەللىن: ژيانى خۇش بۇھىچ كەس نابىت لە ناۋبەھەشتدا نەبىت. زەحھاك دەللىت: ﴿حَيَوَةٌ طَيِّبَةٌ﴾ پۇژى ھەلال و خواناسىيە لە دنيادا. ديسان زەحھاك دەللىت: خۇ خەرىك كىرەن بە خواناسى و دىگوشادى بەو خواناسىيەۋە، راستىر ئەۋەيە (ژيانى خۇش) ھەمو ئەمانە دەگىتەۋە. ۋەك لەم ھەرموۋە سەھىحەدا ھاتوۋە كە ئىمامى ئەھمەد پىۋايەتى كىدوۋە لە عەبدوللاى كوپى ەمرەۋە (عمرو) كە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھەرموۋىيەتى: (بىگومان پىزگارى بوۋە كەسىك كە مۇسلمان بوۋىت و بەشى خۇي پۇژى پى درابىت و خۋاي كە ۋرەش قانىعى كىدبىت، بەۋبەشەى كە پىي داۋە).^۱ مۇسلىمىش ئەم ھەرموۋە پىۋايەت كىدوۋە.^۲

﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ ۹۸ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ

رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۹۹ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿۱۰۰﴾

ھەرماندان بە خۇدانە پەناى خوا لە پىش قورئان خويندندا.

خۋاي كە ۋرە دە ھەرموۋىت: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ واتە: كاتىك كە قورئان دەخوینىت ھەر پەنا بۇ خوا بەرە لە شەيتانى بىبەشكراۋ لە بەزەيى خۇدا. ئەمە ھەرمانى خۇدايە بۇ بەندەكانى لە سەر زمانى پىغەمبەرەكەى كە ھەزەرتى موحەمەدە (ﷺ) كە كاتىك ويستيان قورئان بخوینن با پەنا بە خوا بەرن لە شەيتانى دەرکراۋ لە بەزەيى خۇدا، لە سەرەتاي ئەم تەفسىرەدا چەندىن ھەرموۋەمان ھىنا لە بارەى پەنا بردن بۇ خوا لە شەيتان، سوپاس و ستايش ھەربۇخوايە ماناى پەنا بردن بۇ خواش لە سەرەتاي خویندىنى قورئانەۋە بۇ ئەۋەيە كە قورئان خوین لە كاتى قورئان خويندندا قورئانە كە لىھەلە نەبىت و شتى تى كە لاۋبىت و بىتتە پىگر لە بىر كىدەۋە و تىپرامانىدا، بۇيە زۆربەى زانايان لە سەر ئەۋەن كە پەنا بردن بۇ خوا (الاستعاذە) لە پىش قورئان خويندندا بىت.

^۱ احمد (۲/۲۶۸)، ھەرموۋەيەكى سەھىحە.

^۲ مسلم (۲/۷۳۰).

پاشان دهفه رموویت: ﴿إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ به راستی شهیتان دهسه لاتی نیه به سهر ئهوانه ی باوه رپان هیناوه و تهنا پشت به پهروه ردگاریان ده به ستن، سه وری ده لیت: شهیتان دهسه لاتی نیه به سهر ئه و خاوه ن باوه رانه دا که توشی تاوانیکیان بکات نه توانن لیی په شیمان ببه وه.^۱ هه ندیکی تر ئه لاین: ئه م ئایه ته وه ک ئه و ئایه ته وایه که دهفه رموویت: ﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ﴾ واته: (شهیتان ووتی: هه موو به نده کانت ویل ئه که م)^۲ ئه وانه نه بیت که به نده ی پاک و هه لبارده ی تون. بویه لیته دا دهفه رموویت: ﴿إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ﴾ تهنا دهسه لاتی به سهر ئه وانه دا هه یه دوست و پشتیوانی ئه ون و شه ریک بو خوا په یدا ده که ن. مواجهید ده لیت: ﴿يَتَوَلَّوْنَهُ﴾ واته: گوپرایه لی ده که ن.^۳ هه ندیکی تر وتوویانه: له جیی خودا شهیتان ده که نه دوستی خو یان.

﴿وَإِذَا بَدَلْنَا ءَايَةً مَّكَاتٍ ءَايَةً وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُزَلِّ قَالَوٓا۟ إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍۭ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۝۱۰۱﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ۝۱۰۲﴾

بتپه رستان بوختان بو پیغه مبه ر (ﷺ) هه لده به ستن که دمریاری هه ندی ئایه ت نهفه رموی نه سخبونه ته وه، ووه لامدانه وه یان له لایه ن خواوه

خوای که وده دهفه رموویت: ﴿وَإِذَا بَدَلْنَا ءَايَةً مَّكَاتٍ ءَايَةً وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُزَلِّ قَالَوٓا۟ إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍۭ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ واته: هه ر کاتیک ئیمه ئایه تیگمان به ئایه تیکی تر گوپی خوایش خو ی ده زانی چی ده نیتریت، ئه لاین خوت هه لت به ستووه، نا وانیه! ئه وان زۆربه یان نازانن، خوای که وده لیته دا باسی لاوازی عه قلی بت په رستان ده کات که چه نده پاراو بی متمانه ن که ئومیدی به واهینانیان لی ناکریت چونکه ئه وانه خودا نه وه نده به دبه ختی کردوون که بینیان خودا برپاریکی خو ی گوپیوه ئایه تیکی لابر دووه و ئایه تیکی تری له جیی داناوه ئه لاین به پیغه مبه ری خوا (ﷺ): ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍۭ﴾ تو خوت هه لتبه ستووه، نه خیر وانیه، خودا مه یلی له هه ر شتیک بیت ده یکات و هه ر

^۱ الطبري (۲۹۴/۱۷).^۲ ص (۸۳).^۳ نه و زیاده یه هیوه رگیته.^۴ الطبري (۲۹۴/۱۷).

برپارېځي بويټ دديدات، موجهيد دهليټ: ﴿بَدَلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ﴾ واته: نايه تيکمان لابر دو نايه تيکي ترمان له جي داناو،^۱ قه تاده دهليټ: نه م نايه ته وهک نه و نايه ته وايه که ده فهرموويټ: ﴿مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا﴾ (البقرة: ۱۰۶)^۲ واته: هر نايه تيک له کار بخهين يان له بيري بهرينه وه نه و هيان له و پرخيتر نه مينين يان وهک نه و پرخيتر نه بيت. خوي گوره وه لامي بتهپرستان دداته وه و ده فهرموويټ: ﴿قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ بلي: گيانه پيروزه که (جوبره نيل) به راستي له لايه ن په روه ردگارته وه ميناو يه تي، هه تا خاوه نباوه رکه کان دنيا بکات و پينيشانده رو مزگينيدهر يش بيت بو موسلمانان، نه وانه ي که بپويان ميناو به خداو پيغه مبه رکه ي.

﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجِبِي وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾

عربي مبيټ

بتهپرستان نه لين مروفيك نه و قورنانه فيري موجههده (ﷺ) دهکاتو وه لامي نه م قسه يه ي

بتهپرستانيش

خوي گوره ده فهرموويټ: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ﴾ واته: نيمه نه وه باش ده زانين نه وان نه لين: مروفيك فير دهکات. خوي گوره باسي بتهپرستان دهکات که چ درو بوختانيکيان هه لبه ست بو پيغه مبه رو (ﷺ) دهيان وت: نه وه ي که ده يخوينيټه وه بومان پياويك فيري دهکات، مه به ستيان پياويکي عه جه مي بوو که له ناو يه کيک له بنه ماله کاني قوره يشدا ده ژيان، کاسپي سه زپي ده کرد له سه ففادا شتي ده فروشت هه ندي جار پيغه مبه ري خوا (ﷺ) لاي داده نيشت و قسه ي له گه ل ده کرد، نه و پياوه زماني عه جه مي بوو عه ره بي باش نه ده زاني، يان که ميکي ده زاني، به نه ندازه ي نه وه ي نه گه ر خه لکي پرسياريان لي بکر دايه، ده بوو وه لاميان بداته وه، بويه خوي گوره وه لامي نه و درو بوختانه يان دداته وه که هه ليان به ستبوو بو پيغه مبه ر (ﷺ) ده فهرموويټ:

﴿لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجِبِي وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾ واته: که چي نه و که سه ي

نه وان مه به ستiane خوي له زماني عه ره بيدا کوله و ناشکرايشه نه م قورنانه به عه ره بيه کي په وان هاتوه. که وايه چون که سيک نه م قورنانه ي ميناو به م هه موو په وان بيژي و مانا تيروته واوه وه که له گشت

^۱ الطبري (۲۹۷/۱۷).

^۲ الطبري (۲۹۷/۱۷).

کتیبه‌کانی تر که هاتوره بۆ پیغه‌مبه‌ره‌کانی تر پر مانتره له پیاویکی عه‌جه‌میه‌وه فی‌ر ده‌بیت؟ هر که سیک تۆزی عه‌قلی مه‌بیت قسه‌ی وا ناکات. ئیبنو جه‌ریر ریوایه‌تی کردووه له ئیبنو عه‌باسه‌وه ده‌لایت: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) پیاویکی ئاسنگه‌ری له مه‌که‌دا ده‌ناسی که ناوی بیلعام بوو زمانی عه‌جه‌می بوو، بته‌رسته‌کان پیغه‌مبه‌ریان ده‌بینی هاتوچۆی ده‌کرد، وتیان: دیاره بیلعام ئەم قورئانه‌ی فی‌ر ده‌کات. خوای گه‌وره ئەم ئایه‌ته‌ی نارد ه‌خواره‌وه: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَبِي وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾^۱

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾^(۱۰۴) إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ^(۱۰۵)

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ واته: ئەو که‌سانه‌ی که به به‌لگه‌کانی خودا باوه‌ر ناکه‌ن، خودا شاره‌زایان ناکات و جه‌زه‌به‌ی به‌ ژانیان ده‌دریت، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت هر که سیک پشت بکاته قورئان و خۆی لادات له‌وه‌ی که خوا ناردوویه‌تی بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نیازیشی نه‌بیت باوه‌ر بینیت به‌وه‌ی له‌ لایه‌ن خواوه‌ هاتوره، ئەم جو‌ره که‌سانه خودا رێیان نیشان نادات که بپروا بینن به‌ نیشانه‌کانی و نه‌وه‌یش که به‌ پیغه‌مبه‌ره‌که‌یدا ناردوویه‌تی له‌ دنیا‌دا سزای به‌ ژان و پر ئازاریش ده‌درین له‌ پۆژی قیامه‌ت‌دا، پاشان ده‌فه‌رموویت: ﴿إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ﴾ واته: هر ئەوانه درۆ به‌ ده‌م خواوه‌ ده‌که‌ن، که بپروا به‌ ئایه‌ته‌کانی خودا ناکه‌ن، ئەوانه هر خۆیان درۆزن، پاشان خوای گه‌وره باسی نه‌وه ده‌کات که پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی درۆزن و بوختانچی نه‌ی، به‌لکو ئەوانه‌ی که درۆ به‌ ده‌م خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌یه‌وه (ﷺ) هه‌له‌به‌ستن خراپترین که‌سن، ﴿الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ ئەوانه‌ی که بپروا به‌ نیشانه‌کانی خوا ناکه‌ن له‌و خوانه‌ناس و بی‌ئایینه‌ی که ناسراون له‌ناو خه‌لکیدا به‌ درۆزن، ئەم پیغه‌مبه‌ره‌یش موحه‌مه‌د (ﷺ) راست‌گوترین و چاکترین و پاکترین و ته‌واوترین که‌س بووه له‌ کردار و گفتار و پڕوادا، ناسرابوو له‌ناو هۆزه‌که‌یدا به‌ راست‌گو، هیچ که‌سیک له‌ هۆزه‌که‌ی گومانی نه‌بووه له‌ راست‌گویی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌تا له‌ ناو قوره‌یشدا ناو ده‌برا به‌ موحه‌مه‌دی نه‌مین. بۆیه کاتی‌ک هه‌رقه‌ل پاشای رۆم چه‌ند پرسیاریکی کرد له‌ ئەبو سوفیان که‌یه‌کی‌ک له‌ پرسیاره‌کانی نه‌وه بوو، پرسیاری له‌ سیفه‌ت و په‌وشتی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) کرد پێی وت: ئایا ئیوه تۆمه‌ت‌بارتان ده‌کرد به

درؤزنی له پیش نه وهی نه م قسانه بکات؟ نه بو سوفیان وتی: نه خیر، هه رقل وتی: که واته مه حاله و ناگونجیت درؤ به دهم خه لکیه وه نه کات و بجیت درؤ به دهم خواوه بکات.

﴿مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (۱۰۶) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿۱۰۷﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَافِلُونَ ﴿۱۰۸﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْخَسِرُونَ ﴿۱۰۹﴾

هه ره شه و تورپی خودا له وانیه که پاشگهز ده بنه وه له ناین مه گین که سیک که ناچار بکریت حاشا بکات له ناینه که ی

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ واته: هه که سیک برپای به خوا بوو بیت و پاشان حاشای لی بکات سزا ده دریت مه گین که سیک ناچار کرابیت و له باوه پی دنیا بیت، به لام که سیک به حاشاکه ی دلی خوش بیت، نه وه بهر تورپی خودا که وتوون و نازاری زور گه وره ده درین، خوای گه وره باسی نه و که سانه ده کات که پاشگهز بوونه ته وه پاش باوه رهینان و دلیشان خوش بووه به و پاشگهز بوونه وه، نه وان بهر تورپی خودا که وتوون، له بهر نه وه ی شاره زایان پهیدا کردوه له ناین و پاشان په شیمان بوونه ته وه، له پوژی قیامه تدا سزایه کی زور گه وره یان بو ناماده کراوه، چونکه نه وانه ژیا نی دنیا یان له دواپوژ لا گرنگ و خوشه ویستتر بووه، ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ واته: چونکه نه مانه ژیا نی دنیا یان له دواپوژ زیاتر خوش ده ویت، دیاره خوایش کومه لی خوانه ناسان شاره زا ناکات و پاوه ستاویان ناکات له سهر نه م ناینه راسته. ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَرِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَافِلُونَ﴾ واته: نه مانه هه نه و که سانه ن که خوا موری ناوه به سهر دلاینداو چای کویر کردوون و گوئی کپ کردوون و نه مانه ن که سانی بیتاگا. واته: نه مانه خوا موریکی وای ناوه به سهر دلایندا ناوه زیان به هیچ شتی که ناشکیت و چاویان کویر بووه و گویشان که پر بووه، هیچ سوودیکیان لی وهرناگرن، هوشیان به خویانه وه نیه و له بیریا ن ده چیتته وه که بوچی دروست کراون. خوای گه وره ییش ده فهرموویت: ﴿لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَسِرُونَ﴾ دیاره له

پوڙی قیامه تدا نه وانه هر خوځان زیانبارن، جی سهرسورمانیش نیه که سیک نه وه په وشت و کرداری بیت، خوځی و که سو کاری توشی سزاو جه زره به دهکات له دواپوژدا. به لام وهک خوی گوره ده فهرمویت: ﴿إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾.^۱ نه م ئیستیسنایه بو که سیکه به زمان په شیمانی دهرپریت و هاوړا بیت له گهل بتپرستان به زمانی به ناچاری به هوئی نه و نازاره وه توشی بووه، به لام نه و که سه دلنایه و پروای به خواو پیغه مبه ره ی (ﷺ) بته وو دامه زراوه و به دل نه و شتانه نالی. هاتنه خوارمووی نه م نایه ته

عه وفی پړوایه تی کردوه له ئیبنو عه بیاسه وه که نه م نایه ته: ﴿إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾ له سهر عه ماری کوپی یاسر هاتووه ته خوار، وه ختیك که بت پرستان سزایان ددها بو نه وه ی حاشا بکات له پیغه مبه ر (ﷺ) نه ویش به ناچاری به گوئی کردن، پاشان هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و عوزی بو پیغه مبه ر (ﷺ) هینايه وه، خوی گوره نه م نایه ته ی نارد خواره وه.^۲ شه عبی و قه تاده و نه بو مالیکیش هر وایان وتوه.^۳ ئیبنو جه ریر پړوایه تی کردوه له نه بو عوبه یده وه، موحه مه دی کوپی عه ماری کوپی یاسره وه ده لیت: بتپرستان عه ماری کوپی یاسریان گرت و زور سزایان دا هتا وایان لی کرد که هندی له و شتانه ی نه وان ویستیان بی لیت، ده لیت: عه ممار سکالای هینا بو لای پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (دل ت چون ده بینی؟) وتی: دل نیام له باوه پی خوم، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (نه گهر که پرانه وه بو نه و سزا دانه توش بگه پریره وه و قسه کانی خوت بگه ره وه).^۴ به یه قی پوونتر له مه پړوایه تی کردوه ده لیت: عه ممار قسه ی به پیغه مبه ر (ﷺ) وتبوو باسی بته کانیشی به چاکه کردبون، پاشان سکالای هینا بو لای پیغه مبه ر (ﷺ)، وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وازیان لی نه هینام هتا قسه م به تویش وتو باسی بته کانیشم به چاکه کردن. پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (چون دلی خوت ده بینی؟) عه ممار وتی: دل نیام له باوه پی خوم، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (نه گهر که پرانه وه تویش بگه پریره وه سهر قسه ی خوت) له سهر نه وه نه م نایه ته هاته خوار که ده فهرمویت: ﴿إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾. له بهر نه وه زانایان یه کران له سهر نه وه ی نه گهر که سیک ناچار کرا کوفر بکات، دروسته کوفر بکات بو پاراستنی گیانی خوئی. وه ده شتوانیت نه یکات، وهک چون بیلالی حه به شی کوفری نه کردو به گوئی نه کردن،

^۱ النحل (۱۰۶).^۲ الطبری (۳۰۴/۱۷).^۳ الطبری (۳۰۴/۱۷).^۴ الطبری (۳۰۴/۱۷).

ئەوھى لە تواناياندا بوو پىيان كىرگەن ھەتتا ئەوھىبوو بەردى گەورەيان خستە سەر سىنگى لە پۇژى نۆز گەرمدا، داوايان لى كىرگەن حاشا بىكات لە خواناسى واز بىنىت لە ئاينەكەى، بەلام ئەو ھەر بەگوئى نەدەكەردن، دەيوت: (أحد أحد) سويندى دەخوارد ئەگەر وتەيەكى تىرم بزانايە لەم وتەيە زياتر تورەى بىكەرنىيە پىم دەوتن، ھەبىبى كوپى زەيدى ئەنصارىش، كاتىك كە موسەيلەمەى درۆزن پىي وت: ئايا شايتەى دەدەى كە موھەمەد پىغەمبەرى خودايە؟ ھەبىب دەيوت بەلى، وتى: ئايا شايتەى دەدەى كە من پىغەمبەرى خودام؟ ھەبىب دەيوت گويم لى نىيە، بەردەوام پىل پىل گۆشتى لى دەپرى ئەو ھەر پراوھستاو بوو لەسەر بىرواى خۆى. چاكترو باشتىر واىە كە موسلمان پراوھستاو بىت لەسەر ئاينى خۆى، بانەو خۇپراگىرىيەشى بىتە ھۆى كۆشتى، ۋەك ئىبنو ەساكر لە ژياننامەى ەبدوللى كوپى حوزافەى سەھمىدا باسى كىرەو كە يەكك بوو لە ھاوھەكانى پىغەمبەر (ﷺ) كە پۆمەكان دىليان كىرەبوو، ھىنايان بۆ لاي پاشاكەيان، پىي وت: بىيە بە گاور دەتكەمە ھاوكارى خۆم لە دەسەلاتداو كچەكەى خۆمت لى مارە دەكەم، ەبدوللى وتى: ئەگەر گشت سامانەكەى خۆتو ئەوھىش كە ھەموو ەرەب ھەيانە پىم بدەى بۆ ئەوھى پەشىمان بىمەوھە لە ئاينى موھەمەد (ﷺ) چاوتروكانىك شتى وا ناكەم، پاشاى پۆم وتى: كەوايە دەتكۆژم، ەبدوللى وتى: ئارەزووى خۆتە بىكۆژە. فەرمانى دا ھەلىانواسى و فەرمانى دا بە تىرئەندازەكان تىر بھاوئىژن بە لاي قاچ دەستىدا، پاشان داواى لى دەكرد كە بىتە گاور ئەوھىش پازى نەدەبوو، پاشان فەرمانى دا دايگىرن و فەرمانى دا قازانىك بىنن، قازانگەكەيان گەرم كىردو دىليكى موسلمانىان ھىنا ھاوئىشتىانە ناو قازانەكەو ەبدوللى سەيرى دەكرد ھەتتا بوو كۆمەللىك ئىسك، لەو كاتەدا داواى لى كىرگەن بىتە گاور، گەفتى نەدا، فەرمانى دا ئەوھىش بىخەنە ناوى، بە بەكرەيەك بەرزيان كىرەوھە ھەتتا بىخەنە ناوى ەبدوللى گىرا، ئومىديان پەيدا كىر پىي كە بىتە گاور، بۆيە وازيان لى ھىنا. وتى: بۆيە گىرام چونكە من تەنھا گىانىكەم ھەيە، تەنھا ساتىك لەبەر خودا دەخىتە ئەو قازانگە، ھەزىم دەكرد بە ژمارەى ئەو مووانەى بە لاشەمەوھەيە گىان بووايە ئەم جەزەبەيە بىدرايە لەبەر پەزەمەندى خودا، لە پىوايەتلىكى تردا ھاتووە كە چەند پۇژىك بەندى كىردو خواردن و خواردنەوھى لى قەدەغە كىرد، پاشان ئارەق و گۆشتى بەرازى بۆ نارد، نىزىكى نەكەوتەوھە، پاشان ناردى بە شوئىنىدا، پىي وت: چى بوو پىگىرت نەخۆى؟ وتى: خۆ ئەوھە بۆ من ھەلال بوو؟ بەلام من نەموست تۆ بەوھە قسەت سوار بىت بەسەرمداو قسەم پى بلىيى، پاشان پىي وت: سەرم ماچ بىكە ئازادە دەكەم، وتى: ھەموو دىلى موسلمانانم لەگەل ئازادە دەكەى؟ وتى: بەلى، سەرى ماچ كىردو ئازادى كىردو ھەموو دىلە موسلمانەكانىشى لەگەل ئازاد كىر كە لاي بوو، كاتىك كە گەرايەوھە عومەرى كوپى خەتاب (پەزەى

خوای لی بیت) وتی: پیویسته له سەر هه موو موسلمانیک سهری عه بدولای کوپی حوزافه ماچ بکات، من به کهم که سم ماچی ده کهم، هه لساو سهری ماچ کرد (په زای خویان لی بیت).^۱

﴿ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۱۰﴾﴾ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۱۱۱﴾﴾

چاو پۆشی له کهسی ناچارده کریت به و مه رجهی له پاش نه و ناچارکردنه کاری چاکه ده ست بداتی خوای که ورده ده فهرمویت: ﴿ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ واته: پاشان په روه ردگارت بۆ نه وانهی دواي نه و تاقیکردنه وه سه ختانه زیدی خویان به جیهیشت و غه زایان کردو خۆپاگر بوون، په روه ردگارت دواي نه مانه دیاره له مانه ده بووریته و دلوفانه. نه مانه یش کومه لیکي ترن که ژێردهسته بوون له ناو مه که که داو سووکایه تیان پیکرا له ناو هۆزه که یانداو زۆر جه زرده به یان دان هه تا له ناچاریدا به قسهی بته رسته کانیاں کرد. پاشان بۆیان لوا که خویان ده ربازکه ن و کوچیان کردو زیدو سامان و که سو کاریان به جیهیشت له بهر خاتری په زامه ندی و لیبوردنی خودا خویان که یانده ناو موسلمانان و دهستیان دایه غه زاکردن دژی خوانه ناسان و زۆر خۆپاگر بوون، خوای که ورده هه والیان ده داتی که پاش نه و تاقیکردنه وه یهی که توشیان هات، له سهر نه و کاره ی کردیان، که به قسهی خوانه ناسیان کرد، خوای که ورده لیبورده و دلوفانه له پۆزی قیامه تدا بۆیان، له و پۆژهدا که هه موو که سیك هه ر خه می خوی ده خوات و ده فهرمویت: ﴿يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ واته: له و پۆژهدا هه ر که سیك هه ر ته نها کیشه ی خویه تی و هه ر که س به پیی کرده وه ی خوی پاداشتی ته واو وهرده گریت و هیچ ناهه قیان لی نا کریت. واته: له و پۆژهدا که س خه می که س ناخوات، نه باب و نه کوپو نه براو نه خیزان هه ر که سه و خه می خویه تی، هه ر که سه پاداشتی کرداری خوی وهرده گریت و له چاکه ی که م نابیته وه و خراپه یشی بۆ زیاد نا کریت و به نه ندازه ی پیستی ناوکه خورمایه ک ناهه قیان لی نا کریت.

^۱ نه م به سه رهاته (الحافظ) (حافظ ئیبن حه جه ر) له کتیی (الاصابه: ت: ۴۶۶) دا- به کورتی هیناویه تی وداویه ته پال نیمامی به یه قی...

﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ ءَامِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾﴾

نمونہ یہ کہ مہ بہ ست پی خہ لکی مہ ککہ یہ

خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ ءَامِنَةً مُطْمَئِنَّةً﴾ واتہ: خودا شاریکی بہ نمونہ میناوتہ وہ کہ زور ہیمن و بیوہی بوون، ئہ مہ نمونہ یہ کہ مہ بہ ست پی خہ لکی مہ ککہ یہ، کہ زور نارام و ہیمن بو، خہ لکی لہ دہوریان لہ زیدی خویان دہر کران، ہر کہ سیک بجوایہ تہ ناو مہ ککہ پاریزداو دہ بو لہ ہیج شتیک ترسی نہ بوو خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿وَقَالُوا إِن نَّبِيعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ تُخَطِّفُ مِنْ أَرْضِنَا أَوْلَمَ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجِبُّ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا﴾^۱ واتہ: ئہ لئین: ئہ گہر لہ گہل تو بین و پہ پڑوئی ئاینہ کہی تو بین، لہ زیدی خویمان دہرمان دہ کەن، ئایا ئیمہ لہ شوینیکی ہیمندا دامن نہ ناون، کہ مہ موو جوړہ بہ روبوومیکی کوڈہ کریتہ وہو دہ نیڈر دیت بو ئہ وی واتہ مہ ککہ، ئہو بڑیویش ہر لہ ئیمہ وہیہ، بہ لام زورہ یان نازانن، ہر بہو شیوہیہ ش لیڑہ دا دہ فہ رموویت: ﴿يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ﴾ واتہ: لہ مہ موو لایہ کہ وہ پوزیان بہ زوری بو دہ ہات، کہ چی لہ مہ موو چاکہ یہی کہ خودا دہربارہی کردن حاشایان کرد لہ بہ ہرہ کانی خودا، مہ زنتین بہ ہرہ یہ کہ خوا پییدا بوون پہ وانہ کردنی موچہ مہ د بوو (ﷺ) بویان، وہ کہ خوای گہ ورہ فہ رموویہ تی: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ جَهَنَّمَ يَصَلُّونَهَا وَبَسَّ الْقَارُ﴾^۲ واتہ: ئایا نہ تدی ئہ وانہی ناشو کریان لہ بہ رامبہر چاکہی خودا کردو وہو گہ لی خویان زور بہرہو مہ لڈیر برد، لہ جہ مہ نہ مدا مہ لڈہ چوقین و پیستین شوینیان مہیہ، بوہ خوای گہ ورہ ئہو ژیانہ باشہی کوپین بہو ژیانہ خراپہ و دہ فہ رموویت: ﴿فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ﴾ لہ باتی ئہو کارہی کہ دہ یان کرد خودا بہرگی برسپہ تی و ترسی کردہ کالای بالایان، پاش ئہ وہی کہ لہ مہ موو لایہ کہ وہ مہ موو جوړہ بہ روبوومیکیان بو دہ ہات بہ لیشاو، بہ لام کاتیک دہستیان دایہ لاساری بہ رامبہر پیغہ مہر (ﷺ) ہر دژی دہوہستان و وشینی نہ دہ کہ وتن، پیغہ مہری

^۱ القصص (۵۷).

^۲ ابراهیم (۲۸-۲۹).

خو (ﷺ) نژای لی کردن که توشی قاتوقری بین وهك حوت ساله‌ک‌ی یوسف (سه‌لامی خوی لی بیت) توشی نه و قاتوقریه بوون، هرچیان بوو له ده‌ستیان چوو هیچ نه‌ما، وایان لی‌هات که نه و توکی وشره‌یان ده‌خوارد که تی‌که‌لاوی خوینه‌ک‌ی ده‌بوو له کاتی سه‌رپریندا، ده‌فه‌رموویت: ﴿وَالْخَوْفِ﴾ نه‌وانه نه و هیمنیه‌ی خو‌یانه گوری به ترس، که پیغه‌مبه‌ری خواو (ﷺ) هاوه‌له‌کانی کوجیان کرد بو مه‌دینه بوونه خاوه‌نی ده‌سه‌لات و له‌شکرو سوپاو نه‌وانیش نه و هموو مالویرانی و سه‌رشو‌ریه‌یان له مه‌ککه‌دا به‌سه‌رداهات، هه‌تا خوی گه‌وره مه‌ککه‌ی پرگار کرد بو پیغه‌مبه‌ره‌ک‌ی (ﷺ) نه‌وه‌یش که تووشیان بوو به هوی خرابی و سته‌مکاری و برپوا نه‌هینانیان بوو به پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که خوی گه‌وره ره‌وانه‌ی کرد بو‌یان و کردیه منه‌تیک به‌سه‌ریان‌ه‌وه وهك ده‌فه‌رموویت: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾^۱ واته: بیگومان خودا چاکه و منه‌تی خوی نا به‌سه‌ر باوه‌پداراندا که یه‌کیکی هر له خو‌یان ناردوو پیغه‌مبه‌ریان بیت، وه ده‌فه‌رموویت: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ يَأْتِيَنَّكُمُ الْوَيْلُ مِنَ الْوَيْلِ الَّذِينَ ءَامَنُوا قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا﴾^۲ واته: له خودا بترسن نه‌ی خاوه‌ن ناوه‌زان، نه‌وانه‌ی خاوه‌ن باوه‌پن، نه‌وا خودا قورئانی بو ناردوو نه‌ته‌خوارو پیغه‌مبه‌ری‌کیشی بو ناردوون، وه ده‌فه‌رموویت: ﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ ءَايَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾^{۱۵۱} فا‌ذکرونی اذک‌رکم واش‌ک‌روا لی ولا تک‌ف‌رون^۳ وهك چون پیغه‌مبه‌ری‌کمان له خو‌تان ناردو لاتان، نیشانه‌کانی نی‌مه‌یان به‌سه‌ردا ده‌خویندنه‌وه و به پاکی راتان ده‌هینیت و فی‌رتان ده‌کات له کتیب و له کارامه‌یی سه‌رتان ده‌رچیت. وهك چون به پیچه‌وانه‌وه بو خوانه‌ناسان بوو به ترس و بووه کالای بالایان دوی هیمنی، پاش تی‌ری و پوزی زور توشی برسیه‌تی هاتن، خوی گه‌وره ژیانی خاوه‌ن باوه‌پانی گوری دوی ترس توشی هیمنی کردن و بژیویکی زوری رشت به‌سه‌ریاندا پاش نه‌بوونی و هه‌ژاری و کردنیه سه‌روک و خاوه‌ن ده‌سه‌لات و پیشه‌واو کاربه‌ده‌ستی خه‌لکی و نه‌مه نه و قسه‌یه بوو که وتمان که نه‌م نمونه‌یه نمونه‌یه که بو خه‌لکی مه‌ککه. نه‌م قسه‌یه

^۱ ال عمران (۱۶۴).

^۲ الطلاق (۱۰-۱۱).

^۳ البقرة (۱۵۱-۱۵۲).

عوفی پیوایه تی کردوه له ئیبنو عه باسه وه.^۱ موحامیدو قه تاده و عه بدوره حمانی کوری زهیدی کوری نه سه میش هر وای بۆچوون، مالیکیش گنراویه تیه وه له زهریه وه (په حمه تی خوی لی بیت).^۲

﴿فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ (۱۱۴) إِنَّمَا

حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِزْيِرِ وَمَا أَهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ. فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ

فَاتِ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۱۵﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنَفْتَرُوا عَلَى

اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿۱۱۶﴾ مَتَّعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۱۷﴾

فه رماندان به خواردنی پۆزی چه لال و شوکرانه بژیری و پوونکردنه وهی شته چه رانه کانیش

خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ

كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ له و بژیری خوی داوون بخون، چه لال و زه لاله و هر شوکرانه بژیری

به هره کانی خوا بن نه گه هر نه و ده په رستن خوی گه وره فرمان ده کات به بهنده خاوه ن

باوه په کانی که پۆزی چه لال و پاک بخون و سوپاسی خوا بکن له سه ر نه و به هره نهی که پنی به خشیون،

چونکه نه و خاوه ن به هره یی که نه و هه موو پۆزی به خشیوه به بهنده کانی شایه نی په رسته به

ته نها و نابیت شهریکی بۆ دابنریت، پاشان خوی گه وره باس له نه و شتانه ده کات که چه رامی کردوه

لییان و زیانی زۆره بۆیان له دنیا و له قیامه تدا، وه ک ده فه رموویت: ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ

وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِزْيِرِ﴾ واته: به خوا ته نها هر له خوین و به رازو مرداره وه بوودا پاریزی بۆ داناوون،

﴿وَمَا أَهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ﴾ هه رچیش ناوی جگه له خوی لی دینن، له گه ل نه وه یشدا ﴿فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ

بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاتِ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ کیش ناچار بوو، هه ر نه وهنده بخوا تیری بکات وئیر ده ستریزی

نه کات، بیگومان خدا له گوناوه ده بووریت و دلوفانه. پاشان خوی گه وره موسلمانان ناگادار

ده کاته وه و په وشتی بته رستانی لی قه ده غه کردوون که به ئاره زوی خویان شت چه لال ده که ن و

چه رامیشی ده که ن به درۆه زمانیان هه لده سوپینن و ناویکی لی ده نین به که یفی خویان وه ک (به حیره و

سائیه و وه سیله و حام) و چهنده ها ناوی تری له مانه، که کردبوویان به به رنامه و خویان دروستیان

کردبوو له سه رده می نه فامیدا، بۆیه خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ

^۱ الطبري (۳۰۹/۱۷).

^۲ الطبري (۳۱۰/۱۷).

الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِّفَتْرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ﴿۱﴾ به درو زماتان بامه دهن و بلین: نه مه په و او نه مه نار په وایه، هر بڼه وه به دهم خواوه درو هه لبه ستن، نه م نایه ته گشت نه و که سانه ده گریته وه که له خویانه وه شتی که حال ده کهن که هیچ به لکه یه کی شهرعیان به ده سته وه نیه، به مه یلی خویان شتی که حال ده کهن خوا حرامی کردوه، یان شتی که حرام ده کهن که خوا حال لای کردوه یان خوا چاپووشی له شتی که کردوه پی پید او وه نه وان حرامی ده کهن به هه و او نار نه ووی خویان و درو به دهم خواوه ده کهن، خودایش هه په شعیان لی ده کات و ده ف رمویت: ﴿۲﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿۳﴾ نه و که سانه ی درو به دهم خواوه هه لده به ستن پرگار نابن، نه له دنیا و نه له پوژی دوایدا، له دنیا دا ژیان و رابواردنیکی زور که م نه گوزه ریڼو دواپی دیت، له پوژی دوایشدا سزای به ژانیان هه یه، وه ک خوی گوره ده ف رمویت: ﴿۴﴾ نُمْنُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضَّطُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿۵﴾ واته: و ده کهن که می که رابوین، پاشان به ناچاری و بیویستی نه وان به ره و نازاری جه هه نه میان راده کیشن، وه ف رمویه تی: ﴿۶﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿۷﴾ مَتَّعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نَذِقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿۸﴾ واته: نه و که سانه ی درو به دهم خواوه هه لده به ستن پرگار نابن، رابواردنیکی که مه له دنیا داو له دوایدا ده که ریڼه وه لمان، له پاش نه وه، له سزای نه وه ی که حاشایان کرد به توندی نازاریان ده دهن.

﴿۹﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلٍ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۱۰﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا الشُّرَّاءَ بِجَهَلَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ

رَحِيمٌ ﴿۱۱﴾

قه ده غه کردنی هه ندی له و شتانه ی که حال لای کرابوو بو جووله که کان

خوی گوره باسی نه و شتانه ی کرد که حرام کرا له سهرمان وه ک خواردنی گوشتی به رازو خوین و نه و شتانه ی ناوی غیری خوی له سهر بریت، به لام له کاتی ناچاریدا پیگای پید او وه (نه مه یش ناسانکاریه ک بوو خوی گوره له که ل نه م نومه ته دا کردی له کاتی ناچار بووندا، که خوی گوره مه به سستی ناسانکاری بو بکات و نار په حه تی ناویت بو، جا) دیته سهر باسی جووله که که نه و شتانه یش له پیش قه ده غه کردن و هه لوه شانده وه یدا حرام نه کرابوو له سهریان، نه وه نده یش تووشی

^۱ لقمان (۲۴).

^۲ یونس (۶۹-۷۰).

ته نگانه و ناره حتی و هه ژاری و کۆت و زنجیر نه بوو بوون وهك دهفه رموویت: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا
 قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ﴾ واته: بۆ نه وانه ی جووله که یشن، نه و قه ده غانه مان داناوه که له پیشدا بۆ تۆمان
 باسکرد، یان له سوره تی (الانعام) دا: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ مِنَ الْبَقَرِ
 وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ
 جَزَيْنَهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾^۱ واته: ئیمه گیانه وه ریکی نینۆک دارو به زو پیوی (مه پو
 ره شه ولا غمان - گاوو مانگامان -) حه رام کرد له وانه ی بوونه موسایی، مه کین پیویک که له سه ر پشتی
 نه و دووانه به جی مابیت، یان نه و پیوه ی له گه ل پخۆله کانیاندایه، یان نه و پیوه ی تی که لاوی پیسته
 بووه، بۆیه نه و سزایه مان دان چونکه سته مکار بوون و له پێگه ی ئیمه ده رده چون، بیگومان ئیمه
 راست نه لێن. بۆیه لیته دا دهفه رموویت: ﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ ئیمه هیج
 کاتی که ناهه قیمان به وان نه کرد، به لکو نه وان ناهه قیان له خویان ده کرد. وهك نه م نایه ته خوی که وده
 دهفه رموویت: ﴿فَيُظْلَمُونَ مِنْ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا﴾^۲
 واته: به و ناهه قیه ی جووله که کان کردیان و زۆر که سیان له پێگه ی خودا لادا، له و شتانه ی که بۆیان
 حه لال کرابوو، بیبه شمان کردن، پاشان خوی که وده باسی منه ت و پیزی خوی ده کات سه باره ت به
 خاوه نباوه ره تاوانباره کان که هر کاتی که په شیمان ببه وه نه وه خودا ته و به یان لی وه رده گریته،
 دهفه رموویت: ﴿ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا الشُّوْءَ بِجَهَلَةٍ﴾ واته: نه وانه ی له نه زانین خراپه
 بوویداوه لیان له پاشان په شیمان ده بنه وه، هه ندی له زانایانی پیشینه ده لێن: هر که سی که بیفه رمانی
 خودا بکات نه وه نه فامه، ﴿ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا﴾ واته: دوور که و ته وه له و گونا هانه ی که
 ده یکردو پووی کرده خواناسی، ﴿إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ واته: په روه ردگارت (پاش نه مانه)
 لیبورده و دلۆفانه.

﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَوْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾^(۱۳۰) شاکرا لَانْعِمِهِ أَجْتَبَنَاهُ وَهَدَيْنَاهُ إِلَى
 صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ^(۱۳۱) وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّا فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ^(۱۳۲) ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ
 مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ^(۱۳۳)

^۱ الانعام (۱۴۶).^۲ النساء (۱۶).

باسی ئیبراهیم (سهلامی خوی لی بیت)

خوی گوره باسی بهنده و پیغه مبهرو مه لبرارده و پیغه وای به کخوابه رستان و باوکی پیغه مبهران -
 ئیبراهیم - دهکات (سهلامی خوی لی بیت) که بهرکه ناری کردوه له بت په رستان و له گاوری و
 جووله که یی دهفه رموویت: ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا﴾ واته: ئیبراهیم پیغه وایه کی
 به کخوابه رست و به رفه رمان بووه، مه بهست به (الامة) واته: نه و پیغه وایه کی که چای لی ده کریت.
 (القانت): واته: گهردنکه چو گوپرایه ل. (الحنیف): واته: به مه بهست خوی لابتات له بت په رستی و بروت
 به ره و به کخوابه رستی. بویه خوا فه رموویه تی: ﴿وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ له پیزی نه وانه دا نه بوو که
 شهریک بو خوا داده نین. موجهید ده لین: مانای ﴿أُمَّةً﴾ یانی: ئیبراهیم خوی به ته نیا نومه تیگ بووه،
 ﴿شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ أَحَبُّنَهُ وَهَدَنَهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ چا که ی خوی له بهر چاو بوو، خودایش بو خوی
 مه لیبراردو شاره زای پیگی راستی کرد، وهک نه م نایه ته که دهفه رموویت: ﴿وَابْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى﴾
 واته: نه و ئیبراهیمه کی که نه رکی خوی به ته وای به جی هینا، ﴿أَحَبُّنَهُ﴾ واته: مه لیبرارد، وهک له
 نایه تیگی ترده دهفه رموویت: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ﴾ واته: له مه وپیش
 (ئیبراهیم) مان له کاره کان شاره زای کرد مه میشه لی به ناگا بووین، ﴿وَهَدَنَهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾
 شاره زای پیگی راستی کرد که خوا په رستیه به ته نهاو به و شیوه یه کی که خوا خوی پی خوشه،
 پاشان خوی گوره دهفه رموویت: ﴿وَأَتَيْنَهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾ له دنیا دا به هرمان دایه، واته
 خیروبیری دنیا مان پرست به سهریدا له وهی که خاوه ن باوه ر پیویستی پییه تی بو به سهربردن زیا نیکی
 خوش. ﴿وَأِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ له و دنیا ش له پیاو چاگانه، موجهید له مانای نه م نایه ته دا
 ده لیت: ﴿وَأَتَيْنَهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾ یانی: له دنیا دا به چا که ناوی ده بریت... پاشان دهفه رموویت:
 ﴿ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ پاشان به تومان راگه یاند
 که شوینی ناینی ئیبراهیمی به کخوابه رست بکه وه، نه و وهک نه وانه نه بوو که شهریک بو خوا داده نین،
 له بهر مه زنی و پیکوپیک و راستی پیگی و دلسوزی له به کخوابه رستیدا، نیمه تومان ناگادار کرد نه ی
 دواين پیغه مبهرو گوره ی مه مو پیغه مبهران موحه مه د (ﷺ)! په پره وی ناینی ئیبراهیم بکه و بهرکه نار

النجم (۳۷).

الانبیاء (۵۱).

به له بتپهرستی و به دل به‌ره و به‌کخواپهرستی برۆ، وه‌ک خوی گه‌وره له سوره‌تی (الانعام) دا ده‌فه‌رموویت: ﴿قُلْ إِنِّي هَدَيْتُ رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾^۱ واته: تو بلی نه‌ی موحه‌مه‌د (ﷺ) په‌روه‌ردگاری من خستوومیه‌ته‌سه‌ر پاسته‌پښگه‌یه‌ک، که بریتی به له دینیک هه‌ر پایه‌دارنه‌بیت: دینی نه‌و ئیبراهیمه‌ی که له ناهه‌ق لایداوه و به‌کخواپهرسته و هه‌رگیز شه‌ریکی بو خوا دانه‌ناوه پاش نه‌مه خوا په‌خنه له‌هه‌لس و که‌وتی جووله‌که نه‌گریت و نه‌فه‌رموی:

﴿إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا

فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾^(۱۲۴)

دانانی شه‌مه‌ه بو جووله‌که

خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾^۱ پښگرتن له پوڅی شه‌مه‌ه بو نه‌وانه بریار درا که کیشه‌یان له‌سه‌ر ده‌کرد، په‌روه‌ردگارت پوڅی قیامت به‌و کیشه‌ پاده‌گات که له‌ناو نه‌واندا پوویدا، بیگومان خوی گه‌وره بو هه‌موو گه‌لێک پوڅیکي داناوه له هه‌فته‌دا تا خه‌لکی کۆبینه‌وه تییدا بو عیباده‌تکردن، بو نه‌م ئومه‌ته‌یش پوڅی هه‌ینی داناوه، چونکه پوڅی هه‌ینی پوڅی (شه‌مه) که خوی گه‌وره سازاندنی بوونه‌وه‌ری تییدا ته‌واو کردو هه‌موو شتیکی تییدا داناو به‌هره‌کانی خوی به‌خشی به به‌نده‌کانی خوی، نه‌لین: خودا نه‌م پوڅه‌ی دا به نه‌وه‌ی ئیسرائیل له‌سه‌ر زمانی موسا (سه‌لامی خوی لی بیت) به‌لام نه‌وان گورپیان و پوڅی شه‌مه‌یان هه‌لبژارد، که نه‌و پوڅه‌یه خودا هیچ شتیکی تییدا دروست نه‌کردوه له دروستکراوه‌کانی، که له پوڅی هه‌ینییدا گشت شته‌کانی تییدا ته‌واو کرد، له‌به‌رته‌وه خوی گه‌وره پابه‌ندی کردن به پوڅی شه‌مه‌وه له ئایینی ته‌وراتدا نامۆزگاری کردن که توند بیگرن و پابه‌ند بن پییه‌وه و پاریزگاری لی بکه‌ن و فه‌رمانیشی پیدان که په‌یره‌وی موحه‌مه‌د (ﷺ) بکه‌ن کاتیک په‌وانه‌ی نه‌کات، په‌یمان و به‌لین لیوه‌رگرتن له‌سه‌رته‌مه، بو‌یه خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿إِنَّمَا جُعِلَ

السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ﴾^۲ موحامید ده‌لیت: په‌یره‌ویان له‌شه‌مه‌کردو وازیان له هه‌ینی هینا.^۲ پاشان به‌رده‌وام پابه‌ند بوون پییه‌وه هه‌تا خوی گه‌وره عیسای کورپی مه‌ریه‌می نارد (سه‌لامی خوی لی بیت) شه‌مه‌ی کورپی بو‌یان به یه‌ک شه‌مه، نه‌شوتریت: عیسا وازی له هیچ برکه‌یه‌کی شه‌ریعه‌تی موسا نه‌هیناوه، هه‌ندی له‌و حوکمانه نه‌بیت که نه‌سخ کرانه‌وه، به‌رده‌وام بووه له‌سه‌ر پښگرتنی پوڅی

^۱ الانعام (۱۶۱).

^۲ الطبري (۳۲۰/۱۷).

شەممە و پابەند بوو پێیەوه تا ئەو کاتەی بەرز کراوەتەوه بۆئاسمان، گاوردەکان دواى عیسا (سەلامى خواى لى بێت) و لە زەمانى قوستەنتیندا گۆرپویانە بۆ پۆژى یەك شەممە، بۆ ئەوەى خۆیان جیا بکەنەوه لە جوولەکەکان هەروەهاڵە نوێژکردنیشدا پوویان گۆرپى بەرەو پۆژەلانی گومەزى (الصخرة) (والله أعلم) وە لە هەردوو سەحیحەکەدا هاتوووە لە ئەبو هورەیرەوه (پەزای خواى لى بێت) کە بیستووێت پێغەمبەرى خواوە (ﷺ) فەرمووێت: (ئێمە لە دنیادا دوايەمین میللەتین، بەلام لە قیامەتدا لە پێش هەموو میللەتانەوهین، ئەوەندە هەیه ئەوان لە پێش ئێمەدا کتیبیان بۆ نێردراوە، ئەم پۆژە ئەو پۆژەیه کە لەسەریان فەرز کراوەکە چى ئەوان ناکۆکیان تێدا دروست بوو، بەلام خوا پێگەى نیشانی ئێمەدا بۆ ئەو پۆژە، هەموو خەلکى لە پێژگرتنى پۆژانى هەفتە لە دواى ئێمەوهن، جوولەکە سبەینییان هەیه، گاوریش دوو سبەى).^۱ ئەمە قسەى بوخاریە، دیسان لە ئەبو هورەیرەوه حوزەیفەوه (پەزای خویان لى بێت) پێوايەت کراوەکە دەلێن: پێغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموو: (خودا پۆژى هەینی ون کرد لەسەر ئەوانەى پێشوومان، جوولەکە پۆژى شەممەیان هەبوو، نەساراگانیش پۆژى یەك شەممەیان هەبوو، خودا ئێمەى هێناو پێى نیشان داین بۆ پۆژى هەینی، وای لى هات پۆژى پۆژانى هەفتە بوو بە پۆژى هەینی و شەممە و یەك شەممە، هەربەو شیوەیه لە پۆژى قیامەتدا خەلکى بە دواى ئێمەوهن، ئێمە لە دنیادا دواکەوتووین لە قیامەتدا لە پێشەوهین، لە پێش خەلکى داوهرى لە نێوانماندا دەکریت).^۲ موسلیمیش پێوايەتى کردوو.

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ

ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ (۱۲۵)

فەرماندان بەوهی بانگەواز بە دانایی و نامۆزگاری چاک بکریت

خواى گەورە فەرمان دەکات بە پێغەمبەر (ﷺ) و دەفەرموێت: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾ بە کارزانی و نامۆزگاری پەسەند، مەردم بەرەو پێگەى پەرورەدگارت بانگ بکەو بە چاکترین شیوە لەگەڵیاندا بدوێ، ئێبنو جەریر دەلێت: یانی لە ژێر پۆشنای ئەوهی پەوانە کراوە بۆ پێغەمبەر (ﷺ) لە قورئان و لە سوننەت، ﴿وَالْمَوْعِظَةُ الْحَسَنَةُ﴾ واتە: بە چاکترین شیوە ئەوهی لە قورئاندا نێردراوە بۆیان پوون بکەرەوه لە مزگینى و هەپەشەو ئەو بەسەر هاتانەى کە

^۱ فتح الباري (۵۲۶/۱۱)، مسلم (۵۸۶/۲).

^۲ مسلم (۵۸۶/۲).

به سهر خه لکیدا هاتووه.^۱ وه بیریان بیینه وه هتا له تۆله و سزای خودا بترسن، ﴿وَجَدِلْهُمْ بِآلَتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ نه وانهی ده یانه وی پووبه پوو قسه ت له گه لدا بکن به چاکترین شیوه له گه لیان بدوی و نهرمو نیان و پوو خوش به له گه لیاندا، وهك له نایه تیکی تردا ده فهرموویت: ﴿وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ﴾^۲ واته: نه گهر له گه ل نه هلی کتیب که وتنه وتووێژه وه، به وپه پری نهرمو نیانی قسه یان له گه ل بکن، له گه ل نه واندا نه بیّت که ناهه قیان کردووه، خوی گهره فهرمانی داوه به پیغه مبه ر(ﷺ) که نهرمو نیان بیّت له گه لیان وهك فهرمانی دا به موساو هارون (سه لامی خویان لی بیّت) کاتیک که په وانهی کردن بۆ لای فیرعه ون که نهرمو نیان بن له گه لی وهك ده فهرموویت: ﴿فَقُولَا لَهُ، قَوْلًا لِّنَا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى﴾^۳ واته: به نهرمو نیانی قسه ی له گه لدا بکن، به لکو بیر بکاته وه، یان بترسیت. پاشان ده فهرموویت: ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ په روه ردگارت له و که سانه ی له پیگه ی نه و لایان داوه، (له گشت کهس) ناگادارتره و ههر خۆشی باشتەر ده زانیّت کی له سهر پاسته پییه، واته: خوا خۆی ده زانی کی له وانه به دبه خته و کیش به خته وهره له لای خۆی نووسراوه و لی بووه ته وه لی، تو نه ی موحه مه د (ﷺ) ههر نه وه ت له سهره بانگیان بکه ی بۆ پیگه ی خودا، خهم مه خۆو دلگران مه به بۆ نه وانهی که له پیگه لایانداوه، نه رکی سهر شانی تو نیه نه مانه بخه یته سهر پی، تو ته نها ترسینه ریکی و گه یاندنت له سهره و لیپرسینه وه ش له سهر نیمه یه، وهك ده فهرموویت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾^۴ واته: له سهر تو نیه (نه ی موحه مه د (ﷺ)) پینموونی و موسلمان کردنی خه لکی به لکو خوا ههر که سیکی بوی هیدایه تی ده دات، وه له نایه تیکی تردا ده فهرموویت: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ﴾^۵ تو ناتوانی که سیك که خۆت خۆشت بوی شاره زای بکه ی.

^۱ الطبری (۲۲۱/۱۷).^۲ العنکبوت (۴۶).^۳ طه (۴۴).^۴ البقرة (۲۷۲).^۵ القصص (۵۶).

﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ۖ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ (۱۲۶) وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ۖ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ﴾ (۱۲۷) إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ (۱۲۸)

فرماندان به چا و گردنی به کسانى له کاتى توله سه ندنه ودا

خوای گه وره فرمان ده کات به دادپه روه ری له توله سه ندنه له کاتى وەرگرتنه وهی مه قدا، وهک عه بدو په زاق پیوایه تی کردوو له ئیبنو سیرینه وه که له م نایه ته دا: ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾ ۱. فەرموویه تی واته: نه گه ر توله ده سیئنه وه با به رامبه ر بیټ و زیاتر نه بیټ، ده لیټ: نه گه ر پیاو یك شتیكى لیسه ندن ئیوه یش هر وهك نه وه لیى بسیئنه وه. ۱. موجهیدو ئیبراهیم و حه سه نی به سری و که سانی تریش هر وایان وتوو. ۲. ئیبنو جه ریریش نه م پایه به لایه وه په سه ندنه. ئیبنو زهید ده لیټ: فرمان کرا به خاوه ن باوه پان که چاوپوشیان ه بیټ به رامبه ر بته رستان، نه وه بو وه ندی پیاو ی عه شره تدارو خاوه ندنه سه لات موسلمان بوون، نه یانوت: نه گه ر خودا ئیزنی بداینایه توله ی خو مانمان له نه و سه گانه نه کرده وه، نه وه بو نه م نایه ته هاته خوارو پاشان به جیهاد کردن نه سخ بووه وه. ۳. خوای گه وره ده فەرموویټ: ﴿وَإِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ (۱۲۶) وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ

إِلَّا بِاللَّهِ﴾ خو نه گه ر خوږاگریش بیت نه و خوږاگریه بو خوږاگران باشتره، خوږاگر به، دیاره خوږاگرتنیشت هر به خودایه، نه مه خو ی بوخو ی جهخت کردنه له سه ر خوږاگری، هه والیشه به وهی که خوږاگریش به ده ست نایه ت ته نها به یارمه تی ویست و تواناو ده سه لاتى خوا نه بیټ، پاشان ده فەرموویټ: ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾ واته: خه میان بو مه خو، له سه ر نه و درایه تی هی له گه لت ده که ن، نه وه بریاری خودایه، ﴿وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ﴾ له و گزی و فیلانیش دلته نگ مه به که ده یکه ن، خو یان ماندوو ده که ن له درایه تی و نازار پیگه یاندنت، تو خوات به سه و یارمه تی ده رو پشتیوانته، سه رت ده خات و زالت ده کات به سه ریاندنا، ﴿إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ بیگومان خوا له گه ل خو پاریزان و چاکه کارانه، به پشتگیری کردن و یارمه تیدان و کومه ک و پیگه نیشانندان، به مه ده لیټن (له گه ل بوونی تاییه تی)، وهك ده فەرموویټ: ﴿إِذْ يُوحَىٰ رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ

۱. عبدالرزاق (۳۶۱/۲).

۲. الطبري (۵۲۴، ۵۲۵/۱۷).

۳. الطبري (۳۲۴/۱۷).

أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ ءَامَنُوا^۱ واته: خوا فریشته ی تیگه یاند که خوشم له گهل نیوه دام، غیرهت وه بهر
 خاوهن باوه ران بینن. وه دهفه رموویت به موسا و هارون: ﴿قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ ءَسْمَعُ وَأَرَىٰ﴾^۲
 واته: ترستان نه بیت من له گهل نیوه م و ده بیستم و چاویشم لییه، پیغه مبه ریش (ﷺ) کاتیک له
 نه شکه وته که دا بوو فه رموی: ﴿لَا تَحْزَنْ إِنَّا اللَّهُ مَعَنَا﴾ (التوبة: ۴۰).^۳ واته: مه ترسه خوامان
 له گهل، به لام (له گهل بوونی گشتی) به بیستن و بینین و زانیاری بوونه وهك ئه م ئایه ته که
 دهفه رموویت: ﴿وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾^۴ واته: له هر کوی بن خواله گهل تانه و خوا
 کرده وه کانتان ده بینیت، وه دهفه رموویت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ
 مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا آدَنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرُ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا
 كَانُوا﴾^۵ واته: ئایا تو نه ترانیووه هر شتیک له ئاسمان و زهوی بیت خوا ده یزانییت؟ هه تا سی که س به
 یه که وه چپه بکه ن، دیاره ئه و چواره میانه، پینج بن ئه و شه شه میانه، که متر بن و زیاتریش بن له هر
 کوی بن مه میشه له گهل یانه. وه دهفه رموویت: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْءَانٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ
 عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا﴾^۶ واته: تو له هر حالیکدا بی و هرچی له قورئان بخوینی، هر کاریک
 نیوه بیکه ن ئیمه لیتان ناگادارین. ﴿الَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ واته: نه وانه ی خویمان له قه دهغه کراوه کان
 نه پارینن، ﴿وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾ واته: نه وانه ی که گوپرایه لی خویان نه که ن، خدا پاریزکاریان لی
 دهکات و یارمه تیان ده دات و پشت و په نایانه و سه ریان ده خات به سه ر دوژمنه ناحه زه کانیا ندا.

^۱ الانفال (۱۲).^۲ طه (۴۶).^۳ فتح الباری (۱۱/۷).^۴ الحديد (۴).^۵ المجادلة (۷).^۶ یونس (۶۱).

ته فیسری سوره تی (الاسراء)

له مه ککه دا هاتوو ته خواره وه

پیزو گه وره تی سوره تی (الاسراء)

بوخاری پیوایه تی کردوو له ئیبنو مه سعوده وه (په زای خوی لیبت) له باره تی سوره تی به نی
ئیسرائیل (الاسراء) و که هف و مریه مه وه ده لیت: ئه مانه له عیتاقی ئه وه لئ و له و سوره تانه که سه ره تا
خه لک فیریا نه ده بیټ. ئیمامی ئه حمه د پیوایه تی کردوو له عایشه وه ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ)
ئه وه نده به پۆژو ده بوو، ده مانوت: نایه ویت بیشکینیت، ئه وه نده یش به پۆژو نه ده بوو، ده مان وت:
نایه ویت پۆژو بگریټ و هه موو شه ویکیش سوره تی به نی ئیسرائیل و زومه ری ده خویند.^۱

﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ، لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ
ءَايَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ (۱)

باس و پوونکردنه وه تی (الاسراء)

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ، لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ ءَايَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ واته: پاک و بیعه بی بۆکه سیټ
له شه ویکدا شه وپه وی به به نده تی خوی کرد، له (مسجد الحرام) وه بۆ (مسجد الاقصی، مزگه وتی ئه ولاتر)
ئه و مزگه وتی ئیمه پیت و به ره که تمان داوه به ده ورو به ره که تی، له بهر ئه وه تی که هه ندیک به لگه تی
خۆمانی پیشان بده ی، هه ر خۆی بیسه رو بینایه، خوی گه وره باسی پاک و بی عه بیی خۆی ده کات
له سه ر ئه و توانا مه زنه تی که ئه و نه بیټ هه یج که سیټ ئه و توانایه تی نیه، هه یج خودایه ک نیه غه یری ئه و،
په روه ردگاریش هه ر ئه وه، ﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ﴾ واته: پاک و بی عه بیی بۆ ئه و خودایه تی له
شه ویکدا شه وپه وی کرد به به نده تی خۆی موحه مه د (ﷺ) له (مسجد الحرام) وه که که عبه تی پیروژه
بۆ (مسجد الاقصی) که ماله پیروژه که یه (بیت المقدس) که له ئیلیایه که لانه تی پیغه مبه ران بووه له
سه رده می ئیبراهیمی خه لیله وه (سه لامی خوی لیبت) هه ربۆیه خوی گه وره هه موو پیغه مبه رانی
کۆکرده وه له ویدا بۆ پیغه مبه ر موحه مه د (ﷺ) و له شوین و مالی خۆیاندا و ئه وزاته ش پیش نویژی
بۆکردن، ئه وه خۆی نیشانه یه له سه ر ئه وه تی که پیشه وای گه وره و سه ردار بریتییه له پیغه مبه ر (سلاوی

^۱ ارشاد الساری (۱۹۸/۹)، وهرگێټ: واته له و سوره تانه تی که زۆر له پیشدا هاتوو ته خواره وه، له پریزه ندیدا له پیشه وه
نووسراون، عه ره به کان به شتیک زۆر چاک بیټ له چاکیدا که م وینه بیټ پیی ده لئین: (عتیق).

^۲ احمد (۱۸۹/۶)، سه نه ده کانی سه نه و پیاوه کانی جیی متمانه ن.

خوا له پیغه مبهرو هه موو پیغه مبه رانبیت) پاشان ده فەرموویت: ﴿الَّذِي بَرَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾^۱ واته: ئیمه پیتو به ره که تمان خسته ده و روبه ره که ی، بۆ ئه وه ی هه ندی نیشانه ی خۆمان پیشانی موحه مه د(ﷺ) بدهین له نیشانه گه و ره کان، وه ک خوی گه و ره له ئایه تیکی تر دا ده فەرموویت: ﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾^۱ واته: دیاره زۆریش له نیشانه گه و ره کانی په روه ردگاری خۆی بینیه، به و زووانه ئه و شتانه که چای پیی که وتووه و له فەرمووده دا هاتووه باس ده که ین، له دوا ییدا خوی گه و ره ده فەرموویت: ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ واته: بیگومان خودا بیسه رو بینایه، هه موو ئه و قسانه ده بیستیت که خاوه ن باوه ران و خاوه ناسان ده یکه ن، چای له بر وادارو بیباوه ره، پاداشتی هه موویان ده داته وه، هه ر که سه به پیی خۆی له دنیا و له دوا پۆژدا.

باسی ئه و فەرموودانه ی له باره ی شه و ره ی یه وه هاتوون

ریوایه تی ئه نه سی کوری مالیک(رهزای خوی لیبت)

ئیمامی ئه حمه د ریوایه تی کردووه له ئه نه سی کوری مالیکه وه که پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فەرمووی: (بوراقم بۆ هینرا، بوراق ولاغیکی سپی و درێژه له نیوانی گویدرێژو ئیستردایه له گه و ره ییدا، چای تاکوئ بریکات سمی له وئ داده نی. سواری بووم تا چومه (بیت المقدس) بوراقه که م به سته وه به و حه لقه یه ی که پیغه مبه ران حه یوانی پیوه ده به سته وه، له دوا ییدا چومه ناو مزگه وته که وه دوو ره کات نوێژم تیا کرد. پاشان هاتمه ده ری، جو به ره ئیل(سه لامی خوی لیبت) هات پیا له یه ک عه ره ق و پیا له یه ک شیر ی بۆ هینام، شیر ه که م هه لبژارد، جو به ره ئیل وتی: سروشتی پاکت هه لبژارد، پاشان فەرمووی: سه رخراین بۆ ئاسمان. جو به ره ئیل(سه لامی خوی لیبت) وتی: ده رگا که م لی بکه نه وه، وتیان: تو کیی؟ وتی: جو به ره ئیل، وتیان: کی ت له گه له؟ وتی: موحه مه د(ﷺ) وتیان: په یامی بۆ نیراوه؟ وتی: په یامی بۆ نیراوه. ده رگا مان لی کرایه وه، گه یشتین به ئاده م(سه لامی خوی لیبت) سلوی لی کردم، دوعای خیری بۆ کردم، (ئیت به م شیوه یه سه رکه وتن بۆ هه موو ئاسمانه کان له هه موو ئاسمانیک ئه م پرسیارو وه لامه یان لی ده کرا. پیویست ناکات لی ره دا ئه و وه رگیژانه گه شت خاریک دووباره بکه ینه وه)^۲، له ئاسمانی دووه مه دا گه یشتم به عیسا که پورزای یه کتری بوون(سه لامی خویان لیبت) له ئاسمانی سی ه مه دا یوسف پیغه مبه ری لی بوو(سه لامی خوی لیبت) نیوه ی جوانی دروست کراوه کانی پیدرا بوو، له ئاسمانی چواره دا ئیدریس پیغه مبه ری لی بوو(سه لامی خوی لیبت) له ئاسمانی پینجه دا هارونی لی بوو(سه لامی خوی لیبت) له ئاسمانی شه شه دا موسا پیغه مبه ری لی بوو

^۱ النجم (۱۸).

^۲ وه رگیژ.

(سەلامى خۇاى لىبىت) لە ئاسمانى ھەتەمدا ئىبراھىم پىغەمبەرى لى بوو (سەلامى خۇاى لىبىت) پالى دابوۋە بە (بىت المعمور) ھە، (بىت المعمور) ھەموو پۇژىك ھەفتا ھەزار فرىشتە دەچنە ناۋىيە ۋە جارېكى تر ناچنە ۋە ناۋى. پاشان جوبرەئىل بىردىمى بۇ (سدرۋالمنتهى) كە درەختىك بوو گە لاكانى ۋەك گۈچكەى فىل وابو ۋە بەرەكەشى ۋە ك (كونە) وابو! كاتىك كە لە لای خودا ۋە شتىكى ھات بەسەرداۋ داپۇشى ئەۋەندە جوان بوو ھىچ كەسىك نىيە لە دروستكراۋەكان خودا بتوانىت ۋەسفى جوانى بىكات، ھەرموۋى: جاخۇاى گەۋرە ۋە ۋەى وىستى ناردىيە سەرم و پىيى راگە ياندىم، پەنجا نوپۇزى لەسەر ھەرز كىردىم لە ھەموو پۇژو شەۋىكدا، ھاتمە خۇاى لى موسى (سەلامى خۇاى لىبىت) پرسى: خۇا چى لەسەر ئومەتەكەت ھەرز كىردى؟ وتم: پەنجا نوپۇز، وتى: بگە پىرە ۋە بۇلاى پەروەردگارت داۋاى لىبىكە كە لەسەريان سووك بىكات ئومەتى تۇ تواناى ئەۋەيان نىيە، من ئەۋەى ئىسرائىلىم زۇر تاقىكردۋەتەۋە، ئەۋەرموۋى: گەپامەۋە: وتم: ئەى پەروەردگارم ئەرك لەسەر ئومەتەكە سووك بگە. پىنج نوپۇزى لەسەر سووك كىردى، گەپامەۋە بۇ لى موسى (سەلامى خۇاى لىبىت) ھەۋالەم دايە، وتى: بگە پىرە ۋە بۇ لى پەروەردگارت داۋاى سووك كىردى لىبىكە، ئىتر بەم شىۋەيە لە نىۋان خۇاى گەۋرە ۋە موسادا (سەلامى خۇاى لىبىت) ھاتۇچۇم كىردى، پىنج پىنج لەسەرى لادە بىردىم، ھەتا خۇاى گەۋرە ھەرموۋى: ئەى موھەمەد (ﷺ) پىنج نوپۇزە لە ھەموو پۇژو شەۋىكدا ھەرز نوپۇزى بە دە نوپۇز دەژمىردىت، ئەۋە پەنجا نوپۇز ئەكات، ھەز كەسىك نىيەتى شتىكى چاك بىكات و نەيكات چاكەيەكى بۇ دەنۋوسم، ئەگەر كىردى دە چاكەى بۇ دەنۋوسم، ھەز كەسىك نىيەتى خراپەيەك بىكات و نەيكات ھىچى لەسەر نانۋوسم، ئەگەر كىردى تەنياگونامىكى لەسەر دەنۋوسم، پىغەمبەرى خۇا (ﷺ) ھەرموۋى: ھاتمە خۇارەۋە ھەتا چوۋمە لى موسى (سەلامى خۇاى لىبىت) ھەۋالەم دايە، وتى: بگە پىرە ۋە لى پەروەردگارت داۋاى سووك كىردى لىبىكە، پىغەمبەرى خۇا (ﷺ) ھەرموۋى: (ئەۋەندە ھاتۇچۇى پەروەردگارم كىردى، شەرم گىرتىم).^۱ موسلىمىش ھەز بەم شىۋەيە پىۋايەتى كىردۋە.^۲

ئىمامى ئەحمەدىش پىۋايەتى كىردۋە لە ئەنەسەۋە كە پىغەمبەر (ﷺ) بوراقى بۇ ھات لەۋ شەۋەى شەۋرەۋى پىكرا، زىن و پەشۇ كرابو بۇ ئەۋەى سۋارى بىت، بوراق بە لايەۋە گران بوو، جوبرەئىل پىيى وت: چى وات لى دەكات تا ۋا بگەى؟ سوپىند بە خودا ھەركىز ھىچ كەسىك سۋارت نەۋۋە لە لى خودا بەپىزتر بىت لەم پىغەمبەرە (ﷺ)، بوراق ئارەقىكى زۇرى كىردە تەرىقىدا، تىرمىزىش پىۋايەتى كىردۋە ۋە دەلىت: ھەرموۋەيەكى غەرىبە (غەرىب).^۳ دىسان ئىمامى ئەحمەد پىۋايەتى كىردۋە لە ئەنەسەۋە دەلىت:

^۱ احمد (۱۴۸/۳)، ھەرموۋەيەكى سەھىحە.

^۲ مسلم (۱۴۵/۱). ئەم ھەرموۋەيە بەدرىزى مەلاپەشىدى بابان ۋەرى گىپاۋە لە (اقتران السیرین) دا (ۋەركىپ).

^۳ الترمذى (۳۱۳۱)، ھەرموۋەيەكى غەرىبە.

پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فرمودى: (كائىك بەرزكرامە وە بۆلای پەرۋەردىگارى مەزىنم، پۇيشتىم بەلای كۆمەلىكدا نىنۆكەكانيان لەمس بۆكرابوو، دەم و چاۋو سنگيان پى دەپنى و برىندار دەكرد، وتم: ئەمانە كىن ئەى جوبرەئىل؟ وتى: ئەوانە ئەو كەسانەن كە گۆشتى خەلكى دەخۆن و باسى ناموسى خەلكى دەكەن).^۱ ئەبو داۋىش ئەم فرمودەيەى مېناۋە.^۲ ديسان رىۋايەت كراۋە لە ئەنەسەۋە دەلىت: پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فرمودى: (ئەو شەۋەى كە شەۋرەيم پىكرا، پۇيشتىم بەلای موسادا (سەلامى خايران لىبىت) لە كۆرەكەيدا ۋەستابوو بە پىۋە نوپى دەكرد).^۳ موسلىمىش رىۋايەتى كرىۋە.^۴

رىۋايەتى ئەنەسى كۆرى مالىك لە مالىكى كۆرى سەسەۋە

ئەنەسى كۆرى مالىك رىۋايەتى كرىۋە لە مالىكى كۆرى سەسەۋە (پەزى خاى لىبىت) كە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) باسى شەۋى مىعراجى بۆ دەكردن، فرمودى: (لە (حەتىمدا) پىدەچىت - قەتادە وتىتتى لە حىجردا - پاكشاپووم، يەككە هات ۋە ۋە كەسەى ووت كە لەناۋە پاستى سى كەسەكە يىرتدا دانىشتىۋە، ۋە رەپىشەۋە، ئەۋىش هات و نىۋان ئىرە ۋە ۋىمى شەق كەرد، قەتادە دەلىت: جاروودم لە تەنىشتەۋە بوو، لىم پرسى، مەبەستى ئەنەس، يا مەبەستى پېغەمبەر (ﷺ) لەمە كە فرمودىەتى لە نىۋان ئىرەم تا ئەۋىم چىە؟ ئەنەس وتى: لە سىپايى مليەۋە تا مووى سەرسىكى، لەۋەش دلىام كەۋوتى: لە نىزىكى كۆچكەيەۋە تاموى سەرسىكى، فرمودى: (دلى دەرمىنام تەشتىكى زىپىنى پىر لە نىمان و پىر لە حىكمەتم بۆ مېنرا، دلىم شورا و پىر كرا لە نىمان و لە كارزانى، لە دوايدا خستىەۋە جىى خۆى، پاشان ۋلاغىكىيان بۆ مېنام لە ئىستىر بچوكترو لە كۆيدىرئىز كەۋرەترو پەنگى سىپى بوو، چاۋى تاكۆى پىر دەكرد سىمى لەۋى دادەنا، جاروود لە ئەنەسى پرسى: ئەو ۋلاغە بوراق بوو؟ ئەنەس وتى: بەلى، فرمودى: (سواری ئەو ۋلاخەكرام، جوبرەئىل (سەلامى خايران لىبىت) بىردىمى تا ئاسمانى دنيا، وتى: دەرگاگەم لىبەكەنەۋە، پرسىيان: كىت لەگەلە؟ وتى: موخەمەد (ﷺ)، پرسىيان: نىردراۋە بە شۆينىدا؟ وتى: بەلى، وتىيان: سلاۋى لىبىت، چە هاتنىكى باشە هاتنەكەى ئەو. دەرگاۋان (خازىن) هات دەرگاگەى كرىۋە بۆمان، كە گەشىتمە ئەۋى، ئادەم پېغەمبەرى لى بوو، جوبرەئىل وتى: ئەمە ئادەمى پېغەمبەرى باۋكتە سلاۋى لىبەكە، سەلامم لىكردو سلاۋى سەندەۋە، فرمودى: سلاۋ لە كۆپىكى چاك و پېغەمبەرىكى چاك، پاشان سەركەۋت، مەتا چوۋە ئاسمانى دوۋەم، وتى: دەرگاگەم لىبەكەنەۋە، وترا: ئەۋە كىيە؟ وتى: جوبرەئىلە، وترا: كىت لەگەلە؟ وتى: موخەمەد (ﷺ)، وترا: نىراۋە

^۱ احمد (۲۲۴/۳)، فرمودەيەكى سەحىحە.

^۲ ابو داۋد (۴۸۷۸)، فرمودەيەكى سەحىحە.

^۳ احمد (۱۲۰/۳)، فرمودەيەكى سەحىحە.

^۴ مسلم (۳۳۷۵).

به شوینیدا. وتی: بهائی. وتیان: سلاوی لیبت، چ میوانیکی چاکه نه‌می هاتوه، فرموی: دەرگاکی کرده‌وه بۆمان، که گه‌یشتمه نه‌وی عیساو یه‌حیا لئ بوو، که پورزای یه‌ک بوون، وتی: نه‌مه عیسیایه و یه‌حیا یه سلامیان لیبکه، فرموی: منیش سلاوم لی‌کردن، نه‌وانیش وه‌لامی سلاوه‌که‌یان دایه‌وه، پاشان وتیان: سلاو له برای چاک و پیغه‌مبهری چاک، پاشان سه‌رکه‌وت هه‌تا چوه ناسمانی سیهم وتی: دەرگاکی لیبکه‌نه‌وه، پیی وترا: نه‌وه کییه؟ وتی: جوهره‌ئیه، وترا: کی‌ت له‌گه‌له؟ وتی: موحه‌مه‌د(ﷺ)، وترا: نی‌راوه به شوینیدا؟ وتی: بهائی: وترا: سلاوی لیبت چ هاتنیک چاکه هاتنه‌که‌ی نه‌وه، وتی: دەرگاکی کرده‌وه بۆمان. کاتی‌ک گه‌یشتمه نه‌وی، یوسف پیغه‌مبهری لئ بوو(سه‌لامی خوی لیبت)، وتی: نه‌مه یوسفه، ده‌لیت: سلاوم لی‌کردو سلاوه‌که‌ی سه‌نده‌وه پاشان وتی: سلاو له برای چاک و پیغه‌مبهری چاک، پاشان سه‌رکه‌وت هه‌تا چوه ناسمانی چواره‌م، وتی: دەرگاکی لیبکه‌نه‌وه، پیی وترا: نه‌وه کییه؟ وتی: جوهره‌ئیه، وترا: کی‌ت له‌گه‌له؟ وتی: موحه‌مه‌د(ﷺ)، وترا: نی‌راوه به شوینیدا؟ وتی: بهائی: وترا: سلاوی لیبت چ هاتنیک چاکه هاتنه‌که‌ی نه‌وه، وتی: دەرگاکی کرده‌وه بۆمان. کاتی‌ک گه‌یشتمه نه‌وی، ئیدریس پیغه‌مبهری لئ بوو(سه‌لامی خوی لیبت) وتی: نه‌وه ئیدریسه، ده‌لیت: سلاوم لی‌کرد وه‌لامی دایه‌وه، پاشان وتی: سلاو له برای چاک و پیغه‌مبهری چاک، وتی: پاشان سه‌رکه‌وت هه‌تا چوه ناسمانی پینجه‌م داوی کرد دەرگاکی بکه‌نه‌وه، وترا: نه‌وه کییه؟ وتی: جوهره‌ئیه، وترا: کی‌ت له‌گه‌له؟ وتی: موحه‌مه‌د(ﷺ)، وترا: نی‌راوه به شوینیدا؟ وتی: بهائی: وترا: سلاوی لیبت چ هاتنیک چاکه هاتنه‌که‌ی نه‌وه، وتی: دەرگاکی کرده‌وه بۆمان. کاتی‌ک گه‌یشتمه نه‌وی، هارونی لی‌بوو(سه‌لامی خوی لیبت) وتی: نه‌مه هارونه، سلاوی لیبکه، سلاوم لی‌کرد، وه‌لامی سلاوه‌که‌ی دایه‌وه، پاشان وتی: سلاو له برای چاک و پیغه‌مبهری چاک، ده‌لیت: پاشان سه‌رکه‌وت هه‌تا چوه ناسمانی شه‌شه‌م، داوی کرد دەرگاکی بکه‌نه‌وه، پیی وترا: نه‌وه کییه؟ وتی: جوهره‌ئیه، وترا: کی‌ت له‌گه‌له؟ وتی: موحه‌مه‌د(ﷺ)، وترا: نی‌راوه به شوینیدا؟ وتی: بهائی: وترا: سلاوی لیبت چ هاتنیک چاکه هاتنه‌که‌ی نه‌وه، وتی: دەرگاکی کرده‌وه بۆمان. کاتی‌ک گه‌یشتمه نه‌وی، موسای لئ بوو(سه‌لامی خوی لیبت) یان گه‌یشتم به موسا(سه‌لامی خوی لیبت) وتی: نه‌وه موسایه، سلاوی لیبکه، سلاوم لی‌کرد، وه‌لامی سلاوه‌که‌ی دایه‌وه، پاشان وتی: سلاو له برای چاک و پیغه‌مبهری چاک، ده‌لیت: کاتی‌ک لیی تیپه‌ریم گریا، پییان وت: چی ده‌تگرینیت؟ وتی: بۆ نه‌وه ده‌گریم لاویک ره‌وانه کراوه داوی من که ژماره‌یه‌کی زۆرتی ئومه‌ته‌که‌ی زیاتر له ئومه‌ته‌که‌ی من ده‌چنه به‌هه‌شته‌وه، ده‌لیت: پاشان سه‌رکه‌وت هه‌تا گه‌یشه ناسمانی هه‌وته‌م، داوی‌کرد دەرگاکی بکه‌نه‌وه، وترا: نه‌وه کییه؟ وتی: جوهره‌ئیه، وترا: کی‌ت له‌گه‌له؟ وتی: موحه‌مه‌د(ﷺ)، وترا: نی‌راوه به شوینیدا؟ وتی: بهائی: وترا: سلاوی لیبت چ هاتنیک چاکه هاتنه‌که‌ی نه‌وه، وتی: دەرگاکی کرده‌وه بۆمان. کاتی‌ک گه‌یشتمه

ئەۋى، ئىبراھىمى لىيۋو(سەلامى خۋاى لىيىت) وتى: ئەۋە ئىبراھىمە، سىلۋى لىيىكە، ئەلى: سىلۋم لىيىكە، ۋەلامى سىلۋەكەى دايەۋە، پاشان وتى: سىلۋ لە كورپىكى چاك ۋ پىئەمبەرىكى چاك، دەلىت: بەرزىكرامەۋە بۆ(سدرۋ المنتهى) بەرى ئەۋ درەختە ۋەك كۈنەى كۆچەريان ۋابو، گەلاكەشى ۋەك گۈى فىل ۋابو، ئەلى: ئەمە(سدرۋ المنتهى)يە، سەيرمىكرد چۋار پووبارى تىدا دەھاتە دەرەۋە، دوو پووبارىان لە ناۋەۋە بوو دوو پووبارىشيان لە دەرەۋە بوو، وتم: ئەى جوبىرەئىل ئەم پووبارانە چىن؟ وتى: دوو پووبارەكەى ناۋەۋە دوو پووبارىن لە بەھەشتدا، دوو پووبارەكەى دەرەۋەش نىلو فوراتە، پاشان(بىت المعمور)م بۆ دەرخرا، (قەتادە دەلىت: حەسەن بۆى گىپراينەۋە لە ئەبو ھورەيرەۋە لە پىئەمبەرەۋە(ﷺ) كە(بىت المعمور)ى بىنى، ھەموو پۆژىك حەفتا ھەزار فرىشتە دەچۈنە ناۋى جارىكى تر نەدەگەپانەۋە ناۋى) پاشان گەپايەۋە بۆ فەرموودەكەى ئەنەسو فەرموۋى: (پاشان پىالەيەك ئارەق ۋ پىالەيەك شىرو قابىك ھەنگۈينيان بۆ ھىنام، فەرموۋى: شىرەكەم ۋەرگرت، وتى: ئەمە ئەۋ سىروشتەيە(الفطرة) كە تۆۋ ئومەتەكەتى لەسەرن، فەرموۋى: پاشان پەنجا نوپژم لەسەر فەرز كرا لەھەموو پۆژىكدا، فەرموۋى: ھاتمە خوارەۋە ھەتا گەيشتمە لای موسا، وتى: پەرۋەردگارت چى لەسەر ئومەتەكەت فەرز كىدوۋە؟ دەلىت: وتم: ھەموو پۆژىك پەنجا نوپژ، وتى: بە پاستى ئومەتەكەت تواناى پەنجا نوپژيان نىە، من لە پىش تۆدا خەلكم تاقى كىدوۋەتەۋە، زۆر ھەولم داۋە لەگەل نەۋەى ئىسرائىلدا، بگەپىرەۋە بۆ لای پەرۋەردگارت داۋاى سووككىردنى لىيىكە بۆ ئومەتەكەت، وتى: گەپامەۋە دە نوپژى بۆ لاپىردم، دەلىت: گەپامەۋە بۆ لای موسا، وتى: فەرمانت بە چى پىكرا؟ وتم: فەرمانم بە چى نوپژ پىكرا لەھەموو پۆژىكدا، وتى: ئومەتەكەت تواناى چى نوپژيان نىە ھەموو پۆژىك، من خەلكم تاقى كىدوۋەتەۋە، زۆر ھەولم داۋە لەگەل نەۋەى ئىسرائىل، بگەپىرەۋە بۆ لای پەرۋەردگارت داۋاى سووككىردنى لىيىكە بۆ ئومەتەكەت، دەلىت: گەپامەۋە دە نوپژى تىرى لەسەر لاپىردم، گەپامەۋە بۆ لای موسا، وتى: فەرمانت بە چى پىكرا؟ وتم: ئومەتەكەت تواناى سى نوپژيان نىە لەھەموو پۆژىكدا، من خەلكم لە پىش تۆۋە تاقىكىدوۋەتەۋە، زۆر ھەولم داۋە لەگەل نەۋەى ئىسرائىلدا، بگەپىرەۋە بۆ لای پەرۋەردگارت داۋاى سووككىردنى لىيىكە بۆ ئومەتەكەت، دەلىت: گەپامەۋە دە نوپژى تىرى لەسەر لاپىردم، گەپامەۋە بۆ لای موسا، وتى: فەرمانت بە چى پىكرا؟ وتم: فەرمانم بە چى نوپژ پىكرا لەھەموو پۆژىكدا، وتى: ئومەتەكەت تواناى بىست نوپژيان نىە لەھەموو پۆژىكدا، من لە پىش تۆۋە خەلكم تاقى كىدوۋەتەۋە، زۆر ھەولم داۋە لەگەل نەۋەى ئىسرائىل، بگەپىرەۋە بۆ لای پەرۋەردگارت داۋاى سووككىردنى لىيىكە بۆ ئومەتەكەت، دەلىت: گەپامەۋە دە نوپژى تىرى لەسەر لاپىردم گەپامەۋە بۆ لای موسا، وتى: فەرمانت بە چى پىكرا؟ وتم: فەرمانم بە دە نوپژ پىكرا لەھەموو پۆژىكدا، وتى: ئومەتەكەت تواناى چى نوپژيان نىە ھەموو پۆژىك، من خەلكم تاقى

کردوو و تهوه له پيش تۆدا، زۆر ههولم داوه له گهڵ نهوهی ئیسرائیل، بگهڕێوهوه بۆ لای پهروهردگارت داوای سووککردنی لێکه بۆ ئومهتهکهت، ده‌لێت: گه‌رامه‌وه فه‌رمانم پێکرا به پینج نویژ هه‌موو پۆژیک، گه‌رامه‌وه بۆ لای موسا، وتی: فه‌رمانت به چی پێکرا؟ وتم: فه‌رمانم به پینج نویژ پێکرا له هه‌موو پۆژیکدا، وتی: ئومهتهکهت توانای پینج نویژی نیه‌هه‌موو پۆژیک، من خه‌لکم تاقی کردوو و تهوه، زۆر هه‌ولم داوه له گه‌ڵ نهوهی ئیسرائیل، بگه‌ڕێوهوه بۆ لای پهروهردگارت داوای سووککردنی لێکه بۆ ئومهتهکهت، ده‌لێت: وتم: نه‌وه‌نده داوام کردوو له په‌روه‌ره‌نده‌م شه‌رم ده‌مگریت، به‌وه پازی ده‌بم، خۆم ته‌سلیمی فه‌رمانی خودا ده‌که‌م، که له لای موسا ده‌رچووم بانگ که‌رێک بانگی کردم: من فه‌رزه‌کانی خۆم مۆرکردو سووکیشم کرد له‌سه‌ر به‌نده‌کانم).^۱ له هه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا هه‌ر به‌م شیوه‌یه‌ هاتوووه.^۲

ریوایه‌تی نه‌سه‌ له نه‌بو زه‌ه‌ره‌وه

نه‌سه‌ی کوپی مالیک ده‌لێت: نه‌بو زه‌ه‌ر نه‌لی: که پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) نه‌فه‌رمووی: (سه‌قی خانووه‌که‌مان شه‌قی برد من له مه‌که‌که‌ بووم، جوهره‌ئیل (سه‌لامی خوای لیبت) له‌ویوه هاته‌ خوارو سنگی شه‌ق کردم، له‌ دوایدا به‌ ئاوی زه‌مه‌زم شۆردی له‌ پاشان ته‌شتیکی زیڕینی هینا پر بوو کارزانی و ئیمان، کردیه‌ ناو سنگمه‌وه، له‌ دوایدا سنگی هیمانه‌وه‌ یه‌ک، پاشان ده‌ستی گرتو و بردمی بۆ ئاسمانی دنیا، که هاتمه‌ ئاسمانی دنیا، جوهره‌ئیل به‌ ده‌رگاوانی ئاسمانی وت: ده‌رگا‌مان لێکه‌ره‌وه، ده‌رگا‌وانه‌که‌ وتی: نه‌وه‌ کییه‌؟ وتی: جوهره‌ئیل، وتی: هیچ که‌ست له‌گه‌له‌؟ وتی: به‌لی، موحه‌مه‌د (ﷺ)م له‌گه‌له‌، ده‌رگا‌وانه‌که‌ وتی: نێردراوه‌ به‌ شوینیدا؟ وتی: به‌لی، که‌ ده‌رگا‌که‌ کرایه‌وه‌ چوینه‌ ئاسمانی دنیاوه‌ پیاویک دانیشتبوو هه‌ندی که‌س له‌ لای پاستیه‌وه‌ بوو هه‌ندیکی تریش له‌ لای چه‌پیه‌وه‌ بوو، که‌ ته‌ماشای لای پاستی کرد پێده‌که‌نی، که‌ ته‌ماشای لای چه‌پی ده‌کرد ده‌گریا، فه‌رمووی: سلّو له‌ پێغه‌مبه‌ریکی چاک و کوپکی چاکم، به‌ جوهره‌ئیل وت: نه‌م پیاوه‌ کییه‌؟ وتی: نه‌وه‌ ئاده‌م (سه‌لامی خوای لیبت) نه‌وانه‌ی لای پاست و چه‌پیه‌وه‌ گیانی نه‌وه‌ی نه‌ون، نه‌وانه‌ی لای پاست نه‌هلی به‌هه‌شتن، نه‌وانه‌ی لای چه‌پی نه‌هلی جه‌هه‌نه‌من، که‌ ته‌ماشای لای پاستی ده‌کات پێده‌که‌نیت و ته‌ماشای لای چه‌پی ده‌کات ده‌گرییت، پاشان جوهره‌ئیل سه‌ری خستم بۆ ئاسمانی دووه‌م: به‌ ده‌رگا‌وانه‌که‌ی وت: ده‌رگا‌که‌مان لێکه‌ره‌وه، ده‌رگا‌وانی ئاسمانی یه‌که‌م چ قسه‌یه‌کی له‌گه‌ڵ جوهره‌ئیلدا کرد نه‌میش کردی، ده‌رگا‌که‌مان لی کرایه‌وه)، نه‌سه‌ ده‌لێت: که پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ ئاسمانه‌کاندا ئیدریس و موسا و عیسا و ئیبراهیمی بینی (سه‌لامی خویان لیبت) شوینه‌کانیانی له‌ چ ئاسمانیک بینی

^۱ احمد (۲۰۸/۴)، فه‌رمووده‌یه‌کی سه‌حیحه‌.

^۲ فتح الباری (۳۴۶/۶)، مسلم (۱۵۱/۱).

باسی نه کرد، ته نها باسی نه وهی کرد که ناده می له ناسمانی یه که م بینووه، ئیبراهیمی له ناسمانی شه شه مدا بینووه، نه نه س ده لیت: کاتیک که جوهره نیل و پیغه مبه ر(ﷺ) به لای ئیدریدا پویشتن، ئیدریس وتی: سللو له پیغه مبه ریکی چاک و برایه کی چاک، پیغه مبه ر(ﷺ) له جوهره نیلی پرسى: نه مه کییه؟ وتی: ئیدریسه (سه لامی خوی لیبت)، پاشان پویشتن به لای موسادا، وتی: سللو له پیغه مبه ریکی چاک و برایه کی چاک، وتم: نه مه کییه؟ وتی: نه مه موسایه، پاشان به لای عیسادا پویشتم، وتی: سللو له پیغه مبه ریکی چاک و برایه کی چاک، وتم: نه مه کییه؟ وتی: نه مه عیسایه، پاشان به لای ئیبراهیمدا پویشتم، وتی: سللو له پیغه مبه ریکی چاک و کوپریکی چاک، وتم: نه مه کییه؟ وتی: نه مه ئیبراهیمه، زهری ده لیت: ئیبنو حزم ه والی داومه تی که ئیبنو عه باسو نه بو حه بیهی نه نساری وتیان: پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فهرمووی: (پاشان بردمیان شویئیکی بهرز له ویدا گویم له کیره ی قه له می فریشته کان بوو که برپاره کانی خویان ده نووسی)، ئیبنو حزم و نه نه سی کوپی مالیک ده لیت: پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فهرمووی: (خوی گه وره شه وو پوژی په نجا نوئی له سه ر ئومه ته که م فهرز کرد، به و فرمانه وه گه پامه وه تا به لای موسادا تیپه ریم، وتی: خوا چی له سه ر ئومه ته که ت فهرز کرد؟ وتم: په نجا نوژی فهرز کرد، موسا وتی: بگه پیره وه بۆ لای پهروه ردگارت ئومه تی تو توانای نه وه یان نیه، گه پامه وه به شیکی لی لبرا، گه پامه وه بۆ لای موسا و پیم وت: هه ندیکی تری لبرا، وتی: بگه پیره وه بۆ لای پهروه ردگارت ئومه تی تو توانای نه وه یان نیه، گه پامه وه بۆ لای، خوی گه وره فهرمووی: نه وه پینج نویره به په نجا نویره ه ژمار (حیاسب) ده کریت، به لیتنی من گورانی به سه ردا نایه ت، پاشان گه پامه بۆ لای موسا وتی: بگه پیره وه بۆ لای پهروه ردگارت، وتی: من ئیتر شهرم نه که م له خودای خوّم، پاشان بردمیان بۆ (سدره المنتهی) ره نگیکی زور دایپوشیبوو، نه مده زانی چیه؟ له دوایدا برامه به هه شته وه، په ت و گوریسی مرواری تیدابوو، که دیم خو له که ی میسک بوو، نه مه قسه ی بوخاریه له (کتاب الصلاة) دا، وه له باسی نه وه ی ئیسرا ئیلیشدا ریوایه تی کردووه، له حه ج و له (احادیث الانبیاء) یشدا له ریگای تره وه له یونسه وه هه ر به م شیوه یه ریوایه تی کردووه، موسلیمیش له سه حیه که یدا له (کتاب الایمان) دا به م شیوه یه ریوایه تی کردووه.^۱ وه ئیمامی نه حمه د ریوایه تی کردووه له عه بدولای کوپی شه قیقه وه ده لیت: به نه بو زهرم وت: نه گه ر پیغه مبه زی خوام بدیایه لیم ده پرسى، وتی: چیت لی ده پرسى؟ ده لیت: لیم ده پرسى خوات بینووه؟ نه بو زهر وتی: ده ی من پرسیم له پیغه مبه ری خودا(ﷺ) ئایا پهروه ردگارت بینووه؟ فهرمووی: نووریکم بینى، له چون ده بینى؟ ئابه م شیوه یه له ریوایه تی ئیمامی نه حمه ددا هاتووه.^۲ موسلیمیش هیناویه تی له

^۱ فتح الباری (۱/۵۴۷/۲/۵۷۶/۶/۴۳۱)، مسلم (۱/۱۴۸).

^۲ احمد (۵/۱۴۷)، فهرمووده یه کی سه حیه.

سەحیحە کەیدا لە عەبدولای کۆری شەقیقەو، ئەویش لە ئەبوزەپەرە دەلیت: پرسیم لە پیغمبەری خوا (ﷺ) ئایا پەرەردگارت بینیوو؟ فەرموی: خوا نۆرێکە کە چۆن دەیبینم؟^۱ عبدالله ی کۆری شەقیق پێوایەت کراوە کە دەلیت: بە ئەبو زەرەم و: لە چ شتێک تۆ پرسیت لێدەکرد؟ و: من لێم دەپرسی ئایا پەرەردگارت بینیوو؟ ئەبو زەرەم و: من پرسیارم لێکرد، فەرموی: (نۆرێکم بینی).^۲

پێوایەتی جابیری کۆری عەبدولای (پەزای خۆی لیبیت)

ئیمامی ئەحمەد پێوایەتی کردوو لە جابیری کۆری عەبدولای ئەلی: کە لە پیغمبەری خوا (ﷺ) ی بیستوو فەرموویەتی: (کاتێک کە قورەیش برۆیان پێ ئەنەکردم کە شەپەرەویم پێکراوە بۆ (بیت المقدس) لە حێجردا پەرەستام و خودا (بیت المقدس) ی پیشاندام و بۆ ئەپوانی و نیشانەکانیم پێ دەگوتن).^۳ بوخاری و موسلیمیش پێوایەتیان کردوو لە چەند پێگاوه.^۴ بەیەقی (أبو شهاب) پێوایەتی کردوو لە ئەبو سەلەمە ی کۆری عەبدورەحمانەو دەلیت: خەلکی پاش ئیسرا سەریان لێ تێکچوو چەند کەسێکیان هاتنەلای ئەبوبەکر پێیان و: لەوێشدا برۆا بە هاوێڵە کەت دەکەیت کە دەلیت لە شەوێکدا چوو بۆ (بیت المقدس) و پاشان گەرێتەو بۆ مەککە، ئەبو بەکر دەلیت: ئایا ئەو قسە ی کردوو؟ و: تیان: بەلی، ئەبوبەکر و: من شایەتی دەدەم ئەگەر ئەو ئەوێ و تیبیت راستی کردوو، و: تیان: برۆی پێدەکە ی کە بجێتە شام لە شەوێکدا و پاشان بگەرێتەو بۆ مەککە پێش ئەوێ پۆزی لێ بییتەو؟ و: بەلی من برۆی پێ دەکەم لە شتی لەوێ گەرێتەو پێشدا برۆی پێنەکەم، هێنای هەوایی ئاسماندا، ئەبو سەلەمە و: ئەبەر ئەو ناوێرا بە زۆر راستگۆ (الصدیق).^۵

پێوایەتی عەبدولای کۆری عەبباس (پەزای خۆی لیبیت)

ئیمامی ئەحمەد پێوایەتی کردوو لە ئیبنو عەباسەو دەلیت: ئەو شەوێ کە شەپەرەوێ کرا بە پیغمبەری خوا (ﷺ) چوو بە هەشت لە لایەکی بە هەشتەو گۆی لە دەنگێکی هێواش بوو فەرموی: ئەو جوهرەئیل ئەمە چیە؟ و: ئەو بیلالی بانگ بلی، پیغمبەری خوا (ﷺ) کاتێک هات بۆ ناو خەلکی فەرموی: (بیلال پزگاری بوو ئەو ئەوێ پێوێ بینی)، فەرموی: کەشت بە موسا (سەلامی خۆی لیبیت) خوشحالی دەرپێ بۆ و و: سلۆ لەم پیغمبەرە نەخویندەواری، فەرموی: ئەو پیاویکی گەنج و پەنگ ئەسمەری بالا بەرز بوو، قزێکی خاوی هەبوو تاسەرگۆی یان لە سەر و گۆییەو

^۱ مسلم (۱/۱۶۱).

^۲ مسلم (۱/۱۶۱).

^۳ احمد (۳/۳۷۷)، فەرموودە یەکی سەحیحە.

^۴ البخاری (۴۷۱۰)، مسلم (۱۷۰).

^۵ دلائل النبوة (۲/۳۵۹).

بوو، فەرموۋى: ئەمە كىيە ئەي جوبرەئىل؟ وتى: ئەمە موسايە، دەلىت: پاشان پۇشتو گەشت بەپياۋىكى بەتەمەنى بالابەرزى بە ويقار خۇشخالى خۇي بۇ پىغەمبەر(ﷺ) دەرپى بۇي و سلاۋى لىكرد، ھەموو ھەرسلاۋيان لى دەكرد فەرموۋى: ئەمە كىيە ئەي جوبرەئىل؟ وتى: ئەمە باوكتە، ئىبراھىم فەرموۋى: دواي ئەو ھە سەيرى ئاگرى كرد كۆمەلىكى تىدابوو مردارەو ھەبوۋيان دەخوارد، فەرموۋى: ئەمانە كىن ئەي جوبرەئىل؟ وتى: ئەمانە ئەو كەسانەن گۇشتى خەلكى دەخۇن، پياۋىكى بىنى زۆر سوورو شىن بوو، فەرموۋى: ئەمە كىيە ئەي جوبرەئىل؟ وتى: ئەو ھە سەيە وشترەكەي سەرپى. دەلىت: كاتىك كە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) گەشتە قودسى پىرۆز(بیت المقدس) ھەلسا نويز بكات، ھەموو پىغەمبەران نويزيان لەگەلدا كرد، كاتىك نويزەكەي تەواو كرد، دوو پىالەيان بۇ ھىنا، يەكىيان لاي راستەو ھەو ئەو پىالەكەيان لاي چەپەو ھە، يەكىيان شىرى تىدابوو، ئەو تىرەيان ھەنگوۋىنى تىدابوو، شىرەكەي ھەرگرت و لىي خواردەو ھە. ئەو كەسەي پىالەكەي پى بوو، وتى: سىروشتى ئىسلامت ھەلبرارد(أصبت الفطرة).^۱ سەنەدەكەي صحىحە، ئىمامى ئەحمەد رىۋايەتى كردو ھە ئىبنو عەباسەو دەلىت: شەپەرەي كرا بە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بۇ قودسى پىرۆز، پاشان ھەر لەو شەو ھاتەو ھە، باسى پۇشتەكەي و نىشانەكانى قودسى پىرۆز كاروان و قافلەكەيشيانى بۇ كردن، ھەندى لە خەلكى وتيان: ئىمە بىروا بەو قسانەي موخەمەد ناكەين كە دەلىت، بۇيە ھەلگەرانەو ھەبوۋنەو ھە خوانەناس و خودا لەگەل ئەبو جەلدا مىلى شكاندن، ئەبو جەھل وتى: موخەمەد بەدرەختى زەقوم(الزقوم) دەمانترسىنىت، ئادەي خورماو كەرەبىنن و بىكەنە زەقنەموت و بابىخۇين، پىغەمبەر(ﷺ) عىساو موساو ئىبراھىم پىغەمبەر و جەجالىشى بە چاۋى خۇي بىنىو ھەك بە خەو بىنن، پىرسىار كرا لە پىغەمبەر(ﷺ) لە بارەي دەجالەو ھە، فەرموۋى: (بىننم پياۋىكى زەي پەنگ سىي، چاۋىكى بەرز بوو ھەو ھەك ئەستىرەي دروشاۋە و ابو، سەرى ھەك لقو چلى درەخت بوو، عىسام بىنى(سەلامى خاى لىبىت) لاۋىكى پەنگ سىي بوو، موۋى لول بوو چاۋى تىز بوو، چارشانە بوو(نە بەرز نە كورت) مسلمىش بىنى(سەلامى خاى لىبىت) پياۋىكى گەنم پەنگى تىز بوو، موۋى سەرى زۆر بوو، زۆر بەھىز بوو، سەيرى ئىبراھىم كرد(سەلامى خاى لىبىت) سەيرى ھىچ كۆيم نەدەكرد، مەگەر كە سەيرم دەكرد لە خۇم دەچوو، ھەتا دەتوت ئەم ھاۋەلەتەنە، جوبرەئىل وتى: سلاۋ لەباوكت بكة، منىش سلاۋم لىكرد. نەسانىش رىۋايەتى ئەم فەرموۋەيەي كردو ھە لە فەرموۋەكەي ئەبوزەيدەو ھە سابتى كۆپى زەيدەئەيش لە ھىلالەو ھە(كە ئىبنو خەبابە) بەم شىۋەيە ھىناۋىەتى^۲. ئەم فەرموۋەيە سەنەدەكەي راستە(صحىح) ھە.

^۱ احمد(۲۵۷/۱)، پىاۋەكانى جىي متمەنەن جگە لە قابوس كە لاۋازە.

^۲ احمد(۳۷۴/۱)، النسائى فى الكبرى(۱۱۴۸۴)، فەرموۋەيەكى سەھىحە.

بەيھەقى رىۋايەتى كىردۈۋە لەئەبۇلعالىھ ۋە كەدەلئىت: ئامۇزاي پىغەمبەرەكەتەن(ﷺ) ئىبنو
 عەبباس(رەزاي خۇاي لىبئىت) دەلئىت: پىغەمبەرى خۇا(ﷺ) فەرمۇيەتى: (ئەۋ شەۋەى شەۋرەۋىم
 پىكرا مۇساي كۆپى عىمرانم بىنى پىاۋىكى بالا بەرزى قۇ لول بوو ۋەك يەككە لە پىاۋانى شىئۇئەت
 ۋابوو، عىساي كۆپى مەرىەمىشم بىنى پىاۋىكى چۈارشانە ۋ سوورۇ سىپى ۋ مۇرى سەرى خاۋبوو مالىكى
 ئاگرەۋانم نىشان درا، دەجالىشم نىشان درا، لەگەل چەندىن ئايەتى تىز كە خۇا پىشانىدا، جا
 خۇايگەرە ئەفەرمۇى: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مَرْيَمَ مِنْ لِقَائِهِ﴾^۱ ۋاتە: ئىنجا گومانى نەبئىت(ئەى
 مۇھەمەد(ﷺ)) لە گەشىتت بە مۇسا(يان گومانى نەبئىت لە گەشىتنى تەۋرات بە مۇسا). قەتادە ۋا
 تەفسىرى دەكات كە پىغەمبەرى خۇا(ﷺ) گەشىتۋە بە مۇسا(سەلامى خۇاي لىبئىت) ﴿وَجَعَلْنَاهُ

هُدًى لِّبَنَى إِسْرَءِيلَ﴾^۲ ۋاتە: خۇا مۇساي كىردە رى نىشانىدەر بۇ نەۋەى ئىسرائىل. ^۳ مۇسلىم رىۋايەتى
 كىردۈۋە لە سەحىھە كەيداۋ بە كورتىش بوخارى ۋ مۇسلىم لە قەتادەۋە رىۋايەتلىك كىردۈۋە. ^۴ دىسان
 ئىمامى ئەحمەد رىۋايەتى كىردۈۋە لە ئىبنو عەبباس ۋە دەلئىت: پىغەمبەرى خۇا(ﷺ) فەرمۇى: (كَاتَيْكَ
 ئەۋ شەۋەى كە شەۋرەۋىم پىكرا كە پۇژم كىردەۋە لە مەككە زۇرتىسام، دەمزانى خەلكى بىروام
 پىناكەن)، جا پىغەمبەر(ﷺ) بە تەنھا دوور لە خەلكى بە خەمبارى دانىشتىبوو، ئەبو جەھلى دوژمنى
 خۇا بە لايدا تىپەرى ۋ ھات لە لايدا دانىشت، ۋەك گالتە پىكىردىنى ۋتى: ئايا شتىك پىۋىداۋە؟ پىغەمبەرى
 خۇا(ﷺ) پىى ۋتى: (بەلى) ۋتى: ئەۋ شتە چىيە؟ فەرمۇى: (ئەمشە ۋ من شەۋرەۋىم پىكراۋە) ۋتى: بۇ
 كۆى؟ فەرمۇى: بۇ (بىت المقدس)، ۋتى: پاشان بەيانى ھاتىتەۋە ناومان؟ فەرمۇى: (بەلى) ۋتى:
 پاى ۋا نەبوو كە بە درۆى بخاتەۋە لە ترسى ئەۋەى ئەگەر ھۆزەكەى بانگ كىرد بەشىمان بىتتەۋە لە
 قسەكەى، بۆيە ۋتى: پت چىيە ئەگەر ھۆزەكەىم بانگ كىرد ئايا ئەم قسانەيان بۇ دەكەى كە بۇ منت
 كىرد؟ پىغەمبەرى خۇا(ﷺ) فەرمۇى: (بەلى)، ۋتى: ئەى خەلكى بەنى كەعبى كۆپى لوئەى، ئەۋ
 خەلكەى كە دانىشتىبون ھەمو ھاتى ۋ دابارىن بەسەرىانداۋ لە لاياندا دانىشتىن، ئەبو جەھل ۋتى: ئەۋ
 قسەى بۇ منت كىرد بۇ ھۆزەكەىشت باسى بىكە، پىغەمبەرى خۇا(ﷺ) فەرمۇى: (ئەمشە ۋ من شەۋرەۋىم
 پىكرا) ۋتى: بۇ كۆى؟ فەرمۇى: بۇ (بىت المقدس) ۋتى: بەيانىش ھاتىتەۋە ناومان؟
 فەرمۇى: (بەلى). دەلئىت: ھەندى دەستىيان كىرد بە چەپلەلىدان ۋ ھەندىكى تىيان دايان بەسەرىانداۋ

^۱ السجدة (۲۳).^۲ السجدة (۲۳).^۳ دلائل النبوة (۲/۳۸۶)، فەرمۇدەيەكى سەحىھە.^۴ البخارى (۲۲۳۹)، مسلم (۱۶۵).

سەريان سۈرما بە حسابى خۇيان لەو درۆيە كە كردى، وتيان: دەتوانى وەسفى ئەو مزگەوتەمان بۇ بگەي؟ چونكە كەسى وایان ھەبوو كە پۇشتىبوو بۇ ئەو ولاتەو مزگەوتەكەي بينیبوو. پېغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرمووی: (بەردەوام وەسقم بۇ دەکردن ھەتا ھەندى لەو سیفەتانەم لى تىكچوو، فەرمووی مزگەوتەكەم بۇ ھىنراو پىشانم درا من وەسقم دەکرد ھەتا لەبەردەم مالى عەقىلدا(يان عەقال) دانرا. من وەسقم دەکردو سەیرم دەکرد (فەرمووی) لەگەل ئەو ەیشدا ئەو وەسفانەم بۇ لەبەر نەكرا، فەرمووی: خەلگەكە وتیان: سویند بە خوا ئەو سیفەتانەي ئەو باسى كرد تىایەتى و پىكای و راستى كرد.^۱ نەسائىش ھىناویەتى و بەیھەقىش رىوايەتى كردووە.^۲

رىوايەتى عەبدوللای كۆرى مەسعود (پەزای خواى لىبىت)

بەيھەقى رىوايەتى كردووە لە عەبدوللای كۆرى مەسعودەو (پەزای خواى لىبىت) دەلئىت: كاتىك كە شەپەرەوى كرا بە پېغەمبەرى خوا(ﷺ) پۇشت ھەتا گەيشتە (سدرۃ المنتهى) كە لە ئاسمانى شەشەمە، ئەو ەي لە زەمینەو بەریتە لای خواى گەرە تا ئەوئ دەچىت و لەوئو وەردەگىریت و دەبریتە لای، ئەو ەي لە سەرەو بەریتە خوارى تا ئەوئ دىت و لەوئو وەردەگىریت و بەش دەكریت بەسەر ئاسمانەكان و زەویدا، ﴿إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى﴾^۳ لە كاتىكدا ئەو ەي لە لای (سدرۃ المنتهى) بە داپۇشبوو ئەو ەي كە دەبى داپۇشیت، ئەو ەي (سدرۃ المنتهى) دادەپۇشیت چەندپەپولەيەكى ئالتونینە، پېغەمبەرى خوا(ﷺ) نوئىزى لەسەر فەرزكراو دوو ئايەتى كۆتايى سۈرەتى (البقرة) یشى پىدرا، مژدەي ئەو ەشى دراىە كە ھەر كەسىك لە ئومەتى ئەگەر شەرىك بۇخودا بریارنەدات خواى گەرە لە گوناھى گەرەي خۇش دەبىت، موسلىمىش رىوايەتى كردووە لە سەحیحەكەیدا، لە موخەمەدى كۆرى عەبدوللای كۆرى نۆمەیر و زوھەیری كۆرى حەربەو، ھەردووكیان لە عەبدوللای كۆرى نۆمەیرەو رىوايەتیان كردووە بەو شىو ەيە.

رىوايەتى عومەرى كۆرى خەتتاب (پەزای خواى لىبىت)

ئىمامى ئەحمەد رىوايەتى كردووە كاتىك كە عومەرى كۆرى خەتتاب (پەزای خواى لىبىت) ئەلئى لە جابىبەدا بوو، جاباسى ئازادكردنى قودسى پىرۆزى (بيت المقدس) ئەكات و ئەلئى: ئەبو سەلەمە ئەلئى: ئەبو سىنان لە عوبەیدەي كۆرى ئادەمەو ئەگىریتەو و دەلئىت: بىستم لە عومەرى كۆرى خەتتاب (پەزای خواى لىبىت) دەيوت بە كەعب كۆئ بە باشى دەزانى نوئىزى تىدا بگەم؟ وتى: ئەگەر قسەي من وەردەگىرە لە دواي بەردەكەو نوئىز دەكەي، ئەو كاتە ھەموو قودس ئەكەوئ پىشەو ەت!

^۱ احمد (۳۰۹/۱)، فەرموودەيەكى سەحیحە.

^۲ النسائي في الكبرى (۱۱۲۸۵)، دلائل النبوة (۳۶۲/۲)، سەحیحە.

^۳ النجم (۱۶).

عومەرى كۆپى خەتتاب (پەزەزى خەزى لىيىت) فەرموۋى: تۆۋەك جۈۋەكەكان دەكەي! بەلامنا، من لەو شۈينەدا نوپۇز دەكەم كە پېغەمبەرى خوا (ﷺ) نوپۇزى تېدا كىردۈۋە، چۈۋە پېشەۋە پۈۋەۋە قىبەلەۋەستەۋ دەستى كىرد بەنوپۇز كىردن، پاشان ھاتو بەعەباكەي زىلۋ تۆزەكەي پاك كىردەۋەۋە تەكاندى خەلكەكەش شۈينى خۇيانيان پاك كىردەۋە، بەردەكەي ئەۋەندە پېز لى نەنا لە پىشتىۋە نوپۇز بىكات و پۈۋى تىبكات، ۋەك كەعبى ئەھبار ئامازەي بۆكرد، كەعب لە ھۆزىك بوو پېزىان لەو بەردە دەگرتو كىردىۋىانە قىبەلەي خۇيان، بەلام خەزى گەۋرە مەنتى كىرد بەسەرىداۋ موسلمانىكىرد و پېگەي ھەقى نىشان درا، بۆيە كاتىك ئامازەي كىرد بەو شىۋەيە، گەۋرەي موسلمانان عومەرى كۆپى خەتتاب (پەزەزى خەزى لىيىت) ۋتى: تۆچاۋ لە جۈۋەكەكانئەكەي، ۋەك گاۋرەكان سوكايەتى نەكرد بەو بەردە كە كىردىۋىان بە شۈينى زىلۋ خاشاك لەبەر ئەۋەي قىبەلەي جۈۋەكەكان بوۋە، بەلكو ھەرچى تۆزۈ پىسايى پېۋە بوو سېۋى بەعەباكەي پاكى كىردەۋە^۱.

پىۋايەتى ئەبو ھورەيرە (پەزەزى خەزى لىيىت)

بوخارى و موسلىم لە ھەردو سەھىحەكەياندە پىۋايەتەيەن كىردۈۋە لە ئەبو ھورەيرەۋە كەدەلئىت: پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى: (كاتىك شەۋرەۋىم پېكرا، گەشىتم بە موسا (سەلامى خەزى لىيىت) جادەستىكىردەۋەسەفكىردى و ۋائەزانم فەرموۋى: پىۋايىك بوو نە قەلۋ نە لاۋازو موۋى سەرى خاۋو داهىنرابو، ۋەك پىۋانى گەلى شىئۆنە ۋابو، ۋە فەرموۋى: گەشىتم بە عىسا (سەلامى خەزى لىيىت)، پېغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋەسفى كىرد فەرموۋى: پىۋايىكى چۈارشانەي سۈرۈسپى و پۈۋ ئال بوو، ۋەك لە ھەمام ھاتىبەتە دەرى ۋابو، گەشىتم بە ئىبراھىم (سەلامى خەزى لىيىت) من زىاتر لە مندالەكانى تىرى لە ئەو دەچۈۋم، دوو جاميان بۆ ھىنام، يەككىيان شىرو ئەۋى تىريان عەرەق (شەراب)ى تىا بوو، پىيان ۋتم: ئارەزۋوت لە كاميان ھەيە بىخۆرەۋە، شىرەكەم ۋەرگرتو خۋاردەمەۋە، پىيان ۋتم: سىروشتى ئىسلامەتى و پىرى راستت ھەلېزاردۈۋە، ئەگەر شەرابەكەت ھەلېزاردايە ئومەتەكەت پىيان ون دەكرد،^۲ دىسان لە سەھىحى موسلىمدا ھاتۈۋە لە ئەبو ھورەيرەۋە (پەزەزى خەزى لىيىت) دەلئىت: پېغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى: (خۆم ۋا بىنى لە ھىجىردا بووم قورەش پىرسىارىيان لى دەكردم، لە بارەي چەند شىتىكى قودسى پىرۋزەۋە چاك سەيرم نەكردىۋو ھەتا لە يادىيان بگرم، ئەۋەندە خەفەتبارو دلتەنگ بووم ھەرگىز دلتەنگى ۋام بەسەردا نەھاتىبوو، فەرموۋى خەزى گەۋرە قودسى پىرۋزى بۆبەرز كىردەۋە ۋ منىش سەيرم دەكرد، ھىچ شىتىكىيان لى نەدەپىرسىم خەبەرىيان نەدەمى، خۆم لەناۋ كۆمەلى پېغەمبەراندا بىنى، موسا (سەلامى خەزى لىيىت) پراۋەستابوۋ نوپۇزى دەكرد كە سەيرم كىرد پىۋايىك بوو

^۱ احمد (۳۸/۱)، سەنەدەكانى لاۋازە.

^۲ فتح البارى (۶/۴۹۳)، مسلم (۱/۱۵۴).

موی که می‌ک لول بو و هک پیاوانی شه‌نۆنه و ابو، هر له و کاته‌دا عیسی کوی مه‌ریه‌م دی (سه‌لامی خوی لیبت) ئیبراهیمیشم بینی (سه‌لامی خوی لیبت) له‌وی بو، پاره‌ستابوو نویژی ده‌کرد، نه‌وه‌ی زیاتر له ئیبراهیم بچیت هاوه‌له‌که‌تانه (واته پیغه‌مبه‌ر خوی (ﷺ))، کاتی نویژ هات پیش نویژیم بۆ کردن، که له نویژ بوومه‌وه یه‌کیک وتی: نه‌وه مالیکی خاوه‌نی ناگره سه‌لامی لیبه‌که، ناویم دایه‌وه نه‌وه له پیشدا سلاوی له من کرد.^۱

پروایه‌تی دایکی موسلمانان عایشه (په‌زای خوی لیبت)

به‌یه‌قی پروایه‌تی کردوه له عایشه‌وه (په‌زای خوی لیبت) ده‌لیت: کاتی که شه‌په‌وی کرا به پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بۆ مزگه‌وتی نه‌قسا (مسجد الاقصی) به‌یانیه‌که‌ی خه‌لکی که‌وتنه باسکردنی، هندی له خه‌لکه‌ی که موسلمان بووون و پروایان به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) هینابوو پاشگه‌ز بوونه‌وه و به په‌له نه‌وه‌ه‌واله‌یان که‌یاند نه‌بو به‌کر وتیان: ئایا ناگات له هاوه‌له‌که‌ته؟ که ده‌لیت: نه‌وه نه‌مشه‌و شه‌په‌وی پیکراوه بۆ قودسی پیروژ، نه‌بو به‌کر وتی: ئایا نه‌وه‌ی فهرمووه؟ وتیان: به‌لی، نه‌بو به‌کر وتی: نه‌گر نه‌وه قسه‌ی کردیبت پاستی وتوه، وتیان: پروای پی ده‌که‌ی که پویشتوه بۆ قودسی پیروژو پیش نه‌وه‌ی پوژ بیته‌وه هاتبیته‌وه؟ وتی: به‌لی، من پروای به شتی که پی ده‌که‌م زۆر له‌وه که‌وره‌تره، من پروای نه‌وه‌ی پیده‌که‌م له به‌یانیه‌که‌دا یان له ئیواره‌یه‌که‌دا هه‌والی ئاسمانم ئداتی! له‌به‌ر نه‌وه‌بوو ناویرا نه‌بو به‌کری صدیق.^۲

باسی کاتی شه‌په‌ویه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) باسی نه‌وه‌ش که به لاشه‌و گیانی بووه‌و له‌کاتی بیداریدا بووه‌و له‌کاتی خه‌وتندا نه‌بووه

موسای کوی عوقبه: له زوه‌ریه‌وه نه‌گیریته‌وه که شه‌په‌ویه‌که سالتیک له پیش کۆچکردندا بووه،^۳ عوروه‌یش هر وای وتوه.^۴ سودی ده‌لیت: شانزه مانگ له پیش کۆچکردن بووه.^۵ بیگومان پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) له مه‌که‌وه شه‌په‌وی پیکرا بۆ قودسی پیروژو له‌حاله‌تی بیداریدا بوو و له خه‌ودا نه‌بووه و سواری بوراق بووه، کاتی که‌یشته ده‌رگای مزگه‌وت لای ده‌رگا که‌دا ولاغه‌که‌ی به‌سته‌وه‌و چوه ژوره‌وه له قیبله‌که‌یدا دوو په‌که‌عات نویژی سلاوی مزگه‌وتی (تحية المسجد) کردو پاشان میعراجی بۆهینرا که (وه‌ک پله‌ی په‌یژه و ابو پییدا سه‌رده‌که‌وت) سه‌رکه‌وت به‌و میعراجه‌دا بۆ ئاسمانی

^۱ مسلم (۱۵۶/۱)، عن زهير بن حرب.

^۲ دلائل النبوة (۲/۳۶۰)، پروایه‌تیکی لاوازه.

^۳ دلائل النبوة (۲/۳۵۵).

^۴ دلائل النبوة (۲/۳۵۴).

^۵ القرطبي (۲۱۰/۱۰).

دنیا، پاشان بۆ حەوت ئاسمانەکی تر، لە ھەموو ئاسمانەکاندا دەگەشت بە کەسە خاوەن پێزو پلە بەرزەکانی و سلاوی دەکرد لەو پیڤەمبەرانی که لەو ئاسمانانەدا بوون، بە پێی پلە و پێزیان، ھەتا تیپەپی بە لای موسای کہ لیمدا لە ئاسمانی شەشەمدا و ئیبراھیمی خەلیل لە حەوتەمدا، پاشان لەئەوان و لەپلە ی ئەودوانەش تیپەپی (سەلامی خوا لە ئەوان و لە ھەموو پیڤەمبەرانی تریش بیت) تا دەگاتە شوینیک کہ دەنگی قەلەمەکانی تیدا دەبیستریت، واتە: واتە قەلەمەکانی قەدەر بەو شتانە ی کہ دەبن، (سدرۃ المنتھی) ی بینی کہ فرمانە گەرە و گرنەکانی خوای گەرە دایپۆشیبوو، بە پەپولە ی ئالتونی و پەنگی ھەمەجۆرە فریشتەکانیش دەورە ی درابوو، لەویدا جوبرەئیلی بینی لە شیوە ی خۆیدا، شەش سەد پالی ھەبوو، چەندین فریشتە ی پالسەوزی بینی کہ ئاسۆیان داگیر کردبوو، (بیت المعمور) ی بینی و ئیبراھیمی خەلیلی بینی کہ کەعبە ی پیروزی سەر زەمینی دروست کردوو، پالی دابوو (بیت المعمور) ھو، چونکہ (بیت المعمور) کەعبە ی ئاسمانە، کہ ھەموو پۆژیک حەفتا ھزار فریشتە دەچنە ناوی خواپەرستی تیدا دەکن پاشان ھەتا پۆژی قیامت ناگەرێنەو بۆی، بەھەشت و جەھەنمی بینی، لەویدا خوای گەرە پەنجا نوێژەکی لە سەر فەرز کرد، پاشان سووکی کرد بۆ پینچ نوێژ لەبەر سۆزو بەزەیی خۆی بە بەندەکانی، لە ھەوہ پێزو گرنگی نوێژ دەردەکەوێت چەندە گەرە یە. پاشان دابەزی بۆ قودسی پیروژ و پیڤەمبەرانیش دابەزین لەگەلیدا، کہ کاتی نوێژ ھات لەناو قودسی پیروژدا پیڤەمبەر (ﷺ) پیش نوێژی بۆ کردن، لەوہ دەچیت نوێژی بە یانی ئەو پۆژە بوو بیت، ھەندێ کەس وای بۆ دەچن کہ ئەو پیش نوێژیە ی بۆ پیڤەمبەران لە ئاسماندا بۆی کردبن، بەلام زۆرینە ی پیوایەتەکان ئەوہ دەگەینن کہ لە قودسی پیروژدا بوو، لە ھەندێ پیوایەتەکاندا دەلێن ئەو پیش نوێژیە لە سەرەتای چوونیەوہ بوو بۆ ناو مزگەوتی (الاقصى) بەلام پوونتەر ئەوہ یە لە دواي گەرەنەوہ ی بوو بیت بۆ قودسی پیروژ، چونکہ کاتیک کہ ئەیدا بەلایاندا لە شوینەکانیاندا پرسیاری لە جوبرئیل دەکرد لە بارە ی ھەر پیڤەمبەرێکیانەوہ، جوبرئیل باسی دەکردن بۆی، ئەمە گونجاوترە، چونکہ یەکەمجار داواکراوہ بۆ خزمەت خودای مەزن بۆ وەرگرتنی ئەو ئەرك و فەرزانە ی کہ خودا دەیەوێت بیدا بە سەر خۆی و ئومەتە کەیدا، پاشان کہ لی بووہ تەوہ لەوہ ی کہ بۆی بانگ کراوہ، کۆبووہ تەوہ لەگەل پیڤەمبەرەکانی برابردا پاشان خوای گەرە پێزو مەزنی پیڤەمبەری دەرخستوہ بۆیان و پیشنوێژی بۆ کردوون، ئەمەیش بە ئامارە یەکی جوبرئیل بوو کہ بۆیکرد لەوبارە یەوہ. پاشان لە قودسی پیروژ دەرچووہ و سواری بوراق بووہ و گەرەوہ تەوہ بۆ مەککە لە تاریکایی شەودا، (خوای پاک و بی عەیبیش باشتەر دەزانی) بەلام ھینانی پیالە ی شیرو ھەنگوین یان شیرو ئارەق یان شیرو ئاو یان ھەموویان، ئەمانە لە فەرمودەدا ھاتووہ کہ لە قودسی پیروژدا بووہ، وە لە فەرمودە ی تریشدا ھاتووہ کہ لە ئاسماندا بووہ، ھەلەدەگریت لە ھەردوولا پویدا بیت، چونکہ وەک پیشوازی وایە لە میوان (خوا خۆیشی

باش ده زانی، پاشان شه وره وی به گیان و لاشه ی پیغمبر له حاله تی بیداریدا نه ک له خودا، به لگیش له سهر نه مه نه م نایه ته یه که خوی گوره ده فره مویت: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنَ الْأَيْنَانِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾^۱ واته: پاکی و بی عیبی بۆکه سیك له شه ویکدا شه وره وی به به نده ی خوی کرد له (مسجد الحرام) ه وه بۆ (مسجد الاقصی) نه و مزگوتیه نیمه پیت و پیروزیمان داوه به ده وره ره که ی به و نیازه ی که مه ندیک به لگه ی خۆمانی پیشان بده ی، هر خوی بیسه رو بینایه. ته سبیحات لیږده دا بۆ شتی زۆر که وره و گرنگه، خو نه گه ر له خودا بوايه، شتیکی گوره ی وانه بوو (سبحان الله) ی بۆ بکریت و زۆر به گرنگیش نه ده گیرا، نه گه ر به خو بوايه خوانه ناسانی قوره ییش به په له به درو یان نه ده خسته وه و مه ندی له وانه ش که موسلمان بوو بوون پاشگه ز نه ده بوونه وه و وته ی (عه بدیش) بریتیه له گیان و لاشه، وه ک فره مویه تی: ﴿أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا﴾ وه ده فره مویت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾^۲ واته: نه و بینینه ش که پیمان نیشاندای بۆ تاقیکردنه وه ی خه لکی بوو، ئیبنو عه بباس ده لیت: نه و بینینه بینینی به چاو بوو پیشانی پیغمبر ی خوا (ﷺ) درا له و شه وه ی که شه وره وی پیکرا، نه و دره خته مه له ونه ییش دره ختی زه ققومه بوخاری ریوایه تی کردوه.^۳ خوی گوره ده فره مویت: ﴿وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى﴾^۴ واته: چاوی لی که لا نه کردوه و نه یگو یزتووه ته وه و پشکه و پیشکه ی نه کرد. چاو له به شه کانی لاشه یه نه ک گیان و سواری بوراقیش کراوه که ولاغیکی سپی بووه و دره وشاوه ته وه نه مه ییش دره وشانه وه ی لاشه یه نه ک گیان، چونکه گیان پیویست ناکات له رۆیشتندا سواری شتیك بییت (والله أعلم).

شتیکی گه وره و به سوود

حافیز نه بو نه عیمی نه سبه هانی له کتییی (دلائل النبوة) دا ریوایه تی کردوه له ریگه ی موحه مه دی کوپی عومه ری واقیدییه وه ده لیت: مالیکی کوپی نه بو ریجال بۆی باس کردم له عه مری کوپی عه بدولاوه له موحه مه دی کوپی که عبی قوره زیه وه ده لیت: پیغمبر ی خوا (ﷺ) دیحیه ی کوپی خه لیفه ی نارد بۆ لای قه یسه ر، جا ده ستیکرده باسکردنی رۆیشتن و چوونه که ی بۆلای، له ناو نه م باسه دا به لگه یه کی مه زن مه یه له سهر فره ژیری هیره قل، پاشان هیره قل هه رچی بارزگانی شامه بانگی کردو ناردی به

^۱ الاسراء (۶۰).

^۲ فتح الباری (۸/۲۵۰).

^۳ النجم (۱۷).

شوین ئەبو سوفیان (سەخری کۆپی حەرب) و ھاوڵەکانیدا لە بارەیی ئەو پرسیارە مەشھورانەوہ لیئ
 پرسین کە بوخاری و موسلیم پریوایەتیان کردوون وەک لە دواوە باسیان دیت، لەکاتیکیدا ئەبوسوفیان
 دەیویست کارەکەیی پیغەمبەر (ﷺ) بێنرخ و بچوک بکاتەوہ لای ھیرەقل، دەلیت: ئەبو سوفیان ووتی:
 ھیچ شتیک پێگەیی لی نەگرتم کە دژی قسە بکەم و لەبەر چاوی ھیرەقلی بخەم ئەوہ نەبیت پیم ناخۆش
 بوو درۆیەک بکەم لە لای ھیرەقلداو پیم بزانییت و پاشان برۆی بە ھیچ قسەییەکم نەمیانییت. دەلیت: ئەو
 قسەییەم بەبیرھاتەوہ کە ئەوشەوہی شەوڕەوی پیکرا باسی بکەم بۆی، دەلیت: وتم: ئەو پاشا
 ھەوالیکت بدەم؟ ھەتا بزانی کە ئەم کابرایە درۆدەکات؟ وتی: ئەو درۆیە کامەییە؟ دەلیت: وتم: پیمان
 دەلیت کە لەسەر زەمیننی ئیمەوہ لە مەککەوہ لە یەک شەو دا ھاووە بۆ ئەم مزگەوتەیی ئیوہ، مزگەوتی
 ئیلیا پاشان ھەر ئەو شەوہ گەراوہتەوہ لە پیش خۆرھەلاتندا بۆ لامان، وتی: بطریکی ئیلیا بەپاسەری
 قەیسەرەوہ بوو، بطریکی ئیلیا وتی: من ئەوشەوہم لە یادە، وتی: قەیسەر سەیری کردو وتی: تۆچۆن
 بەوہ دەزانی؟ وتی: من ھیچ شەویک ناخەوم ھەتا ھەموو دەرگاکی مزگەوت دانەخەم، ئا ئەو شەوہ
 ھەموو دەرگاگانم داخست تەنھا دەرگایەکیان نەبیت، بۆم دانەخرا، داوای یارمەتیم کرد لە
 خزمەتچیەکان و ئەوانەیی لە لام بوون کە دای بخەن، ھەرچیمان کرد بۆمان دانەخرا، وەک ئەوہی پال بە
 کیویکەوہ بنیین، دارتاشەکانیشم بۆ بانگ کرد سەیریان کردو وتیان: ئەم دەرگایە سەردەرگاو
 دیوارەکەیی کەوتووە بەسەردا، ناتوانین جولەیی پێبکەین ھەتا پۆژدەبیئەوہ ھەتا بزانی لەکوێوہ
 نیشتووەتەسەری، دەلیت: گەپامەوہ دوو دەرگاگەم واز لیھینا بە کراوہیی، کاتیکی پۆژم لی بووہوہ
 چوومەوہ بۆ لایان، ئەو بەردەیی لە سووچی مزگەوتەکەدا بوو کونی تی بووبوو، پاشماوہی بەستەوہی
 ولاغیکی پیوہ دیار بوو، دەلیت: وتم بە ھاوڵەکانم: ئەم دەرگایە ئەمشەو حەتمەن بۆ پیغەمبەرێک
 پگراوہ و بەکراوہیی مایەوہ، بێگومان ئەمشەو لەناو ئەم مزگەوتەیی ئیمەدا ئەو پیغەمبەرە نوێژی
 کردوہ. جا ئیتەر فەرموودەکەیی بە تەواوی باس ئەکات.

سوودیکی تر

حافیز ئەبولخەتتاب عومەری کۆپی دیحیە لە کتیبەکەیدا (التنوير في مولد السراج المنير) کە باسی
 فەرموودەیی ئیسرای کردوہ لە پێگەیی ئەنەسەوہ، قسەییەکی زۆری لەسەر وتوہ، قسەکەیی زۆر جوان و
 پڕ مانای کردوہ، پاشان دەلیت: بێگومان ئەو پریوایەتانەیی لە بارەیی ئیسراوہ ھاوون گەیشتووەتە
 پلەیی تەواتور لە عومەری کۆپی خەتتاب و علی و ئیبنو مەسعود و ئەبو زەرۆ مالیکی کۆپی سەسەعەو
 ئەبو ھورەیرەو ئەبو سەعیدو ئیبنو عەبباس و شەددادی کۆپی ئەوس و ئوبەیی کۆپی کەعبو
 عەبدوڕەحمانی کۆپی قورت ئەبو حەببەو ئەبو لەیلاش کە ھەردووکیان ئەنسارین، ھەرۆھا عەبدوڵای
 کۆپی عومەر و جابیرو حوزەیفەو بورەیدەو ئەبو ئەیوب و ئەبو ئومامەو سەمورەیی کۆپی جوندوبو

نه بولحه مراء و سوهه يبي پومي و نوموهانيه وه هتا عايشه و نه سمائي كچي نه بوبه كرى
سديقه وه (پره زاي خوا له هه موويان بيت) هه يانه به دريژي باسه كه ي هيناوه هه شيانه به كورتي
هيناويه تي، وهك له موسنه ده كاندا هاتووه، هه رچه نده پيوايه تي هه نديكيان مه رجي سه حيحي تيدا نيه،
بيگومان گشت موسلمانان كون له سهر فهرموده ي ئيسرا، ته نها بيدين و خوانه ناسان بپويان پيي نيه،

﴿يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾^۱ واته: ده يانه وييت پووناكي ديني خوا
بكورينه وه به (فووي) ده ميان و خوا پووناكي خوي ته واو ده كات با بيباوه رانيش پييان ناخوش بيت.

﴿وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِن دُونِي وَكِيلًا﴾^(۲) ذَرِيَّةَ مَنْ

حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾^(۳)

باسي موسا و به خشيئي ته ورات پيي

خوای گه وره ده فهرموويت: ﴿وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِن
دُونِي وَكِيلًا﴾ واته: كتيبمان دا به موسا و كردمانه پي نيشاندهر يك بو به رهي ئيسرائيل كه: جگه له

من با بريكار يكتان (وه كيل يكتان) نه بيت. كاتيک كه خوای گه وره باسي شه وره وي به به نده ي خوي
موحه مه د(ﷺ) ده كات پاشان ديته سهر باسي به نده و پيغه مبهرو كه ليمي خوي موسا (سه لامی خوای
ليبيت) زورجار خوای گه وره كه باسي پيغه مبهرو(ﷺ) ده كات له گه ليدا باسي موساش ده كات، كه
باسي قورئان ده كات له گه ليدا باسي ته وراتيش ده كات، بويه لييره يشدا كه باسي شه وره وي
پيغه مبهرو(ﷺ) ده كات له پاشان ده فهرموويت: ﴿وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾ واته: ته ورات، ﴿وَجَعَلْنَاهُ

هُدًى﴾ واته: كردوومانه به پي نيشاندهر، ﴿لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِن دُونِي وَكِيلًا﴾ واته: جگه
له من هيچ كه سيكي تر مه كه نه دوست و يارمه تي دهرو به رستراو، چونكه خودا په يامي ناردووه بو
هه موو پيغه مبهريك كه په وانهي كردووه كه ته نها هه ر نه و به رستن و شه ريكي بو دانه نين. پاشان
ده فهرموويت: ﴿ذَرِيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ﴾ واته: نه ي تورمه ي نه وانهي كه له گه لا نوحدا هه لمان گرتن

له و كه شتیه دا له بابي خوتان نوح بكن، ﴿إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾ به راستي نوح به نده يه كي زور
شوكرانه برتير بوو، سا ئيوه ش يادي نه و به هرهي منه بكن كه پيم داوون كه موحه مه دم(ﷺ) بو په وانه
كردوون، ئيمامي نه حمه د پيوايه تي كردووه له نه نه سي كوپي ماليكه وه (پره زاي خوای ليبيت) ده ليت:
پيغه مبهري خوا(ﷺ) فهرمووي: (بيگومان خوای گه وره رازييه له و به نده يه ي كه خواردنيك ده خوات يان

خواردنه وه یه كه ده خواته وه سوپاسی خوی له سه ر ده كات).^۱ موسلیم و ترمزی و نه سائیش پریوایه تیان کردوه هر به و شیوه یه.^۲ مالیک ده لیت له زهیدی کوپی نه سه له وه: به رده وام و له هه موو کاتی که سوپاسی خوی ده کرد. بوخاری لیته دا باسی فه رموده که ی نه بو زورعی کردوه له نه بو هوره یه وه که پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمویه تی: (من به پیزترینی مندالی ناده م له پوژی قیامه تدا) فه رموده که دریژه، تییدا هاتوه) خه لکی دین بو لای نوح ده لیتن: نه ی نوح بیگومان تو یه که م نیردراوی بو سه ر خه لکی سه ر زه مین، خوا به عه بدیکی شوکرانه بژیتر ناوی بردوی، تکامان بو بکه له لای په روه ردگارت).^۳ فه رموده که ی به ته واوی باسکرد.

﴿وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لُتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلِتَعْلَنَ عُلوًّا كَبِيرًا ۝٤﴾ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَٰئِهِمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ۝٥ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ۝٦ إِن أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنُتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسْتَوُوا وُجُوهُكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبَرَّوْا مَا عُلُوًّا تَبِيرًا ۝٧ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُثِمَ عُذْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ۝٨﴾

له ته وراتدا هاتوه که جووله که دوو جار ده ست ده دهنه خرا په کاری (له سه ر زه میندا)

خوی که وړه ده فه رموویت: ﴿وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لُتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلِتَعْلَنَ عُلوًّا كَبِيرًا﴾ وه هر له ناو کتیبه که دا نه وه ی ئیسرائیلیمان ناگادار کردوه که: ئیوه له و سه ر زه مینه دا دوو که پته ده ست ده دهنه به دفه پی و زور به توندی بایی هه وا ده بن و له خو ده گوپین. خوی که وړه باسی نه وه ی ئیسرائیل ده کات که بریاری داوه و ناگاداری کردوون له ته وراتدا، واته: له پیشه وه له و کتیبه دا که بوی ناروون هه والی پیداون که له سه ر زه میندا دوو جار هه لده سن به کاری خراپ و ناپه سه ند، خویان لی ده گوپیت و ده ست ده دهنه تاوان و ده ستدریژی کردنه سه ر خه لکی، وه ک نه م نایه ته ی که ده فه رموویت: ﴿وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ﴾^۴ چاکی و

^۱ احمد (۱۱۷/۳)، فه رموده یه کی سه حیحه.

^۲ مسلم (۲۰۹۵/۴)، تحفه الاحوزی (۵/۵۳۶)، النسائی فی الکبری (۴/۲۰۲).

^۳ فتح الباری (۶/۴۲۸).

^۴ الحجر (۶۶).

خرابی کاره که مان له بهر دهم دانا و ناگادارمانکرد، که له بهرې به یانیدا که هه لسان قریان تیده که ویت و دوا بپراو دهن، واته: له پیشه وه هه والمان دا به و به لایه که تووشی دهن و ناگادارمان کرد لئی.

به دهنه ری جوړه که له یه که م جاردا و توله لئ سهندنیان له سهر نه و به دهنه ری

خوای که وره دهنه رموویت: ﴿ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولَىٰ بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا

خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴾ واته: هر کاتیک به لئنی یه که میان له و دوچاره هاته جی، چند

عه بدیکی زور نازای خومان نه نیرینه سهرتان، گشت ولاتیان لئ تیک نه دهن، نه م برپاره یش جیه جی

ده بیت. واته: له خرابه کاری یه که م جاردا له شکریکمان له دروستکراوه کانی خومان زال کرد به سهریاندا

که زور توندوتیژو خاوهن هیژو پر چه ک بوون، نه م شوین بؤ نه و شوین ده گه پان به شوینیانداو

ولاته که یان داگیرکردن و به ناویدا هاتوچویان ده کردو له هیچ که سیک نه ده ترسان و باکیان نه بوو نه وهی

خودا برپاری دابو هاته جی، زانایانی ته فسیر له پیشینه و پاشینه رای جیاوازیان هه یه له سهر نه و

که سانه ی که زال بوون به سهریاندا نایا نه وانه کی بوون؟ له م باره یه وه ئیسرائیلیاتی زوره یه پیم باش

نیه له م ته فسیره دا به دریژی باسی بکه م و بیگیرمه وه، چونکه هندیکی هه لبه ستراوه و هندیک له

بیدینه کانیان دایان ناوه، هندیکیشیان له وانه یه راست بیت، به لام نیمه هیچ پیوستیه کمان پیی نیه،

سو پاسی خوا ده که ین که له کتیه که ی خویدا بؤی باس کردوین و پیوست به کتیه کانی تر ناکات

که له پیش نه م قورئانه وه هاتوون، خوای که وره و پیغه مبه ره که ی (ﷺ) بینیا زیان کردوین له وانه،

خوای که وره ناگاداری کردوین که کاتیک یاخی بوون و دهستیان دایه لاساری خوا دوژمنه کانی زال کرد

به سهریانداو ولاته که ی داگیرکردن به ناره زوی خویان هاتوچویان به ناو ماله کانیاندا ده کردو

سهرشوریان کردن و ملیان پی دانه واندن له بهرامبه ری نه و کاره خرابانه ی نه وان پیی هه لسان

په روه ردگارت ناهه قی له بهنده کانی خوی ناکات، چونکه نه وانه یاخی بوون و خه لکیکی زوریان له

پیغه مبه ران و زانایان له ناو بردو کوشتنیان، ئیبنو جه ریر پیوایه تی کردوه له یه حیای کوپی

سه عیده وه ده لیت: گویم له سه عیدی کوپی موسه یب بوو ده یوت: بوخته نه صر دای به سهر شامدا،

قودسی پیروزی پوخاندو تیکی داو خه لکه که ی کوشت، پاشان هات بؤ دیمه شق خوینیکی دی به سهر

خوله میشیکه وه بوو (ژیری سکل بوو) ده کولا. لئی پرسین نه م خوینه چیه؟ وتیان: بابو باپیرانمان

دیوه وایان کردوه، هر کاتیک نه و خوله میشه بکرایه به سهریدا نه ویش سهرده که وت. ده لیت: له سهر

نه و خوینه هه فتا هزار موسلمان و خه لکی تریشی کوشت.^۱ نه م پیوایه ته هه تا ده گاته سه عیدی کوپی

موسه یب سه حیحه و هه رنه مه مه شه وریشه، پاشان نه م بوخته نه صره دانیششت که هه موو پیاوما قول و

^۱ الطبری (۳۶۹/۱۷).

زاناکانی کوشتن به پرادهیه ک وای لیّهات که سیک نه ما که ته وراتی له به ربیّت، خه لکیکی ژوریشی گرتن و به دیلی و ده سته سهری بردنی، له کوپی پیغه مبه ران و کهسانی تریشیان تیدابوون، چهنده ها رووداوو به سهرهاتی تریش به سهریاندا هات باس کردنی ژوری دهوی.

خو نه گهر نه وهی راسته یان نزیکه له راستیه وه ده ستمان بکه وتایه چاک بوو بمان نووسیایه یان پیوایه تمان بکردایه والله أعلم، پاشان خوای گهره ده فهرموویّت: ﴿ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا﴾ واته: له پاشان کاریکی وامن کرد نیوه له وان به هیتر بن، هه ژماریشان ژورتر بیّت، به دارایی و نه وهیش یارمه تیمان پی گه یاندن، ﴿إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا﴾ واته: نه گهر نیوه چاکه بکه ن، چاکه له گهل خوتان ده که ن، نه گهر خراپه ییش بکه ن. خراپه له گهل خوتان ده که ن، وه ک خوای گهره له نایه تیکی تردا ده فهرموویّت: ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا﴾ واته: هه ر که سیک کاری چاک ده کات بوو خوی ده کات، که سیکیش خراپه ده کات له دژی خوی کردویه تی.

خراپه کاری جاری دووه

خوای گهره ده فهرموویّت: ﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ﴾ هه ر کاتی که به لینی دوایش هاته جی، واته: ده ستمان دایه وه خراپه کاری له جاری دووه میشدا دوزمنه کانتان هاتنه وه سهرتان ﴿لِيَسْتَوُوا وَجُوهَكُمْ﴾ واته: تا واتان لیبکه ن خه م و په ژاره له نیو چاوانتاند ده رکه ویّت و ملکه چ و سهرشورتان بکه ن و ﴿وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ﴾ واته: بشچنه ناو قودسی پیروژه وه ﴿كَأَمْ دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ واته: وه ک جاری پیشوش چوونه ناوی به ناره زووی خویان تییدا ده گه ران و ﴿وَلِيَسْتَبْرُوا مَا عَلَوْا تَبِيرًا﴾ واته: وه هه رچییه کیان ده سته که ویّت بیروخیّن و خابووری بکه ن، پاشان خوای گهره ده فهرموویّت: ﴿عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمُ وَإِنْ عُدتُمْ عُدْنَا﴾ واته: به لکو په روه ردگارتان بتانخاته بهر به زهیی خوی، نه گهریش تییه لچنه وه و ده ست بکه نه وه به خراپه کاری نیمه ییش تی هه لده چینه وه، زه بوون و سهرشورتان ده کهینه وه له دنیا داو له گهل نه و هه موو سزاو جه زره به یهش که له پوژی قیامه تدا بوومان داناون، بویه ده فهرموویّت: ﴿وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا﴾ واته: جه هه نه ممان کردوه به به ندیخانه و زیندان بوو کومه لی خوانه ناسان، هه رگیز ناتوانن بیّه ده ره وه لی. نیبنو عه بباس ده لیّت: ﴿حَصِيرًا﴾

واته: به ندیخانه.^۱ موجهید ده لیت: گیرده خون تئیدا.^۲ که سانی تریش هر وایان وتووه. حه سه ن ده لیت: فهرش ولانکه یانه.^۳ قه تاده ده لیت: نه وهی ئیسرائیل ده ستیان دایه وه خراپه کاری خوی گه وره نه م موجه مه ده وهاوه له کانی زالکرد به سه ریاند او ملکه چی کردن و سه رانه یشی لی سه ندن.^۴

﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ۝١﴾
وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝١٠﴾

وه سفکردنی نه م قورئانه

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا﴾ واته: بیگومان نه م قورئانه پئگایه ک پیشان ده دات که له گشت پئگا کان سه رپاستره، مژده ش ده دات به و خاوه ن باوه پانه ی ئاکار چاکن که پاداشتیکی گه وره یان بوهیه، خوی گه وره وه سفی کتیبه پیروژه که ی ده کات، واته: قورئان که چاکترین پئنیشانده رو پئک و پره وانترین پئگایه له ناو پئگا کانی ترده، مژده یش ده دات به و خاوه ن باوه پانه ش که به پئی په پره وی نه و مه ل سوکه وت ده کن که پاداشتیکی گه وره یان مهیه له پوژی قیامه تدا، ﴿وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ واته: نه و که سانه ش باوه پ به دواپوژ ناکه ن، ئازاریکی زور به ژانمان بو ناماده کردون، خوی گه وره له نایه تیکی ترده ده فهرموویت: ﴿فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ واته: مژده یان پی بده که تووشی جه زده به یه کی به ژان ده بن.

﴿وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ۝١١﴾

په له کردنی مروؤ و دوعا کردن له خوی

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ واته: مروؤ چون حه ز ده کات چاکه ی بو بیت، ئاواش ده یه ویت خراپی لی بقه ومی، مروؤ هر واه به په له یه، خوی گه وره باسی مروؤ ده کات که زور په له یه تی کاتی واهیه دوعای شه پ له خوی و مال و مندالی ده کات، واته: به مردن یان بیبه ش بوون له به زهیی خوا یان به مالکا ولی و ویران بوون و چهنده ها دوعای شه پی له و

^۱ الطبری (۳۹۰/۱۷).

^۲ الطبری (۳۹۰/۱۷).

^۳ الطبری (۳۹۰/۱۷).

^۴ الطبری (۳۸۹/۱۷).

^۵ الانشاق (۲۴).

جوره، نه گهر خواي گوره نزاكهي قه بول بكات به و نزايه له ناوده چن، وهك له ثايه تيكي تردا ده فهرموويت: ﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجْلُهُمْ﴾^۱ واته: نه گهر ههروهك مهردم له خوشي به په له ن، خودايش بو زيان ليدانيان به په له بووايه هه رزو له ناو ده چوون. موحاميدو ثيبنو عه باسو قه تادهيش هه ر وايا و توه.^۲ له پيشه وه له فهرمووده يه كدا باسما ن كرد كه پيغه مبهري خوا (ﷺ) فهرموويه تي: (نزا له خوتان مه كهن له سامانتاني مه كهن نه كا ريكه وتي كاتي وهرگرتني نزا بكن له لاي خداو قه بولي بكات تييدا).^۳ په له په لو دله راوكهي نه وه ي ئاده م وايا ن لي دهكات كه نزا له خويان بكن بويه خواي گوره ده فهرموويت: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾^۴ واته: مړو هه ر به په له بووه، سه لماني فارسو و ثيبنو عه بباس ليړه دا باسي به سه رهاتي ئاده م پيغه مبه ر ده كهن (سه لامي خواي ليبيت) كاتي ك كه ويستي هه ستيته سه ر پي، له پيش نه وه ي گيان بگاته قاچه كاني چونكه فووه كه له لاي سه ريه وه هات، كاتي ك كه گه يشته ميشتك و ده ماغي پژمي، وتي: سوپاس بو خوا (الحمد لله) خواي گوره فهرمووي: بهر به زه يي په روه ردگار ت بكه وي نه ي ئاده م، كاتي ك كه گه يشته چاوه كاني، چاوه كاني كرده وه، كاتي ك كه بلاوه ي كرد به نه نداهه كاني له شيدا واي ليها ت سه يري ده كردو به لايه وه سه ير بوو، ويستي هه لسيت پيش نه وه ي گيان بگاته قاچه كاني، نه يتواني هه لسيت، نه ي په روه ردگار م په له بكه پيش نه وه ي شه و داييت.^۵

﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتٍ فَمَحَوْنَاهُ آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ

وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلُّ شَيْءٍ فَضْلَنَاهُ تَفْصِيلًا﴾^(۱۲)

شه وو پوژ به شيكن له نيشانه كاني ده سه لاتي به ره راواني خوا

خوای گوره ده فهرموويت: ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَاتٍ فَمَحَوْنَاهُ آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ

مُبْصِرَةً﴾ واته: شه وو پوژمان به دوو نيشانه نيشان دان، نيشانه ي شه ومان كوژانده وه نيشانه ي

پوژيشمان كرده هوي بينين، خواي گوره منه ت دهكات به سه ر به نده كانيدا به نيشانه گوره كاني

خوي له وانه: جياوازي شه وو پوژ كه به شه و نارام ده گرنو به پوژيش ده گه پرينو بلاوه ده كهن به شوين

كاروكا سپيداو ريگاي دورو دريژي بو ده پرن، بو نه وه ي به و نيشانانه ژماره ي پوژو هه فته و مانگو

^۱ يونس (۱۱).

^۲ الطبري (۳۹۴/۳۹۳/۱۷).

^۳ مسلم (۲۳۰۴/۴).

^۴ الطبري (۳۹۵/۳۹۴/۱۷).

سال بزانی، وه نهو کاتانهش بزانی که دیاری دهکهن و دای دهنن تیده پهریت بۆ قهرزدان و
 وهرگرتنه وهی و بۆ عیبادهت و مامه له کردن و شت به کری گرتن و به کریدان و زۆر شتی تریش، بۆیه
 خوی گهره ده فهرموویت: ﴿لَتَبْتَغُوا فِضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ﴾ تا بگهرین به شوین پوزیدا که په روهردگارتان
 پیتانده دات له نیش و کار و هاتوچۆ و هر شتیکی تر دا، ﴿وَلَتَعْلَمُوا عِذَّ السَّيِّئِينَ وَالْحَسَابَ كُلَّ شَيْءٍ
 فَضَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا﴾ واته: تا ژماره ی ساله کان و ژماره ی تریش بزانی و لیتان تیک نه چیت و نیمه ش هه موو
 شتیکیان به وردی شی کردووه ته وه. خو نه گهر زه مانه هه مووی وهك يهك بووایه و به شیوازیک
 برۆیشتایه، هیچ شتی که مانه تان نه ده زانی، وهك خوی گهره ده فهرموویت: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ
 عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَن إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيَكُم بِضِيَاءٍ أَوْ لَاسَمْعُونَ﴾ (۷۱) قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن
 جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ مَن إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيَكُم بَلِيلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَوْ لَاسَمْعُونَ
 (۷۲) وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ^۱
 واته: بلی: چون بیرده که نه وه نه گهر خودا شهوتان هینده لی دریز بکاته وه، که تا قیامت نه بریتته وه؟
 جگه له خوا کی شیوی په رستنه، پووناکیان بۆ بینیت؟ ئایا نابیس؟ بلی: ئیوه چون بیرده که نه وه
 نه گهر خودا پوزتان هینده لی دریز بکاته وه هه تا قیامت بخایه نیت؟ غهیری خوا چ په رستوویه ک
 ده توانیت شه ویکتان بۆ دابنیت، که ئیوه تییدا نارام بگرن؟ ئایا نابین؟ له به زهیی خودایه که شه و
 پوزی والیکردووه بۆتان که تییدا نارام بگرن و پوزیشی تیادا به دهست بینن، به لکو ئیوه شوکری
 بکن. وه فهرموویه تی: ﴿نَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ (۷۱) وَهُوَ
 الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَجَاءَتْ بِهِ سُحُبًا فَخَرَّتْ بِهِ وَأَنزَلَ مِنْهَا نَاحْلًا وَجَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِيَتَوَكَّلُوا عَلَيْهَا وَتَتَوَكَّلُوا
 عَلَيْهَا وَجَعَلَ لَكُمُ النَّهَارَ لِيَتَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِمْ وَمَا يَتَأْكُلُونَ إِلَّا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا يَسْتَكْبِرُونَ^۲
 واته: پاك و بینگهرد و پیرۆزه
 نهو (خوایه ی) که له ناسماندا چهند خولگه (بورج) ی دروست کردووه و دایناوه له ناسماندا خوریکی
 پرشنگدار و مانگیکی پووناککه ره وه (بۆ زهوی)، نهو خودایه زاتیکه شه و پوزی به جیی یه کتر
 داناوه (به دوی یه کدا دین و شوین یه کتر ده گرنه وه) بۆ نه وکه سه ی بیه ویت بیربکاته وه یا بیه ویت
 شوکرانه بزیری خوابکات. فهرموویه تی: ﴿وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾^۲ واته: ئالوگویی شه و پوزیش
 به دهستی نه وه. وه فهرموویه تی: ﴿يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ

^۱ القصص (۷۱-۷۲).^۲ الفرقان (۶۱-۶۲).^۳ المؤمنون (۸۰).

وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝^۱ واته: شهو دههینیت به سهر پۆژداو پۆژ دههینیت به سهر شهوداو خۆرو مانگی پام هیناوه هه ریه که یان تا ماوهی دیاریکراو (بۆیان) دهگه پین بیدار به هه ر نهو (خوا) زالی لیبوردهیه. ئاسمانه کان و زه مینی به راست وه دی هیناوه، شهو ده پپچیت به پۆژه وه و پۆژیش ده پپچیت به شهو وه، خۆرو مانگیشی پام هیناوه، هه ریه که تا کاتی دیاریکراو دین و ده چن، باش بزنان: به ده سه لات و خه تا پۆش هه ر خۆیه تی، وه فهرموویه تی: ﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ حُسْبَانًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ۝^۲ واته: په رده ی شهوگار لاده دات و سپیده تان بۆ ده خاته پروو، شهوی بۆ ئارامگرتن و خۆرو مانگی بۆ ژماره ی ئیوه سازداوه، خوای خاوه ن ده سه لاتی زانا نه م کاره ی کردوه، وه فهرموویه تی: ﴿وَأَيَّاهُمْ إِلَيْهِ نَسْلُخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ۝^{۳۷} وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ۝^۳ واته: بۆ نه وانه، شهویش هه یه له نیشانه کان، ئیمه پۆژی لی داده پنین و له ناکا و تاریکیان به سهر دا دیت، خۆریش به ره و شوینی خۆی له گه پاندایه و که له خاوه ن ده سه لاتی زانا وه یه، نه و فهرمانه ی پیدراوه، واته: شهوی کردوه به نیشانه یه که مانگی تیا دهرده که ویت و پۆژیشی کردوه به نیشانه یه که خۆری تیا هه لدیت، پووناکی مانگی له پووناکی خۆر جیا کردوه ته وه بۆ نه وه ی هه ر یه کیکیان وه که خۆی بناسریت، وه که فهرموویه تی: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السَّيِّنِ وَالْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ ۝^۴ واته: هه ر خۆیه تی خۆری کرده تیشکده رو مانگیشی کرده تریفه دارو چهند قوناغی بۆ دیاریکرد هه تا ژماره ی ساله کان و حیسابتانی پی بزنان، خوا نه مانه ی به راستی وه دی هیناوه، هه تا ده گاته: ﴿لَا يَسْتَرْ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ۝^۵ واته: زۆر به لگه هه ن بۆ نه وانه ی که له خواترسن، وه فهرموویه تی: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۝^۶ واته: دهرباره ی مانگ نویبونه وهیش لیت دهرسن، بلی: بۆ زانینی وهخت و چوونه حه جی خه لکی سودبه خشه، ئیبنو جوره یج ده لیت: له عه بدولای کوپی که سیره وه له م ئایه ته دا: ﴿فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ

^۱ الزمر (۵).^۲ الانعام (۹۶).^۳ یس (۳۷-۳۸).^۴ یونس (۶-۵).^۵ البقرة (۱۸۹).

وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً ﴿١٣﴾ دهلئت: مه به ست پی تاریکی شه وو پووناکی پوژه^۱. ئیبنو جورهیج دهلئت: له مواجهیده وه: خوړ نیشانه ی خوړو مانگیش نیشانه ی شه وه، ﴿فَحَوَّنَا آيَةَ اللَّيْلِ﴾ دهلئت: نه و په شاییه ی ناو مانگه، خودا هر به و شیوه یه دروستی کردوه^۲. ئیبنو نه بی نه جیح دهلئت: له ئیبنو عه بیاسه وه: ﴿وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ﴾ دهلئت: واته: شه وو پوژمان کردوه به دوو نیشانه، خودا به و شیوه یه دروستی کردون^۳.

﴿وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا﴾ ﴿١٤﴾ أَقْرَأَ كِتَابَكَ كَفَى

بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٥﴾

هه موو که سیك كار نامه ی خو ی له گه لدایه

دوای نه وه ی خوی گوره باسی شه وو پوژو نه و شتانه یکرد که مروژ پی هه لده سیټ تیایاندا ده فهرمویت: ﴿وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾ واته: کارنامه ی هه موو که سیكمان (وهك ته وق) له ملی کردوه، (طائر) هه مووکاریکی نه م مروژه که نه بریت بوئاسمان، وهك مواجهیدو ئیبنو عه باسو که سانی تریش ده لئن هه رچی کردوه له چاکه و خراپه به په رسه لی و پاداشتی له سهری ده دریتته وه چاکه به چاکه و خراپه یش به توله لی سهندن^۴. ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ واته: ئینجا هر که سیك به نه ندازه ی هه ره وردیله یهك چاکه ی کردیت ده بیینیتته وه و هر که سیك به نه ندازه ی هه ره وردیله یهك خراپه ی کردیت ده بیینیتته وه. هه روه ها ده فهرمویت: ﴿عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ﴾ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ واته: دوو فریشته که له راست و له لای چپیه وه دانیشتون، هه موو وته یهك له ده میه وه ده رچیت چاودیریکی به سهره وه یه و ده ینوسیټ. وه ده فهرمویت: ﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ﴾ ﴿١٠﴾ كِرَامًا

^۱ الطبري (۳۹۶/۱۷).

^۲ الطبري (۳۹۶/۱۷).

^۳ الطبري (۳۹۷/۱۷).

^۴ الطبري (۴۰۰/۳۹۸/۱۷).

^۵ الزلزلة (۸-۷).

^۶ ق (۱۸-۱۷).

کَنِبِينَ ﴿۱۱﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿۱﴾ واته: بیگومان چند چاودیریکتان به سهره وهیه، که به پیزو نووسهرن، هرچی بکن دهیزانن. وه ده فهرموویت: ﴿إِنَّمَا تُجْرُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ ^۲ واته: بیگومان پاداشت ده درینه وه له سهر نه وهی که دهیکن. وه ده فهرموویت: ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ﴾ ^۳ واته: هر که سیک خراپه یه ک بکات پاداشتی ده دریتته وه. مه به ست لیژده دا نه وهیه که هرچی کرداری نه وهی ناده مه چ گهره بیت یان بچوک هه مووی حیساب کراوه له سهری و به یانیان و ئیواران و به شهوو به پوژ له سهری ده نووسریت. پاشان خوی گهره ده فهرموویت: ﴿وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا﴾ ^۴ واته: له پوژی قیامه تدا به نووسراوی سهر ئاواله پیشانی ده دهین، واته: گشت کرداره کانی بو کۆده کهینه وه له پوژی قیامه تدا پیشانی ده دریت، یان به دهستی راستی وهریده گریت نه گهر له به رخته وهران بو یان به دهستی چه پی وهریده گریت نه گهر له به دبه ختان بو، ﴿مَنشُورًا﴾ به سهره لپچراوهیی و به کراوهیی، خوی و کهسانی تریش ده یخویننه وه که هه موو کرداره کانی له سهره تای ژیانیه وه هتا کوتایی هه ژمار کراوه له سهری. وه ک خوی گهره له نایه تیکی تردا فهرموویه تی: ﴿يُبَيِّتُوا الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ﴾ ﴿۱۲﴾ بِلِ الْإِنْسَانِ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿۱۱﴾ وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرُهُ ﴿۱﴾ واته: له و پوژده دا ناده می هه والی پی ده دریت له وهی که پیشی خستوه و دوی خستوه (له چاکه و خراپه)، به لکو ناده می ئاگاداره به حالی خوی، با بره بیانوی زوریش بینیتته وه. بویه لیژده دا ده فهرموویت: ﴿أَقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا﴾ ^۵ واته: نامه ی خۆت بخویننه وه، نه مرو ئیتر خۆت حیساب بو خۆت بکه، واته: تو هیچ نامه قیه کت لی ناکریت و هیچیشت له سهر نانوسریت ته نها کرداره کانی خۆت نه بیت، چونکه خۆت دانت ناوه به گشت نه و شتانه دا که کردوته، هیچ که سیک نه وهی کردوویه تی له بیر ناچیتته وه، هر که سه و نامه ی خوی ده خوینیتته وه، خوینده وار بیت یان نه خوینده وار، خوی گهره که ده فهرموویت: ﴿الزَّمَنَةُ طَارَءٌ فِي عُنُقِهِ﴾ ^۶ واته: هر که سه و نامه ی کرداری له ملی ده کریت بویه باسی ملی کردوه، چونکه مل یه کیکه له نه ندانه که م وینه کانی لاشه، وه هر که سیک شتیک کرایه گردنی ده ربازبوونی نیه لی به هیچ شیوه یه ک، موعه مهر ده لیت له قه تاده وه ﴿الزَّمَنَةُ طَارَءٌ فِي

^۱ الانفطار (۱۰-۱۲).^۲ التحريم (۷).^۳ النساء (۱۲۳).^۴ القيامة (۱۲-۱۵).

عُنُقِهِ. واته: کرداره که ی. ﴿وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾ واته: نه و کرداران ی بۆ دهرده خهین. ﴿كَتَبْنَا يَلْقَاهُ مَنشُورًا﴾ موعه مهر ده لیت: هسه نی به سری نه م نایه ته ی خوینده وه ﴿عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قِیْدٌ﴾ ده لیت: خوی گهره ده فهرموویت: نه ی نه وه ی ناده م نامه ی کردارتم ناماده کردوه دوو فریشته ی به پزیشم کردوه ته بریکار یه کیکیان له لای راست و نه ی تریان له لای چپ، نه وه ی له لای راسته وه یه چاکه کانت دهنوسیت و نه وه یش له لای چپته وه خراپه کانت دهنوسیت و ده پاریزن. کرداری که م بکه ی یان زور کاتیک که مردی په پاوو نامه کت ده پچریتته وه. له ملت ده کریت، له ناو گوره که تدا له گه لئدایه، هتا پوژی قیامت که دیته ده ره وه نامه کت به کراوه یی نیشان ده دریت، بیت ده لی: نامه کت بخوینه ره وه، سویند به خوا نه و که سه ی که وای کردوه که خوت حیسابی کرداره کانی خوت بکه ی دادپه روه رانه له گه لئت جولاهه ته وه. نه مه قسه یه که یه کیکه له قسه زور جوانه کانی هسه ن (په حمه تی خوی لیبت).

﴿مَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا نَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ

نَبَعَتْ رَسُولًا ﴿١٥﴾

هیچ که سیك کولی تاوانی که سی تره ه لئاگریت

خوی گهره ده فهرموویت: ﴿مَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ﴾ واته: که سیك شاره زای ریگه بیت شاره زاییه که ی بۆ خوی به سووده، واته: هر که سیك شوین هق که وتبیت و په پره وی سونه تی پیغه مبه رانی خوی کردیت، نه وه نه و که سه خیرو چاکه ی بۆ خوی وه ده ست هیناوه ﴿وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا﴾ واته: هر که سیکیش له پی ده رچیت، نه و له پیده رچوونه ی له دژی خویه تی، واته: هر که سیش له پی هق لابات و له سه ری بترزیت نه وه تاوانی له دژی خوی کردوه، بۆ خوی ده که ریته وه و نه بی باجه که شی دعات، پاشان ده فهرموویت: ﴿وَلَا نَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾ واته: که س گونا می که س ه لئاگریت، به لکو هر که سی تاوانکاره نه وه نامه قی به رانبهر خوی کردوه. وه ک خوی گهره ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جَمِلِهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ﴾^۱ واته: نه که ر گران باریک داوا بکات له که سیك شان بداته ژیر باره که ی، خو ناداته ژیر باره که ی و هیچی بۆ ه لئاگریت باخرم و که سیشی بیت، هیچ دژایه تییه ک نیه له نیوان نه م نایه ته و نه و نایه ته دا که ده فهرموویت: ﴿وَلِيَحْمِلُوا أُنْقَالَهُمْ

^۱ الطبری (۱۷/۴۰۰).

^۲ الفاطر (۱۸).

وَأَنقَالَا مَعَ أَثْقَالِهِمْ^۱ واته: بارگرانی خویان و بارگرانی خه لکی تریش له گه ل خویان مه لده گرن. یان نه و
 نایه ته ی که ده فەرموویت: ﴿وَمِنَ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾^۲ واته: تاوانی نه وانه ش
 مه لده گرن که به بی زانست نه وان له پئیان لاده دهن، چونکه نه وانیه بانگه شه بو بی دینی ده کهن دوو
 تاوان مه لده گرن، تاوانی خویان و تاوانی نه وانیش که له ریگه لایان ده دهن، به بی نه وهی هیچ له
 تاوانی نه وانه که م بکه نه وه و باری گرانیان سووک بکه ن یانی: له بری نه وان کۆلی گونا مه لئا گرن.
 نه مهیش له دادپه روهی و به زهیی خودایه بو به نده کانی خوی.

سزادان نیه دواي پهوانه کردنی پیغه مبه ران نه بییت

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا﴾^۳ واته: تا پیغه مبه ر نه نیرین سزا له
 لای ئیمه وه نیه، لیږه دا باسی دادپه روهی خوای گه وره ده کات که سزای هیچ که سیك نادات مه تا
 به لگه ی ته وای بو نه نیریت به و پیغه مبه ریه بوی پهوانه ده کات، وه ک ده فەرموویت: ﴿كَلَّمَآ الْفَىٰ فِيهَا
 فُوجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ﴾^۴ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنشَأْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ
 کبیر^۵ واته: هرچه ند ده سته یه ک فپی بدریته ناگروه وه ده رگاوانه کانی دۆزه خ پرسیاریان لی ده کهن
 ئایا پیغه مبه ریکی ترسینه رتان بو نه هاتروه (له دنیا دا)، وتیان: به لی بۆمان هاتروه به لام به درۆمان
 ده زانی و ده مان وت (پیتی) خوا هیچی نه نار دوه ته خواره وه ئیوه به س له گومراییه کی گه وره دان. وه
 نه م نایه تهیش که خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا
 فَتَحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ
 يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا بَلَىٰ وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾^۶ واته: نه وسا نه وانیه بیباوه پ بوون
 پاپیچ ده کرین بو دۆزه خ کومه ل کومه ل تا کاتیک دینه (نزیکی) دۆزه خ ده رگاوانی ده کرینه وه و
 ده رگاوانه کانی دۆزه خ به وان ده لئین: ئایا پیغه مبه رانتان له خوتان بو نه هات که نایه ته کانی
 په روه ردگارتان به سه ردا بخویننه وه و بتانترسیتن له گه یشتنتان به م پۆزه؟ ده لئین: به لی (هاتن
 ناگاداریان کردین) به لام بریاری سزا دراوه به سه ر (ئیمه ی) بیباوه پدا. وه ده فەرموویت: ﴿وَهُمْ

^۱ العنکبوت (۱۳).

^۲ النحل (۲۵).

^۳ الملك (۸-۹).

^۴ الزمر (۷۱).

يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ^۱ واته: نهوانه له دۆزه خدا هاوار ده کهن (ده لاین) نهی په روه ردگارمان (له دۆزه خ) دهرمان بیته تا کرده وهی چاک بکهین جیاواز له وهی ده مانکرد (وه لام ده درینه وه) نایا ته مه نمان دریژ نه کردن نه وندهی نه وهی دهیه ویت بیر بکاته وه تیایدا بیر بکاته وه و ترسینه رتان بونه هات؟ دهی نهو سزایه بچه ژن چونکه هیچ یاریده دهریک بۆ (بیباوه) سته مکاره کان نه.

پرسی نهو مندالانهی که ههر به مندالی نه مرن

باسیک ماوه لیږده دا که پیشه وایانی نه م نومه ته په حمه تی خویان لیبت له دیرزه مانه وه هه تا نیستایش کیشه یان له سهری هیه، نهویش نهو مندالانن که به بچوکی مردوون یان دهرمن و بابو باپیرانیان خوانه ناسن، نایا فهرمانی شهرع چیه دهریاره ی نهو مندالانن هه روه ها دهریاره ی نهو شیت و که پرو پیره خله فاوانه ی که هه موو شتیکی له بیرچووه ته وه یان نهوانه ی نه هلی (فیطره) ن و له چه رخیکا مردوون که بانگه وازیان پی نه گیشته وه؟ نه مانه چه ندین فهرمووده دهریاره بان هاتوه به یارمه تی خوی گه وره من بۆتان باس ده که م.

فهرمووده ی یه که م: نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه سوه دی کوری سه ریه وه که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرموویه تی: (چوار که س به لکه ده میننه وه بۆخویان له پوژی قیامه تدا، پیاویکی که پ که هیچ شتیک نابیسیتیت، پیاوی بیغه قل (أحمق))، پیاوی پیرو به سالاجوو، پیاویک که له چه رخیکا مردووه بانگه وازی پی نه گیشته وه، که په که ده لیت: په روه ردگارم نیسلام هات و من هیچ شتیکم گوی لی نه بووه، بی عه قلیش ده لیت: په روه ردگارم نیسلام هات مندالان به ردبارانیان ده کردم، به سالاجوو که یش ده لیت: په روه ردگارم نیسلام هات من هیچ شتیکم له بیر نه مابوو، نهو که سه یش که مردووه و بانگه وازی نیسلامی پی نه گیشته وه ده لیت: په روه ردگارم، پیغه مبه ر نه هاتوه بۆ لام له لایه ن توه، که په یمانم لی وهرگریت که په یره وی بکه م، ده نیږیت به دواياندا که برؤنه ناو ناگر، سویند به و که سه ی گیانی موحه مه دی به ده سته، نه گه ر بچوونایه ته ناوی نهو ناگره ساردیکی بی زیان ده بوو بۆیان. هه ر به و سه نه ده فهرمووده یه کی تر به هه مان شیوه پیوایه ت کراوه له قه تاده وه له حه سه نه وه له نه بو پافیه وه له نه بو هوره یره وه به لام له دوايیه که یدا هاتوه: (هه ر که سیك بچوایه ته (نهو ناگره) ساردیکی بی زیان ده بوو بۆی، هه ر که سیش نه چوایه ته ناوی پاده کیشرایه ناوی). ^۲ (نیسحاقی کوری

^۱ الفاطر (۳۷).

^۲ احمد (۲۴/۴)، سه نه ده کانی سه حیه.

پاهه‌وه‌یه) یش پیوایه‌تی کردووه له مه‌عازی کوپی هیشامه‌وه مهر به‌و شیوه‌یه.^۱ به‌یه‌قیش له کتیبی (الاعتقاد) دا پیوایه‌تی کردووه ده‌لئیت: سه‌نه‌ده‌کانی پاستن. ئیبنو جهریر پیوایه‌تی کردووه له‌فه‌رمووده‌که‌ی مه‌عمه‌ره‌وه له مه‌مامه‌وه له نه‌بوهره‌یره‌وه به مه‌رفوعی هیناویه‌تی، پاشان نه‌بوهره‌یره ده‌لئیت: نه‌گه‌ر حه‌ز نه‌که‌ن بۆپاستی نه‌مه‌ ئایه‌تی ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ بخوینن.^۲ مه‌عمه‌ریش مهر به‌وشیوه‌یه پیوایه‌تی کردووه له عه‌بدولای کوپی تاوسه‌وه له باوکیه‌وه له نه‌بوهره‌یره‌وه به‌مه‌وقوفی.^۳

فه‌رمووده‌ی دووه‌هه‌م: له نه‌بوهره‌یره‌وه (په‌زای خوی لیبت) که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: هه‌موو له دایک بوویه‌ک له‌سه‌ر سروشت (ئیسلام) له دایک ده‌بیئت، بابو دایکی ده‌یکه‌نه جووله‌که‌ یان گاور یان ناگر په‌رست (مه‌جوسی) وه‌ک چۆن ئاژه‌لیکی ساغ وته‌واو به‌چکه‌یه‌کی ساغ و ته‌واوی ده‌بیئت ئایا هه‌ست به‌هیچ که‌مو کوپی و نو‌قسانیه‌ک ده‌که‌ن تییدا بیئت؟). له پیوایه‌تیکی تردا هاتووه، ده‌لئین: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئایا نه‌وه‌ی به‌مندالی ده‌مریت چۆنه؟ فه‌رموی: (خودا باش ده‌زانیت به‌وه‌ی که‌ کردوویانه).^۴ ئیمامی نه‌حمه‌د پیوایه‌تی کردووه له نه‌بوهره‌یره‌وه (په‌زای خوی لیبت) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) که فه‌رموویه‌تی: (مندالی موسلمانان له‌ناو به‌هه‌شتدان، ئیبراهیم پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوی لیبت) ده‌سته‌به‌رو که‌ فیلیانه).^۵ له سه‌حیحی موسلیمدا هاتووه له عه‌یازی کوپی هه‌ماده‌وه له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) له خوی گه‌وره‌و بالاده‌سته‌وه که فه‌رموویه‌تی: (من به‌نده‌کانم دروست کردووه به‌ئیمانداري).^۶ له پیوایه‌تیکی تری جگه له‌وه‌دا هاتووه، دروستم کردوون به‌موسلمانان.

فه‌رمووده‌ی سێیه‌هه‌م: له سه‌موره‌وه (په‌زای خوی لیبت) که‌ حافیز نه‌بوه‌کری بورقانی پیوایه‌تی نه‌کات لیوه‌ی له‌و کتیبیدا که‌ ناوی (المستخرج علی البخاری) یه له فه‌رمووده‌که‌ی عه‌وفی نه‌عرا بیه‌وه له نه‌بو په‌جائی عه‌تاریدیه‌وه له سه‌موره‌وه (په‌زای خوی لیبت) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (هه‌موو له دایک بوویه‌ک له سه‌ر سروشت (ئیسلامه‌تی) له دایک ده‌بیئت) خه‌لکی بانگیان کرد: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری

^۱ الطبرانی (۲۸۷/۱)، سه‌نه‌ده‌کانی سه‌حیحه.^۲ الطبري (۴۰۳/۱۷).^۳ القرطبي (۲۳۲/۱۰).^۴ البخاري (۱۳۸۵)، مسلم (۲۶۵۸).^۵ أحمد (۳۲۶/۲)، مجمع (۲۱۹/۷).^۶ مسلم (۲۸۶۵).

خوا (ﷺ) مندالی بتپہرستانیش؟ فرموی: (مندالی بتپہرستانیش)^۱، تہہرانیس پیوایہ تی کردوہ لہ
سہمورہوہ دلایت: پرسیارمان لہ پیفہمبہری خوا کرد (ﷺ) لہ بارہی مندالی بتپہرستانہوہ
فرموی: (نہوانہ خزمہ تکاری نہہلی بہہشتن)^۲.

فرمودہی چوارہم: لہ مامی حسنائہوہ نیمامی نہحمہد پیوایہ تی کردوہ لہ حسنائی کچی
مہعاریوہ کہ لہ بہنی صہریمہیہ دلایت: مامہم بوی گیرامہوہ وتی: نہی پیفہمبہری خوا (ﷺ) کی
لہناو بہہشتایہ؟ پیفہمبہر (ﷺ) فرموی: پیفہمبہر لہناو بہہشتایہ، شہید لہ ناو بہہشتایہ،
مندال لہ بہہشتایہ، زیندہ بہچال لہ بہہشتایہ)^۳.

وورد کردنہوہی نہم باسہ چاک نیہ!

لہبہر نہوہی قسہکردن لہسہر نہم باسہ پیویستی بہ بہلگی زور چاک و راست مہیہ، مہندی
کہسیش لہم بارہیوہ قسہدہکات و زانیاری تہواوی لانیہ کہ لہلایہن خوداو پیفہمبہرہوہ (ﷺ)
وہریگرتبیت، بویہ کومہلک لہ زانیان پییان چاک نیہ زور قسہی تیدا بکریت، نہم پایہ پیوایہ ت کراوہ
لہ نیبنو عہباس و قاسمی کوپی موحمہدی کوپی نہبو بہکری صدیقہوہ و موحمہدی کوپی
حہنیفہ و کہسانی تریشہوہ^۴. نیبنو حہبانیش لہ صہحیحہ کیدا میناویہ تی لہ جہریری کوپی حازمہوہ
دلایت: گویم لہ نہبو پرجائی عہتاریدیوہ بوو وتی: گویم لہ نیبنو عہباس بوو (پہزای خویان
لیبت) کہ لہسہر مینبہرہوہ دہیوت: پیفہمبہری خوا (ﷺ) فرمویہ تی: (بہردہوام کاری نہم نومہ تہ
لہ ماتدایہ-یان وتی بہرہو یہکبونہ- بہمہرجی باسی مندال و قہدہر نہکەن). نیبنو حہبان دلایت:
مہبہستی مندالانی بتپہرستانہ^۵. ہر بہم شیوہیہ نہبو بہکری بہزاریش پیوایہ تی کردوہ لہ پیگی
جہریری کوپی حازمہوہ. پاشان نہلی: بہدلنیاپیہوہ کومہلکیش نہم قسہیان پیوایہ ت کردوہ لہ نہبو
پہجانہوہ نہویش لہ نیبنو عہباسہوہ بہلام بہ مہوقوفی^۶.

﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَرْنَاهَا تَدْمِيرًا﴾ (۱۶)

^۱ البخاری (۷۰۴۷).

^۲ المعجم الکبیر (۲۴۴/۷)، مجمع (۲۱۹/۷)، فرمودہیہ کی لاوازه.

^۳ احمد (۵۸/۵)، فتح الباری (۲۴۶/۳).

^۴ احمد (۷۳/۵).

^۵ ابن حبان (۲۵۶/۱).

^۶ کشف الاستار (۳۵/۳).

خویندنه وه گانی (أمرنا) و مانا گانی

خوای گوره ده فەرمووئیت: ﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَرْنَاهَا

نَدْمِيرًا﴾ واته: هر کاتیک ویستمان شاریک قریکه یین فەرمانی به خیر ده دهین به سەر ده وه له مهنده

خوشگوزه رانه گانی نه واند، که چی نه وان یه کسەر نافه رمانی ده ست نه ده نی و یه کسەر هس سزادانیان

له سەر ده سه پیئت و پیویست ده بیئت، نه وساکه ویرانی ده که یین و تیکی ده هارین. قورئان خویننه کان

جیاوازیان هیه له خویندنه وهی ﴿أَمَرْنَا﴾ به ناویانگترین خویندنه وه ﴿أَمَرْنَا﴾ به ته خفیفی

خویندوویانه ته وه، به بی ته شدید، زانایانی ته فسیریش پایان جیاوازه له مانا که یدا، هندی و توویانه:

واته: هانی خوشگوزه رانه کان ده دهین بۆ به دفه پی و خراپه کاری، نه مهش فەرمانیکی قه ده ریه، وه

نه م ئایه ته که خوای گوره ده فەرمووئیت: ﴿أَتَيْنَاهَا أَمْرًا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا﴾^۱ واته: هتا کاتی فەرمانی

ئییمه ی دیته سەر به شه و یان به پۆژ، دیاره بیگومان خودا فەرمان نادات به به دفه پی و خراپه کاری،

بۆیه و توویانه: یانی پامیان دینیت له سەر کاری به دپه وشتی و خراپه کاری و سزایان له سەر پیویست

ده بیئت و جه زره به ده درین، هندیکی تر نه لئین: واته: فەرمانمان پی کردوون به گوپرایه لی و خواناسی

که چی نه وان به دفه پی و خراپه کاریان کردوه. بۆیه شایه نی تۆله لیسهندن بوون، ئیبنو جهریر

پروایه تی کردوه له ئیبنو عه بباسه وه^۲. سه عیدی کوپی جوبه یریش هر وای وتوه^۳. عه لی کوپی

ته لحه ده لئیت له ئیبنو عه بباسه وه له مانای نه م ئایه ته دا: ﴿أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا﴾ ده لئیت:

خراپه کاره کانمان زال کرد و ده ستیان دایه به دفه پی و خراپه کاری، کاتیک که هه ستان به و سه رپیچی و

خراپه کاریه خودا به و سزایه له ناوی بردن. نه مهش مانای نه و ئایه ته یه که خوای گوره ده فەرمووئیت:

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَرًا مُجْرِمِيهَا﴾^۴ واته: هه رئاوه ها ئیمه تاوانکارانی هه رکومه لیکمان

کردوه ته خاوهن ده سه لات له ناویاندا ده ستیاداوه ته نه فرهت و فیلکردن^۵. نه بولعالبه و موجهیدو

په بیعی کوپی نه نه سیش هر وایان وتوه^۶. عه وفی ده لئیت: له ئیبنو عه بباسه وه: ﴿وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ

^۱ یونس (۲۴).

^۲ الطبری (۴۰۳/۱۷).

^۳ الطبری (۴۰۳/۱۷).

^۴ الانعام (۱۲۳).

^۵ الطبری (۴۰۴/۱۷).

^۶ الطبری (۴۰۴/۱۷).

قَرْنَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا ۝ واته: ژماره‌ی خرابه‌کارانمان زور کردووه^۱. عیکریمه و جه‌سه‌ن و زه‌حاک و قه‌تاده‌ش هر وایان وتوو^۲. عه‌وفی له نیبنو عه‌بیاسه‌وه نه‌گی‌ریتته‌وه مانای نه‌م نایه‌ته‌ی ۝ وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْنَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا ۝ واکردوو و فهرمویه‌تی: نانی ژماره‌ی تاوانبارانمان زور کردوو، عه‌کریمه و جه‌سه‌ن و زه‌حاک و قه‌تاده‌ش هرهمان قسه‌ده‌کن. له مالیکیشه‌وه له زوهریه‌وه: ۝ أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا ۝ یانی: فرمانانکرد زور بن.

۝ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ ۝ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ۝ (۱۷)

هه‌ره‌شه‌کردن له قوره‌یش

خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ۝ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ ۝ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ۝ واته: زور گه‌لیشمان له پاش نوح له‌ناو بردوو، بو تو نه‌وه‌نده به‌سه که په‌روه‌ردگارت له گونا‌هی به‌نده‌کانی ناگاداره و ده‌یان‌بینیت، خوای گه‌وره لی‌ره‌دا خوانه‌ناسانی قوره‌یش ده‌ترسی‌نیت له‌سهر بره‌وا نه‌مینانیا به پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی موحه‌مه‌د(ﷺ) که زور به‌ره‌ی دوی نوح له‌ناو بردوو له‌وانه‌ی که بره‌ویان نه‌میناوه به پی‌غه‌مبه‌ره‌کانیا، نه‌م نایه‌ته به‌لگه‌یه له‌سهر نه‌وه‌ی که نه‌و گه‌لانه‌ی که وتوونه‌ته نیوان ناده‌م و نوح(سه‌لامی خویان لی‌بیت) له‌سهر نیسلامه‌تی ژیاون، وه‌ک نیبنو عه‌بیاس وتوویه‌تی: له نیوان ناده‌م و نوحد(سه‌لامی خویان لی‌بیت) ده‌گه‌ل بوون هه‌موویان له‌سهر نیسلامه‌تی ژیاون.^۳ واته: نیوه‌یش نه‌ی بی‌باوه‌پان، له‌و گه‌لانه به‌پیزترین له‌لای خودا، بی‌گومان نیوه بره‌واتان به به‌پیزترین پی‌غه‌مبه‌ر(ﷺ) و به‌پیزترین که‌س نه‌مینا، سزای نیوه‌لای خوا له‌پیش‌ترو ره‌واتره، خودا ناگاداری گشت ناکاره‌کانتانه، چاکه و خرابه و هیچ شاراو‌یه‌کی لا ون نابیت، خودا پاک و بی‌عه‌یب و زور مه‌زنه.

۝ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ۝ (۱۸)

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ۝ (۱۹)

پاداشتی نه‌وه‌ی دنیاویست بووه و نه‌وه‌یش به ته‌مای دواپور بووه

خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ۝ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ۝ واته: هر که سی‌ک ته‌نها ژیا‌نی دنیا‌ی بویت له‌م دنیا‌دا نه‌گه‌ر به‌مانه‌ویت

^۱ الطبری (۴۰۴/۱۷).

^۲ الطبری (۴۰۵/۴۰۴/۱۷).

^۳ مجمع (۳۱۸/۶).

داواکە ی زوو بۆپێک دینین، پاشان بە ئابرووبراوی و دەرکراوی لە بەزەیی خودا دۆزەخمان بۆ ساز داوه و دەیسوتینین، خوای گەورە لیژەدا دەفەرموویت: ئەوێ خەلکی داوای دەکات و بە تەمایەتی لە خوشگوزەرائی ژیاانی دنیا مەمووی بە دەست نایەنیت، بەلکو ئەوێ خودا خۆی مەیلی لیبیت بۆ هەر کەسیک پێی دەدات، ئەم ئایەتە بە پەرەهایی نەهاتوو وەك ئایەتەکانی تر چونکە دەفەرموویت:

﴿عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ﴾ پاشان لە پۆژی داویدا جەهەنەممان بۆ ساز داوه ﴿يَصْلَاهَا﴾ دەچیتە ناوی و بە تەواوی تییدا نوqm دەبیت ﴿مَذْمُومًا﴾ واتە: بەزەمکراوی و ئابرووبراوی لەسەرئەوکارە خراپانەیی کە کردوویەتی و پێژی دنیای داوه بەسەر قیامەتدا ﴿مَذْخُورًا﴾ دوورە لە بەزەیی خوداوه و سەرشۆڕو داماوو پێسوایە، پاشان خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ﴾ کیش پۆژی داوی دەویت و حەزی لەو بەهرە و خزمەتگوزاریانەییە کە تییدایە، ﴿وَسَعَىٰ لَهَا سَعِيًّا﴾ واتە: بە پێی توانا بۆی تێدەکوشت لە پێگای خۆیەوه، یانی: پەیرەوی فرمانەکانی پێغەمبەر (ﷺ) دەکات، ﴿وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾ خاوەن باوەرپێشە و برۆای بە پاداشت و سزای خوا مەییە ﴿فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعِيَّهُمْ مَشْكُورًا﴾ واتە: ئەوانە کوشتیان بە فیڕۆ ناچیت و لەبەر چاوه و پەنجیان وەرگیراوه.

﴿كَلَّا نُمَدِّ هَتُولَاءَ وَهَتُولَاءَ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ ٢٠ ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ

عَلَىٰ بَعْضٍ وَالْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا﴾ ٢١

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿كَلَّا نُمَدِّ هَتُولَاءَ وَهَتُولَاءَ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ﴾ واتە: مەموو لایان (چ ئەوان و چ ئەمان) لە خەلاتی پەرەردگارت بێبەش ناکەین یانی: گشت کەسیک لەو دوو دەستەییە، ئەوانەیی ئارەزوویان هەر لە خوشی دنیاوە ئەوانەیش حەز لە ژیاانی ئەو دنیا دەکەن لە بەخشندەیی پەرەردگارت بێئومێد ناکەین، چونکە خودا خۆی ئەو خاوەن دەسەلاتەییە کە نامەقی لە کەس ناکات، هەر کەسە شایستەیی هەر شتیکە لە بەختەوێ یان بەدبەختی پێی دەدا، هیچ کەسیک ناتوانیت بریاری خودا پەرگرت و ئەوێ دەیبەخشیت ببیتە لەمپەر لە پێیداو ئەوێ خودا مەیلی لیبەتی پێی بگوریت، بۆیە دەفەرموویت: ﴿وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ واتە: خەلاتی پەرەردگارت کەموکۆپی تییدا نیە. ١. حەسەن و کەسانی تریش دەلیت: خەلاتی پەرەردگارت قەدەغەکراونییە. پاشان خوای

گه وره ده فەرموویتی: ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ واته: بپروانه چۆن هه ندىگمان له چاو هه ندىكى سه رخستوو، واته له دنيا دا هه يانه دهوله مەندو هه يانه هه ژارو هه شيانه مامناوه نديه، هه يانه پيکه وتوو و هه يانه ناشيرين و هه شيانه مامناوه نديه، هه يانه هه يه هه به مندالی ده مریت و کەسى واش هه يه ته مەن ده کات هه تا زۆر پير ده بییت، کەسى واش هه يه مامناوه نديه له ته مەندا، ﴿وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا﴾ له دواپۆژيشدا پله و پايه و سه رخستنى له مه زۆرتره. واته: پله و پايه و پيژليگرتن له پۆزی دوايدا زۆر زياتره له پله و پايه و پيژى دنيا. چونکه کەسى وا هه يه له پله هه ره خواری جه هه نه مديا و کۆت و زنجيريش کراوه تييدا کەسى واش هه يه که له پله هه ره به رزه کانی به هه شتدايه و له ناو نه و به هه رانه دا پاده بوپيیت و زۆر کامه رانه، وهک چۆن نه وانه ی وان له پله هه ره خواري کانی جه هه نه مديا جياوازيان هه يه له يه کتری له جه رزه به دا، نه وانه يش وان له به هه شتدا پله کانیان جياوازه له يه کتری، چونکه به هه شت سه د پله يه، نيوانى هه ر پله يه که به نه دازه ی نيوانى زه مين و ناسمانه، له هه ردوو سه حيحه که دا هاتوو: (بيگومان خه لکی پله زۆر به رزه کان خلکی (عيلين) ده بينن وهک چۆن نيوه نه ستيره دوره کان ده بينن له ناسوو که ناری ناسماندا. ^۱ بۆيه خواي گه وره فەرموويه تی: ﴿وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا﴾.

﴿لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا﴾ (۲۲)

هیچ که سیك مه که نه شه ریکی خودا

خوای گه وره ده فەرموویتی: ﴿لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ واته: له گه ل خودا هه چ شتیکی تر مه په رستن، مه به ست پی لییره دا نه و که سانه ن که نه رک ده خریتته سه ر شانیا ن و موکه له فن له م ئومه ته دا واته نه ی نه و که سانه ی که نه رک که کان به پيوه ده به ن له خوا په رستیدا شه ریکی بۆ دامه نین، ﴿فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا﴾ واته: نه گینا به ته شه نه لی دراوی و ده رک راوی داده نیشن، له سه ر نه و شه ریک دانانه ت بۆ خوا، چونکه خوا نایه ت به هاناته وه و ده تاته ده ست نه وه ی تو په رستوو ته له گه لیدا، که توانای هه چ قازانچ و زه ره ریکی نیه بۆت، چونکه خاوه نی قازانچ و زیان هه ر خودا خۆیه تی به ته نها و هاوه لی نیه، ئیمامی نه حمه د پیوايه تی کردوو له عه بدولای کوپی مه سه وده وه ده لییت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فەرمووی: (هه ر که سیك تووشی هه ژاری بوو هانای برد بۆ خه لکی هه ژاریه که ی له کۆلنا کریت، به لام هه ر که سیك هانای برد بۆ خوا نه وه خوا دهوله مەندی ده کات، یان له دواپۆژدا بی نیازی ده کات

^۱ فتح الباری (۳۸۶/۶)، مسلم (۲۱۷۷/۴).

یان له دنیا دا زوو دهوله مهندي نه کات^۱. نه بوداودو ترمزیش پیوایه تیان کردووه، ترمزی ده لیت: فرموده یه کی چاک و راست و غریبه^۲.

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا نَهْرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۝۲۳﴾ وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ۝۲۴﴾

فرماندان به یه ک خوا په رستی و چاکه کردن له گهل دایک و دایکدا

خواي گوره ده فرمویت: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا نَهْرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ واته: په روه ردگارت فرمانیداوو که غیری نه و په رستن، به رامبه ر باب و دایکیش چاکه بکن، هر کاتیک به کیکیان یان هر دووکیان که لای تون تووشی ته من دریژی و پیری بوون هرگیز توف مه که له گهلان و تیان مه خوړه و به زمانی خوش بیان دویته. خواي گوره فرمان ده کات که ته نها نه و په رستريت و شریکی بو دانه نريت، ده سته واژه ی (القضاء) لیړه دا به مانای فرمان هاتووه، مواهید ده لیت: ﴿وَقَضَىٰ﴾ واته: په روه ردگارت پاپسپاردووه^۳. هر به م شیوه یه، توبه ی کوری که عبو نیبنو مه سعودو زه حاکي کوری مواحیمیش خویندوویانه ته وه: (وصی ربک ألا تعبدوا إلا إياه)^۴. خوا پاپسپاردووه که جگله و که س نه په رستن، هر له بهر نه مه یه که خودا چاکه ی له گهل دایک و باوک له گهل عیاده تی خویدا له پال یه ک داناوه و ده فرمویت: ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ واته: فرمانی داوه به چاکه کردن له گهل دایک و باوکیدا، وه ک له نایه تیکی تر دا ده فرمویت: ﴿أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾ واته: فرماناندا به ناده می که سوپاسگوزاری من (واته خوا) و دایک و باوکت بکه نه نجا بو لای منه که پانه وه تان، پاشان ده فرمویت: ﴿إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ﴾ واته: قسه ی ناخوش مه ده به گوئیاندا، هتا نابیت توف بکه ی به رامبه ریان که نه مه

^۱ أحمد (۴۰۷/۱)، فرموده یه کی سه حیحه.

^۲ ابو داود (۲۹۶/۲)، تحفة الأحوزي (۶/۶۱۷)، سه حیحه.

^۳ الطبري (۴۱۴/۱۷).

^۴ الطبري (۴۱۴/۴۱۳/۱۷).

^۵ لقمان (۱۴).

که مترین ناره زایی دهر برین و قسه ی خراپه، ﴿وَلَا نُنْهَرُهُمَا﴾ تییان مه خوړه و مه قیرینه به سهریاند،
 واته: به کرداری ناشیرین مامه له یان له گه ل مه که وهك عه تاي كورې په باح له مانای نه م نایه ته دا: ﴿وَلَا
 نُنْهَرُهُمَا﴾ ده لیت: واته: ده ستیان لی پامه وه شینه. ^۱ کاتیک که خوی گه وره قسه ی ناشیرین و کرداری
 ناشیرینی قه ده غه کردوه به رامبه ر دایک و باوک، فرمانیشی داوه که به قسه ی جوان و کرداری چاک
 مامه له یان له گه لدا بکریت و ده فرموویت: ﴿وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ واته: به لکو و ته ی نه رم و
 شیرینیان له گه لدا به کاریینه و زور پیزیان لی بگره، ﴿وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذِّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ﴾ به بی
 فیزی بالی به زهیت راخه بویان، واته به کردار خو به کم زانینی خوت دهرخه بویان، ﴿وَقُلْ رَبِّ
 أَرْحَمُهُمَا لِمَا رَبَّنَا صَغِيرًا﴾ بلای: نه ی په روه ردگاری من، وهك نه مان منیان به مندالی پیگه یاند، توش
 بیانخه ره بهر به زه یی خوت، کاتیک به سالا ده چن، یان له کاتی مردنیاند، ئیبنو عه بباس ده لیت: پاش
 نه م نایه تانه بوو خوی گه وره نه م نایه ته ی ناره خوار: ﴿مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا
 لِلْمُشْرِكِينَ﴾ (التوبة: ۱۱۳). ^۲ واته: په و او شایسته نیه بو پیغه مبهرو باوه پرداران که داوای لیبوردن
 بکن بو هاو بهش په یداکه ران. له باره ی چاکه کردن له گه ل دایک و باوک فرموده ی زور هاتوه له و
 فرمودانه که پیوایه ت کراوه له چند پیگاوه له نه نه سش که سانی تریشه وه که پیغه مبهرو (ﷺ) کاتیک
 که سهرکه و ته سهر مینبه ر پاش که میك فرمووی: ئامین، ئامین، ئامین، و ترا: نه ی پیغه مبهری
 خوا (ﷺ) له بهرچی ئامینت کرد؟ فرمووی: (جویره ئیل هاته لام و وتی: نه ی موحه مه د (ﷺ) لوتی به
 خولدا بجیت و سهرشوپو داماو بیت پیاویك که ناوی توی لا بپریت و سه لاوات له سهرت نه دا، بلای:
 ئامین، وتم: ئامین، پاشان وتی سهرشوپو داماو بیت پیاویك که په مه زانی به سهردابیت و پاشان بپوا و
 لی نه بووریت، بلای: ئامین، وتم: ئامین، پاشان وتی: سهرشوپو داماو بیت پیاویك گه یشتبیت به دایک و
 باوکی و له گه لیدا بووبن یان به کیکیان و نه بووبنه هو ی چوونه به هه شتی. بلای: ئامین، وتم: ئامین). ^۳
 فرموده یه کی تر: ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه بوهوره یه وه له پیغه مبهرو وه (ﷺ)
 فرموویه تی: (سهرشوپو داماو بووه، دیسان سهرشوپو داماو بووه، دیسان سهرشوپو داماو بووه

^۱ الطبري (۴۱۷/۱۷).^۲ الطبري (۴۲۱/۱۷).^۳ تحفة الأحوزي (۵۵۰/۵)، فرموده یه کی حه سه نه.

پیاویک گه یشتبیت به یه کیک له دایک و باوکی یان هه ردوکیان له کاتی پیریدا و نه چیت به ههشت).^۱ به م
شیوه یه فه رموویه کی راسته موسلیم نه بیت که سی ترنه ی هیئاوه.^۲

فهرموده‌یه‌کی تر: نیمای نه‌حمد ریوایه‌تی کردوه له موعاویه‌ی کوری جاهیمه‌وه که جاهیمه
هات بۆ لای پیغه‌مبار(ﷺ) وتی: نه‌ی پیغه‌مباری خوا(ﷺ) ده‌مه‌وئیت غه‌زا بکه‌م، هاتووم بۆ لات
پاوئژت پی بکه‌م، پیغه‌مبار(ﷺ) فهرمووی: (ئایا دایکت هه‌یه؟) وتی: به‌ئێ، فهرمووی: (له‌گه‌ل دایکت به
چونکه به‌هه‌شت له لای پیکانی نه‌و دایه). دووباره‌و سێ باره له چه‌ند شوینی تر، فهرموده‌ی وه‌ک
نه‌م فهرموده‌یه ریوایه‌ت کراوه.^۲ نه‌سائی و ئیبنو ماجه‌یش ریوایه‌تیان کردوه.^۳

فەرمووده‌یه‌کی تەر: ئیمامی ئەحمەد ڕیوایەتی کردووە لە میقدامی کوپی (مەعدیە کرب) هەو لە
 پێغەمبەرەو (ﷺ) کە فەرموویەتی: (خودا ئامۆزگاریتان دەکات کە چاک بن لە گەڵ باوکتاندا، خودا
 ئامۆزگاریتان دەکات کە چاک بن لە گەڵ دایکتاندا، خودا ئامۆزگاریتان دەکات کە چاک بن لە گەڵ
 دایکتاندا، خودا ئامۆزگاریتان دەکات کە چاک بن لە گەڵ دایکتاندا. خوا ئامۆزگاریتان دەکات بە چاکە
 لە گەڵ نزیکترو نزیکتردا).^۵ ئیبنو ماجەیش لە فەرمووده‌کە ی عەبدولای کوپی عەیاشەو بەو شیوەیه
 میناویەتی.^۶ دیسان ئیمامی ئەحمەد ڕیوایەتی کردووە لە پیاویکەو لە بەنی یربوع دەلیت: هاتم بۆ لای
 پێغەمبەر (ﷺ) گویم لێ بوو قسە ی بۆ خەلکی دەکرد دەیفەرموو: (ئەو دەستە ی دەبەخشیت و لای
 سەرەوێه ئەبێ بۆدایکت، باوکت، خوشکت، برات، پاشان خوارترو خوارترییت).^۷

﴿ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ ۚ إِنَّ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِ غَفُورًا ﴾ ﴿٢٥﴾

چاوپوشي دهكريٽ له هه ڼه ي منال له گهڼ باوك و دايك نه گهر به دل و تهوبه بركات

سه عیدی کوپی جوبهیر ده لیت: نهو پیاوهی که هه لیه ک ده کات له گه ل باوک و دایکی و له دلی
خویدا واده زانیت خرابی نه کردوه تاوانبار نابیت پی، له پیوایه تیکی ترده هاتووه: مه بهستی چاکه
نه بیت هیچی تر نیه به وهی که کردویه تی.^۸ خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿رَبِّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ﴾

١ احمد (٢/٣٤٦).

٢ مسلم (٣/٨٦١).

^۳ احمد (۶۲۹/۳)، فہرست مودہ کی حصہ نہ.

^۴ النسائی (۱۱/۶)، ابن ماجہ (۲/۹۳۰)، حەسەنە.

° أحمد (۱۳۲/۴) ، فہر ممودہ یہ کی حہ سہ نہ .

^۶ ابن ماجہ (۱۲۰۷/۲) ، فرمودہ یہ کی حد سے نہ .

^۷ احمد (۶۴/۴) ، فہر مودہ یہ کی سہ حیجہ .

^٨ الطبري (١٧/٤٢٢).

۱. **إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِ غَفُورًا** ﴿۱﴾ واته: په روه ردگارى نيوه له خوتان چاکتر ده زانیت
 چى به دلتاندا دیت، نه گهر کرده وه تان چاک بیت نه وه خوا لیږدده یه به رانبر ته و به کاران، وه ک
 ده فەر مویت: ﴿۲﴾ **فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِ غَفُورًا** ﴿۲﴾ واته: بېگومان خدا بڼه وانه ی له گونا په شیمان
 ده بڼه وه لیږدده یه. قه تاده ده لیت: بڼه وانه ی گوږپایه ل و نوږکه رن لیږدده یه. ^۱ شوعبه ی کور ی
 په حیای کور ی سه عید ده لیت: له سه عید ی کور ی مسییه به وه له مانای نه م نایه ته دا: ﴿۳﴾ **فَإِنَّهُ كَانَ**
لِلْأَوَّابِ غَفُورًا ﴿۳﴾ ده لیت: نه وانه ی تووشی گونا ده بن پاشان په شیمان ده بڼه وه، دیسان تووشی
 گونا ده بڼه وه و پاشان په شیمان ده بڼه وه. ^۲ خوا لیان ده بوړیت. عه تاي کور ی یه سارو سه عید ی
 کور ی جوبه یرو مواهید ده لیت: نه و که سانه ی که پاونه ته وه بڼه چاکه خوانی. ^۳ مواهید ده لیت: له
 عوبه ید ی کور ی عومه یرده وه له م نایه ته دا: ﴿۴﴾ **فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِ غَفُورًا** ﴿۴﴾ وتوویه تی: نه و که سه ی
 کاتیک که بیر له گونا ه کانی ده کاته وه و خوی به ته نهایه داوی لیږدنه له خوا ده کات له و گونا ه ی
 کردوویه تی. مواهیدیش ه مان پای نه می ه یه له م نایه ته دا. ^۴ نیبنو جه ریر ده لیت: چاکترین بڼه چون
 قسه ی نه و که سه یه که ده لیت: نه و که سه یه که په شیمانه له گونا ه و که پاونه ته وه له تاوان کردن
 پووی کردووه ته خواناسی و وازی هیناوه له و شتانه ی خوا پی ناخو شه بڼه نه و شتانه ی که خدا پی
 خو شه و پی پازیه. ^۵ نه می که وتوویه تی هر نه مه راسته چونکه (الأواب) له وته ی (الأوب) ده ره ی تراوه،
 واته په شیمان بوونه وه، و تراوه (آب فلان) کاتیک که که پاونه ته وه. خوی که وره یش ده فەر مویت: ﴿۵﴾ **إِنْ**
إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿۵﴾ واته: بېگومان هر بڼه لای نیمه یه که پانه وه یان. وه له فەر مویه کی سه حیحا هاتوه که
 پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کاتیک له سه فەر یت که پرایه وه نه ی فەر موو: (آیون تائبون عابدون لربنا
 حامدون) ^۶ واته: هاتینه وه نیمه له ته و به کاران و خواناسان و سوپاسگوزارانی په روه ردگارمانین.

^۱ الطبري (۴۲۲/۱۷).^۲ الطبري (۴۲۳/۱۷).^۳ الطبري (۴۲۵/۴۲۴/۱۷).^۴ الطبري (۴۲۴/۱۷).^۵ الطبري (۴۲۵/۱۷).^۶ الغاشية (۲۵).^۷ فتح الباري (۷۲۴/۳).

﴿وَأَتِذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ۝٦٦ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ۝٦٧﴾ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿٢٨﴾
 فہرماندان بہ جیبہ جیکردنی پھیوہندی خزمایہ تی و قہدہغہ کردنی دەست بلای

خوای گہورہ دہفہرموویت: ﴿وَأَتِذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ﴾ واتہ: بہشی خرمی
 خوت بدہو ہزاران و لہ پیدماوانیش بیہش مہک، خوای گہورہ باسی چاکہ کردنی کرد لہ گہل دایک و
 باوک لہ پیشہوہ، لیڑہدا دیتہ سہر باسی چاکہ کردن لہ گہل خزمانداو پھیوہندی بہردہوام لہ گہلیاندا
 وەك لہ فہرموودہکەدا باسماں کرد: (دایکت و باوکت پاشان بہرہو خوارو بہرہو خوارتر) و لہ
 پیوایہ تیکی تردا ہاتوہ: (پاشان نزیکتر و نزیکتر).^۱ وە لہم فہرموودہیہدا ہاتوہ: (ہەر کہ سیك پیی
 خوشہ پۆزی تہواو بیت و نہجہلشی دوابکہویت با پھیوہندی خزمایہ تی بہجی بینیت).^۲ پاشان خوای
 گہورہ دہفہرموویت: ﴿وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا﴾ تہواویش دەست بلای مہبہ. کاتیک خوای گہورہ فہرمان
 دہکات بہ بہخشینی سامان، قہدہغہیشی کردوہ لہ دەست کراوہیی لہ نہدازہ بہدەر، بہلکو راست
 نہوہیہ مامناوہند بیت، وەك لہ ئایہ تیکی تردا دہفہرموویت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا
 وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾^۳ واتہ: نہوانہش کہ لہ کاتی مال بہخشیندا نہ یہکجاری دەست بلای و
 نہ تہواویش دەست قوڑان ہەر لہو ناوہندہدا ماون، پاشان خوای گہورہ باسی خرابی دەست بلای و
 مال بہ فیروڈان دہکات و دہفہرموویت: ﴿إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ﴾ واتہ: نہوانہی ہلہ
 خہرجن، لہ گہل شہیتان دہبنہ براو ہاوشیوہی شہیتان لہو مال بہ فیروڈانہدا، ئیبنو مہسعود دہلئت:
 (التبذیر) واتہ: مال بہخشین لہ ناہہ قیدا.^۴ ئیبنو عہباسیش ہەر وای وتوہ.^۵ موحامید دہلئت: نہگہر
 کہ سیك مہموو سامانی خوی ببہخشیت لہ پیناو مہقدا نہوہ دہستبلایو نیہ بہلام نہگہر مشتیک بدات لہ
 غیری مہقدا نہوہ نہو کہسہ دہستبلایوہ.^۶ قہتادہ دہلئت: دەست بلای مال بہخشینہ لہ شتانیکدا

^۱ أحمد (۱۲۲۶/۲)، فہرموودہیہکی حہسہ نہ.

^۲ مسلم (۱۹۸۲/۴).

^۳ الفرقان (۶۷).

^۴ الطبری (۴۲۸/۱۷).

^۵ الطبری (۴۲۹/۱۷).

^۶ الطبری (۴۲۹/۱۷).

که ناره زایی خوی گه وره تی دایه یان ناهه قییه یان گنده لیه^۱. نیمامی نه حمه د ریوایه تی کردوه له نه نه سی کوری مالیکه وه (پره زای خوی لیبت) ده لیت: پیاویکی به نی ته میمی هات بو لای پیغه مبهری خوا (ﷺ) وتی: نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) من خاوه نی سامانیکی زورم و خاوه نی مال و مندال و که سو کارم، پیم بلن چونی ببه خشم و چی بکه م؟ پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمووی: (زه کات له سامانه که ت ده رکه نه گهر زه کاتی له سهره، چونکه زه کات دان پاکه ره وه یه که پاکت ده کاته وه، خزمه کانت به سهر بکه ره وه، هقی نه وه ی له ده رگا ده دات و نه وه ی دراوسیت و نه وه ی هه ژاره بزانه). وتی: نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) بوم که م بکه ره وه. فرمووی: ﴿وَمَاتِذَا الْقُرْبَىٰ حَقُّهُ وَالْمَسْكِينُ وَابْنُ السَّبِيلِ وَلَا يُبْدِرُ تَبْدِيرًا﴾ پیاوه که وتی: به سمه! نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) نه گهر نه و زه کاته م دا به پاسپارده که ت نه و کاته پزگارم بووه له لای خواو پیغه مبهره که ی، واته: تاوانبار نابم؟ پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمووی: (به لن کاتیک دات به پاسپارده که م تو لی به برپرسیار نیت و پاداشتی خوتی له سهر وهرده گریت، تاوانه که ی له سهر نه و که سه یه که ده یگوریت و ده ستکاری ده کات).^۲ خوی گه وره ده فرموویت: ﴿إِنَّ الْمُبْدِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ﴾ ده ستبالوه کان برای شه ی تانه کانت، واته: نه وانه ی ده ستوالان له مال به فیرودان و واز هینان له گوپرایه لی خوداو هه لسان به تاوان و خراپه کاریدا برابه شن له گه ل شه ی تانه کانتا، بویه خوی گه وره ده فرموویت: ﴿وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا﴾ واته: شه ی تانیش بو په روه ردگاری بی نه مه ک و سپله ده رچوو. واته: حاشای کرد له و به هرانه ی خودا پیی دا، سه ریچی فرمانی کردو ده ستی دایه لاساری و خراپه کاری، پاشان خوی گه وره ده فرموویت: ﴿وَلَمَّا تَعَرَّضَنَّا عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرَجُّوهُمْ﴾ واته: نه گهر نه تبوو به شی نه م خاوه نبه شان به دیت و به هیوای نه وه بووی خوا به به زه یی خوی ده روویه کت لی بکاته وه. واته: نه گهر خزمه کانت داوای یارمه تیان لی کردی یان نه وانه ی که فرمانمان پی کردووی یارمه تیان بده ی، پشتت تی کردن له به رنه وه ی هیچت نه بوو پییان بده ی، بیاندوینه و وه عدی نه و یان پییده که نه گهر خودا پوزی نارد به شتان ده ده م و بی به شتان ناکه م. موجهیدو عیکریمه و سه عیدی کوری جوبه یرو سه سن و قه تاده و که سانی تریش نه م نایه ته یان: ﴿فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا﴾ به به لئندان ته فسیر کردوه^۳.

^۱ الطبري (۴۲۹/۱۷).

^۲ أحمد (۱۳۶/۳)، فرموده یه کی باشه (جید).

^۳ الطبري (۴۳۲/۴۳۱/۱۷).

﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ۝۲۹﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿۳۰﴾

میان دهموی له مالیه خشین و مالخه رج کردندا

خوای گه وره فرمان به مروه ده کات که میان دهم و بیت له مالخه رج کردندا و باسی خرابی چاوچنۆکی
ده کات و ده ستوالایی قه دهغه ده کات و ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ﴾ واته:
دهسته کانت کۆت مه که به گهر دنته وه. واته: نه وهنده به خیل و چاوچنۆک مه به کهس خیرت لی
نه بینیت، وه ک جووله که کان له عنه تی خویان لیبیت ده یانوت: ﴿يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ﴾^۱ واته: دهستی خوا
قوچاوه. دهست قوچاویان داوه ته پالی خدا، خدای پاک و بی عیب و مزین زۆر به خشنده یه.
مه روه ها ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ﴾ ته واویش والای مه که. واته: نه مهنده ییش زۆر
مه به خشه زیاد له توانای خۆت، زیاتر له وه خرج بکه ی که وه دهستی دینی، هه تا به داماری و
شه رمه زاری دانیشی، نه مه له په وان بیژیدا پیی ده وتریت له فو نه شر (الف والنشر) واته: نه گهر
چاوچنۆک بویت خه لکی تانه و ته شهرت لیده دان و به ته نها ده مینیت و کهس لیت نزیك نابیته وه و بی
نیازن لیت. نه گهر ده ستبلاویش بیت زیاد له نه ندازه هیچت به دهسته وه نامینیت و دامارو هه ناسه
سارد داده نیشیت و نه چیته حاله تی (حسیر) که بریتییه له و ولاغی که توانای باره لگرتنی نامینیت و
په کی ده که ویت له بهر لاوانی و بی توانایی، به و حاله ته نه وتری (حسیر) و له ماناکانی هیلاکبون
وه رگیراوه وه ک خوای گه وره له نایه تی ترده ده فهرمویت: ﴿فَأَرْجِعْ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ۝۳۰﴾ ثُمَّ أَرْجِعْ
الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ^۲ واته: چاو بگیړه و ورد به روه وه (بزانه) هیچ ناته واویه ک
ده بینیت، دووباره چاو بگیړه یه که له دوی یه که چاوت به هیلاک و نا ئومیدی ده که پیتته وه بۆ لای
خۆت و نه و (چاوه) ماندووه تاقه تی چوه. نه وهنده دامارو ده بیت ههستی چاکه و خرابی نامینیت،
ئیبنو عه بباس و حه سه ن و قه تاده و ئیبنو جوره یج و ئیبنو زه یدو که سانی تریش هه ر به م شیوه یه مانای
نه م نایه ته یان کردوه، که مه به ست پیی پڑدی و ده ستوالایی له نه ندازه به دهره^۳. له هه ردوو
سه حیحه که دا هاتوه له فهرمووده ی نه بوزناده وه له نه عره جه وه له نه بو هوره یره وه (په زای خوا ی
لیبیت) که بیستوویه تی له پیغه مبه ری خوا وه (ﷺ) ده یفه رموو: (وینه ی چاوچنۆک (البخیل) و به خشنده

^۱ المائدة (۶۴).

^۲ الملك (۴-۳).

^۳ الطبری (۴۳۵/۴۳۴/۱۷).

وہک نمونہ ی دوو پیاو وایہ، کہ دوو قہ لغانی (زری) ناسنیان لہ بہر دابیٹ کہ نیوان مہ مک و سنگ و ملیان داپوشیٹ، پیاوہ بہ خشنده کہ ہرکہ دہ بہ خشیٹ نہ و قہ لغانہ قہ ف قہ ف دہ کریٹہ وہ و شور دہ بیٹہ وہ و بہ سہر لاشہ یدا تا پہ نہجہ کانی دایدہ پوشیٹ و ئاسہ واری نامینیٹ. بہ لام نہ و چا وچنؤکی کہ ہر جاریک حہ زناکات شتیٹ ببہ خشیٹ نہ وہ ہہ موو حہ لقیہ کی لہ شوینی خویدا دہ لکین بہ یہ کہ وہ و دہ نووسیٹ بہ لاشہ یہ وہ، نہ و چا وچنؤکہ دہ یہ ویت فراوانی بکات و شلی بکات بوی فراوان ناکریٹ).^۱ نہ مہ لہ فزی بوخاریہ لہ باسی زہ کاتدا میناویہ تی. دیسان لہ ہر دوو سہ حیجہ کہ دا ہاتوہ لہ پیگی موعاویہ ی کوپی نہ بو موزہ پیدہ وہ لہ سہ عدی کوپی یہ سارہ وہ لہ نہ بو ہورہ یرہ وہ (پہ زای خوی لیبت) کہ دہ لیت: پیفہ مہری خوا (ﷺ) فہرموویہ تی: (ہیج پوژیک نیہ بہ ندہ کان پوژی تیادہ کہ نہ وہ مہ گین دوو فریشتہ لہ ئاسمانہ وہ دینہ خوارہ وہ، یہ کیکیان دہ لیت: نہ ی خودایہ! نہ وہ ی دہ بہ خشیٹ جیگی بوی پریکہ رہ وہ، نہ ی خویہ نہ وہ ی نابہ خشیٹ و دہ ست قوچا وہ لہ ناوی بدہ بوی). موسلیمیش پریوایہ تی کردوہ لہ نہ بو ہورہ یرہ وہ بہ مہ رفوعی: (ہیج مالیک بہ بہ خشین و خیرکردن کہم ناکات، ہیج بہ ندہ یہ ک مال نابہ خشیٹ مہ گین خودا زیاتر سہ ربہ رزی دہ کات، ہر کہ سیٹ لہ بہر خوا خوی بہ کہم بزانیٹ خوا بہ رزی دہ کاتہ وہ).^۲ وہ لہ فہرموودہ ی ئیبنو کہ سیردا لہ عہ بدولای کوپی عومہ رہ وہ بہ مہ رفوعی ہاتوہ: (دہ تانترسیٹم لہ چا وچنؤکی (واتہ چا وچنؤک مہ بن) چونکہ چا وچنؤکی نہ وانہ ی پیش ئیوہ ی لہ ناو بردوہ، نہ و چا وچنؤکیہ فہرمانی پیداون دہ ست قوچا وین نہ وانیش دہ ست قوچا ویا نہ کردوہ، فہرمانیشی پیگردون کہ پہ یوہ ندی خزمایہ تی بپچرینن، نہ وانیش پچریوانہ، فہرمانی پیگردون خراپہ بکہن دہ سیان داوہ تہ خراپہ کاری).^۳ خوی گہ ورہ دہ فہرموویٹ: ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ بہ راستی پہرہ ردگارت پوژی فراوان دہ کات بوی ہر کہ سیٹ مہ یلی لیبت تہنگی دہ کات بوی ہر کہ سیٹ بیہ ویت، چونکہ خودا خوی پوژی دہر و خویشی پوژی دہ یگریٹہ وہ، بہ مہ یلی خوی کاری خہ لکی بہ پڑوہ دہ بات، مہ یلی لہ ہر کہ سیٹ بیت دہ ولہ مہ ندی دہ کات و مہ یلی لہ ہر کہ سیش ببیت ہہ ژاری دہ کات، ہہ موو نہم کارانہ شی پرہ لہ حیکمہ ت و کارزانی، بویہ فہرموویہ تی: ﴿إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾ واتہ: ہہر خویہ تی لہ عہ بدانی ئاگادارہ و دہ یانبینیٹ. واتہ: ئاگادارو بینایہ کہ کی شایہ نی دہ ولہ مہ ندیہ و کیش شایہ نی ہہ ژاریہ لہ وانہ یہ دہ ولہ مہ ندی بوی مہ ندی کہ س دہ ست بوی شلکردن و مؤلہ تدان بیت، ہہ ژاریش تولہ بیت، پہ نا بہ خوا لہ مہ یشو لہ وہ یشو.

^۱ فتح الباری (۳/۳۵۸)، مسلم (۲۰/۷۰۸).^۲ مسلم (۴/۲۰۰۱).^۳ أحمد (۲/۱۵۹)، فہرموودہ یہ کی سہ حیجہ.

﴿ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴾ (۳۱)

قه دهغه كودني كوشتني مندا لان

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ

خِطْئًا كَبِيرًا ﴾ واته: مندالی خوتان له ترسی برسیتی له ناو مه یه ن، نیمه یه پوزی نه وانیش و نیوه یش ده ده یه، كوشتنی نه وانه مه له یه کی گه وره یه. نه م نایه ته پیروزه به لگه یه له سر نه وه ی که خوای گه وره زور به به زه یی تره له به نده کانی، هتا له باوکیش بو مندا له کانی، چونکه خوا كوشتنی مندالی قه دهغه کردووه و ناموزگاری باوکانیشی کردووه که له میراتیشتا هقی هه موو مندا له کان بده ن، چونکه له چهرخی نه فامیدا میراتیان به کچان نه ده دا، به لکو زورجار که سی وایان بووه له بهر هزاری کیژه که ی خوی كوشتووه، خوای گه وره نه و كوشتنه ی قه دهغه کردو فهرمووی: ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ

خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ ﴾ واته: له بهر هزاری و نه بوونی مندالی خوتان مه کوژن، بویه گرنگی داوه به پوزی پیدانیان و پوزی دانی مندا له کانی پیش نه مان خستووه، ده فهرموویت: ﴿ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ﴾ واته:

نیمه پوزی نه وانیش و نیوه ش ده ده یه، وه له سوره تی (الانعام) یشدا ده فهرموویت: ﴿ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ﴾^۱ واته: له ترسی له برسان مردن فهرنده ی خوتان

مه کوژن، نیمه پوزی نیوه و نه وانیش ده ده یه. پاشان لیږده دا ده فهرموویت: ﴿ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴾ واته: كوشتنی نه وانه مه له یه کی گه وره یه. هه ندی خویندوویانه ته وه: (خِطْأً كَبِيرًا) هه مان مانای نه وی هه یه، له هه ردو سه حیحه که دا هاتووه له عه بدولای کوپی مه سعوده وه، وتم: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) چ گونا هیک زور گه وره یه؟ فهرمووی: (هاوه ل بو خوا دابنیتی که نه و دروستی کردووی) وتم: پاشان چی تر؟ فهرمووی: (فهرنده ی خوت بکوژی له ترسی نه وه ی له گه لتدا خواردن بخوات)، وتم: چی تر؟ فهرمووی: (زینا کردن له گه ل ژنی دراوسیدا)^۲.

﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴾ (۳۲)

^۱ الانعام (۱۵۱).

^۲ فتح الباری (۱۳/۸).

فەرمان دان بە دورگە وتنەوہ لہ زیناکردن و لہ ھۆکارمکانی

خوای گەرہ داوینپیسى قەدەغەکردوہ لەسەر بەندەکانى و ئەو ھۆکارانەشى قەدەغەکردوہ کہ دەبنە ھۆى داوینپیسى و دەفەرموویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ واتە: توخنى داوینپیسى مەکەون، چونکہ داوینپیسى ئاکارى زۆر نالەبارەو پێيازىكى خراپە. ئىمامى ئەحمەد پێوايەتى کردوہ لە ئەبو ئومامەوہ، کہ لاوێک ھاتە لای پێغەمبەر(ﷺ) وتى: ئەى پێغەمبەرى خوا(ﷺ) پێگام بدە داوینپیسى بکەم، خەلکەکہ پەريان تێکردو سەرزەنشتیان کرد، وتیان: بێدەنگ بە بێدەنگ بە. پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: نزیکى کەنەوہ، باش لێیان نزیک کردەوہ، جا فەرمووی: (دانیشە). دانیشت، پێغەمبەر(ﷺ) فەرمووی: (ئایا بۆ دایکت پیت خوڤشە؟) وتى: نە بە خوا، خوا بىمکاتە قوربانت، وتى: (خەلکیش پێیان ناخوڤشە بۆ دایکیان). فەرمووی: (ئایا پیت خوڤشە بۆ کچەکت؟) وتى: نە بە خوا ئەى پێغەمبەرى خوا(ﷺ)، خوا بىمکاتە قوربانت، فەرمووی: (خەلکیش پێیان ناخوڤشە بۆ کچەکانیان)، فەرمووی: (پیت خوڤشە بۆ خوشکت؟) وتى: نە بە خوا ئەى پێغەمبەرى خوا(ﷺ)، خوا بىمکاتە قوربانت، فەرمووی: (خەلکیش بۆ خوشکەکانیان پێیان ناخوڤشە)، فەرمووی: (ئایا پیت خوڤشە بۆ پورت (خوشكى باوکت) وەرگێپ؟) وتى: نە بە خوا ئەى پێغەمبەرى خوا(ﷺ)، خوا بىمکاتە قوربانت، فەرمووی: (خەلکیش پێیان ناخوڤشە بۆ پوریان)، فەرمووی: (ئایا پیت خوڤشە بۆ پورت (خوشكى دایکت) وەرگێپ؟) وتى: نە بە خوا ئەى پێغەمبەرى خوا(ﷺ)، خوا بىمکاتە قوربانت، فەرمووی: (خەلکیش پێیان ناخوڤشە بۆ خوشكى دایکیان)، ئەلى: پێغەمبەر(ﷺ) دەستى لەسەر داناو فەرمووی: (ئەى خودایە! لە گوناھى ببورەو دلى پاك کەرەوہو شەرمگەى بپاریزە). ئەلى: دواى ئەوہ ئەو لاوہ لای لە ھىچ شتێک نەدەکردەوہ!

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيٍّ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي

الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ (٣٣)

قەدەغەکردنى کوشتنى بە ناھەق

خوای گەرہ دەفەرموویت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ واتە: کەسێک کە کوشتنى بە ناپەرەوا دانراوہ مەکوژن لەسەر ھەق نەبیت. خوای گەرہ کوشتنى خەلکى قەدەغە کردوہ بى بەلگەيەكى شەرعى، وەك لە ھەردوو سەحیحەکەدا ھاتوہ کہ پێغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموویەتى: (خوینی ھىچ موسلمانێک حەلال نىە کہ شاہەتومان بێنیت کە ھىچ پەرس تراو نىە جگە لە

خواو موحه مه دیش پیغه مبه ری خوایه (ﷺ) مه گین به مهرجیک له م سئ مه رجه: گیان به گیان و زیناکه ر
 پیاو بیت یان ژن، ژنی هینابیت یان شووی کردبیت و په شیمان بووه وه له دین و موسلمانانی به جی
 هیشتبیت).^۱ له سه نه ده کانداهاتووه: (نه مانی دنیا ناسانتره له لای خوا له کوشتنی موسلمانیک).^۲ له
 پاشان ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطٰنًا﴾ هر که سیك به ناهه قی بکوژیت
 ده سه لاتمان داووته ده ست خاوه نی خوینه که ی. که هرچی بکات له گهل پیاوکوژده که ناره زوی
 خویه تی. ده توانیت بیکوژیت وه یان عه قوی بکات و خوینی لی بسینیت یان عه قوی بکات و هیچی لی
 نه سینیت. وهك چه نده فهرمووده هاتووه له و باره یه وه، پیشه و او زانای مه زن نیبنو عه بباس نه م
 نایه ته ی کردووه ته به لکه له سه رنه وه ی ده سه لات ده ست معاویه نه که ویت، چونکه معاویه خاوه نی
 خوینی عوسمانه (پره زای خوی لیبت) له بهر نه وه ی به ناهه قی شهید کرا، نه وه بو معاویه ده سه لاتی
 گرته ده ست و هر به و شیوه یه ش ده رچوو، که چون نیبنو عه بباس له م نایه ته پیروژه تیگه یشتبوو،
 نه مه یش یه گیکه له و شته سه رسوپهینه رانه ی که پرویانداوه، وه ده فهرموویت: ﴿فَلَا يُسْرِفُ فِي
 الْقَتْلِ﴾ واته: له توله سه ندندا زیاده پره ی مه که ن، واته: دروست نیه بو خاوه ن هه ق که پیاوکوژده که ی
 کوشت لوت و گوئی بکات یان که سیکی تر له جی بکوژیت، ﴿إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا﴾ واته: چونکه نه و
 خاوه ن خوینه یارمه تی دراوه به سه ر بکوژده که دا به پیی شهر و عورف و قه ده ریش.

﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَاتِبٌ مَّشْهُلًا﴾ (۲۴)

﴿وَأَوْفُوا بِالْكَيْلِ إِذَا كَلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ (۲۵)

فهرماندان به چاک مامه له کردن له گهل مالی هه تیودا و به چاک کیشانه و پیوانه به ریک و راستی
 خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ واته: نه چن
 نزیک مالی هه تیوان بکه ون، مه گین به شیوه یه کی چاکتر بیت هه تا پیده گات و تیده گات. وهك له
 نایه تی تریشدا فهرموویه تی: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا﴾^۲ واته: مالی هه تیوان
 تیکه له مالی خوتان مه که ن و ده ست بکه نه خواردنی، چونکه نه وه تاوانیکی گه وره یه. وه ده فهرموویت:

^۱ فتح الباری (۲۰۹/۱۲)، مسلم (۱۳۰۲/۳).

^۲ تحفة الأحوزي (۲۵۶/۴)، النسائي (۸۲/۷)، ابن ماجه (۸۷۴/۲)، فهرمووده یه کی سه حیجه.

^۳ النساء (۲).

﴿وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ﴾^۱

واته: زیاد له نه اندازه مالیان مه خۆن کی دهوله مهنده خوی بیاریزیت، کیش مه ژاره مه ر نه وهنده که پیوستی ژیانیه تی به عورفی پۆز لئی مه لگريت. له سه حیخی موسلیمدا هاتوو که پیغه مبهری خوا(ﷺ) فهرمووی به نه بوزه پ: (نه ی نه بوزه پ من وا ده تبینم که لاوازی، وه من نه وهی بۆ خۆم پیم خوشه بۆ تۆش پیم خوشه، مه به به به رپرس به سه رکه سه وه و سه رپه رشتی مالی مه تیوانیش مه که^۲.

﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ﴾ واته: په یمانتان به رنه سه ر، له گه ل خه لکیدا که ده یبه ستن یان کرین و فروشتیان

له گه ل ده که ن، چونکه په یمان و به لئین که ده یدهن لیپرسینه وهی له سه ره، ﴿إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا﴾

واته: گشتیان پرسیاریان له سه ره. پاشان ده فهرموویت: ﴿وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ

الْمُسْتَقِيمِ﴾ نه گه ر پیوانه ده پیون به ته وای پیوانه بکه ن، کیشانه تان به ته رازو به رامبه ر بیت،

خه یانه ت له که س مه که ن (القسطاس) قافه که به بۆر به ژیریش خوینراوه ته وه وه ک چون

(القرطاس) یش به بۆر ژیریش نه خوینرته وه، (القسطاس) یش یانی ته رازو، ﴿الْمُسْتَقِيمِ﴾ واته: راست.

که لار نه بیت و که م و زیادی تیدا نه بیت، ﴿ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ و هم بۆ ئیوه باشترو هم

ناکامی په سه ندتره له دنیا و له قیامه تیشدا، بۆیه فهرموویه تی: ﴿وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ سه عید ده لیت: له

قه تاده وه: ﴿ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ نه وه چاکترین پاداشت و باشتترین ئامانجه بۆ ئیوه^۳. ئیبنو

عه بباس ده لیت: نه ی کۆمه لی کاربه ده ستان! ئیوه دوو شتتان پی سپێردراوه، که له کانی پیشینه تان

به هوی نه و دوو شته وه له ناو چوون، نه وانه ش نه م پیوانه و نه م کیشانه یه.

﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾^(۳۶)

به بی زانیاری قسه مه که ن

خوای که وره ده فهرموویت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ

عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ واته: مه که وه شوینی شتیکی وا که نازانی چی و چۆنه، چونکه گوی و چاوو دلش،

مه موویان پرسیاریان له سه ره، عه لی کورپی نه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه باسه وه فهرموویه تی: ﴿وَلَا

^۱ النساء (۶).

^۲ مسلم (۱۴۵۸/۳).

^۳ الطبري (۴۴۶/۱۷).

نَقْفُ ﴿۱﴾ واتہ: قسہ مہ کہ^۱. عہ وفی دہ لئیت: ہیرش مہ بہ سہر کہ سیک بہ شتیک کہ تو زانیاریت لیئی نیہ،^۲
 موحمہ دی کوپی حہ نیفہ دہ لئیت: یانی: شایہ تی درو^۳. قہ تادہ دہ لئیت: مہ لی بینیم، کہ نہ تدیوہ، مہ لی
 بیستم کہ نہ تبیستوہ، مہ لی زانیم کہ نہ تزانیوہ، چونکہ خوی گہورہ پرسپاری نہ مانہ ت گشت لی
 دہ کات^۴. مہ موو نہ مانہ ی کہ زانایان باسیان کردوہ، نہ وہیہ کہ خوا نہ ہی لہ قسہ یہ ک کردوہ کہ بی
 زانیاری دہ کریت، بہ لکو تہ نہا گومان و خیا^۵. وہ ک دہ فہرموویت: ﴿اجْتَنِبُوا کَثِیرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ
 الظَّنِّ إِثْرٌ﴾^۶ واتہ: لہ زوریک لہ گومان خو بیاریزن، چونکہ مہ ندی گومانی وا مہ ن گوناہن، وہ لہ م
 فہرموودہ یہ دا ہاتوہ: (خوتان بیاریزن لہ گومان چونکہ گومان بردن خراپترین دروہ)^۷. لہ (سنن) ی
 نہ بو داوود دا ہاتوہ (خراپترین کہرہ سہ ی دہستی خہ لکی نہ وہیہ بلی: خہ لکی وا نہ لئین)^۸.
 لہ فہرموودہ یہ ک تردا ہاتوہ: (دروترین قسہ نہ وہیہ کہ سیک شتیک ی بہ چای خوی نہ بینیبیت و بلی
 بینیمہ)^۹. لہ حہ دیسی (صہ حیح) یشدا ہاتوہ: (مہر کہ سیک لہ خویہ وہ بلی نہ م خہ وہ م بینیمہ و
 نہ بینیبیت لہ پوژی قیامہ تدا زوری لیدہ کریت گری لہ دووموو بدات و ناشتوانیت)^{۱۰}. ﴿کُلُّ اُولَیْکَ﴾
 واتہ: نہ م سیفہ تانہ ی کہ گوی و چاوو دل مہ یانہ. ﴿کَانَ عَنْہُ مَسْئُوْلًا﴾ واتہ: پرسپاریان لہ سہرہ،
 مہ موو بہ ندہ یہ ک پرسپاری لی دہ کریت لہ پوژی قیامہ تدا لہ بارہیہ وہ کہ چوں بہ کاری میناون،
 دروستہ بہ کار مینانی ﴿اُولَیْکَ﴾ لہ جیی (تلك).

﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾ ﴿۳۷﴾ کُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِندَ

رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ﴿۳۸﴾

^۱ الطبری (۴۴۶/۱۷).

^۲ الطبری (۴۴۷/۱۷).

^۳ الطبری (۴۴۷/۱۷).

^۴ الطبری (۴۴۶/۱۷).

^۵ الحجرات (۱۲).

^۶ فتح الباری (۱۰۶/۹).

^۷ أبوداود (۲۵۴/۵).

^۸ فتح الباری (۴۴۶/۱۲).

^۹ فتح الباری (۴۴۶/۱۲).

باسی خراپہی پویشتن به ریدا به فیزهوه

خوای گه وره فیزکردن و خو به زلزانینی قه دهغه کردوو له بهنده کانی له کاتی پویشتن به ریدا، نه وه تاده فهرموویت: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا﴾ واته: به فیزهوه ههنگاو به سهر زه ویدا مه نی. وهك سته مکاره له خوباییه کان، ﴿إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ﴾ واته: تو ناتوانی نه م زه مینه دادپی و هه لیقلیشینی به ههنگاوی خو، ئیبنو جه ریر ده لی: نه م نیوه شیعره ی په ثوبه ی کورپی عه ججایی به نمونه میناوه ته وه که ده لیت: (وقائم الأعماق خاوی المخترق).

وه ده فهرموویت: ﴿وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾ واته: له دریزیشدا هه رگیز ناگه یته کیوه کان، به خوبازدان و فیزکردن و خو به زلزانین، به لکو خاوه نی نه م خوه به دانه به پیچه وانه ی نه و مه به سته ی خو ی پاداشتی ده دریته وه، وهك له م فهرمووده سه حیه دا هاتوو: (پیاویك بووه له پیش نیوه وه پوژیکیان ده پویشتن به ریدا دوو عه پای پویشبوو فیزی پیوه ده کردن، له پر به زه ویدا پوچوو خاوی، نه و که سه هه تا پوژی قیامت له ناویدا هه ر زرمه ی دیت و دهنگ ده داته وه). هه ربه وشپوه یه ش خوای گه وره باسی قارونی کردوو، که هاتوو ته ده ره وه و خو ی پازاند بووه ته وه، خودا به خو ی و کوشک و ته لاریه وه بردی به ناخی زه ویدا، خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ واته: هه موو نه مانه خراپه کانیان به لای په روه ردگاری توه ناپه سندن، نه وزانایانه ی که خویندوو یانه ته وه به (سیئه) یانی: ناشیرین، واته: لای خوا هه موو نه وانه ی که قه دهغه ی کردوون شتیکی ناشیرین، هه ر له و نایه ته وه که ده فهرموویت: ﴿وَلَا تَقُولُوا أُولَٰئِكَ خَشِيَٰ إِمْلَٰقٍ﴾ هه تا ده گاته: ﴿كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ واته: هه موو نه وانه لای خوا شتیکی زور خراپه و توله ی خو ی هه یه، خودا پی ناخوشه و لی پازی نیه، به لام نه وانه ی که به ﴿سَيِّئُهُ﴾ ده یخویننه وه وهك ئیزافه (الإضافة) واته: نه وانه ی که گشت باسمان کردن هه ر له: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ هه تا ئیره، نه وانه شته ناشیرینه کانون و لای خوا باش نیه و خراپه، ئیبنو جه ریریش هه ر به و شیوه یه ته فسیری کردوو (په حمه تی خوای لیبت).

﴿ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ۖ آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا﴾ (۳۹)

هه موونه و بربارانه ي پيشه وه به شيكن له نيكاو له كارزاني په رومردگار

خوای گه وړه ده فهرموويت: ﴿ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ﴾ واته: نه مانه يش به شيكن له و كارزانان ه په رومردگار ت به توی پاگه ياندوه، كه بریتیه له په وشتی جوان و دوركه و تنه وه له كاری به دو ناشیرین. تا تو نه ی موحه مه د (ﷺ) خه لكی لی ناگادار بكی كه به جیی بینن، ﴿وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ۖ آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا﴾ واته: جگه له خوا په رستراوی تر مه په رسته، نه وسا به سه رزه نشترکراوی و پاونراوی ده خریته ناو جه ه نه مه وه، خوت نه فرین له خوت ده کي و خواو خه لكیش لومت ده کهن. له هه موو خیریک بیبهش ده بی، نیبنوعه باسو قه تاده ده لئین: ﴿مَدْحُورًا﴾ واته: ده رکراوه. ^۱ مه به ست به م ناگاداریه نوممه تی پیغه مبه ره (ﷺ) له پیگي پیغه مبه ره وه (ﷺ) چونكه پیغه مبه رخوی (ﷺ) بی گونا هو مه عصومه له و خراپانه.

﴿أَفَأَصْفَنَّا رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا ۚ إِنَّكُمْ لَقُلُونَ قَوْلًا عَظِيمًا﴾ (۴۰)

وه لا مدانه وه ی نه وانه ی وا گومان ده بن كه فریشته كان كچی خوان (سبحانه و تعالیٰ)

خوای گه وړه وه لامي نه و بته رسته دروزنانه ده داته وه (به رنه فرینی خوا كه ون) كه وا گومان ده بن كه فریشته كچی خوان، هه روه ها نه و فریشتانه ی كه به نده ی پاستی خوان خودان میینه ن و پاشان نه لئین: نه م كچانه ی خوا نه بی په رسترین، نه مانه له هه رسی بوچونه كه ياندا به هه له دا چوون و تاوانیكي زور گه وړه يان كړدوه، بویه خوا په تیان نه داته وه و ده فهرموويت: ﴿أَفَأَصْفَنَّا رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ﴾ واته: نایا په رومردگاری نیوه به تایبه تی كوی به نیوه به خشیوه، ﴿وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا﴾ فریشته میینه كانیشی بو خوی داناوه؟ به خه یالی نیوه. پاشان توندتر ناره زایی خوی ده رده بریت و ده فهرموويت: ﴿إِنَّكُمْ لَقُلُونَ قَوْلًا عَظِيمًا﴾ به پاستی نیوه قسه یه کی ناقلای زور زل ده کهن. كه نه لئین خودا مندالی بو خوی هه لبراردوه و پاشان له مندالیشدا کیژتان بوخوا داناوه كه خوتان پیتان شوره ییه بو خوتانی دابنن كه پیده كه وت، به زینده به چال كړدن نه تانكوشتن، به پاستی نه و به شكردنه، به شيكي زور ناره وایه. خوای گه وړه له چند نایه تی ترده فهرموویه تی: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا﴾ (۸۸) لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذَا (۸۹) تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَفْطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشُقُ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ

الْجِبَالُ هَذَا ۙ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ۙ وَمَا يُنْبِغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۚ إِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۚ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۚ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا ۚ

واته: گاوردو جووله که کان دهیان وت خوا مندالی بو خوی داناوه، سویند به خوا به راستی شتیکی زور نابه جی و سیر ده لئین، نزیکه ئاسمانه کان له ت له ت و پارچه پارچه بین له بهر نه و (قسه یه) و (نزیکه) زه ویش شق به ریت و بقلیشیت و (نزیکه) شاخ و چیاکان به یه ک جار بپوخین، له بهر نه وهی (بیباوه پان) مندال ده دهنه پال خوی میهره بان، بو خوی میهره بان شیواو نیه که مندالی هه بیته، هه موو نه وانه ی له ئاسمانه کان و زه ویدان به به نده یی دینه لای خوی میهره بان (هیچ که سیک له وانه نیه به نده ی خوی میهره بان نه بیته)، سویند به خوا به راستی هه موویانی سه رزمیری کردوه به ژماردن، هه ر هه موویان به تاک و ته نها دینه وه بو لای (خوا) له پوژی قیامه تدا.

﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾ ۴۱

خوای که وره ده فهرموویت: ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِيَذَكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾ واته: ئیمه له ناو نه م قورئانه دا زور شتمان پوون و شی کردوه ته وه، له هه ره شه و نیشانه ی زور و ناموزگاری، بو نه وهی په ند وهرگرن و وازیئن له بته رستی و ناهه قی و بوختان هه لبه ستن، ﴿وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾ که چی نه و خوانه ناسانه هه زیاتر له هه ق دوور ده که ونه وه.

﴿قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَا بُغْوًا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا﴾ ۴۲ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ۚ ۴۳

خوای که وره ده فهرموویت: ﴿قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَا بُغْوًا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا﴾ نه ی موحه مه د (ﷺ) بلی: نه گه ره که ل خودا په رستراویکی تر ببوایه، وه که نه و بته رستانه نه لئین، نه و کاته ده که پان به دوا ی پیگه یه کدا بو لای خاوه نی ته خت (العرش) که خوایه. واته: نه ی موحه مه د (ﷺ) بلی به و بته رستانه ی که وا ده زانن خوا شه ریکی هه یه له وانه ی که خوی دروستی کردوون، ده یکه نه هاوه لی و ده یپه رستن له که لی، بو نه وهی له خواوه نزیکیان بخه نه وه، نه گه ره نه وهی نه وانه ده یلئین وایه و له لای خودا تکایان بو ده که ن نه گه ره نه وانه ی نه وان ده یانپه رستن، ویستیان ببوایه نه وانیش هه ر خودایان ده په رست و خویان له خودا نزیک ده کرده وه و ده که پان به شوین نه و هوکارانه دا که له خوا نزیک بکردنایه ته وه، ده ی که واته ئیوه ش ته نها نه و خودایه بپه رستن وه که نه وانه که ده یپه رستن که ئیوه هاواریان لی ده که ن جگه له خوا، ئیوه هیچ پیویستییه کتان به په رستراویکی تر نیه که بییته تکاکار له نیوان ئیوه و خواوا، دیاره خودا شتی وای پیخوش نیه و پیچی پازی نیه، به لکو پیی

ناخوشه و هه گيز قه بولى ناکات، چونکه خودا له سهر زمانى گشت پيغه مبه ره کاني (سه لامى خويان ليبييت) قه ده غه ي نه وه ي کردوه. بويه باسى پاکى و بيغه يبي خوى ده کات و ده فهرموويت: ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا﴾ واته: خوا پاک و بيغه يبو به رزتره له وانه ي که نه و (بتپه رستانه) باسى لى ده کهن، ده لئين له گه ل خودا په رستراويکى تر هه يه و نه مه ناهه قيه کى زور گه وره يه و خوا دووره له و قسانه وه نه وانه ده يکه ن، به لکو تاك و ته نهايه و بى نياز له هه موو شتيك و که س لى نه بووه و که سيشى لى نابييت، هيچ که س هاوتاي خوا نيه.

﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ

حَلِيمًا غَفُورًا﴾

هه موو شتيك باسى پاک و بيغه يبي خوا ده کات

خوای گه وره ده فهرموويت: ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾ واته: هه ر حوت ئاسمانه کان و زه مين و هه رچى له ناوياندایه ستايشى خودا ده کهن، واته: هه رچى دروستکراوه کانه باسى پاک و بيغه يبي و گه وره يي و ده سه لات و تواناي بيسنوورى نه و ده کهن و خوا دووره له و شتانه ي که بتپه رستان ده لئين، هه موو شايه تي ده دن که تاك و ته نهايه له په رستن و په روه ردگاربيدا.

ففي كل شيء له آية   تدل على أنه واحد

واته: له هه موو شتيكدا نيشانه هه يه، به لگه يه له سهر نه وه ي که خوا يه که و شه ريکى نيه. وه ک خوای گه وره ده فهرموويت: ﴿تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَفْطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشُقُ الْأَرْضُ وَنَحْنُ الْجِبَالُ هَذَا﴾ ١٠ أن دَعَا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا واته: له وانه يه له و قسه يه ئاسمانه کان هه لته کين و زه مين شق بيات و کتوه کان و بپوخين، له بهر نه وه نه لئين خوا فهرزنده ي هه يه. پاشان خوای گه وره ده فهرموويت: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ واته: هه موو شتيك ته سبيحاني نه و ده کات به لام نيوه نه ي خه لکينه ته سبيحات و پاكانه ي نه وان نابيسن چونکه نه و ته سبيحاته به زمانى نيوه ناکرييت، نه مه ش هه موو شتيك ده گريته وه، به زينده و هرو بيگيان و پوهه کيشه وه، نه م قسه يه مه شه ورتره له هه موو قسه کانيتر. وه ک له سه حيى بوخاريدا هاتوه له ئيبنو مه سعوده وه که ده لئيت: ئيمه گويمان له ته سبيحاتى خواردن بوو که ده خورا! ئيمامى نه حمه د پيوايه تي کردوه له مه عازى کوپى نه نه سه وه،

^۱ مریم (۹۰-۹۱).

^۲ فتح الباري (۶/۶۷۹).

له باوکیه وه، له پیغمبری خواوه (ﷺ) که چووه ناو کومه لیک له سهر ولاغه کانیاں ده وه ستان و به
 ریگاشدا ده پویشتن ده مه ته قیاند کرده، پیی فهرموون: (سواریاں بن به سه لامه تی و وازیشیاں لی بینن
 به سه لامه تی مه یانکه نه کورسی بۆ خوتان بۆ قسه کردن له ریگا و بازاره کاند، له وانه یه ولاغی سواری و
 مه بیت زور چاکتر بیت له سواره کی سهری! و له نه و زیاتریش یادی خوا بکات).^۱ وه له سونه نی
 نه سائیشدا هاتووه له عه بدولای کورپی عه مره وه ده لیت: پیغمبری خوا (ﷺ) قه ده غه ی کوشتنی بۆق
 کردووه. خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ واته: نه و خوی له سه رخو و لیبوردیه،
 چونکه په له ناکات له و که سانه ی که لیی یاخی ده بن، زو و توله یان لی ناسینیت، به لکو دویان ده خات و
 موله تیان بۆ ده هیلته وه. نه گهر هر به رده وام بوون له سهر بی دینی و لاساری خویان زور به توندی
 ده یانگری و کپیان ده کاته وه. وه که له فهرمووده ی سه حیچدا هاتووه: (بیگومان خودا موله تی سته مکار
 ده دات به لام کاتیک که گرتی له دهستی ده رناچیت).^۲ پاشان پیغمبری خوا (ﷺ) نه م نایه ته ی
 خویتند: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرْآنَ وَهِيَ ظَالِمَةٌ﴾^۳ واته: نا به و شیوه یه سزای
 په روه ردگارت، کاتیک خه لکی شاره کان سزا ده دات که سته مکار بوون. وه ده فهرموویت: ﴿وَكَأَيِّنْ
 مِنْ قَرِيبٍ أَمَلْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ﴾^۴ واته: وه (خه لکی) چنده ها شارو دی (مه بوون) موله تم دان که
 سته مکار بوون. وه ده فهرموویت: ﴿فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرِيبٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ﴾^۵ واته: نینجا
 چنده ها شارو دیهاتمان ویران کرد که (خه لکه کی) سته مکار بوون. به لام که سیك وازی هیئا له و
 خوانه ناسی و لاساریه ی که تییدا ژیاوه و گه پایه وه بۆ لای خوداو په شیمان بووه وه، خوا ته وبه ی لی
 قه بول ده کات. وه که خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ
 يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾^۶ واته: هر که سیك کاریکی ناله بار بکات، یان نامه قیه که له خوی بکات،
 پاشان له خودا بخوازیت که بیبه خشیت، ده بینیت که خوا به سوز و لیبوردیه. وه که نه م نایه تانه ییش
 که له کوتایی سوره تی (الفاطر) دا هاتووه که ده فهرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا

^۱ أحمد (۴۳۹/۳)، فهرمووده یه کی لوازده.^۲ فتح الباری (۲۰۵/۸)، مسلم (۱۹۹۷/۴).^۳ هود (۱۰۲).^۴ الحج (۴۸).^۵ الحج (۴۵).^۶ النساء (۱۱۰).

وَلَيْنَ زَالَتَا إِن أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ أَسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ لَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾ أُولَئِكَ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُوَاقِدُ اللَّهُ النَّاسَ كُلَّهُ لَمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ۝١

﴿وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا﴾ ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَوَّا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا﴾ ﴿٤٦﴾

په رده به سهر دلى بته رستانه وديه

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا﴾ واته: نهی موحه مه د(ﷺ) کاتیک که قورئان ده خویتی، له نیوان ترو نه وانهی که برپایان به پوځی دواى نییه په رده یه ک داده نیین. قه تاده و نیبنوزهید ده لئین: واته: نه وپه رده نه ستورانهی له سهر دلیانه^۱. وهک خوای گه وره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِيْ أَكِنَّةٍ مِّمَّا نَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِيْ آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ﴾^۲ واته: وتیان: نه وهی که تو بانگمان ده که ی بوی، دلان پوځاکی له سهره و گویمان که په و په رده یه ک هیه له نیوان نییمه و تودا. که بووه به له مپه رهیج قسه یه کی تو به نییمه ناگات ﴿حِجَابًا مَّسْتُورًا﴾ به مانای: په رده ی داپوځینه ر دیت. وهک (میمون و مشووم) که به مانای (یامن و شائم) دیت، که له (یمنهم) و (شأمهم) ه وه هاتووه، واته: پیروزی کردن و په شبینی کردن، نه لئین: (مستورا) یانی له بهر چاو نیه و داپوځراوه و نایبینی، له گه ل نه مه شدا په رده یه کیشه له نیوان نه وان و شاره زابووندا! نیبنو جهیرر نه م پرایه ی به لاهه چاکه، حافیز نه بویه علای موسلی له نه سمائی کچی نه بویه کره وه (په زای خوای لیبیت) پریوایه تی کردووه و نه لئیت:

^۱ الفاطر (٤١-٤٥).

^۲ الطبری (١٧/٤٥٧).

^۳ فصلت (٥).

کاتیک که سوره تی ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ هاته خواره وه، ژنه دهم پیسه که که (نوم جه میل) ه
 هات و به دهم وه لوله کیشان وه به دریکی سافی به دهسته وه بوو دهیوت: ﴿مَذْمُومًا أَتِينَا - أَوْ أَبِينَا
 وَدِينُهُ قَلِينَا وَأَمْرُهُ عَصِينَا﴾ نه بو موسا ده لیت: من خوم گومانم هه یه ئایا (ابینا) یان (أتینا) یه، واته:
 زه مکر او یک هات بۆ لامان، نیمه قه بولمان نه کردو ئاینه که یمان پشتگوی خشت و گویشمان لی نه گرت،
 پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دانیشتبوو، نه بو به کریش له تهنیشتی، یان له گه لی بوو. ده لیت: نه بو
 به کر (پره زای خوی لیبت) وتی به پیغه مبه ری خوا (ﷺ) نه ورنه هات من ده ترسم تو ببینیت،
 پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (نه و من نابینیت) دهستی کرد به قورئان خویندن به و قورئان خویندنه خوی
 پاراست لی: ﴿وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا﴾، ده لی:
 هات و له لای نه بو به کر وه ستا، به لام پیغه مبه ری (ﷺ) نه بینی، وتی: هه و الم پی گه یشتوو ه که
 هاوه له که ت قسه ی پی و تووم، نه بو به کر وتی: نه خیر به په روه ردگاری نه م ماله، واته: (که عبه ی
 پیرون) قسه ی پی نه و تووی، وتی: پاشان پویش و دهیوت: قوره یش چاک زانیویانه که من کچی
 گه وره که یانم. پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً﴾ واته: چهند په رده یه کی
 نه ستور ده دهن به سهر دل یاندا، ﴿أَكِنَّةً﴾ کوی (کنان) نه و په رده یه که دل داده پوشیت، بۆ نه وه ی له
 قورئان تی نه گن. ﴿وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا﴾ گویکانیشیان کپ دهن، واته: گوئیان وا قورس ده کات که
 نایه لیت قورئان باش بیسن، به وشپوه یه سودی لی وه ربگرن و پیگای پی ده رکه ن. وه ده فهرموویت:
 ﴿وَإِذَا ذُكِّرْتَ بِرَبِّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ﴾ هه ر کاتیک له قورئانه که دا ناوی په روه ردگاری تاکت به ده مدا دی،
 ده لیت: (لا إله إلا الله). ﴿وَلَوْ أَعْلَى أَدْبَرِهِمْ نُفُورًا﴾ واته: به قینه وه پاش هه لده که ن. ﴿نُفُورًا﴾ کوی (نافر) ه
 وه ک چون (قعود) کوی (قاعد) ه. ده شبیت چاوگی بیت و فیعلی نه بیت (والله أعلم). وه ک خوی گه وره
 ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ
 دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾^۱ واته: هه ر کاتیک ناوی خوی ته نیا به یاد بکریت، نه و که سانه ی
 باوه ریان به و دنیا نیه، دلیان به و ناوه ده شیویت، نه گه ر باسی غهیری خویان لا بکریت حه زی
 لیده که ن و پیان خوشه. قه تاده ده لیت: له م نایه ته دا: ﴿وَإِذَا ذُكِّرْتَ بِرَبِّكَ فِي الْقُرْآنِ﴾ کاتیک موسلمانان
 به لیت: (لا إله إلا الله) موشریکه کان نه و هیان زور پیئا خوشه و زور به لایانه وه گرانه و شهیتان و

^۱ مسند أبي يعلى (۵۲/۱)، سه نه ده کانی لاوازه.

^۲ الزمر (۴۵).

له شکره که ی دلّیان تهنگ ده بیّت، به لام خوی گوره: ناینی خوی هر بره و پیده دات و به رزی ده کاته وه و سهری ده خات و زالی ده کات به سهر نه و که سانه دا که دزایه تی ده که ن، نه م و ته ی (لا إله الا الله) یه، هر که سیّک به م چه که دزایه تی بکات پزگاری ده بیّت، هر که سیّک به م چه که جهنگ بکات سهر که وتوو نه بیّت، بیگومان خه لکی نه م دور که یه له موسلمانان باش نه مه ده زانن، دور که یه که له چه ند شه ویکی که مدا سواریک ده یپریت، که چی زه مانه ده پوات و تیده په پریت به سهر کومه لی که سدا که نه م راستییه هر نازانن و دانی پیدا نانین.^۱

﴿نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا﴾ (۱۷)

أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿۱۸﴾

جفه جفی قوره یش دواي گوی گرتنیان له قورنان

خوای گوره ده فهرموویت: ﴿نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنَّا تَبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا﴾ نيمه باشت دهر زانین گوی له چی ده گرن، له و کاته دا که گوی بۆ تو ده گرن، هر خه ریکی سرته کردن، کاتیک سته مکاران ده لّین: نئوه هر ده که ونه شوین پیاویکی جادولیکراو. خوای گوره پیغه مبه ره که ی (ﷺ) ناگادار ده کات له سرته و جفه ی پیاوه سهر داره کانی قوره یش له ناو خویاندا کاتیک ده هاتن بۆ گوی گرتن له قورنان خویندن پيغه مبه ر (ﷺ) به په نهانی و به دزی هوزه که یانه وه، که له ناو خویاندا ده یانوت: محمد پیاویکی جادولیکراوه، له و باره یه وه قسه ی زور ده کرا، به لام له ویدا ده یانویست بلّین: جنوکه دهستی لی وه شان دووه، جنوکه یه کی هه یه دیته لای نه و قسانه ی فیّر ده کات که ده یخوینیتته وه. هه ندیک ده یان وت: شاعیره، هه ندی ده یانوت: فالچی، هه ندی ده یانوت: شیته، هه ندیکی تر ده یانوت: جادوگره، بۆیه خوای گوره فهرموویه تی: ﴿أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾ واته: ده بپوانه چون نمونه ت بۆ ده هیتنه وه، نه وانه وا له پی لایانداوه، تازه ریگه دهرناکه ن. واته: نیتر شاره زای ریگای راست نابن و ریگایه که نادوزنه وه لّیه وه پزگار بن. موحه مه دی کوپی نیسحاق له (السيرة) دا ده لّیت: موحه مه دی کوپی موسلمی کوپی شیهابی زوه ری بۆی گتیرامه وه که نه بو سوفیانی کوپی خه رب و نه بو جهلی کوپی هیشام و نه خنه سی کوپی شهریقی کوپی عه مری کوپی وه هه بی سه قه فی که هاوپه یمانی به نی زوه ره بوو، هه رسیکیان شه ویک له مال چوونه دهره وه بۆ نه وه ی گوی بگرن له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کاتیک له شه ودا له ماله که ی خویدا نویژ ده کات. هر که سه و شوینیتکی بۆ خوی گرت بۆ نه وه ی گوی تیا بگریّت، هیچ

^۱ الطبري (۱۷/۴۵۸).

کەسیکیان بە شوینی هاوڵەکی تری خۆی نەدەزانی. هەتا بەیانی خۆرەڵدەهات دەمانەو و پاشان
 بلۆهیان لێدەکرد، کاتیکی کە لە ڕیگادا بەیەک دەگەشتن لۆمەیی یەکتریان دەکرد، بە یەکتریان دەوت:
 جاریکی ترمەیه‌نەو و بۆ ئێرە ئەگەر هەندێ لەو خەڵکە سادەییە چاوی پێتان بکەوێت تووشی دوو دلی و
 گومانیان دەکەن، پاشان بلۆهیان لێکرد، کاتیکی کە شەوی دووهم هات هەریەکە لەو پیاوانە گەڕانەو و
 بۆ شوینەکی هۆیان و مانەو و گۆییان لێدەگرت، هەتا خۆرەڵدەهات، پاشان بلۆهیان لێ دەکرد و لە
 ڕیگا دەگەشتن بەیەک، دیسان ئەو قسانەیان بە یەکتری دەوت کە یەکمجار وتیان، پاشان دەپۆشتن
 هەتا شەوی سێهەم، دیسان هەر کەسە و دەچوو وە بۆ شوینی خۆی و گۆیی لێدەگرت، هەتا خۆری
 بەیانی هەڵدەهات و بلۆهیان لێکرد و لە ڕیگا بەیەک گەشتنەو، ئەمجارە بە یەکتریان وت: لە یەک جیا
 نابینەو و هەتا پەیمان دەدەین جاریکی نەگەڕێنەو! پەیماناندا بە یەکتری لەسەر ئەو و پاشان
 بلۆهیان لێکرد. بۆبەیان ئەخنەسی کوپی شەریف گەچۆنەکی هەلگرت و پاشان هاتە دەرەو و
 چوو بۆ مالی ئەبو سوفیان، وتی: ئەی ئەبو حەزەلە پێم بڵێ تۆ چی دەلێیت سەبارەت بە ئەو
 بیستت لە موخەمەد(ﷺ)? وتی: ئەی ئەبو سەعلەبە سویند بە خوا چەند شتیکیشم بیستوو و
 ماناکەیی باش حالیم و ئەزانم مەبەستیش پێی چییە، هەندێ شتیشم لێبیستوو و لێی تی نەگەشتوم و
 ناشزانم مەبەست پێی چییە! ئەخنەس دەلێت: سا منیش بەو کەسەیی تۆ سویندت پێی خوارد (هەر وەکو
 تۆم)، پاشان لە لای ئەبو سوفیان هەلسا و پۆشت بۆ لای ئەبو جەهل چوو مالی ئەبو جەهل، وتی:
 ئەی ئەبولحەکم پێم بڵێ تۆ پت چییە لە بارەیی ئەو بیستووتە لە موخەمەد(ﷺ)? وتی: من
 چیم بیستوو؟ جا وتی: ئێمە و ئەو ئەبدولمەناف کێشەمان بوو لەسەر سەرداری، ئەوان خواردن
 دەدا بە خەڵکی، ئێمەیش خواردنمان ئەدا بە خەڵکی، ئەرکی گرانێ خەڵکیان هەڵدەگرت، ئێمەش
 هەڵمان دەگرت، مالیان دەبەخشی ئێمەیش دەمان بەخشی، هەتا وای لێهات کێ بەرکێمان دەکرد
 لەگەڵ یەکتری وەک دووسواری ناو کێبەرکی، ئەوان دەلێن: لەناو ئێمەدا کەسێ هەیه نیکاو وەحی بۆ
 دیت لە ئاسمانەو. دەی ئێمە کە ئەگەینە ئەوشتە؟ کەواتە بە خوا هەرگیز بپوا بەو ناکەین و
 نایسە لەمێنین، پیاویەتە کە ئەلی: ئێتر ئەخنەس هەلسا لای و بەجێی هیشت.

﴿وَقَالُوا إِذْ أَذَا كُنَّا عِظْمًا وَرَفْنَا أَوْنَا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ ﴿١٩﴾ ﴿قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا﴾ ﴿٢٠﴾ أَوْ خَلْقًا

مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ

^۱ ابن هشام (۳۳۷/۱)، فەرموودەیه‌کی مورسەله.

وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْجُدُونَ لَهُمْ يُحَمِّدُهُمْ وَتَقُولُونَ إِن لَّبِثُمْ

إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

وه لامداندهوی نهو که سانهی برپایان نیه به زیندوو بیونهوی پاش مردن

خوای گه وره باسی خوانه ناسان ده گپرتته وه، نه وانهی که هاتنی پوژی قیامت به دور ده زانن و

برپایان پیی نیه، پرسپاری نکولیکه نه کن: وهك خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿أَوَذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُقْنًا

أَوَنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ واته: ناخو نه گهر ئیسک و پروسکیش بین سه رله نوی دروست ده بیینه وه؟.

واته: نایا نه گهر بیینه خویش هر زیندوو ده کریینه وه، علی کوری نه بو ته لحه و مواهید ده لئین: له

ئیینو عه بباسه وه واته: نایا بوینه توژ هر زیندوو ده کریینه وه؟ ﴿أَوَنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ واته: له

پوژی قیامتدا که بوینه ئیسکه پزیوو نه ماین و باسماں برپایه وه وهك خوای گه وره له سه ر زمانی نهو

خوانه ناسانه له چند نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿يَقُولُونَ أَوَنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ﴾ ﴿١٠﴾ أَوَذَا كُنَّا عِظْمًا

خَرَّةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ واته: نه لئین: نایا ده مانگپرنه وه بو سه ر زه مین؟ له پاش نه وه که

چند پیشه ی کلورو پزیو بووین؟ نه لئین: ئیتر نه گهر وایت نه م گه پانه وه یه دۆپانه و زیان به خشه.

هه روه ها ده فهرموویت: ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ﴾ واته: نهو نمونه یه کی بو ئیمه هینایه وه و

دروست بوونی خو ی له بیر کردوو. خوای گه وره فرمان ده دات به پیغه مبه ره کی (ﷺ) که وه لامیان

بداته وه و ده فهرموویت: ﴿قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا﴾ واته: بلئ: ئیوه بابین به به رد یان به ناسن (هر

زیندوو نه کرینه وه). چونکه به ردو ناسن به رگریان زورتره و په قترن له ئیسک و پروسکی پزیو، ﴿أَوْ خَلْقًا

مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ﴾ واته: یان هر دروستکراویک که له خه یالی ئیوه دا زل بنوینیت. ئیینو

ئیسحاق ده لئیت: له ئیینو نه بی نه جیمه وه، له مواهیده وه ده لئیت: پرسپارم کرد له ئیینو عه بباس

ده رباره ی نه م نایه ته، وتی: نه وه مه به ست پیی مردنه، عه تیه پیوایه تی کردوو له ئیینو عومه ره وه

که له ته فسیری نه م نایه ته دا: ﴿أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ﴾ نه لی: یانی نه گهر مردویش بوونایه

زیندوومان ده کردنه وه. ^۴ سه عیدی کوری جوبه یرو نه بو سالح و حه سه ن و قه تاده و زه حاک و که سانی

^۱ الطبری (۴۶۴/۱۷).

^۲ النازعات (۱۲-۱۰).

^۳ یس (۷۸).

^۴ الطبری (۴۶۳/۱۷).

تریش هر وایان وتروه. مانای نه وهیه، نه گهر واتان دانا چون به پیی خوتانه وه و مردن - که مردن
 دزی زیانه - خودا زیندووتان ده کاته وه هرکات که مه یلی لیبت، چونکه هیچ شتیگ نابیتته پئگر له
 پئیدا نه گهر بیه ویت. موحامید ده لیت: ﴿أَوْ خَلَقْنَا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ﴾ واته: ئاسمان و زه مین و
 کیوه کان. وه له پیوایه تیکی ترده هاتروه: هرچی ئاره زووتان لییه بین به وه، پاش مردن خوا هر
 زیندووتان ده کاته وه، ﴿فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ نه وسا ده لیت: کی زیندوومان
 ده کاته وه؟ کاتیگ که بوینه به ردو ئاسن و هر شتیکی تر، بلی: نه وهی یه که مجار دروستی کردن، که
 شتی نه بوون باستان بکریت پاشان کردنیه مرؤفو بلاوه تان کرد به سهر زه میندا، نه و که سه توانای
 مه یه دروستتان بکاته وه با بن به هر شتیگ، وه که له ئایه تیکی ترده هه رموویه تی: ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ
 الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾^۱ واته: نه و (خوا) زاتیگه به دیهینانی ده ست پیکردوه له پاشان
 (دوای مردن) دوباره دروستی ده کاته وه نه م (دروستکردنه وهی دووه م) لای خوا ئاسانتره. پاشان
 خوی گهره ده هه رموویت: ﴿فَسَيَنْفِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ﴾ واته: نه وسا سهرت بؤده له قینن. ئیبنو
 عه بباس و قه تاده ده لیت: به گالته کردنه وه سهر ده له قینن^۲. نه مهی ئیبن عه بباس و قه تاده نه یلین
 عه ره به کان چاکتر لئی تیده گن له زمانی خویاندا، چونکه (الانفاص) بریتیه له سهر له قانندن له
 سهر وه بؤ خواره وه و یان له خواره وه بؤ سهر وه. بؤیه و تراوه به به چکه ی نه عامه (نقص) چونکه
 کاتیگ که به پئدا ده پوات به په له ده پوات و سهری ده له قینیت، و تراوه: (نَقَضَتْ سِنُّهُ) دانه که ی له قی،
 یانی کاتی دان جولاو له شوینی خوی به رز بووه وه و سهری ده رمینا، ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ﴾ ده لیت
 نه وه که ی ده بیت. نه وهنده به دوری ده زانن و به وایان پیی نیه که پووبدات. وه که خوی گهره له
 ئایه تیکی ترده هه رموویه تی: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾^۳ واته: وه ده لیت نه م به لینه
 که ی دیت نه گهر ئیوه پاستگون. وه هه رموویه تی: ﴿يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا﴾^۴ واته:
 نه وانه ی باوه پریان پیی نیه په له ی هاتنی ده که ن. پاشان خوی گهره ده هه رموویت: ﴿قُلْ عَسَى أَنْ

^۱ الطبری (۱۷/۴۶۳).^۲ روم (۲۷).^۳ الطبری (۱۷/۴۶۷).^۴ یس (۴۸).^۵ شوری (۱۸).

يَكُونُ قَرِيبًا ﴿١﴾ واته: بلی: له وانه یه (نهو پوژده هاتنی) نزیک بیټ. واته: ناگاتان له خوټان بیټ و بترسن له هاتنی نهو پوژده، چونکه زور نزیکه و گومانی تیډا نیه هر دیت، هر شتیك كه بیټ هر دیت، هر وهما دهفه رموویت: ﴿إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنتُمْ تَخْرُجُونَ﴾ ^۱ واته: پاشان کاتیک (تهنہا یه کجار) بانگتان بکات لهم زه مینه دا نیوه له پر دینه دهر، بی گویی ناکریت و پرگری نیه وهك له نایه تیکی تر دا خوی گوره دهفه رموویت: ﴿وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ﴾ ^۲ واته: وه فه رمانی نیمه تهنه یهك جاره وهك چاوتروکانیک (وايه له خیرایدا). وه دهفه رموویت: ﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَن نَّقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ ^۳ واته: بیگومان وتهی نیمه بو هر کاریك کاتیک بمانه ویت (نه مه یه) كه پیی ده لئین: بیه! نهویش یه کسر ده بیټ. هر وهما دهفه رموویت: ﴿فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿۱۳﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ﴾ ^۴ واته: تهنه نه مه کاری یهك نه عره ته یه نهوسا له پر لهو دهشته دهرده کون. واته: خه لکی له ناو زه مین دینه دهر وه بو سر زه مین. وهك لیږده دا دهفه رموویت: ﴿يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ﴾ ^۵ واته: پوژیک كه بانگتان دهکات نیوه به سوپاسه وه وهلامی دهده نه وه و گوپرایه لی فه رمانی ده کون و چی بفرموویت به جیی دینن، ﴿وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ^۶ واته: وا دهزانن که میك نه بیټ له سر دنیا نه ژیاون. وهك خوی گوره دهفه رموویت: ﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾ ^۷ واته: بیباوه پان كه نهو پوژده ده بینن وا دهزانن نیواره یهك یان چیشته نگاویك نه بیټ له دنیا دا نه ماونه ته وه. هر وهما دهفه رموویت: ﴿يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿۱۴﴾ يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿۱۵﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا﴾ ^۸ واته: نهو پوژده ی كه فوو ده کریت به شه پوردا (بو جاری دوهم) نهوسا تاوانباران کوده که یه وه لهو پوژده دا له شو چاویان شین هه لکه پاره، به چرپه وه له نیوان خویاندا ده لئین نیوه ته نهاده شه وو پوژ له دنیا دا ماونه ته وه، نیمه چاک ناگادارین له وهی نهوان ده لئین کاتیک (نه وه یان) كه ژیرترینیانه و نزیکترینیانه

^۱ روم (۲۵).^۲ القمر (۵۰).^۳ النحل (۴۰).^۴ النازعات (۱۳-۱۴).^۵ النازعات (۴۶).^۶ طه (۱۰۲-۱۰۴).

له راستیه وه دهلیت: ئیوه تهنه یهك پۆژماونه ته وه. وه ده فەرموویت: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ﴾^۱ واته: وه پۆژی قیامت هه لدهستی تاوانباران سویند دهخون (له دنیا دا یا له بهرزه خدا) تهنه ساتیک ماونه ته وه هر بهوشیوهیه نه وان له دنیا دا فریویانخوارد و لادران له راستی. وه ده فەرموویت: ﴿قُلْ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ﴾^(۱۱۲) قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْئَلُ الْمَادِينِ ﴿۱۱۳﴾ قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾^۲ واته: (خوا) ده فەرموویت: چهند سال له سهر زه ویدا مانه وه (له وه لامدا) دهلین: پۆژیک یان که متر له پۆژیک ماینه وه و له و فریشتانه بپرسه که ژمیریان، (خوا) نه فەرمویت: ماوه یه کی که م نه بیست نه ماونه ته وه. نه گهر به راستی ئیوه ده تانزانی؟

﴿وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا﴾^(۵۲)

با مهردم که قسه ده که ن زور به چاکی و نه ده به وه قسه بکه ن

خوای که و ره ده فەرموویت: ﴿وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ

كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا﴾ واته: تو به بهنده کانی من بلی چی باشتره نه وه بلین، چونکه شهیتان ئازاوه ده خاته نیوانیان، به راستی شهیتان به ئاشکرا دوژمنی په گهزی ئاده میه. خوای که و ره فەرمان ده کات به بهنده و پیغه مبهری خوی موحه مه د(ﷺ) که بهنده خاوه ن باوه په کانی ئاگادار بکات کاتی که قسه و گفتوگو له گه ل یه کتری ده که ن به شیوه یه کی چاک بدوین قسه ی باش بکه ن، نه گهر وا نه که ن شهیتان ده خزیته ناویان و لییان تیک ده دات هر به قسه کردن ناوه ستیت، به لکو به کرداریش ده که ونه ئازاردانی یه کتری، ئازاوه و پشیوی و کوشتار ده خاته ناویان. چونکه له و پۆژه وه شهیتان سوژده ی نه بردوو به ئاده م دوژمنایه تیه کی که و ره ی به رپا کردوو به رامبه ر ئاده م و نه وه کانی، بویه ریگا نه دراوه هیچ که سیك ئاسن و چهك پوو بکاته برای موسلمان خوی، چونکه له وانه یه شهیتان له دهستی لادات و بیترا زینیت و برینداری بکات یان بیکوژیت. ئیمامی نه حمه د ریوایه تی کردوو له نه بو موره یه وه (په زای خوای لیبت) دهلیت: پیغه مبهری خوا(ﷺ) فەرموویه تی: (هیچ که سیك له ئیوه با چهك پوونه کاته برای موسلمان خوی، چونکه هیچ که سیك له ئیوه نازانیت له وانه یه شهیتان له

^۱ روم (۵۵).

^۲ المؤمنون (۱۱۲-۱۱۴).

دهستی بیترا زینیت و لایدات به و هویه وه بکه ویتته نا چالیکى ناگی. ^۱ بوخاری و موسلیمیش هیناویانه له
فه رموده که ی عه بدوره زاقه وه. ^۲

﴿ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَأْ يُرْحَمَكُمُ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴾ ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ
فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَءَاتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

خودا له به نده گانی ناگادارتره زیاترله خویان

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ ﴾ واته: په روه ردگارتان ناگادارتره به ئیوه، باش
ده زانیت کی شایه نی پیزلیگرتنه له ئیوه و کیش شایه نی پیزلیگرتن نیه، ﴿ إِنْ يَشَأْ يُرْحَمَكُمُ ﴾ واته:
ئه گه ر بیه ویت بهر به زهیی خویتان ده خات، یارمه تیتان ده دات بو ئه وهی گوپرایه لی بکه و بکه پینه وه
بو لای، ﴿ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ ﴾ واته: مه یلیشی لیبت توشی جه زده به تان ده کات. ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴾ واته: نه ی موحه مه د(ﷺ) تومان نه ناردووه ته لایان تاچاودیرو بریکاریت. به لکو
نیمه تومان په وانه کردووه بیانترسیئت، هر که سیك گوپرایه لی کردی ده چیتته به ههشت و هر که سیش
بیفه رمانی کردی ده چیتته جه هه نه م.

پیزی پیغه مبه ران، هه ندیکیان له سه ره ندیکى تریان ه وه

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ ﴾
واته: په روه ردگارت زانتره به و شتانه ی له ئاسمانه کان و زه میندان له ناو پیغه مبه رانیشتا هه ندیکمان
له هه ندیکى تر به پیزتر کردووه، وه ک خوای گه وره له ئایه تیکی ترده فه رموویه تی: ﴿ تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا
بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ﴾ ^۳ واته: نه و پیغه مبه رانه (که باسما ن کردن)
هه ندیکمان له هه ندیکیان به پیزتر کردووه، له و پیغه مبه رانه هی وایان هه بووه که خوا قسه ی له گه ل
کردووه. وه هه ندیکیانى چند پله یه ک بهرز کردووته وه. نه مه هیچ دزایه تیه کی نیه له گه ل نه و
فه رمودانه ی که له هه ردو سه حیحه که دا هاتووه. که پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فه رموویه تی: (جیاوازی له
نیوان پیغه مبه راندا مه کن له پیزگرتندا). ^۴ مه به ست به م فه رموده یه نه وه یه، ته نها له پوی ناره زو و

^۱ احمد (۳۱۷/۲)، سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۲۶/۱۳)، مسلم (۲۰۲۰/۴).

^۳ البقرة (۲۵۳).

^۴ فتح الباری (۵۱۹/۶)، مسلم (۱۸۴۴).

ده مارگیری یه وه نهو پیزه بگریت و نهك له پووی به لگه وه بیئت، خو نه گه به لگه هه بوو له سه ر شتیك پیویسته شوینی نهو به لگه یه بکه وی، ناکوکی نیه له نیوان زانایاندا که خاوه ن په یامه کان (الرسول) به پیزترین له پیغه مبه ره کانی تری بیپه یام، (اولوالعزم) ه کان له ناو په یامداره کاندایه وانی تریان به پیز ترن، که بریتین له نهو پینچ پیغه مبه ره ی که به دهق باسیان هاتوو له و دوو نایه ته دا له سوره تی (الأحزاب) که ده فهرموویت: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ﴾^۱ واته: (نه ی موحه مه د ﷺ) بیریان بخه ره وه) کاتیک که په یمانمان وه رگرت له پیغه مبه ران هه روه ها له توو نوح و ئیبراهیم و موسا و عیسا ی کوپی مه ریه م. وه له سوره تی (شوری) دا که ده فهرموویت: ﴿شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾^۲ واته: نهو ناینه ی بۆ داناون که فهرمانی داوه به نوح و نهو هه ش نیگامان کردوو بۆ توو نهو هه ش که فهرمانمان داوه به ئیبراهیم و موسا و عیسا که له سه ر نهو نایینه بن به پیک و راستی و به رقه راری بکه ن و جیاوازی تیدا مه که ن. زانایان جیاوازیان نیه له وه دا که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) به پیزترینی ناو هه موو پیغه مبه رانه (سه لامی خویان لیبیئت) پاشان دوی نهو ئیبراهیم پاشان موسا پاشان عیسا به پیی قسه ی مه شهوری ناویان، نیمه نه مه مان به به لگه وه پوون کردوو ته وه له شوینی تر دا، ﴿وَأَتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا﴾^۳ واته: زه بوریشمان دا به داود، نه مه یش ناگاداریه که بۆ پیزو پله ی داود. بوخاری پیوایه تی کردوو له نهو بو هوره یره وه له پیغه مبه ری خوا وه (ﷺ) فهرمویه تی: (خویندنه وه ی زه بور ئاسان کرا بۆ داود، که فهرمانی نه دا به زینکردنی ولاغه کانی، پیش نه وه ی له زینکردنی ولاغه کان بینه وه نهو هه موو زه بوری نه خوینده وه)^۴.

﴿قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفِ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا﴾^۵ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَٰهَ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ إِلَيْهِمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ

مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

^۱ الاحزاب (۷).

^۲ شوری (۱۲).

^۳ فتح الباری (۵۲۲/۶).

په رستراوه کانی بته رستان توانای قازانچ و زیانیان نیه، به لکو داوای نزیك بوونه وه هر له خودا دهکړیت

خوای گوره دهفه رموویت: ﴿قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا﴾ واته: بلی: هانا بهرن بؤ نهو که سانه (وا له جیی خودا) به په رستوویان ده زانی که ناتوانن به لاتان له سهر لابه رن، پیشیان ناکړیت بؤ په کیکی تری بنیرن، خوای گوره فرمان دهکات به پیغمبرو (ﷺ) نهفه رموویت: نهی موحه مه د (ﷺ) بلی: بهو بته رستانه نه وانه ی له جیی خودا په رستراویکی تر ده په رستن له بت و شتی تر، بیگومان نه وانه توانای لبردنی هیچ زهره ریکیان نیهو ناشتوانن په وانه ی بکن بؤ که سیکی تر، واته: نهو که سهی نهو شتانه ی له دست دیت ته نها هر خودایه که شهریکی نیهو بریاری بوون و نه بوون و گشت شتیک به دهستی نهوه، عه وفی ده لیت: له ئیبنو عه عباسه وه له تهفسیری نه م نایه ته دا: ﴿قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ﴾ ده لیت: بته رستان ده یانوت ئیمه فریشته کان و مه سیح و عوزه یر ده په رستین نه مانه نه وانه که هانایان بؤ نه برا، یانی فریشته و مه سیح و عوزه یر. ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ﴾ واته: نهو که سانه ی هانایان پی ده بن کامه یان نزیکتره، به دواي هوکاریکدا ده که پین که نزیکیان بکاته وه له په روه ردگاریان. بوخاری له سلیمانی کوپی میهرانی نه عمه شه وه نه ویش له ئیبراهیمه وه نه ویش له نه بومه عمه ره وه نه ویش له عه بدولاهه ریوایه تی کردوه که له تهفسیری نه م نایه ته دا: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ﴾ ده لیت: کومه لیک له جنوکه ده په رستران پاشان موسلمان بوون. وه له ریوایه تیکی ترده هاتوه، ده لیت: کومه لیک له مردم کومه لیک جنوکه یان ده په رست، جنوکه کان موسلمان بوون، به لام مردمه که هر دهستیان له ناینه که یان بهر نه دا. ^۲ پاشان خوای گوره دهفه رموویت: ﴿وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾ واته: به هیوای به زهیی نه وون و له سزایشی ده ترسن، چونکه خواناسی ته واد د روست نابیت به کو بوونه وهی ترسان له خوا له گه ل هیوا به به زهیی نهو نه بیت، به ترسان له خوا مروء د ورده که ویتته وه له خراپه کاری و لیی ده که پیتته وه، به هیوا بونیش ده بیتته هوای گوپرایه لی و عیباده تی زور. پاشان دهفه رموویت: ﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾ جه زره به ی

^۱ الطبري (۴۷۱/۱۷).

^۲ فتح الباري (۲۵۰/۲۴۹/۸).

په روه ردگارى تو هه ميشه مه ترسى هه يه و خو پاريزى لي بكن. واته: ده بيت خو پياريزيت له سزاي خواو ترسى پرودانى بيت، خومانته دهينه په نا خوا له سزاي سه ختى.

﴿وَلَنْ مِّن قَرِيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ أَلْقِيكُمُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ

مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

هه موو خه لكى شارو دنياته كاني خوانه ناسان له ناو ده چن و سزا ددرين پيش هاتنى پوژى قيامه ت

خوای گوره ده فهرموويت: ﴿وَلَنْ مِّن قَرِيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ أَلْقِيكُمُوهَا

عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ واته: پيش هاتنى پوژى قيامه ت، هېچ ناوهدانى نامينيت

تيكى ده دهين يان خه لكه كى توش نازارى به ژان نه كين، كه هر نه مېش له كتيبه كه دا نووسراوه.

واته: نه مه بريارى خوای گوره يه و براوه ته وه له لای خوای وله له وحيكى پاريژاودايه^۱، كه هه موو

شارو دنياتيک ويران ده كات و خه لكه كيشى گشت له ناو ده بات يان سزاي توندو به ژانيان بو ده نيړيت

به كوشتن يان هر به لايه كى تر خوای مه يلى لي بيت. به هوای نه و تاوان و خراپه كاريه ي له زه ميندا

ده يكن له پيش هاتنى پوژى قيامه تدا. وهك خوای گوره له باره ي گه له پيشينه كانه وه فهرموويه تى:

﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾^۲ واته: نيمه ناوه قيمان لينه كردون، نه وانه خويان ناوه قيان له

خويان كردوه. هه روه ها ده فهرموويت: ﴿فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عِقَبُهُ أَمْرًا خُسرًا﴾^۳ به ره مې

ناكارى خويان چه شت و نه نجامى هه موو كرداره كانيان هر په نجخه سارى بوو.

﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَءَاتَيْنَا ثُمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ

بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا﴾^۴

هوای نه ناردنى نيشانه و سزاي قرکه ر

خوای گوره ده فهرموويت: ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَءَاتَيْنَا ثُمُودَ

النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا﴾ واته: نيمه كه نيشانه كانمان نه نارد، هر له به ر

نه وه بوو پيشينه كان به درويان ده زانى، وشتريشمان به ناشكرا دا به سه موود، كه چى ناوه قيان له گه ل

كرد، نيمه هر بو ترس وه به رنان نيشانه كان به پي ده كين. سه عيدي كوپى جوبه ير ده ليت:

^۱ يانى له (لوح المحفوظ) دا. (وه رگيپ)

^۲ هود (۱۰۱).

^۳ الطلاق (۹).

موشریکه کان ئه یانوت: ئه ی موحه مه د (ﷺ) تو ده لئیت پیغه مبه ره کانی پیش تو هه ندیکیان (با) ی بو
 پام کراوه، هه ندیکی تریان مردووی زیندوو کردوو ته وه، ئه گه ر پیت خوشه ئیمه بروات پی بکه ین و به
 راست بزانین، داوا له په روه ردگارت بکه که کئوی سه فامان بو بکات به زیږ. خوی گه وره پیغه مبه ری
 ناگادار کرد: من گویم له وانه بوو چیان وت ئه گه ر هه ز ده که ی نه وه ی نه وانه وتیان ده یکه ین، ئه گه ر
 بریایان نه هیئا سزایان بو ده نیرین. چونکه دوا ی ناردنی نیشانه ئیتر لییان ناگه رپین، ئه گه ر هه زیش
 ده که ی له سه رخو بین له گه ل هه زه که ت له سه رخو ده بین له گه لیان. پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی: (ئه ی)
 په روه ردگارم له سه رخو به له گه لیان).^۱ قه تاده و ئیبنو جوړه یچ و که سانی تریش هه ر وایان وتوو.^۲
 نیمامی ئه حمه د پریوایه تی کردوو له ئیبنو عه بباسه وه ده لئیت: خه لکی مه که که داویان کرد له
 پیغه مبه ر (ﷺ) سه فایان بو بکات به زیږ، ئه و کئوانه شیان بو لابه ریت تا کشتوکال بکه ن پی وترا:
 ئه گه ر هه ز ده که ی له سه رخو ده بین له گه لیان و په له یان لی ناکه ین، ئه گه ر هه زیش ده که ی نه وه ی
 داویان کردوو بویان دینین، ئه گه ر بریایان نه هیئا له ناو ده چن، وه ک چو ن گه له کانی پیش نه مان له ناو
 چوون، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی: نه خیر، به لکو له سه رخو به له گه لیان). خوی گه وره نه م ئایه ته ی
 ناردوو خواره وه: ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾^۳ نه سانش نه م
 فرموده یه ی پریوایه تی کردوو له فرموده که ی جه ریره وه،^۴ دیسان ئه حمه د پریوایه تی کردوو له
 ئیبنو عه بباسه وه ده لئیت: قوره یش وتیان به پیغه مبه ر (ﷺ) داوامان بو بکه له خودا که سه فامان بو
 بکات به زیږ، بروات پی ده هیئین، فرمووی: (وا ده که ن؟) واته: بریو دینین؟ وتیان: به لی، وتی: داوی
 کرد جویره ئیل هات بو لای و وتی: په روه ردگارت سلوت لی ده کات، پیت ده لئیت: ئه گه ر هه ز ده که ی
 سه فایان بو ده که مه زیږ، هه ر که سیك له وانه بریو نه کات و حاشا بکات دوا ی نه وه جه زره به یه کی ده دم
 هیچ که سیك له جیهانیان جه زره به ی وایان نه درابیت. ئه گه ر هه زیش ده که ی ده رگای ته و به و به زه بیان
 بو ده که مه وه. فرمووی: (به لکو داوی کردنه وه ی ده رگای ته و به و به زه بی نه که ین).^۵ پاشان خوی
 گه وره ده فرمویت: ﴿وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخَوْفًا﴾ واته: ئیمه هه ر بو ترساندن نیشانه یه ک مه یلمان
 لیبت ده ینیرین بو نه وه ی په ند وهرگرن و بیربکه نه وه و بکه پینه وه، بویان گئپراوینه ته وه که کوفه له
 زه مانئ ئیبنو مه سعودا (په زای خوی لیبت) له رزیوه ته وه وتی: ئه ی خه لکینه! په روه ردگارتان لیتان

^۱ الطبری (۴۷۷/۱۷).^۲ الطبری (۴۷۷/۱۷).^۳ احمد (۲۵۸/۱)، حاکم و زهری به سه حیحیان داناوه.^۴ النسائی فی الکبری (۳۸۰/۶)، الطبری (۴۷۶/۱۷).^۵ احمد (۲۴۲/۱)، پیاوه کانی جی متمانه ن.

نارازییه داوای لیبوردنی لیبکن^۱. هەر بهم شیوهیه پریوایهت کراوه مه‌دینه له زه‌مانی عومهری کورپی خه‌تابدا (په‌زای خوای لیبیت) چەند جارێک له‌رزیهوه، عومهر فهرمووی: دیاره شتیکی تازه‌تان کردووه له پێشدا نه‌کراوه، سویند به‌خوا ئه‌گەر جارێکی تر له‌رزیهوه وا ده‌که‌م.^۲ پێغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) هەر وای فهرمووه له‌و فهرموده‌ی که بوخاری و موسلیم پریوایه‌تیان کردووه: بێگومان خۆرو مانگ دوو نیشانه‌ن له‌نیشانه‌کانی خودا، ئه‌و دووانه‌ ناگیرین بۆ مردنی هیچ که‌سیک و بۆ ژیا‌نی هیچ که‌سیک، به‌لکو خوای گه‌وره به‌و دوو نیشانه‌یه به‌نده‌کانی خۆی ده‌ترسینیت، کاتی‌ک ئه‌و نیشانه‌تان بینی پاچله‌کێ‌نو بترسن و به‌ره‌و یادی خواوه‌هانا‌بردن و داوای لیبوردن بپۆن. پاشان فهرمووی: ئه‌ی ئومه‌تی موحه‌مه‌د (ﷺ) سویند به‌خوا هیچ که‌سیک نیه له‌خودا زیاتر که‌ په‌له‌ بکات له‌تۆله‌سه‌ندنه‌وه له‌وبه‌نده‌یه‌ی که داوینپه‌سی ده‌کات، یان له‌و که‌نیزه‌یه‌ی که داوینپه‌سی ده‌کات، ئه‌ی ئومه‌تی موحه‌مه‌د (ﷺ) سویند به‌خوا ئه‌وه‌ی من ده‌یزانم ئیوه‌ بتان‌زانیا‌یه که‌م پێده‌که‌نین و زۆر ده‌گریان^۳.

﴿وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي

الْقُرْآنِ وَنُفِثَهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾ (٦٠)

خودا ده‌وره‌ی خه‌لکی داوه، ئه‌و شتانه‌ش که پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) بینینی تاقیکردنه‌وه‌یه‌ک بوو بۆ ئه‌و

خه‌لکه

خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُفِثَهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾ واته: ئه‌و کاته‌یش که به‌تۆمان وت: په‌روه‌ردگاری تۆ ده‌وره‌ی له‌خه‌لکی داوه، شتانی‌کیش که پیشانماندا‌ی، وه‌ ئه‌و داره له‌عنه‌تی‌یه‌ی که له‌قورئاندا باسی کراوه، هه‌مووی بۆ تاقیکردنه‌وه‌ی مه‌ردم بوو، ئی‌مه‌ ئه‌وان ده‌ترسینین، که‌چی ئه‌وان هەر پتر مله‌وپێ ده‌که‌ن. خوای گه‌وره لی‌ره‌دا پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) هان ده‌دا بۆ گه‌یاندنی په‌یامه‌که‌ی و ئاگاداری ده‌کات که خودا پارێزگاری لی‌کردووه له‌خه‌لکی و توانای به‌سه‌ریاندا هه‌یه‌و له‌ژێر ده‌سه‌لاتی ئه‌ودان و هه‌رگیز لی‌ی ده‌رنا‌چن. مو‌جاهیدو عوره‌ی کورپی زوبه‌یرو حه‌سه‌ن و قه‌تاده‌و که‌سانی تری‌ش له‌م ئایه‌ته‌دا: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ﴾ ده‌لێن: واته: تۆمان

^۱ الطبري (٤٧٨/١٧).

^۲ ابن أبي شيبة (٤٧٣/٢).

^۳ فتح الباري (٦١٥/٢)، مسلم (٦١٨/٢).

پاراستوو له لیان^۱. بوخاری پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه بیاسه وه: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ ده لیت: نهو بینینه، بینینی به چاو بووه، پیغه مبهری خوا (ﷺ) چه ندان شتی پیشان دراوه (له و شه وه دا که شه و په وی پیکراوه)، ﴿وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ﴾ یش بریتیه له دره ختی زه قنه موت^۲. نه جمه دو عه بدو په زاقو که سانی تریش هر واپان وتوو^۳. عه وفیش هر به م شیوه یه پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه بیاسه وه^۴. موجهیدو سه عیدی کوی جوبه یرو حه سه ن و مه سروق و ئیبراهیم و قه تاده و عه بدو په حمانی کوی زهیدو که سانی تریش، نه وه (رؤیا) یان به شه وی ئیسرا مانا کردوو^۵. فه رموده کانی نه و شه و په ویه مان له سه ره تای سوره ته که دا له پیشه وه به دریزی باسکرد سوپاس بو خوا، وه هر له سه ره تای سوره ته که وه باسمان کرد که هندی له خه لکی په شیمان بوونه وه له ناینه که یان دوی نه وه ی که موسلمان بوون و هه قیان ناسی، چونکه دل و ناوه زیان توانای قه بولکردنی نه وشه و په ویه یان نه بو، نکولییان له و شته کرد که زانیارییان پینه بو، بو هه ندیکی تریش خوا نه م شه و په ویه ی کرده هوی دلنیا یی و خوراگری، بویه فه رمویه تی: ﴿إِلَّا فِتْنَةً﴾ واته: تاقیکردنه وه، وه مه به ست به ﴿وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ﴾ واته: دره ختی زه قنه موته کاتیک که پیغه مبهری خوا (ﷺ) هه والی دانی که به هه شت و ناگری بینوو و دره ختی زه قنه موتیشی بینوو، بریایان به وه نه کرد، مه تا نه بو جهل (له عنه تی خوی لیبت) وتی: خورما و که ریمان بو بینن جا نه میانی به نه ویانه وه نه خوارد و نه یوت (تزقموا) ناده ی زه قوم بخون، جگه له مه ئیمه ئیتر نازانین زه قوم چیتره. ئیبنو عه بیاس و مه سروق و نه بو مالیک و حه سه نی به سری و که سانی تریش هه مو که ده لیتن: نه و بینینه ی پیغه مبهر (ﷺ) مه به ست شه وی ئیسرا بووه، (الشجرة الملعونة) یشیان به (شجرة الزقوم) ته فسیر کردوو^۶. ﴿وَنُخَوِّفُهُمْ﴾ ئیمه نه و خوانه ناسانه ده ترسینین به سزاو توله ی توند، ﴿فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾ یانی: تابیت یاخیر نه بن و زیاتر پونه چن له گومرایی و بیدینیدا، نه مه ش نیشانه ی نه وه یه که خوا دهستی لیبه رداون و سوزی خوی لیگرتونه ته وه.

^۱ الطبري (۴۸۰/۱۷).^۲ فتح الباري (۲۵۰/۸).^۳ احمد (۲۲۱/۱)، عبد الرزاق (۳۸۰/۲).^۴ الطبري (۴۸۴/۴۸۱/۱۷).^۵ الطبري (۴۸۲/۴۸۱/۱۷).^۶ الطبري (۴۸۶/۴۸۵/۴۸۴/۱۷).

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾﴾

به سهرهاتی باوکه نادهم و شهیتان

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا﴾ واته: کاتی که وتمان به فریشته کان: سوژده بهرن بۆ نادهم، سوژده یان برد شهیتان نه بیئت، وتی: چون سوژده ده بهم بۆ که سیك له قور دروستت کردوه. خوای گه وره لیژده دا باسی دوزمنایه تی شهیتان و وه چه کانی ده کات (له عنه تی خویان لی بیئت)، که دوزمنایه تیه کی دیرینه یه له دروست بوونی ناده مه وه (سه لامی خوای لی بیئت) ده ست پیده کات، کاتی که که خودا فره مان ی دا به فریشته کان سوژده بهرن بۆ نادهم، هه موو فریشته کان سوژده یان برد، به لام شهیتان ملی نه داو خوای به زلتر ده زانی و ناده می به که م بایه خ سه یر ده کردو ده یوت: چون سوژده ده بهم بۆ که سیك که له قور دروستت کردوه، ﴿قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا﴾ وه که له نایه تی کی تریشدا له باره ی شهیتانه وه فره موویه تی: ﴿أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾^۱ واته: (شهیتان) وتی من له و چاکترم چونکه منت له ناگر دروست کردوه به لام نه و له قور. پاشان خوای گه وره هه ر له باره ی شهیتانه وه ده فره مویت: ﴿قَالَ أَرَأَيْتَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ واته: وتی: باشه باو بیئت جه نابت نانه مه ت له من به به پیروتر دانا بیئت، مه رجه نه که ر تا پۆزی قیامه ت دوام بخه یت نه بی نه وه کانی (که می که نه بیئت) هه موو بخه مه ژیر چنگی خۆم، دیاریشه شهیتان چه نده بیئا بروو بووه و خودای مه زنیش چه نده له سه رخو بووه و مۆله تی داوه، عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیئت: له ئیبنو عه بباسه وه فره موویه تب: ﴿لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ﴾^۲ یانی: شهیتان ده لیئت ده ست ده گرم به سه ر نه وه کانیدا مه گین که می کی نه بیئت. موجه ید ده لیئت: ده یانخه مه ژیر چنگی خۆم، ئیبنو زه ید ده لیئت: گومرپایان ده که م.^۲ نه م مانایانه هه موو نزیکن له یه که وه، واته: شهیتان نه لی: (خوایه) نه وه ی که پیرت داوه به سه ر منداو گه وره تر ت کردوه، مۆله تم پی بده سویند به تو تورمه که ی هه موو گومرپا ده که م که می کیان نه بیئت.

^۱ ص (۷۶).

^۲ الطبری (۴۸۹/۱۷).

﴿ قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا ﴾ (۱۳) وَأَسْتَفْزِرُ مِنْ أَسْطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبَ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدَّهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿ ۱۴ 〉 إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿ ۱۵ 〉﴾

شہیتان دہسہ لاتی نیہ بہ سہر بہ ندہ خواناسہ کاندہ

خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿ قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا ﴾ واتہ: فہ رموی برہ ہر کہ سیك لہ وان شوینی تو بکہ ویت، سزای ہہ مووتان دوزخہ کہ تۆلہ یہ کی پرپہ پرہ. کاتیک کہ شہیتان داوای مۆلہ تی کرد، خوای گہ ورہ پیی فہ رموو: ﴿ أَذْهَبَ ﴾ برہ وا مۆلہ تم دایت، وەك لہ ئایہ تی تردا فہ رمویہ تی: ﴿ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴾ (۸۰) إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿ ۱ 〉 واتہ: تۆ یہ کیکی لہ وانہ ی مۆلہ تت پیڈراوہ، ہتا ئو پۆژہ و ئو کاتہ ی دیاری کراوہ. پاشان خوای گہ ورہ ہہ پرہ شہ دہ کات لہ شہیتان و ئو وانہ ی شوینی شہیتان دہ کہ ون لہ نہ وە ی ئادہ م بہ دوزخ و دہ فہ رموویت: ﴿ قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا ﴾ موحامید دہ لیت: تۆلہ یہ کی پرپہ پرہ. ^۲ قہ تادہ دہ لیت: تۆلہ یہ کی تہ واوتان لی دہ سینریت و ہیچی لی کہ م ناکریتہ وە بۆتان. ^۳ ﴿ وَأَسْتَفْزِرُ مِنْ أَسْطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ ﴾ واتہ: ہہر کہ سیك لہ وانہ تۆ پیی دہ ویری بانگی بکہ و دنہ ی بدہ. و تراوہ: ﴿ بِصَوْتِكَ ﴾ واتہ: بہ گورانی. موحامید دہ لیت: بہ رابواردن و گورانی. ^۴ یانی: بہ گورانی ژیریارو سوکان بکہ. ئیبنو عہ بباس لہ م ئایہ تہ دا: ﴿ وَأَسْتَفْزِرُ مِنْ أَسْطَعَتْ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ ﴾ دہ لیت: ئہ م ئایہ تہ ہہ موو بانگخوازیک دہ گریتہ وە کہ بانگی خەلکی بکات بۆسہر پیچی کردنی فہرمانی خوای گہ ورہ. ^۵ قہ تادہ یش ہہر وای وتووہ. ^۶ ئیبنو جہریریش ہہر ئہ م رایہ ی ہہ لیزاردووہ. ﴿ وَأَجْلِبَ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ ﴾ بہ سوارو پیادہ ی خۆتہ وە بدہ بہ سہریاندا، واتہ: ہیژش بکہ سہریان بہ سوپاکہ تہ وە بہ سوارو پیادہ وە. چونکہ (رَجِلٌ) کۆی (راجل) ہ یانی پیادہ، وەك چۆن (رَكِبٌ) کۆی (راکب) وە (صَحِبٌ) کۆی (صاحب) ہ. واتہ:

^۱ ص (۸۰-۸۱).

^۲ الطبري (۱۷/۴۹۰).

^۳ الطبري (۱۷/۴۹۰).

^۴ الطبري (۱۷/۴۹۰).

^۵ الطبري (۱۷/۴۹۱).

^۶ الطبري (۱۷/۴۹۱).

دهست بگره به سه ریاندا به هه موو نهو شتانهی ده توانی به کاریان بیئی، نه مه فرمانیکی قه ده ربیه.

وهك خواي گه وره هه رموویه تی: ﴿الْمَرْتَرَانَا أَرْسَلْنَا الشَّيْطَانَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوْرُهُمْ أَزًا﴾^۱ واته: تو نه ترانی

نیمه شهیتانه کانمان ناردووته سهه خوانه ناسان ختوکه و دانه یان ده دهن، واته: هه راسانیان ده که نه و

هه لیان ده نیئو پالیان ده نیئ بۆ گونا هکردن، نیبنو عه بیاس و موجهید له م نایه ته دا: ﴿وَأَجْلَبَ عَلَيْهِمْ

بِحَيْلِكَ وَرَجِلِكَ﴾ ده لیئ: هه موو سوارو پیادهیهك ده گریته وه که له ناو گونا هدایه و سه ریچی

فه رمانی خودا ده کات.^۲ قه تاده ده لیئ: شهیتان سوارو پیادهی له ناو جنۆکه و مرؤفدا ههیه و نه وانه ن

که گوپرایه لی ده که نه.^۳ عه ره ب ده لیئ: (أجلب فلان على فلان) کاتیك ده قیریئیت به سه رییدا. وه له م

مانایه دایه که وتوو یانه: له کیبه رکیئا نابی (جلب و جنب) بکری، واته: تیخوپین و پال پیوه نان. له زمانی

عه ره بییدا (الجلبة) داتا شراوه له فیعلی (جلب) که یانی به رزکردنه وهی ده نگ. ﴿وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ

وَالْأَوْلَادِ﴾ واته: هاوبه شیان بکه له مال و مندالیاندا، نیبنو عه بیاس و موجهید ده لیئ: واته: شهیتان

فه رمانیان پیده کات که مال بیه خشن له بی فه رمانی خواي گه وره دا.^۴ ﴿وَالْأَوْلَادِ﴾ عه وفی ده لیئ: له

نیبنو عه بیاس و موجهیدو زه حاکه وه واته: مندالی زینا.^۵ عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیئ: له نیبنو

عه بیاسه وه: نهو مندالانهیه که کوشتوو یانن به نه فامی و نه زانی.^۶ قه تاده ده لیئ: له حه سه نی

به سه رییه وه: سویند به خوا هاوبه شی کردوون له مال و مندالدا، نه وه نییه بوونه ته ناگرپه رست و گاورو

جووله که وه له ساون په نگیکی تریان له خو یاندا وه و ماله کاریان به ش به ش کردووه و به شیکیان دانا وه

بۆ شهیتان.^۷ قه تاده ییش هه ر وای وتوو.^۸ خواي گه وره به م نایه ته ﴿وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ﴾

هاوبه شییه که ی تاییه ت نه کردووه به مانا که یه وه و مانایه کی تر نه به خشیت، واته: هه ر شتیك سه ریچی

خودای تیا بکریئت، یان به هو ی نهو مال و مندالانه وه، گوپرایه لی شهیتانی پیکراییت، نه وه هاوبه شی

کردنه له گه ل شهیتان، له سه حیجی موسلیمدا هاتوو له عه یازی کوپی حیماره وه که پیغه مبه ری

^۱ مریم (۸۳).

^۲ الطبری (۴۹۲/۴۹۱/۱۷).

^۳ الطبری (۴۹۱/۱۷).

^۴ الطبری (۴۹۳/۱۷).

^۵ الطبری (۴۹۴/۱۷).

^۶ الطبری (۴۹۴/۱۷).

^۷ الطبری (۴۹۵/۱۷).

^۸ الطبری (۴۹۵/۱۷).

خوا (ﷺ) فہرموویہ تی: (خوای گہ ورہ دہ فہرموویت من بہ ندہ کانی خۆم دروست کردووہ بہرہ و
 ہہ قانیہت برۆن، شہیتان ہات بۆیان لہ ئاینہ کہیان لایدان، ئہوہی من بۆم حەلال کردبوون حەرامی کرد
 لیان).^۱ وہ لہ ہہردوو سہ حیجہ کہدا ہاتووہ کہ پیغہ مہبری خوا (ﷺ) فہرموویہ تی: (ئہ گہز کہ سیئک
 ویستی بجیتہ لای ژنہ کہی ووتی: (بسم اللہ، اللہم جنبنا الشیطان و جنب الشیطان ما رزقتنا) یانی: بہ
 ناوی خودا، ئہی خودایہ شہیتانمان لی دورخەرہوہ، شہیتانیش لہوہیش دورخەرہوہ کہ پیمان
 ئہدہیت، ئہ گہز مندالیک لہ نیتوانیاندا پەیدا ببیت ئہوہ شہیتان ہەرگیز زیانی پی ناگہیہ نیت).^۲ خوای
 گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿وَعَذُّهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا﴾ واتہ: بہ لئیشیان پی بدہ، بہ لام
 شہیتان بہ لئیشیان پی نادات، تہنہا ہەر ہہ لخہ لہ تاندنہ، وەک خوای گہ ورہ باسی شہیتانی کردووہ،
 کاتیک کہ ہەق دہردہ کہوی بۆی لہ پۆژی ہەقدا، واتہ: پۆژی قیامەت و خودا بہ دادپەرہری خوئی
 لیپرسینہوہی لیکردن، لہ و کاتہدا شہیتان دہ لیت: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ
 فَأَخْلَفْتُكُمْ﴾^۳ واتہ: خوا بہ لئینی راستی پیدان، منیش بہ لئینی خۆم پیدان، بہ لام درۆم لہ گہل کردن.
 پاشان خوای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ﴾ واتہ: تو بہ سەر بہ ندہ کانی
 مندا هیچ دہ سہ لاتیکت نیہ. ئہمہ ناگاداریہ کہ لہ خواوہ کہ پشتگیری بہ ندہ خواوہن باوہ پرہ کانی خوئی
 دہکات و دہیان پاریزیت و چاودیریان دہکات لہ شہیتانی لہ عنہ تی، بۆیہ دہ فہرموویت
 ﴿وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا﴾ واتہ: پەرہردگارت بریکاریانہ، بہ سیانہ یارمەتیان بدات و پشتیان بگریتو
 سہریان بخت.

﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ (٦٦)

کەشتی لہ نیشانہ کانی سۆزی خوای گہ ورہیہ

خوای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ

كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ واتہ: پەرہرہندەتان بہ رامبەر ئیوہ دلوفانہ، کەشتیتان لہ دەریادا بۆ دەخاتەری تا
 بہ ھۆیەوہ بژێوی خۆتان دەست بکەویت. خوای گہ ورہ لیژدەدا باسی دلوفانی خوئی دہکات بہ رامبەر
 بہ ندہ کانی کہ کەشتی بۆ رام ھیناون لہ ناو دەریادا ئاسانکاری کردووہ بۆیان، ھەتا بہ کاری بینن لہ
 بەرژەوہندی خۆیانداو بۆ بازرگانی و گەلی شتی تر لہ ھەریم و کیشوہریکەوہ بۆ ھەریم و کیشوہریکی

^۱ مسلم (۲۱۹۷/۴).

^۲ فتح الباری (۳۸۶/۶)، مسلم (۱۰۵۸/۲).

^۳ ابراھیم (۲۲).

تر، بۆیه فہرموویہ تی: ﴿إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ واتہ: پەرورەدگار تان بە ھەمیشەیی دلۆفانە بەرامبەر بە ئێو، پامەینانی کەشتیش بە ھەریەکە لە بە ھەرەکانی بۆ ئێو.

﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّكُمُ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا﴾ (٦٧)

خووانەناسانیش لە کاتی تەنگانەدا ھاوار تەنھا لە خودا دەکەن

خوای گەرە ئاگادارمان دەکات لەوێ کاتیەک کە خەلکی تووشی تەنگانە یەک ئەبن بە دڵیکی پاک

ھانا دەبن بۆ خودا، بە زەلیلەوێ لێ دەپارێنەوێ بۆیە فەرموویە تی: ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ

مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ﴾ واتە: ھەر کاتیەک لە دەریادا تووشی فەرتەنە یەک بوون، ھەموو ئەو پەرستراوانە

ھاواریان لێ دەکەن و ئەو دەبن لاتان جگە لە خوا. لە دلتان دەردەچن و بیران لێ ناکەنەوێ. پاشان

خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿فَلَمَّا نَجَّكُمُ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ﴾ واتە: ھەر کاتیەک پزگاری کردن و چوونە سەر

زەوی، پشتی تێدەکەن، ئەو دڵپاکی و یەکتاپەرستیان لەبەردەچیتەوێ و دەچنەوێ سەر دۆخی

جاران، ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا﴾ واتە: مەوێ زۆر سەپلە و بێمەنەتە. چونکە سروشتی وایە بە ھەرەکانی خوای

زۆ لەبەردەچیت و حاشای لێ دەکات مەگەر کە سێک خودا پارێزگاری لێکردبێت.

﴿أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا﴾ (٦٨)

ئایا سزای خودا و شکانییدا نایەت؟

خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا﴾ واتە:

ئێو ناترسن لەوێ کە لە وشکاییدا زەمین لەرزە بتانبات بە ناخی زەویدا؟ یان بای توندی زیخوای

لێتان ھەلبکات. خوای گەرە لێرەدا دەفەرموویت: ئایا ئێو و تێدەگەن کە لە دەریا ھاتنە دەرەوێ بۆ

سەر و شکایی ئێتر ناترسن و بێباکن لەوێ کە خودا بە لاتان بۆ بنیڕیت و تۆلەتان لێ بسینیت بە زەمین

لەرزە یان بە پەشەبای زیخوای ئەمە قسە ی موحامید و کەسانی تریشە.^۱ وەک خوای گەرە لە نایەتی

تردا فەرموویە تی: ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ﴾ (٣٤) نِقْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا^۲ واتە:

گێژەلووکی زیخ و چەومان ناردە سەریان، جگە لە کەس و کاری (لووت) کە بە یانی پزگارمان کردن،

ئەو لە چاکە و بەزەیی خۆمانەوێ بوو. لە نایەتی تردا فەرموویە تی: ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّنْ

^۱ الطبري (١٧/٤٩٨)، عن قتادة.

^۲ القمر (٣٤-٣٥).

سَجِيلٌ^۱ واته: بارانیگمان له گلیک (که ببوو بهرد) به سهردا باراندن. وه دهفه رموویت: ﴿أَمِنْتُمْ مِّنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورٌ﴾^۲ أم امنتم من في السماء أن يرسل عليكم حاصباً فستعلمون كيف نذير^۳ واته: ئایا ئیوه له وکەسە ی که له ئاسمانه ناترسن بتانبات به ناخی زه ویداو له پر زه مین بیته له رین؟ یان ئایا ئیوه له وکەسە ی که له ئاسمانه ناترسن په شه بایه کی زیخ و چەوتان لی هه ل بکات؟ نه وساکه ده زانن هه په شه ی من چۆن بووه. پاشان دهفه رموویت: ﴿ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا﴾^۴ نه وسا که ستان دهست نه که ویت فریاتان بکه ویت.

﴿أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا﴾^۵

له وانه یه جاریکی تر خوا بتانباته وه ناو ده ریا

خوا ی گه وره دهفه رموویت: ﴿أَمْ أَمِنْتُمْ﴾ ناخو ناترسن، نه ی نه و که سانه ی که پشتتان تیگردین دوا ی نه وه ی دانتان نابەتاک و تەنهای ئیمه دا له ناو ده ریا داو هاتنه ده ره وه بۆ سه ر وشکایی، ﴿أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ﴾ له وه ی جاریکی تر بتانگی پینه وه ناو ده ریا، ﴿فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِّنَ الرِّيحِ﴾ نه وسا بایه کی به هیژتان لی هه ل بکات. بدات له خاوه ن که شتی و که شتی که ش نو قم بکات و بیخاته ژیر ئاو، ئیبنو عه بباس و که سانی تریش ده لئین: (القاصف) بای ده ریا یه که که شتی ده شکینیت و ده یخاته ژیر ئاو.^۶ ﴿فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ﴾ له تۆله ی خوانه ناسیتاندا نو قمتان بکات، ﴿ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا﴾ واته: پاشان که ستان دهست ناکه ویت که له به رامبه ر ئیمه وه یارمه تیتان بدات، ئیبنو عه بباس ده لئیت: ﴿تَبِيعًا﴾ واته: بریکارو یارمه تیده ریک.^۷ موجهید ده لئیت: یارمه تی ده ریک که هه قتان بۆ بسینیت دوا ی خۆتان.^۸ قه تاده ده لئیت: له هیچ که سیک ناترسین دوا ی شتیگمان لی بکات له و باره یه وه.^۹

^۱ الحجر (۷۴).

^۲ الملك (۱۶-۱۷).

^۳ الطبري (۱۷/۵۰۰).

^۴ الطبري (۱۷/۵۰۰).

^۵ الطبري (۱۷/۵۰۰).

^۶ الطبري (۱۷/۵۰۰).

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ

خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

باسی گه ورهیی و پیزی مروؤ

خوای گه وره ده فہرموویت: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ نئیمہ پیزمان له نہوہی ئادہم گرت. خوای گه وره لیڑہدا باسی گه ورهیی و پیزی نہوہی ئادہم دہکات کہ دروستی کردوہ له جوانترین و تہواوترین شیوہدا، وەك فہرموویہ تی: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾^۱ واتہ: نئیمہ مروؤمان له پیکترین شیوہدا وەدیہیناوہ. واتہ: بہ پیوہ ہہنگاو دہنیت و لەسەر ہہردوو پی دہوہستیت و بہ دہستی خواردن دہخوات، بہ لام گیانہ وەرہکانی تر لەسەر چوار پی دہپوات و بہ دہمی خواردن دہخوات، خوا (گوی) و (چاو) و (دلی) داوہ بہ مروؤ بہ ہویانہوہ له ہہموو شتیك تی دہگات و سوودی لی وەر دہگریٹ، جیاوازی له نیوان شتہکاندا پی دہکات، کامہی چاکہ و کامہی خراپہ، کامہی گرنگہ له کاروبارہکانی دین و دنیا دا، ﴿وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ له وشکانی و دہریادا ہہلمانگرتن. لەسەر چوار پی وەك ئەسپ و ماین و نیسترو لەسەر کہ شتی بچووک و گہورہیش، ﴿وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ واتہ: پۆزی پاکیشمان پیداون. لەبەرہوومی میوہ و گوشت و شیرو ہہموو خواردنیک خۆشو بہ تام و ہہمہرہنگ و شوینہواری جوان و جلو بہرگی بہ نرخ و ہہمہرہنگیش بہ چہندہما شیوہ کہ دروستی دہکەن بۆ خویان، کہ خەلکی له کیشوہرہ و ہەریم و شوینہکانی تریشہوہ بۆیان دہمینن. ﴿وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ واتہ: له چاو زۆر له دروستکراوہکانی خۆمان زۆر زیاتر پیزمان لی گرتوون، واتہ: له چاو گیانہ وەرہکان و دروستکراوہکانی تردا زۆر زیاتر قہدرمان لی گرتوون، ئەم ئایہ تہ پیروژہ کراوہ بہ بەلگہ لەسەر بہ پیزی مروؤ بہسەر فریشتہکانیشدا.

﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْئَانِهِمْ فَمَنْ أُوِّيَ كِتَابُهُ، يَمِيزُهُ فَأُولَئِكَ يُقْرَأُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا

يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَتْ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

ہہموو کہ سینک له پۆزی قیامہتدا بہ ناوی رابەرہکە یہوہ بانگ دہگریٹ

خوای گه وره باسی پۆزی قیامہت دہکات کہ ہہموو کۆمہلێک بانگ دہگریٹ بۆ لای ئیمامہکە ی خۆی، زانایان پایان جیاوازی لەسەرمانای ئەو ئیمامہ، موحامید و قەتادہ دہلێن: ہہموو کۆمہلێک لەگەڵ پیغەمبەرہکەیدا بانگ دہگریٹ. ہہندی له زانایانی پیشینہ دہلێن: ئەمہ گہورہترین پیزہ بۆ زانایانی

فه رموده که نیعامه که یان پیغمبره (ﷺ). ئیبنو زهید ده لیت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ یانی: به کتیبه که یان که په وانه کراوه بۆ پیغمبره که یان که په پیره وو پر و گرامی تیدایه، ئیبنو جه ریریش نهم رایه ی هه لبراردوه. ریوایت کراوه له ئیبنو نه بی نه جیمه وه له موحامیده وه که وتویه تی: به ناوی کتیبه که یانه وه بانگ ده کرین، هه لده کریت نه و نه و مانایه بیت، هه لیشه ده کریت مه بهستی نه وه بیت که عه وفی ریوایه تی کردوه له ئیبنو عه باسه وه، له م ئایه ته دا: ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْئِهِمْ﴾ ده لیت: له و پۆژه دا هه ر کۆمه لیک له مه ردم بانگ ده کرین بۆ لای کارنامه کانی خویان^۱. نه بولعالیه و حه سه ن و زه حاکیش هه ر وایان وتوه^۲. نهم قسه یه به هیژتره. وه ک خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾^۳ واته: وه هه موو شتی کمان له کتیبی پوونکه ره وه دا هه لگرتوه (به نووسین). وه ده فه رموویت: ﴿وَوَضَعَ الْكِتَابَ فَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ﴾^۴ واته: نامه ی کرده وه کان دابه ش ده کریت ئینجا تاوانباران ده بینن زۆر ده ترسن له و (هه موو تاوان و خراپه ی که تیدایه. وه ده فه رموویت: ﴿وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^۵ هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ^۶ واته: هه موو گه لیک ده بینن کۆمه ل کۆمه ل که وتوون به سه ر نه ژنودا هه موو گه لیک بانگ ده کریت بۆ لای په راوه که ی خوی، نه مپۆ سزاو پاداشت ده درینه وه به گویره ی نه و کرده وانه ی که ده تانکرد، نه مه په راوه که مان به راستی له سه رتان ده دویت، به راستی ئیمه وه ک خوی نووسیومانه ته وه و (وینه مان گرتوه ته وه) نه وه ی که ئیوه ده تان کرد. نهم ئایه تانه دژایه تیان نیه له گه ل هینانی پیغمبره راندا (سه لامی خویان لیبت) بۆشایه تیدان کاتی که خوی گه وره دادوه ری ده کات له نیوان ئومه ته کانیا ندا، چونکه گومانی تیدانیه که هه موو پیغمبریک ده بیت شایه تی خوی بدات له سه ر ئومه ته که ی سه باره ت به کرداره کانیا ن، به لام مه به ست لیزه دا به: (إمام) کتیبی کرداره گانه. بۆیه خوی گه وره فه رموویه تی: ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْئِهِمْ فَمَنْ أُوْقِيَ كِتَابُهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ﴾ هه ر که سی که نامه نرایه دهستی راستی، نه مانه نامه که ی خویان ده خویننه وه، واته: له خوشی نامه که ی که کرداره چاکه کانی تیدایه ده یخوینیته وه،

^۱ الطبری (۵۰۲/۱۷).^۲ الطبری (۵۰۳/۵۰۲/۱۷).^۳ یس (۱۲).^۴ الکهف (۴۹).^۵ الجاثیه (۲۸-۲۹).

نۆز خوشحاله که ده یخوینیته وه، وهك خوی گوره له ئایه تیکی تر دا فه رموو یه تی: ﴿فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ، فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُ وَأَكْثَرُ﴾ (۱۹) ﴿إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلْقٍ حِسَابِيَّةٍ﴾ (۲۰) ﴿فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ (۲۱) ﴿فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ﴾ (۲۲) ﴿قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ (۲۳) ﴿كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ﴾^۱ واته: نه وسا نه و که سه ی که نامه ی (کرده وه ی) درایه دهستی راستی ده لیت: ها نامه که م بگرن و بیخویننه وه، بیگومان من خۆم ده مزانی که تووشی نه م لیپرسینه وه یه ده بم، نه و که سه له ژیانیکی په سه ندا ده بیت، له به هه شتیکی به رزدا، که میوه ی نزیکه دهسته، (پیان ده وتریت) بخۆن و بخۆنه وه توشتان بیت به هوی نه و چاکانه وه که له پۆزانی پابردودا کردوتانه، پاشان خوی گوره ده فه رموو ی: ﴿وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا﴾ واته: به نه ندازه ی داوی پزای ناو ناو که خورماش نامه قیان لی ناکریت، حافیز نه بوبه کری به زار فه رموده یه کی ریوایه ت کردوه له نه بو هوره یه (په زای خوی لی بیت) له پیغه مبه ره وه (ﷺ) له م ئایه ته دا: ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْئِهِمْ﴾ فه رموو ی: (هیوا مه یه بانگ ده کریت کتیه که ی به دهستی راستی پی ده دریت لاشه ی گوره ده کریت و پوی سپی ده بیت، تاجیکی مرواری له سه ر ده نریت، ده دره وشیته وه و ده پوات بۆلای هاوه له کانی و له دووره وه چاویان پی ده که ویت، ده لیت: نه ی خودایه له مه یش بده به ئیمه، لیمان پیروژ بکه دیته لایان و پیان نه لی: مژده بیت بۆ هر یه کیك له ئیوه یش وهك نه مه مه یه. به لام خوانه ناس پوی رهش ده بیت و لاشه ی گوره ده کریت، هاوه له کانی چاویان پی ده که ویت، نه لیت: په نا ده گرین به خوا له مه، (یان له شه پی نه مه)، نه ی خویه شتی وامن بۆنه یه ت، که چی ده به یتن بۆ لایان، ده لیت: نه ی خودایه سه رشو پرو پیسوای بکه. ئی لی: خودا له سوژی خۆی دوورتان بخاته وه. بیگومان بن له وه یکه هر که سیك له ئیوه نه مه به شیه تی). پاشان به زار ده لیت: به م شیوه یه نه بیت ریوایه ت نه کراوه.^۲ ﴿وَمَنْ كَانَتْ فِي هَذِهِ أَعْمَى﴾ واته: هر کیش له م دنیا یه کویره، نیشانه و به لکه پوونه کانی خودا نابینیت، ﴿فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَى﴾ له دوا پوژیشدا کویره، ﴿وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾ زیاتریش پیگی لی ون ده بیت، په نا به خودا ده گرین له و حال و ژیا نه.^۳

^۱ الحاقه (۱۹-۲۵).^۲ موارد الضمان (۲۵۸۸)، تیرمزی به حه سه نی داناوه.^۳ الطبری (۵۰۵/۵۰۴/۱۷).

﴿ وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذَا لَا تَخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾
وَلَوْلَا أَنْ تُبَشِّرَكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذَا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ
الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ ﴾

پیغه مبهرا (ﷺ) سزای توند دمدرا نه گهر که میکیش به لای نهو خودانه ناسانه دا بجوایه که داوایان
کرد هه ندی لهو وه حییه بوی هاتوو به گوریت...

خوای گهره ده فهرموویت: ﴿ وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ
وَإِذَا لَا تَخَذُوكَ خَلِيلًا ﴾ واته: نه وهندهی نه مابوو نه مانه لهو فهرمانه ی که پییمان پاگه یاندی لات
بدهن و شتیکی تریان بو بینیت جگه له قورئان و درق به ده می نیعوه هه لبه ستیت، ﴿ وَلَوْلَا أَنْ
تُبَشِّرَكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴾ نه گهر خویمان تۆمان توند پانه گرتایه وه، له وانه بوو
که میك به لای نه وانه بجیت، ﴿ إِذَا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا
نَصِيرًا ﴾ نه گهر وایش بووایه، چاك بزانه هر له ژیاندا دوو قات سزمان ده دای، له کاتی مردنیشدا
سزا که ت هر دووقات ده بوو، نه وسا که سی واشت نه بوو دژیه نیع بهیته هانات. خوای گهره هه والمان
ده داتی که خوای پشتگیری له پیغه مبهره که ی (ﷺ) ده کات و ده پیاریزیت و پاگیری ده کات و له شه پی
پیاو خراپ و به دی به دکاران پرزگاری ده کات، وه هر خودا خوای کاره که ی ده گریته ده ست و سه ری
ده خات، به دهستی که سی تری نادات. له دروستکراوه کانی و خویشی یارمه تی دهرو پاریزهرو
پشتیوانیه تی، سه ری ده خات و ناینه که یشی سه رده خات به سه ر دوژمن و نه یاره کانیدا له پۆژه لات و
پۆژئاوای نه م سه ر زه مینه دا، دروودو سلوویکی زور له سه ر پیغه مبهر بیت (ﷺ) هه تا پۆژی قیامه ت.

﴿ وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفْرِزُونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَلْبَثُونَ خِلْفَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾
سُنَّةً مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾ ﴾

هوای هاتنه خوارمووی نه م نایه ته

خوای گهره ده فهرموویت: ﴿ وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفْرِزُونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا
يَلْبَثُونَ خِلْفَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ له وانه یه خواناسان لهو سه ر زه مینه بهتخه نه ته نگانه وه تا کو له وی ده رت
بکه ن، نه گهر واش بووایه، دوی تو که میك نه بیت نه وانش تییدا نه ده مان. نه م نایه ته له سه ر
خوانه ناسانی قوره یش هاته خواره وه. کاتیك ویستیان پیغه مبهری خوا (ﷺ) ده رکه ن له نیوان خویمان،

خوای گوره به م ئایه ته هه ره شه ی لی کردن، نه گه ر به اتایه پیغه مبهریان (ﷺ) ده رکردایه، دوا یی پیغه مبهر (ﷺ) نه وانیش له مه که دا ماوه یه کی که م نه بیته نه ده مانه وه، هه ر وایش بوو پاش نه وه ی که پیغه مبهر (ﷺ) کۆچی کردو له نیوان قوره یشیه کاندایه ما، هه ر سال و نیویکی به سه ردا پۆشیت، دوا ی نه وه موو ئازاره زۆره ی که تووشی پیغه مبهرو (ﷺ) هاوه له کانی کرا. مه تا خوای گوره له (به در) دا بی نه وه ی بریاری چه نگ بدریته، خودا قوره یش و پیغه مبهرو (ﷺ) هاوه له کانی به یه ک گه یاند. خوای گوره پیغه مبهری (ﷺ) سه ری خست به سه ریاندایه چۆکی پیدادان و زالی کرد به سه ریاندایه، پیاوه گه وره کانی کوشتن و ژماره یه کی زۆریشی ده ست به سه ر (لی دیل) کردن، بۆیه خوای گوره فه رموویه تی:

﴿سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا﴾ واته: نه مه یاسایه که له ئیمه وه دانراوه بۆ نه وه پیغه مبهرانه ی پیش له تۆش بوون و ناردوومان، یاسای ئیمه گۆرانی به سه ردا نایه ت. واته: عاده تی ئیمه هه ر وایه بۆ نه وانیه ی بریایان نه کردوه به پیغه مبهران و ئازاریان داو، هه ر به ده رکردنی نه وه پیغه مبهره جه زره به دراو، خو نه گه ر پیغه مبهری خوا (ﷺ) پیغه مبهری ره حمه ت نه بووایه، به لای وایان به سه ردا ده هات له و دنیا دا، هیچ که سیك خو ی له به را نه ده گرت. واته: هه موو له ناو ده چوون. بۆیه خوای گوره له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿وَمَا كَانُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ

فِيهِمْ﴾ واته: مه تا تو یان له ناو دا بیته (نه ی موحه مه د (ﷺ)) خودا جه زره به یان نادا ت.

﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ (۷۸) وَمِنْ

الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا﴾ (۷۹)

فه رماندان به کردنی نوێژه کان له کاتی خۆیدا

خوای گوره ده فه رموویته به پیغه مبهره که ی و فه رمانی پی ده کات که نوێژه فه رزه کان بکه ن له کاتی خۆیدا: ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ﴾ واته: له و ماوه ی خۆر کلا ده بیته مه تا تاریکی نه و دادی نوێژ بکه. هوشه یم ده لیت له موغیره وه له شه عبیه وه له ئیبنو عه باسه وه (دلوكها) واته: کلابوونی خۆر. ^۱ نافعیش نه م ته فسیره ی پیاویته کردوه له ئیبنو عومه ره وه. ^۲ مالیکیش پیاویته کردوه له ته فسیره که یدا له زوه ریه وه له ئیبنو عومه ره وه. ^۳ نه بوورزه ی نه سه له می و

^۱ الانفال (۲۳).

^۲ الطبری (۵۱۴/۱۷).

^۳ الطبری (۵۱۵/۱۷).

^۴ الطبری (۵۱۵/۱۷).

موجاهید و حه‌سه‌ن و زه‌حاک و نه‌بوجه‌عفری باقر و قه‌تاده‌یش هر وایان وتووہ^۱. نه‌وه‌ی بووه‌ته به‌لگه‌ بۆنهم مانایه نه‌و‌فه‌رمووده‌یه که ئیبنو‌جه‌ریر پیوایه‌تی کردووہ له جابیری کوپی عه‌بدولآوه که ده‌لّیت: میوانداری و ده‌عوه‌تی پیغه‌مبه‌ری خواو(ﷺ) هه‌ندی له هاوه‌لانیم کرد، خوادنیان له لام خواردو پاشان چوونه‌ده‌ره‌وه کاتیك که خۆر کلا بوو، پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) چووہ ده‌ره‌وه‌ فه‌رمووی: (نه‌بو به‌کر وه‌ره‌ ده‌ره‌وه، نه‌وه کاتیك بوو که خۆر کلا بووبوو).^۲ به‌م پییه نه‌م ئایه‌ته کاتی پینج نویژه‌که‌ی تیایه و هه‌موو کاته‌کانیانی دیاری کردووہ، له‌ویوه که ده‌فه‌رموویت: ﴿لَذُلُّوكَ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ﴾ یانی: تاریکایی شه‌و، وتراویشه: خۆرئاوابوون. هه‌تا ئیره‌ی ئایه‌ته‌که‌ نێوه‌پۆو عه‌سرو‌مه‌غریبو عیشای لی وه‌رگیراوه. ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ﴾ یش: خویندنی نویژی به‌یانی. له‌فه‌رمووده‌ی صه‌حیحا هاتووہ له پیغه‌مبه‌ری خواوه(ﷺ) به‌ موته‌واته‌ری که هه‌موو نه‌م کاتانه‌ی پوون کردووہ ته‌وه به‌ دریزی، وه‌ک نه‌وه‌ی نه‌مپۆ موسلمانان له‌سه‌ری نه‌پۆن و پاشینه‌کان له‌ پشینه‌کان و چه‌رخ له‌ دوا‌ی چه‌رخ له‌یه‌کتریان وه‌رگرتووہ له‌ شوینی خۆیدا باسکراوه، سوپاس بۆ خوا‌ی گه‌وره.

کۆبوونه‌وه‌ی فریشته له‌ نویژی به‌یانی و عه‌سردا

خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ واته: خویندنی نویژی به‌یانی به‌جی بیته، چونکه‌ قورئان خویندنی به‌یانی هه‌میشه ده‌بینریت (له‌ لایه‌ن فریشته‌کانی شه‌وو پۆژه‌وه). پیوایه‌ت کراوه له‌ ئیبنو‌مه‌سعوده‌وه له‌ نه‌بو هوره‌یره‌وه (په‌زای خوا‌یان لیبت) له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه(ﷺ) له‌مانای نه‌م ئایه‌ته‌دا: ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ فه‌رموویه‌تی: (فریشته‌کانی شه‌وو فریشته‌کانی پۆژ ئاماده‌ی نویژی به‌یانی ده‌بن).^۳ بوخاری پیوایه‌تی کردووہ له‌ نه‌بو هوره‌یره‌وه (په‌زای خوا‌ی لیبت) که پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (پیزی نویژی به‌ کۆمه‌ل به‌سه‌ر نویژی به‌ ته‌نه‌ادا بیست و پینج پله‌یه، فریشته‌ی شه‌وو فریشته‌ی پۆژ له‌ نویژی به‌یانیدا کۆده‌بنه‌وه). نه‌بو هوره‌یره‌ نه‌لی: نه‌گه‌ر هه‌ز ده‌که‌ن ئایه‌تی ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ بخوینن.^۴ ئیمامی نه‌حمه‌د پیوایه‌تی کردووہ له‌ ئیبنو‌مه‌سعودو نه‌بو هوره‌یره‌وه له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه(ﷺ) له‌م ئایه‌ته‌دا: ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ فه‌رموویه‌تی:

^۱ الطبري (۵۱۶/۵۱۵/۱۷).

^۲ الطبري (۵۱۸/۱۷)، فه‌رمووده‌یه‌کی لاوازه.

^۳ الطبري (۵۲۰/۱۷).

^۴ فتح الباري (۲۵۱/۸).

(فریشتە ی شەو و فریشتە ی پۆژ ئامادە ی دەبن).^۱ تیرمزی و نەسانی ئیبنو ماجەیش پریوایەتیان کردووہ.
تیرمزی دەلالت: فەرموودە یەکی چاک و راستە.^۲ وە لە فەرموودە یە کدا کہ لە هەردوو سەحیحە کەدا
هاتووہ لە ئەبو ھورەیرەوہ لە پیغەمبەرەوہ (ﷺ) فەرموویەتی: (بە دوا ی یەکتیدا فریشتەکانی شەو و
فریشتەکانی پۆژ دینە لاتان، کۆدەبنەوہ لە نوێژی بەیانی و لە نوێژی عەسردا ئەو فریشتانە ی لە لاتان
ماونەتەوہ، سەردەکەون، پەرەردگاریان لییان دەپرسیت، (خوا باشتر دەزانی لە خۆتان ئاگادارترە
لیتان) کہ چۆن بەندەکانی منتان بەجی هیشت؟ فریشتەکان دەلتن: چووینە لایان ئەوان نوێژیان
دەکرد، بەجیمان هیشتن هەرنوێژیان دەکرد).^۳ عەبدولای کوری مەسعود دەلالت: ئەو پاسەوانانە
کۆدەبنەوہ لە نوێژی بەیانیدا ئەوانە سەردەکەون و ئەوانە یتریان دەمیئنەوہ.^۴ ئیبراھیمی نەخەعی و
موجامید و قەتادە و کەسانی تریش هەر وایان وتووہ لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا.^۵

فەرماندان بە شەونوێژکردن

خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ﴾ واتە: لە شەویشدا هەستە بۆ
نوێژ، ئەوہ زیادە نوێژیکە تاییبەت بە تۆیە. ئەمە فەرمانیکە تاییبەتە بە پیغەمبەرەوہ (ﷺ) کہ لە شەودا
مەلئسیت و شەونوێژ بکات. دوا ی فەرزەکان، وەک لە سەحیحی موسلیمدا هاتووہ لە ئەبو ھورەیرەوہ لە
پیغەمبەری خواوہ (ﷺ)، پرسیار ی لیکرا کام نوێژ گەرەترە دوا ی نوێژە فەرزەکان؟
فەرمووی: (شەونوێژ).^۶ بۆیە خوای گەرە فەرمانی کردووہ بە پیغەمبەرەکە ی (ﷺ)، دوا ی نوێژە
فەرزەکان مەلئسیت بۆ شەونوێژ، بێگومان شەونوێژ دوا ی مەلئسان لە خەوتن بووہ، ئەمە قسە ی
عەلقە مەوئەسوەد و ئیبراھیمی نەخەعی و کەسانی تریشە؟^۷ ئەمانیش دیار و ئاشکرایە لە زمانی
عەرەبیدا. وە لە فەرموودە ی پیغەمبەریشدا (ﷺ) هەر بەو شیوہ یە هاتووہ کہ پیغەمبەری
خوا (ﷺ) پاش خەوتن شەونوێژی دەکرد. ئەم پایەش لە ئیبنو عەبباس^۸ و عائیشە^۹ و زۆر کەسی

^۱ احمد (۴۷۴/۲)، فەرموودە یەکی حەسەنی سەحیحە.

^۲ تحفة الأحوزي (۵۶۹/۸)، النسائي في الكبرى (۳۸۱/۶)، ابن ماجه (۲۲۰/۱)، فەرموودە یەکی حەسەنی سەحیحە.

^۳ فتح الباري (۴۱/۲)، مسلم (۴۳۹/۱).

^۴ الطبري (۵۲۱/۱۷).

^۵ الطبري (۵۲۱/۱۷).

^۶ الطبري (۵۲۱/۱۷).

^۷ الطبري (۵۲۴/۱۷).

^۸ فتح الباري (۸۳/۸).

^۹ فتح الباري (۳۹/۳).

تريشه وه پړوايه تڪراوه. وهك له شويڼي خويدا به ته وای باس كراوه، سوپاس و ستايش بۆ خواي گوره. هسه نى به سري ده لیت: نه و نوږه يه دواي نوږي عيشا كراوه نه م قسه يه ش بړاوه به بهر نه و نوږانه دا كه له دواي خه وتن كراون^۱. پاشان خواي گوره ده فهرمويت: ﴿نَافِلَةً لَّكَ﴾ نه وه زياده نوږيشه تاييه ت به تويه. بويه زياده نوږي تاييه ت كړدووه به پيغه مبه ره وه (ﷺ) چونكه خواي گوره له گوناځي پاش و پيشي خوش بووه، به لام بۆ نوم ته كه ي ده بيت هوى ليخو شبوونى نه و گوناځانې كه كړدوويانه، نه مه مواهيد وتوويه تي^۲ و كه له موسنه دي ئيمامى نه حمه ددا له نه بو نومامه ي باهيلي وه (په زاي خواي ليبيت)^۳ پړوايه ت كراوه، پاشان خواي گوره ده فهرمويت: ﴿عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾ به لكو په روه ردگارت تو بنيرته جيگايه كي په سهندكراو. واته: هه لسه به و كار ه ي كه فهرمانم پي كړدوى تا له پوږي قيامه تدا له شويڼي كي په سهندكراودا داتبنيم. كه هه موو خه لكي و وه ديهينه ره كه شيان سوپاست بكن. ئيبنو جهريز ده لیت: زورينه ي زاناياني ته فسير وتوويانه: نه وه نه و شويڼه يه كه موحه مه د (ﷺ) تييدا ده وه ستي له پوږي قيامه تدا بۆ تكاردن بۆ خه لكي بۆ نه وه ي په روه ردگاريان. پزگاريان بكات له نارپه حه تي و بارگراني نه و پوږه^۴. حوزه يفه ده لیت: خه لكي كوده كرينه وه له يه ك شويڼدا، ده نكي جارچيه ك ده بيستن و تاچاو بربكات شت ده بينريت، هه موو پي په تي و پوتن وهك چوڼ دروست كران له پيشدا، به پيوه وه ستاون و هيچ كه سيك قسه ناكات به ئيزنى خواي گوره نه بيت، بانگ ده كريت نه ي موحه مه د (ﷺ)! نه ميش ده فهرمويت: (به لى نه وه هاتم وله خزمه تدام^۵، هه موو چا كه يه ك به ده ستي تويه، شهر لاي تو نيه، پي نيشانده رو نه و كه سبه تو پريت نيشان داوه عه بدى خوت له بهر ده ستندايه و له خزمه تندايه، هه موو شتيك له توه يه و بۆ لاي تويه. پزگار كه رو په ناگه يه ك نيه له تو ته نها خوت نه بيت، مه زن و پا يه به رزي، پاكي و بيعه يبي هه ر بۆ تويه، نه ي خاوه نى كه عبه). نه مه نه و شويڼه په سهندكراوه يه (المقام المحمود) كه خواي گوره باسى كړدووه^۶. ئيبنو عه بباس ده لیت: نه م شويڼه په سهندكراوه شويڼي شه فاعه تكدن تكاردنه^۷، ئيبنو

^۱ الطبري (۵۲۴/۱۷).

^۲ الطبري (۵۲۵/۱۷).

^۳ احمد (۲۵۵/۵).

^۴ الطبري (۵۲۶/۱۷).

^۵ ماناي (لبيك وسعديك) مان به (به لى نه وه هاتم وله خزمه تدام) كرد (وه رگيڼ).

^۶ الطبري (۵۲۶/۱۷).

^۷ الطبري (۵۲۷/۱۷).

نبي نه جيميش هر وای پړوايه ت کردوه له موجهيده وه. حه سہنی به سريش هر وای وتووه.
 قه تاده ده لیت: نهو (واته پیغه مبر (ﷺ)) یه کهم که سیکه که زه مینی بۆ له ت ده بیت له پړوی قیامه تدا
 و دیته دهر وه، یه کهم تکا کاري شه^۱. زانایان به لایانه وه وایه نهو شوینه په سهندکراوه نهو ديه که خوی
 گه وره فہرمو یه تی: ﴿عَسَىٰ أَن يَبْعَثَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾. منیش ده لیم: له پړوی قیامه تدا پیغه مبر (ﷺ)
 چہ ندین پړی لیده نریت، هہندیکیان کهس به شدار نییہ تییدا و هہندیکیشیان کهس یه کسان نییہ به نهو
 له وهدا، پیغه مبر (ﷺ) یه کهم که سه که زه مینی بۆ ده قلشیت و به سواری بۆ گۆرہ پانی مه حشر
 ده بریت، نالایه کی هہ یه نادم و نهوانه ی دوی نادمیش له ژیرنه و نالایه دان، حه وزیکش هہ یه هیچ
 که سیکه نیه له ویدا به نه ندازه ی نهو حه وزه ی نهو خه لکی بیتہ سہر. تکا گه وره که شی هہ یه له خوی
 گه وره بۆ نه وه ی بیت بۆ دادوهری خه لکی و لیپرسینه و هیان له گه لدا بکات، نه مہیش دوی نه وه یه که
 خه لکی داوا ده کهن له نادم و پاشان له نوح و ئیبراہیم و موسا و عیسا که بچن به هانایانه وه. هہمو
 ده لیتن: من بۆ نه وه ناشیم، هہ تا دینہ لای مو حہ مہد (ﷺ) ده فہرمو ییت: (من هی نه وه م، من هی
 نه وه م). جائه گہر خوا مه یلی لی بیت که میکیتر به دریتی له م شوینه دا باسی نه وه ده که ین. یه کیکی تر
 له و پړزانه ی له پیغه مبر (ﷺ) ده نریت نه وه یه که پیغه مبر (ﷺ) تکا ده کات بۆ خه لکانیک که فہرمان
 دراوه بیانہن بۆ ناوناگر، یه کسہر ده یانگیپرنه وه و ناچنه ناوناگر. هہروہا حہ زره تی محمد (ﷺ)
 یه کهم پیغه مبره که دادوهری نومہ ته که ی یه که مجار ده کریت. یه کهم نومہ تیشن که مؤلہ تیان پی
 ده دریت پیغه مبر (ﷺ) پیانہ پړینیتہ وه له پردی سیرات. یه کهم تکا کاري شه له ناو به هہشتدا وه که له
 سہیحی موسلیمدا هاتووه^۲. له فہرمو دہ که ی فوکردن به (الصور) یشدا هاتووه که خاوه نباوہ پان به
 تکای پیغه مبر نہ بیت (ﷺ) ناچنه به هہشتہ وه، یه کهم که سیش ده چیتہ به هہشت پیغه مبر (ﷺ)
 خویہ تی، نومہ ته که یشی له پیش هہمو نومہ ته کانی تر ده چنه به هہشت، تکاش ده کات بۆ
 به رزکردنه وه ی پلہ ی زور کومہ ل که به کردہ وه ی خویان پی ناگہن. خاوه نی وه سیلہ یشہ (الوسيلة) که
 به رزترین شوینه له به هہشتدا که شایه نی که سی تر نیہ نهو نہ بیت، کاتیک که خوی گه وره ئیزن نه دا
 تا تکا بکریت بۆ تاوانباران، فریشتہ و پیغه مبران و خاوه نباوہ پانیش ده ست به تکا ده کهن بۆ خه لکی.
 جا پیغه مبریش (ﷺ) تکا بۆ خه لکانیک ده کات که خودا خوی نہ بیت کهس ژمارہ یان نازانیت، هیچ
 که سیکه وه که نهو تکا ناکات و یه کسان نابیت به نهو^۳. من به چاکی و به پوونی له کوتایي ژیاننامہ که ی

^۱ الطبري (۱۷/۵۲۷).

^۲ الطبري (۱۷/۵۲۸).

^۳ مسلم (۱/۱۸۲).

^۴ الطبراني في الطوال (۳۶).

پیغه مبهردا و له باسی (الخصائص) دا سیره ته که باسم کردووه سوپاس و ستایش بۆ خوی گوره.
 ئیستاش به پشٹیوانی خوا نه و فرمودانه ی که له باره ی نه و شوینه په سه نکراوه وه هاتووه باس
 بکهین: بوخاری ریوایه تی کردووه له ئیبنو عومره وه که ده لیت: خه لکی له و پۆژه دا به چوکدا
 ده که ون و هه موو ئومه تیگ شوین پیغه مبه ره که ی خوی ده که ویت و ده لیت: نه ی فلان تکامان بۆ بکه،
 نه ی فلان تکامان بۆ بکه هه تا نه و تکایه ده گاته موحه مه د (ﷺ) نه وه نه و پۆژه یه که خوی گوره
 ره وانه ی ده کات بۆ شوینه په سه نکراوه که (المقام المحمود)^۱. ئیبنو جه ریر ریوایه تی کردووه له
 عه بدولای کورپی عومره وه ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرموویه تی: (خۆر نه وه نده نزیک ده بیته وه
 هه تا ناره ق ده گاته نیوه ی گوچکه، کاتیگ نه و خه لکه وایان به سه ردیت، هانا ده به ن بۆ ئادم، نه ویش
 ده فره مویت: من خاوه نی نه وه نیم، پاشان هانا ده به ن بۆ موسا، نه ویش هه ر وا ده لیت، پاشان
 هانا ده به ن بۆ موحه مه د (ﷺ) نه ویش له نیوان خه لکیدا ده ست به تکا کردن ده کات و ده پوات هه تا
 ده ست ده گریت به هه لقه ی ده رگای به هه شته وه. نا له و پۆژه دا خودا زیندوی ده کاته وه بۆ نه و شوینه
 په سه نکراوه.^۲ هه ر به م شیوه یه بوخاری له (کتاب الزکوة) دا ریوایه تی کردووه و نه م زیاده یه شی
 خستووته سه ر (هه موو خه لکی مه حشه ریش ستایشی ده که ن)^۳. نه بو داودی ته یالیسی ریوایه تی
 کردووه له عه بدولاه (ره زای خوی لیبت) ده لی: پاشان خوی گوره ئیزنی تکا کردن ده دات، گیانی
 پیروز که جوبه رئیله هه لده ستی، پاشان ئیبراهیمی خه لیل هه لده ستی، پاشان عیسا یان موسا
 هه لده ستی، نه بولزه عرا ده لیت: نازانم کامه یانه، ده لیت: پاشان: پیغه مبه ره که ی ئیوه (ﷺ) چواره میان
 هه لده ستی، تکا ده کات، هیه که س نیه دوی نه و زیاتر له وه ی نه و تکا بکات. نه و شوینه ش شوینه
 په سه نکراوه که یه که خوی گوره فره موویه تی: ﴿عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾^۴.

فرموده ی نه بو هوره یره (ره زای خوی لیبت)

نیمامی نه حمه د ریوایه تی کردووه له نه بو هوره یره وه (ره زای خوی لیبت) ده لیت: گوشتی هینرا بۆ
 پیغه مبه ری خوا (ﷺ)، ده سته که ی خرایه به رده ستی، چونکه هه زی له گوشتی ده ست بوو، قه پیکی
 لیگرت پاشان فره مووی: (من سه رداری خه لکیم له پۆژی قیامه تدا، نایا ده زانن نه وه له بهر چیه؟ خودا
 پیشینان و پاشینان کۆده کاته وه له یه ک شویندا، ده نگی جارچیه ک پییان ده گات و چاوی هه موویان
 ده بینیت، خۆر نزیک ده بیته وه، خه لکی نه وه نده غه مبار و ناره حه ت ده بن و توانایان نامینیت و خویان

^۱ فتح الباری (۲۵۱/۸).

^۲ الطبری (۵۲۹/۱۷).

^۳ فتح الباری (۳۹۶/۳).

^۴ مسند الطیالسی (۵۱)، سه نه ده کانی لاوازه.

بۆ ناگیریت، ھەندى لەو خەلکە بە یەکتە دەلێن: ئایا نابین ئیوہ حالتان چۆنە و چیتان بەسەر ھاتووہ، ئایا چاوہ پوانى کەسیک ناکن تکاتان بۆ بکات لە لای پەرەوہردگارتان؟ ھەندى لەو خەلکە دەلێت بەوی تر: بچنە لای ئادەم، ئەوانیش دەچن بۆ لای ئادەم (سەلامى خواى لیبت) ئەلێن: ئەى ئادەم! جەنابتان باوکى ئەو خەلکەن، خودا بە دەستى خۆى دروستى کردوى، لە پوچى خۆى فوى پێدا کردوى، فەرمانیشى کردووہ بە فریشتەکان سوژدەیان بۆ بردوى، تکامان بۆ بکە لە لای خودا، ئایا نابینى ئیمە لە چ حالیکدان، ئایا نابینى چیمان بەسەر ھاتووہ؟ ئادەم دەفەرموویت: بە راستى پەرەردگارم ئەمڕۆ توپەبووہ، بە توپەبوونى کە پیش ئەوہ وا توپە نەبووہ لەمەودواش وا توپە نابیت، بە راستى خودا ئەودرەختەى لى قەدەغەکردم، کەچى من بى گویم کرد. نەفسى نەفسى نەفسى،^۱ بپۆن بۆ لای کەسیکى تر، بپۆن بۆ لای نوح، دەچن بۆ لای نوح ئەلێن: ئەى نوح! تۆ یەکەم پاسپێردراو بۆ خەلکى زەمینى، خودا ناوى بردوى بە بەندە یەکى سوپاسگوزار، تکامان بۆ بکەى لای پەرەردگارت، ئایا نابینى لە چ حالەتیکداين، ئایا نابینى چیمان بەسەر ھاتووہ؟ نوح دەفەرموویت: بە راستى پەرەردگارم ئەمڕۆ ئەوہندە توپە بووہ، بە توپەبوونىکى وا کە پیش ئەمە وا توپە نەبووہ، لەمەودواش وا توپە نابیت، بێگومان من کاتى خۆى نزایەکم کردووہ لە ھۆزەکەم^۲، نەفسى، نەفسى، نەفسى، بپۆن بۆ لای کەسیکى تر، بپۆن بۆ لای ئیبراھیم، دەچن بۆ لای ئیبراھیم، ئەلێن: ئەى ئیبراھیم تۆ پیغەمبەرى خودای و خەلیلى ئەوى^۳ لە خەلکى زەمیندا، تکامان بۆ بکە لای پەرەردگارت، ئایا نابینى لە چ حالیکداين، ئایا نابینى چیمان بەسەر ھاتووہ؟ دەفەرموویت: بە راستى پەرەردگارم ئەمڕۆ توپە بووہ بە توپەبوونىکى وا کە پیش ئەم توپە بوونە وا توپە نەبووہ، لەمەودواش وا توپە نابیت، باسى درۆکانى خۆى دەکات، نەفسى نەفسى نەفسى، بپۆن بۆ لای کەسیکى تر، بپۆن بۆ لای موسا، دەچنە لای موسا (سەلامى خواى لیبت) ئەلێن: ئەى موسا تۆ پاسپاردەى خودای و خودا ھەلى بژاردوى لەناوخەلکیدا بەوہى پەيامەکانى خۆى پێداوى و قسەى لەگەڵدا کردوى، جا بەلکو تکامان بۆ بکە لای پەرەردگارت، ئایا نابینى لە چ حالیکداين، ئایا نابینى چیمان بەسەر ھاتووہ؟ موسایش دەفەرموویت پێیان: بە راستى پەرەردگارم ئەمڕۆ توپە بووہ بە توپەبوونىکى وا کە پیش ئەم توپە بوونە وا توپە نەبووہ، لەمەودواش وا توپە نابیت، بە راستى من پیاویکم کوشت، لەکاتییدا فەرمانم پى نەکرابوو بیکوژم، نەفسى نەفسى نەفسى، بپۆن بۆ لای کەسیکى تر، بپۆن بۆ لای عیسا، دەچن بۆ لای عیساو ئەلێن: ئەى عیسا تۆ پاسپاردەى خواى و ووتەى ئەو پەرەردگارەى و

^۱ واتە: من ھەرفریای نەفسى خۆم ئەکەوم و تکام ھەربۆنەو پێئەکریت (وہرگێپ).

^۲ واتە: ئەو نزایە بەھەلە ئەزانم و ھەرتکای لیخۆشبونم بۆخۆم پێئەکری (وہرگێپ).

^۳ خلیل اللہ: واتە دۆستى بە راستى خواى گەورە (وہرگێپ).

فریدراوهی بۆ مەریەم و پوچیکی لە لایەن خواوە، لە بێشکەدا قسەت لە گەڵ خەلکی کردوووە بە منداڵی، جا بە لکو تکامان بۆ بکە ی لای پەرورەدگارت، ئایا نابینی لە چ حالیکدا، ئایا نابینی چیمان بە سەر هاتوووە؟ عیسايش دەفرموویت پێیان: بە راستی پەرورەدگارم ئەمڕۆ تووڕە بوو بە تووڕە بوونیکی وا کە پیش ئەم تووڕە بوونە وا تووڕە نەبوو، لەمەودوایش وا تووڕە نابیت - باسی هیچ گوناھیکی ناکات - نەفسی نەفسی نەفسی، بپۆن بۆ لای کەسیکی تر، دەچن بۆ لای موحمەد (ﷺ) ئەلین: ئەی موحمەد (ﷺ)! تۆ پاسپاردە ی خۆی و کوتایی پێغەمبەرانیشی، خودا لە گوناھمی پێشیش و پاشیش خۆش بوو، تکامان بۆ بکە لای پەرورەدگارت ئایا نابینی چیمان بە سەر هاتوووە؟ جا منیش هەڵدەسم و دیم بۆ ژیری عەرش و دەکەوم بە سوژدەدا بۆ پەرورەدگاری مەزنم. خودا دەرگای ئیلهام و بیرم لێدەکاتەو و فیتری سوپاس و ستایشیکی وام دەکات کە لە پیش مندا بۆ هیچ کەسیکی تری لەو شتانە ی نەکردوو، پاشان فرمانم پێ دەکریت: ئەی موحمەد (ﷺ) سەر هەلپەر، داوا بکە دەتدریخت، تکا بکە لیت قەبول دەکریت، سەر بەرز دەکەمەو و دەلیم: ئەی پەرورەدگارم ئومەتە کەم! ئومەتە کەم! جا فرمانم پێ دەکریت ئەی موحمەد (ﷺ) لە ئومەتی خۆت ئەو ی حیسابی لە سەر نیە لە دەرگای لای راستی دەرگاگانی بەهەشتەو و بێرە ناو بەهەشتەو، ئەوان لە دەرگاگانی تریشدا شەریکی خەلکن، سویند بەو کەسە ی گیانی موحمەدی بە دەستە نێوانی دوو لاشیپان لە لاشیپانی دەرگای بەهەشت بە ئەندازە ی نێوان مەککە و مەجەرە، یان فرمووی: بە ئەندازە ی نێوان مەککە و بوسرایە^۱. ئەمە حەدیسە و لە هەردوو صەحیحە کەدا هاتوووە^۲.

﴿ وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا ۝۸۰ ﴾ وَقُلْ جَاءَ

الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبٰطِلُ اِنَّ الْبٰطِلَ كَانَ زَهُوْقًا ۝۸۱﴾

فرماندان بە کوچکردن

ئیمامی ئەحمەد پێواوەتی کردوووە لە ئیبنو عەبباسەو دەلالت: پێغەمبەر (ﷺ) لە مەککەدا بوو پاشان فرمانی پێدرا کۆچ بکات، خۆی گەورە ئەم ئایەتە ی ناردە خواوە: ﴿ وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا ۝۸۰ ﴾ واتە: دەلی: ئەی پەرورەدگارم، پێگەم بەرەو راستی بەرەو بەرەو راستیشم بەرپێ بکە، هێزێکی یارمەتی دەریشم بۆ دیاری بکە.

^۱ احمد (۴۳۵/۲)، فرمودە یەکی سەحیحە.

^۲ البخاري (۴۷۱۲)، مسلم (۸۹۴).

^۳ احمد (۲۲۳/۱)، سەنەدەکانی لاوازه لە بەر لاوازی قابوس.

تیرمزی ده لیت: نه مه فرموده یه کی چاک و راسته^۱. حه سەنی به سری له تهفسیری نه م ئایه ته دا ده لیت: کاتیک خوانه ناسانی قوره شیش پیلانیان نایه وه بو پیغه مبه ری خوا (ﷺ) که بیکوژن یان وه ده ری نین له مه ککه یان قولبهستی بکه ن، خودایش بریاری جهنگی دابوو دژبه خه لکی مه ککه، فرمانی دا به پیغه مبه ر (ﷺ) که ده رچی له مه ککه و بروات به ره و مه دینه، نه وه یه که خوی گه وه فرمودیه تی: ﴿وَقُلْ رَبِّ ادْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ﴾^۲. قه تاده ده لیت: ﴿وَقُلْ رَبِّ ادْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ﴾ مه به ست: مه دینه یه، ﴿وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ﴾ مه به ست: مه ککه یه^۳. عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سه میش مه ر وای وتوه: ^۴ پاشان ده فرمویت: ﴿وَاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا﴾ واته: ده سه لاتیکی یارمه تی ده ریشم بو دیاری بکه. حه سەنی به سری له تهفسیری نه م ئایه ته دا ده لیت: په روه ردگاری به لینی دابوو به پیغه مبه ر (ﷺ) که ده سه لاتی فارس و گه وره یی فارس له دهستی فارسه کان بسینیّت و بیداته دهستی نه و، ده سه لات و گه وره یی پو میش له دهستی پورمه کان بسینیّت و بیداته دهستی نه و.^۵ قه تاده ش ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ده یزانی که نه و توانای نه و کاره ی نیه پیویستی به هیژیک مه یه، بویه داوای هیژی له خدا کرد هیژیکی یارمه تیده ری بو یارمه تی په یامی خوداو پاراستنی سنوره کانی و به جیهینانی فره کانی و جیگیرکردنی ناینی خودا، چونکه نه و ده سه لات ده بیته ره حمهت له نیوان عه بده کانی خودا، نه گه ر نه و هیژه نه بیّت، خه لکی په لاماری یه کتری ده دن و ده سه لاتدار بیده سه لات ده خوات و له ناوی ده بات^۶. که واته پیویسته هیژیک مه بیّت له گه ل مه قدا بو ملدان به نه وانه ی به ری لیده گرن و دژایه تی ده کهن. بویه خوی گه وه ده فرمویت: ﴿لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا بِالْبَيِّنٰتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتٰبَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُوْمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيْدَ﴾^۷. نیمه په یامبه رانی خو مانمان هاوپی له گه ل به لگه ی پووندا په وانه کردوه و ترانوویشمان له گه لیاندا ناردوه بو نه وه ی خه لکی داد به رقه رار بکه ن و ئاسنیشمان ناردوه ته خواره وه.

^۱ تحفة الأحوزي (۵۷۴/۸).^۲ الطبري (۵۳۳/۱۷).^۳ احمد (۲۲۳/۱).^۴ الطبري (۵۳۴/۱۷).^۵ الطبري (۵۳۶/۱۷).^۶ الطبري (۵۳۶/۱۷).^۷ الحديد (۳۵).

هه ره شه یه ک له خوانه ناسانی قوره یش

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ واته: بلی: نه وه
 ئاینی راست هات، ئاینی ناهق نه ماو پویشته، به راستی به تال هه میسه له ناو چووه. نه مه
 هه ره شه یه کی خودایه له قوره یشیه کان، که ئاینی هه قیان بۆ هاتووه، که دووره له هه موو گومانیکه وه
 و نه وانیش ناتوانن ببه له مپه ر له به رانه ریدا، نه و په یامه یه که به پیغه مبه ردا (ﷺ) په وانیه ی کردووه
 و بریتیه له قورئان و باوه پرو زانستی به سوود، به تاله که ی نه وانیش له ناو ده بات، چونکه ناهقه ی خوی
 ناگریته به رامبه ر به هه ق و به رده وام نابیت، ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾
 واته: نه خیر ئیمه ده مانه ویت به چه کی هه ق بکیشین به به تالدا و موخی ده ربه ینین و وای لیبت پوچ
 ببیته وه. بوخاری پریوایه تی کردووه له عه بدولای کوری مه سعوده وه ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) چووه ناو
 مه که له ده وری که عبه دا سی سه دو شه ست بت هه بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) به به شولیک که به ده سته وه
 بوو پییدا نه کیشان و ده یفه رموو: ﴿جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ وه ده یفه رموو:
 ﴿جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾^۱ واته: راستی هات و جیی پوپوچی گرتنه وه و ناهقه ی هیچ
 باویکی نه ماو تازه هه رگیز ناگه ریتنه وه).^۲

﴿وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ (۸۲)

نه م قورئانه هه م چاره سه رو هه م په حمه تیشه

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ واته: له م قورئانه دا نه وه ی که هو ی شیفه و په حمه ته ده نیرینه خواره وه بۆ خاوه ن باوه ران
 سته مکارانیش زیاتر پی زیانبار ده بن. خوای گه وره باسی کتیه که ی خوی ده کات که ناردوویه تیه
 خوار بۆ سه ر پیغه مبه ره که ی موحه مه د (ﷺ)، نه و قورئانه ی که پوپوچی تیکه لاو نابیت نه له
 نیستاداو نه له مه ودوایش، هاتووه ته خوار له لایه ن خودای کارزان و سوپاسکراوه وه، نه م قورئانه
 چاره سه رو په حمه ته بۆ خاوه ن باوه ران، واته: هه رچی نه خوشیه ده روونیه کانه له دوولای و دووپوویی و
 بته رستی و لادان و ناره زوی خراپه لای ده بات، قورئان چاره سه ری گشت نه خوشیه کانه، پریسه له
 سۆزو به زه یی که له و زه مینه دا باوه پرو کارزانی و گه ران به شوین چاکه و چاکه کاریدا گه شه ی زیاتر
 ده کات، نه مه یش بۆ هیچ که سی که وه ده ست نایه ت، مه گین نه و که سانه نه بیت که بریایان به و قورئانه

^۱ سبا (۴۹).

^۲ فتح الباری (۲۵۲/۸).

هیناوه و به راستیان زانیووه و شوینی که وتوون، بیگومان قورئان شیفاو پهحمته بویان، به لام خوانه ناس و نه وهی ناهه قی له خوی کردووه به و خوانه ناسیه، گوی گرتنی له قورئان زیاتر دوری ده خاته وه و بیدين تری دهکات، نه خوشیه که له خوانه ناسه که وهیه، نه که له قورئانه وه. وهک خوی

که وره فه رموویه تی: ﴿قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ

عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾^۱ واته: (نهی موحه مه د(ﷺ)) بلی: قورئان بوی

که سانیک باوه پریان پی هیناوه ریبه رو چاره سهری گومانه و نه وانه ی باوه پی پی نایه نن له گوئیاندا گرانی و که پی هیه (له بیستنی هه ق) هه روه ها له ناستی نه و قورئانه دا کوین، نه وانه له شوینیکی نذر

دوره وه بانگ ده کرین. هه روه ها ده فه رموویه تی: ﴿وَإِذَا مَا أَنزَلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ

هَذِهِ إِيْمَانًا فَآمَنُوا الَّذِينَ فَرَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ

فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ﴾^۲ واته: وه کاتیک که بنی دردیته وه خواره وه

سوره تیک (له قورئان)، (دوره وه کان) هی وایان هیه ده لیت: کام له نیوه باوه پی زیادیکرد به م

(سوره ته) جا نه وانه ی که باوه پریان هیناوه نه مه ئیمانیاں زیاد دهکات (و به میتر ده بیئت) وه نه وان

مژده به خشن و خوش حالن، به لام نه وانه ی له نیو دلیاندا نه خوشی و ناپاکی هیه نه وه سوره ته که

بویان زیاد دهکات سهره پای نه و پیسی و ناپاکی یه ی خویان پیسی و ناپاکی تر، نه و (ناپاکانه) ده مردن

له کاتیکدا که بیباوه پن. نایه ت له م باره یه وه زوره، قه تاده له مانای نه م نایه ته دا: ﴿وَنَزَّلُ مِنَ

الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ ده لیت: کاتیک خاوه نباوه پ گوی له قورئان بوو سودی لی

وه رده گریت و له بهری دهکات و لیشی تیده گات. ﴿وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ به لام خوانه ناسان

سودی لی وهرناگرن و له بهری ناکه ن و لیشی تیناگرن، چونکه خوی گوره نه م قورئانه ی کردووه

به چاره سهره پهحمته بوی خاوه ن باوه پان.

به چاره سهره پهحمته بوی خاوه ن باوه پان.

﴿وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ

أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾﴾

باوو نه ریستی مروقه له کاتی خوشی و ناخوشیدا

^۱ فصلت (۴۴).

^۲ التوبة (۱۲۴-۱۲۵).

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَسَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا﴾ واته: مړوځ هر کاتیک به هر دیه کی ده دهینی، پستی تیده کات و باییه وایی ده نوییت، هر کاتیک به لایشی به سهرات، توشی ناثومیدی ده بییت. خوای گه وره باسی که مو کوپی مړوځ ده کات و هک مړوځ خوای چونه، مه گهر که سیک خدا خوای پاراستبییتی له کاتی خویشی و ناخویشیدا، هر کاتیک خدا به هر مه ندی کردبییت به سامان و تندرستی و پوزی و یارمه تیدان و نه وهی حزی لی کردبییت پیی دابییت، پستی کردووه ته گوپرایه لی خداو عبادت کردنی، له خوبایی بووه. موحامید ده لیت: ﴿وَنَسَىٰ بِجَانِبِهِ﴾ واته: لیمان دور که وتووه ته وه^۱. منیش ده لیم: نه م نایه ته و هک نه و نایه تانه وایه که خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ صُورَهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضَرْبٍ مِّسَّهُ﴾^۲ واته: کاتیک لامان برد زیانه که ی و نه مان هیشت ده چیته سهر حالی پیشوی و هک هر هاروی نه کردبییت لیمان بۆ لبردی زیانیک که دوو چاری بووه! هر وه ما و هک نه م نایه ته وایه که ده فەرموویت: ﴿فَلَمَّا نَجَّكَزْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ﴾^۳ واته: که چی کاتیک که خوا پرگارتان ده کات ده گه نه و شکانی و پوو و ورده گپن. کاتیک که تووشی خرابه مات واته: گیروگرفت و لیقه و مان و کاره سات مات ﴿كَانَ يَئُوسًا﴾ بیی نومید ده بییت و به هیوا نیه جاریکی تر تووشی چاکه بییت وه، و هک نه م نایه ته که خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَيْنَ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ﴾^۴ وَلَيْنَ أَذَقْنَاهُ نِعْمَةً بَعْدَ ضَرْأٍ مِّسَّتِهِ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ^۵ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ^۶ واته: سویند به خوا نه گهر نیعه بچه زین به ناده می چاکه و به هر دیه که لای خو مان وه پاشان نه و (چاکه و به هر دیه ی) لی بگرینه وه بیگومان نه و زور ناثومید و سپله یه (له و کاته دا)، سویند به خوا نه گهر پیی بچی زین به هر و چاکه دوی نه و سه ختی و ناپه حه تیانه ی تووشی بووه بیگومان ده لیت گشت سه ختی و زیانه کانم له مل بوویه وه و به روکی به ردام، بیگومان له و کاته دا زور دلخو شو و لووت به رزو خو به زلزانه، جگه له وانه ی که به نارام و خوگر بوون و کرده وه چاکه کانیاں به جی هیناوه، نه وانه بویان هیه لی بردن و پاداشتی گه وره. پاشان خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿قُلْ كُلُّ

^۱ الطبری (۵۳۹/۱۷).^۲ یونس (۱۲).^۳ الاسراء (۶۷).^۴ هود (۹-۱۱).

يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا ﴿۱﴾ واتہ: بلی: رہفتاری ہر کہ سیك به پیئی ناکاری
 خویہ تی، پەرورده گارت زاناتره، کی له ئیوه له ریگه شاره زاتره، ئیبنو عه بیاس ده لیت: ﴿۲﴾ عَلَى
 شَاكِلَتِهِ ﴿۳﴾ واتہ: پووه و خویہ تی. ^۱ موجهید ده لیت: به پیئی توندو تیژی و سروشتی خوی. ^۲ قه تاده
 ده لیت: به پیئی مہرام و نیہ تی خوی. ^۳ ئیبنو زهید ده لیت: به پیئی ئاینی خوی، ^۴ ئەم قسانه هه موو له
 یه که وه نزیکن له مانادا، ئەم ئایه ته (والله أعلم) هه ره شه یه له بته رستان و به لیت دانه به تۆله
 لیتسه ندنیان له پۆژی قیامه تدا. وهك فهرموویه تی: ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا
 عَامِلُونَ﴾ ^۵ واتہ: به و که سانه ی که باوه رپیان نیه بلی: مہرچی له ده ستتان دیت بیکه ن، وا ئیمه ش کاری
 خۆمان ده که یه. بۆیه لیره دا ده فهرموویت: ﴿كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى
 سَبِيلًا﴾ واتہ: کی له ئیمه و ئیوه له ریگه شاره زاتره، هه ر که سه و به پیئی کرداری خوی پاداشت
 وهرده گریت، چونکه خوی گهره هیچ په نهانیه کی لی ون نابیت.

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ^(۸۵)

باسی (روح)

خوای گهره ده فهرموویت: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا
 قَلِيلًا﴾ واتہ: له تو ده پرسن (ئهی موحه مه د ^(ص)) گیان چیه؟ بلی گیان له وشتانه وایه که ته نیا
 پەرورده گارم ده یزانیت، ئیوه که میکتان له زانست پیدراوه. بوخاری رپوایه تی کردووه له ته فسیری
 ئەم ئایه ته دا له عه بدولای کوپی مه سعوده وه (په زای خوای لیبت) ده لیت: من له گه ل پیغه مبه ردا ^(ص)
 ده پویشتم له کیلگه یه کدا پیغه مبه ر ^(ص) لقیکی دارخورمای وهك گۆچان به ده سته وه بوو، هیزی
 ده دایه سه ر. له و کاته دا چه ند که سیك له جوله که به لایدا پویشتن، هه ندیکیان به هه ندیکیان وت:
 پرسیا ری لیبکه ن له باره ی گیانه وه، وتیان چی به دگومانی کردون له راستی نه و پیاوه؟ هه ندیکیان
 وتیان: (وازیینن) نه کا شتیکی وا بلیت که ئیوه پیتان ناخوش بیت، که چی وتیان: لیی بپرسن،

^۱ الطبري (۵۴۱/۱۷).

^۲ الطبري (۵۴۱/۱۷).

^۳ الطبري (۵۴۱/۱۷).

^۴ الطبري (۵۴۱/۱۷).

^۵ هود (۱۲۱).

پرسیاریان له باره ی گیان (روح) وه لیکرد، پیغه مبه‌ر (ﷺ) بیده‌نگ بوو هیچ وه لایمیکی نه‌دانه‌وه، (نبین مه‌سعود ئه‌لی) زانیم که نیگای (وه‌حی) بۆ دیت. له شوینی خۆم مه‌لسام، کاتیک که نیگا که هاته خواره‌وه فهرمووی: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ ئه‌م ده‌قه له سه‌ره‌تاوه وا دیاره‌و ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نیت که ئه‌م ئایه‌ته له مه‌دینه‌دا هاتووه‌ته‌خواره‌وه، کاتیک هاتووه‌ته‌خواره‌وه که جووله‌که‌کان پرسیریان لی‌کردووه له‌و باره‌یه‌وه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا ئه‌م سو‌ره‌ته‌مه‌مووی مه‌کییه. وه‌لامی ئه‌م نیشکاله ئه‌وه‌یه که له‌وانه‌یه جاریکی تر ئه‌م ئایه‌ته هاتبیته‌ خوار له مه‌دینه‌دا، وه‌ک چۆن له پیشدا له مه‌که هاتووه‌ته‌خوار بۆی. یان له‌وانه‌یه پیغه مبه‌ر (ﷺ) ئاگادار کراوه که به‌و ئایه‌ته‌ی که له پیشدا هاتووه‌ته‌خوار بۆی وه‌لامیان بداته‌وه که ئه‌م ئایه‌ته‌یه. ئیبنوجهریریش پیوایه‌تی کردووه له عی‌کریمه‌وه که ده‌لّیت: ئه‌هلی کتیب پرسیریان کرد له پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) له باره‌ی گیانه‌وه، خوای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارد ه‌خوار: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ﴾ وتیان: تو وا ده‌زانی ئیمه که می‌ک زانیاری نه‌بیت هیچ‌ترمان پیمان نه‌دراوه؟! ئیمه ته‌وراتمان پیدراوه که پرله کارزانی و مه‌رکه‌سیک له کارزانی به‌شی پیدرابیت، ئه‌وه چاکه‌یه‌کی زۆری پیدراوه، ﴿وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ عه‌کریمه ده‌لّیت: جا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خوار: ﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ﴾ واته: بی‌گومان ئه‌گه‌ر مه‌رچی دره‌خت له زه‌ویدایه قه‌له‌م و پی‌نوس بیت مه‌موو ده‌ریای زه‌وی ببیته مه‌که‌ب حه‌وت ده‌ریای تر دوا‌ی (ئه‌وه‌ی باسکرا) ببیت به مه‌که‌ب وته‌و زانراوه‌کانی خوا دوا‌ی نایه‌ن و ته‌واو نابن. جا فهرمووی ئه‌وه‌ی پیتاندراوه له زانست ئه‌گه‌ر به‌هۆیه‌وه خودا پرزگاری کردن له ئاگر. ئه‌وه‌زانیارییه‌کی زۆر وچاکیشه، به‌لام له چاو زانیاری خودا مه‌رکه‌مه^۱. عه‌وفی ده‌لّیت له ئیبنو عه‌بباسه‌وه له‌مانای ئه‌م ئایه‌ته‌دا: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ﴾ ئه‌وه‌کاتیک‌بوو جووله‌که‌کان وتیان به پیغه مبه‌ر (ﷺ) باسی گیانمان بۆبکه و بابزانین ئه‌و گیانه‌ی له‌ناو لاشه‌دایه چۆن سزا ده‌دریت، چونکه ئه‌و گیانه له لای خوداوه‌یه، هیچ شتی‌ک له‌و باره‌یه‌وه نه‌هاتبووه خواره‌وه بۆ پیغه مبه‌ر (ﷺ). بۆیه هیچ وه‌لامیکی نه‌دانه‌وه، جوهره‌ئیل هاته لای پیی فهرموو: ﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِشُم مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾. پیغه مبه‌ر (ﷺ) ئه‌و مه‌واله‌ی پیدان. وتیان: کی ئه‌م مه‌واله‌ی بۆ هی‌نای؟ فهرمووی: جوهره‌ئیل بۆی هی‌نام له لایه‌ن خواوه، به پیغه مبه‌ریان وت:

^۱ البقرة (۲۶۹).^۲ لقمان (۲۷).^۳ الطبري (۵۴۲/۱۷).

سویندبه خوا دوزمنه که ی نیمه نه بیټ که س نه وقسه ی پی نه وتووی. خوی که ورهیش نه م نایه ته ی ناردہ خواره وه: ﴿قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾^۱. واتہ: بلی هر که سیټک دوزمنی جو بره نیله (با بزانی) هر نه وه که نه م قورئانه (به نیزنی خوا) مه والہ ی دلی تو ده کات، به کتیبہ کانی دیکہ ی ئاسمانیش باوه رده کات.

جیاوازی له نیوان گیان و دموونا

سومه یلی (سہیلی) باسی نه و جیاوازیانہ ی کردووه که له نیوان زانایاندا مه بووه، که ئایا پوچ و نه فس یه ک شتن یان پوچ شتیکی تره، نه وه سه لماوه که پوچ شتیکی ناسکه وه ک با وایه له لاشه دا ده که پیت وه ک چون ئاو به په گی دره خندا ده پوات، ده شلین نه و پوچہ ی که فریشته ده یکات به به ری مندالدا له سکی دایکیدا نه وه نه فسه به مه رجیک په یوه ندی به لاشه وه مه بیټ، به هو ی نه و له شه وه مه دح و زه م ه لده گریټ، نه و نه فسه ش یان نه فسی بی خه مه (المطمئنة) یان نه فسی خراپه کاره، وه ک چون ئاو هو ی ژیانی دره خته، کاتیټ که تیټکه لاوی دره خت بوو ناویکی تایبه تی بو خوی ه لده گریټ، کاتیټ تیټکه لاوی داری میو بوو پاشان گوشرا ده بیټ به باده یه کی سه رخوشکه ر یان ناویکی گوشراو، ئیتر نه و کاته پی ناوتریت ئاو مه گه ر به شیوه یه کی مه جازی، هر به و شیوه یه به نه فسی ناوتریت پوچ به و جوړه نه بیټ، دیسان به پوچیش ناوتریت نه فس. مه گه ر به و پیټه که ئاماژه مان پیکرد، نه وه ی که وتمان به کورتی: نه وه یه که پوچ سه رچاوه ی نه فسه و ماده که یه تی، نه فسیش له و پیټ هاتووه، کاتیټ که تیټکه لاوی لاشه ده بیټ، پوچ خوی نه فسه له پوویه که وه. نه ک له هه موو پوویه که وه، نه م مانایه ش مانایه کی چاکه (والله اعلم).^۲ منیش ده لیم: خه لکی زور قسه یان کردووه له باره ی ماهیه تی پوچ و یاساکانییه وه. زور کتیبیان له باره یه وه داناوه. چاکترینی نه و که سانه ی قسه یان له م باسه کردووه حافیز نیبنو مه نده مه له کتیبیکیدا وه ک بیستوومانه له باره ی گیانه وه دایناوه.

﴿وَلَيْنَ شِئْنَا لَنذَهِبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا﴾^(۸۶) إِلَّا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا^(۸۷) قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا^(۸۸) وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا^(۸۹)

نه گه ر خودا مه یلی لیبیټ قورئان ده باته وه

^۱ (البقرة: ۹۷) الطبري (۵۴۳/۱۷).

^۲ الروض الأنف (۶۲/۲).

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَيْنَ شِئْنَا لَنذَهِبَنَّا بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا﴾ نه گەر ئییمه مه یلمان لیبیت، هه رچییه کمان پی راگه یاندووی ده ییبهینه وه که سیش نیه له دزی ئییمه له مه دا به رگریت لی بکات، ﴿إِلَّا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا﴾ جا مه گین په روه ردگاری تو به زه یی پیتدا بیته وه، که چاکه ی زوری له سه رته. خوای گه وره لیږده دا باسی به هره و پیزی زوری خو ی ده کات له سه ر به نده و پیغه مبه ری خو ی که نه و قورئانه پیروزه ی به نیگا بو ناردووه، که هه رگیز پرپوچی تیکه لاو نابیت نه ئیستاو نه له مه ودوایش، چونکه له لایه ن خوای کارزانی ستایش کراوه وه هاتووه. ئیبنو مه سعود (په زای خوای لیبیت) ده لیت: پوژیک دیت بایه کی سور هه لده کات و له ده رگای هه موو مالیک ده دات، واته: له ئاخو زه ماندا و له ولاتی شامه وه دیت نه له په رهی قورئان و نه له دلی هیچ که سیکا ئایه تیك نامینیت، پاشان ئیبنو مه سعود نه م ئایه ته ی خویند: ﴿وَلَيْنَ شِئْنَا لَنذَهِبَنَّا بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ﴾^۱.

ته هه دا کردنی بته رستان به قورئان

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿قُلْ لِّیْنَ أَجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا﴾ بلی: نه گەر مروو جنوکه هه موو کوپینه وه بوئه وه ی وینه ی نه م قورئانه بیئن، ناتوان وینه ی نه و بیئن، با هه مووشیان پشتیوانی یه کتری بکن. پاشان خوای گه وره باسی پیزی نه م قورئانه پیروزه ده کات و ده فەرموویت نه گەر گشت مروو جنوکه کان کوپینه وه و پیکه ون که به وینه ی نه م قورئانه که خودا ناردوویه تی بو پیغه مبه ره که ی بیئن، ناتوان و بو یان ناکریت، با هه موو پشتگیری و هاوکاری و یارمه تی یه کتریش بده ن چونکه نه مه کاریکه له توانای هیچ که سیکا نیه، وته ی خودا چون له وته ی دروستکراوه کانی ده چیت، نه و خودایه ی که هاوشیوه و هاوتاو هاو وینه ی نیه، دوا ی نه مه ده فەرموویت: ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا﴾ ئییمه له هه موو باره یه که وه له م قورئانه دا نمونه مان هیئاوه ته وه بو مه ردم، به لام زۆریه ی نه م مه ردمه جگه له سپله یی نه بیت هیچ نازان. واته: هه موو نیشانه و به لگه یه کی ته واومان بو هیئاو و بومان پوون کردوونه ته وه، پاستیشمان بو پووشن کردوونه ته وه و لیکنان داوه ته وه مانامان کردووه و سووک و ئاسانمان کردووه بو یان، له گه ل نه وه یشدا زۆرینه ی خه لکی سپله و بی نه مه کن و ملی پی ناده ن و به گزی نه و هه قه دا ده چن.

^۱ الطبري (۵۴۶/۱۷).

﴿وَقَالُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ۝٩١ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ نَّحِيلٍ وَعَنْبٍ
فَتُفَجَّرَ الْأَنْهَارُ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ۝٩٢ أَوْ تُسْقَطَ السَّمَاءُ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ
وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ۝٩٣ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ زُخْرَفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنْزِلَ
عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ۝٩٤﴾

قوریشیہ کان داوای چہند بہ لگہ یہ کی دیاری کراو دہکەن و وہ لامی خوایش بوئەو داوایانہ

ئیبنو جەریر پریوایەتی کردووہ لە موحمەدی کوپی ئیسحاقوہ، کە ئەلێ شیخیکی خەلکی بەسەرە
بۆی گێراموہ کە چل سالی زیاترە لیڤەدایە و ئەویش لە عیكریمەوہ و ئەویش لە ئیبنوہ عباسەوہ: کە
عوتبە و شەیبەیی ھەردوو کوپی پەبیعە و ئەبو سوفیانی کوپی حەرب و پیاوێک لە بەنی عەبدودار و ئەبو
بەختەری برای بەنی ئەسەد و ئەسودەدی کوپی موتەلیبی کوپی ھیشام و زەمعی کوپی ئەسودەو
وہلیدی کوپی موغیرە و ئەبو جەھلی کوپی ھیشام و عەبدوللای کوپی ئەبو ئومەییہ و ئومەییہی کوپی
خەلف و عاسی کوپی وائیل و نوبەییہ و مونەبیہ ھەردوو کوپی حەججی سەھمی ئەمانە کۆبوونەوہ
یان ھەندیک لەمانە داوی ئاوابوونی خۆر لە پشتی کەعبەوہ کۆبوونەوہ، ھەندیکیان بە ھەندیکیان
وت: بنێرن بۆلای موحمەد لەگەڵی بدوین و مشتومپی لەگەڵدا بکەن ھەتاخەلک ناھەقتان نەگرت چۆ
پێئەکەن. ئەوہبوو ناردیان بۆ لای کە پیاو ماقولانی ھۆزەکەت کۆبوونەتەوہ و دەیانەوی گفتوگوت
لەگەڵ بکەن، پێفەمبەری خوا (ﷺ) بە پەلە ھات بۆ لایان، وای زانی لە بارەیی ئەو کارەیی ئەوہوہ
شتیکیان بۆ دەرکەوتووہ پێفەمبەر (ﷺ) زۆر سوور بوو لەسەریان پێی خوش بوو پاستەپێی بگرنەبەر،
دڵگران دەبوو بە ناپەھەتیان بۆیە لەگەڵیان دانیشت، وتیان: ئەی موحمەد (ﷺ)! ئێمە ناردوومانە بە
شوینتدا ھەتا کەس لەمەودوا لۆمەمان نەکات لە بارەیی تۆوہ. سویند بە خوا ئاگاداری ھیچ کەسێک نین
لەناو عەرەبدا، ئەوہی تۆ ھیناوتەتە ناو ھۆزەکەت ئەو ھینابییتی نا ھۆزەکەیی خۆی، تۆ قسە بە بابو
باپیرانمان ئەلئیت و بە ناشیرین باسی ئاینمان دەکەیی و بەبیعەقلیان دەزانن و قسە بە خواکانمان
دەلئیت و دوو بەرەکیشت خستووہتە نێوانمان، ھیچ شتیکی خراب و ناشیرین نەماوہ تۆ دروستت
نەکردبیت لە نێوان ئێمە و ئێوہدا، ئەگەر تۆ ئەم دەنگو باسەت بۆ ئەوہ ھیناوە بە ھۆیەوہ سامان
وہ دەست بێنی، ئەوہندە سامانت بۆ کۆ دەکەینەوہ لە مالی خۆمان ھەتا لە ھەموومان سامانت زۆرتر
بیت، خۆ ئەگەر داوای گەورەیی دەکەیی، دەتکەینە گەورەیی خۆمان، ئەگەر داوای پاشایش دەکەیی
دەتکەینە پاشای خۆمان، ئەگەر ئەوہیش کە دیتە لات ئەو شتانەت بۆ دینیت جنۆکەییە و ھەست
دەکەیی زال بووہ بەسەرتدا کاتی خۆی ئەوہی شوین خەلکی دەکەوت لە جنۆکە پێیان دەوت
پێنی (الرئی) لەوہش دەچیت ئەوہ جنۆکە بیت، ئەگەر وایە ئەوہ ھەموو مالی خۆمان دەدەین و

دهگه پئین به دواى پزیشکدا بۆت و چاكت دهكه ينه وه، نهگه رنا نه وه با هيچ گله ييه كمان ليئه كريت
 له سهرتۆ. پيغه مبهري خوا (ﷺ) فرموى: نه وهى ئيوه بۆيده چن دهر باره ي من، من وا نيم، من
 نه هاتووم بۆ لاي ئيوه، به وهى كه بۆم هيئاون تاداواى ماله كانتان بكه و گوره بيم له ناوتانداو بيمه
 پاشا به سهرتانه وه. به لكو خواى گوره منى په وانه كردوو بۆ لاي ئيوه و كردومى به پيغه مبهري و
 كتىبىكى بۆ ناردووم و فرمانى پى كردووم، كه مزگيئى دهر و ترسيئهر بيم بۆ ئيوه، من په يامى
 په روهردگارم پيگه ياندن و ئامۆزگاريم كردن نهگه ر نه وهى بۆم هيئاون ليم وهرگرن، بيگومان
 به خته وهري دنيا و قيامهت به دهست دىئن. نهگه ر وه لاميشم نه ده نه وه من خوراده گرم له بهر فرمانى
 خدا تا خدا بريارى خوى ده دا له نيوان ئيمه و ئيوه دا، وتيان: نهى موحه مه د (ﷺ) نهگه ر تۆ نه وهى
 خستوومانه ته بهرده مى تۆ قه بولى ناكهى، تۆ خۆت چاك ده زانى كه هيچ كه سيك نيه وهك ئيمه له
 ولايتىكى تهنگه لان و كه م دهرامهت و زيانى وا سهخت و گراندا بژى، داوا بكه له و په روهردگاريه ي كه تۆى
 په وانه كردوو و نه و په يامه ي پيدا ناردوى، نه و كيوانه مان بۆ تهخت بكات كه پيى لى گرتووين و
 ولا ته كه مان بۆ فراوان بكات و پويارى لى هه لقوليت وهك پوياره كانى شام و عيراق بابو باپيره
 پيشينه كانيشمان بۆ زيندوو بكاته وه، له و كه سانه يش كه زيندوو ده كرينه وه بۆمان با قوسه يى كورى
 كيلا بى تيدا بيت، چونكه نه و پياويكى زۆر راستگو بووه، پرسيارى لى ده كه ين ئايا نه وهى تۆ ده يلئيت
 راسته يان پرپوچه ؟ جا نهگه ر نه وهت كرد كه ئيمه داوامان ليكردوى نه و نه و خه لكانه ش برپايان پى
 كردى نه وه ئيمه يش بپوات پى ده كه ين، به وه ئيتير ئيمه پيئى تۆمان بۆ دهرده كه وئيت لاي خدا و دياره
 كه خدا تۆى په وانه كردوو وهك خۆت ده لئيت، پيغه مبهري خوا (ﷺ) پيى فرموون: (من بۆ نه وه
 په وانه نه كراوم، به لكو من لاي خوا وه هاتووم بۆ لاي ئيوه، به و په يامه ي كه پييدا ناردووم، منيش
 نه وهى پييدا ناردووم بۆ ئيوه وا پيم گه ياندن، نهگه ر وهري گرن نه وه خوشبهختى دنيا و قيامهت
 وه دهست دىئن، نهگه ر باوه پيشى پى ناكهن خۆ ده گرم له بهر فرمانى خدا هه تا خواى گوره بريارى
 خوى ده دات له نيوان ئيمه و ئيوه دا) وتيان: نهگه ر نه وه مان بۆ نه كهى، هه لى بگره بۆخۆت و داوا بكه
 له په روهردگار فرشته يه كه بنيريت بۆ لات بپوات پى بكات به وهى ده يلئيت تا له جيى تۆ سه رمان لى
 بدات، پاشان داوا بكه له خدا باغات و گنجينه و كۆشكى زيئو زيوت بداتى و نه وه يش ده ته وى بيت
 بدات و بينيازت بكات. چونكه خۆ تۆش به ناو بازاردا دهگه ريت به دواى بژيويدا وهك چۆن ئيمه
 دهگه ر پيئن، با نه و كاته ئيمه ش پيئو پله ي تۆمان بۆ دهر بكه وئيت له لاي په روهردگاره كهت، نهگه ر تۆ
 پيغه مبهري وهك خۆت ده يلئيت، پيغه مبهري خوا (ﷺ) پيى فرموون: (من كارى وا ناكهم، من نه و
 كه سه نيم كه نه م داوايه له په روهردگارى بكات، بۆ نه وه يش په وانه نه كراوم بۆ لاي ئيوه، به لكو خدا
 منى په وانه كردوو كه ترسيئهر و مزگيئى دهر بيم، نهگه ر نه وهى من پيى هاتووم قه بولى بكه، نه وه

خۆشبهختی دنیا و قیامت به دهست دینن، ئەگەر لیشم وەر نه گرن خۆپاده گرم له بهر فهرمانی خوادا
 مه تا خودا برپاری خۆی ده دات، له نیوان ئیمه و ئیوه دا). وتیان: ئاسمان بپوختینه و بیخهره خوار وهك
 خۆت قه ناعهتت وایه ئەگەر پهروهردگارت مه یلی لیبیت ئه وه دهكات، دلنیا به ئیمه بپوات پێ ناکهین
 مه تا ئه وه نه که ی. پێغه مبه ری خوا (ﷺ) پێی فهرموون: (ئه وه بۆ خودایه، ئەگەر مه یلی لیبیت
 ئه وه تان پێ دهكات) وتیان: ئه ی موحه مه د (ﷺ) ئایا پهروهردگارت نه یزانیوه ئیمه له گهلت
 داده نیشین، ئه و پرسیارانه ت لێ ده کهین که لیمان کردی، ئه وه ی ده مانه ویت داوات لێ ده کهین، له
 پیشه وه پیت بلیت و ئاگاداری ئه و شتانه ت بکات که تۆ بۆمان باس ده که ی، هه والت بداتی که چیمان
 له گه لدا ده کات له سه ر ئه وه ئەگەر ئیمه ئه وه ی تۆ هیناوته بۆمان قه بولمان نه کرد، هه ولمان پێ
 گه یشتووه که ئه وه ی تۆ فیری ئه م شتانه ده کات ده کات پیاوی که له یه مامه (په حمان) ی پێ ده لێن،
 سویند به خوا ئیمه هه رگیز بپوا به (په حمان) ناکهین، ئیمه ئیتراپاساوی خۆمان هه یه ئه ی
 موحه مه د (ﷺ) به لام سویند به خوا ئیمه وازت لێ ناهین هه تا له ناو ده چین یان تا له ناوت ده بهین،
 یه کیکیان وتی: ئیمه فریشته کان ده په رستین که کیژی خودان، یه کیکی تریشیان وتی: بپوات پێ
 ناکهین مه تا خودا و فریشته کان به ئاشکرا نه مین، کاتی که ئه و قسانه یان کرد، پێغه مبه ری خوا (ﷺ)
 هه ستاو جیی هیشتن، عه بدولای کوپی ئومه ییه ی کوپی موغیره ی کوپی عه بدولای کوپی عومه ری
 کوپی مه حزوم له گه لی هه لسا که کوپی پوری عاتیکه ی کچی عه بدولموته لیب بوو، وتی: ئه ی
 موحه مه د (ﷺ) هۆزه که ت ئه وه ی خستیانه بهر ده مت بۆخۆت خستیان، لیت قه بول نه کردن، پاشان
 چه ند شتیکیان لێ داوا کردی بۆ خۆیان، بۆ ئه وه ی پله و پیزی تۆ بزائن به هۆی ئه و شتانه وه له لای
 خوا، تۆ ئه وه شت نه کرد، پاشان داویان لیکردی تا په له بکه ی به مینانی ئه و سزایه ی که ده یان
 ترسینی پێی، سویند به خوا منیش هه رگیز بپوات پێ ناکه م هه تا په لکه نه یه ک دروست نه که ی پاشان
 پێدا به رزبیته وه و منیش سه یرت بکه م که نه چیت و جا کتیبیکێ کراوه له گه ل خۆت بینو و چوار
 فریشته یشت له گه لدا بیت شایه تیت بۆ بدن که ئه وه ی تۆ ده یلپیت وایه، سویند به خوا ئەگەر
 ئه وه یش بکه ی، به راستی من هه ر گومانم وایه بپوات پێ ناکه م. پاشان پێغه مبه ری خوا (ﷺ) به جی
 هیشت پێغه مبه ریش (ﷺ) گه راپه وه بۆ ناو که سوو کاری به دلگرانی و که سه ریکێ زۆره وه له بهر ئه وه ی
 ئه و هه له ی له ده ست چوو که به هیوای بوو کاریان تیبکات کاتی که هۆزه که ی نارديان به شوینیدا،
 هه روه ها له بهر ئه وه ش که به و شیوه یه دووریان گرت لێ^۱.

هۆی قه بول نه کردنی داوای موشریکه کان

ئەو دانىشتنەى ئەوانە بۆى كۆبۈنەو، خوا خۆى ئاگای لىيان بوو، ئەگەر ئەو پرسیارانەى ئەوانە دەیانکرد بۆ ئەو بووایە شارەزا بىن خۆای گەورە وەلامى دەدانەو بەلام خوا خۆى زانیویەتى كە ھەر لەبەر بى دینی و سەرکەشى ئەو پرسیارانە دەگەن، بۆیە وتراو بە پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەگەر حەزرت لىیە ئەوەى داوايان کردوو پىيان دەدەین، ئەگەر ھەر حاشایان کرد جەزەبە یەکیان دەدەم كە ھىچ كەسێك لە جیھانیان ئەو جەزەبە یەم نەدابیت، ئەگەر حەزىشت ئەكەى دەرگای لىبوردن و بەزەبیان لى دەگەمەو؟ پىغەمبەر (ﷺ) فرموی: (بەلكو دەرگای لىبوردن و بەزەبیان لىبکەرەو).^۱ ئەمەى ئەو خوانەناسانە داوايان دەکرد، وەك لەم ئایەتەدا لە پىشەوە باسماں کرد كە خدا فرمویەتى: ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَءَايَاتُنَا نَمُودَ النَّاقَةِ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخَوِيفًا﴾^۲ واتە: وە ھىچ شتێك بەرگى ئیمەى نەکردوو كە ئەو موعجیزانە بنیرین جگە لەوہى كە پىشینهكان بە درۆيان دەزانی، وە بەخشیمان بە (ھۆزى) سەمود ئەو وشترەى كە (موعجیزە یەكى) ئاشكرا بوو، كەچى باوەریان نەمیانو ستمیان لىکردو ئیمە موعجیزەكان نانیرین مەگەر بۆ ترساندن. وە لەم ئایەتەدا دەفرمویت: ﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا﴾^۷ أَوْ يُلقَى إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا﴾^۸ أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَلَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾^۹ تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا﴾^{۱۰} بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا﴾^{۱۱}

واتە: (بىباوەپان) دەیان وت ئەمە چۆن پىغەمبەرێكە خواردن دەخوات و بە بازاردا دەپوات؟! بۆچى فرىشتە یەك نەنێردراو تە خواوەو بۆ لای بۆ ئەوہى لەگەلیدا ترسىنەرییت، یا گەنجینە یەكى (لە ئاسمانەو) بۆ خۆى پىبدرايە یا باغیكى ببوايە لى بخواردایە و ستمكاران دەیانوت (بە ئیمانداران) ئیو تەنھا شوین پیاویكى جادولیکراو كەوتوون، سەیركە چۆن نمونەى پووج بۆ تۆ دیننەو بەو ھۆیەو گومراپوون ئیتر ناتوانن پىگای ھەق بدۆزنەو، گەورە و پىرۆزە ئەو زاتەى ئەگەر بىھویت (لە دنیادا) چاکتر لەوہى (بىباوەپان دەلیین) بۆت سازدەدات باخاتیک كە پووبارەكان بە ژیریاندا دەپوات وە چەند كۆشكت بۆ فرامەم دینیت، (پاست ناكەن وا نیە) بەلكو ئەوانە باوەریان بە پۆزى دواى نیە و

^۱ احمد (۲۴۵/۱).^۲ الاسراء (۵۹).^۳ الفرقان (۷-۱۱).

ئىمە ئامادەمان كىردۈۋە بۇ كەسىك باۋەپى بە پۇڭى دۈيى نەبىت ئاگرى ھەلگىرساۋ. لىرەشدا خۋاى
 گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿وَقَالُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ۝٩٠ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ
 مِّنْ نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا﴾ واتە: وتيان: بېرات پى ناھىيىن تا لەم زەمىنەدا
 كانىەكمان بۇ ھەلدەقولتىنى، يان باغاتىكى دارخورما و پەزىت ھەبىت و كارىكى وا بىكەى كە پووبارەكان
 لەناوياندا بە خور بېرات، (الينبوع) واتە: كانى ئاۋ لەبەر پۇيشتوو، داوايان لە پىغەمبەر (ﷺ) كىرد كە
 كانى ئاۋى لەبەر پۇيشتوويان لەسەر زەمىنى حىجازدا لىرەولەۋى بۇ ھەقلولىيىت، ئەۋە زۆر سوك و
 ئاسان بو، بۇ خۋاى گەۋرە، ئەگەر مەيلى لى بوۋايە دەيىكردو ھەموو داۋاكانىشى بۇ جىبەجى
 دەكىردن، بەلام خودا خۋى دەزانى كە ئەمانە پى پاست ناگرە بەر ۋەك لە ئايەتى تردا فەرموۋىتەتى:
 ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَنْهُمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ۝٩١ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ
 الْأَلِيمَ﴾ واتە: ئەۋ كەسانەى گەفتى پەروەردىگارى تويان لى ھاتەدى ئىتر باۋەپ ناھىيىن، جا با ھەموو
 نىشانەكانىشيان بۇ بىت، ھەتا ئازارى بە ژان بە چاۋى خۋيان دەبىنن. ۋە دەفەرموۋىت: ﴿وَلَوْ أَنَّا
 نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَكِيَّةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْقُ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا﴾ واتە: فرىشتەيشمان
 بناردايە و مردوۋەكانىش قسەيان لەگەل بىكردىنايە، ھەموو شتمان لەبەرانبەر ئەۋانا كۆبىكردايەتەۋە
 ھەرباۋەپىان نەدەھىنا. پاشان خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿أَوْ تَسْقِطَ السَّمَاءُ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا
 كِسْفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَكِيَّةِ قَبِيلًا﴾ واتە: يان ئاسمان بېروخىيىت بە سەرماندا ھەر چۆن خەيالىت
 كىردۈۋە بە پارچە پارچە كراۋى يان خوداۋ فرىشتەكان بىيىت پووبەپوو(بيان بىنن) واتە: تو بەلئىت
 پىداين پۇڭى قىامەت ئاسمان دەقلىشىت لە ھەموو لايەكىۋە، داۋامان بۇ بىكە زوو لە دىيادا بە پارچە
 پارچەيى بىكەۋى بەسەرماندا، ۋەك خۋاى گەۋرە لەشۋىيىكى تردا باسيان دەكات كە چى دەلئىن و
 دەفەرموۋىت: ﴿اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ هَذِهِ حَقًّا مِنْ عِنْدِكَ فَامْطُرْ عَلَيْنَا جِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ﴾ واتە:
 ئەى پەروەردىگار ئەگەر ئەم قورئانە پاستە و لە لايەن توۋە ھاتوۋە دەى بەرد بەسەرماندا ببارىنە لە
 ئاسمانەۋە. ھەر بەم شىۋەيە ھۆزى شۋەيىبىش ھەمان داوايان كىرد ۋەك خۋاى گەۋرە لە ئايەتىكى

۱ يونس (۹۶-۹۷).

۲ الانعام (۱۱۱).

۳ الانفال (۳۲).

تردا فهرمويه تي: ﴿فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾^۱ واته: ده سا نه گه ر تو پاست نه لئى، چهند پارچه يه كه له ئاسماندا به سه رماندا بخه ره خواري، نه وه بوو خواي گه وده جه زه به ي دان به (پوژى سي به ره كه) كه پوژيكي هه وور و گر په بايه كي لى هه لكردن و سزايه كي زور توندى دان، به لام پيغه مبه ري سوز و په حمه ت و پيغه مبه ري توبه كردن كه مي به ره بانبيه بو هه موو جيهانه كان داواي كرد له خوا مؤله تيان بدات و دوايان بخات به لكو خدا له پشتي نه وانه كه سانيك بينيت كه هه ر خدا بپه رستن و هيچ شتيك نه كه نه شه ريكي، هه ر واش بوو، هه ر له وانه ي كه باس كران چهنده كه س ليان موسلمان بوو له دواييداو بووه موسلماننيكي چاك، ته نانه ت عه بدولاي كوپي نه بي نومه يه كه شوين پيغه مبه ر(ﷺ) كه وت، نه وه ي وت كه وتى، به ته واوي گه پايه وه بو لاي خواو موسلماننيكي چاكي لى ده رچوو، ﴿أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرٍ﴾ واته: يان مالتكت له زيپر هه بيت، ئيبنو عه بباس و موجهيد و قه تاده ده لئى: مه به ست پتي زيپر.^۲ له خويندنه وه ي ئيبنو مه سعوديشدا هه ر به و شيوه يه هاتووه: (أَن يَكُونَ لَكَ بَيْتًا مِّن ذَهَبٍ).^۳ ﴿أَوْ تَرَفَّ فِي السَّمَاءِ﴾ يان به ئاسماندا هه لبيجي و سه ريش كه وي، ئيمه بوت بپروانين، ﴿وَلَن تُؤْمِنَ لِرُقِيكَ حَتَّىٰ تُنَزَّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرُؤُهُ﴾ باوه ر ناكه ين تا كتيبيكمان له گه ل خوت بو ديني بومان و ده يخوينيته وه، موجهيد ده لئى: واته: كتيبيكمان بو بينه بو هه ر يه كيكمان لا په ريه كي تي داييت، نوسرابيت نه مه نامه يه كه له لايه ن خداوه بو فلانى كوپي فلان و به ياني هه لسا له لاي سه ريده دانرابيت.^۴ خواي گه وده ده فه رموييت: ﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا﴾ بلى: پاكي هه ر بو په روه ردگار كه م! ناخو من چيم جگه له په يامبه ريكي خدا، به لكو خدا خوي هه رچيه كي بوئ ده يكات، نه گه ر مه يلى لى بيت نه وه ي داواي ده كه ن ده تان داتى، مه يليشى ليبيت وه لامتان ناداته وه، من ته نها پيغه مبه ريكم په وانه كراوم بو لاي ئيوه، كه په يامي په روه ردگاري خوتان پي پابه گه يه نم و ناموزگاريتان بكه م، نه وه يشم له گه لدا كردن، بو نه وه يش داواتان كردووه خدا خوي ده زاني چيتان له گه لدا ده كات.

﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا﴾^{۹۴} قُلْ لَوْ كَانَتْ فِي الْأَرْضِ مَلَكَةٌ يَّمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا^{۹۵}

^۱ الشعراء (۱۸۱)^۲ الطبري (۵۵۳/۱۷).^۳ الطبري (۵۵۳/۱۷).^۴ الطبري (۵۵۴/۱۷).

مل نه دان و باوهر نه هینانی بته رستان له بهر نه وه بوو که پیغه مبه ر (ﷺ) مروقه، وه لامي خواش

بویان

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا

رَسُولًا﴾ ته نها بیانوی نه و خه لکه (که شاره زاییان بۆ هات و بریایان پی نه کرد) جگه له وهی که دهیان

وت: چۆن خودا ئاده میه ک به پیغه مبه ر ده نیتریت، واته: بیانوی زوری نه و خه لکه نه وه بوو که بریایان

به پیغه مبه ر (ﷺ) نه ده کردو شوینی نه ده که وتن نه وه بوو دهیان وت: چۆن ده بیئت پیغه مبه ر له

ئاده می بیئت، جیی سه رسورمان بوو، وه ک خوای گه وره له ئایه تی ترده فهرموویه تی: ﴿أَكَانَ لِلنَّاسِ

عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ واته: ئایا

مه ردم سه یر ماون، پیاو یگمان مه ر له ناو خویان پاسپاردوه که خه لکی بترسیینی و مژده بدات به وانه ی

که خاوه ن باوه پین، که پله ی به رزیان له لای په روه ردگاریانه وه مه یه، وه ده فهرموویت: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُ

كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا﴾ واته: نه و (سزایه) بیگومان به هو ی نه وه بوو که

پیغه مبه ره کانیان بۆ هات به به لگی ئاشکراوه که چی ده یانوت: چۆن ده بیئت ئاده میه ک له خۆمان

رینموونیمان بکات. فیرعه ون و دارو ده سته که ی وتیان: وه ک خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿أَتُؤْمِنُ لِبَشَرٍ

مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِدُونَ﴾ واته: ئایا ئیمه به دوو که سی وه ک خۆمان باوهر بینین له کاتی که دا

گه له که یان (به نی ئیسرائیل) ئیمه ده په رستن و گه ردنکه چن بۆ ئیمه. مه ر به و شیوه یه گه له کان به

پیغه مبه ره کانیان وتوه وه ک خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصْذُونَا

عَمَّا كَانَتْ يَعْبُدُ ءَابَاؤُنَا فَأَتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ واته: ئیوه یش مه ر ئاده میه کی وه ک ئیمه ن

ده تانه وی به رگری ئیمه بکه ن و لامان ده ن له (په رستن) نه وه ی که باووبا پیرانمان ده یان په رست ده ی

نیشانه و به لگی یه کی پونمان بۆ بینن (نه گه ر راست ده که ن ئیمه مبه رن). ئایه ت له م باره یه وه زۆره.

پاشان خوای گه وره ئاگادارمان ده کاته وه له سۆزو به زه یی خوی به رامبه ر به نده کانی که پیغه مبه رانی

له په گه زی خویان بۆ ناردوون بۆ نه وه ی لیی تی بگه ن و بتوانن قسه ی له گه ل بکه ن، نه گه ر پاسپارده ی

^۱ یونس (۲).

^۲ التغابن (۶).

^۳ المؤمنون (۴۷).

^۴ ابراهیم (۱۰).

په وانه بگردایه له فریشته گان نه یانده توانی به رامبه ری بوه ستونو نهو په یامه ی لی وهرگرن وهك خوی
 گه وره له چند نایه تدا فهرموویه تی: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾^۱ واته:
 سویند بیت بیگومان خوا چاکه و منه تی نا به سر برودار اندا کاتیک که په وانه ی کرد له ناویاندا
 فروستاده و نیردراویک له خویان. وه فهرموویه تی: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ﴾^۲
 واته: سویند به خوا به راستی بۆتان هاتوو پیغه مبه ریک له خۆتان. وه فهرموویه تی: ﴿كَمَا أَرْسَلْنَا
 فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا
 لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ (۱۵۱) فاذکرونی اذکرکم واشکروا لی ولا تکفرونی^۳ واته: وهك په وانه مان کرد
 له ناوتاندا پیغه مبه ریک له خۆتان که نایه ته گانی نیعه تان به سر دا بخوینیتته وه و پاکتان بکاته وه و
 فیرتان بکات قورئان و دانایی (فهرموده گانی خوی) و فیرتان بکات نهو شتانه ی که نه تان ده زانی،
 که واته یادم بکن تا منیش له بیرتان نه که م و سوپاسم بکن پی نه زان و ناسوپاسیم مه کن. بویه
 لیږه یشدا فهرموویه تی: ﴿قُلْ لَوْ كَانَتْ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَّمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ
 السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا﴾ واته: بلی: نه گهر فریشته به دنیایی له م زه مینه دا برپویشتنایه، دیاره نیعه
 له ناسمانه وه پیغه مبه ری فریشته مان بۆ ده ناردن واته: وهك نیوه چۆن به دنیایی له سر زه میندان،
 نه گهر فریشته کانیش وهك نیوه دنیابوونایه، له په گزی خویان فریشته مان بۆ ده ناردن، له بهر نه وه ی
 نیوه مروفن نیعه ش هر له خۆتان مروفمان ناردوو بۆتان له پوی سۆز و به زه یی یه وه.

﴿قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾ (۹۶)

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا
 بَصِيرًا﴾ واته: بلی: خودا به سه بۆ شایه ت له نیوان نیعه و نیوه دا، هر نهو ده رباره ی عه بدانی
 ناگاداره و ده یان بینیت. خوی گه وره پینمای پیغه مبه ره که ی ده کات که به لکه بینیتته وه بۆ هۆزه که ی
 له سر راستی نهو په یامه ی هیناویه تی بویان، پینان بلیت که خودا شایه ته به سر منیش و نیوه یشه وه
 ناگاداری نهو په یامه یه که هیناومه بۆتان، نه گهر من دروم به دم خواوه مه لبه ستایه، خودا تۆله ی
 توندی لی ده سه ندیم وهك له نایه تی تر دا فهرموویه تی: ﴿وَلَوْ لَقَوْلٌ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ﴾ (۱۱) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ

^۱ ال عمران (۱۶۴).

^۲ التوبة (۱۲۸).

^۳ البقرة (۱۵۱-۱۵۲).

﴿۱۵﴾ ثُمَّ لَقَطْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ^۱ نه گهر هندی قسه ی به دم نیمه وه بکردایه، بیگومان به همو توانا ده مانگرت، نه وسا په گي لاملیمان ده بری. پاشان ده فرمویت: ﴿إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا﴾ هر خودایه دهرباره ی بهنده کانی ناگداره و ده یانبینیت، دهرانی کی شایسته ی چاکه و به هره و پی نیشاندانه و کیش شایه نی گومرایی و به دبه ختی و پی لی تیکچوونه.

﴿وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمِيَائًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾ ﴿۱۷﴾

شاره زابوون و گومرایی به دهستی خودایه

خوای گهره ده فرمویت: ﴿وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ﴾ که سیک خوا پی نیشاندا، شاره زایه، گومرایشی بکات تو دوستیان بو په یدا ناکه ی له غیری خودا، خودای گهره لیره دا باسی ده سه لات و توانای خو ی ده کات له نیوان دروستکراوه کانیدا که چون برپاره کانی بی دواکه وتن جیبه جی ده کریت، هیچ که سیک ناتوانیت به ری بگریت، هر که سیش شاره زای بکات هیچ که سیک ناتوانیت گومرای بکات. که سیکیش گومرا بکات، که س ناتوانیت دوستی بو په یدا بکات و پی نیشان بدات، وه ک خوای گهره له نایه تیکی تر دا فرمویه تی: ﴿وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا﴾^۲ واته: هر که سیک خوا پینموونی بکات نه و که سه پینموونی کراوه وه هر که سیش گومرا بکات نه وه هیچ پشتیوان و پی نیشاندهریکت ده ست ناکه وی بوی.

پاداشتی خه لکی گومرا

خوای گهره ده فرمویت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمِيَائًا وَبُكْمًا وَصُمًّا﴾ واته: پوډی قیامه تیش به ده مه وپووی به کویری و لالی و که پی ه موویان کوده کهینه وه، نیامی نه حمه د پړوایه تی کردوه له نه نه سی کوپی مالیکه وه ده لیت: وتیان نه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) چون خه لکی به ده مه وپوودا کوده کریته وه؟ فرموی: (نه و که سه ی به قاچه کانیاں بردوونی هر نه و که سه ش توانای مه یه به ده م و پوویاندا به پړدا بیانبات).^۳ له هر دوو صه حیحه که یشدا نه م حه دیسه هاتووه.^۴ بویه ناوایان به سر دیت چونکه نه وانه له زیانی دنیا دا که پو کوپرو لال بوون له ناستی هق، له پوډی

^۱ الحاقة (۴۴-۴۶).

^۲ الکهف (۱۷).

^۳ احمد (۱۶۷/۳)، فرموده یه کی سه حیحه.

^۴ فتح الباری (۳۵۰/۸)، مسلم (۲۱۶۱/۴).

كۆكردنه وه شياندا به و شيويه پاداشتيان ده ريته وه كه زور پيويستيان به چاوو گوي و قسه كردن مهيه، ﴿مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ﴾ ناكام و داماتويان له جهه ننه مدايه، ﴿كُلَّمَا خَبَتْ﴾ نيينوعه بباس ده لئيت: هركات دامركايه وه^۱. موحاهيد ده لئيت: هركات كورايه وه. ﴿زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا﴾ نه وه بليسه و پشكو و گري ناگره كه يان بو زياد ده كه ين. وهك خواي گوره فهرموويه تى له نايه تيكي تر دا: ﴿فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا﴾^۲ واته: بچيژن، هيچتان بو زياد ناكه ين سزا نه بيت.

﴿ذَلِكَ جَزَاءُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفَّتًا أِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ ﴿٩٨﴾ ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا﴾ ﴿٩٩﴾

خواي گوره ده فهرموويت: ﴿ذَلِكَ جَزَاءُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفَّتًا أِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ واته: نه وه توله ي نه وانه يه، چونكه نه وانه له نيشانه كانى نيمه حاشايان كردو و وتيان: نايا كه نيمه بووينه نيسكو و پروسك ديسان زيندوو ده كرئينه وه؟ واته: نه و سزاو جه زره به و نه و توله يه ي كه ليتمان ده سه نندن كه زيندوو مان كردنه وه به كويى و لالى و كه پى، پر به پرى نه و كارهيان بوو كه كرديان، چونكه نه وانه برويان به نيشانه كانى نيمه نه بوو، زيندوو بوونه وه شيان به درو ده زانى، وهك ده فهرموويت: ﴿ذَلِكَ جَزَاءُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفَّتًا أِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ واته: ده يانوت: نايا نه گهر نيمه دواي نه وه ي كه بووينه نيسكو و پروسكى پزيوو له ناو زه ميندا پوكاينه وه و هيچمان نه ما جاريكى تر زيندوو ده كرئينه وه؟ خواي گوره به لگه يان بو ده هينيتته وه له سر تواناو ده سه لاتي خوي و ناداگاريان ده كاته وه كه ئاسمانه كان و زه مينيش هر خوا دروستى كردوون، دروست كردنه وه يان زور سوكو و ئاسانتره وهك له نايه تى تر دا فهرموويه تى: ﴿لَخَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ﴾^۳ واته: دروست كردنى ئاسمانه كان و زه مين له وه ديهينانى مروفه گوره تره. وه فهرموويه تى: ﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَى أَنْ

^۱ الطبري (۱۷/۵۶۱).^۲ النبأ (۳۰).^۳ الغافر (۵۷).

يَخْلُقُ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ هَتَا

کوتایی سوره ته که . واته : ئایا زاتیک که ئاسمانه کان و زهوی به دی هیناوه ناتوانیت وینه یان دروست بکات؟ به لئی ده توانی و هر نه ویش دروستکاری زانایه، به راستی کاری (خوا) نه مهیه هر کاتیک بیه ویت شتیک به دی بینیت پیی ده لیت: بیه ده ست به جی (نه و شته) ده بیت. لییره یاشدا ده فهرموویت:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ﴾

واته : ئایا نه وهنده نازانن، نه و خودایه ئاسمانه کان و زه مینی دروست کردوه ده توانیت هی وهک نه وانیش دروست بکات، ماوهیشی بو دیاری کردوون، بیگومان هر دیت؟ واته : پوژی قیامت هر دیت و دیسان لاشه کانیا زیندوو ده کاته وه و گیان ده کاته وه به بهریاندا، وهک چون له سه ره تاوه دروستی کردوون و گیانی کرد به بهریاندا، کاتی زیندوو بوونه وه و له گوپ هاتنه ده ره وهشیان بو دیاری کراوه گومانی تیدا نیه و هر پوو ده دات و دیته دی. وهک خوی گه وره له ئایه تیکی تر دا فهرموویه تی:

﴿وَمَا تُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدُّوٍرٍ﴾ واته : نه و پوژه دواناخه مین مه گین بو ماوهیه کی که م، پاشان خوی

گه وره لییره دا ده فهرموویت: ﴿فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُّورًا﴾ به لام سته مکاران هیچیان ناوی بیباوه پی و سبله یی نه بیت، یانی به رده و امبوون له سه ر پرپوچی و یاخی بوون نه بیت.

﴿قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا﴾

چروکی به شیکه له سروشی مروف

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ

الْإِنْسَانُ قَتُورًا﴾ واته : بلئی: نه گه ر ئیوه خاوه نی گه نجینه کانی به زه یی په روه ردکاری من بوونایه، هر

پژدیتان ده کرد، مروف پژد و چاوچنوکه . خوی گه وره ده فهرموویت به پیغه مبه ره که ی موحه مه د (ﷺ)

بلئی پییان: نه ی خه لکینه ! نه گه ر ئیوه خاوه نی مه موو گه نجینه کانی سه ر زه مین بن له ترسی هه ژاری

ده ستتان والا نه ده کرد. ئیبنو عه بباس ده لیت: ﴿خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ﴾ واته : له ترسی هه ژاری. ^۲ واته له

ترسی نه وه ی نه ک بروات و له ده ستتان بچیت، له گه ل نه وه یاشدا که هه رگیز ته واو نابیت و دوا یی نایه ت،

چونکه نه و پژدی و چروکیه له سروشتی ئاده مهیه، بویه فهرموویه تی: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا﴾ واته : مروف

^۱ یس (۸۱-۸۲).

^۲ هود (۱۰۴).

^۳ الطبری (۵۶۳/۱۷).

پیسکه و چاوچنۆکه. قه تاده ده لیت: ﴿قَتُورًا﴾ واته: پژدو چاوچنۆکه.^۱ وه له ئایه تیکی تردا خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا﴾^۲ واته: ئایا ئه مانه به شیان به و مولکه وه هیه؟ نه گهر بیشیان بیّت، به نه ندازه ی تو یکلّی ده نکه خورمایه سودیان بق مه رد م نیه، واته: نه گهر به شیشیان له و سامانه دا ببیّت، هیچی لی ناده ن به کس با به نه ندازه ی تو یکلّی ده نکه خورمایه کیش بیّت، خوای گه وره باسی مروّف ده کات که سروشتی چۆنه مه گین که سیّک خودا خوای یارمه تی بداو پئی نیشان دا، چونکه مروّف مه میشه پژدو چاوچنۆک و پیسکه یه. وه ک خوای گه وره له ئایه تیکی تردا فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ﴾^۳ واته: بیگومان ناده می دروست کراوه به پژدی و چاوچنۆکی، کاتیّک که تووشی ناخوشیه ک ببیّت هاوارو ناله ناله ده ست پیده کات، که سامانیش پوی تی بکات ده یگریته وه له خه لکی، ته نیا نه وانه نه بیّت که نو یژ خوینن. له م شیویه نمونه زۆره له قورئانی پیروژدا، نه مه یش به لگه یه له سهر پیزو به زه یی و چاکه ی خودای مه زن به سهر به نده کانیه وه. له هه ردو سه حیحه که یشدا هاتووه: (دهستی خودا پره، به خشش کهم ناکاته وه به شهو به پۆز هه میشه لیی ده پژیّت، ئایا نابینن، له و کاته وه ی ئاسمانه کان و زه مینی دروست کردووه چه ندی لیبه خشیوه، ده ی نه وه ی له دهستی دایه که می نه کردووه).^۴

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْتَلَبَنِي إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُمُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنزَلَ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَآئِرٍ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمِن مَّعَهُ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَءِيلَ أَسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾﴾

نۆ نیشانه که ی موسا

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْتَلَبَنِي إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا﴾ واته: نۆ نیشانه ی ئاشکرامان دابوو به موسا، له به ره ی

^۱ الطبري (۵۶۳/۱۷).

^۲ النساء (۵۳).

^۳ المعارج (۱۹-۲۲).

^۴ فتح الباري (۲۰۲/۸)، مسلم (۶۹۱/۲).

ئیسرائیل پیرسه، ئەوانە دەزانن کاتیک موسا گەیشتنە بەرەو، فیرەوون پیتی وت: من وا خەیاڵ دەکەم
تۆ جادووت لی کراوه موسا! خوای گەرە باسی ئەو دەکات کە موسای پەوانە کردوو بە تۆ
نیشانە ی ئاشکراوه کە بریتین لەو بەلگە بەهیزو دیارانه کە نیشانەن لەسەر پاستی موسا و پەيامەکی
لە لایەن خۆیەو بە لای فیرەوون، کە ئەمانە: گاچۆنەکی و دەستی و گرانی و قات و قەپی و لافاو و
لەشکری کولە و ئەسپی و بۆق و بەخوینبوونی ئاوەکانیان، ئەمانە کە چەند نیشانە ی ئاشکرا بوون،
ئیبنو عەبباس ئەمە ی وتوو: ^۱ موخەمەدی کەعب دەلیت: ئەو نیشانانە دەست و گاچۆن و سەرینەو،
مال و ئاوی ناو بەردە کە و پێنجەکی سورەتی (الاعراف) ییش ^۲. ئیبنو عەبباس و موحامیدو عیکریمە و
شەعبی و قەتادە دیسان وتویانە: ئەو نیشانانە بریتین لە دەست و گاچۆنەکی و قاتوقەپی و کەمی
بەرەووم و لافاو کولە و ئەسپی و بۆق و خوین. ^۳ ﴿فَأَسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ﴾ واتە: لەگەڵ ئەو
هەموو نیشانانەدا کە بە چاوی خۆیان دیان، هەرچەندە لە دلی خۆیاندا بە راستیان دەزانی،
خۆبەزلزانی و ناھەقی بوونە هۆی حاشاکردن لیان و ئەو نیشانانە کاری تی نەکردن، هەر بەو شیوەیە،
ئەگەر وەلامی ئەوانەمان بدایەتەو کە داویان لە تۆ کرد ئەو موخەمەد (ﷺ) وتیان: بپوات پی ناکەین
هەتا کانێکمان بۆ هەلنەقولینیت لە زەویدا بەو جۆرە و بەو جۆرە هەتا دوا. ئەوانە هەر نەدەهاتن بە
دەمتەو و بپوایان پی نەدەکردی مەگین خودا خۆی مەیلی لیبت، وەک فیرەوون بە موسای وت: کاتیک
کە ئەو هەموو بەلگانە ی بە چاوی خۆی بینی لەسەر دەستی موسادا: ﴿إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا﴾
واتە: من وا دەزانم تۆ جادووت لیکراوه موسا، هەندیک دەلێن: من وا دەزانم تۆ جادووگری (والله أعلم).
ئەم تۆ نیشانە یە کە ئەو زانایانە باسیان کرد ئەوانە کە مەبەستن لیژەدا، هەر ئەوانە کە لەم
ئایەتانەدا خوای گەرە دیاری کردوون وەک دەفەر مووین: ﴿وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّىٰ
مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَمُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَى الْمَرْسَلُونَ ﴿١٠﴾ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلْ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ﴾
ئەم دوو ئایەتە باسی دەست و گاچۆنەکی تیدا هاتوو، نیشانەکانی تریش لە سورەتی (الاعراف) دا

^۱ الطبري (۱۷/۵۶۴).^۲ الطبري (۱۷/۵۶۵).^۳ الطبري (۱۷/۵۶۵/۵۶۶).^۴ الاعراف (۱۳۳).^۵ واتە (مسحور): مەفعولی بەمانا فاعله (وەرگێت).^۶ النمل (۱۰-۱۲).

به‌دریژی باس کراوه، موسا پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوی لیبیت) نیشانه و موعجیزه‌ی زوری تریش له‌سەر ده‌ستیدا پووی داوه، له‌وانه: لیدانی به‌رده‌که به‌گاچونه‌که‌ی و ئاو لیده‌ره‌هاتنی و سیبه‌ری هه‌ور بۆیان و باراندنی که‌زۆو ناردنی پيشۆله (شه‌لاقه) و چه‌ندین شتی تریش، که‌درا به‌نه‌وه‌ی ئیسرائیل دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌ولاتی میسریان به‌جی هیشت به‌لام لی‌رده‌دا ته‌نیا‌بسی له‌و تۆ نیشانه‌یه‌ کردووه که‌فیرعه‌ون و هۆزه‌که‌ی به‌چاوی خۆیان بینوو‌یانه، که‌بوویه به‌لکه به‌سه‌ریان‌ه‌وه، که‌چی نه‌وان دژی وه‌ستان و دانیان پيدا نه‌ناو حاشایان لی‌کرد، بۆیه موسا (سه‌لامی خوی لیبیت) وتی به‌فیرعه‌ون وه‌ك خوی که‌وره فه‌رموویه‌تی: ﴿قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَاطِرٍ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَافِرَعَوْتُ مَثْبُورًا﴾ وتی: تۆ خۆت سوور ده‌زانی نه‌م شتانه که‌وا زه‌ق له‌به‌ر چاوانن هه‌ر دروستکه‌ری زه‌مین و ئاسمانه‌کان و ناردوویه‌تیه‌ خوار، فیرعه‌ون من لام وایه تۆ تیا ده‌چی. واته: نه‌و نیشانه‌که به‌چاو ده‌بینرین به‌لکه‌ن له‌سەر نه‌وه‌ی نه‌و په‌یامه‌ی که‌من بۆم هی‌ناوی په‌یامی خواجه، ﴿وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَافِرَعَوْتُ مَثْبُورًا﴾ واته: من وا ده‌زانم که‌تۆ له‌ناو ده‌چی، قه‌تاده‌و موجه‌ید وایان وتوو. ^۱ ئیبنو عه‌بباس ده‌لیت: ﴿مَثْبُورًا﴾ واته: بی به‌ش له‌به‌زه‌یی خوا. ^۲ دیسان ئیبنو عه‌بباس و زه‌حاک ده‌لین: ﴿مَثْبُورًا﴾ واته: شکست خواردوو (ژیرکه‌وتوو). ^۳ (تیا‌چووش) وه‌ك موجه‌ید ده‌لی هه‌موو نه‌و مانایانه ده‌گریته‌وه.

له‌ناو‌چووکی فیرعه‌ون و هۆزه‌که‌ی

خوی که‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا﴾ واته: فیرعه‌ون ویستی که‌ریان تی بجینیت و له‌و سەر زه‌مینه‌ ده‌ریان بکات، ئیمه‌ش نه‌م و هه‌موو نه‌وانه‌یش له‌که‌لیان بوون خنکاند. نه‌م ئایه‌ته‌ مژده‌یه‌کی تیدایه‌ بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که‌فه‌تحی مه‌ککه‌ ده‌کات، هه‌رچه‌نده‌ نه‌م سو‌رده‌ته‌ مه‌ککه‌یه‌ و له‌پیش کۆچکردندا هاتوو‌ته‌خواره‌وه، نه‌وه‌بوو هه‌رواش ده‌رچوو، خه‌لکی مه‌ککه‌ ویستیان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌مه‌ککه‌ ده‌ریکه‌ن، وه‌ك خوی که‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا﴾ ^۴ له‌به‌ر نه‌مه‌بوو خوی که‌وره پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی کرده‌خواه‌نی مه‌ککه‌و به‌زۆر چوو ناوی و زال بوو به‌سەر خه‌لکه‌که‌یدا (به‌پیی به‌هیزترین قسه‌ی

^۱ الطبري (۵۷۱/۱۷).

^۲ الطبري (۵۷۰/۱۷).

^۳ الطبري (۵۷۰/۱۷).

^۴ الاسراء (۷۶).

زانايان)، پاشان بە پېزو لېبوردەيى ئازادى كردن، وەك چۆن خودا ئەو ھۆزەي نەوھى ئيسرائىلى كوردە
 خاوەنى ولاتى فيرعەون كە لە پېشدا لاوازو ژێردەستە بوون لە ھەموو لايەكى ئەو ولاتەدا، ھەرچى
 گەنجينە و كشتوكال و ھەرووبووميان ھەبوو كەوتە ژێر دەستى نەوھى ئيسرائيل، وەك خۆى گەورە
 ھەرمووى: ﴿كَذَلِكَ وَأَوْرَثَهَا بَنِي إِسْرَءِيلَ﴾^۱ واتە: ئا بەو جۆرە (لەناومان بردن) و نەوھەكانى يەعقوب
 (جەولەكە) مان لە جىگايان دانا. وە لێرەيشدا دەھەرموويت: ﴿وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَءِيلَ أَسْكُنُوا
 الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا﴾ واتە: لە پاش ئەوھيش بە ھەرى ئيسرائيلمان وت:
 نىشتەجى بن لەم ولاتە و ھەر كاتىكىش قىامت ھات، ئەوسا ھەموو پێكەو كۆدەكەينەو. واتە:
 ئێوھ و دوزمەكانىشتان كۆدەكەينەو. ئىبنو عەبباس و موھامىد قەتادە و زەھاك دەلێن: ﴿لَفِيفًا﴾
 واتە: ھەمووان^۲.

﴿وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾^(۱۰۵) وَقُرْآنَا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ

نَزِيلًا ﴿۱۰۶﴾

ھاتنە خوارموى قورئان بە جياجيا

خۆى گەورە دەھەرموويت: ﴿وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ واتە: ئەم
 قورئانەمان بە ھەق ئاردو بە ھەقىش ھاتە خوارەو، ئێمە تۆمان ھەر بۆيە ئارد مژدەدەر و ترسىنەر
 بيت، خۆى گەورە لێرەدا باسى كتيبە مەزنەكەى خۆى دەكات كە قورئانى پېرۆزە، كە ھەر بە پاستى
 ئاردوويەتى واتە: پېرە لە پاستى وەك لە ئايەتێكى تردا ھەرموويەتى: ﴿لَئِنْ أَلَّكَ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أُنْزِلَ
 إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَكُ يَشْهَدُونَ﴾^۲ واتە: خودا خۆى ئاگای لێيە و فرىشتەكانىش ھەموو
 ئاگادارن، كە خودا بە زانستى خۆى ئەمەى بۆ تۆ ئاردووتەخوار. دەيەويت ئاگادارتان بكات لە بېيارو
 ھەرمان و قەدەغەكراوھەكانى خۆى و ئەو قورئانەيش كە بۆى ئاردووى ئەى موھەمەد(ﷺ) چاودێرى
 كردووە و پاراستوويەتى و ھىچ شتێكى تێكەلاو نەبوو و زىادو كەميشى تێدا نەكراو بەلكو بە پاستى
 كەيتشوو بە تۆ، كە سىك ھىناويەتى زۆر بە ھىزو تواناو خاوەن ئەمانەت و قسە پەوايە لە لای فرىشتە
 پاى بەرزەكان، ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ واتە: ئەى موھەمەد(ﷺ) ئێمە تۆمان بۆيە ئاردووە كە

^۱ الشعراء (۵۹).

^۲ الطبري (۵۷۲/۵۷۳/۱۷).

^۳ النساء (۱۶۶).

مژده ده ر بی بۆ نو که سانه ی که سه ریچیت ده کن له خوانه ناسان، پاشان خوی گوره ده فەرموویت: ﴿وَقَرَأْنَا فَرَقَّتَهُ﴾ واته: قورئانیکه به جیاجیا ناردوومانه، نه گه ر ووشه ی (فَرَقَّتَهُ) به بی شه دده بخوینریتته وه، نه وه یانی: جیامان کردووه ته وه له (لوح المحفوظ) بۆ (بیت العزة) که له ئاسمانی دنیادایه، پاشان به ش به شو جیاجیا هاتووه ته خواره وه له سهر پووداووه کان بۆ پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له ماوه ی بیست و سی سالدای، نه مه عیکریمه وتوویه تی له ئیبنو عه بباسه وه.^۱ وه هر له ئیبنو عه بباسه وه که (فَرَقَّتَهُ) ی به ته شدید خویندووه ته وه، که نه مه ش یانی: نایه ت نایه ت ناردوومانه ته خواره وه به پوونی و ماناکرایی. بۆیه فەرموویه تی: ﴿لِنَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ﴾ واته: تا به ئارامی بۆ مه ردمی بخوینریتته وه ﴿وَنَزَّلْنَاهُ نَزِيلًا﴾ واته: نه م قورئانه مان به و شیوه یه دابه زاند یه ک به دوا ی یه کدا.

﴿قُلْ ءَامِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا﴾ (۱۰۷) وَيَقُولُونَ

سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿۱۰۸﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿۱۰۹﴾

نه م قورئانه هه قه و خه لکانی زاناش له پیشینه کان دانیان به م راستیه داناوه

خوی گوره ده فەرموویت به پیغه مبه ره که ی موحه مه د (ﷺ) نه ی موحه مه د بلی به نه وانه ی خوانه ناسن و بپوایان نیه به م قورئانه پیروژه ی که بۆت هیئان ﴿ءَامِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا﴾ واته ک بپواتان پئی هه بیئت یان نه بیئت، وه ک یه که، نه م قورئانه خۆی بۆ خۆی راسته و خودا ناردوویه تی و هر به باسی نه م قورئانه خه لکی پیش ئیوه یئاگادار کردووه له م قورئانه له دیزه مانه وه، له ریگه ی نه و کتیبانه وه که خودا ناردوویه تیه خوار بۆ سهر پیغه مبه ره کانی، بۆیه خوی گوره ده فەرموویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ﴾ واته: نه و که سانه ی له پیشوودا ئاگادار کرابوون، له پیاوچاکانی نه هلی کتیب نه وانه ی ده ستیان گرت به کتیبه کانیانه وه و فه رمانه کانیان به جی هیئا، به بی نه وه ی ده ستکاریان کرد بیئت یان گوریبیئیان، ﴿إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا﴾ واته: هر کاتیک بۆیان ده خویننه وه چه ناکه یان ده خه نه سهر زه وی و سوژده ده بن و سوپاس و ستایشی خوی گوره ده که ن له سهر نه و به هره یه ی که پئی داوون و کردوونی به شایسته ی نه وه ی نه گه ر که یشتن به و پیغه مبه ره که نه و کتیبه ی بۆ ناردووه شوینی بکه ون، بۆیه ده لئین: ﴿سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا﴾ پاکی بۆ په روه ردگاری ئیمه یه، به لئینی په روه ردگارمان وه دی هات. دیاره خوی گوره ده له سهر زمانی نه و پیغه مبه رانه ی که له پیشه وه

^۱ الطبري (۵۷۴/۱۷).

^۲ الطبري (۵۷۴/۵۷۳/۱۷).

هاتون به لئني داوه پټيان كه موحه مه د(ﷺ) په وانه دهكات. ﴿وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ﴾ واته: دهم و پوو به سهر زهويدا دهكهن و دهگرين له ترسي خودا دهله رزنو باوه پټكي ته واوو راستيشيان مهيه به پيغه مبه ر(ﷺ) و كتيب به كيشي ﴿وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾ نه مهش خو به كه م زانينيان كه م دهكات. وهك خوي گه وره له نايه تيكي تر دا فهرموويه تي: ﴿وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَءَانَّهُمْ ثَقَوْنَهُمْ﴾^۱ نه و كه سانه كه هاتونه ته سهر راسته پي زياتر شاره زيان دهكات و ترسي خودايان زياتر دهخاته دله وه. ﴿وَيَخِرُّونَ﴾ (به دهم گريانه وه كړنوش ده بن) نه مه عه تفي سيفه ته له سهر سيفه ت نهك عه تفي سوژده له سهر سوژده.

﴿قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكُمْ وَلَا تَخَافُتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾^(۱۱۰) وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلِكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِيلِ وَكَبْرَهُ تَكْبِيرًا^(۱۱۱)

ناوه پيروزمکان هی خوان

خوي گه وره ده فهرموويت، نه ي موحه مه د(ﷺ) بلي به و بته رستانه نه وانه ي كه برويان به سيفه تي په حمت نيه بو خوداي گه وره و نكولي له ناوي ﴿الرَّحْمَنُ﴾ ي نه و دهكهن ﴿قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ﴾ واته: هاوار له خودا بكن يان هانا به په حمان به رن هر به كيكه نه و ناوي پيروزي نور مهيه. وهك له نايه تيكي تر دا فهرموويه تي: ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾^(۱۱۲) هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ^(۱۱۳) هُوَ اللَّهُ الْخَلِيقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ^۲ خوا هر نه و زاته به هيچ شاياني به رستن نيه بيچكه نه و زاناي هه موو نه يني و ناشكراكانه هر نه وه به خشنده ي ميه رهبانه، نه وه نه و خوايه بيچكه له و به رستراوي تر نيه پاشاو پاك و بيچكه ردو ناشتي دهرو دلنياكه رو چاو ديرو پاريزگارو زال و خاوهن شكرو شايسته ي هه موو گه وره ييه كه پاكي و بيچكه ردي بو خوايه له و هاوبه شانه ي كه بوي داده نريت، هر نه وه خواو به ديه ينه رو داه ينه رو وي نه كي شه هر بو نه وه هه موو ناويكي هه ره جوانو

^۱ محمد (۱۷).

^۲ الحشر (۲۲-۲۴).

پاک هرچی له ئاسمانه کان و زه ویدایه ستایشی نه و ده کهن. مه کحول پړوایه تی کردوه پیاوێک له بته رسته کان گوئی له پیغه مبه ر بوو (ﷺ) له کاتی سوژده بردنیدا ده یغه رموو: (یا رحمن یا رحیم). پیاوه بته رسته که وتی: موحه مه د وای ده گه یه نیت که هاوار له یه ک کهس ده کات، که چی نه وه تا هاوار له دوو کهس ده کات. خوای گه ورهش نه م ئایه ته ی نارد خواره وه. هر به م شیوه یه پړوایه ت کراوه له ئیبنو عه بباسه وه. ئیبنو جه ریر مه ردو و فهرمو ده که ی پړوایه ت کردوه^۱.

فهرماندان به خویندنه وهی قورئان له نیوان دهنگ به رزکردنه وه و دهنگ نزم کردنه و هدا

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾ له نوێژدا دهنگت به رز نه بیت و نه ویش نه بیت، شیوه یه کی ناوهنجی بو خۆت په چاو بکه، ئیمامی نه حمه د پړوایه تی کردوه له ئیبنو عه بباسه وه ده لیت: نه م ئایه ته هاته خواره وه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له مه ککه دا به په نهانی بانگه وازی ده کرد. نه لیت کاتیک که نوێژی بکردایه بو هاوه له کانی دهنگی به رز ده کرده وه له قورئان خویندندا، کاتیک موشریکه کان گوئیان لی بوایه قسه یان دهوت به قورئان و به و که سه ی ناردوویه تی و نه و که سه یش هی ناویه تی، ده لیت: خوای گه وره فهرمو ی به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ﴾ واته: دهنگت به رز مه که ره وه تا موشریکه کان گوئیان لی بیت و قسه به قورئان بلین، ﴿وَلَا تُخَافُتْ بِهَا﴾ نزمیشی مه که ره وه که هاوه له کانت گوئیان لی نه بیت، مه تا قورئانت لیوه فی ر بن، ﴿وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾^۲ له و نیوانه دا پړگایه ک مه لبریره، واته: مامناوه ند به له قورئان خویندندا. بوخاری و موسلیمیش له مه ردو و سه حیه که دا هی ناوه^۳. هر به و شیوه یه زه حاکیش پړوایه تی کردوه له ئیبنو عه بباسه وه و نه مه ی لی زیاد کردوه: کاتیک کۆچی کرد بو مه دینه نه وه ی له سه ر لاچوو به هر شیوه یه ک مه یلی لی بوایه قورئانی ده خویند^۴. موحه مه دی کوپی ئیسحاقیش پړوایه تی کردوه له ئیبنو عه بباسه وه ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کاتیک به دهنگی به رز قورئانی بخویندایه له نوێژدا، بته رسته کان لی دوورده که وتنه وه نه یانده ویست گوئیان لی بیت، نه گه ر پیاوێکیان هه زی بکردایه گوئی له پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بگریت له هه ندی له و قورئانه ی له کاتی نوێژدا ده یخوینیت له ترسی بته رسته کان به دزیه وه گوئی ده گرت، کاتیک هه ستی بکردایه که پییان زانیوو گوئی ده گریت، له ترسی نه وه ی تووشی ئازار نه بیت ده پویش و گوئی نه ده گرت کاتیکیش

^۱ الطبري (۵۸۰/۱۷).

^۲ أحمد (۲۳/۱).

^۳ فتح الباري (۲۵۷/۸)، مسلم (۳۲۹/۱).

^۴ الطبري (۵۸۴/۱۷).

دەنگی ئەوی بکردایە، ئەوێ گویی لێ دەگرت، هیچ لە قورئان خویندەنەکی تی نەدەگەشت، خوای گەورە ئەم ئایەتە ی ناردە خوار: ﴿وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ﴾ یانی: دەنگ بەرز مەکەرەو بە پادەیه ک دورکە ونەوێت، ﴿وَلَا تُخَافُتْ بِهَا﴾ دەنگیش ئەوەندە ئەوی مەکە هەتا ئەو کەسانە ی دەیانەوێت بە دزیەوێت گویت لێ بگرن نەیبیسن، چونکە لەوانە یە بەوگوییگرتنە لێی تی بگەن و سوودی لێ وەرگرن. ﴿وَأَبْتَعْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾ واتە: پێگایەکی مامناوەندی بگرەبەر.^۱ هەر بەم شێوە یە عیكریمە و حەسەنی بەسری و قەتادە و توویانە: ئەم ئایەتە دەربارە ی خویندەنەوێ قورئان لە نوێژدا هاتووێتە خوارەو.^۲ ئیبنو مەسعودیش دەلێت: ﴿وَلَا تُخَافُتْ بِهَا﴾ بە نەینیش مەخوینە بۆ کەسیک کە گویی بۆ گرتوو.^۳

پوونکردنەوێ یە گەخوا پەرستی

داوی ئەوێ خوای گەورە ناوێ پیرۆزەکانی ﴿الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ ی بۆ خۆی دانا باسی پاکو بیعەیی خۆی دەکات و ئەفەرموێت: ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَخْخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾ بلی: سوپاس بۆ خودایە کە هیچ فەرژندە یەکی بۆ خۆی هەلنەبژاردووێ و لە ملکیدا هیچ هاوێ شێکی نەبووێ. بەلکو خودایەکی تاک و تەنهایە و کەسی لێ نەبووێ و لە کەسیش نەبووێ، هیچ کەسیش هاوتای نەبووێ و نابێت، ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِيلِ﴾ بە ناچاریش هانای بە کەس نەبردووێ، بێ دەسەلاتیش نەبووێ هەتا هاوێ شو و دوست و بریکار و پاوێژکار بۆ خۆی دابنێت، بەلکو ئەو خودایە، وەدیھێنەری هەموو شتیکی و هەر خۆیەتی و شەریکی نیە، بە مەیلی خۆی هەموو شتیکی دەکات و ئاگاداری هەموو شتیکی. موحامید دەلێت: ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِيلِ﴾ هاوێ یمانی لەگەڵ کەس نەکردووێ و داوی یارمەتی لە کەس نەکردووێ.^۴ ﴿وَكَبْرُهُ تَكْبِيرًا﴾ تاریفی گەورەیی بکە، تاریفیک کە شایەنی ئەوێ، لەسەر ئەوێ کە ستەمکاران دەیلێن لە قەسە ی ناشایستە بەرامبەر بە خوای گەورە. ئیبنو جەریر پێوایەتی کردووێ لە محمدی قورەزیەوێ کە لەم ئایەتە دا: ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَخْخِذْ وَلَدًا﴾ ئەلێت: جوولە کە و مەسیحیەکان دەلێن: خودا فەرژندە ی بۆ خۆی هەلنەبژاردووێ، عەرەبەکانیش دەلێن: (لبيك لا شريك لك إلا شريكاً هو لك تملكه وما ملك) سابینە و مەجوسیه کانیش دەلێن: ئەگەر دوستەکانی خودا نەبووایە

^۱ الطبري (۵۸۵/۱۷).

^۲ الطبري (۵۸۷/۱۷).

^۳ الطبري (۵۸۹/۱۷).

^۴ الطبري (۵۹۰/۱۷).

به دلنیا ییه وه خودا داماو ده بوو، خوی گه ورده ش نه م نایه ته ی نارد ه خواره وه: ﴿ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِّنَ الدُّنْيَا وَكَبْرُهُ تَكْبِيرًا ۝۱﴾

سوره تی (الكهف)

له مه كه كه دا هاتو وه ته خواره وه

باسی نه وه فرمودانه ی له باره ی ریژی سوره تی (الكهف) وه هاتو وه، به تاییه تی ده نایه ت له سهره تاو وه ده نایه ت له کوتاییه وه، خویندنی نه م سوره ته ده بیته هو ی پاریزگاری له ده ججال

نیمامی نه حمه د ریوایه تی کردو وه له به پانه وه نه لیت: پیاو یك سوره تی (الكهف) ی خویند، ولاغی کی که له ماله كه دا بوو خه ريك بوو پابكات، سهیری کرد ته میکی یان مه ور یکی بینی دای به سه ریدا، نه وه ی بو پیغه مبه ر (ﷺ) گپرایه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمودی: (فلانه كه س تانه توانی قورئان بخوینه وه، بیگومان نه وه نارامیه كه له کاتی قورئاندا دیته خواره وه، یان بو قورئان دیته خواره وه).^۱ بوخاری و موسلیمیش له هه ردو و سه حیه كه دا نه م فرموده یان هیئا وه.^۲ نه و پیاو هی كه ده یخویند نه وسهیدی كورپی حوضه یر بوو وهك له پیشه وه له سوره تی (البقرة) باسكرا، دیسان نیمامی نه حمه د ریوایه تی کردو وه له نه بو ده ردانه وه له پیغه مبه ر وه (ﷺ) فرمودیه تی: (هه ر كه سیك ده نایه تی له سوره تی كه هف له بهر کرد پاریزرا وه له ده ججال).^۳ موسلیم و نه بو داود و نه سائی و تیرمزی ریوایه تی یان کردو وه، ریوایه ته كه ی تیرمزی به م جوړه یه: (هه ر كه سیك سی نایه ت له سهره تای سوره تی (الكهف) ی له بهر بیت) تیرمزی ده لیت: فرموده یه کی چاك و راسته.^۴ حاكیمیش له موسته دره كه كیدا هیئا ویه تی له نه بو سه عیده وه له پیغه مبه ر وه (ﷺ) كه فرمودیه تی: (هه ر كه سیك سوره تی كه هفی له پوژی مه ینیدا خویند بیت له نیوانی نه و كه سه و نه و دوو مه ینیه دا پوونا كیه کی بو مه لده كریت) پاشان حاكیم ده لیت: نه م فرموده یه سه نه ده كانی راستن، بوخاری و موسلیم ریوایه تی یان نه کردو وه.^۵ هه ر به م شنیوه یه به یه قی ریوایه تی کردو وه له ستونه نه كیدا له حاكیمه وه پاشان به یه قیش ریوایه تی نكردو وه

نه سوره تی (الكهف) ی خویند، ولاغی کی که له ماله كه دا بوو خه ريك بوو پابكات، سهیری کرد ته میکی یان مه ور یکی بینی دای به سه ریدا، نه وه ی بو پیغه مبه ر (ﷺ) گپرایه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فرمودی: (فلانه كه س تانه توانی قورئان بخوینه وه، بیگومان نه وه نارامیه كه له کاتی قورئاندا دیته خواره وه، یان بو قورئان دیته خواره وه).^۱ بوخاری و موسلیمیش له هه ردو و سه حیه كه دا نه م فرموده یان هیئا وه.^۲ نه و پیاو هی كه ده یخویند نه وسهیدی كورپی حوضه یر بوو وهك له پیشه وه له سوره تی (البقرة) باسكرا، دیسان نیمامی نه حمه د ریوایه تی کردو وه له نه بو ده ردانه وه له پیغه مبه ر وه (ﷺ) فرمودیه تی: (هه ر كه سیك ده نایه تی له سوره تی كه هف له بهر کرد پاریزرا وه له ده ججال).^۳ موسلیم و نه بو داود و نه سائی و تیرمزی ریوایه تی یان کردو وه، ریوایه ته كه ی تیرمزی به م جوړه یه: (هه ر كه سیك سی نایه ت له سهره تای سوره تی (الكهف) ی له بهر بیت) تیرمزی ده لیت: فرموده یه کی چاك و راسته.^۴ حاكیمیش له موسته دره كه كیدا هیئا ویه تی له نه بو سه عیده وه له پیغه مبه ر وه (ﷺ) كه فرمودیه تی: (هه ر كه سیك سوره تی كه هفی له پوژی مه ینیدا خویند بیت له نیوانی نه و كه سه و نه و دوو مه ینیه دا پوونا كیه کی بو مه لده كریت) پاشان حاكیم ده لیت: نه م فرموده یه سه نه ده كانی راستن، بوخاری و موسلیم ریوایه تی یان نه کردو وه.^۵ هه ر به م شنیوه یه به یه قی ریوایه تی کردو وه له ستونه نه كیدا له حاكیمه وه پاشان به یه قیش ریوایه تی نكردو وه

^۱ الطبری (۵۹۰/۱۷).
^۲ احمد (۲۸۱/۴)، فرموده یه کی سه حیه.
^۳ فتح الباری (۷۱۹/۶)، مسلم (۵۴۸/۱).
^۴ احمد (۱۹۶/۵).
^۵ مسلم (۵۵۵/۱)، أبو داود (۴۹۷/۴)، النسائی فی الکبری (۲۳۶/۶)، تحفة الأحوزی (۱۹۵/۸) فرموده یه کی سه حیه.
^۶ الحاکم (۳۶۸/۲).

له پیغمبره وه (ﷺ) كه فهرموویه تی: (هر كه سیك سوره تی كه هفی خویند بیئت، به وشپوهیه ی كه ماتووه ته خواره وه، نه بیته پوناكى بوی له پوژی قیامه تدا).^۱

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝۱﴾ قِيمَا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ۝۲ مَّا كَثِيفٌ فِيهِ أَبَدًا ۝۳ وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۝۴ مَّا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنَّ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ۝۵﴾

خو قورئانی ناردووه تا مژده دهر و ترسینه ربیئت

له سهره تای ته فسیره دا باسما ن کرد كه خوای كه وړه وه سفی پیروزی خو ی ده کات له سهره تای هه موو شتیكه وه له کوتایشیدا، بیگومان خودا له هه موو کات و ساتیكدا هر سوپاس و ستایش ده کریت له دنیا داو له قیامه تدا، هر بویه ستایشی خو ی ده کات له سهر نه و کتیبه پیروزی كه ناردوویه تی بۆ پیغمبره به پیزه كه ی موحه مه د (ﷺ) كه مه زترین به هره یه كه به خشیویه تی به خه لكی سهر زه مین، كه هیه لاری و كه موکوپیه کی تی دا نیه، نه و قورئانه كه له تاریکی ده ری هیئاو ن بۆ

پووناکی، پیگه ی راستی نشان داو ن وهك ده فهرموویت: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾ واته: سوپاس بۆ نه و خودایه ی نه م کتیبه ی بۆ به نده ی خو ی نارد ه خواری و هیه ناله باری

تی نه خست، مه رد م شاره زا ده کات بۆ سهر راسته پی، زۆر به پرونی و ئاشکرا خوانه ناسان ده ترسینیت و مزگینیش ده دات به خاوه ن باوه پان، ﴿قِيمَا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا﴾ کتیبیکی راست و پایه داره تا له سزای توند و تیژی خو ی

ترس وه بهر مه رد م بینیت و به نه و خاوه ن باوه پانه ش كه ئاكار چاکن مژده بدات كه پاداشتی باشیان ده بیئت، واته: بۆ نه وه ی نه و كه سانه ی كه بره ی پی ناكه ن و درایه تی ده كه ن به توندی بیان ترسینیت

هر له دنیا داو له پوژی قیامه تیشدا سزایان بدات و توله یان لی بسینیت، به و قورئانه مژده ییش بدات به وانه ی كه خاوه ن باوه پو ئاكار چاکن به پاداشتی چاك له لایه ن خودا وه ﴿مَّا كَثِيفٌ فِيهِ أَبَدًا﴾ واته:

له و به مه شته دا هه تاهه تایه ده میننه وه، كه هه رگیز له ناو ناچیت و کوتایی نایه ت، ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هه تا نه وانه ش به ترسینیت كه ده لین: خودا فهر زنده ی بۆ خو ی هه لبراردووه.

به وانه ی كه خاوه ن باوه پو ئاكار چاکن به پاداشتی چاك له لایه ن خودا وه ﴿مَّا كَثِيفٌ فِيهِ أَبَدًا﴾ واته:

له و به مه شته دا هه تاهه تایه ده میننه وه، كه هه رگیز له ناو ناچیت و کوتایی نایه ت، ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هه تا نه وانه ش به ترسینیت كه ده لین: خودا فهر زنده ی بۆ خو ی هه لبراردووه.

له و به مه شته دا هه تاهه تایه ده میننه وه، كه هه رگیز له ناو ناچیت و کوتایی نایه ت، ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هه تا نه وانه ش به ترسینیت كه ده لین: خودا فهر زنده ی بۆ خو ی هه لبراردووه.

له و به مه شته دا هه تاهه تایه ده میننه وه، كه هه رگیز له ناو ناچیت و کوتایی نایه ت، ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هه تا نه وانه ش به ترسینیت كه ده لین: خودا فهر زنده ی بۆ خو ی هه لبراردووه.

له و به مه شته دا هه تاهه تایه ده میننه وه، كه هه رگیز له ناو ناچیت و کوتایی نایه ت، ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هه تا نه وانه ش به ترسینیت كه ده لین: خودا فهر زنده ی بۆ خو ی هه لبراردووه.

له و به مه شته دا هه تاهه تایه ده میننه وه، كه هه رگیز له ناو ناچیت و کوتایی نایه ت، ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هه تا نه وانه ش به ترسینیت كه ده لین: خودا فهر زنده ی بۆ خو ی هه لبراردووه.

له و به مه شته دا هه تاهه تایه ده میننه وه، كه هه رگیز له ناو ناچیت و کوتایی نایه ت، ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ هه تا نه وانه ش به ترسینیت كه ده لین: خودا فهر زنده ی بۆ خو ی هه لبراردووه.

ئىبنو ئىسحاق دەلالت: ئەوانە بىرستانى عەرەب بوون دەیانوت: ئیمە فریشتەکان دەپەرستین که کچانی خودان. ^۱ ﴿مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ﴾ واتە: نە خۆیان زانان پێی و نە بابو باپیرانیشیان، قسەیهکی خراپ و زۆر گەورەیان لە دەم دەرچوو، ئەم قسەیه خراپی و نابەجێیی و گەورەیی ئەبوختانەیان دەردەخات بۆیە خۆی گەورە فەرموویەتی: ﴿كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ﴾ واتە: هیچ شتیکیان بە دەستەووە نیە که بیکەنە بەلگە لەسەر ئەو قسانە جگە لەو درۆ بوختانەیی خۆیان، بۆیە خۆی گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا﴾ هەرچی دەلێن لە درۆ زیاتر هیچی تر نیە.

هۆی هاتنە خوارەوهی ئەم سورەتە

موحەمەدی کوپی ئىسحاق باسی هاتنە خوارەوهی ئەم سورەتە پێرۆزەیی کردووە و دەلالت: پیاویکی مەزنی خەلکی میسر زیاتر لە چل سال لەمەوپێش هات بۆ لامان بۆی باس کردم لە عیكریمەووە و ئەویش لە ئىبنو عەبباسەووە که فەرمووی: قورەیش نەزری کوپی حارس و عوقبەیی کوپی ئەبی موعیتیان نارد بۆ لای زانایانی جوولە که لە مەدینە، پێیان وتن: بپۆن پرسیاریان لێبکەن دەربارەیی موحەمەد و هەموو سیفەتەکانی باس بکەن بۆیان، هەوایی ئەو قسانەشیان بدەنێ که دەلالت، چونکە ئەوانە لە ئەهلی کتیبە پێشبەنەکان، ئەوێ ئەوان لایانە ئیمە لامان نیە دەربارەیی پێغەمبەرەن هەردووکیان دەرچوون و هاتن بۆ مەدینە، پرسیاریان کرد لە زاناکانی جوولە که، لەبارەیی پێغەمبەری خواوە (ﷺ) باسی کارەکهیی و هەندێ لە قسەکانی پێغەمبەریان - (ﷺ) کرد بۆیان، وتیان: ئێو ئەهلی تەرەتەن ئیمە هاتووین بۆ لای ئێو، بۆ ئەوێ هەوایی ئەم هاوێلەیی خۆمانمان بدەنێ، ئەلێ: زانا جوولە کهکان پێیان وتن: پرسیاری سێ شتی لێبکەن که پێتان دەلێن، ئەگەر هەوایی دانێ ئەو پێغەمبەریکی پەوانە کراوە، ئەگەر وایش نەبوو، ئەو پیاویکی درۆزنە و چی بە باش دەزانن لەگەڵی بکەن، پرسیاری لێبکەن لە بارەیی ئەو کۆمەلە گەنجەووە که لە زەمانی زودا سەری خۆیانیان هەلگرت چیان بەسەر هات؟ چونکە ئەوانە پروداویکی سەیریان بەسەر هات، پاشان پرسیاری لێبکەن لە بارەیی پیاویکی گەپۆکەووە که کاتی خۆی خۆی گەیاندووەتە خۆرەلات و خۆرئاوای ئەم زەمینە، دەنگو باسی چی بوو و چۆن بوو؟ لە بارەیی (گیان)یشەووە پرسیاری لێبکەن، گیان چیە؟ ئەگەر وەلامی ئەوانەیی دانەو، ئەو پێغەمبەرە و شوینی بکەون، ئەگەر هەواییشی نەدانێ ئەو پیاویکی درۆزنە و هەرچی بە لاتانەووە باشە سەبارەت بە ئەو بیکەن، نەزرو عوقبە گەپانەووە و چوونەووە بۆ لای قورەیشیەکان و وتیان: ئەو خەلکی قورەیش شتیکیان بۆ هێناون کێشەیی نێوان ئێو و موحەمەد یەکلایی دەکاتەووە

^۱ الطبری (۱۷/۵۹۵).

ده یپرته وه، زاناکانی جووله که فرمانیان پی کردون پرسیار له موحه مه د بکه ن له چند شتیک (شته کانیان بۆ باس کردن) هاتن بۆ لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) وتیان: ئه ی موحه مه د ناماده ی مه والمان پی بدهیت ئه وه ی زاناجووله که کان پییان وتن پرسییان له پیغه مبه ر (ﷺ)، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پیی وتن: (ئه وه ی پرسیارتان لیوه کرد به یانی مه والتان ده ده می) به لام (إنشاء الله) نه کرد، ئه وانیش له لای پیغه مبه ر (ﷺ) مه لسان، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) پانزه شه و چاوه پروانیکرد، له و باره یه وه خودا هیچ ئاگاداریه کی نه کرد و وه حی بۆ نه نارد، جویره ئیلیش (سه لامی خوی لیبت) نه هات بۆ لای، خه لکی مه که که و تنه ووتی وتی و ده یانوت: موحه مه د به ئینی به یانی داینی، ئه مپۆ پانزه مه مین پۆژمانه که به یانیمان تیا کرد و وه ته وه، تا ئیستا وه لامی هیچ شتیک له وانه ی که پرسیارمان لی کرد و وه نه یداوینه ته وه. مه تا پیغه مبه ری خوا (ﷺ) دوا که و تنی وه حی بۆی دلگرانیکرد، ئه و قسانه ی خه لکی مه که که ده یانکرد زۆر به لایه وه گران بوو، پاشان جویره ئیل (سه لامی خوی لیبت) هات بۆ لای و سوره تی (الكهف) ی بۆ هینا له لای خوی گه وره وه، که گله یی له پیغه مبه ر (ﷺ) ده کات تییدا له سه ر دلگران بوونی بۆ بته رستان و وه لامی ئه و پرسیارانه شی دایه وه که له باره ی کۆمه له لاوه که و پیاوه که پۆکه که و گیانه وه لییان کرد وه ک له باسی گیاندا له سوره تی (الاسراء) دا فهرموویه تی:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾^۱ واته: وه (ئه ی موحه مه د (ﷺ)) پرسیارت لی ده که ن له باره ی پۆحه وه (که چیه) بلی پۆح له کارو فرمانی تایبته به به روه ردگارمه و ئیوه ته نها که میک له زانیاریتان پی به خشراوه.

﴿فَلَمَّا كَبَخِعْتُمْ نَفْسَكُمْ عَلَىٰ آثَرِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾^۲ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ

زِينَةً لِّمَن لَّيْسَ لَهُمْ آخِرُ عَمَلٍ^۳ وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا^۴

خه م مه خۆ له سه ر ئه وه ی که بته رستان به روا ناهینن

خوی گه وره دلخۆشی پیغه مبه ره که ی (ﷺ) ده داته وه له سه ر ئه وه ی که خه م ده خوات بۆ ئه و

بته رستانه که باوه پ ناهینن و لی دوورده که ونه وه وه ک له ئایه تی ترده فهرموویه تی: ﴿فَلَا تَذْهَبْ

نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَتٍ﴾^۱ واته: ده ی که واته: به خه فته خواردن له به ر (ئیمان نه هینانی) نه وان خۆت

مه فه وتینه. وه فهرموویه تی: ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾^۲ واته: خه میان مه خۆ. وه فهرموویه تی: ﴿لَعَلَّكَ بَخِيعٌ

^۱ (الاسراء: ۸۵)، الطبری (۵۹۵/۱۷).

^۲ فاطر (۸).

^۳ النمل (۷۰).

نَفْسَكَ إِلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ^۱ له وانه یه به و خه مه خۆت له ناو بهری، كه نه وانه نایانه ویت برپا بینن. بویه لیږه دا فەرموویه تی: ﴿فَلَمَّا كَبِخَعَ نَفْسَكَ عَلَىٰ عَثَرِهِمْ إِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا﴾ واته: ږهنگه تۆ بۆ نه و كه سانه ی برپا به م كتیبه ناكه ن، نه وهنده خه م بخوی له ناو بچی، یانی نه م قورنانه، ﴿أَسَفًا﴾ وهك ده لیتن: له داخا خۆت له ناو مه به، قه تاده ده لیت: خۆت مه كۆږه به داخ و خه فته خواردن بۆیان.^۲ موجهید ده لیت: شپږزه و بیتا قهت مه به بۆیان.^۳ ماناكان له یه كه وه نزیكن، واته: خه میان بۆ مه خۆ، به لكو تۆ په یامی خویان پی بگه یه نه، هر كه سیك پتی پاستی گرت بهر بۆ خویه تی، هر كه سیش گومر ابو، خوی سه ری لی شیواوه، به خه فته خواردن له بهر نه وان خۆت له ناو مه به.

نهم دنیا یه خانه ی تاقی كړنه وه یه

پاشان خوی گه وړه باسی نه وه دهكات، كه دنیا شوینیکي کاتیه و نامیني و پازاوه یه به و شتانه ی كه به رده وام نابن و له ناو ده چن، كړدوویه تی به خانه ی تاقی كړنه وه نهك خانه ی نیشته جی بوون، وهك فەرموویه تی: ﴿إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾ واته: به پاستی نیمه هرچی وا به سر زه مینه وه كړدوومه به جوانی بوی، بۆ نه وه ی خه لکی تاقی بگه یه وه، كامه یان كار چاكثر ده بن، قه تاده ده لیت: له نه بو نه زړه وه له نه بو سه عیده وه، له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) ریوایه تکراره كه فەرموویه تی: (دنیا خوش و سه وړه، به پاستی خودا نیوه ی كړدووه ته جینشینی تیدا، سهیر دهكات كه چی ده كن، خو بیاریزن له دنیا، خوش بیاریزن له ژنان، چونكه یه كه م به لای نه وه ی ئیسرائیل له نافر تاندا بو).^۴ پاشان خوی گه وړه باسی دنیا دهكات كه نامینیت و له ناو ده چیت و كه سیشی تیدا نامینیت و چۆل ده بیت و کوتایی دیت و ده پوخت به سر یه كداو ده پوات. وهك ده فەرموویت: ﴿وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرًّا﴾ واته: نیمه نه وه ی وا له سر نه م زه مینه یه ده یكه یه بیابانیکی وشکی كاکی به كاکی واته: دوا ی نه و جوانی و پازاوه ییه ی كه مه یه تی نیمه دنیا ده كه یه ویرانه و كاوی ده كه ین، نه و شتانه یش هه موو له سه رییه تی تیکی ده ده ین و ده یكه یه بیابانیکی چۆل نه پوه کی لی ده پویت نه سوودیشی لیوه رده گیریت. وهك عه وفی ده لیت: له ئیبنو عه بباسه وه له مانای نه م نایه ته دا: ﴿وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرًّا﴾ ده لیت: هه موو شتیك له سر زه میندا له ناو

^۱ الشعراء (۳).

^۲ الطبری (۵۹۸/۵۹۷/۱۷).

^۳ الطبری (۵۹۸/۱۷).

^۴ احمد (۲۲/۳)، فەرمووده یه کی سه حیحه.

دەچیت و نامینیت. ^۱ موحامید دەلایت: ﴿صَعِيدًا جُرُزًا﴾ زەمینیکی چۆل که هیچی تیا دا نه مینیت. ^۲
قه تاده دەلایت: (الصعيد) نه و زەویه یه که هیچ درخت و پوه کیکی تیدا نه بیت. ^۳

﴿أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ ءَايَاتِنَا عَجَبًا﴾ ^۴ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ
فَقَالُوا رَبَّنَا ءَاتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ^۵ فَضَرَبْنَا عَلَى ءَاذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ
عَدَدًا ^۶ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَفْخَ أُنْفُ الْحَزِينِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ^۷

بە سەرھاتی یارانێ ئەشکەوت

خوای گەورە باسی یارانێ ئەشکەوت بە گشتی و کورتی دەکات، پاشان بە درێژی بۆمان باس
دەکات، وەك ئەفەرموویت: ﴿أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ ءَايَاتِنَا عَجَبًا﴾ واتە:
تۆ (ئەو موحەمەد ﷺ) وات دەزانی کە یارانێ غارو پەقیم لە نێوانی نیشانەکانی ئێمە دا
سەر سۆپەینەرە؟ واتە: بە سەرھاتی ئەوانە لە تواناو دەسلاتی خودا سەر سۆپەینەرە تر نیه بە لکو
دروستکردنی ئاسمانەکان و زەمین و ئالوگۆرکردنی شەو و پۆژو پام کردنی خۆرو مانگو ئەستێرەکان و
چەندین نیشانە ی تریش لەو گەورە ترن و بە لگەن لە سەر دەسلاتی خودای گەورە و هەرچی مەیلی
لێبیت دەیکات و هیچ شتێک نابیتە لە مەپەر لە پێیدا با ئەو شتە لە بە سەرھاتی یارانێ غاریش سەیر و
سەر سۆپەینەر تریش بیت وەك ئێبێنو جورەج دەلایت: لە موحامیدەو: ﴿أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ
الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ ءَايَاتِنَا عَجَبًا﴾ دەلایت: زۆر شتی تر لە نیشانەکانی ئێمە هەبوو
سەر سۆپەینەر تر بوو لەم بە سەرھاتە. ^۱ عەوفی دەلایت: لە ئێبێنو عەبباسەو: ﴿أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ
أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ ءَايَاتِنَا عَجَبًا﴾ دەلایت: ئەو هی پیم داوی لە زانیاری و سوننەت و
قورئان چاکترە لە کاروباری یاوەرانی ئەشکەوت و پەقیم. ^۲ موحەمەدی کوپی ئیسحاق دەلایت: هیچ
بە لگە یەکم نه خستوووە پوو لە بە لگە کانم سەر سۆپەینەر تر بیت بۆ خەلکی لە کاری یارانێ ئەشکەوت و
پەقیم. ^۳ (الکھف) بەو ئەشکەوتە ئەوتریت لە ناو کیودایە، (الکھف) ئەو ئەشکەوتە یه که ئەو کۆمە لە

^۱ الطبري (۵۹۹/۱۷).

^۲ الطبري (۵۹۹/۱۷).

^۳ الطبري (۶۰۰/۱۷).

^۴ الطبري (۶۰۱/۱۷).

^۵ الطبري (۶۰۱/۱۷).

^۶ الطبري (۶۰۱/۱۷).

لاوهی باسکران هانایان تی بردو چونه ناوی، به لام (په قیم) عه و فی ده لیت له ئیبنو عه بباسه وه نهو (شیوه) یه که نزیکه له هه ریمی (ئه یله) وه.^۱ عه تیه ی عه و فی و قه تاده یش هه ر وایان وتووه. زه ححاک ده لیت: (الکھف) نهو نه شکه وته یه له ناو شیویکدایه.^۲ (په قیم) یش ناوی شیوه که یه، موجهید ده لیت: (الرقیم) خانووه گانیان بووه. هه ندی له زانایان وتوویانه: (په قیم) نهو شیوه یه که نه شکه وته که یانی تیدا بووه.^۳ عه بدو په زاق پیوایه تی کردووه له ئیبنو عه بباسه وه ده رباره ی (الرقیم) ده لیت: که عب و ده زانیت (په قیم) شاریک بووه. ئیبنو جوړه یج ده لیت: له ئیبنو عه بباسه وه: (الرقیم) نهو کیوه یه که نه شکه وته که ی لیوو، سه عیدی کوپی جوبه یر ده لیت: (الرقیم) له وحیکه له به رد به سه رهاتی یارانی غاریان تیدا نویوه، پاشان له ده رگای نه شکه وته که دا دایان ناوه.^۴ ﴿إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا﴾ کاتیک لاهه کان په نایان بو غاره که بردو وتیان: نه ی په روه ریڼی هه موومان تو به ر به زه یی خوتمان بخه و کاره کانمان بو ئاسان بکه. خوی گه وره باسی نهو کومه له لاهه ده کات که به ئاینه که یانه وه پایان کرد له ترسی گه له که یان هه تا پاشگه زیان نه که نه وه به زور، بویه پایان کردو په نایان برده به ر نهو نه شکه وته له کیویکدا، تا خویان بشارنه وه له هوزه که یان، کاتیک که چونه ناو غاره که داوی سوزو به زه ییان له خوی گه وره کرد و وتیان: ﴿رَبَّنَا إِنَّا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً﴾ واته: نه ی په روه ردگارمان تو به ر به زه یی خوتمان بخه، به زه ییه ک که له به ر چاوی هوزه که مان ونمان بکه و دامان پو شه، ﴿وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا﴾ واته: نه م کاره مان بو پرخیر بکه و پزگارمان بکه وه ک له م فه رموده یه دا هاتووه: (په روه ردگارا! نه وه ی بریارت داوه له هه ر بریاریک بومان، کوتاییه که ی به خیر بگیړه).^۵ پاشان خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا﴾ له و نه شکه وته دا هه تا چه ند سالیک، گوئی هه موویانمان ئاخنی و خه ومان لیخستن، واته: کاتیک که چونه ناو نه شکه وته که خه والومان کردن و چه ند سالیکی زور خه وتن. ﴿ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لِسُوا أَمَدًا﴾ واته: پاشان وه خه به رمان هینان، بو نه وه ی ده ریخه ین، له و دوو ده سته یه (که نا کوکن ده رباره یان) کامیان چاکتر ماوه ی خه وی نه وانیان

^۱ الطبری (۶۰۱/۱۷).^۲ الطبری (۶۰۲/۱۷).^۳ الطبری (۶۰۲/۱۷).^۴ الطبری (۶۰۳/۱۷).^۵ أحمد (۱۴۷/۶).

ژماردوه، یه کیکیان پویشته و هندی پاره ی له گه ل خوی برد تا به و پاره یه خواردنیان بو بکریته تا بیخون وهك له مه و دوا به دریژی باس ده کریته. بویه فهرموویه تی: ﴿ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِئُوا أَمَدًا﴾ و تراوه: ﴿أَمَدًا﴾ واته: ژماره، نه شوتری ﴿أَمَدًا﴾ یانی مه و دایه ك. وهك دلیك (سبق الجواد) کاتیک نه و ماوه یه ده بریت.

﴿ثُمَّ نَخُنْ نَقْصُ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن نَدْعُوهُ مِنْ دُونِهِ ؕ إِلَهًا لَّقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ؕ إِلَهًا لَّوْلَا يَأْتُواك عَلَيْهِمُ سُلُطَانٌ بَيْنَ يَدَيْهِمْ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَإِذْ أَعْرَضْتُمُوهُمْ وَمَا يَنْبُذُوكَ إِلَّا اللَّهُ فَأَوْفُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَرُبِّي لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مَرَفَقًا ﴿١٦﴾﴾

بروا یان به خوا و دابرانیان له گه له گه یان

خوای گه وړه ده فهرموویت: ﴿ثُمَّ نَخُنْ نَقْصُ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ ءَامَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ نيمه به سهرهاتی راستی نه مانه ت بو ده گيرينه وه: چنه لاويك بوون، باوه پريان به په روه ردگاری خويان هه بوو، نيمه يش زياتر شاره زایمان دابوونی. ليره دا خوای گه وړه دیته سهر باسی نه م سهرگوزشته یه و پوونی ده کاته وه، که نه م کومه له لاه زياتر به ره و هه ق هاتوون و باشت شاره زای پئی راست ده بوون له و که سانه ی که ته مه نیان کردو چوو بوون به ساله وه، چونکه نه مانه راهاتبوون له سهر ئاینی پرپوچ، بویه زورینه ی نه و که سانه ش که وه لامی خداو پیغه مبه ری ئیسلامیان ده دایه وه لاه بوون، به لام پیاوه به ساله چوه کانی قوره يش زوریه یان له سهر ئاینی خويان مانه وه، ژماره یه کی که میان نه بیت له سهر بته پرستی مانه وه و موسلمان نه بوون، هر به و شیوه یه ش خودای مه زن باسی یارانی غار ده کات که کومه لیک لاه بوون، مواهید ده لیت: خدا شاره زای کردن و ترسی خوی خسته دلایان و پروایان هینا به په روه ردگاریان و بوونه یه کخوا په رست و شایه تیان دا که جگه له خوا هیچ خودایه کی تر نیه، ﴿وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ زوریک له پیشه وایان وهك بوخاری و که سانی تریش نه م ئایه ته یان کردووه ته به لکه له سهر که موزیادکردنی باوه پ، وتوویانه: باوه پ زیاد و که م ده کات. بویه خوای گه وړه ده فهرموویه تی: ﴿وَزِدْنَاهُمْ هُدًى﴾ له ئایه تی تریشدا فهرموویه تی: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا زَادَهُمْ

هُدًى وَءَانْتَهُمْ تَقُوهُمْ^۱ واته: نه و که سانه ی هیدایه تیان وه رگرتووه (خوا) شاره زاییان زیاد دهکات و ته قواو پاریزکاریان پی ده به خشیت. وه فرموویه تی: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا فَرَّادَتْهُمْ إِيْمَنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾^۲ واته: جا نه وانه ی که باوه پریان هیئاوه نه مه ئیمانیان زیاد دهکات (و به هیتر ده بیئت) وه نه وان مژده به خشن و خوشحالن. وه فرموویه تی: ﴿لِيَزَادُوا إِيْمَنًا مَعَ إِيْمَنِهِمْ﴾^۳ واته: تا ئیمانیان زیاد بکات له گه ل نه و ئیمانه ی که مه یانه. چه نده ها ئایه تی تریش که به لگن له سهر زیادو که مکردنی باوه پ. واباسکراوه که نه م کومه له لاوه له سهر ئایینی مه سیح-عیسای کوپی مه ریه م- بوون، ئیتر خوا باشتر نه زانیت، به لام وادیاره نه مانه به شیوه یه کی گشتی له سهر ئاینیکی تری جگه له گاوری تی بوون، چونکه نه گهر له سهر ئاینی نه صارا بوونایه زانایانی جووله که نه وه نده گرنگیان پی نه ده دان و نه و به سهر هاته یان به و شیوه یه نه ده پاراست و فرمانیان نه ده دا به قوره یشیه کان نه و پرسیاره له پیغه مبه ر (ﷺ) بکن، له پیشه وه ریوایه ت کرا له ئیبنو عه بباسه وه که قوره یشیه کان ناردیان بۆ لای زانایانی جووله که داوای چه ند شتیکیان کرد که پیغه مبه ری خوای (ﷺ) پی تاقی بکه نه وه وه لامیان بۆ ناردنه وه که پرسیار (نه و لاوانه و زیلقه پنه ی و گیان) ی لیبکه ن، نه مه به لگه یه که نه م شتانه له ئایینی نه هلی کتیبدا ماوه ته وه و پاریزکاری لیکراوه که نه و ئاینه ش - به بیگومان - له پیش ئایینی نه سرانیدا هاتووه (والله اعلم). پاشان خودای مه زن ده فرموویت: ﴿وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن نَدْعُوهُ مِنْ دُونِهِ ۚ إِلَٰهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا﴾ واته: دلایانمان به هیتر کرد کاتیک که راپه رین، نه وسا و تیان: په روه ریئمان، په روه ریئنی ئاسمانه کان و زه مینه نه گهر جگه له و هانا بۆ هر په رستوویه ک به رین، دیاره ئیمه له پاستی وتن لمان داوه خوای گهره باس له وه نه کات که ئارامی و خوږاگریمان خسته دلایان که پیچه وانه ی هۆزه که یان و شاره که یان بچولینه وه و لییان جیابینه وه و خویان دور بگرن له و راپواردن و خوش گوزه رانی و به هرانه ی نه وان، بۆیه زۆریک له زانایانی ته فسیر له پیشینه و پاشینه باسیان کردوه که نه و لاوانه له کوپانی پاشاو پیاو ماقولانی پۆم بوون، پۆزیک له جه ژنیك له جه ژنه کانی گه له که یاندا که هه موو سالتیک ده چنه دهره وه و کۆده بوونه وه له دهره وه ی شار، نه م کومه له لاوه یش له گه لیان چوونه دهره وه، که سو کاریان بتیان ده په رست و مه پو مالاتیان بۆ سهرده برین ده یانکرده قورئانی بۆیان، پاشایه کی زۆر سته مکارو لاساریان هه بوو پییان دهوت

^۱ محمد (۱۷).^۲ التوبة (۱۲۴).^۳ الفتح (۴).

دہقیانوس ئو فہرمانی پی دہکردن و ہالی دہنان کہ ئو کارانہ بکھن، کاتیک کہ ئو خہلکہ
 دہرچون بۆ ئو شوینی کۆبوونہ و ہیانہ، ئو کۆمہ لہ لاوہیش لہ گہل باوک و کہ سو کاریاندا چوونہ
 دہرہ وہ، سہیری ئو شتانہ یان کرد کہ گہلہ کہ یان دہیکہن و بہ چاوی خویان بینیان، دہیانزانی ئوہی
 کہ سو کاریان دہیکہن لہ سوژدہ بردن بۆ بتہکان و سہرپرینی مہر و مالآت بۆیان دروست نیہ تہنہا بۆ
 ئو خودایہ نہ بیئت کہ ئاسمانہ کان و زہمینی دروست کردوہ، ہر یہ کیک لہ و لاوانہ لہ کہ سو کاری
 جیابوہ وہ و دورکہ و تہ وہ لییان و بہ تہنہا لہ شوینی کدا دانیشٹ، یہ کہم کہ سیک لہ وانہ کہ بہ تہنہا
 خوی دانیشٹ لہ ژیر سیبہری درہختیکدا دانیشٹ، یہ کیکی تریش ہات و لہ ژیر درہختہ کدا لای
 دانیشٹ، یہ کیکی تریش ہات و لہ لایاندا دانیشٹ، یہ کیکی تریش ہات و لہ لایان دانیشٹ، پاشان
 یہ کیکی ترو یہ کیکی ترو یہ کیکی تریش، ہیچ کامیان ئوہی تری نہ دہناسی، بہ لکو ئوہی لہ ویدا کوی
 کردبوونہ وہ ئو کہ سہ بوو کہ دلہکانی لہ سہر بپوا کۆ کردبوونہ وہ. واتہ: خوی گہورہ کوی کردبوون،
 وہک لہ و فہرموودہ یہ دا ہاتوہ کہ بوخاری پیوایہ تی کردوہ لہ عائیشہ وہ (پہزای خوی لیبت)
 دہلئت: پیغہ مہری خوا (ﷺ) فہرموویہ تی: (پۆحہ کان سہریازی پامینراون ئوانہی ہاوپرہ وشت و
 ہاوپرن پیکہ وہ دہگونجین، ئوانہیش سروشت و بیرویاوہ پریان بہ یہک ناخوات جیواز دہبن).
 موسلیمیش لہ سہحیحہ کیدا میناویہ تی لہ فہرموودہ کہی سوماہیلہ وہ کہ لہ باوکیہ وہ لہ ئبو
 ہورہیرہ وہ لہ پیغہ مہری خواوہ (ﷺ) پیوایہ تی کردوہ.^۲ خہلکی ئلین: مرؤف بوون ہۆکاری
 یہ کگرتنیان بووہ، مہبہست ئوہیہ کہ ہر کہ سیک لہ وانہ ئوہی لہ سہری بوو دہیشاردہ وہ لہ
 ہاوہلہ کہی لہ ترساندا، نہیدہ زانی ئوانیش ہر وہک ئو وان، ہتا یہ کیکیان وتی: سویند بہ خوا
 ئی خہلکینہ! مہریہک لہ ئیوہ ہیچ نییہی دہزانن کہ یہک شت نہ بیئت کہ ئیوہ لہ گہلہ کہ تان وہ دہر
 نہ ناوہ و جیای کردوونہ تہ وہ، با ہر کہ سہ و ئو شتہی کہ بپوای پییہ تی ئاشکرای بگات، یہ کیکی
 تریان وتی: ئوسا من سویند بہ خوا وورد بوومہ وہ لہ ئوہی کہ گہلہ کہمی لہ سہرہ بۆم دہرکہوت
 شتیکی پپوپوچہ، بہ لکو ئو کہ شہی شایہنی پەرستنہ بہ تہنہا و ہاوہلی بۆ دانانریت ہر خودایہ، کہ
 مہموو شتیکی دروست کردوہ و ئاسمانہ کان و زہمین و ئوہیشی لہ نیوانیانداہی دروستی کردوہ،
 یہ کیکی تریان وتی: منیش سویند بہ خوا مہمان حالہتم بہ سہردا ہاتوہ، یہ کیکی تریشیان ہر وای
 وت، ہتا مہموو پیککہوتن لہ سہر یہک قسہ و بوونہ یہک دہست و برای بہ پاستی یہکتری، شوینیکیان
 کردہ پەرستگا و خواناسیان تیدا دہکرد، گہلہ کہ یان پییان زانین و زمانیان لیدان لای پاشا کہ یان و
 ئویش ناردی بہ شوینیاندا و پرسپاری لیکردن بپوایان چۆنہ و خہریکی چین؟ ئوانیش بہ پاستی

^۱ فتح الباری (۶/۴۲۶).

^۲ مسلم (۴/۲۰۳۱).

وه لایمیان دایه وه و نه ویشیان بانگ کرد بۆ لای خودای مه زن، له بهر نه وه خودای مه زن به مشیوهیه
 باسیان دهکات و ده فهرموویت: ﴿وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن
 نَدْعُوهُ مِنْ دُونِهِ إِلَّا هَا﴾، ﴿لَن﴾ یش بۆ هه تا هه تا پیکردنی نه فیه، واته: هه رگیز ئیمه جگه له خودا
 هانا بۆ هیچ په رستویه ک نابهین، نه گه ر هانامان برد دیاره ئیمه له پئی لایمان داوه، بۆیه خوای گه وره له
 باره یانه وه فهرموویه تی: ﴿لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا﴾، پاشان ده فهرموویت: ﴿هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ
 دُونِهِ ءَالِهَةً لَّوْلَا يَأْتُواكَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ نه وانیه له
 هۆزی ئیمه ن، جگه نه و (واته خوا) چهند په رتسووی تریشیان هیه، دهی با به لگه و نیشانه ی ناشکرایان
 بۆ بهیننه وه، سا کی سته مکارتره له وهی که درۆ هه لبه سستی به دهم خواوه. واته: خۆزگه نه وان
 به لگه ی پوونیان بهینایه ته وه له سهر راستی نه و شتانه ی که ده یلین و پئی هه لده سن، به لام نه وان هه
 بوختانچی و درۆزن بوون و هه میشه درۆیان به دهم خواوه هه لبه ستووه، نه لین: کاتی که نه و لاوانه
 پاشاکه یان بانگ کرد تا بپروا بینیت به خودای مه زن، پئی پازی نه بوو هه په شه شی لیکردن و پئی ووتن
 خراپتان به سهر دینم، بۆیه فهرمانی دا که نه و جلوه رگه ی که له بهریان کردبوو له و جه ژنده دا له بهریان
 داکه نن و مۆله تیان دانی که هه تا به لکو به خۆیاندای بچنه وه و په شیمان ببه وه و واز بینن له و ناینه ی که
 له سهرینی، نه و مۆله ت دانه سۆزو به زهیی خودا بوو بۆیان، له و هاتنه سهر نه وهی که له ده ستیان
 پاکه ن و خۆیان ده رباز بکه ن، خۆیان و ناینه که یان پزگار بکه ن له و به لایه، نه و خۆ ده رباز کردنه یش
 کاریکی چاکه و دروسته له کاتی هاتنی به لا (الفتنه) دا که به سهر خه لکیدای دیت، که خۆیان و ناینه که یان
 لاده ن له و به لایه و نه و شوینه به جی بیلن و پابکه ن بۆ نه وهی نه وه ک ناینه که یان له ده ست بده ن. وه ک
 له م فهرمووده یه دا هاتووه: (نزیکه چاکترین سامانی هه ر که سی که له ئیوه بریتی بیت له پانه مه پری که
 شوینیان بکه ویت بۆ سهر کیوه کان و شوینی ناودار، به ناینه که یه وه هه لبیت له (ترسی تووشبوون) به
 به لا).^۱ تا له م حاله دا دروسته دور که وتنه و بهرکه ناری له خه لکی، له هیچ کاتیکی تر دا دروست نیه،
 چونکه ده بیت هوی وازهینان له نوژی جه ماعت و نوژی هینی، جا کاتی که لاوه کان هاتنه سهر
 نه وهی برۆن و پابکه ن و جیاببه وه له گه له که یان، خوای گه وره یش نه وهی بۆ هه لباردن و ئاسانکاری بۆ
 کردن وه ک ده فهرموویت: ﴿وَإِذْ أَعَزَّلْنَاهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ﴾ کاتی که ئیوه دوره په ریزیتان گرت
 له وان و له وانیه یش و جگه له خودا ده یان په رستن، یانی: که ئیوه لییان جیابوونه ته وه و به هوی نه م
 ناینه ی خۆتان دژایه تیان ده که ن و نه وان غهیری خوا ده په رستن، که واته به لاشه یشان هه ر لییان جیا

^۱ فتح الباری (۸/۸۷).

بینه وه، ﴿فَأَوَّا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ﴾ سا به و غاره په نا بهرن، په روه ردگارتان بهر
به زهیی خویتان ده خاتو ده تانشاریته وه له گه له که تان، ﴿وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مَرْفَقًا﴾ هویه کی وایش
ده په خستینیت به ناواتی خوتان بگه یه ن، نا له و کاته دا ده رچوون و په نایان برد بو نه و نه شکوته، له ناو
هوزه که یاندا نه مان و ن بوون، پاشایش هر مه والی ده پرسین، ده لئین: هر چه ندی کرد نه یدوزینه وه
خوای گه وره چاوی کویر کرد له ناستیان وه ک چون چاوی موشریکه کانی قوره یشی کویر کرد له
ناستی پیغه مبه ره که ی موحه مه دو(ﷺ) هاوه له که ی نه بو به کری صیدیق، کاتیک که په نایان برد بو
غاری سه ور(غار الثور) موشریکه کانی قوره یش هاتن و ده که پان به شوینیا نندا، به لایاندا ده رچوون به لام
نه یان ده بینین، له ویدا پیغه مبه ره(ﷺ) کاتیک که نه بو به کری دی په شیوه و ده لی: نه ی پیغه مبه ری
خوا(ﷺ) نه گه ر یه کیکیان سه یری جی پی خوی بکات ده مان بینیت، پیغه مبه ره(ﷺ) فه رموی: (نه ی
نه بو به کر بروات چونه به دوو که س که خوا سییه میانه).^۱ خوای گه وره فه رموی به تی: ﴿إِلَّا نَصْرُوهُ
فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ
لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّا نَحْنُ اللَّهُ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا
وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ
حَكِيمٌ﴾^۲ واته: نه گه ر نیوه یارمه تی نه و(پیغه مبه ره(ﷺ)) نه دن نه وه بیگومان خوا یارمه تی داوه
کاتیک بیباوه پان ده ریان کرد له مه که پیغه مبه ره(ﷺ) یه کی که بوو له و دوو که سه کاتیک نه و
دووانه(پیغه مبه ره(ﷺ)) و نه بو به کر له نه شکوته(ثور) دا بوون نه و کاته به هاوه له که ی ده وت خه م
مه خو بیگومان خوا له گه لمانه، ئینجا خوا نارامی و ناسایشی بو بو ناردده خواره وه و یارمه تی دا به
سه ربازانیک که نه تاندین، وته ی بیباوه پانی گپرا به ژیرکه وتوو وته ی خوا هر به رزو بلنده و خوا زالی
کار دروسته. به دلنیا ییه وه به سه رهاتی نه م نه شکوته زور گرنگترو گه وره ترو به پریزترو
سه رسوپهینه رتره له به سه رهاتی یارانی غار(أصحاب الکف).

﴿وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزْوُرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًا مُرِيدًا﴾ (١٧)

^١ فتح الباري (١١/٧).

٢ التوبة (٤٠).

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَوُّرٌ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ﴾ کە خۆر
 هەڵدیت دەبینی لای راستی ئەشکەوتە کە یانی داو، ئەمە بەلگەیە لەسەر ئەوێ کە دەرگای
 ئەشکەوتە کە پووە و باکوورە، چونکە خوای گەورە باسی کردووە، کاتی کە خۆر لە کاتی هەڵاتندا
 دەچیتە ناوی بەرەو لای راستی ئەشکەوتە کە لار دەبیتهو. وەك ئیبنو عەبباس و سەعیدی کۆری
 جوبە یرو قەتادە دەلین: ﴿تَزَوُّرٌ﴾ واتە: لار دەبیتهو.^۱ چونکە هەر کاتی کە خۆر بەرز ببیتهو لە
 ئاستۆوە تیشکە کە ی کەم دەبیتهو و شوینە دا هەتا تیشکی هیچ نامینیت لە کاتی ئاوا بوونیدا، بۆیە
 خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿وَإِذَا غَرَبَت تَّقَرِّضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ﴾ کاتی کیش ئاوا دەبیت لای دەدات
 لیان بە لای چەپدا، یانی: خۆر کە دەچیتە ناو ئەشکەوتە کە یان لە باکووری دەرگا کە وە ئەچیتە
 ژوورە وە کە لە پووی خۆرە لاتە وە یە، ئەمەیش بەلگەیە لەسەر ئەو قسە یە کە وتوومانە. ئەمەیش
 دیار و ئاشکرایە بۆ ئەو کەسانە کە زانیاریان هەیە و شارەزان لە بارە ی هاتوچۆی خۆر و مانگو
 ئەستێرەکان، دیارە ئەگەر دەرگای ئەشکەوتە کە لە پووی خۆرە لاتە وە بوایە، لە کاتی خۆر ئاوا بووندا
 هەرگیز خۆر نە دەچوو ناوی، خۆ ئەگەر پووە و قیبلەیش بوایە نە لە کاتی هەڵاتنی خۆر و نە لە کاتی
 ئاوا بوونیدا نە دەچوو ناوی، نە بە لای راست و نە بە لای باکووریشدا نە دەچوو، وە ئەگەر دەرگا کە لە
 پووی خۆر ئاوا شوو بوایە، لە کاتی هەڵاتندا خۆر نە دەچوو ناو ئەشکەوتە کە بە لکو دوا ی نیو پۆ
 دەچوو ناوی و تا خۆر ئاوا بوون تییدا دەما یە وە ئیبنو عەبباس و مواهید قەتادە دەلین: ﴿تَقَرِّضُهُمْ﴾
 واتە: وازیان لی دینیت و لیان لادەدات.^۲ خوای گەورە بەو شێوە یە باسی کردووە، بۆ ئەوێ ئیمە
 بیر ی لێکە ی نە وە لی تی بگەین، باسی شوئینی ئەشکەوتە کە ی بۆ نە کردوین، کە لە چ ولاتیکی ئەم
 سەر زەمێندایە، چونکە لە ئاوبردنی ئەو ولاتە دا ئیمە هیچ سوودیکی لی وەرناگیرین، هیچ مەبەستیکی
 نەرمیشی تییدا بەدی ناگیرین، خۆ ئەگەر سوودیکی ئایینی تییدا بوایە خوای گەورە و
 پیغەمبەرە کە ی (ﷺ) ئاگاداریان دەکردین لەو بارە ی وە. پیغەمبەر ی خوا (ﷺ) فەر موو ی ئی: (هیچ
 شتیکم بە چۆ نە میشتوو، نزیکتان بخاتە وە لە مەهەشت و دوزختان بخاتە وە لە ئاگر مەگیر ئاگادارم
 کردوون لەو شتە).^۳ خوای گەورە ئاگاداری کردوین لە قایبە ئەندێ کانی ئەو ئەشکەوتە، لە

^۱ الطبري (۱۷/۶۲۰).^۲ الطبري (۱۷/۶۲۱/۶۲۲).^۳ عبد الرزاق (۱۱/۱۲۵).

شوینه که ی ناگاداری نه کردوین، ﴿وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزْوُرُ عَنْ كَهْفِهِمْ﴾ مالیک ده لیت: له زهیدی کوی نه سله مه وه ﴿تَزْوُرُ﴾ واته: لار ده بیته وه، ئیبنو عه بیاس ده لیت: ﴿ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ﴾ له ده می زه رده پریشدا به ره و چه پ لیان لا ده دات و نه وان له گورده پانه که یدان له ناوه وه بو نه وه ی خوره که لیان نه دات، نه گه ر لی بدانیه لاشه و جلوه رگه که یشیانی ده سوتاند، ﴿ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ﴾ نه وه مه ندیکه له نیشانه کانی خودا، که پی نشان داو ن او نه و نه شکوته و به زیندوویی هیشتنیه وه و خورو مه و ده چوه ژوره وه بویان، بو نه وه ی له شه کانیان بمینتیته وه، بویه خوی گوره فهرموویه تی: ﴿ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ﴾ پاشانیش فهرموویه تی: ﴿مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ يَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا﴾ واته: که سیك خودا پی نشان بدات، ته نها نه و شاره ز ده بیته، هر که سیش گومرا بکات، دوستیکی پینمایی که ری ده ست ناکه ویت، واته: هر خودایه نه و کومه له لاوه ی پینمایی کرد له نیوان گه له که یاندا هر که سیش خودا پی نشان بدات، شاره ز ده بیته، هر که سیش گومرا کرد هیچ که سیك ناتوانیت شاره زای بکات.

﴿وَتَحْسَبُهُمْ آيْكَافًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِثْتَ مِنْهُمْ رُغْبًا﴾

خه وه دریزه که ی ناو نه شکوته که یان

مه ندیک له زانایان وتووینه کاتیک خوی گوره گویی ناخنین و په رده ی دا به سهر گوئیانداو خه وتن چاوایان نه نرابوو به یه کداو ده یانپوانی، نه وه ک له ناو تووشی به لایه ک بن، نه و چاو کردنه وه یه ش مه و لی ده دات، هۆکاریک بوو بو پاراستنی چاوایان بویه خوی گوره فهرموویه تی: ﴿وَتَحْسَبُهُمْ آيْكَافًا وَهُمْ رُقُودٌ﴾ تو وات ده زاتی بیدارن که چی خه وتبوون، له باره ی گورگه وه وتراوه کاتیک ده خه ویت چاوکی ده نیت به یه کداو به چاوه که ی تری ده پوانیت، پاشان نه م چاوه که ی ده کاته وه و نه و چاوه که ی ده نیت به یه کدا، خه وتوویشه، وه ده فهرموویت: ﴿وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ﴾ نیمه به راست و به چه پدا نه م دیو نه و دیویان پیکه که یان، سه که که یان هه ردوو ده ستی دریز کردبوو له به ر ده رگای نه شکوته که دات، ئیبنو عه بیاس ده لیت: نه گه ر

(۷۱/۵۶۳) (۷۱/۵۶۳)

(۸) (۷۱/۵۶۳)

(۷۱/۵۶۳) (۷۱/۵۶۳)

الطبري (۱۷/۶۲۰).

نەم دىو ئەودىويان پى ئەكرايە زەوى دەيخواردن. ^۱ ئىبنو عەبباس و موحامىدو سەئىدى كۆپى جوبەيرو قەتادە دەللىن: (الوصيد) بەر دەرگا. ^۲ ئىبنو عەباس دەللىت: لە دەرگاكدە. ^۳ وتراویشە: لە سەر خۆلەكە، راست ئەوھىيە لە بەردەم دەرگاكدە بوو. وەك خۆى گەورە لە ئايەتتىكى تردا فەرموويەتى: ﴿إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ﴾ ^۴ واتە: بىگومان ئەو ئاگرە لە سەريان داخراو. واتە: گىراو و داخراو. سەگەكەيان لە دەرگاكدە بە سەر دەستىدا كەوتبۇو، وەك چۆن سەگ سىروشتى خۆى وايە، ئىبنو جورەيج دەللىت: سەگەكە پاسەوانى دەرگاكدە بۇ دەكردن. ^۵ سىروشتى سەگ ھەر وايە لە بەر دەرگاى خاوەنى دەكەوئىت، وەك ئەوھى پاسەوانيان بىت. كەوتنەكەيشى لە دەرەوھى دەرگاكدە بوو، چونكە فرىشتەكان ناچنە مالىك سەگى تىدا بىت، وەك لە فەرموودەى سەحىدا ھاتو، وە لە فەرموودەى كى حەسەندا ھاتو، فرىشتەكان ناچنە مالىك سەگو وئەو لەش پىسو و خوانەناسى تىدا بىت، پىزى ئەم لاوانە سەگەكەيشى كرتەو وەك چۆن ئەمان خەويان لىكەوت، سەگەكەيش خەوى لى كەوت بەو شىئوھىيە، ئەمە سوودى ھەلسوكەوتە لە گەل پىاوجاكاندا، ئەم سەگە وای لىھات كە بەردەوام باس بكرىت، وتراویشە: ئەو سەگە لەو دەچىت سەگى پراوى يەككىيان بووئىت، وتراویشە: سەگى چىشتكەرىكى پاشا بوو، كە ھاوئايىنى ھاوھەكانى بوو، سەگەكەى شوئىنى كەوتو (والله أعلم)، پاشان خۆى گەورە دەفەرمووئىت: ﴿لَوْ أَطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُغْبًا﴾ ئەگەر سەيرت بكرىنايە بىگومان پات دەكردو بەرەو دوا دەگەرايىتەو، پىر بە دل لىيان دەترسايىت، واتە: بىگومان خۆى گەورە وای لىكردبوون، ھەر كەسىك سەيرى بكرىنايە ترس دای دەگرت، نەيدەتوانى خۆى پابكرىت لە ترساندا، بۇ ئەوھى كەس لىيان نزىك نەكەوئىتەو دەستى كەسيان نەگاتى، ھەتا ماوھەكەيان تەواو دەبىت و ئەوخەوھى خودا بىريارى داوھ بۆيان كۆتايى دىت، بىگومان ئەم كارە پىرە لە سۆزو بەزەيى و بەلگەى بەھىزو كارزانى خوداى گەورە.

﴿وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَ طَعَامًا

^۱ الطبري (۱۷/۶۲۰).^۲ الطبري (۱۷/۶۲۴/۶۲۵).^۳ الطبري (۱۷/۶۲۵).^۴ الهمزة (۸).^۵ الطبري (۱۷/۶۲۵).

فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا ﴿٢٠﴾

وہ خہ بہ ریوونہ وہیان و ناردنی یہ کیکیان بو کرینی خواردن

خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿ وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ﴾ واتہ: ناواش وہ خہ بہ رمان ہیٹان تا لہ گہل یہ کتردا بدوین، یہ کیکیان وتی: چہ ند ماونہ تہ وہ؟ وتیان: پوژیک یان کہ متر لہ پوژیک ماینہ تہ وہ. یانی: وہ ک چون خومان لی خستن ہر بہو شیوہ یہ ش خہ بہ رمان کردنہ وہ بہ لہ شی ساغو پیست و مووی خویانہ وہ، واتہ: ہیچ شتیکیان نہ گورا بوو وہ کو خوی مابوہ وہ. ئەمەیش دواى سى سەدو نو سال، بۆیە لہ نیوان خویاندا دہ یانپرسی: ﴿ كَمْ لَبِئْتُمْ ﴾ یانی چہ ند خەوتان لیکە وتوہ؟ ﴿ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ﴾ بۆیە واشیان ووت چونکہ کاتیک کہ چوونہ ناو ئەشکە وتە کہ سەرەتای بە یانی بوو، بیدار بوونہ وہ و لہ خەو مەلسانیشیان لہ خورنا و ابووندا بوو، بۆیە وا گومانیان دہ بردو وتیان: ﴿ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ ﴾ وتیان: پەر وەردگاری ئیوہ لہ خوتان چاکتر دەر زانیت چہ ند ماونہ تہ وہ، وا دیار بوو گومانیان بۆ پەیدا بوو بوو چونکہ زۆر خەو تبوون (واللہ اعلم)، پاشان وازیان لہ وہ هیٹاو بیریان لہ شتیکی گرنگر کردہ وہ ئەویش خواردن و خواردنہ وہ بوو کہ زۆر پیوستیان پیی مە یە، وتیان: ﴿ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِرِزْقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ ﴾ یە کییک بەم پارە یە بنیرنہ شار، واتہ: یە کییک بہو زیوہ مەتانہ، چونکہ ئەو لاوانہ لہ مالەکانی خویانہ وہ مەندی پارەیان لہ گہل خویان مە لگرتبوو بۆ کاتی پیوستی خویان مەندیکیان لی بەخشیبوو، مەندیکیان پی مابوو، بۆیە وتیان: ﴿ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِرِزْقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ ﴾ واتہ: ئەو شارە ی کہ لیی دەرچوون و پاتان کرد تییدا، ﴿ الْمَدِينَةِ ﴾ الف و لامە کہ بۆ عەھدی زینییە (یانی شارە کہ ی خویان)، ﴿ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا ﴾ کام خواردنیک پاکە بیہینیت، (زەکات) مانای (پاک) ئەگە یە نیت وە ک ئەم ئایە تە یتر کہ خوای گہ ورہ فەرموویە تی: ﴿ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا ﴾ واتہ: ئەگەر بە مەرە و میہرە بانى خوا نہ بووایە بە سەرتانہ وہ مەرگیز کہ سیک لہ ئیوہ پوخت و پاک نہ دہ بووہ وہ. وہ فەرموویە تی: ﴿ قَدْ

أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى^۱ واته: به راستى سهرفراز بوو نه وهى خوى پاك پاگرت. وه (زهكات) يش هر له مه وه هاتوه كه مال پاك و خاوين دهكات وه. ﴿وَلِيَتَلَطَّفْ﴾ دهبيت زور ناگاي له خوى بيت، له كاتى ده رچوون و هاتوچوو شت كرپنو و گه پانه وهيدا، ﴿وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا﴾ هيچ كه سيش پيتان نه زانيت، ﴿إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ﴾ چونكه نه گه ره والى نيوه يان دهست كهوت، يان به ردبارانتان دهكهن يان ده تانگيپنه وه سهر ناينى خويان. واته: مه به ستيان دارو دهسته كهى ده قيانوسه چونكه نه م لاوانه ده ترسان نه وانه شوينه كانيان بزانون دهست بكه نه وه به نازاردانيان، هرچى نه شيت پييان بكه ن، به زور بيانگيپنه وه بو سهر نه و ناينهى كه خويان له سهرينى، يانى: ناينى بته رستى، يان خويان بگرن هه تا ده مرن، خو نه گه ره به گوييان بكه ن و بگه پينه وه سهر ناينه كهى نه وان، له دنياو له پوژى قيامه تيشدا پزگاريان نابيت. بويه خواى گه وره فه رمويه تى: ﴿وَلَنْ تَفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا﴾ واته: هرگيز پزگاريان نابيت.

﴿وَكَذَلِكَ أَعِزَّنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَزَّعُونَ مِنْهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَغْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم

مَسْجِدًا ﴿٢١﴾

ناگاداربوونى خه لکى نه و شاره لييان و دروست کردنى مؤنومينتيك له سهر نه شكه و ته كه يان

خواى گه وره ده فه رموييت: ﴿وَكَذَلِكَ أَعِزَّنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا

رَيْبَ﴾ هر به و شيويه و امان كرد پييان بزانون، كه به ليئى خودا راسته و پوژى قيامه تيش گومانى تيډا نيه. واته: خه لكيمان لى ناگادار كردن. زوريك له زانايانى پيشينه و توويانه: خه لکى نه و كاته گومانيان بوو له هاتنى پوژى قيامه ت و زيندووبوونه وه. عيكريمه ده لييت: كومه ليكيان تيډا بووه و توويانه: گيان زيندوو ده كريتته وه به لام لاشه زيندوو ناكريتته وه. خواى گه وره يارانى كه مفي نارد و كردنيه به لگه و نيشانه له سهر نه وه^۲. هه ندي له زانايان باسى نه وه دهكهن، گوايه كاتيک كه يه كيكيان نه يه وييت ده رچييت و برپا بو ناو نه و شاره بو كرپنى شتيك بويان تا بيخون، خوى ده رناخات و به لاپيډا ده پوات هه تا خوى نه گه يه نيته شاره كه، ده ليئن: نه و كه سه ناوى ده قسوس بووه، نه و كه سه واى ده زانى زور نيه له و شاره ده رچووه، كه چى خه لکى نه و شاره چهرخ دواى چهرخ و نه وه دواى نه وه و گه ل دواى گه ل

^۱ الاعلى (۱۴).

^۲ تاريخ الطبري (۹/۲).

گۆرپانکاری بە سەریاندا ھاتبوو، ولاتە کەیش بە تەواوی گۆرپابوو، وای لی ھاتبوو کە هیچ نیشانەیەکی ئەو ولاتە ی ئەوی تیایدا ژیاوو لە شارە کە دا نە ماوو، هیچ کەسیکیشی نە دەناسی لە خەلکی ئەو شارە، نە لە پیاوێ گەرەکان نە لە خەلکە کە ی تر، خۆی بۆ خۆی زۆر سەری سوپماوو، دەیوت: لەوانە یە من شیت بوویم یان جنۆکە دەستی لی وەشاندیم یان خەو دەبینم، پاشانیش دەیوت: بە خوا هیچیک لەوانەم تەوش نەبوو، من ئەم شارەم دوینی بە جی ھیش بەم شیوەیە نەبوو، پاشان وتی: ھەتازوو من لیڤە دەرچم چاکترە، پاشان چوو بۆ لای پیاویک کە خواردنی دەفرۆشت، ئەو پارەیی پێی بوو دایە و پێی وت: بەو پارەییە ھەندێ خواردنی بداتی، کاتی ئەو پیاوێ چاوی پێی کەوت، پارە کەیش و نەخشی پارە کەشی نە دەناسی، بردی بۆ لای دەرەواسی کە ی و باسیان دەکرد لە نێوان خۆیانداو دەیانوت: لەوانە یە ئەم پیاوێ گەنجینەیەکی دۆزیبێتەو، پرسیاریان لیکرد لە کوێو ھاتوو و ئەم پارەییە لە کوێو ھیناوە، لەوانە یە دۆزیبێتەو، وتیان: تۆ کیت؟ ئەویش وتی: من خەلکی ئەم شارەم، دوینی لیڤە بووم کە دەقیانوسی تیدا بوو، وتیان ئەو پیاوێ شیت بوو بەردیان بۆ لای پاشاکەیان، ئەویش پرسیاری لیکرد لە بارە ی خۆی و ئەو ی باسی کردوو، بۆیان بگێڕیتەو. پاشاکەیش زۆر سەری سوپما لێ و ئەو ی کە باسی دەکات، کاتیک کە ئاگاداری کردن لەو پووداوە، ھەلسان و لە گەلی چون بۆ ئەشکەوتە کە (یان: پاشا و خەلکی شارە کە) بردنی و گە یاندنیە لای ئەشکەوتە کە و پێی وتن: پێم بدەن لە پیش ئێو بپۆم زوور تا ھاو لە کانم ئاگادار بکەم، جا چوو ژوورەو، دەلێن: نە یانزانی چون چوو ناو ئەشکەوتە کە و خۆی گەرە ھەوالی ئەوانە ی لی شاردنەو، دەشلین: خەلکە کە و پاشا چوونە تە ناویان و چاویان پێیان کەوتوو و پاشاکەیش سلاوی لیکردوون و لە ئامیزی گرتوون و لە سەر ئاینە کە ی ئەوان بوو و موسلمان بوو وە ک ئەلێن، ئەو پاشایەش ناوی یە ندۆسیس بوو، لاوەکان زۆر خوشحال بوون پێی و قسەکانی سەرنجی پاکیشاون و پاشان بە پێیان کردوو و خوا حافیزیان لیکردوو و گەراونە تەو بۆ شوینی خەو کانیا و خۆی گەرە مراندوونی (والله اعلم).^۱ خۆی گەرە دەفرەمویت: ﴿كَذَلِكَ أَغْتَرْنَا عَلَيْهِمْ﴾ ئا بەو شیوەیە خەلکمان لی ئاگادار کردن، واتە: چون خەومان لی خستن ھەر بەو شیوەیەش لەو خەو ھەلمان ساندن بە پەنگ و بۆی خۆیان و خەلکی ئەو کاتە مان لی ئاگادار کردن، ﴿لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَزَّعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرُهُمْ﴾ واتە: تا بزائن بەلێنی خودا راستە و پۆژی قیامەتیش بێ گومانە، لە نێوان خۆیاندا دەستیان کردە گفتوگۆ کردن، لە بارە ی پۆژی قیامەتەو ھەندیکیان برپایان پێی ھەبوو، ھەندیکیشان برپایان پێی نەبوو، خۆدای گەرە ھاو لەانی ئەشکەوتی پیشان دان و

^۱ تاریخ الطبری (۹/۲).

كردیه به لگه بۆ ههردوو لایان. ﴿فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَغْلَمُ بِهِمْ﴾ وتیان: وا چاکه خانوو یه کیان له سهردروست کهن، پهروهردگاریان له ئیوه چاکتریان ده ناسیت، ده رگای نه شکوته کیان له سهردابخن، بهو شیوه یه ی خویان به جییان بیلن، ﴿قَالَ الَّذِيكُ غَلَبُوا عَلٰی اَمْرِهُمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا﴾ نهوانه ی ده باره ی نه مانه قسه یان زۆرتر ده پۆی، وتیان: ده بیت مزگه وتیکیان له سهردروست بکهین. نهوانه ی نه م قسه یان کرد خاوهن ده سه لاته کان بوون، به لام ئایا (نه مه کاریکی چاکه) نهوانه سوپاس کراون یان نا؟ نه مه جیی تیروانییه! چونکه پیغه مبه ر(ﷺ) فه رموو یه تی: (خوا له عنه تی له جووله کهو گاور کردوو له بهر نه وه ی گۆپی پیغه مبه ران و پیاو چاکه کانیا ن کردوو به مزگه وت) هه ره شه ده کات له وکرده وه یه ی نهوانه کردوو یانه^۱. ههروه ها له گه وره ی موسلمانانه وه عومه ری کۆپی خه تتاب (په زای خوی لیبت) پیوایه تمان کردوو کاتیک که گۆپی (دانیال) له زهمانی خۆیدا له عیراق دۆزرایه وه، فه رمانیدا له خه لکی بشارنه وه، نهو به لگه نامه یه ش که له گه لیدا دۆزیبو یانه وه دابپۆشن^۲. که هه ندی داستان و شتی تری تیدا بووه.

﴿سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّيْ اَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيْلٌ فَلَا تُمَارِ فِيْهِمْ اِلَّا مِرَّآءَ ظَهْرٍ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيْهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا﴾

ژماره ی یارانی غار

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ﴾ واته: ده لێن: (نهو لاوانه) سی که سن و چواره میان سه گه که یانه، ده شلێن پینج که سن و به سه گه که یانه وه شه شن، له نه دیو خه یالات ده کهن، خودای مه زن کاتیک نهو جیاوازی بۆچوونانه باسده کات له ناو خه لکیدا له سهردماره ی یارانی نه شکوته که، سی را باسده کات، نه مه یش نه وه ده گه یه نیت که کهس پای چواره می نه بووه، له سهریان وه ختیک قسه ی یه که م و دووه م لاواز ده رده کات، وه که نه فه رموی: ﴿رَجْمًا بِالْغَيْبِ﴾ قسه یه کی بی زانیاریه، وه که که سیک تفهنگ به تاریکه شه وه وه بنیت وایه، چونکه لهوانه یه نه بیکیکیت، نه گه ر پیکایشی به ئاره زوی خوی نه بووه. پاشان پای سیته م دینی و لئی بی دهنگ نه بیت! وه که نه وه وایه بسه لمینیت که ده فه رموویت: ﴿وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ

^۱ فتح الباری (۱/۶۲۴).

^۲ البداية والنهاية (۷/۸۸).

كَلْبُهُمْ ﴿ هه نديكيش ده لئين: حه وتن به سه كه كه يانه وه ده بن به هه شت، نه مه به لگه يه له سه ر پاستى قسه ي نه مانه، له پاستيشدا هه ر وابووه. هه روه ها ده فه رموويت: ﴿قُلْ رَبِّيَ اعْلَمُ بَعْدَتِهِمْ﴾ په روه ردگارم چاكتر ده زانى چه ند كه سن. نه مه پيئماييه كه بوئنه وه ي له م جوړه قسانه دا چاكتر وايه زانيارى نه وشتانه بگيړي ته وه بولاي خودا، چونكه پيويست به پوچوون ناكات له م شتانه دا به بي زانيارى، خو نه گه ر زانيارىه كمان هه بوو له شتيكدا باش وايه بيلئين، نه گه ر نا نه وه نه زانين له ويذا نه بي پامان بگريت كه زانيارى قسه مان پي ده كات، كه خوا ده فه رموويت: ﴿مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ كه ميك نه بيت له خه لكى ژماره يان نازانيت، قه تاده ده لئيت: له ئيبنو عه بباسه وه: من يه كيكم له و كه سانه ي كه خوداي گه وره له نايه ته كه دا جياي كردووه نه ته وه، نه و لاوانه حه وت كه س بوون. ^۱ ئيبنو جه ريريش هه ر به و شيوه يه پيوايه تي كردووه له عه تاي خوړاسانيه وه و نه ويش له ئيبنو عه بباسه وه كه فه رموويه تي من يه كيكم له و كه سانه ي خودا جياي كردووه ته وه. نه و لاوانه ژماره يان حه وت كه سه. ^۲ ئيبنو جه رير پيوايه تي كردووه له ئيبنو عه بباسه وه له مه دا كه خواي گه وره ده فه رموويت: ﴿مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ ده لئيت: من له و كه سانه م كه ژماره كه يان ده زانن، نه وانه حه وت كه س بوون. نه م سه نه دانه هه موو پاستن كه ئيبنو عه بباس فه رموويه تي: نه وانه حه وت كه س بوون، نه مه يش هاو هه نكه له گه ل نه وه دا كه ئيمه له پيشه وه باس مان كرد. پاشان خواي گه وره ده فه رموويت: ﴿فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَهْرًا﴾ واته: تو نه ي موحه مه د(ﷺ) له و باره يه وه ده مه قاله يان بپره و زور له سه ر باسه كه مه پو، جكه له وه ي قورئان فه رموويه تي هيچي تر مه لي. چونكه زانيني نه وه و قسه كردن له سه ري زور سوودي نيه، ﴿وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ واته: له باره ي نه وانه شه وه له كه سيان مه پرسه. چونكه نه وانه هيچ زانيارىه كيان نيه له و باره يه وه، نه وه نه بيت هه ر له خو يانه وه قسه ده كهن، له نه ديو و نه ناس هه ر خه يالات ده كهن. واته: بي نه وه نيشانه يه كيان به ده سته وه بيت له لايه ن پيغه مبه ريكه وه كه وتبيني. نه ي موحه مه د(ﷺ) خوداي مه زن قورئاني بو ناردى كه هيچ لاري و گومان يكي تي دا نيه، نه و قورئانه له پيشتره له هه موو نه و كتيب و قسانه ي كه له پيشه وه هاتوون و كراون و فه رمان په وايشه به سه ريانه وه. ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِيْ اِنِّيْ فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا ۝٢٣﴾ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى اَنْ يَهْدِيَنِيْ رَبِّيْ لِاَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

^۱ الطبري (۶۴۲/۱۷).^۲ الطبري (۶۴۲/۱۷).

(إن شاء الله) کردن له کاتی نیه تا هیئان بو کردنی کاریک له داهاتوودا

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا﴾ ۱ ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾
 هەرگیز مه ئی: من سبهی ئەم کاره ده کهم، مه گین (خودا چه زکای له گه ل بیت. ئەمه ئامۆزگاریه که له
 لایه ن خوداوه بو پیغه مبه ره که ی (ﷺ) بو هەر کاریک بیه ویت بی کات له داهاتوودا به ئەده به وه ئەو شته
 بگێریت هوه بو مه یل و ویستی خوای گه وره، که ئاگاداری گشت نه یئیه کانه، ئاگای له وه یه که بووه و
 له وه یش که ده بیئت، ئەوه یش تا ئیستا نه بووه و نه گه ر بشبیئت چون ده بیئت. وه ک له هه ردوو
 سه حیه که دا هاتوو له ئەبو هورهیره وه له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) که فەرموویه تی: (سوله یمانی
 کوپی داود) (سه لامی خویان لی بیئت) وتی: سویند به خوا ئەمشه و ده گه ریم به سه ر هفتا ژنا (له
 پیوایه تیکی تردا) نه وه د ژندا، (له پیوایه تیکی تردا) سه د ژندا، تا هەر ژنیک له وژنانه مندالیکیان بیئت
 له پئی خوادا بجه نگن، پئی وترا و له پیوایه تیکی تردا، فریشته یه م پئی ووت: بلی: (إن شاء الله)،
 ئەو (إن شاء الله) که ی نه ووت و به سه ریاندا گه را، هیچیان مندالی نه بوو ته نها ژنیکیان نه بیئت، ئەو یش
 نیو مرقه بوو، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فەرمووی: (سویند به و که سه ی گیانی منی به ده سه ته، نه گه ر
 بیوتایه (إن شاء الله) سوینده که ی نه ده که وت و پئو یستی ه که ی خویشی ده ست که وت)، وه له
 پیوایه تیکی تردا هاتوو: (مه مووشیان به سواری ده جه نگان له پئی خوادا).^۱ له پیشه وه له سه ره تای
 سورته که دا باسی هوی هاتنه خواره وه ی ئەم ئایه ته کرا، له وه ی که پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی که
 پرسیا ری لی کرا سه باره ت به به سه ره اتی یارانی ئەشکه وته که فەرمووی: به یانی وه لامتان ده ده مه وه).
 ئەوه بوو پانزه پوژ وه حی دوا که وت.^۲ به درێژی باس مان لی وه کرد له سه ره تای سورته که دا، پئو یست
 به دووباره کردنه وه ی نییه لی ره دا. ئەوه ش که ده فەرموویت: ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾^۳ نه گه ر له
 بیریشته نه ما، یادی په ره ردگارت بکه. هه ندی وتوویانه: یانی: کاتی که (إن شاء الله) ت له بیر چوو، هەر
 کاتی که یادت که وته وه، (إن شاء الله) بکه، ئەمه قسه ی ئەبولعالیه و چه سه نی به سه رییه.^۲ هوشه ییم ده لیت
 له ئەعه مه شه وه له مواهیده وه له ئیبنو عه بباسه وه فەرموویه تی: کاتی که پیاوێک سویند ده خوات
 له بیرى بجیت (إن شاء الله) بکات ده لیت: ده توانی (إن شاء الله) بکات، با سالیکیشی به سه ردا
 پوشت بیئت! ئیبن عه بباس ئەیفه رموو ئەم ئایه ته ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾^۳ بو ئەو شته یه. وتیان به
 ئەعه مش ئەمه ت بیستوو له مواهیده وه؟ وتی: له یسی کوپی ئەبی سلیم بوی گێرآم وه به و شیوه یه

^۱ فتح الباری (۶/۴۱)، مسلم (۳/۱۲۷۵).

^۲ الطبری (۱۷/۵۹۲).

^۳ الطبری (۱۷/۶۴۵).

وکه سائيش هه مان راي هه يه^۱. ماناي نه م قسه ي ئيبنو عه باس که (ان شاء الله) بکات با دواي ساليکيش بيت، واته: کاتيک له بيري چوو له سوينده کهيدا يان له قسه کهيدا (ان شاء الله) بکات. نه گهر دواي ساليکيش هاته وه بيري، سونه ته نه و (ان شاء الله) يه بکات، بو نه وه ي نه و سونه ته به جي بينيت با له پاش سوينده کهيشي شکا بيت، نه وه قسه ي ئيبنو جه ريره^۲. وه وتوويه تي: نه و (ان شاء الله) يه نابيت هوي نه که وتني سوينده که و لابردي که فاره ته که ي، نه مه ش ئيبنو جه رير وتوويه تي هه ر نه وه راسته، گونجاويشه له گه ل قسه که ي ئيبنو عه باسدا (والله اعلم). ته به راني رپوايه تي کردووه له ئيبنو عه باسه وه له م ئايه تانه دا که خواي گه وره ده فهرمويت: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا﴾ (۲۳)

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ ﴿ واته: يادي خوا بکه ره وه که له بيرت چوو بلانيت (ان شاء الله).^۳ پاشان خواي گه وره ده فهرمويت: ﴿وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِي رَّبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا﴾ به لکو په روه ردگارم ريگايه کی نزیکتر له مه نيشان بدا. واته: نه گهر پرسيارت لي کرا له شتيک. که نايزاني، داواي يارمه تي بکه له خودا بو نه وه ي شاره زاو سه رکه وتووت بکات و يارمه تيت بدات و هه قت نيشان بدات له و شته دا (والله اعلم).

﴿وَلِئَلَّيْسُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا﴾ (۲۵) قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غِيبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصَرَ بِهِ، وَأَسْمِعُ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ، مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿ (۲۶)

ماوهي مانه وه يان له ناو نه شکه وته که دا

خواي گه وره ده فهرمويت: ﴿وَلِئَلَّيْسُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا﴾ سي سه د سال له نه شکه وته که دا مانه وه نو ساليشيان لي زياد کرد. نه مه هه واليکه له لايه ن خواوه بو پيغه مبه ره که ي (ﷺ) له سه ر نه ندازه ي نه و ماوه يه که لاهه کان ماونه ته وه له نه شکه وته که ياندا له و کاته ي که خه ويان لي که وتووه هه تا نه و کاته ي که خودا خه به ري کردوونه ته وه و خه لکی نه و زه مانه ي لي ناگادار کردووه که ماوه ي سي سه د سالي هه تاوي بووه و نو سالي لي زياد کراوه بو سالي مانگی. چونکه جياوازي سه د سالي مانگی له گه ل سه د سالي هه تاويدا سي ساله، بويه دواي ﴿ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ﴾ نه فهرموي: ﴿وَازْدَادُوا تِسْعًا﴾، که خواي گه وره ش نه فهرموي ﴿قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا﴾ واته: بلي: خودا باشت ده زاني چهنه ماونه ته وه، ياني: نه گهر پرسيارت له و ماوه يه ليکرا و تو زانياري

^۱ الطبري (۶۴۵/۱۷).^۲ الطبري (۶۴۶/۱۷).^۳ الطبراني من الأوسط (۵۴۵/۷).

یہ کیشت نہ بوو له وباروهه بیگیره وه بۆ لای خوا، له خۆته وه هیچ شتیک مه لیت و به لکو بلی: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ نهینه کانی نه م ئاسمانانه و زه مینه ته نها خوا دهیزانیت و نه و که سانه یش که خوی ئاگاداری بکات له دروستکراوه کانی. نه مه ی که وتمان زۆرینه ی زانایانی ته فسیر هر وایان وتوو وهك موجهیدو که سانی تریش له پیشینه و له پاشینه ش. قه تاده ده لی له م ئایه ته دا: ﴿وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ﴾ نه مه قسه ی نه هلی کتیبه که واده لئین، خوی گه وره یش نه مه رت نه کاته وه و ده فهرمویت: ﴿قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا﴾ بلی: هر خوا ده زانیت چه ندیک ماونه ته وه، قه تاده نه شلئت: له خویندنه وه ی (عبدالله) دا هاتوو که ئایه ته که یدا خویندوو ته وه (وقالوا: و لبثوا)، واته: خه لکی وتوویانه سی سه د سال ماونه ته وه. ^۱ موته پرده فی کوپی عه بدولایش هروای وتوو. ^۲ له م قسه یه دا که قه تاده ده یلئت، جیی تیروانینه، نه وه ی به دهستی نه هلی کتیبه وه یه و نه یگیرنه وه نه وه یه که نه و لاوانه ته نها سی سه د سال ماونه ته وه، نو سالی له گه ل نیه، مه به ستیان سالی هه تاوی یه. نه گهر خودا قسه که ی نه وانی بگیریایه ته وه نه یده فهرموو ﴿وَأَزْدَادُوا تَسْعًا﴾. له ئایه ته که شه وه وا درده که ویت که نه وه خودا خوی فهرموویه تی نهك نه وه قسه ی نه هلی کتیب بیئت. ئیبنو جهریریش نه م ریوایه ته ی هه لئزاردوو که ئیمه نه یلئین (ره حمه تی خوی لیبت) ئیتر والله اعلم. ﴿أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ﴾ ^۳ ئای خودا چ بیسه رو بینایه. واته: خودا باش ده یان بینیت و گوئی لییانه، ئیبنو جهریر ده لیت: نه مه بۆ موباله غه یه له وه سف کردندا وهك و ترا بیت: (ما أبصره وما أسمع) مانای وته که ئای چ بیسه ره خودا و ئای چ بینره خودا، هیچ شتیکی له وانه لی ناشاریتته وه، پاشان ریوایه ت کراوه له قه تاده وه که مانای ﴿أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ﴾ واته: هیچ که سیك له خوا بینهرترو بیسه رتر نیه. ^۴ پاشان خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ جگه له خوا که سیان به دۆست ده ست ناکه ویت و که سیش ناکات به هاوبه شی خوی له فهرمانیدا، واته: بوون و نه بوون به دهستی خودا خویه تی هه رچی بوئ ده یکات، که س ناتوانیت ده ست بخاته کاره کانی، وه زیرو بریکارو راویژکارو هاوبه شو یارمه تی ده ری ناویت.

^۱ الطبري (۱۷/۶۴۷).^۲ الطبري (۱۷/۶۴۸).^۳ الطبري (۱۷/۶۵۰).^۴ الطبري (۱۷/۶۵۰).

﴿وَأَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ، وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾ (۲۷) ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا﴾ (۲۸)

فهرماندان به خویندنی قورئان و خوږاگری له گهل خواهن باوهراندا

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَأَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ﴾ نه وهی که بۆت هاتووه ته خوار و سروش کراوه بۆت که کتیبی په روه ردگارته بخوینه وه، که س ناتوانی وته کانی خودا بگوریت. لیره دا خوای گه وره فهرمان ده کات به پیغه مبه ره کی (ﷺ) قورئانی پیروژ بخوینیت و به خه لکیشی بگه یه نیت، ﴿لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ﴾ واته: که س ناتوانیت بیگوریت و ده ستکاری بکات و به تاره زوی خوی مانای بکات، ﴿وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾ جگه له خوا هیچ که سیک به هاناته وه نایه ت، مواهید ده لیت: ﴿مُلْتَحَدًا﴾ واته: په نایه ک. ^۱ قه تاده ده لیت: هیچ دوست و پشتیوانیک. ^۲ ثیبو جه ریر ده لیت: خوای گه وره ده فهرموویت: نهی موحه مه د (ﷺ) نه گه رتو نه و قورئانهی که بۆت په وانه کراوه له لایه ن په روه ردگارته وه نه یخوینیت، نه وسا هیچ په نایه ک نیه هانای بۆ به ری له خودا. ^۳ وه ک خوای گه وره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصُمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾ واته: نهی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هر شتیکت له لایه ن په روه ردگارته وه بۆ هاتووه پای بگه یه نه نه گه ر و نه که ی پاسپی ریت به جی نه هیناوه، خودا نه و پاریزیت له و خه لکه. وه فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَأْدُكَ إِلَىٰ مَعَادٍ﴾ واته: نه و که سهی نه م قورئانهی کرده نه رکی سه رشانی تو، بیگومان ده تباته وه نه و شوینهی که به لینی پیداوی و پرسیارت لی ده کات له سه ر نه و نه رکه و گه یاندنی نه و په یامه، پاشان فهرموویه تی: ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ واته: خوت ږاگره له گهل نه وانهی که به یانیا ن و نیواران له په روه ردگاریان ده پاریته و مه به ستیان په زامه ندی خودایه، واته: له گهل نه وعه بدانهی خوا

^۱ الطبری (۶۵۱/۱۷).

^۲ الطبری (۶۵۱/۱۷).

^۳ الطبری (۶۵۱/۱۷).

^۴ المائدة (۶۷).

^۵ القصص (۸۵).

دانیشه که یادی خوا ده‌کن و خوا به‌هق نه‌زانن و سوپاسی ده‌کن و به بیگەرد پانه‌گرن و به‌گەوره
 سه‌یرنه‌کن و ئیواران و به‌یانیان لئی ده‌پارینه‌وه، با نه‌وانه هه‌ژار یان ده‌وله‌مەند به‌هیز یان لاوازیش بن
 جیاوازی نیه و هه‌موویان لای خوا وه‌ک یه‌کن. نه‌لێن: نه‌م ئایه‌ته له‌سه‌ر پیاوماقولا‌نی قوره‌یش
 هاته‌خوار کاتی‌ک که داویان کرد له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که خۆی به‌ته‌نها پیکه‌وه دایان نیشینیت، له‌گەڵ
 هاوه‌له هه‌ژارو لاوازه‌کانیدا له‌گەڵیان دانه‌نیشیت، وه‌ک بیلالو عه‌مارو سوه‌یب و خه‌باب و ئیبنو
 مه‌سعود، با به‌ته‌نها له‌گەڵ نه‌وانه‌دا له شوینیکی تردا دانیشت (دوو له‌نه‌مان). خوای گەوره‌ پئی
 نه‌دا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ته‌نها له‌گەڵیان دانیشت و ده‌فرموویت: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ
 بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾^۱ واته: نه‌وکه‌سانه‌ده‌رمه‌که هه‌مووبه‌یانیان و ئیوارانی‌ک ده‌پارینه‌وه له
 په‌روه‌ردگاریان. خوای گەوره‌ فرمانیدا به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) که خوگر بیت و له‌گەڵ نه‌وانه‌دا دانیشت،
 بۆیه‌ فرموویه‌تی: ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾. موسلیم پیاویه‌تی
 کردووه له سه‌حیحه‌که‌یدا له سه‌عدی کوپی نه‌بی وه‌قاسه‌وه ده‌لێت: ئیمه له‌گەڵ پیغه‌مبه‌ر بووین (ﷺ)
 شه‌ش که‌س بووین، موشریکه‌کان وتیان به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌وانه‌ ده‌رکه‌ با نه‌یه‌نه لمان، ده‌لێت: من و
 ئیبنو مه‌سعود و پیاویکی هه‌زه‌یلی و (ه‌ذیل) بیلالو دوو پیاویش ناوه‌کانم له‌بیر نه‌ماوه، نه‌وه‌ی خوا
 مه‌یلی لی بوو بکه‌ویته دلی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) که‌وته دلی و ورد ودرشتی دلی خۆی نه‌کرد،
 نه‌وه‌بوو خوای گەوره‌ نه‌م ئایه‌ته‌ی ناردە خواره‌وه: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ
 يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾^۲ واته: وه نه‌وانه‌ ده‌رنه‌که‌یت که په‌روه‌ردگاریان ده‌په‌رستن و هاواری لی ده‌کن به
 به‌یانیان و ئیواراندا (په‌زامه‌ندی) خویان ده‌وی. ته‌نها موسلیم پیاویه‌تی کردووه بوخاری له‌گەڵدا نیه.^۳
 ﴿وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ چاوه‌کانت له‌وانه وه‌رمه‌گیره بۆ ژینی پێ‌زیق و
 به‌رقی نه‌م دنیا‌یه، ئیبنو عه‌بباس ده‌لی: چاوت وه‌رمه‌گیره بۆ که‌سانی تر جگه له‌مانه.^۴ واته: بگه‌ریت
 به شوین پیاوماقول و ده‌وله‌مەنددا له باتی نه‌مان و له جیی نه‌مان دای بنییت، ﴿وَلَا تُطِيعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ
 عَنْ ذِكْرِنَا﴾ به‌گوئی که‌سی‌ک مه‌که که دایمان له یادی خۆمان بی‌ئاگا کردووه، واته: له باتی نه‌وه‌ی

^۱ الانعام (۵۲).^۲ الانعام (۵۲).^۳ مسلم (۱۸۷۸/۴).^۴ الطبري (۶/۱۸).

په پیره وی ناینه کای بیت و خواپه رستی بکات، ﴿وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا﴾ نه و که سه هر له شوین ناره زوی خویه تی و کاری له پاده ده رچوو، هه له شهیه و ناگای له خوی نیه و تو نهی موحه مه د (ﷺ) به گوئی نه وانه مه که و خوشیت له ریگا که یان نه یه ت، ناوات به حالیان مه خوازه. وه ک خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ (۱۳) واته: چاوت مه ده سه ر نه و شته ی که داومانه به کومه لیک له وانه، نه وه هر خوشی زیانی دنیا یه و هر ویستو مانه تا قیان بکهینه وه. پوزی په روه ردگاری تو چاکترو به رده و امتره.

﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا﴾

وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾ (۱۹)

هه ق هه ر لای خودایه و سزای نه وانه ی که بر وای پی نا که ن

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾ واته: بلی:

هه ق (نم قورنانه) له لایه ن په روه ردگارتانه وه هاتووه، کی بر وای پی ده کات، بیکات و کیش بر وای پی

ناکات هر نه یکات، خوی گه وره ده فهرموویت به پیغه مبه ره که ی موحه مه د (ﷺ)، نه ی موحه مه د (ﷺ)

بلی به و خه لکه، نه وه ی من بوم هی ناو ن له لایه ن په روه ردگارتانه وه هر نه وه هه ق هه یچ گومان یکی تیدا

نیه: ﴿فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾ نه مه خوی شیوازیکی تونده له هه په شه کردن. بویه

فهرموویه تی: ﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ﴾ نیمه بو نا هه قیکاران نه وانه ی که بر وایان نیه به خواو

پیغه مبه رو (ﷺ) کتیه کانی ﴿نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا﴾ نه و نا گره بلیسه که ی وه ک ده وار (چادر)

ده وریان ده دات، ﴿سُرَادِقُهَا﴾ واته: دیواره که ی. یینو جو ده یچ ده لیت: له نیبنوعه بباسه وه: ﴿نَارًا

أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا﴾ یانی: دیوار ی که له نا گره. ^۱ وه ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ

يَشْوِي الْوُجُوهَ﴾ نه گهر (له تینواندا) هاواری ناو بکه ن، ناویکیان بو ده هی نری ت وه ک مسی تواوه پرو و

ده م و چاوه کان ده بر زینیت. نیبنو عه بباس ده لیت: (المهل) واته: ناوی زور گهر م وه ک چلک و چه په لی

زهیت. ^۲ موجهید ده لیت: (المهل) وه ک خوین و کیم. ^۳ عیکریمه ده لیت نه و شته یه که له وه گهر متر نیه،

^۱ طه (۱۳۱).

^۲ الطبری (۱۱/۱۸).

^۳ الطبری (۱۳/۱۸).

^۴ الطبری (۱۳/۱۸).

هەندىكى تر دەللىن: (المهل) ھەموو شتىكى تواوھىيە. ^۱ قەتادە دەللىت: ئىبنو مەسعود ھەندى زىپى لە چاللىكا تۈندەو ھەو بوو ئاۋو كەف، وتى: ئەمە لە ھەموو شتىك زياتر لە (المهل) دەچىت. ^۲ زەحاك دەللىت: ئاۋى جەھەنەم پەشەو جەھەنەمىش پەشتەرەو خەلكەكەيش زۆر پەشتەر. ^۳ ئەم قسانە ھىچيان دىي يەكتر نىن، چونكە (المهل) ئەم سىفەتە ناشىرىنانەى ھەموو تىدا كۆبۈۋەتەو، واتە: زۆر پەشو بۆگەن و پىسو گەرم. بۆيە فەرموۋىيەتى: ﴿يَشْرَبُ الْوُجُوهَ﴾ دەم و چاۋ دەبرىئىت ئەۋەندە گەرمە، ۋەختىك خوانەناس دەيەۋىت بىخواتەو لە دەم و چاۋى نزىكى بكاتەو دەبرىئىت و دەم و چاۋى پىستەكەى دەكەۋىتە ناو ئەو ئاۋە. سەئىدى كوپى جوبەير دەللىت: كاتىك خەلكى ناو ئاگر برسىيان دەبىت ھاۋار دەكەن، درەختى زەقنەموتيان (زقوم) بۆ دىننۆ لىي دەخۆن. پىستى پوويان ھەموۋى دەكەۋىتە لە بن دىت، ئەگەر كەسىك بە لاياندا بروت دەيان ناسىت، بە شىۋەى پىستياندا لەو ئاگرەدا، پاشان كە تىنوويان دەبىت، ھاۋار دەكەن، ئاويان بۆ دىنن ۋەك مىسى تواو ۋايە، ئەۋەندە گەرمە لەو گەرمتر نىيە كاتىك كە نزىكى دەكەنەو لە دەميان ئەۋەندە گەرمە گوشتى دەم و چاۋيان دەبرىئىت، پىستەكەى دەكەۋىتە خوارەو. ^۴ بۆيە خۋاى گەرە پاشان ۋەسفى ئەو خواردنەو ھىيە دەكات بەو شىۋە پىسو ناشىرىنەو دەفەرموۋىت: ﴿بَشْرَبُ الشَّرَابِ﴾ ئەو خواردنە چ خواردنىكى پىسو خراپە، ۋەك لە ئايەتتىكى تىرىشدا فەرموۋىيەتى: ﴿وَسُقُوا مَاءَ حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ﴾^۵ واتە: ئاۋى كولاۋ كوليان دەرخوارد بدرىت كە پىخۆلەكانيان پارچە پارچە بكات. ۋە فەرموۋىيەتى: ﴿تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آَنِقَةٍ﴾^۶ واتە: ئاۋىكى سوتىنەريان دەدرىت، ۋەك لە ئايەتتىكى تىرىشدا فەرموۋىيەتى: ﴿يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آَنِقَةٍ﴾^۷ واتە: ھاتو چۆيانە لەنىۋان ئاۋىكى كولاۋى زۆر گەرمدا ﴿وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾ ئەو ئاگرە چەند شوپىن و جىگە و

^۱ الطبري (۱۲/۱۸).^۲ الطبري (۱۳/۱۸).^۳ الطبري (۱۳/۱۸).^۴ الطبري (۱۴/۱۸).^۵ محمد (۱۵).^۶ الفاشية (۵).^۷ الرحمن (۴۴).

پښگایه کی خرابه بؤ مانه وه و پشوودان. وهك له نایه تیکی تردا خوی گوره فره موویه تی: ﴿إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا﴾^۱ واته: به راستی دوزخ جیگه و شوین مانه وه یه کی نذر خرابه.

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا﴾^{۲۰} أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعَمَ الثَّوَابِ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا﴾^{۲۱}

پاداشتی نه وانه ی خاوه نیاوړ بوون و ناکاری چاکیان بووه

خوی گوره ده فره موویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا﴾ نه وانه ی خاوه نیاوړ بوون و ناکار چاکن (با بزائن) نیعه پاداشتی کارچاگان ون ناکه یین. دوی نه وه ی خوی گوره باسی ژیانی به دبه ختانی کرد له جهه نه مدا. دپته سر باسی به خته وه ران، نه وانه ی که بپوایان بووه به خوا و نه و پیغه مبه رانه شیان به راست زانیووه که نه و په یامانه یان هیناوه بویان. هر فره مانیکي چاکیشیان پی سپرد رابیت جیبه جییان کردووه، ﴿أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ﴾ بؤ مانه وه ده یان به یینه ناو باغاتیک جو باریان به به ردا ده پوات و ده پازینه وه (له و به هه شته دا) به بازی زیږ. له وینیکي تردا فره موویه تی: ﴿وَلَوْ لَوْا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾^۲ واته: به مرواری و جلو به رگیشیان ناو ریشمه له ناو به هه شته دا. لیږه دا جیای کردووه ته وه و فره موویه تی: ﴿وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ﴾ پو شاکی سه وړ ده پو شن له ناو ریشمی ته نک و نه ستور ﴿سُندُسٍ﴾ پو شاکی ته نک و ناسکه وهك کراس و نه و شتانه ی وهك کراس وان، به لام ﴿وَإِسْتَبْرَقٍ﴾ نه و ریشمی نه ستووری پازاوه ﴿مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ﴾ له سر ته خته کان پال ده دده نه وه، (الاتكاء) هندی ده لئین: یانی پالکه وتن هندی کی تر ده لئین: دانیشتن به چوار مشقی، لیږه دا مه به ست له دانیشتن له سر کورسیه. وهك له فره مووده ی سه حیددا هاتووه: (نه وسا من به پال دانه وه و خواردن ناخوم).^۳ ﴿الْأَرَائِكِ﴾ جه معی (اریکه) یه واته: چوار پاس (قه نه فه ی) ژیر که زاوه، وهك نه وانه ی که خه لکی نه م زه مانه چاک لی شاره زان پی نه لئین (باشخانه) والله أعلم. پاشان خوی

^۱ الفرقان (۶۶).

^۲ الحج (۲۲).

^۳ تحفة الأحوزي (۵/۵۵۷)، فره مووده یه کی سه حیده.

گه وره ده‌فه‌رموویت: ﴿نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا﴾ نای چەند پاداشتیکی چاکه و شوینیکی خوشه، نه و به‌ه‌شته‌ی که خوا داویه‌تی به خاوه‌ن باوه‌پان له‌سه‌ر نه و کاره چاکانه‌ی که کردوویانه، وه‌ک چون له باره‌ی ناو ناگریشه‌وه فه‌رموویه‌تی: ﴿بَشِّرِ الشَّارِبُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾^۱ واته: به پاستی دۆزه‌خ جیگه و شوین و مانه‌وه‌یه‌کی زۆر خراپه. چ خواردنیکی خراپ و شوینیکی ناله‌باره. هه‌ر به‌م شیوه‌یه له سوره‌تی (الفرقان) دا به‌راوردی نیوان به‌ه‌شت و ناگری کردووه و فه‌رموویه‌تی: ﴿إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا﴾^۲ واته: به پاستی دۆزه‌خ جیگه و شوینمانه‌وه‌یه‌کی زۆر خراپه. پاشان باسی سیفاتی خاوه‌ن باوه‌پانی کردووه و فه‌رموویه‌تی: ﴿أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا نَحِيَّةً وَسَلَامًا﴾^۳ خَلِيدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا^۲ واته: جا له پاداشتی خۆپاگرتنیان هۆده‌کانی (به‌ه‌شتیان) پیده‌دریت و له‌ویدا به‌درود و سه‌لامه‌وه له‌گه‌لیاندا پووبه‌پوو ده‌بن و هه‌ر له‌ویدا ده‌میننه‌وه، چ جیگایه‌کی خوش شوینیکی چاکه.

﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَبٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا﴾^{۲۲} كَلَّمَا الْجَنَّتَيْنِ ءَانَتْ أَكْلُهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلْفَهُمَا نَهْرًا^{۲۳} وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا^{۲۴} وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا^{۲۵} وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا^{۲۶}

نمونه‌ی بته‌رستیکی ده‌وله‌مه‌ند و موسلمانیکی هه‌زار

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَبٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا﴾ تۆ نمونه‌ی دوو مروفیان بۆ بگێره‌وه، دوو په‌زمان به‌یه‌کیکیان داو به‌دارخورما ده‌ورمان گرتن و ناویشیانمان کرده کشتوکال.

خوای گه‌وره دوا‌ی نه‌وه‌ی باسی بته‌رستانی کرد، نه‌وانه‌ی که خۆیان به‌زل ده‌زانی و پێیان شوره‌یی بوو له‌گه‌ل موسلمانانه لاواز و هه‌زاره‌کاندا دانیشن و فیزیان به‌سامان و بنه‌ماله‌یانه‌وه ده‌کرد، نمونه‌ی نه‌وانه به‌دوو پیاو دینیته‌وه که یه‌کیکیان دوو باغی تریی هه‌بووه به‌دارخورما ده‌وری دراوه و زۆر جوان و سه‌رنج پاکیش بووه ناوه‌که‌یشی کشتوکال بووه. گشت دره‌خت و کشتوکاله‌که‌ی پر به‌ر

^۱ الکهف (۲۹).

^۲ الفرقان (۶۶).

^۳ الفرقان (۷۵-۷۶).

بووه و به ره و پيگه يشتن چووه و زور چاكيش بووه. بويه خواي گه وره ده فره موويت: ﴿كَلَّا الْجَنَّةِ
 ءَانَتْ أَكْلَهَا وَلَمْ تَظَلِم مِّنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا﴾ نهم دوو باغه ترييه به ري خويان به بي كه موكوپي
 ده دا، له ناو هر به كيكياندا پووباريكمان هه لقولاندبوو. ﴿وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا
 أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا﴾ داراييه كي زوريش هه بوو، كاتي له گهل هاوه له كهيدا خه ريكي گفتوگو بوو
 وتي: من له تو پارهم زورتره ده ست و په يونديشم زورتره. وتراوه: مه به ست به (ثمر) سامانه.
 وتراويشه مه به ست پي به روبوومه، به لام نه مه يان ليژه دا گونجاوتره، (ثمر) له خويندنه وه به كداهاتووه
 ﴿وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ﴾ به زهمه ي (الثاء) ه كه و سكوني ميمه كه نه و كاته نه بيتته جه معي (ثمره) وهك (خَشَبَة
 وَ خُشْب) نه ويش ياني به رو بوم، هه ندي تر خويندوويانه ته وه به (ثمر) به فه تحي (ثاء) و (ميم) ه كه.
 خاوه ني نهم دوو باغه وتي به هاوه له كه ي كاتي كه گفتوگوي له گهل ده كردو فيزي ده كردو خوي به
 گه وره ده زاني من زور سامان دارترم له توو خزمه تكارو كوړو كاليشم له تو زياتره. قه تاده ده ليت:
 سويند به خوا نه وه ناواتي هه موو كه سيكي به ره لايه.^۱ سه روه ت و ساماني زور حه شه مي نازا.
 ﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا﴾ به ناو باغه كهيدا گه پراو بو خوي
 نامه قى له خوي كرد. وتي: هه رگيز پيم وانيه نه مه م له ده ست ده ربييت. له خوي بايي بوو كاتي كه
 نه و كشتوكال و به روبوم و دره ختانه ي بيني و نه و پووبارانه يش به ناوياندا ده پوات و ده گه پييت و به هه موو
 لايه كيدا. واي ده زاني هه رگيز نه و باغو سامان و ده سه لاتهي. له ناو ناچييت و هر ده مي نييت و خراب
 نابييت و نافه وتي، نه مه يش له كه م ناوه زي و بپروا لاوازيه وه بوو به رامبه ر به خدا. خه له تاوي به دنياو
 پازاوه ي دنياو بپروا نه بوون به پوذي دوايي. بويه وتي: ﴿وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدْتُ إِلَى
 رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا﴾ باوه ر ناكم قيامه ت بيت، نه گه ر هه ر براشمه وه بو لاي په روه ردگارم،
 ده زانم له مه چاكترم ده ست ده كه وييت. واته: نه گه ر قيامه تيش هه بوو گه پامه وه بو لاي خدا له وي شتي
 چاكترم ده ست ده كه وييت له نيژه، چونكه نه گه ر من به پيژ نه بوومايه له لاي خدا، خدا نه مه ي
 نه نه دامى. وهك له نايه تي تر دا خواي گه وره فره موويه تي: ﴿وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ
 لَلْحُسْنَى﴾^۲ واته: وه نه گه ر گه پيترامه وه بو لاي په روه ردگارم و زيندووبوونه وه هه بوو بيگومان لاي

^۱ الطبري (۲۱/۱۸).^۲ الطبري (۲۲/۱۸).^۳ فصلت (۵۰).

خودا(پاداشتى) زۆر چاڭم ھەيە. ۱ ۋە ھەرموويەتى: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَّوَلَدًا﴾ ۱ واتە: ئەو ھەت بىنى حاشاي دەکرد لە نیشانەكانمان و وتى: لىم پۈونە مال و مندالم ھەر دەدەنى؟ واتە: لە پۆزى دوايدا، سويندیشى لەسەر دەخوات بە خوا، ئەم ئايەتە لەسەر(عاص)ى كۆپى وائىل ھاتە خوارەو. ۲ ۋەك لە دوايدا باسى دىت خوا مەيلى لىبىت. ھەر ئەويش پىشت و پەنايە.

﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّكَ رَجُلًا﴾ ۳۷ ﴿لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا﴾ ۳۸ ﴿وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتُ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا﴾ ۳۹ ﴿فَعَسَىٰ رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فُتُصِحَّ صَعِيدًا زَلَقًا﴾ ۴۰ ﴿أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَهَا غُورًا فَلَنْ نَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا﴾ ۴۱

۱ ۋەلامى خواوەنباوەرە ھەزارەكە

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّكَ رَجُلًا﴾ ۳۷ ھاوێلەكەى كە خەرىكى گەتوگۆ بوو لەگەڵ ئەودا پى و ت: ئەرى چۆن تۆ حاشات كرد لەو كەسەى تۆى لە خۆل و خاك دروست كردو پاشان ھەر لە دلوپىك(ئاو) پاشانىش كردویتی بە پیاویك. خوای گەورە لێرەدا باسى ئەو دەكات كە ھاوێلە خواوەن باوەرەكەى چۆن ۋەلامى دەداتەو ۋە نامۆزگارى دەكات و سەرزەنشتیشى دەكات لەسەر ئەو بپوا نەكردنەى بە خواو ئەو لە خۆبايى بوونەى، ئەو ھەتا پى دەلێت: ﴿أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ﴾ ۳۷ ئەمە ناپەرەزايى دەربەرینیكى زۆر گەورەى لە ھاوێلە بى ئاینەكەى كە چەندە سېلە و بى ئەمەكە بەرامبەر ئەوپەرەردگارەى كە دروستى كردووە، یەكەم جارىش مەرفى لە قور دروست كردووە كە ئادەمە(سەلامى خوای لىبىت) پاشان نەوەكانیشى لە ئاویكى بێزراو ۋەدى ھینا. ۲ ۋەك خوای گەورە لە ئايەتیكى تردا ھەرموويەتى: ﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ﴾ ۲ واتە: چۆن لەو خودايە حاشا دەكەن كە لە نەبوو ژيانى داو بە ئیو. واتە: چۆن نكولى لە پەرەردگارتان دەكەن كە نیشانەى دەسەلاتى ديارو ئاشكرايە، ھەموو كەسێك بە خۆیدا دەزانى، ھېچ دروست كراویك نە مەگین چاك دەزانى كە لە نەبوو ھاتووەتە ژيانى دنیاو بوونیشى بە دەست خۆى نەبوو ۋە كەسێكى تریش لە دروستكراو ھەكانى خودا ئەوى دروست نەكردووە، چونكە ھەموو دروستكراویك ۋەك خۆى وايە، ھەر خودا خۆى ئاگادارى

۱ مريم(۷۷).

۲ البقرة(۲۸).

بوونیہ تی کہ خواہیہ کہ هیچ پەرستراویک نیہ جگہ لہ خوی، ئەو وەدیہینەری مەموو شتیکی بۆیہ پیاوہ
 خواہنباوہرە کہ وتی: ﴿لَکِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا﴾ بەلام من ھەر دەلیم کہ ئەو خودایە و
 پەرورەدگارمە و کەس ناکەم بە شەریک بۆ پەرورەدگارم. واتە: ئەو قسە ی تۆ دەیلئیت من نایلیم. من
 دان دەنیم بە تاک و تەنھایی خوداو ھەر ئەو پەرورەدگارمە. ھەر ئەو پەرستراومە و ھاوبەشی نیہ،
 پاشان خوی گەرە فەرموویہ تی: ﴿وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنْ تَرَنِ أَنَا
 أَقَلُّ مِنكَ مَالًا وَلَوْ لَدَا﴾ کاتیکی چویتە ناو باغە کەت، بۆچی نەتوت: ئەمە بە مەیلی خودایە، توانایش ھەر
 بە خواہی؟ ئەگەر تۆ من دەبینی ئیستە مال و مندالم لہ تۆ کە مترە. ئەمە ھاندان و ھەلنانە بۆ ئەو شتە،
 واتە: خۆزگە کاتیکی کہ چویتە باغە کە و سەیرت کرد لہ خۆبایی نەبویتایە، بەلکو سوپاسی خوات بکردایە
 لەسەر ئەو بە ھەرەییہ ی کہ پئی داوی و مال و مندالی زۆریشی پئی بە خشیوی کہ بە زۆر کەسی تری
 نەداوہ. ئەبواہی بئوتایە: ئەمە بە مەیلی خودایە و توانایش ھەر بە یارمەتی خودایە، ھەر لەبەر ئەمە یە
 کہ لہ ھەندی لە پێشینانەوہ کہ وتویانە: ھەرکەس شتیکی خوی - مال یان منال یان حالی - سەرنجی
 پراکیشا بابلی: (ما شاء الله لا قوة إلا بالله)، ئەمقسە یە ش لہ ئایە تەوہ وەرگیراوە، لہ ھەدیسی
 صەحیحیشدا ھاتووہ لہ ئەبو موساوہ لہ پێغەمبەری خواوہ (ﷺ) فەرموویہ تی: (ئایا پێنمایت بکەم بۆ
 کەنجینە یە ک لہ کەنجینە کانی بە ھەشت؟ لا حول ولا قوة إلا بالله).^۱ واتە: هیچ بەندە یە ک ناتوانیت خوی
 لہ گوناھ لادەبات مەگین خودا لایدا لہ گوناھ، هیچ کەسیش ناتوانی چاکە بکات مەگین خودا یارمەتی
 بدات و مەیلی لیبیت، پاشان دەفەرموویت: ﴿فَعَسَىٰ رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِّنْ جَنَّتِكَ﴾ لہ وانە یە
 پەرورەدگارم لہ و باغە ی تۆم باشتەر پئی ببە خشییت، لہ پۆژی دوا ییدا و ﴿وَيُرْسِلْ عَلَيْهَا حُشْبَانًا مِّنَ
 السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا﴾ بە لایە کیش لہ ئاسمانەوہ بە سەر باغە کە ی تۆ بپنیت لہ دنیا دا، کە وات
 دەزانی ھەرگیز لہ ناو ناچیت و ھەر دەمی نیتەوہ. ئەمە قسە ی ئیبنو عەبباس و قەتادە و زەححاکە^۲ لہ
 مالیکیشە وە لہ زوہریہ وە کہ ئەلی: ﴿حُشْبَانًا﴾ یانی: سزایە ک لہ ئاسمانەوہ. وا دیارە بارانیکی زۆر
 توند و گەورە ی بووہ کشتوکال و درەختە کان لہ ناو بەریت و لہ بن دەریان بەینیت. بۆیہ فەرموویہ تی:
 ﴿فَتُصْبِحُ صَعِيدًا زَلَقًا﴾ واتە: باخە کەت ببیتە دەشتیکی چۆل و قاقرو نەرم و شلو پئی لە سەری
 نەوہستی و دابچیت، ئیبن عەبباس ئەفەرمویت: وە ک ئەو بەردە لانە ی ھیچی لی سەوز نابیت^۳. وە ک

^۱ فتح الباری (۲۱۷/۱۱)، مسلم (۲۰۷۶/۴).

^۲ الطبری (۲۵/۱۸).

^۳ الطبری (۲۶/۱۸).

خوای گه وره له م ئایه ته دا فه رموویه تی: ﴿أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا﴾ واته: یان ئاوه که ی پوچوو به ناخی زه میندا، نه و ئاوه ی ده چیت به ناوی زه ویدا به پیچه وانه ی نه و ئاوه یه که هه لده قولیت له ناویدا. نه و پوده چی بو خواره وه نه م هه لده قولیت به ره و سه ره وه، له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَأْوُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ﴾^۱ واته: بلی: پیم بلین نه گه ر ئاوی خواردنه وه تان پوچیت به ناخی زه ویدا ده ی کی (بیجگه له خودا) ئاوی زولالتان بو ده مینیت. ﴿مَعِينٍ﴾ زه لال و ره وان، لی ره دا فه رموویه تی: ﴿أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا﴾، (الفور) چاوگه به مانای (غانس) خو به خو پوچیت هاتوه به لام بوتری (غور) ره وانتره.

﴿وَأَحِيطَ بِشَمْرِهِ فَاصْبَحَ يَقْلَبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَلَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا ۚ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْصِرًا﴾^{۴۳} هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ

عُقْبًا ﴿۴۴﴾

نه نجامی خراپی خوانه ناس

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَأَحِيطَ بِشَمْرِهِ فَاصْبَحَ يَقْلَبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَلَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا﴾ هه موو به ره که ی هه لوه ری و که به یانی هاته ناوی داره کانی گشتی به سه ره کدا هاتن، هه دهستی خوی ده پړواندو داخ و سه سه ته هه لده کیشا بو نه و ماله ی تییدا خه رج کرد، ده یوت: خوژگه هه چ که سیکم نه کردایه به شه ریکی په روه ردگارم. مه به ست پی، نه و به لایه ی که خاوه ن باوه ره که لی ده ترساند که له وانیه تووشی باغو کشتو کاله که ی ببیت که خوی پیوه هه لده ناو فیزی پیوه ده کردو داخ و که سه ریکی زوری ده خوارد بو نه و هه موو سامانه ی له دهستی چوو، ﴿وَيَقُولُ يَلَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا﴾^{۴۴} وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ^۲، واته: هه چ کومه لیک نه بوو له عه شیره ت یان کوپ که نه و فیزی پیوه ده کردن و خوی به خاوه ن ده سه لات ده زانی به وانیه وه ﴿يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْصِرًا﴾^{۴۳} هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ که بیته یارمه تی ده ری له خوار خواوه و به بی یارمه تی ده ر مایه وه (له ویدا یاریده ده ر هه ر خودای هه قه)، جیاوازی پا هه یه له نیوان خوینه راندا لی ره دا هه ندی له ﴿وَمَا كَانَ مُنْصِرًا﴾^{۴۳} هُنَالِكَ ده ده وه ستن. واته: له و شوینه دا که سزا که ی خودا تییدا داباریوه، هه چ

^۱ الملك (۳۰).

^۲ الطبری (۲۷/۱۸).

که سیڭ نه بووه له و سزایه پزگاری بکات. پاشان له ﴿الْوَلِيَّةُ لِلَّهِ الْحَقِّ﴾ دهست پی دهکاته وه به خویندن. هندیکیش له ﴿وَمَا كَانَ مُنْصِرًا﴾ دا نه وهستی و له ﴿هُنَالِكَ الْوَلِيَّةُ لِلَّهِ الْحَقِّ﴾ دا دهست پیدهکاته وه پاشانیش پای جیاواز هیه له سر خویندنه وهی ﴿الْوَلِيَّةُ﴾ هندی واوه که ی مه فتوح کردوه. ماناکه ی وای لی دیت، له ویدا هموو که سیڭ موسلمان یان خوانه ناس ده که پیته وه بۆ لای خودا که خاوه نیه تی و گهردی بۆ که چ دهکات، که سزاکه پوویدا. وهک نه م نایه تانه ی تر که خودا فرمویه تی: ﴿فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ﴾^۱ کاتیک دییان به لای نیمه یان هاته سر وتیان: نیتر خوی تاک و ته نها ده ناسین و له و شتانه ی ده مانوت (شهریکی خودان) حاشا ده که یین. وهک نه م نایه ته ییش که خوی گهره باسی فیرعه ون دهکات و ده فرموییت: ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ ءَامَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَامَنْتُ بِهِ، بَنُو إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾^۲

ءَاكُنْ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾^۳ واته: هه تا نه و کاته ی خه ریک بوو (فیرعه ون) بخنکیت نه وسا وتی پروام هیئا که هیچ په رستراویک نیه جگه له نه و (خوایه) نه بییت که نه وه ی نیسرائیل پروایان پی هیئاوه و منیش له موسلمانانم، نیستا (باوه پ دینیت؟) که بیگومان له وه و پیش سه ریچیت کرد وه تو له خرابه کاران و تیکده ران بوویت. هه یشیانه واوه که ی ﴿الْوَلِيَّةُ﴾ یان مه کسور کردوه که ماناکه ی نه وه یه: بریاری دروست هه رمی خوایه، هندیکیش ﴿الْحَقِّ﴾ به مه رفوعی نه خویننه وه وهک سیفه تیڅ بۆ ﴿الْوَلِيَّةُ﴾ که وهک خوی گهره فرمویه تی: ﴿الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا﴾^۴ واته: له و پوژده دا فرمانده وایه تی ته نها بۆ خوی میهره بانه نه و پوژده پوژیکی نؤر سه خته له سر بیباوه پان. هندیکی تر حه قیان (الحق) به ته خفیفی هیئاوه له بهر نه وه ی سیفه ته بۆ خوی گهره، وهک فرمویه تی: ﴿ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ﴾^۵ واته: پاشان ده که پینرینه وه بۆ لای خوا که سه روه ری راسته قینه یانه. بۆیه خوی گهره فرمویه تی: ﴿هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا﴾ واته: نه و کرداران ه ی که له بهر په زای خوایه، پاداشتی باشت ر ده دات و نه نجامه که یشی چاکترو پیکتروه و هه مووی هه رخیره.

^۱ الغافر (۸۴).^۲ یونس (۹۰-۹۱).^۳ الفرقان (۲۶).^۴ الانعام (۶۲).

﴿وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقَدِّرًا ﴿٤٥﴾ أَلَمْ آتِ الْبَنُونَ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَتُ الصَّالِحَتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾﴾

نمونہ ی ژیا نی دنیا

خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ نہ ی مو حہ مہ د (ص) نمونہ یان لہ سہ ر ژیا نی دنیا بؤ بینہ رہ وہ سہ بارہ ت بہ کوتایی ہاتن و نہ مان و لہ ناوچوونی، ﴿كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ﴾ و ہ ک ناویکہ لہ ٹاسمانہ وہ دامان باراند بیٹ ہموو جو رہ پو وہ کیکی تی ک ل و پی ک ل بہ ر ہ م نہ ہ ی نی۔ سہ ر ہ نجامیش نہ بی بہ پوش، ہوا پەرش و بلاوی نہ کات بہ راست و چہ پداو بہ ہموو لایہ کدا، ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْدِرًا﴾ خوا توانای بہ سہ ر ہموو شتی کدا ہ ی ہ، دہ توانیت سہ وزیشی بکات و وشکیشی بکات۔ زور جار خودای مہ زن نمونہ بہ ژیا نی دنیا بہ م شیوہ یہ دہ ہ ی نی تہ وہ، و ہ ک لہ سورہ تی (یونس) دا فہ رموویہ تی: ﴿إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ﴾^۱ واتہ: بیگومان وینہ ی ژیا نی دنیا و ہ ک بارانی ک وایہ لہ ٹاسمانہ وہ باراندو مانہ جا بہ ہوی نہ و (بارانہ وہ پو وہ کی زور پوواوہ) تی ک ل بووہ و بہ یہ کدا چوہ لہ وشتانہ ی کہ خہ لکی و ناژہ لیش دہ یخون۔ و ہ لہ سورہ تی (الزمر) دا فہ رموویہ تی: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنْبِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَنُهُ﴾^۲ واتہ: ٹایا نہ تبینی کہ خوا لہ ٹاسمانہ وہ بارانی دہ بارینیت (بؤ سہ ر زہوی) نہ نجا نہ و بارانہ دہ بات بہ ناو زہویدا کانیاوہ کانی لی دہ ردینیت لہ پاشان کشتو کال و گزوکیا و گولی پی دہ پروینیت کہ پہ نگہ کانیان جیاوازہ۔ و ہ لہ سورہ تی (الحدید) دا فہ رموویہ تی: ﴿اعْلَمُوا أَنَّما الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَأُهُ﴾^۳ واتہ: بزانی کہ بیگومان ژیا نی دنیا تہ نہا گالتہ و گہ مہ و پازاندنہ وہ یہ و خوہ لکی شانہ لہ نیوانیانداو لاف لیڈانہ بہ دارایی و مندالی زورہ وہ و ہ ک بارانی ک وایہ کہ حاسلاتہ کہ ی جوتیاران دلخوش بکات۔ بزانی ژیان لہ

^۱ یونس (۲۴)۔

^۲ الزمر (۲۱)۔

^۳ الحدید (۲۰)۔

دنیا دا ہر زوربونی مندال و سامانتانہ. وەك تۆویك وایە بە ھۆی بارانەوہ سەراو بووہ و بەروبومەكی جوتیاران دلخۆش دەكات. وە لە فەرموودەیی سەحیحا ھاتووہ: (ئەم دنیا یە خۆش و سەوزە).^۱

جیاوازی نیوان سامان و ئەو كارە چاكانەیی كە دەمێننەوہ

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَةُ الصَّالِحَةُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ واتە: مال و مندال جوانی ژیانی دنیان، ئەو كارە چاكانەش كەوا دەمێننەوہ پاداشتەكەیان لە لای پەرورەدگار تەوہ گەورە ترە و باشتیش جیگەیی ئومێدن. ئەم ئایە تە وەك ئەو ئایە تە وایە كە دەفەرموویت: ﴿زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْأَفْئِطَةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَتَابِ﴾^۲ واتە: جوان كراوہ بۆ خەلكی (دنیا پەرست) خۆشی و ئارەزوای نەفسی لە ئافرەتان و كوپان و دارایی زۆری كە لە كە كراو لە ئالتون و زێڕ و زیو و ئەسپ و ماینانی نیشانە دار (بە سپێتی ناوچەوان و ھەر چوار پەل) ی زیندە گانی (ژیان) ی دنیان وە لای خودا ھە یە خۆشترین جیی پاشە پۆژ. ئارەزووی ژیان كردن و كۆپی زۆر دەستكەوتنی دارایی زۆر بە سەر یە كدا لە زێڕ و زیو و ئەسپی بە نیشانە ی تاییە تی و مەرو مالات و زەوی كشتوكال بۆ مەردم پاراوە تە وە و لە ژیانی دنیا دا مایە ی خۆشین، بە لام وەختێك دینە وە بەر دەستی خودا، چاك دەزانن كە زۆر لە وە باشتەر ھە یە، وەك دەفەرموویت: ﴿إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾^۳ واتە: ئەو دارایی و منالانە ی ھە تانن، مایە ی تاقیكردنە وەن، پاداشتیك كە لە لای خودایە ئەوہ گەورە ترە. واتە: پوو كرنە عیبادە تی خودا و خۆ یەكلا یی كردنە وە بۆی زۆر چاكتەرە لە خۆ سەر قالكردن بە وانە وە و بكە ونە ھە ولی سامان كۆكردنە وە و سۆز و خۆشە ویستی زیادە یان بە ران بەر بنوینن. بۆ یە خوای گەورە ئە فەرموویت: ﴿وَالْبَاقِيَةُ الصَّالِحَةُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ ئیبنو عەبباس و سە عیدی كۆپی جوبە یرو ھە ندی لە زانایانی پێشینە و توویانە: ﴿وَالْبَاقِيَةُ الصَّالِحَةُ﴾ واتە: پێنج نوێژە فەرزە كان.^۴ عەتای كۆپی ئە بو پە باح و سە عیدی كۆپی جوبە یڕ دە لێن: لە ئیبنو عەبباسە وە كە فەرموویە تی: ﴿وَالْبَاقِيَةُ الصَّالِحَةُ﴾ واتە: (سبحان الله

^۱ مسلم (۲۰۹۸/۴).

^۲ ال عمران (۱۴).

^۳ التغابن (۱۵).

^۴ الطبری (۳۲/۱۸).

والحمد لله ولا إله إلا الله والله أكبر.^۱ ھر بهو شیوہ یه ش پرسیار کرا له عوسمانی کوپی عه فان (په زای
خوای لیبت) که: ﴿وَالْبَقِيَّتُ الصَّلَاحْتُ﴾ کامه یه؟ وتی: بریتی له: (لا إله إلا الله وسبحان الله، والحمد
لله، والله أكبر ولا حول ولا قوة إلا بالله العلی العظيم) نیمامی نه حمده پیاویته تی کردوه.^۲ هه روه ها
نیمامی نه حمده پیاویته تی کردوه له خزمه تکاریکی پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) که پیغه مبه ری خوا (ﷺ)
فه رموی: (به خ به خ چندی سه نگین له ترانوودا، لا اله الا الله والله أكبر وسبحان الله والحمد لله
مندالیکي چاک که بمریت باوکی به هیوای پاداشتیك بیت له سه ری لای خودا و پاشانیش فه رموی به خ
به خ بۆ پینج شتیش که هر که سیك گه یشتبیت به خودا و به دل بروای پیان بووبیت نه چیتته ناو
به هه شت، بروای به خودا ببیت و به پۆژی دواپی و به به هه شت و به ناگرو زیندوو بوونه وهی دواپی مردن و
لیپرسینه وه.^۳ عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه بباسه وه: ده لیت: ﴿وَالْبَقِيَّتُ الصَّلَاحْتُ﴾
یادی خودایه که بریتی یه له وتنی (لا اله الا الله والله أكبر وسبحان الله والحمد لله وتبارك الله ولا حول ولا
قوة إلا بالله واستغفر الله صلى الله على رسول الله) پۆژوو حه ج و خیر و بیرکردن و عه بد نازادکردن و
جیهاد و به جیهانی پیه ونه دی خزمایه تی و هه مو کرداریکی چاک نه وه له ناکاره چاکه کانه. وه نه و
کارانه که ده میئننه وه بۆ خه لکه که ی له به هه شتدا هه تا ئاسمانه کان و زه مینی مابیت.^۴ عه وفی ده لیت
له ئیبنو عه بباسه وه: ﴿وَالْبَقِيَّتُ الصَّلَاحْتُ﴾ واته: قسه ی چاک.^۵ عه بدوپه حمانی کوپی زهیدی کوپی
نه سله م ده لیت: واته: هه مو کرده وه یه کی چاک.^۶ ئیبنو جه ریریش هه مان پای هه لباردوه.

﴿وَيَوْمَ نُسِيرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَهُمْ فَلَمْ تُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ (۴۷) وَعَرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ
جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا (۴۸) وَوَضَعَ الْكِتَابَ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ
مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يُوتِلْنَا مَالٌ هَذَا الْكِتَابُ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا
حَاضِرًا وَلَا يَظِلُّمُ رَبُّكَ أَحَدًا (۴۹)

^۱ الطبري (۳۳/۱۸).^۲ أحمد (۷۱/۱)، پیاوه کانی جیی متعانه.^۳ أحمد (۲۳۷/۴)، پیاوه کانی جیی متعانه.^۴ الطبري (۳۵/۱۸).^۵ الطبري (۳۵/۱۸).^۶ الطبري (۳۵/۱۸).

گرنگترین پووداوه ناره حه ته کانی پوژی قیامت

خوای گه وره باسی پوژی قیامت و ناره حه ته کانی نهو پوژه دهکات که چ کاره ساتی گه وره تییدا پوو ده دات. وهک له ئایه تی تریشدا فهرموویه تی: ﴿يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۝٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ۱ واته: لهو پوژه دا که ناسمان ده جوولیت و ده که ویت هاتوچو، هه موو چیاکان له پوینیدا په له ده که ن، واته: ده رۆن و له جیی خویان نامینن. وهک له ئایه تیکی تر دا فهرموویه تی: ﴿وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُ جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۲﴾ واته: کیوه کانیشت وای دینه بهر چاو که هه ر ناجولین، که چی وهک هه وره کان ده پوژ و پئی ده که ن. وه فهرموویه تی: ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ۳﴾ واته: چیاکانیش وهک خوری شیگراوه ی لی دیت. وه فهرموویه تی: ﴿وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ۴﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۵ لَا تَرَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ۶ واته: (نه ی موحه مه د(ﷺ)) پرسیارت لی ده که ن سه بارهت به شاخه کان توش بلی په روه ردگار له بیخیان دینی و وردو خاشیان دهکات ئینجا (با) پرژو بلاویان دهکاته وه، نابینی تییدا هیچ جوژه لاری و به رزی و نرمیه ک. له سه ر کیوه کان لیت ده پرسن، بلی: په روه ردگار که ی من هه ر به هارین ده یانها پیت و ده یانکاته ده شتیکی کاکی به کاکی، نه هیچ که ندی تییدا ده مینیت و نه هیچ کوسپیگ. خودای گه وره باسی نه وه دهکات که چیاکان تهخت ده بن و نامینن و زه مینیش وهک ده شتیکی به رینی لی دیت و تهخت ده بیت و به رزی و نرمی و که ن و کوسپی تییدا نامینیت. نه شیوو نه کیوی تیده که ویت بویه خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ۷﴾ پووی زهوی به تهختی و پوونی ده بینی و ده شتیکی دیاره و هیچ نیشانه یه کی تییدا نیه بو که سو هیچ شوینیک نیه که س خوی تییدا بشاریت وه. به لکو هه موو خه لکی له به ردهم په روه ردگار یاندان و هیچ شتیکیان لای خودا په نهان نیه، مواجه ده لیت: ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ۷﴾ جیی خو لادان و شاردنه وهی تییدا نیه. ۸ قه تاده ده لیت: درهخت و خانوی تییدا نیه. ۹ ﴿وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ۹﴾

۱ الطور (۹-۱۰).

۲ النمل (۸۸).

۳ القارعة (۵).

۴ طه (۱۰۵-۱۰۷).

۵ الطبری (۳۶/۱۸).

۶ الطبری (۳۶/۱۸).

هه موويان كۆده كهينه وه، بى ئه وهى واز له كهسيان بئين. واته: له يه كه م كهسيانه وه تا دواين
كهسيان هه موو كۆده كهينه وه، كهسيان به جى ناهيئين له گوره تا بچوك وهك خوداي گوره له
نايه تى ترده هه رمويه تى: ﴿قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ﴾^۱ واته: بلى:
بيگومان نه انه ي له پيشوودا بوون و نه وانهش له دوايى هاتوون، به كۆمه ل كۆده كرينه وه بۆ شوينى كه
پۆڤتيكى ديارى كراوه. هه روه ها هه رمويه تى: ﴿ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ﴾^۲ كه
پۆڤتيكه هه موو مه رد م گشت له وى كۆده كرينه وه، نه و پۆڤه پۆڤتيكى ديارو به رچاوه، ليڤه دا هه رمويه تى:
﴿وَعَرِّضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا﴾^۳ له به رامبه ر په روه ردگارت پيڤ ده كرين. هه لده گريت مه به ست پيى هه موو
خه لكى له به رده م خوادا ده وه ستن به يه ك پيڤ. وهك خواي گوره هه رمويه تى: ﴿يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ
وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا﴾^۴ واته: پۆڤتيكه جوبره ئيل و فريشته كان
هه موو به پيڤ پاره ستاون، قسه ناكه م كهين كه سيك خودا ئيڤنى پيڤا بيت. هه ليش ده گريت به چه ند
پيڤتيك پاره ستاين. وهك هه رمويه تى: ﴿وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا﴾^۵ واته: په روه ردگارت ديته و
فريشته كانيش پۆل پۆل ديڤ پيڤ ده به ستن. وه هه رمويه تى: ﴿لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾^۶ واته:
وهك يه كه مجار دروستمان كردن، هه ر به و شيويه هاتوونه ته لمان، نه م سو كايه تى پيكردن و
هه ر شه يه له و كه سانه ي كه بپروايان نه بووه به زيندو بوونه وه له به رده م نه و هه موو خه لكه دا بۆيه
خواي گوره پويى قسه يان تى ده كات و ده هه رمويته: ﴿بَلْ زَعَمْتَ أَنَّكَ تَجْعَلُ لَكُم مَّوْعِدًا﴾^۷ به لكو ئيوه
واتان ده زانى كاتييك دانانريته بۆتان و نه مه تان به سه ردا نايه ت و پوونادات. پاشان خواي گوره
ده هه رمويته: ﴿وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يُوَلِّتُنَا مَا لِ هَذَا الْكِتَابِ لَا
يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾^۸ ده فته ره كه داده نريته، ده بيڤنى تاوانباره كان له به رده م نه و تاوان
و خراپانه ي كه تيڤدايه ده ترسنو ده لئين: هاوار له ئيحه، نه مه چ ده فته ريكه هه موو شتيكى وردو
درشتى سه ر له به ر تيڤا نووسراوه. واته: ده فته ري كرداريان هه موو شتيكى تيڤدايه، له گه روه و بچوك و
وردو درشت و بيڤرخ و له به رچاو، ﴿فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ﴾^۹ سته مكاران ده بيڤنى زور له

^۱ الواقعة (٤٩-٥٠).^۲ هود (١٠٣).^۳ النبأ (٣٨).^۴ الفجر (٢٢).

نه نجامی نه و کرداره خرابانه ده ترسن که له کارنامه کانیاندا نه بیینن، له ویدا هه ناسه ی سارد مه لده کیشن و ﴿وَيَقُولُونَ يَوَيْلَنَا﴾ ده لئن نه ی به دبخت خوین، چه ندکه مته رخه م بووین سه باره ت به ته مه نی خومان، ﴿مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾ چ کتیبیکه هیچ گونا میکی به جی نه میشتوو له گه وره و له بچوک و هیچ کرداریکی لی ون نه بووه هه موو نووسیوه و پاراستوویه تی چه نده بچوکیش بوبیت، ﴿وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا﴾ نه وسا کرده وه ی خو یانی تیدا ده بیینن له چاکه و له خرابه، وه ک خوی گه وره له نایه تی ترده فهرموویه تی: ﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا﴾ یانی: نه و پوژده ی هه موو که سیك چی کرد بیت (له خیر و شر) هه مووی به ناماده کراوی نه بیینیته وه، هه روه ها له نایه تیکی ترده ده فهرموویت: ﴿يَبْنُؤُاْ الْاِنْسُنُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاٰخَرُ﴾^۱ واته: له و پوژده دا ناده می هه والی پی ده دریت له وه ی که پیشی خستوو وه دوی خستوو (له چاکه و خرابه). وه فهرموویه تی: ﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا﴾^۲ واته: (بترسن) له و پوژده ی هه موو که سی ده بیینیت هه ر کاریکی باشی کرد بیت ناماده یه. هه روه ها نه فهرموویت: ﴿يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ﴾^۳ واته: له پوژتیکا هه رچی نه ینی و شاراو ه کانه ناشکرا ده ک ریت. نیمامی نه حمه د ریوایه تی کردوو له نه نه سه وه و نه ویش له پیغه مبه ره وه (ﷺ) که فهرموویه تی: (هه موو ناپاکیک په رچه میکی تاییه تی خوی هه یه و پی ده ناسریتته وه)^۴. له هه ردو سه حیحه که یاندا بوخاری و موسلیم هیئاویانه. وه له وته یه کی ترده هاتوو: (بو هه موو ناپاک ی په رچه میك به رز ده ک ریتته وه له پوژ ی قیامه تدا له لای مسمتی یه وه به نه ندازه ی ناپاکیه که ی، ده وتریت: نه مه (په رچه می) ناپاک ی فلانی کوپی فلانه).^۵ ﴿وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾ په روه ردگارت نه ی موحه مه د (ﷺ) ناهه قی له هیچ که س ناکات و دادوهری له نیوان عه بده کانیدا ده کات له سه ر نه و هه موو کارانه ی کردوویانه و سته م له هیچ که سیك له دروستکراوه کانی ناکات. به لکو ده بووریت و چاپویشی ده کات و خوش ده بیت و میهره بانه له گه لیان، مه یلی خو یه تی سزای هه ر که سیك بدات، ده یدات له پووی کارزانی و دادوهری خو یه وه، ناگریش پر ده کات له

^۱ القیامه (۱۳).

^۲ ال عمران (۳۰).

^۳ الطارق (۹).

^۴ احمد (۱۴۲/۳)، فهرمووده یه کی سه حیحه.

^۵ فتح الباری (۳۵۴/۱۲)، مسلم (۱۳۶۱/۳).

خوانه ناسان و گوناھباران، پاشان گوناھباران له ئاگر دهردينيت و خوانه ناسان به هه ميشه يى له ناو ئاگر دا ده ميننه وه خودا خاوه ن ده سه لاتيكه كه ستم و ناھه قى له هيج كه سيك ناكات. وهك له ئايه تى تردا فهرموويه تى: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَعِفَهَا^۱ وَاتِه: به راستى خوا قورسايى گهرديله يهك ستم ناكات و نه گهر چا كه يهك هه بيت (خودا) چه ندانه ي ده كاته وه. هه روه ها فهرموويه تى: ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ^۲ واتِه: وه ئيمه داده نيتن تهرانووه كانى دادپه روه رى (كه كرده وهى پى ده كيشرت) له پوژى قيامه تدا ئينجا هيج كه سيك كه مترين ستمى لى ناكريت با قورسى (كرده وه كهى) به قه دهر تووه خه رته له يه كيش بيت ده يه نين و نه وهش به سه كه ئيمه ژميريارى (كرده وهى به نده كان) بين. ئايه ت له م باره يه وه زورن. ئيمامى نه حمه د پريوايه تى كرده وه له عه بدولاي كوپى موحه مه دى كوپى عه قيله وه كه بيستويه تى له جابيرى كوپى عه بدولاه ده يفهرموو: فهرمووده يه كم پى گه يشت له پياويكه وه كه له پيغه مبه رى (ﷺ) بيستبوو، منيش و شترى كم كرى، پاشان به ره و نه و پياوه به پى كه وتم، مانگيك به پى چووم هه تا گه يشته لاي كه له شام بوو، نه و پياوهش بريتى بوو له عه بدولاي كوپى نه نه س، وتم به و كه سه ي له دهرگا كه دابوو: پيى بلى جابير له به ر دهرگا يه. وتى: كوپى عه بدولا؟ وتم: به لى، هاته دهره وه پوژا كه كهى به رى كه وتبووه ژير پيى و ده ستى كرده ملم و ده ستم كرده مى و پيم وت: فهرمووده يه كيان بو باس كر دووم له ده مى تووه، كه تو له پيغه مبه رى خوات (ﷺ) بيستوو له باره ي تو له سه ندنه وه ترسام كه تو به رى يان من به رم پيش نه وهى گويم لى بيت. نه نه س فهرمووى: بيستم له پيغه مبه رى خواوه (ﷺ) ده يفهرموو: (خواى كه وره له پوژى قيامه تدا خه لكى (يان فهرمووى) عه بده كان كرده كاته وه به پووتى و خه ته نه نه كراوى و يه كرهنگى) وتم: يه كرهنگى يانى چى؟ وتى: هيچيان له كه لدا نيه، پاشان بانگ ده كر ين به ده نكيك نه وهى له دووره وه يه وهك نه وهى له نزيكه وه ده نكه كه ده بيستى، منم پادشاي به راست، منم زال و به ميژ، هيج كه سيك بوى نيه له خه لكى ناو ئاگر بچيته ناو ئاگر كه هه قيكى هه بيت له لاي خه لكى به هه شت تا هه قه كهى بو وهرنه گرمه وه، وه هيج كه سيك بوى نيه له خه لكى به هه شت بچيته ناو به هه شت كه هه قيكى هه بيت لاي خه لكى ناو ئاگر تا هه قه كهى لى ده ستينم، با پياكي شان يكي ش بيت. ده ليت: وتمان: چون؟ خو ئيمه كاتيك كه دين بو لاي خودا به پووتى و خه ته نه نه كراوى و يه كرهنگى

^۱ النساء (۴۰).^۲ الانبياء (۴۷).

دین؟ فرموی: (ہارپن لہ گہل چاکہ کانتان و خرابہ کانتاندا)۔^۱ لہ شوعبہ وہ لہ عہ ووامی کوپی موزاحیمہ وہ لہ نہ بو عوسمانہ وہ لہ عوسمانی کوپی عہ فانہ وہ (پہزای خوی لیبت) دہ لیت: پیغہ مبری خوا (ﷺ) فرمویہ تی: (بیگومان نازہ لی بی شاخ (کول) تولہ و ہقی لہ شاخدار و ہر دہ گیریت و دہ سینریت لہ پوزی قیامہ تدا)۔^۲ عہ بدولای کوپی نیمامی نہ حمہ د پیوایہ تی کردوہ فرمودہ تی تریش ہہ یہ بؤ شامیدی نہم فرمودہ یہ لہ چہ ند پوی ترہ وہ۔

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ

وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾﴾

خوی گہ و رہ بہ رہی نادم ناگادار دہ کاتہ وہ لہ دزایہ تی شہیتان بہ رامبہر خویان و باوکیان لہ پیشیانہ وہ، سہر کوتی نہ و کہ سانہ دہ کات کہ شوینی دہ کہ ون و دزایہ تی و دہ یینہ رو گہ و رہ کہی خویان دہ کہن۔ نہ و خودایہ ی کہ دروستی کردون بہ سوزو بہ زہی خوی پوزی داون و بہ خویان دہ کات۔ پاشان دوی نہ مانہ ہموو دہ بنہ دوستی شہیتان و دزایہ تی خودا دہ کہن و فرمویہ تی:

﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ﴾ کاتیک بہ فریشتہ کانمان وت، واتہ: بہ گشت فریشتہ کان و ہک لہ پیشہ وہ باسمان

کرد لہ سہرہ تای سورہ تی (البقرہ) دا، ﴿اسْجُدُوا لِآدَمَ﴾ سوزدہ بہرن بؤ نادم، سوزدہ ی ریز قہ درو بہ گہ و رہ سہر کردن، و ہک لہ نایہ تی تردا فرمویہ تی: ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَلِيقٌ بَشَرًا مِّنْ

صَلْصَلٍ مِّنْ حَمَلٍ مَّسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ واتہ: کاتیک بہرہ ردگارت بہ فریشتہ کانی وت: وا من مروقم لہ قورہ پہ شہی ترشاوی وشکہ لاتوو دروست کرد، ہر

کاتیک پیک و پیکم کردو لہ گیانی خوم فوم پیا کرد دہ بیت نیوہ زوو سوزدہ ی بؤ بہرن، ﴿فَسَجَدُوا

إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ﴾ ہموو سوزدہ یان برد شہیتان نہ بیت کہ لہ پہ چہ لہ کی جنو کہ بو، پہ چہ لہ کہ کہی سہری لیتیکدا، چونکہ جنو کہ لہ بلیسہ ی بی دو کہل و دہ یینراوہ، سہرچاوہ ی دروست

بوونی فریشتہ ییش رووناکیہ، وہ لہ سہ حیجی موسلیمدا ہاتووہ لہ عانیشتہ وہ (پہزای خوی لیبت) لہ

پیغہ مبری خواوہ (ﷺ) فرمویہ تی: (فریشتہ کان لہ پووناکی (النور) دروست کراون، نیبلیس لہ بلیسہ ی ناگری بی دو کہل دروست کراوہ، نادمیش لہ وہ دروست کراوہ کہ بؤتان باس کراوہ)۔^۳

^۱ احمد (۴۹۵/۳)، پیاوہ کانی جی متمانہن۔

^۲ زوائد المسند (۱۲/۱)۔

^۳ الحجر (۲۸-۲۹)۔

^۴ مسلم (۲۲۹۴/۴)۔

ههروایشه له کاتی پیویستی خۆیدا هه موو دهفریکنه وهی لیده رژیت که تیایه تی، سروشته که ی ئیبلیس خه یانه تی لیکردو له و کاته پیویسته دا، نه وه بوو وهک فریشته کان هه لسوکه وتی ده کردو خوی وهک نه وان لیکرد بوو هه ر خه ریکی خواپه رستی بوو، بۆیه له گه ل فریشته کاندای ناوی هاتووه، به لام نه و سه ریچی کردو دهستی دایه دزایه تی کردن، لیته دا خوی گه وره ناگاداری کردوین که شهیتان له جنۆکه یه، واته: له ناگر دروست کراوه. وهک خوی گه وره ده فره مویت که شهیتان ده لیت: ﴿قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾^۱ واته: من له و چاکترم منت دروست کردووه له ناگره نه ویشته (ئاده م) له قور دروست کردووه. هه سه نی به سری ده لیت: شهیتان هه رگیز چاوتروکانیک له فریشته کان نه بووه، بیگومان شهیتان په سه نی جنۆکه یه، وهک چۆن ئاده م په سه نی مروشه، ئیبنو جهریر نه مه ی پیوایه ت کردووه به سه نه دیکی راست له هه سه نه وه.^۲ ﴿فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهِ﴾ واته: له فره مانی په روه ردگاری سه ریچی کرد، به گوئی نه کرد، (الفسق) واته: ده رچوون، وتراوه: وهختیک میوه له گوپکه ی (قوزاخه ی) خوی دیته ده ر پیی نه وتریت (فسفت الرطبة)، هه روه ها نه وتری (فسقت الفأرة من جحرها) کاتیک مشک له کونه که ی دیته ده روه بو یاریکردن و شت تیکدان، پاشان خوی گه وره سه رزه نشت و هه په شه ده کات له و که سانه ی که شوینی شهیتان ده که ون و به گوئی نه و ده که ن وهک نه فره مویت: ﴿اَفَسَخِدُوْهُ وَذُرِّيَّتَهُ اَوَّلِيَّاءَ مِنْ دُونِیْ﴾ نایا ئیوه توخمی شهیتان و تۆرمه ی نه و جگه له من به دوستی خۆتان پاده گرن، جا نه فره مویت: ﴿وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِيْنَ بَدَلًا﴾ که نه وان به ناشکرا دوژمنتان؟ نای چ گوپینه وه یه کی خراپه بو سته مکاران، نه م شوینه وهک نه و نایه تانه وایه که دوا ی باسی پۆزی قیامه ت و ناره حه تیه کانی و نا کامی هه ردوو دهسته که به خته وه ران و به ده ختان له سوره تی (یس) دا فره مویه تی: ﴿وَاَمْتَرُوا الْیَوْمَ اَیُّهَا الْمُجْرِمُوْنَ ۝۹۱﴾ ﴿اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَیْكُمْ یٰۤاٰدَمُ اَنْ لَا تَعْبُدُوْا الشَّیْطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَکُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۝۹۲﴾ ﴿وَاَنْ اَعْبُدُوْنِیْ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِیْمٌ ۝۹۳﴾ ﴿وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْکُمْ جِیْلًا کَثِیْرًا ۖ اَفَلَمْ تَکُوْنُوْا تَعْقِلُوْنَ﴾^۳ واته: ئیوه نه ی تاوانباران نه مپۆ جیابینه وه (له ئیمانداران)، نه ی نه وه کانی ئاده م نایا وه سیتم بو نه کردن که شهیتان مه په رستن چونکه به راستی شهیتان دوژمنی ناشکرای ئیوه یه، وه (نایا وه سیتم بو نه کردن) که من به رستن، نه مه پینگای راسته، سویند به خوا بیگومان (شهیتان) خه لکیکی زۆری له ئیوه ی گومرا کرد ده ی نایا بو ژیر نه بوون.

^۱ ص (۷۶).^۲ الطبری (۵۶/۱۸).^۳ یس (۵۹-۶۲).

﴿مَا أَشْهَدُهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا﴾ (۵۱)

په رستراو مګانی بټپه رستان دانیان نه ناوه به هیچ شتیګدا که دروستیان کردبیت، ته نانه ت دروست کردنی خوشیان

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿مَا أَشْهَدُهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا﴾ نېمه له دروستکردنی نه م ناسمانانه و نه م زه مینه دا هیچ پرسیکمان به وان نه کردوه، ته نانه ت بؤ دروستکردنی خوشیان، هرګیز نه وانه ی که پښه له خه لکی تیک ده دهن، نه مکردون به یاریده دهری خوم. خوای گه وره لیږه دا فەرموویه تی: نه و که سانه ی نیوه کردووتانن به دوستی خوتان بیجګه له من، نه وانیش به ندهن وه کو نیوه، خاوه نی هیچ شتیګ نین، له کاتی دروستکردنی ناسمانه کان و زه مینیشدا ناماده م نه کردون و له و کاته دا نه وانه هر نه بوون، من خوم هه موو شتیګم دروست کردوه و خویشم فرمانیان پی ده دهم و هه موو شتیګیان بؤ دیاری ده کم به ته نها، که سم له گه لدا نیه نه هاوکارو نه وه زیرو نه پاوږکار و نه هاویننه، وهک له نایه تی تر دا فەرموویه تی: ﴿قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شَرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ﴾ (۵۲) وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ. واته: بلی: نیوه هاوار له و شتانه ی جګه له خدا بګه نه به خیال به په رستووتان ده زانین، نه وانه قورسای میرووله وردیله یه ده ستیان ناپوات و له دروست کردنی نه م ناسمانانه و زه مینه به شیان نه بووه و یارمه تی خودایان نه داوه، وه تکا کردن لای خوا سوودی نیه مه گه ر بؤ که سیک نه و (خودا) پښه بدات، بویه لیږه شدا فەرموویه تی: ﴿وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا﴾ واته: نه وانه ی پښګا له خه لکی تیک ده دهن نه مکردون به یاریده دهری خوم. مالیک ده لیت: ﴿عَضُدًا﴾ یاریده دهر.

﴿وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا﴾ (۵۳) وَرَأَى

الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا﴾ (۵۴)

دهسته و سانی و بیتوانایي هاو به شه کان له وه لامدانه وه و ناماده بوونی تاوانباران بؤ سه رناګر خوای گه وره باسی نه و بټپه رستانه ده کات له پوږی قیامه تدا که چوڼ بانګ ده کریڼ له بهر چاوی نه و خه لکه دا و سه رزه نشت و پيسوا ده کریڼ. وهک فەرموویه تی: ﴿وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ

زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ ﴿۱﴾ پوژیک دیت که خوا ده فره مویت بانگی نه و بتانه بکن که لاتان و ابو هاوبه شی منن (با یارمه تیتان بدهن)، واته: نه وانه ی له دنیا دا به هاوبه شی خواتان ده زانین با نه مپو بیزو پزگارتان بکن له و ناره حه تیه ی که تییدان. وه ک خوی گوره له نایه تی تردا فره مویه تی: ﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ﴾^۱ واته: هه روه ک به ته نها و تاک تاک له پیشوودا نیوه مان دروست کرد، هه ر وایش هاتوونه ته وه لمان، هه رچیش نیمه پیما ن دابوون له دواتانه وه به جیما، نه و که سانه ش نابینن که لاتان و ابو تکاکارن و به شهریکی خواتان ده زانین، دیاره نیستا له یه کتری جیا بوونه ته وه چی به خه یال داتان نابوو، هه مووتان لی به هیچ ده رچوو، نایه تی: ﴿فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾ وه ک نه و نایه ته وایه که فره مویه تی: ﴿وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾^۲ واته: وه (پیما ن) ده وتری هاوار بکن له و بتانه ی که داتان نابوو به هاوبه شی خوا، نه وانیس هاواریان لی ده کهن به لام وه لامیان ناده نه وه. وه فره مویه تی: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُمْ﴾^۳ واته: کی گومرatre له و که سه ی که هاوار له غهیری خوا بکات که وه لامی ناداته وه تا پوژی دوی و نه و (هاوار لی کرا و) انه له هاواری نه وان بیئاگان. وه فره مویه تی: ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ ءَالِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾^(۸۱) کلا سیکفرون بعبادتهم ویکونون علیهم ضداً^۴ واته: نه وانه بیجگه له خوا برپاریان داوه بو خویان چند په رستراویک دابنن بو نه وه ی نه و په رستراوانه ببه یارمه تی ده رو (تکا کار) بو یان، نه خیر (وانیه) به لکو په رستراوه کان (له قیامه تدا) نکولی له په رستنه که ی نه وان ده کهن و ده بنه دزیان و به په رچیان ده دهنه وه. له دوی نایه ته که دا خوی گوره فره مویه تی: ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا﴾^۵ نیمه له نیوانیاندا شیویکی بلاومان داناوه. نیبنو عه بباس و قه تاده و که سانی تریش ده لین: ﴿مَوْبِقًا﴾^۵ که ندیکی فراوان له نیوانیاندا یه^۵. واته: خوی گوره پوونی کردووه ته وه که هیچ پنگایه ک نیه بو نه و بتپه رستانه و هه رگیز ناگهن به و بتانه ی که

^۱ الانعام (۹۴).^۲ القصص (۶۴).^۳ الاحقاف (۵).^۴ مریم (۸۱-۸۲).^۵ الطبری (۴۶/۱۸).

دەيان پەرست كەلە دنيادا وایان دەزانى دین بە ھانایانەو و خوای گەرە لە پۆژى دوايیدا لە یەكترى جیايان دەكاتەو، ھىچ لایەکیان پێگای دەریازبوونیان نیە بۆ لای ئەوى تر. چونكە شیوو كەناریكى وا كەوتووتە نێوانیان زۆر ترسناك و كارەساتیكى زۆر گەرە، بەلام ئەگەر زەمیرەكە گەرايەو لە (بینهم) دا بۆ خاوەن باوەپان و خاوەنناسان وەك عەبدولای كۆپى عەمر (عمرو) دەلیت: نێوانى خەلكى شارەزاو گومرا جیا دەبیتهو بەو كەنداوێ فراوانە^۱. وەك ئەو ئایەتەنە وایە كە خوای گەرە فەرموویەتى:

﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِّدُ يَنْفَرُوتُ﴾^۲ واتە: ئەو پۆژەى قیامت ھەلەستى (خەلك) لەو پۆژەدا

جیا دەبنەو لە یەكتر. وە فەرموویەتى: ﴿يَوْمِذٍ يَصَّدَّعُونَ﴾^۳ واتە: لەو پۆژەدا خەلكى بلالە دەكەن. وە

فەرموویەتى: ﴿وَأَمْتَرُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾^۴ واتە: ئەى ئەوانەى تاوانبارن، ئەمڕۆ دەبیتهو خۆتان

جیاكەنەو، وە فەرموویەتى: ﴿وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائُكُمْ فَرَزَلْنَا

بَيْنَهُمْ﴾^۵ واتە: (ئەى موخەمەد ﷺ) باسى بكە بۆیان) ئەو پۆژەى ھەموویان كۆدەكەینەو ئینجا دەلین

بەوانەى ھاوبەشیان بۆ خوا بېیار داو: لە شوینی خۆتاندا نەجولین و پراوەستن خۆتان و بتو

پەرستراوەكانتان! ئینجا لێکیان جیا دەكەینەو. لەو پۆژەدا كە ھەمووان كۆدەكەینەو، پاشان بەو

كەسانە دەلین: كە شەریکیان بۆ خودا داناو، ئیو لەگەڵ شەریكەكانتاندا لەجى مەبزوین، ئەوسا لە

یەکیان ھەلادەوێرین و جیا دەكەینەو. پاشان خوای گەرە دەفەرمویت: ﴿وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا

أَنَّهُمْ مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا﴾ تاوانباران ئاگریان بە چاوی خۆیان بینی، زانیان كە ھەر تیى

دەكەون و ھىچ دەرەتانێکیان نیە. واتە: كاتیك كە تاوانباران بە چاوی خۆیان جەھەنمیان بینی،

ھینراو خەفتاھەزار پەشوی پێو، ھەر پەشویەك خەفتا ھەزار فریشتەى لەگەلدايە. ﴿وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ

النَّارَ﴾ تاوانباران كە ئاگرەکیان بینی، زانیان و گومانیان نەما كە دەچنە ناوی. لەویدا خەم و خەفەت

دایان دەگریت لە پێش ئەوێ بپۆنە ناوی، چونكە سزاو ترسان لێی لە پێش چوونە ناوی ئەو خۆی

^۱ الطبری (۴۶/۱۸).

^۲ الروم (۱۴).

^۳ الروم (۴۳).

^۴ یس (۵۹).

^۵ یونس (۲۸).

سزاو جه زده به یه. ﴿وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا﴾ واته: هیچ ریگا و دهره تاکی نی تر نیه پوی تی بکن و خویان له و ناگره لادهن، ده بیت هر بچه ناوی.

﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾

هینانه وهی نمونه له ناو قورئاندا

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ واته: نیمه له ناو ئەم قورئاندا هه موو جوړه نمونه یه کمان هیناوه ته وه بۆ خه لکی مړوف له هه موو شتیك زیاتر حه زی له مشتومپرکړنه. خوای گه وره لیږه دا ده فهرمویت: نیمه له ناو ئەم قورئاندا زور شتمان ناشکراو پوون کردووه ته وه بۆ خه لکی بۆ نه وهی هه ق ون نه کهن و له پیی راست دهرنه چن له گه ل ئەم هه موو پوون کړنه وه و جیا کړنه وهی هه ق و نامه قیه دا، مړوف هر به رده وام خه ریکی مشتومپر و ململانی کړنه به رامبه ر به هه ق به شتی پرپوچ و بی سوود، مه گین که سیک خودا شاره زای کرد بیت و چاوی کرابیته وه به ره و ریگای نه جات و سه رفرازی، نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له زوه ریه وه له عه لی کوپی حه سه نه وه له حوسه ینه وه له عه لی کوپی نه بو تالیبه وه که هه والی پیداوه که پیغه مبه ری خوای (ﷺ) خه به ریکړه وه و هه لیساند و فهرمووی: (ثایا هه لئاسن نویژ بکن؟) منیش وتم: دهرنمان به دهستی خودایه، نه گه ر مه یلی لیبت خه به رمان بکاته وه، ده مانکاته وه، کاتیك که من نه و قسه یه م کرد پویش و هیچ قسه ی له گه لدا نه کردم و وه لامی نه دامه وه، پاشان گویم لیی بوو که پشتی هه لکردبوو دهیدا به پانیداو دهیغه رموو: ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا﴾ له هه ردو سه حیحه که دا بوخاری و موسلیم پیوایه تیان کردووه^۱.

﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا﴾ ﴿٥٥﴾ ﴿وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَمُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا﴾ ﴿٥٦﴾

^۱ أحمد (۱۱۲/۱)، فهرمووده یه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۱۳/۳)، مسلم (۵۳۸/۱).

باسی یاخیبوونی خوانەناسان

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةٌ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا﴾ ئەوەی نەبێشت کە ئەو خەڵکە (پاش هاتنی پێنیشانەدر بپوا بێنن و داوای لێبووردن لە پەرورەدگاریان بکەن، ئەوە بوو کە چاوەڕوان بوون یا بە دەردی ئەوانە ی پێشوویان بچن، یان پووبەپوو جەزەبەیان بۆ بێت. خوای گەورە لێرەدا باسی سەرکەشی و یاخیبوونی خوانەناسان دەکات، لە دێزەمانەووە لە ئیستایشدا، کە چۆن بپوایان نەهێناوە بەو هەقە پوون و ناشکرایە لەگەڵ ئەو هەموو بەلگە و نیشانە زۆرانە لەبەر چاوی خۆیان دەبینن، ئەوەی وای لێکردوون شوێنی ئەو هەقە نەکەون، داواکردنیان بوو بۆ دابارینی ئەو جەزەبەیه کە هەرەشەیان لێکراوە و ویستویانە بۆیان بێت، وەک چۆن ئەوانە بە پێغەمبەرەکانی خۆیان وتوو: ﴿فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾^۱ واتە: چەند پارچەیهک لە ئاسمان بخەرە خوارەووە بەسەرماندا ئەگەر تۆ لە راستگویانی. هەندێ تریان وتویانە: ﴿أَتَيْنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾^۲ واتە: سزای خوامان بۆ بێنە ئەگەر تۆ لە راستگویانی. قورەیشیەکان ئەیانوت: ﴿اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ هَذِهِ هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا بِعَذَابِ الْيَمِّ﴾^۳ واتە: ئەو پەرورەدگار! ئەگەر ئەم قورئانە راستەو لە لایەن تۆوە هاتوووە دەو بەرد بەسەرماندا بباریتە لە ئاسمانەووە یان سزای سەختی پڕ ئازارمان بۆ بنێرە. هەرەها ئەیانوت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ﴾^۴ لَو مَا تَأْتِنَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ^۵ واتە: (بیباوەپان) وتیلن ئەو ئەو کەسە ی کە قورئان نێردراوەتە خوار بۆ سەرت بە پاستی تۆ شێتی، دەو بۆ فریشتەمان بۆ ناهێنی (شایەتی بدات تۆ پێغەمبەری) ئەگەر تۆ لە راستگویانیت. زۆر ئایەتی تریش لەم بارەیهووە هاتوووە، پاشان خوای گەورە فەرمووێتی: ﴿إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةٌ الْأَوَّلِينَ﴾^۶ ئیمان ناهێنن تائەووەی بەسەر میلیتەکانی پێشودا هاتوووە بەسەر ئەمانیشدا نەیت و تیا بچن، یان: ﴿أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا﴾^۷ یان پووبەپوی سزا ببنەووە و لەبەرانبەریدا دابنرێن، پاشان خوای گەورە ئەفەرموی: ﴿وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ

^۱ الشعراء (۱۸۷).^۲ العنکبوت (۲۹).^۳ الانفال (۳۲).^۴ الحجر (۶-۷).

إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ يُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ﴿٥٦﴾ که پیغمبران دهنترین، هر نهوندهیان لهسهره مژدهدهرو ترسینه ر بن. خوانه ناسان هر به ناهق چهقه دهکن تا هقی پی له بهین بهرن. واته: پیش سزادان مژده ددهن بهوانه ی که برپایان پی دینن، نهو که سانهش دترسینیت که برپایان پی ناکه و دژایه تیان دهکن. پاشان باسی خوانه ناسان دهکات که مشتومر دهکن هتا نهو هقی که پیغمبران بویان هیناون لاوازی بکن به لام خه یالیان خاوه، نهوه ی نهوان نیازیان هرگیز نایه ته دی بویان. ﴿وَاتَّخَذُوا عَآئِنِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا﴾ نهوانه نیشانه کانی نیمه و نهو کتیبه ی که ترسی وه بهر ناون هر به گالته و گه پی دهزان. واته: نهو نهو همو نیشانه و موعیزانه ی که پیغمبران بویان هیناون و ترساندوونیان له سزای خودا که بویان بیت به دروی دهزان و گالته ی پی دهکن زور به شیوه یه کی خراب و ناشیرین.

﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَكَرَ بَيِّنَاتٍ مِنْ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْيلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾﴾

سته مکارترین کهس نهو که سه یه پاش نهوه ی به لگه ی بو هینرایه وه پشت هه لیکات

خوای گه وره دهفه رموویت: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَكَرَ بَيِّنَاتٍ مِنْ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا﴾ کی لهو که سه سته مکارتره چند نیشانه ی پهروه رینی بو خوینرایه وه گوئی نه دایه و نهوه شی له بیر برده وه که له پیشدا کردویه تی، نیمه په رده مان به سهر دلایندا هه لکیشاوه که تی نه گن، گویشمان نهونده گران کردوون که نه بیسن، چند هه ول بده ی شاره زای پنگه یان بکه ی، هرگیز بوت ناکه ونه سهر پی. نه مه یانی: کی لهو که سه سته مکارتره خرابتره که نیشانه کانی خودای بو باس بکریت گوئی بو نه گریت و پشتی تی بکات و له بیری خوئی بباته وه و هیچ گرنگیه کی پی نه داو به سوک سهیری بکات، ﴿وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ﴾ نهوه یش له پیشا کردویه تی له کرداری خراب و په وشتی ناشیرین حیسابی بو نه کات، ﴿إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ﴾ نیمه چند په رده ی نه ستورمان داوه به سهر دلایندا، بو نهوه ی له م قورنانه شاره زا نه بن و سودی لی وهرنه گرن، ﴿وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ

يَهْتَدُوا إِذَا أَبَدًا ﴿١﴾ گويشمان نه وهنده قورس كردون (تا راستى نه بيسن)، نه گهر بانگيان بكهى بؤ سهر
 ريگاي راست، هرگيز شاره زانين. پاشان خواي گهره ده فهرموويت: ﴿وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ
 يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ﴾ (نهى موحه مه د(ﷺ)) په روه ردگارت گونا به خشو
 دلوفانه، نه گهر هر كه سيك كارى خراپى بگردايه و يه كسهره خوا بيگرتايه، بيگومان به په له سزاي
 سهختى بؤ نه مانيش ده نارد، وهك له نايهتى تريشدا فهرموويهتى: ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا
 كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهِمَا مِنْ ذَاتِكُمْ﴾^۱ واته: وه نه گهر خوا قار بگريت له خهلكى و توله يان
 لى بسينيت له بهر نه و (خراپانهى) كردويانه هيچ گيانداريكي به سهر زهويه وه نه ده هيشت. وه
 فهرموويهتى: ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۲ واته: به راستى
 په روه ردگارت خاوهنى ليبورده بؤ خهلكى گهرچى سته مكاريش بن هه روه ها به راستى په روه ردگارت
 توله سينتيكى توندو تيژه. نايهت له م بارهيه وه نيچگار زوره، پاشان خواي گهره باسى به سوزى و
 چاوپوشى و دلوفانى و ليبوده يى خوى دهكات، كه له وانه يه هه ندى له و خهلكه له گومرايى لابات و
 شاره زاي بكات بؤ راسته پى و نه وانه يش كه كول نادهن و به رده وام ده بن له سهر خراپه و تاوان كردن له و
 پوژده دا كه مندا ل سهرى تييدا سپى دهكات و هه موو نافرته تيكي سك پر سكه كهى فري ده دات
 جه زه بهى سهختيان ده دا، ﴿بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَّنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْعِدًا﴾ به لام بؤ (سزادانى) نه وان
 كاتيكي ديارى كراو هه يه ناتوانن خويان لى پزگار بكن، پاشان خواي گهره ده فهرموويت: ﴿وَتِلْكَ
 الْقُرَى أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا﴾^۱ نه و شارانه يش كاتيكي كه دهستيان دايه ناهه قى كردن، قهرمان تيخستن،
 واته: قهرمان خسته گه له پيشينه كان له بهر لاسارى و خوانه ناسيان، ﴿وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا﴾^۲ بؤ
 له ناوبردنيان، كاتيكي ديارى كراومان دانا. بى زيادو كه م، واته: نيوه يش نهى بته رستان چاك بزائن كه
 چاره نووسى نيوه يش هر وهك نه وانه ده بيت، نه گهر به رده وام بن له سهر نه و خوانه ناسيه و بپوا نه كهن
 به و پيغه مبه ره كه به پريزترين و گهره ترين پيغه مبه ره، نيوه له وانه يى كه له پيشدا له ناوچوون به پريزترين
 لاي نيمه، كه واته له سزاو توله و هه په شهى خودا بترسن.

^۱ الفاطر (٤٥).^۲ الرعد (٦).

﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتْنِهِ لَا أُبْرَحُ حَتَّىٰ أَتْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقْبًا﴾ ٦٠ ﴿فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا﴾ ٦١ ﴿فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتْنِهِ إِنَّا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ ٦٢ ﴿قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَيْنِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا﴾ ٦٣ ﴿قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبِغُ فَأَرْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا﴾ ٦٤ ﴿فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا ءَاتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾ ٦٥

به سه رهاتى موسا پيغه مبهرو (خضرى) پياو چاك

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتْنِهِ لَا أُبْرَحُ حَتَّىٰ أَتْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقْبًا﴾ جارى موسا به و لاوه ی به رده ستی خو ی وت: من لیبراوم سه فهر بکه م تا ده گه مه شوینی گه یشتنی هه ردو دهریاکه، یان ماوه یه کی دووردیژ ده پۆم. هۆکاری نه و قسه ی که موسا وتی به لاوه که ی به رده ستی که ناوی یوشه یی کوپی نون بوو. نه وه بوو پیی وت: که عه بدیک له عه بده کانی خودا له شوینی گه یشتنی دوو دهریاکه دایه، هه ندی زانیاری لایه که نه واته: (موسا) هیچ زانیاریه کی نیه له باره یه وه، هه ز ده کات به پیکه ویت بو لای. وتی به لاوه که ﴿لَا أُبْرَحُ﴾ من لیبراوم و کول ناده م هه ر ده پۆم ﴿حَتَّىٰ أَتْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ﴾ هه تا ده گه مه شوینی گه یشتنی هه ردو دهریاکه ﴿أَوْ أَمْضِيَ حُقْبًا﴾ واته: با نه و ماوه یه ش پۆزگاریکی زوری پی بجیت. ئیبنو جه ریر (په حمه تی خوای لیبت) ده لیت: هه ندی له زانیانی زمانی عه ره بی وتوویانه: (الحقب) له زمانی قه یسیه کاندایه ک ساله^۱. پاشانیش ریوایه ت کراوه له عه بدولای کوپی عه مره وه وتوویه تی: (الحقب) هه شتا ساله^۲. موجهید ده لیت: هه فتا پایزه^۳. عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه بباسه وه ﴿أَوْ أَمْضِيَ حُقْبًا﴾ عه یامیک^۴. قه تاده و ئیبنو زه دیدش هه ر وایان کوتووه. ﴿فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا﴾ وه ختیك گه یشتنه نه و جه مسه ره ماسیه که یان له بیر چوو. مه سه له که س نه وه یه که موسا (سه لامی خوای لیبت) فهرمانیدا به لاوه که ماسیه کی خوئکراو هه لگرت و پیی وت: که ی ماسیه که ون بوو، نه و

^۱ الطبری (۵۶/۱۸).

^۲ الطبری (۵۶/۱۸).

^۳ الطبری (۵۶/۱۸).

^۴ الطبری (۵۷/۱۸).

^۵ الطبری (۵۷/۱۸).

پياوھى مەبەستمان لەو شوپنەدايە، پۆيشتن ھەتا گەيشتنە جەمسەرى دوو دەرياکە، لەویدا کانیک مەبوو پێيان دەوت (کانى ژيان)، لەوێ خەويان لیکەوت ماسیەکە پرشی ئەو ئاوھى بەرکەوت، لەناو سەبەتەکەدا کە بە یوشع بوو جولەجولێ دەست پێکردو لەناو سەبەتەکەدا ھەلبزیداو خۆى ھەلدايە ناو دەرياکە، کە یوشع خەبەرى بووھوھو ماسیەکە لەناو ئاوھەدا خەریک بوو دەپۆيشت وەك بەناو پێنگایەکدا بپوات وابوو ئاوھەکە لە دوايەوھ لەت دەبوو نەدەلکایەوھ بە یەکدا! بۆیە خواى گەورە فەرموویەتى: ﴿فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا﴾ ماسیەکەش بە ھەلبزوينیک خۆى گەياندە ناو دەرياکە. واتە: وەك تراویلکەى سەر زەمین. ئیبنو جورەيج ئەلێ: ئیبنو عەبباس ئەلێ: شوپنەوارەکەى وەك شوپنى بەردى لێ ھات. ^۱ محمدى کوپى ئیسماعیلیش لەئیبى عەباسەوھ ئەویش لەئوبەى کوپى کەعبەوھ گێراویەتیەوھ کە پێغەمبەر(ﷺ) کاتیک ئەمباسەى بۆگێرپانەوھ، فەرمووی: شوپنەوارى ماسى یەکە نەياندايەوھ لەیەك وەك تاقیک ئەینواند تاموسا گەرایەوھ و پێرەوى ماسى یەکەى بینى و ووتى: ﴿ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ﴾ ئەمە ئەوھى کەئیمە بەدوايدا دەگەپین. پاشان خواى گەورە دەفەرموویت: ﴿فَلَمَّا جَاوَزَا﴾ جا کاتیک تیپەرپین(لەو شوپنەى کە ماسیەکیان لەبیر چوو) لەبیرچوونەکەى داوھتە پال ھەردووکیان، ھەرچەندە یوشع لەبیری چووبوو، وەك ئەم ئایەتەى کە خواى گەورە فەرموویەتى: ﴿يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْلُؤُ وَالْمَرْجَاتُ﴾ ^۲ واتە: لە ھەردووکیان مروارى و مەرجان دەردەچوو، واتە: لە دەريا شیرینەکەو دەريا سوپرەکە (تفت)، بەلام پایەك لەو دوو پایە دەلێت: مروارى لە دەريا تفتەکە پەيدا دەبێت، کاتیک لەو شوپنەى کە پۆيشتن ماسیەکیان تیدا لەبیر چوو بە قوناغیک. ﴿قَالَ لِفَتَاهُ إِنَّا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ موسا بە بەردەستەکەى وت: لەم سەفەرە زۆر ماندوو بووین، خواردنەکەمان بۆ بینە، ﴿قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحَوْتَ وَمَا أَنْسِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَن أَذْكُرَهُ﴾ لاوھە وتى: دیت چۆن ماسیەکەم لەبیر چوو؟ دیارە شەیتان نەبھیشت وەبیرم بێتەوھ، بۆیە وتى: ﴿وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا﴾ ئەمیش وەك شتیك سەیر پێگەى دەریای گرتەبەر، ﴿قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ فَأَرْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا﴾ موسا وتى: ئیمەیش ئەوھمان دەویست، ئینجا بە شوپنى خۆياندا بەچاوگێران، گەرانەوھ. بەجێ پێى خۆيانداو شوپن پێکانیان کوپر بووھوھو نەمابوو، ﴿فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا

^۱ الطبري(۵۸/۱۸).^۲ الرحمن(۲۲).

ءَايَاتُهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿١٥﴾ ئەوسا توشىيان ھات بە توشى عەبدىك لە عەبدەكانى نىمەو، كە بەرەزەيى خۇمان خستبوو، زانىارىشمان لە خۇمانەو پىدابوو، ئەو عەبدە (خضر) بوو سەلامى خۆي لىبىت، ھەك فەرموودەي سەحىح ھاتووە لە پىغەمبەرى خواوہ (ﷺ) كە خزر بوو، بوخارى پىوايەتى كەردووە لە سەعیدى كوپى جوبەيرەو دەلىت: بە ئىبنو عەباسم وت: نەوفەلى بەكالى وا دەزانىت كە موساى ھاوہلى خزر (سەلامى خۆي لىبىت) ئەو موساى ھاوہلى نەوہى ئىسرائىل نى، ئىبنو عەباس دەلىت: درۆي كەردووە دوژمنى خوا، ئوبەي كوپى كەعب بۆي گىپراينەوہ (پەزاي خۆي لىبىت) دەلىت: كە گوئى لە پىغەمبەرى خوا بووہ (ﷺ) دەيفەرموو: (موسا ھەلسا و تارىكى دا بۆ نەوہى ئىسرائىل، پرسىاريان لىكرد: چ كەس زۆر زانايە؟ فەرمووي: من. خۆي گەورەيش گلەيى لىكرد لەبەر ئەوہى زانايەكەي نەگىپراينەوہ بۆ لاي خوا. خۆي گەورە ئاگادارى كرد. من عەبدىكم ھەيە لە جەمسەرى ھەردو دەرياكەدا لە تۆ زانترە. موسا وتى: ئەي پەروەردگارم چۆن دەتوانم پىي بگم؟ فەرمووي: ماسيەك لە گەل خۆت ھەلدەگري و بىخە ناو سەبەتەيەكەو لە ھەر شوينىكدا ماسيەكەت ون كرد، ئەو ئەو كەسە لە وىيە، ماسيەكى ھەلگرت و نايە ناو سەبەتەيەك و دەرچوو، لاوہكەيشى لە گەلى خۆي برد كە يوشەي كوپى نون بوو (سەلامى خۆيان لىبىت) ھەتا ئەو كاتەي كە گەيشتنە لاي بەردەكە و سەريان خستە سەري و خويان لىكەوت، ماسيەكە كەوتە جۆلەجۆل لە ناو سەبەتەكە ھاتە دەرەوہ و كەوتە دەرياكە، پىگاي خۆي گرتەبەرو دەرياكەي دەبى و ھەك وشكانى دەبى، خۆي گەورە ئاوہكەي گرت و بۆ ماسيەكەي وەستاند و نەدەپۆيشت و ھەك تاقىكى لىكرد، كاتىك موسا (سەلامى خۆي لىبىت) ھەلسا ھاوہلەكەي لە بىري چو و ھەوالى ماسيەكەي بداتى (كە نەماوہ) پۆژو شەويك پىيان كرد، لە پۆژى دوايدا موسا وتى بە لاوہكە: ﴿ءَايُنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ موسا ھىچ ماندووبوونىكى پىوہ ديار نەبوو ھەتا لەو شوينەي كە خوا فەرمانى پىي كرىو تىپەپى. بەردەستەكەي پىي وت: ﴿أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْتَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَيْنَاهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ، وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا﴾ ماسيەكە ئاوہكەي لەت دەكرد و ھەك خۆي لى نەدەھاتەو، موسا بەردەستەكەيش سەريان سورمابوو، ﴿قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبِغُ فَأَرْتَدَّا عَلَىٰ ءَانَارِهِمَا قَصَصًا﴾ وتى: بە شوين پىي خوياندا گەپانەو ھەتا گەيشتنەو لاي بەردەكە، لە پىر چاويان كەوت بە پىاويك پۆشاكيكى لە خۆيەو پىچابوو، موسا سلاوي لىكرد، خزر وتى: لەم سەر زەمينەي تۆدا سەلامەتى كواھەيە؟ وتى: من موسام، وتى: موساى نەوہى ئىسرائىل؟ وتى: بەلى، جا وتى: من ھاتووم بۆ لاي تۆ تا ئەو زانستەي فيركراوي منيش ھەك خۆت پايىنى، ﴿قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ وتى: تۆ ناتوانى ھەركيز لە گەل

من دهر بهری و خو بگری. نهی موسا من خودا له زانیاری خوئی هندی زانیاری فیترکردوم تو نایزانی،
وه تویش خودا له زانیاری خوئی هندی زانیاری فیترکردوی من نایزانی، موسا وتی: ﴿قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ
شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا﴾ نه گەر خودا حەز بکات، به خۆپاگری ده مبینی و هیچ ناهەرمانیه کت
ناکه م، خزر پیی وت: ﴿فَإِنْ أَتَبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا﴾ نه گەر شوینم که وتی،
هیچ شتیکم لی مه پرسه، ههتا خۆم دهر باره ی باست بۆ ده که م، دهر چوون و به که نار دهریا که دا
ده پویشن، که شتی که تیپه پی، قسه یان له گه ل کردن تا هه لیان گرت، خزریان ناسی و هه لیان گرت به بی
ئه وه ی هیچیان لی وهر گرن، کاتی که سواری که شتی که بوون، هه ر گه یشتنه ناوی خزر له وحیکی له
له وحه کانی که شتی که لی کرده وه و هه لی که ند، موسا پیی وت: به بی ئه وه ی داوای هیچیان لی که ن
سواریان کردین، که چی تو په لاماری که شتی که یانت داو کونت تی کرد تا خه لکه که ی نوم بکه ی له
ئاودا، به راستی کاریکی خراپت کرد، ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ وتی ئاخر من به تو م
نه وت: تو ناتوانی له گه ل مندا خو پاگری؟ ﴿قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا﴾
وتی: ئه مه ی له بیرم چو لیم ببورده و نۆر به گران لیم مه گره، ده لیت: پیغه مبه ری خوا (ﷺ)
فه رموی: (یه که مجار موسا که پرسى له بیرى چو بوو). وتی: چۆله که یه ک هات و له ته نیشت که شتی که
نیشته وه، دهنوکی یا دوو دهنوکی دا له دهریا که، خزر به موسای وت: نه ندازه ی زانیاری من و تو له چاو
زانیاری خودا دا مه گین وه که م کردنه وه ی (ئه م ئاوه یه) ئه م چۆله که یه له م دهریا یه که می کرده وه
پاشان له که شتی که هاتنه دهر وه، وه ختی که له که نار دهریا که دا ده پویشن خزر مندا لیکی بیی له گه ل
مندا لاندایری ده کرد، خزر سه ری گرت و سه ری هه لکیشا و کوشتی، موسا پیی وت: ﴿أَقْنَلْتُ نَفْسًا زَكِيَّةً
بِفَيْرٍ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتُ شَيْئًا تُكْرَهُ﴾ چۆن گیانیکی پاکت کوشت که بی ئه وه ی که سی کوشتی بیت؟ کاریکی
نۆر نابه جیت کرد. ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ وتی: نه موت ناتوانی له گه ل من
هه لکه ی. وتی: ئه م جاره یان توندتر بوو قسه کانی له جاری یه که م. ﴿قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا
تُصَحِّحْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا﴾ ٧٦ ﴿فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أُنْيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوهُمَا
فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَاقَامَهُ، قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ وتی: نه گەر پاش ئه م جاره
هیچ شتیکم له تو پرسى، هاوپییه تیم مه که و هیچ گله یشت لی ناکه م، دیسان پویشن، هه تا گه یشتنه
خه لکی شاریک، خواردنیان لی داوا کردن، پازی نه بوون خواردنیان بده نی، دیواریکیان له وی چاو
پی که وت، خه ریک بوو ده تلایه وه (خزر) راستی کردوه، موسا وتی: نه گەر داوات بکردایه کرئی ئه م

کارهت وهرده گرت، خزر پیی وت: ﴿قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِأَوَّلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾^۱
 نهوا له یه کتر جیاده بینه وه، وایستتا نهیئی نهو پروداوانهت بۆ باس ده کهم، که نه تده توانی خو بگری.
 پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرموی: (پیماں خوش بوو موسا خوی بگرتایه، هتا خدا به سه رهاته که یانی
 بۆ باس ده کردین). سه عیدی کورپی جوبه یر ده لیت: ئیبنو عه بیاس نه م ئایه تانه ی به م شیوه یه
 ده خوینده وه (وكان امامهم ملك يأخذ كل سفينة صالحة غصبا، واما الغلام فكان كافرا وكان ابواه
 مؤمنين).^۲ پاشان بوخاریش هر بهو شیوه یه پیوایه تی کردوه نه مه یشی تیدا باس کردوه. موسا
 ده رچوو کوره لاهه کیش (یوشه عی کورپی نونی) له گه لدا بوو ماسیه که یشیان پی بوو، هتا گه یشتنه
 به رده که، له لای به رده که دا دانیشتن، موسا سه ری داناو خه وت. ده لیت: له ناو به رده که دا کانیه ک (عین)
 مه بوو پیی ده وترا ناوی ژیان (الحياة)، ناوه که به ری هر شتیک بکه وتایه مه گین زیندوو ده بووه وه، ناوی
 نهو کانیه به ری ماسیه که که وتو دهستی کرده جولّه جولّو له سه به ته که مه لّبزواو چوو نه ناو ده ریاکه،
 کاتیک که موسا له خه وه لسا به به رده سه ته که ی وت: ﴿ءَاِنَّا غَدَاءَنَا﴾^۳ ئیتر مه موو فرموده که ی
 باسکرد که چوله که که له که ناری که شتیه که وه نیشته وه و ده نوکی کرد به ناو ده ریاکه داو خزر وتی به
 موسا: زانیاری منو توو مه موو دروستکراوه کانی تریش له چاو زانیاری خودادا مه گین به نه ندازه ی نوqm
 بوونی نهو چوله که یه (له ده ریاکه دا) پاشان فرموده که ی به ته واوی بهو شیوه یه باس کرد.^۴

﴿قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا﴾^۵ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا^۶ وَكَيْفَ
 تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا^۷ قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا^۸ قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي
 فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا^۹

گه یشتنی موسا و خزر به یه ک و هاو پییه تی کردنی موسا له گه ل خزر دا

خوای گه وره باسی قسه و به سه رهاتی موسا ده کات که داوای کرد لهو پیاوه زانایه (که خزر بوو)
 خوا نهو پیاوه ی که تایبه تمه ندی کردبوو به زانیاریه که وه که موسا هیچی لی نه ده زانی وه ک چۆن
 موسایشی شاره زا کردبوو له زانیاریه کدا که نه یدابوو به خزر، ﴿قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ﴾ موسا پیی
 وت: ناخو ده توانم دوات که وم، داوایه کی پر سۆزو میهره بانی بوو، نه ک به شیوه ی فرماندان
 به سه ریداو ناچار کردنی، داوای خویندکاریش هر ده بیت بهو شیوه یه بیت له زانا، ﴿عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا

^۱ فتح الباری (۸/۲۶۲).

^۲ فتح الباری (۸/۲۷۶).

عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿١﴾ لهو زانسته ی که فیترکراوی منیش وهك خوت پایینی، به هوی نهو زانسته وه کاروباره کانم به جی بینم له زانستی به سوودو ناکاری چاک، ﴿قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ ﴿٢﴾ تو هه رگیز ناتوانی له گهل مندا خورابگری، له بهر نهو کارانه ی من دهیکم که دزایه تی هه یه له گهل نهو به یامه ی تودا، چونکه من هه ندی زانیاریم لایه خودا فیتری کردووم، خوا توی فیتر نه کردووه، تویش هه ندی زانیاریت لایه خودا فیتری کردووی، خودا منی فیتری نهو زانیاریه نه کردووه، هه ر یه کیك له منو توش خودا نه رکیکی داوه به سه رییدا، له نه رکی هاوه له که ی ناچیت، تو ناتوانی هاوپپیه تی من بکه ی، ﴿وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا﴾ ﴿٣﴾ تو چون خوت دهگری له سه ر شتیك که له پازو نهینی نهو شته ناگادار نیت، من ده زانم تو ناره زایی ده رده بپی لهو شتانه ی که به لاتوهه گرانه ده کریت، به لام تو لهو حکمه ت و به رژه وه ندیه نهیینه ناگادار نیت، که من ناگادارم لی و تو نایزانی. ﴿قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا﴾ ﴿٤﴾ موسا وتی: نه گهر خوا مه یلی لیبت به خورابگری ده مبینی و ههچ نافه رمانیه که ت ناکه م، له سه ر نهو کارانه ی ده یبینم ده یکه ی و له ههچ شتیكدا بی گویت ناکه م، نا له ویدا خزر مه رجی له سه ر دانا، ﴿قَالَ فَإِنْ أَتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا﴾ ﴿٥﴾ وتی: نه گهر شوینم که وتی، ههچ شتیکم لی مه پرسه، هه تا خوم ده رباره ی باست بۆ ده که م، پیش نه وه ی تو پرسیارم لی بکه ی.

﴿فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْنَاهَا لِنُفِّقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا﴾ ﴿٦﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ

إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٨﴾

به سه رهاتی کون کردنی که شتیه که

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْنَاهَا لِنُفِّقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا﴾ ﴿٩﴾ پویشن تا هه ردو سواری که شتیه ک بوون کونی تی کرد، وتی: هه ر بۆیه کونت کرد خه لکه که ی له ناو نوqm بکه ی؟ کاریکی ناشیرینت کرد، خوای گه وره لی ره دا باسی موسا و هاوه له که ی خزر ده کات که هه ردوکیان پویشن پاش نه وه ی پیکه وتن که هاوپپیه تی یه کتر بکه ن. خزر مه رجی له سه ر موسا دانا که نابیت پرسیار ی لهو شتانه لی بکات که لی پازی نیه هه تا خوی بوی باس ده کات و پوونی ده کاته وه بوی، سواری که شتیه که بوون، لهو فه رمووده ی پیشه وه دا باسمان کرد که چون سواری نهو که شتیه بوون خه لکی ناو که شتیه که خزیان ده ناسی، بی نه وه ی کرپی لی وه رگرن هه لیان گرتن، وهك پیزلینانیك له خزر، کاتیك که شتیه که که وته پی له ناو ده ریا که دا که وته ناو شه پۆلی

ده ریا، خزر مه لساو کونی تی کرد، له وحیک له له وحه کانی ده رمینا و پاشان پینه ی کرد، موسا خوی بۆ نه گیرا و ناره زایی خوی ده ربی له و کاره ی که کردی. وتی: ﴿أَخْرَقَهَا لِنُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا﴾ کاریکی ناشیرینت کرد، مواهید ده لیت: (منکرا) واته: ناپه سه ند. ^۱ قه تاده ده لیت: (منکرا) واته سه یرو سه مه ره. ^۲ ئا له و کاته دا ئیتر خزر نه و مه رجه ی له سه ر موسای دانا بوو، وه بیری هی نایه وه: ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ وتی: ئایا پیم نه وتی: تو ناتوانی له گه ل مندا خورابگری؟ واته: نه و کاره ی کردت به ویستی خۆت بوو، نه ویش یه کیك له و شتانه یه که به مه رجم دانا له گه لئاندا، که ناره زایی ده رنه بری لیم تییدا، چونکه تو له نهینی نه و شته ئاگادار نیت. نه مهیش به رژه وه ندیه کی تره که تو نایزانی. ﴿قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عَسَىٰ أَمْرًا﴾ موسا وتی: له مه ی که له بیرم چو لیم ببووره و زۆر به سهخت لیم مه گره. واته: ته نگم لی مه لمه چنه و زۆر گرانی مه که له سه رم، بۆیه له پیشه وه له فه رموده یه کدا باسما ن کرد که پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فه رموی: (یه که م جاری موسا له بیرچونه وه بوو). واته: که ناره زایی ده ربی له و کاره ی خزر کردی (سه لامی خوی لیبت).

﴿فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقْتَلْتَنِي بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا﴾ (۷۶) قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَّكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا (۷۷) قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَحِّحْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا (۷۸) به سه رهاتی کوشتنی کوره لاوه که

خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿فَانْطَلَقَا﴾ دوا ی نه وه به بری که وتن، ﴿حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ﴾ واته: تووشی مندالکی بچوک هاتن و خزر ده موده ست کوشتی، له پیشه وه باسما ن کرد که نه و منداله له گه ل مندالی دییه که له و دیهاتانه دا سه رگه رمی یاری کردن بوو له گه ل هاوه له کانی، له مه موویان چاکترو جوانترو پوو خسار شیرینتر بوو، کاتیك موسا نه و به سه رهاته ی بینی، زیاتر بیزاری خوی ده ربی له وه ی پیشو زیاتر، خیرا وتی: ﴿أَقْتَلْتَنِي بِغَيْرِ نَفْسٍ﴾ واته: چون گیانیکی پاکت کوشت که هیشتا بالغ نه بووه و هیچ تاوانیکی نه کردوه، ﴿بِغَيْرِ نَفْسٍ﴾ بی نه وه ی به لگه یه که مه بییت بۆ کوشتنی یان نه و که سیکی کوشتیبت، ﴿لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا﴾ واته: کاریکی زۆر خراپت کردوه، ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَّكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ وتی: پیم نه وتی تو ناتوانی له گه ل من خورابگری. دیسان جهختی کرده وه

^۱ الطبری (۷۲/۱۸).^۲ الطبری (۷۲/۱۸).

له سه ر قسه که ی پیشووی خوی و وه بیری موسای هیئایه وه که ناتوانیت له که لی بمینیتته وه. بویه موسا پیغه مبه ر (سه لامی خوی لی بیت) پی و ت: ﴿إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَحِّحْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا﴾ یانی نه که جاریکی ترپر سیارم لیکردی نه وه هاورییه تیم مه که ، به راستی توله لای من بیانوی ته واوت مه یه ۰۰۰ نیتر هاوپییم مه که پاش نه م گله یی یه ک له دوی یه کانه ت، منیش هیچ گله یی له تو ناکه م. نیبنو جه ریر پیوایی کردوه له نیبنو عه عباسه وه، له نوبه یی کوری که عبه وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) وه ختیک ناوی که سیکی بهیئایه و دوعای بو بکردایه له پیشه وه به خویه وه دهستی پیکرد، پوزتکیان فهرمووی: (په حمه تی خوا له نیعه و له موسایش نه گه ر له گه ل هاوه له که ی مه لی کردایه شتی سهیری ده بیینی، به لام وتی: نه گه ر دوی نه مجاره هه ر پر سیاریکم لی کردی هاوه لیم مه که و هیچ گله یه کت لی ناکه م).^۱

﴿فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَلْيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ، قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ۝۷۷﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِمَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ۝۷۸﴾

به سه رهاتی راستکردنه وهی دیواره که

خوی که وره باسی موسا و خزر ده کات و ده فهرموویت: ﴿فَانْطَلَقَا﴾ واته: دیسان جاریکی تر دهستیان به رویشتن کرده وه، ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَلْيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ﴾ واته: هه تا گه یشتنه خه لکی شاریک. نیبنو جه ریر پیوایه تی کردوه له نیبنو سیرینه وه ده لیت: نه و شاره، شاری نیله بووه.^۲ وه له فهرمووده شدا هاتووه: (هه تا کاتیک که گه یشتنه خه لکی شاریک که زورنامه رد بوون).^۳ واته: به خیل بوون، ﴿اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ﴾ واته: داوای خواردنیان لی کردن، میوانداریان لی نه کردن، دیواریکیان چاو پی که وت خه ریک بوو ده پوخا، لیژده دا ویست و توانای داوه ته پال دیواره که به شیوه ی نیستیعاره چونکه ویست له ناو دروستکراوه کاندای به مانایخواربوونه وه دی، (انقض) ه ش یانی خه ریک بوو داکه وی، ﴿فَأَقَامَهُ﴾ واته: راستی کرده وه ولاریه که ی نه هیشت. له پیشه وه له فهرمووده یه کدا باسمان کرد که (خزر) به دهستی

^۱ الطبري (۷۷/۱۸).

^۲ الطبري (۷۸/۱۸).

^۳ أحمد (۱۱۹/۵)، فهرمووده یه کی سه حیحه.

خواریه‌کی راکرت و لاریه‌کی نه‌هیشته نه‌میش موعجیزه‌یه ک بوو له‌سه‌ر ده‌ستی (خز) دا روویدا. نا له‌و کاته‌دا موسا پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای لی بیته) وتی: ﴿لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ واته: نه‌گه‌رمه‌یلت لی‌بووایه کریت له‌سه‌ر وهرده‌گرت. له‌به‌رنه‌وه‌ی نه‌وانه میوانداریان له‌ ئیمه نه‌کرد، ده‌بوو تویش به‌ خورایی کاریان بو نه‌کی، ﴿قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ﴾ (خز) وتی به‌ پیغه‌مبه‌ر موسا (سه‌لامی خوای لی بیته): تو به‌ مهرجت گرت له‌ کاتی کوشتنی کوره‌ بچوکه‌که‌دا نه‌گه‌ر جاریکی تر پرسپارت لی کردم له‌ باره‌ی هر شتیکی تره‌وه‌ هاوپییم نه‌بی. نه‌وا ئیتر له‌ یه‌کتری جیاده‌بینه‌وه، ﴿سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ﴾ وائیتا نه‌ینی نه‌و پووداوانه‌ت بو باس ده‌که‌م ﴿مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾ واته: که‌ تو نه‌ت توانی خو بگری له‌سه‌ری.

﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ

غَضَبًا﴾

مانای کون کردنی که‌شتیه‌که‌

نه‌مه‌ مانای کونکردنی نه‌و که‌شتیه‌که‌ که‌ موسا (سه‌لامی خوای لی بیته) لیی بووه‌ موشکیله‌و بیزاری خوی ده‌رپی له‌ کون تیگرنی، خوای گه‌وره‌ (خز) ی له‌ نه‌ینی‌که‌ی ناگادار کردبوو، (خز) وتی: وه‌ک خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموویت: ﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ﴾ که‌شتیه‌که‌ می‌خه‌لکیکی هه‌زار بوو، له‌ناو ده‌ریادا کاریان ده‌کرد، ویستم‌عه‌یبداری بکه‌م، پاشایه‌ک له‌ویدا بوو لی‌یانه‌وه‌ دوور نه‌بوو، ﴿يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَضَبًا﴾ واته: هه‌موو که‌شتیه‌ چاکه‌کانی داگیر ده‌کرد، بویه‌عه‌یبدارم کرد هه‌تا پاشا وازی لی بینیتو خاوه‌نه‌ هه‌زاره‌کانی سوودی لی وهرگرن، که‌ هیچ شتیکی تریان نه‌بوو پیی سوودمه‌ند بن جگه‌ له‌و که‌شتیه‌، وتراوه: خاوه‌نه‌کانی نه‌و که‌شتیه‌ هه‌تیو بوون.

﴿وَأَمَّا الْفُلُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهَقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾ (۸۰) فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا

مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا﴾ (۸۱)

مانای کوشتنی کوره‌بچکوله‌که‌

ئیبینو جه‌ریر زیوایه‌تی کردوو له‌ ئیبینو‌عه‌بباسه‌وه‌ له‌ ئوبه‌ی کوپی که‌عه‌وه‌ له‌ پیغه‌مبه‌ری خواوه‌ (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (نه‌و منداله‌ی که‌ (خز) کوشتی له‌ پوژی مۆرکردندا نوسرابوو که‌ خوانه‌ناسه‌).^۱

بۆيە خىواي گه ورده ده فەرموئيت: ﴿وَأَمَّا الْفُلُكُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا﴾^۱
 واتە: كۆپرە بچكۆلەكە بابو دايكى خاوەن باوەر بوون، ترسانين كە زۆريان پى بيئى و لە فەرمانى خودا
 دەربچن و ببەنە خوانەناس، واتە: خوشەويستى كۆپرەكەيان و ايان لى بكات وەك ئەو دەست بەدەنە
 خوانەناسى، قەتادە دەلئيت: بابو دايكى زۆر كەيف خوش بوون پىي كاتىك كە لە دايك بوو، زۆريش
 دل گران بوون كاتىك كە كۆژرا، خو ئەگەر بەمايە دەبوو هۆى لەناوچوونى هەردووکیان سا با مەردم
 پازى بن بە برپيارى خوا، چونكە برپيارى خوا بۆ خاوەن باوەر لەوشتەدا كە پىي ناخوشە چاكتره بۆى
 لەوشتەدا كە پىي خوشە.^۲ وە لە فەرموودەى سەحيحدا هاتوو: (خودا هیچ برپيارىكى نەداوە لە
 برپيارەكانى بۆ خاوەن باوەر مەگين ئەو برپيارەبوئەو چاكتره).^۳ خىواي گه ورده لە ئايەتتىكى تردا
 فەرموويه تى: ﴿وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾^۴ واتە: وە دەگونجيت شتەكتان پى ناخوش
 بيت و باش بيت بۆتان. وە لێره دا دەفەرموئيت: ﴿فَارَدْنَا أَنْ يُبَدِّلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِمَّا زَكَّوْهُ وَأَقْرَبَ رَحْمًا﴾^۵
 واتە: ئيمە ويستمەن (پەرورەدگارەيان) بە منداللىكى دل پاك و زۆر بە سۆز بۆيان قەرەبوو بكاتە وە. واتە:
 منداللىك كە پاكترو چاكتريت لەئەو بابو دايكىشى بە سۆزتر بن بۆى لەوى تر. ئەمە قسەى ئيبينو
 جورەيجە.^۶

﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ

صَبْرًا ﴿٨٢﴾

مانای راست کردنه وهی دیواره که به بی کرى و مرگرتن

خىواي گه ورده ده فەرموئيت: ﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا﴾^۱
 واتە: دیواره كە هى دوو كۆپى هەتیو بوو لەو شارەدا لە ژێر ئەو دیواره دا گەنجینه یەك هەبوو، سەر
 بهوان بوو. ئەم ئایەتە بەلگە یە لەسەر ئەوهى كە (دیهات) یش بە شار ناو دەبریت، چونكە خىواي گه ورده
 لە پێشەوه دەفەرموئيت: ﴿حَقَّ إِذَا أَنبَأَ أَهْلَ قَرْيَةٍ﴾^۲ واتە: هەتا گەيشتنە لای خەلكى شارىك (لەو

^۱ الطبري (۸۶/۱۸).

^۲ أحمد (۱۱۷/۳)، فەرموودە یەكی سەحيحە.

^۳ البقرة (۲۱۶).

^۴ الطبري (۸۷/۱۸).

^۵ الكهف (۷۷).

کاته دا برسییان بو. وه لیږه یشدا ده فەرموویت: ﴿فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ﴾، وهك له نایه تی
 تریشدا فەرموویه تی: ﴿وَكَانَ مِنْ قَرَبِهِ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْنِكَ الْقَيِّ أَخْرَجَكَ﴾^۱ واته: وه (خه لکی) زور شار
 بوون که به هیتر بوون له (خه لکی) مه که که تویان دهر کرد. وه فەرموویه تی: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا
 الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ﴾^۲ واته: وتیان بوجی نه م قورئانه نه نیردراوه ته خواره وه بؤ پیاویکی
 گهره ی (ناودارو دارا) له م دوو شاره (مه که و طائف). مانای نایه ته که ش نه وه یه، له بهر نه وه نه م
 دیواره م راست کرده وه چونکه مالی دوو منداله مه تیوبوو له و شاره داو گنجینه یه کی له ژیرد ابوو که
 سر به نه وانه. عیکریمه و قه تاده که سانی تریش وتوویانه: له ژیر نه و دیواره دا سامانیکی شاروه
 مه بوو بؤ نه وان ده گه رایه وه.^۳ له نایه ته که شه وه وا دهرده که ویت. ئیبنو جهریریش هه مان پای
 مه لبراردوه، ﴿وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا﴾ واته: باوکیشیان له پیاو چاکان بوو، نه مه به لگه یه له سر
 نه وه ی که پیاوی چاک مال و مندالی ده پاریزیت و له خیرو به ره که تی عیباده که پیدا به شدارن له دنیا، و
 له پوژی دوا یشدا بویان ده پارینه وه و پله کانیشیان بهرز ده کریته وه بؤ پله به رزه کانی به هشت، بؤ
 نه وه ی چاوی پییان پووناك بیته وه وهك له قورئان و فەرمووده ی پیغه مبهردا (ﷺ) هاتوه. سه عیدی
 کوپی جوبه یر ده لیت: له ئیبنو عه بیاسه وه: ده لیت: به هوی چاکی باوکیانه وه نه وان
 پاریزد او بوون، که چی باسی چاکی خویان نه کراوه!^۴ پاشان خوی گهره ده فەرموویت: ﴿فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ
 يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا﴾ واته: په روه ردگارت ویستی نه و دوو منداله گهره ببنو
 گنجینه که یان دهر بینن، لیږه دا ویسته که به ته نیا دراوه ته پال خوی گهره، چونکه گهره بوونیان
 تاده که نه بالغ بوون له توانای هیچ که سیکدا نیه غه یری خوی گهره. به لام له باره ی منداله که وه
 ده فەرموویت: ﴿فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً﴾ وه له باره ی که شتی که وه ده فەرموویت:
 ﴿فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا﴾ والله أعلم.

^۱ محمد (۱۳).^۲ الزخرف (۳۱).^۳ الطبری (۹۰/۱۸).^۴ الطبری (۹۰/۱۸).

^۵ دیاره له ژیر روشنایی نه مه دایه که زانایان له باسی (قه ده روقه زا) دا باسی سی مه یدان و سی جوز (نیراده) نه که ن، هی
 خوا و هی عه بد و هاوبه شیکیش له نیوان عه بدو خوا دا (أردت، اردنا، اراد الله) (وه رگیت)

خوای گه ورده ده فرموویت: ﴿رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُمْ عَنْ أَمْرِي﴾ واته: ره حمه تیک بوو له پره وردگار ته وه، من له خومه وه نه و کارانه م نه کردوه. واته: نه وه ی من کردوومه له و سی حاله ته دا، ته نیا له به زه یی خودا وه بووه (له وه ی که باس کرا له خاوه نه کانی که شتی که و باب و دایکی منداله که و دو مندالی پیاو چاکه که) هیچی له وانه له خومه وه نه مکردوه، به لکو فرمانم پیدراوه و کردوومه، نه م نایه ته به لگهی نه و که سانه یه که و توویانه (خزر) پیغمبر بووه (سه لایمی خوای لی بیت) له گه ل نه و نایه ته ی که له پیشه وه باسما ن کرد که خوای گه ورده ده فرموویت: ﴿فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا ءَاتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا﴾^۱ واته: جا بهنده یه که له بهنده کانی نیمه یان دی که له لایه ن خومان وه ره حمه تمان پی دابوو شاره زاشما ن کردبوو له زانیاری تاییه تی خومان. زوریکیش له زانیان و توویانه: پیغمبر نه بووه به لکو دوستیکی خودا بووه والله اعلم.

هوئی ناوانانی به (خزر)

نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه بو هوره یروه (ره زای خوای لی بیت) نه میش له پیغمبر وه (ﷺ) له باره ی خزر وه که فرموویه تی: (بویه ناوانرا وه به (خزر) چونکه له سر گیایه کی سپی وشک دانیشتبوو، کاتیکی زانی گیایه که له ژیریدا ده جولیت و سه وز هه لگه را وه).^۲ له عه بدوره زاقیشه وه جاریکی تر پیوایه تی کردوه.^۳ وه له سه حیجی بوخاریشدا هاتوه له هه ممامه وه له نه بو هوره یروه که پیغمبر ی خودا (ﷺ) فرموویه تی: (بویه ناوانرا وه (خزر) چونکه له سر فره وه یه که دانیشتوه کاتیکی زانی فره وه که ده جولیت و سه وز هه لگه را).^۴ لیړه دا مه به ست له (فره وه) پوشی پوه که که کاتیک دروینه نه کریت و وشک نه بیت وه. نه مه قسه ی عه بدوره زاقه.^۵ و تراویشه مه به ست به و فره وه پوه ی زه مینه. ﴿ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾ واته: نه مه نه وه بوو که تو نه ت توانی خو پاکری تاپیتی بلیم و توش بیزانی، کاتیک که تی گه یاندو شته کانی بو پوون کرده وه و گومانه که ی نه میشت و تی: ﴿مَا لَمْ تَسْطِعْ﴾ به لام له پیش نه وه دا له بهر نه وه ی زور به لایه وه گران و

^۱ الکھف (۶۵).

^۲ أحمد (۲/۳۱۲)، فرموده یه کی سه حیجه.

^۳ أحمد (۲/۳۱۸)، فرموده یه کی سه حیجه.

^۴ فتح الباری (۶/۴۹۹).

^۵ أحمد (۲/۳۱۸).

گه وړه بوو پیی وت: ﴿سَأْنَبْتُكَ بِنَاوِيلٍ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا﴾ گرانی به گران و ناسانی به ناسان وه لّام دایه وه. وهك خوای گه وړه ده فهرموویت: ﴿فَمَا اسْتَطَعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ﴾ واته: نه یان ده توانی سرکه ون بو سره وهی، ﴿وَمَا اسْتَطَعُوا لَهُمْ نَقَبًا﴾ وه نه یان ده توانی کونیشی تی بکن، نه مه له سرکه وتن گرانتره. هه ریه که یان چوّن شیاوه به و پییه وه لّام دراو ته وه و گونجاو له گه لّ ماناو ده سته واژه که شدا والله أعلم. نه گه ر و ترا نه ی نه و لاوه ی له گه لّ موسا پیغه مبه ردا بوو (سه لامی خوای لی بیت) چی به سره هات که له پیشه کی به سره هات که دا له گه لی بوو، پاشان باسی نه ما؟ وه لّام بو نه و پرسیاره نه وه یه: مه به ست له و باسه به سره هاتی موساو (خز) ه و نه وه ی له نیوانیاندا پرویدا، لاوه که شوینی نه و که وتبوو، له فهرمووده پیشووه کاندا باسی هاتووه له فهرمووده ی صه حیحو غه یری صه حیچیشدا، که ناوی یوشعی کوپی نون بووه که له ناو نه وه ی نیسرائیلدا دوا ی موسا (سه لامی خوای لی بیت) ماو ته وه وکار وباریانی گرتوه ده ست.

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا﴾ ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَءَاتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

سَبِيًّا ﴿٨٤﴾

به سره هاتی (زولقه پنه ین)

خوای گه وړه ده فهرموویت به پیغه مبه رکه ی (ﷺ): ﴿وَيَسْأَلُونَكَ﴾ واته: پرسیارت لی ده که ن نه ی موحه مه د (ﷺ): ﴿عَنِ الْقَرْنَيْنِ﴾ واته: له باره ی زولقه پنه ینه وه چوّن بووه؟ ﴿قُلْ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا﴾ واته: بیژه: له باره ی زول قه پنه ینه وه شتیکتان بو باس ده که م. له پیشه وه باسمان کرد که خوانه ناسانی مه که ناریدیان بو لای نه هلی کتیب که لییان بیرسن چی له پیغه مبه ر (ﷺ) بیرسن بو نه وه ی تا قی بکه نه وه، نه وانیش وتبوویان: پرسیار ی نه و پیاوه ی لی بکن که گه پوکیک بووه له سر زه میندا نه وه کی بووه، وه له باره ی نه و لاوانه شه وه پرسیار ی لی بکن که نازانری چیان به سره هاتو له باری پوحیشه وه پرسیار ی لی بکن. نه وه بوو سوره تی (الكهف) هاته خواره وه.

زولقه پنه ین خاوه نی ده سه لاتیکی مه زن بوو

خوای گه وړه ده فهرموویت: ﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ﴾ واته: کردمانه خاوه ن ده سه لاتیکی گه وړه و هه رچی پاشاکان پیویستیان پیی بیت بؤمان ره خساند له ده سه لاتو له شکرو که لوپه لو که ره سه ی جهنگی و که مارودان، بویه بووه خاوه ن ده سه لات له پوژمه لاتو پوژئاوای سر زه میندا، ولاتان هه موو چوونه ژیر ده سه لاتی و گشت پاشاکان سه ریان بو دانه واند، که لانی عه ره بو عه جه م هه موو خزمه تیان ده کرد، بویه هه ندی وتوویانه: له بهر نه وه پیی ده لّین زولقه پنه ین، چونکه که یشته و ته نه مسه رو

نەوسەری خۆریانی خۆرهلەلات و خۆرئاوا، ﴿وَأَنبَتْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا﴾ واتە: هەموو ھۆکارێکمان خستە بەردەستی، ئیبنو عەبباس و موحامید و سەعیدی کۆپی جوبە یرو عیکریمە و سودی و قەتادە و زەححاک و کەسانی تریش دەلێن: واتە: زانستی ھە موو شتیکیان پێدا، ھەر ھەما^۱ قەتادە دەلێت: ﴿وَأَنبَتْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا﴾ واتە: لە شوینەکانی سەر زەمین و پێگاکانی شارەزaman کردبوو.^۲ خوای گەرە لە بارە ی بەلقیسیشەو (بلقیس) فرمویەتی: ﴿وَأَوْتَيْتَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ﴾ واتە: کە ھەموو شتیکی (پادشایەتی) پی دراو. واتە: ئەو ی پادشاگان بوویان بەلقیسیشی پی درابوو، زولقەرەینیش ھەر وابوو خودا ھۆکارەکانی بۆ ئاسان کردبو کە ئەو کیشوەر و ولات و ناوچانە ی لەسەر زەمیندا پی داگیر بکات، دوزمنانی تیکشکاندو پاشاکانی ھەمووخەفە کردو بپەرستانیشی زەلیل کرد، ھەموو شتیکی پێدرابوو، لە وشتانە ی یەکیکی وەکو ئەو پێویستی پی ھەبوو واللہ اعلم.

﴿فَأَنبَع سَبَبًا﴾ ۸۵ ﴿حَقَّ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا﴾ ۸۶ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نَعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ۸۷ ﴿وَأَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنَىٰ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا﴾ ۸۸

پۆشتن و گەیشتنی بە خۆرئاوا

خوای گەرە دەفرموویت: ﴿فَأَنبَع سَبَبًا﴾ واتە: بە شوین مەبەستدا چوو، ئیبنو عەبباس دەلێت: مەبەست بە (السبب) واتە: نشینگە.^۳ موحامید دەلێت: ئەو نشینگە یە گرته بەر کە لە نیوان پۆرهلەلات و پۆرئاوادابوو.^۴ وە لە پێوا یە تیکیترا لە موحامیدەو دەلێت: ﴿سَبَبًا﴾ پێگایەکی لەسەر زەمیندا گرته بەر.^۵ قەتادە دەلێت: نشینگە و شوینە دیاردەکانی زەمینی گرته بەر.^۶ خوای گەرە دەفرموویت: ﴿حَقَّ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ﴾ واتە: پێگایەکی گرته بەر ھەتا گە یاندیە دوورترین شوین لە لای خۆرنشین، کە خۆرئاوای سەر زەمینە، چونکە گەیشتن بە خۆرنشین لەبۆشاییدا ریی تینا چیت.

^۱ البداية والنهاية (۱۰۶/۲)، الطبري (۹۵/۹۴/۱۸).

^۲ البداية والنهاية (۱۰۶/۲)، الطبري (۹۵/۹۴/۱۸).

^۳ النمل (۲۳).

^۴ الطبري (۹۹/۱۸).

^۵ الطبري (۹۵/۱۸).

^۶ الطبري (۹۵/۱۸).

^۷ الطبري (۹۹/۱۸).

وهك مهندی له مانه ی چیرۆك و به سه رهاته كان باس دهكەن كه ماوهیهك به سه ر زه ویدا پویشیت كه خۆر
له دوایه وه ده نیشیت، ئەمه شتیكه راستی تیدا نیه، زیاتر له قسه ی پرپوچ و خورافاتی ئەهلی کتیب و
درو مه لبه سستی بی دینه کانیانه. پاشان ده فەرمویت: ﴿وَجَدَهَا تَقَرَّبُ فِي عَيْبٍ حَمَئَةٍ﴾ واته: وای ده زانی
له لای کانیه کی قوربه په شه دا ئاوا ده بیئت، واته: لای وابوو كه له ده ریای موحیتدا ده نیشیت، چونكه
هر كه سیك بگاته كه ناری ئەو ده ریایه وا ده زانیئت له ویدا خۆر ئاوا ده بیئت، چونكه خور له خولگی
چاره مدای وله ویدا جیگیره و لی جیانا بیته وه ﴿حَمَئَةٍ﴾ له یه کیك له خویندنه وه کاندای له (الحماة) وه
وه رگیراوه كه یانی: قور. وهك خوای گه وده ده فەرمویت: ﴿إِنِّي خَلَقْتُ بَشَرًا مِّن صَلَاسِلٍ مِّنْ حَمَلٍ
مَّسْنُونٍ﴾^۱ واته: به راستی من به شه ریک دروست ده كه م له قورپکی په شی ترشاوی په ق. واته: له
قورپکی وشك مه لاتوو، وهك له پیشه وه باس مان کرد، ﴿وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا﴾ واته: له وی تووشی گه لیك له
گه لان بوو، وا باس کراوه كه گه لیکی زۆر گه وده بوون له نه وه ی ئاده م، ﴿قُلْنَا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ
وَاِمَّا اَنْ تَنْخِذَ فِيْهِمْ حُسْنًا﴾ واته: وتمان: ئەی زولقه پنه یی! ده توانی سزایان بده ی یان ده شتوانی
چا که یان له گه ل بکه ی، ئەمه نه وه ده گه یه نیئت كه خوای گه وده زالی کردوو به سه ریاندای
فه رمان په واییانی گرتوه ته ده ست، له ژیر فه رمانی ئەودا بوون، خوای گه وده سه رپشکی کردوو و په ی
پیداوه مه یلی خو یه تی ده یان کوژیئت یان ده یان کاته کو یله یان ئازادیان ده کات، خودا خو ی چاکی
ناسیوو كه چه نده داد په روهر و خاوه ن باوه په وهك ده ركه وت كه وا ده رچوو. ﴿قَالَ اَمَّا مَن ظَلَمَ﴾ واته:
وتی: به لام هر كه سیك سته مکاری بکات و به رده وام له سه ر بی دینی خو ی بیئت و هاوه ل بو خودا دابنی،
﴿فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ﴾ واته: به و زوانه سزای ده ده یی، قه تاده ده لیئت: سزای ده ده یی به کوشتن.^۲ ﴿ثُمَّ يَرْدُ
اِلٰی رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا مُّكْرًا﴾ واته: پاشان ده گه پینریتته وه بو لای په روهر دگار، خودایش سزایه کی زۆر
توندو به ئیش و ژانی ده دات. ئەم ئایه ته پوژی قیامهت و پاداشت دانه وه ده سه لمینیت، ﴿وَأَمَّا مَن
ءَامَنَ﴾ واته: ئەوانه یش باوه پریان هینا وه شوینی ئەو بانگه وازه ی ئیمه كه وتوون كه بریتیه له ناسینی
خودا به ته نها و شه ریک دانه نان بو ی، ﴿وَعَمِلَ صَالِحًا﴾ واته: ئاکاری چاک بو بیئت، ﴿فَلَهُ جَزَاءُ الْحُسْنٰی﴾

^۱ الحجر (۲۸).^۲ الطبری (۹۸/۱۸).

واته: پاداشتی چاک دہدریتہ وہ له پوژی قیامہ تدا له لای خوی گہورہ، ﴿وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا﴾
واته: کاریشی بۆ ئاسان دہکەین، موحامید دہلّات: چاکە ی له گەل دہکەین^۱.

﴿ثُمَّ أُنْبِغْ سَبًّا﴾ ۸۹ ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا﴾ ۹۰ ﴿كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا﴾ ۹۱

بەرێکەوتنی بەرەو پوژە لات

خوای گەورە دہفەر مویت: ﴿ثُمَّ أُنْبِغْ سَبًّا﴾ واته: پاشان پێگایەکی تری گرتە بەر له خۆرناواوہ
بەرەو خۆرە لات، بە لای ھەر گەلیکدا برۆیشتا یە مەگین دہیھێنان بە چۆکداو سەری پی نہوی
دەکردن و مال و سامانی داگیر دەکردن و لە ھەموو گەلیکیش کۆمەلێکی بەکار دەھێنان بۆ ھاوکاری و
بەرێکردنی سوپاکە ی و بۆ شەڕکردن لە و ھەریمانە ی دەوری خۆیان، وەختێک کە گەیشتنە خۆرە لات ی
ئەو سەرزەمینە، وەک خوای گەورە دہفەر مویت: ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ
نَجْعَلْ لَهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا﴾ واته: ھەتا گەیشتنە خۆرە لات بینی تیشکی خۆر بە سەریانە و ھە یە و لییان
دەدات، جگە لە و خۆرە ھیچێکی ترمان نہ دا بونی بیکە نہ پۆشاک، واته: خانوویەکیان نہ بوو ھەتا
دایان پۆشیت و درەختیشیان نہ بوو ھەتا بە سیبەرە کە ی دایان گریت لە گەرما ی خۆر بیان پارێزیت، قەتادە
دەلّیت: بۆمان باس کراوہ لە سەر زەمینێکدا بوون کە ھیچ پووەکیکی لی نہ دەپوا، کاتێک کە خۆر
ھەلبەتایە دەچوونە ژێر زەمین کە خۆر ئاوا دەبوو دەھاتنە دەرەوہ بۆ ناو کیلگەکانیان و دەگەران بە
شوین برۆیدا^۲. پاشان خوای گەورە دہفەر مویت: ﴿كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا﴾ واته: بەو
شیوہ یە، ھەرچی ئەو بیر ی لی بکردایە تەوہ ئیئە لی ئاگادار بووین، موحامید و سودی دہلّین: زانیاری،
واته: ئیئە ئاگاداری ھەموو جموجولێکی خۆی و سوپاکە ی بووین، ھیچی ئەوانمان لی پەنھا نہ بوو،
باگە لە کان پەرش و بلۆیش بن و ھەریە کە ی لە سەرزەمینێکدا بن، چونکە خوای گەورە فەر مویت ی:
﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾^۳ واته: خوای گەورە نہ لە زەمین و نہ لە
ئاسمانە کان ھیچی لی پنهان نابیت^۴.

^۱ الطبري (۹۹/۱۸).

^۲ الطبري (۱۰۰/۱۸).

^۳ ال عمران (۵).

^۴ الطبري (۱۰۱/۱۸).

﴿ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا﴾ ٩٢ ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا﴾ ٩٣ ﴿قَالُوا يَٰذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا﴾ ٩٤ ﴿قَالَ مَا مَكْنِيَ فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾ ٩٥ ﴿آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغَ عَلَيْهِ قِطْرًا﴾ ٩٦

رؤیشتن بۆ سه ر زه مینى یه ئجوج و مه ئجوج و دروست کردنى به نداوه که

خوای گه وره باسی زولقه پنهین ده کات و ده فهرموویت: ﴿ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا﴾ پاشان ریگایه کی تری گرت بهر له خوره لاتوه ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ﴾ هه تا گه یشته نیوان دوو کیوی مه زن و له نیوانیاندا بوشاییه ک هه بوو، هه موو جارێک یه ئجوج و مه ئجوج له وێوه په لاماری ولاتی تورکیان ده داو ده ستیان نه کرده کوشتن و خرابه کاری و مال و سامانیشیان به تالان ده بردن، یه ئجوج و مه ئجوج له نه وهی ئاده من وهک له فهرمووده ی صه حیحا هاتوه: (خوای گه وره ده فهرموویت: ئه ی ئاده من، ئاده میس ئه فهرمووی: به لی ئه ی خودایه، خوای گه وره یس ده فهرموویت: کۆمه ل و ده سته ی ئاگر په وانه بکه و ده ریکه بۆ ئاگر. ئاده من ئه فهرمووی: کامه یه ده رکراو بۆ ناو ئاگر خوای گه وره یس ده فهرموویت: له هه زار کهس تۆ سه دو نه وه دو تۆ کهس بۆ ناو ئاگرو یه ک کهس بۆ به هه شت نا له و کاته دا مندالی بچوک سه ری سه پی ده کات و پیر ده بیئت و هه موو سک پریک به ره که ی خوی فپی ده دا ت پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: دوو گه ل (کۆمه ل) له نیوان ئیوه دا پهیدا ده بن، له ناو هه ر شتی که دا نابن مه گین زۆری ده که ن ئه وانه یس یه ئجوج و مه ئجوج): ١. خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا﴾ له لای ئه و دوو چیادا هۆزیکی دی له هیه زمانی تی نه ده گه یشتن و نه یانده زانی قسه بکه ن، یانی قسه کانیا ناپوون بوو چونکه له خه لکی زۆر دوور بوون، ﴿قَالُوا يَٰذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا﴾ واته: وتیان: ئه ی زولقه پنهین! یه ئجوج و مه ئجوج خراب و به دکارن، ئایا با جیکت بده ینی که له نیوان ئیمه و ئه واندا (به ربه ستیکمان) بۆ دروست بکه ی؟ ئیبنو جوره یج ده لیت له قه تاده وه له ئیبنو عه بباسه وه (خرجا) یانی: (پادا شتیکی) مه زن. ٢. واته: ئه وان ده یان ویست له نیوان خویاندا سامانیکی بۆ کۆبکه نه وه و بیده نی هه تا ئه و به ربه سته یان بۆ دروست بکات، له نیوان ئه وان و یه ئجوج و مه ئجوجدا، زولقه پنهین به نیه تیکی چاک و

^١ فتح الباری (٢٩٥/٨)، مسلم (٢٠١/١).

^٢ الطبری (١١٢/١٨).

پاک و دیندارانه پټی وتن: ﴿مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ﴾ واته: نه وهی خودا به منی داوه و بوی په خساندووم له ده سه لات و مال و سامان له وهی نیوه باشته کوی ده که نه وه، وهک سوله یمان (سه لامی خوی لی بیت) ده لیت: ﴿أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَيْنَاهُ خَيْرٌ مِّمَّا آتَاكُم﴾^۱ واته: نیوه مال و سامان به من ده دن؟! دهی نه وهی خوا به منی داوه چاکتره له وهی داویه تی به نیوه. زول قه پرنیش هر وای وت: نه وهی من همه زور چاکتره له وهی نیوه کوی ده که نه وه به لام نیوه به ده ست و برد یارمه تیم بدهن، واته: به خوتان و که ره سهی خانو کړنه وه ده ست به کار بن له گه لم. ﴿أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾ واته: هه تا له نیوان نیوه و نه واند ا به ربه ستیک دروست ده که م، ﴿أَتُوبِي زُبَرَ الْحَدِيدِ﴾ واته: پارچه ناسنم بوی بینن، (الزبر) جه معی (الزبرة) واته: پارچه ناسن، نه مه قسهی نیبنو عه بباس و مواهیدو قه تادهیه.^۲ وهک خشت و ابو. و تراوه هر خشتیکی به نه دازهی قینتاریکی (قنطار) دیمه شقی قورس بوو یان زیاتر قورس بوو لئی. ﴿حَقَّ إِذَا سَاوَى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ﴾ واته: کاتیک که هه ردو لای که ژه کهی پر کرده وه. واته: خشته کانی له سهر یه ک دانا هر له بناغه وه هه تا نیوانی هه ردو که ژه کهی به رزو پیک کرد به پانی و به دریژش، جیاوازی پا هیه له سهر ماوهی دریژی و پانی به ربه سته که، ﴿قَالَ أَنْفُخُوا﴾ وتی: نیوه ناگری تی به ردهن و بیده میتن، ﴿حَقَّ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغَ عَلَيْهِ قِطْرًا﴾ واته: هه تا هه موو بووه ناگر، وتی: مسی تواوه م بوی بینن نیبنو عه بباس و مواهیدو عیکریمه و زه حاک و قه تاده و سودی ده لیتن: ﴿قِطْرًا﴾ واته: مس، هه ندیکی تریان ووشه ی تواوه یشیان بوی زیاد کړدوه.^۳ نه م نایه ته یان هیئاوه ته وه به به لکه که ده فهرمویت: ﴿وَأَسْلَمْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَاطِرِ﴾^۴ واته: وه مسمان بوی توانده وه وهک کانیوا (ده پوی). هه ریویه به نداوی (یه نجوج و مه نجوج) شوبه یینراوه به عه بایه کی خه ت خه ت، والله أعلم.

﴿فَمَا اسْطَعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَعُوا لَهُمْ نَبَأٌ﴾^(۹۷) قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا^(۹۸) * وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا^(۹۹)

^۱ النمل (۳۶).^۲ الطبري (۱۱۴/۱۸).^۳ الطبري (۱۱۷/۱۱۶/۱۸)، (الدر المنثور (۵/۴۶۰).^۴ سبأ (۱۲).

راسته به ربه سته که بوو ته له مېه ربه لام به و زووانه پيش هاتنی قیامت خاپور ده بیت!

خوای گه وره ده فەر مویت: ﴿فَمَا اسْطَعُوْا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَعُوْا لَهُ نَقْبًا﴾ خوای گه وره باسی به نجوج و مه نجوج ده کات که نه یان توانی سرکه ون به سر به ربه سته که داو نه شیان توانی کونی بکه ن له خواریه وه، هر چه نده سرکه وتن به سریدا ئاسانتر بوو له کون کردنی خوای گه وره هر شته و به پیی خوای باسی هیناوه ده فەر مویت: ﴿فَمَا اسْطَعُوْا اَنْ يَّظْهَرُوْهُ وَمَا اسْتَطَعُوْا لَهُ نَقْبًا﴾ نه م نایه ته به لگه به له سر نه وهی که نه توانیویانه کونی بکه ن ونه توانیویانه هیچ شتیکی تری لی بکه ن. نیمامی نه حمده ریوایه تی کردووه له زهینه بی کچی جه حشه وه خیزانی پیغه مبه ر (ﷺ) نه لی: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له خه و مه لساو پهنگی سور مه لگه رابوو ده فەر موو: (لا اِلهَ اِلَّا اللهُ) واوه یلا بو عه رب له شه پی که نزیک بوو ته وه، نه مړو به ربه سته یه نجوج و مه نجوج کرایه وه وهک نه مه) به په نجه گه وره و په نجه که ی ته نیشتی باز نه یه کی دروست کرد، وتم: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ)، نایا پیاو چاکیشان له ناودا بیت هر له ناو ده چین؟ فەر مووی: (به لی کاتیک که خراپه زور بوو).^۱ نه م فەر مووده یه سه حیحه بوخاری و موسلیم هاوړان له سهری.^۲ خوای گه وره ده فەر مویت: ﴿قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي﴾ واته: نه مه به زه ییه که له لایه ن په روه ردگار مه وه به ران به ر خه لکی، چونکه بوو ده یه دیواریک له نیوان خه لکی ویه نجوج و مه نجوج داو پیگری لی کردن له تاوان و خراپه و کوشتن و به دره وشتی له سر زه میندا، ﴿فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي﴾ واته: کاتیک په روه ردگاری من به لینه راسته که ی خوای به جی هینا ﴿جَعَلَهُ دَكَاةً﴾ واته: له گه ل زه ویدا ته ختی کرد، عه رب نه لئن: (ناقة دکاء) حوشتریکی پشت ته خت، به حوشتریک نه وتری که پشتی ته خت بیت به رزایی تیدا نه بوو. خوای گه وره له نایه تیکی تر دا فەر موویه تی: ﴿فَلَمَّا تَخَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكَاةً﴾ واته: جا کاتیک په روه ردگاری موسا خوای ده رخست بو شاخه که شاخه که ی ته خت کرد. واته: یه کسانی کرد له گه ل زه ویدا، ﴿وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا﴾ واته: به لینی په روه ردگارم راسته و هر وه دی دیت، هر وه ها که ده فەر مووی (وترکنا بعضهم) واته: نه و پوژده ی نه و به ربه سته ته خت ده که ین و یه نجوج و مه نجوج دینه ناو نه و خه لکه ی که ماوه، نه وه نده زورن له ژماره نایه ن، ده ست ده ده نه خراپه کاری و تالان کردن و به دره وشتی له زه ویدا، سودیش هر وای وتوو له م نایه ته دا: ﴿وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي

^۱ أحمد (۴۳۸/۶)، فەر مووده یه کی سه حیحه.

^۲ فتح الباری (۴۴۰/۶)، مسلم (۲۲۰۸/۴).

^۳ الاعراف (۱۴۳).

بَعْضٍ ﴿۱﴾ واته: نه و کاته ی که دین بو سر خه لکی.^۱ نه م به سه ره اته نه هه مووی پیش هاتنی پوژی قیامه ته، پاش ده جال، وهك له مه ودوا باسی دیت له و نایه ته دا که خوی گوره ده فره موویت: ﴿حَقَّ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ﴾ ﴿۹۶﴾ وَأَقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ ﴿۹۷﴾ واته: مه تا کاتیک ده رگا له یه نجوج و مه نجوج ده کریته وه و له هه موو شوینیکی به رزه وه دینه خواره وه. نه و کاته به لینی خودا وه دی دیت، پاشان خوی گوره ده فره موویت: ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ﴾ واته: فو ده کریت به که له شاخدا، (که له شاخ) وهك له فره مووده دا هاتوه: بووقیکه فوی پیدا ده کریت، نه و که سه یش فوی پیدا ده کات نیسرافیل، وهك له پیشه وه به دریژی له فره مووده یه کدا باس کراوه، فره مووده یش له م باره یه وه زوره.^۲ وه له فره مووده یه کدا له عه تیو و نیبنو عه بیاسه وه.^۳ وه له نه بو سه عیدیشه وه به مه رفوعی هاتوه: (چون دلم خوش بیت) که خاوه نی که له شاخ، که له شاخه کی به ده مه وه کرتوه، پوی نه وی کردوه و گوئی کرتوه که ی فرمانی پی ده کریت؟، وتیان: نیمه چی بلین؟ فره مووی: (بلین) (حسبنا الله ونعم الوكيل علي الله توكلنا) خوامان به سه وه ره و چاکترین بریکارمانه و پشتمان به خوا به ستوه).^۴ خوی گوره ده فره موویت: ﴿فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا﴾ واته: هه موویان کوده که یه وه بو لیپرسینه وه، وهك له نایه تی ترده ده فره موویت: ﴿قُلْ إِنَّا الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ﴾ ﴿۹۹﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿۱۰۰﴾ واته: (نه ی موحه مه د) ((ﷺ)) بلی بیگومان هه موو پیشینان و پاشینان، کوده بنه وه له ژوانگی پوژی دیار یکرودا. وه ده فره موویت: ﴿وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ ﴿۱۰۱﴾ واته: هه موویان کوده که یه وه و هیچیان به جی ناهیلین.

﴿وَعَرْضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا﴾ ﴿۱۰۲﴾ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿۱۰۳﴾ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿۱۰۴﴾

^۱ الدر المنثور (۴/۴۵۴).^۲ الانبياء (۹۶-۹۷).^۳ تحفة الأحوزي (۹/۱۱۶)، فره مووده یه کی سه حیحه.^۴ الطبري (۱۸/۱۲۲).^۵ تحفة الأحوزي (۷/۱۱۷)، فره مووده یه کی سه حیحه.^۶ الواقعة (۴۹-۵۰).^۷ الكهف (۴۷).

له پوڑی قیامہ تدا جہہ نہم پیشانی خوانہ ناسان دہدریت

خوای گہورہ دہفہرموویت: ﴿وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا﴾ واتہ: له و پوڑہدا جہہ نہم
 له بہردہم خوانہ ناساندا پادہ خہین چ پاختنیک. واتہ: خوای گہورہ باسی خوانہ ناسان دہکات له پوڑی
 قیامہ تدا چیان بہ سہر دینیت، جہہ نہم میان دہخریتہ بہردہم و پیشانیان دہدریت و چاک دہیبینن ہتا
 باش نہ و سزاو نارہحتیہی ناو جہہ نہم میان بۆ دہرکہویت پیش چوونہ ناوی، بۆ نہوہی ہر له
 سہرہتاوہ توشی خہم و خہفت و دل تہنگی بین، له صہحیحی موسلیمدا ہاتوہ له ئیبینو مہسعودہوہ
 دہلئت: پیغہمبہری خودا (ﷺ) فہرموویہ تی: (له پوڑی قیامہ تدا جہہ نہم دہہینریت حہفتا ہزار
 گیرہی پیوہیہ بہری دہکرت، ہر گیرہیہ ک حہفتا ہزار فریشتہی لہ گہلہ).^۱ پاشان خوای گہورہ
 باسی نہ و خوانہ ناسانہ دہکات و دہفہرموویت: ﴿الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي﴾ واتہ: نہوانہی کہ
 چاویان له یادی من نابوو بہ یہ کدا، یانی خویان بیناگا و کوپروکہ پ کردبوو له وہرگرتنی ہیدایہ تی خوا و
 پیڑہوی کردن له ہق، وہ ک خوای گہورہ له ئایہ تیکی تردا دہفہرموویت: ﴿وَمَنْ يَعْبُشْ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ
 نُقِضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾^۲ واتہ: وہ ہر کہ س پشت له یادی خوا ہلکات شہیتانیکی بۆ نامادہ
 دہکەن کہ ہمیشہ لہ گہلی بیت و لئی جیانہ بیتہوہ. لیڑہیشدا دہفہرموویت: ﴿وَكَاثِبًا لَا يَسْتَطِيعُونَ
 سَمْعًا﴾ واتہ: توانای بیستنیشیان نیہ و ناوہزی تیگہیشتنی نہ و شتانہ یان نیہ کہ خوا فہرمانی پیداون
 بیکن یان قہدہغہی کردووہ لئیان نہیکەن. پاشان خوای گہورہ دہفہرموویت: ﴿أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا
 أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِ أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِّلْكَافِرِينَ نَرًا﴾ واتہ: ئایا خوانہ ناسان وادہزانن لہ غہیری
 من بہندہ کانم بکن بہ گہورہی خویان ہیچ سودیکی لی وہردہگرن، ئیمہ جہہ نہممان بۆ نہ و
 خوانہ ناسانہ نامادہ کردووہ و پیشوازیان لی دہکات. بۆیہ خوای گہورہ دہفہرموویت: ﴿كَلَّا
 سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾^۳ واتہ: نہ خیر (وا نیہ) بہلکو پہرستراوہ کان (له قیامہ تدا)
 ئینکاری پہرستنہ کە ی نہوان دہکەن و دہبنہ دژیان و بہرپہرچیان دہدہنہوہ.

^۱ مسلم (۲۱۸۴/۴).^۲ الزخرف (۳۶).^۳ مریم (۸۲).

﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا﴾ ۱۳ ﴿الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾ ۱۴ ﴿أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِمْ فَبُخِطُوا أَعْمَالَهُمْ فَلَا يُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْنًا﴾ ۱۵ ﴿ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا﴾ ۱۶

ره نجبخه سارترین که س وپاداشتی دواپوژیان، بوخاری پیوایه تی کردوه له عه مره وه له موسعه به وه ده لئیت: پرسیارم کرد له باوكم واته: سه عدى کوپی نه بی وه قاس له م ئایه ته: ﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا﴾ واته: بلی: ئایا هه والتان بده می کی ره نجبخه سارترین که سه؟ ئایا نه وانه حه روریه کانن (الحرورية)؟ وتی: نه خیر، نه وانه مه سیحی و جووله که کانن، چونکه جووله که محمدیان (ﷺ) به راست نه ده زانی، گاورد کانیش بریایان به به هشت نه بوو، ده یان وت: خواردن و خواردنه وه ی تیدا نیه، حه روریه کانیش نه وانه که په یمانی خودا ده شکینن پاش گریدان و به ستنی، سه عد هه ربه (فاسقه کان) ناوی ده بردن.^۲ عه لی کوپی نه بو تالبو زه حاک و که سانی تریش وتوویانه: نه وانه حه روریه کانن.^۳ به م قسه ی له عیه دا وا ده رده که ویت نه م ئایه ته چون حه روریه کان ده گریته وه به پیی قسه که ی (علی) بیت گاورو جووله که و نه وانه یش ده گریته وه. نه و ئایه ته تاییه ت نه هاتووه ته خوار بو نه وانه یان نه مانه ، به لکونایه تیکی گشتگیره، چونکه نه م ئایه ته له مه ککه دا هاتووه ته خواره وه له پیش نه وه ی پووی قسه بکاته گاورو جووله که، وه له پیش په یدابوونی خه واریجیشه وه به گشتی، به لکو نه م ئایه ته هه موو نه و که سانه ده گریته وه که عیباده ت به شیوه یه کی چاک ناکه ن، به لام خویمان وا ده زانن زور چاکه و باش پیکاوینه، به لام نه یان پیکاوو و کرداره کانیان لی وه رناگریت، وه ک خوی گه وره له م ئایه تانه دا ده فه رموویت: ﴿وَجُودٌ يَوْمَ خَشَعَةٍ﴾ ۲ ﴿عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ﴾ ۳ ﴿تَصِلُ نَارًا حَامِيَةً﴾ ۴ واته: زور دهم و چاو له و پوژده دا ترسناک و پسواو شه رمه زارن، هه ولده ریکی ره نه چه پوون، ده چنه ناو ناگری هه ره گه رمه وه. وه ده فه رموویت: ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبْأَةً مِّنْثُورًا﴾ ۵ واته: هاتین هه ر کرده وه یه کیان کردبوو هه موویمان وه ک تۆزی پرشو بلاو لی کرد. وه ده فه رموویت: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ

^۱ حه روریه کان له قه بی (خه واریجه کان) بووه چونکه سه ره تا له دبی (حه رورا) له عیراق دادرست بوون و که شه یان کرد (وه رگین)

^۲ فتح الباری (۲۷۸/۸).

^۳ الطبری (۱۲۷/۱۸).

^۴ الغاشیه (۴-۲).

^۵ الفرقان (۲۳).

بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْثَانُ مَاءً حَاقًّا إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا^۱ واته: وه نهوانه ی که بیباوه پرن کرده وه
(چاکه) کانیاں وهك سهرابیك وایه له بیابانیكدا (بریسکه بداته وه)^۲، (که سیکی) زور تینوو به ناوی
ده زانی (له دورده وه) (به پهله ده پوات بوی) کاتیك ده گاته لای هیج به دی ناکات. خوی گوره له م
نایه ته دا ده فهرموویت: ﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ﴾ واته: بلی: نایا هه والتان بده می، ﴿بِالْآخِرِينَ أَعْمَلًا﴾ جادیت
ته فسیری نه م ره نجبخه سارانه ده کات و ده فهرموویت: ﴿الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ واته: نه و
که سانه ن که له دنیا دا هه ولیان داوه و هه وه که یان به فیروچوو ه یانی کومه لیک کاری به تالیان
کردوه دورله پهیره وی کردنی شهرع و شهریه ت و باش و وه رگراو له لای خوا، ﴿وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ
صُنْعًا﴾ واته: نهوانه لایان وایه کاریکی چاکیان کردوه، له سهر هق بوون ولای خوا مه قبولن وجیی پیزو
خوشه ویستین، ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ﴾ واته: نهوانه که سانیکن برویان به نیشانه کان و
دیداری په روه رنده یان نیه، واته: نینکاری نه و نیشانه یان کردوه که هه موو به لگن له سهر ته نهایی
خوداو پاستی پیغه مبه ره که ی (ﷺ) له دنیا داو برهوشیان به پوژی دواپی نه بووه. ﴿فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
وِزْرًا﴾ واته: ته رازووه کانیشیان بو سه نگین ناکه ین، چونکه چاکه ی نیه و بو شه، بوخاری پیوایه تی کردوه
له نه بو هورهیره وه له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) که فهرموویه تی: (بیگومان له پوژی قیامه تدا پیوای و
دیت که زور گوره و قه له وه، له لای خودا کیشی باله میثووله یه کی نیه، پاشان فهرمووی نه که ر حه ز
ده که ن ﴿فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَزْرًا﴾ بخوینن). موسلیم نه م فهرمووده ی پیوایه ت کردوه.^۳ پاشان خوی
گوره ده فهرموویت: ﴿ذَلِكَ جَزَاءُهُمْ جَهَنَّمَ بِمَا كَفَرُوا وَتَوَخَّذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُؤًا﴾ واته: له بهر نه و خوانه ناس و
گالته کردنه یان به نیشانه کان و پیغه مبه ره کانم، نهوانه پاداشتیان سزاو جه زره به ی جه هه نه مه، چونکه
نهوانه له دنیا دا زور بی شهرمانه حاشایان لی ده کردن و گالته یان پی ده کردن.

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا﴾ ﴿١٠٧﴾ ﴿خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا﴾ ﴿١٠٨﴾

پاداشتی خاوه نیاوهره چاکه کان

خوی گوره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا﴾ واته:
نهوانه ی که خاوه ن باوهرو ناکار چاک بوون، شوینی میوانداریان باغاتی به هه شته، خوی گوره باسی

^۱ النور (۳۹).

^۲ سهراب تیشکیکه کاتی زور کهرما له بیاباندا وهك ناو دیتته پیش چاو.

^۳ فتح الباری (۲۷۹/۸)، مسلم (۲۱۴۷/۴).

بہندہ بہختہ و ہرہ گانی دہکات نہوانہی کہ برہویان بہ خواو پیغہ مہرہ کی بوہ، برہوشیان بہ و
 پہیامانہش بوہ کہ پیغہ مہرہ گانی تر ہیئاویانہ بؤ خہ لکی، کہ باشتین شوینی بہ ہشتیان بؤ نامادہ
 کراوہ کہ فیردہوسہ، نہبو نومامہ دہ لیت: فیردہوس شوینیکی خوشی بہ ہشتہ.^۱ قہ تادہ دہ لیت:
 فیردہوس، بہ رزایی و ناوہ راست و چاکترین شوینی بہ ہشتہ.^۲ نہم فہرموودہیہ پیوایہ تی کراوہ بہ
 مہرفوعی لہ سہمورہ وہ لہ پیغہ مہری خوداوہ (ﷺ) فہرموویہ تی: (فیردہوس بہ رزاییہ کی بہ ہشتہ،
 ناوہ راست و چاکترین شوینی بہ ہشتہ). پیوایہ تیش کراوہ لہ قہ تادہ وہ لہ نہنہ سی کوپی مالیکہ وہ بہ
 مہرفوعی ہر بہ و شیوہیہی پیشو، نہم فہرموودانہ ہموو نیبنو جہریر پیوایہ تی کردوون (پہ حمہ تی
 خوای لی بیت).^۳ وہ لہ فہرموودہی صہ حیددا ہاتوہ: (کاتیک داوای بہ ہشتتان کرد لہ خوا، داوای
 فیردہوسی لی بگن، چونکہ بہ رزترین شوینی بہ ہشتہ و ناوہ راستی بہ ہشتہ، لہ ویوہ پووبارہ گانی
 بہ ہشت دینہ دہرہ وہ).^۴ خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿نَزَّلَا﴾ واتہ: (میوانداریان) لی دہ کریت، چونکہ
 (النزل): میوانداری و پہ رزایی لی کردنہ. ﴿خَلِدِينَ فِيهَا﴾ واتہ: دہ میئنہ وہ و تییدا دادہ نیشن ہرگیز
 لی و ہرہس نابن، ﴿لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا﴾ واتہ: نارہ زوی ہیچ شوینیکی تر ناکن، ہیچ شوینیکی تریان
 پی خوش نیہ نہو شوینہ نہ بیت، خوای گہورہ کہ دہ فہرموویت: ﴿لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا﴾
 وہ بیرہینانہ وہیہ کہ، نہ وہندہ شوینہ کی خویان لا چاکہ و پی خوشہ لہ گہل نہ وہیشدا نہوانہی کہ
 ہہمیشہ لہ شوینیکی دہ میئنہ وہ وا دہ زانن کہ ہہراسان دہ بن لہو شوینہ، خوای گہورہ فہرموویہ تی
 لہ گہل نہو مانہ وہیہ دا بہ بہردہ وامی بہ بی برانہ وہ، نارہ زوی شوینیکی تر ناکن بؤی برہون،
 شوینہ کی خویان ناگورنہ وہ بہ ہیچ شوینیکی تر.

﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدادًا لَكَلِمَتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَتُ رَبِّي وَلَوْ جِثًا بِمِثْلِهِ مِدادًا﴾ (۱۹)

قسہی خودا ہرگیز تہ و او نابیت

خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدادًا لَكَلِمَتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَتُ رَبِّي وَلَوْ جِثًا بِمِثْلِهِ مِدادًا﴾

جِثًا بِمِثْلِهِ مِدادًا﴾ واتہ: نہی موحمہد (ﷺ)! بلی: نہ گہر بؤ نووسینی قسہی پہرہ ردگاری من دہریا
 ہموو بییتہ مورہ کہب، لہ پیش تہ و او بوونی وتاری پہرہ ردگارم دہریا ہیچی تییدا نامینیت با

^۱ الطبري (۱۳۰/۱۸).

^۲ الطبري (۱۳۰/۱۸).

^۳ الطبري (۱۳۴/۱۸).

^۴ فتح الباري (۴۱۵/۱۳).

ئەۋەندەي تىرىشى مۇرەكەب بېتە سەرۋ بەردەۋام دەريا دۋاي دەرياش بېتە مۇرەكەب قىسەي خۇدا
 ھەر دۋايى نايەت ۋە ھەموو دەرياكەن وشك دەبن. ۋەك خۋاي گەرە لە ئايەتتىكى تردا ھەرمۇيەتى:
 ﴿وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَمٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ
 عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾^۱ واتە: بېگومان ئەگەر ھەرچى درەخت لە زەۋىدايە قەلەم ۋە پېنۋوس بېت ھەموو
 دەرياي زەۋى بېتە مۇرەكەب ھەوت دەرياي تر دۋاي ئەۋ (ھى باسكرا) بېت بە مۇرەكەب ۋەتە
 زانراۋەكانى خۇدا دۋايى نايەت ۋە تەۋاۋ نابن بە پاستى خۇدا زالى كار دروستە. پەبىيى كۆپى ئەنەس
 دەلەت: نىمۇنەي زانىارى بەندەكانى خۇدا بەرامبەر زانىارى خۇدا ۋەك دالۋپىك لە ئاۋى ھەموو
 دەرياكەن وايە، ئەۋەتا خۋاي گەرە دەفەرمۇيەت: ﴿قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لَكَلِمَتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ نَنْفَدَ
 كَلِمَتُ رَبِّي﴾ ۋە دەفەرمۇيەت: ئەگەر ھەموو دەرياكەن بۇ نوسىنى ۋتارى خۇدا بېتە مۇرەكەب ۋە ھەموو
 درەختەكانىش بېتە پېنۋوس ھەموو پېنۋوسەكان دەشكىن ۋە ھەموو دەرياكەن چۆرەيان لى دەبىرەت ۋە
 تەۋاۋ دەبن، ۋتارى خۇدا ھەر تەۋاۋ نابىت، ھىچ شتىك تەۋاۋى ناكات، چونكە ئەۋەي خۇدا دەيكات ھىچ
 كەسىك ناتوانىت بىكات، ۋە بەۋ شىۋەيەي كە پىۋىستە ناتوانىت سوپاسى خۇدا بكات، ھەتا خۇي
 ستايشى خۇي دەكات ۋە بېگومان پەرۋەردگارمان چۆن دەفەرمۇيەت ھەر وايەۋنە ۋۆر مەزنتەرە لەۋەي
 ئىمە دەيلەين، نىمۇنەي بەمۇرەكانى خۇدا لە سەرەتاۋە ھەتا كۆتايى دنيا لە چاۋ بەمۇرەكانى دۋاپۆژ
 ۋەك دەنكە خەرتەلەيەك وايە.

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ

بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾^(۱۱۰)

موحەمەد (ﷺ) مەۋقە ۋە پېفەمبەرەشە ۋە خۇدايش يەك خۇدايە

خۋاي گەرە دەفەرمۇيەت بە پېفەمبەرەكەي موحەمەد (ﷺ): ﴿قُلْ﴾ واتە: بلى: ئەۋ مۇشرىكانەي
 كە بېۋا ناكەن بەۋ پەيامەي كەتۋبۆت ھىناۋن: ﴿إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ﴾ مەنىش ھەرۋەك ئىۋە مەۋقەيكم،
 يانى: ھەر كەسىك ۋە دەزانىت مەن درۆزەن، با ئەۋ كەسە ۋەك ئەمەي مەن ھىناۋمە ئەۋىش شتىك بەيىنى،
 چونكە مەن غەيب زان نىم كە باسى بەسەرھاتى ئەۋ بەسەرھاتە پېشىنانەتان بۇ دەكەم كە پەرسىيارتان
 كرد لە بارەيەۋە ۋەك بەسەرھاتى (أصحاب الكهف، يارانى ئەشكەۋت) ۋە زولقەرنەين، چۆن بوۋە ۋەك
 خۇي، ئەگەر خۇداي مەزەن خۇي ئاگادارى نەكردمايە چۆن دەزانى ھەربۇيە ھەۋالى ئەۋەشتان ئەدەمى،

﴿أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ﴾ که خوای ئیوه تاقانه‌یه و بانگتان ده‌که‌م که عیباده‌تی بکه‌ن و شهریکی
 بودامه‌نین، ﴿فَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ﴾ واته: هر که سیځ له ئیوه به‌ته‌مای دیداری په‌روه‌ردگاریه‌تی،
 ﴿فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا﴾ واته: با هه‌ولبدات کاری چا که بکات به‌و شیوه‌یه‌ی له‌گه‌ل شهرعدا ده‌په‌خسیت،
 ﴿وَلَا يَشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ واته: جگه له په‌روه‌ردگاری خو‌ی هیچ که سیځی تر نه‌په‌رستیت،
 خوابه‌رستیه‌که‌ی ته‌نھا له‌به‌ر خودا بیټ و که‌س نه‌کاته شهریکی، نه‌م دوو شته کۆله‌که‌و پایه‌ی هه‌ره
 گرنگی خوابه‌رستین، ده‌بیټ نه‌و عیباده‌ته هه‌ر بۆ خودا بیټ و له‌سه‌ر شهریه‌تی پیغه‌مبه‌ری خودا
 (ﷺ) بیټ و لی‌ی لانه‌دات، نیمامی نه‌حمه‌د پیوایه‌تی کردووه له‌مه‌حمودی کوپ‌ی له‌بیده‌وه که
 پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فه‌رمووی: (به‌پاستی نه‌وه‌ی که من زۆر لی‌ی ده‌ترسم توشتان بیټ شیرکی
 بچوکه). وتیان: شیرکی بچوکه کامه‌یه نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)؟ فه‌رمووی: (پایه) خوای گه‌وره
 له‌پۆزی قیامه‌تدا کاتیک پاداشتی خه‌لکی دایه‌وه له‌سه‌ر کرداره‌کانیان، ده‌فه‌رموویت: برۆن بۆ لای
 نه‌وانه‌ی که ئیوه پراتان بۆ ده‌کردن له‌دنیا‌دا، سه‌یربکه‌ن و بزائن ئایا لای نه‌وانه هیچ پاداشتیځ
 وه‌ده‌ست دینن).^۱ نیمامی نه‌حمه‌د پیوایه‌تی کردووه له‌نه‌بو سه‌عیدی کوپ‌ی نه‌بو فه‌زاله‌ی نه‌نصاری
 یه‌وه‌که یه‌کیځ بووه له‌هاوه‌له‌کانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌لیت: بیستم له‌پیغه‌مبه‌ری خوداوه (ﷺ)
 ده‌یفه‌رموو: (وه‌ختیک خوای گه‌وره نه‌وه‌ل و ناخیری کۆکرده‌وه له‌پۆزی قیامه‌تدا، نه‌و پۆزه‌ی که
 گومان له‌هاتنیدا نه‌ی، جارچی‌ه‌ک جار ده‌دات: هر که سیځ کاریکی کردووه و که سیځی تری کردووه به
 شهریکی خودا له‌کاره‌که‌یدا، با داوای پاداشته‌که‌ی له‌غیری خودا بکات، چونکه خودا زۆر بی‌نیازه له
 شهریک).^۲ تیرمزی و ئیبنو ماجه‌یش نه‌م فه‌رمووده‌یان هی‌ناوه.^۳

ته‌فسیری سوره‌تی (مریم)

نه‌م سووره‌ته‌له‌مه‌که‌دا هاتووه ته‌خواره‌وه

موحه‌مه‌دی کوپ‌ی ئیسحاق له‌کتی‌بی سیره‌که‌یدا پیوایه‌تی کردووه له‌فه‌رمووده‌یه‌کی ئوممو
 سه‌له‌مه‌وه.^۱ نیمامی نه‌حمه‌دیش پیوایه‌تی کردووه له‌ئیبنو مه‌سعوده‌وه له‌به‌سه‌ره‌اتی کۆچ بۆ سه‌ر

^۱ احمد (۴۲۸/۵).

^۲ احمد (۲۱۵/۴)، فه‌رمووده‌یه‌کی حه‌سه‌نه.

^۳ تحفة الأحوزي (۵۹۹/۸)، ابن ماجه (۱۴۰۶/۲)، حه‌سه‌نه.

^۴ ابن هشام (۳۵۷/۱).

زهمینی چه به شه له مه ککه وه که جه عفری کوپی نه بو تالب (په زای خوی لی بیت) سهره تای نه م
سوره تی خویندوه ته وه به سهر نه جاشی و هاوه له کانیدا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿كَهَيْعَصَ ۝۱ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكِرِيَّا ۝۲ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ، نِدَاءً خَفِيًّا ۝۳ قَالَ رَبِّ إِنِّي
وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝۴ وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ
وَرَاءِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝۵ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ عَالِي يَعْقُوبَ ۖ وَأَجْعَلْهُ رَبِّ
رَضِيًّا ۝۶﴾

به سهره تای زه که ریا و پارانه وهی بوفه زه ندیک!

﴿كَهَيْعَصَ﴾، (کاف، ها، یا، عین، صاد) باسی نه م پیتانه له سهره تای سوره تی (البقرة) دا
کراوه، پیویست به باس کردنه وهی ناکات لیږده دا، خوی گوره ده فهرموویت: ﴿ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ
زَكِرِيَّا﴾ واته: نه مه باسی به زه یی په روه ردگارت له باره ی به نده ی خویه وه زکریا، په حیای کوپی
په عمور به م شیوه یه نه م نایه ته ی خویندوه ته وه: ﴿ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكِرِيَّا﴾. ^۲ (زکریا) به مه دو به
قه سړیش نه خوینریته وه دوو خویندنه وهی به ناوبانگن، زه که ریا پیغه مبه ریک له پیغه مبه ره مه زنه کانی
نه وهی ئیسرائیل بووه، له صه حیخی بوخاریدا هاتووه، زه که ریا دارتاش بووه وله په نجی شانی خوی
خواردووه. ^۱ که نه و دارتاشیه بووه، خوی گوره ده فهرموویت: ﴿إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ، نِدَاءً خَفِيًّا﴾ واته:
کاتیک هانای بۆپه روه ردگاری برد به هیواشی، چونکه خودا نه و ده نگ نرمیه ی پی خوشتره، وه ک
قه تاده له م نایه ته دا: ﴿إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ، نِدَاءً خَفِيًّا﴾ ده لیت: (ان الله يعلم القلب التقى ويسمع الصوت
الخفى) خودا ناگای له دلی له خواترسه، ده نگ نرمیش ده بیستی. ^۳ خوی گوره ده فهرموویت: ﴿قَالَ
رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي﴾ واته: وتی: په روه ردگارم ئیسکم لاواز بووه و توانام که م بووه ته وه،
﴿وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا﴾ واته: پیریش سه ری لی داوم و سهرم بریسکه ی دیت، واته: ناگری مووی

^۱ أحمد (۴۶۱/۲۰۱/۱).

^۲ به م خویندنه وه یه بیت، یانی: باسی نه و په حمه ته تایبه ته بکه که خوارشتی به سهره بده ی خویدا زه که ریا (وه رگپ)

^۳ القرطبي (۷۵/۱۱).

^۴ مسلم (۱۸۴۷/۴).

^۵ الطبري (۱۴۲/۱۸).

سپی سهرم به ربووه ته مووی په شم ، مه به ست پیی نه وه یه که لاوازو پیر بووه به و نیشانه دیارو نه دیارانه ی که باسی کردن، ﴿وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ واته: په روه ردگارم من هه رگیز له پارانه وه لیټ ناټومید نه بووم مه گین قه بولت کردووه لیټ و ده ستت به پرومه وه نه ناوه له و داوایانه ی که لیټ کردووی، ﴿وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا﴾ واته: من له خزمانم ده ترسم دوی خوم و ژنه که شم نه زوکه سا تو له لای خوته وه مندالیکي چاکم پی بیه خشه، موجهامیدو قه تاده و سودی ده لیټن: مه به ست به ﴿الْمَوَالِيَ﴾ خزمی پشتی باوکه.^۱ ترسه که ی نه وه بوو له دوی خوی خزمه کانی له ناو خه لکیدا به ناشیرینی مامه له بکه ن، بویه پاراوه ته وه له خودا که مندالیکي بداتی و بیکات به پیغه مبه ر (سه لامی خوی لی بیټ) له دوی خوی و فرمانه کانی خودایان پی بگه یه نیټ، خودای گه وره یش داواکه ی قه بولت کرد، زه که ریا پیغه مبه ر (سه لامی خوی لی بیټ) له مال و سامانی خوی نه ترساوه که خزمانی داگیری بکه ن، چونکه نه و پله ی پیغه مبه ریه تیه زور مه زنتره له وه ی که بیر له مال و سامان بکاته وه، پیی ناخوش بیټ پاش خوی خزمه کانی داگیری بکه ن، هه زکا مندالیکي بیټ بیټه میراتگری له باتی نه وان نه مه یه ک. دووه م: باسی نه وه ی نه کردووه که خاوه ن سامانه، به لکو دارتاشیک بووه له په نجه شانی خوی خواردووه، که سیک دارتاش بیټ مالی بو کوناگریته وه، به تاییه تی پیغه مبه رانیش، چونکه پیغه مبه ران (سه لامی خویان لی بیټ) له هه موو که س زیاتر دنیا نه ویست بوون. سیه م: له دوو صه حیحه که دا هاتووه له ریگای تروه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (میراتمان لی جینامینیت، هه ر چیمان به جی هیشت نه وه خیرو سه ده قه یه).^۲ له ریوایه تیکی ترده له ترمزیه وه هاتووه به سه نه دیکی صه حیح: (نیمه ی کومه لی پیغه مبه ران میراتمان لی جینامینیت).^۳ به م پییه نه بیټ مه به ست به م نایه ته: ﴿فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝ يَرِثُنِي﴾ میراتی پیغه مبه ریه تی بیټ، بویه خوی گه وره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿وَيَرِثُ مِنْ عَالٍ يَعْقُوبَ﴾ وه فهرموویه تی: ﴿وَوَرِثَ سُلَيْمَنْ دَاوُدَ﴾^۴ واته: داود له پاش خوی سوله یمانمان بو به جی هیشت. واته: له پیغه مبه ریټیدا خو نه گه ر بو مال و سامان بوایه له براکانی تری جیای نه ده کرده وه و باس کردنیشی هیچ سودیکی نه ده بوو، چونکه له هه موو ناین و شریعه ته کانداهاتووه مندال میراتی باوکی ده بات، نه گه ر

^۱ الطبري (۱۴۴/۱۸).^۲ فتح الباري (۲۲۷/۶)، مسلم (۱۲۸۲/۳).^۳ تحفة الأحوذی (۲۳۴/۵)، سه نه ده که سه حیحه.^۴ النمل (۱۶).

ئەم میراتیە میراتیەکی تایبەتی نەبوایە خوای گەورە باسی نەدەکرد، ئەمانە هەموو بەلگە و نیشانە نەو و دەسەلمێنن کە لەم فەرموودە سەحیحەدا هاتوو: (ئیمە کۆمەڵی پێغەمبەرەکان میراتمان لێجێنامین، ئەوێ بەجێمان هێشت سەدەقە).^۱ موحامید لەم ئایەتەدا: ﴿يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ﴾ واتە: با میراتی من و بنەمەڵەی یەعقوب بەری ئەو بکەوێت، میراتی زەکەریا و یەعقوب زانیاری بوو، چونکە زەکەریا لە ئەوێ یەعقوب بوو.^۲ هوشەیم دەلێت: ئیسماعیلی کۆپی ئەبو خالد بۆی گیراینەو لە ئەبو سەڵحەو لەمانای ئەم ئایەتەدا: ﴿يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ﴾ دەلێت: ببێتە پێغەمبەر وەک چۆن باب و باپیرانی پێغەمبەر بوون.^۳ ﴿وَأَجْمَلَهُ رَبِّ رَضِيًّا﴾ واتە: پەروەردگارم ئومێدەوارم تۆش قەبوڵی بکە و لە لای خەلکیش جێی پەرەزەندی بیت، خوشت بویت و خوشەوێستیشی بکە و لە لای خەلکی چ دینەکی وچ پەرەوشتەکانیشی.

﴿يَزَكِّرِيَا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ أَسمُهُ، يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا﴾

قەبوڵ بوونی دوعاکە ی زەکەریا

لەم ئایەتەدا (مەحزوف) یکی تێدایە کە لێرەدا باسی لی نەکراوە، ئەو شتەیش ئەوێ کە ئەو دوعایە کردوویەتی و لێی قەبوڵ کراوە و پێی وتراوە: ﴿يَزَكِّرِيَا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ أَسمُهُ، يَحْيَى﴾ واتە: ئەو زەکەریا ئیمە مژدە ی مندالێکت پی دەدەین کە ناوی یەحیا. وەک خوای گەورە لەم ئایەتەدا دەفەرمووێت: ﴿هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ، قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾ (۳۸) فَنَادَتْهُ الْمَلَكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ^۴ واتە: ئا لەو کاتەدا پارایەو زەکەریا لە پەروەردگاری وتی: ئەو پەروەردگارم پێم ببەخشە لە لایەنی خۆتەوە کۆرپێکی سروشت پاک بە راستی تۆ بیسەری پارانەوێت، جا فریشتە بانگی لێکرد لە کاتی کدا کە زەکەریا لە میحرابەدا وەستا بوو نوێژی دەکرد بە راستی خوا مژدەت دەداتی بە (کۆرپێک ناوی) یەحیا بە بپرواينەرە بە عیسا ی وتە ی خواو پێشەوایە و جلەوگری نەفسی خۆیەتی و یەکیکە لە پێغەمبەرانی پاک کردار. ﴿لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا﴾ واتە: لە پێش

^۱ تحفة الأحوزي (۲۳۴/۵)، سەنەدەکە سەحیحە.

^۲ الطبري (۱۴۶/۱۸).

^۳ الطبري (۱۴۶/۱۸).

^۴ ال عمران (۳۸-۳۹).

ئەمدا كەسمان وا ناو نەناوہ. قەتادە و ئىبنو جورەيج و ئىبنو زەيد دەلئىن: ھىچ كەسىك لە پىش ئەمدا ناو نەناوہ بە و ناوہ.^۱ ئىبنو جەرىرىش (پەحمەتى خاى لى بىت) ھەمان پاي ھەلبىزاردووە.

﴿قَالَ رَبِّ اَنْى يَكُوْنُ لِىْ غُلَمٌ وَكَانَتْ اَمْرًاى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا﴾ ۸ قَالَ

كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلٰى هٰىنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ۝۹ ﴿

سەرسوپمانى زەكەرىيا پاش قبول بوونى دوعاكەى

خاى كەوردە دەفەرموویت: ﴿قَالَ رَبِّ اَنْى يَكُوْنُ لِىْ غُلَمٌ وَكَانَتْ اَمْرًاى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ

الْكِبَرِ عِتِيًّا﴾ واتە: وتى: ئەى پەرەردگام من چۆن منداڵم دەبىت كە ژنەكەم نەزۆكە و منىش نەوئەندە پىرم پەكم كەوتووە، زەكەرىيا لەوہ زۆر سەرى سوپما، كاتىك كە دوعاكەى قەبول كراو مزگىنى منداڵىكى پىدرا، زۆرى پى خوش بوو، پرسىارى چۆنىەتى منداڵ بوونەكەى كرد، دەبىت چۆن بىت، ئەوہ ژنەكەىەتى ھەر لە سەرەتای تەمەنىەوہ نەزۆك بوو و منداڵى نەبوو و پىر بوو و خۆشى پەكى كەوتووە و كە لە لا بوو و ئىسكى چووەتە يەك و توانای ژنو مىردى پىوہ نەماوہ، عەرەبەكان كاتىك كە (چلە دارىك) وشك ببىت ئەلئىن: (عَمَّا يَعتُو عَتِيًّا وَعَتَوًا، وَعَسِى يَعتُو عَسَوًا وَعَسِيًّا) واتە: تەپاى تىدا نەماوہ.

وہلامى فرىشتەكە بۆ زەكەرىيا

﴿قَالَ﴾ واتە: فرىشتەكە وہلامى زەكەرىياى دايەوہ، لەوہى كە ئەو سەرى لى سوپماوہ،

﴿كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلٰى هٰىنٌ﴾ واتە: ھەر ئەوہىە پەرەردگارى تۆ دەفەرموویت ئەوہ لای من

ئاسانە لە خۆت و ژنەكەت منداڵ وەدى بەيئىم، نەك لە ژنىكى تر ﴿هٰىنٌ﴾ لای خودا گران نى و ئاسانە، پاشان خودا باسى شتىكى لەوہ سەرسوپمىنەرتى بۆ دەكات لەوہى كە داواى كردووە، دەفەرموویت:

﴿وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا﴾ واتە: من تۆم دروست كردووە لە پىشدا لە نەبوون و ھىچى

نەبووى، وەك لە ئايەتىكى تردا دەفەرموویت: ﴿هَلْ اَنْى عَلَى الْاِنْسَنِ حِيْنَ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا﴾^۲

واتە: بىگومان لەسەر ئادەمى تىپەپى ماوہىەكى زۆر لە پۆزگار كە شتىكى وا نەبوو ناوبىرئىت.

﴿قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّىْ اٰيَةً قَالَ اٰيٰتُكَ اَلَا تُكَلِّمُ الْاِنْسَانَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا﴾ ۱۰ ﴿فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنْ

الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾ ۱۱ ﴿

^۱ الطبري (۱۴۸/۱۸).

^۲ الانسان (۱).

خوای گہورہ باسی زہکریا دہکاتو دہفہرموویت کہ زہکریا وتی: ﴿قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً﴾^۱
 واتہ: وتی: نہی پەرورہدگارم نیشانہیہکم پی بدہ لہسەر بوونی نہو مندالہ کہ بہلینت پیداووم، بۆ
 نہوہی دلم ناو بخواتہوہو گیانم ئاسودہ بیت بہو بہلینہی کہ بیت داوم، وەك ئیبراہیم (سەلامی خوای
 لی بیت) دہلئیت: ﴿رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أُولَٰمَ تُؤْمِنُ قَالَ بَلَىٰ وَلَٰكِنْ لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾^۲ واتہ:
 نہی پەرورہدگارم نیشانم بدہ چۆن مردوو زیندوو دہکەیتەوہ؟ (خوا) فہرمووی: بپروات پیی نہہیناوه؟
 وتی: بہلی بپروام پییہتی بہلام (دہمەوئیت ببینم) بۆ نہوہی دلنیا بم. خوای گہورہیش فہرمووی: ﴿قَالَ
 آيَتُكَ﴾^۳ نیشانہکەت نہوہیہ ﴿أَلَا تُكَلِّمُ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا﴾^۴ واتہ: سی شہو زمانت
 دہگیریت و قسہ لہگەل خەلکی ناکی تو تەندروستی و هیچ نہخۆشیہکت نیہو عہبیت نیہ، ئیبنو
 عہباس و موحامیدو عیکریمہ و وەہەبو سودی و قەتادەو کەسانی تریش دہلئین: زمانی بہسترا بہبی
 نہوہی نہخۆشیہکی ہەبئیت و عہیبئکی تیدا بیت.^۲ عہبدوپہحمانی کوپی زہیدی کوپی نہسلەم
 دہلئیت: ہەر دہیخوئندەوہو تەسبیحاتی دہکرد بہلام نہیدەتوانی قسہ لہگەل ھۆزەکە ی بکات مەگین بہ
 ئیشارەت.^۲ عہوئی دہلئیت لہ ئیبنو عہباسەوہ ﴿ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا﴾^۴ واتہ: سی شہو لہسەر یەك، رای
 یەکەمی ئیبنو عہباس و جەماوہری زانایان راست ترہ، وەك خوای گہورہ لہ سورہتی (ال عمران) دا
 دہفہرموویت: ﴿قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا وَاذْكُرْ رَبَّكَ
 كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَرِ﴾^۵ واتہ: (زہکریا) وتی: نہی پەرورہدگارم نیشانہیہکم بۆ دابنی
 (خوا) فہرمووی: نیشانہکەت نہوہیہ کہ ناتوانیت قسہ لہگەل خەلکیدا بکەیت سی پۆژ مەگەر بہ نامازہ
 (ہیما) وتۆ زۆر یادی پەرورہدگارت بکەو تەسبیحاتی خوا بکە بہ ئیواران و بہیانیان. ئەمە بہلگەہ
 لہسەر نہوہی زہکریا نہو سی شہوہو پۆژەکانیشی قسہی لہگەل خەلکیدا نہکردوہو، ﴿إِلَّا رَمْزًا﴾^۶
 واتہ: مەگین بہئیشارەت. بۆیہلەم ئایە تەپیرۆژەدا دہفہرموویت: ﴿فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ﴾^۷ واتہ:
 پاشان لہ میحرابہکەہوہ چوہ دەرہوہ بۆ لای ھۆزەکە ی ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ﴾^۸ بہ ھیماہکی بہلہ تی

^۱ البقرة (۲۶۰).^۲ الطبري (۱۵۲/۱۸).^۳ الطبري (۱۵۲/۱۸).^۴ ال عمران (۴۱).

که یانندن، ﴿أَنْ سَخِرُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾ واته: به یانیان و نیواران ته سبیحاتی خوا بکه له گڼ نه ودا له و سی پوږده دا له سر کرداره کانی و شوکرانه بژیږی خوا بن بو نه و پیږه ی لی ناوه. موجهید ده لیت: ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ﴾ واته: به هیمایه ک تی گ یانندن.^۱ وهه ب و قه تاده یش هر وایان وتووه.^۲

﴿يَخِيحَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَءَاتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا﴾ ^(۱۲) وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا ^(۱۳) وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ^(۱۴) وَسَلَّمُ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ^(۱۵)

له دایک بوونی منداله که و سیفه ته کانی

نه م نایه ته یش (محزوف) ټکی تیدا باس نه کراوه نه وه یش که نه و مندالهی که مزگینی پیدراوه که ناوی به حیا یه (سه لامی خوی لی بیت) له دایک بو، خوی گه ورده یش ته وراتی فیږکرد که له نیوان خویاندا ده یان خوینده وه و نه و پیغه مبه رانه ش که له نه وه ی نیسرائیل بوون و زانو خواناسه کانی نه وه ی نیسرائیلش به فرمانه کانی ته ورات ه لده سان و به جییان ده یینا، له و کاته دا به حیا مندال بو، بویه خوی گه وره نیشاره تی پی ددات و نه و به هر یه ده خاته پیش چای خوی و باب و دایکی ده فهرمویت: ﴿يَخِيحَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ﴾ واته: نه ی به حیا نه و کتیبه توند بگره و چاک فیږی ببه،

زور خوی پیوه خه ریک بکه و پابه ندبه پییه وه و ماندوو مه به، ﴿وَأَتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا﴾ واته: هر له مندالیدا کارزانیان پیداو یانی تیگه یشتن و زانیاری ولیبران و نیراده به میږی و پووکردنه خیروسه رقال بوون پیوه ی وه ولدانی بیوچانمان به و مناله پیدا ﴿وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا﴾ واته: عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت له نیبنو عه عباسه وه ده لیت: به زه یمان خسته دلیه وه له لایه ن خومانه وه.^۳ عیکریمه و قه تاده و زه حاکیش هر وایان وتووه، نه وه یان بو زیاد کرد: هیچ که سیڅ ناتوانی سوږی و ا بنوینی نیمه نه بیت . قه تاده ده لیت: به و سوږه خودا به زه یی هاته وه به زه که ریادا.^۴ موجهید ده لیت: ﴿وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا﴾

به زه یه ک بو له لایه ن په روه ردگار یه وه به رامبه ری.^۵ وه له نایه ته که وه و ا دهرده که ویت: ﴿وَحَنَانًا﴾ عه تف کراوه ته سر ﴿وَأَتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا﴾ واته: هر به و مندالیه کارزانی و سوږو پاکیمان پی

^۱ الطبري (۱۵۳/۱۸).

^۲ الطبري (۱۵۴/۱۸).

^۳ الطبري (۱۵۶/۱۸).

^۴ الطبري (۱۵۶/۱۸).

^۵ الطبري (۱۵۶/۱۸).

به خشیوه. واته: واما لی کرد که خاوهن به زهیی و پاک و بیگه ردی بیت، (هه نان) بریتیه له و خوشه ویستییه که ناره زو سۆزی له گه لدايه، ﴿وَزَكَاةً﴾ عه تف کراوه ته سهر ﴿وَحَنَانًا﴾ (الزکاة) واته: پاک و بیگه ردی له پیسو چه په لی و گوناوه تاوان، قه تاده ده لیت (الزکاة) واته: ئاکاری چاک.^۱ زه حاک و ئیبنو جوره یج ده لیت: ئاکاری چاک و پاک.^۲ عه وئی ده لیت له ئیبنو عه بیاسه وه ﴿وَزَكَاةً﴾ واته: موباره ک. ﴿وَكَانَ تَقِيًّا﴾ واته: پاک و خو پاریز بووه له گوناوه.^۳ خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَبَرًّا بِوَالَدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا﴾ واته: له گه ل دایک و بابیشیدا چاک بووه و توندوتیزو لاساریش نه بووه، کاتیک خوی گه وره باسی گوپرایه لی یه حیا ده کات بۆ په روه ردگاری که هه ر به پاک و به به سۆزی و له خواترس دروستی کردوه، دیته سهر باسی نه وه ی که چه نده له گه ل باب و دایکیشی چاک بووه و هه رگیز دلی نه یه شان دوون به قسه یه ک یان به کرداریک یان بلی بۆ نه وه ده که ن یان بۆ نه وه ناکه ن، بۆیه ده فهرموویت: ﴿وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا﴾. پاش نه و گشت وه سفه جوان و چاکانه ی، باسی پاداشته دانه وه ی چاکه کانی ده کات ده فهرموویت: ﴿وَسَلَّمَ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا﴾ واته: سه لامی لی بیت پۆژیک که له دایک بووه و پۆژی که دهریت و پۆژی که زیندوو ده کریته وه، واته: له و سی کاته دا ترسی نیه و پاریزراوه، سوفیانی کوپی عویه نه ده لیت: ترسناکترین شتیک که مرۆف به سه ری دیت له سی شویندایه، پۆژیک که له دایک ده بیت، خوی له شوینیکدا ده بینیت که پیی را نه هاتوو و جیاوازه له و شوینه ی تیدا بووه. وه پۆژی که دهریت که سانیک ده بینیت که پییان ئاشنا نه بووه و نه بیینیون، وه پۆژی زیندوو ده کریته وه خوی ده بینیت له ناو قه ره بالفیه کی زۆر گه وره دایه، جا سوفیان ده لیت: خوی گه وره له و شوینانه دا پیزی له یه حیا کوپی زه که ریا ناوه و تایبته سه لامی لی ده کات، ده فهرموویت: ﴿وَسَلَّمَ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا﴾ ئیبنو جه ریر نه مه ی پیوایه تی کردوو له نه حمه دی کوپی مه نسوری مه روزیه وه له سه ده قه ی کوپی فه زله وه.

﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ۝١٦﴾ فَأَخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ۝١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتُ تَقِيًّا ۝١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ

^۱ الطبري (۱۵۹/۱۸).^۲ الطبري (۱۵۹/۱۸).^۳ الطبري (۱۵۹/۱۸)، الدر المنثور (۴۸۶/۵).

لَا هَبَ لَكَ غُلْمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلْمٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَلِكَ

قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَى هَيْنٍ ۖ وَلَنَجْعَلَ لَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾

به سهرهاتی مەریەم و مەسیح (سەلامی خوای لی بیټ)

کاتیڤ خوای گەورە باسی بە سەرھاتی زەھەریای کرد، کە مندالیکی پی بە خشی لە کاتی پیری و نەزۆکی ژنە کەیدا، بوو ئەو مندالە زۆر چاک و پاک و پیروژ بوو، بە دواي ئەو پووداوەدا باسی پووداوی مەریەمیش دەکات چۆن خودا عیسا پیڤەمبەریشی لە ئەو وەدی هینا بە بی باوک، لە نێوان ئەم دوو پووداوەدا لە یەك چوونیک مەیه، بۆیە خوای گەورە لە سورەتی (ال عمران) و ئەم سورەتەیشدا باسی هینان، وە لە سورەتی (الانبیاء)یشدا دیسان باسی هینان، چونکە لە مانادا زۆر لە یەكەوێ نزیکن، بۆ ئەوێ سەرنجی عەبدەکانی پاکیشیت بۆ ئەو توانا مەزنە ی خۆی کە هەرچی مەیلی لی بیټ دەتوانیت بیکات، دەفەرموویت: ﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ﴾ واتە: لەم کتیبەدا باسی مەریەمیش بکە. ناوی مەریەمی کچی عیمرانە لە بنەمالە ی داوود (سەلامی خوای لی بیټ) لە بنەمالە یەکی پاکی چاکە لە نەوێ ئیسرائیل، خودای مەزن باسی لە دایک بوونی دەکات لە سورەتی (ال عمران)دا. کاتیڤ لە دایک بوو، دایکی کردیە نەزری قودسی پیروژ (بیت المقدس) چونکە ئەوێان بە عیبادەت ئەزانی. خودایش لێ قەبول کرد وەك دەفەرموویت: ﴿فَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا﴾ واتە: ئینجا پەرەدگار مەریەمی وەرگرت بە وەرگرتنیکی جوان و پواندی بە پواندنیکی جوان. واتە، لەناو نەوێ ئیسرائیلدا زۆر بە چاکی پەرەدەکراو بووێ خواناسیکی زۆر دیار و بەناوبانگ، بەو عیبادەتە زۆرو چاک و بەردەوامی، زەھەریا کە میژدی خوشکی بوو (هەندیکیش ئەلێن میژدی پوری بوو) یەکیکیش بوو لە پیڤەمبەرەکانی نەوێ ئیسرائیل سەرپەرشتی بەخیو کردنی دەکرد، کە زۆر پیاویکی مەزن بوو لە نێوانیاندا بۆ کاروباری ئاینیان هۆزەکی پرسیاریان لەو دەکرد، زەھەریا (سەلامی خوای لی بیټ) کەرەمەتی زۆر گەورە ی وەدی دەکرد لە ژیا نی مەریەمەدا، وەك خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿كَلَّمَآ دَخَلَ

عَلَيْهَا زَكْرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَمْرَأَتُ إِنِّي لَلرَّحْمَنِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ

بِفَيْزٍ حِسَابٍ) واتە: هەر کات زەھەریا برۆیشتا یە بۆ لای مەریەم لە شوێنی خواپەرستیه کەیدا

خواردەمەنی لە لا دەبینی (زەھەریا) ووتی: ئە ی مەریەم! ئەمەت لە کوی بوو (مەریەم) وتی: ئەوێ لە لایەن خواوەیه بە راستی خوا پۆزی دەدات بە هەر کەسیک کە بیهوێت بە بی شومار و اباس ئەکری کە

^۱ ال عمران (۳۷).

^۲ ال عمران (۳۷).

زەكەريا بەررۇبۇم و مېوھى زىستانەى لە كاتى ھاویندا لە لا دەبىنى، ھى ھاوینىشى لە زىستاندا لە لا دەبىنى، وەك لە پىشەوہ لە سۆرەتى (ال عمران) دا باس كرا، وەختىك خاى گەورە مەىلى لى بوو (ھەموو كاریكى پەرە لە كارزانی و قسەى كارې) كە عەبدو پىغەمبەرى خۆى لە مەرىم وەدى بەینىت كە يەككە لە پىنج پىغەمبەرە لىپراوہ نەبەردە مەزەكان، ﴿إِذْ أَنْتَبَذْتَ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا﴾ واتە: وەختىك دوور كەوتەوہ لە كەسوكارى و شوپىنىكى لە پۆژھەلاتى مزگەوتى قودسى پىرۆزەوہ بۆ خۆى ھەلبۇارد ئىبنو عەباس دەلىت: من لە ھەموو كەسىك چاكتر دەزانم لە بەرچى مەسىحیەكان پۆژھەلاتیان كرده قىبلە و پووكە، لەبەر ئەم ئایەتە بووكە ئەفەرموى: ﴿إِذْ أَنْتَبَذْتَ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا﴾ شوپىنى لەدايك بوونى عىسايان (سەلامى خاى لى بىت) كرده قىبلە.^۱ پاشان خاى گەورە دەفەرموویت: ﴿فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا﴾ واتە: مەرىم لە نىوان خۆى و ئەواندا پەردەىەكى گىپراپە و بۆ ئەوہى لىیان ديار نەبىت، خاى گەورە جوبرەئىلى نارد بۆ لای (سەلامى خاى لى بىت) ﴿فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا﴾ وەك مرقۇئىكى ئاساى ھاتە بەرچاوى، موچامىدو زەحكاك و قەتادە و ئىبنو جوردەبج و وەھەبى كوپى مونەبىھو سودى لەم ئایەتەدا: ﴿فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا﴾ دەلىن: واتە: جوبرەئىل (سەلامى خاى لى بىت).^۲ ﴿قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتُ نَقِيًّا﴾ واتە: مەرىم وتى: من پەنا دەبەمە بەر خدا لە تۆ ئەگەر تۆ لە خوا ترسى، واتە: كاتىك كە جوبرەئىل لە شىوہى مرقۇئىكدا خۆى نىشان دا، مەرىم بە تەنھا بوو، لە نىوان خۆى و خزمەكانىدا پەردەىەكى گىپرابووەوہ. ترساو واى زانى بۆ ئەو ھاتووە، بۆیە وتى: ﴿إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتُ نَقِيًّا﴾ واتە: خاى وەبىر ھىناپەوہ و وتى ئەگەر لە خوا ترسى، ئەمەيش شتىكى دروستە بۆ بەرگى لە خۆكردن، ھەتا بكرىت بە شىوہىەكى ئاسانتر پزگارت ببىت چاكترە. بۆیە لە سەرەتاوہ بە پەنا بردن بۆ خوا ترساندى، ئىبنو جەرىر پىواپەتى كردووە لە (عاسىم) ھوہ دەلىت: ئەبو وائل بەسەرھاتەكەى مەرىمى باس كردو وتى: مەرىم دەيزانى لە خواترس خاوەنى پىاوەتى و جوامىرى، كاتى كە وتى: ﴿إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتُ نَقِيًّا﴾، خاى گەورە دەفەرموویت: ﴿قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ﴾ واتە: فرىشتەكە وەلامى داپەوہ و پىى وت: من لە لاپەن پەرورەدگار تەوہ پەرۋانە كراوم، بۆ ئەوہى ئەو گومانەى بۆى پەيدا بووہ و ئەو ترسەى لى نىشتووە بپرەوئتەوہ و نەيمىنىت، وتى: من ئەوہ نىم تۆگومانان بۆى ئەچىت بەلكو خدا منى ناردووە بۆ لای

^۱ الطبري (۱۶۲/۱۸).^۲ الطبري (۱۶۳/۱۸).

تو. ئەلین : کاتیک مەریەم پەنای برد بە خوا جوبرەئیل لە ترسا لەرزى و چوویەو شێوەکەى خۆى و
وتى: ﴿إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا﴾ واتە: من لە لایەن خوداوە پاسپێردراوم بۆلای
تو تا مندالتیکى پاک و خاوینت پى ببەخشم. ﴿قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ﴾ مەریەم سەرى سوپما لەو
قسەىە و وتى: من چۆن مندالم دەبێت؟ واتە: ئەو مندالە بە چ شێوەیەك پەیدا دەبێت لە من، كە
خاوەنى میژد نیم و خراپەیش لە من ناوەشیتەووە بۆیە وتى: ﴿وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا﴾ واتە:
دەستى كەسم لى نەكەوتوووە و هەرگیز (باغى) و داوین پیسی حەرام كەدوووە. ﴿قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكِ
هُوَ عَلَىٰ هَيْنٍ﴾ واتە: بڕیار هەر ئەوێە و قسەى پەرورەدگارتە و دەفەرموویت ئەو لە لای من ئاسانە.
واتە: جوبرەئیل وەلامى دایەووە لەسەر ئەو پرسیارەى كەردى دەلێت: خۆى گەرە فەرموویەتى بەو
زوانە تو مندالتیک دەبێت، با میژدیش نەبێت، وە تو ئافەرەتیکى پاد داوینى و خودا ئارەزووى هەر
شتیکى بوى دەیکات و خاوەن توانایە، بۆیە دەفەرموویت: ﴿وَلَنَجْعَلَنَّ آيَةً لِلنَّاسِ﴾ واتە: تا بیکەینە
نیشانە و بەلگەىەك بۆ خەلكى كە خودا وەدیهێنەریانە و بە هەر شێوەیەك مەیلی لى بێت دروستیان
دەكات، ئەوێە تا بابیان ئادەمى دروست كەدوووە بەبى نۆرینە و مێینە و حەوايشى دروست كەدوووە لە
نۆرینە بەبى مێینە و بەرەى ئادەمیشى لە نۆرینە و مێینە وەدى هیئاووە، تەنها عیسا نەبێت كە لە مێینە
دروستی كەدوووە بەبى نۆرینە، خۆى گەرە بە چوار جۆر مەرفى وەدى هیئاووە، ئەوێش نیشانەى
دەسلات و توانای تەواوى خۆى گەرەى كە غەیری ئەو هیچ كەسێك خودا نیە و هەر ئەوێش
پەرورەدگارە، ﴿وَرَحْمَةً مِنَّا﴾ واتە: دەمانەوێت ئەو مندالە چاكەىەك بێت لە ئێمەووە و یەكێكیش بى لە
پیغەمبەران (سەلامى خاویان لى بێت) بانگى خەلكى بكات بۆ خواناسى و پەرستنى بە تەنها، وەك خۆى
گەرە لە ئایەتیکى تردا فەرموویەتى: ﴿إِذْ قَالَتِ الْمَلِكَةُ يَمْرِيئُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ
الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ
الصَّالِحِينَ﴾ واتە: کاتیک كە فریشتەكە وتى: ئەى مەریەم بێگومان خوا مژدەت دەداتى بە وتەىەك
لەوێەو كە ناوى مەسیح (عیسا) ی كۆپى مەریەمە بەرپۆز پایە بەرزە لە هەردوو جیهانداو لە نزیکانى

^۱ الطبري (۱۴/۱۸).

^۲ أحمد (۲۳۵/۱)، فەرموودەىەكى سەحیحە.

^۳ ال عمران (۴۵-۴۶).

خواوه نده ، قسه دهکات له گهڵ خه لکیدا له بيشکه داو له (کاتی) گه وره ییداو له پیاوچا کانیسه . واته :

بانگی خه لکی دهکات بۆ ناسینی په روه ردگاری له ناو بيشکه و به گه وره ییش، ﴿وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا﴾
واته : ئەم قسه ی جوهره ئیله که دهیکات بۆ مەریه و هه والی ده داتی، که ئەمه فرمانی خودایه و له لای

ئهو بپاوه ته وه و مه یلی خۆیه تی ده بی هه ر بیته جی، موحه مه دی کوپی ئیسحاق ده لئیت: ﴿وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا﴾ واته : خودا بپیری ئەمه ی داوه، و هیچ چاره نوسیك نیه ده بیته جی^۱.

﴿فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ۝۲۲﴾ فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَلَيْتَنِي مِثُّ قَبْلِ هَذَا

وَكَنتُ نَسِيًّا مَّنْسِيًّا ۝۲۳﴾

په یدا بوونی منداله که و پاشان له دایک بوونی

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا﴾ واته : منداله که کهوته سکی و دوو گیان بوو به و سکه وه پویشته بۆ شوینیکی دور. خوای گه وره باسی مەریه م دهکات کاتیك که جوهره ئیل له لایه ن خودا وه هه والی دایه که ئەو فه رموویه تی، مەریه م په زامه ندی خۆی ده ربپی بۆ فرمانی خودای گه وره . زۆریك له زانایانی پیشینه و توویانه ئەو فریشته جوهره ئیل بووه (سه لامی خوای لی بیته) له و کاته دا فووی کردووه به باخه لێ کراسه که یدا فووه که پویشته خواره وه هه تا چووه ناو عه یبی و سکی پرپوو به و منداله وه به ئیزنی خوای گه وره، موحه مه دی کوپی ئیسحاق ده لئیت: کاتیك که دوو گیان بوو به منداله که وه سکی به رز بووه وه و ئیشی لی هات و خوین و عاده ی نه ما و بپا و تووشی ئەو شتانه بوو که دوو گیان تووشی ده بیته که مندال کهوته سکی، وه ک ئاره زووی خواردن و بیزوو هه ست به ئیش و ئازار کردن و په نگ گۆپان و هه تا وای لیها ت زمانی قلیش قلیش بوو، ئەوه ی تووشی ئەم خانه واده ی زه که ریا هاتوو به سه ر که سی تر نه هاتوو. له ناو نه وه ی ئیسرا ئیلدا ئەم ده نگ و باسه بلا وه ی کرد ده یان وت: ئەمه کاری یوسفی ها وه لیه تی ، چونکه ئەو نه بیته که سی تری له و کلێسایه دا له گه ل نه بووه، دوور که وته وه له خه لکی په رده یه کی گیرایه وه هه تا که س نه ی بینیت و نه ویش چاوی به که س نه که ویت، خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ﴾

واته : کاتیك که ژانی مندال بوونی لی هات وای لی کرد چووه لای دارخورمایه ک له و شوینه ی که مه به ستی بوو، زانایان پای جیاوازیان هه یه له سه ر شوینه که، سودی ده لئیت: له لای خۆر مه لاتی میحرابه که یه وه یه که نوێژی تیا ده کرد له (بیت المقدس).^۲ وه هه بی کوپی مونه بیه (مُنْبَه) ده لئیت:

^۱ الطبري (۱۶۵/۱۸).

^۲ الطبري (۱۶۱/۱۸).

پویشت و سه ری خوی مه لگرت و پای کرد کاتیک که له نیوان شام و ولاتی میسر دا بوو، ژانی مندال بوونی لی هات.^۱ وه له پیوایه تیکی تر دا هر له وه مه به وه ده لیت: شوینیکه که هشت میل له (بیت المقدس) وه دووره له گوندیک له و ناو دا که پیی ده لین (بیت لحم).^۲ منیش نه لیم: له فهرمووده کانی (الاسراء) دا که نه سائی پیوایه تی کردوو له نه سه وه (په زای خوی لی بیت) نه و شوینه (بیت لحم).^۳ به به قیش پیوایه تی کردوو له شه دادی کوپی نه سه وه (په زای خوی لی بیت) که نه و شوینه (بیت لحم).^۴ والله أعلم، نه م پیوایه ته که خه لکی له یه کتره وه پییان گه یشتوو مه شهوره، مه سیحیه کان بیگومانن که نه و شوینه (بیت لحم)، خه لکی به و شیوه یه وه ریان گرتوو، فهرمووده ییش له و باره یه وه هاتوو نه گه ر فهرمووده که راست بیت، پاشان خوی گه وره له باره ی مریه مه وه ده فهرموویت: ﴿قَالَ يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًا مَّنْسِيًا﴾ واته: مریه م وتی: خوزگه به ر له نه مه ده مردم و له بیرده چوممه وه و هر باسیشم نه ده بوو، نه م نایه ته به لگه یه له سه ر دروستی ئاوات خواستن به مردن له کاتی توش بوونی به لادا چونکه مریه م ده یزانی توشی تاقیکردنه وه و به لا ده بیت، به هوی نه م مندال وه خه لکی به و شیوه راسته ی خوی به وای پی ناکه ن و نه و قسانه ی که باسی ده کات نایسه لمینن و به راستی نازانن، پاش نه وه ی که مریه م به لای نه وان خواناسیکی چاک و خو پاریز بووه، وای لی هاتوو، گومان ده به ن که ژنیکه خراب و داوین پیسه، بویه وتی: ﴿يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا﴾ واته: خوزگه پیش نه م به سه رهاته ده مردم، ﴿وَكَُنْتُ نَسِيًا مَّنْسِيًا﴾ واته: هر وه دی نه هاتمایه و نه بوومایه، نه مه قسه ی ئیبنو عه بباسه.^۵ قه تاده ده لیت: ﴿وَكَُنْتُ نَسِيًا مَّنْسِيًا﴾ واته: نه ناسرامایه و باسم نه بووایه، که س نه یزانیایه من کیم.

﴿فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا﴾ ٢٤ ﴿وَهُزِيَ إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسْقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا﴾ ٢٥ ﴿فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا﴾ ٢٦

^۱ الطبري (۱۷۰/۱۸).^۲ الطبري (۱۷۰/۱۸).^۳ النسائي في الكبرى (۲۲۱/۱).^۴ دلائل النبوة (۳۵۵/۲).^۵ الطبري (۱۷۲/۱۸).

ئەو قسانەى بە مەريەم دەوترا دواى منداڵ بوونەكەى

خوای گەورە دەفەر مووئیت: ﴿فَنَادَ بِهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا﴾ واتە: لە خواریەو بە بانگی کرد خەفەت مەخۆ پەرورەدگارت لە ژێر تۆدا جۆگە ئاوی دەرھێناوە، مەندی خوێندووێانەتەو بە (مَنْ تَحْتَهَا) واتە: ئەوێ لە خواریەو، مەندیکی تر بە (مِنْ تَحْتِهَا) بیان خوێندوووەتەو، واتە بە حەرفی جەر، زانایانی تەفسیر پای جیاوازیان هەیه لەسەر ئەوێ لە خواریەو، ئەو کەسە کێیە؟ عەوئی و کەسانی تریش وتووینە: لە ئیبنو عەباسەو ﴿فَنَادَ بِهَا مِنْ تَحْتِهَا﴾ واتە: جبریل.^۱ چونکە عیسا قسەى نەکردوو هەتا مەریەم هێنایه لای ھۆزەکەى، سەعیدی کوپی جوبەیرۆ زەححاك و عەمرى کوپی مەیمون و سودی و قەتادەیش دەلێن ئەو کەسە جوبەرەئیلی فریشتە بوو (سەلامی خوای لی بیئت).^۲

واتە: لە خواریوی شیوەکەو (دۆلەکەو) بانگی کرد. موحامید دەلێت: ﴿فَنَادَ بِهَا مِنْ تَحْتِهَا﴾ واتە: عیساى کوپی مەریەم بانگی کرد. عبدالرزاقیش دەلێت: لە موعەممەرەو لە قەتادەو دەلێت، حەسەن دەلێن: ئەو عیساى کوپی بوو (سەلامی خوای لی بیئت). ئەو یەکیکە لەو دوو پێوایەتەى لە سەعیدی کوپی جوبەیرەو هاتوو، ئەوێ بانگی کرد عیساى کوپی بوو (سەلامی خویان لی بیئت). وە دەلێت: ئایا گوئیت لە خوای گەورە نیە کە دەفەر مووئیت: ﴿فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ﴾ واتە: ئیشارەتى بو منداڵەکەکرد. ئیبنو زەیدو ئیبنو جەریریش ئەم پایەیان ھەلبژاردوو، ﴿أَلَا تَحْزَنِي﴾ واتە: پاشان بانگیکرد وتی: خەفەت مەخۆ، ﴿قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا﴾ واتە: پەرورەدگارت لە ژێرتدا ئاویکی دەرھێناوە، سوفیانی سەوری و شوعبە دەلێن لە ئیبنو ئیسحاقەو لە بەپای کوپی عازیبەو: ﴿قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا﴾ یانی: جۆگە ئاو.^۳ عەلى کوپی ئەبو تەلحە دەلێت لە ئیبنو عەباسەو (السرى) واتە: رۆوبار.^۴ عەمرى کوپی مەیمونیش دەلێت: (السرى) واتە: پووباریك کە ئاوی لی دەخورێتەو.^۵ موحامید دەلێت (السرى) واتە: پووبار بە سریانى.^۶ سەعیدی کوپی جوبەیر دەلێت: (السرى) واتە:

^۱ الطبري (۱۷۳/۱۸).^۲ الطبري (۱۷۳/۱۸).^۳ الطبري (۱۷۵/۱۸).^۴ الطبري (۱۷۶/۱۸).^۵ الطبري (۱۷۶/۱۸).^۶ الطبري (۱۷۶/۱۸).

پووباری بچوک به زمانی نه به تی. ^۱ هه ندیکی تر وتوویانه: مه به ست به (سهری) عیسا پیغه مبه ره (سهلامی خوی لی بیت)، له وانه حه سه نی به سهری و په بیعی کوپی نه نه سو محمدی کوپی عه ببادی کوپی جه عه ره قه تاده شیش له پیوایه تیکیداو عبدالرحمانی کوپی زهیدی کوپی نه سه میش هه وایان وتوه، به لام پای یه که دیارو پوونت ره. بویه له دوی نه وه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَهْزَىٰ إِلَيْكَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ﴾ واته: کۆته ره ی نه و دارخورمایه پاوه شینه، خوی گه وره منه ت ده کات به سهر مریه مدا که خواردن و خواردنه وه ی بۆ وه دی هیناوه وه که ده فهرموویت: ﴿تُسْقِطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا﴾ ^(۲۵) فکلی وَأَشْرَىٰ وَقَرَىٰ عَيْنًا﴾ واته: دارخورمایه که پاوه شینه خورمای تازه و ته په به سهرتدا ده باریت به چای پوون و دلی خوش بخۆو بخۆره وه، بویه عه مری کوپی مه یمون ده لیت: هیچ شتیک نه له خورمای تازه ی پیگه یشتوو چاکتر بیت بۆ ژنی زه یسان (النفاسد) پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه. ^۲ خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿فَأَمَّا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا﴾ واته: هه که سیکت بیی له مروه، ﴿فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا﴾ واته: بلی من برپارم داوه که نه مروه قسه له گه ل هیچ که سیکت نه که م، مه به ست به م قسه یه هیما کردنه، نه که قسه کردن به وته له بهر نه وه ی دزایه تی په یدا نه کات له گه ل نه مه دا که خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا﴾ نه نه سی کوپی مالیک له م نایه ته دا: ﴿إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا﴾ ده لیت: (صمتاً) واته: نه زرم کردوه له سهر خۆم بۆ خودا که قسه نه که م. ^۳ نیبنو عه بباس و زه حاکیش هه وایان وتوه. ^۴ مه به سته که نه وه یه کاتیک که له ناینی نه واندا پۆژوو یان گرت بیت خواردن و قسه کردنیشیان لی قه ده غه (حرام) کراوه، نه مه قسه ی سودی و قه تاده و عبدالرحمانی کوپی زهیده. ^۵ عبدالرحمانی کوپی زهید ده لیت: کاتیک که عیسا وتی به مریه م (سهلامی خویان لی بیت): ﴿أَلَا تَحْزَنِي﴾ مریه م وتی: چۆن خه م نه خۆم که تو له لامی نه خاوه نی میردم و نه که نیزه کیشم؟ واته: چ بیانوو یه کم به ده سته وه یه بۆ خه لکی؟ خۆزگه پیش له مه ده مردم و هه باسیشم نه ده بوو، عیسا وتی به دایکی: من له باتی تو وه لامیان ده ده مه وه، ﴿فَأَمَّا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ

^۱ الطبري (۱۷۶/۱۸).

^۲ الطبري (۱۷۹/۱۸).

^۳ الطبري (۱۸۲/۱۸۲/۱۸).

^۴ الطبري (۱۸۲/۱۸۲/۱۸).

^۵ الطبري (۱۸۳/۱۸)، القرطبي (۹۸/۱۱).

أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾ عبدالرحمانی کوپی زهید ده لیت: نه م قسانه قسه ی عیسایه که به دایکی وت، وه مه بیش هر وای وتووه.

﴿فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ﴾ قَالُوا يَمْرَيْمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَتَأَخَتِ هَرُونَ مَا كَانَ أَبُوهُ أَمْرًا سَوِيًّا وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ءَاتَنِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ مەریەم لە گەل عیسا دا لە بەر دەم هۆزە کهیدا و نارەزایی هۆزە کهی لێی و وه لامدانه وهی عیسا (سه لامی خوای لی بیت) بۆیان

خوای گه وړه ده فه رموویت: ﴿فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ﴾ قَالُوا يَمْرَيْمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ خوای گه وړه باسی مەریەم ده کات کاتیك هاته وه ناو هۆزە کهی و مندالێکی به باوه شه وه بوو، فه رمانی پیدرابوو که نه و پۆزه بیده نگ بیت و قسه له گەل که سدا نه کات له مەردم، خوای گه وړه خوی به کاره کانی ده گات و نه وی به سه، خوی ته سلیمی فه رمانی خوای گه وړه کرد و پێی پازی بوو، کاتیك هۆزە کهی به و شیوه یه چاویان پێی که وت زۆر به لایانه وه گران بوو، بیزاری خویان ده ربپی لێی: ﴿قَالُوا يَمْرَيْمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا﴾ وتیان: نه ی مەریەم! واما نه سیر نه ده کرد که شتی وا گه وړه له تو پووبدات. موحامید و قه تاده و سودی و کهسانی تریش ده لێن: واته: کاریکی وا گه وړه. ئیبنو نه بی حاتم پیوایه تی کردووه له نه وی بیکالیه وه ده لیت: هۆزە کهی پۆشتن ده گه پانبوی، ده لیت: مەریەم له بنه ماله یه کی به پیزبوو مەریه خانه دانی و پیغه مبه رایه تی هاتبوون، زۆر گه پان وهیچیان چنگ نه که وت، گاوانیکیان بینی ووتیان: ئافره تیکی له وشیه وه له شیوه یه ت به رچا و نه کوتووه (بۆیان وه سف کرد) وتی: نه خیر، به لام من نه مشه و شتیکم له مانگا کانم دا چاوی که وتووه هه رگیز لیم نه بینوون، وتیان: چیت لی بینوون؟ وتی: بینیم نه مشه و پووه و نه و شیوه (الوادی) سوژده یان ده برد. عبدالله ی کوپی زیاد ده لیت: له (سه بیان) وه نه مه م له بهر کردووه که گاوانه کهی پێی ووتن: پووناکیه کی دره وشاوه م چاوی پیکه وت، خه لکه که پوویان کرده نه و شوینه ی که نه م پێی وتن، مەریەم به ره و پوویان هات، کاتیك مەریەم چاوی پێیان که وت دانیشتن و منداله کهی خسته باوه شی، خه لکه که هاتن و لێی کۆبوونه وه و ده و ده یان دا، ﴿قَالُوا يَمْرَيْمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا﴾ واته: وتیان شتیکی سه یرو سه مه ره

پروی داوه لیت. واته ئیمه وaman بۆ نه ده پوانیت، ﴿يَتَأَخَتَ هَارُونَ﴾ واته: نهی خوشکی هارون! یان نه و که سهی له خواناسیدا له هارون ده چی، ﴿مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْوٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا﴾ واته: نه باوکت پیاو خراپ بووه و نه دایکیشت داوین پیس بووه، تو له بنه ماله یه کی پاک و چاک و ناسراو به چاکه خوازو خوپاریز بوویت، که ی کاری وا له تو چاوه پوان کراوه پووبدات؟! عهلی کوپی نه بو ته لحه و سودی ده لئین پیی و تراوه: ﴿يَتَأَخَتَ هَارُونَ﴾ واته: نهی خوشکی هارونی برای موسا، چونکه مریه م له تۆرمه ی نه وه. وهك چون دهوتریت به ته میمهك: (یا آخا تمیم) وه دهوتریت به موزه پیهك (یا آخا مضر).^۱ وه و تراویشه: پیاویك له ناویاندا بووه ناوی هارون بووه، نسبه تی مریه میان داوه ته پال نه و پیاو چاکه له خواناسی و دنیا نه ویستیدا، پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْأَمِّهِ صَبِيًّا﴾ واته: ئیشاره تی بۆ منداله که کرد، وتیان: چون ئیمه قسه له گه ل مندالیک ناو بیشکه بکهین، چونکه نه وانه به گومان بوون له و کاره ی مریه م و بره یان پی نه ده کرد، بوختانیان بۆ ده کردو له و باره یه وه قسه ی زۆریان ده وت، مریه م نه و پۆژه به پۆژوو بوو قسه ی نه ده کرد. نه وان هه رچیان ده وت مریه م هیما ی بۆ ده کردن که قسه له گه ل منداله که بکهین، له گه ل نه و بدوین، نه وانیش زیاتر توپه ده بوون و وایان ده زانی گالته یان پی ده کات ده یانوت: ﴿كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْأَمِّهِ صَبِيًّا﴾، مهیمونی کوپی مه هران ده لیت: ﴿فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ﴾ مریه م ئیشاره تی بۆ کرد له گه ل منداله که بدوین، وتیان: له گه ل نه وه دا نه م کاره گه نه شی کردوه که چی، پیمان ده لیت له گه ل مندالیک قسه بکهین که بوویه تی و له ناو بیشکه دایه.^۲ سودی ده لیت کاتیک ئیشاره تی کرد بۆ لای منداله که توپه بوون و وتیان: نه م گالته کردنه ی پیمان زۆر خراپ و تاوانتره لaman له داوین پیسیه که ی که فهرانمان پی ده کات قسه له گه ل نه م منداله دا بکهین له ناو بیشکه دایه، ﴿قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْأَمِّهِ صَبِيًّا﴾.^۳ واته: مندالیک به و ساواییه له ناو بیشکه دابیت چون قسه ده کات؟ منداله که وتی: ﴿إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ﴾ من عه بدی خودام، یه که م شتیک له ده می هاته دهر باسی پاک و بی عه بیی خودای کرد که خودا مندالی نیه و نه میش عه بدی خودایه و هه ر خودایش په روه ردکاریه تی، ﴿عَاتَنِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾ واته: کتیبی داومه تی و کردومی به پیغه مبه ر، لیژه دا داوین پاک ی دایکی ده سه لمینیت بۆ

^۱ الطبري (۱۸۷/۱۸).^۲ الدر المنثور (۵۰۸/۵).^۳ الطبري (۱۸۹/۱۸).

نه و بوختانه ی بویان هه لېه ستهو، نه و فی بیکالی ده لیت: کاتیک نه وانه نه و قسه یان به رامبه ر مریه می
 دایکی کرد، مه مکی دایکی ده مزی، مریه م مه مکه کی له ده می لایردو له سر لای چه پی داینا
 منداله که وتی: ﴿إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ءَاتَنِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾ هه تا ده گاته ﴿مَا دُمْتُ حَيًّا﴾. پاشان خوی
 گوره ده فهرمویت: ﴿وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ﴾ واته: له هر کویش بم پیروزی کردوم،
 مواهیدو عمری کوپی قه یسو سه وری ده لیت: واته: کردومی به ماموستا بو چاکه.^۱ له پیوایه تیکی
 ترده له مواهیده وه ده لیت: (مبارکاً) واته: زور به سوود.^۲ نیبنو جهریر پیوایه تی کردوه له وه یی
 کوپی وهرده وه مه ولای به نی مه خزوم ده لیت: زانایه ک گیشته لای زانایه کی له خوی زانتر پیی وت:
 له و کارو کرده وانه ی که هه مه چی ناشکرا بکه م و بگه یه نم؟ وتی: فرمان دان به چاکه و قه ده غه کردن له
 خرابه، چونکه نه وه ناینی خودایه که پیغه مبه ره گانی خوی پیدا ناردوه بو بهنده گانی، هه مو
 زانایانی فیه زانه کان به کده نګن له سر نه م نایه ته که خوی گوره ده فهرمویت: ﴿وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ
 مَا كُنْتُ﴾ وتویانه: مباره کیه کی کامه یه؟ وه لام دراو ته وه: نه وه یه فرمان به چاکه نه کات
 به رگری له خرابه نه کات له هر کوپی به بیت.^۳ ﴿وَأَوْصَنِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾ واته:
 داواشی لی کردوم که نویژ بکه م و زه کات بده م هه تا زیندوم. وه ک نه م نایه ته ی که خوی گوره
 فرمان به حه زره تی محمد ده کات و ده فهرمویت: ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾ واته:
 په روه ردگارت بپه رسته هه تا مردن په خت پی ده گریت. عبدالرحمانی کوپی قاسم ده لیت له مالیکی
 کوپی نه نه سه وه له م نایه ته دا: ﴿وَأَوْصَنِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا﴾ ده لیت: هه والی هه مو نه و
 شتانه ی داوه تی که له نه و پوو ده دات هه تا ده مریت نه م قسه یه چند پوونه بو نه وانه ی بپوایان به
 قه زاو قه ده ر نیه!^۴ وه ده فهرمویت: ﴿وَبِرًّا بِوَالِدَتِي﴾ واته: فرمانی پیدوم له گه ل دایکیشم چاک بم،
 دوی گوپی رایه لی خودا باسی چاکه کردنی کردوه له گه ل دایکی، چونکه خودای گوره زورجار که باسی
 عبادته تی خوی کردوه باسی چاکه کردنی کردوه له گه ل دایک و باوک. وه ک ده فهرمویت: ﴿وَقَضَىٰ

^۱ الطبري (۱۹۱/۱۸).^۲ الطبري (۱۹۱/۱۸).^۳ الطبري (۱۹۱/۱۸).^۴ الحجر (۹۹).^۵ القرطبي (۱۰۳/۱۱).

رَبُّكَ إِلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا^۱ واته: وه په‌روه‌دگارت بپریاری داوه که هیچ شتیګ نه‌په‌رستن بیجګه له نه‌و وه له‌ګه‌ل دایک و باوکتان چاکه بګن. وه ده‌فهرموویت: ﴿أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَاكَ إِلَى الْمَصِيرِ﴾^۲ واته: (فهرمانمان به ناده‌می دا) که سوپاسګوزاری من و باوک و دایکت بګه تهنه‌ها بۆ لای منه ګه‌رانه‌وه‌تان. وه لیږده‌دا ده‌فهرموویت: ﴿وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا﴾ واته: نه‌ی کردووم به زۆرداریکی لاسارو فیزدل که له فهرمانی ده‌رچم و عبادته‌تی نه‌که‌م و خرابه له‌ګه‌ل دایکم بګه‌م و به‌دبخت بېم، پاشان خودای مه‌زن له‌سهر زمانی عیسا پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای لی بیت) ده‌فهرموویت: ﴿وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا﴾ واته: سلّوم لی بیت پوژتیک که له دایک بووم و پوژتی که ده‌مرم و پوژتیکیش که زیندوو ده‌کریمه‌وه. لیږده‌دا به‌ندایه‌تی خوی ده‌سه‌لمینیت بۆ خودای ګه‌وره، که نه‌میش دروست کراویکه له دروستکراوه‌کانی خودا ده‌بی و ده‌مری و زیندوو ده‌کریمه‌وه وه‌ک نه‌و خه‌لکه‌ی تر به‌لام له‌و کاتانه‌دا سه‌لامه‌ته که نارپه‌حه‌ترین و ګرانه‌ترین کاته له‌سهر به‌نده‌کانی خودا، درودو سه‌لام له‌سهر عیسا پیغه‌مبه‌ر.

﴿ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾^(۳۴) مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَخْذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَنَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ^(۳۵) وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ^(۳۶) فَأَخْلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ^(۳۷)

عیسا عه‌بدی خودایه و ګوری خودا نیه

خوای ګه‌وره ده‌فهرموویت: ﴿ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾ واته: نه‌مه‌یه قسه‌ی راست له‌سهر عیسا‌ی ګوری مه‌ریه‌م که نه‌وان تییدا دوو دلن، خوای ګه‌وره باسی عیسا پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای لی بیت) ده‌کات بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌فهرموویت نه‌وه‌ی که بۆ تو‌مان ګیږاوه‌ته‌وه له باره‌ی عیسا‌وه (سه‌لامی خوای لی بیت) ﴿قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾ نه‌وقسه‌راسته‌یه که نه‌وان تییدا دوو دلن، واته: نه‌وانه‌ی شوینی پرپوچ که‌وتوون و برپایان پیی نیه‌ونه‌وانه‌یش له‌سهره‌قن و برپایان پیی مه‌یه کیشه‌یانه له‌سهری، بۆیه زۆرتیک خویندوویانه‌ته‌وه به (قَوْلُ الْحَقِّ) به‌رپه‌فی (قَوْلُ) عاسیم و عه‌بدولای ګوری عامریش خویندوویانه‌ته‌وه به مه‌نسوبی (قَوْلُ)، ئیبنو مه‌سعودیش

^۱ الاسراء (۲۳).

^۲ لقمان (۱۴).

خويندوو يه تيه وه به: (ذلك عيسى ابن مريم قال الحق)^۱ رة فعه كه له پوى ئيمرابه وه باشت دياره. نه م
 ئايه تيش ده بيته پشتگير بؤ نه م (ره فعه) كه ده فهرمو ويت: ﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾^۲
 واته: پاست نه وه يه (كه بؤت هاتووه) له په روه ردگارته وه كه واته له گومانداران مه به. پاش نه وه ي
 خoday مه زن باسى عيسا ده كات كه خوى دروستى كردووه و عه بدى خودايه و كردوو يه تى به پيغه مبه ر
 باسى پاك و بى عه يى خوى ده كات و ده فهرمو ويت: ﴿مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَنَهُ﴾ واته: له خوا
 ناوه شيته وه مندالى هه بيت، پاكى و بى عه يى بؤ خودايه له و سه انه كه نه و خوانه ناس و سته مكارو
 نه فام و تاوانكارانه نه يلين: ﴿إِذَا قُضِيَ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ واته: هه ر كاتي ك مه يلى لى بوو شتيك
 ببيت، هه ر پيى وت ببه ده بيت. به و شيوه يه ي مه يلى لييه تى، وه ك له ئايه تى تر دا ده فهرمو ويت:
 ﴿إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾^۳ ﴿الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ
 مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾^۴ واته: به پاستى ويته ي (دروست بوونى) عيسا لاي خوا وه ك ويته ي ئاده م وايه كه
 دروستى كرد له گل له پاشان پيى وت ببه، نه و يش بوو، قسه ي پاست نه وه يه كه له خوا وه به تو
 كه يشت كه واته له گومانداران مه به.

عيسا فه رمانى دا وه كه ته نها خوا بپه رستى به لام خه لكى دواى نه و كي شه و جياوازي كه وته
 نيوانيان

خواى كه و ره ده فهرمو ويت: ﴿وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ واته: عيسا فه رمانى دا
 به هؤزه كه ي نه و كاته ي كه هه ر له بيشكه دا بوو پيى وتن كه خواى كه و ره په روه ردگارى نه وه و
 په روه ردگارى نه وانيشه داواى لى كردن كه خوا بپه رستن. ﴿فَأَعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾! هه ر نه و
 بپه رستن، نه مه ريگه ي راسته ،يانى: نه وه ي من بؤم هي ناون له لايه ن خوا وه هه ر نه وه پاسته پييه ،
 واته: نه و ريگه پاسته هه ر كه سيك شويني بكه ويت نه وه شاره زايه و پيى پاستى گرتووه، هه ر كه سيش
 دزايه تى بكات نه وه گومر ابو وه و سه رى لى شيوا وه. پاشان خواى كه و ره ده فهرمو ويت: ﴿فَاخْلَفَ
 الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ﴾ واته: نه هلى كتيب كه وتنه كي شه وه له سه ر عيسا له نيوان خوياندا، پاش
 پوونكر دنه وه و ده رخستنى حالى عيسا كه عه بدو پيغه مبه رى خودايه و به فه رمانى خوى و هه ر له پوحى

^۱ الطبري (۱۹۴/۱۸).^۲ البقرة (۱۴۷).^۳ ال عمران (۵۹-۶۰).

پېرۆزى خوى خستيه ناو په حمى مەريەم. كۆمه لىك له وانه كه زۆرينه ي جووله كه كانه (به ر له عنه تى خوا بكه ون) جه ختيان ده كرده وه له سەر نه وه كه عيسا زۆله و نه م قسانه يش ده يكات جادووه، ده سته يه كى تريان ده ي وت: بىگومان قسه ي خودايه، هه نديكى تر ده يان وت: عيسا كوپى خودايه، هه نديكى تريش ده يان وت: عيسا يه كيكه له سى خودا كه، هه نديكى شيان ده يان وت: به راستى عيسا عه بدى خودايه و پيغه مبهري خودايه، نه مه نه و قسه راسته يه كه خواي گه وره باوه پدارانى لى شاره زا كردووه. هه ر به و شيوه يه پيوايه ت كراوه له عه مري كوپى مه يمون و ئيبنو جوړه يچ و قه تاده و كه ساني تريشه وه له زانايانى پيشينه و پاشينه شه وه، خواي گه وره ده فه رموئيت: ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾^۱ واته: هاوار بۆ نه و خوانه ناسانه له بينيني نه و پۆژه گه وره و نا په حه ته، نه مه هه ره شه يه كى زۆر تونده بۆ نه و كه سانه ي كه درۆ به دهم خودا وه هه لده به ستن و وا ده زانن كه خودا كوپى هه يه، به لام خودا بى باكه و مۆله تيان ده دات و دوايان ده خات بۆ پۆژى قيامه ت، خوا زۆر له سه رخويه، ده زانيت له ده ستي ده رناچن، په له ناكات له وانه ي كه ياخى ده بن، وه ك له فه رمووده ي سه حيحدا هاتووه: (خواي گه وره مۆله تى سته مكار ده دات هه تا كاتى نه يگريئ، ئيتر به رى نادات، پاشان پيغه مبهري خودا (ﷺ) نه م نايه ته ي خويئند: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾^۲، واته: نا به و شيوه يه سزادانى په روه ردگارت كاتي ك خه لكى شاره كان سزا ده دات كه سته مكار بوون به راستى تۆله سه ندى نه و نازارده رو به تينه. ديسان له هه ردو سه حيحه كه دا هاتووه له پيغه مبهري خودا وه (ﷺ) فه رمويه تى: (هيج كه سيك خوگرتر نيه له خودا له سەر نازاردانيك كه بيستبيئتى، نه وانه مندالى بۆ به ريار ده دن نه ويش پۆزيان ده دات و ته ندروستيان ده كات (و تووشى به لا يان ناكات).^۳ خواي گه وره ده فه رموئيت: ﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرِيْبٍ أَمَلْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَى الْمَصِيْرِ﴾^۴ واته: وه (خه لكى) چه نده ها شا رو دى (هه بوون) مۆله تم دان كه سته مكار بوون له پاشان تۆله م لى سه ندى و له ناوم بردن و هه ر بۆ لا ي من ده گه پينه وه. وه ده فه رموئيت: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾^۵ واته: وا مه زانه خوا بى ناگايه له وه ي كه سته مكاران ده يكه ن، بىگومان نه و دوايان ده خات بۆ پۆژيك كه چاوه كان تييدا نه بله ق ده بن و نانوقيئ

^۱ فتح الباري (۲۰۵/۸)، مسلم (۱۹۹۷/۴). (هود: ۱۰۲).

^۲ فتح الباري (۵۲۷/۱۰)، مسلم (۲۱۶۰/۴).

^۳ الحج (۴۸).

^۴ ابراهيم (۴۲).

له ترسا. بۆیه لیڤه یشدا ده فەرموویت: ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ یانی: پۆژی قیامت. وه له فەرموودهی صه حیددا هاتوو که بوخاری و موسلیم پړوایه تیان کردوو له عوبادهی کوپی سامیته وه (په زای خوی لی بیت) ده لیت: پیغه مبهری خودا (ﷺ) فەرموویه تی: (که سیک شایه تی بدا هیچ په رستراویک نیه غهیری خوداو نه و خوی ته نیایه و شهریکی نیه، موحه مه دیش (ﷺ) بهنده و پیغه مبهری خودایه، عیسایش بهندهی خوداو پیغه مبهری خودایه و به فەرمانی خودا له پۆخی پیرۆزی خوی خسته ناو په حمی مهربه مه وه، هه روه ها به هه شت راسته و ناگریش راسته، خودا ده یخاته به هه شت به و کارانه یشه وه که هه یه تی)¹.

﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ ۳۸ ﴿وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ۳۹ ﴿إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ﴾ ۴۰

ترساندنې خوانه ناسان له پۆژی داخ و که سه ر

خوی گه وره باسی خوانه ناسان ده کات له پۆژی قیامتدا که ژور چاویان تیژه و گوئیان سووکه، وه که له ئایه تیکی تر دا ده فەرموویت: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا﴾ ۲ واته: نه گه ر ده بیینی کاتی که (له قیامتدا) تاوانباران له حوزوری په روه ردگاریاندا (له خه جاله تیدا) سه ریان داخستوو (ده لاین) نه ی په روه ردگاری نیمه (نه وه ی به لیت پی دابوین) دیمان و بیستمان. واته: کاتی که نه و قسانه ده که ن هیچ سوودی نیه بۆیان، نه گه ر له پیش تووش بوونیان به سزا نه و قسانه یان بوتایه سوودمه ند ده بوون پی و له جه زده به ی خودا لای ده دان و پزگاری ده کردن، بۆیه خوی گه وره لیږده دا ده فەرموویت: ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ﴾ واته: چاک ده بیستن و چاکیش ده بینن، واته: له پۆژی قیامتدا، ﴿لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ﴾ واته: به لام سته مکاران نه مړو له دنیا دا ﴿فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ واته: به ناشکرا گومړان. نابیسن و نابین و بی ناوه زن، کاتی که داویان لی ده کریت پی راست بگرن نایگرن، به لام وه ختی که به رفه رمانن که هیچ قازانجیکی نیه بۆیان، پاشان خوی گه وره ده فەرموویت: ﴿وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ﴾ واته: له و پۆژی داخ و خه فته بیان ترسینه، ﴿إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ﴾ کاتی که هه موو شتی که ده بریته وه و کار له کار ده ترازیت، خه لکی ناو به هه شت و خه لکی ناو ناگر جیاده کریت وه، هه ر که سه و ده پوات بۆ نه و شوینه ی خوی تا هه تایه تییدایه ﴿وَهُمْ﴾ نه وانه که چی

¹ فتح الباری (۵۴۶/۶)، مسلم (۵۷/۱۰).

² السجدة (۱۲)

ئەمڕۆ ﴿فِي غَفْلَةٍ﴾ بى ئاگان لەو ترسەى تووشيان دیت لەو پۆژى داخو کەسەرۆ پەشيمانیه دا، ﴿وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ واتە: ئەوانە بپواشيان نیه. ئیمامى ئەحمەد پىوايه تی کردوو له ئەبو سەعیدەو دەلیت: پێغه مەبرى خدا (ﷺ) فەرموویه تی: (کاتیک خەلکی بەهەشت چوونە بەهەشت و خەلکی ئاگریش چوونە ناو ئاگر، مردن دەهینریت لە شیوەى بەرانیکی سپى و پەش لە نێوان بەهەشت و ئاگر دا دەوستانریت، دەوتری: ئەى خەلکی بەهەشت ئایا ئەمە دەناسن؟ فەرمووی: خەلکی مل بەرز دەکەنەو و سەیر دەکەن دەلێن: بەلى ئەمە مردنە، فەرمووی: دەوتری: ئەى خەلکی ئاگر ئایا ئەمە دەناسن؟ فەرمووی: مل بەرز دەکەنەو و سەیر دەکەن و دەلێن: بەلى ئەمە مردنە، فەرمووی: جافەرمانى پى دەکریت کە سەر بپریت، فەرمووی: پاشان دەوتریت: ئەى خەلکی بەهەشت تا هەتایە مانەوێه و مردن نیه، وە ئەى خەلکی ئاگر تا هەتایە مانەوێه و مردن نیه). پاشان پێغه مەبرى خدا (ﷺ) ئەم ئایەتەى خویندەو: ﴿وَأَنذَرَهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ بە دەستی ئیشارەتى کردو پاشان فەرمووی: (خەلکی دنیا لەناو بى ئاگایى دنیا دان) ^۱ هەر بەم شیوەیه ئیمامى ئەحمەدیش پىوايه تی کردوو، بوخارى و موسلىمیش لە صەحیحە کە یاندا میناویانە. ^۲ لەفزه کانیان لەم فەرموودەیه وە نزیکە. وە لە عبدالله ی کوپى مەسعودەو لە بەسەر هاتیکدا باس کردوو دەلیت: هیچ گیانیك نیه مەگین ئەو گیانە دەپوانیت بۆ مالیک لە بەهەشتداو مالیک لە ئاگر دا، ئەو پۆژە پۆژى داخو کەسەرە. خەلکی ناو ئاگر ئەو مالە دەبینن کە خودا بۆى دانابوون ئەگەر خاوەن بپوا بوونایە، پێیان دەلێن: ئەگەر بپواتان بەینایە و ئاگر چاک بوونایە، ئا ئەو بۆ ئیو دەبوو لە بەهەشتدا کە چاوتان پێى دەکەویت، لەویدا خەم و خەفەت دایان دەکریت، وە دەفەرموویت: خەلکی بەهەشتیش ئەو مالەى ناو ئاگر دەبینن، پێیان دەلێن: ئەگەر خودا منەتى نەکردایە بەسەر تاندا) ^۳.

پاشان خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ﴾ واتە: ئەم زەمینە و هەرچی تیایەتى و بەسەریو دەمینیتهو بۆ ئیمە و ئیو ش دەگەرپێنرینهو بۆ لای ئیمە، خودای گەرە باسى ئەو دەکات کە هەر خۆى وەدیتهو خاوەن شکۆو کاربەدەسته، هەموو خەلکی لەناودەچن و هەر خودا خۆى دەمینیتهو پاک و بى عیبى هەر بۆ ئەو، هیچ کەسێک خۆى بە خاوەن توانا و دەسلالت نازانیت، بەلکو هەر خۆى خاوەنى هەموو خەلکەو پاش ئەوان ماوێتهو و

^۱ أحمد (۹/۳)، فەرموودەیه کی سەحیحە.

^۲ فتح الباري (۲۸۲/۸)، مسلم (۲۱۸۸/۴).

^۳ الطبري (۳۴۴/۸). له (المصباح المنير) ه کە دامەرئەوێندەى میناوه و ئیمەش وەك خۆى وەرمان گیراوماناکەشى پۆشنە

به کاره کانیاندا ده گات و ناهه قی به هیچ که سیک ناکات به نه ندازه ی بالی می شو له یه ک و میرو له وردیله یه ک، ئیبنو نه بی حاتم پیوایه تی کردوه له حه زمی کوپی نه بو حه زمی قه تعیه وه ده لیت : عومهری کوپی عبدالعزیز نووسی بو عبدالحمیدی کوپی عبدالرحمان خاوه نی کوفه (والی کوفه) اما بعد، بیگومان خوی گه وره مردنی له سهر دروستکراوه کانی نووسیوه کاتیک که دروستی کردون، ده بیت هر پی بگن، وه له و کتیه پاسته ی په وانه ی کردوه به زانایی خوی پاراستویه تی و فریشته کانیشی کردوه به شایهت له سهر پاراستنی فهرموویه تی: که خوی خاوه نی نه م زه مینه یه و خاوه نی نه ویشه له سهریه تی وه مووش بو لای خوی ده گه پینه وه^۱.

﴿وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾ ٤١ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَتَّبِعْ مَا لَا يَشْعُرُ وَلَا يَبْصُرُ وَلَا يَغْنَى عَنْكَ شَيْئًا ٤٢ يَتَّبِعْ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ٤٣ يَتَّبِعْ لَا تَقْبَلِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ٤٤ يَتَّبِعْ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ٤٥

نامۆزگاری ئیبراهیم بو باوکی

خوای گه وره ده فهرموویت به پیغه مبه ری خوی موحه مه د (ﷺ): ﴿وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾ واته: له م قورئانه دا باسی ئیبراهیمیش بکه که له کردارو گفتاردا راست و دروست بووه و پیغه مبه ریش بووه، یانی: باسی ئیبراهیم بکه بو هۆزه که ت نه وانه ی که بت ده په رستن و خویان به وه چه و پیرو کهری نه و ده ناسیتن و وا ده زانن له سهر ئایینی نه ون، سه یری ئیبراهیم بکه ن که چه نده پیغه مبه ریکی راستگو بوو له گه ل باوکی و چون نامۆزگاری ده کرد که واز بینیت له بته رستی، ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَتَّبِعْ مَا لَا يَشْعُرُ وَلَا يَبْصُرُ وَلَا يَغْنَى عَنْكَ شَيْئًا﴾ واته: کاتیک به باوکی وت: بابه تو بو شتیکی وا ده په رستی نه ده بیستی و نه ده بینی و نه قازانجت پی ده گه یه نیت و نه زیانیش لی ده دات، ﴿يَتَّبِعْ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ﴾ واته: نه ی بابه من زانیاریه کم بو هاتوه که نه هاتوه بو تو، یانی: نه ی بابه هر چه نده من کوپی تو م ده مبینی بچو وکترم له توو له تو رمه ی تو م، باش بزانه که من شاره زای زانیاریه کم له لایه ن خودا وه، تو نایزانی و ناگاداری نیت و بویشته نه هاتوه، ﴿فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا﴾ واته: شوینم بکه وی شاره زای پاسته پیت ده که م که بتگه یه نیت به وه ی ناره زووته و

^۱ ابن ابی حاتم (۷/۳۴۱).

پزگارىشت ده بىت له وهى ترسناكه، ﴿يَتَأْتِيَ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ﴾ واته: نهى باوكه شهيتان مه پهرسته و گوييىستى مه به له پهرستنى هم بتانه دا، چونكه هه رشه يتانه داواى نه وهت لىده كات و پيى خوشه بته رست بى، خواى كه وره له نايه تيكي تر دا ده فهرموويت: ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَىٰ آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمُ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾^۱ واته: نهى نه وه كاني ئاده م ناي ا وه سيتم بۆ نه كردن كه شهيتان نه پهرستن چونكه به راستى شهيتان دوزمنى ئاشكر اى ئيوه يه. وه فهرموويه تى: ﴿إِنْ يَدْعُونَكَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَنْتَ وَإِنْ يَدْعُونَكَ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا﴾^۲ واته: ئيوه جكه له خوا هاوار ناكهن له خوا ته نها له چهند (بتيكى ناوليئراوى) ميينه نه بىت وه نايه رستن جكه له شهيتاني ياخى و سهركهش نه بىت. وه لييره يشدا ده فهرموويت: ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا﴾ واته: شهيتان سه رپيچى فهرمانى خوداى كرد خوى به زل زانى گوييىستى فهرمانى په روه ردگارى نه بوو، خودايش له به زه يى خوى دوورى خسته وه و ده رى كرد، شويى شهيتان مه كه وه با وهك نه وت لى نه يه ت، ﴿يَتَأْتِيَ إِيَّيْ أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ﴾ واته: نهى باب به من ده ترسم تووشى جه زده به بى له لايه ن خودا وه له سه ر نه و شهريك دانان و ياخى بوونه ت كه شهيتان فهرمانت پى ده كات، ﴿فَتَكُونُ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا﴾ واته: بى به دوستى شهيتان، جكه له شهيتان هيچ كه سيك نه بى به دوست و يارمه تى ده رو فرياد پرست، وه باش بزانه كه نه شهيتان و نه هيچ كه سيكى تريش هيچيان به ده ست نيه و ناتوانن هيچ كاريك بكهن، به لكو شويى كه وتنت ده بىته هوى نه وهى كه سزا ده ورت بدات. وهك خواى كه وره ده فهرموويت: ﴿تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَرِيقٌ لَّهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمْ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾^۳ واته: سويند به خوا به راستى پيغه مبه رانمان له پيش تو ناردو وه بۆ سه ر كه لانيكى زور جا شهيتان كرده وه (ى به د) ى بۆ پازاندنه وه بۆيه نه مړو (شهيتان) پشتيوانيانه و بۆ نه وانه سزاي سه ختى به نازار مه يه.

^۱ يس (۶۰).^۲ النساء (۱۱۷).^۳ النحل (۶۳).

﴿ قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ إِلَهِي يَتَابَرَهُمْ لِيَنَّ لَمْ تَنْتَه لَأَرْجُمَنَّكَ وَأَهْجُرَنِي مَلِيًّا ﴾ (۱۶) قَالَ سَلَّمَ عَلَيْكَ
سَأَسْتَغْفِرُكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا (۱۷) وَأَعَزَّلْتُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَى
أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا (۱۸)

وه لامي باوکی ئیبراهیم

خوای گه وره باسی وه لامي ئیبراهیم ده کات بو ئیبراهیمی کوپی کاتیك که بانگی کرد شوینی
بکهوی، باوکی وتی: ﴿ قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ إِلَهِي يَتَابَرَهُمْ ﴾ واته: نهی ئیبراهیم تو بو بیزاری
له وانهی که من دهیان په رستم؟ واته: نه گه ر تو ناتوهی بیان په رستی و رازی نیت پییان، واز بیته له قسه
پی وتنیان و به سووکی ناویان مه هیته و باسیان مه که به خراپی، خو نه گه ر تو واز نه هیته له و کارهت
نه و منیش سزات ده ده م قسه یشت پی ده لیم و خراپیشت به سه ر دینم، ﴿لِيَنَّ لَمْ تَنْتَه لَأَرْجُمَنَّكَ﴾
واته: به رده یارانت ده که م، نه مه قسه ی ئیبنو عه بیاس و سودی و ئیبنو جوره یچ و زه ححاک و که سانی
تریسه. ^۱ ﴿وَأَهْجُرَنِي مَلِيًّا﴾ واته: ماوه یه کی دریش له لام برۆ، موجهیدو عیکریمه و سه عیدی کوپی
جوبه یرو موجه مه دی کوپی ئیسحاق ده لین: واته: ماوه یه ک. ^۲ حه سه نی به سری ده لیت: ماوه یه کی
دریش. ^۳ سودی ده لیت: ﴿وَأَهْجُرَنِي مَلِيًّا﴾ تاهه تایه لام برۆ. ^۴ عه لی کوپی نه بو ته له و عه وی ده لین: له
ئیبنو عه بیاسه وه ﴿وَأَهْجُرَنِي مَلِيًّا﴾ به ساغو سه لامه تی له لام برۆ پیش نه وه ی ناچاریم سزات بده م،
زه ححاک و قه تاده و عه تییه ی جه ده لی و مالیک و که سانی تریش هر وایان وتوه، ئیبنو جه ریریش نه م
پایه ی مه لیزاردوه.

وه لامي خه لیلی خودا ئیبراهیم (سه لامي خوای لی بیت)

کاتیك ئیبراهیم به باوکی وت: ﴿سَلَّمَ عَلَيْكَ﴾ سلاوت لی بیت وه ک چون خوای گه وره وه سفی
موسلمانان ده کات ده فه رموویت: ﴿وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾ واته: کاتیك نه زان و
نه فامه کان (به وته ی ناشیرین) له که لیان بدوین وته یه ک ده لین پییان گونا نه بیت. وه ده فه رموویت:

^۱ الطبري (۲۰۵/۱۸).

^۲ الطبري (۲۰۶/۲۰۵/۱۸).

^۳ الطبري (۲۰۵/۱۸).

^۴ الطبري (۲۰۶/۱۸).

^۵ الفرقان (۶۳).

﴿وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَلُنَا وَلَكُمْ أَعْمَلُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْنِئُ الْجَهْلِينَ﴾^۱ واته: وه کاتیک قسه ی ناپه سهندو هیچو پوچ بییستن پشتی تی ده کهن و ده لئین (به نه فامان نه نجامی) کرده وه کانمان بۆ خۆمانه و (نه نجامی) کرده وه کاننی ئیوهش بۆ خۆتانه سه لامتان لی بیّت ئیمه هاوړی نه فامانمان ناویت. مانای قسه که ی ئیبراهیم بۆ باوکی ﴿سَلَامٌ عَلَيْكَ﴾ واته: له باره ی منه وه مه رگیزتووشی نازارونا په حه تی نابی، له بهر پړزی باوکایه تی، ﴿سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي﴾ واته: داواش ده که م له خودا بۆت که پښتگات نیشان بدات ولایت خوش بیّت، ﴿إِنَّهُ كَانَ فِي حَفِيَّا﴾ واته: بیگومان په روه ردگارم له گهل من میهره بانه. ئیبنو عه بیاس و کهسانی تریش وتوویانه: ﴿حَفِيَّا﴾ به سۆزه، واته: به رامبه ر من به سۆزه.^۲ چونکه پړی نیشانداوم بۆ عیباده تی خو بی و ناسینی به دلکی پاک، سودی ده لئیت: (الحفی) واته: نه و خودایه ی که گرنگیم پیده داو فه راموشم ناکات. ئیبراهیم داوای لیبوردنی کرد بۆ باوکی له لای خودا بۆ ماوه یه کی زور هه تا کوچ کردنیش بۆ شام و دروستکردنی که عبه ی پیروزیش، وه دوا ی نه وه یش که خودا ئیسماعیل و ئیسماعیشی پی به خشی (سه لامی خویان لی بیّت) وه ک خوی گه وره له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾^۳ واته: نه ی په روه ردگارمان له من و باوکم و دایکم و هه موو بپواداران ببورده و خوش ببه له پوژیکدا که لیپرسینه وه به رپا ده بیّت، موسلمانانیش داوای لیبوردنیا ن ده کرد بۆ خزم و که سو کاره بت په رسته کانیا ن له سه ره تای هاتنی ئیسلامه وه، وه ک چاولیگه رییه ک له ئیبراهیمی خلیل (سه لامی خوی لی بیّت) هه تا خودای مه زن نه م ئایه ته ی نارد ه خواره وه که ده فه رموویت: ﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَا اسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾^۴ واته: به راستی بۆ ئیوه هه یه سه رمه شقیکی جوان و چاک له ئیبراهیم و نه وانه ی له گهلیدا بوون که به گه له که ی خویانیا ن وت به راستی ئیمه بیزارو به رین له ئیوه و له و شتانه یش که ده یان په رستن له جیاتی خوا، ئیمه باوه پمان نیه به (نایینی) ئیوه و په یدا بووه له نیوان ئیمه و ئیوه دا

^۱ القصص (۵۵).^۲ الطبری (۲۰۷/۱۸).^۳ ابراهیم (۴۱).^۴ الممتحنة (۴).

دوژمنایه تی و کینه بۆ هه می شه، تا کاتی که نه بی ت که بپروا به خوای ته نها ده هی تن، جگه له و قسه یه ی ئیبراهیم که به باوکی وت بیگومان داوای لیخوشبوونت بۆ ده که م و من هیچم به ده ست نیه له به رامبه ر خودادا بۆ تو یانی: ته نیا له م قسه یه دا نه بی ت چاوی لی مه که ن، که داوای لیبوردنی کرد بۆ باوکی، پاشان خوای گه و ره پوونی ده کاته وه که ئیبراهیم وازی هی نا له پارانه وه بۆ باوکی و په شی مان بووه وه له و پارانه وه یه، خوای گه و ره ده فه رمو ی ت: ﴿مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ (۱۱۳) وَمَا كَانِ اسْتَغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ^۱ واته: په واو شایسته نیه بۆ پیغه مبه رو باوه پرداران که داوای لیبوردن بکه ن بۆ هاو به ش په یدا که ران با خزمی نزیکیشیان بن له پاش نه وه ی که بۆیان ده رکه وتووه که بیگومان نه و (هاو به ش دانه رانه) هاو هل و پی پی دۆزه خن، وه داوای لیخوشبوونی ئیبراهیم بۆ باوکی ته نها له به ر واده و به لی نیک بوو که به باوکی دابوو (که داوای لیبوردنی بۆ بکات) جا کاتی که بۆی پوون بوویه وه که بیگومان باوکی دوژمنی خودایه خۆی لی به ری کرد، به راستی ئیبراهیم زۆر له خواترس و له سه رخۆ بوو. پاشان خوای گه و ره له سه ر زمانی ئیبراهیم ده فه رمو ی ت: ﴿وَأَعِزِّلْكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي﴾ واته: من له ئیوه و له وان هیش که له غه یری خوا ده پارینه وه دوور ده که ومه وه، هر له خوای خۆم ده پاریمه وه، نه و ده په رستم به ته نها که شه ری کی نیه، ﴿عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا﴾ واته: داوام وایه له پارانه وه مدا بۆ لای خودا چاره ره ش نه بم، نه م ﴿عَسَىٰ﴾ یه لی ره دا بیگومان بۆ قه بول کردنه، چونکه ئیبراهیم گه و ره ی پیغه مبه رانه (سه لامی خوایان لی بی ت) دوا ی موحه مه د (ﷺ).

﴿فَلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْجُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ۖ وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا﴾ (۵۰)

خوای گه و ره ئی سحاق و یه عقوبی به خشی به ئیبراهیم (سه لامی خوایان لی بی ت)

خوای گه و ره ده فه رمو ی ت: ﴿فَلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْجُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ واته: کاتی که وازی له وانه هی ناو نه وان هیش ده یان په رستن جگه له خوا، ئی سحاق و یه عقوبمان پێدا، واته: کاتی ئیبراهیم دوور که وتووه له باوکی و هۆزه که ی له به ر په زامه ندی خودا، خوای گه و ره پا داس تی دایه وه و بۆی گۆپی به چاکتر له وان، ئی سحاق و یه عقوبی پی به خشی، واته: ئی سحاق و یه عقوبی کو پی

ئیسحاق، وهك خوی گه وره له ئایه تیکی تر دا فرمویه تی: ﴿وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً﴾^۱ واته: یه عقوب به زیاد (له داواکه ی ئیبراهیم که داوای مندالیک کرد) وه فرمویه تی: ﴿وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾^۲ واته: وه له پاش ئیسحاق (مژده مان پید) به یه عقوب (که کوپی ئیسحاقه)، جیاوازی له نیو زانایاندا نیه که ئیسحاق باوکی یه عقوبه، نه وهیش دهقی قورئانه که له سوره تی (البقرة) هاتووه، خوی گه وره ده فرمویت: ﴿أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ﴾^۳ واته: (ئه ی خاوه ن نامه کان) ئایا ئیوه ئاماده بوون کاتیک که یه عقوب له سه ره مه رگدا به کوپه کانی وت دوی من کی ده په رستن؟ (ئه وانیش) وتیان: خوی توو خوی باو با پیرانت که ئیبراهیم و ئیسماعیل و ئیسحاقه. بویه لی ره دا باسی ئیسحاق و یه عقوبی کردووه، واته: ئیسحاق و یه عقوب مان کرده وه چه و جینشیننی ئیبراهیم و بوونه پیغه مبه رو چاومان پی پۆشن کرده وه له ژیا نی خویدا، بویه لی ره دا ده فرمویت: ﴿وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا﴾ واته: گشت مان کردن به پیغه مبه ر، نه گه ر یه عقوب (سه لامی خوی لی بیت) پیغه مبه ر نه بووایه له ژیا نی ئیبراهیم دا، باسی یه عقوب و یوسفی کوپی نه ده هینا، که نه میش هر پیغه مبه ر بووه، وهك پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرمویه تی له فرموده یه کدا که بوخاری و موسلیم ریوایه تیان کردووه، کاتیک پرسیار کرا له پیغه مبه ر (ﷺ) ده رباره ی چاکترین مرؤف، فرمو ی: (یوسف پیغه مبه ری خدا کوپی یه عقوب پیغه مبه ری خدا، کوپی ئیسحاق پیغه مبه ری خدا، کوپی ئیبراهیم خه لیلی خدا).^۴ وه له وته یه کی تر دا هاتووه: (به ریزی) کوپی به ریزی کوپی به ریزی، یوسفی کوپی یه عقوبی کوپی ئیسحاقی کوپی ئیبراهیم).^۵ پاشان خوی گه وره ده فرمویت: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا﴾ واته: به ر به زه می خۆمان خستن و اشمان کرد که زۆر به چاکه باسیان بکریت، عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه باسه وه، واته: باس کردن به چاکه.^۶ سودی و مالیکی کوپی

^۱ الانبیاء (۷۲).^۲ هود (۷۱).^۳ البقرة (۱۳۳).^۴ فتح الباری (۲۱۲/۸).^۵ فتح الباری (۴۶۰/۶).^۶ الطبری (۲۰۸/۱۸).

نه سيش هر وایان وتوو، ئیبنو جه ریر ده لیت: بویه خوی گوره فرمویه تی: ﴿عَلَيَّا﴾ چونکه گشت ناینه کان باسیان به چاکه ده کهن و وه سفیان ده کهن (سه لامی خوی گوره له هه موویان).^۱

﴿وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ۝٥١﴾ وَنَدَيْتُهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْتُهُ نَجِيًّا

﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ۝٥٣﴾

باسی موسا و هارون (سه لامی خویان لی بیت)

کاتیك كه خوی گوره باسی ئیبراهیم خلیل دینیت و وه سفی ده کات، پاشان دیته سهر باسی موسا پیغه مبه (سه لامی خوی لی بیت) ده فرمویت: ﴿وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا﴾ واته: هر له م کتیه دا (له م قورئانه دا) باسی موسایش بکه که بیگومان هه لبارده بووه، هه ندی به (مخلصاً) خویندوو یانه ته وه به که سری لامه که واته: خواناسی کردن به دله وه، سه وری ده لیت له عبدالعزیزی کوپی پوه یعه وه له ئیبنو لوبابه وه ده لیت: هه واریه کان وتویانه: نه ی پوحو للاً (واته: عیسا پیغه مبه) باسی که سی دلسوز بو خوامان بو بکه؟ فرموی: نه و که سه یه له بهر په زای خوی کار ده کات و، پی خوش نیه خه لکی سوپاسی بکه ن، هه ندیکی تر خویندوو یانه ته وه به ﴿مُخْلَصًا﴾ به فه تحی لامه که، واته: له هه لبارده کان بووه، وه ک خوی گوره فرمویه تی: ﴿إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ﴾^۲ واته: بیگومان من تو م هه لبارده وه به سهر هه موو خه لکیداً، پاشان خوی گوره ده فرمویت: ﴿وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا﴾ واته: پاسپارده و پیغه مبه بووه، خوی گوره هه ردوو وه سفه که ی تیا کۆ کردوه ته وه و یه کیکه له و پینج پاسپارده لیبراوه مه زنانه که بریتین له: نوح و ئیبراهیم و موسا و عیسا و موحه مه د (سه لامی خوا له مان و له پیغه مبه رانی تریش بیت)، ﴿وَنَدَيْتُهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ﴾ واته: له لای راستی کیوی توردا بانگی موسامان کرد، کاتیك پویششت بو نه وه ی له و ناگره چلۆسکی بینیت، که ناگره که ی بینو به ره و پووی چوو که له لای راستی کیوی توردا بوو له که ناری شیوه که دا، خودای مه زن بانگی کرد و قسه ی له گه ل کردو ﴿وَقَرَّبْتُهُ نَجِيًّا﴾ واته: له خۆمان نزیک کرده وه که به نه ینی تیی بکه یه نین، پاشان خوی گوره ده فرمویت: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا﴾ واته: هر له

^۱ الطبري (۲۰۸/۱۸).

^۲ الاعراف (۱۴۴).

^۳ (مخلص) ئیسمی فاعيله واته که سه که خوی ره نجته دات و خوی پاک نه کاته وه و دلسوزی له خویدا دروست نه کات به لام (مخلصاً) ئیسمی مه فعوله و واته خوی پاکي ده کاته وه وه لیده بژیریت (وه رگیت)

میہرہ بانی خۆمانہ وہ ہارونی برایمان پی بہ خشی لە سەر داوای خۆی کہ بۆی پاراپیہ وہ ئەویشمان کردە پیغەمبەر، وەك لە ئایەتی تردا خۆای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ﴾^۱ واتە: وہ ہارونی برام لە من زمانی پاراوترە جا ئوم لە گەڵدا بنێرە پشتیانم بێت و تەکانم بسەلمێنێت بە راستی من دەترسم کہ بە درۆژنم دابنێن و باوەڕم پی نەهێنن. وہ فەرموویەتی: ﴿قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَمُوسَى﴾^۲ واتە: بە راستی ئەوہی داوات کرد بێت درا ئە ی موسا. وہ فەرموویەتی: ﴿فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ ﴿۱۳﴾ وَلَهُمْ عَلَى ذَنْبٍ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ﴾^۳ واتە: کہ واتە (خوایە جوہرەئیل) بنێرە بۆ لای ہارون (و بیکە بە پیغەمبەر بۆ ئەوہی یارمەتیم بدات)، وہ ئەوان (گەلی فیرعەون) تۆلە ی تاوانیکیان لە سەر مە بۆیە دەترسم کہ بمکوژن (لە جیاتی ئەو کوژاوە). بۆیە ھەندی لە زانایانی پیشینە گوئیانە: ھیچ کەسێک نەبووہ لە دنیا دا پارانە وەو لاڵانە وە یەکی کردبێت گەو رەتر لە پارانە وە ی موسا بۆ ہارون کہ خوا بیکاتە پیغەمبەر، خۆای گەورە دە فەرموویت: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا﴾.

﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿۵۱﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿۵۲﴾﴾

باسی ئیسماعیل (سەلامی خۆای لی بێت)

ئەمە وەسفی خۆای گەورە بۆ ئیسماعیلی کوپی ئیبراھیمی خەلیل (سەلامی خۆایان لی بێت) کہ باوکی گشت عەرەبەکانی حجازە، خۆای گەورە دە فەرموویت: ﴿وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا﴾ واتە: لەم کتێبە دا (لەم قورئانە دا) باسی ئیسماعیلیش بکە، ئەو لە بەلێنی خۆیدا راست بوو و پیغەمبەریکی پاسپاردەش بوو، ئیبنو جوہرە یح دەلێت: ئیسماعیل ھیچ بەلێنیکی نە داوہ بە پەرورەدگاری خۆی مەگین ئەو بەلێنە ی بە جی ھیناوە،^۴ واتە: ھەرگیز پابەند نەبووہ بە عیبادەتیکە وە کہ نە زری کردبێت لە سەر خۆی مەگین زۆر بە چاکی جێبەجێی کردووە و ھەقی خۆی بە تەواوی پێداوە، ھەندی لە زانایان و توویانە: بۆیە پێی و تراوہ ﴿صَادِقَ الْوَعْدِ﴾ چونکہ بە باوکی و ت:

^۱ القصص (۳۴).

^۲ طه (۳۶).

^۳ الشعراء (۱۳-۱۴).

^۴ الطبري (۲۱۱/۱۸).

﴿سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾^۱ واتە: دلنیا به دەمبێنی به ویستی خوا له خۆپاگران دەبم. لهو به‌لێنه‌یدا راستی کرد، به‌لێن دروستیش له پره‌وشته جوانه‌كانه، وهك چۆن درۆکردن له پره‌وشته ناشیرینه‌كانه، خوای گه‌وره ده‌فرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾^۲ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ^۳ واتە: ئەي ئەوانه‌ي كه باوه‌پتان هه‌یناوه بۆچی نه‌وه‌ي ده‌ی‌لێن ئەنجامی ناده‌ن، زۆر مایه‌ی پقو توپه‌یه‌یه لای خوا كه قسه‌یه‌ك ب‌لێن كرده‌وه‌ی پی ناكه‌ن. پێغه‌مبه‌ری خوا فرموویه‌تی: (نیشانه‌ی دوو‌پوو سی شته كاتێك قسه‌ی كرد درۆ ده‌كات، وه كاتێك به‌لێنێکی دا نایاباته‌سه‌ر، كاتێك ئەمانه‌تیکی پی سپێردرا خیانه‌تی لێده‌كات)،^۴ له‌به‌ر ئەوه‌ی ئەمانه پره‌وشتی دوو‌پووانه‌و پێچه‌وانه‌كه‌ی پره‌وشتی خاوه‌ن باوه‌پانه، بۆیه خوای گه‌وره وه‌سفی پاسپارده‌ی خۆی ئیسماعیل ده‌كات به‌ خاوه‌ن به‌لێنی راست، پێغه‌مبه‌ری خوایش (ﷺ) له خاوه‌ن به‌لێنه‌ راسته‌كان بووه، هه‌رگیز به‌لێنێکی به‌ هیچ كه‌سیك نه‌داوه مه‌گین بۆی جێبه‌جی كردووه، پێغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) وه‌سفی ئەبو عاس كۆپی په‌بیمی می‌ردی زه‌ینه‌بی كچی كردووه فرموویه‌تی: (قسه‌ی له‌گه‌ڵ كردم و راستی كرد، به‌لێنی دامی و به‌لێنه‌كه‌ی برده‌سه‌ر بۆم).^۵ كاتێك كه پێغه‌مبه‌ری خدا (ﷺ) كۆچی دوا‌یی كرد، جێنشینی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئەبو به‌كری صدیق (په‌زای خوای لی بی‌ت) وتی: هه‌ر كه‌سیك به‌لێنێك یان قه‌رزێکی له‌ لای پێغه‌مبه‌ره (ﷺ) با بی‌ت بۆ لام بۆی جێبه‌جی بكه‌م، جابیری كۆپی عبدالله هات و وتی: پێغه‌مبه‌ری خدا (ﷺ) فرمووی: (ئه‌گه‌ر سامانی به‌حه‌رین هات، ئەوه‌نده‌و ئەوه‌نده‌و ئەوه‌نده‌ت ده‌ده‌م) یانی: پڕ به‌ هه‌ردوو چنگی، وه‌ختێك سامانی به‌حه‌رین هات، ئەبو به‌كری فه‌رمانی كرد به‌ جابیرمشت ب‌كات به‌و سامانه‌ دا، پاشان دوا‌ی ئەوه‌ی ده‌ستی پڕكرد كه پێنج سه‌د دره‌م بوو فه‌رمانی پێكرد دوو ئەوه‌نده‌ی تر له‌و سامانه‌ له‌گه‌ڵ خۆی بی‌ات).^۶ ﴿وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا﴾ واتە: پێغه‌مبه‌ری پاسپارده‌ بوو، ئەمه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئەوه‌ی كه ئیسماعیل به‌پێز تره له ئیسحاقی برای، چونكه ئیسحاقی برای هه‌ر پێغه‌مبه‌ر بووه، ئیسماعیل پێغه‌مبه‌رو پاسپارده‌یش بووه، وهك له‌ سه‌حیحی موس‌لیمدا هاتووه كه پێغه‌مبه‌ری خدا (ﷺ) فرموویه‌تی: (بێگومان خدا له‌ ناو منداله‌كانی

^۱ الصافات (۱۰۲).^۲ الصف (۲-۳).^۳ البخاري (۶۰۹۵/۲۶۸۲/۳۳).^۴ فتح الباري (۴۸۰/۵).^۵ فتح الباري (۵۵۴/۴).

نبراهیمدا نیسماعیلی هه لبارد،^۱ پاشان هه رموده که ی به ته وای باس کرد. نه مه به لکه یه له سه ره نه و قسه ی که کردمان، پاشان خوی گه وره ده هه رموویت: ﴿وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا﴾ واته: هه رمانی ده کرد به که سو و کاری نویژ بکه ن و خیر بکه ن و جیی په زامه ندی په روه ردگاری بوو، نه مه یش دیسان باسی وه سفی جوان و په وشتی چاک و زور په سه ندی نیسماعيله که خوی گه وره ده یكات، که زور پابه ندبووه به خواناسیه وه و که سو و کاریشی هه لپیچاوه بو نه و خوا په رستیه، وه که خوی گه وره ده هه رموویت: ﴿وَأَمْرَ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَأَصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾^۲ واته: (نه ی موحه ممه د (ﷺ)) هه رمانبده به نه دمانی خیزانه که ت به نویژ کردن و خوشت خوږاگرو به رده وام به له سه ره به جیهینانی. وه هه رموویه تی: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوًا أَنْفُسُهُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^۳ واته: نه ی نه وانه ی که باوه پتان هیناوه خوتان و که سو و کارتان بپاریزن له ناگریک که سوته مه نیه که ی ئاده می و به رده سه ره رشتیاری نه و (ناگری دوزه خه ن) چهنه فریشته یه کی دل په قی توندوتیژی واکه نافه رمانی خوا ناکن له وه ی که هه رمانیان پی بدات وچ هه رمانیکیان پی بدریت ده یکن. مه به سستی ئایه ته که نه وه یه: هه رمان به مال و منالان بکه ن به چاکه کردن و داویان لی بکه ن واز له خراپه بینن پشتگوئیان مه خه ن هه تا ناگر نه یانسوتینیت له پوژی قیامه تدا، له هه رموده یه کدا هاتووه له نه بو هوره یه وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هه رموویه تی: (په حمه تی خوا له پیاویک له شه ودا هه لده سیّت و نویژ نه کات و ژنه که ی هه لساندووه، نه گه ر هه لنه سابیت ئاوی پرژاندووه به ده م و چاویدا. په حمه تی خوا له ژنیک هه لساوه له شه ودا نویژی کردووه و میرده که یشی هه لساندووه، نه گه ر هه لنه سابیت ئاوی پرژاندووه به ده م و چاویدا) نه بو داودو ئیبنو ماجه ریوایه تیان کردووه.^۴

﴿وَإِذْ كُنَّا فِي الْكَتِّبِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا ۖ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ۖ﴾ (۵۷)

باسی ئیدریس پیغه مبه ر (سه لامی خوی لی بیت)

خوی گه وره ده هه رموویت: ﴿وَإِذْ كُنَّا فِي الْكَتِّبِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا﴾ واته: له م کتیبه دا باسی ئیدریسیش بکه که زور راستگو بووه و پیغه مبه ریش بووه، ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ واته: به پله ی

^۱ مسلم (۱۷۸۲/۴).

^۲ طه (۱۳۲).

^۳ التحريم (۶).

^۴ أبو داود (۷۳/۲)، ابن ماجه (۴۲۴/۱)، هه رموده یه کی باشه (جید).

بَلَدِشمان گه ياند، خَوای گه وره وه سَفی ئیدریس پیغه مبه ر ده کات (سه لامی خَوای لی بیّت) که زۆر راسَتگو بووه و پیغه مبه ریش بووه، پله ی به رزیشی داوه تی، له فهرمووده ی سه حیددا له پیشه وه باسمان کرد که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له شه وی ئیسرادا به لایدا تیپه ری له ئاسمانی چواره مدا بوو، سوفیان ده لی له مه نسوره وه له موجهیده وه ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ ده لیت: ئاسمانی چواره م^۱.
 سه سن و که سانی تریش وتوویانه ﴿وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا﴾ واته: به هه شت.

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ وَمِمَّنْ

هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا﴾ (٥٨)

ئهم پیغه مبه رانه له وانه ن که هه لبرێردا و ن و پیغه مبه ره کانی تریش هه لبرێردا و ن

خَوای گه وره ده فهرموویت: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا﴾ واته: نه وانه له وه پیغه مبه رانه خودا به هره ی خوی رشت به سه ریاند، له تۆرمه ی باوکه ئاده م بوون، نه وانه یش له گه ل نوحدا هه لمانگرتن له ره چه له کی ئیبراهیم و ئیسماعیل و له وه که سانه یش خۆمان شاره زامان کردن و هه لمانبژاردن، هه رکاتی که نیشانه کانی خودایان به سه ردا ده خوینرایه وه، به پوودا ده که وتنه زه وی بۆسوژده بردن و ده گریان! خَوای گه وره ده فهرموویت: نه و پیغه مبه رانه، مه به ست پیی نه و پیغه مبه رانه نییه له م سوره ته دا باسیان هاتوه و به س، به لگو مه به ستی هه موو پیغه مبه رانه به گشتی (سه لامی خَوایان لی بیّت) که ناوی نه وه که سانه ی بردوه، نه وه وه ک جنسی پیغه مبه ران ناوی هیان و ن، ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَةِ آدَمَ﴾ سودی و ئیبنو جه ریر ده لیت: مه به ستی ئایه ته که له تۆرمه ی ئاده م ئیدریسه، مه به ستیش به تۆرمه ی نه وه که سانه ن که هه لمانگرتن له گه ل نوحدا ئیبراهیمه، مه به ستیش به تۆرمه ی ئیبراهیم ئیسحاق و یه عقوب و ئیسماعیله، مه به ستیش به تۆرمه ی ئیسرائیل موسا و هارون و زه که ریا و یه حیا و عیسا ی کوپی مه ریه مه، ئیبنو جه ریر ده لیت: بۆیه بنه چه و ره چه له که کانیا نی جیا کردوه ته وه، چونکه له ناو نه و پیغه مبه رانه دا هه یه له تۆرمه ی نه وه که سانه نییه له گه ل نوح هه لگیرابوون له که شتی که دا، له وانه: ئیدریس پیغه مبه ر هه رچه نده هه موو پیغه مبه ران له تۆرمه ی ئاده م (سه لامی خوا له هه موویان بیّت) چونکه ئیدریس باپیره ی نوح بووه (سه لامی خَوای

لَبِيتٌ^۱ مَنِيش نَه لَيْم: نَه مه ديارو ناشكرايه كه ئيدريس له زنجيره ي په چه له كي نوحه (سه لامى خويان لى بيت) نَه م ئايه تانه ي سوره تي (الانعام) به لگه و پشتگيره له سهر نه وه ي كه مه به ست له م ئايه ته جنسى پيغه مبه رانه (نَه ك ته نيا نه وچه ند پيغه مبه ره) وه ك خواي گه وره فه رمويه تي: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا ءَاتَيْنَاهَا اِبْرٰهِيْمَ عَلٰى قَوْمِهٖ نَرْفَعُ دَرَجٰتِهٖ مِّنْ نَّشَآءِ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿٨٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُٗ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيسٰى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمٰعِيْلَ وَالْيَسَعَ وَيُوشَعَ وَلُوطًا كُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ ءَابَآئِهِمْ ذُرِّيَّتِهِمْ وَإِخْوَانَهُمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ هُدٰى اللّٰهُ يَهْدِيْ بِهٖ مَن يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَلَوْ اَشْرَكُوْا لَحِطَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٨٨﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ ءَاتَيْنَاهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَۤ اِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوْا بِهَا بِكَافِرِيْنَ ﴿٨٩﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ هَدٰى اللّٰهُ فَيُهْدِيْهِمْ اَقْتَدِهٖ ۚ وَاتِهٖ: نَه و (به لگانه) به لگه ي نيمه بوون كه دابوومان به ئيبراهيم له به رامبه ر گه له كه يه وه هه ر كه سيك بمانه ويٽ پله وپايه ي به رز ده كه ينه وه به پاستى په روه ردگارت كاردروستى زانايه، وه ئيسحاق و (له ئيسحاقيش) يه عقوبمان پى به خشى پيئموونى هه موويانمان كردووه له وه وپيش پيئموونى نوحيشمان كردو له نه وه كاني نوح داودو سوله يمان و نه يوبو يوسفو موساو هارونمان (پيئموونى كرد) نا به و چه شنه پاداشتي چا كه كاران ده ده ينه وه، وه زه كه رياو يه حياو عيساو ئيلياس هه ريه ك له مانه له چا كه كاران بوون، وه ئيسماعيلو يه سه عو يونسو لوت هه ريه كه له مانه پيژمانداون به سهر هه موو خه لكيدا، هه روه ها هه ندى له باوك و نه وه و براكانيان هه لمانبزاردوون و پيئموونييمان كردوون بو پيگه ي پاست، نه وه پيئموونى خوايه پيئموونى هه ر به نده يه كي پى ده كات له به نده كاني كه خوى بيه ويٽ وه نه گه ر هاو به شيان په وا بدايه بو خوا بيگومان نه و چاكانه ي كردبوويان هه مووى بى پاداشت ده رده چوو، نه وانه كه سانيكن په يامو زانين و حوكمپرانى و پيغه مبه ريتيمان پى به خشيبوون جا نه گه ر نه وانه (قوره يش) به واي پى نه هينن نه وه بيگومان به ده سته يه كي ترمان سپاردووه (چاوديري بكه ن و) بيئاوه پيش نابن پيى، نه وانه (نه و پيغه مبه رانه ي باسكران) كه سانيك بوون خوا پيئموونى كردن ده ي په يره وي پيگه و پييازي نه وان بكه ن (نه ي موحه ممه صلى الله عليه وسلم)). وه له ئايه تيكي تر دا خواي گه وره

^۱ الطبري (۲۱۴/۱۸).^۲ الانعام (۸۳-۹۰).

فهرموویه تی: ﴿مَنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ﴾^۱ واته: به سهرماتی هندیگمان
 بۆ باس کردوی و هندیگمان بۆ باس نه کردوی. وه له سه حیجی بوخاریدا هاتوه له موجهیده وه
 که پرسیری کردوه له ئیبنو عه باس: ئایا له سوره تی (ص) دا سوژده هیه؟ وتی: به لئ، پاشان ئهم
 نایه تی خوینده وه: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدَّتْهُمْ أَقْتَدَةً﴾، وه پیغه مبه ری ئیوه له و که سانه یه
 که فرمانی پیکراوه شوین پیی نه وان هه لگرت، واته به پیی نه واندا بروت، داودیش له و پیغه مبه رانه یه
 (سه لامی خویان لی بیت) که پی و شوینی هه لگرت و چاوی لی بکرت. پاشان خوی گه و ره
 ده فهرموویت: ﴿إِذَا نُنَادِي عَلَيْهِمْ ءَايَتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًا﴾ واته: کاتیک که گوئیان له وته ی خودا
 نه گرت که پره له به لگه و نیشانه ی گه و ره به پوودا ده که وتن به زه ویدا به ترسو دله له رزه و سوپاس و
 ستایشی خودای مه زنیان ده که ن له سهر نه و هه موو به مریه ی که پیی به خشیون و ده گرین، (البکی)
 جه معی (باک) بۆیه هه موو زانیان له سهر دروستی سوژده بردن لی ره دا، وه ک چاولیکه ریه ک له و
 پیغه مبه رانه (سه لامی خویان لی بیت) شوینکه وتنی پی و پچه ی نه وان.

﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا﴾^{۵۹} إِلَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ

صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا﴾^{۶۰}

نه وانه ی دوا ی نه وان دین خرا پیان هه یه و چاکیشیان هه یه

وه ختیک خوی گه و ره باسی کۆمه لی به خته وهرانی کرد که بریتیه له پیغه مبه ران (سه لامی خویان
 لی بیت) نه وانه ییش که هه لده ستن به به جیه یانی سنوورو یاساکانی خودا و فرمانه کانی، نه و نه رک و
 فرمانانه ی خوا له سهری داناون جیه جیی ده که ن، باسی نه و که سانه ده کات که له دوا ی نه وان دین
 له و که لانه ی پاش خویان و ده بنه جیگریان، ده فهرموویت: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ﴾ دوا ی نه وان
 که سانیک بوونه جیگریان، ﴿أَضَاعُوا الصَّلَاةَ﴾ نوژده کانیان به باشی به جی نه ده هیئا، دیاره له
 نه رکه کانی ترده که مته رخه میان زیاتر کردوه و گرنگیان پی نه داوه، چونکه نوژ پایه و کۆله که ی ئاین و
 چاکترین کرداری به نده کانی خویه، له باتی نه وده دا سهریان کرده ئاره زووبازی و پاباردنی دنیا و پازی
 بوون به ژیانی دنیا، پالیان دایه وه تییداو نه وانه به و زووانه تووشی زیان و چه رمه سهری ده بن، بۆیه
 خوی گه و ره ده فهرموویت: ﴿وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا﴾ واته: شوین ئاره زووه کانی خویان

^۱ الغافر (۷۸).

^۲ فتح الباری (۱۴۴/۸).

كه وتنو تووشى ئازارو زيان بوون له پۆژى قيامه تدا، نه وزاعى ده لئيت: له موساى كوپى سوله يمانه وه،
 له قاسمى كوپى موخه يه ميرده وه له م ئايه ته دا: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ﴾
 ده لئيت: يانى: كاتى نويزه كانيان به فيرۆ داوه، چونكه نه گهر وازهينان بوايه له نويز نه وه كوفرو
 خوانه ناسى بوو،^۱ وه له ئيبنو مه سعوده وه نه گيرنه وه كه پيى وتراوه: نه ري خواى گهره زور باسى
 نويزى كردوه له قورئاندا، وه كه نه فهرموى ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾^۲ نه وانه ي كه له
 نويزه كه يان بيتاگان. وه ﴿عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾^۳ نه وانه ي كه به رده وامن له سهر نويزه كانيان. وه
 ﴿صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾^۴ واته: نه وانه ي كه ئاگادارى نويزيان ده كه ن. (نه وه هوى چى يه؟) ئيبنو مه سعود
 ده لئيت: واته له سهر كاتى نويزه كانيان به رده وامن، وتيان: به لاي ئيمه وه مه به ست نه وه واز له
 نويزه كانيان ناهيئن، ئيبنو مه سعود وتى: جا وازهينان كوفره.^۵ مه سروق ده لئيت: هيچ كه سيك نيه
 پاريزگارى له پيئنج نويزه فهرزه كه بكات له پييزى بى ئاگاوه كه مته رখে مان ناوى بنووسريت، چونكه
 گوينه دان به نويزه كان له ناوچونه، گوينه دانيش پيى، نه كردنيه تى له كاتى خويدا.^۶ نه وزاعى ده لئيت:
 له ئيبراهيمى كوپى يه زيده وه، عومهرى كوپى عه بدولعه زيز نه م ئايه ته ي خوينده وه: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ
 خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا﴾^۷ پاشان وتى: مه به ست له فه وتان و له ناوچووانى
 نويزه كانيان، وازهينان نيه له نويز كردن به لكوله كاته كانياندا كه مته رখে مبون.^۸ خواى گهره
 ده فهرموويت: ﴿فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا﴾^۹ على كوپى نه بو ته لحه ده لئيت: له ئيبنو عه بياسه وه: ﴿فَسَوْفَ
 يَلْقَوْنَ غِيًّا﴾^{۱۰} واته: به و زووانه تووشى زيان ده بن.^{۱۱} قه تاده ده لئيت: تووشى خراپه ده بن.^{۱۲} سوفيانى
 سه وري و شوعبه و موحه مده ي كوپى ئيسحاقى سه بيعى له نه بو عوبه يده وه له عه بدولاي كوپى

^۱ الطبري (۲۱۵/۱۸).^۲ الطبري (۲۱۶/۱۸).^۳ الماعون (۵).^۴ المعارج (۲۳).^۵ المعارج (۳۴).^۶ الطبري (۲۱۶/۱۸).^۷ الطبري (۲۱۶/۱۸).^۸ الطبري (۲۱۶/۱۸).^۹ الطبري (۲۱۹/۱۸).^{۱۰} الطبري (۲۱۸/۱۸).

مه سموده وه له ته فسیری ﴿فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا﴾ دا ده لیت: (غی) شیویکه له ناو جه هه نه مدا، بنی قووله و تامیشی پیسه.^۱ نه عمه ش ده لیت: له زیادی کوی نه بو عه یازه وه ﴿فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا﴾ ده لیت: شیویکه له کیم و خوین له ناو جه هه نه مدا، پاشان خوی گوره ده فه رموویت: ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا﴾ واته: مه گین نه وانه ی که په شیمانی خویان ده ربیره وه له وه ی که نویژه کانیاں فه وتاندووه و شوینی ئاره زوی خویان که وتوون، بیگومان خوی گوره ته و به که یان لی قه بول ده کات و چاره نووسیاں به چاکه ده گپیت و ده یانکات به خاوهن نه و به هه شته پر به هره یه، بویه خوی گوره ده فه رموویت: ﴿فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا﴾ واته: نه وانه ی ده چنه ناو به هه شت و هیچ نامه قیاں لی ناکریت، چونکه ته و به کردن مه مووگوناهیکی پیش خوی ده سپرته وه، وه له فه رموده یه کدا هاتووه: (پاشگه زیبونه وه له گونا وه كه نه و که سه وایه که گونا می نه بوویت).^۲ له بهر نه وه نه و که سانه ی که ته و به کار بوون هیچ له و کارانه ی که کردوویانه کهم ناکریت وه، وه نه و کارانه ییش له پیشدا کردوویانه له باتی نه م کارانه دا له دوایدا دانا شکیت، چونکه پویشتون و وازیان لی هینراوه، خودا به پیزو به زهیی و دلفراوانی خوی لی بووراوه و، لییاں ناپرسیته وه، نه م ئیستیسنایه لی ره دا وه كه نه م ئایه ته وایه که خوی گوره له سوره تی (الفرقان) دا ده فه رموویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۖ ۶۸﴾ یضعف له الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ۖ ۶۹﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۖ ۷۰﴾ واته: وه که سانیکن له گه ل خودا هیچ په رستراویکی ترنا په رستن و هیچ که سیک که خوا کوشتنی نه وی (حرام) کردووه ناکوژن به هق و په و نه بیت و زینا و داوین پیسی ناکه ن و هر که س نه و تاوانانه بکات (که باسکران)، تووشی توله که ی دیت سزای بو چه ندباره ده کریت وه له پوژی قیامه تداو بی برانه وه به بی پیزو پیسوایی له دوزه خدا ده مینیت وه، بیجگه له که سیک ته و به ی کردبیت و باوه پی هینابیت و کاروکرده وه ی چاکیشی کردبیت ئا نه وانه خودا خراپه و تاوانه کانیاں ده گپیت به چاکه و خوا مه میشه لیبورده ی به به زه ییه.

^۱ الطبری (۲۱۸/۱۸).^۲ ابن ماجه (۱۴۲۰/۲)، فه رموده یه کی حه سه نه.^۳ الفرقان (۶۷-۷۰).

﴿جَنَّتٍ عَذْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا﴾ (۶۱) ﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَهُمْ

رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةٌ وَعِشْيَا﴾ (۶۲) ﴿تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا﴾ (۶۳)

شیوه و تاییه تمه ندی باغه کانی نه وانهی که به راستی پاشگه زیبونه ته وه له گونا

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿جَنَّتٍ عَذْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ﴾ واته: باغاتی به رده وام و
 مه میشه خوش که خوای گه وره به لئینی داوه به به نده کانی بی نه وهی چاویان پی که وتبیت، نه وانه که
 پاشگه زیبونه ته وه له گونا ده چنه ناوی، نه و به هه شته له و شته نادیارانه یه که خاوه ن باوه پان برپویان
 پیی هه یه و نه شیاندیوه، به لام نه و نده باوه پان به هیزه و بیگومانن له بوونی، وه که نه وه وایه چاویان
 لئی بیت، ﴿إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًا﴾ واته: به لئینی خودا هر دیته جی و گومانی تیدا نیه، وه لییره دا
 ده فهرموویت: ﴿مَأْتِيًا﴾ واته: هاتوه، چونکه هر شتیک به ره و تو هات، بیگومان توش بوی ده پویت،
 وه که عه رب و توویانه: من په نجا سالم تیپه پاندوه یان په نجا سال به سهرمداگوزه راوه، هه ردوو یه که
 مانایان هه یه، ﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا﴾ واته: قسه ی پرپوچی تیدا ناکریت، ﴿إِلَّا سَلَامًا﴾
 سلاو کردن نه بیت، ئیستیسنای مونه تیعه، واته: نه و باغانه قسه ی سوک و بی مانای تیدا ناکریت، وه که
 له دنیا دا ده کریت و ده بیسریت، وه که نه م نایه تانه که خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا
 تَأْتِيًا﴾ (۶۵) ﴿إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا﴾^۱ واته: نابیستن له و به هه شتانه دا نه قسه ی بیهوده و نه تاوانبار کردن،
 جگه له وته ی سلاو سه لام کردن (له یه کتری). پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا
 بُكْرَةٌ وَعِشْيَا﴾ واته: به یانیان و ئیواران خواردنیان پی ده دریت، واته: به نه ندازه ی کاتی به یانیان و
 ئیواران خواردنیان هه یه، چونکه له وی شه وو پوژ نییه، به لام به و کاتانه ی که به دوی یه کدا دین و
 پرشه یان دیت و ده دره و شینه وه کاتی به یانیان و ئیواران ده زانن، وه که ئیمامی نه حمه د پریوایه تی کردوه
 له نه بو هوره یره وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (یه که م کومه لیک ده چنه ناو به هه شت
 شیوه یان وه که شیوه ی مانگ وایه له شه وی چوارده دا، به لغه م و چلم و پیسیان نیه له به هه شتدا، قاپ و
 قاچاغ و شانه کانیان له زیپو زیوه، نه و بوخوردیش که بونی دیت به داری عوده که وه یه، ناره قیشیان
 بونی میسکی لی دیت، هه ریبه کیک له وانه دوو ژنی هه یه، مؤخی لاقیان (له پشتی) گۆشتیان وه
 ده بینریت نه و نده جوانن، هیج جیاوازی و کینه یه که له نیوانیاندا نیه، دله کانیان له سهر دلی یه که پیاوه،

به یانیان و ئیواران ته سبیحاتی خوا ده کهن).^۱ ئەم فەرموودهیه له هەردوو سه حیه که دا هاتوو،
 ئیمامی ئەحمەد ڕیوایه تی کردوو له ئیبنو عباسه وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فەرموویه تی:
 (شه میدان وان له سەر که ناری ڕووباریک له ده روزه ی به هه شتدا له گومه زیکی سه وزدا به یانیان و
 ئیواران ڕۆزیان له به هه شته وه بۆ دیته ده ره وه) ته نها ئەحمەد به م شیوه یه هیناویه تی، زه حاک ده لی
 له ئیبنو عباسه وه (وَهُمْ رَزَقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا) یانی: به ئەندازه ی شه وو ڕۆژ (یکیدونیا) ڕۆزیان
 بو ده هینریت، پاشان خوای گه وره ده فەرمویت: ﴿تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا﴾ واته:
 ئەو به هه شته ی که به و شیوه چاکه باسما ن کرد، ئەم به هه شته یه که ده یبه خشین به عه بدانی
 خۆپاریزمان، ئەوانه ی که به رفهرمانی خوای گه وره بوون له خۆشی و ناخۆشیدا و کینه ی خۆیان
 خواردوو ته وه و چاوپۆشیان له خه لکی کردوو، وه ک خوای گه وره له سه ره تای سوره تی (المؤمنون) دا
 ده فەرمویت: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝۱﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝۲ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ
 مُعْرِضُونَ ۝۳ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ۝۴ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝۵ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ
 أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝۶ فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝۷ وَالَّذِينَ هُمْ
 لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝۸ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝۹ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ۝۱۰﴾ الَّذِينَ
 يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝۱۱ واته: به پاستی باوه پداران ڕزگار ده بن، ئەو که سانه ی که له
 نوێژه کانیاندا له خواترسن، وه ئەوانه ی له شتی بیهوده خۆیان دوور ده گرن، وه ئەوانه ی که زه کاتی
 (سامانیان) ده رده کهن، وه ئەوانه ی که پارێزه ری داوینیانن، مه گه ر بۆ خیزانی خۆیان یان بۆ
 که نیزه کی که بووبن به خاوه نیان ئەوه به پاستی ئەوانه سه رزه نشت نا کرین، ئەجا هه ر که سی که نیازی
 جگه له و (دوو جو ره ئافره ته) بکات (و ئاره زووی خۆی تیر بکات) ئەوه ئەوانه ده ستریزی که رن، وه
 ئەوانه ی که پارێزه ری سپارده و په یمانه کانیانن، وه ئەوانه ی که به رده وامن له سه ر نوێژه کانیان، هه ر
 ئەوانه میراتگران، ئەوانه ی که ده بنه خاوه نی فیرده وس (به هه شت) ئەوان له به هه شتدا ده میننه وه به
 هه میشه یی.

^۱ أحمد (۳۱۶/۲)، فەرمووده یه کی سه حیه.

^۲ فتح الباری (۳۶۷/۶)، مسلم (۲۱۸۰/۴).

^۳ المؤمنون (۱۱-۱).

﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾ (۶۱)

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا (۶۵)

فریشتہ گان دانابہ زن بہ فرمانی خودانہ بیٹ

خوای گہ ورہ دہ فرمانویتی: ﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾

واتہ: بہ فرمانی پەرورندہی تو نہ بیٹ نئمہ نایہ نہ خوارہ وہ، ہرچی نیستا لامانہ و

ہرچیش لہ دوامانہ وہیہ و ہرچیش لہ و نیوانہ دایہ ہر بؤ ئہ وہ و پەرورندگاری تو ہیج شتی لہ بیر

نہ چوہ، نیمامی نہ حمہد پیوایہ تی کردوہ لہ نیبنو عہ بیاسہ وہ دلّیت: پیغہ مہری خودا (ﷺ)

فرموی بہ جوہرہ نیل: (چی بوہ تہ پیگرت بہ سہرمان بکہیتہ وہ زیاتر لہ وہی کہ نیستا بہ سہرمان

دہ کہیتہ وہ؟ وتی: نہم نایہ تہ ہاتہ خوارہ وہ: ﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾. ^۱ ہتا کوتایی نایہ تہ کہ،

بوخاری بہ تہ نہا میٹاویہ تی و پیوایہ تی کردوہ لہ تہ فسیری نہم نایہ تہ دا. ^۲ عہ و فی دلّیت: لہ نیبنو

عہ بیاسہ وہ: جوہرہ نیل لہ پیغہ مہری خوا برا، پیغہ مہری خودا (ﷺ) لہ سہر ئہ وہ خہ مگین بو،

جوہرہ نیل ہات بؤ لای و وتی: نہی موہہ مہد: ﴿وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ﴾ واتہ: بہ فرمانی

پەرورندہی تو نہ بیٹ دانابہ زین. ^۳ وہ دہ فرمانویتی: ﴿لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ﴾

وتراوہ: مہ بہ ست پی: نہ وہی لہ لامانہ لہ کاروباری دنیا و نہ وہیش لہ دوامانہ وہیہ لہ کاروباری پؤزی

دوایی و نہ وہیش لہ نیوان ہر دوو فوہ کہ دایہ ہر لہ ژیر فرمانی خودایہ. نہمہ قسہی نہ بولعالیہ و

عیکریمہ و مواہیدو سہ عیدی کوپی جوہیرو قہ تادہ و سودی و پہ بیعی کوپی نہ نہ سہ: ^۴ وتراویشہ:

﴿مَا بَيْنَ أَيْدِينَا﴾ نہ وہی دیت لہ فرمانی پؤزی دوایی ﴿وَمَا خَلْفَنَا﴾ نہ وہیش پؤیشتوہ لہ دنیا ﴿وَمَا

بَيْنَ ذَلِكَ﴾ واتہ: نہ وہی لہ نیوان دنیا و پؤزی دوایشدایہ، ہر بہم شیوہیہ پیوایت کراوہ لہ نیبنو

عہ بیاسو سہ عیدی کوپی جوہیرو زہ حاک و قہ تادہ و نیبنو جوہیرو سہ وریہ وہ. ^۵ نیبنو جہ ریریش

ہر نہم پایہی ہلہ بڑاردوہ، واللہ اعلم. پاشان خوای گہ ورہ دہ فرمانویتی: ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا﴾

^۱ أحمد (۲۳۱/۱)، فرمانوہیہ کی سہ حیجہ.

^۲ فتح الباری (۲۸۲/۸).

^۳ الطبری (۲۲۲/۱۸).

^۴ الطبری (۲۲۴/۱۸).

^۵ الطبری (۲۲۴/۱۸)، القرطبی (۱۲۹/۱۱).

واتە: پەروەرندهی تۆ هیچی لە بیرنهچوو. موحامید دەلیت: یانی: پەروەردگارت تۆی لە بیرنهچوو.

﴿رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ واتە: پەروەردگاری ئاسمانه‌کان و زه‌مین و ئه‌وه‌یش له‌ نیوانیاندایه‌ وه‌دیه‌ینه‌رو خاوه‌ن ده‌سه‌لات و کاربه‌ده‌ست و هه‌لسورپنه‌ریانه‌ هیچ که‌سیک ناتوانیت ده‌ست بخاته‌ کارو

فرمانی، ﴿فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا﴾ واتە: تۆیش نه‌و بپه‌رسته‌ و ده‌بیئت بۆ پهرستنی ئه‌و خۆپاگربی، ئایا ده‌زانی هاوناویکی هه‌بیئت؟ عه‌لی کوپی نه‌بو ته‌لحه‌ ده‌لیت له‌ ئیبنو عه‌بباسه‌وه: ئایا ده‌زانی پەر‌وەردگار هاوشیوه‌ یان هاوناویکی تری هه‌بیئت؟^۲ موحامیدو سه‌عیدی کوپی جوبه‌یرو قه‌تاده‌و ئیبنو جوړه‌بیج و که‌سانی تریش هه‌ر وایان وتوو. ^۳ عیكریمة ده‌لیت له‌ ئیبنو عه‌بباسه‌وه: هیچ که‌سیک ناوی نابریئت به‌ په‌حمان خودا نه‌بیئت، پاك و بی عه‌یب و پیروژه‌ ناوی خودا.^۴

﴿وَيَقُولُ الْإِنْسَنُ أَذَا مَا مِثُّ لَسَوْفَ أَخْرَجُ حَيًّا﴾ ٦٦ ﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَنُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا﴾ ٦٧ ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا﴾ ٦٨ ﴿ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَئِمَّةً أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عَيْنًا﴾ ٦٩ ﴿ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا﴾ ٧٠

سه‌رسورمانی خه‌لکی له‌ ژيانی دواي مردن و وه‌لامدانه‌وه‌ی ئه‌و سه‌رسورمانه‌

خواي گه‌وره‌ باسی مروژ ده‌کات که‌ سه‌ری سوڤده‌میئیت و زیندوو بوونه‌وه‌ی خۆی به‌ دور ده‌زانیت پاش مردن وه‌ک ده‌فرموویت: ﴿وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَذَا كُنَّا تُرْبًا أَمْ نَأْتِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ واتە: جا ئه‌گه‌ر تۆ سه‌رت سوڤه‌میئیت ئه‌وه‌ قسه‌ی ئه‌وانه‌ جیی سه‌رسورمانه‌ که‌ ده‌لین ئایا کاتی (که‌ مردین و) بووینه‌وه‌ به‌ خاک ئایا ئیمه‌ سه‌رله‌نوی دروست ده‌کریینه‌وه‌. وه‌ ده‌فرموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرِ

الْإِنْسَنُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ﴾ ٧٧ ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ

الْعِظَمَ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾ ٧٨ ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ﴾ واتە: ئایا ئاده‌می نه‌یزانیوه‌ که‌ ئه‌ومان له‌ نوتفه‌یه‌ک دروست کردوه‌ که‌ چی یه‌کسه‌ر ده‌بیته‌وه‌ دوژمنیکی دیار (ده‌مه‌قالیکه‌ریکی ئاشکرایه‌)، نمونه‌مان بۆ دینیته‌وه‌ و به‌دیه‌ینانی خۆی له‌ بیرچۆته‌وه‌ (ئو بیباوه‌په‌)

^۱ الطبري (۲۲۵/۱۸).

^۲ الطبري (۲۲۶/۱۸).

^۳ الطبري (۲۲۶/۱۸).

^۴ القرطبي (۱۳۰/۱۱).

^۵ الرعد (۵).

^۶ يس (۷۷-۷۹).

ده لئيت كى ئيسكه كان زيندوده كاته وه له كاتيكا كه پزيون، (ئەي موحه مەد) بلى ئەو زاتە
 زيندوويان دەكاته وه كه له يەكە مجارە وه بە ديهيئاون و ئەو بە ھەموو دروستكراويك زاناو ئاگايە. وه
 ليڤرەيشدا دەفەر مووئيت: ﴿وَيَقُولُ الْإِنْسَنُ أَإِذَا مَاتَ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا﴾ واتە: مەرۆڤ دەلئيت: ئەگەر مردم،
 ئايا وەك چۆن له پيشدا زيندووبووم، ھەروا دەھيترئيمە وه دەري بە زيندووي، ﴿أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَنُ
 أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا﴾ واتە: ئەو خەلكە بۆ پيريك ناكاته وه، له سەرەتاو ئيمە ئەومان
 دروستكرد كه ھيچ نەبوو، خواي گەرە سەرەتاي دروستبووني مەرۆڤ بە بەلگە دەھيترئيمە وه لەسەر
 دووبارە زيندووبوونە وه، واتە: خودايە كه مەرۆڤي دروستكرد كاتيكا كه ھيچ نەبوو، ئايا ناتوانئيت
 جاريكي تر دروستي بكاته وه كه ئيستا شتە ھەيە، وەك خواي گەرە له ئايەتيكي تردا فەر موويە تي:
 ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾^۱ واتە: ئەو (خوا) زاتيكا بە ديهيئاوي دەست
 پيكردووه له پاشان (دواي مردني) دووبارە دروستي دەكاته وه ئەم (دروستكردنە وه) لاي خوا
 ئاسانترە. له فەر موودە ي ھەحيحدا ھاتووه: (خوای گەرە دەفەر مووئيت: نەوھي ئادەم بپرواي پي
 نەكردم، بۆي نەبوو بپروام پي نەكات وە نەوھي ئادەم ئازاري دام بۆي نەبوو ئازارم بدات، بپروا
 نەكردنەكەي پيم نەوھيە كه ئەلئيت: زيندووم ناكاته وه جاريكي تر وەك له سەرەتاو دروستي كردووم،
 وە ديهيئاوي سەرەتا ئاسانتر نيبە له لام له دوايەكەي، ئازاردانيشي بۆم نەوھيە ئەلئيت: من مندالم ھەيە
 من ئەو تەنھاو بي نيازو جي نيازەم كه كەسي لي نەبووه و له كەسيش نەبووه، ھەرگيز كەسيش
 نەيتوانيوه ھاتاي بيئت).^۲ پاشان خواي گەرە دەفەر مووئيت: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ﴾
 خواي گەرە سوئند دەخوات بە خوئي و دەفەر مووئيت: سوئند بە پەرورەدگارت ھەر دەبيئت لەگەڵ
 شەيتانەكانياندا كويان بكەينە وه ئەوانەي كه غەيري خويان دەپەرست، ﴿ثُمَّ لَنُخْضِرَنَّاهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ
 جِثْيًا﴾ واتە: پاشان دەيانھيئين بە دەوري جەھنمەمدا چۆك دابەدن. عەوفي دەلئيت لە ئيبنيو
 عەبباسە وه: ﴿جِثْيًا﴾ ياني بە دانيشتووي، وەك خواي گەرە دەفەر مووئيت: ﴿وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةً﴾^۳
 واتە: دەبييني ھەموو تيرەيەك بە پريز بەسەر چۆكدا ھاتوون.^۴ سودي دەلئيت: ﴿جِثْيًا﴾ واتە: بە پيۆھ

^۱ الروم (۲۷).^۲ أحمد (۲/۲۵۰)، فەر موودە يەكي سەحيحە.^۳ الجاثية (۲۸).^۴ الطبري (۲۲۷/۱۸).

وهستانون. پيوایهت کراوه له موردهوه له ئیبنو هسعودهوه هه ره بهو شیوهیه، ﴿ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَنتُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِنِيًّا﴾ واته: پاشان له ناو هه ره کومه لیک نه وهی زیاتر دژی خودای په حمان بووبن ئیمه جیا یان ده که ینه وه، موجهید ده لیت: ﴿مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ﴾ له هه موو کومه لیک. ^۱ ﴿أَنْتُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِنِيًّا﴾ سه وری ده لیت: له عه لی کوپی نه قمه ری کوپی نه بو نه حوه س له ئیبنو هسعودهوه: له سه ره تاوه هه تا دوا بن که س هه موو به ند ده کریت هه تا کاتیک هه موو ده هیترین یه ک له و دوا ی یه ک، وه ک خوا ی گه وده ده فه رموویت: ﴿ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَنْتُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِنِيًّا﴾. ^۲ نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خوا ی گه وده ده فه رموویت: ﴿حَقَّ إِذَا أَذَارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أَخْرِثُهُمْ لِأُولَهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَتَاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾﴾ وَقَالَتْ أُولَهُمْ لِأَخْرِثُهُمْ فَمَا كَانَتْ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ^۳ واته: هه تا هه موو ده گن به یه ک و کۆده بنه وه یه ک ده گن دوا ییه کانیا ن (که شوینکه وتوون) ده رباره ی پیشوه کانیا ن (که پیشه و ابوون) ده لێن نه ی په روه ردگارمان نه وانه ئیمه یان گومرا کرد ده تۆش له ناگر دووقات سزایان بده (په روه ردگار) ده فه رموویت بۆ هه ره کامتان (سزا) دوو به رامبه ره به لام ئیوه نازانن و بی ناگان، سه روک و چاولیکراوه کان به شوین که وتوه کانیا ن ده لێن ئیوه ش هیچ زیاده پیزیکتان به سه ر ئیمه دا نییه ئیوه ش سزا بچه ژن به هۆی نه و (خراپانه وهی) ده تانکرد. پاشان خوا ی گه وده ده فه رموویت: ﴿ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا﴾ واته: خۆمان چاکتر ده زانین کامیا ن له پیشتره بۆ چوونه ناو جه هه نه م، نه مه لی ره دا عه تفی خه به ره له سه ره خه به ره، واته: خودا چاکتر ده زانیت کی له به نده کانی شایه نتره که بخرینه ناو ناگرو هه ره تییدا بمینیته وه، وه کیش شایه نی نه وه یه جه زره به که ی بۆ دووقات بکریته وه. وه ک له نایه تیکی تر دا خوا ی گه وده فه رموویت: ﴿قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ ^۴ واته: (په روه ردگار) ده فه رموویت بۆ هه ره کامتان (سزا) دوو به رامبه ره به لام ئیوه نازانن و بی ناگان.

^۱ الطبري (۲۲۸/۱۸).^۲ الدر المنثور (۵/۵۳۳).^۳ الاعراف (۳۸-۳۹).^۴ الاعراف (۳۸).

﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾ ۷۱ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا

جَنَّتًا ۷۲ ﴿

هه موو ده برینه جه هه نه م پاشان له خواترسان بزگاریان ده بیت

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾ واته: هه مووتان مه گین ده بیت بچنه جه هه نه م، برپاریکه په روه ردگارت داویه تی و ده بیت هر جیبه جی ببیت، جابیر پیوایه تی کردوو له عه بدولوه له م نایه ته دا: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾ ده لیت: پیکه (الصراط) به سر جه هه نه مه وهیه وهک ده می شمشیر وایه ده سته ی یه که م ده پوات به سهریدا وهک بریسکه، دووهم وهک با سیهم وهک چاکترین ولاغی سواری، چواره م وهک چاکترین چواری پاشان نه وانی تر تیده په پڼ (به سر جه هه نه م دا) فریشته کان هر نیژن: (اللهم سلم سلم).^۱ واته: نه ی خوایه به سه لامه ت، به سه لامه ت تیپه پڼ، بو نه م باسه نمونه زوره له هه ردوو صه حیحه که و غیری نه مانیشدا که پیوایه تکراره له نه نه سو نه بو سه عیدو نه بو هوره یره و جابیرو که سانی تریش له هاوه له کانی پیغه مبه ر (ﷺ). نیمامی نه حمه دیش پیوایه تی کردوو له نومو موبه شیروه که ژنی زهیدی کوپی حارثه، ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له مالی حه فسه بوو فهرمووی: (ناچیته ناو ناگر هر که سیك که ناماده ی به درو حوده ییبه بو بیت) حه فسه ده لیت: نایا خوای گه وره نافه رموویت: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾؟ پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرمووی: ﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا﴾.^۲ وه له هه ردوو صه حیحه که دا هاتوو له فهرمووده که ی زهریه وه له سه عیده وه له نه بو هوره یره وه (په زای خوای لی بیت) ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (هیچ که سیکی موسلمان نیه سی مندالی بهریت و ناگری (جه هه نه م) ی بهرکه ویت).^۳ مه گه ر بو ناهی سوین، واته: مه گه ر که بهر نه م نایه ته که خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾. له عه بدوپه حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سه له مه وه له م نایه ته دا: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾ دا ده لیت: پوشتنی موسلمانان بوچه هه نه م تیپه پوونه به سر نه و پرده داکه به سه ریه وهیه، وه پوشتنی موشریکه کان بوچه هه نه م چوونه ناوی جه هه نه مه، سودی ده لیت

^۱ الطبري (۲۳۲/۱۸).

^۲ أحمد (۳۶۲/۶)، فهرمووده یه کی حسه نه.

^۳ فتح الباري (۱۴۲/۳)، مسلم (۲۰۲۸/۴).

^۴ واته مه گه رله بهر نه م نایه ته که خوای گه وره ده فهرمیت (وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا) (وه رگتپ).

له مورده وه له ئىبنو مه سعو ده وه له م ئايه ته دا: ﴿كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا﴾ ده لىت: سو يندى كه ده بىت بىته جى. ^۱ موحاميد ده لىت: برپاره ده بىت بىته جى. ^۲ ئىبنو جورده يچيش ه روای وتووه. ^۳ ﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ واته: پاشان خواناسانىش پزگارد ده كه ين، وه ختىك كه خه لكى هه موو تىپه رين به سهر ئه و ئاگرده دا، ئه وهى ده كه ويته خواره وه له خوانه ناس و تاوانبارو سه رپىچى كه ران ده كه ونه خواره وه هه ر كه سه و به پى تاوان و خراپه كارى خوى، خاوه ن باوه رپه له خواتر سه كانيش خواى گوره پزگاريان ده كات له و ئاگره هه ر كه سه و به پى كردارى خوى، له سهر پردى سىرات ده يانپه رىنىته وه، تىژ پويشتنيان به پى ئه و كرداره يان له دنيا كردوويانه، پاشان ده لالينه وه بۆ ئه و كه سانه ي كه تاوانه گوره كانيان كردووه له خاوه ن باوه ران، فرىشته كان و پيغه مبه ران و برواداران ده ست ده كه ن به لالانه وه و خه لكىكى زور ده ردين كه ئاگره مووگيانى سوتاندوون، پويان نه بىت كه شوينى سوژده يه، ده ره ينانيشيان له و ئاگره به پى ئه و باوه رپه كه له ناو دلپاندايه، يه كه مجار ئه و كه سانه ده رده هيئن كه مسقاله دينارىك برپا له دلپاندايه، پاشان له خوا ئه وه وه دىت، پاشان ئه وهى له خوار ئه وه وه دىت، پاشان ئه وهى له دواى ئه وه وه دىت، پاشان ئه وه ده رده هيئن كه به نه ندازه ي مسقاله زه رپه يه كه كه مترو كه مترو كه متر باوه رپه له دلپاندايه، پاشان خواى گوره ئه و كه سانه ده رده هيت له ئاگرده كه پوزىك له پوزان (به دل) وتوويانه: (لا اله الا الله) با هه رگيز چا كه يه كيشى نه كرد بىت، هيچ كه سىك له وان له ئاگرده نامىنىته وه مه گين كه سىك برپار درابىت تا هه تايه له ناو ئاگرده بمىنىته وه، وه كه له فه رموده ي صه حىدا هاتووه له و باره يه وه له پيغه مبه رى خدا وه (ﷺ) بۆيه خواى گوره ده فه رموويت: ﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثًا﴾.

﴿وَإِذَا نُتِلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا﴾ (۷۳) وكر

أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثْنًا وَرِءً يَا

^۱ الطبري (۲۳۷/۱۸).

^۲ الطبري (۲۳۷/۱۸).

^۳ الطبري (۲۳۷/۱۸).

^۴ فتح الباري (۴۸/۱۳).

خوانه ناسان شانازی دهکهن به وهی که خوشبه ختن له دنیا دا

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ واته: مه رکاتی که نیشانه دیاره کانی ئیمه یان بۆ ده خوینریته وه، خوانه ناسان به خاوه ن باوه پان ده لئین: ﴿أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا﴾ واته: کام کۆمه ل له م دوو کۆمه له پی و شوینی خوشتره و دیوه خانی چاکتره. دژایه تی نیشانه کانی خوا دهکهن و ده بنه له مپه ر له پی خوداو خویان هه لده بپن به خاوه ن باوه پاندا، شانازی دهکهن به و ئاینه پپوپوچه ی له سه رینی، به لگه یش به وه ده میننه وه که خاوه نی مال و پله و شوینی چاکن، ﴿خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا﴾ واته: چاکترین شوین و به رزترین کۆشک و باشتترین دیوه خانی هه یه، (ندیآ) شوینی کۆبوونه وه ی پیاوان بۆ وتووێژکردن، واته: دیوه خانی نه وان ئاوه دانتره خه لکی زیاتر بۆ ده چیت، مه به ستیان نه وه یه، چون ده بیت ئیمه به و هه موو پیزو قه دره وه له سه ر پپوپوچ بین، نه وانه یش به په نهان و خویان شار دووه ته وه و وان له مالی نه رقه می کوپی نه رقه م و مالانی تر دا وه ک مالی نه وان له سه ر هه ق بن، وه ک خوای گه وره باسیان ده کات و ده فهرموویت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ﴾ واته: نه وانه ی بیباوه پن ده رباره ی نه وانه ی باوه پیان میناوه ده لئین نه گه ر ئیسلام و باوه پمیان چاک بووایه نه وانه پیش ئیمه نه ده که وتن بۆ نه و (باوه پمیان). هۆزی نوحیش وتیان: ﴿أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ﴾ واته: ئایا (چون) باوه پ به تو بینین له کاتی که نه وانه ی شوینت که وتوون په سترین که سن (هه ژارو داماون). جاریکی تریش خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوا أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾ واته: وه به و جوړه هه ندیکیانمان به هه ندیکی تریان تاقیکرده وه بۆ نه وه ی بلین ئایا نه وانه خوا پیزو به هره ی پی به خشیون له ناو ئیمه دا! ئایا خوا له هه موو که س زاناتر نییه به وانه ی شوکرانه بژین. بۆیه خوای گه وره لیته دا وه لامی نه و گومانه یان ده داته وه و ده فهرموویت: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ﴾ ئای چه ند که لو کۆمه کی بیباوه پانمان له پیش نه وان له ناوبرد له سه ر خوانه ناسیان ﴿هُمْ أَحْسَنُ أَثْنًا وَرِئًا﴾ واته: که له وانه که لوپه لی ناو مالیان چاکتره و پازاوه تر بوو، نه عمه ش ده لئیت له نه بو زه بیانه وه له ئیبنو عه بباسه وه ﴿خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا﴾ ده لئیت: (المقام) جی

^۱ الاحقاف (۱۱).

^۲ الشعراء (۱۱۱).

^۳ الانعام (۵۳).

و شوین (الندی) دیوه خان (الاثاث) که لوپهل (الری) تابلوی جوان و پازاوه^۱ عه وی ده لیت: له ئیبنوعه باسه وه: (المقام) جی و شوین، (الندی) دیوه خان و نه و خوشی و پابواردنه ی تیدابوون، نه مه وهك نه وه وایه که کاتیک خوی گهره باسی به سهرهاتی هۆزی فیرعه ونن دهکات چون له ناوی بردن ده فهرموویت: ﴿كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۖ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ۖ ۱ واته: چهنده هایان به جیهیشت له باخات و کانیاو کشتو کال و جی و ماوی چاک و خوش لییره دا (المقام) جی و شوین و نازونیعه تی خوش، (الندی) دیوه خان و نه و شوینه ی که تییدا کۆده بوونه وه، وهك خوی گهره باسی به سهرهاتی لوت پیغه مبه ر (سه لای خوی لی بیت) دهکات بو پیغه مبه ر (ﷺ) ده فهرموویت: ﴿وَتَأْتُونَ فِي نَكَاحِكُمُ الْمُنْكَرَ ۖ ۲ واته: له دیوه خانی خوتاندا کاری به دو ناشیرین دهکن، عهره به کان به شوینی دانیشن ده لیتن (نادی) یانی دیوه خان^۱.

﴿قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ ۖ ۳ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ۖ ﴿٧٥﴾

سه ریچی که ره ماوه ده دیت به لام له بیرناکریت

خوی گهره ده فهرموویت: ﴿قُلْ﴾ واته: نه ی موحه مبه ر (ﷺ) بیژه به و موشریکانه ی که هاوهل بو په ره ردگاریان داده نین و خویان به حق و نیوه به ناهق ده زانن ﴿مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ﴾ نه وه ی له گومریدا سوږده خوات و له ئیمه بیت یان له نیوه ﴿فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدًّا﴾ نه وه خوی په حمان موله تی نه دات له سه ر نه و گومرپایه ﴿حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ﴾ هه تا کاتیک که ده بینن خودا به لیتنی پیداون و ده گنه لای خودا و زیانیان کوتایی پی دیت، یان تووشی جه زره به ده بن ﴿وَإِمَّا السَّاعَةَ﴾ یان له ناکا و قیامه تیان به سه ردادیت ﴿فَسَيَعْلَمُونَ﴾ نه وسا تی ده گن ﴿مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا﴾ کی شوینی خراب و ناخوشه و کیش له شکرو یارمه تی ده ری که متره، نه مه له وه لای قسه ی نه و خوانه ناسانه دایه که ده یانوت ئیمه پی و شوین و پله و پایه و دیوه خانمان زۆر چاکتر و باشته ره له خاوهن باوه ران، نه م ئایه ته موباهه له یه (واته: پارانه وه و نه فرینکردن له وه ی که درو به ده م خوداوه دهکات

^۱ الطبری (۲۴۱/۲۳۹/۱۸).

^۲ الدخان (۲۶-۲۵).

^۳ العنکبوت (۲۹).

^۴ الطبری (۲۳۹/۱۸).

وهرگیتی له به رانبهر بته‌رستاندا نه‌وانه‌ی که وا ده‌زانن له‌سهر پیتی راستن وه‌ک خوی گه‌وره له باسی موباهه له گه‌ل جوله‌که‌کاندا ده‌فرموویت: ﴿قُلْ يٰٓأَيُّهَا الَّذِيْنَ هَادَوْا إِن زَعَمْتُمْ أَنكُمۡ أَوْلِيَاۤءُ لِلّٰهِ مِن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِن كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ﴾^۱ واته: (نه‌ی موحه‌مه‌د (ﷺ)) بلی: نه‌ی نه‌وانه‌ی له‌سهر دینی جوله‌که‌ن نه‌گه‌ر پیتان وایه که به پاستی ئیوه دۆستی خوان بیجگه له خه‌لکی تر که وابوو داوای مردن بکه‌ن نه‌گه‌ر ئیوه پاست ده‌که‌ن. جوله‌که‌کان خویان لاداو زاتیان نه‌کرد نه‌و دوعایه بکه‌ن. له پیشه‌وه له سوره‌تی (البقرة) دا نه‌و باسه به پوونی هاتوه. وه‌ک چۆن خوی گه‌وره باسی موباهه‌ی کردوه له گه‌ل گاوده‌کاندا له سوره‌تی (ال عمران) دا وه‌ختیک که به‌رده‌وام بوون له‌سهر بی‌دینی و کۆلیان نه‌ده‌دا له لاساری و پۆچوون له باره‌ی عیساوه و ده‌یانوت عیسا کۆپی خودایه و خودایش به‌لگه‌و نیشانه‌کانی خوی باسکردوه و پوونی کردوه ته‌وه که عیسا به‌نده‌ی خودایه و وه‌ک ئاده‌م نه‌ویش دروستکراوه، پاشان خوی گه‌وره ده‌فرموویت: ﴿فَمَنۡ حَآجَّكَ فِيْهِ مِنۡۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اٰبْنَآءَنَا وَاَبْنَآءَكُمۡ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمۡ وَاَنفُسَنَا وَاَنفُسَكُمۡ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلٰی الْكَٰذِبِيْنَ﴾^۲ واته: ئینجا هر که‌سیک ده‌مه‌قالیی له‌گه‌ل کردیت (له باره‌ی عیساوه) دوا‌ی نه‌و زانینه‌ی که (به سروش) بۆت هات تۆش پییان بلی وهرن با بانگی کۆره‌کانمان و کۆره‌کانتان و ژنه‌کانمان و ژنه‌کانتان و خۆمان و خۆتان بکه‌ین له پاشان له خوا بی‌پارێینه‌وه ئینجا نه‌فره‌تی خوا بکه‌ین له درۆژنان. مه‌سیحیه‌کان خویان لاداو زاتیان نه‌کرد نه‌وه بکه‌ن وه‌ک جوله‌که‌کانیشنه‌یان کرد.

﴿وَيَزِيْدُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰهْتَدَوْا هُدًى وَّالْبَقِيَّتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا﴾^(۷۶)

زیاتر شارها کردنی نه‌و که‌سانه‌ی که شارهمزان

کاتیک خوی گه‌وره باسی نه‌و که‌سانه‌ی کرد که له گومرایدا سوپده‌خۆن، مۆله‌تیان ده‌دات زیاتر ده‌یانیه‌لیته‌وه له‌و گومراییه‌دا، پاشان دیته‌ سهر باسی نه‌و که‌سانه‌ی که زیاتر پییان نیشان ده‌دات و شاره‌زایان ده‌کات، وه‌ک خوی گه‌وره له ئایه‌تی تر دا فرموویه‌تی: ﴿وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِۦٓ إِيْمَانًاۚ فَأَمَّا الَّذِيْنَ ءَامَنُوا فَرَّادَتْهُمْ إِيْمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَأَمَّا الَّذِيْنَ فِي قُلُوْبِهِم مَّرَضٌ فَرَّادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَىٰ رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كٰفِرُوْنَ﴾^۳ واته: وه کاتیک که

^۱ الجمعة (۶).

^۲ ال عمران (۶۱).

^۳ التوبة (۱۲۴-۱۲۵).

بنیەردیتەوێ خوارەوێ سورەتێک (لە قورئان) (دوو پووێکان) می وایان هەیه دەلێت کام لە ئێوێ زیادی کرد بەم (سورەتە) جا ئەوانە ی که باوەریان هێناوێ ئەلێن: ئێمە ئێمانیان زیاد دەکات (و بەهێزتر دەبێت) باوەری وێ ئەوان مژدە بەخشن و خوشحالن، بەلام ئەوانە ی لەنیۆدلیاندا نەخۆشی و ناپاکی هەیه ئەوێ سورەتە که سەرەپای پیسی و ناپاکی خۆیان بۆیان زیاد دەکات پیسی و ناپاکی تریش ئەو (ناپاکانە) دەمردن لە کاتی کدا که بێباوەران. لێرەیشدا خۆی گەرێ دەفەر موویت: ﴿وَيَزِدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَقِيَّةُ الصَّالِحَةُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًا﴾ واتە: ئەو که سانه ی که خودا شارەزای کردوون زیاتر شارەزایان دەکات، ئەو کارە چاکانەش که وێ دەمیننەوێ، پاداشتە که یان لە لای پەرەزگارت چاکترە و ئەنجامیشی باشترە ﴿وَالْبَقِيَّةُ الصَّالِحَةُ﴾ لە پێشەوێ لە سورەتی (الکەف) دا تەفسیری کراوە و ئەو فەرموودانەیش پەییوەندی بووێ پێشەوێ لەو باسە دا هێنراوە ﴿خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا﴾ واتە: پاداشت لە لای پەرەزگارت چاکترە و ﴿وَخَيْرٌ مَرَدًا﴾ واتە: سەرئەنجامیشی باشترە بۆ خواوەنە که ی.

﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَّوَلَدًا﴾ ٧٧ ﴿أَطْلَعَ الْغَيْبِ أَمْ اِتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ ٧٨
 ﴿كَأَلَّا سَنَكُنُّبُ مَا يَقُولُ وَنَعُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا﴾ ٧٩ ﴿وَنَرِيَّهُ مَا يَقُولُ وَبِأَيْنِنَا فَرَدًّا﴾ ٨٠
 وێ لامدانەوێ ئەو خوانە ناسانە ی وادەزانن لە قیامەتیشدا مال و مندالیان هەر پێدەدریت

خۆی گەرێ دەفەر موویت: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَّوَلَدًا﴾ واتە: ئایا ئەو که سەت دی که ئێنکاری لە نیشانەکانی ئێمە دەکردو وێ: چاک دەزانم که مال و مندالم هەر پێدەدەن؟ واتە: لە پۆژی قیامەتدا، ئێمامی ئەحمەد پێواپەتی کردووە لە خەبیبی کوپی ئەرەتتەوێ من پیاویکی ئاسنگەر بووم، قەرزیکم لە لای عاسی کوپی وائل بوو، هاتم بۆ لای داوای قەرزه که ی لی بکه م وێ: نەخیر سویند بە خوا قەرزه که ت ناده مەوێ هەتا بێباوەری خۆت لە موخەمەد دەرنبەری، منیش وێ: نەخیر سویند بە خوا بێباوەری خۆم دەرنبەرم لە موخەمەد (ﷺ) هەتا تۆ دەمری و پاشان زیندوو دەکرییتەوێ، عاس وێ: وەختێک مردم و پاشان زیندوو کرامەوێ هاتی بۆ لام لەوێ مال و مندالم دەبێت و قەرزه که ت دەدەمەوێ، خۆی گەرێ ئەم ئایەتانه ی ناردە خوارەوێ: ﴿أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّكَ مَالًا وَّوَلَدًا﴾ ٧٧ ﴿أَطْلَعَ الْغَيْبِ أَمْ اِتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ ٧٨ ﴿كَأَلَّا سَنَكُنُّبُ مَا

يَقُولُ وَنَعْمُ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَذًا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ^۱. خاوهنى ههردوو سه حيه كه دا ئه م
 ههرمووده يان ههناوه، له وته يه كى بوخاريدا هاتووه: من له مهككه دا ئاسنگه ر بووم شمشيرىكم بۆ
 عاسى كوپى وائل دروست كرد، هاتم قه رزه كهى لى وه رگرم،... جا ههرمووده كهى گيپايه وه. ههروه ها
 ده لئيت: ﴿أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ (عهدا) واته: په يمانىك. ^۲ ﴿أَطْلَعَ الْغَيْبَ﴾ واته: ئايا نهينى
 ده زانئيت، كه ده لئيت له پۆزى قيامه تدا مال و مندالى ده بئيت و به لئىن ده دات و سوئند ده خوات ﴿أَمِ اتَّخَذَ
 عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ يان له خوداوه به لئىنكى پيدراوه كه ئه و مالهى پيدده درئيت؟ له پيشه وه باسما
 كرد كه بوخارى ده لئيت: (عهد) واته په يمان. ^۳ خواى گه وره ده هه رموئيت: ﴿كَلَّا﴾ پيتي كه ره دى
 پيش خوى ده داته وه و جهخت له سهر دواى خوى ده كاته وه ﴿سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ﴾ واته: نه خير هه رچى
 ئه و ده لئيت و داواى كردووه و بريارى داوه و ده خوازيت پيى بدرئيت و برپاى به خواى گه وره نه بووه
 هه مووى ده نووسين، ﴿وَنَعْمُ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَذًا﴾ واته: ماوهى سزادانى زياتر ده كه ين له پۆزى
 قيامه تدا، له سهر ئه و قسانهى له دنيا دا كردويه تى برپاى به خواى گه وره نه بووه، ﴿وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ﴾
 واته: ئيمه ده بينه ميراتگرى هه رچى ده لئيت يانى هه موو ئه وانهى هه يه تى له مال و مندال هه مووى لى
 وه رده گرينه وه، به پيچه وانهى ئه و قسانهى كه نه يوت له پۆزى قيامه تدا مال و مندالى پيى ده درئيت زياتر
 له وهى له دنيا پيى دراوه! نه خير به لكو له پۆزى قيامه تدا ئه وه يشى له دنيا دا پيى درابوو لى
 ده سينرئيه وه و تاكو ته نيا ده مينئيه وه، بۆيه خواى گه وره ده هه رموئيت: ﴿وَيَأْتِينَا فَرْدًا﴾ واته: به
 ته نها و به بى مال و مندال دئيه لاما ن!

﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ ﴿٨١﴾ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾
 أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤْزُهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَذًّا ﴿٨٤﴾
 خواكاني درويى بته رستان حاشا له بته رستان ده كه ن

خواى گه وره ده هه رموئيت: ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ واته: له جيى خوا
 ئه وان په رستراوانئى تريان په رست، تا ببه هوى سه ربه رزيان، خواى گه وره باسى ئه و خوانه ناسانه
 ده كات ئه وانهى كه شهريك بۆ په روه رديگاريان داده نئى و له جيى خوا ده يان په رستن هه تا به هوى

^۱ أحمد (۱۱۱/۵)، ههرمووده يه كى سه حيه.

^۲ فتح الباري (۳۷۲/۴)، مسلم (۲۱۵۳/۴).

^۳ فتح الباري (۳۷۲/۴).

ئهوانه وه سهركه وتن به دهست بئینو خویانی پیوه هه لکیشنو شانازی پیوه بکه، پاشان دهفه رموویت: نه خیر، بهو شیوهیه نیه ئهوان دهیزاننو هیوایان پییه تی ﴿كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ﴾ نه خیر ئه وه پرستراوانه ناره زایی خویان ده رده بپن لییان له پۆژی قیامه تدا له سه ر ئه وه پرستنه یان ﴿وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾ واته: بهو شیوهیه نییه ئهوان دهیزانن به لکو له دریان ده وهستن، وهك خوی گه وده دهفه رموویت: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنِ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾ واته: کی گومپاتره له وه كه سه ی كه هاوار له غهیری خوا بکات كه وه لامي ناداته وه تا پۆژی دواپی وه وه (هاوار لیكراو) انه له هاواری ئهوان بی ئاگان، کاتیکیش خهك كۆده کرینه وه (له قیامهت) پرستراوه کان ده بنه دوژمنیان و (پرستراوه کان) به پرستنه که یان باوه ر نادهن. سودی ده لیت: ﴿كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ﴾ پرستراوه کان حاشا ده که ن له وهی كه ئهوانه بتیان پرستوه. ^۱ ﴿وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾ واته: به پیچه وانه وه ئه وهی ئهوانه ئومیدیان پیی بووه، دریانده وهستن، سودی ده لیت: ﴿وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾ (ضدًا) دوژمنایه تی ودرایه تیکی زیاد له ئه ندازه یان ده که ن، زه ححاک ده لیت: ﴿وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا﴾ ده بنه دوژمنیان ^۲.

ده سه لاتی شهیتانه کان به سه ر خوانه ناساندا

خوای گه وده دهفه رموویت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَوْزُهُمْ أَرْأُ﴾ واته: تو نه تزانی ئیمه شهیتانه کانمان ناردووه ته سه ر خوانه ناسان، دنه وه هانه یان ده دهن؟ عه لی کوپی ئه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه بیاسه وه: ﴿تَوْزُهُمْ أَرْأُ﴾ سه ریان لی ده شیوینن و گومپایان ده که ن. ^۳ عه وفی ده لیت له ئیبنو عه بیاسه وه دنه وهانی خوانه ناسانی ده دا درایه تی پیغه مبه رو (ﷺ) هاوه له کانی بکه ن. ^۴ قه تاده ده لیت: خوانه ناسانی هه لده ناو راپیده کیشان بو ئه وهی گونا ه بکه ن. ^۵ عه بدو په حمانی کوپی

^۱ الاحقاف (۶-۵).

^۲ الطبري (۲۵۱/۱۸).

^۳ الطبري (۲۵۰/۱۸).

^۴ الطبري (۲۵۱/۱۸).

^۵ الدر المنثور (۵۳۸/۵).

^۶ الطبري (۲۵۲/۱۸).

زهید ده لیت: ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە كه خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿وَمَنْ يَعِشْ عَنْ ذِكْرِ

الرَّحْمَنِ نُقِضَ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾^۱ واتە: وە هەر كه سیك پشت لە یادی خوا هەلكات شەیتانیکی بۆ

ئامادە دەكەین كه هەمیشە لە گەلی بێت و لێی جیا نابێتەو. ^۲ پاشان خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿فَلَا

تَعَجَّلْ عَلَيْهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَدُوُّ لَهُمْ عَذَابٌ﴾ واتە: ئەو موحه مەد (ﷺ) پە لە مەكه لە دابەزینی سزا بۆ ئەوانە،

ئێمە دوایان دەخەین بۆ ماوێهەکی دیاریکراو، بێگومان ئەوانە بەرەو ئەو سزاو جەزەبەیه دەپۆن و هەر

تووشیان دیت، وەك خوای گەورە لە ئایەتی تردا فرموویەتی: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا

يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ﴾^۳ واتە: وا مەزانە خوا بێ ئاگایە لەوێ كه ستمكاران دەیکەن. وە فرموویەتی:

﴿فَهَلِ الْكَافِرِينَ أَتَاهُمْ رُؤُودٌ﴾^۴ واتە: ئینجا مۆلەتی بێباوەرەكان بەدە كه میك لیان بوەستە. وە

فرموویەتی: ﴿إِنَّمَا نُعَمِّ لَهُمْ لِيَزَادُوا إِثْمًا﴾^۵ واتە: بە پاستی ئێمە مۆلەتی ئەوان دەدەین بۆ ئەوێ

گوناهی زیاتر بکەن. وە فرموویەتی: ﴿نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾^۶ واتە: كه میك

نازو نێمەتیان پێ دەدەین (لە دنیادا) لە پاشان ناچاریان دەكەین كه بپۆنه ناو سزای سەختەو. وە

فرموویەتی: ﴿قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾^۷. سودی دەلیت: ﴿إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَذَابٌ﴾ یانی

بێگومان ئێمە بە ژماردن سال و مانگ و پۆژو کاتەکانیان لەسەر دەژمێرین.

﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا﴾^{۸۵} وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَرْدًا ﴿۸۶﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفْعَةَ إِلَّا

مَنْ أَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ﴿۸۷﴾

حَال و گوزمرانی لە خواترسان و تاوانباران لە پۆژی قیامەتدا

خوای گەورە دەفەر موویت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا﴾ واتە: لەو پۆژەدا ئێمە خواناسان

بە سواری دەبەینە لای خوا. خودای گەورە باسی دۆسته خواناسەکانی دەکات، ئەوانە ی كه لە دنیادا

^۱ الزخرف (۳۶).

^۲ الطبری (۲۵۲/۱۸).

^۳ ابراهیم (۴۲).

^۴ الطارق (۱۷).

^۵ ال عمران (۱۷۸).

^۶ لقمان (۲۴).

^۷ ابراهیم (۳۰).

لیی ترساون و شوینی پیغہ مبرہ کانی کہ وتوون نہو پہ یامہ یان بہ راست زانیوہ کہ بویان ہیٹاون و
 بہ رفہ رمانیان بوون و نہوہی پیغہ مبرہ ان قہ دہ غہ یان کردبوو لییان نزیکی نہ دہ کہ وتنہ وہو
 دورہ پہ ریژیون لیی، لہ پوژی قیامہ تدا بہ سواری دہ برینہ دیداری خوی گہ ورہ، (وہ فد) نہو کہ سانہ ن
 بہ سواری دین بؤ شوینی، وہ فدہ کہ سواری جوانہ مایینی لہ نور دروستکراو نہ کریں کہ بریتین
 لہ کہ رہ سہ کانی گواستنه وہ لہ و دنیا دا، جائہ مانہ بہ سواری نہو شتہ باشانہ نامادہ کراون بؤ سواریون لہ
 پوژی قیامہ تدا، دہ برینہ خانہ یہی پیزو پہ زامہ ندی (دہ برینہ دیدہ نی خوی گہ ورہ) وہ رگیٹ. بہ لام نہو
 کہ سانہی کہ تاوانبارن و پروایان نہ بووہ بہ پیغہ مبرہ ان و دژایہ تیان کردوون، پاپیچ دہ کریں بہ لیڈان بؤ
 ناو ناگر ﴿وَرَدًا﴾ یانی بہ تینوویہ تی، نہمہ قسہی عہ تاو ئینو عہ بیاس و مواہید و حہ سہ ن و قہ تادہ و
 کہ سانی تریشہ. ^۱ نا لہ ویدا پییان نہ لین: ﴿أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا﴾ ^۲ واتہ: کام لہ م دوو
 کومہ لہ جی و شوینیان خوشترہ و کورپو دیوہ خانیان چاکترہ؟! ئینو نہبی پویاہ تی کردوہ لہ
 عہ مری کورپی قہ یسی مولانیوہ لہ ئینو مہ رزوقہ وہ: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا﴾ دہ لیت:
 خاوہن باوہر کاتیک لہ گورہ کہی دیتہ دہرہ وہ، جوانترین و بونخوشتین کہ س کہ چاویان پیی
 کہ وتبیت پیشوازی لی دہ کات، نہ لیت: تو کیت؟ دہ لیت: نایا نامناسیت؟ نہمیش نہ لی: نہ خیر، خوا
 بونی خوش کردووی و پرویشی جوان کردووی، دہ لیت: من کرداری چاکتم، تو لہ زیانی دنیا دا کارچاک و
 پاک بووی، لہ و ماوہ دریزہ دا من بہ کولی تووہ بووم، فہرمو وہرہ کولی من، نہمیش دہ چیتہ کولی و
 سوار دہ بیت. نہوہیہ کہ خوی گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا﴾ (عہ لی
 کورپی تہ لہ ش نہ فہرموی ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْدًا﴾ یانی: بہ سواری) ^۳ پاشان خوی
 گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وَرْدًا﴾ واتہ: تاوانبارانیش پاپیچ دہ کہین بہ لیڈان بؤ
 ناو ناگر بہ تینوویہ تی، ﴿لَا يَمْلِكُونَ الشَّفْعَةَ﴾ واتہ: توانای تکا کردنیان نییہ و کہ سیش نیہ تکایان
 بؤ بکات وہ ک خاوہن باوہر ان تکا بؤ یہ کتری دہ کەن، وہ ک خوی گہ ورہ باسیان دہ کات و دہ فہرموویت:
 ﴿فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ﴾ ^۴ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ^۵ واتہ: وہ هیچ تکا کاریک بؤ نییہ نییہ، وہ هیچ ہاوپییہ کی

^۱ الطبري (۲۵۳/۱۸)، الدر المنثور (۵/۵۴۱).

^۲ مریم (۷۳).

^۳ الطبري (۲۸۰/۱۸).

^۴ الشعراء (۱۰۰-۱۰۱).

دلسؤزمان نيه. ليږه دا ده فهرموويت: ﴿إِلَّا مَنْ أَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ واته: مه گين نه وهی په یمانی له خدا وهرگرتبیت، نه مه نیستیسنای مونقه تیعه واته: به لام نه و که سانه که په یمانیان له خدا وهرگرتبیت، که نه وهیش سه لماندنې (لا إله إلا الله) نه جامدانی هه که که یه تی، علی کوپی نه بو ته لحه ده لیت: له نیبنو عه بیاسه وه: ﴿إِلَّا مَنْ أَخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا﴾ ده لیت: په یمانه که شایه تیدانه به (لا إله إلا الله) داو خو به ریکردنه له هه موو تواناو ده سه لاتیك به بی یارمه تی خواو نومیدی به هیچ شتیك نه مینیت خوی گهره نه بیت^۱.

﴿وَقَالُوا أَخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا﴾ ۸۸ ﴿لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذَا﴾ ۸۹ ﴿تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَفْطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشُقُ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَذَا﴾ ۹۰ ﴿أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا﴾ ۹۱ ﴿وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا﴾ ۹۲ ﴿إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا﴾ ۹۳ ﴿لَقَدْ أَخْصَنَّهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا﴾ ۹۴ ﴿وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا﴾ ۹۵ ﴿

بیزاریه کی زور توند له وانه ی که ده لیتن خدا مندالی هه یه

دوای نه وهی خوی گوره له م سوره ته پیروزه دا باسی به نده بونی عیسی کرد (سه لامی خوی لی بیت) که له مريم وه دیهینا به بی باوک، دیتته سهر باسی نه و که سانه ی واده زانن خدا مندالی هه یه، خدا پاک و پیروزه و بی عه یبه و دووره له و شتانه ی که نه وانه نه یلین، خوی گوره ده فهرموویت: ﴿وَقَالُوا أَخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا﴾ واته: وتوویانه خدا بووه ته خاوه نی مندال، ﴿لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِذَا﴾ واته: بیگومان قسه یه کی زور مه زنتان کردووه. نیبنو عه بیاسو و موجهیدو قه تاده و مالیک ده لیت قسه یه کی زور گوره، ﴿إِذَا﴾ به که سری مه مزه و فه تحیش هاتووه له که ل مه دده پیدانیدا به سی شیوه هاتووه، به لام یه که م شیوه یان به ناویانگتره، ﴿تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَفْطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشُقُ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَذَا﴾ واته: خه ریکه له کاتی بیستنی نه و قسه یه دا که به ره لاکانی ناو نه م نه وهی ناده مه نه یکه ن ناسمانه کان پارچه پارچه ببنو زه مینیش شق ببات و کیوه کانیش به سه ریه کدا بروخینو له تله ت ببن، له ترسی خداو گوره یی خدا! چونکه نه وانه دروستکراوی خوانو خویان به ته نها ناسیووه و نه زانن هیچ خودایه نیه غه یری نه و هاوتاو هاوه ل و مندال و خیزانی نییه، به لکو خدا ته نهاو بی نیازو جی نیازه. نیبنو جه ریر پړویه تی کردووه له نیبنو عه بیاسه وه له م نایه تانه دا: ﴿تَكَادُ

السَّمَوَاتُ يَنْفَطَرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخْرِجُ الْجِبَالُ هَذَا ۝۱۰ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ۝ دهلی: شہریک دانان
 بۆ خودا ئاسمانہ کان و زہمین و کیوہ کان و ہرچی گیانہ و ہران مہیہ میناویہ تہ لہ رزہ لہ ترساندا مرقو
 جنو کہ نہ بیٹ، خہریک بوو مہ موو لہ ناو بچن لہ ترسی خودا، بوہیہ وک چۆن خیرو چاکہ ہیچ سودیکی
 نیہ لہ گہل ہا و ہلدانان بۆ خودا، بہ ہمان شیوہش ہیواہیہ لہ تاوانہ کانی یہ کتاپہ ررستانہ موو خوش
 بیٹ ! پیغہ مہری خودا (ﷺ) فہرموویہ تی: (وتہی شایہ تومان (لا إله إلا الله) بخنہ سہر زمانیان
 مردوہ کانتان، ہر کہ سیک وتہی (لا إله إلا الله) ی وت لہ کاتی مردنیدا بہ ہشتی پی دہدریت). وتیان:
 ئە ی پیغہ مہری خودا (ﷺ) ئە ی ئە گہر کہ سیک لہ کاتی لہ ش ساغی و تہندروستیدا وتی؟ فہرمووی:
 (ئوہ واجبتر دہ بیٹ، واجبتر دہ بیٹ)، پاشان پیغہ مہری خودا (ﷺ) فہرمووی: (سویند بہ و کہ سہی
 گیانی منی بہ دہستہ، ئە گہر ئاسمانہ کان و زہمین و ئەوہی تیایاندایہ و ئەوہی لہ نیوانیاندایہ و ئەوہی
 لہ ژیریاندایہ لہ تایی تہرازوویہ کدا دابنریت و وتہی شایہ تومانیس (لا إله إلا الله) لہ تاکہی تریدا
 دابنریت، وشہ کانی (لا إله إلا الله) کہ دہیانہینیتہوہ، ئیبنو جہریریش ہر بہم شیوہیہ پیوایہ تی
 کردوہ. ۱ فہرموودہی بلیتہ کہ دہ بیٹہ پشتگیری. ۲ زہحاک دہ لیت: ﴿تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَنْفَطَرْنَ
 مِنْهُ﴾ واتہ: لہ تلہ ت دہ بیٹ لہ ترسی گہورہی خودا، عہدورہ حمانی کوپی زہیدی کوپی ئەسلاہ
 دہ لیت: ﴿وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ﴾ واتہ: خہریک زہمین شہق ببات لہ تورہ پیدا لہ تاو ئەقسہیہ و لہ بہر خاتری
 خوا-عزوجل- ﴿وَتَخْرِجُ الْجِبَالُ هَذَا﴾ ئیبنو عہباس دہ لیت: ﴿هَذَا﴾ واتہ: بتہن، سہ عیدی کوپی
 جوبہیر دہ لیت: ﴿هَذَا﴾ واتہ: وختہ کیوہ کان یہک لہ دوائ یہک وردبین بہ سہر یہکدا ئیعامی
 ئەحمہ دیش پیوایہ تی کردوہ لہ ئەبو موساوہ (پہزای خوائ لی بیٹ) دہ لیت: پیغہ مہری خودا (ﷺ)
 فہرموویہ تی: (ہیچ کہ سیک نیہ خوراکتر بیٹ لہ خوا لہ سہر ئازاریک کہ بیستبیتی، کہ شہریکی بۆ
 دادہ نین و دہیکہ نہ خاوہنی مندال، کہچی خودا تہندروستیان دہکات و دہیانپاریزیت و پوزیشیان
 دہدات). ۳ لہ ہر دوو صہحیحہ کدا ہاتوہ، وہ لہ وتہیہ کی تردا ہاتوہ: (ئوانہ مندالی بۆ دادہ نین
 کہچی ئەو پوزیان دہدات و تہندروستیان دہکات. ۴ خوائ گہورہ دہ فہرموویت: ﴿وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ

۱ الطبري (۲۵۸/۱۸).

۲ تحفة الأحوزي (۳۹۵/۷)، فہرموودہیہ کی سہحیحہ، حہدیس (البطاقة) بہ ناوبانگہ و بوٹاگادار یون لی سہیری کتیبہ کانی
 عقائد بکہ و بوٹونہ کتیبی (فتح المجید شرح کتاب التوحید) ص ۶۶. (وہرگپر)

۳ احمد (۴۰۵/۴)، فہرموودہیہ کی سہحیحہ.

۴ فتح الباري (۵۲۷/۱۰)، مسلم (۲۱۶۰/۴).

يَتَّخِذْ وَلَدًا ﴿۱۵﴾ واتە: لە خودا ناوەشىتەووە كە هېچ فەرزەندىكى ھەيىت، لەبەر دەسەلاتى بى پايانى و نۆر مەزنى هېچ كەس لە دروستكراوھەكانى نەيتوانىووە ھەمبەر ھاوتاي بىت، چونكە ھەموو دروستكراوھەكانى بەندەى نۆر بى توانا و ملكە چى ئەون، بۆيە خواى گەورە دەفەرموويت: ﴿إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتَى الرَّحْمَنِ عَبْدًا﴾ واتە: ھەرچى لەناو ئاسمانەكان و زەمىنداىە ھەموو بە بەندايەتى دىنە لای خودا، خواى گەورە زانىويەتى ژمارەيان چەندە لەو پۆژەووە دروستى كردوون ھەتا پۆژى قىامەت، ئاگادارى نىرومى و گەورە و بچووكيانە، ﴿لَقَدْ أَحْصَيْنَاهُم وَعَدَّهُمْ عَدًّا﴾ واتە: ھەموويانى تۆماركردووە و بە ژماردن ژماردوونى، ﴿وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فَرْدًا﴾ واتە: ھەموو لە پۆژى قىامەتدا بە تەنھا دىنە لای خودا، هېچ پەناو يارمەتى دەريكيان نىە لە غەيرى خودا كە شەرىكى نىە و بە كاروبارى دروستكراوھەكانيا دەگا بە مەيلى خۆى، ئەو دادپەرەوھەىە كە مسقالە زەپرەيەك ناھەقى لە هېچ كەسك ناكات.

﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ ﴿۱۶﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدَا ﴿۱۷﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّن قَرْنٍ هَلْ يُحْشِ مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿۱۸﴾

خواى گەورە خوشەويستى پياوچاكان دەخاتە ناو دلانەووە

خواى گەورە دەفەرموويت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ واتە: ئەوانەى خاوەن باوەرپن و ئاكارى چاكيان ھەيە، خواى گەورە خوشەويستيان دەكات لە دلى بەندە چاگەكانى خۆيدا، ئەمەيش شتىكە گومانى تىدا نىە و دىتەجى، لە چەند پىگاوە فەرموودەى ھەحىح ھاوووە دەربارەى ئەمە لە پىفەمبەرى خوداوە (ﷺ). ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى كردووە لە ئەبو ھورەيرەووە لە پىفەمبەرەووە (ﷺ) فەرموويەتى: (خودا كاتىك بەندەيەكى خۆى خوشويست، جوهرەئىل بانگ دەكات، دەفەرموويت: ئەى جوهرەئىل من فلانە كەسم خوش دەويت تۆيش خوشت بويت، فەرمووى ئىتر جوهرەئىل خوشى دەويت، فەرمووى: پاشان جوهرەئىل لەناو ئەھلى ئاسماندا جار دەدات و ئەلى: خودا فلانە كەسى خوش دەويت ئىوھيش خوشتان بوى، فەرمووى: ئىتر ئەھلى ئاسمان خوشيان دەوى، پاش ئەمە لەسەر زەمىندا ئەو خوشەويستىەى بۆپريار دەدرىت، وە ھەركاتىك خودا رقى بوو لە بەندەيەكى خۆى، جوهرەئىل بانگ دەكات و دەفەرموويت: ئەى جوهرەئىل من رقىم لە فلانە كەسە تۆيش رقت لى بىت، فەرمووى: ئىتر جوهرەئىل رقى لىيەتى، پاشان لەناو ئەھلى ئاسماندا جار دەداو ئەلى: خودا رقىيەتى لە فلانە كەس، ئىوھيش رقتان لى بىت، فەرمووى: ئىتر ئەھلى

ئاسمانىش پىيان لىيەتى، پاش ئەمە لە سەر زەمىندا ئەو پىقەى لى ھەلدە گرەت).^۱ بوخارى و موسلىمىش بەم شىۋەيە پىۋايە تىيان كىردوۋە.^۲ ئىبىنو ئەبى حاتمە پىۋايەتى كىردوۋە لە ئەبو ھورەيرەۋە (پەزەى خۋاى لى بىت) كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋىەتى: (كاتىك خودا بەندەيەكى خۋى خوشبويىت، جوبرەئىل بانگ ئەكات وئە ھەرموۋى : من فلانە كەسم خوش دەويىت تويىش خوشت بويىت، جوبرەئىلىش بانگ دەكات لە ناو ئاسماندا، پاش ئەمە خوشەويستىيە بۇ دادەبەزىنىتە ناو خەلكى سەر زەۋى، ۋەك خۋاى گەرە ھەرموۋىەتى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾.^۳ موسلىم و تىرمىزى پىۋايە تىيان كىردوۋە، تىرمىزى دەلىت: ھەرموۋەيەكى چاك و راستە.^۴

قورئان ھاتوۋە بۇ مۇدەدان و ترساندن

خۋاى گەرە دە ھەرموۋىت: ﴿فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لَّدَا﴾ واتە: ئىمە ئەى موھەممەد (ﷺ) ئەم قورئانە مان بە ئاسانى، بە زمانى خۆت، ئەو زمانە ەرەبىيە پوون و ئاشكرايە ناردوۋە ھەتا مزگىنى بەدەى بەۋانەى ۋەلامى بانگى خودا دەدەنەۋەو پىغەمبەرەكانىش بە راست دەزانو بىۋايان پى دەكەن، ۋە گەلى سەرسەختو لە ھەق لادەرو شوپىنكە وتوۋى پىۋوپچى پى بىرسىنىت، پاشان دە ھەرموۋىت: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ﴾ واتە: چەندىن گەلانمان لە پىش ئەمانە مان قىرتى خست كە حاشايان دەكرد لە نىشانەكانى خوداۋ بىۋايان بە پىغەمبەرەكانى نەدەكرد قىرتى خست ﴿هَلْ يُحِشُّ مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا﴾ واتە: ئايا كەسيان دەبىنى و يان گويت لە دەنگى ھىچ كەسيانە، ئىبىنو عەبباس و ئەبولعاليە و عىكرىمە و ھەسەنى بەسرى و سەئىدى كوپى جوبەيرو زەحكاك و ئىبىنو زەيد دەلىن: ﴿رِكْزًا﴾ واتە: دەنگىك.^۵ ھەسەن و قەتادە دەلىن: ئايا كەسىك دەبىنى يان گويت لە دەنگىكە.^۶ (الركن) لە ئەسلى زمانى ەرەبىدا بىرىتيە لە دەنگى نرك (سرتە).

^۱ احمد (۴۱۴/۲)، ھەرموۋەيەكى سەھىحە.

^۲ فتح الباري (۴۷۶/۱)، مسلم (۲۰۳۰/۴).

^۳ عبدالرزاق (۴۵۰/۱۰)، ھەرموۋەيەكى سەھىحە.

^۴ مسلم (۱۰۳۱/۴)، تحفة الأحوزي (۶۰۰۸/۸).

^۵ الطبري (۲۶۵/۱۸).

^۶ الطبري (۲۶۵/۱۸).

سوره تہی (طہ)

لہ مکہ دا ہاتووه تہ خوارووه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿طہ﴾ ۱ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۚ ۲ إِلَّا نَذْكِرَ لِمَنْ يَخْشَى ۚ ۳ تَزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ
الْعُلَى ۚ ۴ الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ۚ ۵ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ۚ ۶
وَأِنْ يُجَهَرِ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ۚ ۷ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ۚ ۸
نہم قورئانہ لہ لایہن خوداوہ ہاتووه تہ خوارو یادہوہریہ

﴿طہ﴾ لہ پیشہوہ قسہ لہ سہر نہم پیتانہ کرا لہ سہرہ تہی سورہ تہی (البقرہ) دا پیویست ناکات
لیرہ دا جاریکی تر باسی بکہینہوہ، ﴿مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى﴾ واتہ: نہم قورئانہ مان بونہوہ بو
نہ ناردوی کہ تووشی چہوسانہوہ بی، جوہیر دہلئت لہ زہحاکہوہ: کاتیک خوی گہورہ قورئانی
ناردہ خوار بو پیغہمبہرہکے (ﷺ) خوی و ہاوہلہکانی ہہلسان بہ جیبہجیکردنی فرمانہکانی،
بتپہرستہکانی قورہیش وتیان: خودا نہم قورئانہی نہناردوہ تہ خواروہ بو چہوسانہوہی
موحہمعد (ﷺ) نہبیٹ، خوی گہورہیش نہم نایہتانہی نہناردہخوار ﴿طہ﴾ ۱ ﴿مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ
لِتَشْقَى ۚ ۲ إِلَّا نَذْكِرَ لِمَنْ يَخْشَى﴾ یانی: بہو شیوہیہ نیہ کہ خوانہناسان گومان دہبہن، بہلکو ہہر
کہسیک خودا شارہزای کرد تووشی خیروبیری زوری دہکات، وہک لہ ہہردو صہحہکہ دا ہاتوہ لہ
معاویہوہ دہلئت: پیغہمبہری خودا (ﷺ) فرموویہتی: (ہہر کہسیک خودا بیہویٹ تووشی خیری
بکات شارہزای دہکات لہ نایندا)۔^۱ موحامید دہلئت نہم نایہتہ: ﴿مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى﴾ وہک
نہو نایہتہ وایہ کہ خوی گہورہ فرموویہتی: ﴿فَأَقْرَأْ مَا يَنْسَرُ مِنَ الْقُرْآنِ﴾^۲ واتہ: دہی نہوہندہی
بوتان ناسانہ لہ قورئان دہوری بکہنہوہ. ہاوہلہکانی پیغہمبہر پەتیان دہبہست بہ ناوقہدیانہوہو
خویان ہہلدہواسی لہ کاتی نویژکردندا! ^۳ قہتادہ دہلئت: ﴿مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى﴾ واتہ: نہخیر
سویند بہ خوا نہو قورئانہی نہناردوہ تووشی چہوسانہوہت بکات بہلکو کردوویہتی بہ پرحمہتو

^۱ القرطبي (۱۶۷/۱۱).

^۲ فتح الباري (۱۹۷/۸۱)، مسلم (۷۱۹/۲).

^۳ المزمّل (۲۰).

^۴ الطبري (۲۶۹/۱۸).

میهره بانی و پروناکی و پرنیشاندەر بۆ بههشت. ^۱ ﴿إِلَّا نَذْكِرُهُ لِمَن يَخْشَى﴾ خوی گه و ره بۆیه کتیبی
خوی ناردوو و پیغه مبه ریشی په وانه کردوو به زه بیه که ی خوی گه و ره خو یه تی، تانه و که سه ی زیکی
دهوی بیخوینیته و نه و که سه ی گو ییستی نه بیت سودی لی و ه ر بگریت، چونکه نه م قورئانه
یاده و ه ریه که که خوی گه و ره باسی حال و حه رانه کانی خوی تیدا کردوو. پاشان ده فهرموویت:

﴿تَزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى﴾ واته: نه م قورئانه که بۆت هاتوو نه ی موحه معه د(ﷺ) له

لایه ن په روه ردگارته وه بۆت هاتوو، که په روه ردگاری هه موو شتی که و خاوه نیشیه تی و توانای
به سه ریاندا هیه، نه و خودایه ی که زه مینی به و به رزی و نزمی و قه باره یه و نه و ناسمانه به رزانه ش به و

جوانی و پکیه و ه دیه ی ناوه. خوی گه و ره ده فهرموویت: ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾

ده رباره ی (نیستیوا) له پیشه وه له سوره تی (الاعراف) قسه ی لی کراوه پیویست ناکات لی ره دا جاریکی تر

باسی بکه ی نه وه، چاکترین پیره وو نه مینترین پیکا له م باره یه وه شوینکه وتنی زانایانی پیشینه بۆ

تی که یشتن له دین نه وه یه هه رچی له قورئان و فهرمووده کانی پیغه مبه ر(ﷺ) دا هاتوو باسیان بکه ین

به بی چه ندو چون و به بی گو پین و شوبه اندن و به بی په کخستن و شیوه دانان له به رانه ریدا. پاشان خوی

گه و ره ده فهرموویت: ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى﴾ هه رچی له ناو

ناسمانه کان و زه ویدا هیه و هه رچی ه کیش له نیوانیاندا یه و هه رچیش له ژیر خاکدا یه هه مووی خودا

خاوه نیه تی و له ژیر دهستی نه ودا یه و هه لی ده سو پینیت به مه یل و فهرمان و ده سه لاتی خوی، نه و

وه دیه ی نه رو خودایانه، غهیری خودا په رستراو په روه رینیکی تریان نیه، ﴿وَمَا تَحْتَ الثَّرَى﴾

مومه حه معه دی کوپی که عب ده لیت: واته: نه وه ی له ژیر زه مینی حه وته میشدا یه. ^۲ خوی گه و ره

ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾ واته: نه گه ر ده نگیشته به رز کردوو، نه و

خودایه ی که قورئانی ناردوو هه ر نه و خاوه نی زه مین و ناسمانه بلنده کان هه ر نه ویش به پازی دل و

نزم تریش له وه ده زانیت، وه ک خوی گه و ره له نایه تیکی تر دا فهرموویه تی: ﴿قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ

فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ ^۳ واته: (نه ی موحه معه د(ﷺ)) بلی زاتی که نه م قورئانه ی

ناردوو ته خواره وه که هه موو نه ینی ناسمانه کان و زه وی ده زانیت به پاستی نه و (خوایه) لی بورده ی

^۱ الطبري (۲۶۹/۱۸).

^۲ الطبري (۲۷۱/۱۸).

^۳ الفرقان (۶).

ميهره بانه. عالى كوپى نه بو ته لحه ده لئيت له ئيبنو عه ببا سه وه: ﴿يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾ ده لئيت: ﴿السِّرَّ﴾
 نه وهى مروف له دلى خويدا ده يشاري ته وه و ناشكراى ناكات، ﴿وَأَخْفَى﴾ نه وهى له مروف شاراو ته وه له و
 شتانه ي كه ده يكات پيش نه وهى پيى بزاني ت، خواى گه و ره نه وانه گشت ده زاني ت، زانستى خودا بو
 نه وانه ي تيپه پيوه و پويشتو وه نه وه يش له مه و دوا ما وه و ديت وه ك يه كه، هه موو دروستكرا وه كان له و
 باره يه وه لاي خودا وه ك يه ك گيان وايه، نه م نايه ته وه ك نه و نايه ته وايه كه ده فهرمويت: ﴿مَا
 خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَفْئِيسٍ وَاحِدَةٍ﴾^۱ واته: دروستكر دنى هه مووتان (له سه ره تا وه) و
 زين دوو كرده و هتان وهك (دروستكردن و زين دوو كرده وهى) ته نها كه سيك وايه.^۲ پاشان خواى گه و ره
 ده فهرمويت: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ واته: نه وهى كه قورئانى نارده خوار بو تو،
 هه ر نه و خودايه له غه يري نه و كه س بو په رستن نابيت، نا وه هه ره پيروزه كان و سيفه ته هه ره
 به رزه كان هه ر بو نه ون.

﴿وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى﴾^۱ إِذْ رَأَى نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ

أَجْدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿۱۰﴾

نايابه سه رهاتى موسات پيگه يشتو وه كاتي ك ناگريكي بينى ووتى به خيزانه كه ي ئيوه لي ره بمينن من
 ناگريكم به دى كرده وه به لكو برؤم چلوسكيكي لى به ينم يان ريگه پيشانده ريك لاي نه و ناگريه بدؤز مه وه
 به سه رهاتى په يامه كه ي موسا (سه لامى خواى لى بيت)

لي ره وه خواى گه و ره ديت ه سه ر باسى به سه رهاتى موسا (سه لامى خواى لى بيت) كه چون له
 سه ره تا وه وهى بو هات و خودا قسه ي له گه ل كرد، دواى نه وهى موسا (سه لامى خواى لى بيت) نه و
 ما وه شوانيه ي ته واو كرد كه به لئى دابوو به خه زورى، له گه ل خيزانيدا به ريگه و تن وهك و ترا وه به ره و
 ولا تى ميسر پاش نه و ما وه دريژه ي كه لئى دووركه و تبو وه وه كه زياتر له ده سال بوو، كه شه ويان
 به سه ردا هات پريان لى تي كچوو له شه ويكي زستاندا، چوونه شويني له نيوان نه و كيئو دولانه دا به و
 سه رما و زستان و هه ورو تاريكي و ته م و مژده دا، پيوو چه خما خه يه كي پيئوو بو ناگري كرده وه، هه رچه نده
 هه ولى ده دا ناگري لى ده ركات، وهك چون له و زه مانه دا عاده ت بوو ناگريان به و ده زگايه ده كرده وه،
 هيچ تروسكه ي لي وه نه هات، كاتي ك موسا (سه لامى خواى لى بيت) سه رقالى نه وه بوو به لكو ناگريك
 بكاته وه، له لاي كيئوى تووره وه ناگريكي چاوپي كه وت كه له لاي پاسيته وه بوو، مژده ي دا به خيزانى و

^۱ لقمان (۲۸).

^۲ الطبري (۲۷۲/۱۸).

وهك خواى گه وره ده فهرمووئیت وتی: ﴿إِنِّي ءَأَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي ءَأِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ﴾ واته: نه و کاته ی ناگریکی دی وتی به خاوخیزانه کهی: لیږه مه جولین من ناگریکم به دیکرد، به لکو چلوسکیکتان بو بیتم (قبس): چلو سکیک ناگری پیوه بیټ ، له نایه تیکی تردانه فهرموئ (أوجدوة من النار) (جدوة) بریتیه له سکیک که گری مه لگرتبیټ له نایه تیکی تر دا خواى گه وره ده فهرمووئیت: ﴿لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾^۱ واته: خوتانی پی گهرم که نه وه، نه مه نه وه ده گه یه نیټ که شه ویکی ساردو سه رما بووه، وه ده فهرمووئیت: ﴿بِقَبَسٍ﴾ نه مه به لگه یه له سر نه وه ی که شه ویکی تاریکیش بووه، ﴿أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى﴾ واته: یان که سیکی شاره زام له وی ده سته کوئیت، نه مه یش نه وه ده گه یه نیټ که پریان لی ون بووه، وهك سه وری ده لیټ: له نه بو سه عیدی نه عوه ره وه له عریکریمه وه له ئیبنو عه بباسه وه له م نایه ته دا: ﴿أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى﴾ ده لیټ: یان که سیکم ده ست ده که ویټ پیم نیشاند، چونکه پریان ون کردبو نه یانده زانی پوو له کوی بکه ن، کاتیک ناگره کهی دی وتی: نه گهر که سم ده ست نه که وت شاره زای پیم بکات، ناگریکتان بو دینم ده وری خوتانی پی پوشن بکه نه وه^۲.

﴿فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَمْوَسَىٰ ۖ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۚ وَأَنَا أَخَذْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ۚ إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ۚ إِنَّ السَّاعَةَ ءَانِيَةٌ أَكَادُ أَخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ۚ فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَن لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ ۚ﴾^{۱۱} سهره تاي هاتنی نیگا ووه حی بو موسا (سه لای خواى لی بیټ)

خواى گه وره ده فهرمووئیت: ﴿فَلَمَّا أَتَاهَا﴾ واته: کاتیک که یشته لای ناگره که ﴿نُودِيَ يَمْوَسَىٰ﴾ بانگی لیکرا نه ی موسا، له نایه تیکی تر دا ده فهرمووئیت: ﴿فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِّن شَطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَن يَمْوَسَىٰ ۖ إِنِّي أَنَا اللَّهُ﴾^۲ واته: ئینجا کاتیک هاته نزیکى نه و (ناگره) بانگی لیکرا له که ناری لای راستی شیوه که وه له و پارچه زهویه به فه پو پیروزه ی نزیک دره خته که وه که: نه ی موسا! به راستی من نه و خوايه م... وه لیږه دا ده فهرمووئیت: ﴿إِنِّي أَنَا رَبُّكَ﴾ واته: نه وه ی که قسه ت له که ل ده که م، من خودی په روه ردگاری تو، ﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ﴾ که وشه کانت فریده ، عه لی کوپی

^۱ القصص (۲۹).^۲ الطبری (۲۷۷/۱۸).^۳ القصص (۳۰).

ئەبو تالبو ئەبوزەرەو ئەبو ئەیوبو کەسانی تریش لە زانایانی پیشینه وتوویانە: کەوشەکانی لە
 پیستی کەر بوو و خوشە نەکراوە (چاک نەبوو)، وتراویشە: بۆیە فەرمانی پێدراوە پێلاوەکانی
 داکنی و فرییدا ئەو بوو وەک ریزیک بۆ ئەو شوینە تییدا. ^۱ ﴿إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ واتە: تو
 وای لەناو شیوی پیروزی (توا) دا. ﴿طُوًى﴾ عەلی کورپی ئەبو تەلحە دەلیت: (توا) ناوی شیوەکە. ^۲
 نۆزیک تریش لە زانایان وتوویانە لەسەر ئەم رایە، ﴿طُوًى﴾ عەتفە بەیانە، وتراویشە، مەبەست پێی
 فەرماندانە بە موسا کە هەردوو پێی بخاتە سەر ئەو شوینە پیروزە، دیسان وتراوە: چونکە دووجار
 پیروز کراوە و خێرو بیری تێدا پێچراوەتەو، بەلام پای یەکەم چاکترە، وەک ئەم نایەتە کە خوای
 گەرە دەفەرموویت: ﴿إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾ ^۳ واتە: کاتیک کە پەرەردگاری بانگی کرد لە
 شیوی پیروزی (طوا) وە. پاشان دەفەرموویت: ﴿وَأَنَا أَخَّرْتُكَ﴾ واتە: من تۆم هەلبژاردوو. ئەم نایەتە
 وەک ئەو نایەتە وایە کە دەفەرموویت: ﴿إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَتِي وَبِكَلِمِي﴾ ^۴ واتە: بیکومان
 من تۆم هەلبژاردوو بەسەر هەموو خەلکیوە بە پەیامەکانم و قسەکردنم (لەگەڵت راستەوخۆ). وتراوە:
 خوای گەرە فەرموویەتی بە موسا: ئەی موسا نایا دەزانی بۆچی بە تاییبەتی تۆم لە نێوان
 هەموو خەلکیدا هەلبژاردوو قسەت لەگەڵ بکەم؟ موسا وتی: نەخیر، فەرمووی: چونکە هیچ کەسێک
 وەک تۆ خۆی ئەوەندە بە کەم نەزانوو کە تۆ دەیزانی، ﴿فَأَسْمِعْ لِمَا يُوحَى﴾ واتە: سا گوی بگرە بۆ
 ئەو قسانە پێت پادەگە یەنم و فرمانت پێدەکەم، ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا﴾ واتە: من خودام و جگە
 لە من خودای تر نییە، ئەم وتە یە کەم شتیکە کە کراوە بە ئەرکی لەسەر ئەوانە ئەک هەلدەگرن
 (موکە لە فن) کە بزائن، جگە لە خودا خودایەکی تر نییە و ئەو خوایە تەنهایە و شەریکی نییە. پاشان
 دەفەرموویت: ﴿فَاعْبُدْنِي﴾ واتە: تەنھا من بپەرستە و عیبادهتی من بکە و شەریکم بۆ دامەنی، ﴿وَأَقِمِ
 الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ واتە: نوێژ بکە بۆ ئەوەی وەبیر خۆت بخەیتەو، وتراوە: واتە: بۆ یادکردنم نوێژ
 بکە، وە وتراوە: لە کاتی یادکردنی مندا هەلسە بۆ نوێژکردن، بەلگە لەسەر ئەم پای دوو مە، ئەوە یە
 نێمامی ئەحمەد رێوایەتی کردوو لە ئەنەسەو لە پیغەمبەری خداوە (ﷺ) فەرموویەتی: (کاتیک

^۱ الطبري (۲۷۸/۱۸).^۲ الطبري (۲۸۱/۱۸).^۳ النزعات (۱۶).^۴ الاعراف (۱۴۴).

یه کیکتان خهوت و نویژی نه کرد، یان نویژی له بیرچوو، با هرکاتیک وه بیرى هاته وه نویژه که ی بکات، چونکه خودای مه زن فهرموویه تی: نویژ بکه تا وه بیرخوتم بخه یته وه).^۱ وه له ههردوو سه حیحه که دا هاته وه نه سه وه ده لیت: پیغه مبه ری خدا (ﷺ) فهرموویه تی: (که سیك خهوت و نویژی نه کرد، یان له یادی چوو، که فاره ته که ی نه وه یه کاتیک وه بیرى هاته وه نویژه که ی بکات، هیچ که فاره تیکی تری نیه نه وه نه بیت).^۲ پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ السَّاعَةَ ءَآيَةٌ﴾ واته: پوژی قیامت و به پئوه و هر دیت و گومانی تیدا نیه، ﴿كَأَدُّ أُخْفِيهَا﴾ زه حاک ده لیت له ئیبنو عه باسه وه نه م نایه تی ده خوینده وه: ﴿أَكَادُ أُخْفِيهَا مِنْ نَفْسِي﴾.^۳ ده یوت: پوژی قیامت هه رگیز له نه فسی خوی گه وره دا ناشاریته وه.^۴ عه لی کوپی نه بو ته لحه له ئیبنو عه باسه وه له م نایه ته دا ﴿كَأَدُّ أُخْفِيهَا﴾ ده لیت: واته: که سی تری لی ناگادار ناکه م خو م نه بیت.^۵ نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه: ﴿قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ﴾^۶ واته: بلی که سانیک که له ناسمانه کان و زه ویدان غیب نازانن بیجگه له خودا (ته نها نه و ده یزانیت). وه ده فهرموویت: ﴿ثَقُلَتْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَغْثَةٌ﴾^۷ واته: (هاتنی قیامت) بو ناسمانه کان و زه ویش گران و قورسه نایه ت به سه رتاندان له ناکاودا نه بیت. واته: زانینی گرانه بو نه وانه ی له ناو ناسمانه کان و زه میندان، له پر نه و پوژه پووتان تیده کات، وه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿لَتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ﴾ واته: هه موو که سیك به ری په نچ و به هره ی خوی وه رده گریت له و پوژه دا، وه ک خوی گه وره له نایه تی تر دا فهرموویه تی: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ﴾^۸ و ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾^۹ واته: ئینجا هه ر که سیك به نه ندازه ی هه ره وردیله یه ک چاکه ی کرد بیت ده یبینیت وه، وه هه ر که سیك به نه ندازه ی هه ره وردیله یه ک خراپه ی

^۱ احمد (۸۴/۳)، فهرمووده یه کی سه حیحه.^۲ فتح الباری (۸۴/۲)، مسلم (۴۷۷/۱).^۳ فتح القدیر (۳۶۱/۳).^۴ الدر المنثور (۵۶۳/۵).^۵ الطبری (۲۸۵/۱۸).^۶ النمل (۶۵).^۷ الاعراف (۱۸۷).^۸ الزلزلة (۷-۸).

كردىت دەيىنىتەو. وە فرمويەتى: ﴿إِنَّمَا تُجْرُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾^۱ واتە: چونكە بىگومان پاداشت دەدرىنەو. لەسەر ئەوئەى كە دەتانكرد. پاشان خاى گەورە دەفرمويت: ﴿فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى﴾ مەبەست بەم ئايەتە قسەكردنە لەگەل تاكە تاكەى خەلكدا يانى شوين پىيازى كەسىك مەكەون كەپرواى بەقيامت نىە و سەرى كىرەو تە خوشىەكانى دونيا ولەخوا ياخى بوەو شوين حەزەكانى كەوتوو، ھەر كەسىك ھاوکارىان بىت بىگومان گومراو زەرەرمەند ئەبىت، ﴿فَتَرْدَى﴾ تووشى تياچوون وبيكەلكى ئەبىت، وەك خاى گەورە لە ئايەتى تردا فرمويەتى: ﴿وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى﴾^۲ واتە: ئەگەر مردىش (لەناوچو) مالەكەى ھىچ سودىكى پى ناگەيەنيت.

﴿وَمَا تِلْكَ يَمِينُكَ يَمُوسَى﴾^(۱۷) قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاهْتَسُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِي فِيهَا مَنَازِلُ أُخْرَىٰ ﴿۱۸﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَمُوسَىٰ ﴿۱۹﴾ فَالْقَنَآ فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿۲۰﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ ﴿۲۱﴾

عەساكەى موسا بوو بە ماریك

ئەمە بەلگە و موعىزەيەكى گەورە و نیشانەيەكى ئاشكرايە لەسەر ئەوئەى كە ھىچ كەسىك ناتوانيت كارى وا بكات جگە لە خوداى مەزن، وە لەسەر دەستى پىغەمبەرانى پاسپاردەش ئەبىت پوونادات، خاى گەورە دەفرمويت: ﴿وَمَا تِلْكَ يَمِينُكَ يَمُوسَى﴾ واتە: ئەى موسا ئەو چىە بە دەستى راستتەو؟ ھەندى لە زانايانى تەفسىر وتوويانە: بۆيە خاى گەورە ئەوئەى پى وتوو ھەتا ترس نەچىتە دلى. وتراويشە: بۆيە واى پى وتوو كە چاك بزانيت عەساكەيەتى، واتە: ئەوئەى كە لە دەستى راستى دايە ئەو عەسايەيە كە خۆت دەيناسى، ئىستا دەبينى چى لى دەكەين، ﴿وَمَا تِلْكَ يَمِينُكَ يَمُوسَى﴾ ئىستيفھامىكى تەقريرى، ﴿قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا﴾ واتە: وتى: ئەمە عەساكەمە و وەبەر پشتى خۆمى دەدەم (لە كاتى پۆشتندا سوودى لى وەردەگرم) ﴿وَاهْتَسُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي﴾ واتە: درەختى پى پادەوەشنىم بۆ ئەوئەى كەلاکەى داکەوى بۆ پانەكەم و بىخۆن، عەبدورەحمانى كورپى قاسم دەلئت لە ئىمامى ماليكەو (الھش): برىتيە لەوئەى پياويك گالوك (عاسا) بگيرىنيتە چلە دارىك و پايوەشنىت بۆ ئەوئەى كەلاو بەرەكەى داکەوى چلەكەيش نەشكىنيت، ئەمە ھەششە (الھش) لىت

^۱ التحريم (۷).

^۲ الليل (۱۱).

نه شیوئیت. ^۱ مهیمونی کوپی مههرانیس مهروای وتووه، ﴿وَلِي فِيهَا مَثَارِبُ أُخْرَى﴾ واته: چهند نیشی چاکو به سودی تریشی پی دهکهم، هندی کهمیک زیاده پرهویان کردووه شتی زوریان هیناوه لهو بارهیه وه مه به ستیان نه پیکاو، خوی گه وره ده فهرمووئیت: ﴿قَالَ أَلْقَهَا يَمُوسَى﴾ واته: نهو عه سایه که به ده سته وهیه فرپی بده نهی موسا، ﴿فَالْقَهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى﴾ واته: که فرییدا له پر دیتی بووه ماریکی خزی تیژپه و په لاماری ده دا وهک په ریهک نه جولایه وه، لهو مارانه ده چوو که زور توندو تیژو بچوکن، به لام نه م زور گه وره و تیژپه وتر بوو، ﴿تَسْعَى﴾ ده پویشست و خوی پیچ نه دا، ﴿قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى﴾ فهرمووی: بیگره و ترست نه بیت هر نیستا وهک خوی لی ده کهینه وه،

﴿وَأَضْمُمُ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجَ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ ؕ آيَةً أُخْرَى﴾ ٢٢ ﴿لِزَيْكَ مِنْ ءَايَاتِنَا الْكُبْرَى﴾ ٢٣ ﴿أَذْهَبَ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى﴾ ٢٤ ﴿قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي﴾ ٢٥ ﴿وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي﴾ ٢٦ ﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي﴾ ٢٧ ﴿يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾ ٢٨ ﴿وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي﴾ ٢٩ ﴿هَٰرُونَ أَخِي﴾ ٣٠ ﴿أَشَدُّ بِهِ أَزْرَى﴾ ٣١ ﴿وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي﴾ ٣٢ ﴿كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا﴾ ٣٣ ﴿وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا﴾ ٣٤ ﴿إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا﴾ ٣٥

دهستی موسا سپی هه لگه را بی نه وهی نه خوشی پیوه بیت

نه مه به لگهی دووه مه که خوی گه وره دای به موسا (سهلامی خوی لی بیت) خوی گه وره فهرمانی پیدا که دهستی بخاته باخه لی وهک له ئایه تیکی تر دا ئاماژهی پیکردووه، لی ره دا ده فهرمووئیت: ﴿وَأَضْمُمُ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ﴾ واته: دهستت بخه ژیر بالت، وه له ئایه تیکی تر دا فهرموویه تی: ﴿وَأَضْمُمُ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ ۖ فَذَلِكَ بُرْهَانُ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ﴾ ^۲ واته: دهستت بلکینه به خوته وه (و بیخه ره سه ر دلت) بو (نه هیشتنی) ترسو بیم نا نه م دووانه (گوچانه کهت و دهستت) دوو موعجیزه ن له لایه ن په روه ردگارته وه (نیردراوه) بو فیرعه ونو داروده سته که ی. موجهید له م ئایه ته دا ﴿وَأَضْمُمُ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ﴾ ده لیت: دهستت بخه ره ژیر بالت. ^۳ نه وه بوو موسا (سهلامی خوی لی بیت) هر کاتی که دهستی بخستایه ته باخه لی و دهی بهی نایه،

^۱ الدر المنثور (۵/۵۶۴).

^۲ القصص (۳۲).

^۳ الطبري (۱۸/۲۹۷).

سپی ده کرده وه و ده دره وشایه وه وهك مانگ شه وقی ده دایه وه، ﴿تَخْرُجُ بَيضًا مِنْ غَيْرِ سُوءٍ﴾ واته: دیته ده ری به بی نازارو نه خوشی به له کی، نه مه قسه ی ئیبنو عه بباس و موحامیدو عیکریمه و قه تاده و زه ححاک و سودی و که سانی تریشه^۱. حه سه نی به سری ده لیت: سویند به خوا که دهستی ده رهیناوه وهك چرا شه وقی داوه ته وه، موسا له و کاته دا بوی ده رکه وت که به دیداری خوی خوی گه یشته وه^۲. ﴿آيَةُ أُخْرَى﴾ واته: واته: نه مه یش نیشانه کی تره. بویه فه رمویه تی: ﴿لِزُيْكَ مِنْ ءَايَاتِنَا الْكُبْرَى﴾ واته: تا ئیمه له مه ندی نیشانه کانی مه ره که وره ی خۆمانت نیشان بده یین.

خوای گه وره فه رمانی دا به موسا برپا بۆ لای فیرعه ون و بانگی بکات بۆ خواناسی

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿أَذْهَبَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ﴾ واته: برپا بۆ لای فیرعه ون (پاشای میسر)، نه وه ی که توله ترسی نه و پات کردو ده ریا ز بووی له دهستی، بانگی بکه بۆ په رستنی خودا که ته نه یاه و شهریکی نیه، داوای لی بکه با به چاکی مامه له بکات له گه ل تۆرمه ی ئیسرائیلدا و جه زره به یان نه دا، دیاره فیرعه ون زۆر سته مکارو خراب و له سنوور ده رچووه و ژیا نی دنیای زۆر به لاوه گرنگترو خۆشه ویستره و په روه ردگاری مه زنی له یاد کردوه.

دوعا کردن و پارانده ی موسا (سه لامی خوای لی بیت)

﴿قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي﴾ (۲۵) ﴿وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي﴾ واته: نه مه داوای موسایه (سه لامی خوای لی بیت) له په روه ردگاری که پشویی دریژ بکات و کاریشی بۆ ئاسان بکات له سه ر نه و په یامه ی که بوی ناردوه، چونکه فه رمانیکی زۆر گرنگ و کاریکی زۆر مه زنه، ناردوویه تی بۆ لای گه وره ترین فه رمانپه وای سه ر زه مینی نه و کاته، که سته مکارترین و خوانه ناسترین که سو خاوه نی له شکریکی زۆر ته مه نیکی زۆریش بووه له چاو فه رمانپه واکانی تره، وه زۆر گومراو سه رکه ش بووه، مه تا وای لیها توه دانی به بوونی خودا نه ناوه، جگه له خۆی که سی به خوای ژێرده سته و ده رباره کانی خۆی نه زانیوه، موسایش ماوه یه کی زۆر له مالی نه ودا ژیاوه و گه وره بووه، پاشان پیاویکی لیان کوشتوه و ترساوه بیکوژن و له دهستیان پای کردوه و خۆی ده ریا ز کردوه مه تا نه و کاته، پاش نه و پووداوه خوای گه وره ناردوویه تی بۆ لایان مه تا بیانترسینییت و بانگیان بکات بۆ لای خودا، که به ته نها بیپه رستن و شهریکی بۆ دانه نین، بویه و توه یه تی: ﴿رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي﴾ (۲۵) ﴿وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي﴾ واته: نه ی په روه ردگارم نه گه ر تو پشتیوان و یارمه تیده رم نه بی و پشوو دریژیم پی نه ده ی و کارناسانیم بۆ نه که ی من توانای نه م کاره

^۱ الطبري (۲۹۸/۲۹۷/۱۸).

^۲ الطبري (۲۹۸/۱۸).

مه زنه م نیه، ﴿وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي﴾ ۲۷ ﴿يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾ واته: گریه ک له زمانمدايه بۆم بهرده تا له قسه کانم تیبگهن، نه مهیش له کاتی کدا زمانی گیر بوو، وهختیک که خورماو پشکویه کیان بۆ هینا سکه که ی هه لگرت و خستیه سه ر زمانی، وه ک له دوایدا باسی ده کریت، دیاره موسا (سه لامی خوای لی بیت) داوای نه کرد به ته وای زمانی چاک بیته وه به لکو هه ر نه وهنده ی ده ویست که خه لکی له قسه ی بگهن و نه وه ی ده یه ویست پیان بگه یه نیست و لی وه رگهن، به پی پیویست، خو نه گه ر داوای بکردایه که به ته وای زمانی بهر بیست خودا دوعا که ی لی قبول ده کرد، دیاره پیغه مبه ران (سه لامی خویان لی بیت) به پی پیویست نه بیست دوعا ناکهن، بۆیه زمانی موسا نه و گرتنه ی پیوه مایه وه، خوای گه وره باسی فیرعه ون ده کات و ده فهرموویت: ﴿أَمْرًا خَيْرٌ مِّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ﴾ ۱ واته: به لکو من باشترم له و (موسا) ی که لاوازو بی ریزه و ناتوانیت به چاکی قسه بکات و زمانی ته وای نییه. واته: باش نازانیت قسه به ره وانی بکات. پاشان ده فهرموویت: ﴿وَأَجْعَلْ لِّي زَئِرًا مِّنْ أَهْلِي﴾ ۲۹ ﴿هَؤُلَاءِ أَخِي﴾ واته: له که سو و کارم، یارمه تیده ریکم بۆ دانی، مه به ستم هارونی برامه، نه مهیش داوایه کی تری موسایه (سه لامی خوای لی بیت) هه ر بۆ خو ی ناکات به لکو داوا ده کات که هارونی برایشی بیته یاریده ده ری، سه وری ده لیت: له نه بو سه عیده وه له عیکریمه وه له ئیبنو عهباسه وه که ده لیت: نه و ساته ی که موسا بووه پیغه مبه ر هارونیش هه ر له و ساته دا بووه پیغه مبه ر. ۲ ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردوه له عایشه وه که ده رچوو بۆ نه وه ی عومره بکات، له لای هه ندی عه ره بی کۆچه ری دابه زی و گوئی له پیاوێک بوو ده یوت: چی برایه به سوودتر بووه بۆ برا که ی له دنیا دا؟ وتیان: نازانین، پیاو که وتی: سویند به خوا من ده زانم، عایشه وتی له دلای خو مدا وتم سوینده که ی به شیوه یه ک ده خوات ده زانیت که چ برایه ک به سوودتره بۆ برا که ی له دنیا دا و که سی لی جیانا کاته وه، وتی: موسایه کاتیک که دوعای کرد بۆ برا که ی که بیته پیغه مبه ر، عایشه وتی: سویند به خوا راست نه کات منیش نه لیم (قسه که می ئیبن که سیره): بۆیه له وه سفی موسادا خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِهاً﴾ ۳ واته: له لای خودا به ریز بوو. ﴿أَشَدُّ بِهِ أَزْرِي﴾ واته: پشتی منی پی به میز که، مواجهید ده لیت: پشتی منی پی قایم بکه، ﴿وَأَشْرِكُهُ فِي أَمْرِي﴾ واته: بیکه به شه ریک له کارمدا و پاویژمدا، ﴿كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا﴾ ۳۲ ﴿وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا﴾ واته: تا ئیمه زیاتر ته سبیحاتی تو بکه یز و زیاتر یادی تو بکه یز، مواجهید ده لیت: هیچ

^۱ الزخرف (۵۲).

^۲ الدر المنثور (۵/۵۶۷).

^۳ الأحزاب (۶۹).

به ندهیهك ناتوانیك بییت به و كه سانه ی كه (زۆر یادی خودا ده كه ن) هه تا به پیوه و به دانیشتن و به پالکه و تنه وه یادی خوا نه کات. ^۱ ﴿إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا﴾ واته: تۆ چاودیریت لی کردووین له وه ی كه نیمه ت هه لباردوو و پله ی پیغه مبه ریت پی به خشیوین و په وانه ت کردوین بۆ سه ر دوژمنی خۆت فیرعه ون، سوپاس و ستایش هه ر بۆ تویه له کارو فه رمانه کانتدا.

﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَمُوسَى﴾ ^(۳۶) وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى ^(۳۷) إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ^(۳۸) أَنْ أَقْدِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْدِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِي وَعَدُوٌّ لَهُ. وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ^(۳۹) إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ. فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ. وَقَلَلْتَ نَفْسًا فَفَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَّكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَمُوسَى ^(۴۰)﴾

مژدهدان به قبولکردنی دوعاكه ی و وه بیرهینانه وه ی نه و چاكانه ی كه پیشت خوادا له گه ل موسا کردبوونی

خوای گه و ره ده فه رموویت: ﴿قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَمُوسَى﴾ واته: نه ی موسا نه وه ی تۆ ویستت بییت درا، ﴿وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى﴾ واته: جاریکی تر تۆمان وه به ر چاكه ی خۆمان خستی، نه مه یش وه لامدانه وه ی دووعایه کی تری پیغه مبه ره که یه تی موسا (سه لامی خوای لی بییت) کاتیك كه له په روه رنده ی خۆی پاراپه وه، وه بیرهینانه وه ی نه و هه موو چاكانه یه كه له گه لی کردوو: كه خستمانه دلی دایکته وه له وه ختی شیرپیدانیدا كه زۆر ترسی هه بوو له فیرعه ون و داروده سته که ی كه بیکوژن، چونکه له و ساله دا له دایک بوو كه مندالان تییدا ده کوژران، كه داربه سستی (تابوت) دروست بکات و بیخاته ناوی و فرپی بداته ده ریا، ناوه که بردی و دایکی موسا زۆر خه فه تبارو دلگران بوو وه ک خوای گه و ره له نایه تیکی ترده فه رموویه تی: ﴿وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أَمْرٍ مُوسَىٰ فَرِحًا إِنَّ كَادَتْ لِلسَّبْدِ بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا﴾ ^۲ واته: جا دلی دایکی موسا خالی بوو (له هه موو شت جگه له منداله که ی) نزیک بوو (نهینی) نه و منداله ناشکرا بکات نه گه ر دلیمان نه به ستایه ته وه و به میزمان نه کردایه. هه تا له لای مالی فیرعه وندا ده ریا که تابوته که ی لادا، ﴿فَالنَّقْطَةُ الْعَالِ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا﴾ ^۳ واته:

^۱ القرطبي (۱۸۶/۱۴).^۲ القصص (۱۰).^۳ القصص (۸).

(دایکی) موسای خسته ناوی نیله وه، ئینجا دارو دهسته ی فیرعه ون (پییان زانی) هه لیانگرتیه وه بو
 نه وه ی بییت به دوزمن و هو ی خه فته بویان. واته: برپاریکی خودا بوو درابوو له کاتیکیدا که نه وان
 مندالیان ده کوشت له نه وه ی ئیسرائیل له ترسی نه وه ی نه کا موسا له دایک بییت، به برپاری خودا، که
 خاوه نی تواناو ده سه لاتیکی بی پایانه و ده توانییت موسا په روه رده بکات له مالی فیرعه ونداو به ناوو
 خوراکی نه و به خپوی بکات له گه ل خوشه ویستی خیزانی فیرعه ون بوی، بویه خوی گه وره
 ده فهرموویت: ﴿إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ۖ (۳۸) أَنْ أَقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَآقْذِفِيهِ فِي الْبَرِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ
 يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَهُ ۚ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّي﴾ واته: وام کردوه له دوزمنه که ت که توی خوش بویت،
 سه له مه ی کوی کوهیل ده لییت: خوشه ویستم کردوی له لای بهنده کانم، ﴿وَلْنُصْنَعْ عَلَىٰ عَيْنَيْ﴾ واته:
 تا له ژیر چاودی ری خوم په روه رده ببی،^۱ نه بو عیمرانی جونی ده لییت: تا له ژیر چاودی ری خودادا
 به خپو بکری،^۲ پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ
 فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا﴾ چونکه کاتیک که له مالی فیرعه وندا دامه زرا چند دایه نیان بو هیئا
 که شیر بداتی مه مکی که سیانی نه ده گرتو شیر نه ده خوارد، خوی گه وره له نایه تیکی تردا
 ده فهرموویت: ﴿وَحَرَمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُمْ
 نَصِيبٌ﴾ واته: وه ئیمه پیشت (شیری) شیرده ره کانمان حرام کرد له موسا (مه مکی که سیانی
 نه ده مری) ئینجا خوشکه که ی موسا وتی پییان نایا مالیکتان نیشان بدهم که نه و منداله بو ئیوه
 به خپو بکه ن (و شیر بدانی) و دلسوز بن بوی. بردی و نه وانیش له گه لی پوشتن بو لای دایکی،
 مه مکی بو ده ره نیانو خسته ده می و مری، زور دلخوش بوون پی و کری شیردانه که یان ده دایه و زور
 حال و گوزهرانیان چاک بوو، به هو ی نه و پاره یه وه که بویان برپایه وه له دنیا داو له پوژی قیامه تیشدا
 زیاترو چاکتر ده حه سیته وه و خوشبه خت ده بن، خوی گه وره لی رده ده فهرموویت: ﴿فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ
 أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ﴾ واته: نا به م شیوه یه تۆمان گه رانه وه بو لای دایکت، تا چای پییت پوون
 بیته وه و خه فته نه خوات، ﴿وَقُلْتَ نَفْسًا﴾ واته: پیاویکی قیبتیش کوشت، ﴿فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ﴾
 واته: له و خه میش پرگارمان کردی، کاتیک داروده سته ی فیرعه ون ده یانو یست بیکوژن، له ده ستیان

^۱ الطبري (۳۰۳/۱۸).^۲ فتح القدير (۳۶۷/۳).^۳ القصص (۱۲).

دهربازی بوو پای کرد هتا گه یشته لای ناوی مه دین نهو پیاوه چاکه که لهوی بوو، پیی وت: ﴿لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾^۱ واته: مه ترسه له کومه لی سته مکاران پزگارت بوو.

﴿ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَمُوسَىٰ﴾^{۱۰} وَأَصْطَنَعْتَكَ لِنَفْسِي ﴿۱۱﴾ أَذْهَبَ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَتِي وَلَا نَبِيًّا فِي ذِكْرِي ﴿۱۲﴾
أَذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿۱۳﴾ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئِنَّا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿۱۴﴾

هه لېږاردنی موسا و فرمانپیکردنی که برپا بولای فیرعه ونو به نه رم و نیانی له گه لی بجوئیته وه
خوای گه وره باسی موسای کردووه (سه لامي خوای لی بیت) که له ناو خه لکی مه دینه ندا ماوه ته وه له
دهستی فیرعه ونو داروده سته که ی رایکردووه له لای خه زووری بووه به شوان و هتا نهو ماوه یه ی که
برپار بووه ته وای بکات، ته وای کردووه و پاشان هاتووه و پیکه وتی نهو کاته ی کردووه که خوا برپاری
داوه به بی نه وه ی بوی دیاری کرابیت، هه موو کارو فرمانیک به دهستی خوای گه وره ه، هه ر خوی
به نده و دروستکراوه کانی به هه ر شیوه یه ک بویت پامده هیئت، بویه هه رموویه تی: ﴿ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ
يَمُوسَىٰ﴾ واته: پاشان له سه ر برپاری خوم و هاتی، موجهید ده لی: واته: له کاتی دیاریکراودا هاتی.^۲
عبدالرزاق ده لیت: له موعه موه وه له قه تاده وه له م نایه ته دا: ﴿ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَمُوسَىٰ﴾ ده لیت:
له سه ر برپاری خوم هاتی، هتا ببیته پیغه مبه رو خاوه نی په یام،^۳ پاشان خوای گه وره ده هه رموویت:
﴿وَأَصْطَنَعْتَكَ لِنَفْسِي﴾ واته: من توم کرده تاییه تی خوم، توم هه لېږاردو کردم ی به پیغه مبه ری خوم،
چونم ده ویت و ناره زومه، بوخاری پیوایه تی کردووه له ته فسیره که یدا له نه بو هوره یه وه نه میش له
پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) که هه رموویه تی: (موسا و ناده م) (سه لامي خوابان لی بیت) به یه ککه یشتن
موسا وتی: نه وه تو بوی خه لکت به دبه خت کردو له به هشت ده رتکردن؟ ناده م وتی: نه وه تو ی
خودا هه لېږاردووی په یامی خوی پیدای و کردویتی به پیغه مبه ری خوی و ته وراتی بۆ په وانه کردووی؟
وتی: به لی، وتی: بینو ته که له سه رم نووسرابوو پیش نه وه ی که دروستم بکات؟ موسا وتی: به لی،
ناده م سه رکه وت به سه ریداو پیی سه لماند).^۴ موسلیم و بوخاری هه ردووکیان پیوایه تیان کردووه، خوای
که وره ده هه رموویت: ﴿أَذْهَبَ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَتِي وَلَا نَبِيًّا فِي ذِكْرِي﴾ واته: به نیشانه کانی منه وه خوت و

^۱ القصص (۲۵).

^۲ الطبری (۳۱۱/۱۸).

^۳ عبدالرزاق (۱۷/۳).

^۴ فتح الباری (۲۸۸/۸)، مسلم (۲۰۴۴/۲۰۴۳/۴).

براکت برپون و سستی و که متهمی مه کن له یادی من ﴿بِأَيِّ﴾ واته: به به لگو و نیشانه و موعجیزه کانی منه وه، ﴿وَلَا نُنِيَا فِي ذِكْرِي﴾ علی کوپی نه بوتله ده لیت: له ئیبنو عه بیاسه وه: سستی مه کن.^۱ موجهید ده لیت له ئیبنو عه بیاسه وه: لاواز مه بن، مه به ست پیی یانی: ماندوو نه بن له یادی خوداو به لگو هر یادی خودا بکن له کاتی پوو بوونه وه له گه ل فیرعه وندا، بۆ نه وه ی نه و یادی خوایه بییته یارمه تی بۆیان به رامهر فیرعه ون و توانایان زیاد بکات و زالیان بکات و بییته هوی پشت شکاندنی فیرعه ون، ﴿أَذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ﴾ واته: هه ردوو بچه لای فیرعه ون نه و سنوری به زاندوو و یاخی بووه و لایداوه و خوی به زل ده زانیته و بی فرمانی خوا ده کات، ﴿فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئَا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ﴾ واته: به نه رم و نیانی قسه ی له گه ل بکن، سا به لگو بیربکاته وه و بترسیته، نه م نایه ته پیروزه په ندیکی زور مه زنی تیدایه، چونکه فیرعه ون له و په پی سرکه شی و له خوباییبووندا بوو، موسایش باشتین هه لبرارده ی خودابوو له وده مه دا له ناو دروستکراوه کانیدا، له گه ل نه وه یشدا خوی گه وره فرمانی دا به موسا که به نه رم و نیانی و له سه رخویی نه بیته له گه ل فیرعه ون نه دویته، ده بیته زور به هیمنی و له سه رخویی بانگی بکن و له گه لی بچولینه وه، چونکه به و شیوه یه دله کان زیاتر پاده چله کین و کاریگه رترو سوود به خستره، وه ک خوی گه وره ده فرمانی: ﴿ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾^۲ واته: (خه لکی) بانگ بکه بۆ پیگه ی په روه ردگارت به لیزانی و دانایی و ناموزگاری چاک و شیرین و له گه لیان بدوی (موجاده له بکه) به چاکترین شیوه. ﴿لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ﴾ واته: به لگو بکه پیته وه له و گومرایی و هه لدییره ی که تیدایه و خه ریکه له ناوی بدات، یان بترسیته و پیگه ی خواناسی بگریته بهر، وه ک خوی گه وره له نایه تیکی تردا فرمانی: ﴿لَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْكُرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا﴾^۳ واته: بۆ نه و که سه ی بیه ویت بیربکاته وه (له دروستکراوه کانی خوا) یا بیه ویت شوکرانه بژیی خوا بکات. چونکه بیرکردنه وه و گه پانه وه له تاوان و خراپه کاری و ترسان له خوا خواناسی و گوپرایه لی وه دی ده هیئیت له دلدا.

^۱ الطبري (۳۱۲/۱۸).^۲ النحل (۱۲۵).^۳ الفرقان (۶۲).

﴿قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرَطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى﴾ (۱۵) قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى ﴿۱۶﴾ فَأَنبَاهُ فَقَوْلَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِثَابِتٍ مِّنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ﴿۱۷﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿۱۸﴾

ترسانی موسیٰ له فیرعه ون و دل قایمکردنی له لایه ن خوداوه

خوای گه وره باسی موسا و هارون دهکات (سهلامی خویان لی بیت) که په نا ده به ن بو خواو ده رده دلی خویانی لا ده که ن و لئی ده پاپیته وه ده فیرموویت: ﴿قَالَ رَبَّنَا إِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْرَطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى﴾ واته: وتیان نهی په روه ردگارمان ده ترسین فیرعه ون لیمان توپه بیت یان زیاتر پیی لی پراکیشیت و سه ریچی بکات. مه به ستیان نه وه بوو که له وانه یه تووشی سزایان بکات و نازاریان بدات، که نه وان شایه نی نه و ده ستریزی هی فیرعه ون نه بن، زه حاک ده لیت له ئیبنو عه بباسه وه ﴿أَوْ أَنْ يَطْغَى﴾ واته: یان ده ستریزی بکات. ^۱ خوای گه وره فیرمووی: ﴿قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى﴾ واته: هیچ ترسیکتان نه بیت من له که ل ئیوه م و ده بیسم و چاویشم لییه، واته: گویم له قسه کانی ئیوه و نه ویشه، ناگاداری شوینی ئیوه و نه ویشم، هیچ شتیکی ئیوه م لا شاراوه نیه، چاک بزانن چاره نووسی فیرعه ون له دهستی مندایه و هیچ قسه و مه ناسه یه ک و ملهوریکی نیه مه گین به ئیزنی منه و هر به فیرمانی منه، من له که ل تانم له ژیر چاودیږی و یارمه تی و پشتیوانی مندان.

ناموزگاری موسیٰ (سهلامی خوای لی بیت) له به رده م فیرعه ون دا

خوای گه وره ده فیرموویت: ﴿فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِثَابِتٍ مِّنْ رَبِّكَ﴾ واته: توبه ره ی ئیسرائیلیمان له که ل دا بنیره و ئیترجه زده به یان مه ده، و له لایه ن په روه ردگارته وه به لکه و موعجیزه شمان بو هیناوی، ﴿وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى﴾ واته: درودیش له سه ر نه و که سه بیت، راسته پیی گرتوه، واته: نه که ر پیی راستت گرته به ر سلای خوات لی بیت، بویه کاتیک که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) نامه یه کی نووسی بو هیره قل گه وره ی پوم، سه رده تا نامه که نه مه بوو: (بسم الله الرحمن الرحيم، له موحه مه دی کوپی عبدالله بو هیره قل گه وره ی پوم سلو له و که سه ی شوین پیی راست که وتوه: اما بعد، من به بانگه وازی ئیسلام بانگت ده که م، موسلمان ببه پاریزراو ده بی و خوا دووچار پاداشتت ده داته وه). ^۲ بویه موسا و هارون (سهلامی خویان لی بیت) وتیان به فیرعه ون: ﴿وَالسَّلَامُ عَلَيَّ﴾

^۱ الدر المنثور (۵/۵۸۰).

^۲ فتح الباری (۱/۴۲).

مِنْ أَتْبَعَ الْهُدَى ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٤٨﴾ واته: ئیمه ئاگادار کراوین که هر که سیک برهوا نه کات و پشستی تی بکات سزا ده دریت، واته خودای مه زن هه والی پیداوین و ئاگاداری کردوین که سزاو ئازار بو ئه و که سه یه که برهوی به نیشانه کانی خودا نیه و پشت له فرمانه کانی خودا ده کات، وه ک خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿فَأَمَّا مَنْ طَغَى ﴿٣٧﴾ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى ﴿٣٩﴾﴾ واته: (له و پوژده دا چاکه و خراپه به پیی کرده وه دابهش ده کريت) ئینجا ئه و که سه ی سهرکهش بو بیت، وه ژبانی دنیای هه لیزارد بیت، نه وه بیگومان دوزه خ جیگایه تی. وه ده فهرمویت: ﴿فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى ﴿١٤﴾ لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿١٦﴾﴾ واته: کهس ناچیتته ناو دوزه خ وه مه گهر خراپترین کهس، نه و که سه ی که برهوی نه بیت و پشستی هه لکرد بیت (له ئایینی راست). وه ده فهرمویت: ﴿فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّى ﴿٣١﴾ وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٣٢﴾﴾ واته: جا (کافر) نه برهوی هینا و نه نویژی کرد، به لکو به دروی ده زانی و پشستی تیده کرد. به دل برهوی نه هینا و به کرداریش پشستی هه لگرت.

﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَمُوسَى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ، ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى

﴿٥١﴾ قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾﴾

گفتوگوی نیوان موسا (سه لامی خوی لی بیت) و فیرعه ون

خوی گه وره باسی فیرعه ون ده کات که برهوی به بوونی وه دیهینه رو په روه ردگاری خاوه ون و خوی ئه م هه موو شته نه بوو له بوونه وه ردا، ده یوت: ﴿قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَمُوسَى﴾ واته: وتی موسا په روه ردگاری ئیوه کییه؟ واته: نه وهی توی ناردووه و پارسپاردوی کییه؟ من هه نا یناسم و اشده زانم جگه له من خودایه کی تر تان هه بیت، ﴿قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ، ثُمَّ هَدَى﴾ واته: وتی په روه ردگاری ئیمه نه و که سه یه که بوونی به هه موو شتیك داوه به وهی که دروستی کردووه و پاشان ریگه شی نیشانداده، عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه بیاسه وه ده لیت: هه موو شتیك هاوجووتی بو دروستکردووه. ^۱ زه ححاک ده لیت: له ئیبنو عه بیاسه وه، نه و خودا که مروفتی به مروفتو کهر به که رو مه پ به مه پی دروستکردووه، له یس له نه بو سوله یمه وه له موجهیده وه ده لیت: نه و

^۱ النازعات (۳۷-۳۹).

^۲ الليل (۱۴-۱۶).

^۳ القيامة (۳۱-۳۲).

^۴ الطبري (۱۸/۳۱۶).

خودایه ی که وینه ی به هموو شتیك داوه، ئیبنو نه بی نه جیج ده لیت: له موجهیده وه: نهو خودایه ی که هموو گیانه وه ری دروستکردو پیکو پیکیشی کردو، سه عیدی کوپی جوبه یر له م ئایه ته دا: ﴿أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى﴾ ده لیت: نهو خودایه ی که هموو دروستکراوه کانی به و پییه دروست کردوه که شایه نیه تی.^۱ مرؤفی وا دروست نه کردوه له ئاژه لو مالات بچیت و مه پرو مالاتیشی وا دروست نه کردوه له سهگ بچیت و سه گیشی وا دروست نه کردوه له مه پ بچیت، هه ر شته و پیویستی خوی به ته وای پیداره بو زوئی کردن، بوی په خساندوون له و باره یه وه، هیچ شتیك له وانه په فتارو مه لسوکه وتیان له یه ک ناچیت، له شیوه و پۆزی و جوت بووندا، هه ندی له زانایانی ته فسیر وتوویانه: خوی گه وه هموو شتیکی به دروستکراوه کانی خوی داوه و پاشان پیی نیشان داوه، وه ک خوی گه وه له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى﴾^۲ واته: بو هموو شت نه ندازه ی دانا و پیی نیشاندا، واته: کردار و ماوه ی ژیان و پۆزی بو نووسیون، پاشان گشت دروستکراوه کان له سه ری ده پۆن به پیوه و لی لانه دن و کهس ناتوانیت لیی ده رچیت، نهو خودایه ی که گیانه به ری هموو دروستکردوه و ماوه ی بو دیاری کردوون و پامیشی هیان به و شیوه یه ی که خوی ویستوویه تی، ﴿قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى﴾ واته: نه وانه ی پیشو چیان به سه رهات؟ راستترینی قسه نه وه یه له م باره یه وه، فیرعه ون کاتیک موسا (سه لامی خوی لی بیت) هه والی دایه که نهو خودایه ی نهوی پاسپاردوه، هه ر نهو خودایه که دروستکه رو پۆزیده رو پینیشاندهره و نه ندازه ی هموو شتیك دیاری ده کات. ئینجا فیرعه ون باسی گه له پیشووه کانی بو ده کات که خودایان نه ناسیوه ده لیت نه ی نه وانه چاره نووسیان به چی ده کات و چیان به سه ردیت، که په روه ردگاری تویان نه په رستوه، به لکو غه یری نه ویان په رستوه، موسایش (سه لامی خوی لی بیت) له وه لامی نه ودا وتی نه وانه ی خودایان نه په رستوه، کرداره کانیا ن له سه ریان نو سراوه له لای خودا، پاداشتی نهو کرداره ی خو یان وه رده گرن که له (لوح المحفوظ) وده فته ری کرداره کانیا ندا نو سراوه. وه ک خوی گه وه ده فه رموویت: ﴿قَالَ عَلَّمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى﴾ وتی: له ده فته ری کدایه له لای په روه ردگارم نهو ده یزانیت، په روه ردگارم هیچی لی ون نابیت و هیچیشی له بیر ناچیت، واته: هیچی له ده ست ده رناچیت و ون نابیت نه گه وه نه بچووک و له بیریشی ناچیت، زانیاری خوی گه وه وا وه سف ده کریت که ده وری هموو شتیکی داوه و هیچ شتیکی له بیرناچیت و پاک و بی عه یبه، به لام زانستی دروستکراوه کانی که م و

^۱ القرطبي (۲۰۴/۱۱).^۲ الأعلى (۳).

كورتە و تەواونىيە لە ھەردوو لاوہ: زانیاریان نىيە بە ھەموو شتێك و كە شتێکیان زانى پاش ماوہ يەك لە بیریان دەچیتەوہ، بۆيە خودای گەورە خوێ لەو دووعەيبە بەدورگرتووە .

﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَمَكُمُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿٥٤﴾﴾ ﴿٥١﴾ ﴿٥٢﴾ ﴿٥٣﴾ ﴿٥٤﴾ ﴿٥٥﴾ ﴿٥٦﴾﴾

پاشماوہی وەلامەکانی موسا بۆ ئەو پرسیارانە ی تری فیرعەون کە مابوو

ئەمە دواين قسەکانی موسایە (سەلامی خوا ی لی بیت) کە کردی لە بارە ی وەسفی خودای گەورەوہ، کاتێک کە فیرعەون پرسیاری کرد لە موسا دەربارە ی خوا وتی: ﴿أَعْطَىٰ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَىٰ﴾ واتە: پەرەدگاری من ئەو کەسە یە کە ھەموو پێداویستییەکی بە دروستکراوہکانی خوێ داوہ، پاشان جوملە یەکی (پستە یەکی) موعتەرەزە ی لە نیوان ئەو قسانە یە داھێناوہ و فەرموویەتی: ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا﴾ ئەو کەسە ی زەوی بۆ کردوونەتە لانکە لە خوێندنەوہ ی ھەندێکی تریاندا ھاتووە: ﴿مِهَادًا﴾ واتە: ئەو خوا یە کە زەمینی کردووەتە پایەخ بۆ ئێوہ، بۆ ئەوہ ی لەسەری جێگیر بن و بمیننەوہ تێیدا لەسەری ھەلسن و دانیشن و بخەون و ئاموشۆو سەفەری تێدا بکەن، ﴿وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا﴾ واتە: پێگای زۆریشی تێدا وەدییەناوہ بۆ ئەوہ ی پێیدا بگەرێن وەك خوا ی گەورە لە ئایەتێکی تریشدا فەرموویەتی: ﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ واتە: چەند پێگامان لەناو زەمیندا پێکھێناوہ بە لکو ئەوان شارەزا بن. وە دە فەرموویت: ﴿وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتَّىٰ﴾ واتە: لەو ئاسمانەوہ بارانی باراند کە زۆر جووتە ی ھەمە پەنگی پووە کمان پی دەرھێناو سەوزکرد، لە کشتوکال و میوہ، لە شیرین و ترش و تال لە پەنگ و جۆری تریش، ﴿كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَمَكُم﴾ واتە: بخۆن و مە پو مالاتە کە یشتان بلەوہ پێنن، واتە: ھەندێکی بۆ خۆراکی خۆتان بیخۆن لەو کشتوکال و میوہ یە و ھەندێکی تریش بۆ خۆراکی مە پو مالاتە کەتان بە سەوزی و بە وشکی، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ﴾ واتە: لەمەدا زۆر نیشانە ھە یە بۆ خاوەن ئاوہزە راست و پێکەکان لەسەر ئەوہ ی کە ھیچ پەرستراویک نىيە جگە لە خوا و ھیچ

په روه رنده يه کيش نيه غه يری نهو، پاشان خواي گه وره ده فهرموويت: ﴿مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى﴾ واته: له زه مين وه ديمان هيټاون، جاريکی تر ده تانخه ينه وه ناوي، وه ديسان ده رتانه هيټينه وه لي، واته: سه رته اي بونتان له زه مينه وه بووه، باوکتان ئاده م له گلي نه م زه مينه دروست کراوه، له خول و پيکهاته کاني خول وه هر بو ناوي زه مينيش ده گه پرينه وه کاتيک که مردن و پزان و پووکانه وه، جاريکی تريش ده رتان ده هيټينه وه له و زه مينه، وه ک خواي گه وره ده فهرموويت: ﴿يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْجُدُونَ لِحَمْدِهِ. وَتُظَنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا﴾^۱ واته: نهو پوژهي که بانگتان ده کهن (له گوره کانتانه وه) جا نيوش ده ست به جي دين به ده م بانگکرده که وه به سوپاس و سه ناکرده وه و ده زانن نه ماوه ته وه (له دنيا دا) ماوه يه کی که م نه بيت. واته: پوژيک که بانگتان ده کات، نيوش به سوپاس وه وه لامي ده دهنه وه، و ده زانن که ميک نه بيت له دنيا دا نه ماونه ته وه، نه م نايه ته وه ک نهو نايه ته وايه که خواي گه وره ده فهرموويت: ﴿قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ﴾^۲ واته: (خوا) فهرمووي: له زه ويدا ده زين و له ويشدا ده مرن و هر له ويش ده رده هيټرين (و زيندو ده کريته وه). وه له م فهرمووده يه که له سونه نه کانداهاتوه که پيغه مبهري خدا (ﷺ) ناماده ي جه نازه يه ک بوو ده يانناشت، کاتيک که مردووه که يان ده ناشت مشتیک خولي هه لگرت و فريډايه ناو گوره که وه و فهرمووي له م خوله دروستمان کردون، پاشان مشتیکي تري هه لگرت (تيي فريدا) و فهرمووي: ده شتانه گيړينه وه بو نهوي، ديسان مشتیکي تري هه لگرت و (تيي فريدا) فهرمووي: له م زه مينه ش جاريکی تر ده رتانه هيټينه وه.

هه موو نيشانه کان پيشاني فيرعه ون درا به لام برپوي پي نه کرد

خواي گه وره ده فهرموويت: ﴿وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَى﴾ واته: نيټه هه موو نيشانه کانمان نيشاندا، نهو هر برپوي پي نه کردو گوئي پي نه دا، واته: هه موو نيشانه کان خرانه به رچاوي فيرعه ون و به چاوي خوي بيني و برپوي پي نه کردو گوئي پي نه دا، نه وهنده خوانه ناس و لاسارو سته مکارو سه رکه ش بوو، وه ک خواي گه وره له نايه تيکی ترده فهرموويه تي: ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾^۲ واته: نهو موعجيزانه يان دان پيدا نه دهنه هه رچه نده له دلي خوياندا نهو (موعجيزانه) يان به راست ده زاني له بهر سته مکاری و خوبه زلزانين (يان).

^۱ الاسراء (۵۲).

^۲ الاعراف (۲۵).

^۳ النمل (۱۴).

﴿ قَالَ أَجِئْنَا لِنُخْرِجَنَّكَ مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَمْوَسَىٰ ۖ ﴾ ۵۷ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِثْلِهِ ۖ فَأَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا

لَا نُخْلِفُهُ ۖ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ۖ ﴾ ۵۸ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ۖ ﴾ ۵۹

فیرعه ون دهیوت نیشانه کانی موسا جادووه، پاشان ریککه وتن له سهر پوویه پوویونه وه

خوای گه وره باسی فیرعه ون دهکات کاتی که موسا نیشانه گه وره که ی نیشاندا، نه وه یش هاویژتنی گاچونه که ی بوو که نه بوو به ماریکی زور گه وره و دهستیشی له بن بالی دهرده هینا، به پۆشن

دهرته که وت بی نه وه ی هیچ نه خوشیه کی پیوه بیته، فیرعه ون وه ک خوای گه وره ده فهرموویته: ﴿ قَالَ

أَجِئْنَا لِنُخْرِجَنَّكَ مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَمْوَسَىٰ ۖ ﴾ واته: وتی: نه ی موسا نایا هاتوویته لمان، تا به

جادووه که ت له سهر زه مینی خۆمان دهرمان که ی؟ واته: نه م جادووه ی که تو هیناوته ده ته ویته به هوی

نه و جادووه ته وه ده سه لات بگری به سهر خه لکیداو شوینکه وته ت زیاد بین و زال بین به سهر ئیمه دا،

نه وه بو تو سه رناگریته، چونکه ئیمه یش نه و جادووه مان هه یه که تو ده یکه ی، له خۆت بایی مه به

به وه ی که خه ریکیتی ﴿ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرِ مِثْلِهِ ۖ فَأَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ ۖ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا

سُوًى ۖ ﴾ واته: ده بیته ئیمه ش جادوی وه ک نه مه ت بو بینین، جا تو خۆت کاتی که دیاری بکه له شوینیکی

ته ختداو هیچ که سمان لی دوانه که وین، واته: پۆژیک که هه مومان له وی کۆببینه وه، ئیمه یش و

نیوه یش، هه تا نه وه ی که تو ده یکه ی ئیمه ش به و جادووه ی هه مانه به رپه رچی بدهینه وه له کات و

شوینیکی دیاریکراودا، ﴿ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ ۖ ﴾ واته: موسا وتی: کاته که مان له پۆژی پارانه وه بیته،

نه و پۆژه پۆژی جه ژنیان بوو، (جه ژنی نه و زور) که پۆژی پشودانیان بوو له کارکردن، گشت

کۆده بوونه وه، بو نه وه ی خه لکی هه موو ده سه لات و توانای خودا به چاوی خۆیان ببینن، که مه یلی هه ر

شتیکی هه بوو ده یکات، موعجیزه ده دات به پیغه مبه رانی و جادوی دژه کانیانی پی پوچه ل ده کاته وه،

بۆیه وتی: ﴿ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ۖ ﴾ واته: له وه ختی چیشته نگاودا (پیش نیوه پۆدا) که خه لکی

کۆده کریته وه، بو نه وه ی دیاترو پوونترو ئاشکراتر خه لکه که پووداوه که به چاوی خۆیان ببینن،

نه مه یش کارو به رنامه ی پیغه مبه رانه (سه لامی خویان لی بیته) که هه موو شتیکیان دیارو ئاشکرایه،

هیچ ته مومژو پاساودانیکی تیدا نییه، بۆیه نه یوتوو له کاتی شه ودا به لکو له پۆژداو له کاتی

چیشته نگاودا، ئینبو عه بباس ده لیته: نه و پۆژی پارانه وه یه پۆژی عاشورا بووه. ^۱ سودی و قه تاده ئیبنو

زهید کوتیان نه و پۆژه پۆژی جه ژنیان بووه، سه عیدی کوی جو به یر ده لیته: نه و پۆژه پۆژی بازار

گه رییان بووه، هیچ دژایه تیهك له نیوان قسه کانیاندا نییه، منیش نه لیم له پوژیکه له وشپوهیه شدابوو که خوا فیرعه ون وسه ربازه کانی تیدا له ناوبرد، وهك له فیرمووده ی صه حیحا هاتوو.^۱ عه بدوره زاقی کوپی زهیدی کوپی نه سله م ده لیت: ﴿مَكَانًا سُوًی﴾ واته: شوپنیکه تهخت و پیک بیت نه و خه لکه و نه و شتانه که تیدا پووده دات به جوانی ببینن و هیچ شتیک نه بیته ریگری خه لکه که لی.^۲

﴿فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ﴾ (۶۰) قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيَلَكُمْ لَا تَقْتُلُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُم بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ (۶۱) فَتَنَزَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَىٰ (۶۲) قَالُوا إِن هَٰذَا لَسِحْرٌ يُرِيدَان أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَىٰ (۶۳) فَاجْمَعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ أَتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ﴾ (۶۴)

کوبونه وهی هه ردوو لایه نه که و بانگکردنی موسا و جادوگه رهکان

خوای گه وره باسی فیرعه ون دهکات، کاتیك که نه و موسا (سهلامی خوای لی بیت) پیکه وتن له سهر کات و شوپنیکه دیاریکراو، فیرعه ون هه لسا به کوکردنه وهی نه و جادوگه رانه ی که له شارو ولاته کهیدا هه بوو، هه ر که سیک کمیک شاره زایی بوو بیت له جادوگه ری له و وهخته دا بانگکراوه، چونکه جادوگه ری زور باوبوو له ناویاندا، وهك خوای گه وره له نایه تیکه تر دا فیرموویه تی: ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ أَتُتُونِي بِكُلِّ سِحْرِ عَلِيمٍ﴾^۳ واته: فیرعه ون وتی: هه موو جادوگه ره شاره زاکانم بو کوکه نه وه، پاشان خه لکی هاتن و هه موو کوبونه وه له و پوژه دیاریکراوه دا که نه و پوژه پوژی پازانه وه بوو، فیرعه ون له سهر تهختی پاشایی خوای دانیشته و هه موو پیاو ماقول و ناودارانی ولاته که ی له بهوری پیزیان به ست، خه لکه که ی تریش له لای راست و چه پی پاره ستان، موسا هات هارونی برایشی له گه لدا بوو (سهلامی خویان لی بیت) خوای دابوو به سهر گاچونه کهیدا (عه ساکهیدا)، جادوگه ره کانیش له به رده م فیرعه وندا به ریز پاره ستابوون، فیرعه ون هه لی ده نان و دلی خوش ده کردن و بو نه وهی له و پوژه دا کاره که یان زور به چاک به پتوه به رن، جادوگه ره کانیش به هیوای پاداشتیکی زور چاک بوون و فیرعه ونیش به لینی پی ده دان که زور چاک پاداشتیان ده داته وه، وهك خوای گه وره له نایه تی تر دا فیرموویه تی: ﴿إِنَّا لَنَآ لَآجِرًا إِن كُنَّا نَحْنُ الْفَالِیْنِ﴾ (۱۱۳) قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُم لَمِنَ الْمُقَرَّبِیْنَ﴾^۴ واته:

^۱ فتح الباری (۲۸۸/۸).

^۲ الطبری (۳۲۳/۱۸).

^۳ یونس (۷۹).

^۴ الاعراف (۱۱۴-۱۱۳).

بىگومان ئىمه پاداشتو خەلاتى گەورەمان دەبىت ئەگەر ئىمه سەرکەوتىن (بەسەر موسادا)،
(فیرەون) وتى: بەلى پاداشتى گەورەتان دەبىت: و بىگومان ئىوہ لە نزىکانى (خۆشم) دەبن.

لێرەیشدا خۆى گەورە دەفەرموویت: ﴿فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ﴾ واتە: فیرەون
کۆمەلەکەى بەجى هیشتو ھەموو خێلى خۆى کۆکردەووە پاشان گەپایەوہ بو ناو خەلکەکە، موسایش

(سەلامى خۆى لى بىت) پێى وتن وەك خۆى گەورە دەفەرموویت: ﴿قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ وَيَلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا

عَلَىٰ اللَّهِ كَذِبًا﴾ واتە: موسا بە فیلبازانى وت: واوہیلا بو ئىوہ نەچن درۆ بە دەم خواوہ ھەلبەستن،

بە جادووتان خەلکى وا لى بکەن وابزانن ئىوہ شتى راستیان نیشان دەدەن کەچى وایش نیو ھەموو

فەرۆفیلەو بە دەمى خواوہ ھەلیدەبەسن ﴿فَيُسْحِكُكَ بِعَذَابٍ﴾ واتە: بە سزایەك لە ناوتان دەبات و قەرتان

تى دەخات ھیچتان نەمىنیت، ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ أَفْتَرَىٰ﴾ واتە: ھەر کەسێك بوختان بو خوا ھەلبەستى

پەنجەپۆیە، خۆى گەورە دەفەرموویت: ﴿فَنَنْزِعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَىٰ﴾ لییان بووہ ناکۆکى و

دەستیان دایە چفەچفو سرتەسرت، یانى مقومقویان تیکەوت، یەکیك دەیوت: ئەمەى موسا دەیلێت

قسەى جادوگەر نیو، بەلکو ئەمە قسەى پێفەمبەرە، یەکیكى ترنەییوت: ناموسا جادوگەرە ئەوى تر

شتیکى ترى دەوت، وەشتى تریش لەمانای ئەم ئایەتەدا ھەر وتراوہ. واللہ اعلم. ﴿وَأَسْرُوا النَّجْوَىٰ﴾ بە

چفە لە نێوان خۆیاندا قسەیان دەکرد، ﴿قَالُوا إِن هَٰذَا لَسِحْرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ

بِسِحْرِهِمَا﴾ واتە: وتیان: ئەمانە دوو جادوگەرن دەیانەوێت بە جادوویان لەسەر زەمینى خۆتان دەرتان

بکەن، ھەندى ئەخویننەوہ (انّ ھذان لساحران) کە ئەم خویندەوہیە لەسەر زمانى ھەندى لە

عەرەبەکاندا ھاتووہو خویندەوہیەکی راستەو بەوپیەش ئیعراب دەکریت، ھەندیکى تریان بەم

شیوہیە (انّ ھذین لساحران) خویندوویانەتەوہ، کە زمانیکى بەناویانگو مەشھورە، زانایانى زمانى

عەرەبى لەسەر خویندەوہى یەکەم وەلام و قسەى زۆریان ھەیە کە ئێرە جێى ئەوہ نیو باسى لى

بکریت، مەبەستەکە ئەوہیە جادوگەرەکان دەیانوت: زۆر چاک دەزانن کە موسا و ھارون جادوگەریکی

زۆر شارەزان جادو چاک دەزانن، دەیانەوێت ئەمڕۆ سەرکەون و بەسەر ئىوہ و گەلەکەتانداو بە ئەواوى

زال بن بەسەر خەلکید، ھەموو شوینیان کەون و بچن بە گز فیرەون و سوپاکەیداو سەرکەون

بەسەریداو ئىوہش لە زیدی خۆتان و دەرنین، ﴿وَيَذَّهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثَلَّىٰ﴾ واتە: نەریت و شتە

چاکەکانى ئىوہ داگیر بکەن (کە جادوکردنە) خۆیان ببینە خواوہن دەسەلات و مال و سامان بەو ھۆیەوہ،

وتیان: ئەگەر ئەم دووانە سەرکەوتن، ئەوسا لەناوتان دەبن و لەم سەر زەمینە و دەرتاندەنن، بە

ناره زوی خویان هرچیان بویت دهیکه نو فرمانبره وایی دهگرنه دهست و نیوه ی لی بیبهش دهبن.
 عه بدوره حمانی کوپی زهید دهلیت: ﴿بَطْرِيقَتِكُمُ الْمُثَلٰی﴾ نه وهی نیوه له سه رینی ﴿فَاجْمَعُوْا کَیْدَکُمْ ثُمَّ اَنْتُوْا صَفًا﴾ واته: فیلی خوتان کوبکه نه وه و بیخه نه کار پاشان هه موو به پیز ورن، هه مووتان به یه ک جار نه وهی له دهستاندایه بیهاوین هه تا چاوه کانی پی سه رسام و نه بلق بکه نو زال بن به سه ر موساو براکهیدا ﴿وَقَدْ اَفْلَحَ الْیَوْمَ مَنْ اَسْتَعٰی﴾ واته: نه مپو هر که سیك سه رکه ویت پرگار ده بییت، چ نیمه بین یان نه و، به نیسبهت نیمه وه نه م پاشایه به لینی پیداوین پاداشتی چاکمان بداته وه، به لام نه و واته: موسا ده بیته ده سه لاتداریکی مه زن نه گه سه رکه وتن به دهست بینیت.

﴿قَالُوْا یَمُوْسٰی اِمَّا اَنْ تُلْقٰی وَاِمَّا اَنْ نُّکُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰی﴾ ٦٥ ﴿قَالَ بَلْ اَلْقُوْا فَاِذَا جَآهَلْتُمْ وَعَصٰیهُمْ یُخَلِّ اِلَیْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنۡهَا تَسْعٰی﴾ ٦٦ ﴿فَاَوْجَسَ فِی نَفْسِهٖ خِیْفَةً مُّوْسٰی﴾ ٦٧ ﴿فَلَمَّا لَا تَخَفْ اِنَّکَ اَنْتَ الْاَعْلٰی﴾ ٦٨ ﴿وَالْقٰی مَا فِی یَمِیْنِکَ نَلْقَفَ مَا صَنَعُوْا اِنَّمَا صَنَعُوْا کِیۡدٌ سِحْرِیۡ وَلَا یُفْلِحُ السَّآحِرُ حِیۡثُ اَتٰی﴾ ٦٩ ﴿فَالْقٰی السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوْا ؕ اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُوۡنَ وَمُوْسٰی﴾ ٧٠ ﴿

پوووونه وهکه و سه رکه وتن موسا (سه لامی خوی لی بییت) و باومره نیانی جادووگه ران

خوی گه وره باسی جادوگه ره کان دهکات کاتیك که له گه ل موسادا (سه لامی خوی لی بییت) پیکه وتن پوو به پوی یه کتری ببه وه ﴿قَالُوْا یَمُوْسٰی اِمَّا اَنْ تُلْقٰی وَاِمَّا اَنْ نُّکُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰی﴾ واته: وتیان: نه ی موسا یان تو بهاوینزه یان نیمه پیش تو ده هاوین، ﴿قَالَ بَلْ اَلْقُوْا﴾ واته: موسا وتی: نه خیر نیوه بهاوین، هه تا بزاین جادوو کانی نیوه چونه، بو نه وهی کاره کانیشیان به چاکی بو خه لکی ده رکه ویت و پوون ببیته وه، ﴿فَاِذَا جَآهَلْتُمْ وَعَصٰیهُمْ یُخَلِّ اِلَیْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنۡهَا تَسْعٰی﴾ واته: موسا وایزانی به و جادوو ی نه وانه په ته کان و عه ساکانیان دین و ده چن، وه له نایه تیکی تر دا خوی گه وره ده فه رموویت کاتیك که نه وان په ت و عه ساکانیان فریدا: ﴿وَقَالُوْا بِعَزَّوۡ فِرْعَوۡنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغٰلِبُوۡنَ﴾^۱ واته: وتیان: سویند به گه وره یی فیرعون هر نیمه ده بیبه نه وه، له نایه تیکی تر دا خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿سَحَرُوْا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاَسْتَرْهَبُوْهُمْ وَجَآءُ وِ سِحْرِ عَظِیۡمٍ﴾^۲ واته: چاویه ستیان له خه لک کردو ترسیکی گه وره یان خسته دلپانه وه و جادوو یه کی گه وره یان نواند. واته: چاوی خه لکه که یان پی

^۱ الشعراء (۴۴).

^۲ الاعراف (۱۱۶).

خەلەتاندو لىيان ترسانو جادوى زۆر سەرسۈپھىنەريان كىرد، خەلگىكى ئىجگار زۆر كە لە زمارە نەدەھاتن كۆبۈبۈۋە، ھەر جادوگەرە پەتو ەساكەى خۆى فېدا ھەتا شىۋەكە وای لىھات پېرۋو لە مارو دەكەوتن بەسەر يەكدا، خۋاى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَى﴾ واتە: ئەوسا موسا لە دلى خۆيدا كەمىك ترسا، ﴿قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى﴾ واتە: پىمان وت: ھىچ ترسىكت نەبىت تو (بلىندترى)، چونكە موسا ترسى ئەۋەى ھەبوو خەلگەكە سەرى لى بشىۋىت بخەلەتەن لە پىش ئەۋەى ئەۋ ەساكەى دەستى بەاۋىژىت، ئا ئەۋ كاتەدا پېر لە ترسو بىمەدا خۋاى گەرە فەرمانى دا بە موسا و فەر موۋى: ﴿وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلَقَّفَ مَا صَنَعُوا﴾ واتە: ئەۋەى لە دەستى راستدايە فېرى بدە ھەرچى ئەمان كىردوۋىانە قوتى دەداتو ھەلى دەلوشىت، ەساكەى موسا (سەلامى خۋاى لى بىت) بوو بە ماريكى زۆر گەرە و ترسانا، كە چۈر لاقو سەرو ملو دانى ھەبوو، بە پەلە شوپىنى ئەۋ پەتو مارانە كەوتو ھەموۋىانى قوتداو ھەلى لوشىن و ھىچى نەھىشتن، جادوگەرەن و ئەۋ ھەموو خەلگە سەيرى ئەۋ پووداۋەيان دەكرد بە چاۋى خۋيان و بە ئاشكرا لە پۆزى نىۋەپۇدا دەيانبىنى، موعجىزە و نىشانەى گەرەىى خودا دەر كەوتو راستى سەر كەوت، جادۋىش بە پېرۋوچ دەرچوو، بۆيە خۋاى گەرە دەفەر موۋىت: ﴿إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَحِرٌ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَقَى﴾ واتە: ئەۋانە تەلەكەى جادوگەرەنە، جادوگەرەنەش لە ھەر شوپىنىك بن سەرنەكەون، كاتىك جادوگەرەن ئەۋەيان بە چاۋى خۋيان بىنى، كە خۋيان زۆر چاك شارەزاي ھونەرى جادوۋ بوون كە چۆن دەر كىت، چاك بۆيان دەر كەوتو گومانىان نەما كە ئەۋەى موسا (سەلامى خۋاى لى بىت) پىى ھەلساۋە و كىردوۋىەتى، بە ھىچ شىۋەيەك لە جادوۋ فېرۋىل ناچىت، شتىكى زۆر راستە و ھىچ كەسىك تواناى ئەۋەى نىە شتى وا بىكات مەگىن ئەۋ كەسەى كە فەرمانى دا بە شتىك و فەر موۋى: بىبە بىبىت، بۆيە لەۋ كاتەدا بە پوودا كەوتن و سوزدەيان برد بۆ خۋاى گەرە و ﴿قَالُوا﴾ وتيان: ﴿إِنَّمَا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ۱۳۱ رەب مۇسەى و ھەروەن^۱ واتە: بېرومان ھىنا بە پەرۋەردگارى جىھان كە پەرۋەردگارى موسا و ھارونە (سەلامى خۋاى لى بىت) بۆيە ئىبىنو ەبباسو ەوبەيدەى كوپى ەومەير دەلەن: ئەۋانە سەر لە بەيانى جادوگەر بوون سەر لە ئىۋارە بوونە شەھىدو پىاۋچاك.^۲ ۋەك خۋاى گەرە لەم ئايەتەدا فەر موۋىەتى: ﴿فَالْقَى

^۱ الاعراف (۱۲۱-۱۲۲).^۲ الطبري (۳۶/۱۳/۲۴۰/۱۸).

السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا ءَامَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى وَاتِهِ: جادوگه‌ران سوژده‌یان بردو وتیان: بپرومان هیئا به پیره‌ردگاری موسا و هارون.

ژمارهی جادوگه‌ران

ئیبینو نه‌بی حاته‌م پپوایه‌تی کردوو له ئیبینو عه‌بباسه‌وه ده‌لئیت: جادوگه‌ره‌کان ژماره‌یان حه‌فتا که‌س بوو، سه‌ر له به‌یانی جادوگه‌ر بوون، سه‌ر له ئیواره‌ بوونه شه‌هید.^۱ دیسان ئیبینو نه‌بی حاته‌م پپوایه‌تی کردوو له نه‌وزاعیه‌وه ده‌لئیت: کاتی‌ک جادوگه‌ره‌کان به پوودا‌که‌وتن و سوژده‌یان برد، به‌هه‌شتیان بۆ به‌رزکرایه‌وه‌وه‌وانیش بو‌یان نه‌پوانی.^۲ وه‌ده‌لئیت: وه‌ له سه‌عیدی کوپی جوبه‌یره‌وه له‌م نایه‌ته‌دا: ﴿فَالْقَى السَّحَرَةُ سُجَّدًا﴾ ده‌لئیت: شوینی خۆیانیان بینی به‌پوونی، کاتی‌ک که له سوژده‌دا بوون، عی‌کریمه‌ و قاسمی کوپی نه‌بی به‌زه‌یش هه‌ر وایان وتوو.^۳

﴿قَالَ ءَامَنَّا لَهُ، قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَلَأَصْلَبَنَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ وَلَنَعْلَمَنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى﴾ (٧١) قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ (٧٢) إِنَّا ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِئَنَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ (٧٣)

هه‌لکه‌رانه‌وه‌ی فیرعه‌ون له جادوگه‌ران و هه‌ره‌شه‌لی‌کردن‌یان و وه‌لامدانه‌وه‌ی نه‌وانیش به‌رامبه‌ر

فیرعه‌ون

خوای گه‌وره‌ باسی بی دینی و لاساری و له‌خۆبایی‌بوون و سه‌رکه‌شی فیرعه‌ون ده‌کات له به‌رامبه‌ر نه‌و‌راسته‌یه‌دا‌که‌ خواناردی به‌و‌بیروپا پپو‌پو‌چه‌ی که‌ خۆی مه‌یبوو، کاتی‌ک که نه‌و‌موعجیزه‌ و نیشانه‌ گه‌وره‌یه‌ی به‌ چاوی خۆی بینی، نه‌وانیشی بینی که به‌ هیوای سه‌رکه‌وتن و یارمه‌تیان بوو، هه‌موو بپروایان هیئا له‌به‌ر چاوی نه‌و‌هه‌مووه‌ خه‌لکه‌، که به‌ ته‌واوی تیکشکا‌و سه‌رشۆپ بوو، ده‌ستی دایه‌ خۆه‌ل‌پ‌رین و بوختان‌کردن و په‌نای برد بۆ ده‌سه‌لات و هی‌زبه‌کاره‌یتان و هه‌ره‌شه‌ی له جادوگه‌ره‌کان ده‌کردو ده‌یت‌رساندن وه‌ک‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموو‌یت: ﴿قَالَ ءَامَنَّا لَهُ، قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ﴾ واته: وتی: پێش نه‌وه‌ی من پێگاتان پێیده‌م بپواتان پێ هینابوو، ئیوه‌ بوونه‌ هو‌ی نه‌م نه‌زمون و تیکشکانه‌ی من له‌و‌کاره‌ساته‌دا، هه‌ندی قسه‌ی کرد خۆیشی و جادوگه‌ره‌کانیش و نه‌و‌خه‌لکه‌یش هه‌موو ده‌یان‌زان‌ی که

^۱ ابن‌ابی‌حاتم (۲۴۲۸/۷).

^۲ ابن‌ابی‌حاتم (۲۴۲۸/۷).

^۳ الطبري (۳۳۴/۱۸).

درو بوختان دهکات و دهیوت: ﴿إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ﴾ واته: دیاره موسا گه وره تانه و فیری جادوی کردون، پیکه وتوون له گه لی که دژایه تی من و ژیرده سته کانم بکن و یارمه تی و پشتگیری نه و بکن، وهك خوی گه وره له نایه تیکی ترده فرموویه تی: ﴿إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَّكْرَتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَا أَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾^۱ واته: نیوهی فیلباز له م شارهدا ویستووتانه فیلبک بکن هتا نه و خه لکی لی ده رکن، به و زوانه ده زانن (چیتان به سهر دینم). پاشان دهستی دایه هه پره شه کردن و وتی: ﴿فَلَا قُطْعَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلْفٍ وَلَا ضَلْبَنَكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ﴾ واته: راست و چهپ (پیچه وانه) دهست و پیکانتان ده برم و به کۆته رهی دارخورمادا هه لئانده واسم و نابرووتان ده به م، نیبنو عه بیاس ده لیت: فیرعه ون یه که م که س بووه هه لساوه به و کاره، نیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردووه.^۲ ﴿وَلَنَعْلَمَنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى﴾ واته: نه وسا تیده گن کی سزای توندو تیژتره، واته: نیوه ده لئن: من و هۆزه که م گومراین و نیوه و موسا و هۆزه که ی له سهر پی راستن، به و زوانه ده زانن کی سزا ده دریت و به رده وام تییدا ده مینیتته وه، کاتیک فیرعه ون به و شیوه یه قسه ی له گه ل کردن و هه پره شه ی لی کردن، زور به لایانه وه ناسایی بوو گیانی خویان بدهن له پی خوی گه وره دا، ﴿قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا﴾ له پاش نه و نیشانه ی که بۆمان هات، سویند به و که سه ی که نیمه ی دروست کردووه هه رگیز بۆ تو له و دهست هه لگر نابین، که پی راست و په وانی نیشان داوین، ﴿وَالَّذِي فَطَرَنَا﴾ هه لده گریت سویند بیّت، هه لیش ده گریت مه عتوف بیّت بۆ ﴿الْبَيِّنَاتِ﴾، واته: نیمه هه رگیز بۆ تو دهسته لگر نابین له و خودایه ی دروستکه رمان بووه و له نه بوون نیمه ی وه دیهیناوه له خول، هه ر نه و شایسته ی په رستن و مل بۆ که چکرده، نهك تو، ﴿فَأَقْضَ مَا أَنْتَ قَاضٍ﴾ چیت له دهست دیت دریغی مه که و بیکه، ﴿إِنَّمَا نَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾ واته: تو هه ر له م ژیا نی دنیا یه دا دهستت ده پوات، نه م دنیا یه ش ده پوات و نامینیت، نیمه دواپوژمان هه لبراردووه که شوینی مانه وه یه، ﴿إِنَّا ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِئَنَا﴾ واته: نیمه بروامان به په روه ردگارمان هیناوه بۆ نه وه ی له هه لکانمان خوش ببیّت، ﴿وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ﴾ واته: له وه شمان خوش ببیّت که تو به سهرت هیناین، له و جادووانه ی که به زوربه نیمه نه نجام نه دا تا دژایه تی نیشانه کانی خوداو موعیزه ی پیغه مبه رکه ی پی بکه یین. نیبنو نه بی

^۱ الاعراف (۱۲۲).^۲ الطبری (۲۴/۱۳).

حاته م ریوایه تی کردوو له ئیبنو عه بیاسه وه له م ئایه ته دا: ﴿وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ﴾ واته: وتی: فیرعه ون چل لای برد له نه وهی ئیسرائیل فه رمانی دا که فیری جادوو بکرین له فره ما پی، وتن: جادویه کی وایان فیر بکن هیچ که سیك له سهر زه میندا نه یزانیت. ئیبنو عه بیاس ده لیت: نه وانه نه و که سانه بوون که بریایان هیئا به موسا (سه لامی خوی لی بیت)، نه و که سانه ش بوون وتیان: ﴿ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِئَنَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ﴾،^۱ عه بدوره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سهله میش

هه روای وتوو.^۲ ﴿وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ واته: خودا چاکتره و هه ده مینیت، پاداشتی نه برپاوه تره و به رده وامه له تو له وهی که به لیتت پیداین و منه تت ده کرد به سه رماندا له سهری، واده رده که ویت فیرعه ون له عنه تی خوی لی بیت قسه که ی خوی بردیته سهر نه و که سانه ی شه هید کرد بیت خودایش به وهویه وه سۆزو به زهیی خوی پژاند به سهر نه و خاوه ن باوه پانه دا، له بهر نه مه یه ئیبنو عه بیاس و که سانی تریش له پیشینان وتویانه: سه رله به یانی جادوگر بوون و سه رله ئیواره بوونه شه هید.

﴿إِنَّهُمْ مَن يَأْتِ رَبَّهُمْ جُحْرًا فَإِنَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى﴾ (٧٦) وَمَن يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ

لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى (٧٥) جَنَّتٌ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَن تَزَكَّى (٧٦)

نامۆزگاری جادوگره کان له به رده م فیرعه وندا

له ئایه ته کانه وه واده رده که ویت که نه مه دوا نامۆزگاریه که جادوگره کان پی هه لده ستن به رامبه ر فیرعه ون و ده یترسیتن له تۆله و سزای خودا که هه رگیز ته واو نابیت و نابریته وه، وه به هیوای پاداشتی به رده وام و هه میشه ی خودان نه لیتن: ﴿إِنَّهُمْ مَن يَأْتِ رَبَّهُمْ جُحْرًا﴾ واته: هه ر که سیك به تاوانباری برپاته لای په روه ردگاری له پۆزی قیامه تدا، ﴿فَإِنَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى﴾ واته: دیاره شوینی جه هه نه مه نه مرو نه ئی تیایدا ده بیت، نه م ئایه ته وه ک نه و ئایه ته وایه که خوی گه وره ده فره موویت: ﴿لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِّنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ يُجْزَىٰ كُلُّ كَفُورٍ﴾^۳ واته: نه پی مردنیان پی ده ده ن و نه سزای جه هه نه میان له سهر سوک ده کریت، هه ر که سانیک به چاکه ی خودا نه زانیت به وشیه وه سزای ده ده ن، وه فره موویه تی: ﴿وَيَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى (١١) الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى (١٢)

^۱ الدر المنثور (۵/۵۸۷).

^۲ الطبري (۱۸/۳۴۱).

^۳ الفاطر (۳۶).

ثُمَّ لَا يَبُوتُ فِيهَا وَلَا يَخْيَى^۱ واته: نه وهی زور خراپیش بیت خوی لی دورده خاته وه، نه و که سهی ده چیتته
 ناو ناگری گه وره، پاشان له ویدا نه ده مریت و نه زیندووشه، وه فرموویه تی: ﴿وَنَادَا يَمْلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا
 رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّا كُنْتُمْ^۲ واته: هاوار ده که ن نهی مالک! (سه ره رشتیاری دۆزه خ) با په روه ردگارت
 بمانمریتیت (تا پزگار ببین) (نه ویش) ده لیت بیگومان ئیوه ده میتنه وه. ئیمامی نه حمدهی کوری
 حه نبل پیوایه تی کردوه له نه بو سه عیدی خودریه وه ده لیت: پیغه مبه ری خدا (ﷺ) فرموویه تی:
 (خه لکی ناو ناگر نه وانه ی که نه هلی ناو ناگر نه وانه نه ده مرن تییداو نه زیندووشن تییدا به لام
 خه لکیک هه ن که ناگر ده یان سو تییت به هوی گونا هه کانیانه وه، خوی گه وره جوړه مردنیک ده یانمریتیت
 مه تا وه ختیک که ده بن به خه لوز، کاتیک ئیزنی شه فاعه ت ده دریت ده یانه یتن به پارچه پارچه یی له سر
 پووباری به هه شت داده نرین، ده وتریت به خه لکی به هه شت ناویان به سه ردابکه ن، جا وه ک ده نکی
 دانه ویله که لافاو مه لیان ده گریت له قنگوله کاندایه سه وز ده بنه وه)، یه کیک له و پیاوانه ی که له وی بوو
 وتی: نه لی پیغه مبه ری خدا (ﷺ) له لادی و ده شتدازیاوه!!^۳ هه ر به م شیوه یه موسلیمیش
 میتاویه تی له کتیبه سه حیحه که یدا.^۴ خوی گه وره ده فرموویت: ﴿وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ^۵
 واته: هه ر که سیش خاوه نی باوه پو ناکار چاک بیت و بجیتته لای په روه ردگاری له پوژی قیامه تدا به
 قسه و ناکار سه لماند بیتی که باوه پرداره، ﴿فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى^۶ واته: نه وانه پله ی به رزیان هه یه
 له به هه شتدا، نه و به هه شته ی که پله پله ی به رزی تییداوه و پره له کۆشک و شوینی چاک و نارام و بی
 ترس، ئیمامی نه حمده پیوایه تی کردوه له عوباده ی کوری سامته وه له پیغه مبه ره وه (ﷺ)
 فرموویه تی: (به هه شت سه د پله یه، نیتوانی هه موو دوو پله یه ک وه ک نیتوانی ئاسمان و زه مین وایه،
 فیرده وس به رزترین پله یانه، له ویوه هه ر چوار پووباره که دینه ده ر، ته ختیش له سه ری وه یه، وه ختیک
 داواتان له خدا کرد، داوی فیرده وسی لی بکه ن).^۷ تیرمزیش پیوایه تی کردوه.^۸ له هه ردو
 سه حیحه که یشدا هاتوه: (به راستی نه هلی پله به رزه کانی به هه شت سه ره وه ی خویان ده بینن، وه ک
 چون ئیوه نه ستیره دوره کان ده بینن له که ناری ئاسماندا، به پیی پله و پیزیان له ناو خویاندا، وتیان:

^۱ الأعلى (۱۱-۱۳).^۲ الزخرف (۷۷).^۳ احمد (۱۱/۳)، فرموده یه کی سه حیحه.^۴ مسلم (۱۷۳/۱۷۲/۱).^۵ احمد (۳۱۶/۵)، فرموده یه کی سه حیحه.^۶ تحفة الأحوزي (۲۳۸/۷)، فرموده یه کی سه حیحه.

نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) نه‌و شوینه‌به‌رزانه‌هی پیغه‌مبه‌رانش (سه‌لامی خویان لی بیّت)؟ فه‌رمووی:
 نه‌ری، سویند به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، هی پیاوانیکن که‌بروایان هیناوه به‌خودا
 پیغه‌مبه‌رانیشیان به‌پاست زانیوه).^١ وه‌له‌سونه‌کاندا هاتووه که‌نه‌بو به‌کرو عومه‌ریش
 له‌وکه‌سانه‌نو له‌خوشیدان.^٢ پاشان خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿جَنَّتْ عَدْنٍ﴾ شوینه‌کانیان باغاتیکه،
 نه‌مه به‌ده‌له‌بو ﴿الَّذِجَتْ اَلْعُلَى﴾ ﴿٧٥﴾ جَنَّتْ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا واته: پووبار به
 به‌رده‌میاندا ده‌پوات و تاهه‌تایه تییدا ده‌میننه‌وه، ﴿وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى﴾ واته: نه‌وه‌یه پاداشتی
 خه‌لکی پاک، واته: گیانی خوی پاک‌کردووه‌ته‌وه شوینی پیغه‌مبه‌ران که‌وو، له‌و په‌یامه‌ی که‌هیناویانه
 بویان که‌پره له‌خیروبیر.

﴿وَلَقَدْ اَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيْ فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِى الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَفْ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى﴾ ﴿٧٧﴾
 فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهٗ وَمَا هَدٰى ﴿٧٩﴾

ده‌رچوونی نه‌وه‌ی ئیسرائیل له‌میسر

خوی گه‌وره باسی نه‌وه ده‌کات، کاتیك فیرعه‌ون پازی نه‌بوو به‌وه‌ی ئیسرائیل له‌گه‌ل موسا
 (سه‌لامی خوی لی بیّت) بنی‌ریت، فه‌رمانی دا به‌موسا که‌له‌شه‌ودا بیانبات و له‌ده‌ستی فیرعه‌ون
 پزگیاریان بکات، خوی گه‌وره نه‌م باسه‌ی له‌قورئاندا به‌پوونی هیناوه‌له‌جگه له‌م سوره‌ته
 پی‌روژه‌شدا، کاتیك که‌موسا (سه‌لامی خوی لی بیّت) به‌نه‌وه‌ی ئیسرائیله‌وه له‌میسر ده‌رچوو،
 فیرعه‌ون و داروده‌سته‌که‌ی که‌به‌یانی هه‌لسان هیچ که‌سیك له‌به‌ره‌ی ئیسرائیل له‌میسردا نه‌مابوو،
 فیرعه‌ون زۆر توو‌په‌بوو، ناردی به‌شاره‌کانداو له‌شکرکی زۆری کو‌کرده‌وه، له‌ناوچه‌و هه‌ریمه‌کانی
 خویدا، وه‌ک لی‌ره‌دا خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَلَقَدْ اَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيْ﴾ واته:
 موسامان ئاگادارکرد که‌له‌گه‌ل به‌نده‌کانی من به‌شه‌و بوو، کاتیك که‌فیرعه‌ون به‌مه‌ی زانی، به
 له‌شکرکی زۆره‌وه شوینیان که‌وت، ده‌یوت: ﴿اِنَّ هٰؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُوْنَ﴾ ﴿٥٤﴾ وَلَهُمْ لَنَا لِفَايْطُوْنَ واته:
 خو نه‌وانه کو‌مه‌لیکی که‌من، که‌به‌پاستی ئیمه‌یان تو‌په‌کردووه، بویه له‌به‌ره‌به‌یاندا که‌خۆر گزنگی
 دا شوینیان که‌وت، ﴿فَلَمَّا تَرٰآ الْجَمْعَانَ﴾ واته: کاتیك که‌هه‌ردوو کو‌مه‌ل یه‌کتریان دی، ﴿قَالَ اَصْحَبُ

^١ فتح الباري (٣٦٨/٦)، مسلم (٢١٧٧/٤).

^٢ أبو داود (٢٨٧/٤)، تحفة الأحوزي (١٤١/١٠)، ابن ماجه (٢٧/١)، سه‌نه‌ده‌که‌ی لاوازه له‌به‌ر بوونی عه‌تییه‌ی عه‌وفی.

^٣ الشعراء (٥٥-٥٤).

مُوسَىٰ إِنَّا لَمَذْكُورُونَ^۱ واته: هاوه له كانى موسا وتيان: چاك تووش بوين، ﴿قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ﴾^۲
 واته: موسا وتى: نابيت ترستان هه بيت، چونكه په روه ردگارم له گه له و په روه ردگارم ده رويه كم لى
 ده كاته وه، موسا له گه له نه وهى ئيسرائيلدا گه يشتنه سهر ده رياكه و، ده رياكه له به رده مياندا بوو،
 فيرعه ونيش به دوايانه وه بوو، نا له و كاته دا خواى گه وړه موساى ئاگادار كړدو فهرمووى: ﴿فَأَضْرَبَ لَهمْ
 طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى﴾ واته: پښتياكى وشكيان بو بگره به رو نيكه ران مه به له و
 كارهى فيرعه ونو ترسيشت نه بيت له ده رياكه كه هوزه كه ت بخنكي نيت، پاشان خواى گه وړه
 ده فهرموويت: ﴿فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ﴾ واته: فيرعه ون به خوى و
 له شكره كه يه وه شوي نيان كه وت شه پولى ده ريا داي به سهر يانداو داي پوشين چ داي پوشينيك يانى، نه و
 پووداوهى كه ديارو به ناوبانگه، (غشيهم ماغشيهم) له كاتى شتيكى گه وړه و به ناوبانگدا ده وتريت، وهك
 خواى گه وړه له نايه تيكي ترده فهرموويه تى: ﴿وَالْمُؤَنَّفَكَةُ أَهْوَىٰ ۝۵۳﴾ فَغَشَّاهَا مَا غَشَّى^۳ واته: شارى
 هوزى لوتيش سهره وژير كړد، هه رچى ده بوو به رخوا بدريت داي پوشى چ داي پوشينيك. خواى گه وړه
 ده فهرموويت: ﴿وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ﴾ واته: فيرعه ون پيى له گه له كهى مه له كړدو شاره زاي
 نه كړد، وهك له پيشه وه باسكرا فيرعه ون به ره و ناو ده ريا هوزه كهى بردو پيى راستى نيشان نه دان،
 هه ر به و شيوه يه ش له پوژى قيامه تدا پيشيان ده كه وييتو به ره و ناو ئاگر ده يانبات ناي چ شوي نيكي
 خرابه نه و شوي نهى بوى ده چن.

﴿يَبْنِي إِسْرَءِيلَ قَدْ أَفْجَيْنَاكَ مِّنْ مَّدُونِكَ وَوَعَدْنَاكَ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلَوى ۝۸۰﴾ كَلُوا مِن
 طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَن يَحِلَّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ۝۸۱﴾ وَلَئِي لَفَقَارٌ
 لِّمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ۝۸۲﴾

وه بيرهي نانه وهى نه و به هره انهى كه خودا داي به به رهى ئيسرائيل

خواى گه وړه باسى نه و به هره انهى خوى ده كات كه به خشى به به رهى ئيسرائيل، كه چنده گه وړه و
 پر خيرو بيړه بويان، له ده ستي دوژمنه كه يان كه فيرعه ون بوو پزگارى كړد، چاوى پون كړدنه وه و به
 چاوى خويان بينيان كه چوڼ فيرعه ونو له شكره كهى نو قم بوون له ده رياو خنكان له به ره به يانيكداو

^۱ الشعراء (٦١).

^۲ الشعراء (٦٢).

^۳ النجم (٥٣-٥٤).

ته‌ن‌ها یه‌ک که‌سیان لی ده‌رنه‌چوو، وه‌ک خ‌وای گه‌وره ده‌فرمووئیت: ﴿وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ

نَنْظُرُونَ﴾^۱ واته: داروده‌سته‌ی فیرعه‌ونمان خنک‌اند ئیوه‌ چاوتان لی بوو سه‌یرتان ده‌کرد، بوخاری

پیوایه‌تی کردوو ده‌ ئیبنو عه‌بباسه‌وه ده‌لئیت: کاتیک که‌ پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) که‌یشته مه‌دینه،

جوله‌که‌کانی بینی له‌ عاشورادا به‌ پۆژو بوون، پرسیار لی‌کردن وتیان: نه‌مه‌ نه‌و پۆژه‌یه که‌ خودا

موسای تیدا زال‌کردو سه‌ریخست به‌سه‌ر فیرعه‌وندا، پیغه‌مبه‌ر- (ﷺ) فرمووی: ئیمه‌ له‌ ئیوه‌ نزیک‌ترین

به‌ موسا، ئیوه‌ش نه‌و پۆژه‌ بگرن).^۲ موسایمیش له‌ سه‌حیحه‌که‌یدا پیوایه‌تی کردوو ده‌^۳ وه‌ لی‌ره‌یشدا

خ‌وای گه‌وره ده‌فرمووئیت: ﴿يَبْنَیْ اِسْرَءِیْلَ قَدْ اَنْجَيْنَاکُمْ مِّنْ عَدُوِّکُمْ وَوَعَدْنَاکُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَنَزَّلْنَا عَلَیْکُمْ

الْمَنَّ وَالسَّلَوی﴾ واته: نه‌ی به‌ره‌ی ئیسرائیل له‌ ژیر ده‌ستی دوژمنتان پزگارمان کردن، به‌لئینیشمان

پیدان که‌ له‌ لای راستی کیوی تور بی‌نه‌ لمان، گه‌زۆو مه‌لی شیل‌قه‌شمان بۆ ناردنه‌خوار د‌وای خنکان و

له‌ناوچوونی فیرعه‌ون، خ‌وای گه‌وره به‌لئینی دا به‌ موسا و نه‌وه‌ی ئیسرائیل که‌ له‌ لای راستی کیوی تور

بچه‌ لای، نه‌و شوینه‌ی که‌ خودا قسه‌ی تیا‌کردو موسا دا‌وای له‌ خودا کرد که‌ بی‌بینیت و هر له‌ ویدا

ته‌وراتیشی پی به‌خشی، وه‌ هر له‌ و کاته‌دا به‌ره‌ی ئیسرائیل ده‌ستیان دایه‌ گویره‌که‌ په‌رستی وه‌ک

خ‌وای گه‌وره به‌م نزیکانه‌ باسی ده‌کات له‌م سوره‌ته‌دا، گه‌زۆو پ‌یشۆله‌یشی ﴿الْمَنَّ وَالسَّلَوی﴾ بۆناردن،

له‌ سوره‌تی (البقرة) و سوره‌تی ت‌ریشدا له‌ پ‌یشه‌وه‌نه‌مه‌باسکرا، گه‌زۆو شیرینی‌ه‌ک بوو له‌ ئاسمانه‌وه‌ بۆیان

ده‌باری، پ‌یشۆله‌ش ﴿وَالسَّلَوی﴾ مه‌لیک بوو ده‌که‌وته‌خواره‌وه‌ بۆیان له‌ ه‌ردووکیان به‌پ‌یی پی‌ویستی

خ‌ویان لی‌یان مه‌لده‌گرت مه‌تا به‌یانی، نه‌مه‌یش سۆزو به‌زه‌یی و چاکه‌یه‌ک بوو خودا له‌گه‌لی ده‌کردن،

بۆیه‌ خ‌وای گه‌وره ده‌فرمووئیت: ﴿کُلُوا مِنْ طَیِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاکُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِیْهِ فِیَحِلَّ عَلَیْکُمْ غَضَبِی﴾ واته:

له‌و پۆزیه‌ پاکانه‌ی که‌ پ‌یمان دان بخۆن، نه‌چن به‌ پ‌یچه‌وانه‌ی فرمانه‌کانی منه‌وه‌ بجولئینه‌وه‌ ئ‌یتر

شایسته‌ی توو‌په‌یی من ب‌بن، ﴿وَمَنْ یَّحِلَّلْ عَلَیْهِ غَضَبِی فَقَدْ هَوَی﴾ واته: هر که‌سیک شایسته‌ی

توو‌په‌یی من بب‌یت مه‌ل‌دیراوه‌و په‌نجه‌پۆبووه‌، عه‌لی کو‌پی نه‌بو ته‌لحه‌ ده‌لئیت له‌ ئیبنو عه‌بباسه‌وه

(په‌زای خ‌وای لی بب‌یت) ﴿فَقَدْ هَوَی﴾ واته: نه‌وه‌ نه‌و که‌سه‌ به‌دبه‌خت بووه‌.^۴ پاشان خ‌وای گه‌وره

^۱ البقرة (۵۰).

^۲ فتح الباری (۲۸۸/۸).

^۳ مسلم (۷۹۵/۱).

^۴ الطبری (۳۴۷/۱۸).

ده فہرموویت: ﴿وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا﴾ واتہ: ہر کہ سیك پہ شیمان و باوہ پدارو
 ناکارچاک و شارہ زای راستہ پی بیت من لی خوش دہم، واتہ: کہ سیك ہر تاوانیکی کردبیت لہ دوایدا
 تہوبہ بکات خودا لی دہبوریت، وەك چون خودا لہ گویرہ کہ پەرستہ کان خوش بوو لہ بہرہ ی
 ئیسرائیل کہ پہ شیمان بوونہ وە، خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿تَابَ﴾ واتہ: گہ پایہ وە لہ و بیڈینی و
 بپہرستی و تاوانباریی و دووہووییہ ی کہ تیایدا ژیاوہ، ﴿وَأَمَنَ﴾ بہ دل پروای مینا، ﴿وَعَمِلَ صَالِحًا﴾
 ناکاری چاکیشی کرد بہ نەندامہ کانی لہ شی، ﴿ثُمَّ أَهْتَدَى﴾ علی کوپی نەبو تەلحہ دہ لیت لہ ئیبنو
 عہبباسہ وە: پاشان دوودل نہ بوو،^۱ قہ تادہ دہ لیت: ﴿ثُمَّ أَهْتَدَى﴾ یانی پابہند ببیت بہ ئیسلا مہ وە
 مہ تا دہ مریت، ﴿ثُمَّ﴾ لیژہ دا بۆرپیکخستنی خہ بہرہ لہ سہرخہ بہر، وەك خوی گہورہ لہ نایہ تیکیتردا
 فہرموویہ تی: ﴿ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾^۲ واتہ: پاشان دہ بیت لہ وانہش بیت کہ بوونہ تہ خاوەن باوہ پ.
 ﴿وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسَىٰ﴾^{۸۲} قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿۸۱﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ
 فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿۸۵﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَنَ أَسْفًا قَالَ يَقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ
 رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي
 ﴿۸۶﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا وَلَكِنَّا حُمِلْنَا أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿۸۷﴾
 فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿۸۸﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُرْجَعُ إِلَيْهِمْ
 قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿۸۹﴾

رؤیشتنی موسا (سہلامی خوی لی بیت) بہدہم بہ لیئنی خودا وە تووشبوونی بہرہ ی ئیسرائیل بہ
 گویرہ کہ پەرستی

کاتیك موسا (سہلامی خوی لی بیت) بہرہ ی ئیسرائیلی لہ گەل خوی برد دواي خنکان و لہ ناوچوونی
 فیرعون ﴿فَأَتَوْا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَىٰ أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يٰمُوسَىٰ اجْعَلْ لَّنَا إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ
 قَوْمٌ تَجْهَلُونَ﴾^{۱۳۸} إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَّبَرُّوْنَ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۳۹﴾ واتہ: پاشان تووشی موزیک هاتن،
 خەریکی پەرستنی چەند بتیکی خویان بوون، وتیان: ئە ی موسا خودایەکی وەك خودا کانی نە وانمان بۆ

^۱ الطبري (۳۴۷/۱۸).^۲ البلد (۱۷).^۳ الأعراف (۱۳۸-۱۳۹).

پەیدابكەن، موسا وتی: ئۆۋە گەلئىكى ھىچ نەزانن، ئەو كارەى ئەوان دەيكەن بى بەھرەيە و ھەرچىشان
 كەردوۋە بى سوودو پەرپوچە، خاۋى گەورە بەلئىنى (۳۰) سى شەۋى دا بە موسا (سەلامى خاۋى لى
 بىت) پاشان دە شەۋى تىرىشى بۆ خستەسەر، بو بە چل شەۋ، واتە: بە شەۋو بە پۆژ بە پۆژو بىت
 تىيدا، موسا (سەلامى خاۋى لى بىت) بە پەلە بەرەو كۆۋى تور پۆشت، ھارونى براى لە جىيى خۆى
 دانا لەسەر بەرەى ئىسرائىل، بۆيە خاۋى گەورە دەفەر موۋىت: ﴿وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَمُوسَىٰ﴾ (۸۲)

قال ھم اُولَآءِ عَلٰى اَثَرِي وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿ واتە: ئەى موسا ئەۋە چىيە وا لە ھۆزەكەت بە پەلەتر
 بوۋى؟ وتى: ئەى پەرەردگارم مەن پەلەم بوۋ كە زوو بگەم بە تۆ، ھەتا زياتر لىم پازى بىي، وا
 ئەۋانىش وان بە دوامەۋە لە نزيكى كۆۋى تور جىگىر دەبن، ﴿قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ
 السَّامِرِيُّ﴾ واتە: خاۋى گەورە فەر موۋى پاش تۆ ئىمە ھۆزەكەتەمان تاقىكرەۋە، سامىرى سەرى لى
 شىۋاندەن و پىي لى دەر كەردن، خاۋى گەورە موساى ئاگادار كەرد كە ھۆزەكەى چىان كەردوۋە لە پاش
 خۆى و دەستىان داۋەتە پەرستىنى ئەو گۆپرەكەيەى كە سامىرى بۆى دروست كەردن، پاشان خاۋى
 گەورە لەۋ ماۋەيەدا لەسەر (پارچە تەختە يان پارچە بەردى تەنك) لەۋحەكانى تەۋراتى بۆ نوۋسى ۋەك
 لە ئايەتلىكى تەردا فەر موۋىيەتى: ﴿وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ
 شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ﴾ واتە: لە بارەى ھەموو
 شىئەكەۋە بۆمان نوۋسى و ئامۇزگاريمان كەردن و ھەموو شىئەكەمان بەبى كەموكۆپى خستە سەر
 لەۋحەكەۋ بە توندى بىيانگرەۋ فەرمانىش بە ھۆزەكەت بەدە با چاكتىرنيان ۋەرگەن، مەن بەۋ زوۋانە
 پىيان نىشان دەدەم شوۋىنى ئەۋانەى سەرپىچى دەكەن بەرەو كۆيە، پاشان خاۋى گەورە
 دەفەر موۋىت: ﴿فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَنَ أَسْفًا﴾ واتە: جا موسا بە تۆپەيى و داخ لە دلى
 ھاتەۋە بۆ ناۋ ھۆزەكەى، يانى: دواى ئەۋەى كە خاۋى گەورە موساى ئاگادار كەرد لە كەردارى ھۆزەكەى
 كە چەندە تۆپەيە لىيان، لەكاتىكدا كە ئەۋەندە گەرنكى داۋە بە خۆيان و كارەكانيان، تەۋراتىشى
 پىداۋن كە بەرنامەۋ شەرىعەتى تىدايە و پىزلىنانيشە بۆيان، كەچى ئەۋان غەيرى خودايان پەرستوۋە،
 كە ھەموو كەسىكى ژىرو ھۆشمەند دەزانىت كە ئەمانە شوۋىنى پەرپوچ كەۋتوۋن و ئۆد كەم ئاۋەزو
 دەبەنگەن، بۆيە خاۋى گەورە فەر موۋىيەتى: موسا گەپايەۋە بۆ ناۋيان ئۆد تۆپەۋ دلتەنگ بوۋ لەۋ

كاره يان، موحاميد ده لئيت: ﴿غَضَبْنَاهُ﴾ زور دنگران بوو. ^۱ قه تاده و سودى ده لئين: توپه و دنگران بوو له سهر نه و كارهى مؤزه كه ي پيى هه لسا بوون دواي خوي. ^۲ ﴿قَالَ يَقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا﴾ موسا وتي: كه سه كانم! باشه په روه دگاري ئيوه به لئيني باشي پينه دان؟ له سهر زمانى من كه خير و بيى دنيا و قيامت بريژيت به سهر تانداو پاشه پوژتان به خير بگيريت، وهك چون به چاوى خوتان بينيتان سهرى خستن به سهر دوژمنه كانتانداو زالى كردن به سهريدا، چه ندين شتى تريش كه خودا بوي كردن، ﴿أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ﴾ يان له ژورده وه چاوه پوانى نه به لئينه ده كه ن كه خودا دابووى بيتان و نه و به هره و به لئينه ي له پيشه وه پيى دان له بيرتان چوو، ﴿أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي﴾ يان هه ر ويستوتانه بهر توپه يي په روه دگارتان بكهون وا په يمانى منتان شكاند؟ ﴿أَمْ﴾ ليږده دا به ماناي (بل) هاتووه بو گواستنه وه و لادان له پرستى يه كه مه وه بو پرستى دووه م، وهك بلئيت: هه ر ويستوتانه به و كاره تان بهر توپه يي په روه دگارتان بكهون، نه وانيش له وه لامى نه و توپه بوون و سهر زه نشته ي موسادا (سه لامى خواي لى بيت) وتيان: ﴿مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلِكِنَا﴾ واته: به ئاه رزوى خومان به لئينه كه ي تومان نه شكاند، ﴿وَلَكِنَّا حُمَلْنَا أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ﴾ ^(۸۷) فَاخْرَجَ لَهُمُ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ واته: چه ندجار خشلى كه له كه يان دابو به كو لماندا، ناچار فريمان دايه ناو بوته وه هه ر به و شيوه يه ش ساميرى تىي فريدا، واته: پاشان ده ستيان دايه برپويانووى بى سه روبه رو وتيان: نه و خشل و زيره ي قيبتيه كان له لايان بوو وهك نه مانه ت دايان نا پتيان ناخوش بوو هه ليگرنبو خويان! بويه خويان لى پرگار كرد، له پريوايه تيكي سوديادا هاتووه له نه بو ماليكه وه له ئيبنو عه بباسه وه ده لئيت: بويه هارون ويستى نه و خشله كو بكا ته وه هه موو له و چاله داو ببيته يهك مالتىكي قه ده غه، هه تا كاتييك موسا (سه لامى خواي لى بيت) كه پرايه وه به كه يفى خوي چى لى دهكات بيكات، پاشان نه و سامريه هات و نه و مشته (خوله ي) كه له ژير پيى راسپارده كه هه ليگرنبو و كردى به سهر نه و چاله دا و داواي كرد له هارون له خوا بپاريته وه خوانه م داوايه ي لى قبول بكات، هاورنيش دوعاي بو كرد نه يده زانى مه به ستي سامري چيبه نه وه بوو دوعا كه ي قبول كرا، نا له و كاته دا ساميرى وتي: داوام وايه له خوا ببيته گويره كه يهك، بووه گويره كه يهك دهنگى ليوه ده هات و ده يي پواند، بووبه تاقى كردنه وه و به لاو ئيستيدراج وه ليكي تر بويان، بويه خواي كه و ره

^۱ الطبري (۳۵۰/۱۸).^۲ الطبري (۳۵۰/۱۸).

دہ فہرموویت: ﴿فَكَذَّبَكَ الْقَى السَّامِرِيُّ﴾ (۸۷) فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ. ^۱ موخہ ممہ دی کوپی
 نیسحاق پیوایہ تی کردوہ لہ ئیبنو عہ بیاسہ وہ نایہ تی ﴿فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى﴾ یانی: وتیان:
 نہ مہ خوی ئیوہ و خودای موسایشہ، زور خوشیان دہ ویست و دہ یانپہ رست بہ شیوہ یہ ک ہیچ شتیکیان
 ہرگیز بہ و شیوہ یہ لہ لا خوشہ ویست تر نہ بو، خوی گہ وریش دہ فہرموویت: ﴿فَنَسِيَ﴾ واتہ: نہ و
 ناین و نیسلامہ ی کہ لہ سہری بو سامیری وازی لی ہیئا. ^۲ خودایش وہ لامی دانہ وہ و نابرووی بردن و
 تیر سہرزہ نشتی کردن، کہ چہ ندہ بی عہ قل بوون لہ و کارہ یاندا و ہک دہ فہرموویت: ﴿أَفَلَا يَرَوْنَ إِلَّا
 يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾ واتہ: ناخو نہ مانہ نابینن، (نہ وگویرہ کہ یہ) نہ وہ لامیکیان
 دہ داتہ وہ نہ زیانیکی بویان مہ یہ و نہ قازانجیک؟ یانی: نہ م گویرہ کہ یہ کہ پرسیری لی دہ کەن یان
 قسہ ی لہ گہ ل دہ کەن ہیچ وہ لامیکیان ناداتہ وہ ﴿وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾ نہ لہ دنیا و نہ لہ
 دواپورڈا سوود یان زیانیان پی ناگہ یہ نیت، ئیبنو عہ بیاس دہ لیت: نہ خیر سویند بہ خوا قورہ کہ ی
 بیجگہ لہ مہ وایہ ک کہ لہ دوا یہ وہ دہ چوہ ژورہ وہ و لہ دہ میہ وہ دہ ردہ چوہ دہ نگیکی لیوہ دہ بیسرا
 ہیچیکی تر نہ بو. ^۳ لہ پیشہ وہ لہ فہرموودہ کہ ی (فتون) دا باس کراوہ لہ حہ سہنی بہ سریہ وہ کہ نہ و
 گویرہ کہ یہ ناوی بوہ موت بوہ. ^۴ نہ م بی عہ قلانہ مہ موو برپویانویہ کیان ہر نہ وہ بو کہ نہ و خشلہ ی
 قیبتیہ کان لہ لایان دانا بوون، بوو بوہ کول بہ سہریانہ وہ و حہ زیان لی نہ بو لہ لایان بیت، فریاندان و لہ
 خویان دورخستہ وہ کہ چی دہ ستیان دایہ گویرہ کہ پہ رستی! یانی: لہ شتیکی بی نرخ و کہ م بایہ خ خویان
 وہ دورگرت کہ چی خویان خستہ ناوگونامیکی زور گہ ورہ!! و ہک لہ فہرموودہ ی صہ حیجدا ہاتوہ لہ
 عہ بدولای کوپی عومہ رہ وہ (پہزای خویان لی بیت) کہ پیایوکی خہ لکی عیراق پرسیری لیکرد لہ
 خوینی میشوولہ کہ لہ جلو بہ رگ بکہ ویت، (واتہ: ئایا نویژی پیوہ بکات یان نہ یکات؟) عہ بدولای
 کوپی عومہ ریش (پہزای خوی لی بیت) وتی: سہیری خہ لکی عیراق بکہن، کچہزای پیفہ مہری خوا
 (ﷺ) نہ کوژن (واتہ: حوسہین (پہزای خوی لی بیت) کہ چی پرسیار لہ خوینی میشوولہ دہ کەن! ^۵

^۱ تاریخ الطبری (۴۲۲/۱).

^۲ تاریخ الطبری (۴۲۵/۴۲۴/۱).

^۳ النسائي في الكبرى (۳۹۶/۶).

^۴ النسائي في الكبرى (۳۹۶/۶).

^۵ فتح الباري (۴۴۰/۱۰).

﴿وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِيَ ﴿٩٠﴾﴾ قَالُوا لَنْ

نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَنكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾﴾

هارون داوای لیگردن نهو گویره که یه نه په رستن، به لام به رهی ئیسرائیل هر کولیان نه دا نه په رستن

خوای که وره ده فهرمویت: ﴿وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِيَ﴾ واته: هارون له پیشدا پی و تن: که سه کانم! نیوه به و گویره که یه هه لڅه له تا ون، په روه رینتان هر خودای په حمانه، سا وهرن شوینی من بکه ون و فرمانی من به جی بینن، خوای که وره لیږه دا باسی هارون ده کات که چندی هه ولی دا که واز له و گویره که په رستیه بینن و ناگاداری کردن که نه وه تاقیکردنه وه یه که بویان، خوای په حمان نه و خودایه که وه دیهینه ری هه موو شتی که و گشت شتی کی به نه ندازه دروستکردوه، خاوه نی عرشه پیروزه و هرچی مه یلی لی بیت ده یکتا و ﴿فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِيَ﴾ واته: نه وه ی فرمانتان پیده که م به جی بینن و نه وه یش لیتان قه دهغه ده که م مه یکن، ﴿قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَنكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ﴾ واته: وتیان: وازی لی ناهینن و ده په رستین هه تا موسا ده که ریته وه لمان و گوئیستی ده بین، بزاین چی نه لی له باره یه وه، دزایه تی هارونیان کرد و هه په شه یان لیگرد، خه ریک بوو بیکوژن.

﴿قَالَ يَهْرُونُ مَا مَنَّكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾﴾ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِيَ ﴿٩٣﴾﴾ قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا

بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾﴾

وتووژی نیوان موسا و هارون (سه لامی خویان لی بیت) دواي نه وه ی که موسا که رایه وه

خوای که وره باسی موسا ده کات (سه لامی خوای لی بیت) کاتیک که که رایه وه بو لای هوزده که ی ونه و کاره ساته که وره یه ی بینن، زور تووړه بوو، نه و له وحانه ی به ده ستیه وه بوو فری دان و قری براکه ی به ره و خوی پاکیشا، وه که له سوره تی (الاعراف) دا له پیشه وه به چاکی باسی لیگرا، نه و فهرمووده یه شمان له وی هینا و باسمان کرد که که فهرمویت: (لیس الخبر کالمعاینة).^۱ واته: هه وال کپړانه وه وه که بینینی نیه، پاشان موسا ده ستی کرد به سه رزه نشتی هارونی برای و ﴿قَالَ يَهْرُونُ مَا مَنَّكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾﴾ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِيَ ﴿٩٣﴾﴾ واته: موسا وتی: هارون کاتیک نه وانه ت بینن که له پی لاینداوه، چی نه یه یشت تو شوینی من بکه وی؟ نایا تویش سه ریچی فرمانی منت کرد؟

بۆچی له سه ره تاوه که نهو پووداوه پوویدا هه والته پی نه دام، پیم نه وتی: تو له ناو هه زه که مدا به و له جیی من به و هه موو کاریکی چاک له بیر مه که و به دوی خراپه کاراندا مه چۆ، وهک خوی گه وره ده فه رموویت له سه ر زمانی موسا (سه لامی خوی لی بیته): ﴿اخْلُقْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ﴾^۱ واته: تو له ناو گه له که مدا جینشینم به و کاری چاک بکه و شوینی پیبازی خراپه کاران مه که وه. هارون وه لامی دایه وه: ﴿قَالَ يَبْنَؤُمْ﴾ وتی: نهی کوپی دایکم! به ناوهینانی دایکی ویستی دلی بۆ لای خوی پاکیشیت، هه رچه نه ده برای دایک و باوکی بوون، چونکه ناوهینانی دایک لیته دا سه ره نجر پاکیشتر و باشترو چاکتر سۆزو به زهیی ده وره ژینیت، بۆیه وتی: ﴿يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي﴾ واته: نهی کوپی دایکم ریش و قزم مه گره، من له وه ترسام که بلای بۆ ناکوکیت خسته نیوان من و به ره ی ئیسرائیل، له سه ر قسه ی من پانه وه ستای. یانی نه مه بیانوی هارون بوو له لای موسای برای که دواکه وت نه گه یشته پیی هه والی بداتی به و کاره ساته گه وره یه ی که پوویداوه، وتی: ﴿إِنِّي خَشِيتُ﴾ واته: من ترسام بیم به دواتداو نهو هه والته بده می، تو بلای ی: بۆچی به ته نها به ره ی ئیسرائیل به جیه یشته وه و ناکوکیت خسته وه ته نیوانیان، ﴿وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي﴾ واته: له سه ر قسه ی من پانه وه ستای که له جیی خۆم له ناو نه واندا دامنایت، ئیبنو عه بباس ده لیت: هارون زۆر به رفه رمان و گوپرایه لی موسا بوو^۲.

﴿قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَسْمِيرُ﴾^(۹۵) قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ، فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿۹۶﴾ قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ، وَانْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿۹۷﴾ إِنَّكُمْ إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿۹۸﴾

سامیری چون گوپرمکه که ی تاشی و دروستی کرد

موسا (سه لامی خوی لی بیته) به سامیری وت: چی وای لی کردی نهو کاره ت کردو چ شتیک پالی پیوه نای هه تا هه لسی به و کاره؟ وهک خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَسْمِيرُ﴾ موحه مه دی کوپی ئیسحاق پیوایه تی کردوه له ئیبنو عه بباس وه ده لیت: سامیری پیاوکی خه لکی

^۱ الأعراف (۱۴۲).

^۲ الطبري (۳۵۹/۱۸).

باجەرما بوو، كه هۆزهكهى مانگايان دەرپەرست، خۆشه‌ويستى مانگاپەرستى زۆر چووبووه دليوه،
 نيسلامه‌تى خۆى ئاشكرا كرده‌بو له‌گه‌ل به‌ره‌ى ئيسرائيلدا، ناوى موساى كوپى زه‌فه‌ر بوو،^١ قه‌تاده
 ده‌ليت: له‌ پيوايه‌تيكى ئيبنو عه‌بباسه‌وه هاتووه كه ساميرى خه‌لكى كرمانه. قه‌تاده ده‌ليت: ساميرى
 خه‌لكى شارى سامه‌را بووه.^٢ ﴿قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ﴾ شتيكم بينى كه نه‌وانه‌يتر نه‌ياندى،
 ساميرى وتى: جوهره‌ئيلم بينى كاتى كه هات فيرعه‌ون له‌ناو به‌ريت، ﴿فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ
 الرَّسُولِ﴾ له‌ جى پيى پاسپارده‌كه‌دا مشتىك خۆلم هه‌لگرت، يان له‌ ژير پيى نه‌سپه‌كه‌يدا مشتىك خۆلم
 هه‌لگرت نه‌مه مه‌شه‌ورتره له‌ لاي زۆريك له‌ زانايانى ته‌فسير، به‌لكو له‌ لاي زۆربه‌يان. موجاهيد ده‌ليت:
 ﴿فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ﴾ واته: مشتىك له‌ خۆلى هه‌لگرت له‌ ژير سمى نه‌سپه‌كه‌ى
 جوهره‌ئيلدا،^٣ وه نه‌لى: (القبضة) واته: پرى مشت، به‌ گرتنى په‌نجه‌كان، موجاهيد ده‌ليت: ساميرى
 نه‌وه‌ى له‌ ده‌ستدا بوو هاويشتيه ناو خشه‌كانى به‌ره‌ى ئيسرائيل و خشه‌كه‌ تواووه و شيوه‌ى
 گويره‌كه‌يه‌كى هه‌لگرت و ده‌نگيكي ليوه ده‌هات، وه‌ك باى تىدابه‌ى، نه‌وه قۆره‌كه‌ى بوو.^٤ نه‌لى:
 ﴿فَبَذَلْتُهَا﴾ واته: هاويشتم له‌گه‌ل نه‌و خشه‌ى نه‌وان ده‌يانهاويشت، ﴿وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي
 نَفْسِي﴾ واته: به‌و شيوه‌يه نه‌فسم نه‌وه‌ى لا شيرين و جوان كردم.

سزادانى ساميرى و سوتاندنى گويره‌كه‌كه‌

خوای گه‌وره له‌سه‌ر زمانى موسا (سه‌لامى خوای لى بيت) ده‌فه‌رموويت: ﴿قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ
 لَّكَ فِي الْحَيَوةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ﴾ واته: وتى: ده‌سا بپۆ گوم به، ده‌بيت هه‌تا زينت ماوه، هه‌ر بلى ي
 نزىكم مه‌كه‌ونه‌وه، واته: هه‌ر چۆن نه‌و خۆله‌ت هه‌لگرت و له‌ مشتت گرت كه نه‌ده‌بوو له‌ جى پيى نه‌و
 پاسپارده‌يه هه‌لى گرى و ده‌ستت لى بكه‌ويت، سزاكه‌ت له‌ دنيا دا نه‌وه‌يه كه بلى ي توختم نه‌كه‌ون،
 واته: به‌ هيچ شيوه‌يه‌ك خه‌لكى نزىكت نه‌كه‌وه‌نه‌وه و تويش لىيان نزىك نه‌بيته‌وه، ﴿وَإِنَّ لَّكَ مَوْعِدًا﴾
 واته: چاره‌نووسىكيشت هه‌يه، ﴿لَنْ تُخْلَفَهُ﴾ هه‌ر ديته پي‌ت له‌ پۆزى قيامه‌تدا، قه‌تاده ده‌ليت: ﴿أَنْ
 تَقُولَ لَا مِسَاسَ﴾ سزايه‌ك بوو بۆ به‌ره‌ى ئيسرائيل و نه‌و ئيسرائيليانه‌ى نه‌مپويش كه له‌وان ماونه‌ته‌وه

^١ تاريخ الطبري (٤٢٤/١).

^٢ الطبري (٣٦٣/١٨).

^٣ الطبري (٣٦٢/١٨).

^٤ الطبري (٣٦٢/١٨).

نه لئن به خه لکی نزیکمان مه که ونه وه، خه لکیش توخنیان ناکه ن، ﴿وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهُ﴾^۱
 حه سه ن و قه تاده و نه بونه هیک ده لئن: چاره نووسیکت مه یه ناتوانی لی لاده ی. ﴿وَأَنْظُرْ إِلَى إِلَهِكَ﴾
 واته: سهیری نه و خودایه که که ده تپه رست، ﴿الَّذِي ظَلَمْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا﴾ نه وه ی که ده توت مه رگیز
 واز له په رستی ناهینم، واته: گویره که که، ﴿لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا﴾ واته: چون
 ده یسوتینین و خوله که یشی ده پرژینین به ده ریادا به پرژاندن، پاشان خوی گه وره له سه ر زمانی موسا
 (سه لامی خوی لی بیت) ده فهرموویت: ﴿إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾
 که پی و تن: په رستراوی نیوه هر خواجه که هیچ شتی که له و شایه نی په رستن نییه و مه موو شتی که
 ده زانیت و مه موو شتی که نیازی هر به خودایه، رسته ی، ﴿وَسِعَ كُلُّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾، ﴿عِلْمًا﴾ مه نسوبه
 له سه ر ته مین، واته: هر نه و ناگاداره به سه ر مه موو شتی که دا، نه م نایه ته وه که نه و نایه ته وایه که خوی
 گه وره ده فهرموویت: ﴿أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا﴾^۲ واته: به زانین ده وری مه موو شتی که داوه، ﴿وَأَخَصَّ كُلَّ
 شَيْءٍ عَدَدًا﴾^۳ واته: وه مه موو شتی که مه لژماردوه به مه لژماردن. ﴿يَعْرُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ﴾^۴ واته: له
 خوا ون نابیت قورسای گه ردیله یه که، ﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلْمَتِ الْأَرْضِ
 وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾^۵ واته: وه هر گه لایه که بکه ویت خواره وه خوا پی ده زانیت و هر
 دانه ویلیه که له تاریکیه کانی زه ویدا بیت و هر ته پو و شکی که مه بیت هر مه موویان له کتیبی ناشکرادان.
 ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَوْدِعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾^۶ واته: هیچ
 گیانه به ریک نیه له زه ویدا مه گه ر له سه ر خواجه پزق و پوزیه که ی وه (خوا) ده زانیت شوینی مانه وه ی و
 شوینی لی ده رچوونی مه مووی نووسراوه له کتیبی پوونکه ره وه (لوح المحفوظ). نایه ت له م باره یه وه
 نیجگار زوره.

^۱ الطبری (۳۶۴/۱۸).^۲ الطلاق (۱۲).^۳ الجن (۲۸).^۴ سبأ (۳).^۵ الانعام (۵۹).^۶ هود (۶).

﴿كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ۝٩٩﴾ مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ

الْقِيَمَةِ وِزْرًا ۝١٠٠﴾ خَلِيدِينَ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا ۝١٠١﴾

ئەم قورئانە فەرموودەى خوايە، پرە لە ھەموو باسێک، باسی تۆلە لەوانەیش پشٹی تێدەگەن

خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا﴾

واتە: ئا بەم شیوەیە بەسەرھاتی پیشینەکانت بۆ دەگێڕینەو، ھەرۆھا ئو قورئانەشمان لە خۆمانەو داوہ بە تۆ، واتە: ئەى موحەممەد (ﷺ) وەك چۆن باسی موسا و فیرعەون و لەشکرەكەى و ئەوہى پوویدا لە نێوانیاندا بۆمان کردى، بە پوودانى ئاشكرا، ھەر بەو شیوەیەش باسی بەسەرھاتی پیشنەکانى تریشت بۆ دەكەین وەك خۆى بەبى زیادو كەم، وە ئەم قورئانەشمان لە لایەن خۆمانەوہ بۆ ناردى لە كارزانى و شایەنى سوپاسەوہ ھاتووہتەخوار، ئەو خودایەى كە وێنەى ئەم قورئانەى بە ھىچ پێغەمبەرێك لە پێغەمبەرەكانى نەداوہ لەو كاتەى كە پرەوانەكراون ھەتا دواىن پێغەمبەریان كە موحەممەدە كە ئەم قورئانەى بۆ نارد، وە ھىچ كەسێكیش وەك ئەم قورئانە تەواوترو كۆكەرەوہى ھەوالى پیشینان و ئەو شتانەش كە لەمەودوا پوودەدات باس نەكردووە، بپرارى یەكلاكەرەوہ لە نێوان

خەلكیدا ھەر لە قورئانەوہ وەردەگیریت، بۆیە خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ﴾ واتە: ھەر

كەسى گوى نەدات بەم قورئانە و پشٹی تى بكات و بپوای پى نەكات و بە تەمای پێنشاندەرێكى تر بێت

غەیری ئەم قورئانە، خوای گەرە پرێ تێك دەدات و بەرەو ناوہ پاستى جەھەننەمى دەبات، بۆیە خوای

گەرە لیڤەدا دەفەرموویت: ﴿مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا﴾ واتە: ھەر كەسێك خۆى لى

لادا و پشٹی تى بكات لە پۆزى قیامەتدا بارێكى گران ھەلدەگریت، واتە: گوناھەكانى بە كۆلیەوہیە،

وەك خوای گەرە لە ئایەتێكى تردا فەرموویەتى: ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ، مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾ واتە:

ھەركەس لەو كۆمەلانە بپوای پى نەكات جیى لە ئاگردا بۆ ئامادەكراوہ، ئەم ئایەتە گشتگیرە و ھەموو

كەسێك دەگریتەوہ كە ئەم قورئانەى پى گەیشتبیت لە عەرەب و عەجەم و ھەموو خاوەن كەتب و

كەسانى تریش، وەك خوای گەرە فەرموویەتى: ﴿لَا نُذِرْكُمْ بِهِ، وَمَنْ بَلَغَ﴾ واتە: ئا بە ھۆى ئەم

قورئانەوہ، ئێوہ بترسینم و ھەر كەسێكیش كە پێى دەكات، واتە: ھەر كەسى ئو قورئانەى پى

گەیشتبیت، ئەوہ بانگكراوہ و ترسینراوہ، ھەر كەسێك شوینی كەوتبیت پێى نیشاندراوہ، ھەر كەسیش

پشٹی لى ھەلكردبیت و دژایەتى كردبیت، پێى لى تێكچووہ و بەدبەخت بووہ لە دنیاو لە پۆزى

^۱ مود (۱۷).

^۲ الأنعام (۱۹).

قيامەتیشدا ناو ئاگر جىگايەتى، بۆيە خۋاي گەورە دەفەرموۋىت: ﴿مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وِزْرًا﴾ ۱۰۰ خَلِيدِينَ فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ حِمْلًا ﴿۱۰۱﴾ واتە: ھەر تىيدا دەمىننەوہ ئاي پۇژى قيامەت بۇ ئەوانە چەند بارىكى نالە بارو گرانە، ھەرگىز لەناو ئاگر نايەنە دەرەوہ و پزگار بوونيان بۇ نىو ژيانىكى زۆر خراپيان ھەيە.

﴿يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا﴾ ۱۰۲ يَتَخَفَتُونَ يَتَنَّهُمْ إِنْ لَيْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿۱۰۳﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَيْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿۱۰۴﴾

فووکردن بە کەلەشاخدا و ھاتنى پۇژى قيامەت

خۋاي گەورە دەفەرموۋىت: ﴿يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا﴾ ۱۰۲ واتە: لەو پۇژەدا کە فوو بە کەلەشاخدا دەرکىت، لەو پۇژەدا تاوانباران کۆدەكرىنەوہ، کوپىرن و شىن ھەلگەپاون، لە فەرموودەى صەحىدا ھاتوہ کە پىغەمبەرى خدا (ﷺ) پرسىارى لىکرا لە بارەى صورەوہ فەرموۋى: (کەلەشاخىکە فوۋى پيا دەرکىت).^۱ وە لە فەرموودەکەى کەلەشاخدا (الصور) ھاتوہ، ئەبوھورەيرە پىوايەتى کردوہ، کەلەشاخىكى گەورەيە، بازنەيەكى (ئەلقەيەكى) بە ئەندازەى ئاسمانەکان و زەمىنە، ئىسرافىل (سەلامى خۋاي لى بىت) فوۋى پيا دەرکات،^۲ وە لە فەرموودەيەكى تردا ھاتوہ: (چۆن خۆشى پابوۋىم خاوەنى کەلەشاخەکە، کەلەشاخەکەى بە دەمەوہ گرتوہ و سەرى دانەواندوہ و چاوەپوانە کە ئىزنى پى بدريت) وتيان: ئەى پىغەمبەرى خدا (ﷺ) چى بلىين؟ فەرموۋى: بلىين: خوامان بەسە و چاکترىن پشت و پەنايە، پشتمان ھەر بە خودايە).^۳ ﴿وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا﴾ ۱۰۲ ئەلەين: يانى: چاويان شىن ھەلگەپاوە لە ترسى ئەو ناپەرەحتىيەى تىي کەوتوون، ﴿يَتَخَفَتُونَ يَتَنَّهُمْ﴾ ۱۰۳ ئىبنو عەبباس دەلەيت: لە بەينى خوياندا قسە دەرکەن،^۴ واتە: بە يەكتريان دەلەين: ﴿إِنْ لَيْتُمْ إِلَّا عَشْرًا﴾ ۱۰۳ واتە: دە پۇژ نەبىت نەماونەتەوہ لە ژيانى دنيادا، خۋاي گەورە دەفەرموۋىت: ﴿نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ﴾ ۱۰۴ واتە: ئەوہى ئەوان قسەى لى دەرکەن ئىمە باشتەر لىي ئاگادارىن، ﴿إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً﴾ ۱۰۵ واتە: لە ھەمويان ژيرتر ئەلى: ﴿إِنْ لَيْتُمْ إِلَّا يَوْمًا﴾ ۱۰۶ واتە: پۇژىک نەبىت

^۱ تحفة الأحوزي (۱۱۶/۹).

^۲ الطبراني في الطوال (۳۶).

^۳ تحفة الأحوزي (۱۱۷/۹)، فەرموودەيەكى ھەسەنە.

^۴ الطبري (۲۷۱/۱۸).

نه ماونه ته وه له ژيانی دنيادا، له بهر كورتی ژيانی دنيا له چاو پوڅی قیامه تدا له لایان، چونكه دنيا همووی به دووباره بوونه وهی كاته كان و هاتنی شهوو پوڅ به دواي يه كدا وهك يهك پوڅ وايه، بویه خوانه ناسان ماوهی ژيانی دنيا زور به كه م دهزانن له چاو پوڅی قیامه تدا، مه به ستیان نه وه بووه كه نه و قسهی خویان بكه نه به لگه بؤ كه می و كورتی ژيانی دنيا، بویه خواي گه وره فهرموویه تی: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ﴾^۱ واته: پوڅی كه قیامت دیت، تاوانباران سویند دهخون جگه له سهعاتیک نه ماونه ته وه، وه له نایه تیکی تر دا خواي گه وره ده فهرموویت: ﴿أَوَلَمْ نَعْمَرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرْ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ﴾^۲ واته: نایا نیمه ته مه نی دریژمان به نیوه نه دا به هر كه سیك بیویستایه پهن دی لی وهرگرتایه؟ ترسینه ریشتان بؤ هات، وه ده فهرموویت: ﴿قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾^۳ واته: نه لی: نه گهر بتانزانیايه، كه میك نه بیټ نه ماته وه، زور كه م له دنيادا ده ژيان، نه گهر شاره زا بوونایه گرنگیتان زیاتر به پوڅی دوايی ده دا له جی ژيانی دنيا، به لام ده ستان كرده كرداری خراب و ناشیرین، دنیای دوا كوتاتان هه لېژارد به سر پوڅی دوايی هر نه بپاوه دا.

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا﴾^{۱۰۵} ﴿فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا﴾^{۱۰۶} ﴿لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا﴾

﴿يَوْمَ يَذِرُهَا يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾^{۱۰۸}

ورد بوون و هارپینی کیوه كان و زه مین ده بیته ده شتیکی فراوان

خواي گه وره ده فهرموویت: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ﴾ واته: له باره ی کیوه كانه وه لیټ ده پرسن، نایا پوڅی قیامت ده مینن یان نامینن؟ ﴿فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا﴾ واته: بلی: په روه رنده م هر به هارپین ده یانهاریت، له شوینی خویان لایان ده بات و به پووی زه میندا په رش و بلاویان ده بن، ﴿فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا﴾ واته: ده یكات به فهرشیك، (القاع) واته: ده شتی كاکی به كاکی، (صفصفاً) ته نكیده بؤ مانای پیشوو، و تراویشه: زه ویه کی بی پوهك، مانای یه كه م چاكثره هه رچه نده نه مهیش هه مان مانا ده به خشیت، بویه خواي گه وره فهرموویه تی: ﴿لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا﴾ واته: نه هیچ كه ن و

^۱ الروم (۵۵).

^۲ الفاطر (۳۷).

^۳ المؤمنون (۱۱۴).

كۆسپىكى تىدا دەبىنى، واتە: لە پۆزى قىامەتدا نە شىوو تەپۆلكە و نە بەرزى و نزمى و چىا دەبىنى لەسەر زەمىندا، ئىبنو عەباس و عىكرىمە و موحامىد و حەسەنى بەسرى و زەحاك و قەتادە و زۆرىك لە زانايانى پىشىنەيش ھەر وايان وتووہ.^۱

خەلكى وەدەنگ بانگكەرەكەو دەچن

خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿يَوْمَ يَنْفَعُ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ﴾ واتە: لەو پۆژەدا كە ئەو كارەساتە گران و ناپەختانە دەبىن، بە پەلە وەلامى ئەو بانگدەرە دەدەنەوہ ھەر فەرمانىكىيان پى بكات زۆر زوو بە دەمىوہ دەچن و سەرپىچى لى ناكەن، خۆ ئەگەر لە دنيا دا وايان بكردايە زۆر سوديان لى وەردەگرت، بەلام لە پۆزى قىامەتدا ھىچ سودىكى نىە بۆيان، وەك خوای گەرە لە ئايەتىكى تردا دەفەرموویت: ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا﴾^۲ واتە: پۆزىك كە دىنە لای ئىمە زۆر چاك دەبىن و دەبىسن، وە لە ئايەتىكى تريشدا خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ﴾^۳ واتە: بە پەلە بە دەنگ بانگدەرەكەو دەچن، لىرەدا خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ﴾ واتە: لەبەر خوای پەحمان ھەموو دەنگىك نزم دەبىتەوہ، ئىبنو عەباس دەلىت: ھەموو دەنگىك، بىدەنگ دەبىت.^۴ سەعیدى كوپى جوبەیر دەلىت: لە ئىبنو عەباسەوہ: واتە: تەپەى (دەنگى) پى.^۵ واتە: دەنگى پى نەبىت ھىچ دەنگىك نابىسى، عىكرىمە و موحامىد و زەحاك و پەبىعى كوپى ئەنەس و قەتادە و ئىبنو زەید و كەسانى تريش ھەر وايان وتووہ.^۶ عەلى كوپى ئەبو تەلحە دەلىت لە ئىبنو عەباسەوہ: ﴿فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾ دەنگى ھىواش.^۷ ئەم مانايە لە عىكرىمە و زەحاكىشەوہ پىوايەت كراوہ، سەعیدى كوپى جوبەیر دەلىت: ﴿فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾ قەسەى ھىواش و تەپەى پى، (واتە: چفەچى و تەپەى پى نەبىت ھىچ شتىك نابىى).

^۱ الطبري (۳۷۲/۱۸)، الدر المنثور (۵/۵۹۸/۵۹۹).

^۲ مريم (۳۸).

^۳ القمر (۸).

^۴ الطبري (۳۷۴/۱۸).

^۵ الطبري (۳۷۴/۱۸).

^۶ الطبري (۳۷۵/۱۸).

^۷ الطبري (۳۷۵/۱۸).

﴿يَوْمَئِذٍ لَا نَنْفَعُ الشَّفَعَةُ إِلَّا مَنْ أِذْنُ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا﴾ (۱۸) يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ. عِلْمًا (۱۹) وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا (۲۰) وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا (۲۱)

تکا کردن و پاداشت و مرگرتن

خوای گه ورده ده فہرموویت: ﴿يَوْمَئِذٍ لَا نَنْفَعُ الشَّفَعَةُ إِلَّا مَنْ أِذْنُ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا﴾ واتہ: له و پوژدها (پوژی قیامت) تکاو لالانہوہ سودیکی نیہ بو کہس مہگین خودا نیزنی تکای بدات و قسہ کہیشی بہ سہندبکات. نہم نایہ تہوہک نہو نایہ تہ وایہ کہ خوای گہ ورده ده فہرموویت: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾^۱ واتہ: کئیہ نہو کہسہ ی له و پوژدها بتوانیت تکای له لا بکات مہگر بہ پیپیدانی خوئی. وہ ده فہرموویت: ﴿وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى﴾^۲ واتہ: وہ چہندہا فریشتہ کہ له ناسامانہ کاندہا ہن تکاو شہ فاعہ تیان ہیج سودی نیہ مہگر دوا ی نہوہی کہ خوا مولت بدات بو کہسیک کہ خوئی بیہ ویت و پازی بیت. وہ ده فہرموویت: ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى وَهُمْ مِنْ خَشِيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾^۳ واتہ: وہ (فریشتہ کان) تکا ناکن تہنہا بو نہو کہسہ نہ بیت (خوا) پازی بیت (تکای بو بکن) وہ نہوان (فریشتہ کان) له ترسو ہہیبہ تی خوا زور دہ ترسن. وہ ده فہرموویت: ﴿وَلَا نَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أِذْنُ لَهُ﴾^۴ واتہ: وہ تکا کردن لای خودا سودی نیہ مہگر بو کہسیک نہو (خوا) پیگہ بدات. وہ ده فہرموویت: ﴿يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أِذْنُ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا﴾^۵ واتہ: له پوژیکدا کہ جبریل و فریشتہ بہ پریز دہوہستن کہسیان قسہ ناکن مہگر نہوہ کہ خوا پی بدات و قسہ ی بہ پی و جی بکات. وہ له ہہردو صہ حیجہ کہدا ہاتوہ بہ شیوہی تریش له پیفہ مہبری خودا وہ (ﷺ) کہ مہزنترینی کوپی نادہم و بہ پریزترین دروستکراوی خودایہ، له لای خودای گہ ورده کہ فہرموویہ تی: (دہچم له ژیر (العرش) دا دہ کہوم بہ سوژدہا بو خودا، خودا فیڑی سوپاس و ستایشیکم دہکات کہ نیستا ناتوانم بہو

^۱ البقرة (۲۵۵).

^۲ النجم (۲۶).

^۳ الانبياء (۲۸).

^۴ سبأ (۲۳).

^۵ النبأ (۳۸).

شیوه‌یه سوپاس و ستایشی بکهم، نه‌ونده‌ی خوی مه‌یلی لی بیت وازم لی دینیت، پاشان ده‌فهرموویت: نه‌ی موحه‌مه‌د (ﷺ) سه‌ره‌لپره، بلی، تا لیت بیسریت، تکا بکه لیت قه‌بول ده‌کریت، پاشان سنووریکم بق داده‌نریت، ده‌یاخه‌مه به‌ه‌ه‌شت و پاشان ده‌گه‌پیمه‌وه).^۱ چوار جار پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌مه‌ی باس کرد، وه له فهرمووده‌یه‌کی تریشدا فهرموویه‌تی: (خوای گه‌وره ده‌فهرموویت: له‌ناو ناگر ده‌ری بینه نه‌وه‌ی به نه‌ندازه‌ی ده‌نکه دانه‌ویل‌یه‌ک باوه‌پ له دلیدایه، خه‌لکیکی زور دینه ده‌ره‌وه، پاشان ده‌فهرموویت: ده‌ریان بینه له ناگر نه‌وه‌ی به نه‌ندازه‌ی نیوه‌ی دانه‌ویل‌یه‌ک باوه‌پ له دلیدایه، ده‌ریان بینه له دۆزه‌خ نه‌وانه‌ی به نه‌ندازه‌ی کیچی زه‌په‌یه‌ک باوه‌پ له دلیدایه، ده‌ریان بینه نه‌وانه‌ی که‌متر له زه‌په‌یه‌ک باوه‌پ له دلیدایه).^۲ خوای گه‌وره ده‌فهرموویت: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا﴾ واته: نه‌و ده‌زانیت (واته خوا) چیان به‌سهرعات یان چیان به‌سهردیت، هه‌ر نه‌مانن له باره‌ی نه‌وه‌وه هیچ نازانن، واته: خودا ناگاداری گشت دروستکراوه‌کانیه‌تی، نه‌م نایه‌ته وه‌ک نه‌م نایه‌تانه‌یه که خوای گه‌وره ده‌فهرموویت: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾^۳ واته: وه که‌س ناگای نیه له هیچ شتی‌ک له زانین و زانیاری نه‌و (خوا) مه‌گر به‌وه‌ی که خوی بیه‌ویت. وه ده‌فهرموویت: ﴿وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ﴾ واته: هه‌موو خه‌لکی لاره‌ملی نه‌و خودایه‌ن که هه‌ر نامریت و پایه‌داره، ئیبنو عه‌بباس و که‌سانی تریش وتوویانه: هه‌موو خه‌لکی چاو له‌به‌رو سه‌رنه‌وی و لاره‌ملی نه‌و خودایه‌ن که هه‌ر نامریت و پایه‌داره و هه‌رگیز ناخه‌ویت.^۴ هه‌ر نه‌ویش به هه‌موو کاره‌کاندا ده‌گات و به‌پیره‌یان ده‌بات و ده‌یانپاریزیت، پاک و بی عه‌یبه له هه‌موو که‌م و کورپه‌ک، هه‌موو شتی‌ک نیازی به خواجه و به‌بی نه‌و هیچ شتی‌ک نازیت و پایه‌دار نابیت، ﴿وَقَدْ خَابَ مَن حَمَلَ ظُلْمًا﴾ واته: کیش ناهه‌قی کردوه له پۆژی قیامه‌تدا بی هیوا و ناو‌می‌ده، چونکه خوای گه‌وره له هه‌موو هه‌قی ده‌داته‌وه به خاوه‌نه‌که‌ی و به شیوه‌یه‌ک که هه‌قی به‌رانی بی شاخ به‌سه‌ر به‌رانی شاخداره‌وه ناهیلیت. له‌م فهرمووده‌یه‌دا هاتوه: (خوای گه‌وره ده‌فهرموویت: سویند به گه‌وره‌یی و ده‌سه‌لاتی خۆم، نه‌م‌پۆ (واته: پۆژی قیامه‌ت) ناهه‌قی هیچ ناهه‌قی‌کاری‌ک به لامدا تیپه‌ر نابیت) واته: (تۆله‌ی لی ده‌سیتم) وه له فهرمووده‌یه‌کی تری سه‌حیدا هاتوه که پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ)

^۱ فتح الباری (۲۴۷/۸)، مسلم (۱/۱۸۴).^۲ فتح الباری (۴۸۱/۱۳).^۳ البقرة (۲۵۵).^۴ الطبری (۳۷۸/۳۷۷/۱۸).

ده فہرموویت: (دہ تانترسیئم لہ ستہ مکاری چونکہ ستہ مکردن لہ پوڑی قیامہ تدا تاریکاییہ، ناٹومیڈی و سہ رشپوی نہ وہیہ کہ کہ سیئک بہ موشریکی بگاتہ لای خودا، چونکہ خودای مہ زن دہ فہرموویت:

﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾^۱ واتہ: چونکہ بہ راستی ہاوبہش دانان بؤ خوا ستہ میکی زور

کہ وریہ).^۲ پاشان خوی گہ وریہ دہ فہرموویت: ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا

هَضْمًا﴾ واتہ: ہر کہ سیش ٹاکار چاکہ و خاوەن باوہریشہ ناترسیئت پاداشتہ کہی لی داگیربکریئت یان

کہ متر بیئت وک چون باسی ستہ مکاری کردو ہہرہ شہی لی کردن لیڑہ دا باسو وہ سفی پاریزہ ران و

پاداشتیان دہ کات کہ ہہ قی خویانیان بہ تہواوی و بی کہ موکوپوی و ہر دہ گرن، واتہ: گوناہیان بؤ زیاد

ناکریئت و چاکہ کانیاں گشت بؤ حیساب دہ کریئت، نہ مہ قسہی ٹیبنو عہ باسو ووجاہیدو زہ ححاک و

حہ سہن و قہ تادہ و کہ سانی تریشہ.^۳ (الظلم) یانی: زیادہ ہہ لٹاگریئت، واتہ: تاوان و گوناہی کہ سی تر

ہہ لٹاگریئت، (الهضم) یانی: چاکہ یشی کہ م ناکریئتہ وہ.

﴿وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ۖ فَفَعَّلَى اللَّهُ الْمَلِكُ

الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ ۚ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾^{۱۱۴}

خوی گہ وریہ قورٹانی ناردو وہ، تا خہ لکی بترسن و بیربکہ نہ وہ

خوی گہ وریہ دہ فہرموویت: ﴿وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ

يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا﴾ واتہ: ہر بہ و شیوہ ییش قورٹانیکی عہرہ بیمان ناردہ خوار زور شتی ترسیئنہ رمان تیا

باسکردو وہ، بہ لکو خؤ بیاریزنو بہ خویاندا بچنہ وہ و بیربکہ نہ وہ، خوی گہ وریہ دہ فہرموویت، لہ بہر

نہ وہی کہ پوڑی قیامہ ت ہر دیئت و پرودہ دات و پاداشتی گشت کہ سیئک بہ چاکہ یان بہ خرابہ ہر

دہ دریئتہ وہ قورٹانمان ناردہ خوارہ وہ کہ مژدہ دہرو ترسیئنہ ریئت بؤ مہردم بہ زمانیکی عہرہ بی پوونو

پہوان، کہ ہیچ ناریکی و ناتہ واویہ کی تیدا نیہ، ﴿فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ بہ چہند شیوہ

ہہرہ شہمان تیدا کردو وہ بؤ نہ وہی واز لہ تاوان و خرابہ کاری و داوین پیسی بیچن، ﴿أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ

ذِكْرًا﴾ واتہ: یان تا بیربکہ نہ وہ دہ سبت بدہنہ خواناسی و نہ و شتانہی کہ لہ خودا نزیکیان دہ کاتہ وہ،

﴿فَفَعَّلَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾ واتہ: پایہ بہر زہ نہ و خویہ کہ پاشای راستہ قینہیہ و پاک و بی عہیہ،

﴿فَفَعَّلَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾

^۱ لقمان (۱۳).

^۲ مسلم (۱۹۹۶/۴).

^۳ الطبري (۳۸۰/۳۷۹/۱۸).

به لئینی راسته و هه ره شهی راسته و پاسپاردهی راسته و به هه شت راسته و جه هه نه م راسته و هه ر شتی له لایه ن خوداوه بیته هه مووی راسته و له دادپه روهی خودایه که سزای هیچ که سیك نادات هه تا ناگاداری نه کات و پیغه مبهری بۆ په وانه نه کات، قسه ی هه موو که سیك ده بریته بۆ نه وهی هیچ که سیك برهویانوو نه هیئته وه و گومانی نه مینیت.

خودا فه رمانی داوه به پیغه مبهر (ﷺ) گوئیستی قورئان بیته له کاتی هاتنه خواره ویدا په له نه کات له خویندنه ویدا

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ﴾ واته: تۆیش په له مه که بۆ خویندنه وهی نه م قورئانه، پیش نه وهی ئیمه پیته رابگه یه نین نه م ئایه ته وه که نه م ئایه تانه وایه له سوره تی ﴿لَا أَقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَمَةِ﴾ دایه که خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ ۱۶ ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ ۱۷ ﴿فَإِذَا قَرَأَهُ فَأَنبَحْ تُرَّانَهُ﴾ ۱۸ ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ ۱ واته: زمانت مه جولینه به خویندنه وهی سروش تا په له ی تیا بکهیت، به راستی (وه که به لئیمان داوه) بیگومان له سه ر ئیمه یه کۆکردنه وهی له سنگتداو خویندنه وهی، ئینجا کاتیك که قورئانمان بۆ خویندنه وه (به هوی جویره ئیله وه) تۆش شوین خویندنه وهی نه و بکه وه، له پاشان دئلیا به پوونکردنه وهی له سه ر ئیمه یه. له فه رمووده ی سه حیحا هاتوه له ئیبنو عه بباسه وه که پیغه مبهری خودا (ﷺ) چاره سه ری نه و ناره حه تییه ی له وه حیدا (له قورئاندا) بۆی ده هات، به وه ده کرد که زمانی به قورئان خویندنه وه خه ریک ده کرد) خوای گه وره نه م ئایه ته ی ناردنه خواره وه که ده فه رموویت: ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ ۲ یانی: کاتیك جویره ئیل به نیگاوه ده هاته لای، که جویره ئیل ئایه تیکی ده خویندنه میش له گه لی ده یخویندنه وه نه وه نده ئاره زومه ندی له به رکردنی قورئان بوو، خوای گه وره پئنمایی کرد بۆ شتیك که سوک و ئاسانتر بیته و نه بیته مایه ی ناره حه تی بۆی فه رمووی: ﴿لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ﴾ ۱۶ ﴿إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ﴾ واته: له سنگتدا کۆی ده که ینه وه، پاشان ده یخوینیته وه به سه ر خه لکیدای بی نه وهی هیچت له و قورئانه له بیر بجیته، ﴿فَإِذَا قَرَأَهُ فَأَنبَحْ تُرَّانَهُ﴾ ۱۸ ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ ۲ واته: وه لیژده دا له م ئایه ته دا خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ

۱ القيامة (۱۶-۱۹).

۲ فتح الباري (۳۹/۱).

۳ القيامة (۱۸-۱۹).

يُقَضِّى إِلَيْكَ وَحْيَهُ. واته: په له ت نه بېت بؤ خويندنى نه م قورئانه پيش نه وهى نيمه ناگادارت بکهين،
 واته: بېدهنگ به، کاتیک نه و فرېشته لى بووه وه له خويندنه وهى بؤت، توش له دواى نه وه وه بېخوينه،
 ﴿وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ واته: نهى په روه ردگارم زانياريم زيادبکه، نيينو عويهينه (په حمه‌تى خواى لى
 بېت) ده‌لېت: به رده وام زانيارى پيغه مېر (ﷺ) هر زيادى ده‌کرد، تا نه و کاتهى که خواى گه‌وره
 برديه وه بؤ لای خوى.

﴿وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَلَمْ نُجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾ (۱۱۵) وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ
 فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ ﴿۱۱۶﴾ فَقُلْنَا يَتَّعَدُمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰ
 ﴿۱۱۷﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿۱۱۸﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَىٰ ﴿۱۱۹﴾ فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ
 الشَّيْطَانُ قَالَ يَتَّعَدُمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبُلَىٰ ﴿۱۲۰﴾ فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتَ لهُمَا
 سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ﴿۱۲۱﴾ ثُمَّ أَجْنَبَهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ
 وَهَدَىٰ ﴿۱۲۲﴾

به سه‌رهاتو چيروكى ئادهم و شه‌يتان

خواى گه‌وره ده‌فه‌رموويت: ﴿وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَلَمْ نُجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾ به‌ر له
 نېستايش له‌گه‌ل ئادهم په‌يمانمان به‌ست، که‌چى له‌بېرى چوو، پيى نه‌کرا پيى هه‌لسيت، نيينو نه‌بى
 حاته‌م پړوايه‌تى کردووه له نيينو عه‌باسه‌وه ده‌لېت: بويه نه‌مړو ناوئراوه به (الانسان) له‌به‌ر نه‌وهى
 به‌ليني له‌گه‌ل به‌ستراو له‌يادى چوو،^۱ عه‌لى کوپى نه‌بو ته‌له‌هيش له نيينو عه‌باسه‌وه پړوايه‌تى
 کردووه به‌و شيوه‌يه.^۲ موجهيدو حه‌سه‌نېش ده‌لېن: وازى هيئا.^۳ واته: وازى له به‌لېنه‌که هيئا، پاشان
 خواى گه‌وره ده‌فه‌رموويت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ﴾ واته:
 پاشان به فرېشته‌مان وت: سوژده به‌رن بؤ ئادهم، هه‌موويان سوژده‌يان بؤ برد جگه له شه‌يتان، نه‌و
 سه‌رپېچى له فه‌رمان کرد، خواى گه‌وره باسى پړزو قه‌درى ئادهم ده‌کات که چنده پړزى لى گرتووه و
 پله‌ى به‌رزى داوه‌تى له نيوان زوریک له دروستکراوه‌کانيدا له پيشه‌وه باسى نه‌م پړوداوه له سوره‌تى
 (البقرة) و (الاعراف) و (الحجر) و (الكهف) دا کراوه، له مه‌وبه‌دوايش له سوره‌تى (ص) دا خواى گه‌وره

^۱ الطبري (۳۸۳/۱۸).

^۲ الطبري (۳۸۳/۱۸).

^۳ الطبري (۳۸۳/۱۸).

باسی دروستبوونی ئاده‌م و فرماندانی به فریشته‌کان ده‌کات که سوژده‌ی بۆ به‌رن، وه‌ک پیزو قه‌دریک بۆ ئاده‌م، پاشان دوزمنایه‌تی شه‌یتان بۆ ئاده‌م و نه‌وه‌کانی پوون ده‌کاته‌وه له دیزه‌مانه‌وه، بۆیه ده‌فه‌رموویت: ﴿إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى﴾ واته: هه‌موو فریشته‌کان سوژده‌یان برد بۆ ئاده‌م جگه له شه‌یتان که سوژده‌ی نه‌بردو فیزی کردو خۆی به زال زانی، ﴿فَقُلْنَا يَتَادَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ﴾ واته: وتمان ئاده‌م نه‌مه دوزمنی خۆت و ژنه‌که‌ته، ﴿فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى﴾ واته: له‌م به‌هه‌شته ده‌رتان نه‌کات، به‌دبه‌خت ببن، نه‌که‌ی شه‌یتان هه‌ول بدات له به‌هه‌شت ده‌رت بکات، نه‌وه‌کاته توشی مه‌ینه‌تی و گه‌روگرفت بیت بۆ به وه‌ده‌سته‌پێانی بژیوی، چونکه تو لی‌ره‌دا له ژیانیکی زۆر خوش و به‌خته‌وه‌ری دای به‌بی خۆماندووکردن و په‌نجکێشان، ﴿إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى﴾ واته: لی‌ره بی هه‌رگیز پووتیی و برسیه‌تی توشه‌ت نایه‌ت، بۆیه خوای گه‌وره پووتی داوه‌ته پال برسیه‌تی، چونکه برسیه‌تی شکستی به‌سه‌ر ناوه‌وه‌ی لاشه‌دا دینیت و پوتیش زه‌بوونی دینیت به‌سه‌ر ده‌ره‌وه‌ی لاشه‌دا، ﴿وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَى﴾ واته: نه هه‌رگیز تینوت ده‌بیت و نه خۆریش ده‌تبات، تینویتی و گه‌رمایش نزیکن له یه‌که‌وه، (الظما) واته: گه‌رمای ناوسک، که تینویه‌تی، (الضحی) گه‌رمای ده‌ره‌وه (خۆر)، خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَتَادَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى﴾ واته: شه‌یتان دنه‌ی ئاده‌می دا بۆ خراپه‌و وتی: ئایا ده‌ته‌ویت دره‌ختی نه‌مریت نیشان بده‌م و مال‌و سامانی دوا‌یی نه‌هاتووت پی بلێم، له پێشه‌وه باسکرا که شه‌یتان زۆر هه‌ولی له‌گه‌ل‌دان و له‌خسته‌ی بردن و هه‌لی خه‌له‌تاندن سویندی بۆ خواردن که مه‌به‌ستی مو‌چیا‌ری کردنیانه و هیچ مه‌به‌ستیکی تری نیه، ﴿وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ﴾ واته: وه سویندی بۆ خواردن وتی بی‌گومان من له نامۆزگاران دلسۆزی نی‌وه‌م. له پێشه‌وه باسکرا که خودا په‌یمانی له‌گه‌ل ئاده‌م به‌ست که له هه‌موو میوه‌یه‌ک بخۆن ته‌نها نه‌وه دره‌خته دیاری کراوه نه‌بیت له‌ناو به‌هه‌شتدا، شه‌یتان وازی لی نه‌هێنان هه‌تا له‌وه دره‌خته‌یان خوارد، پێی ده‌وتن نه‌وه دره‌خته دره‌ختی هه‌ر مانه‌وه‌یه، واته: هه‌ر که‌سیک لیی بخوات هه‌ر ده‌مینیته‌وه له‌وه به‌هه‌شته‌دا هه‌رگیز لیی ده‌رناچیت، له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا باسی دره‌ختی هه‌رماوه کراوه نه‌بو داودی ته‌یالیس په‌یویه‌تی کردووه له نه‌بو هه‌ره‌یره‌وه که ده‌گه‌یژێته‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) که فه‌رموویه‌تی: (له‌ناو به‌هه‌شتدا دره‌ختیک هه‌یه، سه‌د سال سوار به ژێر سی‌به‌ریدا ده‌پوات

نایپریت، نه وهش درهختی هه رمانه).^۱ ئیمامی نه حمه دیش پیوایه تی کردووه،^۲ خوای گه وره ده فره رموویت: ﴿فَاَكْلا مِنْهَا فَبَدَّتْ لَهَا سَوْءَ تَهْمَا﴾ واته: هه ردویان (ئاده م و حواء) له بهری داره که یان خوارد، شهرمگه ی خویان بۆ ده رکوت، ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردووه له نوبه ی کوپی که عبه وه ده لیت: پیغه مبه ری خدا (ﷺ) فره رموویه تی: (خوای گه وره ئاده می دروست کرد پیاوئیکی بالابه رز بوو قژی سه ری زۆر بوو، وه ک دارخورمایه کی به رز وابوو، وه ختیك که تامی داره که ی کرد جلوه رگه که ی له به ری داکه نرا (بووه وه)، یه که م شتیك که لییه وه ده رکوت شهرمگه ی (عه وره تی) بوو، کاتیك که شهرمگه ی خویی بینی به په له له ناو به هه شتدا ده گه را، دره ختیك قژی گرت و لئی کرده وه، خوای په حمان بانگی کرد: نه ی ئاده م له من پاده که ی، کاتیك ئاده م فره رمووده که ی خوای بیست، وتی: نه ی په روه ردگارم نه خیر! له تو پانا که م، به لام شهرم ده که م، نه گه ر په شیمان بوومه وه و گه پامه وه، ده مگتیرپته وه بۆ به هه شت؟ فره رموی: به لئ).^۳ وه ک خوای گه وره فره رموویه تی: ﴿فَلَقَّحْ اٰدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَتٍ فَثَابَ عَلَيْهِ﴾^۴ واته: ئاده م له په روه ردگاریه وه چه ند وته یه کی پیگه یشت و ته وه که ی لی وه رگرت، نه م پیوایه ته له نیوان حه سه ن و نوبه یی کوپی که عبدا براوه و لئی نه بیستووه، له به رزکردنه وه که یشتا هه ر قسه هه یه. خوای گه وره ده فره رموویت: ﴿وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ﴾ واته: خه ریک بوون به گه لای به هه شت خویان داپوشن، موجه مید ده لیت: گه لای به هه شتیان له خویان ده گرت وه ک پۆشاک، قه تاده و سودیش هه روایان وتووه.^۵ پاشان خوای گه وره ده فره رموویت: ﴿وَعَصَىٰ اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ۝۱۳۱ ثُمَّ اٰجَبَهُ رَبُّهُ فَثَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ﴾ واته: ئاده م له فره رمانی په روه ردگاری لایداو له پی ده رچوو، پاشان په روه ردگاری نه وی هه لباردو ته وه ی لی قبول کردو پئی نیشاندا، بوخاری پیوایه تی کردووه له نه بو هوره یره وه نه میش له پیغه مبه ره وه (ﷺ) که فره رموویه تی: (موسا گفتوگوی له گه ل ئاده م کرد (سه لامی خویان لی بیت) پیی وت: تو نه و که سه ی خه لکیت له به هه شت وه ده رنا به گونا هت و به دب ه ختت کردن؟ ئاده م وتی: نه ی موسا تو نه و که سه ی خدا هه لئ بژاردوی به وته و په یامه کانی، ئایا تو سه رزه نشتی من ده که ی له سه ر شتیك که خدا له سه ر منی نووسیوه پیش

^۱ مسند الطیالیس (۲۳۲)، فره رمووده یه کی سه حیه.

^۲ أحمد (۴۵۵/۲)، فره رمووده یه کی سه حیه.

^۳ الطبری (۳۵۴/۱۲).

^۴ البقرة (۳۷).

^۵ الطبری (۳۸۸/۱۸).

نه‌وه‌ی که دروستم بکات، یان برپاری داوه له‌سهرم پیش نه‌وه‌ی دروستم بکات؟ پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فرمووی: ئاده‌م سه‌رکه‌وت به‌سه‌ر موسادا).^۱ واته: (به‌لگه‌ی دایه ده‌ستی) ئه‌م فرمووده‌یه چه‌ند ریگایه‌کی تری هه‌یه له هه‌ردوو سه‌حیه‌که‌داو موسنه‌ده‌کانی تریشدا.^۲

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ۝ ۱۲۳ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى ۝ ۱۲۴ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ۝ ۱۲۵﴾ قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِينَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ نُنْسِيْ رَبَّ لِمَ حَشَرْتَنِي ئاده‌م بو سه‌ر زه‌مین و به‌لینی چاکه‌کردن له‌گه‌ل نه‌و که‌سانه‌ی ری راستیان گرتووه‌ته‌به‌رو توله‌سه‌ندنیش له‌وانه‌ی له‌ری لایانده‌وه

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ﴾ واته: خوای گه‌وره فرموویه‌تی: هه‌ردووتان له به‌هه‌شت دابه‌زن و بچه‌ خواری و گشت نه‌وه‌کانتان ده‌بنه‌ دژی یه‌کتری، وه له سوره‌تی (البقرة) دا ده‌فرموویت: ﴿قُلْنَا أَهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا﴾^۳ واته: وتمان: گشتتان له به‌هه‌شت برۆنه‌ خواری، واته: ئاده‌م و حه‌واو شه‌یتان، ﴿بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ﴾ وتی: ئاده‌م و نه‌وه‌کانی و شه‌یتان و نه‌وه‌کانی، پاشان خوای گه‌وره ده‌فرموویت: ﴿فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى﴾ واته: نه‌گه‌ر له منه‌وه پێنموونیتان بو هات، نه‌بوله‌عالیه ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ران و پاسپارده‌کان و پوونکردنه‌وتان بو هات.^۴ ﴿فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ واته: نه‌وسا هه‌ر که‌سیک ریگه‌ی منی گرتبه‌ر ئیتر نه‌ پی هه‌له ده‌کات و نه‌ تووشی به‌دبه‌ختی ده‌بی‌ت، ئیبنو عه‌بباس ده‌لێت: له دنیا پی ون ناکات و له قیامه‌تیشدا به‌دبه‌خت نابیت،^۵ ﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي﴾ واته: هه‌ر که‌سیش پشت له نامۆزگاری من هه‌لکات و بی گوویی فرمانی من بکات و نه‌وه‌ی ناردوومه‌ بو پیغه‌مبه‌ره‌کانم، پێنمای له ریگای تروه‌وه وه‌رگرت، ﴿فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا﴾ ژیا‌نی له ته‌نگانه‌دایه له دنیا‌دا، دلی ئارام ناگرت و له دله‌پاوکه‌ دایه، به‌لکو دله‌نگو نارچه‌ته‌ به‌ هوی نه‌و ریگه‌ لارو چه‌وته‌ی له‌سه‌ریه‌تی، با به‌ پوواله‌ت خوشی رابو‌ی‌ریت و جلوه‌رگی

^۱ فتح الباري (۲۸۸/۸).

^۲ فتح الباري (۵۱۳/۱۱/۵۰۸/۶)، مسلم (۲۰۴۲/۲۰۴۲/۴)، أحمد (۳۱۴/۲۸۷/۲).

^۳ البقرة (۳۸).

^۴ الطبري (۵۴۹/۱).

^۵ الطبري (۳۸۹/۱۸).

جوان له بهر بکات و هرچی بوی بیگات به تاره زوی خوی، له خواردنی چاک و شوینی باش، چونکه دلی له گهل خدا نیه و خاوهن باوهر نیه و له سهر پیی راست ناپوات، هه میسه له گومان و سه رلیشیواوی و دله پراوکیدایه، بهرده وام نه وه حالیه تی، له ژبانی ناخوش و تهنگانه دایه، پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى﴾ واته: له پوژی قیامه تدا به کویری حه شری ده کهین، موجهیدو نه بو سالح و سودی ده لئین: هیچ بیانوو به لگه یه کی به دهسته وه نیه،^۱ عیکریمه ده لئیت: هه موو شتیکی لی ون ده کریت کویره له ناستی جگه له جه هه نه م، وهك خوی گه وره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ﴾^۲ واته: وه له پوژی دواایدا حه شریان ده کهین به سهر پوو ده م و چاویاندا که کویرو لال و که پن شوینی نیشته جییان دوزه خه. بویه نه لی: ﴿قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا﴾ واته: نه ی پهره رنده ی من، بوچی منت به کویری حه شر کردو زیندوو کرده وه؟ خو من نه وسا چاوم ساغ بوو له دنیا دا، ﴿قَالَ﴾ خوی گه وره یش ده فهرموویت: ﴿كَذَلِكَ أَنتَكَ مَا يَتَنَّا فَنَسِينَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى﴾ واته: هه روهك تو نیشانه کانی نیمهت بو هات و له بیر خوت برده وه، نه مپو نیمهش تو له بیرده بهینه وه، واته: کاتیك که تو پشتت هه لکرد له نیشانه کانی خودا وهك که سیك که هه ر له بیرت نه بوویت پاش نه وه ی که ناگادار کرای، نیمهش هه ر به و شیویه مامه لهت له گهل ده کهین، خوی گه وره له نایه تیکی ترده ده فهرموویت: ﴿فَالْيَوْمَ نَنْسَهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا﴾^۳ واته: بویه نه مپو نه وان له بیر خو مان ده بهینه وه هه رچو نیک نه وان دیداری نه م پوژده یان له بیر ی خو یان برده بووه. چونکه نه و پاداشته له شیویه نه و ناکاره یه، به لام له بیرچوونه وه ی وتی قورئان، تیگه یشتن له مانا کانی و هه لسان به فهرمانه کانی به ری نه م هه رپه شه یه ناکه وی لی رده دا، هه رچه نده به شیوازی تر هه رپه شه کراوه.

﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى﴾ (۱۲۷)

سزای سه خت بو نه وان هه ی له نه ندازه دهرده چن

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ﴾ واته: هه ر به و شیویه پاداشتی نه و که سانه ده دهینه وه که له نه ندازه ی خو یان لایاندا وه و بپوایان به نیشانه کانی خودا نه بووه له دنیا و له پوژی قیامه تدا، وهك خوی گه وره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿لَهُمْ عَذَابٌ فِي

^۱ الطبری (۳۹۵/۳۹۴/۱۸).

^۲ الاسراء (۹۷).

^۳ الاعراف (۵۱).

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ^۱ واته: هه تا له سه ر دنیا ده ژین هه ر تووشی سزا ده بن، دیاره سزای دواپوژیش گرانتره و کهس ناتوانیت له خوا بیانپاریزیت، (واته له سزای خودا لایان بدات) بویه لیږده دا خوی گوره ده فهرموویت: ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى﴾ دیاره سزای دواپوژیش توندترو به رده و امتره، هه ر تییدا ده میننه وه بویه پیغه مبه ری خودا (ﷺ) به و دوو که سه ی که نه فرین له یه کتری ده کهن (المتلاعنین) ده فهرموویت: (بیگومان جه زده به ی دنیا له جه زده به ی دواپوژ سوکتره).^۲

﴿أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْجِدِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى﴾ (۱۲۸) وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى (۱۲۹) فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ (۱۳۰)

زور که لان له ناوچوون جیی په ندو تیږامانن

خوی گوره ده فهرموویت: ﴿أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ﴾ واته: ناخو ئه وانه ی که بره یان نیه به و په یامه ی که تو بوت هیټاون نه ی موحه ممد (ﷺ) نازانن ﴿كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْجِدِهِمْ﴾ هه ر له و شوینه ی ئه وان پیا دین و ده چن، چند به رهمان له ناویرد له پیش ئه وان، که بره یان نه بوو به پیغه مبه ره کانیان، قرمان تیخستن و له په گو پیشه دهرمانه یتان هیچ ناویشانیکیان نه ما، جگه له و که لاهه پووخواوانه ی له بهر چاویانه و بویان ماوه ته وه و پییدا ده پوون و تییدا ده ژین، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى﴾ واته: نا له مه دا زور نیشانه هیه بو ئه وانه ی به ناوه زو ژیرن. وه ک خوی گوره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾^۳ واته: ده ی نایا ئه وانه به زه ویدا نه که پاون تا دلیان هه بیت بیر ی پی بکه نه وه (له و ویران بوونه) یا گوئیان هه بیت گوئی پی بگرن (بو پاستی) له پاستیدا چاوه کان کویر نابن به لکو نه و دلانه کویر ده بن که له سینه کاندان. وه له سوره تی (الیف، لام، میم) ی سوژده دا فهرموویه تی: ﴿أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ

^۱ الرعد (۳۴).

^۲ مسلم (۱۱۳۱/۲).

^۳ الحج (۴۶).

يَمْسُونَ فِي مَسْكِنِهِمْ^١ واتە: چەندىن لە و گەلانى كە لە ناو ماله كانياندا هاتوچۇيان دە كرد هەموومان قەر نە كردن لە پيش ئەوانەدا، ئايا راستيان بۆ ئەوان دەر نە خست؟ پاشان خواى گەرە دە فەر مووئيت: ﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى﴾ واتە: ئەگەر بە ئېنىك لە پيشەو لە پەرەدگار تەو نە درايە و كاتىكىش ديارى نە كرايە كە هېچ كەسيك جەزە بە نادرئيت مەگىن دواى مېنانەو لە بەلگە و نيشانە بۆى ئەو لە پەرەسزايان بۆ دە هات.

فەرماندان بە خۇراگرى و بە جيهينانى پېنج نويزەكە

خواى گەرە دلخوشى پېغەمبەرە كەى (ﷺ) دە داتەو و دە فەر مووئيت: ﴿فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ﴾ واتە: خۇراگر بە لە سەر هەرچى ئەوانە ئەيلىن و بېوات پى ناكەن، ﴿وَسَيَحْمَدُ رَبُّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا﴾ واتە: لە بەيانى و پيش خۆرەلات و (لە عەسردا) لە پيش خۆرناوادا هەر پەسەنى خوا بدە و وەك لە هەردوو صەحيحە كەدا هاتوو لە جەريرى كوپى عەبدولاي بە جەليەو (پەزاي خواى لى بيت) دە لئيت: لە خزمەت پېغەمبەرى خودا (ﷺ) دانىشتبووين لە شەوى چوار دەدا سەيرى مانگى كرد فەر مووئيت: (ئێو خواى خۆتان دە بينن، لە بينيندا هېچ پالە پەستو و شان شانينى يەكترى نادەن، وەك چۆن ئەم مانگە دە بينن و دە بينن، واتە ئەگەر دە توانن هېچ شتىك بە سەرتاندا سەرنە كەوئيت لە سەر نويزىك لە پيش پۆه لاتەند و نويزى پيش پۆرناوادا (واتە: نويزى بەيانى و عەس) بكەن، (واتە با هېچ شتىك نە بېتە پېگرتان (پاشان ئەم ئايە تەى خوئند).^٢ ئىمامى ئەحمەد پىوايەتى كردوو لە عەمارى كوپى پۆه يەو دە لئيت: بېستم لە پېغەمبەرى خودا (ﷺ) دە فەر مووئيت: (هەر كەسى لە پيش پۆرەلات و پۆرناوادا نويز بكات واتە: نويزى بەيانى و عەس بكات، ئەو كەسە هەرگىز ناچېتە ئاگر).^٣ موسليميش پىوايەتى كردوو،^٤ خواى گەرە دە فەر مووئيت: ﴿وَمِنْ أَمَّاىَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ﴾ واتە: لە بە شتىك لە كاتە كانى شەودا پەسەندى خوا بدەن و تەسبيحاتى بكەن، هەندى دە لئيت: مەبەست بە (شەو) مە غريب و عيشايە، ﴿وَأَطْرَافَ النَّهَارِ﴾ بە رامبەرە كەيەتى واتە: لە كاتى پۆرئيشدا هەر سەرگەرمى سوپاسى خوا بە، ﴿لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ﴾ بەلكو بە ئاوات بكەى، وەك خواى گەرە لە ئايە تىكى تردا

^١ السجدة (٢٦).

^٢ فتح الباري (٤٠/٢)، مسلم (٣٤٩/١).

^٣ أحمد (١٣٦/٤)، فەر مووده يەكى.

^٤ مسلم (٤٤٠/١).

ده فہرموویت بہ پیغہ مہر (ﷺ): ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ﴾^۱ واتہ: بہ و زوانہ پەرہ ردگار ت
چاکہ ی و ہ مات لہ گہل دہ کات پازی دہ بی، وہ لہ فہرموودہ ی صہ حیحدہ ہاتوہ: (خوای گہ و رہ
دہ فہرموویت نہ ی خہ لکی بہ ہشت! نہ وانیش نہ لئین: بہ لی نہ ی پەرہ ردگار مان بہ لی! خوای گہ و رہ
دہ فہرموویت: نایا پازی بوون؟ دہ لئین: پەرہ ردگار مان چیمانہ کہ پازی نہ بین کہ تو شتیکت بہ نئمہ
داوہ بہ ہیچ کہ سیئک لہ دروستکراوہ کانت نہ داوہ، دہ فہرموویت: من لہ وہ چاکترم داوہ بہ نئوہ، نہ لئین:
چ شتیئک چاکترہ لہ وہ کہ پیت داوین؟ خوای گہ و رہ دہ فہرموویت: لیتان پازی (خوش) دہ بم و دوا ی
نہ مہ ہرگیز لیتان توہرہ نابم).^۲ وہ لہ فہرموودہ ی کی تردا ہاتوہ: (نہ ی خہ لکی بہ ہشت لہ لای
خودا بہ لئینیکتان پیدراوہ دہ یہ ویت بؤتان جیبہ جی بکات، نہ لئین: نہ وہ چیہ: نایا خودا پرووی سپی
نہ کردوین و ترازوہ کانی سہ نگین و قورس نہ کردوین و لہ ناگر لای نہ داوین و نہ یخستووینہ تہ بہ ہشت؟
پہر دہ لادہ بریت و سہیری دہ کەن، سویند بہ خوا ہیچ چاکہ یہ کی پی نہ داوین لہ پروانینی بؤرووی خو ی
چاکتر بیت، نہ و ہیش نہ و زیادہ یہ).^۳

﴿وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ (۱۳۱) وَأَمْرٌ

أَمْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ﴾ (۱۳۲)

گوی مہ دہرہ خوشگوزمرانی دہ ولہ مہ ندہ کان و خوگر بہ لہ سہر خواناسی

خوای گہ و رہ دہ فہرموویت: بہ پیغہ مہر مہد (ﷺ) سہیری دہ ولہ مہ ندہ کان و نہ وانہ ی
وہک نہ وانہ مہ کہ ہر خہریکی پابواردن لہ نازونیعمہ تدا دین و دہ چن، چونکہ نہ و ژیان و خوشیہ
دہ پوات و نامینیت، نئمہ تاقیتان دہ کەینہ وہ بہ و خوشگوزہ رانیہ ی کہ تئیدان، زور کہ میئک لہ
بہ ندہ کانمان شوکرانہ بڑین، وہک دہ فہرموویت: ﴿وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ واتہ: چاوت مہ برہ سہر نہ و شتہ ی کہ داومانہ بہ کومہ لئیک
لہ وانہ، کہ نہ مہ ہر خوشی ژیان دنیایہ و ہر ویستوومانہ تاقیان بکەینہ وہ، بڑیوی پەرہ رندہ ی تو
چاکتر و بہر دہ وامترہ، قہ تادہ دہ لئیت: ﴿أَزْوَاجًا مِنْهُمْ﴾ واتہ: دہ ولہ مہ ندہ کان.^۴ بیگومان نہ وہ ی خودا بہ
توی داوہ لہ وہ ی نہ وان چاکترہ، وہک خوای گہ و رہ لہ نایہ تیئکی تردا فہرموویہ تی: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَاكَ سَبْعًا

(۷۸-۸۸) سورہ

(۶) سورہ

(۷۲/۱) سورہ

(۱۲۲/۱) سورہ

(۸۱/۱) سورہ

^۱ الضحیٰ (۵).

^۲ فتح الباری (۱۱/۴۲۳).

^۳ أحمد (۴/۳۳۲).

^۴ الطبری (۱۷/۱۴۱).

مِنَ الْمَآثِي وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ ۖ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٨٨﴾ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْوَدْعِ ۚ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٨٩﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٠﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩١﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٢﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٣﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٤﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٥﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٦﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٧﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٨﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿٩٩﴾ وَاتَّقِ الْيَوْمَ الَّذِي يَخْرُجُ فِيهِ الرِّجَالُ وَالنَّسَاءُ وَالْحِمْلُ كُلٌّ مَسْجُورٌ ﴿١٠٠﴾

به راستی حوت نایه تی دوباره کراوه مان پی به خشیت هه روه ها قورئانی گه ورده ش، (نه ی موحه ممد) چاوت مه بره نه و نازونیمه تی _ دنیا) که داومانه به کومه لیک له بیباوه پان، نه وانه ی که خودا هه لی گرتووه بۆ پیغه مبه ره که ی (ﷺ) له دواپوژدا، زۆر گه ورده تره له وه ی نه مانه و هه ر باسو وه سف ناکریت، وه ک خوی گه وره له نایه تیکی تردا فهرموویه تی: ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ﴾^۱ واته: سویند به خوا له مه ولا په روه ردگارت نه وه ندهت پی ده به خشیت که پازی بیت. بۆیه خوی گه وره لیژده دا ده فهرموویت: ﴿وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ واته: برژیوی په روه رندهت چاکترو به رده وامتره. وه له فهرمووده ی صه حیجدا هاتووه که عومه ری کوپی خه تاب کاتیک که چوو خزمهت پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له و شوینه دا که که ناری گرتبوو (جیابوو بووه وه) له ژنه کانی کاتیک که شوینی لی خواردبوون، بینن له سه ر پارچه هه سیریک پالکه وتبوو جگه له هه ندی گه لای دار که بۆ ده باغکردن به کار نه هات وچه ند پیسته یه کی هه لواسراویش نه بیت هیچکی تر له و ماله دا نه بوو، چاوه کانی عومه ر فرمیسکیان پیدا هاته خواره وه و دهستی کرد به گریان، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پیی وت: (چی ده تگرینیت نه ی عومه ر؟ وتی: نه ی پیغه مبه ری خودا - (ﷺ) کیسراو قه یسه ر نه وه ژیانیا نه که به سه ری ده به ن، تویش که چاکترینی خه لکی خودای نه وه ژیا نته؟ پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: (نایا تو گومانته هه یه نه ی کوپی خه تاب؟ نه وانه کومه لیکن خوشگوزهرانی ژیا نی دنیا یان بۆ پیش خراوه)^۲. پیغه مبه ری خودا (ﷺ) زاهدترین که س بووه له دنیا دا له گه ل توانای به ده سته ینانیدا، خو نه گه ر وه ده ستیشی بهاتایه ده یبه خشی به ملاو به ولادا به سه ر به نده کانی خودادا، هیچی بۆ به یانی خو ی پاشه که وت نه ده کرد، ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردووه له نه بو سه عیده وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (ترسناکترین شتیک که ده ترسم به سه رتان بیت که خوی گه وره ده رگای خیروبیری دنیا تان لیبکاته وه، وتیان: خیروبیری دنیا (زهرة الدنيا) کامه یه نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ)، فهرمووی: (خیروبیری نه م زه مینه).^۳ قه تاده و سودی ده لئین: (زهرة الحياة) یانی: جوانی و پازاوه یی ژیا نی دنیا.^۴ قه تاده ده لئیت:

^۱ الحجر (۸۷-۸۸).^۲ الضحی (۵).^۳ فتح الباری (۱۳۷/۵).^۴ ابن ابی حاتم (۲۴۴۲/۷)، فهرمووده یه کی سه حیحه.^۵ الطبری (۴۰۴/۱۸).

﴿لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ﴾ تاقیان ده کهینه وه تئیدا.^۱ پاشان خوی گوره ده فهرموویت: ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾ واته: به که سو کاری خوت بیژه نویژ بکن، خۆشت وازی لی مه هینه و خۆراگر به له سه ری، له سزای خودا پزگاریان بکه به نویژکردن وه ک خوی گوره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾^۲ واته: نهی نه وانهی خاوهن باوه پن خوتان و که سو کارتان له و ناگره بیاریژن، ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردووه. له زهیدی کوپی نه سه مه وه له باوکیه وه که ده لیت: من و یه رفهء (یرفا) له لای عومه ری کوپی خه تتاب ده ماینه وه به شهو، کاتیکی خوی مه بوو له شه ودا نویژی تیدا ده کرد، کاتی وا مه بوو هه لئه ده سا، ده مانوت نه مشه و هه لئاسیت بو شه و نویژ وه ک شه وانی ترکه مه ل ده سا، که چی، که خه به ری ده بووه وه هه لئه ده سا، که سو کاره که شی هه لئه ساندو ده یوت: ﴿وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا﴾^۳ واته: فرمان بده به که سو کارت نویژ بکن و خۆشت وازی لی مه هینه و نارامت ببیت له سه ری، ﴿لَا تَسْأَلْكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ﴾ واته: ئیمه بژیویمان له تو ناوی، خۆمان بژیوی به تو ده دهین، که تو نویژت کرد، له شوینیکه وه پۆزیت بو دیت که هر وه بیریشندا نه ماتووه، وه ک خوی گوره له چهند نایه تی ترده فهرموویه تی: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا﴾^۴

﴿وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾^۵ واته: هر که سیك له خودا ترسا خودا ده رووی لی ده کاته وه له شوینیکه وه پۆزی بو ده نئیریت هر به خه یالیشیدا نایه ت، وه ده فهرموویت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾^۶ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطِيعُونِ ﴿۵۷﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾^۷ واته: من بۆیه جنۆکه و مرؤفم دروست کرد که بمپه رستن، من هیچ بژیویم له وان ناوی، نامه وی نه وانه خۆراکم بده نی، هر خوا پۆزی ده نئیریت و خاوه نی هیژیکی توندو بته وه. بۆیه لیژده ده فهرموویت: ﴿لَا تَسْأَلْكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ﴾ تیرمزی و ئیبنو ماجه پیوایه تیان کردووه له نه بوهوره یه وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (خوی گوره ده فهرموویت: نهی به ره ی ئاده م خوت یه کلابکه ره وه بو عیبادت سنگت پر ده که م له ده وله مه ندی و هه ژاریت له سه رلا ده به م، نه گه ر وانه که ی، سنگت پر

^۱ الطبري (۴۰۵/۱۸).^۲ التحريم (۶).^۳ الطبري (۴۰۶/۱۸).^۴ الطلاق (۲-۳).^۵ الذاريات (۵۶-۵۸).

ده کهم له سه رقالي و هه ژاريه که يشت لا نابه م).^۱ وه له زهیدی کۆپی سابه وه دیسان پړوايه ت کراوه ده لیت: بیستم له پیغه مبهري خوداوه (ﷺ) ده یفه رموو: (هه ره که سیك مه بهستی دنیا بی خودا کاروباری په رش و بلاوه پیده کات، (هه ژاری) ش ده خاته نیوچاوانی، له دنیايشدا پۆزی بۆ نایه مه گین نه وهی که بۆی نووسراوه، وه هه ره که سیش پۆزی دوايی مه بهست بیت، خودا کاروباری بۆ کۆده کاته وه، دل ده وله مهندي ده کات، دنیايشی بۆ ده بیت و پړوی تیده کات به ناچاری).^۲ پاشان خوی که وړه ده فهرمویت: ﴿وَالْعَقِبَةُ لِلنَّقْوَى﴾ واته: پاشه پۆزی چاکیش هه ره بۆ پارێزه رانه له دنیا داو له قیامه تیشدا نه و به هه شته یه که ناماده کراوه بۆیان، له م فهرمووده سه حیه دا هاتوه که پیغه مبهري خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (نه مشه و بینیم وه که نه وهی ئیمه له مالی عوقبه ی کۆپی پافیه دا بین، مهندي خورمای ته پریان بۆ هیئانین له خورماکانی (ابن طاب) نه وه م وا لیكدایه وه و مانا کرد که پاشه پۆز هه ره بۆ ئیمه یه له دنیا دا له گه ل سه ره به رزیدا، ئاینه که یشمان پاک و چاکه).^۳

﴿وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةٌ مَّا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ۚ ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِّن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ۚ ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا ۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَن أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ۚ ﴿١٣٥﴾﴾

قورئان خوی به لگه یه که چی بته رستان داوای به لگه ده گه ن

خوی که وړه باسی خوانه ناسه کانی قوره یش ده کات و ده فهرمویت: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ﴾ واته: خوانه ناسان وتیان: نه ی بۆچی به لگه یه کی په روه ردگارمان بۆ ناهینی؟ واته: بۆچی موحه ممه د (ﷺ) نیشانه یه کمان له په روه ردگارته وه بۆ ناهینیت، به لگه بیت له سه ر پاستی نه وهی که ده لیتی من پیغه مبهري خودام؟ خوی که وړه یش ده فهرمویت: ﴿أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةٌ مَّا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ﴾ واته: ئایا به لگه ی ئاشکرایان له قورئان نه هاته لا له پیشه وه که بۆ نه و پیغه مبه ره نه خوینده واره هاته خوار که شاره زای نووسین نه بوو له لای نه هلی کتیبیش نه یخویندبوو، که چی ده نگو باسو به سه رهاتی پیشینه کانی تیدا هاتوه وه که چون له کتیبه سه حیه کانی پیشوودا هاتوه، چونکه نه م قورئانه ئاگاداری مه یه به سه ر گشت کتیبه کاندا، دان به راستیه کانیاندا ده نیت و مه له کانیش که جیی بپوا نین راست ده کاته وه و راسته کانیش پړون ده کاته وه و ده یسه لمینیت، نه م ئایه ته وه که نه و ئایه ته

^۱ تحفة الأحوزي (۱۶۶/۷)، ابن ماجه (۱۳۷۶/۲)، فهرمووده یه کی باشه (جید).

^۲ ابن ماجه (۱۳۷۵/۲)، فهرمووده یه کی باشه (جید).

^۳ مسلم (۱۷۷۹/۴).

وايه له سوره تی (العنكبوت) دا كه ده فہرمویت: ﴿وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾﴾ واتہ: وہ وتیان نہ وہ بؤ چند موعجزہ و بہ لگہ یہ ک دانابہ زیننی بؤ سہری (موحہ مہد) ((ﷺ)) له لایہن پەرودہ دگاریہ وہ بلی (پییان هیئانہ خوارہ وہی) موعجزہ کان تہنہا له لایہن خواوہ یہ و بہ پاستی من تہنہا ترسیئہ ریکی ناشکرام، ئایا بؤ نہ وان بہ س نیه که نیئمہ قورئانمان ناردو تہ خواوہ وہ بؤ سہر تو دہ خوینریتہ وہ بہ سہریاندا بہ پاستی لہم قورئانہ دا بہ زہیی و پہندو ناموژگاری ہہ یہ بؤ باوہ پداران. له ہہردو صہحیہ کہ دا ہاتوہ له پیغہ مہبری خودا وہ (ﷺ) فہرمو یہ تی: (ہیچ پیغہ مہریک نہ بووہ مہ گین چہند نیشانہ یہ کی پیدراوہ، لہ سہر نہ و نیشانانہ خہ لکی برہویان ہیئاوہ، بہ لام نہ وہی بہ من دراوہ نیگایہ کہ (وہ حیہ کہ) خودا منی لی ئاگادار کردوہ، ئاواتہ خوازم له پوژی قیامہ تدا شوینکہ وتوانم زیاتر بیت لہ وان).^۱ لیژہ دا باسی گہ و رترین نیشانہ دہ کات له نیشانہ کان کہ خوی گہ و رہ پیی بہ خشیوہ کہ قورئانی پیروژہ، چونکہ پیغہ مہبری خودا (ﷺ) نہ و ہندہ موعجزہ له ژیر دہ ستیدا پویداوہ کہ له ژمارہ نایہت، و ہ ک له کتیبہ کانی فہرموودہ دا باسکراوہ له شوینی خویدا، پاشان خوی گہ و رہ دہ فہرمویت: ﴿وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا ﴿٥٢﴾﴾ واتہ: نہ گہر نیئمہ پیش نہم قورئانہ نہ وانمان لہ ناوبردایہ دہ یانوت: نہ ی پەرودہ دگاران بؤچی پیغہ مہریکی خوت بؤ نہ ناردوین ہہتا برہوامان پی بہینایہ، ﴿فَتَبَيَّنَ آيَاتُكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نُنْزِلَ وَنُخْرِجَ﴾ واتہ: شوینی بکہ وتینایہ پیش نہ وہی بیچارہ و پریسوا بین، خوی گہ و رہیش خوی ئاگادارہ و دہ یانناسیت بؤیہ پرونی دہ کاتہ وہ کہ نہ و خوانہ ناسانہ درؤ دہ کەن و زور لاسارن برہا ناہینن، بؤیہ دہ فہرمویت: ﴿وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ﴾^۲ واتہ: جا با ہہموو نیشانہ یہ کیان بؤ بیت (برہواناہینن) ہہتا نازاری بہ ژان بہ چاوی خوین دہ بینن، و ہ ک خوی گہ و رہ دہ فہرمویت: ﴿وَهَٰذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٣﴾﴾ اَن تَقُولُوا إِنَّمَا أَنْزَلَ الْكِتَابُ عَلَىٰ طَائِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿٥٤﴾ أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ

^۱ العنكبوت (۵۰-۵۱).^۲ فتح الباري (۸/۶۱۹)، مسلم (۱/۱۳۲).^۳ يونس (۹۷).

اللَّهُ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِقُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِقُونَ^۱ واتہ: ئەم کتیبە پیرۆزە پر لە پیتەمان ناردەخوار ھەموو شویینی ئەو کتیبە بکەون، ھەر لە خودایش بترسن، بەلکو بەزەیی بیتەوہ پیتاندا مەلێن کتیب ھەر بۆ ئەو دوو کۆمەلەی پیش ئیمە ھاتووہ تەخوارەوہ، ئیمە ناگامان لە زانستی ئەوان نەبووہ، یان بلێن: ئەگەر ئیمەیش وەك ئەوان کتیبمان بۆ بەھاتیە، دیارە لەوان زیاتر شارەزا دەبووین، ئەوا ئیستا لە لایەن پەرۆردگارتانەوہ نیشانە یەکی زۆر ئاشکراو شارەزایی و بەزەبیتان بۆ ھاتووہ، ئەمجار دەبیت کی لەو کەسە ستەمکارتر بیت کە بە نیشانەکانی خودا بپروا نەکات و لە فەرمانی لا بدات؟ ئەو کەسانە ی لەم کتیبە خو لادەدەن و بە نیشانەکانی ئیمە باوہر ناکەن زۆدی پی ناچیت بە توندی سزایان دەدەین. وە لە ئایەتیکێ تردا خوا ی گەرە دەفەرموویت: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ إِنِ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لِّيُؤْمِنُوا بِهَا﴾^۲ واتہ: زۆر بەتوندی سویندیان بە خوا دەخوارد، ھەر تاکە نیشانە یەکیان لە خواوہ بۆ بیتەخوار بپروا دینن، پاشان خوا ی گەرە دەفەرموویت: ﴿قُلْ نَهَىٰ مَوْحٍ مَّوَدٍ (صَلَّىٰ) بَلَىٰ بِهِ وَكَسَانَهُ يَبْرَأِيَانِ پِی نەکردی و دزایەتیان کردی و بەردەوامن لەسەر خوانەناسی و لاساری خویان ﴿كُلُّ مُتَرَبِّصٍ﴾ ھەموو چاوہ پوانین ئیمەیش و ئیوہیش ﴿فَتَرَبَّصُوا﴾ سا ئیوہش چاوہ پوان بن، ﴿فَسَتَعْلَمُونَ مَن أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ﴾ بەو زوانە دەزانن کی پئی راستی گرتووہ ﴿وَمَن أَهْتَدَىٰ﴾ کیش شارەزای ھەق و پئی راستە، ئەم ئایە تە وەك ئەو ئایە تانە وایە کە خوا ی گەرە دەفەرموویت: ﴿وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حَيْثُ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَن أَضَلُّ سَبِيلًا﴾^۳ واتہ: دواجار کە ئازار دەبینن دەزانن کی زیاتر لە پێگە ی راست لایداوہ. وە دەفەرموویت: ﴿سَيَعْلَمُونَ غَدًا مِّنَ الْكَذَّابِ الْآثِرِ﴾^۴ واتہ: بەو زوانە دەزانن کی درۆزن و خۆپەسەندە.

^۱ الانعام (۱۵۵-۱۵۷).^۲ الانعام (۱۰۹).^۳ الفرقان (۴۲).^۴ القمر (۲۶).

ته فیسری سورهتی (الانبیاء) سه لای خویان لی بیت

له مه ککه دا هاتووه ته خواره وه

ریزی سورهتی (الانبیاء)

بوخاری پیوایه تی کردوه له عه بدوره حمانی کوپی زهیده وه، نه میش له عه بدولای کوپی مه سعوده وه ده لیت: سوره تی به نو ئیسرائیل و (الکف) و (مریم) و (طه) و (الانبیاء)، نه مانه له سوره ته دیرینه سه ره تا کانن وه نه مانه له دیرزه ماندا بوون^۱.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿أَقْرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ﴾ ① مَا يَأْنِيهِمْ مِّنْ ذِكْرِ مِّنْ رَبِّهِمْ تُحَدِّثُ إِلَّا أَسْمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ② لَّاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسْرَأَ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ③ قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ④ بَلْ قَالُوا أَضْفَتْ أَحْلَمَ بَلْ أَفْتَرَنَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْنِنَا إِنَّا بَشَائِرٌ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ ⑤ مَا ءَامَنَتْ قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرِيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ⑥

قیامه ت زور نزیکه و خه لکی لی بی ناگان

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿أَقْرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ﴾ واته: لیپرسینه وهی خه لکی نزیک بۆته وه به لام نه وان له بی ناگایی و غه فله تدا پشت تیکه رو پوووه پگیپن (له ثاینی خوا)، نه مه ناگادار کردنه وه یه که له لایه ن خواوه له سه ر نزیک هاتنی پۆژی قیامه ت، که چی خه لکی زور لی بی ناگان، واته: کاری بۆ ناکه ن و خویانی بۆ ناماده ناکه ن، نه سائی پیوایه تی کردوه له نه بو سه عیده وه له پیغه مبه ره وه (ﷺ): ﴿فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ﴾ واته: (له دنیا دا)^۲، وه خوای گه وره له نایه تی تر دا فه رموویه تی: ﴿أَنَّى أَمُرُ اللَّهَ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ﴾^۳ واته: نه واهه رمانی خودا به (سزادانیان) هات بۆیه په له مه که ن (له هاتنی)، وه فه رموویه تی: ﴿أَقْرَبَ السَّاعَةِ وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ ① وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ② واته: پۆژی دوا یی نزیک بوویه وه و مانگ له ت بوو، وه

^۱ فتح الباری (۴/۲۸۹).

^۲ النسائی فی الکبری (۶/۴۰۷)، فه رمووده یه کی سه حیجه.

^۳ النحل (۱).

^۴ القمر (۱-۲).

ئەگەر بېباوە پان موعجیزەیک بېینن پششت هەڵدەکەن و دەلێن ئەمە جادوویەکی بەردەوامە (و موحەممەد لیمان دەکات). پاشان خوای گەورە باسی ئەو دەکات کە ئەوان گوی بۆ ئەو نیگایە ناگرن کە خودا ناردوویەتی بۆ پیغەمبەرەکی، ئەم وتارە پوودەکاتە قورەیش و ئەوانە ی وەک قورەیش وان لە خوانە ناسان و دەفەرموویت: ﴿مَا يَأْتِيهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِمْ مُّحَدَّثٍ﴾ واتە: هەر شتیکی تازە بێتە خوارەو لە لایەن خواوە، ﴿إِلَّا أَسْمَعُوهُ وَهُمْ يَلْمِزُونَ﴾ واتە: کاتێک کە گویی لی دەگرن دەیکەنە گالتە و گەپ، وەک ئیبنو عەبباس دەلێت: چیتانە و پرسیار لە ئەهلی کتیب دەکەن لەوێ کە لەبەر دەستاندایە بێگومان ئەوان کتیبەکانیان گۆریوە و دەستکاریان کردووە و لییان زیادکردووە و لیشیان دەرھیناوە، ئەم کتیبە ی ئیو سویند بە خوا تازەترین کتیبە کە دەیخویننەو تەمەنی نەکردووە و کۆن نەبووە، بوخاریش بەم شیوەیە ڕیوایەتی کردووە.^۱ خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿لَا هِيَ قُلُوبُهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ واتە: دلەکانیان بێ ناگایە و زۆر بە نەینی چەیان دەکرد ئەوانە ی سستە میان کردبوو ئەلێن: ﴿هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ واتە: ئایا ئەمەیش بە شەرێک نیە وەک ئیو، مەبەستیان پیغەمبەری خودایە (ﷺ)، بە درۆیان دەزانی کە پیغەمبەر بێت، چونکە مۆفیکە وەک خوێان، چۆن دەبێت ئەو بە تاییەتی لە نێوانیاندا نیگای بۆ بێت، بۆیە وتوویانە: ﴿أَفَتَأْتُونَكَ السِّحَرَ وَأَنْتُمْ تَبْصُرُونَ﴾ واتە: ناخو شوین کە سێک دەکەون، ئیو ش وەک ئەو ببنە جادوگەر، خوای گەورە وەلامیان دەداتەو لەسەر ئەو درۆیە ی هەلیانبەستوووە و دروستیان کردووە دەفەرموویت: ﴿قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ واتە: (پیغەمبەر (ﷺ)) فەرموی: ئەو خوایە ی من هەر قسەیک لە زەوی و ئاسمانەکان بکریت لی ناگادارە، هیچ شاراوێکی لی ون نابێت، هەر ئەو خوایە کە ئەم قورئانە ی ناردووە هەوالی گشت پێشینەکان و پاشینەکانیشی تێدایە، کە هیچ کەسێک ناتوانیێت بە وێنە ی ئەم قورئانە بێنیت غەیری ئەو خوایە ی کە ناگاداری پەنھانیەکانە لە ئاسمانەکان و زەمیندا، ﴿وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ واتە: قسەکانتان باش دەبیستی و دەزانیت چی دەکەن، ئەمە خوای ترساندن و هەپەشەیکە لەوانە.

قسهی خوانه ناسان به رامبه ر پیغه مبه رو (ﷺ) داواکردنی نیشانه و موعجیزه و وه لامدانه وه یان

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿بَلْ قَالُوا أَضْغَتْ أَحْلَمَ بَلْ أَفْتَرَنَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ﴾ واته: نه مه باسو
مه والی سه ریچی و بی دینی و پارایی خوانه ناسانه له باره ی قورئانه وه، سه رسامن لی و سه ریان لی
شیواوه، جاری نه لئن جادووه و جاری نه لئن شیعره و جاری نه لئن قسه یه و هله ستراره و جاری کی
تریش نه لئن ورینه یه و خهونی دروینه یه، وهك خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ
الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾^۱ واته: سه رنج بده چون نه وانه نمونه ی جوراوجورت بو دیننه وه،
سه ره نجام گومر ابون، نیر ناتوانن پیگای راست بدوزنه وه، پاشان نه و خوانه ناسانه وهك خوای گه وره
ده فهرموویت: ﴿فَلْيَأْنِبْنَا بِثَابِتٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ﴾ واته: ده باموعجیزه و نیشانه یه کمان بو بیئی وهك
(نه و موعجزانه ی) پیغه مبه رانی پیشووی پی نیرد رابو، مه به ستیان و شتره که ی پیغه مبه ر سالح و
به لگه کانی موسا و عیسا پیغه مبه ره (سه لامی خویان لی بیت) بویه خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَمَا
مَنْعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾^۲ واته: وه هیچ شتیک به رگری نی می نه کردوه
که نه و موعجزانه بنیرین جگه له وهی که پیشینه کان به درو یان ده زانی. بویه خوای گه وره لی ره دا
فهرموویه تی: ﴿مَاءَ أَمْنٍ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرِيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ﴾ واته: هر نیشانه یه کمان ناردوه بو
شاریک له و شارانه که پیغه مبه ریان بو ره وانه کراوه له سه ر دهستی پیغه مبه ره که یاندا، بره یان پی
نه کردوه و نی می ش له بهر نه وه قرمان تیخستن، ناخو نه وانه یش باوه ر دینن به و نیشانه نه گه ر دوی
نه وانه چاویان پی بکه و تاهیه؟ نه خیر، به لکو: ﴿إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾^۳
وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ^۴ واته: به راستی نه وانه ی ده رچووه و چه سپاوه بویان
برپاری په روه ردگارت بره نا هیئن، (بره نا هیئن) هر چه ند بویان بیت مه مو به لگه و نیشانه یه ک مه تا
ده بینن (به چاوی خویان) سزای سه ختی نازارده ر. نه م خوانه ناسانه زور نیشانه ی دیارو ناشگراو
به لگه ی به میزو پوونیان له سه ر دهستی پیغه مبه ری خوادا (ﷺ) نیشان دراوه که زور دیاترو ناشکراترو
به میزتره زالتربوه، له وهی که بو پیغه مبه ره کانی تر نیشانیان داوه (سه لامی خوا له مه مو یان بیت).

^۱ الاسراء (۴۸).^۲ الاسراء (۵۹).^۳ یونس (۹۶-۹۷).

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ (۷) وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا إِلَّا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿۸﴾ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ﴿۹﴾

پیتفه مبه ران هه موو مروؤ بوون

خوای گه وره وه لامي نه و كه سانه ده داته وه كه بهوا ناكه ن پیتفه مبه ر له مروؤ په وانه بكریت ده فه رموویت: ﴿أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ﴾ نه مانناردوه پیش تو (نه ی موحه مبه د) ((جگه له پیاوانیک كه نیگا و سروشیان بو کردون. واته: هه موو نه و پیتفه مبه رانه ی له پیشه وه هاتوون مروؤ بوون، فریشته یان له ناودا نه بووه. وهك خوای گه وره له نایه تیکی تردا فه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾^۱ واته: وه ئیمه یش تو (پیتفه مبه رمان) نه ناردوه جگه له پیاوانیک كه نیگامان بو ده کردن له خه لکی شاره کان. وه فه رموویت: ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ﴾^۲ واته: بلی من یه كه م پیتفه مبه ر نیم (نیردرابم)، خوای گه وره باسی به سه رماتی گه له پیشووه کان ده کات كه نه وانیش بهوایان نه بووه كه پیتفه مبه ران له مروؤ بن، ده یانوت: ﴿أَبَشِّرْ يَهُدُونََّا﴾^۳ واته: چون ده بیئت ئاده میهك له خویمان پینموونیمان بکات. بویه خوای گه وره لیتره دا فه رموویت: ﴿فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ واته: پرسیار بکه ن زانایانی گه له پیشووه کان وهك جووله كه و گا وره کان و خه لکانی تریش نایا نه و پیتفه مبه رانه ی كه هاتوون بویمان مروؤ بوون یان فریشته؟ نه گه ر ئیوه نازانن. بیگومان مروؤ بوون، نه مه یش له به هره مه زنه کانی خودایه به رامبه ر به نده کانی كه پیتفه مبه ری ناردوه بویمان له خویمان. كه ده توانن نه و په یامه ی بوی هیانن به باشی وه ری بگرن و لیی تیبگه ن، وه ده فه رموویت: ﴿جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ﴾ واته: لاشه یه کی وامان پی نه دان خواردن نه خون، به لکو خواردنیان خواردوه وهك خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي

^۱ یوسف (۱۰۹).^۲ الاحقاف (۹).^۳ التغابن (۶).

الْأَسْوَاقِ^۱ واته: نيمه پيش تو هر کام له پيغه مبه رانمان نارد بيت بيگومان نه وان خوادنيان خواردوه و به بازاردا پويشتون، واته: مروز بون وهك مروزه كاني تر ده يان خواردو ده يان خوارده وه، ده چونه ناو بازاره كان بو كاسپي و بازركاني، نه و كارانه يان هيچ زيان و شووره ييه كي تيدا نيه، وهك موشريكه كان واگومان ده بن و نه لين: ﴿مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا

أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا^۷ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا^۲ واته: نه مه چون پيغه مبه ريكه خواردن ده خوات و به بازاردا ده پوات بوچي فريشته يهك نه نيردراوه ته خواره وه بو لاي بو نه وه ي له كه ليدا ترسيته ر بيت، يان كه نجينه يه كي (له ناسمانه وه) بو فري بدرايه يا باغيكي ببوايه لي بي بخواردايه. خواي كه وره ده فهرموويت: ﴿وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ﴾ واته: تاهه تايه

نه ماونه ته وه له دنيا دا، به لكوزياون و پاشان مردوون، ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾^۲ واته: هيچ مروفتيكمان وا نه مي ناوه له پيش تو وه هر بمينيته و نه مريته، هه ليزارده كانيش له و مروفثانه كه نيگايان بو هاتووه له لاي خواوه فريشته هاتوونه ته لايان نه و شتانه يان فير كردوون كه فهرمانه وايي بي بكن له نيوان خه لكيدا چا كه بكن و دوركه ونه وه له خراپه كاري، ﴿ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ﴾^۲ واته: پاشان نه و به لينا نه ي كه پي دابوون كه سته مكاران له ناويه ريت بو ي جيبه جي كردن، بو يه خواي كه وره فهرموويه تي: ﴿فَأَنجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ﴾^۲ واته: نه وانيش و هر كه سيش ويستمان پزگارمان كردن، ﴿وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ﴾^۲ واته: نه وان هشي كه زياده رپه ويان كردو برويايان به و په يمانانه نه كرد كه پيغه مبه ران بو يان مي نان قرتيخستن.

﴿لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ^{۱۰} وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَبْلِكَ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ^{۱۱} فَلَمَّا أَحْسَسُوا بِأَسْنَانَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ^{۱۲} لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُشْئَلُونَ^{۱۳} قَالُوا يُتَوَلَّنَا إِنْ كُنَّا ظَالِمِينَ^{۱۴} فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ^{۱۵}﴾

ريزي قورئان

^۱ الفرقان (۲۰).^۲ الفرقان (۷-۸).^۳ الانبياء (۳۴).

خوای گه‌وره باسی پیژو قه‌دری قورئان ده‌کات و ناگاداریان ده‌کات که چاک پیژی لی بگرن و به گه‌وره سه‌یری بکه‌ن ده‌فه‌رموویت: ﴿لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ﴾ واته: سویند به خوا ناردوومانه‌ته خواره‌وه کتیبیک بوئیوه که سه‌ربه‌رزی و ناوبانگی ئیوه‌ی تیدایه، ئیبنو عه‌باس ده‌لئت: واته: باسی پیژی ئیوه‌شی تیدایه. ^۱ ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ واته: ده‌ی ئایا بو بیر ناکه‌نه‌وه. واته: تا که‌ی له‌و به‌هره‌یه حالی نابن و به چاک‌ی وه‌ری ناگرن و پیشوایی لی ناکه‌ن، وه‌ک خوای گه‌وره له‌ نایه‌تیکی تردا فه‌رموویت: ﴿وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ﴾ ^۲ واته: وه بیگومان ئه‌م قورئانه هوی ناوداریه بو خوت و گه‌له‌که‌ت له‌ داهاتوشدا پرسیارتان لی ده‌کریت.

چون خودا ناهه‌قیکارانی قرتیخت

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً﴾ واته: چهند شارمان کاول کرد که خه‌لکه‌که‌ی سته‌مکار بوون، ئه‌م وته‌ی ﴿وَكَمْ﴾ ه بو زۆرینه به‌کاردیت. وه‌ک خوای گه‌وره له‌ نایه‌تی تردا ده‌فه‌رموویت: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ﴾ ^۳ واته: وه زۆر (گه‌ل و میله‌ت) مان له‌ناو برد له‌ چه‌رخه‌کانی پاش نوح، وه ده‌فه‌رموویت: ﴿فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِيهَا خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا﴾ ^۴ واته: ئینجا چهنده‌ها شارو دیهاتمان ویران کرد که (خه‌لکه‌که‌ی) سته‌مکار بوون ئه‌و (شارانه دیواری خانووه‌کانی) که وتبوون به‌سه‌ر بانه‌کانی‌اندا، پاشان ده‌فه‌رموویت: ﴿وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ﴾ واته: له‌ دوا‌ی ئه‌وان که‌لانی ترمان له‌ جییان دانا. پاشان ده‌فه‌رموویت: ﴿فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا﴾ واته: گومانیان نه‌ما که سزایان بو دابه‌زیووه و چار نیه، وه‌ک پیغه‌مبه‌ره‌که‌یان به‌لینی پیداون، ﴿إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ﴾ واته: به‌په‌له‌ له‌و شارانه پایان ده‌کردو لئی ده‌رده‌چوون، ﴿لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِنُكُمْ﴾ واته: پامه‌که‌ن و بگه‌پینه‌وه، ئه‌مه‌یان بو سوکایه‌تی پیگردن و که‌م سه‌یرکردنیان پیده‌وتریت، واته: پامه‌که‌ن و بو‌ی ده‌رچن له‌و سزایه‌ی بو‌تان دیت، بگه‌پینه‌وه بو شوینی خوتان بو پابواردن و که‌یفکردن و ئه‌و ژیا‌نه نه‌خوشه‌ی که‌ تیایدا بوون، قه‌تاده

^۱ الطبري (۶۱۱/۲۱).

^۲ الزخرف (۴۴).

^۳ الاسراء (۱۷).

^۴ الحج (۴۵).

دەلالت: بۆ سوکایەتی پیکردنیان پێیان ئەمەیان پێ ئەلین. وە پاشان دەفەرموویت: ﴿لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾^۱ واتە: بەلکو پرسیارتان لی بکریت لەسەر ئەو شوکرانە بژیریە کردووتانە لەسەر ئەو بەهرانە ی خوا پێی بەخشین، پاشان خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿قَالُوا يَوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ واتە: دەلین: ڕەنجەر پۆ خوین ئێمە ستمکار بووین، وەختیک داندەنن بە تاوانەکانیاندا کە هیچ سوودیکی نیە بۆیان، ﴿فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَتُهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ﴾ واتە: بەردەوام ئەم قسە یە دووبارە دەکەنەو و دان بە تاوانەکانیاندا دەنن، هەتا بە تەواوی دەریان دەکەین و دایاندەمرکێنینەو و لە جولەیان دەخەین و سرتەیان لی دەبرین.

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِعَيْنٍ﴾ ١٦ ﴿لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَا تَخَذَهُ مِنْ لَدُنَّا إِنَّ كُنَّا فَعِلِينَ﴾ ١٧ ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمْ الْوَيْلُ مِمَّا نَصِفُونَ﴾ ١٨ ﴿وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ ١٩ ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْترُونَ﴾ ٢٠ ﴿

و مەبەینانی بوونە و مەبە داد و کارزانی خودا خۆی

خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِعَيْنٍ﴾ واتە: ئێمە دروستمان نەکردوو ئاسمانەکان و زەوی و ئەوێ لە نێوانیاندا یە بە گالتە و بێ ھودە. خوای گەرە باسی ئەو دەکات کە لە ئاسمانەکان و زەمین و ئەوێشی لە ناویاندا یە بە ھەق و راستی و دادوەری دروست کردوو. ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾^۱ واتە: تا سزای ئەوانە بدات کە خراپەیان کردوو بە پێی کردەو و کانیان و پاداشتی ئەوانەش بداتەو کە چاکەیان کردوو بە چاکەتر (لەوێ کردویانە)، ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَطْلًا﴾^۲ ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ واتە: ئێمە ئاسمان و زەوی و ئەوێ لە نێوانیاندا یە بە بێ ھودە دروستمان نەکردوو ئەو گومانێ ئەو کەسانە یە کە بێ باوەرپوون سا ھاوار بۆ ئەوانە ی کە بیباوەرپوون لە ئاگری دۆزەخ. وە دەفەرموویت: ﴿لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَا تَخَذَهُ مِنْ لَدُنَّا﴾ واتە: ئەگەر بمانویستایە سەرقالی بۆ خۆمان ھەلبژیرین (وەک ھاوسەر و مندال) لە لایەن خۆمانەو ھەلماندەبژارد. ئێینو ئەبێ نەجیج دەلالت لە موچاھیدەو

^۱ النجم (۳۱).

^۲ ص (۲۷).

﴿لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهَوْاً لَأَتَّخِذَنَّهُ مِنْ لَدُنَّا﴾ واته: نه گەر بمانویستایه گه مه و گالتیه بکهین هه ره له لای
خۆمانه وه ده مانکرد، نه به هه شت و نه جه هه نه می شمان دروست نه ده کرد و که سی شمان نه ده مراند و
زیند وومان نه ده کرده وه و لی شمان نه ده پرسیه وه.^۱ قه تاده و سودی و ئیبراهیمی نه خه عی و موغیره ی
کوپى می قسه م ده لئین: ﴿إِنْ كُنَّا فَعَلِينَ﴾ واته: (ما کنا فاعلین) واته: نه گەر بمانویستایه ده مانکرد،
به لام نه مانکرد.^۲ مواهید ده لئیت: هه ر شتیک له قورئاندا به (إن) بیئت، نه وه بۆنکولیکردنه له وشته.^۳
خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ﴾ واته: راستی پوون ده کهینه وه و پرپووی
له ناو ده چیت. بۆیه فه رموویه تی: ﴿فَيَذْمُوهُمْ فَاذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾ واته: به هویه وه (به تال) می شکی
ده پزی و تیکده شکیت ئینجا ده سته جی به تال ده فه وتیت و له ناو ده چیت. واته ده پروات و نامینیت و
ده تویتیه وه. ﴿وَلَكُمْ الْوَيْلُ﴾ واته: هاوارو واوه یلا بۆ نه و که سانه ی ده لئین خودا کوپی هیه، ﴿مِمَّا
نُصِفُونَ﴾ واته: نه و درویه هه لده به ستن و ده یلئین، پاشان خوای گه وره باسی به ندایه تی فریشته کان
ده کات بۆ خۆی که چون به شه وو به پۆژ به رده وام له عیباد ده تدان.

هه موو شتیک مو لکی خودایه و به نده ی نه وه

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ﴾ واته: نه وه ی له
ئاسمانه کان و زه مینه و فریشته کانیش هه موو ته نها بۆ خودایه ﴿لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ﴾ واته: خو
به زل نازانن له په رستنی خودادا، وه ک خوای گه وره له ئایه تیکی ترده فه رموویه تی: ﴿لَنْ يَسْتَنْكِفَ
الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ
فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعاً﴾^۴ واته: هه رگیز مه سیح لاری نیه و ناپازی نیه له وه ی به نده ی خوا بیئت هه روه ها
فریشته نزیکه کانیش و هه ر که س به به ندایه تی خوا پازی نه بیئت و خۆی به گه وره دابنیت نه وه له
داهاتودا هه موویان کۆده کاته وه لای خۆی. وه ده فه رموویت: ﴿وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ﴾ واته: ماندوو نابن و
ته مه لی ناکه ن، پاشان ده فه رموویت: ﴿يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ واته: شه وو پۆژ

^۱ الطبري (۴۲۰/۱۸).

^۲ الطبري (۶۱۱/۲۱).

^۳ الدر المنثور (۶۲۰/۵).

^۴ النساء (۱۷۲).

ته سبیحات و ستایشی ده‌کن ماندوو نابن و سارد نابنه‌وه. واته: به‌رده‌وام هه‌میشه له کارکرداندان و به دلسوزیه‌وه گوپرایه‌لی فرمانه‌کانی خودان و به چاکی به‌جیی دینن، وه‌ک خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^۱ واته: خودا چون فرمانیان پی‌بدات، له فرمانی ده‌رناچن و هه‌رچیان پی‌بسپیریت به‌جیی دینن.

﴿أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ﴾^(۲۱) لَوْ كَانَ فِيهِمَا إِلَهٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ

عَمَّا يَصِفُونَ ﴿۲۲﴾ لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿۲۳﴾

وه‌لامدانه‌وه له‌سه‌ر نه‌وه خوا دروژنانه‌ی بقیه‌رستان ده‌یانپه‌رستان

خوای گه‌وره پازی نیه هیج که‌سیک جگه له‌و خودا که‌لیکی تر بکاته خودای خوی بیانپه‌رستیت: ﴿أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ﴾ واته: ئایا نه‌وه خودایانه‌ مردوو زیندوو ده‌که‌نه‌وه له زه‌وی ده‌ریانده‌هیننه‌ ده‌ره‌وه، واته: نه‌وانه هیج شتیکی وا ناتوانن بکه‌ن که‌واته چون کردوویانن به شیریکی خواو له‌گه‌ل خوادا ده‌یانپه‌رستن؟ پاشان خوای گه‌وره باسی نه‌وه ده‌کات نه‌گه‌ر جگه له‌خودا، خودایه‌کی تر هه‌بیّت، ئاسمانه‌کان و زه‌مین تیک ده‌جیّت و نامینیّت، وه‌ک ده‌فه‌رموویت: ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا إِلَهٌ إِلَّا اللَّهُ﴾ واته: نه‌گه‌ر له‌ ئاسمانه‌کان و زه‌میندا جگه له‌خودا، خودایه‌کی تر بوایه، ﴿لَفَسَدَتَا﴾ واته: بیگومان هه‌ردوویان تیکده‌چوون. وه‌ک نه‌م ئایه‌ته که‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَّهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَمَّا لَبَّاهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ﴾^۲ واته: خودا هیج پۆله‌یه‌کی بۆ خوی بریار نه‌داوه هیج په‌رستراویکی تری له‌گه‌لدا نه‌بووه (نه‌گه‌ر په‌رستراوی تری له‌گه‌ل بوایه) نه‌وه کاته هه‌ر په‌رستراویک چی دروست کردووه (بۆ خوی) ده‌یبردو هه‌ندیکیان زال ده‌بوون به‌سه‌ر هه‌ندیکی تریاندا خوا پاک و بیگه‌رده له‌وه‌ی نه‌وان ده‌یلین. وه‌ لیره‌یشدا ده‌فه‌رموویت: ﴿فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ واته: خوای گه‌وره زۆر پاک و بی‌عیه له‌و قسانه‌ نه‌وانه هه‌لی ده‌به‌ستن و نه‌لین: خودا کوپو شیریکی هه‌یه. پاشان ده‌فه‌رموویت: ﴿لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾ واته: نه‌وه کاربه‌ده‌ستیکی وایه هیج که‌سیک ناتوانیّت ده‌ست وه‌کاری بدات و خوی تی هه‌لقورتینیّت، وه‌ هیج که‌س ناتوانیّت له‌مپه‌ر بیّت له‌ پئیدا له‌به‌ر مه‌زنی و

^۱ التحريم (۶).

^۲ المؤمنون (۹۱).

بيباكى و زانيارى و كارزاني و دادپه روهى و به سؤزى خودا، ﴿وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾ واته: هر خودايه ده پرسيته وه له دروستكراوه كانى له وهى كه ده يكن، وهك له نايه تيكي تر دا فه رمويه تى: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ ۹۲ ﴿عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ۱ واته: جا سويند به په روه ردگارت پرسىار له هه مويان ده كه ين، له وهى كه ده يانكرد (له دنيا دا)، نهم نايه ته وهك نه و نايه ته وايه كه خواى گه وړه ده فه رمويه تى: ﴿وَهُوَ يُحْيِي وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ﴾ ۲ واته: وه په ناي (هه موو لايهك) ده دات و كه س له و په نا نادرىت.

﴿أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَذَا ذِكْرٌ مِنْ مَعِيَ وَذِكْرٌ مِنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ ۲۴ ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ ۲۵
 خواى گه وړه ده فه رمويه تى: ﴿أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً قُلْ﴾ واته: نايه نه وانه جگه له خوا چهنده خودايه كي تريان بو خويان داناوه؟ نهى موحه معه (ﷺ) پييان بلى: ﴿هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ﴾ واته: به لگى خوتان بينن له سر نه و قسه يه ده يكن. ﴿هَذَا ذِكْرٌ مِنْ مَعِيَ﴾ واته: نهم قورنانه هاتوه بو نه وانهى له كه ل منن، ﴿وَذِكْرٌ مِنْ قَبْلِي﴾ واته: وه قسه ي نه و (په يامانه يه) له پيش منه وه هاتوون. واته: كتيب به پيشووه كانيش به پيچه وانهى نه و قسانه ن كه نيوه نيزنى و وا ده زانن، ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ واته: نهى خوانه ناسان نيوه راستى نازانن و پشتى تيده كهن و خوتانى لى ده بويين، هه موو كتيبىك كه هاتووه ته خواره وه بو هر پيغه مره يك كه په وانه كراوه تيايدا هاتوه كه غه يري خودا هيچ خودايه تى تر نيه، بويه خواى گه وړه ده فه رمويه تى: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ واته: وه نيمه نه مانناردووه پيش تو هيچ پيغه مبريك مه گهر نيگامان بو ناردووه (به وهى كه) بيگومان جگه له من هيچ په رستراويك نيه كه واته ته نها من بپه رستن. وهك خواى گه وړه له نايه تى تر دا فه رمويه تى: ﴿وَسَلِّ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجْمَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَنِ ءَالِهَةً يُعْبَدُونَ﴾ ۲ واته: تو پرسىار بكه له و پيغه مبه رانهى پيش تو ناردومانن نايه بيجه له

۱ الحجر (۹۲-۹۳).

۲ المؤمنون (۸۸).

۳ الزخرف (۴۵).

خوای میهره بان بریارمان داوه په رستراویک بپه رستریټ، وه فهرموویه تی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾^۱ واته: هه موو پیغه مبه ریك كه خودای گه وړه په وانه ی کردووه بانگی خه لکی کردووه بؤ عیباده تی خودا به ته نهاو داوای کردووه لیان شهریکی بؤ دانه نین، سروشتی مړوؤ خوی شایه ته له سر نه وه، موشریکه کان هیچ به لگه یه کیان به دهسته وه نیه، به لگه کانیاں به تالو پوپوچه لای په ووه ردگاریان، خوای گه وړه لیان توو په یه و جه زده به ی زور توندیش ده درین.

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٣٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾﴾
وه لامدانه وهی نه و که سانه ی وا دمرانن که فریشته کان کیژی خودان و باسی کاره کانیاں پله یان

خوای گه وړه ده فهرموویټ: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا﴾ واته: (وه بیباوه پان) وتیان خوای میهره بان مندالی بؤ خوی بریارداوه (که فریشته کانن)، خوای گه وړه وه لامی نه و که سانه ده داته وه که نه لین خودا مندالی هیه و نه و مندالش له فریشته کان، وهك هه ندیک له عه ره به کان وایانده زانی که: فریشته کان کیژی خودان، خوای گه وړه وه لامی دانه وه و فهرمووی: ﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ﴾ واته: نه و فریشته نه بهنده ی پیزلیگیراون له لای خوداو پله وپایه و شوینی به پیزیان بؤ دانراوه، نه و انیش به زوری بی وچان به گفتارو به کردار هه ر خه ریکی خواپه رستین، ﴿لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ﴾ واته: له قسه ی خوا پیش ناکه ونو له هیچ شتی کداو نه و فهرمانانه ی دهیدات به سه ریاندا هه رگیز سه ریچی لی ناکه ن، به لکو زور به په له جیبه جیی ده که ن، ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ واته: خوا ناگاداره به نه وهی که دنیا له بهر دهستیاندایه و به نه وهی له پوژی دوایدا بویان ناماده کراوه. واته: ناگاداره به وهی کردوویانه و نیستاش ده یکه ن، چونکه زانیاری خودا ده وری داوون و هیچ شتیکی شاراو هی لی ون نابیت، ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ﴾ واته: هه ر که سیك نه و رازی نه بیت ناتوانن تکای بؤ بکه ن، نه م نایه ته وهك نه و نایه تانه وایه که ده فهرموویټ: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ

إِلَّا بِإِذْنِهِ ۝^۱ واتە: كىيە ئەو كەسەى لەو پۇژدەدا بتوانىت تەكەى لە لا بىكات مەگەر بە پىيىدانى خۆى. وه دهفه رموويت: ۝وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ ۝^۲ واتە: وه تەكەردن لاى خوا سوودى نيه مەگەر بۆ كەسەىك ئەو (خوا) پىگە بدات، ئايەت لەم بارە وه ئىجگار زۆره. ۝وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ۝ واتە: فرىشته كان لە ترسى خوا دە لە رزن. پاشان خواى گەوره دهفه رموويت: ۝وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِّنْ دُونِهِ ۝ واتە: هەر كەسەىك بىزىت من خودايە كم غەيرى خودا، واتە: لە گەل خوادا، ۝فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ۝ واتە: هەر كەسەىك وا بىزىت و ئەو قەسەيه بىكات، سزای ئەو كەسە جەهەنمە، تۆلەيش لە ناھەقىكار دەسەينىن بەو شىوہيه. ئەمە خۆى مەرجە (شەرتە)، مەرجيش پىويست ناكات پووبدات، وهك ئەم ئايەتە كە خواى گەوره دهفه رموويت: ۝قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَالَمِينَ ۝^۳ واتە: ئەگەر خودا فەرزەندەى بىت، من يەكەمىن كەسەىكم كە دەپە رستم، ئەمە مەرجە و مەركىز پوونادات، وه دهفه رموويت: ۝لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ ۝^۴ واتە: ئىمە بە تۆمان پاكە ياندووه ئەى موھەممەد - (ﷺ) ئەگەر شەرىك بۆ خودا دابىنن بىگومان بە كارەكەت لى پوچەل دەبىت، ئەم مەرجەيش مەركىز نايەتەدى.

۝أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۝^{۲۰} أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ۝^{۲۱} وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۝^{۲۲} وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ۝^{۲۳} وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۝^{۲۴} كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ۝^{۲۵}

نیشانەكانى خودا لە ئاسمان و زەوى و شەوو پۇژدا

خواى گەوره دهفه رموويت: ۝أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ۝ واتە: ئایا ئەوانەى بىباوه پوون نە ياندی و نە يانزانىوه كە ئاسمانەكان و زەوى مەردووكیان پىكە وه لكابوون و يەك پارچە بوون ئىنجا لە يەكترمان جیاكردنە وه

^۱ البقرة (۲۵۵).

^۲ سبأ (۲۳).

^۳ الزخرف (۸۱).

^۴ الزمر (۶۵).

فەراھە مەمان مینا لە ئاو ھەموو شتیکی زیندوو، دەی ئایا ئەوانە ھەر باوەر ناهینن؟ خۆی گەورە
 ئاگادارمان دەکاتەوہ لە تواناو دەسەلاتی تەواوو مەزنی خۆی لە دروستکردنی گشت شتەکانداو زالی
 بەسەر ھەموویداو دەفەرموویت: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ واتە: ئاخۆ خوانەناسان ئەوانە ی کە برۆیان بە
 دەسەلاتی تەواوی خودا نیە و کەسی تر لە گەلیدا ئەپەرستن، ئایا نازانن کە خودا خۆی بە تەنھا ھەموو
 شتیکی وەدیهیناوە و بە کارەکانیدا دەگات، چۆن شایەنی ئەوہیە کەسی تری لە گەلدا بپەرستی یان
 کەسی تر بکە ی بە شەریکی، ئایا ئەوانە نابینن کە ئاسمانەکان و زەمین یەک پارچە بوون و واتە: بەسەر
 یەکەوہ بوون و تۆکمە و پتەو بوون و چوو بوون بە یەکدا، لە سەرەتای دروستبوونیانەوہ، پاشان ئەمیانی
 لە ئەویان جیا کردەوہ و ئاسمانەکان بوونە حەوت ئاسمان و زەمینیش بووہ حەوت زەمین و بە ھەوا
 ئەمیانی لە ئەویان جیا کردەوہ، ئاسمان بارانی لی باری و زەویش پوہکی تیاروا، بۆیە خۆی گەورە
 فەرموویەتی: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ یانی: ئەوانە بە چاوی خۆیان
 دروستکراوہکان ئەبینن کە کەم دینە بەرھەم و ھەموو ئەمانەش بە لگە ی ئاشکران لەسەر بوونی
 وەدیهینەریکی بە توانای خاوەن دەسەلات کە مەیلی ھەر شتیکی ببیت دەیکات، وەک ئەم شاعیرە
 دەلیت:

فَنِي كُلُّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ   تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ

سوفیانی سەوری لە باوکیەوہ لە عیكریمەوہ دەلیت: پرسیار کرا لە ئیبنو عەبباس، ئایا شەو لە
 پیشەوہ بووہ یان پۆژ؟ وتی: ئایا بینووتانە کاتیك ئاسمانەکان و زەمین یەکپارچە بوون، ئاخۆ جگە لە
 تاریکستانی ھیچی تر لە نیوانیاندا ھەبووہ؟ بەوہدا بزائن کە شەو لە پیش پۆژەوہ بووہ. ئیبنو ئەبی
 حاتم پێوا یەتی کردووە لە ئیبنو عومەرەوہ کە پیاویك ھات پرسیاری لە بارە ی ئاسمانەکان و
 زەمینەوہ لیکرد، ئایا یەکپارچە بوون خۆی گەورە جیای کردنەوہ، ئیبنو عومەر وتی: بڕۆ بۆ لای ئەو
 مامۆستایە لی بپرسە، دوا یی بی و ھەوالم بدەری کە چی وتووہ. وتی: پۆشت بۆ لای ئیبنو عەبباس
 پرسیاری لیکرد، ئیبنو عەبباس وتی: بەلی، ئاسمانەکان یەک پارچە بوون و بارانیان نەدەباراند،
 زەمینیش یەک پارچە بوو پوہکی لی نەدەپوا، کاتیك خودا خەلکیکی دروست کرد بۆ ئەم زەمینە،
 ئاسمانی والی کرد باران ببارینیت و زەمینیشی چاک و بە پیت کرد کە پوہک بپوینیت، پیاوہ کە گەرایەوہ
 بۆ لای ئیبنو عومەر و ھەوالم کە ی دایە، ئیبنو عومەر وتی: ئیستا تیگە یشتەم کە ئیبنو عەبباس زانیاری
 فیڕکراوہ لە بارە ی قورئانەوہ پاستی وتووہ ھەر بەو شیوہیە بووہ، ئیبنو عومەر وتی: ئەوسا دەموت:
 ئەو چا و قایمیە ی ئیبنو عەباسم بە لاوہ چاک نیە لە بارە ی تەفسیری قورئانەوہ ھە یەتی، ئیستا بۆم

دهرکوت که نه و زانیاری قورئانی پیډراوه.^۱ سه عیدی کوپی جوبه یر ده لیت: ئاسمان و زه مین به یه که وه (لکابون) کاتیک ئاسمان به رزبووه وه و زه وی لی جیابووه وه و نه وه نه و لیکه لوه شانده وه بو که خوی گه وه باسی کردوه له قورئاندا، سه سن و قه تاده ده لیت: هه موو به یه که وه بوون، به م هه وایه له یه کی جیا کردنه وه، خوی گه وه ده فه رموویت: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ واته: هه رچی گیانه وه ریش هه یه له ئاو به ره ممان هیئاوه، که واته سه رچاوه ی گشت گیانه وه ران له ئاوه. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه بو هوره یره وه ده لیت: وتم: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) من کاتیک که تو نه بینم دلم خوش نه بیت و چاوم پوون نه بیت وه، بویه باسی هه موو شتیکم بو بکه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی: (هه موو شتیک له ئاو وه دی هاتوه) ده لیت: وتم: شتیکم فی ر بکه کارم پیگرد بچه به هه شت، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی: (سلاو بکه و خواردن بده به خه لکی، په یوه ندی خزمایه تی به جی بیته و به شه وه لسه کاتیک که خه لکی خه وتوون، پاشان به بی ترس برؤ بو به هه شت).^۲ نه مه ئیسنادیکه له سه ره رچی هه ردوو سه حیحه که، جگه له وه نه بیت که نه بو مه یمونه له پراویه کانی لای (سنن) وه ناویشی (سوله یم) ه، تیرمزیش هه دیسی بو راست ده کاته وه. پاشان خوی گه وه ده فه رموویت: ﴿وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ﴾ واته: نه و کیوانه شمان داکوتاوه به ناو زه ویدا بو نه وه ی پراویه ستینیت و قورسی بکات و نه له رزیت به و خه لکه وه له سه ریه تی، واته: بجولیت و به ملاولادا بروات و نه وه ستی و بو نه وه نه شی خه لکی له سه ری بزین، چونکه هه مووی نوqm بووه له ناو ئاودا چواریه کیکی نه بیت، خوی گه وه هه واو خوری وه دیهینا هه تا نه و خه لکه ئاسمان و نه وه ی تیایه تی ببینیت که چند نیشانه ی گه وه و به لگی پوون و ناشکرای تیدایه، بویه خوی گه وه ده فه رموویه تی: ﴿أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ﴾ واته: نه وه کا بیانه رزینیت و له گه ل خوی بیانات، ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا﴾ واته: وه چند ده روزه و پیمان تیدا کردوه ته وه بو نه وه ی پییدا برؤن له ولایتیکه وه بو ولایتیکی ترو له کیشوه ریکه وه بو کیشوه ریکی تر، وه ک خوتان ده یبینن که نه و که ژو کیوانه چون بونه ته پیرگر له نیتوان نه م ولات و نه و ولاتدا، خوی گه وه پیرگای تیدا هیشتوه ته وه بو نه وه ی خه لکی پییدا برؤن له م شوینه وه بو نه و شوین، بویه فه رموویه تی: ﴿لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ واته: به لکو شاره زابن. وه خوی گه وه ده فه رموویت: ﴿وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا﴾ واته: ئاسمانیشمان وه ک سه ربانیک (گومه زیه ک) لیکردوه به سه ره زه مینه وه، وه ک خوی گه وه ده فه رموویه تی: ﴿وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا

^۱ ابن ابی حاتم (۲۴۵۰/۸).^۲ احمد (۳۲۴/۲۲۳/۲۹۵/۲)، فه رمووده یه کی لاوازه.

لَمُوسِعُونَ^۱ واتە: ۱. وه ئاسمان به دەستى خۆمان دروستمان کردووه، وه ئیمه فراوانکەرى (ئاسمانین)،
 وه فەرموویەتى: ﴿وَالسَّمَاءَ وَمَا بَنَاهَا﴾^۲ واتە: ۲. وه سویند به ئاسمان و به وهى دروستى کردووه، وه
 فەرموویەتى: ﴿أَفَلَا يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ﴾^۳ واتە: ۳. دەى ئایا
 سەرنجى ئەو ئاسمانەیان نەداوه کە لە سەریانە وهیه چۆن دروستمان کردووه و پازاندوومانە تە وه و هیچ
 درزو کە لێنێکی تێدا نیه. مەبەست لە بینا دانانی گومەزیه وهك پیغه مبهرى خودا (ﷺ) فەرموویەتى:
 (ئیسلام لە سەر پینج (پایه) دانراوه).^۴ واتە: ۴. پینج پایه، ئەمەیش لە چادرا نەبى نابیت، وهك باوه لای
 عەرەبەکان. ﴿مَحْفُوظًا﴾ واتە: ۵. بەرزو پارێزداوه لە وهى کە دەستى وەردریت، موحاهد دەلێت:
 گومەزیه کی بەرزکراوهیه.^۵ ﴿وَهُمْ عَنْ آيَاتِنَا مُّعْرِضُونَ﴾ واتە: ۶. بەلام ئەوانە سەبارەت بە ئایە تەکانى
 ئاسمان پشت تێکەر و پوو وەرگیر بوون. وهك ئەم ئایە تە کە خوای گەرە دەفەرموویت: ﴿وَكَايْنِ
 مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُّعْرِضُونَ﴾^۶ واتە: ۷. وه زۆر بەلگە و نیشانە هەیه
 لە ئاسمانەکان و زەمیندا بە لایاندا دەپۆن بەلام ئەوان پوویان لى وەر دەگێرن. واتە: ۸. بیرناکەنە وه
 لە وشتانەى کە خودا تێیدا دروست کردووه لە وه موو فراوانى و بەرزیه مەزن و بى وینەیه کە
 پازینراوه تە وه بە وه موو ئەستێرە گەپۆک و وه ستاوانە لە شەو و پۆژدا، وه ئەو خۆرەى کە لە ماوهى
 شەو و پۆژێکدا ئەو شوینەى خۆى دەبریت کە بۆى دیاریکراوه، بە شیۆهیهك کە هەر خودا خۆى
 دەزانیت چۆنە، پامى هیناوه و دەپوات، پاشان خوای گەرە لە مەندى نیشانەى خۆى ئاگادارمان
 دەکاتە وه و دەفەرموویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ واتە: ۹. هەر ئەو خودایە کە شەو و پۆژى
 دروست کردووه، شەو بە تاریکی و بێدەنگی و پۆژیش بە پووناکی و قەرەبالقى و جارى شەو درێژە و
 جارى کورتە و بە پیچەوانە شەوه، ﴿وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾ واتە: ۱۰. خۆرو مانگیش، ئەوه خۆر کە پووناکیه کی
 تاییه تی خۆى هەیه و لە شوینی دیاریکراوی خۆیدایه و کات و جولان و پۆیشتنی تاییه تی خۆى هەیه،

^۱ الذاریات (۴۷).^۲ الشمس (۵).^۳ ق (۶).^۴ فتح الباری (۱/۶۴).^۵ الطبری (۱۸/۴۳۶).^۶ یوسف (۱۰۵).

ئەو مانگىش بە ھەمان شىۋە پووناكى و شوين و جموجل و كاتى تايبەتى خوى ھەيە، ﴿كُلُّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ واتە: لە شوينى خوياندا دەسورپنەو. ئيبنو عەبباس دەلىت: دەسورپنەو ھەك چۆن تەشى دەسورپنەو لە شوينى خويدا. ^۱ خوى گەرە دەفەرموويت: ﴿فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ ^۲ واتە: (خو) بە دىھىنەرى شەبق و پووناكى پۇژبونەو ھەيە و شەوى کردووە بە کات و ھوى ئارامگرتن و خۆرو مانگى کردووە ھوى حساب ديارىکردن و زانىنى کات ئەو ھەش ئەندازەگرتنى خوى بە دەسەلاتى زانايە.

﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنَّ مَتَّ فَهُمْ الْخَالِدُونَ﴾ ^(۳۴) ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ ^(۳۵)

ھىچ كەسك نىە بىئىت و نەمرىت لە دنيا دا

خوى گەرە دەفەرموويت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ واتە: ئەى موحەممەد و امان نە کردووە لە دنيا دا ھىچ مرۆيەك ھەبىت و نەمرىت، بە لكو دەبىت ھەموو بمرن، ھەك خوى گەرە لە ئايەتتىكى تىرىشدا دەفەرموويت: ﴿كُلُّ مَن عَلَيْهَا فَاَن﴾ ^(۳۶) ﴿وَبَقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَلِ وَالْإِكْرَامِ﴾ ^۲ واتە: ھەرچى كەس لە سەر زەويدايە نامىنىت و تيا دەچىت، ھە ھەر پەرەردگارت دەمىنىت كە خاوەن شكوى پىزدارە. ھە دەفەرموويت: ﴿أَفَإِنَّ مَتَّ﴾ واتە: چۆن ئەگەر تۆ بمرى ئەى موحەممەد ﴿فَهُمُ الْخَالِدُونَ﴾ واتە: ئەوان بە ھىوای زيان بن شتى وا ھەرگىز نابىت، بە لكو دەبىت ھەموو لە ناو بچىت بمرىت، بۆيە خوى گەرە دەفەرموويت: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾ واتە: ھەموو كەسك مردن دەچىزىت و دەمرىت، پىوايەت كراوە لە شافىعەيەو (پەحمەتى خوى لى بىت) ئەم دوو دىرە شىعەرەى بە ئاوازەو دەوت:

تمنى رجال أن أموت، وإن أمْتُ	فتلك سبيل لست فيها بأوحد
فقل للذي يبغى خلاف الذي مضى	تهياً لأخرى مثلها فكان قد

پاشان خوى گەرە دەفەرموويت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ واتە: جارى بە کارەساتى ناپەھەت تاقىتان دەكەينەو جارىكى تر بە خىروبيرى زۆر، تا سەير بکەين بزانیى كى شوكرانە بژێرەو

^۱ الطبري (۵۲۱/۵۲۰/۲۰).

^۲ الانعام (۹۶).

^۳ الرحمن (۲۶-۲۷).

کیش سېله و به دنمه که، وه کی خوراکره و کیش بیه یوايه. وهک عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه بباسه وه ﴿وَنَبْلُوكُمْ﴾ واته: تاقیتان ده که ینه وه، ﴿بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ واته: به خوشی و ناخوشی، به له ش ساغی و نه خوشی، به ده وله مهندي و مه زاری، به حه لال و حه رام، به گوپی رایه لی و گونا، به شاره زایی و گومرایی ﴿وَالَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ واته: پاشان ده که پینه وه بۆمان له سهر کرداره کانتان پاداشتان ده ده ینه وه.^۱

﴿وَإِذَا رَأٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنْ يَّخِذُوْكَ اِلَّا هُزُوًا اَهْذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ اِلَهَتَكُمْ وَهُمْ يَذْكُرِ الرَّحْمٰنُ هُمْ كٰفِرُوْنَ ۝۳۱﴾ خُلِقَ الْاِنْسٰنُ مِنْ عَجَلٍ سَآوِرِيْكُمْ اٰیٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْا ۝۳۲ ﴿
گالته جاری بته رستان به پیغه مبه ر (ﷺ)

خوای گه وره ده فهرموویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ): ﴿وَإِذَا رَأٰكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا﴾ واته: هه کاتیک که خوانه ناسان تو ده بینن وهک نه بو جه هل و هاوشیوه کانی ﴿اِنْ يَّخِذُوْكَ اِلَّا هُزُوًا﴾ واته: گالته پی ده که ن و به سووکی ناوت ده بن و نه لین: ﴿اَهْذَا الَّذِيْ يَذْكُرُ اِلَهَتَكُمْ﴾ واته: نایا نه مه یه قسه ده لیت به خواکانتان و به بی ناوه ز سه یریان ده کات. خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَهُمْ يَذْكُرِ الرَّحْمٰنُ هُمْ كٰفِرُوْنَ﴾ واته: نه وانه خویان خوانه ناسن له کاتیکیدا خویان به باسی خوای میهره بان بیباوه پان. که چی نه وهنده نه فامن گالته به پیغه مبه ر (ﷺ) ده که ن، وهک خوای گه وره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿وَإِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَّخِذُوْكَ اِلَّا هُزُوًا اَهْذَا الَّذِيْ بَعَثَ اللّٰهُ رَسُوْلًا ۝۴۱﴾ اِنْ كَاذِبُنَا عَنْ اِلَهِنَا لَوْلَا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ حِيْنَ يَّرُوْنَ

الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيْلًا ۝۴۲﴾ واته: وه (نه ی موحه مبه د (ﷺ)) کاتیک تو بینن به س گالته پی ده که ن و (ده لین) نا نه مه یه خوا ناردوویه تی به پیغه مبه ر، (وه ده لین) نزیک بوو له په رستراوه کانمان لامان بدات نه گهر له سهر (په رستنی) یان خوگر نه بووینایه، له داهاتوودا ده زانن کاتیک سزای خوا ده بینن کی (گومراره) و پیگای ونکردوه. پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿خُلِقَ الْاِنْسٰنُ مِنْ عَجَلٍ﴾ واته: خه لکی له په له دروست بووه. وهک خوای گه وره له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿وَكَانَ الْاِنْسٰنُ

^۱ الطبري (۴۴۰/۱۸).^۲ الفرقان (۴۱-۴۲).

عَجُولًا^۱ واته: وه ئادهمى هميشه په له كهره. واته: مړوځه كان هر په له ن له نيشرو كاره كانياندا،
 حيكمت له باسى په له كردنى مړوځ ليرهدا له بهر نه وه يه كاتيك كه باسى گالته چيه كان ده كړيت،
 يه كسر به په له چاوه پوانى توله سهندن ده كړيت له وانه، خواى گوره فهرموويه تى: ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ
 عَجَلٍ﴾ خواى گوره موله تى ناهه قيكار ددهات هه تا كاتيك كه گرتى هرگيز پزگارى نابيت، خوا
 موله ددهات پاش نه و موله ته به په له نه و سته مكاره ده كړيت و توله ي لى ده سينيت، بويه
 فهرموويه تى: ﴿سَأُورِيكُمْ آيَاتِي﴾ واته: به و زووانه زور زوو بريارو ده سولات و توله ي خومتان نيشان
 ددهم به رامبه ر نه و خوانه ناسانه ي كه سه رپيچيم ده كن ﴿فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ﴾ واته: په له م لى مه كن و
 خوراك كن.

﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ (۳۸) لَو يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُوتُ عَنْ
 وَجْهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (۳۹) بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا
 يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ (۴۰)

په له كردنى موشريكه كان بو هاتنى سزا

خواى گوره باسى موشريكه كان ده كات كه داواى سزا ده كن بو يان بيت، چونكه له لايان درويه و
 نكولى ليدده كن و بپويان پيى نيه و به دورى ده زانن شتى وا پووبدات، بويه نه لئين: نه گهر راست
 ده كى، با نه و سزايه مان بو بيت، وهك خواى گوره ده فهرموويت: ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ
 كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾ واته: وه (بتپرستان به گالته وه) ده لئين نه م به لئينى (توله يه) كه ي ديت نه گهر
 نيوه راستگون. خوداى مهنش ده فهرموويت: ﴿لَو يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُوتُ عَنْ
 وَجْهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ﴾ واته: نه گهر نه وانه بيگومان بوونايه له وهى كه نه و سزايان بو
 ديت و هر پووبدات، نه وهنده په له داويان نه ده كرد، وه نه گهر ده يانزاني كاتيك نه و ناگره دايان
 ده پووشيت له هموو لايه كه وه له سه ريانه وه و له ژير پاكانياندا ناتوانن له خويانى دورخه نه وه، نه و
 قسه يان نه ده كرد، ﴿لَهُمْ مِنْ قَوْفِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ﴾^۲ واته: بو نه وان هيه له لاي
 سه ريانه وه چند ته به قيك (وهك هه ورى پرش) له ناگرو له ژيريشيانه وه چند ته به قيك هيه، وه

^۱ الاسراء (۱۱).

^۲ الزمر (۱۶).

ده فہرموویت: ﴿لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ﴾^۱ واتہ: ئەوانەى لە دۆزەخدا فەرشو و پاخەریان (لە ناگرە) و لە لای سەرۆشیانەو و لێفە و داپۆشەریان (لە ناگرە)، وە لەم ئایەتەیشدا دەفہرموویت: ﴿حِينَ لَا يَكْفُوتُ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارُ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ﴾ واتہ: کاتیك ناتوانن دورى بخەنەو و بلیسەى ناگر لە دەم و چاوە پەشتیان، وە لە ئایەتیکی تردا دەفہرموویت: ﴿سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطَرَانٍ وَتَفْشَى وُجُوهُهُمْ النَّارُ﴾^۲ واتہ: پۆشاکیان قەترانی پەشە و دەم و چاوەشیان ناگرى پۆشیوە، ﴿وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ﴾ واتہ: کەسیش بە هانایانەو و نایەت، وەك خۆای گەرە لە ئایەتیکی تردا دەفہرموویت: ﴿وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ﴾^۳ واتہ: وە بێگومان هیچ پارێزەرێك نیە بۆ ئەوان لە (سزای) خوا، پاشان خۆای گەرە دەفہرموویت: ﴿بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً﴾ واتہ: لەناکانو ناگریان تى بەردەبیّت و ﴿فَتَبْهَتُهُمْ﴾ واتہ: واقیان و ڕدەمیّنیت و نازانن پوو لە کوی بکەن، ﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا﴾ واتہ: ناتوانن لەخۆیانى دور بخەنەو و خۆیانى لى لادەن، ﴿وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾ یانی: هیچ مۆلەتیکیان پى نادریّت و تەنها یەك سەعاتیش ئەو سزایان بۆ دواناخریّت.

﴿وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾^(٤١) قُلْ مَنْ يَكْلُؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ﴾^(٤٢) أَمْ لَهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ﴾^(٤٣)

پەندو مرگرتن ئەوانەى پێشەو و کە گالتهیان دەکرد بە پێفەمبەران

خۆای گەرە دلخۆشی پێفەمبەر (ﷺ) دەداتەو و لەسەر ئەو گالته کردەى خوانەناسان بەرامبەرى دەیانکرد و نازاریان دەدا و برۆیان پى نەدەکرد دەفہرموویت: ﴿وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ واتہ: سویند بە خوا بێگومان گالته و لاقرتسى بە پێفەمبەرانى پێش تۆش کراوە، ئەوانەش کە برۆیان پى نەدەکرد و بە دووریان دەزانی پووبدات تووشى سزای سەخت بوون، وەك خۆای گەرە دەفہرموویت: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا

^۱ الاعراف (٤١).

^۲ ابراهيم (٥٠).

^۳ الرعد (٣٤).

كَذِبُوا وَأَوْدُوا حَتَّىٰ أَنفُسُهُمْ نَصَرْنَا وَلَا مَبْدَلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْأُمْسَلِينَ^۱ وَاتِهِ: سویند به خوا بیگومان پیغه مبه رانی پیش توش نهی موحه معه د(ﷺ) باوه پریان پی نه کراوه به لام نارامیان گرت له سر نه و باوه پ پی نه کردنه یان وه نه زیهت و نازاردان تا یارمه تی و سرخستنی نیمه یان بؤ هات وه فرمان و به لینه کانی خوا به هیچ که سیك ناگوردریت، بیگومان هه والی هه ندی له و پیغه مبه رانه ت بؤ هاتوه. پاشان خوی گوره باسی نه و هه موو به هرانه ی خوی ده کات که به خشویه تی به به نده کانی که به شه وو به پوژ پاراستویه تی و چاوی لیانه و هرگیز لیان بی ناگا نیه به نه ندازه ی چاو لیکنانیک، وه ده فهرموویت: ﴿قُلْ مَنْ يَكْلُؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ﴾ واته: بلی: (به کالته که ران) کی (ده توانیت) نیوه بپاریزیت به شه وو به پوژ له (سزای) خوی میهره بان، ﴿مِنَ الرَّحْمَنِ﴾ یانی: له جیاتی خوا واته: غهیری خوی په حمان، ﴿بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ﴾ واته: نه و خوانه ناسانه دان نانین به و به هره چاكانه ی که خودا پیی داون به لکو خویان ده بوین له و هه موو به هره و نیشانانه ی خودا، پاشان خوی گوره ده فهرموویت: ﴿أَمَرَهُمْ إِلَهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا﴾ پرسیاریکی نینکاریه و هه په شه و سه رزه نشتی تیدایه. واته: نایا نه وانه خودا که لیکیان هیه که ده یانپاریزیت له به لاو کاره سات جگه له نیمه؟ به و شیویه نیه نه وان واده زانن و تیده گن، بویه ده فهرموویت: ﴿لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ﴾ واته: نه و خودا که له ی که نه وانه پشتیان پی به ستووه و جگه له خودا یارمه تی خوشیان ناتوان بدهن، ﴿وَلَا هُمْ مَنَّا يَصْحَبُونَ﴾ واته: وه له لایه ن نیمه شه وه په نا نادرین. عه وفی ده لیت له نیبنو عه بیاسه وه: ﴿وَلَا هُمْ مَنَّا يَصْحَبُونَ﴾ واته: نیمه ش نایانگرینه خومان و په نایان پی نادهین.^۲

﴿بَلْ مَنَعَنَا هَؤُلَاءُ وَءَابَاءَهُمْ حَتَّىٰ طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾^{۱۱} قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ^{۱۲} وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يُنَوَّلُنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ^{۱۳} وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ^{۱۴} الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا

حَسْبِینَ ﴿۱۷﴾

^۱ الانعام (۳۴).

^۲ الطبری (۴۴۸/۱۸).

ئە خۇبىيى بوونى موشرىكە كان بەھۋى رابواردىيان ئە دىيادا بۇ ماۋىيەكى زۇرو بوونگىرەنەۋى ھەق

بۇيان

خوای گەۋرە باسى موشرىكە كانمان بۇ دەكات و ھۆكارى ئەو لەخۇ گۆرپان و گومپرايىيەيان كە تىيى
كە وتوون دەگىرپتەۋە بۇ ئەو رابواردىن و تەمەن درىژى و بەھرانەى كە پىيان دراۋە، وا دەزانن شىتىكى

چاكە، پاشان خوای گەۋرە ئامۇزگارىيان دەكات و دەفەرموۋىت: ﴿بَلْ مَنَعْنَا هَؤُلَاءِ وَءَابَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ

عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾ واتە: بەلكو ئىمە

ئەوان و باۋوباپىرانيانمان ژياندوۋە بەخۇشى (نازو نىعمەتى دىيامان پى دابوون) تا تەمەنى زۇريان

بەسەر برد دەى ئايا ئەۋانە (قورەيش) سەرنج نادەن كە بىگومان ئىمە (ۋردە ۋردە) دىينە خاك و ولاتى

(ئەۋان) لە ھەموو لايەكىيەۋە كەمى دەكەينەۋە (بە پزگارکردن لە لايەن مۇسلمانانەۋە) دەى ئايا ئەۋان

زال و سەرکە وتوون (يا ئىمە)؟! زانايانى تەفسىر پاى جياۋازيان ھەيە لە ماناى ئەم ئايەتەدا، چاكتىن

تەفسىر بۇى ئەم ئايەتەيە كە خوای گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقَرْىِ وَصَرَفْنَا

الْآيَتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾^۱ واتە: زۇرىك لەو شارانەمان قىرتى خستىن كە ھەر لە دەۋرى ئىۋە بوون، ھەموو

جۆرە نىشانەيەكمان بۇ گۆرپىن، كە بەلكو بگەپىنەۋە. ھەسەنى بەسرى دەلىت: مەبەست بەم ئايەتە

سەرکە وتنى ئىسلامە بەسەر خوانەناسىدا.^۲ واتە: ئاخۇ پەندو ئامۇزگارى ۋەرناگىن كە چۇن خوای

گەۋرە دۆستەكانى خۇى سەرخست بەسەر دوزمەنەكانىداۋ ئەو گەلانەى قىرتىخست كە بىروايان

نەدەھىناۋ ئەو شارانەشى كە ناھەقىكاربوون وىران كىردو خاۋەنباۋەپانى پزگارکرد، بۇيە دەفەرموۋىت:

﴿أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾ واتە: ئايا ئەۋانە سەرکە وتىن، واتە: نەخىر ئەۋان ژىر كە وتىن سەرشۆپو پىسۋاو

زەرەرمەند بوون، پاشان خوای گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ﴾ واتە: بلى: من

تەنھا گەيەنەرىكم لە لايەن خواۋە دەتانتىسىنم بە سزاۋ تۆلەى خودا ئەۋەى خودا فەرمانم پىدەكات

پىتان دەگەيەنم، بەلام ئەم بانگەۋازەى من سوود ناگەيەنیت بەو كەسانەى كەپو كۆپو دل مردوون و

مۇرئراۋە بەسەر چاۋو دلىاندا، بۇيە خوای گەۋرە فەرموۋىت: ﴿وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا

يُنذَرُونَ﴾ واتە: بانگدان بە گوۋى كەپانداۋ ترساندىيان بى كەلكە، خوای گەۋرەيش دەفەرموۋىت:

﴿وَلَيْنَ مَسْتَهْمُ نَفْحَةٍ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَنْوِيلُنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ واتە: ئەو بىباۋەپانە

^۱ الاحقاف (۲۷).

^۲ الطبري (۱/۴۹۴).

تووشى كه مترين سزا بين له لای خواوه، خیرا دان ده نین به تاوانه كانيانداو نه لین: كه نه وان نامه قیان له خویان كردوو له دنیادا، خوی گه وردهش ده فەرموویت: ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا﴾ واته: له پۆژى قیامه تدا ته رازووی داد داده نین، زۆربه ی زانایان پایان له سه ر نه وه یه كه یه ك ته رازوو، بۆیه به كوش (جمع) هاتوو له بهر زۆرى نه و كردارانه ی كه پێی ده كیشریت. خوی گه ورده ده فەرموویت: ﴿فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾ واته: هیچ كه سیك به نه ندازه ی ده نكه خه رده له یه ك نامه قی پێ ناكریت، وه هه ر خوا خوی به سه بو نه وه ی به كاری نه و خه لكه دا رابگات. وه ك خوی گه ورده له ئایه تیكى تردا ده فەرموویت: ﴿وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾^۱ واته: په روه ردگارت سته م له كه س ناكات. وه ده فەرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضْعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾^۲ واته: به راستی خوا قورسایى گه ردیله یه ك سته م ناكات وه نه گه ر چاكه یه ك هه بیته (خوا) چه ندانه ی ده كاته وه ده یبه خشیته له لایه ن خۆیه وه پاداشتیكى گه ورده. وه خوی گه ورده له زمانى لوقمانه وه ده فەرموویت: ﴿يَبْنَىٰ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾^۳ واته: لوقمان وتی: كوپه شیرینه كه م! به راستی نه و (چاكه و تاوانه) نه گه ر كیشی تووه خه رته له یه كیش بیته له ناو به ردیكدا یا له ناو ئاسمانه كان یا له زه ویدا بیته خوا (له قیامه تدا) ده به نیت به راستی خوا وردبین و ئاگاداره. وه له هه ردوو سه حیه كه دا هاتوو له نه بو هوره یره وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فەرمویه تی: (دوو وته له سه ر زمان سوكن له ته رازوودا قورسن، خوشه ویستن لای خوی په حمان: سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم).^۴ ئیمامی نه حمده ریوایه تی كردوو له عایشه وه (په زای خوی لی بیته) كه پیاویك له هاوه لانی پیغه مبه ر (ﷺ) له به رده م پیغه مبه ری خودا (ﷺ) دانیشتبوو، وتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) دوو كویله م هه یه دووم له گه ل ده كه ن و خه یانه تم لی ده كه ن و به رفه رمانیشم نین، منیش لییان ده دهم قسه شیان پێ ده لیم، نه م كاره ی من به رامبه ر به وانه چۆنه؟ پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پێی وت: (به نه ندازه ی نه و دروو خه یانه ت و سه ریچیانیه یان كه تو لییان ده ده ی، نه گه ر سزاكه ت به نه ندازه ی تاوانه كانیان بیته، نه وه باشه نه

^۱ الكهف (۴۹).^۲ النساء (۴۰).^۳ لقمان (۱۶).^۴ فتح الباري (۵۴۷/۱۳)، مسلم (۲۰۷۲/۴).

خیرت ده گات و نه سزایش ده دریت، وه نه گهر سزادانه کت که متر بوو له تاوانه کانیاں نه وه
پیاوه تییه که بو تو، خو نه گهر سزادانه کت زیاتر بوو له تاوانه کانیاں، تۆله له تو ده سینریت بو نه وان
به نه دازه ی نه و زیاده یی ده که ویته سهرت)، پیاکه وه دهستی کرده گریان له به رده م پیغه مبه ری
خودا (ﷺ) هاواری کردو دهینالاند، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فره مووی: (چییه تی؟ قورنانی
نه خویندوه ته وه؟: ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ
حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ﴾)، پیاوه که وتی: نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هیج
شتیک له وه به چاکتر نازانم جیا بوونه وه لیان نه بیت، نه و من تو م کرده شایه ت که نه وانه هه موو
نازادن^۱.

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيئَةً وَذِكْرًا لِّلْمُنْقِبِينَ﴾ ۴۸ ﴿الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ
مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ﴾ ۴۹ ﴿وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾ ۵۰

ناردنه خواره مووی ته ورات و قورنان

خوای گهره له زۆر شویندا له پیشه وه له قورناندا باسی موسا و موحه ممه د پیغه مبه ری هیناوه
(درود و سه لامی خویان لی بیت) به یه که وه و یا کتیبه کانیشی له گه ل به کار هیناوه. بۆیه ده فره موویت:
﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ﴾ واته: هوی جیا که ره وه یان داوه به موسا و هارون. موجهامید
ده لیت: واته: کتیبمان پیداون^۲. نه بو سالح ده لیت: ته ورات، قه تاده ده لیت: ته ورات که باسی حه لال و
حه رام و جیا کردنه وه ی تیدایه له نیوان هه ق و نامه قدا^۳. گشت قسه کان له م باره یه وه نه وه یه که هه موو
کتیبه ئاسمانیه کان پیکهاتووه له هه لاواردن و جیا کردنه وه له نیوان هه ق و نامه ق و شاره زایی و
گومرایی و پئی راست و پئی چه وت و حه لال و حه رام و نه و شتانه ی که ده بنه هوی وه ده سته ینانی
پووناکی ده روون و شاره زایی و ترسان و گه رانه وه بو لای خودا. بۆیه فره موویه تی: ﴿الْفُرْقَانَ وَضِيئَةً
وَذِكْرًا لِّلْمُنْقِبِينَ﴾ واته: هوی جیا کردنه وه و پووناکی و بیره وه ریه بو له خوا ترسان، یانی: ناموزگاری و
بیرخستنه وه یه بۆیان، پاشان خوای گهره وه سفیان ده کات و ده فره موویت: ﴿الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم
بِالْغَيْبِ﴾ واته: نه وانه ی له شوینی په نهانیدا له ترسی خوا ده له رزن. وه ک نه م نایه تانه که

^۱ أحمد (۲۸۰/۶)، فره مووده یه کی مونکه ره.

^۲ الطبري (۴۵۳/۱۸).

^۳ الطبري (۴۵۳/۱۸).

ده فەرموویت: ﴿مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ﴾^۱ واتە: ئەوێ لە خۆی میهرەبان ترسابیت کە نادیارە و بە دڵیکى پوو لە خواوە گەرابیتەو (بۆ لامان)، وە دە فەرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾^۲ واتە: ئەوانەى لە پەنهانیدا لە خۆى خۆيان دەترسن لىخۆشبوون و پاداشتى گەورەيان بۆ هەيە. پاشان لیڤەدا دە فەرموویت: ﴿وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ﴾ واتە: ئەوانە لە ترسى پۆڤى قیامت دە لە رزى. وە دە فەرموویت: ﴿وَهَذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ﴾ واتە: ئەمەيش قورئانیکی پیروۆزو مەزنە کە هیچ پڕوپوچیکى تیکە لاو نابیت نە لە ئیستاونە لەمەوداش لە لایەن کارزانى مەزنەو پەوانە کراوە، ﴿أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾ واتە: ئایا ئیوێ ئینکاری دەکەن و بپوای پى ناکەن کە قورئانیکی زۆر دیار و پوون و ئاشکرایە؟

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ﴾^{۵۱} إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿۵۲﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿۵۳﴾ قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿۵۴﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ﴿۵۵﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُمْ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿۵۶﴾

بە سەرھاتی ئیبراھیم و ھۆزەکەى

خوای گەورە دە فەرموویت: ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ﴾ واتە: سویند بە خوا بە راستى بە خشیمان بە ئیبراھیم پینموونی و شارەزایی لە پینشدا. خوای گەورە باسی ئیبراھیمی خەلیل دەکات (سەلامى خوای لى بیت) کە پینش پیغەمبەریتى شارەزای کردووە، واتە: ھەر لە مندالیەو فیڤرى ھەقبیڤى و بە بەلگە سەلماندوویەتى بە ھۆزەکەى کە لە سەر ناھەقین، وەك خوای گەورە لە ئایەتیکى تردا فەرموویەتى: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ﴾^۲ واتە: ئەمانە چەند بەلگە یەك بوون دامان بە ئیبراھیم تا بەرامبەر بە ھۆزەکەى بە کاریان بینیت، مەبەست لیڤەدا ئەوێ بە کە خوای گەورە ھەر بە مندالی لە پینش ئەوێ ببیتە پیغەمبەر شارەزای کردبوو ﴿وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ﴾ واتە: ھەمیشە ئاگامان لى بوو و دەمانزانى شایستەى پیغەمبەریتە، پاشان دە فەرموویت: ﴿إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا

^۱ ق (۳۳).

^۲ الملك (۱۲).

^۳ الانعام (۸۳).

هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿۵۷﴾ واته: کاتیک وتی به باوکی و گه له که ی ئه م په یکه رانه چین و ئیوه ده یانپه رستن، ئه مه نه و شاره زاییه بوو که پیی درابوو، هر له مندالیه وه دژی نه و بته رستیه بوو که هوزه که ی خه ریکی بوون، له جیاتی په رستنی خودا بتیان ده تاشی و ده یانپه رست، پیی ده وتن: ﴿مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ﴾ واته: ئه م هه یکه لانه چین و ئیوه ده یانپه رستن، ﴿قَالُوا وَجَدْنَا ءَابَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ﴾ واته: ده یانوت: بابو باپیرانی ئیمه هر نه مانه یان ده په رست، هیچ به لکه یه کیان به ده ستوه نه بوو جگه له وه ی که بابو باپیرانیان نه مانه یان په رستوه نه مانیش له سهر پیی بابو باپیرانی خویان ده پون، بویه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ واته: ئیبراهیم وتی: ئیوه و بابو باپیرانتان وه ک یه ک له سهر پیی چه وت و گومراین و پیی راستان ون کردوه، کاتیک که ئیبراهیم تی گه یاندن که بابو باپیرانیان گومراو بی ئاوه زیوون و سوکایه تیشی کرد به بته کانیا، وتیان: وه ک خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنْ اللَّاعِبِينَ﴾ واته: ده یانوت: ئه م قسه ی تو ده یلیی گالته مان پی ده که ی یان هر به راسته. ئیمه شتی وامن له مه وپیش نه بیستوه، ئیبراهیم ده لیت: ﴿قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُمْ﴾ واته: په روه رنده ی ئیوه که هیچ خودایه نیه غهیری نه و هر نه و په روه رنده یه که ئاسمانه کان و زه مین و نه وهیشی له نیوانیاندا یه له دروستکراوه کانی تریش هر خوی دروستی کردوون، چونکه هر نه و دروستکری هه موو شتی که، ﴿وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ﴾ واته: وه منیش شایه تی ده دم که هیچ خودایه ک نیه غهیری نه و په روه رده گاریش هر خویه تی.

﴿وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَمَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مُدِيرِينَ ﴿۵۸﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَا ۖ إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿۵۹﴾ قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا ۖ إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۶۰﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ ۖ إِبْرَاهِيمُ ﴿۶۱﴾ قَالُوا فَاتُّوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿۶۲﴾ قَالُوا ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا ۖ يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿۶۳﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا فَشَلُّوهُمْ إِن كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿۶۴﴾﴾

ئیبراهیم و شکاندنی بته کان

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَمَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مُدِيرِينَ﴾ واته: سویند به خوا پلان داده نیم بو (له ناو بردنی) بته کانتان دوی نه وه ی پشتتان تیگردن و به جیتان هیشتن، پاشان ئیبراهیم (سه لامی خوی لی بیت) سویندی خوارد که بته کانیا پارچه پارچه بکات، له و کاته دا هندی

كه سى هۆزه كه ي گوييان له قسه كانى بوو، واته: هه زى ده كرد بته كانيان بشكىنيت و نازارى دليان بدات
 دواى نه وهى كه چوون بۆ جه ژنه كه يان، هۆزه كه ي جه ژنيكيان هه بوو له و كاته دا ده چوونه ده ره وه بۆ
 گيپرانى نه و جه ژنه، نه بو ئيسحاق ده لئيت: له نه بو نه حوه صه وه له عه بدولاوه ده لئيت: كاتيك هۆزه كه ي
 ئيبراهيم (سه لامى خواى لى بيت) چووته ده ره وه بۆ جه ژنه كه يان به لايدا تيپه پين و پييان وت: نه ي
 ئيبراهيم ئايا تو نايه يت له گه لمان؟ ئيبراهيم وتى: من نه خوشم، پۆزى پيشوو و تبووى: ﴿وَتَأَلَّهُ
 لَأَكِيدَنَّ أَصْنَمَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مُدِيرِينَ﴾ هه ندئ كه سى هۆزه كه ي گوييان لى بووه، سويندى خواردوو
 كه بته كانيان بشكىنيت. خواى گه وده ده فه رموويت: ﴿فَجَعَلَهُمْ جُودًا﴾ واته: هه موو بته كانى شكاندو
 پارچه پارچه ي كردن، ﴿إِلَّا كَبِيرًا هُمْ﴾ واته: بيچكه له گه وده كه يان نه بيت، نه وهى كه له لاي
 نه وان به پيژترو مه زنتر بوو، وهك خواى گه وده ده فه رموويت: ﴿فَرَأَعَهُمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ﴾ واته:
 ئينجا به ده ستى راستى (به ته ور) ده ستى كرد به ليدانيان (ورد وردى كردن جكه له گه وده كه يان)، وه
 ده فه رموويت: ﴿لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ﴾ واته: به ئوميدى نه وهى بگه پينه وه بۆ لاي نه و (يانى
 ئيبراهيم تانه ويش راستى مه سه له كه يان پى بلى به لكو باوه پيئن)، ده گيپنه وه ئيبراهيم ته وده كه ي له
 ده ستى بته گه وده كه ياندا دانا به لكو و ابزانن كه نه و بته گه وده يه قينى هه لساوه و پيى ناخوش بووه
 نه و بته بچووكانه ي له گه ل بپه رستن بۆيه شكاندوونى و تيكه تيكه ي كردوون. كاتيك كه گه پانه وه و
 بينيان كه ئيبراهيم چى به سه ر خوانيان هيناو له و سوكا يه تى پيكردن و پارچه پارچه كردنه سه لماندى
 كه نه و بتانه خوا نين و نه وانه يشى ده يان بپه رستن نه فام و بى ئاوه زن، ﴿قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِإِلَهِنَا إِنَّهُ
 لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ واته: (بتپه رستان) وتيان: كى نه مه ي كردوو به خواكانمان به راستى نه و كه سه له
 بسته مكارانه و (ده بى سزا بدرئت). نه وانه ي گوييان لى بووه كه ئيبراهيم سويندى خواردوو كه ده بيت
 نه خشه يه ك بۆ نه هيلانى بته كانيان دابنيت، وتيان: ﴿قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ﴾ واته:
 گويتمان لى بوو لاويك كه ناوى ئيبراهيمه باسى نه كردن. ﴿قَالُوا فَاتُّوا بِهِ عَلَىٰ عَيْنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ
 يَشْهَدُونَ﴾ واته: وتيان: بيهينن، با خه ليكى زۆر ناماده بكرئت و ببينن و به لكو شا يه تى لى بدهن،
 ئيبراهيميش ته نها مه به ستى نه وه بوو له و كۆبوونه وه گه وده دا نيشانيان بدات و بۆيان پوون بكاته وه كه
 چه نده نه فام و بى عه قلن، نه و بتانه ده په رستن كه ناتوانن زيان له خويان دوورخه نه وه و يارمه تى

خویان بدن، که واته چون داوای یارمه تیان لی ده کریت و داوای قازانچ و دورخستنه وهی زیانیان لی ده کریت؟ ﴿قَالُوا أَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِثَالِهَتِنَا يَا بُرْهِيْمُ﴾ واته: وتیان ئایا تو ئه مهت کردوه به خواکانمان نهی ئیبراهیم، ﴿قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَسَلُّوهُمْ إِنْ كَانُوا يَطِيقُونَ﴾ واته: (ئیبراهیم) وتی: به لکو ئه م بته گه وره یان نه وهی کردوه! ده پرسیار له وانه (بته شکاوه کان) بکه ن نه گه ر نه وانه قسه ده که ن. ئیبراهیم (سه لامی خوای لی بیت) ده یویست به و شیوه یه بیریان پی بکاته وه و تیپامانیک له خویان بکه ن، دان به وه دا بنین که نه و بتانه ناتوانن قسه بکه ن، چونکه بی گیانن، له هه ردو سه حیحه که دا هاتوه له نه بو هوره یروه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (ئیبراهیم سی جار نه بیت دروی نه کردوه، دوانیان له زاتی خوادا وه ک خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا﴾ واته: ئه م بته گه وره یان نه وهی کردوه، وه ده فهرموویت: ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ واته: من نه خوشم (نایه م بو جه ژنه که تان له دهره وهی شان)، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی: له کاتی که دا به ناو زه وی زۆرداریک له زۆرداره کانددا ده پویششت ساره ی (خیزانی) له گه ل بوو، وه ختی له شوینیکدا دابه زی (دانیششت) پیاویک چوو بو لای نه و زۆرداره پیی وت: پیاویک له ویدا یه هاتووه ته ناو زه مینی تو ژنیکی له گه ل جوانترین ژنه . ناردی به شوین ئیبراهیمدا و هات بو لای، پیی وت: ئه م ژنه چیه؟ وتی: خوشکمه، وتی: برۆ بینیره بو لام، ئیبراهیم پویششت بو لای ساره پیی وت: ئه م پیاوه زۆرداره پرسیار لی لیم کرد له باره ی تووه، منیش پیم وت: خوشکمه، له لای نه و به درۆم نه خه یته وه، بیگومان تو خوشکی منی له کتیبی خوادا، چونکه له سه ر زه میندا موسلمانن تر نیه بیجگه له من و تو. ئیبراهیم بردی بو لای زۆرداره که پاشان مه لساو دهستی کرد به نوێژکردن، کاتی که ساره چوو ژوره وه بو لای پیاوه که دهستی بو پاکیشا پیاوه زۆرداره که دهستی گیرا به گیرانیکی زۆر توند (وشک کرا)، وتی: دوام بو بکه لای خودا زیانت پی ناگه یه نم، ساره دوای بو کرد و دهستی به ربوو، دیسان دهستی پاکیشا بیگریت نه مجاره ش دهستی گیرا له جاری پیشوو توندتر، جاری سیهه میش دووباره ی کرده وه دیسان دهستی گیرایه وه وه ک دوو جاره که ی پیشوو، وتی: دوام بو بکه زیانم بو ت نابیت، دوای بو کردو به ره لا بوو، پاشان پیاوه زۆرداره که به خزمه تکاره که ی خوی وت: تو مروفت بو نه میناوم، به لکو شه ی تانیکت بو میناوم، وه ده ری نی و هاجه ریشی بده ری، چوو ده ره وه و هاجه ریشی درایه، هاته وه، کاتی که ئیبراهیم مهستی کرد که ساره گه پایه وه، کوتایی به نوێژه که ی مینا و وتی: دهنگو باس چیه؟ وتی: خوا پاراستمی و لایدام له فیلی نه و خوانه ناسی له پی لاده ره هاجه ریشی پیدام

بۇ خزمه ت كړدن)، موخه مېده دى كړې سېرىن ده لیت: هر كاتيك نه بو هوره يره نه م فرموده دى باس بگردايه، ده يوت: نه وه دايكتانه نه دى نه وه كاني ناوى ناسمان.^۱ مه به ستى ناوى زه م بوو كه له ژير پي نيسماعيلدا كه كړې هاجره هاته دهره وه، هه نديكى تريش نه لين: مه به ستى بارانى ناسمان بووه، چونكه هر ناوى بارانيان خواردووه.

﴿فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ﴾ ٦٦ ﴿ثُمَّ نَكْسُوًا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنطِقُونَ﴾ ٦٥ ﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ﴾ ٦٦ ﴿أَفِ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ ٦٧

دانناني هوزه كې به بې ده سه لاتي خواكانيان و ناموزگاري نيبراهيم بويان

خوای گه وره باسی هوزی نيبراهيم ده كات كاتيك كه نيبراهيم نه و قسانه دى بۇ كړدن ده فرموده دى: ﴿فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ﴾ واته: نينجا گه رانه وه بۇ لای يه كترى، واته: ده ستیان كړده لومه كړدنې خويان كه چنده كه مته رخه م بوون و چاوديرى خواكانيان نه كړدووه هه تا ناويان به سر هاتووه، ﴿فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ﴾ واته: ده يانوت خوتان تاوانبارن كه ده وري خواكانتان چول كړدووه و پاريزه رتان له لا دانه ناون. ﴿ثُمَّ نَكْسُوًا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ﴾ واته: پاشان سه ريان داخست، ﴿لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنطِقُونَ﴾ واته: وتيان: به نيبراهيم تو چون ده لتي به نيمه پرسياريان لي بكن نه گه ر قسه ده كنه و وه لامتان ده دهنه وه، تو خوت چاك ده زاني نه مانه قسه ناكهن، له و كاته دا دانيان به وه نا كه نه و بتانه ناتوانن قسه بكن، نيبراهيم پي وتن: وهك خوای گه وره ده فرموده دى: ﴿قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ﴾ واته: وتي: نايان جگه له خوا نيوه شتيك ده په رستن كه نه هيچ قازانجتان پي ده گه يه نيت و نه زهره ريشتان لي ده دات، نايان بير ناكه نه وه له و حاله دى نيوه دى تيدان. ﴿أَفِ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ واته: توف له ده ست نيوه و له و شتانه دى كه له غه يري خوا ده يان په رستن و له سر نه و گومرايي و خوانه ناسيه دى خوتان هر به رده وامن، نه و كاره دى نيوه ده يكه ن، كاري نه فام و سته مكارو له پي لاده رانه، ده دى نايان ژير نابن. نيبراهيم پيغه مبه ر (سه لامى خوای لي بيت) به لگه دى ته واوى بۇ هيئانه وه و قسه دى برين، بويه خوای

^۱ فتح الباري (٦/٤٤٧)، مسلم (٤/١٨٤٠).

گەورە دەفەر موویتی: ﴿وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ﴾^۱ واتە: ئەو (بەلگانە) بەلگەی ئیمە بوون کە دابوومان بە ئیبراھیم لە بەرامبەر گەلە کە یەو.

﴿قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾^۲ قُلْنَا يَنْتَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿۶۸﴾
وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿۷۰﴾

کاتیڤ خوانە ناسان هەموو توانایەکیان بە کارھێنا گشتی پووجەل کرایەو و بێدەسەلاتیان دیاریداو
راستی سەرکەوت و پڕوپوچی چزکراو لەناوی برد، پاشان دەستیان دایە ناھەقی کردن وەك خوای
گەورە دەفەر موویتی: ﴿قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنْتُمْ فَاعِلِينَ﴾ واتە: هەندێ لە بتپەرستان
(وتیان) ئیبراھیم چاک بسوتێنن و یارمەتی خواکانتان بدەن ئەگەر ئیو ئەو کارە دەکەن. دارو
سوتە مەنیەکی ئیجگار زۆریان کۆکردەو، سودی دەلیت: هەتا وای لیھات ئەگەر ژنیڤ نەخۆش
بکە و تایە نەزری دەکرد لەسەر خۆی ئەگەر چاک بوو وە لەو نەخۆشیە کۆلیڤ دار بیات بۆ سوتاندنی
ئیبراھیم، هەموو ئەو دارو سوتە مەنیەیان لە چالێکدا کۆکردەو و ئاگریان تی بەردا بلیسە و کلپە ی زۆر
گەورە ی لی بەرز دەبوو وە، هەرگیز ئاگری وەھا بەو شیوہیە نە کرابوو وە، ئیبراھیمیان خستە ناو
مەنجەنیقەو بە ئاماژە ی پیاویکی دەشتەکی فارسەکان کە کورد بوو.^۲ شوعەیی جوبیایی دەلیت:
ئەو پیاوہ ناوی مەیزەن بوو، خوای گەورەش نوومی ناو زەمینی کردو تا پۆژی قیامت هەر
نالە نالیەتی و دەپواتە خوارەو بە ناو زەمیندا! کاتیڤ کە ئیبراھیمیان خستە ناو ئاگرە کە وتی: (حسبی
الله ونعم الوکیل)^۳ واتە: خوا مان مەبێت بەسمانە هەر ئەو پشت و پەنامە. وەك بوخاری پیاویەتی
کردوو لە ئیبنو عەباسەو کە دەلیت: (حسبی الله ونعم الوکیل) ئیبراھیم فەر موویەتی کاتیڤ کە فری
درايە ناو ئاگرە کە. وە موخە مەدیش (ﷺ) فەر موویەتی: کاتیڤ وتیان (وەك خوای گەورە
دەفەر موویتی): ﴿إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾^۴
واتە: بە راستی خەلکی (بیباوہ) لەشکرو کۆمەلی زۆریان کۆکردوو و تەو لە دژتان کە واتە بترسن
لییان کە چی ئەوان بە مە باوہ پریان زیادتر بوو وتیان: هەر خوا مان بەسە چەند پشت پی بە ستر او یکی

^۱ الانعام (۸۳).

^۲ القرطبي (۳۰۳/۱۱). دەقە کە ئەلی (بأشاره رجل من اعراب فارس من الاكراد)، زانایان ئەلین بە دەشتەکیەکانی عەرەب
ئەوتری ئەعراب و بە دەشتەکیەکانی فارس ئەوتری ئەکراد و بە دەشتەکیەکانی پۆم ئەوتری ئەحباش... (وەرگێڕ).

^۳ الطبري (۴۶۵/۱۸).

^۴ ال عمران (۱۷۳).

چاكه. ^۱ سه عیدی كۆپى جوبه یر ده لیت: پړوايه تیش كراوه له ئیبنو عه بیاسه وه (كاتیک ئیبراهیم فری درایه ناو ناگره كه وه) فریشته ی باران ده یوت: كه ی فرمانم پی ده كړیت به باران بارین تا پړه وانه ی بكه مو بیباریتم؟ سه عید نه لیت: فرمانی خوا په له تر بوو له فرمانی نه وه، نه وه بوو خوی گه وړه فرمووی: ﴿قُلْنَا يَنَّا رُكُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰی اِبْرٰهیمَ﴾ واته: (كه ئیبراهیمیان خسته ناو ناگره وه) وتان: نه ی ناگر سارد به ره وه بی زیان به بو ئیبراهیم، ده لیت: هیچ ناگریك له سر زه میندا نه ماو نه كوریته وه. ^۲ ئیبنو عه بیاس و نه بولعالیه ده لین: نه گه ر خدای گه وړه نه یفه رمووایه: ﴿وَسَلَامًا﴾ سه رمای ناگره كه نازاری ئیبراهیمی ده دا. ^۳ قه تاده ده لیت: هیچ گیانه وه ریك له و پوژده دا نه هاتووه به لای نه و ناگره دا و ه ولی كوراندنه وه ی ناگره كه ی نه دایت بیجكه له وه زه غه (سه رمازوله). ^۴ زهری ده لیت: پیغه مبر (ﷺ) فرمانی داوه به كوشتنی وه زه غه و ناوی یاخیه كانی لی ناوه. ^۵ خوی گه وړه ده فرموویت: ﴿قُلْنَا يَنَّا رُكُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰی اِبْرٰهیمَ﴾ واته: خوی گه وړه ناگره كه ی سارد كرده وه و ئیبراهیم هیچ نازاریكى پی نه گه یشته، وه نه گه ر خوی گه وړه نه یفه رمووایه: ﴿وَسَلَامًا عَلٰی اِبْرٰهیمَ﴾ له وانه بوو ئیبراهیم له ناو ناگره كه دا سه رمای ببوایه، ﴿وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْآخِرِينَ﴾ واته: نه وان ویستیان پیلان بگیږن به ئیبراهیم (به سوتان له ناوی بهرن) به لام نیغه نه وانمان كرده زه رهمه ندرین و دړاوترین كه سو خوی گه وړه فیله كه یانی به تال كرده وه و ئیبراهیمی له سوتانی نه و ناگره پزگار كړد.

﴿وَنَجِّنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾ (۷۱) وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ (۷۲) وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ (۷۳) وَلُوطًا إِذْ أَنَا فِي حُكْمٍ وَعَلَّمْنَا وَنَجِّنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْفَحْشَىٰ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ (۷۴) وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ (۷۵)

۱ فتح الباري (۷۷/۸).

۲ الطبري (۴۶۶/۱۸).

۳ الطبري (۴۶۵/۴۶۶/۱۸).

۴ الطبري (۴۶۷/۱۸).

۵ الطبري (۴۶۷/۱۸).

کوچکردنی ئیبراهیمی خه لیل بو شام و له گهل (لوط) پیغه مبهردا

خوای گه وره ده فره موویت: ﴿وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ﴾ واته: وه ئیبراهیم و (لوت) مان پرگارکردو ناردمانن بو ئه و زه ویهی (ولاتی شام) که بیت و فره مان تی خستبو، خوای گه وره باسی ئیبراهیم پیغه مبهردا ده کات (سهلامی خوای لی بیت) له و ناگره ی که هۆزه که ی مه لیا نگیرساندو خستیانه ناوی پرگاری کردو ده ری کرد له ناویان به ره و ولاتی شام پویشت بو ئه و سه ر زه مینه پیروزه. پاشان ده فره موویت: ﴿وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۚ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ﴾ واته: ئیسحاقمان پی به خشی و یه عقوبیشمان به زیاده پی به خشی و هه موویانمان کرد به پیاوی چاک. عه تا و مواهید ده لئین: به خشیشیکیشمان پیدا. ^۱ ئیبنو عه بباس و قه تاده و ^۲ حه که می کوپی عوته یبه ش. ^۳ ده لئین: ﴿نَافِلَةً﴾ کوپی کوپ (کوچه زا)، واته: یه عقوبی کوپی ئیسحاقه، وه ک خوای گه وره فره موویه تی: ﴿فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ﴾ واته: ئیمه ش مژده مان پیدا به ئیسحاق و له پاش ئیسحاق (مژده مان پیدا) به یه عقوب (که کوپی ئیسحاقه)، عه بدوپه حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سه له ده لئیت: ئیبراهیم داوای یه ک مندالی کرد وتی: ﴿رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ واته: نه ی په روه ردگارم! مندالیکی چاکم پی ببه خشه، خوای گه وره ئیسحاقی پی به خشی و یه عقوبیشی به زیاده پی به خشی، ﴿وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ﴾ واته: هه موویان چاکه خوازو پیاوچاک بوون، پاشان خوای گه وره ده فره موویت: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً﴾ واته: کردمانن به پیشه واهه تا خه لکی چاویان لی بکه ن، ﴿يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا﴾ واته: بانگی خه لکی بکه ن به فره مانی ئیمه، بویه خوای گه وره فره موویه تی: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ﴾ واته: به هه موویانمان پاگه یاندوه کاری چاکه بکه ن و نویژ بکه ن و زه کات بده ن، نه مه له بابی عه تفی خاسه بو سه ر عه تفی عام، ﴿وَكَانُوا لَنَا عَبِيدِينَ﴾ واته: نه وه ی به خه لکی پاده گه یه نن خوشیان هه لده سنو به جیی دینن.

^۱ الطبري (۴۷۱/۱۸).

^۲ الطبري (۴۷۱/۱۸).

^۳ الدر المنثور (۶۴۳/۵).

^۴ هود (۷۱).

^۵ المصافات (۱۰۰).

باسی (لوت) پیغمبر (سہلامی خوی لی بیت)

دوی باسی نبیرامیم پیغمبر (سہلامی خوی لی بیت) خوی گہورہ دیتہ سہر باسی (لوت) پیغمبر (سہلامی خوی لی بیت)، پیغمبر (لوت) کوپی (ہاران) ی کوپی (نازہرہ)، باوہ پی ہینابو بہ نبیرامیم شوینی کہوتبو، لہ گہ لیشی کوچی کرد بۆ شام، وەك خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿فَأَمَّنْ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي﴾^۱ واتہ: نینجا لوت باوہ پی بہو (نبیرامیم) ہیناوه (نبیرامیم) وتی بیگومان من کوچ دہ کہم بۆ لای پەرورہ دگارم (لہ بابلہ وە بۆ شام) خوی گہورہ کارزانی و زانستی پی بہ خشی و وەحی بۆ ناردو کردیہ پیغمبر پەوانہ ی کرد بۆ سہ دوم و خەلکە کە ی، دزایہ تیان کردو برۆیان پی نہ ہینا، خوایش قہری تی خستن و شارہ کە یانی ویرانکرد بہ سہریاندا، وە لہ زۆر شویندا لہ قورنانی پیروزدا خوی گہورہ بہ سہرہاتہ کە ی باس کردوون و بۆیہ لیژہ دا دہ فہرموویت: ﴿وَلُوطًا ءَايَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَسِيقِينَ﴾^۲ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ واتہ: بہ خشیمان بہ لوت پیغمبریتی و زانیاری و لہو شارہ ی کہ بینامووسی تیدا دہ کرا لوتمان پزگارکرد چونکہ ئہوانہ گہ لیکی خرابہ کارو لہ پی لادہر بوون، وە ئہویشمان بہر بہ زہیی خۆمان خست چونکہ ئہو لہ پیاوچاکان بو.

﴿وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾^۳ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ^۴

باسی نوح و گہ لہ کە ی

خوی گہورہ باسی پیغمبر خوی نوح (سہلامی خوی لی بیت) دہ کات کہ چون بہ دہنگیہ وە ہات و ئہو نزایہ ی قہ بول کرد کہ لہ گہ لہ کە ی خوی کرد کاتیک کہ برۆیان پی نہ کرد، وەك خوی گہورہ دہ فہرموویت: ﴿فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْصِرْ﴾^۱ واتہ: جا (نوح) ہاواری کردہ پەرورہ دگاری و (وتی) بہ راستی من شکستم خواردووہ (بی دہ سہ لاتم) دہ ی تو یارمہ تیم بدہ، وە دہ فہرموویت: ﴿وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾^۲ إِنَّكَ إِن تَذَرْنِي يَصْلُوْا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا^۳ واتہ: نوح فہرموی: ئہ ی پەرورہ دگار! ہیچ کہ سیك لہ بیباوہ پان مہ میلہ لہ سہر زہوی (چونکہ) بیگومان نہ گہر

^۱ العنکبوت (۲۶).

^۲ القمر (۱۰).

^۳ نوح (۲۶-۲۷).

تو وازیان لی بیئت: بهنده کانی تو گومرا ده کهن و هر مندالی تاوانباری سوپاس نه کهر ده خه نه وه.
 بویه لی ره یشدا ده فهرمویت: ﴿وَنُوحًا إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ﴾ واته: نوح له
 پیشدا بانگی کردین و وه لامعان دایه وه و خویی و کس و کاره که یمان پزگار کرد (نه وانه ی که برپایان پی
 هیئا) وه ک خوی گه وره فهرمویه تی: ﴿وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ ءَامَنَ وَمَا ءَامَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ واته: زن و منداله کانیشته هه لبرگه نه و هیان نه بیئت برپاری له سهر دراوه (به خنکاندن) هر
 نه وانه ش (هه لبرگه که) برپایان هیئا (له گه له که ت) وه خه لکیکی که م نه بیئت برپایان نه هیئا له گه لیدا.
 ﴿مِنَ الْكُرْبِ الْعَظِيمِ﴾ واته: نه ومان له و هه موو ناره حه تی و نازاردان و برپا پی نه کردنه پزگارکرد،
 نوح پیغه مبر (سه لامی خوی لی بیئت) له ناو گه له که یدا ماوه ی نو سه دو په نجا سال مایه وه، بانگی
 ده کردن بو لای خوی گه وره، ژماره یه کی زور که م نه بیئت برپایان پی نه هیئا، دژایه تیان ده کردو
 نازاریان ده داو ناموژگاری که س و کاریان ده کرد که گوی بو نوح پیغه مبر (سه لامی خوی لی بیئت)
 نه گرن و دژایه تی بکن، ﴿وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ﴾ واته: پزگارمان کردو سهرمان خستن به سهر گه له که یدا،
 ﴿الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْمٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ واته: نه وانه ی که به لگه و نایه ته کانی
 نیمه یان به درو ده زانی به راستی نه وانه گه لیک بوون پوچوون له خراپه دا له بر نه وه هه موویانمان
 خنکان (له ناوی توفانه که دا)، به و شیوه یه نوح دوعای لی کردن (سه لامی خوی لی بیئت).

﴿وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ﴾ ۷۸
 ففهمناها سليمان وكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ
 ﴿۷۹﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِنُخْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿۸۰﴾ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً
 تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمِينَ ﴿۸۱﴾ وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُّونَ لَهُ
 وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿۸۲﴾

باسی داود و سوله یمان و نه و شتانه ی که پییان درا، وه باسی به سهرهاتی نه و نازده له ی به شه و
 که وته ناو کشتو کاله که

نه بو نیسحاق ده لیت له مورده وه له نیبنو مه سعوده وه ده لیت: نه و کیلگه یه رهزه میو بوو
 بوله کانیشی شوربوو بوونه وه،^۲ شورده یحیش هر وای وتوو.^۱ نیبنو عه بباس ده لیت: (النَّفْسُ) واته:

^۱ هود (۴۰).^۲ الطبری (۷۷۴/۱۸).

له وه پاندن^۱ (له وه پاندنی مه پومالات)، شوره یح و زوهری و قه تاده ده لئین: (النفس) له شه ودا نه بیټ پوونادات. ^۲ قه تاده نه مه ی بۆ زیاد کردوه (الهمل) یش له پۆژدا ده بیټ،^۳ ئیبنو جه ریر پیوایه تی کردوه له ئیبنو مه سعوده وه له م نایه ته دا: ﴿وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ﴾ واته: (باسی) داود و سوله یمان بکه کاتیك بریاریان ده رکرد ده رباره ی نه و کشتو کاله ی که به شه و نازه لی که سانیک تییدا له وه پابوون وه نیمه بۆ دادوه ری بریاره که مان (ناگادار) بووین، نه لی: باغیکی ترئ بوو بۆلشی لی دابوو نه و پانه خراپی کرد، ده لئیت داود بریاری دا که پانه مه پره که بدریټ به خاوه ن پره زه که، سوله یمانیش وتی: من بریاریکی ترم له م بریاره پی باشتره نه ی پیغه مبه ری خوا، داود وتی: کامه یه نه و بریاره؟ سوله یمان وتی: باغه پره زه که بده به خاوه نی مه پره کان به خیوی بکات هه تا وه ک خوی لی دیته وه، مه پره کانیش بده به خاوه نی پره زه که سودی لی وه ربگریټ هه تا باغه پره زه که وه ک خوی لی دیته وه، نه و کاته باغه پره زه که بده ره وه به خاوه نه که ی و مه پره کانیش بده ره وه به خاوه نه که ی. نه مه نه وه یه که خوی گه وره ده ره مووټ: ﴿فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ﴾^۴ هه ر به م شیوه یه عه وفیش پیوایه تی کردوه له ئیبنو عه بباسه وه.^۵ واته: باسی داود و سوله یمانیش بکه، کاتیك که بریاریاندا کیشه ی نه و کیلگه یه چاره سه ر بکه ن که به شه و نازه لی کومه لئیکی تیکه وتبوو، نیمه ناگاداری نه و بریاره یان بووین. پاشان خوی گه وره ده ره مووټ: ﴿فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا﴾ واته: سوله یمانیشمان شاره زا کرد که چی بکات، کارزانی و زانیستی شمان دا به هه ردو وکیان. ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردوه له نیاسی کوپی مه عاویه وه کاتیك که داوای لی کرا بیټ به قازی، هه سه ن هات بۆ لای نیاس و گریا، هه سه ن پیی وت: بۆچی ده گریټ؟ وتی: نه ی نه بوسه عید بیستوومه قازیه کان چه ندۆریکن: پیاویك نیجته یادی کردوه وه نه پییکاوه وه هه لیه کردوه نه وه له ناو ناگردایه، یان پیاویکه ناره زوو باز نه ویش له ناو ناگردایه، وه پیاویکیشه که نیجته یادی کردوه وه پییکاویه تی نه وه له ناو به هه شتدایه. هه سه نی به سری وتی: نه وه ی خوی گه وره بۆی باس کردوین له هه والی داود و سوله یمان و پیغه مبه ران له و بریارانه ی که داویانه، وه لامی قسه ی نه و که سانه

^۱ الطبري (۴۷۵/۱۸).

^۲ الطبري (۴۷۸/۴۷۷/۱۸).

^۳ الطبري (۴۷۸/۴۷۷/۱۸).

^۴ الطبري (۴۷۷/۱۸).

^۵ الطبري (۴۷۵/۱۸).

^۶ الطبري (۴۷۵/۱۸).

ده داته وه که واته لئین، نه وه تا خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ
 نَفَسَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ﴾ خوی گه وره وه سفی سوله یمانی کردووه و باسی
 خراپی داودی نه کردووه، پاشان هسه ن وتی: خوی گه وره سی مهرجی له سهر کاربه دهستان
 داناوه: یاسای خوا به نزخیکی که م نه فروشن، به ناره زوی خویان بریار نه دن، له و بریاره یانه شدا له
 که س نه ترسن. پاشان نه م نایه تانه ی خوینده وه: ﴿يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ
 بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾^۱ واته: نه ی داود بیگومان نیمه تومان کرد به جینشین-ی
 پیغه مبه رانی پیش خوت-که و ابو توش له نیوان خه لکدا به راستی فره مانره وایی بکه و شوین هه و او
 ناره زوت مه که وه با له ریگای خوا لاتنه دات. وه ده فره مویت: ﴿فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ﴾^۲
 واته: که واته له که س مه ترسن به لکو ته نها له من ترسن. وه ده فره مویت: ﴿وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا
 قَلِيلًا﴾^۳ واته: وه نیشانه و نایه ته کانی من مه گورنه وه به شتیکی که م نرخ.^۴ منیش نه لیم: به نیسبت
 پیغه مبه رانه وه (سه لامی خویان لی بیت هه موویان بی گوناو بوون و مه عسوم بوون) له لایه ن خواوه
 پشتیوانیان لی کراوه. به لام غه یری پیغه مبه ران (سه لامی خویان لی بیت) له سه حیجی بوخاریدا هاتووه
 له عه مری کوپی عاسه وه، ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فره مویه تی: (نه گهر دادوهر ئیجتیهادیکی
 کردو پیکیای دوو پاداشتی بو هه یه، نه گهر ئیجتیهادی کردو نه بییکاو هه له ی کرد یه ک پاداشتی بو
 هه یه).^۵ نه م فره مووده یه وه لامه بو نیاسی کوپی مه عاویه که وای ده زانی نه گهر قازی ئیجتیهادی کرد
 نه بییکاو هه له ی کرد نه و قازیه له ناو ناگردایه، والله أعلم. وه له شیوه ی نه م به سه رهاته که له قورئاندا
 باسی هاتووه، نه م فره مووده یه که نیمامی نه حمه د پروایه تی کردووه له موسنه ده که یدا له نه بو
 هوره یره وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فره مویه تی: (جاریکیان دوو ژن دوو کوپیان له گه ل بوو،
 که گورگیک هات و یه کیک له کوپه کانی برد، هاتن بو لای داود دادوهر یان بکات، داود بریاری دا
 له به رژه وه ندی ژنه گه وره که، چوونه ده ره وه سوله یمان وتی: کیردیکم بو بینن له نیوانتانداندا له تی
 ده که م، ژنه بچوکه که وتی: په حمه تی خوات لی بیت مندالی نه وه له تی مه که، سوله یمان بریاری دا

^۱ ص (۲۶).^۲ المائدة (۴۴).^۳ البقرة (۴۱).^۴ تهذیب تاریخ دمشق (۱۸۴/۳)، ابن ابی حاتم (۲۴۵۸/۸).^۵ فتح الباری (۲۳۰/۱۲).

كوره كه بۆ ژنه بچو كه كه بىټ).^۱ بوخارى و موسليميش رىوايه تيان كرده وه له سه حيه كه ياندا.
 نه سائيش له سه رنهم فهرموده يه بابيكي داناوه له كتيبى قه زادا.^۲ (بابى نه و قازيه ي برپاريك ده دات به
 پيچه وانه ي نه و برپاره ي كه نه بىټ بيدات، بۆنه وه ي راستى بۆده ربكه ويټ). خواي گه وره ده فهرمويټ:
 ﴿وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ﴾ كيوه كان و په له هه وره كانيشمان رام كرد
 له گه لى بن له بهر دهنگى خوشى كاتيک كه زه بوورى به دهنگه وه ده خویندو ده يله رانده وه بالنده كان له
 هه وادا ده وه ستان و وه لاميان ده دايه وه و كيوه كانيش به هه مان شيوه ده يانوته وه، بۆيه كاتيک
 پيغه مبه ر (ﷺ) به لاي نه بو موساي نه شعريدا پويشت و تيپه پى نه بو موسا قورئانى ده خویند به
 شه و، دهنگيكي خوشى هه بو، پيغه مبه ر (ﷺ) وه ستاو گوئى له قورئان خویندنه كه ي ده گرت و
 فهرموي: (بيگومان نه م موسايه سازيكي له سازى ئالى داودى پيدراوه). نه بو موسا وتى: نه ي
 پيغه مبه رى خودا (ﷺ) نه گه ر زانيبام كه تو گوئ ده گرى زور جوانتر ده مله رانده وه.^۳ پاشان خواي
 گه وره ده فهرمويټ: ﴿وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِنُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ﴾ واته: وه داودمان فيرى
 دروستكردنى پوشاكي زى كرد بۆ ئيوه تا بتانپاريټيت له كاتى شه پرو كوشتاردا، واته: پوشاكي ئاسنى
 دروست كرد، قه تاده ده لىټ: پوشاكي ئاسن له كاتى خوى پان بو، يه كه م كه سيك كه پوشاكي ئاسنى
 له زنجير دروست كرد پيغه مبه ر داود بو.^۴ وه ك خواي گه وره ده فهرمويټ: ﴿وَالنَّالُ الْخَدِيدَ﴾ ^(۱۰) اَن
 اَعْمَلْ سَبِغْتِ وَقَدَّرِ فِي السَّرْدِ ^۵ واته: وه ئاسنمان بۆ نه رك كردبو، (فهرمانمان پيكره) كه پوشاكانى
 داپوشه رى (هه موو له شى لى) دروست بكه و له چينى زريدا به نه ندازه ي نه لقه كان وه ك يه ك بن. واته:
 بزماره كان نه وه ندده بللو نه بن و زوريش نزيك نه بن له يه ك. بۆيه فهرموييه تى: ﴿لِنُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ﴾
 واته: هه تا له شه ردا بتانپاريټيت، ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ﴾ واته: ئايا ئيوه له سه رنه و به هرانه ي كه خودا پيى
 داون كه عه بدى خوى داودى فيرى نه و شتانه كرده وه له بهر خاترى ئيوه شوكرى خوا ده كه ن.

^۱ أحمد (۳۲۲/۲)، فهرموده يه كي سه حيه.

^۲ البخاري (۶۷۶۹)، مسلم (۱۷۲۰).

^۳ النسائي في الكبرى (۵۹۵۸).

^۴ فتح الباري (۷۱۱/۸).

^۵ الطبري (۴۸۰/۱۸).

^۶ سبأ (۱۱-۱۰).

دہسہ لاتداری سولہ یمان بیوینہ بووہ

خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿وَلَسْلَيْمَنْ الرِّيحَ عَاصِفَةً﴾ واتہ: بای بہ میزمان پامہینا بو سولہ یمان،
﴿تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا﴾ واتہ: بہ فرمانی نہ و برہا بو نہ وزہویہی کہ ئیمہ پیت و
بہرہ کہ تمان تیخستوہ، یانی: سہر زہ مینی شام، ﴿وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمِينَ﴾ واتہ: ئیمہ ناگاداری
ہہ موو شتیکن، سولہ یمان پیفہ مہر (سہ لامی خوای لی بیت) فہرشیکی (بہرہ یہ کی) دارینی ہہ بوو
ہہرچی پیویستی ولات بوو لہ سہری دادہ نرا لہ گہ ل لہ شکرو ولاغی سواری و چادرو و شتردا، فرمانی
دہدا بہ و با بہ میزہ ہہ لیان بگریت، با بہ میزہ کہ دہ چوہ ژیری و ہہ لی دہ گرت و بہ رزی دہ کردہ وہو
دہ یبرد، پہ لہ و ہرہ کانیش سیبہریان بو دہ کرد ہہ تا لہ گہرما بیانپاریزیت، بو ہہر شوینیک مہیلی لی
بووایہ لہ و سہر زہ میندا. پاشان دہ ہاتہ خوارہ وہ خہ لکہ کہ و نہ و شتانہ شی لہ گہ لی بوون دایدہ گرت.
خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿فَسَخَرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ﴾^۱ واتہ: بامان بو پام ہینا بہ
فرمانی نہ و بہ نہ رمی دہ پوی بو ہہر جیگاہ ک کہ نہ و بیویستایہ. وہ دہ فہ رموویت: ﴿وَلَسْلَيْمَنْ الرِّيحَ
غَدُوًّا شَرًّا وَرَوَّاحَهَا شَهْرًا﴾^۲ واتہ: بہ یانیان (تا نیوہ پو با) پیگای مانگیکی دہ بپی و (نیوہ پوان تا)
نیوارانیش مانگیک پیگہی دہ بپی. خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَفْضُوتُ لَهُ﴾^۳
واتہ: لہ شہیتانہ کانیش دہ چوونہ بن دہریا و مرواری و شتی تری بہ نرخ و نایابیان بو دہرہینا،
﴿وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ﴾ واتہ: وہ جگہ لہ وہ کاری تریشیان دہ کرد. وہ ک خوای گہ ورہ
دہ فہ رموویت: ﴿وَالشَّيْطَانُ كُلُّ بَنَاءٍ وَغَوَّاصٍ﴾^۴ ﴿وَمِنْ آخِرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾^۵ واتہ: وہ ہہ موو (پہری) و
شہیتانہ کانمان بو پام ہینابو کہ بیناسازو مہ لہ وانی ژیردہریا بوون، وہ ہہ ندیکی تریان (کہ سہرپیچی
سولہ یمانیاں کردبو) پامان ہینابو بوئی بہ پیبہ سترای لہ کوٹ و زنجیردا. پاشان خوای گہ ورہ
دہ فہ رموویت: ﴿وَكُنَّا لَهُمْ حَفِظِينَ﴾ واتہ: خوای گہ ورہ دہ پیاراست لہ وہی کہ شہیاتینیک نازاری
بدات، بہ لکو ہہ موو لہ ژیر دہ ستیدا بوون لی دہ ترسان و نہ یاندہ ویرا نزیکی بینہ وہ و بہ نارہ زوی خوی
دہ یگرتن و نازادی دہ کردن، بویہ خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت: ﴿وَمِنْ آخِرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾^۶ واتہ:
ہہ ندیکی تریشیان کہ تہوق لہ ملن.

^۱ ص (۳۶).^۲ سبأ (۱۲).^۳ ص (۳۷-۳۸).

باسی نہ یوب پیفہ مہر (سہ لامی خوی لی بیت)

09A

نەفسەكە) تۆ بۆ ئەو دەروست نەكراوى كەلەسەر جىگەي نەرم پالېكەوى! ئەو دەم واز لى نەھىناوہ لەبەر خاترى تۆنەبىت. ^۱ ئىبنو ئەبى حاتمە پىوايەتى كىردوہ. ديسان ئىبنو ئەبى حاتمە پىوايەتى كىردوہ لە ئەبو ھورەيرەوہ ئەمىش لە پىغەمبەرى خواوہ (ﷺ) ھەرموويەتى: (كَاتِيكَ خَوَاي گەورە ئەيوب پىغەمبەرى چاك كىردەوہ كوللەي زىپىنى بەسەرىدا باراند، بە ھەردوو دەستى كۆي دەكەردەوہ دەيخستە ناو جەلەكانى، دەلئىت: پىي وترا: ئەي ئەيوب تىرت نەخوارد؟ وتى: ئەي پەرەردگارم كى لە چاكەي تۆ تىر دەبىت). ئەسلى ئەم ھەرموودەيە لە ھەردوو سەھىحەكەدا ھاتوہ، لە شىۋىنىكى تردا باسەكەي دەكرىتەوہ. ^۲ خواي گەورە دەفەرموويت: ﴿فَأَسْتَجِبْنَا لَهُ، فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ، وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ﴾ واتە: جا ئىمەش ھاوارو نزاكەيمان گىراكىردو لىمان بىرد ئەوزيان و ئازارو نەخۆشەي ھەيپو و ھەموو مال و مندالىمان پى بەخشىوہ (كە پىشتەرھەيپو) و ئەو نەندەي تىرىش لەگەلىاندا. ئىبنو عەبباس دەلئىت: گشت سامان و مندالەكانى گەرايەوہ. ^۳ واتە: خودا ھەموو سامان و مالەكەي پىدايەوہ. عەوفىش ھەربەم شىۋەيە پىوايەتى كىردوہ لە ئىبنو عەبباسەوہ. ^۴ ھەربەم شىۋەيەش پىوايەت كراوہ لە ئىبنو مەسعود و موحامىدەوہ، ھەسەن و قەتادەيش ھەروايان وتوہ. ^۵ موحامىد دەلئىت: پىي وترا: ئەي ئەيوب: خاوخىزانەكەت بۆ خۆتە لە بەھەشتدان، ئەگەر ھەز دەكەيت بۆت دەھىننەوہ، ئەگەر ھەزىش دەكەي بۆت دەھىلنەوہ لەناو بەھەشتداو بە ئەندازەي ئەوانت پى دەدەين؟ وتى: نەخىر، بۆم بەيلەرەوہ لە ناو بەھەشتدا، بۆي ھىلرايەوہ لەناو بەھەشتداو بە ئەندازەي ئەوانەي لە دىيادا پىدرا، خواي گەورە دەفەرموويت: ﴿رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا﴾ واتە: بەزەيى و سۆزىك بوو لە ئىمەوہ كە وامان لىكرد، ﴿وَذَكَرَى لِلْعٰبِدِينَ﴾ واتە: وەبىرخەرەوہ و ئامۆزگارى بوو بۆ خواپەرستان، واتە/ ئەمەمان كىرد بۆ ئەوہي پەندىك بىت بۆ خەلكى ھەتا وا نەزانن ئەوہي تووشى بەلاو مەينەتى بوو خوا لىي پەنجاوہ، بەلكو دەبىت بىكەنە سەرمەشقى خويان لە خۆپاگرىدا لە كاتى بەلاو ناپەھەتيدا كە مەيلى لى بىت تووشيان بكات، خوا كارزانىەكى تەواوى ھەيە لەو شتانەدا.

^۱ حلية الأولياء (۲۳۹/۵).^۲ ابن أبي حاتم (۲۳۶۱/۸)، سەنەدەكانى ھەسەنە پىاوہكانى جىي متمانەن.^۳ الطبري (۵۰۷/۵۰۶/۱۸).^۴ الطبري (۵۰۷/۵۰۶/۱۸).^۵ الطبري (۵۰۷/۵۰۶/۱۸).

﴿وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ ۸۵ ﴿وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ

الصَّالِحِينَ ﴿۸۶﴾

باسی نیسماعیل و ئیدریس و زیلکفل پیغه مبه ر (سه لامی خویان لی بیت)

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ واته: وه
(باسی) نیسماعیل و ئیدریس و زیلکفل (بکه) هه موویان له نارامگران بوون. نیسماعیل مه به ست پیی
نیسماعیلی پیغه مبه ره کوری ئیبراهیم پیغه مبه ره (سه لامی خوای لی بیت) له پیشه وه باسکرا له سوره تی
مه ریه مدا ئیدریس پیغه مبه ریش (سه لامی خوای لی بیت) هه ر به و شیوه یه باسی لیکرا، زیلکفلیش له
نایه ته که وه وا ده رده که ویت که پیغه مبه ر بیت چونکه نه وه ی له گه ل پیغه مبه راندا ناوی بیت حه تمن
پیغه مبه ره، هه ندیکی تر له زانایان و توویانه: زه لکفل پیاوچاکیک بووه، پاشایه کی دادپه روه رو کارزانی
کارپاست بووه، ئیبنو جه ریر له وه زیاتر له سه ری نه چووه. ^۱ ئیبنو جوړه یج ده لیت له موجهیده وه: ﴿وَذَا
الْكِفْلِ﴾، ده لیت: پیاوچاکیک بووه، پیغه مبه ر نه بووه، بوو بووه که فیلی پیغه مبه ری گه له که ی له جیی
نه و فهرمانی گه له که ی ببات به ریوه و وایان لی بیکات له قسه ی نه و پیغه مبه ره ده رنه چن و به کاریشیاندا
پابگات به دادپه روه ری، قسه ی خوی برده سه رو وای کرد له به ر نه وه ناوی زه لکفی لی نرا، ئیبنو نه بی
نه جیجیش هه ر به و شیوه یه ریوایه تی کردووه له موجهیده وه، ﴿وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ
الصَّالِحِينَ﴾ واته: وه نیمه نه وانمان خسته ناو په حمه تی خومان (که به هه شته) بیگومان نه وانه له
چاکان.

﴿وَإِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ ۸۷ ﴿فَأَسْتَجِبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُشَجِّي الْمُؤْمِنِينَ﴾ ۸۸

باسی یونس پیغه مبه ر (سه لامی خوا لی بیت)

نه م به سه ره اته لیړه داو له سوره تی (ن) و سوره تی (الصافات) باسی هاتووه، نه وه بوو یونسی
کوری مه تتا (سه لامی خوای لی بیت) خوای گه وره ناردی بۆ سه ر شاری نه ینه وا که یه کیک بوو له
شاره کانی زه وی موسل، بانگی کردن بۆ لای خوای گه وره، قه بولیان نه کرد ده ستیان دایه سه ریچی و
له سه ر خوانه ناسی خویان به رده وام بوون، یونس به توو په ییه وه له ناویان چووه ده رده وه به لینی سزای
خوای پیدان پاش سی پوژ، کاتیک به ته وای بویان ده رکه وتو زانایان که یونس پیغه مبه ر درۆ ناکات،

ہموو چوونہ دہرہوہ بۆ دہشت بہ مندالو مہرو مالات و گشت چوارپیکانیانہوہ، دایکو بہ چکہکانیان
 لہ یەك جیا کردہوہ، پاشان دہستیان دایہ ہاناو پارانہوہ لہ خوائ گہورہ، وشترو بیچوہوہ کە ی
 دہیانپرماندو مانگا و گویرہ کە کە ی دہیانبۆراندو بزن و می و کارو بہ رخیش دہیانقاراند، خوائ گہورہ
 سزا کە ی لہ سہر لابرڈن، خوائ بہ بہ زہیی دہفہرموویت: ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَنُهَا إِلَّا قَوْمَ
 يُونُسَ لَمَّا ءَامَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ﴾^۱ واتہ: ہیچ شاریک نہ بوہ
 کە برہوای ہیئابیئت و باوہرہ کە ی قازانجی پی گہ یاندبیئت بیجگہ لہ گہ لی یونس کاتیك کە برہوایان ہیئنا
 نازاری ئابرو بہرمان لہ دنیا دا لہ سہر لابرڈن و وامان کرد کە ہتا ماوہ یەك خوشی رابویرن. بہ لام یونس
 پیغہ مہر (سہلامی خوائ لی بیئت) لہ گہ ل کۆمہ لیکدا پۆیشٹہ ناو (کەشتیہ ک) و کەشتیہ کە لاریوہوہ بہ
 خہ لکە کەوہ، ترسان نوقم بین. تیرو پشکیان کرد بۆ پیاویك ہتا لہ ناو خویان فرپی بدہنہ ناو ئاوہ کە و
 کەشتیہ کە یان سوک بیئت، تیرو پشکە کە کەوتہ سہر یونس، رازی نہ بوون بیخہنہ ناو دہریاکہ،
 دووبارہ یان کردہوہ دیسان کەوتہوہ سہر یونس، ئەم جارہیش رازی نہ بوون بیخہنہ ناو ئاوہ کە، جاری
 سیئہ میش ہەر کەوتہوہ سہر یونس، خوائ گہورہ دہفہرموویت: ﴿فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾^۲ واتہ:
 ئینجا قورعہ کیشی کرد (لہ گہ ل خہ لکی ناو کەشتیہ ک) و ئەو لہ دۆراوان بوو. یونس ہەلساو خوی پووت
 کردہوہ و جلہکانی لابرڈو خوی فرپی دایہ ناو دہریاکہ. خوائ گہورہ لہ دہریای سہوزہوہ وەك ئیبنو
 مہ سعود دہ لیت: نہ ہہنگیکی ناردو دہریای بری و ہتا خوی گہ یاندہ یونس و ہەلی لوشی و قوتی دا،
 لہ و کاتہ دا کە خوی فرپی دا لہ کەشتیہ ک. خوائ گہورہ فہرمانی دا بہ نہ ہہنگہ کە کە گۆشتہ کە ی
 نہ خوات و (ئیسکیشی) نہ شکینیت، چونکہ یونس خواردنی تۆ نیہ و ناو سکی تۆ بہ ندیخانہ یہ کە بۆی.
 خوائ گہورہ دہفہرموویت: ﴿وَذَا النُّونِ﴾ (نون) واتہ: ماسی، بہ وپیئہ ئیزافہ ی (ذا) کراوہ تہ سہر
 (النون) واتہ: خاوہن ماسی، ﴿إِذْ ذَهَبَ مُغْضِبًا﴾ واتہ: بہ توورہ یی (کە لہ کە ی بہ جی ہیشت)،
 زہ حاک دہ لیت: بہ توورہ ییہوہ گہ لہ کە ی بہ جی ہیشت. ^۳ ﴿فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ﴾ واتہ: وایدہ زانی
 ئیمہ تہ نگانہ ی بہ سہردا نامینین، واتہ: تہ نگہ تاوی بکەین لہ ناو سکی ماسیہ کە دا، ہەر بہم شیوہ یہ
 ریوایہ ت کراوہ لہ ئیبنو عہ بیاس و موحامیدو زہ حاک و کەسانی تریشہوہ. ^۴ ئیبنو جہریریش ہمان

^۱ یونس (۹۸).^۲ الصافات (۱۴۱).^۳ الطبری (۵۱۱/۱۸).^۴ الطبری (۵۱۵/۵۱۴/۱۸).

پای مه لېزاردووه، نه م نایه تى به به لگه میناوه ته وه: ﴿وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾^۱ واته: وه هر که سیک که م دست و هزار بوو با به پیى نه وهی که خوا داویتی نه فه قه بدات خوا داوا له که س ناکات مه گه ر به پیى نه وهی که داویتی بیگومان خوا دواى ته نگانه ناسانى دینیت. پاشان خواى گه وره ده فه رموویت: ﴿فَكَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾^۲ واته: جا له تاریکیه کاندای تاریکی شه وو ده ریا و ناو سکی نه هه نگ (هاواری کرد (نه ی خوا)! به پاستی هیچ په رستراویک نیه جگه له تو پاکى و بیگه ردی بو تو یه بیگومان من له سته مکاران بووم. ئیبنو مه سعو ده لیت له ناو تاریکایی سکی نه هه نگ و تاریکایی ناو ده ریا و تاریکایی شه.^۳ وه هر به و شیوه یه پیوایه تی کراوه له ئیبنو عه بباس و عه مری کوپی مه یمون و سه عیدی کوپی جوبه یرو موحه مه دی کوپی که عبو زه ححاک و حه سه ن و قه تاده وه.^۴ سالمی کوپی نه بولجه عد ده لیت: له تاریکایی سکی نه هه نگیکدا له سکی نه هه نگیکى ترداو له ناو تاریکایی ده ریادا.^۵ ئیبنو مه سعو دو ئیبنو عه بباس و که سانی تریش ده لیتن له بهر نه وهی نه هه نگه که بردی به ناو ده ریادا و هه تا گه یانديه بنی ده ریا که یونس گوئی له ته سبیحاتی به رد و چه وی بنی ده ریا که بوو نا له و کاته داو له و شوینه دا و تی: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾^۶ واته: له ویدا هاواری کرد: جگه له تو نه ی خودایه خودایه کی تر شک نابه م، پاکى و بی عه یی هر به تو یه، من له ده سته ی سته مکاران بووم. عه وفی نه عربی ده لیت: کاتیک یونس له سکی ماسیه که دا بوو وایده زانی مردووه. پاشان مه ردو و قاچی جولاند، کاتیک که قاچی جولا له شوینه که یدا سوژده ی برد، پاشان هاواری کرد نه ی په روه ردگارم! شوینیکم کردووه ته سوژده گا هیچ که سیک پیى نه گه یشته وه له خه لکی.^۶ خواى گه وره ده فه رموویت: ﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ﴾ واته: ده رمان مینا له سکی ماسیه که داو له و تاریکاییانه، ﴿وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: نیمه هر به و شیوه یه خاوه نباوه پان پزگار ده که ین، نه گه ر له نا په حه تی و ته نگانه دا بن و هاوارمان لی بکه ن و ته و به بکه ن و

^۱ الطلاق (۷).^۲ القرطبي (۳۳۳/۱۱).^۳ الطبري (۵۱۷/۵۱۶/۱۸).^۴ الطبري (۵۱۷/۱۸).^۵ ابن أبي شيبة (۵۷۸/۱۳/۵۴۱/۱۱).^۶ الطبري (۵۱۸/۱۸).

بگه پینه وه، به تاییه تی نه گه نه م دو عایه بگه ن له کاتی به لادا پیغه مبه ریش (ﷺ) هانی خه لکی داوه که نه م دو عایه بگه ن. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له سه عدی کوپی نه بی وه قاسه وه (په زای خوی لی بیت) ده لیت: تیپه پیم و پویشتم به لای عوسمانی کوپی عه فاندای (په زایی خوی لی بیت) له ناو مزگه و تدا، سلاوم لی کرد، به هه ردو و چاوی بوی ده پوانیم، پاشان وه لامی نه دامه وه، هاتم بۆ لای عومهری کوپی خه تاب، پیم وت: نه ی گه وره ی موسلمانان نایا شتیك له ئیسلامدا پوویداوه؟ دوو جار وتم: وتی: نه خیر، چی بووه؟ وتم: نه خیر هیچ نه بووه، به لام من ماوه یه ك پیش ئیستا دام به لای عوسماندا له مزگه و تدا بوو، سلاوم لی کرد به هه ردو و چاوی بینی، که چی وه لامی نه دامه وه، ده لیت: عومهر ناردی به شوین عوسماندا، بانگی کردو پیی وت: چی وای لی کردی که وه لامی سلاوی برای خوت ناده یته وه؟ وتی: شتی وام نه کردووه. سه عد وتی: وتم: به لی وه لامت نه دامه وه، کارگه یشته نه وه نه و سویندی ده خواردو من سویندم ده خوارد، ده لیت: پاشان عوسمان بیری کرده وه و وتی: به لی، خوییه په شیمانم و داوای لی بوردن له خوی گه وره ده که م، تو ماوه یه ك له مه و پیش به لامدا پویشتی، من له و کاته دا وردو کردی دلی خۆم ده کردو بیرم ده کرده وه له وته یه ك که له پیغه مبه ری خودا (ﷺ) م بیستبوو، نه خیر سویند به خوا کاتیك نیه نه و وته یه بیته وه بیرم و چاوو دلم په رده یه K نه یه ت به سه ریداو داینه پوشیت، سه عد وتی: من نه و قسه یه ت بۆ باس ده که م، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) باسی یه که مین دو عای بۆ کردین، عه ره بیکی کۆچه ری هات و سه رقالی کرد هه تا پیغه مبه ری خودا (ﷺ) هه لساو منیش شوینی که وتم، ترسام له وه ی که پیش من بگاته مالیان به په له پویشتم، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) لای کرده وه بۆم و فهرمووی: (نه وه کییه، نه بو ئیسحاقی؟) وتم: به لی نه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ)، فهرمووی: (ده ی بۆچی هاتوی؟)، وتم: شتیکی وای نیه، سویند به خوا نه وه ته بیت که تو باسی یه که م دو عات بۆ کردین، پاشان نه و عه ره به کۆچه ری هات و سه رقالی کردی، فهرمووی: (به لی دو عاکه ی (زه نون) بوو کاتیك که نه و له سکی ماسیه که دا بوو وتی: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ چونکه هیچ موسلمانیک نیه هه رگیز دو عای پی کردبیت له په روه ردگاری له شتیکداو خودا دو عاکه ی لی قه بول نه کردبیت).^۱ تیرمیزی و نه سائیش پیوایه تیان کردووه له دو عای شه وو پۆژدا.^۲ ئیبنو نه بی حاتم پیوایه تی کردووه له سه عده وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ)

^۱ أحمد (۱۷۰/۱)، سه نه ده کانی سه حیحه.

^۲ تحفة الأحوزي (۴۷۹/۹)، النسائي في الكبرى (۱۶۸/۶)، سه نه ده کانی سه حیحه.

فهرموویه تی: (هر که سیک دوعا بکات به دوعاکه ی یونس لی قه بول ده کریت) نه بو سه عید ده لیت: مه به سستی پی نه مه یه که خوا ده فهرموویت: ﴿وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾^۱

﴿وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ﴾^{۸۹} ﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ، وَوَهَبْنَا لَهُ، يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ، زَوْجَهُ﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْكَرُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ ﴿۹۰﴾

باسی زه که ریا و یه حیا پیغه مبه (سه لامی خویان لی بیت)

خوای گه وره باسی به ندهی خو زه که ریا ده کات کاتیک داوای کرد له خوا که کوپکی بداتی هتا داوای خو بیته پیغه مبه، له پیشه وه نه م به سه رماته به ته وای له سوره تی (مریم) و (ال عمران) دا باسکرا، به کورتی لی ره دا باسی لی ده که ی، ﴿وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ﴾ واته: به په نهانی هوزه که ی ناگیان لی نه بو و تی: ﴿رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا﴾ واته: نه ی خوی! به ته نهام مه هیله وه، کوپم نیه و که سیشم نیه له داوای خوم به کاره کانم مه لسیت له ناو خه لکیدا، ﴿وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ﴾ واته: تو چاکترین که سی هر ده میت، نه م دوعایه سوپاس و ستایشی خوداشه جی خویه تی بو نه و داوایه ی که ده ی کات، خوای گه وره یش لی و هر گرت و ده فهرموویت: ﴿فَاسْتَجَبْنَا لَهُ، وَوَهَبْنَا لَهُ، يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ، زَوْجَهُ﴾ واته: نیمه ش دوعای نه و مان وه لامدایه وه و یه حیا مان پی به خشی و خیزانه که شیمان بو چاک کرده وه (له نه زوکی)، نیبو عه باسو و موجهیدو سه عیدی کوپی جوبه یر ده لیت: خیزانه که ی نه زو بو خوا مندالی پیدا.^۲ خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا يُسْكَرُونَ فِي الْخَيْرَاتِ﴾ واته: په له یان ده کرد بو کاری چاکه و خواناسی و خونزیک خستنه وه له خوا، ﴿وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا﴾ واته: هاواریان له نیمه ده کرد به نومییدی (به هشتو) له ترسی (دوزه خ)، سه وری ده لیت: نومییدیان هه بو به وهی لمانه و ده ترسان له سزاشمان.^۳ ﴿وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ﴾ واته: وه نه وان ملکه چ بوون بو نیمه و ده ترسان لیمان، عه لی کوپی نه بو ته لحه له نیبو عه بباسه وه

^۱ الحاکم (۵۸۴/۲)، فهرمووده یه کی حه سه نه.

^۲ الطبری (۵۲۰/۱۸).

^۳ تفسیر الثوری (۲۰۴).

دهلئیت: واته: بپوایان دهکرد بهوهی خودا پهوانه‌ی دهکرده خواره‌وه. ^۱ موجهید دهلئیت: خاوهن باوه‌پیکي راست بوون. ^۲ نه‌بولعالیه دهلئیت: له خواترس بوون. ^۳ نه‌بو سینان دهلئیت: ملکه‌چ بوون ترسیکی به‌رده‌وامه له‌ناو دلدا که هه‌رگیز لئی ده‌رناچیت. موجهید دهلئیت: ﴿خَشِيعَتِ﴾ واته: خویان به‌که‌م ده‌زانی، هه‌سه‌ن و قه‌تاده و زه‌حاک ده‌لئین: ﴿خَشِيعَتِ﴾ واته: ملکه‌چ بوون به‌رامبه‌ر خودای مه‌زن. ^۴ نه‌م قسانه هه‌موو ماناکانیان له یه‌که‌وه نزیکه.

﴿وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ ^(۱۱)

باسی عیسا پیغه‌مبه‌رو مه‌ریه‌می دایکی

به‌م شیوه‌یه خودا باسی به‌سه‌رهاتی مه‌ریه‌م و کوپه‌که‌ی ده‌کات (سه‌لامی خویان لی بیئت) له‌که‌ل به‌سه‌رهاتی زه‌که‌ریا و یه‌حیای کوپیدا (سه‌لامی خویان لی بیئت) له سه‌ره‌تاوه باسی به‌سه‌رهاتی زه‌که‌ریا ده‌کات و پاشان به‌دوایدا به‌سه‌رهاتی مه‌ریه‌میش باس ده‌کات، چونکه نه‌م به‌سه‌رهاته په‌یوه‌ندی به‌وی تره‌وه هه‌یه، نه‌مه‌یان وه‌دییه‌نانی کوپیک بوو له پیاویکی به‌ته‌مه‌نی به‌سالاچوو، له ژنیکی پیری نه‌زۆک، که له کاتی لاویدا مندالی نه‌ده‌بوو، پاشان باسی به‌سه‌رهاتی مه‌ریه‌م ده‌کات که له‌م به‌سه‌رهاته سه‌رسوپه‌ینه‌رتره، نه‌مه‌یان وه‌دییه‌نانی کوپیک بوو له میینه‌یه‌ک به‌بی نیرینه، هه‌ر به‌م شیوه‌یه‌له سوره‌تی (ال عمران و مریم) دا باسکراوه. لی‌ره‌دا باسی به‌سه‌رهاتی زه‌که‌ریای کردووه، به‌دوایدا باسی به‌سه‌رهاتی مه‌ریه‌میشی هی‌ناوه، خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا﴾ واته: وه (باسی) نه‌و ئافره‌ته (مه‌ریه‌می کچی عیمران بکه) که داوینی خوی پاراست ئینجا فومان پیاکرد (به‌هوی جوهره‌ئیله‌وه) له‌و پوچه‌ی هی خۆمان بوو، وه‌ک له سوره‌تی (التحریم) یشدا فه‌رموویت: ﴿وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا﴾ واته: وه (به) مه‌ریه‌می کچی عیمران نه‌وه‌ی که داوینی خوی پاک پاکرت نه‌وسا ئیمه فومان پیدا کرد له پوچه‌ی خۆمانه‌وه. پاشان خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ﴾ واته: خوی و کوپه‌که‌یمان کرده نیشانه‌یه‌ک بۆ هه‌موو خه‌لکی دنیا، واته: نیشانه‌یه‌ک

^۱ الطبري (۱۶/۲).

^۲ الطبري (۱۶/۲).

^۳ الطبري (۱۶/۲).

^۴ الکشاف (۱۲۳/۳)، البغوي (۲۶۷/۳)، ابن أبي شيبة (۵۸۰/۱۳).

^۵ التحريم (۱۲).

لەسەر ئەوھى كە خودا خاوەنى توانا و دەسلەتە بەسەر ھەموو شتێكدا، مەیلی لە ھەر شتێك بێت وەدى دەھێنێت، بەلكو ھەر كاتێك فەرمان بدا بە شتێك بفەرمویت ببە دەبێت. ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە كە دەفەرمویت: ﴿وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ﴾^۱ واتە: بۆ ئەوھى بیکەین بە موعجیزە و نیشانە یەك بۆ خەلكى.

﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾^{۱۲} وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلُّ إِلَهِنَا رَاجِعُوكَ^{۱۳} فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعِيدِهِ وَإِنَّا لَهُ

كاتبوت ﴿۹۴﴾

ھەموو خەلكى ئایینیان یەكە

ئیبنو عەباس و موحامید و سەعیدی كۆپى جوبە یرو قەتادە و عەبدو پەحمانى كۆپى زەیدی كۆپى ئەسەم دەلێت: لەم ئایەتەدا: ﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ واتە: ئاینتان یەك ئاینە.^۲ ھەسەنى بەسرى لەم ئایەتەدا دەلێت: خۆى گەورە بۆیان پەون دەكاتەوہ كە چۆن خۆ پەاریزن و چى بکەن، پاشان دەلێت: ﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ واتە: پێگە و بەرنامەى ئێوہ یەك پێگە و بەرنامە یە، ﴿إِنَّ هَذِهِ﴾ ئینە و ئیسى (ان) یە ﴿أُمَّتُكُمْ﴾ خەبەرى (ان) یە، واتە: ئەمە ئەو شەریعەتە یە كە بۆتان ئاشکرا و پەونکراوەتەوہ، ﴿أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ واتە: یەك شەریعەتە، (مەنسوبە لەسەر حال) بۆیە خۆى گەورە فەرموویەتى: ﴿وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ﴾ واتە: وە تەنھا منیش پەروەردگارى ئێوہم و دەبێت من بپەرستن. وەك دەفەرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾^{۵۱} وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّةٌ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ^۲ واتە: ئەى نێردراوانى خودا لە خۆراكى پاك و ھەلال بخۆن و کردەوہى چاك بکەن (چونکە) بە پاستى من بەوہى ئێوہ دەیکەن ئاگادارم، وە بێگومان ھەر ئەمە یە ئایین و دینى ئێوہ (ئەى پێغەمبەران دەستى پێوہ بگرن) كە یەك ئایین و بەرنامە یە و منیش پەروەردگارتانم كەواتە خۆتان پەاریزن (لە تۆلەم)، پێغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموویەتى: (ئێمە كۆمەلى پێغەمبەران لە گەلانى جیا جیا یین و یەك باوكمان ھە یە و ئایینشمان یەكە).^۴

^۱ مریم (۲۱).

^۲ الطبری (۵۲۳/۱۸).

^۳ المؤمنون (۵۱-۵۲).

^۴ فتح الباری (۵۵۰/۶).

واته: مه به ست پی پی پرستنی خودایه به تهنه او شهریک دانه نانه بوی، به پی پی نه و شهریه تانه ی که به پیغه مبه رکانیدا په وانه ی کردوه. وهك ده فهرموویت: ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَا جَا﴾^۱ واته: دامان ناوه بۆ هر نومه تیک له نیوه شهریه و پرگه یه کی پوون. پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ﴾ واته: گه له کان جیاوازی که وته نیوانیان له سر پیغه مبه رکانیان و هندیکیان برپایان پی نه کردن، بویه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿كُلُّ إِلَهِنَا رَجُوعٌ﴾ واته: له پوژی قیامه تدا هه موو ده گه پینه وه بۆ لامان. هر که سه و پاداشتی خوی وهرده گریت به پی کرداری خوی، نه گه ر چاک بوو به چاکه و نه گه ر خراپیش بوو سزا ده دریت. بویه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾ واته: به دل خاوهن باوه ر بیت و کاری چاکیشی کردیت، ﴿فَلَا كُفْرَانَ لِسَعِيهِ﴾ واته: هه وله که ی به فیرو ناچیت، وهك نه م نایه تیش که خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا﴾^۲ واته: پاداشتی نه وانه ی که کاری چاک ده که ن نافه و تینین و به فیروی ناده یین و سوپاسی ده گریت و به نه ندازه ی مسقاله زه رپه یه ك ناهه قی پی ناگریت، وه ده فهرموویت: ﴿وَإِنَّا لَهُ كَنُيُوتٌ﴾ واته: هه موو کرداره کانی ده نووسین و هیچی له ناو ناچیت.

﴿وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾^{۱۵} حَقَّ ۳ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿۱۶﴾ وَأَقْرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَرُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِتَوِيلِنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلَّ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۱۷﴾

هر که سیك مرد ناگه ریته وه بۆ دنیا

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾^{۱۵} نیبنو عه باس ده لیت: پیویست بووه واته: برپاریکه و دراوه که هر شاریک قری تیکه و ت جاریکی تر ناگه ریته وه بۆ دنیا پیش پوژی قیامه ت، هر به م شیوه یه نیبنو عه باس و نه بو جه عفری باقرو قه تاده و که سانی تریش و توویانه.^۲

^۱ المائدة (۴۸).

^۲ الکهف (۳۰).

^۳ البغوي (۲/۲۶۸)، الطبري (۱۸/۵۲۵)، الرازي (۲۲/۱۹۱).

باسی یه نجوج و مه نجوج

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿حَقَّ إِذَا فَتَحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ﴾ واته: له پیشه وه باسماں کرد که یه نجوج و مه نجوج له نه وهی ئاده من، وه له تورمه ی نوح پیغه مبه ریشن (سه لامی خوای لی بیت) له مندالی (یافس) ن واته: یافس بابی تورکه کانه، نه م تورکانه ده سته یه کیان له دوا ی به ندا وه که ی زولقه رنه یه وه به جیمان که دروستی کرد، وه ک خوای گه وره ده فەرموویت وتی: ﴿هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا﴾ ﴿٩٨﴾ ﴿وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا﴾^۱ واته: (ذوالقرنین) وتی: نه م (دروستکردنه) ره حمه تیکه له لایه ن په روه ردگار مه وه جا هر کات به لئینی په روه ردگارم هات (به ده رچوونی یه نجوج و مونجوج) نه م به ندا وه ده کاته زهویه کی تهخت و بیگومان به لئینی په روه ردگارم هه ق و پاسته، واز (له خه لکی) دینین له و پوژده دا دین و ده چن به ناو یه کتردا (وه کو شه پو لی ده ریا) و فوو ده کریت به شه پیوردا نه وسا هه موویان کو ده کرینه وه (سه راپا) که سیان لی جی نامینیت. وه له م نایه ته پیروژه یشدا ده فەرموویت: ﴿حَقَّ إِذَا فَتَحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ﴾ واته: هه تا ده رگا له یه نجوج و مه نجوج ده کریت وه به په له ده پون بو خرابه کاری، (الحذب) واته شوینی به رز له سهر زه میندا، نه مه قسه ی ئیبنو عه باس و عیکریمه و نه بو سالح و سه وری و که سانی تریشه.^۲ نه مه خوره وشتیانه له کاتی ده رچوونیاندا، نه مه وه ک نه وه وایه نه و که سه ی نه م قسه یه ده بیستی، به چاری خویشی بیبینیت، ﴿وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ﴾^۳ واته: جگه له خوا که هه موو شتیک ده زانیت که س ناتوانیت له وانه ناگادارت بکات. چونکه نه مه هه والی که سیکه، ناگاداری نه وه یه که بووه و نه وه یشی له مه ودوا ده بیت هه ر نه وه ناگاداری نه ینیه کانی ئاسماں و زه مینه. هیچ خودایه کیش نیه غه یری نه و. ئیبنو جه ریر پیوایه تی کردوه له عه بدولای کوپی نه بی یه زیده وه ده لیت: ئیبنو عه بباس کو مه لیک مندالی بینی بازیاں به سهر یه کتردا نه داو یاریان ده کرد، وتی: نا به م شیوه یه یه نجوج و مه نجوج ده رده چیت.^۴ باسی ده رچوونی یه نجوج و مه نجوج له چه ند فەرمووده یه کدا هاتوه له فەرمووده کانی پیغه مبه ر (ﷺ)، فەرمووده ی یه که م: ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه بو سه عیدی خودریه وه ده لیت: بیستم له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) فەرمووی:

^۱ الکهف (۹۸-۹۹).^۲ الطبری (۵۳۲/۱۸).^۳ الفاطر (۱۴).^۴ الطبری (۵۲۸/۱۸).

(دەرگا دەكرىتەوۋە لە يەئجوج و مەئجوج) و دىنە دەرەوۋە بۇناو خەلكى وەك خوائ گەورە فەرموويەتى:

﴿وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَذَبٍ يَنْسِلُونَ﴾ خەلكى داگىر دەكەن موسلمانان خۇيان لەناو شارو قەلاكانياندا

قايم دەكەن و مەپو مالاتىشيان دەبەنە لای خۇيان، يەئجوج و مەئجوج ئاوى سەر زەمىن دەخۆنەوۋە،

مەتا مەندىكيان كە تىدەپەپن بە لای پووبارىكدا مەرچى ئاوى تىدايە دەيخۆنەوۋە بە وشكى بەجىي

دەمىلن، مەتا وای لى دىت ئەوانەى كە دەپۆن بە لای ئەو پووبارەدا ئەلین: خۆلىرەدا ئاومەبوو!! كار

دەگاتە ئەوۋە هېچ كەسك نامىنىت لەسەر زەويدا مەگەر كەسك لە ناو شارو قەلاكاندا مابىت، يەكك لە

يەئجوج و مەئجوج ئەلى: لەمانەى سەر زەمىن لى بووينەوۋە، ماوۋتەوۋە خەلكى ئاسمان. فەرمووى:

يەككىيان تىرەكەى دەجولئىنىت و بەرەو ئاسمان دەيگىرىت بە خويىنەوۋە بۆى دەگەرپتەوۋە، دەبىتە بەلاو

فىتنە بۇيان. ئا لەو كاتەدا كە خەرىكى ئەو خراپەكارى و گەندەلەن، خوائ گەورە كرمىكيان لەناو

ملياندا بۇ دەنىرىت وەك كرمى ناو لووتى وشترو مەپو مالات وایە، لە مليان دىتەدەرەوۋە يەك كەسيان

نامىنىت مەموو دەمرن و جوولەيان لى دەپرېت، موسلمانان ئەلین: چ پياويك خۇيمان بۇ دەگاتە قوربانى

بزانىت ئەم دوژمنە چى بەسەر هاتوۋە؟ پياويكيان لە خۆى دەپرېت بە تەماى ئەوۋە نىە بگەرپتەوۋە

خۆى بە كوژراو دەزانىت، دەپوات بۇ ناويان دەيانبىنىت مەموو مردوون و كەوتوون بەسەر يەكدا، هاوار

دەكات: ئەى كۆمەلى موسلمانان! مژدەبىت لىتان خوائ گەورە لە جياتى ئىوۋە دوژمنەكەتانی لەناو

بردوۋە. ئەوسا موسلمانەكان لە شارو قەلاكانيان دىنە دەرەوۋە مەپو مالاتەكانيان دەبەن بۇ لەوۋە

هېچ لەوۋەپگايەك شك نابەن(لەوماوۋەيەدا) جگە لە گوشتى خۇيان، پىي قەلەو دەبوون بە چاكتر لەوۋەى

لە شوئىنىكدا لەوۋەپابن.^۱ ئىبنو ماجەيش پىوايەتى كردوۋە.^۲ فەرموودەى دوۋەم: ديسان ئىمامى

ئەحمەد پىوايەتى كردوۋە لە ئەوۋاسى كوپى سىمعانى كىلابىەوۋە دەلېت: پىغەمبەرى خودا (ﷺ)

بەيانىەك باسى دەججالى بۇ كردىن، زۆر نزمى دەكردەوۋە بە سوك سەيرى دەكرد، زۆرىشى

بەرزەكردەوۋە ئەو كارانەشى كە لە تواناى خەلكىدا نەبوو باسى كرد: مەتا وامان زانى كە لەناو

مەندى لەباخە خورماكانى نىكماندايە، كە چووين بۇ لای خورماكانەوۋە پىغەمبەر (ﷺ) بە دەمو

چاوماندا مەستى پىكردىن، پرسىارمان لى كرد: تۆ بەيانى باسى دەججالت بۇ كردىن زۆر نزمى

دەكردەوۋە زۆرىش بەرزت كردەوۋە، مەتا وامانزانی لەناو مەندى لە دارخورماكاندايە، فەرمووى:

(دەججال هېچ نىە، ئەوۋەى كە زۆر لىي دەترسم بۆى لە ئىوۋە دەججال نىە، ئەگەر دەججال بىت من

لەناوتاندا بىم من دژايەتى و بەرەلستى دەكەم لە جياتى ئىوۋە، ئەگەر بىت و من لە ناوتاندا نەبىم مەر

^۱ أحمد (۷۷/۳)، فەرموودەيەكى خەسەنە.

^۲ ابن ماجه (۱۳۶۳/۲)، فەرموودەيەكى خەسەنە.

كەسك لہ ئىۋە با بەرھەلىستى لہ خۇى بىكات، خۋاى گەۋرە لہ جىاتى مە بۇ ھەموو مۇسلىمانىك، دەججال لاۋىكى مۇوگىرۇ لۈۋە، چاۋى ۋەك بۇلە تىرى بەرز بوۋەتەۋە، لہ نىۋانى شام و عىراقدا پەيدا دەبىت، بە راست و چەپدا خراپە و فەساد بۇلۇدەكاتەۋە، ئەى بەندەكانى خوا خۇپاگرىن. وتمان: ئەى پىغەمبەرى خدا (ﷺ) چەندى لہ سەر زەۋى دەمىنىتەۋە؟ فەرموۋى: چىل پۇژ، پۇژىكى بە ئەندازەى سالىكە، پۇژىكى تىرى بە ئەندازەى مانگىكە، پۇژىكى تىرى بە ئەندازەى ھەفتەيەكە، پۇژەكانى تىرى ۋەك پۇژەكانى تىرى ئىۋە وايە، پىيان وت: ئەى پىغەمبەرى خدا (ﷺ) ئەۋ پۇژەى كە بە ئەندازەى سالىكە نوۋىژى پۇژىكى ئىمەى بەسە؟ فەرموۋى: نەخىر، بە ئەندازەى پۇژەكانى خۇتان حىسابى بىكەن، وتيان: پىغەمبەرى خدا (ﷺ) پەلە و خىراىى لہ زەۋىدا چۇنە؟ فەرموۋى: ۋەك بارانىكە كە باى لہ پىشتەۋە بىت، بەسەر گەلىكدا دەپۋات و بانگيان دەكات، باۋەپى پى دەمىنن و فەرمانى بەجى دىنن، فەرمان دەكات بە ئاسمان باران دەبارىنىت، فەرمان دەكات بە زەۋى كىشتوكال دەپوئىنىت، مەپوماللاتيان ئىۋارە كە دەگەپتەۋە بۇ مالەۋە بەرزو گوان پىرۇ كەلەكە ھەلئاساۋە، پاشان بەسەر گەلىكى تردا دەپۋات، بانگيان دەكات، فەرمانى بەجى ناھىتن، لىيان دەگرىتەۋە ھەموو ھەژار دەبن، لہ مال و سامانى خۇيان ھىچيان بە دەستەۋە نامىنىت، بە لای كەلاۋەدا دەپۋات، بە كەلاۋەكە دەلىت ھەرچى كەنجىنەت ھەيە بىخەرە دەرى، ھەرچى ھەيە ۋەك شارنى ھەنگ شوپنى دەكەۋىت، لہ پاشان فەرمان دەكات پىاۋىك بىكوزن، بە شمشىر لىى دەدات، دەيكات بە دوو پارچەۋە، نىۋانى پارچەكانى بە ئەندازەى ئەۋەى تىر بگرىتە نىشان لىك دورن، لہ پاشان بانگى دەكات بە پىكەنن و پوخۇشىەۋە دىتەۋە لای. لەۋكاتەدا كە دەججال لەسەر ئەۋ حالەيە، خۋاى گەۋرە عىساى كوپى مەرىم (سەلامى خۋاى لى بىت) دەنىرىت لە لای منارە سىپەكە لە لای پۇژەللاتى دىمەشقەۋە دىتە خۋارەۋە. لەناو دوو پىشتەمالدايە دەستى ناۋەتە سەر بالى دوو فرىشتە، عىسا پىغەمبەر (سەلامى خۋاى لى بىت) شوپنى دەججال دەكەۋىت تا بەر دەرگای شارى لود (لُد) دەىگاتى و دەىكوزىت. ئا لەۋكاتەدا خۋاى گەۋرە عىسا پىغەمبەر (سەلامى خۋاى لى بىت) ئاگادار دەكات و دەفەرموۋىت: ھەندى لہ بەندەكانى ۋەدەرناۋە، ھىچ كەس تواناى نىە شەپيان لەگەل بىكات، بەندەكانم بىبە بۇ كىۋى توور لەۋى پارىزگارىان لى بىكە، خۋاى گەۋرە يەنجۇج و مەنجۇج دەنىرىت ۋەك دەفەرموۋىت: ﴿وَهُمْ مِّنْ كُلِّ

حَدَبٍ يَنْسِلُونَ﴾ لە ھەموو بەرزايىيەكەۋە دىنە خۋارەۋە، عىساۋ ھاۋەلەكانى لە خوا دەپارپىنەۋە، خدا كرمىكىان لەناو ملياندا بۇ دەنىرىت، بە يەك جار ۋەك يەك نەفەر دەمرن، لە پاشان عىساۋ ھاۋەلەكانى لە كىۋى تور دىنە خۋارەۋە، ھىچ مالىك نامىنىت لە زەۋىدا كە لاشە و بۇنى پىسى ئەۋان پىرى نەكردبىت، عىسا پىغەمبەر (سەلامى خۋاى لى بىت) ھاۋەلەكانى لە خوا دەپارپىنەۋە، خۋاى

گہ وړه مه لیک دهنیریت وهک ملی وشر گه وړه یه نه و لاشانه هه لده گرن و فریپان دده نه نه و شوینه ی که
خودا فرمانی داوه، ئیبنو جابر ده لیت: عه تای کوپی یه زیدی سه کسه کی بوی گپرامه وه له (که عبه)
وه ده لیت: فریپان دده نه مه هبل، ئیبنو جهریر ده لیت: گوتم نه ی نه بو زهید، مه هبل کوپه؟ وتی:
خوره لات. پیغه مبه ر (ﷺ) فرمووی: خوی گه وړه بارانیک ده بارینیت چل پوژ ده خایه نیت هیچ مال و
چادریک نامینیت بهرگی بگریت، خوا به و بارانه زه مین ده شواته وه وهک مینای لی ده کات (زور جوانی
ده کات) پاشان خودا فرمان به زه مین ده کات درهختی میوه دار بروینه و بهر که ته که ت بینره وه،
ده لیت: عه شیره تیکی گه وړه له هه ناریک ده خون، له بهر سیبهری تویکله کهیدا داده نیشن، بهر که ت
ده که ویتته شیره وه به شیوه یه ک وشریکی تازه زاو به شی عه شیره تیک ده کات، مانگایه کی تازه زاو
به شی کومه لیک له و عه شیره ته ده کات، مه پیکی تازه زاو به شی خیلک ده کات ده لیت: له سر نه و حاله
ده بن، خوا بایه کی. بون خوش دهنیریت، له بن باخه لیان ده دات وهرچی موسلمانان دهنیریت - یان
وتی: ههرچی خاوه نباوه په دهنیریت - خه لکی خراب و له پئی لادرو به دخو دهنیریت وه، وهک کهرگل له
لای یه کتریدا له یه ک هه لدین قیامت له کاتی نه واندا هه لده سیټ.^۱ موسلیمیش به ته نها پریوایه تی
کردوه.^۲ بوخاری له گه ل نیه، وله گه ل خاوه نی سونه نه کانی تر پریوایه تی کردوه له چهند پریگاوه.
تیرمیزی ده لیت: فرموده یه کی چاک و پاسته (حسن صحیح).^۳ فرموده ی سیټ م: ئیمامی نه حمه د
پریوایه تی کردوه له ئیبنو حرمه له وه نه میش له پوریه وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) وتاریکی دا
به نجه ی پیروزی پیچابو به هوی گه ستنی دوپشکیکه وه فرمووی: (ئیوه نه لئین دوزمنتان نه ماوه،
به لام ئیوه به رده وام شهر له گه ل دوزمندا ده کهن، هه تا یه نجوج و مه نجوج دین، پوومه ت پان و خرو
گوشتن وهک قه لغانی دوو چین وایه و چاو بچکوله و سورحالن (پوومه ت سوورن) له هه موو به رزاییه که وه
دینه خواره وه).^۴ هه ر به م شیوه یه ئیبنو نه بی حاتم پریوایه تی کردوه له فرموده کی موحه مده ی
کوپی عه مره وه نه میش له خالیدی کوپی عه بدولای کوپی حرمه له ی مودله جه وه نه میش له
پوریکیه وه که هه ر به م شیوه یه له پیغه مبه ر وه (ﷺ) گپراویه تیه وه.^۵ له فرموده ی سه حیددا
هاتوه که عیسا پیغه مبه ر (سه لامی خوی لی بیت) حه جی که عبه ی پیروزی کردوه. ئیمامی نه حمه د

^۱ احمد (۱۸۱/۵)، فرموده یه کی سه حیده.^۲ مسلم (۲۲۵۰/۴).^۳ ابو داود (۴۹۶/۴)، تحفة الأحوزي (۶۶۹/۶)، النسائي في الكبرى (۲۳۵/۶)، ابن ماجه (۱۳۵۶/۲)، فرموده یه کی سه حیده.^۴ احمد (۲۷۱/۵)، فرموده یه کی سه حیده.^۵ ابن ابی حاتم (۲۴۶۷/۸).

پیوایه تی کردوو له نه بو سه عیده وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رموویه تی: (بیگومان دوا ی ده رچوون و هاتنی یه ئجوج و مه ئجوجیش هه ج و عه مره ی ئه م ماله (واته: که عبه ی پیرو ن) ده کریت. بوخاری خو ی به ته نها پیوایه تی کردوو. ^۱ پاشان خوا ی که وره ده فه رموویت: ﴿وَأَقْرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ﴾ واته: به لئنه راسته که، خه ریکه که نزیک بپیته وه واته: پوژی قیامه ت، کاتیک که بومه له رزه و لافاو به لا و مه ینه تی زو ربوو پوژی قیامه ت نزیک ده پیته وه و که قیامه ت هات خوانه ناسان ئه لئین: ئه مه پوژیکی زو ر گران و مه ینه تیه، بو یه خوا ی که وره ده فه رموویت: ﴿فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَرُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ واته: له پر له و کاته دا چاوی خوانه ناسان ئه بلق ده بیت له نا په حه تی ئه و شته که و رانه ی که به چاوی خو یان ده یبینن، ئه لئین: هاوارو واوه یلا بو ئیمه ﴿يَتَوَلَّنا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا﴾ واته: هاوارو مه رگ بو ئیمه له دنیا دا خو مان له مه بی ناگا کرد، ﴿بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ نا، به لکو ئیمه زو ر دار بووین، واته: دان ده نین به وه ی که خو یان نامه قیان به خو یان کرد، به لام په شیمانی هیچ سودیکمان پی ناگه یه نیت.

﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَرِدُونَ﴾ (۹۸) ﴿لَوْ كَانَتْ هَؤُلَاءِ آلهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (۹۹) ﴿لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ﴾ (۱۰۰) ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾ (۱۰۱) ﴿لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ﴾ (۱۰۲) ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَجُ الْأَكْبَرُ وَنَلَقْنَاهُمُ الْمَلِئِكَةَ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (۱۰۳)

بتپه رستان و خواکانیان سوته مه نی جهه نه من

خوا ی که وره پوو ی و ته ی ده کاته خه لکی مه که له بتپه رستانی قوره یش و ئه وانه ی که وه ک ئه وان بت و دارو به رد ده په رستن ده فه رموویت: ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ واته: به راستی ئیوه و ئه وان هه ده تان په رستن جگه له خوا (ده بنه) سوته مه نی و هه لگیر سیته ری دوزه خ. ئیبنو عه بباس ده لیت: سوته مه نی جهه نه م. ^۲ وه ک ئه م ئایه ته یش که ده فه رموویت: ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ

^۱ أحمد (۲۷/۳)، البخاری (۱۵۹۳).

^۲ القرطبي (۳۴۳/۱۱).

وَالْحِجَارَةُ^۱ واته: كه سوتهمه نيه كه ي ئاده مى و به رده. وه له رپوايه تيكي ترده هه ر له ئيبنو عه بباسه وه ده لئيت: ﴿حَصْبُ جَهَنَّمَ﴾ واته: دارى جهه نه م، به زمانى زنجى. موحاميدو عيكريمه و قه تاده ش ده لئين: دارى جهه نه م. زه حكاك ده لئيت: ﴿حَصْبُ جَهَنَّمَ﴾ واته: نه وشته ي پيى فرى ده دريته ناو جهه نه م.^۲ كه سانى تريش جگه له وه ر وايان وتوو. ^۳ ﴿أَنْتُمْ لَهَا وَرِدُونَ﴾ واته: ده بيت هه ر بچه ناويه وه، پاشان خواى گه وره ده فه رموويت: ﴿لَوْ كُنْتَ هَتُولَاءَ إِلَهَةً مَا وَرَدُوكَا﴾ واته: نه گه ر نا نه وانه (بته كان) خوا بوونايه نه ده چوونه ناو نه و (ئاگرى دوزه خ) وه، ﴿وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ واته: په رستراوه كان و نه وانه شى كه ده يانپه رستن هه موو ده چنه ناوى و تاهه تايه تييدا ده ميئنه وه. ﴿لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ﴾ واته: له ناو جهه نه مدا هه ناسه ده دن. وهك خواى گه وره له ئايه تيكي ترده ده فه رموويت: ﴿لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ﴾^۴ مه به ست به ﴿زَفِيرٌ﴾ هه ناسه دانه وهيه به ﴿وَشَهِيقٌ﴾ يش هه ناسه هه لكيشانه. ﴿وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ﴾ واته: له ناو جهه نه مدا هيچ نابيسن.

باسى ژيانى به خته وه ران

خواى گه وره ده فه رموويت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ﴾ واته: بيگومان نه وانه ي له لايه ن ئيمه وه پيشتر به خته وه ريان بۆ برپار دراوه، عيكريمه ده لئيت: بهر به زه ي خو مانمان خستون. كه سانى تر بيتجگه له م وتوو يانه: به خته وه رمان كردوون، ﴿أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾ واته: نه وانه له دوزه خ دوورده خرينه وه. كاتيك خواى گه وره باسى خه لكى ناو ئاگرو جه زه به يانى كرد به هوى نه وه ي كه موشريك بوون ديته سه ر باسى به خته وه ران، نه وانه ي كه برپايان به خوداو پيغه مبه ره كانى هه بووه، خواى گه وره له پيشه وه برپارى داوه كه به خته وه رن و كارى چاكيشيان له دنيا دا كردوو. وهك خواى گه وره له ئايه تى ترده ده فه رموويت: ﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾^۵ واته: بۆ نه وانه ي

^۱ التحريم (٦).

^۲ الطبري (٥٣٦/١٨).

^۳ الطبري (٥٣٦/١٨).

^۴ هود (١٠٦).

^۵ الطبري (٥٤١/١٨).

^۶ يونس (٢٦).

چاکەیان کردوو پاداشتی چاکتر (بەهەشت) و زیاتریان بۆ هەیه. وە دەفەر موویت: ﴿هَلْ جَزَاءُ
 الْإِحْسَنِ إِلَّا الْإِحْسَنُ﴾^۱ واتە: ئایا پاداشتی چاکە هەر چاکە نیە؟، وەك چۆن لە دنیا دا چاکەیان
 کردوو خودایش چاکە ی لە گەڵ کردوون و پاداشتی چاک و شوینی باشی پێداون، پاشان دەفەر موویت:
 ﴿أُولَئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾^(۱۰۱) لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا واتە: ئەوانە دوورن لە جەهەنمە وەو گۆییان لە
 کلپە ی نابیت کە لاشە دەسووتێت، ﴿فِي مَا أَشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ﴾ واتە: دەیانپاریزیت لەو
 شتەنە ی کە جێی ترس و بیم، ئەو هیش ئارەزووی دەکەن و پێیان خوشە لەبەر دەمیاندا یە. و تراوہ:
 ئایەت هاتووہ تەخوارە وەو عیساو عوزەیر پێغەمبەری جیا کردووہ تەوہ لە پەرستراوہ کانی تر. وەك
 حەججایی کوپی موحمەدی ئەوہر و توویەتی لە ئیبنو جورەجیح و عوسمانی کوپی عەتا، لە عەتا و
 ئیبنو عەبباسە وە لەم ئایەتە دا: ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا
 وَرِدُونَ﴾ ووتویانە: دوا ی ئەمە خودا ئەمە ی جیا کردووہ تەوہ و دەفەر موویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ
 لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾ واتە: ئەوانە ی لە پێشوو دا بپارمان دا چاکەیان لە گەڵ
 بکەین، ئەوانە لە جەهەنمە وە دوورن. وەك فریشتەکان و عیسا ی کوپی مەریەم و ئەوانە شی وەك ئەمانن
 کە پەرستراون بێجگە لە خوای گەورە. عیکریمە و حەسەن و ئیبنو جورەجیح هەر وایان وتووہ.
 موحمەدی کوپی ئیسحاقی کوپی یەساڕ لە سیرەتە کەیدا و توویەتی: وەك پێم گەیشتووہ، پۆژیک
 پێغەمبەری خودا (ﷺ) دانیشتبوو لە گەڵ وەلیدی کوپی موغیرە لە ناو مزگەوتدا. نەزری کوپی حارس
 هات لە گەڵیان دانیشیت، زۆژیک لە پیاوانی قورەیش لە مزگەوت بوون، پێغەمبەری خودا (ﷺ) قسە ی
 دەکرد نەزری کوپی حارس بووہ هاو قسە ی پێغەمبەری خودا (ﷺ) قسە ی بۆ کرد هەتا کۆلی پێداو لە
 قسە ی خست، ئەم ئایەتە ی بەسەر ئەو قورەیشیە کانی تریشدا خویندە وە: ﴿إِنَّكُمْ وَمَا
 تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَرِدُونَ﴾^(۱۰۲) لَوْ كَانَتْ هَتُولا ءَالِهَةً مَّا
 وَرَدُوها وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ﴾^(۱۰۳) لَهُمْ فِيهَا زُفُورٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ﴾ پاشان پێغەمبەری خودا

(ﷺ) هەلسا و پۆشت، عەبدولای کوپی زیبە عری سەمەمی هات و دانیشت لە گەڵیان، وەلیدی کوپی
 موغیرە وتی بە عەبدولای زیبە عری، بە خوا نەزری کوپی حارس لەبەر کوپی عەبدولموتەلیب نەیدەزانی
 چی بکات، موحمەد دەیوت ئێوہ و ئەوانە ی ئێمە دەیانپەرستین لەم خودایانە مان سوتەمەنی
 جەهەنمەین، عەبدولای کوپی زیبە عری وتی: سا بە خوا ئەگەر چاوم پێی بکەوتایە وەلامم دەدایە وە،

پرسیار له موحه مه د بکه ن گشت نه وانه ی که په رستراون و نه وانه ش په رستوویانن پیکه وه نه خرینه
 جه مه ننه م؟ خو نیمه فریشته کان ده په رستین جوله کیش عوزه یر ده په رستن و گاوری ش عیسای کوری
 مه ریه م ده په رستن، وه لیدو نه وانه ی که له مه جلیسه که دا بوون قسه که ی عه بدولای کوری زیبه عریان به
 لاوه سه یر بوو، وایان زانی که عه بدولا به لگه ی ته واوه و وه لامی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ی داوه ته وه و
 زال ده بیټ به سه ریدا، نه و قسه ی عه بدولایان گپرایه وه بو پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فه رموی:
 (مه موونه وانه ی پییان خوشه له گه ل خودا بپه رسترین نه وه له گه ل نه وه دایه که په رستوویه تی، نه وانه
 به دلنیا یه وه شه یتان نه په رستن وهر که سیك فه رمانی پی پیداون شه یتان بپه رستن) خوی گه وره نه م
 نایه ته ی ناره ده خواره وه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ۚ لَا

يَسْمَعُونَ حَاسِسًا ۖ وَهُمْ فِي مَا آسَتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ﴾ واته: عیساو عوزه یرو نه وانه شی
 په رستراون له زانایانی گاوردو جوله که که ژیانیان له خوا په رستیدا به سه ربردوه کومه لیک نه زان و
 شوینکه وتوی پرپوچ هه لساون په رستوویانن و کردویانن به شه ریکی خودا، وه له و باره یشه وه نایه ت
 هاته خواره وه که باسیان ده کرد که فریشته ده په رستن و نه و فریشتانه ش کیژی خودان. وه ک خوی
 گه وره ده فه رموویت: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ

بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ أَرَادَ

وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِّنْ دُونِهِ ۖ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذَٰلِكَ

نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ واته: (وه بیباوه پان) وتیان خوی میهره بان مندالی بو خوی بریارداوه (که

فریشته کانن) پاک و بیگه رده خوا (له م شتانه) به لکو نه وانه (فریشته) به نده ی پیزلیگی راوی خودان له

خوایش پیش ناکه ون به قسه و ته وه نه وانه به رفه رمانی خوا ده که ن، (خوا) ده زانی و ناگاداره به

نه وه ی که دنیا له بهر ده ستیاندا یه و به نه وه ی له پوژی دوا ییدا بو یان ناماده کراوه. وه (فریشته کان)

تکا ناکه ن ته نها بو نه و که سه نه بیټ (خوا) پازی بیټ (تکای بو بکریټ) وه نه وان (فریشته کان) له

ترسو هه یبه تی خوا زور ده ترسن. وه هر کام له وانه (فریشته کان) بلای بیگومان منیش په رستراوم

جکه له خودا نه وه به (ناگری) دوزه خ توله ی لی ده سه نین هه ر به و جوړه پاداشتی سته مکاران

ده ده ینه وه و توله یان لی ده که ینه وه، وه نایه تیش له باره ی عیسای شه وه هاته خواره وه که

ده په رستریټ (بیجکه له خوا) وه لیدو نه وانه ی که ناماده بوون سه ریان سوپما له و گپچه لو

شه رفرشتنه ی عه بدولای کوری زیبه عریه، خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا

قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا ءَالِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾

إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ

يَخْلُقُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا ﴿٦١﴾ واته: وه کاتیک عيسای کورى مەريەم بە نموونه

هينرايه وه دەست بە جى گەلە کەت دەیکەنە هاوارو قیزەى خوشى (وا دەزانن قسەى ئەوان بە سەر

قسەى پيغەمبەردا (ﷺ) سەرکەوتوو)، دەليّن ئايا پەرستراوه کانی ئيمە باشترە يان عيسا، ئەوانە

نموونهى عيسايان تەنها بۆ دەمبازى بۆ دەهينايته وه (وا نيه که دەليّن) بە لکو ئەوانەى گەليکى زۆر

دەمە قالى کەرن، عيسا هيج نيه جگە لە بەندەيه ک که بەهرەمان پشتموو بە سەريدا وه کردوومانە بە

نموونه بۆ ئەوەى ئيسرائيل، ئەگەر بمانويستايە لە جياتى ئيوە فریشتەمان دادەنا لە زەويدا دەبوونه

جینشینی ئيوە، وه بيگومان (دابەزینی عيسا بۆ سەر زەوى) يەکیکە لە نیشانەکانى قیامت کە واتە

دەربارەى قیامت هيج گومانتان نەبيت پاستە، واتە: ئەوەى لە سەر دەستى عيسا پيغەمبەردا

(سەلامى خواى لى بيت) وه ديم هینا لەو نیشانانە وه ک زیندووکردنە وهى مردووو چاککردنە وهى

نەخوش، ئەوه يەکیکە لە نیشانەکانى قیامت ﴿فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾^١ واتە:

گومانت لە هاتنى نەبيت پەرەوى هەر لە من بکەن، ئەمە پيگەيه کى پاستە.^٢ ئەوەى که ئيبنو زيبە عری

دەليّت مەلەيه کى گەورەيه، چونکە ئەو ئايەتە هاتە خوارە وه پوى قسەى کردوو تە خەلکى مەککە

که ئەو بتانە يان دەپەرست که دارو بەرد بوون و بى تاوەز بوون، بۆ ئەوەى سەرزەنش و هەرەشە بيت

بۆ ئەوانەى که ئەو بتانە دەپەستن، بۆيه خواى گەورە دەفەر موويت: ﴿إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ

دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ واتە: ئيتەر چۆن ئەمە بەکار دەهينريت بۆ عيساو عوزەير پيغەمبەر و ئەو

کەسانەى وه ک ئەمان ئاکار چاک بوون و پازى نەبوون بە پەرستنى ئەو کەسانەى که پەرستوويانن و

کردويانن بە هاوەلى خودا. پاشان خواى گەورە ديتە سەر وه سفى خاوەن باوە پان و دەفەر موويت:

﴿لَا يَخْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ﴾ واتە: ترسە گەورە که غەمباريان ناکات، وتراوه مەبەست بە ﴿الْفَزَعُ

الْأَكْبَرُ﴾ مردنە، عبدو پرەزاق پيوايەتى کردوو لە يەحيای کورى پەبيع و لە عەتاو، ئيبنو

^١ الزخرف (٥٧-٦١).

^٢ الزخرف (٦١).

^٣ ابن هشام (٣٨٤/١).

عەبباس و عەوفی دەلێن: مەبەست بە ﴿الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ﴾ فووکردنە بە کەلەشاخدا.^۱ ئەبو سینان (سەعیدی کوپی سینانی شەبیانیش) ھەر وای وتوو. ئیبنو جەریریش لە تەفسیرە کەیدا ھەمان پای ھەیە، ﴿وَنَلَقَّاهُمُ الْمَلَكُ هَٰذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ واتە: فریشتەکان پێیان دەگەن ئەلێن: ئەمە ئەو پۆژەییە کە بەلێنتان پێدرابوو، فریشتەکان مژدەیان دەدەن کاتیەک لە گۆرەکانیان دینە دەرەو بە زیندوو بوونەوێ پۆژی قیامت. ﴿هَٰذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ واتە: ئومێدەواری خوێشی و کامەرانی بن.

﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْهَا إِنَّا كُنَّا

فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

ھەلپێچانی ئاسمان لە پۆژی قیامتدا

خوای گەورە دەفەر مووێت لە پۆژی قیامتدا: ﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ﴾ واتە: ئاسمان وەک تۆماری نووسین ھەلدەپێچرێت، وەک خوای گەورە لە ئایەتێکی تردا دەفەر مووێت:

﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ

سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾^۲ واتە: (کافران) خوایان نەناسیووە بە گەورەیان نەزانی بەو جوورەیی شیاوێتی لە پۆژی دوایدا ھەموو زەوی لە چنگی ئەودایە و ئاسمانەکانیش بە دەستی ئەو ئەپێچرێنەو، خوا پاک و بلندترە لەوێ دەیکەنە ھاوێشی. بوخاری پێوایەتی کردووە لە نافیعیووە لە ئیبنو عومەرەووە کە پێغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموویەتی: (خوای گەورە لە پۆژی قیامتدا ھەموو زەمین لە مستی دەگرێت ئاسمانەکانیش بە دەستی راستی)، بوخاری بە تەنھا پێوایەتی کردووە (پەحمەتی خوای لی بیت).^۳ وە دەفەر مووێت: ﴿كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ﴾ مەبەست بە ﴿السِّجِلِّ﴾ کتێبە.

سودی دەلێت لەم ئایەتدا ﴿السِّجِلِّ﴾ ئەو فریشتەییە کە دەفتەری مەژۆ پی پەسپێردراوە، کاتیەک کە خەلکی مردن کتێبە کەیان دەباتەو بۆ تۆمارگە و دەپێچێتەو ھەلدەگرێت بۆ پۆژی قیامت. ئیبنو عەبباس دەلێت: ﴿السِّجِلِّ﴾ دەفتەرە.^۴ عەلی کوپی ئەبو تەلحە و عەوفیش پێوایەتیان کردووە لە ئیبنو

^۱ الطبري (٥٤٢/١٨).

^۲ الزمر (٦٧).

^۳ فتح الباري (٤٠٤/١٣).

^۴ الطبري (٥٤٣/١٨).

عه بباسه وه. ^۱ موحاهدى و قه تاده و كه سانى تريش هه روايان وتووه. ^۲ ئيبنو جه ريريش هه مان راي هه لباردووه چونكه نه مانايه له زمانه وانيدا ديارو ناسراوه، بهم پييه ماناي نه مانايه ته كه ده فهرموويت: ﴿يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ﴾ واته: ئاسمانه كان نه خرينه سهر يه كه وهك چون كتيب نه خرينه سهر يه كترى و نه پيچرينه وه، نه مانايه ته وهك نه مانايه ته وايه كه خواي كه وره ده فهرموويت: ﴿فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهِ لِلْجَبِينِ﴾ ^۳ واته: ئينجا كاتييك هه ردووكيان ملكه چ بوون (بو فهرمانى خوا) و ئيبراهيم ئيسماعيلى به پرودا خسته سهر زهوى. يانى (للجبين) ماناي (على الجبين) ي تيدايه وهك (للكتب) ماناي (على الكتب) ي تيدايه و له زماندا وينه ي نه مه زوره، والله أعلم. پاشان خواي كه وره ده فهرموويت: ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا إِنَّا كُنَّا فاعِلِينَ﴾ واته: نه مه هه پرووده دات و گومانى تيدا نيه، رۆژييك ديت جاريكى تر دروستيان ده كه ينه وه وهك چون يه كه مجار دروستمان كردوون، وه نه مه به لئىنى خودايه هه ده بيت بيته جى و خواي كه وره له به لئىنى خودا نكولى ناكات و خاوهنى تواناو ده سه لاتيكي بى پايانه، بويه ده فهرموويت: ﴿إِنَّا كُنَّا فاعِلِينَ﴾ واته: بيگومان ئيمه (نه و به لئىنه) به دى ده هينين. ئيمامى نه حمده رپوايه تى كردووه له ئيبنو عه باسه وه ده لئيت: پيغه مبه رى خودا (ﷺ) له نيوانماندا هه لساو ئامۆزگارى كردين فهرمووى: (ئيوه (كو) ده كرينه وه و ده چنه خزمهت خوداي مه زن به پيى په تى و به پوت و قوتى و خه ته نه نه كراوى! ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْنا إِنَّا كُنَّا فاعِلِينَ﴾ واته: وهك چون يه كه مجار دروستمان كرد ديسان دروستيان ده كه ينه وه، به لئىنيكه له ئيمه وه هه ده شيكه ين). ^۴ جافه رمووده كه به ته واوى باس ده كات، نه مه فهرمووده يه له هه ردووسه حيحه كه دا هاتووه. بوخارى له ته فسيري نه مانايه ته دا له كتيب كه يدا باسى كردووه. ^۵

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (١٥) إِنَّ فِي هَذَا

لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عاكِدِينَ (١٦) وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ (١٧)

نه مه زهويه بو پياو چاكان ده مينيته وه

^۱ الطبري (٥٤٣/١٨).

^۲ الطبري (٥٤٣/١٨).

^۳ الصافات (١٠٣).

^۴ أحمد (٢٣٥/١)، فهرمووده يه كى سه حيحه.

^۵ فتح الباري (٢٩٢/٨)، مسلم (٢١٩٤/٤).

خوای گه وره باسی ئه وه ده کات که برپاریکه و داویه تی و گه پانه وه ی بو نیه که به خته وه ری و سه رفرازی هر بو عه بده چاکه کانیه تی له دنیا و له قیامه تدا، وه ک ده فه رموویت: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ واته: له زه بوردا دوا ی زیکر ﴿الذِّكْرِ﴾ نویسمانه، ئه م زه مینه هر بو به نده چاکه کانمان ده مینیتته وه. وه ک له م ئایه تانه شدا ده فه رموویت: ﴿إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾^۱ واته: بیگومان هه موو زه وی مولکی خویه ده یدات به هر که س له به نده (شیاوه) کانی که خوی بیه ویت و سه رنه نجامی چاک بو خوانه ناسانه. وه ده فه رموویت: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهُدُ﴾^۲ واته: به پاستی ئیمه پیغه مبه رانمان و ئه وانیه باوه پریان هیئاوه سه رکه وتوو ده که ین له ژیا نی دنیا داو له و پوژده ی (قیامت) که شایه ته کان هه لده سنه وه. وه ده فه رموویت: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ﴾^۳ واته: خوا به لینی داوه به و که سانه تان که باوه پریان هیئاوه و کرده وه ی چاکیان کردوه که بیگومان ده یانکاته جینشین (خه لکی تر) له زه ویدا هه روه ک (نیماندارانی) پیش نه مانی کرده جینشین و ئاینه که یان بو ده چه سپینیت ئه و (ئاینه) ی که خوا پیی پازی بووه بویان. وه خوای گه وره هه والی داوه که ئه مه له کتیبی شه رع ی و له کتیبی قه ده ریشدا نوو سراوه و هه ر ده بییت پوویدات و گومانی تیدا نیه، بویه خوای گه وره لیژده دا ده فه رموویت: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ﴾^۴ ئه عمه ش ده لیت: پرسیارم کرد له سه عیدی کوپی جوبه یر له م ئایه ته دا: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ﴾^۵ وتی: زه بوور ته ورات و ئینجیل و قورئانه.^۶ موجه ید ده لیت: زه بوور واته کتیب.^۷ ئیبنو عه بباس و شه عبی و حه سه ن و قه تاده و که سانی تریش و توویانه: زه بوور ئه و کتیبه یه که بو داود هاتوه، زیکریش ﴿الذِّكْرِ﴾ دایکی کتیبه (أم الكتاب) له لای خویه.^۸ زه یدی کوپی نه سه میش هه روای

^۱ الاعراف (۱۲۸).

^۲ الفاطر (۵۱).

^۳ نور (۵۵).

^۴ الطبری (۵۴۷/۱۸).

^۵ الطبری (۵۴۷/۱۸).

^۶ الطبری (۵۴۷/۱۸).

وتووه: واته: كتيبي يه كه مه. سه وري ده لئيت: له وحواله حفوزه. موحاميد ده لئيت له ئيبنو عه باسه وه
 ﴿أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ واته: زه ميني به مه شت.^۱ نه بولعاليه و موحاميد و سه عيدي
 كوپى جوبه يرو شه عبي و قه تاده و سودى و نه بو سالح و په بيعى كوپى نه نه سو سه ورش هر و ايان
 وتووه.^۲ پاشان خوى گه وره ده فه رموييت: ﴿إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عٰبِدِينَ﴾ واته: بيگومان
 له مه دا (كه له م سوره ته دا باس كرا) به سه و زياتر پيويست ناكات بو گه لي خواپه رستان. واته: نه م
 قورئانه ي كه ناردوو مانه بو به نده ي خومان موحه مه د (ابلاغاً) بانگه وازي كه: پره له خير و
 به ره كه تيكي نه بر او وه و بي كوتايي بو خواناسان، نه وانه ي كه خواپه رستيان كردووه به و جوړه ي كه خوا
 پازيه و پيى خوشه و پيژى خواپه رستى و گوپرايه لي فرمانه كاني خويان داوه به سر گوپرايه لي
 شه يتان و ثاره زووه كاني خوياندا.

موحه مه د (ﷺ) خير و به زه ييه بو خه لكى گشت دنيا

خوى گه وره ده فه رموييت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِينَ﴾ واته: نه ي موحه مه د (ﷺ)
 تومان ته نها بو نه وه ناردووه كه په حمه ت بيت بو جيهانيان. خوى گه وره باسى نه وه ده كات كه
 موحه مه دى ناردووه به په حمه ت و به زه يي بو مه موو خه لكى سر زه مين، واته: به گشتى و به بي
 جياوازي هر كه سيك نه م چا كه يه ي وهر گرت و سوپاسى نه م به هره يه ي كرد له دنيا و له قيامه تدا
 به خته وهره. هر كه سيش وهرى نه گرت و بر وى پي نه كرد له دنيا و قيامه تدا دپراوه و زهره رمه نده،
 وه ك خوى گه وره ده فه رموييت: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ۖ
 جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ﴾ واته: نايا سه يري نه وانه ت نه كردووه له جياتى (سوپاسى)
 به هره و چا كه ي خوا بيپاوه پو سپله بوون و گه له كه يان به ره و مه لدير برد، نه ویش دوزه خه كه ده چنه
 ناوى كه نارامگه يه كي نور خراپه. وه له باره ي وه سفي قورئانه وه ده فه رموييت: ﴿قُلْ هُوَ الَّذِي
 ءَامَنُوا هُدًى وَشَفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي ءَاذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۖ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن

مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾ واته: نه ي موحه مه د (ﷺ) بلئ: قورئان بو كه سانيك باوه پريان پي هيناوه پي به رو
 چاره سه ري گومانه و نه وانه ي باوه پي پي نايه نن له گوپياندا گراني و كه پي هيه (له بيستنى هه ق)

^۱ الطبري (۵۴۹/۱۸).

^۲ الطبري (۵۵۰/۵۴۹/۱۸).

^۳ ابراهيم (۲۹-۲۸).

^۴ فصلت (۴۴).

هه روه ما له ئاست نه و قورئانه دا کوین نه وانه له شوینیکی زور دوروه و بانگ ده کریڼ. موسلیم له سه حیحه که یدا ده لیت: ئیبنو نه بی عومر بوی گیراینه وه، مه روانی فه زاری بوی گیراینه وه، له یه زیدی کوپی کیسانه وه، له نه بو حازمه وه، له نه بو هورهیره وه ده لیت: وترا: نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) نزا بکه له موشریکه کان، فه رموی: (من بؤ نه وه په وانه نه کراوم نه فرهت بم، به لکو په وانه کراوم په حمهت بم) ته نها موسلیم پړوایه تی کردوه. ^۱ ئیمامی نه حمه د پړوایه تی کردوه له عه مری کوپی نه بو قورپه ی کیندیه وه ده لیت: حوزه یفه له مه دائین بوو، باسی هه ندی شتی ده کرد که پیغه مبهری خودا (ﷺ) فه رمویه تی، حوزه یفه هات بؤ لای سه لمان، سه لمان وتی: نه ی حوزه یفه پیغه مبهری خودا (ﷺ) که توپه ده بوو فه رمایشتی ده فه رموو، که پازیش ده بوو هه ر فه رمایشتی ده یفه رموو، من ئاگادارم پیغه مبهری خودا (ﷺ) وتاری ده دا فه رموی: (هه ر پیاویک له ئومه تی من قسه یه کم پئی وت له کاتی توپه یمدا یان نه فره تیکم لیکرد، بیگومان منیش نه وه یه کم له نه وه کانی ئاده م، توپه ده بم وه ک چون ئیوه توپه ده بن، به راستی خودا منی په وانه کردوه به زه یی و چاکه بم بؤ هه موو خه لکی دنیا، بویه له پوژی قیامه تدانه و قسه و نه فره تانه ده که مه دوعاو پارانه وه بوی). ^۲ نه بو داود پړوایه تی کردوه له نه حمه دی کوپی یونسه وه، له زائیده وه. ^۳ نه گه ر بوتری: باشه چ په حمه تیکی ده سته و توه نه و که سه ی که بړوای به پیغه مبه ر نه هینابی؟ وه لامه که ی، نه وه یه که جه عفهری کوپی جه ریر پړوایه تی کردوه له ئیبنو عه باسه وه له م ئایه ته دا: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ نه لیت: نه وه ی بړوای هیناوه به خواو به پوژی دواپی، نه وه په حمهت و به زه یی خودای بؤ نووسراوه له دنیاو له قیامه تداء، نه و که سه شی بړوای نه هیناوه به خوداو به پیغه مبه ره که ی، چاوپووشی لیکراوه له و شتانه ی تووشی که له پیشوه کان هاتوه له چوونه خواره وه به ناو زه ویداو له به رده باران و قریبون. ^۴

﴿قُلْ إِنَّمَا يُوحِي إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌُ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾ (۱۰۸) فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ
 ءَاذَنُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ وَإِنِ أَذْرِي أَقْرَبُ أَمْ بَعِيدُ مَا تُوعَدُونَ (۱۰۹) إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ
 وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ (۱۱۰) وَإِنِ أَذْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَنْعٌ إِلَيَّ حِينٍ (۱۱۱) قُلْ رَبِّ أَحْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا
 الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ (۱۱۲) ﴿

^۱ مسلم (۲۰۰۶/۴).

^۲ احمد (۴۳۷/۵)، فه رموده یه کی سه حیحه.

^۳ أبو داود (۴۵/۵).

^۴ الطبري (۵۵۴/۱۸).

وہی بہ گورتی واتہ: خوا بہ تہنہا بیہ رستن

خوای گہ ورہ فرمان دہکات بہ پیغہ مبرہ کہی (ﷺ) بلی بہ موشریکہ کان: ﴿قُلْ إِنَّمَا يُوحِي إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَحْدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ واتہ: من فرمانم پیدراوہ کہ پیتان بلیم کہ خوداتان یہ کہ، نایا نیوہ شوینی قسہ کہم دہکون و خوتان دہدن بہ دہستہ وہ و مل دادہ نہ وینن، ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ واتہ: نہ گہر وازیان مینا شوینت نہ کہ و تن، ﴿فَقُلْ أَذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ﴾ واتہ: وا من ناگادارم کردن کہ من دوزمنی نیوہم و نیوہش دوزمنی منن، من هیچ پہ یوہندیہ کم بہ نیوہ وہ نیوہ نیوہش لہ منہ وہ دورن و هیچ پہ یوہندیہ کتان بہ منہ وہ نیوہ، و ہک نہم نایہ تہیش کہ خوای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلٍ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيْقُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيْقٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾^۱ واتہ: نہ گہر نہ لیتن: تو درو دہ کہی، بلی: کاری خوم بو خوم و کاری نیوہش بو خوتان، نیوہ لہ کاری من بہ رین و منیش بہ ریم لہ و کارہی نیوہ دہیکہن. وہ دہ فہرموویت: ﴿وَأِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ﴾^۲ واتہ: کاتیک ہستت کرد کہ کومہ لیک خیانہ تت لہ گہل دہ کہن لہ سویند خواردندا، توش پہیمانہ کہ بدہرہ وہ بہ سہریاندا، واتہ: و ہک یہک نیوہش پاشگہز ببہ وہ. بویہ لی ردا خوای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ أَذَنْتُكُمْ عَلَى سَوَاءٍ﴾ واتہ: پیم گہ یاندون، کہ من لہ گہل نیوہ نیم و نیوہش لہ گہل من نین، نہ وہی لی ناگادار بم دورین لہ یہ کتری.

زانباری بہ ہاتنی پوژی قیامہ ت نیوہ

خوای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلٍ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيْقُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيْقٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾ واتہ: گومانی تیدا نیوہ کہ پوژی قیامہ ت دیت، بہ لام پیان بلی: نازانم زو دیت یان ماوہ یہک دہ خایہ نیت، ﴿إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ﴾ واتہ: خودا ناگاداری گشت نہینہ کانہ دہ زانیت بہ ندہ گانی چ قسہ یہک دہ کہن بہ ناشکراو بہ پہنہانی، چ کاریکیش دہ کہن بہ نہینو بہ ناشکرا، هیچ شتیک لای خودا شاراوہ نیوہ، لہ سہر ہہ مووی پاداشتیان دہ داتہ وہ کہم بیت یان زور، پاشان دہ فہرموویت: ﴿وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهِ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَّعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ واتہ: نازانم لہ وانہ یہ تاقیکردنہ وہ یہک بیت بو نیوہ، مہ تا ماوہ یہ کی دیاریکراو پابوینن. نیبنو جہ ریر دہ لیت: لہ وانہ یہ

^۱ یونس (۴۱).

^۲ الانفال (۵۸).

دواختنى نه وه تاقىكردنه وه يه ك بيت بؤ ئتوه بؤ ماوه يه كى ديارىكراو. ^۱ عه ونيش گيټراويه تيه وه له نيينو عه باسه وه، والله اعلم. ﴿قُلْ رَبِّ اَحْكُم بِالْحَقِّ﴾ واته: ده لئيت: نهى په روه ردگارم تۆ چۆن راسته دادوه رى بكه له نيوان من و هۆزه كه مدا. قه تاده ده لئيت: پيغه مبه ران (سه لامى خويان لى بيت) ده يانوت: ﴿رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ ^۲ واته: نهى خوداى په روه ردگارمان تۆ له نيوان نيمه و هۆزه كه ماندا دادوه رى بكه، چاكترين دادوه ر هه ر خوتى. خواى گه وره فه رمانى داوه به پيغه مبه ر (ﷺ) نه م دوعايه بكات. ^۳ له ماليكه وه له زهيدى كوپى نه سه له مه وه: كاتيك پيغه مبه رى خودا (ﷺ) نامادهى شه ريك ببوايه ده يفه رموو: ﴿رَبِّ اَحْكُم بِالْحَقِّ﴾ واته: نهى په روه ردگار به دادگه رانه برپار بدهن (له نيوان من و نه م بيټاوه رانه دا) وه فه رمويه تى: ﴿وَرَبَّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ واته: له باره ي نه و درؤو ده له سه و گشت قسه پېرپوچانه ي نه وانه هه ليان به ستووه يارمه تى هه ر له خوداى مه زن ده خوازين.

ته فسيړى سوره تى (الحج)

له مه ككه دا هاتووه ته خوارم وه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ ^۱ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾ ^۲

پووداوه كاني پوړى قيامه ت

خواى گه وره ده فه رمويټ: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ خواى گه وره فه رمان ده كات به به نده كاني كه لئى بترسن، وه ناگاداريان ده كاته وه كه به ره و پووى مه ينه تى و ناړه حه تيه كاني قيامه ت ده پون، وه ك بوومه له رزه و كاره ساته كاني ترى، وه ك ده فه رمويټ: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا﴾ ^۱ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ^۲ واته: كاتيك زهوى هاته له رزه به له رزىنى

^۱ الطبري (۵۵۴/۱۸).

^۲ الأعراف (۸۹).

^۳ القرطبي (۳۵۱/۱۱).

^۴ الزلزلة (۲-۱).

خوی، وه زهوی هرچی شتی قورسو کرانی (ناوی) هه یه هه مووی فری دایه دهره وه. وه ده فـه رموویت: ﴿وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ۖ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۚ﴾^۱ واتـه: وه زهوی و شاخه کان هه لگیران به جارێک دران به یه کداو تهخت کران، نه و پوژده پووداوی گه وره پوو ده دات. وه ده فـه رموویت: ﴿إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًا ۖ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۚ﴾^۲ واتـه: کاتیـک که زهوی هیـنرایه جولان به جووله یه کی توند، وه شاخه کان زور ودرکران به ودرکردن. هه ندی نه لئین: نه م بوومه له رزه یه له کوتایی ته مه نی دنیاو سه ره تایی هاتنی پوژدی قیامه تدا پووده دات، ئیبنو جه ریر ده لئیت: له عهلقه مه وه له م نایه ته دا: ﴿إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ۖ﴾ ده لئیت: نه م بوومه له رزه یه له پیش پوژدی قیامه تدا پووده دات.^۳ هه ندیکی تریش وتوویانه: نه خیر، نه و بوومه له رزه و ترسو مهینه تی و نا په حه تیـه له پوژدی قیامه تداو له گوړه پانی مه حشه ردا پووده دات دواي هاتنه دهره وه له گوړه کان. ئیبنو جه ریریش هه مان پای په سه ند. کردووه به لگه یشی به م فه رموودانه هیـناوه ته وه: ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له عیمرانی کوپی حوسه یـن (حصین) که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) له یه کیـک له سه فه ره کانداهه رمووی که له نیوان هاوه له کانیدا ده پویشـت به پـیدا نه م دوو نایه ته ی به ده نگی به رزه وه ده خویند: ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ آتِفًا رَبُّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ۖ﴾^۱ یوم ترونهـا تذهـل کـل مـرضعـه عمـا ارضعت وتضع کـل ذات حمل حملها وترى الناس سكرى وما هم بسكرى ولكن عذاب الله شديد ۖ﴾ کاتیـک هاوه له کانی گوئیـان لی بوو، په له یان به ولاغه کانیاـن کرد که سواری بوون زانیان که نه و نایه ته ده خوینیت، وهختیک نزیک بوونه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی: (نایا ده زانن نه و پوژده کامه یه؟ نه و پوژده نه و پوژده یه که ئاده م (سه لامی خواي لی بیت) بانگ ده کریت، په روه ردگاری بانگی ده کات ده فه رموویت: نه ی ئاده م کومه لی خوت بنیره بو ناو دوزه خ. ئاده م نه فه رموی: نه ی په روه ردگار کومه لی ناو ئاگر کامانه؟ خواي گه وره ده فه رموویت: له هه موو هه زاریک نو سه دو نه وه دو نو که سی بو ناو ئاگرو یه ک دانه بو ناو به هشت). وتی هاوه له کانی دلته نگ بوون و بزهی سه ر لیویان نه ما، کاتیـک پیغه مبه ر (ﷺ) نه وه ی بینى فه رمووی: (مزگینی بیت لیتان و بزائن سویند به و که سه ی گیانی موحه مه دی (ﷺ) به ده سته، نیوه له گهـل دوو جور دروستکراودان نه وانه هه رگیز له گهـل هیچ شتیـکدا نه بوون و زوریان نه کردبیت: یه ئجوج و مه ئجوج و نه وانیشی که تیاچوون له نه وه ی ئاده م و

^۱ الحاقة (۱۴-۱۵).^۲ الواقعة (۴-۵).^۳ الطبري (۱۸/۵۵۷).

شہیتان)، دہلّیت: ھاوہ لان دہموچاویان گہش بوویہ وہ، پاشان فہرمووی: (بزائن و مزگیننی بیت لیتان، سویند بہو کہ سہی گیانی موحمہدی (ﷺ) بہ دہستہ، ئیوہ لہ چاو نہوانہ دا وەك خالّیک وان لہ لاتہ نیشتی وشتریکدا یان وەك نیشانہ یەك لہ دہستی چوارپیہ کدا).^۱ ھەر بہم شیوہ یە تیرمیزی و نہ سائی پیوایہ تیان کردووہ لہ کتیبی تہفسیرہ کہ یاندا لہ ھەردوو سونہ نہ کاند، تیرمیزی دہلّیت: فہرموودہ یە کی (حسن صحیح) ھ. ^۲ پیگاہی کی تر بۆ ئەم فہرموودہ یە: تیرمیزی پیوایہ تی کردووہ لہ عیمرانی کوپی حوصہ یە نہ وہ پیغہ مہر (ﷺ) کاتیك ئەم ئایہ تانہ ھاتہ خوارہ وہ کہ خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوُنَّهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَىٰ وَمَا هُمْ

سُكَرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾ لہ سہ فہردا بوو، فہرمووی: (ئایا دہزانن ئەوہ کام پۆژہ یە؟) وتیان: خواو پیغہ مہرہ کی باش دہزانن. فہرمووی: (ئوہ پۆژی کہ کہ خودا دہ فہرموویت بہ ئادہم: کۆمہ لی ناو ئاگر پەوانہ کہ، دہلّیت: ئەو پەروەردگار کۆمہ لی ناو ئاگر کامەن؟ فہرمووی: ئۆسە دو نہ وہ دو ئۆ کہ سی بۆ ناو ئاگرو یەك کہ سی بۆ ناو بہ ھەشت) موسلمانہ کان دہستیان بہ گریان کرد پیغہ مہری خودا (ﷺ) فہرمووی: (خۆتان نزیک خەنہ وہ و چاکہ بکەن، ھەرگیز پیغہ مہریک نہ بووہ قوناغیکی نہ فامی نہ بوو بیت بہ پیشیہ وہ، ئەو ژمارہ یە لہوانہ تەواو ئەکریت، ئەگەر تەواوی نہ کرد بیت ئەوہ لہ دوپووە کان تەواو کراوہ. نمونہ ی ئیوہ و ئەو گەلانہ وەك نیشانہ یەك وایہ لہ دہستی چوارپیہ کدا یان وەك خالّیک وایہ لہ دہستی وشتریکدا). پاشان فہرمووی: (ھیوام وایہ ئیوہ چواریہ کی ئەھلی بہ ھەشت بن) ھاوہ لان "اللہ اکبر" یان کرد، پاشان فہرمووی: (ھیوام وایہ نیوہ ی ئەھلی بہ ھەشت بن)، دیسان "اللہ اکبر" یان کرد. پاشان عیمران وتی: نازانم ئایا ئەوہ شی فہرموو کہ دووبەش لہ سی بہشی بہ ھەشت ئیوہن یان نہ یفہرموو. ^۲ ھەر بہم شیوہ یە ئیمامی ئەحمەدیش پیوایہ تی کردووہ. ^۳ دیسان تیرمیزی دہلّیت ئەمہ فہرموودہ یە کی راست و چاکہ (حسن صحیح)، بوخاری پیوایہ تی کردووہ لہ تہفسیری ئەم ئایہ تەدا لہ ئەبو سەعیدہ وہ دہلّیت: پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی: (خوای گہورہ لہ پۆژی قیامہ تەدا دہ فہرموویت: ئەو ئادہم، ئادہمیش ئەفہرموی: بە لی وا ھاتم و لہ خزمە تتدام ئەو پەروەردگارم، بہ دہنگیک بانگ دہکریت: خوا فەرمانت پی دہکات لہ نہوہ کانت کۆمہ لیك دہربہینیت بۆ

^۱ أحمد (۴/۴۳۵)، فہرموودہ یە کی حەسەنہ.

^۲ تحفة الأحوزي (۱۲/۹)، النسائي في الكبرى (۶/۴۱۰)، فہرموودہ یە کی حەسەنہ.

^۳ تحفة الأحوزي (۹/۹)، فہرموودہ یە کی حەسەنی سەحیحہ.

^۴ أحمد (۴۳۲).

ناو ناگر، ده لیت: ئه ی په روه ردگار کومه لی ناو ناگر کامه یه؟ نه فرموی: له هه موو هه زاریک (وا ده زانم وتی تو سه دو نه وه دو نو کهس)، نا له و کاته دا نه وه ی بیچوی (مندالی) له زکدایه فرپی ده دات (به رده خات) و مندالان سه ر سپی ده کهن، ﴿وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾ نه وه نده له سه ر خه لکی گران و مهینه تیه په نگیان ده گوړیت، پیغه مبه ر (ﷺ) فرموی: (له یه نجوج و مه نجوج تو سه دو نه وه دو نو کهس، وله ئیوه ش دانه یه ک ئیوه له ناو خه لکیدا وه ک موویه کی په ش وان له لاتنه نیشتی گایه کی سپیدا یان وه ک مویه کی سپی له لاتنه نیشتی گایه کی په شدا، وه من هیوادارم ئیوه چواریه کی خه لکی به هشت بن، ده لیت: "الله اکبر" مان کرد پاشان فرموی: سییه کی خه لکی به هشت بن، "الله اکبر" مان کرد، پاشان فرموی نیوه ی خه لکی به هشت بن).^۱ دیسان "الله اکبر" مان کرد، بوخاریش دیسان پیوایه تی کردوه، له شوینی تردا جگه له م شوینه.^۲ موسلیم پیوایه تی کردوه و نه سائیش له ته فسیره که یدا پیوایه تی کردوه.^۳ فرموده و پوداوی پیشینه کان ئیجگار زوره، له شوینی خویدا باسی لی ده کریت بویه خوی گه وره ده فرمویت: ﴿إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَقٌّ عَظِيمٌ﴾ له رزینه وه ی پوژی قیامت شتیکی زور گه وره یه یانی: کاره ساتیکی زور گه وره پوداویکی زور گرنګ و پاوه شانیکې ترسناک و به سه رهاتیکی دلته زین و سه رسوپهینه ره، بوومه له رزه خوی بو خوی ترس و له رزه ده خاته دله کانه وه، وه ک خوی گه وره فرمویه تی: ﴿هَٰذَا لَكِ آيَاتُ الْيَوْمِ وَالْأَيَّامِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ترس و له رزه ده خاته دله کانه وه، وه ک خوی گه وره فرمویه تی: ﴿هَٰذَا لَكِ آيَاتُ الْيَوْمِ وَالْأَيَّامِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ واته: له ویدا ئیمانداران تاقیکرانه وه و پاوه شیئران به پاوه شانندیکی توند. پاشان خوی گه وره ده فرمویت: ﴿يَوْمَ تَرَوْنَهَا﴾ نه مه له بابی زه میری شه نه، واته: له و پوژده دا ئیوه نه و (بوومه له رزه یه) ده بینن، ﴿تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ﴾ (له ترسی نه و پوژده) هه موو ئافره تیکی شیردهن کاتیک مه مکی له ده می منداله که یدایه، بویه ده فرمویت: ﴿كُلُّ مُرْضِعَةٍ﴾ نه یغه رموو (مُرضِع). وه ده فرمویت: ﴿عَمَّا أَرْضَعَتْ﴾ واته: له شیره خوړه کی خوی له پیش برینه وه ی له شیرخواردن، ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا﴾ واته: هه رچی سکپر هه یه بیچوه کی فرپی ده دات، پیش نه وه ی که ماوه ی ته واو بکات له به ترسناکی نه و پوژده، ﴿وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَىٰ﴾

^۱ فتح الباری (۲۹۸/۸).

^۲ فتح الباری (۴۴۰/۶).

^۳ مسلم (۲۰۱/۱)، النسائی فی الکبری (۴۰۹/۶).

^۴ الاحزاب (۱۱).

وه به (سكړی) ش خویندراوه ته وه، واته: له بهر نه و کاره ساته توندو گرانه ی تئیکه وتوون ناوړه زی خویان له ده ست دده نه و سهرسام ده بن هر که سیک چاوی پیان بکه ویت وا ده زانیت سهرخو شن ﴿وَمَا هُمْ بِسُكْرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ﴾ واته: سهرخو شیش نین، به لام سزای خودا زور توندو گرانه.

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَتَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ۖ ﴿٢﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ۖ ﴿٤﴾﴾

باسی خراپی شوینکه وتووانی شهیتان

خوای گه وړه باسی خراپی نه و که سانه ده کات که بپوایان به پوژی زیندو بوونه وه نه بووه و وتویانه خودا مردو زیندو و ناکاته وه و بوونه ته له مېر له پې نه و په یامه ی که خودا ناردویه تیه خواره وه بو پیغه مېره کانی، له هه لسان و کردارو گفتارو بی ثابینې و لاساریاندا شوینی نه و شهیتانه به دغه پانه دا ده که ون له مړو جنو که، نه مه کارو پیشه ی خه لکی دور له خواو گومپراکانه، نه وانه ی که پشت له هق ده که ون و شوینی پړوپوچ ده که ون و واز له و په یامه ده هیڅن که خوا پړه وانه ی کردووه بو پیغه مېره که ی که هق و ناشکرایه و شوینی قسه ی سر و که گومپراکانیان ده که ون که بانگیان ده که ون بو نه و شتانه ی به خه یال و تاره زوی خویان بویان داده نین، بویه خوای گه وړه له باره ی نه و که سانه و هاو شیوه کانیان ده فهرمو ویت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ واته: هه ندی که س هه یه به بی نه وه ی هیچ بزنان (واته: زانیاری راست و ته وای) کیش له سهر خوا ده که ون، ﴿وَتَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ﴾ واته: شوینی هه موو شهیتانیکي به دغه پ ده که ون، ﴿كُتِبَ عَلَيْهِ﴾ موجهید ده لیت: واته: شهیتان. ۱ یانی: بو شهیتان نوسراوه و بپیاردراوه له لای خودا، ﴿أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ﴾ واته: هه رکه س شوینی که وتبیت و چاوی لی کردبیت، ﴿فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾ واته: له دنیا گومپرای ده کات و له پوژی دوايشدا به ره و سزای ناو ناگری ده بات، که نه و ناگره زور گهرم و به ژانه و مه رد م هه راسان ده کات و ژيانی لی تال ده کات، سودی ده لیت له نه بو مالیکه وه: نه م نایه ته هاته خواره وه له سهر نه زری کوپی حارس. ۲ ئیبنو جوره یجیش هه ر وای وتوه. ۳

۱ المحرر الوجيز (۱۰۷/۴).

۲ الدر المنثور (۸/۶).

۳ الطبري (۵۶۶/۱۸).

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُّخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأُنَبِّتُ مِنْ كُلِّ نَوْعٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُخَيِّ الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾﴾

نیشانہ کانی زیندووبوونہ وہ له دروستکردنی مروؤفو پووہ کدا

کاتیک که خوی گوره باسی نه و که سانه ی کرد که بپوایان به زیندووبوونہ وہ نیه و نکولی له پوژی قیامت ده که ن. باسی نیشانہ کانی تواناو ده سه لاتی خوی ده کات که هه موو به لگن له سه ر پوژی قیامت و زیندووبوونہ وہ، له سه ره تایی دروستکردنی مروؤفو که وه دی هیئاوه، ده فه رموویت: ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ﴾ واته: نه ی خه لکینه نه که ر گومانان هه یه، ﴿مِّنَ الْبَعْثِ﴾ واته: له زیندووبوونہ وہ و هه لسانه وه ی گیان و لاشه له پوژی قیامتدا، ﴿فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ﴾ واته: سه ره تا دروستمان کردوون له خول، نه و خولہ ی که ناده می لی دروست کرا (سه لای خوی لی بیت)، ﴿ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ﴾ واته: پاشان نه وه ی ناده می له تنوکیک ناوی بیئراو وه دی هیئا.

گورانی نه م تنوکه ناوو کورپه له ییه له ناو مندالدا

﴿ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ﴾ واته: پاشان له خوینیکی به ستراو پاشان له پارچه گوشتیک، چونکه کاتیک نه و تنوکه ناوه له ناو مندالدا جیگیر بوو چل پوژ ده مینیتته وه، هه ر به و شیوه یه نه وه ی له و ده وره یه ده چیتته سه ری و پاشان ده گورپیت ده بیتته پارچه خوینیکی به ستراو، به ئیزنی خودا، دیسان چل پوژی تر ده مینیتته وه، پاشان ده گورپیت و ده بیت به پارچه گوشتیک هیج شیوه و شکلیکی نیه پاشان به ره و شیوه و شکل ده پوات و سه رو هه ردوو ده ست و سکو و سنگو هه ردوو پان و قاچو به شه کانی تری لاشه ی لی په یدا ده بیت، جاری و هه یه ژن مناله که ی له بارنه چیت له پیش نه وه دا که شیوه ی بؤدروست ببیت، جاری و اش هه یه دوی نه وه ی که شیوه و شکلی لی په یدا ده بیت مناله که ی له بار نه چیت، بویه خوی گوره فه رموویه تی: ﴿ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُّخَلَّقَةٍ﴾ واته: پاشان له پله گوشتیکی بیچم پیدراو یان بیچم پینه دراو وه ک خوتان چاوتان پیی ده که ویت، ﴿لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ

وَنُقَرِّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ﴿۱۷﴾ واته: جاری واش هیه له مندالداندا جیگیری ده کهین نه له باری ده چیت و نه فریشی ده دات، وهك مواهید ده لیت: ﴿مُخَلَّقَةً وَغَيْرَ مُخَلَّقَةٍ﴾ واته: نه و پله گوشته بیچم پیدراوه یان بیچم پینه دراوه که له بار ده چیت نه گهر چل پوژی به سهردا چووبوو نه وه پارچه گوشته ﴿مُضَغَفَةً﴾، خوی گه وره فریشته یهك ده نیریت بو لای هه تا گیانی پیدای بکات و پیک و پیکی بکات و به و شیوه یه ی خوی گه وره مه یلی لییه له جوانی و ناشیرینی و نیرو مییی، وه پوژی و کاتی مردن و به خته وه ری و به دب ختیشی نوسراوه. وهك له هه ردوو سه حیحه که دا هاتوو له ئیبنو مه سعوده وه ده لیت: پیغه مبه ری پاستگوو به پاستزانراوی خودا (ﷺ) بو ی باس کردین فهرمووی: (بیگومان دروست بوونی هه ریه کیك له ئیوه چل شه و له سکی دایکیدا کۆده بیته وه پاشان ده بیته خوینیکی به ستر او هه ر به و شیوه یه پاشان ده بیته پله گوشتیک هه ر به و شیوه یه، پاشان خوی گه وره فریشته یه کی بو ده نیریت فهرمانی پی ده دریت به چوار وته: به نویسی پوژی و کرداری و کاتی مردنی و به دب خته یان به خته وه ره، پاشان گیان ده کریت به به ریدا).^۱

گۆرانی مرووه له مندالییه وه بو پیری

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا﴾ واته: پاشان ده وهینینه ده ری به لاوازی له لاشه و گوی و عه قل و قاچ و ده ست و هه موو نه ندامه کانی تریش، پاشان خوی گه وره ورده ورده به هیزی ده کات و باب و دایکی به سۆزو به زه ییه وه به شه وو به پوژ چاودیتری ده کهن، بو یه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿ثُمَّ لَتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ﴾ واته: پاشان تا ده کهنه توانای ته واوو به هیزو ده که ونه تافی لاوی و جوانی و جه هیلی، ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُؤَفَّقُ﴾ واته: هه ندیکتان له کاتی لاوی و به هیزیدا ده من، ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمُرِ﴾ واته: هه ندیکیشان له کاتی پیری و بی هیزی و لاوازی هیزو تواناو عه قل و بیروبو چون و نه گونجان له کهل شه و بارودوخه ی که تییدا ده ری ده میننه وه بو یه خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا﴾ واته: هه تا نه وه ی ده یزانیت له پیری ده چیتته وه. وهك له ئایه تیکی تر دا ده فهرموویت: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ﴾^۲ واته: خوا زاتیکه ئیوه ی

^۱ فتح الباری (۶/۴۱۸)، مسلم (۴/۲۰۳۶).

^۲ الروم (۵۴).

دروست كىردووه له لاوازى پاشان دواى لاوازى به مېزى كردون (بوون به لا) له دواى به مېز كردنتان لاوازى و پىرى بۆ دانان خوا هرچى بویت دروستى دهكات وه هر ئه وه زانای به دهسه لات.

نموونه يه كى تر بۆ زىندوو بوونه وه له پووهدا

خوای گه و ره ده فەرموویت: ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً﴾ واتە: ئەم زەمینەش دەبینن كە گیانی تیدا نیە، ئەمەیش نیشانە یە كى تره له سەر دهسه لات و توانای خودا له سەر زىندوو كردنه وه ی مردوو هكان وهك چۆن ئەم زەمینە مردوو بى هەست و نەستە زىندوو دهكات وه و ئه وه موو پووهدا كى تیا ده پوینیت، قەتاده ده لیت: (هامة) یانی: بى پووهدا ماوه ته وه بى پوش و پله. سودى ده لیت: واتە: مردوو. ﴿فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ﴾ واتە: وهختىك خودا بارانى به سه ردا ده بارینیت ﴿أَهْرَتْ﴾ ده جوولیت وه واتە: پووهدا و گیا و گزه ی لى ده پوینیت و زىندوو ده بیته وه پاش مردنى، ﴿وَرَبَّتْ﴾ واتە: به رزده بیت و گشه دهكات، به هوى ئه و خۆراكه ی له زەمیندا یه هه موو جوړه پووهدا كى دیمەن جوان ده پوینیت له درهختى به ردارو كشتوكال و هه موو جوړه پووهدا كى تری هه مه پرهنگ به تام و بۆن خوش و هه ریه كه شیوه یه كى تاییه تی خوى هه یه و سودى كى لى وه رگريت، بۆیه خوای گه و ره ده فەرموویت: ﴿وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ واتە: له هه موو جوتە یه كى دیمەن جوان و بۆن خوش له پووهدا ده پوینیت. پاشان خوای گه و ره ده فەرموویت: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ﴾ واتە: ئەمە به لگه یه كه هه ر خوا هه وه وه دیهینه ره و به كاره كاندا دهكات و هه رچى مه یلى لى بیت ده یكات، ﴿وَأَنَّهُ يُخَيِّ الْمَوْتِ﴾ واتە: هه ر ئه ویش مردوو زىندوو دهكات وه، وهك چۆن ئەم زەمینە زىندوو دهكات وه و ئەم هه موو جوړه پووهدا كى تیا ده پوینیت، وهك له ئایه تی تردا ده فەرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لِلْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ واتە: بىگومان ئه وه ی (زهوى وشك) ده بوژینیت وه زىندوو كه ره وه ی مردوو هكانیشه به پاستى ئه و (خوا) به سه ر هه موو شتىكدا به توانایه. وه ده فەرموویت: ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ، كُنْ فَيَكُونُ﴾ واتە: به پاستى كارى ئه و (خوا) ئەمە یه هه ر كاتىك بیه ویت شتىك به دى بینیت پى ده لیت: ببه دهست به جى (ئه و شته) ده بیت. ﴿وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ واتە: بىگومان ئه و (خوایه) توانای به سه ر هه موو شتىكدا هه یه. وه پاشان

^۱ فصلت (۳۹).

^۲ یس (۸۲).

ده فہرموویت: ﴿وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا﴾ واتہ: پوڑی قیامت ہر دہ بیٹ و گومانی تیدا نیہ،

﴿وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ﴾ واتہ: خوا ئوانہی کہ لہ ناو گوردان زیندوویان دہ کاتہ وہ، دوی

ئہ وہی کہ پزان و بوونہ وہ بہ خول، وک چون لہ سہرہ تاوہ لہ نہ بوون دروستی کردن. وک خوی

کہ ورہ لہ م ئایہ تہ دا دہ فہرموویت: ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ. قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظْمَ وَهِيَ رَمِيمٌ﴾ (۷۸)

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا

فَإِذَا أَنشَرْنَاهُ تُوْقِدُونَ ﴿٨٠﴾ واتہ: وہ نمونہ مان بؤ دینیتہ وہ و بہ دیہینانی خوی لہ بیرچوتہ وہ (ئہ و بی

بروایہ) دہ لیت کی ئیسکہ کان زیندوودہ کاتہ وہ لہ کاتیکدا کہ پزیون، ئہی موخہ مہد (ﷺ) بلی ئہ و

زاتہ زیندوویان دہ کاتہ وہ کہ لہ یہ کہ م جارہ وہ بہ دی ہینا و ئہ و بہ مہ موو دروستکراویک زانا و

ناگایہ، زاتیک کہ لہ درہ ختی سہ وز ناگری بؤ دروست کردون ئیوہ ناگری پی دہ کہ نہ وہ. ئایہ ت لہ م

بارہیہ وہ زور ہاتوہ.

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ﴾ (۸۱) ثَانِي عَطْفِهِ، لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ،

فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيقُهُ، يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿٨٢﴾ ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ

لِّلْعَبِيدِ ﴿٨٣﴾

باسی ژبانی سہرؤکہ گومرا و نارمزو پەرستہ کان

کاتیک خوی گہ ورہ باسی ژبانی ئہ و سہرلیشیواو نہ فام و شوینک و تووانہی کرد فہرموویہ تی:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ﴾ (۸۲) واتہ: لیڑہ دا باسی ژبانی ئہ و

بانگخوازانہ دہ کات لہ کار بہ دہ ست و سہرؤکہ گومرا و خوانہ ناس و نارہ زووپہ رستہ کان، دہ فہرموویت:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ﴾ واتہ: لہ مرقفہ کاندہ کہ سی و اہیہ

موجادہ لہ دہ کات دہربارہی خوا و سیفہ تہ کانی بہ بی ہیچ زانیاری و زانستیک وہ شوینی مہ موو

شہیتانیک سہرکەش دہ کہ ویت، واتہ: لہ ناو خہ لکدا کہ سی و اہیہ موجادہ لہ دہ کات دہربارہی خوا

بہ بی ہیچ زانیاری و شارہ زایی و بہ لگہ یہ ک وہ بہ بی کتیبی پوونکہ رہ وہ (لہ لایہ ن خواوہ)، ﴿ثَانِي

عَطْفِهِ﴾ ئیبنو عہ باس دہ لیت کاتیک کہ بانگ کرا بؤ لای ہق خوی بہ زل دہ زانیت. ^۲ قہ تادہ و

^۱ یس (۷۸-۸۰)

^۲ الحج (۳).

^۳ الطبری (۵۷۳/۱۸).

موجاهیدو مالیک ده لئین: له زهیدی کوپی نه سله مه وه ﴿ثَانِي عَطْفِهِ﴾ واته: ملی به لاوه ده نیت و فیزده کات، یانی پشت ده کاته نه و هقه ی که بوی بانگ ده کریت، وهک نه م نایه ته که خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ ﴿٣٨﴾ فتولی برکینه: واته: هه روه ها له به سهرهاتی موسادا (چهند به لکه و پهند هیه) کاتیک ناردمان بۆ لای فیرعه ون به به لگی پوون و ناشکراوه، فیرعه ونیش پووی وهرگیراو سهرپیچی کرد به هوی ده سه لاته که یه وه. وه ده فهرموویت:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَىٰ الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾^۱
 واته: وه نه گهر پییان بوتریت وهرن بۆ لای نه وهی خوا ناردوویه تیه خواره وه وهرن بۆ لای پیغه مبر(ﷺ) ده بیینی نه ی موحه ممه د(ﷺ) دوو پووه کان پووت لی وهرده گپن به وهرکه پانیکی ته و او. وه ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّاْ رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ﴾^۲ واته: کاتیک پییان بوتری وهرن بۆ لای پیغه مبر ی خوا تا داوای لیبوردنتان بۆ بکات (سهرپیچی ده کهن) سهریان با ده دهن و ده یانبینیت پوو وهرده گپن له کاتیکدا که نه وان خویان به گه وره ده زانن. لوقمان ده فهرموویت به پۆله که ی وهک خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ﴾^۳ واته: پوو له خهک وهرمه گپره، وه ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا نُتِلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا﴾^۴ واته: وه ههر کاتیک نایه ته کانی نیمی به سهردا بخوینریته وه پوو وهرده گپریت به خۆبه گه وره زانیه وه. پاشان لییره دا ده فهرموویت: ﴿لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾^۵ واته: تا خه لکی له پئی خه لکی لابتات، مه به ست به م نایه ته یان نه و لاسارو خوا نه ناسانه یه، یان مه به ست نه و که سه یه نه و کاره ده کات، یانی: ههر به و شیوه یه و له سهر نه و په وشته خولقاندو ومانه که خه لکی له پئی لاده دهن. پاشان خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾^۶ واته: ههر له دنیا دا سوک و پسوان وهک چۆن نه و فیزی کردووه و لاملی کردووه ته نایه ته کانی خودا، خودایش تووشی سهرشوی و سوک و پسوایی ده کات ههر له دنیا داو له پۆژی قیامه تیشدا تووشی سوتانی به زانی ده که یین چونکه

^۱ الذاریات (۳۸-۳۹).^۲ النساء (۶۱).^۳ المنافقون (۵).^۴ لقمان (۱۸).^۵ لقمان (۷).

شایسته به وه. ﴿ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ﴾ واته: به سوکایه تی و هه ره شه وه پئی نه لئین نه مه سزای نه و کارانه به که کردت، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَمٍ لِلْعَبِيدِ﴾ واته: بیگومان خودا نامه قی له به نده کانی ناکات، وه که نه م نایه تهیش که خوی گه ورده ده فەر مویت: ﴿خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ ۴۷ ﴿ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ﴾ ۴۸ ﴿ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ﴾ ۴۹ ﴿إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ

تَمَرُونَ﴾^۱ واته: (نه و کافره) بیگرن و به توندی رایکیشن تا (دهیبه نه) ناوه پاستی دۆزه خ، پاشان بیردن به سهر سهریدا هندی ناگرو ناوی زور گهرم، (پئی ده وتریت) بیچیژه چونکه به پاستی تو به ده سهر لات و به پیزی (کالته ی پی ده کریت)، بیگومان نه مه نه و سزایه به نیوه گومانتان لی هیه بوو. ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَلِنْ أَصَابَهُ فِتْنَةٌ أُنْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ ۱۱ ﴿يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَمَا لَا يَنْفَعُهُمْ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ﴾ ۱۲ ﴿يَدْعُوا لِمَنْ ضَرُّهُمْ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِمْ لَيْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَيْسَ الْعَشِيرُ﴾ ۱۳

مانای خوا په رستی له سهر گومان و دوو دلی

خوی گه ورده ده فەر مویت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ﴾ واته: هه ره له ناو خه لکیدا هه به له سهر که لا خوا په رسته، قه تاده و مواهیدو که سانی تریش ده لئین: له سهر گومان.^۲ هه ندیکی تر ده لئین: له سهر لا، وه که بیژراوه لای کیو، واته: لا ته نیشتی. واته: چووه ته ناو نایینه وه به گومانه وه، نه گهر چاکه به کی بینی و به دلی بوو به دلناییه وه وه ری ده کریت، وه نه گهر به دلی نه بوو وازی لی دینیت، بوخاری پیوایه تی کردوه له ئیبنو عه باسه وه له م نایه ته دا: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ﴾ ده لیت پیای و اهه بوو هاتووه ته مه دینه نه گهر ژنه که ی کورپکی بوایه و مایینه که ی بزایه، ده یوت نه مه به نایینکی چاکه، خو نه گهر ژنه که ی مندالی نه بوایه و مایینه که ی نه زایه، ده یوت نایینکی چه ند خراپه.^۳ عه وفی ده لیت له ئیبنو عه باسه وه نه گهر یه کیکیان بهاتایه بو مه دینه (زه وی مه دینه شوینی نه خوشیه ساریه کان بووه) نه گهر ته ندروست بوایه و مایینه که شی جوانوی چاکی ببوایه، ژنه که ی شی کورپکی ببوایه و دلی پئی خوش بوایه و به دلناییشه وه ژیانی به سهر بردایه، ده یوت: له و کاته وه هاتوومه ته سهر نه م ناینه خیروبیژ نه بیت تووشی هیچ شتیکی تر نه بووم، ﴿فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ﴾

^۱ الدخان (۵۰-۴۷).

^۲ الطبري (۵۷۶/۱۸).

^۳ فتح الباري (۲۹۶/۸).

وَلَنْ أَصَابَهُ فِتْنَةٌ ۝ واتە: جا ئەگەر تووشى خىرو خوشى بوو دلخوش دەبىت پىي (بەردەوام دەبىت لە خواپە رستیدا) وە ئەگەر تووشى تاقىکردنە وە بە لا بوو، ۛ فِتْنَةٌ ۛ واتە: بە لا، ئەگەر تووشى بە لا وە خوشىەك ببوايە يان ژنەكەى كچى ببوايە و خىرو بىر درەنگ دەستى بكەوتايە شەيتان ئەهاتە بىنكلىشەيى و پىي ئەوت: ئەو تەى تۆهاتويىتە سەر ئەم ئايىنە توشى شەپ نەبىت هىچى تىرت بە دەست نەهيناو، ئەو ئەو بە لايە كە تووشى دەبىت. ۱ هەر بەم شىئو يە قەتادە و زەحەك و ئىبنو جورەيج و كەسانى تىرىش لە زانايانى پىشینه وە لە تەفسىرى ئەم ئايەتەدا باسيان كىردو. ۲ موحامىد دەلىت لەم ئايەتەدا: ۛ أَنْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ ۛ واتە: هەلەكە پىتە وە دەبىتە خوانە ناس. ۳ خواى گەورە دەفەرمووت: ۛ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ۛ واتە: لە دنيا دا هىچى وە دەست نەهينا، لە پۆڭى دوايشدا لە بەر ئەوەى خواى گەورەى نەناسيو، زۆر بە دىبەخت و پىسوايە بۆيە خواى گەورە دەفەرمووت: ۛ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ۛ واتە: دۆراندن و زەرەرى گەورە ئەمەيە، خواى گەورە دەفەرمووت: ۛ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا نَفْعَ لَهُ ۛ واتە: هانا بۆ ئەو بت و دارو بەردە دەبات و لىيان دەپارپىتە وە داواى يارمەتى و بژئويان لى دەكات كە زيانى لى نادات و قازانجىشى پى ناگەيە نىت، ۛ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ۛ واتە: نا ئەو يە لە پى لادان و گومرايى ئاشكرا، ۛ يَدْعُوا لِمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ ۛ واتە: ئەو هاوار دەكات، كە سىك دەپە رستىت كە زيانى لە سودى نزىكتەر. ۛ لَيْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَيْسَ الْعَشِيرُ ۛ واتە: ئاى چ دۆستىكى خراپ و هاوەلىكى نالە بارو بەد فەرە. موحامىد دەلىت: واتە: بئەكان. ۴ واتە: ئەوەى كە هاناى بۆ دەبرد غەيرى خوا بچىت بە دەميە وە يارمەتى بدات چەندە دۆستىكى خراپ و بەدكارو نالە بارە.

^۱ الطبري (٥٧٥/١٨).

^۲ الطبري (٥٧٦/١٨).

^۳ الطبري (٥٧٦/١٨).

^۴ الطبري (٥٧٩/١٨).

﴿إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا

يُرِيدُ ﴿١٤﴾

پاداشتی پیاوچاگان

کاتیک خوی گه وره باسی نه و خه لکه گومراو به دبه خته ی کرد دیته سر باسی پیاوچاگان نه وانه ی که به پرنزو به خته ورن ده فہرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ واتہ: نه وانه ی که به دل بر وایان هیناوہ و به کرداریش بر واکہ یان سه لماندوہ، له مه موو کاریکی خیردا به شدارییان کردوہ و وازیان له خرابہ کاری هیناوہ، خوی گه وره له شوین و پله ی به رزدا له باغه گانی به مه شتدا دایان دهنیت، وه کاتیک خوی گه وره باسی نه وہ ی کرد که هر خوی نه وانه ی گومرا کردوہ و نه مانہ شی شاره زا کردوہ ده فہرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ واتہ: خودا هر چیه کی بویت ده یکات.

﴿مَنْ كَانَتْ يَظُنُّ أَنَّ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ

كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ ءَايَاتٍ يَتَذَكَّرُ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾

هر چونیك بووه خودا به هانای پیفه مبه ره که یه وه دیت (ﷺ)

﴿مَنْ كَانَتْ يَظُنُّ أَنَّ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ نیینو عه باس ده لیت: هر که سیك واده زانیت که خودا به هانای موچه مده وه (ﷺ) نایه ت له دنیا و قیامه تدا ﴿فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ﴾ واتہ: با په تیک ﴿إِلَى السَّمَاءِ﴾ واتہ: به بانی خانوه که ی خوی وه مه لواسیت، ﴿ثُمَّ لِيَقْطَعْ﴾ واتہ: پاشان خوی بخنکینیت. ^۱ موجهیدو عیکریمه و عه تاو نه بو جه وزاو قه تاده و که سانی تریش هر وایان وتوہ. ^۲ ﴿مَنْ كَانَتْ يَظُنُّ أَنَّ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ﴾ واتہ: هر که سیك پیی وایه که خودا به هانای موچه مده (ﷺ) و کتیبه که ی و نایینه که یه وه نایه، با بجیت خوی بکوزیت نه گه ر به وه دلی ناو ده خواته وه و نارامی بو دیت، گومانی تیدا نیه که هر خودا سه ری ده خات. وه ک خوی گه وره له نایه تیکی ترده ده فہرموویت: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا

^۱ الطبري (۵۸۱/۱۸).

^۲ الطبري (۵۸۲/۵۸۰/۱۸).

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ^۱ واته: به راستی نيمه پيغه مبه رانمان و نه وانه ی باوه پريان هيناوه
 سه رکه وتوو ده کين له ژيانی دنيا داو له و پوژي (قيامت) دا که شايه ته کان هله دهنه وه. بويه ليږه شدا
 فهرموويه تي: ﴿فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُدْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ﴾ سودی ده لیت: ده با بزانيت به وهی ده يکات له
 باره ی موحه مده وه (ﷺ) دلی توخه ی ده کات.^۲ عه تاي خوراسانی ده لیت: ده با بزانيت به وهی
 ده يکات دلی چاک ده بيته وه داخی دلی نامينيت. پاشان خوی گه وره ده فهرموويت: ﴿وَكَذَلِكَ
 أَنْزَلْنَاهُ﴾ واته: هر به م شيوه يه نه م قورنانه مان نارد ه خوار ﴿أَيَّتِمْ يَنْتَصِرُ﴾ واته: که زور ماناو
 وته کانی ناشکران، بيانو بپو به لگه يه له لايه ن خواوه بو خه لکی، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِيَ مَنِ يُرِيدُ﴾ واته: خوا
 مه يلی له هر که سيک بيت گومپای ده گات و مه يلی له هر که سيش بيت پي نيشانده دات، له کارزانه و
 سه لمينه ري به لگه يه له وه دا، ﴿لَا يَسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾^۳ واته: (خوا) پرسيا ري لي ناگريت
 (په خنه ی لي ناگريت) له هر کاریک که ده يکات به لام نه وان (ناده ميزاد) پرسيا ريان لي ده کريت.
 نه مه يش هه موو له به زه يی و له کارزانی و دادوه ري و زانياري و گه وره يی خودا خو يه تي. هيچ که س
 ناتوانيت ده ست له کاريه وه بدات و زور تونده له لي پرسينه وه يدا.

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ

بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾﴾

خوای گه وره له پوژي قيامه تدا دادوه ري له نيوان گشت گروگاندا ده کات

خوای گه وره ده فهرموويت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ
 أَشْرَكُوا﴾ واته: به راستی که سانیک که بپوايان هيناوه و که سانیک که بوون به جووله که و نه ستيره
 (يان فريشته) په رسته کان و (نه سرانيه کان) و ناگريه رسته کان و نه وانه ی هاوبه شيان بو خوا داده نا،
 خوای گه وره باسی خه لکی هه موو ثابينه کان ده کات له خاوه ن باوه پان و غه يری خاوه ن باوه پان له
 جووله که و گاورد و ناگر په رست و بته رستان، له سوره تي (البقرة) دا له پيشه وه باس مان کردن و پای
 زانايانمان له باره يانه وه باس کردوه، وه ده فهرموويت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ
 عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ واته: خودا له پوژي قيامه تدا به کاری هه مووياندا پاده گات به دادوه ري خو ی،

^۱ الفاطر (۵۱).

^۲ الرازي (۱۵/۱۳).

^۳ الانبياء (۲۳).

ئەوانەى بېرويان ھىناوہ دەيانخاتە بەھەشت و ئەوانەشى خوانەناسن دەيانخاتە جەھەنەم، چونکە خواى گەورە ئاگادارى گشت کردارەکانیانە قسەکانیشیان لە ياد ناکات و زانیارى ھەيە بەسەر ھەموو پەنھانیەکانیداو ئەوھیشى لەناو دلياندا شار دوویانەتەوہ.

﴿الَّذِينَ تَرَأَتْ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ، مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ
وَالْدَوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا

يَشَاءُ ﴿١٨﴾

ھەموو شتیڭ سوژدە بۆ خوا دەبات

خوای گەورە باسی ئەوھمان بۆ دەکات کە ھەر خۆی بە تەنھا شایەنى پەرستەن، دیارە لەبەر مەزنیەتى ھەموو شتیڭ پێی خوێش بێت یان پێی ناخوێش بێت سوژدە بۆ خوا دەبات، وە ھەر شتەو سوژدەییەکی تایبەت بە خۆی ھەبەو بەو شتێوھە سوژدە دەبات، وەك خواى گەورە دەفەر موویت:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَنْفَيثُوا ظِلَّ اللَّهِ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ﴾^۱ واتە: ئایا ئەوانە نابیستن و سەرنج نادەن کە ھەرچی خوا دروستی کردووہ سێبەرەکانیان دەگۆریت بە لای راست و چەپیاندا بە ملکەچیەوہ سوژدە بۆ خوا دەبەن. وە لیڤرەیشدا دەفەر موویت: ﴿الَّذِينَ تَرَأَتْ أَنَّ اللَّهَ

يَسْجُدُ لَهُ، مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ واتە: ئایا نەتدی کە بە راستی سوژدە بۆ خوا دەبات ئەوھى لە ئاسمانەکان و ئەوھى لە زەویدایە، ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾^۲ واتە: ھەموو شتیڭ مەگین سوپاس و ستایشی خواى گەورە دەکات. وە دەفەر موویت: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ

وَالشَّجَرُ﴾ واتە: ھەر وہا پۆژو مانگو ئەستێرەکان و چیاکان و درەخت، بۆیە ناوی خوێرو مانگو ئەستێرەکانی ھىناوہ بە تایبەتى، چونکە غەیری خودا پەرستاون، خواى گەورە پوونی کردووہ تەوہ کە ئەمانیش سوژدە ھەر بۆ وەدیھێنەریان دەبەن، چونکە ئەوانیش بەرفەرمانی خودان و لە فەرمانی

دەرناچن و ژیربارن، ﴿لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾^۳ واتە: سوژدە مەبەن نە بۆ خوێرو نە بۆ مانگ بەلکو سوژدە بەرن بۆ ئەو خوايەى ئەوانی وەدیھێناوہ ئەگەر ئێوہ تەنھا ئەو دەپەرستن. لە ھەردوو سەحیحەکەدا ھاتووہ لە ئەبو زەپرەوہ

^۱ النحل (٤٨).

^۲ الاسراء (٤٤).

^۳ فصلت (٣٧).

(پرهزاي خواي لى بيٽ) پريوايت كراوه دهليٽ: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرموي: (ثايا دهزاني ئەم خۆره بۆ كوي دهچيٽ؟) وتم: خواو پيغه مبهره كەي (ﷺ) باش دهزانن. فرموي: (ئەم خۆره ده پوات له ژيٽر (عرش) دا سوژده ده بات پاشان داواي ئيزن دهكات شكي هه بوو كه پيى بوتريٽ: بگه پيره وه بۆ ئەو شويٽه ي كه ليى هاتوي).^۱ له ئيبنو عه عباسه وه دهليٽ: پياويك هات بۆ لاي پيغه مبهري خودا (ﷺ) وتي: ئەي پيغه مبهري خودا (ﷺ) ئەمشه وخه وتبووم له خه ومدا ديتم وهك ئەوه ي كه نوژه كه م له پشت دره ختيكه وه سوژده م برد، دره خته كه يش سوژده ي برد كه من سوژده م برد، گويم لى بوو دره خته كه ده يوت: ئەي خودايه بۆ ئەم سوژده يه پاداشتم لاي خۆت بۆ بنوسه، وه تاوانيكيشم بهو سوژده يه له سەر لابه ره و بيكه به تويشوويه كيش بۆم لاي خۆت و ليشم قه بول بكه وهك چۆن له به ندهت داود قه بول كرد. ئيبنو عه باس دهليٽ: پيغه مبهري خودا (ﷺ) سوژده يه كي خويندو پاشان سوژده ي بردو ئەوه ي خويند كه پياوه كه بۆي گيڤايه وه له قسه ي دره خته كه. تيرمیزی و ئيبنو ماجه و ئيبنو حبيبآن پريوايه تيان كردوه.^۲ ﴿وَالذَّوَابُ﴾ واته: گيانه وه ره هه موو. له م فرموده يه دا هاتوه له ئيمامي ئەحمده وه پيغه مبهري خودا (ﷺ) قه ده غه ي كردوه كه سەر پشتي گيانه وه ر بگريٽ به مينبه ر (چونكه له وانه يه ئەوه ي به كارد ه ميٽريٽ بۆ سواري چاكر بيٽ و زۆتر يادي خوا بكات له وه ي كه سواري بووه).^۳ وه ده فرمويٽ: ﴿وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ﴾ واته: زۆريك له مه ردميش سوژده بۆ خوا ده بن به مه يلى خويان له خودا ده پارينه وه له كاتي ئەو سوژده برده دا، ﴿وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ﴾ واته: زۆريكيش برياري سزايان بۆ دراوه، كه خۆ به زل دهزانن ملكه چ ناكه ن و سوژده نابهن بۆ خودا، ﴿وَمَن يُّهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾ واته: هه ر كه سيك خودا توشي سو كايه تي بكات، هيچ كه سيك ناتوانيٽ پريزي لى بگريٽ، خودا مه يلى هه ر شتيكي بيٽ ده يكات. له ئەبو هوره يره وه دهليٽ: پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرمويه تي: (وه ختيك نه وه ي ئاده م سوژده ي برد شه يتان گوشه گير ده بيٽ و ده گري و ئەلى: واوه يلا بۆ من نه وه ي ئاده م فرماني پيٽرا سوژده ببات، سوژده ي بردو به هه شتي بۆ خوي برد، فرمانيش كرا به من سوژده ببه م، سوژده م نه برد، ئاگريش بۆ من بوو). موسليم پريوايه تي كردوه.^۴ ئيمامي ئەحمده پريوايه تي كردوه له عوقبه ي كوپي عاميره وه دهليٽ: وتم: ئەي پيغه مبهري خودا (ﷺ) ثايا پريزي سوره تي (الحج) دراوه به سەر سوره ته كاني تري

^۱ فتح الباري (۲۴۲/۶)، مسلم (۱۳۸/۱).^۲ تحفة الأحوزي (۱۸۱/۳)، ابن ماجه (۳۳۴/۱)، ابن خيآن (۱۹۱/۴)، تيرمیزی و توويه تي: فرموده يه كي غريبه.^۳ أحمد (۴۴۱/۳)، فرموده يه كي لاوازه.^۴ مسلم (۸۷/۱).

قورئاندا به دوو سوژده؟ فهرمووی: (به لی، هر که سیك سوژده یان تیدا نه بات با نه یانخوینیت). نه بو داودو تیرمزیش پیوایه تیان کردووه.^۱ نه بو داود پیوایه تی کردووه له (المراسیل) دا له خالیدی کوپی مه عدانه وه که نه بو داود ده لیت: نه م فهرمووده یه به شیوه یه کی تر هاتووه واته له پیگه یه کی تره وه به لام (به ره حمه ت بیت) که پیغه مبه ر (ص) فهرموویه تی (فضلت سورة الحج علی سائر القرآن بسجدة تین) پاشان^۲ به سه حیح دانانریت. حافیز نه بو به کری ئیسماعیلی پیوایه تی کردووه له نه بو جه همه وه که عومه ر دوو سوژده ی برد له سوره تی (الحج) کاتیک له جابیه بوو، پاشان وتی: نه م سوره ته پیزی لی نراوه به دوو سوژده.^۳ نه بو داودو ئیبنو ماجه پیوایه تیان کردووه له عه مری کوپی عاسه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) پانزه سوژده ی خویندووه له قورئاندا، سی سوژده یان له موفه سه له کاندان دوانیش له سوره تی (الحج) دا نه مانه چند به لگه یه کن یه کتری به میز ده که ن.^۴

﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ ۚ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّنْ نَّارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۖ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ۚ وَلَهُمْ مَقَمِعٌ مِّنْ حَدِيدٍ ۖ كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ۖ﴾

هوی هاتنه خواره ووی نه م نایه ته

له هه ردوو سه حیه که دا هاتووه، له نه بو زه پره وه: که سویندی خواره ووه نه م نایه ته: ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾ واته: نه مانه دوو کومه لی دژ به یه کن ده مه قالی و کیشه یانه ده رباره ی په روه رگاریان. له سه رحه مزه و دوو هاوه له که ی و عوقبه و دوو هاوه له که ی نه م نایه ته هاتووه ته خواره وه نه و پۆزه ی که چون به گژ یه کداو په لاماری یه کتریان دا له به دردا. نه مه ده قی و ته ی بوخاریه له ته فسیری نه م نایه ته دا.^۵ جاریکی تریش بوخاری پیوایه تی کردووه له عه لی کوپی نه بو تالیبه وه که ده لیت: من یه که م که سیکم که به نه ژنۆدا ده که وم له به ر دهستی خوی په حماندا بو کیشه له پۆزی قیامه تدا. قه یس ده لیت: نه م نایه ته: ﴿هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾ له سه ر نه وان هاتووه ته خواره وه: نه وانه ی که په لاماری یه کتریان داو له پۆزی به دردا هه لگژان به یه کدا که بریتین له:

^۱ الترمذي (۵۷۸)، سه ره تای فهرمووده که حه سه نه.

^۲ أبو داود فی المراسل (۷۸)، فهرمووده یه کی مورسه له.

^۳ البيهقي (۳۱۷/۲).

^۴ أبو داود (۱۴۰۱)، ابن ماجه (۱۰۷۵)، نه وه ووی و مونزیری به حه سه نیان داناهه.

^۵ فتح الباري (۲۹۷/۸)، مسلم (۲۳۲۳/۴).

عەلی و حەمزە و عوبەیدە بە بەرانبەر، شەیبە ی کۆری پەبیعە و عوتبە ی کۆری پەبیعە و ولیدی کۆری عوتبە. بوخاری خۆی بە تەنھا پێوایەتی کردووە.^۱ ئیبنو ئەبی نەجیج دەلێت لە موحامەدە وە لەم ئایەتەدا: ﴿هَٰذَا خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ﴾ دەلێت: ئەمە نموونەی خوانەناس و خاوەن باوەر کە کێشە دەکەن لە سەر زیندوو بوونە وە. وە لە پێوایەتییکی تردا موحامەد و عەتا دەلێن: لەم ئایەتەدا، ئەوانە ی کێشە دەکەن لە سەر پەرەردگاریان خاوەن باوەر و خوانەناسان. جاریکی تریش موحامەد و عەتا دەلێن: مەبەست بەم ئایەتە خاوەن باوەر و خوانەناسە، ئەم قەسانە هەموو ئەوانە دەگرێتە وە، بە سەرھاتی پۆژی بە درو غەیری بە دریش دەگرێتە وە، چونکە خاوەن باوەر پان دەیانە و ئیت ئایینی خودای گەورە سەربخەن، خوانەناسانیش دەیانە و ئیت پووناکی باوەر بکوژێنە وە و خەلکی لە هەق دوربخنە وە و پڕوپوچی خۆیان برەو پێ بدەن ئەمەش کێشە کێشیکی بەردەوامە... ئەمە پراو بووونی ئیبنو جەریرە و پایەکی چاکیشە.

پاداشتی خوانەناسان

خوای گەورە دەفەر مووێت: ﴿فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ نَارٌ﴾ واتە: جا ئەوانە ی کە بێباوەر بوون لە (پۆژی دوایدا) پۆشاکیان بۆ دەبدرێت (پەر بەریان) لە ئاگر، سەعیدی کۆری جوبەیر دەلێت: چۆشاکێ مس چونکە لە هەموو شتێک زیاتر گەرم دەبێت کە گەرم بکریت.^۲ ﴿يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ﴾ واتە: بە سەریاندا دەپژێنرێت ئاوی زۆر گەرم، ﴿يَصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ﴾ واتە: دەتوێنرێتە وە بەو (ئاوێ گەرمە) ئەوێ لە ناو سکیاندا یە و پێستەکانیش (یان)، ئیبنو جەریر پێوایەتی کردووە لە ئەبو ھورەیرە وە ئەمیش لە پیغەمبەرە وە (ﷺ) فەرموویەتی: (ئەو ئاوە کولە کە دەکریت بە سەریاندا (میشکی) سەریان کون دەکات و دەچێتە ناو بۆشایی میشکیان و بە ناو لاشەیاندا دەپواتە خوارە وە دەبێرێت هەتا دەگاتە هەردوو پایان دەسوتی و پارچە پارچە دەبێت و دێتە خوار، ئەوێ توانە وە یە، پاشان دەلێت: چۆن بوو وە ک خۆی لی دێتە وە).^۳ تیرمزیش پێوایەتی کردووە و دەلێت: فەرموودە یەکی چاک و راستە (حسن صحیح).^۴ ئیبنو ئەبی حاتەمیش هەر بەو شیوە یە پێوایەتی کردووە. دیسان ئیبنو ئەبی حاتەم پێوایەتی کردووە لە عەبدولای کۆری سەرییە وە دەلێت: فریشتە دێتە لای دەفریکی بە دوو مەقاش هەلگرتووە ئەوێ دەگەرمە وەختێک نزیک دەبێتە وە

^۱ فتح الباري (۲۹۷/۸)

^۲ الطبري (۵۹۰/۱۸).

^۳ الطبري (۵۹۱/۱۸).

^۴ تحفة الأحوزي (۳۰۱/۷)، فەرموودە یەکی لاوازە.

له دهم و چاوی رقی لییه تی، ده لیت گورزیکی ناسنی پییه به رزی ده کاته وه ده یکشیتیت به سهریدا
 میسکی ده پرزیتیت و پاشان نه و ناوه کوله له و ده فرده دا ده کاته میسکی و ده چیت به بوشایی میسکی،
 نه وه یه که خوی گه وره ده فرموویت: ﴿يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ﴾^۱ واته: به و ناوه کولاوه ناو
 سکیان و پیستیان ده سوتیتیت و ده تویتته وه و دیتته خواره وه. نیبنو عه باس له م نایه ته دا ﴿وَلَهُمْ مَقَمِعٌ
 مِنْ حَدِيدٍ﴾ ده لیت: لییان ده دریت به و گورزه ناسنینه هر پارچه یه کی له شویتیک ده که ویت. هاوارو
 واوه یلایانه.^۲ ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ واته: هر
 کاتیک بیان ویت له ناو نه و ناگره بینه ده ره وه، له و مهینه تیه خویان پرگار بکن ده خرینه ناوی و
 پییان ده وتریت: ژیانی ناگری سوتینه ر بچیتن. نه عمه ش ده لیت: له نه بو زه بیان وه له سه لمانه وه
 ده لیت: نه و ناگره زور ره شو تاریکه گرو پشکوکه ی پووناک نابیتته وه، پاشان نه م نایه ته ی خویند
 ﴿كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا﴾، ﴿وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ وه که نه م نایه ته وایه
 که خوی گه وره ده فرموویت: ﴿وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾^۳ واته:
 پییان ده وتریت بچه ژن سزای نه و ناگره ی که نیوه باوه پتان پی نه ده کرد.

﴿إِنَّ اللَّهَ يَدْخِلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا
 مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾^{۲۳} وَهَدُّوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهَدُّوا إِلَى
 صِرَاطِ الْحَمِيدِ^{۲۴}

پاداشتی خاوه نیا و مران

کاتیک خوی گه وره باسی ژیانی خه لکی ناو ناگر ده کات (خوا په نامان بدات له و ژیانه) که تییدا
 ده ژین له جه زره به و مهینه تی و سوتاندن و زنجیر له ده ست و قاچ و له گه ل پوشاکی ناگرین که ده کریتته
 به ریان، پاشان دیتته سهر باسی خه لکی به هه شت داوامان وایه له خوا که له پرزو به زه یی خوی بی
 به شمان نه کات، ده فرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَدْخِلُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
 تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ واته: نه وانه ی خاوه ن باوه ن خوی گه وره ده یانخاته باغاتیک جوباریان به به ردا
 ده پوات، واته: نه و پووباره به به رده م و له پشت و به ته نیشت و به ژیر دره خت و کوشکه کانیدا ده پوات،

^۱ الدر المنثور (۲۱/۶).

^۲ الطبري (۵۹۳/۱۸).

^۳ السجدة (۲۰).

به ناره زوی خویان بۆ هر شوینیک حەزی لی بکەن و ناره زویان بی دەیبەن، ﴿يُحْكَلُونَ فِيهَا مِنْ
 أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا﴾ واتە: لەو بەهەشتەدا خشیلی بازنی زیرو مرواریان لە دەستدایە، وەك
 پیغه مەبر (ﷺ) لە فەرموودەیه کی سەحیددا فەرموویه تی: (خشیلی خاوەن باوەر دەگاتە ئەو شوینە ی
 كە ئاوی دەستنوێژ پێی دەگات).^۱ ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ واتە: پۆشاکیان لەناو بەهەشتدا
 ئاوریشمە بە پیچەوانە ی خەلکی ناو جەهەنەم، كە پۆشاکیان ئاگرە، پۆشاکێ ئەمان لە ئاوریشمی
 تەك و سفتە. وەك خوای گەورە لە ئایەتێکی تردا دەفەرموویت: ﴿عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُدُسٌ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ
 وَحُلُوءٌ أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَمَهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا﴾ (۱۱) ﴿إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا﴾^۲ واتە:
 لە بەریاندا یە بەرگی نەرم و نۆلی سەوزكارو پۆشاکێ ئاوریشمەین و پازینراوە تەو بە بازنی زیو
 پەرەردگاریان شەرابی پاك و تەمیزیان پێ نۆش ئەكات، ئەم بەهەشتە پاداشتی ئێوە یە و هەموو
 كۆششێكتان سوپاسكراوە. لە فەرموودە ی سەحیددا هاتوو: (لە دنیادا پۆشاکێ ئاوریشم و ئەو ی بە
 ئاوریشم تێكە لكراوە و پازاوە تەو لە بەر مەكەن، چونكە هەر كەسێك لە دنیادا لە بەری كرد لە پۆژی
 دوایدا لە بەری ناكات).^۳ عەبدولای كوی زوبەیر دەلیت: هەر كەسێك هەتا ئاوریشم لە بەر نەكات لە
 پۆژی دوایدا ناچیتە بەهەشت، خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾^۴ پاشان خوای
 گەورە دەفەرموویت: ﴿وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ﴾ واتە: بەرەو قسە ی پاك و چاك دەبرێن، وەك
 ئەم ئایە تە كە خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَأَدْخِلْ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
 تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾^۵ واتە: وە ئەوانە ی باوەرپیان هیناوە و
 كردەو ی چاكیان كردوو دەخزێنە بەهەشتانێك كە پووبارەكان دین و دەچن بە هەمیشە یی تیایدا
 دەبن بە ئیزنی پەرەردگاریان بە خێر هاتنیان لەو (بەهەشتە) بە وتە ی سەلامە. وە دەفەرموویت:
 ﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾ (۲۳) ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾^۶ واتە: فریشتەكانیش

^۱ فتح الباري (۳۹۸/۱۰)، مسلم (۲۱۹/۱).^۲ الانسان (۲۲-۲۱).^۳ مسلم (۱۶۴۲/۳)، (۱۶۳۸).^۴ النسائي في الكبرى (۴۶۵/۵).^۵ ابراهيم (۲۳).^۶ الرعد (۲۴-۲۳).

ده چنه ژورده وه بۆ لایان له هه موو ده رگایه که وه، (پییان ده لێن) سه لامتان لی بیت چونکه ئارامتان گرت (له دنیا دا) جا چنه د سه ره نجامیکی چاکتان بوو. وه ده فره موویت: ﴿لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لِقَاءً وَلَا تَأْتِيًا﴾^(۲۵) إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا^۱ واته: نابییستن له و به هه شته دا نه قسه ی بی هوده و نه تاوانبارکردن، جگه له وته ی سلاو سه لام کردن (له یه کتری). ده پۆن به ره و شوینی که هه می شه قسه ی چاک و پاکی تیدا ده بیستن، وه ده فره موویت: ﴿وَيُلْقَوْنَ فِيهَا نَجَّيَةً وَسَلَامًا﴾^۲ واته: له و شوینه دا سلاویان لی ده کریت (له لایه ن فریشته کانه وه زۆر به گه ورده یی). نه ک وه ک خه لکی ناگر که سوکایه تیان پی ده کریت به قسه و لیدان پییان ده وتریت: سزای سوتینه ر بچه ژن. وه ده فره موویت: ﴿وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ﴾^۳ واته: به ره و شوینی که سوپاسی خودای تیدا ده که ن بۆ نه و چاکه یه ی کردی له گه لایان و به هره مه ندی کردوون و پیزی لیناون، وه ک له فره مووده ی سه حیحدا هاتووه: (ئه وانه فیری ته سبیحات و سوپاس و ستایش ده کرین، وه ک فیری هه ناسه دان کران).^۴ هه ندی له زانیانی ته فسیر له م ئایه ته دا: ﴿وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ﴾ و توویانه: فیری قورئان ده کرین. هه ندیکی تر و توویانه فیری (لا اله الا الله) ده کرین. هه ندیکی تریش و توویانه: فیری پارانه وه ی چاک و دروست ده کرین. ﴿وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ﴾ واته: شاره زای پی پاست ده کرین له دنیا دا. ئه مانه ی که باسما ن کرد دژایه تیان نه له گه ل نه و قسانه ی باسما ن کرد.

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَكْفُ فِيهِ وَالْبَادُ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَكَمِ يُظْلَمِ نُذْقُهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾^(۲۵)

هه ره شه له و که سانه ی بوونه ته له مپه ر له پی خوا و که عبه ی پیرو زدا و ده یانه ویت بی دینی تیدا

بکه ن

خوا ی گه وره بی زاری خوی ده رده بریت له و خوانه ناسانه ی که ده بنه له مپه ر له پی خواهن باوه پاندا که بچه که عبه ی پیرو زو مه ناسیکه کانی خویان به جی بینن (یاسای قوریانی به جی بهینن) وه خویان به خواهن و کار به دهستی ده زانی، خوا ی گه وره ش له ئایه تیکی تر دا ده فره موویت: ﴿وَمَا كَانُوا

^۱ الواقعة (۲۵-۲۶).

^۲ الفرقان (۷۵).

^۳ مسلم (۴/۲۱۸۰/۲۱۸۱).

أُولَئِكَ هُمُ الَّذِينَ أُولِيَائِهِمْ إِلَّا الْمُتَّقُونَ^۱ واته: له کاتی کدا نه وان خوشه ویست و سه ره رشتیاری نه و (مزگه و ته) نین به پاستی سه ره رشتیاری خوشه ویستی نه و (مزگه و ته) خواناسان و پاریزکارانن. له م نایه ته دا به لگه هیه له سه ره نه وهی که له مه دینه هاتووه، وهک له سوره تی (البقرة) دا ده فهرموویت:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ

الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ^۲ واته: پرسیارت لی ده که ن ده ریاره ی مانگی حرام جه ننگردن تیایدا بللی جه ننگ له مانگی ناگر به ستدا گونا هیکی که وره یه به لام به ره لستی پریازی خواو بیپروایی پیی و (پیکری موسلمانان) له مزگه و تی حرام و ده رکردنی خه لکی نه و مزگه و ته لیی که وره تره له لای خودا (له جه ننگردن له مانگی حرامدا). وه لییره یشتدا ده فهرموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا

وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ^۳ واته: له که ل نه وه یشتدا که خوانه ناس بوون و ده بوونه له مپه ریش له ریگه ی خودا و پویشتن بۆ ناو که عبه ی پیروز، واته: نه یانده هیشت خاوه ن باوه پان بچه ناو که عبه ی پیروز که له راستیدا خاوه ن باوه پان خاوه ن و شایسته ترن له و خوانه ناسانه به و شوینه،

نه م پرسته یه له م نایه ته دا، وهک نه م نایه ته وایه که خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ^۴ واته: نه وانه ی که برپایان هیناوه و دلیان نارام ده بیت به یادی خوا ناگادار بن که هر به یادی خوا دله کان نارام ده بن. یانی سیفه تیان وایه که به یادی خوا دلنارام نه بن.

باسی به گریدانی خانووی مه که

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿الَّذِي جَعَلَنَّهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَنكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ^۵ واته: که نه ویمان داناوه (بۆ خواپه رستی) بۆ هه موو خه لکی یه کسانه چ نه وانه ی له ویدان یان له دورده وه بۆی دین. نه و خوانه ناسانه پریان ده گرت له خه لکی که بچه ناو که عبه ی پیروز، که خوی گه وره کردبووی به شوینی هه موو که سیک به بی جیاوازی، با نه و که سانه دانیش تووی نه وی بووبن یان خه لکی شوینیکی دوری مه که بن، ﴿سَوَاءً الْعَنكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ^۶ واته: چ نیشته جی چ خه لکی شوینی تر. له م نایه ته وه ده رده که ویت که خه لکی یه کسانن له ناو سه ره زمینی مه که و دانیشتن تییدا، وهک عه لی کوپی نه بو

^۱ الانفال (۲۴).

^۲ البقرة (۲۱۷).

^۳ الرعد (۲۸).

ته‌لحه ده‌لئیت: له ئیبنو عه‌باسه‌وه له‌م ئایه‌ته‌دا ﴿سَوَاءٌ أَلْعَكِفُ فِيهِ وَالْبَادُ﴾ ده‌لئیت: خه‌لکی مه‌ککه‌و خه‌لکی غه‌یری مه‌ککه‌ داده‌به‌زینه ناو‌که‌عه‌بی پی‌وژ.^۱ موجه‌ید له‌م ئایه‌ته‌دا: ﴿سَوَاءٌ أَلْعَكِفُ فِيهِ وَالْبَادُ﴾ ده‌لئیت: خه‌لکی مه‌ککه‌و خه‌لکی غه‌یری مه‌ککه‌ یه‌کسان بوون له‌ خانووه‌کاندا، ئه‌بو سالح و عه‌بدوپه‌حمانی کوپی سابت و (سابط) عه‌بدوپه‌حمانی کوپی زه‌یدی کوپی ئه‌سه‌میش هه‌ر وایان وتوو. عه‌بدوپه‌زاق ده‌لئیت: له‌ موعه‌مه‌ره‌وه له‌ قه‌تاده‌وه ده‌لئیت: خه‌لکی مه‌ککه‌و خه‌لکی غه‌یری مه‌ککه‌ یه‌کسان، ئه‌م باسه‌ ئه‌وه‌یه که شافیعی و ئیسحاقی کوپی راه‌وه‌یهی له‌ مزگه‌وتی خه‌یفدا کیشه‌یان بوو له‌سه‌ری، ئه‌حمه‌دی کوپی حه‌نبه‌لیش له‌وی بوو، شافیعی (په‌حمه‌تی خوای لی بی‌ت) پای وابوو که زه‌وی و شوینه‌کانی مه‌ککه‌ دروسته ته‌ملیک بکری‌ن له‌سه‌ر خه‌لکی و به‌کری‌ش بدری‌ن و بو‌که‌سو کاریشیان به‌میراتی به‌می‌ننه‌وه، فه‌رمووده‌که‌ی ئوسامه‌ی کوپی زه‌یدی کرده به‌لگه که ده‌لئیت: وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ئایا به‌یانی له‌ ماله‌که‌ی مه‌ککه‌ت دابه‌زین؟ پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: (جانایا عه‌قیل هه‌یج شوینیکی هه‌یشتوته‌وه بو‌مان)^۲ پاشان فه‌رمووی: (خوانه‌ناس هه‌یج نابا له‌ موس‌لمان مولمانیش هه‌یج نابا له‌ خوانه‌ناس) (واته: نابنه میراتگری یه‌کتری وه‌رگه‌ی) (ئه‌م فه‌رمووده‌یه له‌ هه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا هاتوو. ^۳ پریوایه‌ت کراوه که عومه‌ری کوپی خه‌تاب خانوویه‌کی کری له‌ سه‌فوانی کوپی ئومه‌یه‌یه له‌ مه‌ککه‌ به‌ چوار هه‌زار (درهم)، کردیه به‌ندیخانه. تاوس و عه‌مری کوپی دیناریش هه‌ر وایان وتوو. ئیسحاقی کوپی راه‌وه‌یهی ده‌لئیت: خانووی مه‌ککه‌ نه‌ ده‌بی‌ته میراتی و نه‌ به‌ کری‌ش ده‌دری‌ت. ئه‌مه‌ راوبو‌چوونی هه‌ندی له‌ زانایانی پی‌شینه‌یه عه‌تاو موجه‌یدی‌ش هه‌ر وایان وتوو، ئیسحاقی کوپی راه‌وه‌یهی ئه‌و فه‌رمووده‌ی ئیبنو ماجه‌ی کردوو‌ته به‌لگه که پریوایه‌تی کردوو له‌ عه‌لقه‌مه‌ی کوپی نه‌زله‌وه ده‌لئیت: پی‌غه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) و ئه‌بو به‌کرو عومه‌و وه‌فاتیان کرد، باسی خانووی مه‌ککه‌ نه‌کراوه، زه‌وییه‌ک نه‌بی‌ت چۆل بو‌بی‌ت هه‌ر که‌سیک پی‌ویستی بووه تییدا دانیشتوو وه‌ هه‌ر که‌سیک پی‌ویستی پی‌ی نه‌بووه داویه‌تی به‌ خه‌لکی تر. ^۴ عه‌بدوپه‌زاق پریوایه‌تی کردوو له‌ عه‌بدو‌لای کوپی عه‌مه‌ره‌وه که ده‌لئیت: دروست نیه‌ فروشتنی خانووی مه‌ککه‌و به‌کری‌دانی. دیسان ئیبنو جو‌ره‌یج ده‌لئیت: عه‌تانه نه‌هی کردبوو له‌ کری‌ وه‌رگرتن له‌ حه‌ره‌می مه‌ککه‌دا، ئیبنو جو‌ره‌یج ده‌لئیت: عه‌تا مه‌والی دامی که عومه‌ری کوپی خه‌تاب نه‌هی کردوو له‌ دانانی ده‌رگا بو‌خانووه‌کانی مه‌ککه‌دا بو‌

^۱ الطبري (۵۹۶/۱۸).^۲ چونکه عه‌قیل و طالب که کوپی (ابوطالب) بوون، میراتی ئه‌بو‌تالبیان بو‌ما‌بوویه‌وه و ئه‌ویش هه‌مووی فروشتبوو. (وه‌رگه‌ی).^۳ البخاري (۷۶۷۴)، مسلم (۱۶۱۴).^۴ ابن ماجه (۳۱۰۷)، سه‌نه‌ده‌کانی سه‌حیحه.

ئەوێ حاجیەکان لەو حەوشەکانیاندا دابەزن، یەكەم كەسیك دەرگای بۆ خانووێ کە ی کرد سوهەیلی کۆپی عەمر بوو، لەبەر ئەوێ عومەر ناردی بە شوینیدا، سوهەیل وتی: ئەوێ گەورە ی موسلمانان مۆلەتم بدە، من پیاویکی بازرگانم، بۆیە دوو دەرگام داناوێ هەتا پشتم لێ بگرن، عومەر وتی: باشە مۆلەت دەدری بۆ ئەوێ. عەبدوڕەزاق پیاویەتی کردووێ لە موحامەدەوێ کە عومەری کۆپی خەتاب دەلیت: ئەوێ خەلکی مەککە دەرگا بۆ خانووێ کانتان دامەنێن تا خەلکی لە دورەوێ دین با بە مەیلی خۆیان لە هەر شوینیکدا دادەبەزن دانیشن.^۱ عەبدوڕەزاق دەلیت: موعەمەر هەوالی داینی لەو کەسانە ی کە لە عەتایانەوێ بیستووێ لەم ئایەتەدا: ﴿سَوَاءٌ أَلْعَكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ﴾ دەییوت: لە هەر شوینیکدا مەیلیان لێ بیئت دادەبەزن. دارەقوتنی پیاویەتی کردووێ لە عەبدووللای کۆپی عەمرەوێ بە مەوقوفی کە ئەفەرموی: (هەر کەسیك کریی خانووی مەککە بخوات ئەوێ ئاگری خواردووێ).^۲ ئیمامی ئەحمەد پێگایەکی مامناوێندی گرتووێ بەر لەم بارە یەوێ، وەك سألحی کۆپی لیوێ گێراوێتەوێ کە وتوویەتی: خانووی مەککە دەبیئتە مال و میراتیشی لێ دەدریئت، بەلام نادریئت بە کریی تاکار بە هەردوو جۆرە فەرمودە کە بکریئت، والله أعلم.

هەر شە ئەو کەسانە ی دەیانەوێت تاوانی گەورە بکەن لە حەرەمدا

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَكَامِ يُظْلَمَ نَذَقَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾ واتە: هەر کەسیك لەوێ دەست درێژی بکات و لە پێ لابەت سزای بە ژانی پێ دەچێژریئت. هەندی لە زانایانی تەفسیر و زمانی عەرەبی ئەلێن: ئەو بایە (الباء) لیڕەدا بۆ زیادە یە وەك ئەم ئایەتە کە دەفەرموویت: ﴿تَبَّتْ بِالذَّهْنِ﴾^۳ واتە: (تُنبت الذهن) واتە چەور شین ئەکات. هەر بەو شیوێ یە ش ﴿بِالْحَكَامِ﴾ واتە: (إلحاداً) واتە: هەر کەسیك هەلسیئت بە کاریکی ناشیرین لە تاوانە گەورەکان، وە دەفەرموویت: ﴿يُظْلَمُ﴾ واتە: بزانیئت ناھەقیە و بە ئەنقەست بیکات و هیچ تەفسیریکی تری بۆ ئەکات. وەك ئیبنو جورە یج دەلیت: لە ئیبنو عەباسەوێ: بە ئەنقەست هەلسان بە کاریك.^۴ عەلی کۆپی ئەبو تەلحە دەلیت لە ئیبنو عەباسەوێ: ﴿يُظْلَمُ﴾ واتە: بە شەریك دانان بۆ خوا.^۵ عەوفی دەلیت لە ئیبنو عەباسەوێ

^۱ الدر المنثور (۶۳۳/۴).

^۲ الدار القطنی (۳۰۰/۲).

^۳ المؤمنون (۲۰).

^۴ الطبری (۶۰۱/۱۸).

^۵ الطبری (۶۰۰/۱۸).

﴿يُظْلَمُ﴾ واته: نه و شتانه حال بکات له حهره می مه ککه دا که خودا حهرامی کردوه بۆت له خراپه کاری و کوشتنی خه لکی، ناهه قی بکه ی به که سیك که ناهه قی به رانبهر تو ناکات و که سیك بکوژی که تو ناکوژیت هر که سیك نه وه ی کرد سزای به ژانی بۆ خوی به ده ست هیناوه.^۱ موجهید ده لیت:

﴿يُظْلَمُ﴾ واته: هه لسیت به کاریکی ناشیرین له حهره مدا. نه مه یش یه کیکه له تایبه تمه ندیه کانی حهره م که خوا سزای نه و که سانه ده دات نیازی خراپه به رامبه ر حهره م نه که ن، با خراپه که شیان نه کرد بیت، وه ک ئیبنو نه بی حاته م پیوایه تی کردوه له ته فسیره که یدا، له ئیبنو مه سعوده وه له م

نایه ته دا: ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَكَامِ يُظْلَمُ﴾ ده لیت: نه که ر پیاویک بیه ویت له حهره مدا ده ستریزتی بکات و له پی لابات، با له عه ده نی نه بیه نیش بیت خوی گه وره هر سزای به ژانی پی ده چیژیت.^۲ ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه.^۳ منیش نه لیم: نه م سه نه دانه راستن له سه ر مه رچی بوخاری.

سه عیدی کوپی جوبه یر ده لیت: قسه وتن و زیاتر له وهش به خادمی حهره م تاوانه، حه بیبی کوپی نه بی سابت ده لیت: ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَكَامِ يُظْلَمُ﴾ واته: نه وه ی شت ده شاریته وه له مه ککه دا. که سانی

تریش هر وایان وتوه. وه ئیبنو عه باس له م نایه ته دا: ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَكَامِ يُظْلَمُ﴾ ده لیت: نه م نایه ته له سه ر عه بدولای کوپی ئونه یس هاتوه ته خواره وه، پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ناردی له که ل دوو پیاودا، یه کیکیان کوچه ری بوو نه وی تریان نه نساری بوو، خویان به بنه ماله دا هه لده کیشاو شانازیان پیوه ده کرد، عه بدولای کوپی ئونه یسیش توو په بوو، نه نساریه که ی کوشت پاشان له موسلمانیه تی

پاشکه زیووه وه و هه لات بۆ مه ککه، نه م نایه تانه ی له سه ر هاته خوار: ﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَكَامِ

يُظْلَمُ﴾ یانی: هر که سیك هه لسا به ده ستریزتی له مه ککه دا، واته: پاشکه ز بیته وه له ئیسلامه تی، نه م فه رمودانه هه رچه نده به لگه یه له سه ر نه وه ی نه م شتانه (ئیلحاد)ن، به لام نایه ته که له وه گشتگشیتره، به لکو هه ره شه یه بۆ نه و که سانه ی که به کاری خراپتر هه لده سن، وه ک چون خاوه ن فیله کان ویستیان مه ککه ی پیروژ ویران بکه ن خوی گه وره ده سته ده سته بالداری نارد ه سه ریان

﴿تَرْمِيهِمْ بِحَجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ۖ﴾ ١ ﴿فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ﴾^۴ واته: به ردبارانیان ده کردن به ورده زیخی گلین، سه ره نجام وه ک کای خوراویان لی کردن. واته: تیکیشکاندن و کردنیه په ندی پوژگار بۆ هر

^۱ الطبري (۶۰۰/۱۸).^۲ الطبري (۶۰۱/۱۸).^۳ أحمد (۴۲۸/۱)، فه رموده یه کی لاوازه.^۴ الفيل (۵-۴).

که سیک بیری خرابه کردنی هه بیئت له مه ککه ی پیروژ. بویه له فهرموده ی سه حیددا هاتوه که پیغه مبهری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (پۆژیک دیت سوپایه ک دهیه ویت ئه م ماله (که عبه ی پیروژ) داگیر بکات، تا کاتیك ده گه نه بهیدا^۱. (ئه وه ل و ناخریان به ناو زه میندا ده بریتته خواره وه)^۲.

﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَاتَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ٢٦﴾ وَأَذِنَ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ

عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

دروستکردنی که عبه و جاردهان بۆ حه ج

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَاتَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا﴾ واته: کاتیك که ئیبراهیممان له جیی ئه م ماله دا په نادا، (پیمان وت) که کهس نه که ی به شه ریکی من. ئه مه خوی هه ره شه و ناگادار کردنه وه یه که بۆ ئه و که سانه ی شه ریکیان بۆ خوا داناوه و غهیری خویان په رستوه، خوای گه وره باسی ئیبراهیم ده کات که شوینی ئه و ماله ی نیشاندا. واته: شاره زای کردو ئه و ماله ی دایه دهستی و فهرمانی پیدا که دروستی بکات. زۆرێک له زانایان ئه م ئایه ته یان کردوه ته به لکه که: ئیبراهیم (سه لامی خوای لی بیئت) یه که م کهس بووه که ئیزن دراوه که ئه م ماله (واته: که عبه ی پیروژ) دروست بکات له پیش ئه و دروست نه کراوه). وه له فهرموده ی سه حیددا هاتوه له ئه بو زه پره وه ده لیت: وتم: ئه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ) کام مزگه وت یه که م جار دانراو دروست کرا؟ فهرمووی: (المسجد الحرام). وتم: پاشان کام مزگه وت؟ فهرمووی: (بیت المقدس). وتم: نیتوانیان چه ند بوو؟ فهرمووی: (چل سال)^۳. خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ٢٧﴾ فِيهِ أَيْتٌ بَيِّنَةٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ^۴ واته: به راستی یه که م مالتیک دانرا بۆ (خوابه رستی) خه لکی ئه و ئه و ماله یه که له به ککه (مه ککه) دایه پیروژکراوه و پینموونیه بۆ هه موو جیهانیان، تیایدا هه یه چه ند به لکه و نیشانه ی پوون (که یه کیکیان) شوین وه ستانه که ی ئیبراهیمه. وه فهرموویه تی: ﴿وَعَهْدَنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْمُكَافِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ٢٨﴾

^۱ بهیداء: شوینیکه له نیتوان مه ککه و مه دینه دایه.

^۲ فتح الباری (۴/۳۹۷).

^۳ فتح الباری (۶/۴۶۹)، مسلم (۱/۳۷۰).

^۴ ال عمران (۹۶-۹۷).

^۵ البقرة (۱۲۵).

واته: وه سپاردمان به ئیبراهیم و ئیسماعیل که مالّه کهم پاک بکه نه وه بۆ نه وانه ی به ده وری که عبه دا ده سورپنه وه و نه وانه ی که تییدا ده میننه وه، ههروه ها کرنوش به ران و سوژده به ران. وه خوای گه وره لیڤه دا ده فهرموویت: ﴿أَنْ لَا تُشْرِفَ فِي شَيْئًا﴾ یانی: ته نیا به ناوی منه وه دروستی بکه، ﴿وَطَهَّرَ بَيْتِي﴾ واته: وه مالّه کهم (که عبه) پاک بکه ره وه، موحامید ده لیت: واته: مالی من خاوین بکه ره وه له بته رستی. ^۱ ﴿لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ واته: خاوینی بکه ره وه بۆ نه و که سانه ی که به ته نها خودا ده په رستن و شه ریکی بۆ دانانین، (الطائف) دیاره نه و که سانه ن که به ده وری که عبه ی پیروژدا ده سورپنه وه، نه و سوڤانه وه یه عیباده تیکی تایبه تیه له لای که عبه ی پیروژدا ده کریت، چونکه نه م ته وافرکرنه له هیه شویینک له زه ویدا ناکریت جگه له وی نه بیت، ﴿وَالْقَائِمِينَ﴾ واته: نه وانه ی که له نویژدا وه ستاون. بۆیه خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾ واته: کرنوش و سوژده به ران، به بیت و نویژی داوه ته پال یه ک، چونکه نه م ته وافر و نویژکرنه تایبه تن به که عبه ی پیروژه وه. به بی که عبه نایه ته جی و ناکریت، له بهر نه وه ته وافر له وی نه بیت ناکریت و بۆ نویژکردنیش هه ر ده بیت پوو له که عبه بکریت له زۆرینه ی کاتدا، مه گه ر له هه ندی شویندا که قیبله نه زانریت یان له کاتی شه پو سوننه ت کردندا له سه فهردا، والله أعلم. پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِذْ فِي النَّاسِ بِالْحِجِّ﴾ واته: بانگی خه لکی بکه بۆ چه ج و داوایان لی بکه بین بۆ نه م مالّه ی که فرمانمان پیدای دروستی بکه ی. باسکراوه که ئیبراهیم و تویه تی: نه ی په روه ردگارم! چون بانگی خه لکی بکه م که ده نگم پییان ناگات؟ خوا پیی فهرمووه: تو بانگیان بکه گه یاندن له سه ر ئیمه یه، ئیبراهیم له شوینه که ی خوی هه لساوه و تویه تی: نه ی خه لکینه! په روه ردگارتان مالیکی بۆ داناون، بین بۆ چه جی، و تراوه: که ژو کپوه کان سه ریان دانه واند هه تا ده نگه که گه یشته هه موو شوینه کانی سه ر زه مین، هه رچی له ناو سکی دایکانان و پشتی باوکاندا هه بوو بیستی، هه رچی به ردو په شمال و دره خت هه یه که گوپی لی بوو وه لای دایه وه، هه موو نه وانه ش که خوا چه جی به نسیب کردوون هه تا پۆژی قیامه ت وه لایان دایه وه ووتیان: ﴿لَبِيكَ اللَّهُمَّ لَبِيكَ﴾، نه مه پوخته ی نه وه یه که ریوایه ت کراوه له ئیبنو عه باس و موحامید و عیکریمه و سه عیدی کۆری جوبه یرو ^۲ که سانی تریشه وه له زانایانی پیشینه والله أعلم. ئیبنو جه ریرو ئیبنو نه بی حاته میش به دریزی نه مه یان هیئاوه، پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿يَا تُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ﴾ واته: دین بۆ لات (بۆ چه ج) به پیاده و به سوار

^۱ الطبري (۶۰۴/۱۸).

^۲ الطبري (۶۰۷/۶۰۶/۶۰۵/۱۸).

هه موو وشتیریکی لاواز، هه ندی له زانایان نه م نایه تیه یان کردووه ته به لگه که هه جکردن به پی بۆ که سیک بتوانیت چاکتره له هه ج کردن به سواری، چونکه له باسه که دا پیشی خستون، نه وه به لگه یه له گرنگی پیدان و زۆر لیبراوییان بۆ هه جکردن، وه کیع ده لیت: له نه بو عومه یسه وه له نه بو هه له وه له موحه ممه دی کوپی که عبه وه له نیبنو عه باسه وه، ده لیت: هیچ شتیک نه وه نده دلگرانی نه کردوم نه وه نه بیت که پیم خوش بوو هه جم به پی بکردایه. چونکه خوی گه وره ده ف رمویت: ﴿يَا تُوكَ رَجَا لَا﴾^۱ نه وه ی زۆرینه ی زانایان له سه رینه هه جکردن به سواری چاکتره، نه مه ش شوینکه وتنی سوننه تی نه وه، چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) به سواری هه جی کردووه که زۆر به تواناش بووه ﴿وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾^۲ واته: به سواری وشتی لاواز له پی دورودریژه وه دین بۆ هه ج. ﴿فَجٍّ﴾ واته: ریگه. وه ک خوی گه وره ده ف رمویت: ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا﴾^۳ واته: وه چهند ده روازه و پیمان تی دا کردووه ته وه بۆ نه وه ی پی ایدا برۆن. ﴿عَمِيقٍ﴾ واته: دور. نه مه قسه ی موجاهیدو عه تاو سودی و قه تاده و موقتیلی کوپی هه ییان و سه وری و که سانی تریشه.^۴ نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خوی گه وره باسی ئیبراهیم ده کات کاتی که له دوعا که یدا ده یوت: ﴿فَأَجْعَلْ أَفْعَدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾^۵ واته: به لکو دلی خه لکانیک وای بکه یت سۆزیان ببیت بۆ لایان. هیچ که سیک له گروی موسلمانان نیه هه زنه کات و پی خوش نه بیت که عبه ی پیرو ببینیت و ته وافی بکات. نه وه تا خه لکی له هه موو کون و قوربنیکی سه ر زه مینه وه به ره و نه وی ده که ونه پی بۆ هه ج کردن.

﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَاكْلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ﴾^(۲۸) ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُذُرَهُمْ وَلِيَطَوفُوا بِالْبَيْتِ

الْعَمِيقِ ﴿۲۹﴾

^۱ الدر المنثور (۳۵/۶).

^۲ الانبياء (۳۱).

^۳ الطبري (۶۰۸/۱۸).

^۴ ابراهيم (۳۷).

له ده جدا قازانجی دنیا و قیامت ههیه

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَفِعَ لَهُمْ﴾ واته: با سود و قازانجی خوایان ببینن، ئیبنو عه باس ده لیت: ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَفِعَ لَهُمْ﴾ قازانجی دنیا و پۆزی دوا، قازانجی پۆزی دوا، بریتیه له په زامه ندی خودای مه زن، قازانجی دنیا و سودانه یه که وه ری ده گرن له قوربانی کردنی و شترو سه ربیرینی ئازهل و مالات و بازرگانی،^۱ موحامید و که سانی تریش هر وایان وتوو که بریتیه له قازانجی دنیا و پۆزی دوا،^۲ وه ک نه م ئایه ته که خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحُ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ﴾ واته: گوناختان له سه ر نیه که دوا، پۆزی په روه ردگارتان بکه ون. وه لیسه دا خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ واته: وه ناوی خوا ببه ن (کاتیک که قوربانی سه رده بپن) له پۆزانیک دیا ریکراودا له سه ر نه و ئازهلانه ی خوا پی دا ون. شو عبه و هوشه یم، له نه بی بیشره وه له سه عیده وه له ئیبنو عه باسه وه ده لیت: (چه ند پۆزی دیا ریکراو؟)، یانی: ده پۆزه که (أیام العشر).^۳ بوخاریش به (معلق) ی باسی کردوو و جه ختی له سه ر کرده وه.^۴ هر به م شیوه یه پیوایه ت کراوه له نه بو موسای نه شعهری و موحامید و قه تاده و عه تاو سه عیدی کوپی جوبه یرو حه سه ن و زه حاک و عه تای خوراسانی و ئیبراهیمی نه خه عیشه وه.^۵ بوخاریش پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه باسه وه، نه میش له پیغه مبه ره وه (ﷺ) فەرموویه تی: (هیچ کاریکی چاک نیه له پۆزانه دا له کاری نه م پۆزانه چاکتر بیت) وتیان: ته نانه ت جیهادیش له ریگه ی خوا دا؟ فەرمووی: (جیهادیش چاکتر نیه مه گر پیاویک خو یی و سامانی له پیی خوا دا دا بنی و هیچی بۆ نه مینیتته وه).^۶ ئیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوو له ئیبنو عومره وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فەرموویه تی: (هیچ پۆزیک نیه گه وره تروخۆشه ویستتر بیت له لای خودا کارکردن تیایاندا له م ده پۆزه، (لا إله إلا الله أكبر والحمد لله) ی زۆری تیدا بکه ن).^۷ بوخاریش ده لیت:

^۱ الطبري (۶۰۹/۱۸).

^۲ الطبري (۶۰۹/۱۸).

^۳ البقرة (۱۹۸).

^۴ فتح الباري (۵۳۱/۲)، الطبري (۲۰۸/۴).

^۵ فتح الباري (۵۳۱/۲).

^۶ الطبري (۶۱۰/۱۸)، الرازي (۲۶/۲۳).

^۷ فتح الباري (۵۳۰/۲).

^۸ أحمد (۷۵/۲)، سه نه ده کانی زۆر به هیژ نیه.

ئیبینو عومەرو ئەبو ھورەیرە لەم دە پۆژەدا ئەچوون بۆ ناو بازارو (الله اکبر) یان دەکرد خەلکیش (الله اکبر) یان دەکرد لەگەڵیاندا.^۱ ئەم دە پۆژە، پۆژی عەرەفەیش دەگرێتەو، وەك لە سەحیحی موسلیمدا ھاتوو، لە ئەبو قەتادەو دەلیت: پرسیار کرا لە پیغەمبەری خودا (ﷺ) لە بارەى پۆژی عەرەفەو، فەرمووی: (داوام ھەیه لە خوا ببیتە کە فارەتی گوناھى سالی پابردو و داھاتویشى).^۲ ئەمە پۆژی قوربانیش دەگرێتەو کە پۆژی حەجی گەرەیه، لەم فەرموودەدا ھاتوو کە پۆژی قوربانیکردن بە پێزترین پۆژە لە لای خوا، ﴿عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ واتە: یادى خوا بکەن لە سەر ئەو مەرپو مالاتی کە پێی داوێن لە وشتر و گاو مانگا و مەرپو بزن وەك خواى گەرە لە سورەتی (الانعام) دا بە درێژی باسی کردوو و جیای کردوو تەو، ﴿ثُمَّ نَبِئَهُمْ أَزْوَاجَهُمْ﴾ واتە: (خوا) ھەشت جۆر ئازەل و مالاتی (دروست کردوو). وە دەفەرموویت: ﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ﴾ واتە: خوشیان لێی بخۆن و ئەو کەسانەش لێی بخۆن کە زۆر پێویستیانە و ھەژارن. لە فەرموودەى سەحیددا ھاتوو کە پیغەمبەری خودا (ﷺ) کاتیک کە قوربانیکانی سەرپێی، فەرمانی دا لە ھەر قوربانیک پارچە یەکی بێنن و کولاندیان و ئەویش ھەندیکى لە گوشتەکەى خواردو لە ئاوەکەیشى کەم کەم دەخواردوو.^۳ ھوشەیم دەلیت: لە حوصەینەو، لە موحامیدەو لەم ئایەتەدا: ﴿فَكُلُوا مِنْهَا﴾ دەلیت: ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە کە خواى گەرە دەفەرموویت: ﴿وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا﴾ واتە: وە کاتیک ئیحرامتان شکاند (دروستە) پراویکەن. وە دەفەرموویت: ﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ﴾ واتە: جا کاتیک کە نوێژی ھەینی تەواو بوو ئیتەر بلۆببنەو بە سەر زەویدا.^۴ ئەمە پرای ئیبینو جەریریشە لە تەفسیرەکەیدا. خواى گەرە دەفەرموویت: ﴿الْبَائِسَ الْفَقِيرَ﴾ عیكریمە دەلیت: ئەو کەسەى کە زۆر پێویستی پێیەتی و داماوو ھەژار بیت کە خۆی وا دەرناخات ھەژارە.^۵ موحامید دەلیت: ئەو کەسەى

^۱ البغوي/ العیدین/ باب فضل العمل في أيام الشریف.

^۲ مسلم (۸۱۹/۲).

^۳ الانعام (۱۴۳).

^۴ أحمد (۳۱۴/۱)، فەرموودە یەکی سەحیحە.

^۵ المائدة (۲).

^۶ الجمعة (۱۰).

^۷ الطبري (۶۱۱/۱۸).

^۸ الطبري (۶۱۲/۱۸).

دەست پان ناکاتەوہ^۱. پاشان خواى گەورە دەفەر مووئیت: ﴿ثُمَّ لَيَقْضُوا تَفَثَهُمْ﴾ واتە: پاشان چلک لە خۆ بکەنەوہ. عەلى کوپى ئەبو تەلحە دەلئیت: لە ئیبنو عەباسەوہ: ئەوہ ئیحرام شکاندنە وەک سەرتاشین و جل لە بەرکردن و نینۆک کردن و لەو شتانە^۲. عەتاو موحامیدیش پىوایە تیان کردووە لە ئیبنو عەباسەوہ ھەر بەو شتوہ یە^۳. عیکریمە و موحەممەدى کوپى کە عى قورەزیش ھەر وایان وتووە^۴. ﴿وَلَيُوفُوا نُذُورَهُمْ﴾ واتە: نەرزەکانیشیان بە جى بێنن، عەلى کوپى ئەبو تەلحە دەلئیت: لە ئیبنو عەباسەوہ: ئەو و شترەیش نەزریان کردووە، با بیکەنە قوربانى و سەرى بپن^۵. ﴿وَلَيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ واتە: با بە دەورى مالى میژینەشیان بخولینەوہ. موحامید دەلئیت: واتە: ئەو تەوافە واجیبەى پۆژى قوربانى بکەن^۶. ئیبنو ئەبى حاتم پىوایەتى کردووە لە ئەبى جەمرەوہ دەلئیت: ئیبنو عەباس پى و تم: ئایا سورەتى (الحج) دەخوینیتەوہ کە خواى گەورە دەفەر مووئیت: ﴿وَلَيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ بىگومان دواىن دروشم (مەناسک) خولانەوہ یە بە دەورى مالى میژینەدا ﴿بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ منیش ئەلیم: پىغەمبەرى خودایش (ﷺ) ھەر وای کردووە، کاتیک گەرايەوہ بۆ مینا لە پۆژى قوربانیدا دەستى کرد بە ھەلدانى بەردەکان کە ھەوت بەرد بوون، پاشان قوربانى کەى سەرى و سەرى تاشى و ھاتە خوارەوہ و بە دەورى مالى خوادا سوپایەوہ و تەوافى کرد^۷. لە ھەردوو سەحیحە کە دا ھاتووە لە ئیبنو عەباسەوہ دەلئیت: پىغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرمانى دا بە خەلکى کە کوتا شتیان لە مالى خوادا تەواف کردنە بەلام ئەوہى لە سەر ژنى ھەیزدار سوک کردبوو^۸. ﴿بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ واتە: تەواف بکەن لە پشت حىجرەوہ چونکە ئەو حىجرە بە شیکە لە بناغە (ئەسلى) یە کەى کە عەبە کە ئىبراھیم دروستى کرد، ھەرچەندە قورەیشیەکان ھینابووینە دەرەوہ لە مالى خودا، لە بەر ھەژارى و کەم دەرامەتیان، لە بەر ئەوہ پىغەمبەرى خودا (ﷺ) لە دواى (حىجرەوہ) تەوافى دەست پى

^۱ الطبري (۶۱۲/۱۸).^۲ الطبري (۶۱۳/۱۸).^۳ الطبري (۶۱۰/۱۸).^۴ الطبري (۶۱۰/۱۸).^۵ الطبري (۶۱۴/۱۸).^۶ الدر المنثور (۶۴۳/۴).^۷ ابن ابي حاتم (۲۴۹۰/۸).^۸ فتح الباري (۶۸۲/۲)، مسلم (۹۶۳/۲).

ده کردو ده فەرموو: بیکومان حیجریش به شیکه له مالى خوا و ده ستى نه ده هیئا به ههردوو پوکنه شامیه کاندای، چونکه نه و دوانه له سهه ر بناغه کۆنه کهى ئیبراهیم ته وانه کرابوون. قه تاده ده لیت: له سهه نى به سهریه وه له م ئایه ته دا: ﴿وَلَيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ ده لیت: چونکه یه که م مال بوو که دانراو دروست کرا بو خه لکی. ^۱ عه بدوره حمانى کوپی زهیدی کوپی نه سهه میش هه ر وای وتوو. ^۲ عیكریمه وتی: بۆیه ناوئراوه به (مالی میژینه) (البیت العتیق) چونکه له پۆزی توفانه که دا له زه مانى نوح پیغه مبه ردا (سه لامى خواى لى بیت) پارێزراوه و ماوه ته وه، خه سیف ده لیت: بۆیه ناوئراوه به مالى قه دیمى چونکه هه رگیز هیچ زۆردارىك نه یتوانیوه داگیرى بکات.

﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ، عِنْدَ رَبِّهِ، وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْآثَعَمُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾ حُفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ، وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾﴾
پاداشت له سهه ر دوور که وتنه وه له گونا ه

خواى گه وره ده فەرموویت: ﴿ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَتِ اللَّهِ﴾ واته: هه ر که سیك ئا به و شیوه یه ی که فه رمانمان پیداو، به گوێرایه لى و پێزگرتن له ده ستووره کانی خوداو به جیهێنانیان و نه وه هه موو پاداشته ی بو نه و که سانه ی که پێی هه لده سن و دوورده که ونه وه له قه دهغه کراوه کان و گونا هه تاوان و گونا هکردنیا ن زۆر به لاوه گرانه، ﴿فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ، عِنْدَ رَبِّهِ﴾ واته: نه وانه لای خوا خیریکى زۆریان بو دانراوه و پاداشتی چاک و زۆر ده درینه وه. وهك چۆن له سهه ر خواپه رستی پاداست وه رده گرن له سهه ر وازه یان له گونا هه تاوان و دوور که وتنه وه له گونا هیش پاداشت وه رده گرن.

ئازهل و مالاتیان بو حه لاله

خواى گه وره ده فەرموویت: ﴿وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْآثَعَمُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ واته: ئازهل و مالاتان گشت بو حه لاله نه وه نه بیت که بو تان باس کراوه، وه له باره ی (به حیره) و (سانیه) و (حام) و (وه صیله) یشه وه هیچ بریارىك نه دراوه، وهك خواى گه وره له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿مَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ﴾ ^۲ واته: خوا داینه ناوه و بریارى نه داوه (سود وه رنه گرن له م

^۱ القرطبي (۵۲/۱۲).

^۲ الطبري (۶۱۵/۱۸).

^۳ المائدة (۱۰۳).

چوارجۆره و شتره) ^۱، وه ده فەرموویت: ﴿إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ﴾ تەنیا ئەوانە نەبیت کە پیتان
پاگە یەنراوه وهك: له قەدەغەکردنی خواردنی مرداره وه بوو خوین و گۆشتی بەرازو ئەوانەیشی کە ناوی
غەیری خۆی لە سەر مینراوه له کاتی سەرپرینداو خنکینراویش، ئەمە قسەى ئیبنو جەریرە کە له
قەتادە وه گێراویە تیه وه. ^۲

فەرماندان بە دووره پەریزی له بێهەستی و درۆکردن

خۆی گەر ده فەرموویت: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ واتە:
دوورکە ونه وه له چلک و چه پەلێ بێهەستی و دووره پەریزی بن له درۆ. ﴿مِنْ﴾ لیڕەدا بۆ بەیانی
جنسە، واتە: دوورکە ونه وه له چلک و چه پەلێ کە بته کانه، شەریک دانانی بۆ خوا هاوملی قسەى درۆ
کردوه. وهك ئەم ئایەتە کە خۆی گەر ده فەرموویت: ﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ
وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا نَعْلَمُونَ﴾ ^۳ واتە: بێی
بیگومان پەرەردگارم تەنها ئەو کردەوانەى حەرام کردوه کە زۆر بە دوو خراپن، ئەوانەى کە ناشکران و
ئەوانەى نەینین و گوناھى (حەرام کردوه) وه دەستدریژی بە ناھەقى (حەرام کردوه) ونه وه شى
حەرام کردوه کە شتێک بکەنە هاوبەش بۆ خوا لە کاتی کدا بەلگەى بۆ نەهاتوه وه (حەرامى کردوه)
کە بە دەم خواوه شتانێک بلێن کە نایزانن. لەوانە شایەتى درۆ، وه له هەردوو سەحیحە کە دا هاتوه له
ئەبى بەکرەتە وه کە پیغەمبەرى خودا (ﷺ) فەرموویەتى: (ئایا هەوالتان بە دەمى دەربارەى گەرەتەرین
تاوانەکان؟) وتمان: بەلێ ئەو پیغەمبەرى خودا (ﷺ)، فەرمووی: (شەریک بۆ خوا دانان، ئازاردانى
باوک و دایک (شانى دادابوو دانیشست) فەرمووی: باش بزائن! قسەى درۆ شایەتى درۆیش)، بەردەوام
هەرئەمەى دەفەرموو هەتا وتمان خۆزگە بێدەنگ دەبوو. ^۴ ئیمامى ئەحمەد پێوايەتى کردوه له
خۆرەیمى کوپى فاتیکى ئەسەدیە وه دەلێت: پیغەمبەرى خودا (ﷺ) نوێژى بەیانی کرد، وه ختێک کە لى
بووه وه هەلسایە سەر پى و فەرمووی: (شایەتى درۆ بەرامبەرە لەگەڵ شەریک دانان بۆ خۆی گەرەدا)
باشان ئەم ئایەتەى خویندە وه: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ ^۵

^۱ بەحیرە: وشترێک بوو پێنج سکی بکر دایە و پێنجەم نێر بووایە، ئەو کاتە گۆچکەیان لەت دەکردو بەرەلایان دەکرد،
(سانیبە: وشترێک بوو کە دە تا دوانزە سکی بکر دایە هەموو مێینە بووایە)، (وەصیلە: وشترێک بوو یەكەم و دووهم سکی
مێینە بووایە)، (حام: وشترێکی نێر بوو کە له پشتی ئەو دە سەك ببوایە. (وەرگێڕ).

^۲ الطبري (۶۱۸/۱۸).

^۳ الاعراف (۳۳).

^۴ فتح الباري (۴۱۹/۱۰)، مسلم (۹۱/۱).

حُفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ ﴿۱﴾. 'خوای گه وره ده فره موویتی: ﴿حُفَاءَ لِلّٰهِ﴾ واته: به دلی پاک خودا ده په رستن و شوین ناینه کی ده که ونو له پی پوپوچ که لان و به ره و هق ده پون بویه خوای گه وره فره موویتی: ﴿غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِۦ﴾ واته: شریکی بۆ دانانین، پاشان نمونه یه ک بۆ موشریک ده هینیتته وه که چنده گومراو تیاچوو سه رلیشیواون و دوون له پی راسته وه، ده فره موویتی: ﴿وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ﴾ واته: نه وهی موشریکه وه ک نه وه وایه له ناسمانه وه بکه ویتته خواره وه، ﴿فَتَخَطَفَهُ الطَّيْرُ﴾ واته: بالنده تیی به ر بین و له حه وادا پارچه پارچه ی بکات، ﴿أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيحٍ﴾ واته: یان وه ک نه وه وایه که په شه با بیبات بۆ شوینتیکی دور له پی و له ناوی بدات، بویه له فره مووده کی به راندا هاتوه: بیگومان خوانه ناس کاتیک فریشته ی مهرگ گیانی ده کیشتیت و گیانه کی به رزده که نه وه بۆ ناسمان، ده رگاگانی ناسمانی لی ناکریتته وه، به لکو گیانه کی فری ده دریت له ویدا. ^۲ پاشان نه م نایه ته ی خوینده وه، نه م فره مووده یه له پیشه وه له سوره تی (ابراهیم) دا باسی لی کراوه. خوای گه وره نمونه یه کی تریشی هیناوه ته وه له سوره تی (الانعام) له باره ی موشریکه گانه وه، وه ده فره موویتی: ﴿قُلْ أَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْنَا اللَّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَىٰ أَتُنَبِّئُكُمْ قُلُوبُ الْهُدَىٰ هُوَ الْهُدَىٰ وَأَمْرًا لِّلنُّسْلِمِ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ^۳ واته: بلی نایا هاوار بکه یه بیجگه له خوا (و په رستین) که نه سودمان پی ده که یه نیت و نه زیان وه به ره و دوا بکه پینه وه و پاشگه زبینه وه له پاش نه وهی که خوا پینموونی کردین (بۆ پیگای راست)؟ به وینه ی نه و که سه ی که شه یتانه کان سه ریان لیشتیواندوه له زه ویداو سه رگه ردان بووه و چند هاوپتییه کی هیه بانگی نه که ن بۆ پی راست — و نه لین پی — بلین: وه ره بۆ لای نیمة (که چی به گوئیان نه کات) بلی به راستی هر پینموونی خوا پینموونی راسته و فره مانمان پیدراوه که ملکه چ و گوئیایه ل بین بۆ په روه ردگاری جیهانیا.

﴿ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعْبًا اللَّهُ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ ^(۳۲) لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحْلُهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ^(۳۳)

^۱ أحمد (۳۲۱/۴).^۲ أحمد (۶۲۱/۴).^۳ الانعام (۷۱).

باسی قوربانی و مانای درو شمه گانی خوا

خوای گه وره ده فہرموویت: ﴿ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْبَرِ اللَّهِ﴾ واتہ: دیارہ ہر کہ سیک
 دہستورہ گانی خوا پیز لی بگریت، ﴿فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ نہوہ نیشانہی لہ خواترسیہ تی لہ
 دلہوہ. لہو پیزلینانہ قوربانی و وشر کردنہ قوربانیہ، وەك حەكەم دەلیت لہ میقسەمەوہ لہ ئیبنو
 عەباسەوہ: پیزلیگرتنی قوربانی، قەلەوکردن و پێوپیک کردنیہ تی.^۱ نہبو ئومامە ی کوری سەهل دەلیت:
 ئیمہ قوربانیمان قەلەو دەکرد لہ شاری مەدینە داو ہەموو موسلمانانی تریش قەلەویان دەکرد، بوخاری
 پیوایہ تی کردوہ.^۲ لہ سونہنی ئیبنو ماجہ دا ہاتوہ لہ نہبو نافیعەوہ کہ پیغەمبەری خودا (ﷺ)
 قوربانی کرد بہ دوو (بەرانی) گەورہی قەلەوی شاخدار ی موو پەشو سپی، خەسینرا بوون.^۳ ہەر بہم
 شیوہیہ نہبو داودو ئیبنو ماجہ پیوایہ تیان کردوہ لہ جابیرەوہ دەلیت: پیغەمبەری خودا (ﷺ) قوربانی
 کردوہ بہ دوو بەرانی شاخدار ی پەشو سپی و خەسینرا بوون.^۴ لہ (علی) یەوہ (پەزای خوای لی بیت)
 دەلیت: پیغەمبەری خودا (ﷺ) فەرمانی پی دەکردین چاک سەیری چاوو گوئی قوربانی بکہین،
 قوربانیہك نہکہین سەری گوئی یان بنی گوئی براپیٹ یان گوئی براپیٹ، یان بہ دەرزی گوئی کون
 کرابیٹ، کونہکە ی دیارو خریپٹ، ئیمامی نہحمەدو خواوہنی سونہنەکان پیوایہ تیان کردوہ، تیرمزیش بہ
 سەحیحی داناوہ.^۵ (المقابله) نہو ئازەل و مالاتہ یە سەری گوئی براپیٹ (المدايرة) نہوہ یە کہ بنی گوئی
 براپیٹ، (الشرقاء) نہوہ یە کہ گوئی لہباری دریژیدا براپیٹ، شافیعی دەلیت: (الفرقاء) نہوہ یە کہ بہ
 دەرزی گوئی کون کرابیٹ، کونہکە ی دیارو خریپٹ، واللہ أعلم. لہ بەرئەوہ دەلیت: پیغەمبەری خودا
 (ﷺ) فەرموویہ تی: (چوار ئازەل و مالات بروس ت نیہ بکریئہ قوربانی: کویریك کویریہکە ی دیارپیٹ،
 نہخویشیک نہخویشیہکە ی دیار بیٹ، شەلیك شەلیہکە ی دیار بیٹ، لاق شکاوێك کہ چاک نہبیٹەوہ).
 ئیمامی نہحمەدو خواوہنی سونہنەکان پیوایہ تیان کردوہ، تیرمزیش بہ سەحیحی داناوہ.^۶

^۱ الطبري (۶۲۱/۱۸).^۲ فتح الباري (۱۱/۱۰).^۳ أحمد (۸/۶)، جامع المسانيد والسنن (۲۱/۱۴).^۴ ابو داود (۲۳۱/۳)، ابن ماجه (۱۰۴۳/۲).^۵ أحمد (۱۰۸/۱)، ابو داود (۲۳۷/۳)، تحفة الأحوزي (۸۲/۵)، ابن ماجه (۱۰۵۰/۲).^۶ أحمد (۲۸۴/۴)، ابو داود (۲۸۰۲)، الترمذي (۱۴۹۷)، النسائي (۲۱۵/۷)، ابن ماجه (۳۱۴۴).

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿لَكُمْ فِيهَا مَنَفَعٌ﴾ واته: بۆ ئیوه لهو (ناژهلانه) چهند سود
 وه رگرتنیک هیه (وهك خوریه کانیان، مووه کانیان سواربوونیان، خواردنی شیریان)، ﴿إِلَىٰ أَجَلٍ
 مُّسَمًّى﴾ واته: تا کاتی دیاریکراو (بۆ سهربرینیان)، میقسه م ده لیت له ئیبنو عه باسه وه له م ئایه ته دا:
 ﴿لَكُمْ فِيهَا مَنَفَعٌ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ ده لیت کاتیک سودی لی وهرده گیریت ناوی قوربانی لی نه نرابیت.^۱
 وتراوه: بۆی هیه سودی لیوه ربگیریت با داشنرابیت بۆ قوربانی - نه گه رپیویستی تییکه وت- وهك له
 ههردوو سه حیه که دا هاتوو له نه نه سه وه که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فەرمویه تی: (پیاویکی بینی
 و شتری قوربانی لی ده خوپی (پاده کیشا) فەرمووی: (سواری ببه)، پیاوه که وتی: و شتری قوربانیه.
 فەرمووی: (هاوار بۆ تو سواری ببه) دوو جار یان سی جار نه مه ی فەرموو.^۲ وه له پیاویه تیکی تری
 موسلیمدا هاتوو له جابیره وه نه میش له پیغه مبه ری خودا وه (ﷺ) که فەرمووی: (کاتیک پیویستت
 پیی بوو ریکو پیک سواری ببه).^۳ پاشان خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَىٰ الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾
 واته: پاشان شوینی (سهربرینی) نه وانه نه و کاته یه که نه گه رمالی دیرینی به نرخ (که عبه). وهك
 له ئایه تیکی ترده فەرمویه تی: ﴿هَذَا بَلِغُ الْكَعْبَةِ﴾^۴ واته: به شیوه ی قوربانی بگاته که عبه (و له وی
 بیگات به قوربانی) وه فەرمویه تی: ﴿وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحَلَّهُ﴾^۵ واته: وه - نه یانه یشت - قوربانیه
 وه ستینراوه کان - له حوده یبیه دا - بگاته شوینی سهربرینی خوی.

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِنَّهُمْ كَافِرٌ بِهِ﴾
 ﴿فَلَهُمْ أَسْلُمٌ وَبَشِيرٌ الْمُخْبِتِينَ﴾ (۲۴) الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمُ وَالْمُقِيمِي
 الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (۲۵)

^۱ الطبري (۶۲۳/۱۸).^۲ فتح الباري (۴۵۰/۵)، مسلم (۹۶۰/۲).^۳ مسلم (۹۶۱/۲).^۴ المائدة (۹۵).^۵ الفتح (۲۵).

هه موو خاو من ئایینه کانی جیهان ده ستووری قوربانیان هه بووه

خوای گه وره ده فەرمویت: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا﴾ واته: بۆ هه موو ئومه تیک قوربانی کردنمان داناوه. خوای گه وره له م ئایه ته دا ده فەرمویت: له ناو هه موو خاو من ئایینه کاند ده ستووری قوربانی کردن و خوین پزاندن هه ر بووه و ناوی خویان لی هیناوه. عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت، له ئیبنو عه باسه وه: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا﴾ ده لیت: واته: جیژنیک، عیکریمه ده لیت: سه ربینیک. زه یدی کوپی نه سه له م له م ئایه ته دا: ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا﴾ ده لیت: مه به ست پی مه ککه یه، خوای گه وره هه رگیز بۆ هیج خاو من ئایینیک غه یری مه ککه ی دانه ناوه.^۱ پاشان ده فەرمویت: ﴿لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾ واته: بۆ نه وه ی ناوی خوا بیهن (کاتی سه ربین) له سه ر نه و ئاژه لانه ی خوا پی داون. وه ک له هه ردوو سه حیحه که دا هاتوو له نه سه وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) دوو به رانی ره شو سپی و شاخداری کرده قوربانی، ناوی خوای لی هیناوه (الله اکبر) ی کردو پی خسته سه ر لاملیان،^۲ پاشان خوای گه وره ده فەرمویت: ﴿فَاللَّهُمَّ إِلَهٌ وَحْدٌ فَلَهُ اسْلِمُوا﴾ واته: جا خوای ئیوه په رستراویکی ته نه ایه که واته ته نها ملکه چی نه و بن. یانی: خوای ئیوه تا کو ته نه ایه، هه رچه نده ئایینی پیغه مبه ره کانی تر وه ک یه ک نه بوون و یه کتریان نه سخ کردوو ته وه. به لام هه موویان بانگه وازیان کردوو بۆ عیباده تی خوای گه وره به ته نها که شه ریکی نیه، وه ک ده فەرمویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ واته: وه ئیمه نه مانناردوو پیش تو هیج پیغه مبه ریک مه گه ر نیگامان بۆ ناردوو (به وه ی که) بیگومان جگه له من هیج په رستراویک نیه، که واته ته نها من په رستن. بۆیه لی ره دا فەرموویه تی: ﴿فَلَهُ اسْلِمُوا﴾ واته: به دلپاکی گوپرایه لی بن و فه رمانه کانی به جی بینن، ﴿وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ واته: وه مژده بده به ملکه چان و خو به که مزانان. موجه ید ده لیت: نه وانه ی که دلنیان.^۳ سه وری ده لیت: ﴿وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾ واته: نه وانه ی که دلنیان و پازین به قه زاو برپاری خواو ملکه چن بۆی.^۴ چاکترین

^۱ الدر المنثور (۴۸/۶).^۲ فتح الباری (۲۵/۱۰)، مسلم (۱۵۵۶/۲).^۳ الانبیاء (۲۵).^۴ الطبری (۶۲۸/۱۸).^۵ تفسیر الثوری (۲۱۳).

مانا بۆ ئەم وتە یە ئەم ئایەتە ی دوا ی خۆیەتی که خوی گەورە دەفەر مووێت: ﴿الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ واتە: ئەوانە ی هەر کاتیک ناوی خوا برا دلەکانیان دەترسێت و دەلەرزێت، ﴿وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ﴾ واتە: وه ئارامگران لەسەر ئەو ی تووشیان دەبێت (لە ناخۆشی)، ﴿وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ﴾ واتە: وه بەجێهێنەرانی نوێژەکانیان، ﴿وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ﴾ واتە: وه (ئەوانە ی) لەو پێنق و پۆزیە ی پیمان داوێ دەبەخشن. واتە: لەو بژێو یە ی که خوا پێی داوێ لە مالی حەلال بەشی مال و مندالی خۆیان و کۆیلەکانیان و هەژاران و بی ئەوانی لی دەدەن و بە چاکی لە گەل خەک دەجولێنەو و سنوورەکانی خوا نابەزێن، ئەم پەوشتانە بە پێچەوانە ی پەوشتی دوو پووەکانە و زۆر جیاوازه لە کرداری ئەوان و هەک لە تەفسیری سورەتی بەرائەتدا (البراءة) لە پێشەو بەسکرا.

﴿وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّنْ شَعِيرِ اللَّهِ لَكُم فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُم لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (٣٦)

فەرماندان بەسەر بێرینی و شتر

خوای گەورە دەفەر مووێت: ﴿وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّنْ شَعِيرِ اللَّهِ﴾ واتە: ئەو و شترە گەورە و قەلەوانە (دەبرێن لە بیت الحرام سەردە بێرین) ئێمە کردوومانە تە دروشمی خوا بۆ ئێو. واتە: و شتری قوربانیمان داناو و بۆتان، لەو قوربانیانە یە که بەر یاسای خوا دەکەوێت، خوای گەورە منەتی خۆی دەکات بەسەر بەندەکانیدا که و شتری دروست کردو و بۆیان و کردوویەتی بە یاسا و دروشمیکی خۆی و بکریته قوربانی بۆ مالهەکی خۆی (کەعبە ی پیروز) بە لکو ئەمە چاکترین قوربانیە و هەک خوای گەورە دەفەر مووێت: ﴿لَا تُحِلُّوا شَعِيرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أَمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ﴾ واتە: پێ ئەمە گرن لە دروشمەکانی خوا و هەلی مەو و شێنەو و جەنگ مەکەن لە مانگە قەدەغە کراوەکاندا و هە پێ ئەمە گرن لەو قوربانیانە ی بە دیاری دەهێنرین بۆ مەککە (پێمە گرن و زیان مەدەن) لەو قوربانیانە ی ملوانکەیان لە ملکراو (دیاری کراوێ بۆ نەزەر) و هە مەشکێنن پێزی ئەوانە ی نیازی مالی خوا دەکەن. ئێبێو جورە یج دەلێت: عەتا لەم ئایەتەدا: ﴿وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّنْ شَعِيرِ اللَّهِ﴾ دەلێت: (البُدْن) بریتی یە لە مانگا و شتر. ^۲ هەر بەم شێو یە ش پێوایەت کراو و هە ئێبێو عومەر و سەعیدی

^۱ المائدة (۲).

^۲ الطبري (۶۳۰/۱۸).

موسەيەبو ھەسەنى بەسرىيەوہ.^۱ موحامەد دەلئیت: (البُدن) بەشیکە لە وشتەر. لەتەفسیریکی تردا و تراوہ (بدن) ھەر وہا بە مانگاش ئەوتریت وپاشان جەماوہری زانایان لەسەر ئەو پرایەن کە ئەم قوربانیە بۆ ھوت کەس ئەشیت وەك موسلیم پریوایەتی کردوہ لە جابیری کوپی عەبدوللاو کەسانی تریشەوہ وتوویانە: پیغەمبەری خودا (ﷺ) فەرمانی پێداوین بۆ قوربانى کردنى وشتريک ھوت کەس بکەینە شەریک و بۆ مانگاش ھوت کەس. ئەم ئایەتەش کە ئەفەرموی ﴿لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ﴾ واتە: بۆ ئێوہ لەواندا خێرو چاکە ھەیە. واتە: پاداشتی لەسەر وەرەگرن لە پۆژی قیامەتدا. ﴿فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ﴾ واتە: کەواتە (کاتی کردنیان بە قوربانى) ناوی خویان لەسەر بێنن لە کاتیکیدا لەسەر سێ پەل وەستاوین و دەستی چەپیان بەستراوہتەوہ (لەبەر ئەوہی وشتەر بە پێوہ سەردەبەریت). لە مۆتەلیبی کوپی عەبدوللاى کوپی ھەنتەبەوہ ئەمیش لە جابیری کوپی عەبدوللاوہ دەلئیت: نوێژم کرد لەگەڵ پیغەمبەری خودا (ﷺ) لە جەژنی قورباندا، وەختیک کە لیبووہوہ بەرانیکی ھینا سەری بپری و فەرموی: (بەناوی خوا، اللہ اکبر، ئەى خوايە ئەم قوربانى لە جياتى خۆم و ئەو کەسانەيە لە ئومەت کە قوربانىيان نەکردوہ)، ئەھمەدو ئەبو داودو تیرمیزی پریوایەتیان کردوہ.^۲ مەھمەدی کوپی ئیسحاق دەلئیت لە یەزیدی کوپی ئەبو ھەبیبەوہ لە ئیبنو عەباسەوہ ئەمیش لە جابیرەوہ دەلئیت: پیغەمبەری خودا (ﷺ) دوو بەرانی کردە قوربانى لە پۆژی جەژندا کاتییک کە پالێ خستە بۆ سەربەپین فەرموی: (وا من بە دلئیکی پاک پوم کردە ئەو کەسەى کە ئاسمانەکان و زەمینى داھیناوە و لەوانە نیم شەریکی بۆ داوەنن، نوێژو قوربانى و ژیان و مردنم بۆ خودایە، کە پراھینەری جیھانیان ھەر خۆیەتی، خوا ھیچ شەریکی نیە و فەرمانم وا پێدراوہ من یەکەمى موسلمانانم. ئەى خودایە لە تۆوہیە و بۆ تۆیە لە جياتى موحەمەدو ئومەتەکەى) پاشان ناوی خوی لى ھینا و اللہ اکبری کردو سەری بپری.^۳ لە عەلى کوپی ھوصەینەوہ لە ئەبو پافیعەوہ: پیغەمبەری خودا (ﷺ) کاتییک کە قوربانى کردبیت دوو بەرانی قەلەوی شاخدارى سپی و پەش کاتییک کە نوێژی کردو وتاری دا بۆ خەلکی، لە نوێژەکەى ھەلساو یەکیکیانی ھینا و خۆی سەری بپری لە مەدینە، پاشان فەرموی: (ئەى خوايە ئەمە لە جياتى ھەموو ئومەتەکەم، ئەوہی شایەتی داوہ کە تاكو تەنھایت و شایەتیشى داوہ بۆ منیش بە گەیاندى پەيامى

^۱ مسلم (۸۸۲/۲).

^۲ ابن أبي شيبة/الجزء المفقود (۳۶۷).

^۳ مسلم (۸۸۲/۲).

^۴ احمد (۳۵۶/۳)، ابو داود (۲۳۰/۳)، تحفة الأحوزي (۱۱۳/۵).

^۵ ابو داود (۲۳۱/۲۳۰/۳).

تو پاشان نه و بهرانه کیشی هینا و سهری بری. پاشان فرموی: _ نه میان له جیاتی موحه مه دو ئالی (موحه مه د) هه مووی کرده خوارده مه نی بۆ هه ژاران و خوئی و مال و منالیشی لییان خوارد. نه حمه دو ئیبنو ماجه پړوايه تیان کردوه.^۱ نه عمه ش ده لیت له نه بو زیبانه وه له ئیبنو عه باسه وه له م ئایه ته دا: ﴿فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ﴾ ده لیت: ناوی خوی لی بینن به پتوه له سهر سی پهل (لاق) و دهستی چه پی به سترابیت و بلی، به ناوی خواوه و (الله اکبر) و (لا اله الا الله) بکات و بلی: له تۆوه یه و بۆ تۆیه، له هه ردو و سه حیه که دا هاتوه له ئیبنو عومه ره وه که جاریکیان هات بۆ لای پیاویک و شتره که ی یه خ دابو نه یو یست سهری بریت، وتی: به ره لای بکه و به پتوه دهستی بیهسته، واته: (نه و ساسهری بره)، نه مه سووننه تی نه بولقاسمه (ﷺ).^۲ ﴿فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا﴾ واته: جا کاتی که وتنه سهر زهوی به ته نیشدا (کاتی که گیانیان ده رچو)، ئیبنو جوره یج ده لیت: له موجهیده وه، یانی کاتی که له سهر زهوی که وتن.^۳ نه مه پړوايه تی کیشه له ئیبنو عه باسه وه، موقاتیلی کوپی حه یانیش هه روای وتوه. عه بدو ره حمانی کوپی زهیدی کوپی نه سله م ده لیت: ﴿فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا﴾ واته: کاتی که گیانی ده رچو،^۴ نه م قسه یه هه ره نه و قسه یه که ئیبنو عه باس و موجهید و توویانه. چونکه خواردنی نه و قوربانیه دروست نیه کاتی که ده جولیت هه تا ته و او گیانی ده رده چیت و جولای نامینیت، له فرموده یه کی مرفوعدا هاتوه: (په له مه که ن له و گیانانه تا ته و او ده مرن).^۵ سه وری پړوايه تی کردوه له جامیه که یدا له عومه ری کوپی خهتابه وه، که نه و وای وتوه، فرموده که ی شه دادی کوپی نه و سیش بووه ته پشتگیری بۆ نه م فرموده یه که له سه حیحی موسلیمدایه: (بیگومان خودا له سهر هه موو شتی که چاکه ی نووسیوه، کاتی که شت نه کوژن به باشی بیکوژن، کاتی که شت سهری نه برن به چاکه ی سهری برن، با هه ره که سی که سهری بری (چه قۆکه ی) تیز بکات و سهر برپاوه که ی ئاسوده بکات).^۶ له نه بی واقیدی له یسیه وه پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموییه تی: (نه وه ی له ئازهل و مالات کرایه وه) له کاتی که دا که زیندو بیت، نه وه مرداره وه بووه، ئیمامی نه حمه دو نه بو داودو تیرمیزی

^۱ احمد (۸/۶)، ابن ماجه (۲/۱۰۴۳/۱۰۴۴).

^۲ البخاری (۱۷۱۳).

^۳ الطبري (۶۳۵/۱۸).

^۴ الطبري (۶۳۵/۱۸).

^۵ البيهقي (۲۷۸/۹).

^۶ مسلم (۱۵۴۸/۳).

پیوایه تیان کردوه، تیرمیزی به سه حیجی داناوه.^۱ پاشان خوای گه وره ده فره موویت: ﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ﴾ واته: نه وه له گوشته که یان بخۆن و ده رخواردی هه ژاران و سوالکه رانی بدهن. واته: له و قوربانیه بخۆن و به شی نه وانه ی که زۆر پیویستیان پیی هه یه و تامه زۆن بۆیی و نه وانه شی که شهرم ده که ن داوای لی بکه ن بدهن، نه مه فره مانه بۆ خواردن و به خشینی قوربانی. عه وفی ده لیت: له ئیبنو عه باسه وه ﴿الْقَانِعَ﴾ واته: نه و که سه ی بی نیاز و پیویستی پیی نیه که به شی بده ی و له مالی خویدایه، ﴿وَالْمُعْتَرَّ﴾ واته: نه و که سه یه که خۆی ده رده خات و خۆی ده دات له ده ورت، به ته مایه به شه گوشتی بدهیتی به لام داوای ناکات.^۲ موجهیدو موحه مهنی کوپی که عبی کوپی قوره زیش هه ر وایان وتوه.^۳ عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لیت: له ئیبنو عه باسه وه: ﴿الْقَانِعَ﴾ نه وه یه که داوا ناکات، ﴿وَالْمُعْتَرَّ﴾ نه وه یه که داوا ده کات.^۴

نه مه قسه ی قه تاده و ئیبراهیمی نه خه عی و موجهیده له پیوایه تیگدا که لییه وه کراوه.^۵ هه ندیکیش به پیچه وانه وه و توویانه، هه ندی له زانایان نه م ئایه ته یان کردوه ته به لکه له سه ر نه وه ی که قوربانی ده کریته سی به شه وه، سییه کی بۆ خاوه نه که ی لی بخوات، سییه کیکی تری بۆ دیاری بۆ دۆست و هاوه لانی، سییه کیکیشی بۆ خیر و به خشینی به سه ر هه ژاراندا، چونکه خوای گه وره ده فره موویت: ﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ﴾ له فره مووده ی سه حیجدا هاتوه که پیفه مبه ری خودا (ﷺ) فره مووی به خه لکی: (من لیم قه ده غه کردبوون که گوشتی قوربانی هه لگرن و پاشه که وتی بکه ن زیاتر له سی پۆز، له مه و دوا لیشی بخۆن و چه ندیشتان بۆ ده کریت لی هه لگرن).^۶ له پیوایه تیکی تردا فره موویه تی: (لیی بخۆن و لیشی هه لگرن و خیریشی لی بکه ن).^۷ له پیوایه تیکی تردا فره موویه تی: (لیی بخۆن، ده رخواردی خه لکیشی بده ن و خیریشی لی بکه ن).^۸ به لام پیستی قوربانی، له موسنه دی ئیمامی نه حمه ددا هاتوه له قه تاده ی کوپی نوعمانه وه له فره مووده ی قوربانیدا: (لیی بخۆن و خیری لی بکه ن و

^۱ احمد (۵۱۸/۵)، ابو داود (۲۷۷/۳)، تحفه الاحوزی (۵۵/۵).

^۲ الطبری (۶۳۶/۱۸).

^۳ الطبری (۶۳۶/۱۸).

^۴ الطبری (۶۳۷/۶۳۶/۱۸).

^۵ الطبری (۶۳۷/۶۳۶/۱۸).

^۶ النسائی (۲۳۴/۷).

^۷ النسائی (۱۷۰/۷).

^۸ فتح الباری (۲۹/۱۱).

سود له پيسته كەى وەريگرن و مەيفروشن).^۱ (بابەتيك) له بهرائى كوپى عازيبە وە دەلييت: پيغه مبهري
خودا (ﷺ) فرمووى: (يه كەم شتيك كه دەستى پى دەكەين نويز دەكەين پاشان دەگەريينه وە
قوربانى دەكەين، هەر كەسيك واى كرد ئە وە سونەتى ئيمەى به جى هيناو، هەر كەسيك پيش نويز
سەرى بپریت ئە وە گوشتيكة پيشكەشى مال و مندالى كردو، ئە وە هيچ پەيوەنديەكى به قوربانى وە
نيه) له هەردوو سەحيحە كەدا بوخارى و موسليم هيناويانە.^۲ وە له سەحيحى موسليماً هاتو: قوربانى
مەكەن تا پيشەوا قوربانى دەكات، سەربرين دەست پيدەكات له پوژى سەربرينە وە سى پوژى
(ئەيامو تەشريق) يش له دوايه وە، شافيعيش هەر واى وتو، له سەر فرمودە كەى جوبەيرى كوپى
موتعيم كه پيغه مبهري خودا (ﷺ) فرموويه تى: (أيام التشرىق) هەمووى (كاتى) سەربرينە) ئە حمە دو
ئيبنو حبيبىان رپوايه تيان كردو. پاشان خواى گەورە دە فرموويت: ﴿كَذَلِكَ سَخَرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ﴾ واتە: ئا بە و جوړە ئە و مالاتانە مان بۆ ئيوە پامهيناو تا سوپاسگوزار بن بۆ خوا، يانى:
وامان ليكردوون هەر چيان لى دەكەن فرمانبەرتان و ملكە چن، ئارەزووى خوتانە سواريان دەبن يان
شيرە كەيان بە كاردنين بۆ خوتان يان سەريان دەبن. وەك خواى گەورە له ئايەتيكى تردا فرموويه تى:
﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَمًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ﴾ (٧١) ﴿وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا
يَأْكُلُونَ﴾ (٧٢) ﴿وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ واتە: ئايا نەياندى و نەيانزانيوە كه بيگومان به
دەستى خۆمان ئازەلمان بۆ دروست كردوون ئەنجا ئەوان خاوەن يان و پامان هيناون بۆيان ئەنجا
سواری هەنديكيان دەبن و (گوشتى) هەنديكي شيان دەخۆن، وە زۆر سوديان لى دەبين و شتى
خواردنە وە شيان لى وەردەگرن دەى ئايا سوپاسى خوا ناكەن. وە لەم ئايەتە پيرۆزە شدا دە فرموويت:
﴿كَذَلِكَ سَخَرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾.

﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ الْقَوِيُّ مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا
هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴾ (٣٧)

^۱ احمد (۱۵/۴).^۲ فتح الباري (۵۲۶/۲)، مسلم (۱۵۵۳/۳).^۳ احمد (۸۲/۴).^۴ يس (۷۱-۷۳).

مہ بہ ست لہ قوربانی کردن لہ لای خودا ہستی دسوزی و لہ خواترسی بہ ندہیہ

خوای گہ ورہ دہ فہ رموویت لہ بہر ئوہ ئہم دہ ستوری قوربانیہ مان داناوہ بؤ ئیوہ، ہتا لہ کاتی سہر بریندا یادی خوا بکن، کہ ہر ئو وہ دیہنہ رو بڑیویدہرہ و ہیچیک لہ و گوشت و خوینہ بہ و ناگات، چونکہ خوای گہ ورہ بئنیازہ لہ غیری خوئی، عہرہ بہ کان لہ کاتی نہ فامیدا ئہ گہر ئاژہل و مالاتیان سہر بریایہ، گوشتہ کانیان لہ سہر بتہ کانیان دادہ ناو خوینہ کہ یان لی دہ پرژاندن خوای گہ ورہیش فہ رموی: ﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا﴾ واتہ: ہر گیز ناگات بہ خوا نہ گوشتی ئو (قوربانی) انہ نہ خوینیان، ئیبنو ئہ بی حاتم پیوایہ تی کردوہ لہ ئیبنو جورہیجہ وہ دہ لیت: خہ لکی زہمانی نہ فامی گوشت و خوینی ئو و شترانہ ی سہریان دہ برین دہدا لہ کہ عہی پیوژ، ہاوہ لہ کانی پیغہ مبریش (ﷺ) وتیان: ئیمہ لہ وان خاوہن ہہ قترین کہ لیی بدہین، خوای گہ ورہ ئہم ئایہ تی ناردہ خوارہ وہ: ﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ الْقَتْلُ مِنْكُمْ﴾ واتہ: ہر گیز ناگات بہ خوا نہ گوشتی ئو (قوربانی) انہ نہ خوینیان بہ لام ئوہ ی بہ خوا دہکات تہ قواو پاریزکاری ئیوہ یہ۔ وہک لہ فہ رموودہ ی سہ حیددا ہاتوہ: (خوا سہیری وینہ و پہنگتان ناگات، بہ لکو سہیری دل و کارتان دہکات)۔^۱ وہ لہ فہ رموودہ یہ کی تردا ہاتوہ: (خیر (الصدقة) دہکہ ویتہ دہستی خوای پہ حمان پیش ئوہ ی بکہ ویتہ دہستی داواکہ)۔^۲ وہ ئو خوینہ لہ لای خوا دہکہ ویت لہ شوینیکدا پیش ئوہ ی بکہ ویتہ سہر زہوی۔ وہک لہ پیشہ وہ لہ فہ رموودہ یہ کدا باسکرا کہ ئیبنو ماجہ و تیرمزی پیوایہ تیان کرد۔^۳ کہ خوای گہ ورہش ئہ فہ رموی (كَذَلِكَ سَخَرَهَا لَكُمْ) یانی: لہ بہر ئوہ یہ خوا ئو و حوشرانہ ی بؤ ژتبارخستون، (لَتَكْبَرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ) یانی: تائیوہش خوا بہ گہ ورہ پابگرن وہک چون ئو و شارہ زای کردوون لہ تاین و شہریعہ تی خویدا، لہ و شتانہ دا کہ خوشی ئو وین و پیتان پازیہ، بہرگری لی کردوون لہ و شتانہ ی کہ پیی ناخوشہ و نایہ وین، کہ ئہ شفہ رموی (وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ) مژدہ بہ چاکہ کاران بدہ، یانی: ئہ ی محمد! مژدہ بدہ بہ چاکہ کاران، یانی ئو وانہ ی کہ سنورہ کانی خوا بہ رقہ رار ئہ کہن و پیڑہوی لہ و شہریعہ تہ ئہ کہن کہ بؤیان دانراوہ، ئو وانہ ی کہ برہوایان بہ پیغہ مبر (ص) ہہ یہ لہ مہ مو ئو و شتانہ دا کہ پیتان ئہ گہ یہ نیت و بؤیان دہ مینیت لہ لایہن خوای گہ ورہ وہ۔

^۱ مسلم (۱۹۸۷/۴)۔

^۲ الحلیۃ (۸۱/۴)۔

^۳ الترمذی (۱۴۹۳)، ابن ماجہ (۳۱۲۶)۔

(بابه تىك) قوربانى كردن سووننه تىكى چاكه، يهك حه يوان له برى بنه ماله يهك نه بيت، ئىبن عومەر نه فەرموي: پيغه مبهەر (ﷺ) تا (۱۰) سال به رده وام قوربانى ده كرد، تيرمزي پيوايه تي كردوه،^۱ نه بوئه يوبيش نه لئت: له سهرده مى پيغه مبهردا (ص) پياويك له جياتى هه موو مال و منالى ته نيا يهك حه يوانى نه كرده قوربانى، خوشيان لىيان نه خواردو ده رخواردى خه لكيشيان نه دا، تاخه لكى ده ستيان دايه خو هه لكيشان و كارگه يشته نه وهى كه ئىستا نه ييىنى! تيرمزي نه م فەرموده يه پيوايه ت نه كات وبه (صحيح) ي دانه نيت ئىبنو ماجه ش هه ر پيوايه تي كردوه.

عه بدوللاي كورپى هيشاميش يهك مه پى كرده قوربانى بو خويى و مال و مندالى، بوخارى پيوايه تي كردوه.^۲ له باره ي نه ندازه ي ته مه نى قوربانى ه وه موسليم پيوايه تي كردوه له جابيره وه كه پيغه مبهرى خودا (ﷺ) فەرمويه تي: (نيونى) (دوو ساله ي مانگا) نه بيت سهرى مه پى نه گه ر نه تانتوانى كاوپىك (يهك ساله ي مه پى سهرپىن).^۳

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ﴾ (۲۸)

مژده ي به رگرى كردن له خاوه نباوه ران

خوای گه وره ده فەرمويت: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ﴾ واته: به راستى خوا پشتيوانى ده كات له وانه ي كه برپايان هيناوه. خوای گه وره له م ئايه ته دا باسى به نده خاوه نباوه ره كاني ده كات كه به رگرييان لى ده كات و ده چيت به هاواريانه وه، نه و به ندانه ي كه هه ميشه پشت به خوا ده به سترو ده كه پينه وه بو لاي، له شه پى شه پخوازان و فروفيللى به دكاران پاريزگاريان لى ده كات و ناگاي لىيانه و يارمه تيان ده دات، وهك له ئايه تىكى ترده فەرمويه تي: ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ﴾^۴ واته: ئايا خوا بو به نده ي خوى پيغه مبهەر (ﷺ) به س نيه؟ وه ده فەرمويت: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾^۵ ﴿إِنَّ اللَّهَ بَلِّغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾^۶ واته: وه هه ر كه سيك پشت به خوا ببه ستيت نه وه خوای به سه به راستى خوا كارو فەرمانى خوى به نه نجام ده گه يه نيت بيگومان خوا بو هه موو شتىك نه ندازه يه كى ديارىكراوى داناوه. وه لييره دا ده فەرمويت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ﴾^۷ واته: بيگومان خوا خوشى ناويت هه موو خيانه تكارو بيباوه پو كافرىك. نه وانه ي ناپاكى له به لىن و په يماندا ده كه ن و قسه ي

^۱ تحفة الاحوزي (۹۶/ ۵).

^۲ فتح الباري (۲۱۳/ ۱۳).

^۳ مسلم (۱۵۵۵/ ۳).

^۴ الزمر (۳۶).

^۵ الطلاق (۳).

خویان نابہ نہ سہر، (الکفر) واتہ: نہ و بہرانی کہ خوا پئی داوہ لہ بہر چاوی نیہ و سپلہ یہ و دانی پیدانانیت.

﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَتَّلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ ٣٩ ﴿الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفُتَّتْ صُلُوبُكُمْ وَيَبِيعُ صُلُوبُكُمْ وَمَسْجِدُكُمْ يُذَكِّرُ فِيهَا أَسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ ٤٠

ریگہ دان بہ جہنگردن، نہم نایہ تہ یہ کہم نایہ تی جیہادہ ہاتہ خواروہ

خوای گہوردہ دہ فہرموویت: ﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَتَّلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ واتہ: پئی دراوہ بہ وانہی کہ شہریان پئی دہ گپڑیت، لہ بہر نہ وہی ناہہ قیان لیکراوہ دہ توانن تۆلہی خویان بسیئن، خودایش دہ توانیت سہریان بخت، عہ وفی دہ لیت: لہ ئیبنو عہباسوہ، نہم نایہ تہ ہاتہ خواروہ لہ سہر موہہ مہدو (ﷺ) ہاوہ لہ کانی، کاتیک و دہ رنران لہ مہککہ.^۱ موحامیدو زہ حاک و زوریکی تریش لہ زانایانی پیشینہ و ہک ئیبنو عہباس و عوروہی کوپی زوبہ یرو زہیدی کوپی نہ سلہم و موقاتیلی کوپی حہ بیان و قہ تادہ و کہسانی تریش و توویانہ: نہم نایہ تہ یہ کہم نایہ تہ لہ سہر جیہاد ہاتہ خواروہ.^۲ ئیبنو جہریر پیوایہ تی کردوہ لہ ئیبنو عہباسوہ دہ لیت: کاتیک کہ پیغہ مہر (ﷺ) لہ مہککہ دہرچو، نہ بو بہ کر و تی: پیغہ مہرہ کہیان دہر کرد (إنا لله وإنا إليه راجعون) بیگومان

لہ ناو دہ چن، ئیبنو عہباس دہ لیت: خوای گہوردہ نہم نایہ تہی ناردہ خواروہ: ﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَتَّلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ نہ بو بہ کر (پہزای خوای لی بیت) و تی: زانیم کہ بہ و زوانہ کوشتاریک دہ ست پیدہ کات. ئیعامی نہ حمہد نہم زیادہ شی ہیٹاوہ: ئیبنو عہباس دہ لیت: نہم نایہ تہ یہ کہم نایہ تہ بو ہاتہ خواروہ لہ بارہی جہنگہوہ.^۳ تیرمیزی و نہسانی پیوایہ تیان کردوہ لہ تہفسیردا لہ ہہردو سونہ نہ کہ یاندا.^۴ تیرمیزی دہ لیت: فہرموودہ یہ کی (حسن صحیح) ہ. پاشان خوای گہوردہ دہ فہرموویت: ﴿وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ یانی: خودا خواوہنی توانایہ کہ بہندہ باوہ پردارہ کانی یارمہ تی بدات بہ بی شہ پوہہرا، بہ لام خودا دہ یہ ویت خویان ماندو بکہن و ہہولی تہ واو بدہن و خودا لہ خویان پازی بکہن، و ہک دہ فہرموویت: ﴿فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا

^۱ الطبري (٦٤٣/١٨).

^۲ الطبري (٦٤٣/١٨)، الدر المنثور (٥٧/٦).

^۳ احمد (٢١٦/١).

^۴ تحفة الأحوزي (١٥/٩)، النسائي في الكبرى (٤١١/٦).

أَتُخْشَمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَاقَ فَمَا مَنَّا بَعْدُ وَإِنَّمَا فِدَاءٌ حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لِيَبْلُوَ

بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالُهُمْ ﴿١٤﴾ سَيَجْزِيهِمْ وَفَضْلُ اللَّهِ بَالَهُمْ ﴿١٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَفَهَا

لَهُمْ ﴿١٦﴾ واته: نهجا (له جهنگدا) که گه یشتن به وانه ی بیباوه پن نه وه بدهن له گه ردنیاو بیانکوژن هه تا

کاتیکی کوشتاری زوړیان لی ده کهن نهجا (دیله کانیان) قایم بیه ستنه وه جا دواتر یا به منه ت و چاکه

(به ره لایان بکهن) یان به فیدی و بریتی هه تا جهنگ چه که کان (به بیباوه پان) داده نی (یان تا جهنگ

کوژتایی دیت به نه مانی بته رستان)، فه رمان نه وه یه نه گه ر خوا بیویستایه خوی تو له ی لی ده سه ندن

به لام (فه رمانی پیدان به جهنگ) تا به یه کتری تاقیتان بکاته وه نه و که سانه ش له پیناو پربازی خوا دا

کوژران نه و خوا هه رگیز (پاداشتی) کرده وه کانیان ون ناکات بیگومان پینموونیان ده کات و دل و بیریان

ساف و خوش ده کات و ده یانخاته نه و به هه شته ی بوی باس کردون. وه ده فه رمویت: ﴿قَتِلُوهُمْ

يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْرِجُهُمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبَ

غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾ واته: (باوه پداران) بیانکوژن، خوا به

دهستی نیوه سزایان ده دات و پيسوایان ده کات و سه رتان ده خات به سه ریاند او (خوا) سینه و دلی

کو له لی برودار خوش ده کات و پقو خه شمی ده کانیان داده مرکینیت و ناهیلایت و خوی گه وره ته وبه

وه رده گریت له هه ر که سیکی که بیه ویت وه خوا زانای دانایه. وه ده فه رمویت: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ

الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُواْ أَخْبَارَكُمْ﴾ واته: سویند به خوا تاقیتان ده که ینه وه تا ده ری بخه یین و

دیاریت موجهیدان و خوراکرانتان و تا هه والتان چیه ناشکرای بکه یین. ثایه ت له م باره یه وه نیجگار

زوړه. بویه نیبنو عه باس له م ثایه ته دا: ﴿وَلَنْ اللَّهُ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ ده لیت: بیگومان خوی گه وره

نه وه یشی کرد. ^۱ خوی گه وره له کاتیکی زوړ شیاودا ریگه ی جیهادکردنی دا چونکه نه و کاته ی که له

مه که که دا بوون موشریکه کان زوړ بوون و موسلمانان کانش زوړ که م بوون نه گه ر خودا فه رمانی جهنگی

بدایه، موسلمانان کان تووشی مه ینه تی زوړ ده بوون بویه کاتیکی خه لکی یه سرب (مه دینه) شه وی عه قه به

په یمانی به ست له گه ل پیغه مبه ری خودا (ﷺ) که زیاتر له هه شتا که س بوون، وتیان: نه ی پیغه مبه ری

^۱ محمد (۶-۴).

^۲ التوبة (۱۵-۱۴).

^۳ محمد (۳۱).

^۴ الطبري (۶۴۳/۱۸).

خودا (ﷺ) نایا نه دهرین به سهر خه لکی نه م شیوه دا (مه به ستیان نه و خه لکه بوو که له مینا بوون) نه مشه و بیانکوژین؟ پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرموی: (من فرمانی نه و هم پی نه دراوه).^۱ وهختیک موشریکه کان ده ستیان دایه ده ستریزی کردن و پیغه مبه ریان (ﷺ) له ناو خویاندا له مه ککه وه دهرناو ویستیان بیکوژن، هاوه له کانی پیغه مبه ریان (ﷺ) دهر به دهر کرد هر یه کیک به لایه کداو هندیکیان به ره و حه به شه پویشتن و نه وانی تریشیان به ره و مه دینه چون، کاتیک له مه دینه نیشته جی بوون و پیغه مبه ریش (ﷺ) چوه مه دینه و گیشته پییان، هه موو له ده وری کوبوونه وه و بوونه پشتیوانی، موسلمانان پیگه ی نیسلامیان بو په یدابوو که په نای پی ببه ن، خوی گه وره پی پیدان که بچن به گز دوزمنداو جیهاد بکه ن، نه م نایه ته یه که م نایه ت بوو هاته خواره وه له و باره یه وه وه ک ده فرموویت: ﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَتْلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ (۳۹) ﴿الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾ واته: نه وانه ی به ناهه قی له زیدی خویان دهر کران، عه وفی ده لیت له نیبنو عه باسه وه نه وانه ی به ناهه قی له مه ککه دهر کران بو مه دینه، واته: موحه ممه دو هاوه له کانی.^۲ ﴿إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ﴾ واته: گونا میان هر نه وه بوو ده یانوت په روه ردگارمان خواجه، واته: هیچ تاوانیکیان به رامبه ر هوزه که یان نه بوو جگه له وه ی خویان به ته نیا ده ناسی و شریکیان بو دانه دهنه، نه م پرسته یه نیستیسنای مونه تیعه سه باره ت به شته سه ره کیه که، به لام نه وشته به لای موشریکه کانه وه گه وره ترین تاوان بوو، وه ک خوی گه وره فرموویه تی: ﴿يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ﴾^۳ واته: پیغه مبه ر (ﷺ) و نیوه ش دهر ده که ن (له به ر نه وه ی) باوه ر ده هیئن به خوی په روه ردگارتان. پاشان خوی گه وره ده فرموویت: ﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ﴾ واته: نه گه ر خودا هه ندیکی به هه ندیکی پال نه نایه و دهر نه کردایه، هه تا هه ندیکی له جه نگو هه را پرزگاری بییت، به و هؤکارانه ی که خوی بریاری داوه سه ر زه مین ویران ده بوو زؤردار هه ژارو لاوازی له ناو ده برد، ﴿هَٰذِمَتِ صَوَامِعُ﴾ واته: په رستگاگان ویران ده بوون، نیبنو عه باسو موجه میدو نه بولعالیه و عیکریمه و زه حاک و که سانی تریش و توویانه: مه به ست پی پی په رستگای بچوکی راهیبه کانه،^۴ قه تاده ده لیت: دیری سابینه کانه وه هر له ریوایه تیکی تر دا له قه تاده وه ده لیت: په رستگای مه جوسه کانه، موقاتیلی

^۱ دلائل النبوة للأصبهانی (۲۶۵).^۲ الطبري (۶۴۳/۱۸).^۳ الممتحنة (۱).^۴ الطبري (۶۴۷/۱۸)، الدر المنثور (۶۰/۵۹/۶)، الرازي (۳۶/۳).

کوپى حەيان دەلێت: ئەو مالانە بوون لەسەرە پێدا، ﴿وَبِيعْ﴾ ئەمە لە ئەو فراوانترە، زۆرینەى ئەو
 کەسانەى لەم پەرستگایەدا بوون مەسیحى بوون ئەمەيش قسەى ئەبولعاليە و قەتادە و زەححاک و ئیبنو
 صەخرو موقتیلی کوپى حەيان و خەسیفو کەسانى تریشە.^۱ ئیبنو جەریر گێڕاویەتیەو لە موحامیدو
 کەسانى تریشەو دەلێن: کلّیسای جولەکەکانە والله أعلم. ﴿وَصَلَوْتُ﴾ عەوفى دەلێت: لە ئیبنو
 عەباسەو (الصلوات) واتە: کلّیساکان.^۲ عیكریمە و زەححاک و قەتادە دەلێن: کلّیسای جولەکەکانە،
 چونکە ئەوانە بە سەلوات (صلوات) ناویان بردووە. ئەبولعاليە و کەسانى تریش دەلێن (الصلوات) دیری
 سابینەکانە، ئیبنو نەجیح دەلێت: لە موحامیدەو (الصلوات) مزگەوتەکانى ئەهلى کتیب و ئەهلى
 ئیسلامن لەسەر پێگاکاندا.^۳ بەلام (المساجد) مزگەوتەکان هی موسلمانانە، ﴿يُذَكِّرُ فِيهَا أَسْمُ اللَّهِ
 كَثِيرًا﴾ کە ناوی خودایان زۆر تێدا دەبریت، وتراوە ئەو زەمیرەى لە (يُذَكِّرُ) دا دەگەریتەو بو
 (مساجد) چونکە لەوانەى تر نزیکترە لێهەو، زەححاک دەلێت: هەموویان یادی خویان زۆر تێدا
 کراوە، ئیبنو جەریر دەلێت: راست ئەوێه: دیری پوهبانەکان و پەرستگای مەسیحیەکان و کلّیسای
 جولەکەکان و مزگەوتى موسلمانان وێران دەبوون کە ناوی خودایان زۆر تێدا دەبریت، چونکە
 ئەمەباوى زمانى عەرەبەو وا مەشهورە لەناو یاندا.^۴ هەندى لە زانایان وتوویانە: ئەمە بەرز دەبیتهو لە
 کەمەو بو زۆر تا دەگاتە مزگەوتەکان، چونکە مزگەوتەکان زیاتر ئاوەدانن و خەلکى زۆرتریان تێدا یەو
 زۆرتیش خواپەرستى دەکەن کەسانى کى نیاز دروستن. پاشان خۆى گەرە دەفەر مووێت:
 ﴿وَلْيَنْصُرَكَ اللَّهُ مَنِ يَنْصُرُهُ﴾ واتە: خودا بە هاواری ئەوانەو دیت کە یارمەتى دەدەن. واتە
 یارمەتى ئاینى خودا دەدەن، وەك ئەم ئایەتە کە خۆى گەرە دەفەر مووێت: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْ
 نَصْرُوا اللَّهُ يَنْصُرُكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَسَاءَلُهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝٨ واتە: ئەو کەسانەى
 باوەرپتان هێناوە ئەگەر ئێوه یارمەتى (ئایینی) خوا بدەن خواش ئێوه زال و سەرکەوتوو دەکات
 (بەسەر کافراندا) وە پێیه کانتان جیگیر دەکات (لە جەنگدا خۆراگرتان دەکات)، ئەوانەش کە بێباوەر
 بوون ئەو نەگبەتى و سەرشارى بەشیانەو (خوا) کردەو هەکانیان بى مایە دەکات. پاشان لە کوتایى

^۱ الطبري (٦٤٨/١٨).^۲ الطبري (٦٤٩/١٨).^۳ الطبري (٦٥٠/١٨).^۴ الطبري (٦٥٠/١٨).^۵ محمد (٨-٧).

ثایه ته که دا ده فەرموویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ خوای گه وره وه سفی خوی ده کات به خاوه ن تواناو خاوه ن ده سەلات، به توانای خوی هه موو شتیکی دروست کردووه و به نه ندازه ی خوی دایناوه و به وه ده سەلاته ی که هیچ که سیك خوی له به ریدا ناگریت و به رامبه ری ناوه ستیت، به لکو هه موو شتیك بیده سەلات و هه ژاره و پیویستی به خودا هه یه، وه هه ر که سیش خودای به تواناو ده سەلات یارمه تیده ری بیّت هه میشه سه رکه وتووه و دوژمنه که ی سه رشوړو به زیوه. خوای گه وره له ثایه تی تردا ده فەرموویت: ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ جُنَدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾^۱ واته: سویند به خوا پیشتر بریارمان داوه بو به نده نیردراوه کانمان، که بیگومان هه ر نه وان سه رده خرین. وه ده فەرموویت: ﴿كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾^۲ واته: خوا نووسیویه تی که بیگومان منو پیغه مبه رانم سه رده که وین به پاستی خوا توانای بالاده سته.

﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ﴾
وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

نه رکی موسلمانان کاتیك که ده ستیان نه گاته ده سەلات

خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ﴾^۱ ولِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ واته: نه وانیه ی که کاتیك له سه ر زه میندا دایانمه زرینین، نوێژده که ن و زه کات نه دهن و فەرمان ده که ن به چاکه و به ر له کاری خراپه ده گرن، سه ره نجامی هه موو کاریش هه ر بو لای خوا ده که پریته وه، ئیبنو نه بی حاتم پیوایه تی کردووه له عوسمانی کوپی عه فانه وه (په زای خوای لی بیّت) ده لیت: نه م ثایه ته له سه ر ئیمه هاته خواره وه: ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ﴾^۲ ده لیت: له زیدی خویمان به نامه قی ده رکران گونا همان هه ر نه وه بوو ده مانوت په روه ردگارمان خودایه، پاشان له سه ر زه میندا دامه زرینراین و نوێژمان کردو زه کاتمان داو فەرمانمان کرد به کاری چاکه و به رمان له کاری خراپه گرت، سه رنه نجامی هه موو کاریکیش هه ر بو لای خوا ده که پریته وه، نه مه بو من و هاوه له کانم هاته جی.^۳ نه بولعالیه ده لیت: نه وانه هاوه له کانی پیغه مبه رن (ﷺ). سه باحی کوپی سه واده ی کنیدی ده لیت: بیستم له عومه ری کوپی عبدالعزیزه وه وتاری ده داو نه م ثایه ته ی

^۱ الصافات (۱۷۱-۱۷۳).

^۲ المجادلة (۲۱).

^۳ ابن ابی حاتم (۲۴۹۶/۸/۲۴۹۷).

خوینده وه: ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ پاشانفه رموی: نهوسا بزائن نه مه ته نه له سه ر فه رمانه وه و
 نیه، به لکو له سه ر فه رمانه وه و ژیرده سه ته کانیشیه تی، نایا ناگادارتان بکه م له و مافانه ی که ئیوه هه تانه
 به سه ر فه رمانه وه و به و مافانه ش فه رمانه وه هیه تی به سه ر ئیوه وه؟ له سه ر کاربه ده سه ته نه و
 مافانه ی خواتان به سه ردا جیبه جی بکات و نه و مافانه یش به سه ر یه که وه هه تانه له ناو یه کتریدا بۆتان
 وه رگریت و راسته پیتان نیشان بدا به پیی توانا، پیویسته له سه ر ئیوه یش فه رمانه ی بن و پیتان
 ناپه حه ت نه بیته و سه بیچی فه رمان بکه ن به ناشکرا و په نهانی. عه تیبه ی عه وفی ده لیت: نه م نایه ته
 ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾^۱ واته: خوا به لیتی داوه به و
 که سانه تان که باوه ریان هی ناوه و کرده وه ی چا که کانیا ن کردوه که بیگومان ده یانکاته جینیشنی
 (خه لکی تر) له زه ویدا. نه م نایه ته ش که ده فه رمویت: ﴿وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ وه ک نه م نایه ته وایه
 که ده فه رمویت: ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾^۲ زهیدی کوپی نه سه م ده لیت: ﴿وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ واته:
 پاداشتی نه و کاره ی که کردو یانه لای خودایه.^۳

﴿وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ﴾^{۱۲} وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿۱۳﴾ وَأَصْحَابُ
 مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَى فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿۱۴﴾ فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
 أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فِيهَا خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَبُرُّ مُعْتَلِقًا وَقَصْرٍ مَشِيدٍ ﴿۱۵﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا
 فِي الْأَرْضِ فَتَكُونْ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَلَيْتَ بَلَّغُ الْبَصُرِ وَلَكِنْ نَعَى
 الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿۱۶﴾

چاره نووسی بیبا وهران

خوا ی که وده دلخو شی پیغه مبه ره که ی موحه ممه د (ﷺ) ده داته وه له سه ر بپوا نه هی نانی نه و
 که سانه ی هۆزه که ی که دزایه تیان ده کردو ده فه رمویت: ﴿وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ
 نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ﴾^{۱۲} وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿۱۳﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَى فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ
 أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿۱۴﴾ واته: نه گه ر نه مانه تو به درۆن ده زانن، پيش نه مانیش هۆزی نوح و
 عادو سه مودیش هر نه مه پیشه یان بوو (ديسان هۆزی ئیبراهیم و هۆزی لوتیش) خه لکی مه دیه نیش،

^۱ نور (۵۵).^۲ الاعراف (۱۲۸).^۳ ابن ابی حاتم (۲۴۹۸/۲۴۹۶/۸).

ههروهه موسایش به درۆن زانرا، نهوسا ههتا ماوهیهك وازمان لهو خوانه ناسانه هیئا، پاشان غهزه به
 لی گرتن به لام چون غهزه ب لیگرتنیك، (له ههردوو سه حیحه كه دا هاتوو له نه بو موساوه له پیغه مبهری
 خوداوه (ﷺ)) كه هه رموویه تی: (خوا مۆله تی سته مكار ده دات ههتا كاتیك كه گرتی ئیتر له دهستی
 ده رناچیت)، پاشان نه م ئایه تهی خوینده وه: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرْآنَ وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ
 أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾^۱ واته: ئا به و شیوهیه سزادانی پهروه دگارت كاتیك خهلكی شارهكان سزا ده دات به
 راستی گرتنی نه و ئازارده رو به تینه.^۲ پاشان خوای گه و ره ده هه رموویت: ﴿فَكَأَيُّنَ مِّنْ قَرِيَةٍ
 أَهْلَكْنَاهَا﴾ واته: ئای كه چه ند شاری ترمان ویران كرد، ﴿وَهِيَ ظَالِمَةٌ﴾ سته مكار بوون و بهوایان
 به پیغه مبه ركانیان نه هیئا، ﴿فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا﴾ داریان به سه ر به رده وه نه ماو پوو خان
 به سه ر به كدا، زه حكاك ده لیت: سه ربانه كانیان ته پی به سه ر به كدا.^۳ واته: مالیان ویران بوو هه مووی
 بی خاوهن به و ناوه دا كه وتن، ﴿وَيَبْتَئِرُ مُعْطَلَةٌ﴾ واته: چاوانه كانیشیان به چۆلی مایه وه و كه س ئاوی
 لی نه ده خوارده وه و كه س به ده وریدا نه ده هات، كه له پیشه وه نه وهنده قه ره بالغ بوو پی به ر پیدار
 نه ده كه وت، ﴿وَقَصْرِ مَشِيدٍ﴾ واته: كۆشك و ته لاری پته وو چاكیشیان هه بوو، عیكریمه ده لیت:
 (وقصر مشیده) واته: كۆشکی سپیكراو به گه چ.^۴ ریوایهت كراوه له عه لی كوپری نه بو تالیب و مو جامیدو
 عه تاو سه عیدی كوپری جوبه یرو نه بو موله یح و زه حكاك و كه سانی تریشه وه هه ر به و شیوهیه.^۵
 هه ندیكی تر ده لیت: كۆشکی چاك و بلند، هه ندیكی تریش ده لیت: (المشید) واته: كۆشکی توند و قایم،
 نه م قسانه هه موو له یه كه وه نزیكن و دزایه تی له نیوانیاندا نیه، نه م هه موو كۆشكه توند و تۆل و به رزو
 چاكانه خاوه نه كانی له غه زه بی خوا نه پاراست و پزگاری نه كردن، وهك خوای گه و ره له ئایه تیكی تردا
 هه رموویه تی: ﴿أَيُّنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشِيدَةٍ﴾^۶ واته: له هه ر شوینیك بن مردن
 پیتان ده گات با له ناو قه لاو كۆشکی به رزو قایمیشدا بن. پاشان خوای گه و ره ده هه رموویت: ﴿أَفَلَمْ

^۱ مود (۱۰۲).^۲ فتح الباری (۲۰۵/۸)، مسلم (۱۹۹۷/۴).^۳ الطبری (۶۵۳/۱۸).^۴ الطبری (۶۵۵/۶۵۴/۱۸).^۵ الطبری (۲۹۱/۳/۶۵۵/۱۸).^۶ النساء (۷۸).

يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ ۖ وَاتَّعِظُوا ۚ نَافَا بَه نَاو زهويدا نه گه پاون، به چاوى خويان نه يانده يوه و به دل تيپامانيان نه كړدوه، نه وهى ئيبنو نه بى دنيا له كتيبي (التفكير والاعتبار) (تيپامان و په ند وه رگرتندا) باسى كړدوه به سه كه هيناويه تى ونه لى: هه ندى له داناكان وتوويانه: دلت زيندوو بكه ره وه به ناموزگارى و پووناكى بكه ره وه به تيپامان و به دنيا نه ويستى و بيمرينه و به يه قين به هينى بكه و به يادى مردن سهرى پيدانه وينه و قه ناعه تى پى بكه به نه مان و ناگادارى بكه ره وه له كاره ساته دلت زينه كاني دنيا و بيسينه له په لامارو هه پره شى زه مانه و خراپى و گورانكارىه كاني پوزگارو باسى به سهرهاتى پيشينه كاني بى بكه و يادى نه وانى وه بيريينه وه له پيشه وه هاتن و بگه پى به ناو پاشماوه و شوينه واره كانيانداو سهر بكه و بزانه چيان كړدو بى كوى چون و چيان به سهرهات واته: سه يري نه و كه له خوانه ناسانه بكه كه توشى چ كاره سات و به دبختيه ك هاتنو قريون، ﴿فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا﴾ واته: هه تا ببه خاوه ن گويچكه و دلانيك كه پى تيپگن و بيسن و په ندى پى وهرگن. ﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ واته: له راستيدا چاويان كوير نيه به لكو دله كانيان كويره، هه رچه نده نه و دلانه ته ندروستن به لام په ند وه رناگرن و ناگايان له خويان نيه چ باسه، چه ند جوانه نه و قسه ي كه نه بو موحه ممدى عبدالله كورى موحه ممدى كورى ساره ي نه نده لوسى شه نته رينى وتوويه تى:

نادى به الناعيان: الشيب والكبر

يا مَنْ يُصِخُّ إِلَى دَاعِي الشَّقَاءِ وَقَدْ

فِي رَأْسِكَ الْوَاعِيَانِ: السَّمْعُ وَالْبَصَرُ

إِنْ كُنْتَ لَا تَسْمَعُ الذِّكْرَى، فَفِيمَ تُرَى

لَمْ يَهْدِهِ الْهَادِيَانِ: الْعَيْنُ وَالْأُذُنُ

لَيْسَ الْأَصْمُ وَلَا الْأَعْمَى سِوَى رَجُلٍ

أَعْلَى وَلَا النَّيْرَانِ: الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

لَا الدَّهْرُ يَبْقَى وَلَا الدُّنْيَا وَلَا الْفَلَكَ أَلْ

فِرَاقُهَا الثَّوَيَانِ: الْبَدْوُ وَالْحَضَرُ

لَيَرْحَلَنَّ عَنِ الدُّنْيَا وَأَنْ كَرِمَا

واته: نهى نه و كه سهى قيراندى و هاوارى كرد به دواى جاردهرى به دبختيدا، وا مووى سپى و پيرى هه والى مردنيان هينا، كه رتو كوى بى ناموزگارى ناگرى، نه و دوو هه ستهت بوچيه كه چاوو گوين؟ كه پو كوير كه س نيه نه و پياوه نه بيت كه دوو پى نيشانده ره كهش كه چاوو شوينه واره شاره زاي ناكات، نه زه مانه نه مينيت و نه دنيا و نه گه ردون ونه نه و نه و دوو پووناكه ره وه و هيش كه خورو مانگه، هه موو له دنيا ده پون هه رچه نده پيشيان ناخوشه ديت، هه موو به جى ده هيلن: چ شارى و چ لاديش.

﴿وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ۝١٧﴾

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَى الْمَصِيرِ ۝١٨﴾

خوای گه‌وره ده‌فهرموویتی به پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ): ﴿وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ﴾ واته: نه‌و
 خوانه‌ناسه بی‌ثاینانه که بر‌وایان به خواو به کتیبی خواو به پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی و پۆژی دوا‌یی نیه په‌له‌ت
 لی ده‌که‌ن که زوو سزایان له لای‌ن خوداوه بۆ بی‌ت، وه‌ک خوای گه‌وره له‌ ثایه‌تی تردا ده‌فهرموویتی:
 ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَتْ هَذِهِ حَقًّا لِمَنِ عِنْدَكَ فَامْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا
 عَذَابَ الْيَمِّ﴾^۱ واته: (بیر‌که‌ره‌وه) کاتی‌ک (که بی‌باوه‌پان) ده‌یانوت نه‌ی په‌روه‌ردگار نه‌گه‌ر نه‌م
 قورئانه راسته‌و له لای‌ن تۆوه هاتووه ده‌ی به‌رد به‌سه‌رماندا ببارینه له‌ ئاسمانه‌وه یان سزای سه‌ختی
 پر ئازارمان بۆ بنیره. وه ده‌فهرموویتی: ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنًا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ﴾^۲ واته: وه وتیان:
 نه‌ی په‌روه‌ردگارمان پیش پۆژی لی‌پرسینه‌وه به‌شه‌که‌مان (له سزا یان پاداشت) پی‌بده. خوای گه‌وره
 لی‌ره‌دا ده‌فهرموویتی: ﴿وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ﴾ واته: خودا هه‌ر‌گیز له‌ به‌لینی خو‌ی پاش‌گه‌ز نابیته‌وه‌و
 پۆژی قیامت هه‌ر دیت و تۆله له‌ دوزمه‌کانی ده‌سی‌نیت و پیز له‌ دۆسته‌کانی ده‌نیت. پاشان
 ده‌فهرموویتی: ﴿وَلَا يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾ واته: پۆژیک له‌ لای په‌روه‌ردگار
 به‌ نه‌ندازه‌ی هه‌زار ساله که ئیوه‌ حیسابی ده‌که‌ن، خوای گه‌وره په‌له‌ی نیه، چونکه نه‌وه‌نده‌ی هه‌زار
 سالی دروست‌کراوه‌کانی به‌ نه‌ندازه‌ی یه‌ک پۆژی لای خودایه (به‌ نیسبت) بر‌پاری خوداوه، له‌به‌ر
 ئا‌گاداری و توانای له‌سه‌ر تۆله‌سه‌ندن له‌ تاوان‌باران، هه‌ر‌گیز هیچی لی‌ و ن نابیت هه‌ر‌چه‌نده‌ مۆله‌تیا‌ن
 بدات و بیان‌هیل‌یته‌وه‌و دوا‌یان بخت، بۆیه له‌ پاش نه‌مه ده‌فهرموویتی: ﴿وَكَأَنِّن مِّن قَرِيَةٍ أَمَلَيْتُ لَهَا
 وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَى الْمَصِيرِ﴾ واته: زۆژیک له‌ شاران که سته‌م‌کار‌بوون مۆله‌تمان دان،
 پاشان به‌ر سزای خۆم خستن، پاشه‌پۆژیش هه‌ر بۆ لای منه، ئی‌بنو نه‌بی حاتم پی‌وا‌یه‌تی کردووه له‌
 نه‌بو هوره‌یره‌وه که پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فهرموویه‌تی: (موسلمانانی هه‌زار ده‌چنه به‌هه‌شت پیش
 ده‌وله‌مه‌نده‌کان به‌ نیو پۆژ که پینج سه‌د ساله) تیرمیزی و نه‌سائیش پی‌وا‌یه‌تیا‌ن کردووه له‌
 فهرمووده‌که‌ی سه‌وره‌یه‌وه له‌ موحه‌مه‌دی کو‌پی عه‌مره‌وه هه‌ر به‌و شی‌وه‌یه، تیرمیزی ده‌ل‌یت:
 فهرمووده‌یه‌کی چاک و راسته (حسن صحیح).^۳ نه‌بو داود پی‌وا‌یه‌تی کردووه له‌ کۆتایی کتیبی
 (الملاحم) دا له‌ سونه‌نه‌که‌یدا له‌ سه‌عدی کو‌پی نه‌بی وه‌قاسه‌وه له‌ پیغه‌مبه‌ری خوداوه (ﷺ) که

^۱ الانفال (۲۲).^۲ ص (۱۶).^۳ تحفة الأحوزي (۲۱/۷)، النسائي (۴۱۲/۶).

فهرموويه تى: (من نومیده وارم که نومته که م بى توانا نه بن له لای په روه ردگاریان که نیوه ی پوژئى دوايان بخات) و ترا به سه عد: نیوه پوژئى یانى چى؟ وتى: پینچ سه د ساله^۱.

﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ ٤٩ ﴿فَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ

كَرِيمٌ﴾ ٥٠ ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي ءَايَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ ٥١ ﴿

پاداشتی خه لکى چاکه خوازو خه لکى خراپه کار

خوای گه وره ده فهرموویت به پیغه مبه ره که ی (ﷺ) کاتیک خوانه ناسه کان داوای جه زره به دانیان کردو زور به په له بوون که سزایان له لایه ن خوداوه بو بیت: ﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ واته: بلئ: نه ی خه لکینه من ته نها ترسینه ریکی ناشکرام بو نیوه، واته: خودا منى ناردووه بو لای نیوه که بقانترسیتم به سزایه کی زور توند، وه من هیچ کاریکم به سهر نیوه نیه، کاری نیوه لای خوايه نه گهر مه یلی لی بیت زو سزاتان ددهات و مه یلیشى لی بیت دواى ده خات بو تان و نه گهر مه یلیشى لی بیت ته و به ی نه وانه قه بول ده کات که په شیمان ده بنه وه نه گهر مه یلیشى لی بوو نه وانه گومرا ده کات که به دبه ختیان له سهر نووسراوه، خودا خو ی هر کاریکی حه ز لی بیت ده یکات: ﴿لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾^۲ واته: که س ناتوانیت برپاری نه و (خوا) بگوړیت (یان مه لوه شینیتته وه) و نه و (خوا) لیپرسینه وه ی خیرایه. پاشان ده فهرموویت: ﴿فَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ واته: نه وانه ی به دل خاوه ن باوه پڼو به کرداریش باوه په که یان سه لماندووه، ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ واته: لیخو شبوون و بزئوی باشیان ده بیت، واته: له و گونا هانه ی که له پی شدا کردوویانه خو ش ده بیت و پاداشتی چاکیشیان ددهاته وه له سهر نه و چاکه که مانه ی که کردوویانه، موحه ممه دی کوپی که عبی قوره زى ده لیت: کاتیک گویت لی بوو به خوای گه وره فهرمووی: ﴿وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ نه وه مه به ستی به هه شته.^۳ ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي ءَايَاتِنَا﴾ واته: نه وانه ی ده یانه ویت خه لکى بگپړنه وه له شوینکه وتنی پیغه مبه ره (ﷺ)^۴. عه بدوللای کوپی زوبه یریش هر وای وتووه.^۵ نیبنو عه باس

^۱ أبو دا (۵۱۷/۴).

^۲ الرعد (۴۱).

^۳ الدر المنثور (۶۲/۶).

^۴ الطبري (۶۶۲/۱۸).

^۵ الدر المنثور (۶۴/۶).

ده لیت: خه لکی زور پی دین و نا چاری ده کهن شوین پیغه مبه ر نه که ویت. ^۱ ﴿أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾
 واته: نه وانه جیگایان جه هه ننه، ناگریکی زور گهرمی به ژانه، سزاکه زور توندو به میزه، خودا
 بمانباریزیت لیس، وه ک خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَهُمْ
 عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾ ^۲ واته: نه وانه ی که بیباوه پ بوون و به رگری خه لکیشیان
 کردوه له پیگی خوا جگه له سزاکه ی خویان سزای تریشیان بو زیاد ده کهن له بهر نه وه ی که
 خراپه کاریان ده کرد. یانی: نه وانه ی خوانه ناس بوون و ده بوونه له مبه ر له پی خوادا له پاش نه و
 به ده پیه دا، چه ندجار له سهر یه ک سزایان بو زیاد ده کهن.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي
 الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ ^{۵۲} لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي
 قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ^{۵۳} وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ
 الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ^{۵۴}
 ده خاله تی شه یتان له قسه ی پیغه مبه راندا (ﷺ) و پوچه لکرده وه ی خواش بوی.

زوریک له زانایانی ته فسیر لیږده دا به سهر مات و پوداوی غه رانیق وگه رانه وه ی کچه ریه کان له سهر
 زه مینی حه به شه وه باسکردوه که وایانزانی موشریکه کانی مه که بپوایان هیناوه، به لام گشت
 پیگاکانی نه م فهرمووده یه مورسه له، نه شم بینویه که ته نانه ت له یه ک پویششه وه سه نه ده که ی راست
 بیت، والله اعلم. خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى
 أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾
 واته: له پیش توشدا ئیمه هیج پیغه مبه رو پاسپارده یه کمان نه ناردوه و نیشانه کانی ئیمه ی به مهردم
 راگه یان دبیت مه گین شه یتان به هلی زانیوه و شتیکی خوی خستووه ته ناو ئاده ته کانی نه و، به لام خودا
 فرت و فیله که ی شه یتانی پوچه ل کردوه ته وه و پاشان نیشانه کانی خوی بته و کردوه ته وه، خودا
 زانای کارزانه. بوخاری ده لیت: له ئیبنو عه باسه وه: ﴿فِي أُمْنِيَّتِهِ﴾ واته: کاتیک قسه ی کردبیت
 شه یتان قسه ی خوی خستووه ته ناو قسه کانی، خوی گه وره نه وقسه نه ی شه یتان ده یخسته ناوی

^۱ الدر المنثور (۶/۶۴).^۲ النحل (۸۸).

پوچەل دەکرده وه. ^۱ ﴿ثُمَّ يَخُكِّمُ اللَّهُ أَيَّتَهُ﴾ پاشان خودا نیشانه کانی خوێ توند و پتە و کردووه ته وه. عەلی کوپی ئەبو تەلحە دەلێت لە ئیبنو عەباسە وه ^۲ ﴿إِذَا تَمَنَّيَ الْقَى الشَّيْطَانُ فِي أَمْنِيَّتِهِ﴾ دەلێت: کاتێک قسە ی بکردایە شەیتان قسە ی دەئاخنیە ناو قسە کانی. ^۳ موحامید دەلێت: ﴿إِذَا تَمَنَّيَ﴾ کاتێک قسە ی بکردایە. ^۴ وه وتراوه: ﴿أَمْنِيَّتِهِ﴾ خویندنه وه ی ﴿إِلَّا أَمَانِي﴾ یانی ئەوه ی که دەیلێن و ناینوسن، بە غەوی و زۆریک لە زانایانی تەفسیر و توویانە: مانای: (إِذَا تَمَنَّيَ) کاتێک کتیبی دەخویندو دەخویندنه وه ^۵ ﴿الْقَى الشَّيْطَانُ فِي أَمْنِيَّتِهِ﴾ واتە: شەیتان قسە ی خوێ دەخستە ناو خویندنه وه که ی. ^۶ زەحاک دەلێت: (إِذَا تَمَنَّيَ) کاتێک ئەخوینیتە وه. ^۷ ئیبنو جەریر دەلێت ئەم قسە یە لە تەئویلی پستە دەچیت، ^۸ خوای گەوره دەفەرموویت: ﴿فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ﴾ واتە: خودا فەرفیلە که ی شەیتانی دەسپریه وه و پوچەلی دەکرده وه، نەسخ لە پاستیدا واتە: سپینه وه و لابردن، عەلی کوپی ئەبو تەلحە دەلێت: لە ئیبنو عەباسە وه واتە: ئەوه ی شەیتان دەبخزانده ناو قسە کانی، خودایش پوچەلی دەکرده وه، ^۹ ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ﴾. واتە: خودا ئاگاداری ئەو بەسەرھات و پووداوانە بوو که پووی دەدا، چونکە هیچ شتیکی لی ون نابیت و ناشاریتە وه، ﴿حَكِيمٌ﴾ واتە: کارزانە لە هەموو کاروبارو بریاریکیدا، بۆیە دەفەرموویت: ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ﴾ واتە: هەتا وابکات ئەوه ی شەیتان خستووێتە ناویه وه ببیتە بەلایەک بۆ ئەوانە ی دلایان نەخۆشە، ﴿وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ﴾ واتە: ئەوانە شی که دلایان پەقە و واتە: ئەوانە ی که بێپەرستی و بێدینی و دوپرووی لە ناو دلایاندا جێگیربووه. ئیبنو جورەج دەلێت: ﴿لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ﴾ واتە: دوپرووکان. ﴿وَالْقَاسِيَةِ

^۱ فتح الباري (۲۹۲/۸).^۲ الطبري (۶۶۷/۱۸).^۳ الطبري (۶۶۷/۱۸).^۴ البقرة (۷۸).^۵ البغوي (۲۹۳/۳).^۶ الطبري (۶۶۸/۱۸).^۷ الطبري (۶۶۸/۱۸).^۸ الطبري (۶۶۸/۱۸).

﴿قُلُوبُهُمْ﴾ واته: بته رسته کان. ^۱ ﴿وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾ واته: سته مکاران زور بو
 نازاوه نانه وه و دزایه تی کردن و گومرای و لاساری خویان به رده وامن. واته: دورن له هق و راستیه وه،
 ﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ﴾ واته: تا شاره زایانیش بزائن
 نه وانه ی زانیاری به سودیان و هرگرتوه که جیاوانی ده خن نیوان هق و ناهق و خاوه نباوه پن به خواو
 به پیغه مبه ره که ی و (ﷺ) به وه ی بو تومان ناردوه بریایان وایه که راسته و له لایه ن په روه ردگارتیه وه
 هاتوه به ناگاداری و پاریزگاری نه و نیراوه ته خواره وه، نه یه یشتوه هیچی تری تیکه لاو بییت. به لکو
 نه و قورنانه کتیبی پر له کارزانیه ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾^۲
 واته: به تال پروی تی ناکات نه له نیستاون نه له دواپوژدا (نه به لی که مکرون نه به لی زیاد کردن)
 چونکه نیردراوه ته وه خواره وه له لایه ن (خوای) کاردروستی ستایشکراوه وه. پاشان ده فه رموویت:
 ﴿فَيُؤْمِنُوا بِهِ﴾ واته: باوه پی پی به یئن و ملی بو که چ بکن، ﴿فَتُخِيتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ﴾ دلشیان پیی
 دامه زریت و سه ری بو شو پر بکن. ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهُدِ الْذِينَ ءَامَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ واته: بیگومان
 خودا خاوه نباوه پانی شاره زای راسته پی کردوه له دنیا و له قیامه تدا، له دنیا دا پیی راستی نیشان
 داو و شوینی که وتوون و یارمه تیشی داو که دئی پرپوچ بن و لیی دورکه ونه وه، له پوژی قیامه تیشدا
 راسته پیی نیشان داو که بیانگه یه نییت به پله کانی به هشت و لایاندا له سزای به ژان و پوچوون به ناو
 جه هه نه مدا.

﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَّوْمٍ عَقِيمٍ﴾^{۵۵}
 الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ^{۵۶} وَالَّذِينَ
 كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ^{۵۷}

به رده وامن خوانه ناسان له گومان و دله راوکه دان

خوای که وره ده فه رموویت: ﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ﴾ واته: نه وانه ی خوانه ناسن
 هه تا نیستاش هر دوو دلن واته: گومانیان هیه له م قورنانه. نه مه قسه ی ئیبنو جوره بیج و ئیبنو
 جه ریریش هه مان پای هه بووه. ^۲ ﴿حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً﴾ تا له ناکا و قیامه ت به سه ریاندا دیت،

^۱ الطبري (۶۷۰/۱۸).

^۲ فصلت (۴۲).

^۳ الطبري (۶۷۰/۱۸).

﴿بَقَّةٌ﴾ موجهید ده لیت: له پر^۱. قه تاده ده لیت: ﴿بَقَّةٌ﴾ فره مانى خودا له پر هات به سهر نه و گه له دا، خوى گه وره هه رگيز هيچ گه ليكي توشى به لا نه كړدوه كاتيك نه بيت نه و گه له له خويان بايى بووېن و سهر يان كړد بيته رابواردن و بى شهرمى و خويان له بير كړد بيت، سا نيوه له خوتان مه گورين و له خوبايى مه بن چونكه هيچ كهس خودا له ياد ناكات نه وانه نه بيت كه له پيى لادهرن پاشان ده فره موو يت: ﴿أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَقِيمٍ﴾ واته: سزايه كي وايان بو ديت كه هيواي پزگار بوونيان نامينيت. موجهيد ده لیت: ثوبه ي كوپى كه عب ده لیت: نه وه مه به ست پي ي پوڅى به دره . عيكرمه و موجهيد ده لیت: نه وه پوڅى قيامته كه شهوى نيه.^۲ حه سه نى به سري و زه حكاكيش هه ر وايان وتوه.^۳ بويه خوى گه وره ده فره موو يت: ﴿الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَخْضَعُونَ لِيْنَهُمْ﴾ واته: له و پوڅه دا هه ر خوا فره مان په وايه به كارى هه موو راده گات وهك له نايه تي تردا ده فره موو يت: ﴿مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾^۴ واته: خاوه نى پوڅى سزاو پاداشته دانه وديه. وه ده فره موو يت: ﴿الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا﴾^۵ واته: له و پوڅه دا فره مان په وايه تي ته نها بو خوى ميه ره بانه نه و پوڅه پوڅيكي زور سه خته له سهر بيواوه ران. پاشان ده فره موو يت: ﴿فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ واته: نه وانه ي باوه ريان هينا به دل و خودا و پيغه مبه ريان به راست زانى به و پيغه ش كاره كانيان به جيته نناو دل و زمان و ناكاريان وهك يهك بوو، ﴿فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ واته: له باغاتى پر خيروبير داده مه زرین، كه هه رگيز ناگوريت و دوايى نايه تو له ناو ناچيت، ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا﴾ واته: نه وانه ي كه به دل خوانه ناس بوون و مليان پي نه دا، برويايان پي نه كړدو دزايه تي پيغه مبه رانيان ده كړد، پييان شوره يى بوو شوپنيان بكه ون، ﴿فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾ واته: نه وانه له برى نه و خو به زلزانين و مل دانه نه واندنه يان بو فره مانه كانى خوا سزايه كي نابرويه ر به شيانه، وهك نه م نايه ته ي كه خوى گه وره ده فره موو يت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾^۶ واته:

^۱ الطبري (۳۶۰/۱۱).^۲ البغوي (۲۹۵/۳).^۳ البغوي (۲۹۵/۳).^۴ الفاتحة (۴).^۵ الفرقان (۲۶).^۶ الغافر (۶۰).

به راستی نه وانهی خو به گوره ده زانن که بمپه رستن به سه رشوپی ده چنه دوزه خه وه. واته: زه لیل و سوک و بی نرخن.

﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ ﴿٥٩﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٦٠﴾﴾ * ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَمَفُوءٌ غَفُورٌ ﴿٦١﴾﴾

پاداشتی مه زن بو نه و که سانه یه که له بهر خودا کوچیان کردووه

خوای گوره ده فه رموویت: ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا﴾ خوای گوره باسی نه و که سانه ده کات که له پیی خودا ناوابوون و پاشان کوژداون یان مردوون له بهر په زامه ندی و نومیدی پاداشتی خوا، مال و منداال و دوست و ولاتی خوایان به جی میشتووه و لیی دور که وتوونه ته وه، شوینی فه رمانی خودا و پیغه مبهرو (ﷺ) ناینه که ی که وتوون له و پیئاوهدا کوژداون یان مردوون، واته: له شهردا نه کوژداون و له سه ر جی له مالی خوایاندا مردوون، نه وانه پاداشتی چاکی خوایان وه ده سته پیئاوه سوپاس کراون و پزیزان لی گپراوه له لای خودا وه ک خوای گوره له نایه تیکی تردا فه رموویت: ﴿وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاعًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ﴾^۱ واته: وه هر که سیك له مالی خوای ده رچیت و کوچ بکات بو لای خوا و پیغه مبهره که ی پاشان مردن پیی بکات نه وه بیگومان پاداشتی نه و که سه که وتووه ته سه ر خوا. له پاشاندا ده فه رموویت: ﴿لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا﴾ واته: خودا پوزیه کی زور چاکیان ده داتی، واته: خودا به فه زلی خوای پاداشتیان ده داته وه و بزئیویه کی چاکیان له به هه شتدا پی ده به خشیی که چاوو دلیانی پی پوشتن بیته وه، ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ خَيْرُ الرَّزَاقِينَ﴾ واته: بیگومان خودا چاکترین پوزی دهره، پاشان ده فه رموویت: ﴿لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ﴾ ده شیانخاته نه و شوینه ی خوایان ناره زوویان لییه تی، واته: ده یانباته به هه شت، وه ک خوای گوره له نایه تیکی تردا ده فه رموویت: ﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ﴾^۲ واته: خوشگوزهرانی و بزئیوی باش و به هه شتی پر له نازو نیعمه تیان پی ده به خشیت، پاشان ده فه رموویت: ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ﴾ واته: خودا ناگای له و که سانه یه که کوچیان کردووه و جیهادیان له پیی خودا

^۱ النساء (۱۰۰).

^۲ الواقعة (۸۸-۸۹).

کردوه، ده زانن کي شايه ني نه و پاداشته يه ﴿حَلِيمٌ﴾ له سه رخويه و چاوپوشي ده کات و له گونا مه کانين خوش ده بيت و ده بوريت له بهر نه و ناوړه بوونه و پشت به ستنه يان به خودا. به لام نه وانه ي ده کوژرين له پي خوادا، ناوړه بن يان ناوړه نه بن، نه وانه زيندوون و له لاي خودا بژيوي ده درين وهک خوي گوره له نايه تيکي تر دا ده فرمويت: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا

بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾^۱ واته: هر گيز وا گومان مه بن نه وانه ي که کوژاون له پي خوادا مردوون (نه خير و نيه) به لکو نه وانه زيندوون لاي په روه رد گاريان پوزي ده درين. فرموده له م باره يه وه زوره وهک له پيشه وه باسما ن کرد، نه وانه ي که له پي خوادا ده مر ن چ ناوړه بن يان نا، نه م نايه ته له گه ل نه و فرموده سه حيحانه بژيوي به رده وام و پاداشتي زور گوره ي خودا يان له خو گرتوه بو يان، نيينو نه بي حاتم پيوايه تي کردوه له شرحه بيلي کوپي سه مته وه ده لئيت: زور شه ونخونيمان کيشاو ماینه وه له لاي قه لايه م له سه ر زه ميني پودا سه لمانی فارسي به لاماندا تپه پي (په زاي خوي لي بيت) وتي: من له پيغه مبهري خودا (ﷺ) م بيستوه فرمويه تي: (که سيک به رده وام پوويه پووي دوژمن وه ستاو مرد خودا پاداشتي وهک نه وانه ي ده داته وه له پي خوادا کوژاون و پوزيشيان ده دريت و

بيترسيس ده بن له دوو فيتنه که نه گه ر پيشتان خوشه نه م نايه ته بخوينن: ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَمَكِيمٌ حَلِيمٌ﴾^۲ ديسان پيوايه ت کراوه له عه بدوپره حماني کوپي جه حده مي خه ولانيه وه ده لئيت: فه زاله ي کوپي عوبه يد له گه ل دوو ته رمدا بوو له ناو ده ريادا يه کيکيان به مه نه نيک کوژا بوو نه وي تريان مرد بوو، فه زاله له لاي گوپي مردوه که دانيشت، پييان وت: شه ميده که ت واز لي هي ناوه له لاي دانه نيشتوي؟ وتي: من گوينا ده م به وه ي له هر گوپيکيان وه زيندو بکريمه وه، چونکه خوي گوره ده فرمويت: ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا﴾ ده ي، نه ي عه بده که! نيتر چيت ده ويت که بجپته شوينيک که خوت ناره زوي ده که ي، وه بژيويشتان به چاکترين شيوه پيبدريت؟، سويند به خودا گوينا ده مي له هر گوپيکيان وه زيندو بکريمه وه.^۳ ﴿ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ﴾

^۱ ال عمران (۱۶۹).^۲ ابن ابي حاتم (۲۵۰۳/۸).^۳ الطبري (۱۸۲/۹).

واتە: ئەگەر ناھەقى لىكراۋىڭ بە ئەندازەى ئەو ناھەقىيەى كە پىنى كراۋە تۆلەى خۆى بىسېنىت ﴿ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ﴾ واتە: پاشان ناھەقى تىرى لى بىكرىت ﴿لِيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ﴾ واتە: خودا يارمەتى دەدات. موقتىلى كۆپى ھەييان و ئىبىنو جورەيج دەللىن: ئەم ئايەتە لە سەر كۆمەللىك لە ھاۋەلەكانى پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە خوارەۋە گە يىشتە دەستەيەك لە موشرىكەكان لە مانكى موحەپپەمدا، مۇسلمانەكان داۋايان لى كۆردن كە شەپيان لە گەلدا نەكەن لە مانكى ھەرامدا، موشرىكەكان كۆليان نەداو وتيان: ھەر شەپ دەكەين، پەلاماريان دان، مۇسلمانانىش بە شەپھاتن لە گەلياندا خودا سەرى خىستەن بە سەر موشرىكەكاندا، ﴿إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ غَفُورٌ﴾ واتە: خودا لىيوردە و گوناھ بەخشە^۱.

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾^(۶۱)
 ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَبْكَ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَبْكَ اللَّهُ هُوَ الْعَلِيُّ

الْكَبِيرُ ﴿۶۲﴾

۱. دەپېننەرى دىئاو ھەلۋىسېننەرىشى ھەر خودايە

خوای گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ﴾ واتە: چونكە خودا شەۋ دەخاتە ناو پۆژو پۆژىش دەخاتە ناو شەۋ، واتە: خودا ئاگاداريان دەكات كە خۆى دروستكەرو ھەلۋىسېننەرى ھەموو كاروبارەكانى بوونەۋەرە بە مەيلى خۆى ھەرچى بوى دەيكات ۋەك لەم ئايەتاندە دەفەر موۋىت: ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِإِذْنِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾^(۶۲) تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ

حِسَابٍ^۲ واتە: بلى ئەى خوايە خاۋەن دەسەلات! دەسەلات دەدەيت بە ھەر كەسنىك كە بتەۋىت و دەسەلات دەسېنىتەۋە لە ھەر كەسنىك كە بتەۋىت و بە پېزى دەكەيت ئەۋەى كە بتەۋىت و بېرېزى دەكەيت ئەۋەى بتەۋىت تەنھا بە دەستى تۆيە ھەموو چاكەيەك بە راستى تۆ بە سەر ھەموو شتىكدا بە توانايت، شەۋ دەكەيت بە ناو پۆژداو پۆژ دەكەيت بە ناو شەۋداو زىندوۋ دەردىنى لە مردوۋ ۋە مردوۋ دەردىنى لە زىندوۋ ۋە پۆزى دەدەيت بە ھەر كەسنىك كە بتەۋىت بە بى شومار، (ايلاج) خىستەنە ناو،

^۱ الطبري (۶۷۵/۱۸).

^۲ ال عمران (۲۶-۲۷).

واته: شهو ده خاته ناو پوژو پوژیش ده خاته ناو شهو، جاري شهو دريژ ده بيت و پوژ كورته وهك زستان و جاريكي تر پوژ دريژ ده بيت و شهو كورت ده بيت وهك هاوین، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ واته: بيگومان خودا ده بينيت و ده بيسي، واته: قسه ي به نده گاني ده بيسيت و خوشيان ده بينيت، هيچي لي ون نابيت و ناگاداري ژيان و هه لسوكه وتيانه، كاتيک كه پووني كرده وه كه هر خوي به كاره كانيدا ده گات له م بوونه وهردها، هر خوي فرمانره وايه و هيچ كه س ناتوانيت ده ست وه كار به وه بدات، پاشان ده فهرمويت: ﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ﴾ واته: چونكه هر شهو خودايه كي پاسته و دروست نيه عيبادت بؤ كه سي تر بكريت جگه له شهو، له بهر شهو خاوهن ده سه لاتيكي شهو نده مه زنه مه يلي له هر شتيك بيت شهو شته ده بيت، مه يلي له هر شتيكيش نه بي نابيت، هه موو شتيكيش نيازي بهو هه يه و ملكه چي شهو، ﴿وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ﴾ واته: هر شتيك غه يري خودا هاواري بؤ ده بن له پوپوچ زياتر هيچ شتيكي تر نيه، له و بت و دارو بهردو شهو شتانه ي تريش كه ده يانپه رستن غه يري خودا پوپوچن، چونكه تواناي زهره و قازانجيان نيه، ﴿وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ واته: هر خودا بالاده ستی زور مه زنه. وهك خوي گهره له نايه تيكي ترده ده فهرمويت: ﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾^۱ واته: وه هر شهو بلندپله ي پايه گهره. وه ده فهرمويت: ﴿الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ﴾^۲ واته: گهره و بهرزه. هه موو شتيك له ژير تواناو ده سه لاتي مه زني شهو دايه، هيچ په رستراويك نيه غه يري شهو، په روه رديگارش هر خويه تي، چونكه شهو بالاده ستيكه هيچ كه س له و بالاده ستر نيه، شهو نده يش مه زنه هيچ كه سيك له و مه زتر نيه، خودا پاك و بي عه يبه له و شتانه ي كه شهو سته مكارو خوانه ناس و لاده رانه ده يده نه پالي.

﴿لَمَّا تَرَأَتْهُ الْسَّمَاءُ مَاءً فَتَصَبَّغُ الْأَرْضُ مُخَضَّرَةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ (٦٣) لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَهُ الْغَنِيُّ الْحَكِيمُ (٦٤) لَمَّا تَرَأَتْ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ (٦٥) وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ﴾ (٦٦)

^۱ البقرة (۲۵۵).^۲ الرعد (۹).

چہ ندین نشانہ لہ سہر توانا و دہسہ لاتی خودا

خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿الَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً﴾^۱
 اِنَّکَ اللّٰہُ لَطِیْفٌ خَبِیْرٌ ﴿۱﴾ دیسان نہم نایہ تانہش باسی توانا و گہورہیی دہسہ لاتی خودا دہ کەن کہ ہوا
 دہ نیڑیت و ہور دہ گپڑیت، باران دہ بارینیت بہ سہر زہویہ بیگیان و مردوہ کاندہ کہ ہیچ گیاو گزہیہ کی
 تیدا نہ ماوہ وشک و پەش ہلگہ پاوہ، ﴿فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ﴾^۲ واتہ: جا کاتیک بارانمان
 بہ سہردا باراند زہوی (پوہ کی لی دہ پویت) دہ جولیت زہوی ہل دہ دات و بہرز دہ بیٹہوہ. ہەر کاتیک
 بارانمان لی باراند گہشہ دہ کات و بہ خویدا دیت، وہ لیڑہیشدا دہ فہرموویت: ﴿فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ
 مُخْضَرَّةً﴾ واتہ: زہمین سہوز ہل دہ گہ پیت بہ ہوی نہو بارانہوہ، نہم فایہ لہ ﴿فَتُصْبِحُ﴾ دا بو
 تہ عقیبہ، واتہ: ہہ موو شتیک بہ پیی خوی بہ دوا ییہ کتریدا دیت، وەک خوای گہورہ لہ نایہ تیکی تردا
 دہ فہرموویت: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً﴾^۳ واتہ: دواتر نوتفہ کەمان کرد بہ
 خوینی مہ ییو نینجا خوینہ مہ ییوہ کە شمان کرد بہ پارچہ گوشتیکی جواو. لہ فہرموودہی سہ حیحدہ
 ہاتوہ: نیوانی ہہ موو دوو شتیک چل پوڑی پیدہ چیت. ^۴ با نہوہ فای تہ عقیبیش بہ دوایدا ہاتوہ، ہەر
 بہو شتوہیش لیڑہدا خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً﴾ واتہ: سہوز ہلگہ پاوہ
 پاش نہوہی کہ وشک و تینوو بی ناو بوو، لہ ہہ ندی خەلکی حجازوہ باس کراوہ وتوویانہ دوا یی باران
 بارین زہمین سہوز ہل دہ گہ پیت، واللہ اعلم. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ﴾ بیگومان خودا ہہ موو شتی لی
 دیارہ و ناگادارہ، دہ زانیت بہو شتانہی کہ لہ سہر ناوچہ کانی سہر زہمیندا ہہیہ لہ تووم و دانہ ویلہ با
 ہەرچہ ندہ بچوک بیت، ہیچی لی وون نابیت و بہشی خوی ناوی بو دہ چیت و پیی سہوز دہ کات، وەک
 لو قمان دہ لیٹ: ﴿يَبْنِيْ اِنَّهَا اِنْ تَكُ مِنْ مِّثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي
 الْاَرْضِ يٰۤاَتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيْرٌ﴾^۵ وہ لہ نایہ تیکی تردا خوای گہورہ دہ فہرموویت: ﴿اَلَا
 يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِيْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ﴾^۶ واتہ: بو نہوہی سوڑدہ نہ بہن بو نہو خوایہی

^۱ الحج (۵).

^۲ المؤمنون (۱۴).

^۳ فتح الباري (۳۵۰/۶)، مسلم (۲۰۳۶/۴).

^۴ لقمان (۱۶).

^۵ النمل (۲۵).

كه نه وهى شاراوھ بىت له ئاسمانه كان و زهويدا دهريده خات و دهريدينىت. وه دهفه رموييت: ﴿وَمَا
 تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۱ واته:
 وه هر گه لايهك بكه ويته خواره وه خوا پيى ده زانيت و هر دانه ويلاهيك له تاريكه كانى زهويدا بىت و
 هر تهرو وشكيك هه بىت هر هه مويان له كتيبي ئاشكرادان پاشان دهفه رموييت: ﴿لَهُ مَا فِي
 السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾^۲ واته: هر چي له ئاسمانه كان و زهويدايه
 هه موو مالى نه وه و خوا بۆ خوي بينياز و هه موو شتيك نيازى به و هه يه و بهندهى ملكه چي نه وه،
 ده بىت هر سوپاس و ستايشى نه و بكرىت، وه دهفه رموييت: ﴿الَّذِي أَنْزَلَ اللَّهُ سَخَرَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ﴾^۳
 واته: نهى نه تديوه كه خدا هر چي له ناو زه ميندا هه يه دهسته موي كردووه بۆ ئيوه له گيانه وه رو بى
 گيان و كشتوكال و به رو بووم، وهك له نايه تيكي تريشدا فه رمويه تي: ﴿سَخَرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي
 الْأَرْضِ﴾^۲ واته: خوا پامى هيناوه بۆتان نه وهى له ئاسمانه كان و نه وهى له زهويدايه. واته: نه وهى له
 ئاسمانه كان و زهويدايه هه موي بۆ پام هيناون به فه زل و پيزو چاكهى خوي، ﴿وَالْفَلَكَ تَجَرِي فِي الْبَحْرِ
 بِأَمْرِ رَبِّهِ﴾^۱ واته: كه شتيش هر به فه رمانى نه و له ناو نه و دهريا بيبن و پر له شه پوله دا به هوي باوه
 له سه رخو هر چي شتتانه لتي بار دهكهن به ئاره زوي خوتان له كه لوپه لي بازركانى و هر شتيكي تر
 كه به سووده بۆتان له ولا تيكه وه بۆ ولا تيكي ترو له ناوچه يه كه وه بۆ ناوچه يه كي تر، كه لوپه لي نه م
 ده بن بۆ نه و، هي نه ويش دينن بۆ نه م، هه ريه كه و به پيى پيوست و داواى خويان، ﴿وَيُخْسِئُ السَّمَاءُ
 أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾^۲ واته: نه م ئاسمانه شى راگرتووه كه نه كه ويته به سه ر زه ميندا مه گه ر
 خوي ئيزنى له سه ر بىت، نه گه ر مه يلى لى بىت ئاسمان ده خات به سه ر زه ميندا نه وهى كه له ناويدايه
 له ناو بچيت، به لام به سوژو به زه يى و تواناي خوي ئاسمانى راگرتووه كه ناكه ويته به سه ر زه ميندا، بۆيه
 دهفه رموييت: ﴿إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُءُوفٌ رَحِيمٌ﴾^۱ واته: بيگومان خودا بۆ نه م خه لكه زور به سوژو
 دلوفانه. له گه ل نه و هه موو ناهه قيه شدا كه ده يكه ن. وهك خواي گه وره له نايه تيكي تر دا دهفه رموييت:
 ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾^۲ پاشان خواي گه وره

^۱ الانعام (۵۹).^۲ لقمان (۲۰).^۳ الرعد (۶).

کاری خویان به پیوه بهرن، وه نابیت له سهر ئهم کاره ئه وان دژایه تیت بکهن، تو هه ربو لای پهروه دگارت بانگ بکه، چاک بزانه تو له سهر پیی راستی. خوی گه وره لیږه دا باسی ئه وه دهکات که بو هه موو گه لیک دروشم و پی وشوینیکی داناوه. ئیبنو جه ریر ده لیت: واته: بو هه موو ئومه تیک پیغه مبه رو ده ستوریک داناوه. وه ده لیت: ئه سلی مه نسک (المنسک) له زمانی عه ره بیدا بریتیه له و شوینه ی که خه لکی له سهری پاهاتوون و به رده وام هاتوچوی ده کهن، بو چاکه بیت یان بو خراپه بیت، ده لیت: بویه مه ناسیک و دروشمی هه چ به و شیویه ناوده بریت، له بهر هاتوچوی به رده وامی خه لکی بوی و مانه وه یان تییدا.^۱ نه گه ر وهک ئه وه بیت که ئیبنو جه ریر ده لیت: مه به ست پیی دروشمی هه موو گه لیک یانی: پیغه مبه ریک بیت، که واته مه به ستیش به وه ی که ده فه رموویت: ﴿فَلَا يَزْعُرُكَ فِي الْأَمْرِ﴾
 نه و موشریکانه یه که کیشه له گه ل پیغه مبه ر ده کهن. نه و کاته مه به ست پیی ئه وه یه هه موو کومه لیک پیوشوینی بو دانراوه و دیاری کراوه و براوه ته وه. وهک خوی گه وره له ئایه تیکی تردا ده فه رموویت: ﴿وَلِكُلِّ وَجْهٌ هُوَ مُوَلِّيًا﴾^۲ واته: هه ر لایه شوینیکیان هیه پوی تی ده کهن بویه لیږه یشدا فه رموو یه تی: ﴿هُمْ نَاسِكُوهُ﴾ واته: ده ستوریک خویان هیه پیی هه لده سن، زه میره که (واوه که) لیږه دا ده گه ریته وه بو نه و که سانه ی که ده ستوروو پیوشوینی تری خویان هیه، یانی: نه وانه ی که نه و کارانه ده کهن بریاری خودای له سهره و براوه ته وه، تو هیچ دلگران مه به به و کیشانه ی نه وان ده یکه ن به رامبه ر به تو، و با لات نه به ن له سهر نه و هه قه ی له سهریتی. بویه ده فه رموویت: ﴿وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ﴾ واته: بانگه واز بکه بو لای پهروه دگارت به راستی تو له سهر پیگه ی راستی، واته: نه و پیگا پوون و ناشکراو پیک و راسته ی که ده تگه یه نیته مه به ست. نه م ئایه ته وهک نه و ئایه ته وایه که خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ ءَايَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ﴾^۳
 واته: وه با (بیباوه پان) به رگریت نه کهن له (که یاندنی) ئایه ته کانی خوا دوی ئه وه ی دابه زینراوه بو ت بانگی (خه لک) بکه بو لای پهروه دگارت. پاشان خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَإِنْ جَدَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ واته: نه گه ر کیشه یان پی کردی، بلی: خدا ناگادارتره له و کاره ی ئیوه ده یکه ن. نه م ئایه ته وهک نه و ئایه ته وایه که خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلٍ وَلَكُمْ

^۱ الطبري (۶۷۹/۶۷۸/۱۸).^۲ البقرة (۱۴۸).^۳ القصص (۸۷).

عَمَلُكُمْ أَنْتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ^۱ واته: نه گهر بهر یان پی نه میناوی نه وه پیمان بلی (پاداشتی) کرده وهی خوم بو خوم (پاداشتی) کرده وهی خوتان بو خوتان نیوه بهرین و بهرپر سیار نین له وهی من دهیکه منیش بهریم و بهرپر سیار نیم له وهی نیوه دهیکه ن. ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ نه مه هه ره شهیه کی زور توند و ترس نامیزه. وهك نه م نایه ته وایه که ده فرمویت: ﴿هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾^۲ واته: خوا چاک ده زانیت به و توانجانه ی دهیدن له قورئان نه وه خوا به سه که شایهت بیت له نیوان من و نیوه دا. بویه خوی گه وره فرمویه تی: ﴿اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ﴾^۳ واته: خودا له پوژی قیامه تدا نه و کی شان تان بو شیده کاته وه که له سهری ناکوک بوون. نه م نایه ته یش وهك نه و نایه ته وایه که خوی گه وره ده فرمویت: ﴿فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَقُلْ ءَامَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ﴾^۴ واته: که واته تو بو نه وه بانگه واز بکه و پاوه سته له سر ناینه که ت به و جورهی فرمانت پیکراوه و شوین ناره زوه کانی نه وان مه که وه و بلی باوه پم میناوه به هه ر نامه یه ک که خوا ناردوویه تیه خواره وه.

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾^۵ خوی گه وره ده فرمویت: ﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾^۶ واته: نایا تو نه ترانیوه هه رچی له ناسمانه کان و زه میندایه خودا ناگای لییه تی؟ نه وه هه موو له ناو ده فته ردایه، نه مه یش بو خوا ناسانه، خوی گه وره باسی زانیاری خوی ده کات که چه نده ناگاداری دروستکراوه کانیه تی، زانیاری نه و ده وره ی ناسمانه کان و زه مین و نه وه یش له ناویاندایه داوه و مسقاله زه رهی لی ون نابیت، وه ناگاداری هه موو بوونه وه ریش بووه له پیش نه وهی په یدا ببیت، هه مووی له کتیبی خویدا له (لوح المحفوظ) نووسیوه. وهك له سه حیجی موسلیمدا هاتووه له عه بدوللای موپی عه مره وه ده لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فرمویه تی: (خودا نه ندازه ی دروستکراوه کانی دیاریکردووه له پیش دروستکردنی ناسمانه کان و زه مین به په نجا هه زار سال

^۱ یونس (۴۱).^۲ الاحقاف (۸).^۳ الشوری (۱۵).

(العرش) یش له سەر ئاو بووه. ^۱ له سونه نه کاندایا هاتوو له سەر زمانی کۆمه لێک له هاوه له کانی پیغه مبه ره وه (ﷺ)، که پیغه مبه ری خودا (ﷺ) فهرموویه تی: (یه که م شتی که خودا دروستی کرد پینوس بوو فهرمووی پی: بنووسه! پینوس وتی: چی بنووسم؟ فهرمووی: نه و شتانه ی که ده بن بیاننوسه، پینوسیش هاته نووسینی نه و شتانه ی که مه تا پۆزی قیامه تدینه بوون). ^۲ بۆیه خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾ واته: مه موو شتی که له دهفته ردا (لوح المحفوظ) نووسراوه نه و کاره یش لای خوا زۆر ئاسانه.

﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾ (۷۱) وَإِذَا نُنَادِي عَلَيْهِمْ ءَايَتُنَا بِإِنْتَ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرُ يَكَادُوتُ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ ءَايَتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ ذَلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبَشَرٌ الْمَصِيرُ﴾ (۷۲)
 بته پرسته کان غهیری خودا ده پرستن و به توندیش حاشا له نیشانه کانی خودا ده که ن

خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ واته: شتی که ده پرستن غهیری خوا، خوای گه وره باسی موشریکه کان ده کات که نه وهنده نه زان و سه پله ن غهیری خودا ده پرستن که به لگه یه کی به هیزیان بۆ په وانه نه کراوه له و باره یه وه، نه م ئایه ته وهك نه و ئایه ته وایه که خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾ ^۳ واته: مه ر که سی که به پرستیت په رستراویکی تر له گه ل خوادا که هیچ به لگه یه کی نه بیت له سەر نه و (په رستنه) نه وه به راستی لیپرسینه وه ی ته نها لای په روه ردگاریتی، بیگومان کافران پرزگار نابن. بۆیه لیږده دا خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ﴾ واته: هیچ به لگه یه کیان به دهسته وه نیه که بۆیان هاتبیته خواره وه و خوشیان هیچ زانیاریه کیان له و باره یه وه نیه که کیشه و ناکوکیان له سهری هیه. به لکو مه ر شتی که له باب و باپیران و پیشینه کانی خویانه وه پییان گه یشته وه به بی هیچ نیشانه و به لگه یه ک، به لکو سه رچاوه که یان له شه یتانه وه یه و نه و له به رچاوی شیرین کردوون بۆیه خوای گه وره مه پرشه یان لی ده کات و ده فهرموویت: ﴿وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾ واته: ناهه قیکارانیش هیچ یارمه تی ده ریکیان نیه له دهستی خودا پرزگاریان بکات، کاتی که

^۱ مسلم (۲۰۴۴/۴).^۲ ابو داود (۷۶/۵)، تحفه الأحوزی (۲۳۲/۹).^۳ المؤمنون (۱۱۷).

تۆله یان لی ده سیفیت و سزایان دهدا. پاشان خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا نُنَادِي عَلَيْهِمْ ءَايَتُنَا

بَيِّنَاتٍ﴾ واته: کاتیک که قورئانیان به سهردا ده خوینریته وه و نه وه موو به لگه ناشکرایان بۆ باس ده کریت له سهر ته نهایی خودا که غهیری نه وه هیچ خودایه ک نیه و پیغه مبه ره به پریره کانیش هه ق و راستن،

﴿تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتَلَوْنَ عَلَيْهِمْ ءَايَتُنَا﴾

واته: له نیوچه وانی خوانه ناساندا نیشانه ی ناره زایی ده بینی، خه ریکه په لاماری نه وه که سانه بدهن که نیشان ناشکراکانی ئیمه یان به سهردا ده خویننه وه و لییان بدهن و قسه یان پی بلین، خودایش

ده فهرموویت: ﴿قُلْ أَفَأُنَبِّتُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَلِكَُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ واته: نه ی موحه مه د بلی:

نایا هه والتان بده می که چی له مه خراپتره؟ نه و ناگرو جه زده به و سوکایه تی پیکردنه خراپترو گراتنرو

که وره تره له وه ی که ئیوه به رامبه ر به و دۆستی خوداو خاوهن باوه پانه ده یکه ن وه په شه یان لی ده که ن و

ده یانترسینن له دنیا دا. که له پۆژی قیامه تدا تووشتان دیت له سهر نه و کاره خراپه ی ده تانه ویت بیکه ن

له گه لیان، ﴿وَيَسَّ الْمَصِيرُ﴾ واته: چ ناکام و پتوشوینیکی خراپ و ناله باره نه و ناگره، ﴿إِنَّهَا سَاءَتْ

مُسْقَرًا وَمَقَامًا﴾ واته: به راستی دۆزه خ جیگه و شوین و مانه وه یه کی زۆر خراپه. به راستی جه هه نه م

شوینیکی زۆر خراپ و ناله باره.

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٍ فَاَسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ

اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا

اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٧٤﴾

باسی بینرخه نه و بتانه و بیناوهزی نه وانه ی که ده یانپه رستن

خوی گه وره باسی بینرخه بته کان و بیناوهزی نه وه که سانه ده کات که ده یانپه رستن و ده فهرموویت:

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٍ فَاَسْتَمِعُوا لَهُ﴾ واته: نه ی خه لکینه نمونه یه ک هینراوه ته وه باش گوئی بۆ

بگرن، ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ واته: نه وانه ی که

نه فام و موشریکه کان ده یکه نه هاوه لی خوداو هانایان بۆ ده بن غهیری خودا، نه گه ره موویان

کو بینه وه و بیانه ویت می شیک دروست بکه ن ناتوانن دروستی بکه ن، وه ک ئیمامی نه حمه د پریویه تی

کردوه له نه بو هوره یه وه به مه رفوعی ده لیت: (خوی گه وره ده فهرموویت کی له وه که سه ناهه قترو

ستہ مکارترہ کہ شتیٰک دروست بکا وەك ئەوہی من دروستم کردووہ با وەك من چۆن میروولہ یان میشیٰک یان (تۆویك) دروست بکات).^۱ بوخاری و موسلیمیش پیوایەتیان کردووہ لە پێگەیی عەممارەوہ لە ئەبو زورعەوہ لە ئەبو ھورەیرەوہ لە پیغەمبەرەوہ (ﷺ) فەرموویەتی: (خوای گەرە دەفەر موویت کئی لە وەك سە ناھەقترە دەپوات وەك ئەوہی من دروستم کردووہ ئەویش شتیٰک دروست دەکات، با میروولە یەك دروست بکات، با دەنكە جۆیەك دروست بکات).^۲ پاشان خوای گەرە دەفەر موویت: ﴿وَإِنْ يَسْأَلُكَ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَفِذُوهُ مِنْهُ﴾ واتە: ئەگەر میشەكە شتیکیان بفرینیت و بیبات ناتوانن لێی بسیننەوہ، ئەوانە ناتوانن میش دروست بکەن، بەلكو ناتوانن بەر لە میش بگرن ئەگەر لە بەر دەستیاندا شتیکی ھەلگرت و بردی، دیارە میش لە ھەموو گیانەوہ رەکانی تری خودا لاوازو زەبوونترە. بۆیە خوای گەرە دەفەر موویت: ﴿ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ﴾ واتە: داواکارو داوالێکراو زۆر لاوازن. ئیبنو عەباس دەلێت: ﴿الطَّالِبُ﴾ واتە: بێكە: ﴿وَالْمَطْلُوبُ﴾ واتە: میشەكە.^۳ ئیبنو جەریریش ھەمان پای ھەلبژاردووہ. وەك لە دەقەكەوہ دیارە. سودی و كەسانی تریش دەلێن: ﴿الطَّالِبُ﴾ واتە: بێكەستەكە ﴿وَالْمَطْلُوبُ﴾ بێكە.^۴ پاشا دەفەر موویت: ﴿مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ واتە: خودایان بەو گەرەییە نەناسیوہ کاتیك كە ئەوانەیان کردووہ بە شەریکی و لەگەڵیدا پەرستوویانە، كە ناتوانن میشیٰك لە خۆیان دوورخەنەوہ و ئەوہندە لاوازو زەبوون و بێدەسەلاتن ﴿إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ واتە: خوا زۆر بە تواناو دەسەلاتە، ئەو خوا یەكی كە ئەوہندە بەھیزە بەدەسەلات و توانای خۆی ھەموو شتیکی وەدیهێناوہ ﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَبُ عَلَيْهِ﴾ واتە: ئەو (خوا) زاتیكە بەدیهێنانی دەست پێکردووہ لە پاشان (دوای مردنی) دووبارە دروستی دەكاتەوہ (ئەم دروستکردنەوہی دووہم) لای خوا ئاسانترە. وە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ﴾^(۱۲) ئەو ھو بێدئ و یعیذ^۵ واتە: بە پاستی دەست وەشاندنی پەرورەدگاری تو زۆر سەختە، بێگومان ھەر ئەوہ كە لە

^۱ احمد (۳۹۱/۲).

^۲ فتح الباري (۴۳۷/۱۳)، مسلم (۱۶۷۱/۳).

^۳ الطبري (۶۸۵/۱۸).

^۴ البغوي (۲۹۸/۳).

^۵ الروم (۲۷).

^۶ البروج (۱۲-۱۳).

سه ره تاوه (مروء) دروست ده کاتو (دوای مردن) زیندووی ده کاته وه. وه ده فره مویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ
الْزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾^۱ واته: به ته نها خوا خوی پوزیده ره که خاوهن ده سه لاتی زور به هیزه.
﴿عَزِيزٌ﴾ واته: خاوهنی ده سه لاتی و زاله به سر هه موو شتی کدا، هیچ که سیك ناتوانیت ریگری بیت و
له بهر ده سه لاتی بده ستیت له بهر زور مه زنی و خاوهن ده سه لاتی خودا، وه هه ر خوی ته نها و زاله.

﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾^(۷۵) يَعْلَمُ مَا بَيْنَ
أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ^(۷۶)

خودا له ناو فریشته کان و له ناو مروءیشدا په یامنی ری هه لبرارد ووه

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ﴾ واته: خوا
له نیو فریشته کاندای نیردراو هه لده بری ریت بۆ هه ر شتی که مه یلی لی بیت بۆ به جیهنیانی نه و بریارو
به رنامه یه ی بریاری داوه، وه له ناو مروءیشدا به هه مان شیوه بۆ گه یاندنی په یامه که ی، ﴿إِنَّ اللَّهَ
سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ واته: خوا قسه ی به نده کانی ده بیستی و ناگای لی یانه، ده زانی کی شایه نی نه وه یه له
نیوانیاندای نه و په یامه ی پی بسپیری ت، وه که له نایه تیکی تردا فره مویه تی: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ
رِسَالَتَهُ﴾^۲ واته: خوا چاک ده زانی په یام و فرستاده ی خوی له کوئی داده نی ت (و کی شیوا تره بۆ نه و
کاره). وه لی رده دا ده فره مویت: ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ واته:
نه وه ی ده یکه ن و نه وه شی کردوویانه خوا لی ناگاداره، ده زانیت چی ده کات له گه ل نه و په یامنی ره ی
که په یامه که ی پیدا نارد ووه، هیچیک له کاره کانیانی لی ون نابیت، وه که له نایه تیکی تردا فره مویه تی:

﴿عَلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا﴾^(۷۶) إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ

خَلْفِهِ رَصَدًا^(۷۷) لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا^۳ واته: هه ر
خوایه زانا به نهینی کان و که س ناگادار ناکات به سر نهینی خویدا، مه گه ر پیغه مبه ریکی که لی پازی
بیت جا بیگومان خوا ده نی ریت له به رده می و پشتیه وه پاسه وان (له فریشته) تا بزانی ت که سروشتی
خوای خوی گه یاند ووه و خوا ناگاداره به وه ی که لایانه و هه موو شتی که هه لژمارد ووه به هه لژماردن.

^۱ الذاریات (۵۸).

^۲ الانعام (۱۲۴).

^۳ الجن (۲۶-۲۸).

خوای گه وره خوی چاودریره به سه ریانه وه و ناگاداره چیان پی ده وتریت، پاریزه ریانه و یارمه تیده ریشیانه، وهك ده فره مویت: ﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾^۱ واته: نهی پیغه مبر (ﷺ) رایگه یه نه (به خهك) نه وهی میتراره ته خواره وه بۆت له لایه ن په روه ردگارتیه وه و نه گه ر وانه کی نه وه پاسپی ریه کی خوات رانه گه یاندوه وه به جیت نه میناوه و خوا تو ده پاریزیت له خهکی (که بتکوژن). پاشان ده فره مویت: ﴿وَالِلَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ﴾ واته: هه موو کاره کان ده چیتیه وه لای خوا.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَرْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^۲ وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾^۳

فه رماندان به خوا په رستی و تیکوژان (الجهاد)

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَرْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ واته: نهی کومه لی خاوه نباوه ران کرنوش و سوژده به رن و په روه ردگارتان په رستن و کاری چاکه یش بکه ن، به شکو پزگار ببن، له عوقبه ی کوپی عامیره وه له پیغه مبره وه (ﷺ) فره مویتیه تی: (سوره تی (الحج) پیزی لی نراوه به دوو سوژده، هه رکه س سوژده یان تیا نه بات با نه یانخوینیت).^۲ وه ده فره مویت: ﴿وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ﴾ واته: به پاستی و به دل له پی خوادا جیهاد بکه ن. واته: به سامان و زمان و گیانتان له پی خوادا تیکوژن، وهك له نایه تیکی تر دا خوای گه وره ده فره مویت: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ﴾^۳ واته: بترسن له خوا ترسانیک که شیاویتی. پاشان ده فره مویت: ﴿هُوَ اجْتَبَاكُمْ﴾ واته: نهی خاوه ن باوه ردانی نه م نومه ته خوا نیوه ی هه لیزاردوه له ناو نومه ته کانی تر داو پیزو قهردی به تاییه تی لی ناو ن به به پیزترین پیغه مبر و ته واوترین شه ریه ت، ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ واته: له م نایه یشدا تووشی

^۱ المائدة (۶۷).^۲ الحاکم (۲۲۱/۱).^۳ ال عمران (۱۰۲).

نارہ حمتی نہ کردوون و نہ رکیکیشی نہ خستووہ سہرتان نہ توانن بہ جئی بیئن، شتیکیشی نہ رز نہ کردووہ لہ سہرتان نارہ حمتان بکات و دہ رویہ کی لی نہ کردبنہ وہ و پیکای بۆ ئاسان نہ کردبن، نہ وسا نوپژ کردن کہ یہ کیکہ لہ پایہ ہرہ مہزنہ کانی ئیسلام دوی شایہ تومانیہ (أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمد رسول الله) لہ ناو شارو شوینی نیشتہ جیدا چوار پہ کاتہ لہ کاتی سہ فہردا دہ بیئتہ دوو پہ کات و لہ کاتی ترسدا مہندی لہ پیشہ وایان پہ کاتیان داناوہ بکریئت، وک لہ فہرموودہ دا ہاتووہ.^۱ وہ بہ پیادہیی و بہ سواریش و بہرہ و قبیلہ و بہی پوو لہ قبیلہ ییش نوپژ دہ کریئت، وک لہ سہ فہریشدا لہ نوپژ سوننہت کردندا. یان وہستان بہ پیوہ نامینیت لہ کاتی نہ خوشیدا، نہ خوش بہ دانیشتن نوپژ دہ کات، وہ نہ گہر کہ سیک بہ دانیشتنیش نہیتوانی بہ پالہ وہ نوپژ بکات، چہندہ چاپوش و ئاسانکاری تریش لہ نہرکہ کانی تریشدا، بۆیہ پیغہ مہری خودا (ﷺ) فہرموویہ تی: (بَعَثْتُ بِالْحَنِيفِيَةِ السَّمْحَةِ) واتہ: من پہوانہ کراوم بہ ئاینیکی راستی ئاسان).^۲ وہ پیغہ مہری خودا (ﷺ) کاتیک کہ مہ عازو نہ بو موسای بہ نہ میری نارد بۆ یہ مہن پیی فہرموون: (مزگیننی بدہن و خہلکی پامہ نیئن، ئاسانکاری بکہن و شتیان لہ سہر گران مہ کەن).^۳ فہرموودہ لہم بارہیہ وہ زورہ. بۆیہ ئیبنو عہباس لہم ئایہ تہدا: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ نہ فہرموویت: یانی: تووشی زہ حمتی نہ کردوون.^۴ واتہ لہم ئاینہ دا خودا تووشی نارہ حمتی نہ کردوون. ﴿مَلَّةَ أَيْكُمْ إِبْرَاهِيمَ﴾ واتہ: مہر ئاینی ئیبراہیمی باوکتانہ. ئیبنو جہریر دہ لیت: مہنسوب کراوہ لہ سہر تہ قدیر)، ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ واتہ: تووشی زہ حمتی نہ کردوون بہ لکو فراوانی کردووہ بۆتان وک ئایینی ئیبراہیمی بابتان، وہ دہ لیت: مہ لیش دہ کریئت مہنسوب کرابیئت بہ فیعلی (الزموا). واتہ: پابہند بن بہ ئاینی ئیبراہیمی بابتانہ وہ.^۵ منیش تہ لیم: مانای تہم ئایہ تہ وک تہو ئایہ تہ وایہ کہ خوی گورہ دہ فہرموویت: ﴿قُلْ إِنِّي هَدَيْتُ رَبِّيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾^۶ واتہ: (تہی موحہ مہد (ﷺ)) بلی بیگومان من پہرورہ ردگارم پینموونی کردووم بۆ پیکای راست ئاینیکی زورہ راست و پاک (کہ ہیچ لاریہ کی تیدا نیہ) ئایینی تہو ئیبراہیمہ یہ

^۱ أبو داود (۳۸/۲).^۲ أحمد (۲۶۶/۵).^۳ فتح الباري (۶۵۷/۷).^۴ الطبري (۶۸۹/۱۸).^۵ الطبري (۶۹۱/۱۸).^۶ الانعام (۱۶۱).

که له هه موو ئایینه ناراسته کان لایداوه بۆ په رستنی خوا به ته نها. وه لیره دا ده فره موویت: ﴿هُوَ سَمَنُكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ﴾ واته: خوا ناوی ناون موسلمان له پێشدا، ﴿وَفِي هَذَا﴾ واته: له ناو ئهم قورئانه شدا، عه بدوللای کوی موبارهك ده لیت: له ئیبنو جه ریره وه له عه تاوه له ئیبنو عه باسه وه له ئایه ته دا: ﴿هُوَ سَمَنُكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ﴾ ده لیت: خوی گه وه له پێشدا ناوی ناون موسلمان.^۱ موحامیدو عه تاو زه ححاک و سودی و موقاتیلی کوی حه یان و قه تاده یش هه ر وایان وتوو.^۲ موحامید ده لیت: خودا ناوی ناون موسلمان له کتیبه پێشووه کاندای له قورئانی شدا، ﴿وَفِي هَذَا﴾ واته: له ناو ئهم قورئانه شدا.^۳ که سانی تریش هه ر وایان وتوو. چونکه خوی گه وه ده فره موویت: ﴿هُوَ أَحَبُّكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ پاشان هانیان ده دات و دلخۆشیان ده کات به وهی که ئه و په یامه ی پیغه مبه ر (ﷺ) هیناویه تی بۆیان هه ر ئاین و په یامه که ی ئیبراهیمی خه لیلی بابیانه، پاشان خوی گه وه منه تی خوی ده کات به سه ر ئومه ته ی پیغه مبه ردا (ﷺ) که باسی هیناوان و وه سفی کردوون له دیزه مانه وه له کتیبی پیغه مبه ره کانی پێشوودا و خوینراوه ته وه به سه ر زانیانی ئه و کاته ی خویاندا، ﴿هُوَ سَمَنُكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ﴾ واته: له پێش هاتی قورئاندا. ﴿وَفِي هَذَا﴾ له م قورئانه شدا. نه سانی له ته فسیری ئهم ئایه ته دا ده لیت: له حاریس نه شه ریه وه له پیغه مبه ری خوداوه (ﷺ) فره موویه تی: (که سیك بانگه واز بکات به شیوازی بانگه وازی نه قامی ئه وه له و که سانه یه له جه هه نه مدا فره ی دراون و که وتوون) پیاویک وتی: ئه ی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ئه گه ر پۆژو نوێژی شی کردبیت؟ فره مووی: (به ئی با پۆژو نوێژی شی کردبیت)، سا ئیوه بانگه واز بکه ن به شیوه ی بانگی ئه و خودایه ی که به موسلمان و خاوه نباوه پو به نده کانی خودا ناوی بردون.^۴ وه ده فره موویت: ﴿لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾ واته: بۆ ئه وه ی که پیغه مبه ر (ﷺ) شایه ت بیت له سه ر ئیوه و ئیوه ش شایه ت بن له سه ر خه لکی، چونکه ئیوه به ئومه ته یکی مامناوه ندی هه لبرێردراون له ناو ئومه ته کانی تردا شایه تی دادپه روه ریتان بۆ دراوه، بۆ ئه وه ی له پۆژی قیامه تدا ﴿شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ﴾ شایه ت بن له سه ر خه لکی. چونکه گشت ئومه ته کان دانیان ناوه به مه زنی و پیزی ئهم ئومه ته دا به سه ر

^۱ الطبري (۶۹۱/۱۸).^۲ الطبري (۶۹۲/۶۹۱/۱۸).^۳ القرطبي (۱۰۱/۱۲).^۴ النسائي في الكبرى (۴۱۲/۶).

هه موو نوممه ته کاني تر دا له پوڅي قيامه تدا، له بهر نه وه شايه تيان قه بول ده کړيت له سر نه و نوممه تانه له پوڅي قيامه تدا، چونکه پيغه مبر (ﷺ) نه و په يامه ي خوداي پي ږاگه ياندوون و شايه تي ده دات که نه و نوممه ته يش نه م په يامه ي که ياندووه. پاشان ده فهرمويت: ﴿فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا دِينَ أَبِي بَكْرٍ﴾ واته: نويژ بکه ن و زه کات بده ن له بارته قاي نه م هه موو به هره که وره يه دا شوکري خودا بکه ن نه وه ي فهرماني پي کردوون بيکه ن و نه وه ش قه ده غه ي کردووه ليتان وازي لي بينن، گرنگتريني نه و نه رکانه نويژ کردن و زه کات دانه که بريتيه له خيرو چاکه کردن له لايه ن ده وله مهنده کانه وه به هه ژاران و ليقه وماوان له ده رکدرني نه و سامانه که مه ي که خوا فهرزي کردووه له ماوه ي ساليکدا له سهر يان. وه که له پيشه وه به دريژي باسي ليکراوه له سوره تي (التوبة) دا. پاشان خواي که وره ده فهرمويت: ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا سَلَفًا﴾ واته: ته نها پشت به خوا ببه ستن و هانا به و بهرن و داواي يارمه تي هه ر له و بکه ن، ﴿هُوَ مَوْلَاكُمْ﴾ واته: هه ر خوا پاريزه رو يارمه تيده رتانه و هه ر نه ويش سهرتان ده خات به سهر دوزمه ن کانتاندا، ﴿فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ﴾ واته: خودا چه نده مه زن و يارمه تيده ريکي چاکه، يو خواوه نباوه پان به رامبر دوزمه نان.

ته فسيري سوره تي (المؤمنون)

له مه که که دا هاتووه ته خوارموه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۝٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ۝٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ۝٤﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝٦﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ۝٩﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ۝١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝١١﴾

پزگاريوون هه ر يو خواوه نباوه پان به رامبر دوزمه نان

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾، واته: بيگومان خواوه نباوه پان سهرکه وتن و به خته وهري و پزگاريان به ده ست ميئا، نه و خواوه نباوه پانه ي که نه م په وشته نايان کردبووه کالاي بالا ي خويان.

﴿الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ﴾، علی کوری نه بو ته لحه نه لیت: نه وانه ی له نویژه کانیاندا ملکه چن وئارامو له سه رخون،^۱ (هر به و شیوه یه ش پیوایه ت کراوه له موجهیدو حه سه ن و قه تاده و زوهری) ه وه،^۲ علی کوری نه بو تالیب نه لیت: خاوه ن باوه پان ترسان ترسانی ده،^۳ ئیبراهیمی نه خه عیش هر وای وتوه،^۴ حه سه نی به سری نه لیت: خاوه ن باوه پان ترسیان له ناو دلیاندا یه، بویه چاویان داخستوه و پاراستوو یانه و بالیشیان پاخستوه، واته خویان ئاماده کردبی بوی و سه رقالی کردبن و پیزیان دابیت به سه ر هه موو شتی کدا. نه و کاته نه و نویژه ده بیته چاوپوشنی و ئارامی ده، وه ک پیغه مبه ر ﴿فَهَرَمُوهُنَّ﴾ فه رموویه تی له و فه رمووده ی که ئیمامی نه حمه دو نه سائی پیوایه تیان کردوه له نه سه وه که پیغه مبه ری خوا ﴿فَهَرَمُوهُنَّ﴾ فه رموویه تی: (بۆن خوشی و ژنان خوشه ویست کراوه لام و نویژیش بووه ته مایه ی چاوپوونیم).^۵

﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ﴾، واته: نه وانه ی له قسه ی پرپوچ خو وه دوور ده گرن، که بته رستی و تاوانیش ده گریته وه، وه هر شتی که سوودی نه بیته له کردارو گفتاردا هر (لغو) ه، وه ک خودای گهره فه رموویه تی: ﴿وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾،^۶ واته: هر کاتی که به لای کاری پرپوچانه ده پۆن مه ردانه خویان لی ده پارین، قه تاده نه لیت: سویند به خوا نه و که سانه هر فه رمانیکیان له لای خودا وه بۆ هاتبیته لیان لانه داوه.^۷

﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾، نه وانه ش که زه کات ده ده ن، زۆریه ی زانایان پایان وایه که مه به ست له زه کات - الزکاة - لی ره دا زه کاتی مال و سامانه، هه رچه نده نه م بایه ته له مه ککه هاتوه و زه کات له سالی دووه می کۆچیدا واجیب کراوه، به لام و دیاره نه وه ی له مه دینه دا فه رزکراوه کات و نه ندازه ی مال و نه و شتانه ی که زه کاتیان تی دا نه دریت دیاری کراوه، چونکه زه کات له بناغه دا له مه ککه دا فه رز کراوه، وه خوی گهره له سوپه تی نه نعم دا فه رموویه تی: ﴿وَمَا تَوْأَلَاهُمْ يَوْمَ﴾

^۱ الطبري (۹/۱۹).^۲ الطبري (۹، ۸/۱۹).^۳ الطبري (۹/۱۹).^۴ الطبري (۹/۱۹).^۵ احمد (۱۹۹/۳)، النسائي (۶۲/۶۱/۷).^۶ فرقان: (۷۲).^۷ الزهد لابن المبارك (۵۵).

حَصَادِهِ^۱ وه مه ليش ده گرى مه به ست به زه كات ليره دا خاوينى گيان بيت ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّهَا﴾^۲

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّهَا^۳، واته: كه سيك گيانى خاوين پاكربيت پزگارى بووه و مهر كه سيش پيچا بيتى به گونا مه وه دوراندوويه تى. ده شبيت مه به ست پيى مه ردووكيان بيت پاك كرده وهى گيان و سامان. چونكه مال به خشينيش له پيزه ي پاك كرده وهى گيان، خاوه نباوه پى ته واو نه و كه سه يه كه مال و گيانى خاوين بكاته وه.

﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِأَزْوَاجِهِمْ حَافِظُونَ﴾^۴ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَلِأَنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ

واته: نه وانه ي كه شهرمگى خويان پاراستووه له حرام، نه وهى خودا قه ده غه ي ليكردون له داوينپيسى و نيترى و لى نزيك ناكه ونه وه و ليه وه دورن مه گين ژنه كانيان كه خودا بوى حلال كردون يان نه وانه ي كه خويان خاوه نيانن له كه نيزه ك. مهر شتيكيش خودا پيى دابن و حلالى كرده بيت هيچ شوره ييه كى تيدا نيه و چاكه بويان، بويه خوداى مه زن فهرموويه تى: ﴿فَلِأَنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ نه وانه هيچ گله ييه كيان له سهرنبيه، پاشان خوداى كه وره فهرموويه تى: ﴿فَمَنْ أَتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ﴾، واته: مهر كه سيك له ژنو كه نيزه كاني زياتر بوى نه وهى له نه ندازه

لا دهره و زياده پره وى كردووه. خوداى مه زن ده فهرموويت: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْنَتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ﴾، واته: نه وانه ي كاتيک كه نه مانه تيكيان درايه ده ست ناپاكي لى ناكه ن به لكو ده يگيرنه وه بو خاوه نه كه ي. وه مهر كاتيک به لينيكيان دا يان په يمانتيكيان له گه ل يه كيكا به ست، نه و به لئن و په يمانه به جى دينن. وهك دوو پوره كان نين كه پيغه مبهرى خودا (ﷺ) له باره يانه وه فهرموويه تى: (نيشانه ي دوو پور سى شته: كاتيک قسه ي كرد درو ده كات، كاتيک به ليني دا به جى ناهينيت، كاتيکيش نه مانه تى درايه ده ست خيانه تى لى ده كات)،^۲ خوداى مه زن ده فهرموويت: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾، واته: نه وانه ي به رده وام نويزه كانيان له كاتى خويدا ده كه ن وهك نيينو مه سعود نه لئت: پرسيارم كرد له پيغه مبهرى خودا (ﷺ) گوتم: نه ي پيغه مبهرى خودا (ﷺ) چ كارىك خوشه ويسته لاي خودا؟ فهرمووى: (نويز له كاتى خويدا)، گوتم: پاشان چى تر؟ فهرمووى: (چاكه له گه ل دايك و باوك)، گوتم: پاشان چى تر؟ فهرمووى: (جيهاد كردن له پيى خودا)، بوخارى و موسليم پيوايه تيان كردووه.^۴ قه تاده

^۱ الانعام: (۱۴۱)، واته: له پوژى دروينه و چنيندا مافه كه ي (زه كاته كه ي) لى بده ن.

^۲ الشمس: (۹-۱۰).

^۳ فتح الباري (۵۲۲/۱۰).

^۴ فتح الباري (۴۱۴/۱۰)، مسلم (۸۹/۱).

ئه لیت: کاتی نوێژهکان ده که ن به پکوع و سوژدهی پیک و پیکه وه ده یانکه ن. ^۱ خوی گه وه به نوێژکردن نه م سیفه تانه ی ده ست پیکردوه و هه ر به نوێژکردنیش کوتایی پی هیناوه، نه مه ش نیشانه ی گه وه یی نوێژکردنه وه ک پیغه مبه ری خودا (ﷻ) فره موویه تی: (پیک پاره ستن هه رچه نده ناشتوانن، وه بزانه چاکترین کرداره کانتان نوێژکردنه، به رده وامیش نابیت له سه ر ده ستنوێژ - پارێزگاریش له ده ستنوێژهکان ناکات - مه گین خاوه ن باوه پ)، ^۲ کاتی که خوی گه وه باسی نه و خاوه نباوه پانه ده کات که هه لده ستن به و په وشته جوان و ئاکاره چاکانه پاشان ده فره موویت: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ

﴿۱۰﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ^۳، له هه ردوو سه حیه که دا هاتوه که پیغه مبه ری خوا (ﷻ) فره موویه تی: (کاتی که داوی به هه شتتان کرد له خودا، داوی فیرده و سی لی بکه ن، چونکه فیرده وس ژووری سه ره وه و ناوه راستی به هه شته، هه ر له ویشه وه پووباره کانی به هه شت دینه ده ره وه، له سه رووی نه ویشه وه ته ختی په حمانه "جل جلاله" - عرش الرحمن -، ^۴ ئیبنو نه بی حاتم پیاویه تی کردوه له نه بی هورهیره وه (په زای خوی لی بیت) ئه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷻ) فره موویه تی: (هیچ که سی که نیه له ئیوه مه گین دوو شوینی هیه، شوینی که له ناو به هه شتداو شوینی که له ناو ئاگردا، نه گه ر مردو چوه ناو ئاگر خه لکی به هه شت بوونه ته میراتگری، واته: شوینه که ی ده بن بۆ خویان. بۆیه خوی گه وه فره موویه تی: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ﴾ ^۵، ئیبنو جوهره یج ئه لیت: له له یشه وه (لیث) له -

موجاهیده وه - ئه لیت: ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ﴾ واته: خاوه نباوه پان شوینی خاوه ناسه کان ده بن بۆ خویان چونکه نه وان وه دی هینراون بۆ عیباده تی خوی مه زن که ته نهایه و شه ریکی نیه، کاتی که نه و خاوه نباوه پانه هه لسان به و عیباده ته ی که خودا له سه ری داناون، وه نه و خاوه ناسانه ش وازیان هینا له وه ی که خودا فره مانی پیکردوون بیکه ن و بۆ نه وه یش دروست کراون نه وانه به شی نه مانه ده بن بۆ خویان نه گه ر فره مانبه رداری دروستکه ری مه زنی خویان بووبن، له مه پوونترو به هیزتر نه و فره مووده یه که له سه حیحی موسلیما هاتوه له نه بو بورده وه له باوکیه وه، باوکیشی له پیغه مبه ره وه (ﷻ) فره موویه تی: (له پوژی قیامه تداخه لکی له موسلمانان ده هینرین که تاوانه کانیان به وینه ی کیوه کانه،

^۱ الدر المنثور (۸۹/۶).

^۲ ابن ماجه (۱۰۱/۲).

^۳ واته: هه ر نه وانه میرات گران، نه وانه ی که خاوه ن فیرده وسن نه وان له به هه شتدا ده میتنه وه به هه میشه یی.

^۴ فتح الباری (۴۱۵/۱۳).

^۵ ابن ماجه (۱۴۵۳/۲).

خودای مہزن لہ تاوانہ کانیان دہ بوریت و دہ یانخاتہ سہر گاورو جوولہ کہ، وہ مہ میسان لہ نیمامی موسلیمہ وہ پیغہ مہری خودا (ﷺ) فہرموویہ تی: (کاتیک پوڑی قیامت ہات خودای گہورہ لہ بری مہموو موسلمانیک گاوریک یان جوولہ کہ یہ کی ناردوہ، دہ لیت: مہمہ پزگارکہری تو بوہ لہ ناگر، عومہری کوری عبدالعزیز نہ بو بوردهی سویند دا بہو خواہی کہ هیچ کہ سیک نیہ لہ جگہ لہ نہو (سی جان)، کہ نایا باوکی نہ مہی بوی گپراوہ تہ وہ لہ پیغہ مہری خواوہ (ﷺ)؟ نہ لیت: نہ بو بورده سویندی بو خوارد. ^۱ منیش نہ لیم: نہم نایہ تہ وہک نہو نایہ تہ وایہ کہ خودای مہزن فہرموویہ تی: ﴿تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا﴾ ^۲، وہک نہم نایہ تہ ش وایہ کہ خودای مہزن فہرموویہ تی: ﴿وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ ^۳، واتہ: نہوہ نہو بہہ شتہ یہ کہ بو نیوہ ماوہ تہ وہ (پیتان دراوہ) بہ ہوی نہو کردہ وانہی کہ دہ تانکرد.

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾ ^{۱۲} ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ^{۱۳} ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْلًا فَكَسَوْنَا الْعِظْلَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ

اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ^{۱۴} ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ^{۱۵} ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ ^{۱۶}

نیشانہی دہ سہ لاتی خودا لہ کاتی و دہ یینانی مروؤ لہ خوؤ و پاشان لہ تنوکیک ناو و حالہ تہ کانی تریش

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾ خودای مہزن باسی دروست کردنی مروؤ دہ کات لہ سہرہ تاوہ لہ قوپیکی خوشہ کراو و ہدی ہاتوہ، واتہ: ئادہم پیغہ مہر (سہلامی خوی لی بیت) خودای مہزن دروستی کردوہ لہ قوپیکی پہشی خوشکراوی وشک بوہ وہ، نیبنو جہریر نہ لیت: بویہ ئادہم ناوی قوی لی نراوہ، چونکہ لہ قوپ دروست بوہ، ^۴ قہ تادہ نہ لیت: ئادہم لہ قوپ و ہدی ہاتوہ، ^۵ نہم قسہ یہ لہ ماناو دہ قہ کہ وہ دیاترو نزیکترہ کہ ئادہم لہ قوپیکی پہشی خوشہ کراوی وشک کراوہ و ہدی

^۱ مسلم (۲۱۲۰/۴).

^۲ مسلم (۲۱۱۹/۴).

^۳ مریم (۶۲)، واتہ: نہو بہہ شتہ ی باسی کرا نہوہ یہ کہ دہ یبہ خشین بہو کہ سانہی کہ (لہ دنیا دا) پاریزکارو لہ خوا ترس بوون لہ بہندہ کانمان.

^۴ زخرف (۷۲).

^۵ الطبری (۱۵/۱۹).

^۶ الطبری (۱۴/۱۹).

هاتووە. واتە: لە خۆل دروست کراوە. وەك خودای گەورە فرمووێت: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ﴾^۱، نيامی ئەحمەد پێواوەتی کردووە لە ئەبو موساوە ئەمیش لە پێغەمبەرەو (ﷺ) فرموی: (خودای گەورە ئادەمی دروست کرد لە مشتێك لە هەموو زەمێندا، ئەلێت: تۆرەمەیی نەوێ نادەم بە پێی ئەو زەویە پەیدا بوون، سوورو سپی و پەش و تێكەلاو لەو پەنگانەیی تێدایە، چاك و خراپ و مامناوەندیش هەیە،^۲ ئەبو داوود و ترمیزیش بەو شیوەیە پێواوەتیان کردووە.^۳ ترمیزی ئەلێت: ئەم فرمودەییە فرمودەییەکی (حسن و صحیح) ه.

﴿ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ﴾، واتە: سوێند بە خوا مەروڤمان دروست کرد لە خولاسە و پالڤتەییەك لە قورپاشان بپارمان دابیڤتەئایك و لەجێگەییەکی پتەودا، ئەم جێناوە (واتە: جەلنا) دەگەرێتەو بەو جنسی مەروڤ، وەك خودای گەورە فرمووێت: ﴿وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ﴾^۴ ﴿ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ﴾^۵، واتە: ئایكێ كەم بایەخ، وەك لە ئایەتی تردا فرمووێت: ﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ﴾^۶ ﴿فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ﴾^۷ ﴿إِلَّا قَدَرٍ مَعْلُومٍ﴾^۸ ﴿فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ﴾^۹، بۆیە فرمووێت: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النَّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظًا فَكَسَوْنَا الْعِظَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾.

﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النَّطْفَةَ عَلَقَةً﴾، واتە: پاشان لەو تەوێكەو، (ئایكێ هەلقولاوێكە لە پەشتی پیاو و پێشەوێکی سەنگی ئافەرەت دێتەدەر لە بەر ملیەو تا مەمکی). دەبێتە خوێنپارەییەك خوێنێكی توندبوووەوێ كەمێك شلی سوور بەشیوەییەکی لاكێشەیی كە لە زالو دەچێت - گیانەوێكی پەشی خوێنمژە - عیكریمە ئەلێت: ئەو خوێنە. ﴿فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً﴾ پاشان خوێنپارەكەمانكرده گۆشتپارەییەك كە بریتییە لە پارچەییەك پە گۆشت كە هیچ شیوەو شەكێكی نیە.

^۱ روم (۲۰)، واتە: لە نیشانەكانی ئەو (خوایە) كە ئێوێ لە خاك دروست کردوو لە پاش (ماوەییەك) كۆپەر ئێوێ نادەمین و بڵاویوونەتەو لە زەویدا.

^۲ احمد (۴۰۰/۴).

^۳ ابو داود (۷۶/۵) تحفة الاحوزي (۲۹۰/۸).

^۴ سجدة (۷-۸)، واتە: جا مەروڤ لە سەرەتاوە لە قورپ دروست کرد، لە پاشان نەوێ مەروڤی لە پوختەییە لە ئای بی نەرخ و قێزەون دروست کردوو.

^۵ المرسلات (۲۰-۲۳)، واتە: ئایا ئێوێمان دروست نەکردوو لە ئایكێ بی نەرخ؟ ئینجا خستمانە جێگایەکی پتەووە، تا ماوەییەکی دیاری کراو، ئینجا ماوەمان بۆ دانا چاك ئەندازە گرێکین.

﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا﴾ واته: پاشان له پله گوشته که ئیسکمان دروست کردو سهرو
 ههردوو دهست و قاچ به پيشه و پهنگو دهماره کانه وه لى وهدى هینا، ﴿فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا﴾ له
 دوايیدا ئیسکه که مان به گوشت داپوشى و توندو به میزی کرد. ﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ واته: پاشان
 گیانمانکرد به به ریا و که و ته جووله و بووه شتیکی تر که گوی و چاوو ههست و جموجولى لى پهیدا بوو،
 ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ واته: چاکسازى هه ربؤ نه و خودایه که هیچ کهسى پى ناگات، عه و فى له
 ئیبنو عه باسه وه نه گوازیته وه که ووتویه تی: ﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ واته: ده یگورپین له حاله تی که وه
 بؤ حاله تیکی تر هه تا ده بیته مندالیک و دیته دهره وه و پاشان به مندالى نه شو نما ده کات و بالغ
 ده بیته و ده بیته لاویک و پاشان ده بیته پیاویکی ته و او پاشان ده چیت به ساله وه و پاشانیش به ته و اوی
 پیر ده بیته و لاوازی پوی تیده کات.^۱ ئیمامى نه حمه د پیاویه تی کردووه له موسه نه ده که یدا له ئیبنو
 مه سعوده وه (په زای خوی لى بیت) نه لیت: پیغه مبه ری خودا (ﷺ) بؤی باس کردین فهرمووی: (هه ر
 یه کیك له ئیوه چل پوژ ده مینیتته وه - کۆ ده کریته وه - له سکی دایکیا و وه دی دیت. پاشان ده بیته
 خوینیکی توندو شل (خوینپاره) به هه مان شیوه، پاشان ده بیته پلک گوشت (گوشتپاره) به هه مان
 شیوه، پاشان فریشته په وانه ده کریت گیانی پیدا ده کات، فهرمانى پى ده کریت به چوار و ته: بزئوی و
 نه جه لی - کوتایى ژيانى - کردارى ئایا نه و که سه به دبه خته یان به خته وهره. سویند به و که سه ی غیری
 نه و خودا نیه، که سی واتان هه یه کار ده کات به کردارى خه لکی به هه شت هه تا له نیوانى نه و به هه شتدا
 بالى نه بیت نامینیتته وه، کتیب - نووسینی - پیش ده که ویت و کوتایى پى ده مینیت بؤی به کردارى
 خه لکی ناگرو ده چیتته ناو ناگر، پیاوی واش هه یه کار ده کات به کردارى خه لکی ناگر هه تا له نیوان
 نه و ناگر دا بالى نه بیت نامینیتته وه نووسینی - کتیب - پیشی ده که ویت و بؤی ده نووسیت به کردارى
 خه لکی به هه شت و ده چیتته به هه شت).^۲ بوخارى و موسلیمیش پیاویه تیان کردووه،^۳ ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ
 الْخَالِقِينَ﴾ پاك و بى عیبى هه ربؤ خودایه که هیچ دروستکه ریک پى ناگات، واته: وه ختیك باسی
 تواناو به سۆزی خۆی کردووه له وه دی هینانى نه و تنۆکه ئاوه و گۆرانی له باریکه وه بؤ باریکی ترو له
 شکلیکه وه بؤ شکلیکی تر هه تا وای لیها توه بووه ته نه و مروفه ریک و پیک و ته و اووه: ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ

^۱ الطبري (۱۸/۱۹).^۲ احمد (۳۸۲/۱).^۳ فتح الباري (۶/۴۱۸)، مسلم (۴/۲۰۳۶).

أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿﴾ پاشان فەرموویە تى: ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ﴾، واتە: دواى ئەم ژيانەى یەكەمجار كە لە نەبوون پەیدا بوون، بەرەو مردن دەچنەو، ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ تُبْعَثُونَ﴾، واتە: جارێكى تر لە قیامەتدا زیندوو دەكړینهو. لە ئایەتێكى تردا خوداى گەورە فەرموویە تى: ﴿ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ﴾^۱ واتە: پاشان خودا دروست بوونی دوايش وەدى دینى، لە پۆژى قیامەتداو گیانەكان دەگەڕێنێتەو، ناو لاشەكان و خەلكى هەموو موحاسەبە دەكړیت، هەموو كەسێك بە پێى كردارى خۆى پاداشت دەدریتەو، چاكە بە چاكە و خراپەيش بە تۆلە لێسەندن.

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ﴾^(۱۷)

نیشانەى خودا لە وەدیهێنانى ئاسمانەكاندا:

كاتێك خوداى گەورە باسى دروست بوونی مڕۆڤ دەكات لەگەڵیدا باسى دروست بوونی حەوت ئاسمانەكەیشى كردوو. وە زۆرجاریش كە باسى ئاسمانەكان دەكات باسى دروست بوونی مڕۆڤیش دەكات. وەك فەرموویە تى: ﴿لَخَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ﴾^۲، وە هەر بەم شیوەیەش لە سەرەتای سوره تى سوجهدا كە پێغه مبهرى خودا (ﷺ) لە نوێژى بە یانى پۆژى هەینی دا دەیخویند كە لە سەرەتاو باسى دروست بوونی ئاسمانەكان دەكات و پاشان دیتە سەر باسى دروست بوونی مڕۆڤ كە لە ماكى قور وەدى هیناو و پاشان باسى پۆژى قیامەت و پاداشتی چاكان بە چاكە و خراپەكارانیشت بە جەزەبەدان ئەداتەو و چەند باسى گرنكى تریشت. ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ﴾ واتە: سویند بە خوا بەراستى لەسەرى ئێوهو دروستمان كردوون حەوت نهۆم ئاسمان، موحاهید ئەلێت: واتە: حەوت ئاسمانەكە. ئەم ئایەتە وەك ئەو ئایەتە وایە كە خواى گەورە فەرموویە تى: ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾^۳، وە فەرموویە تى: ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طَبَاقًا﴾^۴، وە فەرموویە تى: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَمِنْ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَنْزِلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ

^۱ العنكبوت (۲۰).

^۲ غافر (۵۷)، واتە: بە راستى بە دیهێنانى ئاسمانەكان و زهوى لە بەدى هینانى خەلكى گەورەترە.

^۳ الدر المنثور (۹۴/۶).

^۴ الاسراء (۴۴)، واتە: هەر حەوت ئاسمانەكان و زهوى و هەرچی لە ناویاندا یە ستایشى خوا دەكەن.

^۵ نوح: (۱۵)، واتە: ئایا نابینن كە خوا چۆن حەوت ئاسمانى دروست كردوو، نهۆم لە سەر نهۆم؟!

لِنَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا^۱ وه هر به و شيوه يه ش لي ره دا
 فه رمويه تى: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ﴾، واته: وه نيمه له
 دروستكراوه كان بى ناگا نين، يانى ناگاداره له وهى ده چيته ناو زه مين و له وهش ديته دهره وه لى
 وله وهى كه له ناسمان ديته خوارو له نه وه يش به ره و ژور ده چى تييدا، بۆ هر كوييه ك برون خدا
 له كه لتانه و هر چيش ده كه ن چاوى لييه، هيچ ناسمانيك نابيته په رده له بهر ناسمانه كه ي ترو هيچ
 زه مينيكيش نابيته ريگرى يه كترى له لاي خوداي مهن، هره وه ها هيچ كيويك و هيچ دهر ياه كيش
 مه گين خدا ناگادارى سه ختى كيوه كانه و قولى بن دهر ياكانيشه، ژماره ي كيوو ته پوكه و توزو خولو
 دهر ياو بيابان و دارو دره خته كان ده زانيت، ﴿وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَدْرُسُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ
 الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾^۲، واته: وه هر كه لايه ك بكه ويته خواره وه خوا پي
 ده زانيت و هر دانه ويلاه يه كه له تاريكه كاني زه ويذا بيت و هر ته پو وشكيك هه بيت هر هه موويان له
 كتيبي ناشكرادان (لوح المحفوظ).

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَكْنَاهُ فِي الْأَرْضِ وَأَنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَدِيرُونَ﴾^{۱۸} فَأَنْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ
 نَخِيلٍ وَأَعْنَبٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَكُّهٌ كَثِيرٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ^{۱۹} وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورٍ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالذَّهْنِ وَصَبِغٍ
 لِلْأَكْلَيْنِ^{۲۰} وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتُسَفِّكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ^{۲۱}
 وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ^{۲۲}﴾

نیشانه و به هره كاني خدا له باران و ږووه ك و دارو دره خت و مهرو مالات

﴿وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ﴾، واته: وه له ناسمانه وه به نه دازه ي پيويست بارانمان باراندوه،
 خواى گوره باسى نه و بهرانه ي خوى ده كات كه به خشيوه ي به بهنده كاني كه نه وهنده زون له
 ژماره نايه ن له باريني باران به پي پيويست، نه نه وهنده زور ده باريت كه زه مين و ناوه دانيه كان
 له ناوبه ري و نه نه وهنده ش كه مه به شي دارو دره خت و بهرهم و كشتوكال نه كات. به لكو به پي
 پيويست بۆ ناوديران و خواردنه وه و سود لى و هرگرتنى ده يني ريت، بويه زه وي وا هه يه پيويستى به

^۱ الطلاق (۱۲)، واته: خوا زاتي كه كه حوت ناسماني دروست كړدوه وه به وينه ي نه وان زه ويشي دروست كړدوه
 فه رمانى خوا له نيوانياندا داده به زيت، تا چاك بزانن كه خوا به سر هه موو شتيكدا به توانايه وه بيگومان خوا به زانين
 دهرى هه موو شتيكى داوه.

^۲ الانعام (۵۹).

ئاویکی زۆر ههیه بۆ کشتوکال کردن تییدا، به لام زهویه که ی ههلی ناگریت بارانی زۆری لی بباریت، ئاوی
 له ولاتی ترهوه بۆ دیت وهک زهوی میسر که ئاو به خویهوه ناگریت و نه پوات، بویه به زهوی میسر
 گوترهوه زهوی جروز (الأرض الجرز) خودای گه وره ئاوی نیلی بۆ هیناوه تیکه لاو به قورپی سور که لافاو
 دینیتی له ولاتی حه به شهوه له کاتی باران باریندا، که نهو ئاوه دیت قورپه سووردهی پیوهیه زهوی
 میسر ئاودیر دهکات و نهو قورپه سوورده لهو زه مینه دا ده مینیتته وهو ده یکه نه کشتوکال، چونکه زهوی
 نهوان لماویه و به کاری کشتوکال نایهت، پاکو و بی عهیبی بۆ نهو خوایهی که چهنده به سۆزو دلوفان و
 زاناو لیبوردیه !! ﴿فَأَسْكَنَهُ فِي الْأَرْضِ﴾، واته: نهو ئاوه مان و لیکردوه کاتیک که له ئاسمانه وه باری
 له زه ویدا به مینیتته وهو زه مینیشمان و لیکردوه که وهری گریت و بیخواته وه ههتا نهو تۆو بهرو گیاو
 گزه ههلی مژنو پئی گه وره بین، پاشان ده فهرموویت: ﴿وَلَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ بِكُمْ لَقَدِرُونَ﴾ واته: بیگومان
 نیمه به سه ر له ناوبردن نهو ئاوه دا به توانین، یانی نهگه ر به مانه ویت بارانی لی ناباریت، خو نهگه ر
 مه یلشمان لی بیت ده ینیرین بۆ نهو شوینه چۆل و بیابان و لماویانه و ئیره ی لی بیبهش ده کهین، وه
 نهگه ر به مانو یستایه تال و تفتمان ده کرد که بۆ خواردنه وه نه شیت و ئاودیریشی پی نه کریت، وه نهگه ر
 حه زمان بکر دایه، نهو ئاوه نه ده چوه ناو زهوی به لکو به سه ریدا تیده په پی وه نهگه ر حه زیشمان
 بکر دایه نهو ئاوه نقوم ده بوو له ناو زه ویدا و نه وهنده ده چوه خواره وه ده ستان پینه ده گه یشت و
 سوودتان لی وهرنه ده گرت. نه مانه هه مووی به لای خوداوه ئاسانه. به لام به سۆزو دلوفانی خوی خودا
 بارانتان بۆ ده باریت له هه وره کانه وه که ئاویکی شیرین و سازگار و زۆره و له ناو زه میندا جیگری
 دهکات و به شیوه ی کانیو له زهوی دیته دهرو ده بیته پووبارو به سه ر زه ویدا ده پوات و سوودی لی
 وهرده گریت بۆ دارو درهخت و کشتوکال و خۆتان و مهرو گیانه وه ره کانی تریش لی ده خونه وه و
 خۆتانیشی پی ده شۆن و پاک و خاوین ده که نه وه، سوپاس و ستایشی هه ربۆنه و خودایه بۆ نه م هه موو
 به هره یه که پئی به خشیون. ده فهرموویت: ﴿فَأَنشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ﴾، واته: به هوی
 نهو بارانه وه که له ئاسمانه وه بۆتان ده بارینین باغو باغاتی جوان و پازاوه تان بۆ وه دی ده مینین ﴿مِّنْ
 نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ﴾ له دارخورما و په زی زۆر که خه لکی حیجاز پئی ئاشنان، هیه جیاوازیه که نیه له نیوان
 شتیک و هاوشیوه کانی، چونکه هه موو ولاتی به ره می تاییه تی خوی ههیه، جیی خویه تی که
 شوکرانه بزیری خودای له سه ر بکهین له سه ر نهو به مرانه ی که پئی به خشیون، که ناشتوانن به ته وای
 شوکرانه بزیری بن ﴿لَكُمْ فِيهَا فَاوَكُهُ كَثِيرَةٌ﴾، واته: له هه موو جۆره میوه یه کی به زۆری پیداون. وهک
 خودای گه وره له ئایه تیکی تر دا فهرموویه تی: ﴿يُنَبِّتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ

وَالْأَعْنَبَ وَمَنْ كَلِيَ الشَّمْرَ ۚ^۱ پاشان دەرهموویت: ﴿وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾، واتە: وه له هەندیکیان دەرهموویت، وهك نهوه وایه که عەتف کرابیتە سەر شتیکی دانراو که دیاری کرابیت و سەیری جوانی و پێگەیشتیوێه که ی بکە و لی بخری، پاشان خودای مەزن دەرهموویت: ﴿وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ﴾^۲ واتە: داری زەیتون، توریش واتە کێو، هەندیک وتویانە: کاتیک ناوئەبریت بە تور (طور) که دەرەختی تێدا بیت، ئەگەر دەرەختی تێدا نەبیت و پووت بیت پێی دەرەختی کێو - چیا - نهك (طور) والله أعلم. توری سینا هەر توری سینینە - سینین - ئەو کێوێه که خودای مەزن قسە ی لەگەڵ موسای کوپی عیمران کرد لەسەری و ئەو کێوانەش که لە دەوری ئەو داری زەیتونی تێدا یه، پاشان دەرهموویت: ﴿تَنْبُتُ بِالدَّهْنِ﴾، واتە: که پۆن دەرگرت و هەندی وتویانە: ئەو بایه - الباء - زیادەیه. بەو شتیوێه دانراوه (تنبت الدهن) وهك له زمانی عەرەبدا ئەوتری: (ألقى فلان بیده) واتە: (یدە) بۆیه فەرهموویت: ﴿وَصَبَّحَ﴾ واتە: پێخۆره، قەتادە ئەم تەفسیرە ی کردووه.^۳ ﴿لَا كَلِينَ﴾، واتە: بۆ ئەوانە ی دەرهموویت، یانی لەو دارەدا شتی وای تێدا یه سودی لی وەرەگیریت بۆ پێخۆری و خۆچە وەرکردن - هەنوب - عەبدی کوپی حومەید پێوایەتی کردووه له موسنەد و تەفسیرە کهیدا له عومەری کوپی خەتابەوه ئەویش له پێفەمبەری خواوه (ﷺ) فەرهموویت: (زەیت بەکار بهێنن بۆ خواردن و خوتانی پێ بهەنون - چەر بکەن - چونکه له داریکی پیروژ دیتە دەن) ترمیزی و ئیبنو ماجەش ئەم فەرهموودەیان پێوایەت کردووه.^۴ خۆی گەرە دەرهموویت: ﴿وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتُنْقِصُوا مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنفَعٌ كَثِيرٌ﴾،^۵ خۆی گەرە باسی ئەو مەرو مالانە دەرەکت که چەند خێروبیری تێدا یه وەدی هێتاون بۆ مەردووم که سودی لی وەرگرن له ژیانی پۆژانەیاندا، ئەو هەتا له شیرەکیان دەرهموویت که له گوانیان دیتە دەرەوه له نیوان ئەو خۆین و هەموو پاشەپۆیهدا - سەنێرهدا - که له لاشە و ورگیاندا یه، گوشتەکانیشیان دەرهموویت و موو خوریەکانیشیان دەرهموویت

^۱ النحل: (۱۱)، واتە: ئەو (ئاوه خوا) بۆتان دەرهموویت کشتوکال و زەیتون و دارخورما و میوژو پەزو هەموو بەرو میوێهە.

^۲ واتە: هەرەها پواندوومانە جۆره داریک (زەیتون) که له توری سینا دەرهموویت.

^۳ الدر المنثور (۹۵/۶).

^۴ المنتخب لعبد بن معید (۱۳)، الترمذی (۱۸۵۱) ابن ماجه (۳۳۱۹).

^۵ واتە: بە راستی بۆ ئێوه له مالان و ئازەلدا پەند هەیه دەرهموویت و دەرهموویت (شیرە) هە ی لەناو سکیاندا یه وه بۆ ئێوه لهو (ئازەلەدا) سودو که لکیکی زۆر هەیه و لیشیان دەرهموویت.

جلوبه رگو له بهری ده کهن ﴿وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾، واته: سواری سهر پشته ئه وان و که شتیه کان ده بن و باری قورسیشیان لی ده نین بۆ ئه و ولاتانه کی لیانه وه دوون که بۆ ئیوه زۆر دژوار بوو بیگه یه نن. وه ک خودای که ورده له م نایه ته دا فه رمویه تی: ﴿وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَّءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾^۱، وه فه رمویه تی: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَمًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ﴾^{۷۱} وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ^{۷۲} وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبٌ أَفَلَا يَشْكُرُونَ^۲.

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَنْقُومِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾^{۲۳} فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَفْضَلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ^{۲۴} إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فْتَرَتَّبُوا بِهِ حَتَّى حِينٍ﴾^{۲۵}
به سه رهاتی نوح (سه لامی خوی لی بیت) و هۆزه که ی

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ﴾، واته: خوی که ورده باسی نوح پیغه مبه ره ده کات (سه لامی خوی لی بیت) کاتیک ناردی که بیانترسینیته له سزای توندو توله ی به هیزی خوداو که چون حق ده سینیته له و که سانه ی شه ریکی بۆ داده نین و دژایه تی فه رمانه کانی ده کهن و برها به پیغه مبه ره کانی نا کهن. ﴿فَقَالَ يَنْقُومِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾، واته: جا پیی وتن ئه ی هۆزه که م خوا بپه رستن ئیوه جگه له و په رستراویکی ترتان نیه، ده ی ئایا خۆتان نا پارین؟ یانی ئایا له خودا ناترسن که شه ریکی بۆ داده نین؟ ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَفْضَلَ عَلَيْكُمْ﴾، واته: پیاو ما قولانی هۆزه که ی که خودایان نه ده ناسی ده یان وت: ئه م نوحه مرو فیکه له خۆمان که ره ئه یه ویت خوی فه رز بکات به سه رماندا چون فه رمان (وه حی) دی بۆ ئه و بۆ ئیمه نایه ت؟! ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً﴾، واته: ئه که ره خودا مه یلی لی بوایه پیغه مبه ریک بنی ریت فریشته یه کی ده نارد له لای خۆیه وه،

^۱ النحل: (۷)، واته: وه (مه ندی له و مالاتانه) باره کانتان مه لده گرن (و ده ییه ن) بۆ شارو جیگایه که ئیوه پیی نه ده که یشتن مه که ره زۆر به نا په حه ت، به راستی په روه ردگارتان زۆر به سۆزو به به زه ییه (بۆ ئاده می).

^۲ یس (۷۱-۷۳)، واته: ئایا نه یاندیت (نه یان زانیوه) که بیگومان به ده ستی خۆمان ئاژه لمان بۆ دروست کردوون ئه نجا ئه وان خاوه نیانن، وه پامان هیان بۆیان، ئه نجا سواری مه ندیکیان ده بنو (گۆشتی) مه ندیکیشیان ده خون، وه زۆر سودیان لی ده بینو شتی خواردنه ویه یان لی وه رده گرن، ده ی ئایا سوپاسی خوا نا کهن.

مروفتیکی نه ده نارد، ﴿مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ﴾، واته: له بابو باپیرانمانه وه هیچ شتی وامن نه بیستووه. مه به ستیان نه وه بووه که له پیش نوحه وه، نه یان بیستووه له بابو باپیرانیانه وه له چهرخه پیشووه کانه وه که مروء په وانه کرابیت بو سهریان ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فُتَرَبِّصُوا بِهِ حَقِّ حِينٍ﴾، واته: نه م پیاوه - نوح - دیاره شیت بووه که ده لیت خودا منی ناردووه بو سهر نیوه به تایبه تی هلی بزاردووم ووحی بو ناردووم له نیوان نیوه دا، وا باشه چاوه پروانی بکن تا ماوه یه که وه خوتان پاکرن تا دهمریت و پزگارتان ده بیت لئی.

﴿قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَبُونَ﴾ (۲۶) ﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعْ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تَخْطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾ (۲۷) ﴿فَإِذَا أَسْتَوَيْتَ أُنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (۲۸) ﴿وَقُلْ رَبِّ أُنزِلْنِي مُنزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾ (۲۹) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ﴾ (۳۰)

﴿قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَبُونَ﴾ خودای گه وره باسی نوح پیغه مبه ر ده کات (سه لامی خوی لی بیت) که داوا له خودای مه زن ده کات به هانایه وه بیت و پزگاری بکات له دهستی هوزده که ی له به ر نه وه ی باوه پی پی ناهینن، وه که له نایه تیکی ترده هرموویه تی: ﴿فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْصُرْ﴾ واته: جا (نوح) هاواری کرده په روه ردگاری ووتی: به راستی من شکستم خواردووه (بی ده سه لاتم) ده ی تر یارمه تیم بده. وه لیږه شدا خوی گه وره هرموویه تی: ﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعْ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ﴾ واته: نینجا نیمه نیگامان بو کرد که که شتی که دروست بکه به چاودیری و نیگای نیمه نینجا کاتیک هرمانی نیمه هات و ناو له ته نووره وه هلقولا (نیشانه ی دهستی کردنی توفانه که یه) توش بیخه ره ناو که شتی که وه له هه موو جوړه (نازه لیک) جوتیک (نیرو میه که) هه روه ها نه ندامانی خیزانه که ت سوار بکه جگه له وانه یان که بریاری له ناوچوونیان دراوه. واته: خودا هرمانی دایه که که شتی که زور چاک دروست بکات له هه موو شتی که جوتیک نیرو می بخاته ناوی واته: له زینده وه رو پوهه که دارودره خت. وه خیزانه که یشی له گهل خوی هه لگریت، نه و که سانه نه بیت له هوزده که ت که بریاریان له سهر دراوه له لایه ن خودا وه که ده بیت له ناو بچن، نه وانه ی که بریاریان پی نه ده کرد له خیزانه که یدا وه که کوړو ژنه که ی. (والله اعلم) وه هرمووی: ﴿وَلَا تَخْطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ

مُفْرَقُونَ ﴿يَانِى: وه قسه شم له گه لدا مه كه له باره ي نه وانه ي كه سته ميان كرډووه، چونكه بېگومان نه وانه نو قم ده كړين و ده خنكي نرين . يانى كاتيك كه بارانه گه وړه كه ده ستي كړده بارين، با سوزى خزمایه تى وات لى نه كات به زه يت بېته وه پيايانداو به هيوای نه وه سا به لكو بړوا بهينن، داواى دواخستنې نه وه به لایه بكه يت كه دېته سهریان چونكه من بړپاری خوم داوه كه ده بېت نه و ناهه قيكارو ياخيانه بخنكېنم، به دريژى له (سوره تى هود) ائهم به سهرهاته ش باس كراوه پيوست ناكات ليره دا دوبراره ي بكه ينه وه . پاشان خواى گه وړه ده فرمووېت: ﴿فَإِذَا أَسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّنا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ واته: ئينجا كاتيك توو نه و كه سانه ي له گه لندان سوارى كه شتیه كه بوون بلى: سوپاس بؤ خوايه كى نه و تو كه ئيمه ي پزگار كرد له ده ست گه لى زالممان . وه خواى گه وړه له نايه تى تر دا فرموويه تى: ﴿وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلِكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لَسْتُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ ثُمْ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ واته: وه كه شتى و ولاخى بؤ فرامهم هيناون، بؤ نه وه ي سوارى پشقيان بن له پاشان بير له به هره ي په روه ردگارتان بكه نه وه كاتيك سواريان بوون وه بلىن: پاك و بېگه ردى بؤ نه و (خوايه) ي كه نه مه ي بؤ رام هيناوين كه ئيمه توانامان به سهريدانه بوو، وه به راستى ئيمه بؤلاى په روه ردگارمان ده گه پرينه وه . نوح فرمانه كه ي خوداى به جى هينا وه ك خواى گه وړه فرموويه تى: ﴿وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ جَحْرُهَا وَمُرْسَاهَا﴾، واته: (نوح) وتى: هه مووتان سوار بن له و (كه شتیه دا) هاوپى له گه ل ناوى خوادا له كاتى پويشتن ووه ستانيدا. يانى له سهره تاي پويشتنه كه وه و له كوتايشدا سوپاس و يادى خوايكرد.

خواى گه وړه يش فرمووى: ﴿وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾ واته: بشلى: نه ي په روه ردگارى خوم له شوي نيكى به پيتم دابه زينه و تو له هه موو ميوانداران باشتري ميوان به خيو ده كه يت و چاكترينى دابه زينه رانى. ده فرمووېت: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ﴾ واته: له م به سهرهاته دا كه خواى گه وړه خاوه نباوه پانى پزگار كردو خوا نه ناسانى له ناو برد، هه موو نيشانه ي مه زن و به لگه ي ناشكران له سهر راستى پيغه مبه ران له و په يامه ي كه له لايه ن خوداوه هيناويانه، وه هه ر خواى گه وړه يه هه رچى مه يلى لى بېت ده يكات و تواناى به سهر هه موو شتيكدا هه يه و ناگاي له هه موو شتيكيشه . پاشان فرموويه تى: ﴿وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ﴾، واته: وه به راستى ئيمه تاقي كه ره وه ين، يانى به نده كاني خومان تاقي ده كه ينه وه به ناردنى پيغه مبه ران بؤيان (سه لامى خوايان لى بېت).

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ﴾ (۳۱) فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۲﴾
 وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِإِيقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ
 مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿۳۳﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَسِرُونَ ﴿۳۴﴾ أَيْدِكُمْ أَنتُمْ إِذَا
 مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنتُمْ تُخْرِجُونَ ﴿۳۵﴾ هَٰئِهِاتِ هَٰئِهِاتِ لِمَا تُوْعَدُونَ ﴿۳۶﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا
 نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿۳۷﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿۳۸﴾ قَالَ رَبِّ
 انصُرْنِي بِمَا كَذَبُونَ ﴿۳۹﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿۴۰﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُشَاءً فَبَعْدًا
 لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۴۱﴾

به سهرهاتی عادو سه موود

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ﴾ (۳۱) فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۲﴾
 وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِإِيقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ
 يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿۳۳﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَسِرُونَ ﴿۳۴﴾ واته: پاشان
 له دواى نه وان به ديمان هيئا گهل و نه وه يه كي تر، ئينجا له ناو نه واندا پيغه مبه ريگمان له خويان نارد
 (پيى وتن) ته نها خوا بپه رستن جگه له و خوايه په رستراويكى ترتان نيه دهى ئايا خوتان ناپاريژن (له
 خوا ناترسن)، پياو ما قولانى گه له كهى (هود سه لامى خواى لى بيت) وتيان نه وانهى كه برپويان نه هيئاو
 بيباوه پ بوون به پوڅى دواى وه له ژيانى دنيا دا نازو نيعمه تمان پي دابوون (وتيان) نه مه هر مروفيتكه
 وهك ئيوه له وهى ئيوه ده يخون ده خوات و له وهى ئيوه ده يخونه وه ده خواته وه، سويند به خوا نه گه ر
 ئيوه گوپرايه لى به شه ريكي وهك خوتان بكن بيگومان نه و كاته ئيوه له زيانباران ده بن. يانى خواى
 گه وړه باسى نه وه دهكات پاش هوزى نوح هوزى ترى وهدى هيئاوه، هه ندى نه لئين: مه به ست پيى
 هوزى عاده، چونكه هوزى عاد دواى هوزى نوح هاتوون و جيى نه وانيان گرتوته وه، هه نديكى تريش
 نه لئين: مه به ست به وانه هوزى سه مووده. وهك خواى گه وړه ليړه دا ده فهرموويت: ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ
 بِالْحَقِّ﴾، چونكه خواى گه وړه پيغه مبه ريكي له خويان بو ناردن بانگى كردن بو په رستنى خودا به
 ته نهاو شه ريكي بو دانه نئين، برپويان پي نه كړدو كه وتنه دژايه تى كردنى و سهريان بو دانه نواند له بهر
 نه وهى كه مروفيتك بو له خويان، پييان شوره يى بوو شوپنى پيغه مبه ريگ بكون ناده مى بيت، وه
 برپويان به ديدارى خوداى مه زن نه بوو له قيامه تداو برپواشيان به زيندو و بوونه وه نه بوو. بويه ده يانگوت:

وهك خواى گه وره فەرموويەتى: ﴿أَعِدُّكُمْ أَنْكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنْكُمْ تُخْرَجُونَ﴾ (۲۵) ﴿هَيَّاتَ هَيَّاتَ لِمَا تُوعَدُونَ﴾ واتە: ئايا ھود (سەلامى خواى لى بىت) بەلەين بە ئىوھ دەدات كە بە پاستى كاتىك مردن و بوون بە خاك و ئىسكى پزىو بىگومان ئىوھ (لە گوپ) دەردە ھىترىن (زىندوو دەكرىنەوھ). واتە: شتىكى زۆر دوورو باوھ پىنەكراوھ ئەو بەلەينەى بە ئىوھ دراوھ، ﴿إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾، واتە: زيان لەوھ پتر نىھ، لەسەر دنيادا ھەمانە، ئىمە ھەر دەمرىن و دەژىن، ھەر كە مردىن تازە زىندوو نابىنەوھ، ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ﴾ واتە: ئەمە پياويكە درۆ دەكات بە ناوى خواوھ ئەلى پەيامم لە خواوھ بۆ ھىناون دەتانتەرسىنىت و باسى زىندوو بوونەوھ تان بۆ دەكات، ھەرگىز ئىمە بپواى پى ناكەين، بۆيە ئەو پىفەمبەرە دوعاى لى كردن وەك خواى گەورە فەرموويەتى: ﴿قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَبُونَ﴾، واتە: لە خوا پاراپايەوھ و داواى يارمەتى لە خوا كرد، خواى گەورەش دوعاكەى قبوول كرد. فەرمووى: ﴿قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَّيُصْبِحُنَّ نَالِمِينَ﴾ واتە: خوا فەرمووى بەم زووانە پەشىمانى خويان دەردەبىن كە بۆچى دژايەتى و سەرپىچى ئەو پەيامەيان كرد كە تۆ بۆت ھىناون. ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَهُمْ غُشَّةً فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ واتە: ئىنجا شريخە و دەنگىكى زۆر بە ھىز ھەموويانى گرت كە ھەقيان بوو وھ ئەوانمان كرد بە (ويىنەى) پوشو كەفى (سەر ئاو) جا دوورى لە پەحمەتى خوا بۆ ستەمكاران. يانى تەرىشقەيەك - نەعرەتەيەك - لى دان و وەك ئاومالكى بەر لافاوى لى كردن چونكە ئەوانە شاھىنى ئەو بەلایە بوون بە ھۆى ئەو خوا نەناسى و سەربىزىويانەيانەوھ. وا دەردەكەوئىت خواى گەورە جەربەزەى دان بە نەعرەتە و پەشەبايەكى زۆر توندو بە ھىزى زۆر سارد. وەك خواى گەورە لە ئايەتتىكى تردا فەرموويەتى: ﴿تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَكِنُهُمْ﴾^۱ وھ دەفەرموويت: ﴿فَجَعَلْنَهُمْ غُشَّةً﴾ واتە: بەسەر يەكدا كەوتن و قەپكران وەك چيلكە و پوشى بەر لافاويان لى ھات، يانى ئەوھندەش بىتەرخ و قىزەون بوون بە كەلكى ھىچ شتىك نەدەھاتن، ﴿فَبَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾، واتە: ستەمكاران ھەر لەوھ خراپەتريان بەسەر دىت و لەولاتر بچن، بە ھۆى ئەو خوانەناسى و لاسارى و دژايەتەيان بەرامبەر پىفەمبەران با ئەوانەش گوئىيىستى ئەم پووداوەن بترسن ئەگەر بپوا بە پىفەمبەرەكانيان نەكەن.

^۱ الاحقاف (۲۵)، واتە: بەر فەرمانى پەروەردگارى ھەموو شتىك دەپوخىنىت ئىتر و ايان بەسەر ھات تەنھا شوئىنى

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ﴾ ۴۲ ﴿مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَفْخِرُونَ﴾ ۴۳ ﴿ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلًّا

مَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبَعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ۴۴

باسی نه ته وه گانی تر

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ﴾ واته: پاش هؤزی عادو سه موود هؤزو به ره ی ترمان وه دی

مینا ﴿مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَفْخِرُونَ﴾ واته: هر نومه تیک له ماوهی دیاری کراویان نه پیش

ده که ونه نه دوا ده که ون. یانی که وه ختی مردنیان هات هر یه که به پیی نه و برپاره ی که خودای مه زن بوی داوه له و کتیبه ی که پاریزداوه، خوی گوره پیش په یدابوونیان نه ته وه پاش نه ته وه و هؤز

دوای هؤزو به ره دوای به ره و پاشینه دوای پیشینه لیی ناگادار بووه. ﴿ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا﴾ ۴۳ ئیبینو

عه باس ده لیت: واته یه که به دوای یه کدا پیغه مبه رمان بۆ ناردون،^۱ نه م نایه ته وه که نه و نایه ته وایه که

خوی گوره فهرموویه تی: ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ﴾^۲ وه ده فهرموویت: ﴿كُلُّ مَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا

كَذَّبُوهُ﴾ واته: بۆ هر گه لیک له وانه پیغه مبه رمان په وانه کرد زورینه ی زوریان برپایان پی نه کردن وه که

نه م نایه ته که خوی گوره فهرموویه تی: ﴿يَحْزَنُوا عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ

يَسْتَهْزِئُونَ﴾^۳ پاشان ده فهرموویت: ﴿فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا﴾، واته: به دوای یه کدا به دهردیکی خراپمان

بردن، واته قرمان کردن وه که نه م نایه ته که خوی گوره ده فهرموویت: ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ

بَعْدِ نُوحٍ﴾،^۴ ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ﴾، واته: واما نکرد که خه لکی به چیرۆک بیگی پنه وه، وه که نه م نایه ته ش

^۱ الطبري (۳۴/۱۹).

^۲ النحل (۳۶)، واته: سویند به خوا له ناو هه موو گه ل و نومه تیکدا پیغه مبه ریکمان ناردوه به مه ی ته نها خوا په رستن و دور که ونه وه له (په رستن) هر په رستراویکی تر جا خوا هه ندیکی له و (نومه ت) انه پینموونی کرد و هه ندیکیشیان (له بهر خراپیان) گومپایی یه خه ی گرتن.

^۳ یس (۳۰)، واته: نای پی شیمانی داخی سه خت بۆ نه و به ندانه ی (که بیباوه پن) هر پیغه مبه ریکیان بۆ به اتایه ته نها گالته یان پی ده کرد و (هیچی تر)

^۴ الإسراء (۱۷)، واته: وه زدر (گه ل و میلله ت) مان له ناو برد له چه رخنه گانی پیش نوح.

كه خواى گه وره فهرموويه تى: ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾،^۱ بؤيه ليتره دا ده فهرموويت: ﴿فَبَعْدًا لِّقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، واته: دورى له ره حمه تى خوا بؤ نه وانه ي بپوا ناهينن.

﴿ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَتُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِكَ وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِيدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾﴾

به سهرهاتى موسى (سه لامي خواى لى بيت) و فيرعه ون

﴿ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَتُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِكَ وَقَوْمُهُمَا لَنَا عِيدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ﴾ خوداى مه زن باسى موسى ده كات كه له گه ل هارونى براى ناردى بؤ سهر فيرعه ون و داروده سته كه ي به نيشانه و به لگه ي زور مه زن و ناشكرا، فيرعه ون و هوزده كه ي زور خويان به زلتر ده زانى له وهى كه شويى موسى هارون بكه ون و به رفهرمانيان بن، وه نه وان كه ليكى ده سه لاتدار بوون به سهر خه لكيدا بؤيه وتيان چون شويى دوو كه سى وهك خومان بكه وين له مروف له كاتيكا كه گه له كه يان (به نى ئيسرائيل) نيمه ده په رستن، له بهر نه وه باوه پيان پى نه هينان نه مانيش (وهك گه لانى تر) له ناو بران، سويند به خوا بيگومان نيمه ته وراتمان به خشى به موسى تا به نى ئيسرائيل) پينمون ببن. يانى وهك چون گه له پيشينه كان ناپه زاييان ده رده بپى كاتيكا كه پيغه مبهريان له خويان بؤ په وانه ده كرا، چونكه خوانه ناسان له ديتره مانه وه سروشتيان له يهك چوه، بؤيه خواى گه وره فيرعه ون و شويى كه وتوانى قپكردو له پوزيكا هه مووى خنكاندن و ته وراتيشى بؤ موسى نارد ده خواره وه، كه پپ بوو له پينمايى و فرمان به چا كه كردن و پيگرى له خراپه كارى و تاوانكردن، دواى نه وهى كه خواى گه وره ته وراتى نارد ده خواره وه هيچ كه ليكى به گشتى قپ نه كړيوه، به لكو فرمانى داوه به خاوه نباوه پان كه دژى خوانه ناسان بجه نكن، وهك خواى گه وره فهرموويه تى: ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ واته: سويند به خوا بيگومان ته وراتمان به خشى به موسى له پاش نه وهى خه لكى

^۱ سبا (۱۹)، واته: نيمه ش كردمانن به داستانيك له ناو خه لكدا بيگپنه وه و پپزو بلاومان كردن (به ولا تاندا) به وپه پى په رته وازه يى.

چەرخە پېشووۋە كانمان لەناو برد تا بەرچاۋپوونى و پېنموونى و پەحمەت بېت بۆ خەلكى بۆ ئەو ھى ئەو خەلكە بىر بگەنەو ھە ئامۇزگارى ۋە رگرن.

﴿وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾

باسى عيسا پېفەمبەر ۋە مەريەمى دايكى (سەلامى خوايان لى بېت)

﴿وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً﴾ واتە: خۆى گەرە باسى عەبدو پېفەمبەرى خۆى عيساۋ دايكى دەكات (سەلامى خوايان لى بېت) كە كەردنە نیشانەيەك بۆ خەلكى، لەسەر تواناۋ دەسەلاتى خۆى، كە مەيلى لە ھەرچى بېت دەيكات، ۋەك چۆن ئادەمى بەبى دايك ۋە باوك دروست كەردوۋە، ھەواش لە نۆرینە ۋە بەبى دايك ۋە عيساش لە مەينە بەبى باوك ۋە باقى خەلكى تەرىشى لە نۆر مەيەك ۋە ھىنا، پاشان دەفەرموۋىت: ﴿وَأَوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ ۋە ھەردوۋە كانمان دانا لە شوینىكى بۆند (بیت المقدس) كە خاۋەنى (ھەموو ھۆيەكى) ھەسانەو ۋە كانیاۋە. زەحكاك دەلى: (الرَبْوَةُ) واتە: شوینىكى بەرز لەسەر زەمین، ئەو شوینەى كە پوۋەكى باش تېدا دەپوۋىت،^۱ موچامیدو عىكریمە ۋە سەعیدى كۆپى جوبەيرو قەتادەیش ھەر وایان وتوۋە.^۲ ئیبنو عەباس دەلىت: ﴿ذَاتِ قَرَارٍ﴾ شوینى بەبیتو (مەین) كانیاۋى لېبو،^۳ موچامید ۋە عىكریمە ۋە سەعیدى كۆپى جوبەيرو قەتادەیش ھەر وایان وتوۋە.^۴ موچامید دەلى: گەردىكى تەخت،^۵ سەعیدى كۆپى جوبەیر دەلى: ﴿ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ واتە: ئاۋى تیا ۋە ستابو، موچامیدو قەتادە دەلىن: ئاۋى لەبەر پۆشتوۋە،^۶ ئیبنو ئەبى حاتم پىۋایەتى كەردوۋە لە سەعیدى كۆپى موسەیبەو لە مانای ئەم ئایەتەدا: ﴿وَأَوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾، دەلى: ئەو شوینە دیمەشق،^۷ ۋە دەلى: پىۋایەتیش كراۋە لە عبدالله ى كۆپى سەلام ۋە ھەسەن ۋە زەیدى كۆپى ئەسەم ۋە خالیدی كۆپى مەعدانەو ۋە - معدان - ھەر بەو شىۋەيە. ديسان ئیبنو ئەبى حاتم پىۋایەتى كەردوۋە لە ئیبنو عەباسەو كە ﴿ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ واتە: پوۋبارەكانى دیمەشق،^۸ ۋە

^۱ الدر المنثور (۱۰۰/۶).

^۲ الطبري (۵۳۷/۵، ۵۳۷).

^۳ الطبري (۳۸/۱۹).

^۴ الطبري (۳۹/۱۹).

^۵ الطبري (۳۸/۱۹).

^۶ الطبري (۳۹/۱۹).

^۷ الطبري (۳۷/۱۹).

^۸ القرطبي (۱۲۶/۱۲).

له يسي كوپى نه بو سه ليم ده لئيت: موحاميد دهرباره ي ﴿وَأَوْسَتْهُمَا إِلَىٰ رَبِّوْرٍ﴾ ده لئى: عيسا و دايكى كاتيك كه چوونه ناو ديمه شقو دهوروبه رى دامه زان تييدا،^۱ عبدالرزاق پيوايه تى كردوو له نه بو هوره يروه له م نايه ته دا ده لئى: ﴿إِلَىٰ رَبِّوْرٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ نه و شوينه په مليه له فه له ستين، نزىكترين قسه له م باره يه وه نه وه يه كه عه وى پيوايه تى كردوو له ئيبنو عه باسه وه له م نايه ته دا: ﴿وَأَوْسَتْهُمَا إِلَىٰ رَبِّوْرٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ كه ده لئى: (معين) واته: كانياويك ناوى له بهر بروت، نه و پووباره ي كه خواى گه وره فه رمويه تى ﴿قَدْ جَعَلَ رَبُّكَ تَحَنُّكَ سِرِيًّا﴾ واته: بيگومان په روه ردگارت له خوارته وه جوگه يه ك ناوى بو فه راهم هي ناوى. زه حكا و قه تاده ش نه لئى: ﴿إِلَىٰ رَبِّوْرٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ قودسى پيروزه (بيت المقدس) نه م ته فسيره ديارو ئاشكراتره - والله أعلم - چونكه له نايه تى تر دا باسى هاتوو، قورئانيش هه نديكى ته فسيري هه نديكى ترى ده كات. نه م ته فسيره ش باشتري ته فسيره بو نه م نايه ته، پاشان فه رموده سه حيحه كان و پاشانه وه ش نه سه ره كان هه رنه مه نه سه لميئن.

﴿يَأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ (٥١) وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّةٌ وَجِدَةٌ وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ (٥٢) فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ (٥٣) فَذَرَهُمْ فِي غَمَرَتِهِمْ حَقٌّ حِينَ (٥٤) أَيْخَسِبُونَ أَنَّمَا نُنَادُهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنَ (٥٥) نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ (٥٦)

فه رماندان به خواردنى چه لال و ئاكارى چاك

﴿يَأَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ خواى گه وره فه رمان ده دات به به نده و هه موو پيغه مبه ره كانى (سه لامى خوايان له سه ر بيت) كه خوراكى پاك و چه لال بخون و هه لسن به ئاكارى چاك، نه م نايه ته به لگه يه له سه ر نه وه ي كه چه لال خواردن يارمه تى دهره له سه ر ئاكارى چاك، پيغه مبه رانيش (سه لامى خوايان له سه ر بيت) به چاكتري شيوه پيى هه لساون و هه رچى خيروبيره كو بو بووه وه له كردارو گفتارو ئاموزگارى و شوينه وارياندا، خواى گه وره پاداشتى خيريان بداته وه. سه عيدي كوپى جوبه يرو زه حكا ده لئى: ﴿كُلُّوْا مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ واته: بزيوى چه لال. وه له فه رموده ي سه حيحا هاتوو: (هيچ پيغه مبه ريك نه بووه مه گين شوانى كردوو) گوتيان توش نه ي پيغه مبه رى خوا (﴿﴾) فه رموى: (به لئى من به قيراتى ئاژه لم ده له وه پاند - شوانيم ده كرد - بو خه لكى مه ككه)،^۲ وه له سه حيحى موسليمو

^۱ الدر المنثور (۱۰۰/۶).

^۲ البخاري (۲۲۶۲)، ابن ماجه (۷۲۷/۲).

جاميى ترميزى و موسندهى ئىمامى ئەحمەد ھا تۈۋە وتەكە مى ئەحمەدە لە ئەبو ھورەيرە ۋە (پەزى خاى لى بىت) دەلى: پىغەمبەرى خدا ﴿﴾ ھەرموۋى: (ئەى خەلكىنە! خدا پاكە و تەنھا پاكىش قەبول دەكات)، ئەۋەى ھەرمانى داۋە بە پىغەمبەرەن (سەلامى خاىيان لى بىت) بىكەن، ھەرمانىشى داۋە بە خاۋەن باۋەپانىش بىكەن پاشان ئەۋەرموۋى: ﴿وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾ واتە: كەردەۋەى چاك بىكەن بە راستى من لەۋەى دەيكەن ئاگادارم، ۋە ھەرموۋى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ واتە: ئەى ئەو كەسانەى كە بېراتان ھىناۋە بخۆن لەو خواردەمەنىيە پاكەنەى كەردوومانە بە پۇزىتان. پاشان باسى پىاۋىكى كەرد كە پىۋارە - لە سەۋەردايە - قۇزۇ توۋاى - چلكن - خواردن و خواردنەۋەى ھەرامە و جلوبەرگى ھەرامە و بە ھەرام كۆشكراۋە ھەردو دەستى بەرز دەكاتەۋە بەرەو ئاسمان ئىۋى: (ئەى پەرۋەرنەدەم ئەى پەرۋەرنەدەم! دەى چۆن داۋى ئەۋە ۋەردەگىرەت؟)،^۱ ترميزى دەلى: ھەرموۋەيەكى چاكى غەرىبە - حسن غەرىب - ۋە لە ھەرموۋەى صەحىدا ھا تۈۋە: (كە داۋد پىغەمبەر (سەلامى خاى لى بىت) لە بەرەمى كارى دەستى خۆيى دەخوارد).^۲

ئائىنى گشت پىغەمبەرەن (سەلامى خاىيان لە سەربىت) برىتيە لە يەكخاۋاپەرستى - ناسىنى خوا بە تەنھا - ھەر شەيش لە ۋەكەسانەى كە ناكۆكى دروست دەكەن

خاى گەۋرە دەۋەرموۋىت: ﴿وَلَن هَذِهِ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ﴾، واتە: ئەى كۆمەلى پىغەمبەرەن ئائىنى ئىۋە يەك ئائىنە ۋە يەك پىۋىگرامە كە برىتيە لە بانگەۋازكەردن بۇ عىبادەتى خدا بە تەنھا ھاۋەل دانەنان بۇى، بۇيە ھەرموۋىيەتى: ﴿وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُون﴾ واتە: منىش پەرۋەردگارتانم كە واتە خوتأ بپارىزن (لە تۆلەم)، لە پىشەۋە لەم بارەيەۋە قسە كرا لە سورەتى ئەنبىائدا (الانبيا) ۋە ھەرموۋىيەتى: ﴿أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ﴾ مەنسوبە لە بەرئەۋەى (حال) ە. منصوب على (الحال) پاشان خاى مەزن دەۋەرموۋىت: ﴿فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُرًا﴾ واتە: ئائىنەكەيان پارچەپارچە كەرد لە نىۋان خۇياندا بە چەند پارچەيەك، يانى ئەۋ كەلانەى كە پىغەمبەرەن ئائىنە بۇ پەۋانە كرا ﴿كُلَّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾ واتە: جا ھەر كۆمەلە ۋە دەستەيەكەيان دلىان خۆشە بە ۋە گومراپىيەى كە لە سەرى دەپۇن و ۋا دەزانن زۆر شارەزاۋ پىناسن، بۇيە خاى گەۋرە ھەر شەيان لى دەكات و دەيانترسىنىت و دەۋەرموۋىت: ﴿فَذَرَّهُمْ فِي خَمَرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ﴾

^۱ فتح الباري (۴/۳۵۵).^۲ مسلم (۷۰۳/۱)، تحفة الاحوزي (۳۳۵/۸) وأحمد (۳۲۸/۲).

واته: وازیان لی بیئه با له گومرایی و سه رلیشیواوی خویاندا بتلیئنه وه. ﴿حَقَّ حِینٌ﴾ تا کاتی
 قه لاچوکردنیان دیتو له ناوده برین. وهك خوی گه وره له نایه تی تردا فه رموویه تی: ﴿فَهَلِ الْكَافِرِينَ
 أَهْلُهُمْ رُؤُودًا﴾ واته: ئینجا مؤله تی بیرواکان بده، که میك لییان بوهسته. وه فه رموویه تی: ﴿ذَرَهُمْ
 يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ واته: لییان گه پی با بخون و رابوین و نومید
 بیناگایان بکات جا بیگومان له مهودا ده زانن (چون سزایان ده دریت). پاشان خوی گه وره
 ده فه رموویت: ﴿أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ واته: ناخو
 نه و له خوباییبوانه و ده زانن که نه وهی پییان داو له مال و کوپو کال له بهر نه وهیه به پین لای
 ئیمه و پله یان به رزه؟ نه خیر و نیه به لکو گیل و نه فامن که ده لئین: ﴿وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَدًا
 وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾ واته: وتیان ئیمه سامان و مندالمان زودتره (له ئیوه) وه ئیمه هرگیز سزا
 نادرین. بیگومان نه وانه نه یان پیکاره به هله دا چون به لکو ئیمه مؤله تیان نه دهین و ده یان
 هیلینه وه وازیان لی دینین بو نه وهی زیاتر له خراپه کاری خویاندا پوچن. بویه خوی گه وره
 فه رموویه تی: ﴿بَلْ لَا يَشْعُرُونَ﴾، وهك خوی گه وره فه رموویه تی: ﴿فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا
 يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ واته: جا با سه رنجت رانه کیشیت (سه رسامت نه کات) (زوری)
 مال و دارایی و مندالیان، بیگومان خوا دهیه ویت سزایان بدات به هوی نه و (مال و منداله وه) له م ژیا نی
 دنیا به دا. وه فه رموویه تی: ﴿إِنَّمَا نُمَلِّ لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا﴾ واته: به راستی ئیمه مؤله تی نه وان
 ده دهین بو نه وهی گونا می زیاتر بکن. وه فه رموویه تی: ﴿فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ
 مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ﴾ واته: وازم لی بیئه بو نه وانه ی که نه م قورئانه به درو
 ده زانن به ره به ره کیشیان ده که م به ره نگیک که پی نه زانن، وه مؤله تیان ده ده م به راستی نه خشی
 من توکمه و به هیزه. وه فه رموویه تی: ﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿٥٧﴾ وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿٥٨﴾ وَبَنِينَ
 شُودًا ﴿٥٩﴾ وَمَهَدْتُ لَهُ مَهِيدًا ﴿٦٠﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿٦١﴾ كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا﴾ : واز له من و نه و که سه
 بیئه که دروستم کردوه به ته نها، وه دارایی زورو زه به ند م پیداوه، وه کوپانی ناماده و به رده ست، وه
 هوی ژیانم بو پاخستوه به چون پاخستنیک، دوی نه مانه ش هیشتا به ته مایه زیاتری بده می، نا
 (چاوه پروان نه بیت) به راستی نه و ده رباره ی نایه تانی ئیمه بیباوه پیک که لله ره قه. وه فه رموویه تی:
 ﴿وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا﴾ واته: سامان و مندالتان

شتيک نين لای نيمه پله و پايتان نزيك بکهنه وه مه گهر ئه وهى باوه پرى مينايت و کرده وهى چاکی کردبیت. نایه ت له م بارهيه وه ئیجگار زوره.

﴿إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ تُشْفِقُونَ﴾ ٥٧ ﴿وَالَّذِينَ هُمْ يَشَاءُ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ﴾ ٥٨ ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ﴾ ٥٩ ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ ٦٠ ﴿أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ﴾ ٦١

رهوشتی (سیفاتی) پیاوچاگان

خودای مه زن ده فره مویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ تُشْفِقُونَ﴾ واته: ئه وانیه له گهل ئه وه موو چاکه و برپاو ناکاره چاکه یاندا له خوا ده ترسن و دلایان دیته له رزه و لیوه له رزه یانه له بیباکی خودا به رامبهریان، وهك حه سه نی به سری ده لی: خاوه نباوه پ له نیوان چاکه و ترسدا زیان به سه ر ده بن، به لام خوانه ناس له نیوان خراپه کاری و دلنیا ییدا - نه ترسیدا - زیان به سه ر ده بن،^۱ خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ يَشَاءُ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ﴾ واته: ئه وانیه که برپایان به هه موو نیشانه کانی خودا مه یه له بوونه و هرداو په پیره وهی ئه وه فرمانانه شی ده کن که له کتیبه کانیدا بوی ناردوون. وهك ئه م نایه ته ی که خوی گه وره باسی مه ریه م ده کات و ده فره مویت ﴿وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ﴾^۲ واته: به وته و کتیبه کانی په روه رنده ی برپای هیئا، بیگومان بوو له وهی که خودا کردیوتی و فرمان و برپاری ئه وه، ئه وه یش خودا دایناوه هه ر ئه وه یه و ئه گهر فرمان بوو ئه وه له و شتانه یه که خوی پی خۆشه و لی پازیه و، ئه گهر له و شتانه ش بوو قه ده غه ی لیگرابوو، ئه وه پی ناخۆشه و ناپازیه لی. وه ئه گهر چاکه یش بوو ئه وه دیاره پاسته، وهك ده فره مویت: ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ﴾ واته: ئه وانیه له گهل خودا هیچ که سی تر ناپه رستن، به لکو هه ر ئه وه په رستن و ده زانن که هیچ که سیک بۆ په رستن ناشیت ته نها ئه و نه بیت، بی نیازه و جی نیازه، خیزان و مندالی نه بووه و بیوتنه و بیهاوتایشه. ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ﴾ واته: ئه وانیه که مال ده به خشن له پی خودا و ده ترسن و دل له رزه یانه له وهی که لیان و هرنه گیریت، چونکه ترسیان مه یه که که مته رخه میان کردبیت له به جیهینانی ئه وه مه رجانه ی که په پیره و ده کریت له مال به خشیندا، نه مه یش له بهر گرنگی پیدان و ترس له خودایه، وهك ئیمامی ئه حمه د پیاویه تی کردووه له عایشه وه

^۱ الطبری (۴۵/۱۹).

^۲ التحريم (۱۲).

(پرهزای خوی لی بیت) که دهلی: نهی پیغمبرى خدا (ﷺ) ﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ﴾ نایا نه و که سهی دزی دهکات و داوین پیسی دهکات و نارهق دهخواته وه نه وه له خوا دهترسیت؟ پیغمبر (ﷺ) فرموی: (نه خیر نهی کچی نه بو به کر نهی کچی راستگو - الصديق - به لکو نه و که سهی که نویژ دهکات و پۆژو دهگریت و سه دهقه دهکات، نه وه له خوی گه وره دهترسیت)،^۱ هر به مانایهش ترمیزی و نیبنو نه بی حاتم پریوایه تیان کردوه، فرموی: (نه خیر نهی کچی راستگو، نه و که سانهی که نویژ دهکه نه و پۆژو دهگرن و سه دهقه دهکه نه، نه وانه دهترسن که لیان وهر نه گیریت)، ﴿أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ﴾^۲ نیبنو عه باسو محمدی کوپی که عبی قوره زى حه سه نی به سریش هر وایان کوتوه له ته فسیری نه م نایه ته دا،^۳ ﴿أُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ﴾ واته: نه وانه که له چاکه دا په له دهکه نه و بو ناکاری چاک له پیشن.

﴿وَلَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾^۴ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمَرٍ مِّنْ هَذَا وَهُمْ أَصْحَلُّ مِّنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَمِلُونَ^۵ حَقٌّ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْتَرُونَ^۶ لَا تَجْتَرُوا الْيَوْمَ إِنَّا كُرْ مِنَّا لَا تَنْصُرُونَ^۷ قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰٰ أَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ^۸ مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ

سَمِعَ رَأْتَهُ جُرُونَ^۹

باسی داد په روهی خودا و نه وه ستانی بته رستان له سهر باریک

خوی گه وره ده فرمویت: ﴿وَلَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ خوی گه وره باسی داد په روهی خوی دهکات له په یامه کهیدا که به رامبر بهنده کانی له دنیا دا به پیی توانا نه بیت نه رک ناخاته سهریان، واته: فرمانیان پی ناکات به کاریک که نه توانن هلی گرن، وه له پۆژی قیامه تدا له سهر نه و کردارانهی که پیی هه لساون له و کتیبه دا که له سهریان نووسراوه پرسیاریان لی دهگریت که هیچ شتیکی تیا ون نابیت، بویه خودای گه وره فرمویه تی: ﴿وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ﴾ واته: کتبی کرده وه کان،^۴ ﴿وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ واته: له چاکه کانیان هیچ که م ناکریته وه، به لام له تاوان و خرابه ی عه بده خاوه نباوه په کانی ده بووریت و چاوپۆشی لی دهکات. پاشان بیزاری خوی ده رده بریت له و خوانه ناس و بته رستانه ی قوره یش و ده فرمویت: ﴿بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمَرٍ﴾ واته: به لکو نه مانه

^۱ أحمد (۱۴۹/۶).

^۲ تحفة الاحوزي (۱۹/۹).

^۳ الطبري (۴۶، ۴۵/۱۹).

هوشیان به خویانه وه نیه و گومړاو بیتاگان، ﴿مَنْ هَذَا﴾ واته: له م قورئانه ی که خوا ناردوویه تی بو پیغه مبره کی (ﷺ)، ﴿وَلَهُمْ أَعْمَلٌ مِّنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَمِلُونَ﴾ حه که می کوی نه بان له عیکریمه وه نه میش له نیبنو عه باسه وه ده لی: ﴿وَلَهُمْ أَعْمَلٌ مِّنْ دُونِ ذَلِكَ﴾ واته: جگه له میش کرداری خراپی تریان هیه، واته: بتیش ده پرستن، ﴿هُمْ لَهَا عَمِلُونَ﴾ ده لی: که خویانی پیوه خه ریک ده کن،^۱ هر به م شیوه یه ش له موجهیدو حه سن و که سانی تریشه وه ریوایه ت کراوه.^۲ هندیکی تریش گوتویانه ﴿وَلَهُمْ أَعْمَلٌ مِّنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَمِلُونَ﴾ واته: کرداره خراپه کانی تریشیان نووسراوه هر ده بیت بیکه ن پیش مردنیان، بو نه وه ی نه و سزایه بچه ژنو بیته دی، وه هر به م شیوه یه ریوایه ت کراوه له موقتیلی کوی حه یان و سودی و عبدالرحمن کوی زهیدی کوی نه سله مه وه.^۳ نه م پایه به میزو دیارو چاکه له پییشه وه له فهرموده کی نیبنو مه سعودا باسما ن کرد که پیغه مبری خوا (ﷺ) فهرمووی: (سویند به و که سه ی که هیچ پرستراویک نیه غیری نه و، پایوی وا هیه کارده کات به کرداری خه لکی به هشت تا له نیوان نه و به هشتدا ته نها بالیک ده مینیت کتیب پیشی ده که ویت و کار ده کات به کرداری خه لکی ناگرو ده چیته ناو ناگر،^۴ پاشان خودای مه زن ده فهرمویت: ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْحَرُونَ﴾ واته: کاتیک سزای خودا دابه زیه سر نه وانه ی که وان له نازو نیعمه تدان له ژیانی دونیادا ﴿إِذَا هُمْ يَجْحَرُونَ﴾ واته: له ناکاودا هاوار ده که نو ده پارینه وه، وه ک خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِيَ النَّعْمَةِ وَمَهَلْهُمُ قَلِيلًا ۝۱۱﴾ إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا واته: واز بیته له من و نه و خاوه ن نازو نیعمه تانه ی که ئاینی من به درو ده زانن وه که میک مؤله تیان بده، بیگومان لای نیمه هیه کوت و زنجیری قورسو گران وه ناگری مه لگیرساو. وه فهرموویه تی: ﴿كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوا وَلَا تَحِثْ حِينَ مَوْتٍ﴾ واته: چه نده ها که لمان پیش نه وان (کافرانی مه که که) له ناو برد نیجا هاواریان کرد له حاله تیکدا کاتی پرگار بوون نه مابوو. وه لیړه دا ده فهرمویت: ﴿لَا تَجْحَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ﴾ واته: نیمړو هاوار مه که ن هیچ که سیک نایات به هاوارتانه وه یارمه تیتان نادات له و به لایه ی که توشتان

^۱ الدر المنثور (۱۰۷/۶).^۲ الطبري (۴۹/۱۹)، القرطبي (۱۳۴/۱۲).^۳ الطبري (۵۰/۱۹).^۴ أحمد (۳۸۲/۱).

هاتووه، هاوار بکه نو هاوار نه که نو بی دهنک بن وهک یهک وایه. هیچ شوین و په نایهک نیه بۆتان، کار له کار ترازاووه و به لاو جه زده به هاتووه، پاشان خوی گه وره باسی تاوانه ههره گه وره کانیاں دهکات و دهفه رموویت: ﴿قَدْ كَانَتْ آيَتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلَىٰٰ آعْقَابِكُمْ تُنْكِرُونَ﴾ واته: کاتیک بانگ کران پشتان تیکردو داواشتان لی کرا ته نها خوا بپهرستن قه بولتان نه کرد. ﴿ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ﴾ واته: نه م سزایه تان له بهر نه وهیه که به پاستی ههر کاتیک خوا به تاک و ته نیایی بپهرسترایه ئیوه بیباوه پ ده بوون وه نه گه هاوبه شی بۆ بنیرایه باوه پرتان ده هیئا (به و هاوبه ش دانانه) و بریاردان ههر بۆ خوی بلندو به رزو گه وره یه. پاشان خودای مه زن دهفه رموویت: ﴿مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سِمِرًا تَهَجَّرُونَ﴾ واته: خویان هه لده بپی - فیزیان ده کرد - به که عبهی پیروژه وه شانازیان پیوه ده کردو بریویان وابوو که ههر نه وان خاوه نی که عبهن، له پاستیشدا واته بوون وهک نه سائی ریویایه تی کردووه له به شی ته فسیردا له سونه ته که یدا (من سنن) نه حمه دی کوپی سلیمان بۆی باس کردین، عبیدالله کوپی ئیسرائیل بۆی باس کردین له عبدالاعلی که بیستی له سه عیدی کوپی جوبه یروه، ده یگیریتته وه له ئیبنو عه باسه وه که ده لی: شه ونشینیم کردووه بۆ کاتیک نه م نایه ته هاته خوار ﴿مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سِمِرًا تَهَجَّرُونَ﴾ ده لی: (مستکبرین بالبيت) قورده شیه کان له شه ونشیناندا ده یانگوت: ئیمه خاوه نی که عبهین، خویان پیوه هه لده کیشاو شه و له وی دهمانه وه و ناوه دانیان نه ده کرده وه به لکو قسه ی پرپوچیان تیاده کرد.

﴿أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَكَثُرُوا لِلْحَقِّ كَرِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَجَ رَبُّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلْجُودُ فِي طَغْيِهِمْ يَعْهَدُونَ ﴿٧٥﴾﴾

وه لامدانه وهی موشریکه کان و زهم کردنیان - باس کردنیان به خرا په -

خودای مه زن دهفه رموویت: ﴿أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ﴾ واته: نه م سزایه تان له بهر نه وهیه که به پاستی ههر کاتیک خوا به تاک و ته نیایی بپهرسترایه ئیوه بیباوه پ ده بوون

وئەنگەر ھاوبەشى بۇ بىئىرايە باوەرتان دەھىئا (بەو ھاوبەش دانانە) و بىر ياردان ھەر بۇ خىل بىلندو بەرزو گەرەيە. يانى خىل گەرە سەرزەنشنى ئەو بىتەرستانە دەكات كە خۇيان لەو قورئانە مەزە لادەدەن و نايانە وىت لىتى تى بگەن و لىتى پانامىنن و پشتى تى دەكەن. كە بە تايىبەتى ئەم قورئانە بۇ ئەوان ھاتووە كە بۇ ھىچ پىغەمبەرىك پەوانە نەكراوە چاكتر و بەرتر بىت لە پىغەمبەر (ﷺ) وەك بابو باپىرانىان كە پىش ئەوان مردن نە كىتیبىان بۇ ھات و نە پىغەمبەرىش پەوانەكرا بۇيان، چاكتر و ابو كە ئەوانە شوكرانە بىزىرى ئەو بەھرەيە بوونايە و قبوليان بىكردايە، لىتى پانامىنە و فەرمانەكانيان بەجى بەھىنايە بە شوو بە پۇژو بەجى ماندووبون (وەك چۆن پىا و چاكانى خۇيان پىتى ھەلسان ئەوانەى كە بىرويان ھىنا و شوينى پىغەمبەر (ﷺ) كەوتن. قەتادە دەلى: ﴿أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ﴾ سویند بە خوا ئەوہى لە گوناھو نافەرمانى خودا دەگىرپانەو لەناو قورئاندا وەدەستىان دەھىئا ئەنگەر ئەو خەلكە بىریان لى بىكردايەتەو و لىتى تى بگەشتنايە، بەلام ئەوانە بىتەرستىيان ھەلبارد بۇيە تىاچوون.^۱ پاشان خوداى كەورە جارىكى تر سەرزەنشنىان دەكات و دەفەر مووئى: ﴿أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُم مِّنْكَرُونَ﴾ واتە: ئەم سزايەتان لەبەر ئەوہى كە بە راستى ھەر كاتىك خوا بە تاكو تەنبايى بىتەرسترايە ئىوہ بىباوەر دەبوون وئەنگەر ھاوبەشى بۇ بىئىرايە باوەرتان دەھىئا (بەو ھاوبەش دانانە) و بىر ياردان ھەر بۇ خىل بىلندو بەرزو گەرەيە. يانى ئايا ئەوان محمدو (ﷺ) راستگوىى وئەمىنى ئەويان نەدىوہ كە لە ناو خۇياندا پىتى ھەلساوە و پاراستوويەتى، ئايا دەتوانن حاشا لەوہ بگەن و بە راستى نەزانن، بۇيە جەغفەرى كوپى ئەبو تالىب (پەزاي خىل لى بىت) بە نەجاشى پاشاى حەبەشەى گوت: ئەى پاشا خودا پىغەمبەرىكى بۇ ناردىن شارەزاي پەچەلەك و - بنەمالە و - راستگوىى وئەمانەتى ئەوين،^۲ موغەيرەى كوپى شوعبەش ھەر وای گوتوہ بە جىگرەكەى كىسرا كاتىك دەستەيەخەيان وەستابوو، ئەبو سوفىيانىش - سەخرى كوپى حەرب - ھەر وای گوت بە ھەر قەل پاشانى پۇم كاتىك كە پرسىارى لە خۇي و ھاوہلەكانى كرد لە بارەى پەوشتەكانى پىغەمبەر (ﷺ) و پەچەلەكى و راستگوىى وئەمانەت و بەرترى بنەمالەكەى،^۳ ﴿أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ﴾ خىل گەرە باسى بىتەرستەكان دەكات كە دەيانوت: بە پىغەمبەر (ﷺ) كە خۇي ئەم قورئانەى ھەلبەستووە و درۆ دەكات، يان جنۆكە دەستى لى وەشاندووە و لە خۇيەوہ قسە دەكات و نازانى چى دەلى، خىل گەرە باسىان دەكات، كە ئەوانە لە دلى خۇياندا نايانە وىت بىرواي پى بەھىنن، چونكە خۇيان چاك دەزانن ئەو قسانەى كە ئەيلئىن لە بارەى

^۱ الدر المنثور (۱۱۰/۶).^۲ ابن هشام (۳۷۵/۱).^۳ فتح الباري (۴۲/۱).

قورئانه وه پاست نيه و نه وهى كه پيغه مبه ر (ﷺ) بوى هيئان له لايه ن خودا وهيه و فه رموده ي خودايه ،
 نكولئى لئى ناكريئت و هيچ كه سيك ناتوانئى شتى وا بيژيئت، خواي گه وره يش به ره و پووى نه وان و هه موو
 خه لكى سهر زه مين ده وه ستي و ده فه رمويئت: نه گهر ده توانن با شتيك بيئن وهك نه م قورئانه، كه
 هه رگيزاو هه رگيز ناتوانن بيئنئى بويه فه رموييه تى: ﴿بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ أَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كِرْهُونَ﴾ واته:
 (نه خير وانيه) به لكو حه ق و پاستئى بوى هيئان به لام زوربه يان بوغزيئنه ري حه ق و پاستين (پريان
 ليئيه تى). هه ل ده گريئت نه م پسته يه پسته يهك بيت بوى (حال) ده ست بدات، واته: له حاليكدا كه نه وان
 خوشيان له پاستئى نايه، وه هه ليش ده گريئت پسته يه كي خه به ري بيت -والله أعلم-.

پاستئى شوين ئارمزووى خه لك ناكه ويئت

خواي گه وره ده فه رمويئت: ﴿وَلَوْ أَتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾
 نه بو سالح و سودئى ده ليئن: نه و هه قه (الحق) هه ر خواي گه وره ده،^۱ ليئره دا مه به ست نه وهيه، ليئره دا
 مه به ست نه وهيه، نه گهر خوداي مه زن به ئاره زووى دلى نه واني بكردايه، به دلى نه وانه به رنامه كاني
 دارشتايه، ئاسمانه كان و زه مين خراب ده بوون نه وه يشى تياياندايه خراب ده بوون و تيك ده چوون، له به ر
 جياوازي و خراپئى ئاره زووه كانيان. وهك خواي گه وره باسيان ده كات كه نه ليئن: ﴿لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ
 عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرِيبَيْنِ عَظِيمٍ﴾، جاخوا نه فه رمويئ: ﴿أَهْمُرُ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ﴾ واته: وتيان بوچئى نه م
 قورئانه نه نيئردراوته خواره وه بوى پياويكى گه وره ي (ناودارو دارا) له م دوو شاره (مهككه و طائف)، ئايا
 نه وان په حمه تئى په روه ردگارت دابه ش ده كه ن؟. وه فه رموييه تى: ﴿قُلْ لَّوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ
 رَبِّي إِذَا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ﴾ واته: بلى نه گهر ئيوه خاوه نئى خه زنه كاني چاكه و نيعمه ته كاتئى
 په روه ردگارم بن نه و كاته ده تانگرتيه وه (له به خشين) له ترسى خه رج بوون و ته واو بوون. وه
 فه رموييه تى: ﴿أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذَا لَا يُوْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا﴾ واته: ئايا نه وانه (جووله كه كان)
 به شيان هه يه له ده سه لائى پاشايه تئى (خاوه نيئتى بوونه وه ر) (جا نه گهر بيانبوايه) نه و كاته به
 خه لكيان نه ده به خشئى (به نه ندازه ي) توئيكلى ده نكه خورمايه ك. له م ئايه تانه وه هه موو لاوازي
 به نده كاني خوداو جياوازي بوچوون و ئاره زووه كانيان ده رده كه ويئت، هه ر خودا خوى پاك و بيغه ييه و
 خاوه نئى گشت سيفه تيكي ته واو كرادارو گفتارو بريارو به رنامه يه كه و، هه ر خوئيشئى به كارئى
 دروستكراوه كاني ده گات، پاك و پيروزه و هيچ په رستراو په روه رنده يهك نيه جگه له خودا خوى.

^۱ الطبري (۵۷/۱۹)، القرطبي (۱۴۰/۱۲).

پاشان خودای مه زن ده فەرموویت: ﴿بَلْ أَتَيْنَهُمْ بِذِكْرِهِمْ﴾ واتە: بە لکو ئیمە قورئانمان بۆ ناردن
کە پێزو حورمەتی ئەوانی تێدا یە ﴿فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ﴾ واتە: ئەوان پشتیان لەو ئامۆزگاریە
کرد کە حورمەتی خۆیانی تێدا یە!

پێغه مبه‌ر (ﷺ) پاداشتی له‌وان ناوێت به‌ لکو بانگیان ده‌گات بۆ سه‌ر پاسته‌پی

خوای گه‌وره ده‌فەرموویت: ﴿أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا﴾ واتە: یا داوای پاره‌و خه‌رج له‌وان ده‌که‌یت،
حه‌سه‌ن ده‌لی: یانی پاداشت،^۱ قه‌تاده ده‌لیت: یانی کرێ - هه‌قی کار -^۲، ﴿فَخَرَّاجٌ رَبِّكَ﴾ واتە: ئەوه
به‌خشش و پۆزی په‌روه‌ردگارت چاکتره‌. یانی تو داوای پاداشت و کرێ یان شتیکیان لی ناکه‌یت له‌ بری
ئەوه‌ی که پێیان نیشان ده‌ده‌ی به‌ لکو تو به‌ ته‌مای پاداشتی چاکي خودای مه‌زنی، ﴿وَهُوَ خَيْرُ الرَّزِقِينَ﴾
واتە: خوا چاکترینی پۆزی ده‌رانه‌، وه‌ک خوای گه‌وره ده‌فەرمووێته‌ی: ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ
لَكُمْ إِنِ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾^۳، وه‌ ده‌فەرمووێته‌ی: ﴿قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾^۴، وه‌
ده‌فەرمووێته‌ی: ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾^۵، وه‌ ده‌فەرمووێته‌ی: ﴿وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ
رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَنْفَوْرُ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ﴾^۶ اتبِعُوا مَن لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا^۷، خوای گه‌وره
ده‌فەرموویت: ﴿وَلِئِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ واتە: به‌ پاستی تو ده‌ته‌وێت بانگیان بکه‌یت بۆ سه‌ر
پاسته‌پی، ﴿وَلِئِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَوِّنَنَّ﴾ واتە: به‌ لام ئەوانه‌ به‌پوایان به‌ پۆزی
دوایی نیه هه‌ر نایانه‌وێت پاسته‌پی بگرن و لێی لاده‌ده‌ن، ئیمامی ئه‌حمه‌د پێوایه‌تی کردووه‌ له‌ ئیبنو
عه‌باسه‌وه‌ که پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) دوو فریشته هاتنه‌ لای - وه‌ک که سیك نوستبیت و خه‌و ببینی -
فریشته‌یه‌کیان له‌ لای هه‌ردوو پێیه‌وه‌ دانیشته‌و ئەوی تریان له‌ لای سه‌ریه‌وه‌، ئەو فریشته‌ی لای

^۱ الطبري (۵۸/۱۹).

^۲ الدر المنثور (۱۱۰/۶).

^۳ سبأ (۴۷)، واتە: بلی هه‌ر کرێ و پاداشتی که لی داواکردوون ئەوه بۆ خۆتانه‌ پاداشتی من ته‌نها له‌ سه‌ر خوايه‌.

^۴ ص (۸۶)، واتە: (ئەه‌ی موحه‌مه‌د (ﷺ)) بلی من هه‌یج کرێ و پاداشتی که له‌ سه‌ر که‌یاندنی ئەم ئاینه‌ له‌ ئێوه‌ داوا ناکه‌م و
من له‌ وه‌که‌سانه‌ نیم که درۆ هه‌لبه‌ستم و زۆر له‌ خۆم بکه‌م.

^۵ شوری (۲۳)، واتە: (ئەه‌ی موحه‌مه‌د (ﷺ)) بلی داوای هه‌یج پاداشتی که‌تان لی ناکه‌م له‌ سه‌ری مه‌که‌ر خۆشویستنی
خه‌زمايه‌تی.

^۶ یس (۲۰-۲۱)، واتە: له‌ په‌پی شاره‌که‌وه‌ پیاویک (حه‌یبی نه‌جاپ) به‌ په‌له‌ هات و تی ئەه‌ی که‌له‌که‌م شوین ئەم
پێغه‌مبه‌رانه‌ بکه‌ون، شوین که‌سانی بکه‌ون داوای هه‌یج کرێ و پاداشتی که‌تان لی ناکه‌ن.

پيكانيه وه بوو گوتى: به نه وهى له لاي سهره وه بوو: من به سهرهاتى نه وه - واته پيغه مبه ر (ﷻ) -
 ئومه ته كه يت بؤ ده گيرمه وه، پاشان گوتى: نمونه ي نه م و نمونه ي ئومه ته كه ي وهك نمونه ي كومه ليك
 وايه له سه فهدا بن، بچه شوينيكي چۆلى بيئاو، نه وهنده تويشويان - خواردن و خواردنه ويان -
 پى نه بيت كه نه و چۆله وانيه ي پى بپن يان پى بگه پينه وه، ئا له و كاته دا كه نه ويان به سهر دى،
 پياويك هاته لايان جلوه رگيكي تازو و جوانى پوشيبوو - له بهر دابوو - ده لى: چۆنه به لاتانه وه نه گه ر
 بتانگه ي نه م باخچه يه كي پر له پوهه ك - سه وزايى - هه وزى پر له ئاو ئايا شوينم ده كه ون؟ گوتيان:
 به لى، نه لى: بردنى وگه ياندينه ناو باخچه و كانياويكي سازگار خوارديان و خواردiane وه به ته واوى
 تيريون، پاشان پى گوتن: ئايا من نه م حاله ته م بؤ وهدى نه هينان و ئيوه ش به ليتنتان پى نه دام نه گه ر
 بتانگه ي نه م باخچه يه كي پر له پوهه ك و گزوكياو هه وزى پر له ئاو شوينم ده كه ون؟ وتيان: به لى،
 نه لى: ده ي به راستى باخچه ي پر پوهه ك ترو هه وزى پر له ئاو تر له بهر ده ممانه وه يه له م زياتر، ده ي
 شوينم ده كه ون؟ ده سته يه كيان وتيان: به خوا راستى كرد شوينى ده كه وين، ده سته يه كي تريان وتيان:
 نيمه به م پازين و تييدا ده مينينه وه (هيچى ترمان ناوى)!

باسى گوزهرانى - ژيانى - خوانه ناسان

خوای گه وده ده فهرمويت ﴿وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُنَّ﴾ واته: نه وانه ي
 باوه ر ناهيتن به پۆزى قيامه ت هه ميشه له ريگه لاده دهن و سته مكارو گومران. عه ره ب نه لين: (نكب
 فلان عن الطريق) فلانه كه س كه لا بوو له پى، كاتيک له ريگه لايدا. پاشان خوداي مه زن ده فهرمويت:
 ﴿وَلَوْ رَحَّمْنَهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلْجُورُ فِي طَغْيَيْنِهِمْ يَغْمَهُونَ﴾ خوای گه وده باسى لاسارى
 خوانه ناسان ده كات كه چهنده خراب و لاسارو سپهن، نه گه ر به لاشيان له سهر لابه رييت و شاره زاشيان
 بكات له قورئان نه وانه هه ر سه ريپچى ده كه ن و به رده وام ده بن له سهر تاوان و خرابه كاري و بيدينى
 خويان. وهك خوای گه وده ده فهرمويت: ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ
 مُعْرِضُونَ﴾^۱ وه فهرمويه تى: ﴿وَلَوْ تَرَى إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَلَيْسَ نَارُ وَلَا نَكَذِبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ
 الْمُؤْمِنِينَ﴾^۲ بَلْ بَدَأَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُوا إِن هِيَ إِلَّا

^۱ احمد (۲۶۷/۱).

^۲ الانفال: (۲۳)، واته: وه نه گه ر خوا بيزانيه چاكه يه ك له و (كه پو لالانه دا) هه يه بيگومان واى لى ده كردن بيستن نه گه ر
 خوا (فهرمانى خوى) پى بيستنايه هه ر پويان وه رده گيرا وه نه وان هه ر گوى پى نه دهن.

حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ^۱، نه مه له و شتانه یه که خوی گه وره خوی ناگاداری هیه له وهی که نابیی و نه گه ر بشبیت چۆن ده بی، زه ححاک ده لی: له ئیبنو عه باسه وه هه ر شتی (لوی تییدا بیت نه و شته هه رگیز پوونادات - نایه ته جی -.

﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَنْضَرُّونَ﴾ (۷۶) حَقَّ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ (۷۷) وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ (۷۸) وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (۷۹) وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (۸۰) بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ (۸۱) قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا أَوْنَا لَمَبْعُوثُونَ (۸۲) لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ (۸۳)

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ﴾ واته: سویند به خوا به راستی توشی به لاو کاره ساتی زۆر گرانهان کردن، ﴿فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَنْضَرُّونَ﴾ واته: به لام نه وان له به رامبه ر په روه ردگاریاندا نه خویان به که م زانی وه نه هاناو نزایانی بۆ ده به ن له کاتی ناره حه تیدا، یانی نه و به لاو کاره ساته نایان گێریتته وه له و بی دینی و خراپه کاریه ی له سه رینی، به لکو به رده وامن له سه ر نه و گومرایی و لاساریه، ﴿فَمَا اسْتَكَانُوا﴾ واته: ملیان که چ نه کردو ﴿وَمَا يَنْضَرُّونَ﴾ ناشپارینه وه، وه ک خوای گه وره له نایه تیکی ترده فه رموویه تی: ﴿فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ﴾^۲، ئیبنو نه بی حاتم رپوایه تی کردوه له ئیبنو عه باسه وه ده لی: نه بو سوفیان هات بۆ لای پیغه مبه ری خودا (ﷺ) گوئی: نه ی محمد (ﷺ) تکایی خواوتکای خزمایه تیت لیده که م که فریامان که وه، که وتوینه ته خواردنی عیله یز^۳، خوای گه وره نه م نایه ته ی ناردده خواره وه: ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا﴾

^۱ الانعام (۲۷-۲۹)، وه نه گه ر بیانبینیت کاتیک له سه ر قه راغی دۆزه خ وه ستینراون که ده لێن خۆزکه ده گه پینراینه وه بۆ دنیا به لگه کانی په روه ردارمان به درۆ نه ده زانی وه له برواداران ده بووین، (نه خیر به راستیان نیه) به لکو نه وهی که له وه وپیش ده یانشارده وه بۆیان ده رکه وتوه وه نه گه ر بگه پینرپینه وه (بۆ دنیا) بیگومان دووباره ده گه پینه وه بۆ نه و کارانه ی که لپیان قه ده غه کرابوو وه به راستی نه وانه درۆزن، وه وتیان به راستی هه ر نه م ژیا نه (ی دنیا) مانه و ئیمه زیندوو ناکریتینه وه.

^۲ الانعام (۴۳)، واته: ده ی بۆ نه پارانه وه کاتیک سزای ئیمه یان بۆ هات؟ به لام دلایان په ق بوو.

^۳ (عیله یز) واته خواردنی خوین و مووی خوشتر که تیکه ل نه کریت و سورته کریتته وه هه روه ها عیله یز به مانای (مه یمونی زۆرکه وره ش) دیت، به مانای پوه کیکی تایبه تیش دیت که له ولاتی (به نی سلیم) دانه پوی له کاتی قاتیدا خه لک ناچار نه بن بیخۆن.. (النهاية في غريب الحديث والاثر: ابن الاثير، كلمة (عليه)). (۲۹۳/۲)

نه سائیش نه م فرموده یی ریوایت کردوه^۱. نه سلی نه م فرموده یی له هردو سه حیحه که دا هاتوه که پیغه مبری خوا(ﷺ) نرای کرد له قورپه ش کاتی که یاخی بوونو به گوئیان نه کرد فرمووی: (نه ی خودایه یارمه تیم بده قاتو قریه کی وه ک قاتو قریه کی یوسفیان بو بنیره که حوت سالی خایاند)^۲ پاشان خودای مه زن ده فرموویت: ﴿حَقَّ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ﴾ واته: هتا کاتیک بریاری خویان بو دابه زی له ناکو سزای توندی بو ناردن، که هیچ حیسابیکیان بو نه کردبوو، نا له و کاته دا به ته وای ناویمد بوونو دهستیان له هه موو چاکه یه ک بر او هه موو شتیکیان له ده ست چو و گشت هیواو نو میده کانیاں گوژکراو تیاچوو.

وه بیر هیئانه وهی به هره گانی خوداو توانی به هیژو مه زنی نه و

خوای گه وره ده فرموویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ پاشان خوای گه وره باسی به هره گانی خوای ده کات به سهر به نده کانیه وه که چاوو گوئی و دلی پیداون که به هوی عه قله وه له هه موو شتیکی تی ده گن و هه ست به م بوونه وه ره ده گن و بیر ی لی ده که نه وه و په ند وه رده گرن له و نیشانانه ی که ده بنه به لکه له سهر تاک و ته نهایی خودا که خاوه نی هه موو شتیکی و هه رچی مه یلی لی بیت ده یکات. ﴿قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ واته: زور که م سوپاسی خودا ده گن له سهر نه و هه موو به هره نه ی که پیی به خشیون، وه ک خوای گه وره له نایه تیکی تر دا فرموویه تی: ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾^۳ پاشان ده فرموویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾ پاشان خودای گه وره باسی تواناو ده سه لاتی به هیژو گه وره یی خوای ده کات که نه م هه موو خه لکه ی دروست کردوه و بلاوی کردوه ته وه به هه موو کیشوه رو ولاته کاندایه سهر زه میندا که هه ر گه لی له گه لیکی تر جیاوازی هه یه له نیوه و په نگو زمان و سروشت و په وشتدا، پاشان له پوژی قیامه تدا هه ر له سه رته ی ژیا نه وه تا کوتایی، هه موو کوده کاته وه بو نه و پوژه ی که دیاری کراوه - که پوژی قیامه ته - هیچی له بیر ناچیت له گه وره و بچوک له نیرو می به پیژو بی پیژیه که مجار چون بووه وه ک خوای لی ده کاته وه، بویه فرموویه تی: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾ واته: خوا زاتیکیه زیندوو ده کاته وه و ده مرینیت، یانی نیسکی - پییشه ی - پیژو زیندوو ده کاته وه و گه لانیش ده مرینیت، ﴿وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ

^۱ النسائي في الكبرى (۴۱۳/۶).

^۲ فتح الباري (۴۳۵/۸)، مسلم (۲۱۵۶/۴).

^۳ يوسف (۱۰۳)، واته: وه زورییه ی خه لکی هه رچه ند تو سوور بیت (له سهر باوه په یئانیان) نابنه نیماندار.

وَالنَّهَارِ ﴿۱۰﴾ واتە: ۱۰ ۋە جىياۋانى شەۋو پۇزىش ھەر بە دەست ئەۋە، يانى بە فەرمانى ئەۋ شەۋو پۇز رام ھىنراۋە لە پىر بە دۋاى يەكتىدا دىن ۋە لە يەكتى ناپىزىن ۋە دۋا ناكەۋن لە ۋ كاتەى بۇيان دىارى كراۋە ۋ پىشيش ناكەۋن، ۋەك خۋاى گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ﴾ ۱۱ ۋە دەفەرموۋىت: ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ ۱۲ واتە: دەى ئايا ئىۋە بىر ناكەنەۋە؟ يانى ئايا خاۋەن عەقل نىن كە خۋاى زاناۋ خاۋەن دەستەلاتتان نىشان بدات، كە زالە بەسەر ھەموو شتىكداۋ ھەموو شتىك مىلى كە چە بۇى ۋ سەرى بۇ نەۋى دەكات.

بىت پەرستان زىندوۋوبوۋنەۋەى پاش مردن بە دوور دەزانن

پاشان خۋاى گەۋرە باسى ئەۋ كەسانە دەكات كە بىرويان بە زىندوۋوبوۋنەۋە نىە كە ئەمانەش ۋەك پىشۋەكانيان ۋان بىرويان بە زىندوۋوبوۋنەۋە نەبو، ﴿بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ﴾ ۸۱ ﴿قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظْمًا أَوْنَا لَمَبْعُوثُونَ﴾ ۸۲ واتە: بەلكو ئەۋان ھەر ئەۋەيان دەۋت كە پىشۋەكانيان دەيان ۋت كە زىندوۋوبوۋنەۋەيان بە دوور دەزانن پاش ئەۋەى كە دەبنەۋە بە خۆل ۋ ئىسكى پزىو بۇيە دەيان ۋت ۋەك خۋداى مەزن دەفەرموۋىت: ﴿لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَءَابَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ ۸۳ يانى زىندوۋوبوۋنەۋەيان بە لاۋە مەھالە ۋ ئەلەن ئەمەى كە باسى دەكات ھەموو چىرۆك ۋ بەسەرھاتى پىشۋەكانەۋ لە كىتەبەكانى ئەۋانەۋە ۋەرگىراۋەۋ لە خۇيانەۋە ھەلىان بەستۋە، ئەمەش ھەموو نىشانەى خوانەناسىن ۋ بىروانەكردنىانە بە زىندوۋوبوۋنەۋە، ۋەك خۋاى گەۋرە باسى بىدىنان دەكات ۋ دەفەرموۋىت: ﴿أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا تَخِرَّةً﴾ ۸۴ ﴿قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ﴾ ۸۵ ﴿فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ﴾ ۸۶ ﴿فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ﴾ ۸۷، ۲ مەرۋەھا دەفەرموۋىت: ﴿أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَنُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ

۱ يىس (۴۰)، واتە: خۆر بۇى نىە (ناتۋانى) بگات بە مانگو شەۋىش ناتۋانى پىشكەۋى لە پۇزۋ ھەرىەكەيان (خۆرۋ مانگ) لە خولگەيەكدا مەلە دەكەن ۋ دەسۋرپنەۋە.

۲ واتە: سوپىند بە خوا بىگومان ئەم بەلپنە بە ئىمە ۋ باۋو باپىرانمان درابوۋ لە مەۋپىش ئەم (بەلپنە) ھىچ نىە جگە لە داستانى (قەسەى پىرۋىچى) پىشۋەكان.

۳ النازعات (۱۱-۱۴)، واتە: ئايا كە بوۋىن بە ئىسقانى پزىو چۆن (زىندوۋ دەبىنەۋە)، ۋتىان: ئا ئەۋە ئەگەر ۋابىت گەرۋەيەكى بە زىانە، بىگومان ئەۋ زىندوۋوبوۋنەۋەيە ھەرىەك نەعرەتەيە، ئىتر كوتۋىر ۋان لە دەشتىكى سېى كاكى بە كاكىدا.

مُبِينٌ ۞ (۷۷) وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۚ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ۞ (۷۸) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ۝

﴿ قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (۸۴) سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿ ۸۵ ﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿ ۸۶ ﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا نُنْقِطُ ﴿ ۸۷ ﴾ قُلْ مَنْ مِنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿ ۸۸ ﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿ ۸۹ ﴾ بَلْ أَنشَأْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿ ۹۰ ﴾

دانپيانانى بتيه رستان كه هه موو شتيك خودا دروستى دهكات، نهو دانپياناناهش پيوستى دهكات له سهريان كه تهنها هه ر خوا بپه رستن

﴿ قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ خواى گه وره تاكو تهنهايه و ده سه لاتو تواناي خوى ده سه لميئييت و ده رى ده خات بو خه لكى كه هه ر خوى خودايه و غه يري نهو هيچ خودايه كى تر نيه، ده بيت هه ر عيبادت بو نهو بكريت به تهنهاو هاوه لى بو دانه نريت، بو يه فه رمويه تى به پيغه مبه ره كه ي محمد (ﷺ) كه بليت بهو موشريكانه ي كه شتى تر ده په رستن، له گه لى و دانيش ده نيئ به وه ي كه خودا په روه رنده يانه كه چى شه ريكي بو داده نيئ و له گه ل نه ودا ده په رستن، باشيش ده زانن كه نه وانه ي ده يانپه رستن ناتوانن هيچ شتيك دروست بكه ن و خاوه نى هيچ شتيك نين و ناتوانن هيچ شتيكيش بو خويان داگير بكه ن و نه هيلن كه س بيبات، نه وانه وا ده زانن نهو بتانه له خوداوه نزكيان ده كه نه وه. وهك خوداي مه زن ده فه رموييت نه وانه نه لين: ﴿ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى ﴾^۱، بو يه خوداي گه وره ده فه رموييت: ﴿ قُلْ لِمَنِ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا ﴾ واته: نه ي موحه مه د (ﷺ) بلى: كى خاوه نى نهو زه مينه يه و دروستى كردوه نه وه يشى كه تييدايه له گيانه وه رو پوه كه و به ره مه و دروست كراوى ترى هه مه جور ﴿ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ واته: نه گه ر هيچ زانياريه كتان هه يه، ﴿ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ﴾ واته: بيگومان بيت نه لين: هه موو نه وانه هى خودايه كه تاكو تهنهايه و شه ريكي نيه، مادام وايه

^۱ يس (۷۷-۷۹)، واته: تايا ئاده مى نه يزانيوه كه نه ومان له نوتفه يهك دروست كردوه كه چى يه كسه ر ده بيته دوژمنيكي ديار (ده مه قاليكه ريكي ئاشكرايه)، نمونه مان بو دينييه وهو به ديهيئنانى خوى له بيرچوته وه (نهو بيپروايه) ده ليت: كى ئيسكه كان زيندوو ده كاته وه له كاتيكا كه پزيون، (نه ي موحه مه د (ﷺ)) بلى نهو زاته زيندويان ده كاته وه كه له يه كه مجاره وه به دى هيئاون و نهو به هه موو دروستكراويك زاناو به ئاگايه.

^۲ الزمر (۳) واته: (ده لين) تهنها له بهر نه وه ده يانپه رستين نزيمان بخه نه وه له خوا.

می خودایه، ﴿قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ واته: بلی: دهی بۆچی بیر ناکه نه وه و حالی نابن که عیبادهت بۆ که سی تر ناکریت ته نها بۆ خودا نه بیت که وه دیهینه رو پۆزیده ره؟ ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾، واته: کی وه دی هیئهری حوت ئاسمان و جیهانی سه ره وه یه که بریتیه له و نه ستیره پووناك و نه و فریشتانه ی گوپراهی لی فه رمانی نه ون له گشت به شو لایه کی ئاسماندا، وه کی په روه ریئی ته ختی هه ره گه وره یه ﴿الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ نه و ته ختی که سه ری هه موو دروست کراوه کانه، بۆیه لیږده دا فه رموویه تی: ﴿وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ واته: ته ختی هه ره مه زن، وه له کوتایی سوږه ته که شدا فه رموویه تی: ﴿رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ واته: چاک و جوان وه سفی ته ختی کۆکردووه ته وه له نیوان زۆر مه زنی و فراوانی و به رزی و چاکی و جوانیدا، له به ز نه وه یه نه وانیه که نه م ته فسیره نه که ن ده لئین: ئیبنو مه سعود ده لئیت: به راستی په روه رنده ی ئیوه نه شه وی لایه ونه پۆز، پوناکی ته خت - العرش - له پووناکی پوی نه وه. ﴿سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا نُنْقِطُ﴾ واته: بیگومان ده لئین هه مووی می خوایه، بلی ده ی ئایا خۆتان ناپاریزن، یانی وه ختیك ئیوه دانی پیدای ده نئین که خودا په روه رنده ی ئاسمانه کان و ته ختی هه ره مه زن، ئاخۆ له تۆله و جه ربه زه ی خودا ناترسن که شتی تر له که لی ده په رستن و شه ریکی بۆ داده نئین؟ ﴿قُلْ مَنْ يُدِيرُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ واته: بلی ده سه لاتی هه موو شت به ده ستی کییه؟ واته به ده ستی خوایه ﴿مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا﴾^۱، واته: هه موو شتیك وا له ژیر ده سه لاتی خوی گه وره او هه لسوکه وتی به ده ست خوایه، بۆیه پیغه مبه ری خوا (ﷻ) ده یفه رموو: (لا والذي نفسي بيده) واته: سویند به و که سه ی گیانی منی به ده سته، کاتیك که سویندی بخواردایه ده یفه رموو: (لا ومقلب القلوب) واته: سویند به و که سه ی دلّه کان هه لده گپرتیه وه - نه م دیو نه و دیوی ده کات - چونکه هه ر خوایه که وه دیهین و خاوه ن و کاربه ده سته، ﴿وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾^۲، عه ره به کان کاتیك که گه وره که یان که سیکی په نا بدایه که س نه یده توانی ده ست دریژی بکاته سه رو ئازاری بدات له به ر پیزی نه و گه وره یانه و قسه ی نه شک، بۆیه خوی گه وره فه رموویه تی: ﴿وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ﴾ واته: هه ر خوا مه زن و پایه به نده که هیچ که سیك له و گه وره تر نیه، که س ناتوانیت ده ست له کاری وه ربدا و دزایه تی بکات،

^۱ هود (۵۶).^۲ واته: بلی کی فه رمانه وایی و هه موو شتیکی به ده سته، وه په نای (هه موو لایه ك) ده دات و که س له و په نا نادریت نه گه ر ئیوه شت ده زانن.

بوون و نه بوون به ده ستي خوږه تي و هر چيه مهيلي لي بيت ده يکات و مه يليشي لي نه بيت نايکات، وهک ده فهرمويت: ﴿لَا يَسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾^۱، واته: هر چي خوا بيکات نابيت پرسياري لي بکريت به لکو نه وان به پرسيارن، له بهر مه زني و پاڼه به رزي و ده سلا ت و تواناي به هيږو کارزاني و داد په روه ري خواي گه وره، به لام هم موو خه لکي به پرسيارن له کرداره گانيان وهک خواي گه وره فهرموويه تي: ﴿فَرَبِّكَ لَسَأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾^۲ ﴿عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۳، پاشان ده فهرمويت: ﴿سَيَقُولُونَ لِلَّهِ﴾ واته داني پيدا دهنين که گه وره و خاوهن شکو هر خودايه که په ناي بو دهر بيت و هر که سيک دزي نه و بيت که س ناتوانيت په ناي بدات، تاک و ته نهايه و شريکي نيه، ﴿قُلْ فَأَنِّي تُسْحَرُونَ﴾ واته: بلي که واته نيوه چون سيحرو جادووتان ليکراوه، ياني که واته چون عه قلتان پيتان پي نه دات که سي تر به رستن له گه ل خدا، که خوتان داني پيدا دهنين و چاک ده زانن وايه، ﴿بَلْ أَتَيْنَهُم بِالْحَقِّ﴾^۴ نه مه ناگادار کردنه و هيه که غهيري خدا به رستراويکي تر نيه، به لگهي ته واو ناشکراو پاست و دروستمان هيڼاوه ته وه له سهری ﴿وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ واته: نه وانه ي که نه و بتانه ده به رستن و ده يانکه نه شريکي خدا دروزنن و هيچ به لگهيه کيان به ده سته وه نيه له سهر نه و بت به رستيه، وهک خوداي گه وره له کوتايي سوږه ته که دا فهرموويه تي ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾^۵، موشريکه کان نه و کاره ناکن له بهر نه وه ي به لگهيان به ده سته وه يه له سهر نه و درو گومراييه، به لکو هر له بهر نه وه شريک بو خوا داده نين و ده به رستن چونکه بابو باپيران و گومراياني پيش خويان که زور نه قام بوون بتيان به رستوه، وهک خواي گه وره باسيان ده کات و ده فهرمويت: ﴿إِنَّا وَجَدْنَاهُ آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ﴾^۶، واته: بابو باپيرانمان له سهر نايينک پويشتوون و نيمه ش شوين که وتووي نه وانين.

﴿مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ إِلَهٍ إِذَا لَذَّهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَمَّا لَبَّاهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهُ عَمَّا يُصِفُونَ﴾^۷ ﴿عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾^۸

^۱ الانبياء (۲۳).

^۲ الحجر (۹۲-۹۳)، واته: جا سويند به په روه ردگارت پرسيار له هه موويان ده که ين، له وه ي که ده يانکرد (له دنيا دا).

^۳ المؤمنون (۱۱۷)، واته: هر که س به رستي په رستراويکي تر له گه ل خوادا که هيچ به لگهيه کي نه بيت له سهر نه و (به رستنه) نه وه به پاستي ليرسینه وه ي ته نها لاي په روه ردگاري تي بيگومان کافران پزگاريان نابيت.

^۴ زخرف (۲۳).

خودا شەرىكى نىيە

خوداى مەزن باسى پاك و بىئەببى خۇى دەكات لەوہى كە پۆلەى يان ھاوہلى مەبىت لە دەسەلات و كارو فەرمان و پەرستندا بۆيە فەرموويەتى: ﴿مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ إِلَهٍ إِذَا لَذَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَمَّا لَبَّاهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾^۱، يانى ئەگەر وا دابىرايە چەند خوايەك بىيىت، ھەر خودايە بە مەيلى خۇى شتى دروست دەکردو ئەو كاتە بوونەوہر پىك نەدەنرا، ئەوہتا ئىستا بوونەوہر بەو پىك و پىكىە پىكخراوہ ھەر لە جىھانى سەرەوہ ھەتا خوارەوہ بە يەكتەرەوہ بە ستراون زۆر بە چاكى و تەواوى ﴿مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَوُّتٍ﴾^۲ خۆ ئەگەر چەند خوايەك بوونايە ھەريەكە ئەويست ئەوى تر بىەزىنىت و دزايەتى بكات و زال بىت بەسەر ئەوى تردا - زاناىانى كەلام - المتكلمون - باسى ئەمەيان كەردوہ بەم مانايە و ناويان بردوہ بە دەليلى تەمانوع واتە: ئەگەر وا دابىرىت لە دوو خوا يان زياتر ببوونايە، يەككە دەويست شتىك بىجولنىت ئەوى تر دەويست بىوہستىنىت، ئەگەر مەبەستى ھەردووكيان بەجى نەھات، ھەردووكيان ناتەواو دەردەچوون، واجبىش دەبىت ناتەواو نەبى، خۆ نابىت مەبەستى ھەردووكيانىش بىتەجى، لەبەر كۆبوونەوہى دوودژ لەيەك كاتدا، مەگىن وا دابىرىت لە يەك زياترە، ئەمەيش ھەر نابىت، ئەگەر مەبەستى يەككەيان ھاتەدى و مەبەستى ئەوى تريان نەھاتەدى، سەرکەوتوہ كەيان دروستە و (واجب) ھونەوى تريان بەزيوہ و سەرنەكەوتوہ، ئەمەيان گونجاوہ (ممکن) چونكە واجب ناشى بەزيو بىت و لە سيفەتى ئەو نىيە، بۆيە خواى كەورە فەرموويەتى: ﴿وَلَمَّا بَعَضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَنَ اللَّهُ عَمَّا يُصِفُونَ﴾ واتە: ھەندىكەيان سەرنەكەوتن بەسەرنەوانى ترياندا، خودا پاك و بى عەيبە لەو قسانەى ئەو ستەمكارانە ھەلى دەبەستن و ئەلەين خودا پۆلە و شەرىكى ھەيە، ﴿عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ واتە: ئاگادارى ئەو شتانەيە كە خەلكى چاويان لىي نىيە و ئەوہيشى دەبىينن، ﴿فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ واتە: خودا پاك و پىرۆزە و بەرزترە لەوہى كە ناھەقىكارو بىپروايان دەيكەنە ھاوبەشى.

^۱ واتە: خوا ھىچ پۆلەيەكى بۆ خۇى بىيارنەداوہ وە ھىچ پەرستراوىكى ترى لەگەلدا نەبووہ (ئەگەر پەرستراوى لەگەلدا بووايە) ئەو كاتە ھەر پەرستراوىك چى دروست كەردوہ (بۆ خۇى) دەبرد وە ھەندىكەيان زال دەبوون بەسەر ھەندىكى ترياندا.

^۲ الملك (۳)، واتە: تۆ (ئەى تەماشاكەر) لە دروست كەردنى خواى مېھرەبەندا ھىچ ناپىكىەك نابىينىت.

﴿قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيْنِي مَا يُوعَدُونَ ﴿١٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٤﴾ وَإِنَّا عَلَيَّ أَنْ تُرِيَك مَا نَعْدُهُمْ لَقَدِيرُونَ ﴿١٥﴾ أَدْفَعْ بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿١٦﴾ وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ ﴿١٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ ﴿١٨﴾﴾

هانابردن بو خودا له کاتی هاتنی به لادا و وه لای خراپه به چاکه و هانابردن به خودا له دنده دانی

شهیستان

خودای مه زن فرمانی داوه به پیغه مبه ره که ی محمد (ﷺ) له کاتی دابه زینی به لادا نه م دو عایه بکات ﴿قُلْ رَبِّ إِمَّا تُرِيْنِي مَا يُوعَدُونَ﴾ واته: بلی نه ی په روه ردگارم نه گهر مهر نیشانم ده دهیت نه و سزایه ی که به وان به لاین داراوه، یانی نه گهر سزات دان و من له و کاته دا له وی بووم منیش وه که نه وان لی نه که ییت وه که له م فرموده یه دا هاتوه که نیمای نه حمه دو ترمیزی پریوایه تیان کردوه، ترمیزی فرموده که ی به صحیح داناوه که نه فرموی: (نه گهر ویستت به لایه که بده ی به سر که لی که دا بم به روه بو لای خوت توشی نه و به لایه م مه که، ﴿رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ واته: په روه رنده م! له که ل سته مکارانم دامه نی، ﴿وَإِنَّا عَلَيَّ أَنْ تُرِيَك مَا نَعْدُهُمْ لَقَدِيرُونَ﴾ واته: نه گهر بمانه ویست نه وه ی توشی نه وانی ده که یین له تاقی کردنه وه و به لاو نازار نیشانی توشی ده دهین، پاشان خودای مه زن پئی نیشان ده دا بو چاکه کردن له که ل نه وانه ی که خراپه ی له که ل ده که ن له کاتی که دا که تی که لاویان ده کات - له که لیان ده زی - بو نه وه ی سه رنجیان پابکی شیت، هه تا نه و دوژمنایه تی و پقو کینه یان بیته دوستایه تی و خوشه ویستی وه که خودای مه زن ده فرمویست: ﴿أَدْفَعْ بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةِ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ﴾ واته: تو وه لای خراپه به چاکه بده روه، نیمه باشتر ده زانین نه وان چی ده لاین وه مهر به م شیوه یه خوی گهره له نایه تی کی تر دا فرمویه تی: ﴿أَدْفَعْ بِأَلْتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلْقُوهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلْقُوهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ واته: که سی تر نه و ناموژگاری و په وشت و سیفه ته به جی نامینیت ﴿إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا﴾ مه کین نه وانه ی خوراگرن له سر نازاری خه لکی و به چاکی مامه له یان له که ل ده که ن هه رچه نده نه وان به

^۱ احمد (۲۴۳/۵)، تحفة الأحوزي (۱۰۸/۹).

^۲ فصلت (۳۵-۳۴)، واته: به چاکترین شیوه وه لای (خرابه) بده وه نه وسا که سی که له نیوان توو نه ودا دوژمنایه تی مه یه وه که دوستی کی دل سوژو گیانی به گیانی لی دیت، به م ناسته ناگات که سانی نه بیست که خوراده گرن و به نارامن وه پئی ناگات مه که ر که سیک خاوه نی به شی مهره که وره بیست (له پاداشت).

قسه‌ی ناشیرین و خرابه وه لامیان دهنه وه ﴿وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ واته: توشی نابیت مه‌گین که سیک له دنیا و پۆزی قیامه‌تدا به‌خته‌هر بیت. ﴿وَقُلْ رَبِّ اعُوْذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ﴾ خوی گه‌وره فرمان به پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌کات که هانا بیات بۆ خودا له دنه‌دانی شه‌یاتینه‌کان، چونکه شه‌یاتین فیل و خوگونجان له‌گه‌لیان سوودی نیه هه‌رگیز به‌ره و چاکه نایه‌ن له باسی هانا‌بردندا (الاستعاذه) له پیشه‌وه باسمان کرد که پیغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ده‌یفه‌رموو: (هانا ده‌به‌مه به‌ر خودای زۆر بیسه‌رو زانا له شه‌یتانی نه‌فرینلی‌کراو- بۆ به‌ش له به‌زه‌یی خودا - له دنه‌دانی و له‌خوبایی کردنی و له‌خه‌لافاندنی. ^۱ ﴿وَأَعُوْذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ﴾ واته: وه په‌نات پی ده‌گرم له‌وه‌ی (شه‌یتانه‌کان) ناماده بن لام (سه‌رم لی بشیوینن). یانی: هانا ده‌به‌م به‌تۆ له هه‌ر شتی‌کدا که من ده‌یکه‌م نه‌ی خودایه، بۆیه خوی گه‌وره فرمانی داوه به‌زیکری خودا له سه‌ره‌تای کاره‌کانه‌وه بۆ دوورخستنه‌وه‌ی شه‌یتان له کاتی نان خواردن و سه‌رجی‌گه‌یی‌کردن له‌گه‌ل هاوسه‌رو سه‌ربرینی مه‌پو مال‌تدا وه هه‌ر شتی‌کی تر له‌وا‌ته. بۆیه نه‌بو داود پی‌وايه‌تی کردوه که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (خوایه هانا به‌تۆ ده‌به‌م له پیری و له خنکان و بون به‌ژیره‌وه (الهدم)، وه هانا ده‌به‌م به‌تۆ له ده‌ست لی‌وه‌شان‌دنی شه‌یتان له‌کاتی مردندا). ^۲

﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ۝۱۱ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ

قَالَهَا وَمِنْ وَّرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝۱۰۰﴾

خۆزگه و ناواتی خوانه‌ناسان له کاتی گیان کیشاندن - مردندا -

خوی گه‌وره باسی حالێ که سیکێ خوانه‌ناس ده‌کات له کاتی گیان ده‌رچوونایه و خه‌ریکه ده‌مریت و زۆر سه‌رپیچی فرمانی خودای گه‌وره‌ی کردوه، که داوای گه‌رانه‌وه ده‌کات بۆ دنیا بۆ نه‌وه‌ی نه‌و کاره خراپانه‌ی کردوویه‌تی کاری چاکه‌ی له‌جی بکات هه‌تا له دنیا‌دا بمی‌نیت، بۆیه خوی گه‌وره ده‌فه‌رموویت: ﴿حَقَّ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ۝۱۱ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ﴾ واته: هه‌تا کاتی مردن دیت بۆ هه‌ر کامیان نه‌وسا ده‌لی: نه‌ی په‌روه‌ردگارم بمکێ‌په‌ره‌وه (بۆ دنیا)، به‌لکو کرده‌وه‌ی چاک بکه‌م له‌و ته‌مه‌نه‌ی له ده‌ستم چوه، وه‌ک خوی گه‌وره فه‌رموویه‌تی: ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ

^۱ أبو داود (۴۹۰/۱).

^۲ أبو داود (۱۹۴/۲).

الصَّالِحِينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾ ۱، وه فہرموویہ تی: ﴿وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبِ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرَّسُولَ ۖ أُولَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ﴾ ۲، وه فہرموویہ تی: ﴿يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلِ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَلْ لَّنَا مِن شُفْعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلْ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾ ۳، وه فہرموویہ تی: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ﴾ ۴، وه فہرموویہ تی: ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَلَيْتُنَا نُرَدُّ وَلَا نَكْذِبُ بِثَابِتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿٢٧﴾ ۵، بل بدا لهم ما كانوا يَخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ۶، وه فہرموویہ تی: ﴿وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأُوا الْعَذَابَ يَقُولُوا هَلْ إِلَىٰ مَرَجٍ مِّنْ سَبِيلٍ﴾ ۷، وه فہرموویہ تی: ﴿قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا أَفَلْتَنَّا أَفَلْتَنَّا فَاَعْرِفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ سَبِيلٍ﴾

۱ المنافقون (۱۰-۱۱)، واتہ: ببہ خشن ہیندیٰ لو پڑیانیہ پیمان داون پیش تہ وہی مردن یہ خہ بہ یہ کیکتان بگریت تہ وسا بلین: خواہی خورگہ مردنی منت دوا بخستایہ بؤ ماوہیہ کی نزیک جا مالم ببہ خشایہ و لہ چاکان بووماہی، ہرگیز خواہیچ کہ سیک دواناخات (لہ مردن) کاتیک کہ وہختی ہات وہ خوا شاہزایہ بہ وہی کہ دہیکن۔

۲ ابراہیم (۴۴)، واتہ: وہ (تہی موحہ مد) (ﷺ) خہ لکی ناگادار بکہ و بترسیئہ لہ و پڑہی کہ سزایان بؤ دیت ئینجا تہوانہی کہ ستہ میان کردوہ دہلین: تہی پەرہردگارمان بؤ ماوہیہ کی کہم دوامان بخہ تا وہ لامی بانگہ وازہ کہت بدہینہ وہ و شوینی پیغہ مہران بکہوین تہی ئتوہ نہ بوون پیشتہ سویندتان خوارد کہ ہرگیز لہ ناو ناچن۔

۳ الاعراف (۵۲)، واتہ: تہ و پڑہی کہ سہرہ نجامی (ہہ پہ شہ کانی) بہ دی دیت تہوانہی لہ وہ پیش لہ بیریان کردبوو دہلین: بہ راستی نیردراوہ کانی پەرہردگارمان بہ راستیہ وہ ہاتن، جا ئایا (تہمہ) تکا کارانیک بؤ ئیمہ ہہیہ تکامان بؤ بکہن یا بگہ پرنریئہ وہ بؤ دنیا تا کردہ وہی چاک بکہین نہ کہ تہ وہی دہمان کرد۔

۴ السجدة (۱۲)، واتہ: تہ گہر دہبینی کاتیک (لہ قیامہ تدا) تاوانباران لہ حوزوری پەرہردگاریاندا (لہ خہ جالہ تیدا) سہریان داخستوہ (دہلین) تہی پەرہردگاری ئیمہ (تہ وہی بہ لیتنت پی دابوین) دیمان و بیستمان دہی ہمانگپرہرہ وہ (بؤ دنیا) تا کردہ وہی چاک بکہین، بہ راستی ئیمہ دلنیاہن (لہ قیامہ ت)۔

۵ الانعام (۲۷-۲۸)، واتہ: وہ تہ گہر بیان بینیت کاتیک لہ سہر قہ راغی دوزخ وہ ستینراون کہ دہلین خورگہ دہ گہ پرنریئہ وہ بؤ دنیا و بہ لگہ کانی پەرہردگارمان بہ درؤ نہ دہزانی وہ لہ پرواداران دہ بوون، (تہ خیر بہ راستیان نیہ) بہ لکو تہ وہی کہ لہ وہ و پیش دہیانشاردہ وہ بؤیان دہرکہ و تہ وہ و تہ گہر بگہ پرنریئہ وہ (بؤ دنیا) بیگومان دوہارہ دہ گہ پرنہ وہ بؤ تہ و کارانہی کہ لییان قہ دہ غہ کرابو وہ بہ راستی تہوان درؤزنن۔

۶ شوری (۴۴)، واتہ: وہ ستہم کارہکان دہبینی کاتیک سزای (خوا) دہبینن دہلین ئایا پیکہ یہ کہ ہہیہ بگہ پرنریئہ وہ بؤ دنیا۔

مِنْ سَبِيلٍ ﴿۱﴾، وه فەرموویەتی: ﴿وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿۲﴾، خودای مەزن باسی ئەو دەکات کە خوانەناسان داوای گەپانەو دەکەن بۆ دنیا بەلام وەلامیان نادریتەو لە کاتی گیانەدرچوون و پۆزی زیندوو بوونەو دا کە دەوەستینرین لەبەر دەم خوای گەورەدا، وە لەو کاتەشدا کە دەخرینە ناو ناگر لە قولایی جەهەنەمدا جەزەبە دەدرین، وە لیژەشدا خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا﴾، واتە: نەخیر بێگومان ئەمە تەنھا وشەیکە ئەو دەیلت، (کلا) وتەیکە بۆ گەپاندنەو و پیاوێشخان بەکاردی - للردع والزجر - واتە: وەلامیان نادەینەو و داواکەیان قبول ناکەین، خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿هُوَ قَائِلُهَا﴾ واتە: قسە بۆ خۆی دەکات کە داوای گەپانەو دەکات بۆ ئەوێ کرداری چاکە بکات، خو ئەگەر بگەریتەو بۆ دنیا کاری چاکە بکات درۆ دەکات کەوا ئەیت، وەك خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾، ^۱ قەتادە دەلی: سویند بە خوا بە تەمای ئەو نیه بگەریتەو بۆ ناو کەسو کارو عەشیرەتی وە بە تەمای ئەو نیه سامان کۆ بکاتەو و پابویریت، بەلکو بە تەمای ئەوێ کە بگەریتەو فەرمانەکانی خوای گەورە بەجی بینیت، پەحمەتی خوای گەورە لە کەسیک ئەو کارە ی کردوو کە خوانەناس ئاواتی بۆ دەخوازیت وەختیک کە جەزەبە دەدریت لەناو ناگرەدا.

بەرزەخ و سزای بەرزەخ

خوای گەورە دەفەرموویت: ﴿وَمَن وَّرَآيِهِم بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ﴾ ئەبو صالح و کەسانی تریش لەم ئایەتەدا ﴿وَمَن وَّرَآيِهِم﴾ وتویانە: واتە: لەپیشیانەو، موچامید دەلی: ﴿بَرْزَخٌ﴾ پەردەیکە لە نێوان دنیا و قیامەتدا، محمدی کوپی کەعب دەلی: لەمپەریکە لە نێوان دنیا و قیامەتدا، ئەوێ کە لە گەل خەلکی

^۱ غافر (۱۱)، واتە: دەلێن ئەو پەروەردگارمان تۆ دوو جارت مراندووین وە دوو جاریش ژیاونت بەبەردا کردووین جا دانمان نا بە تاوانەکانماندا، دەی ئایا پێگایەك هەیه بۆ دەربازبوون.

^۲ فاطر (۳۷)، واتە: وە ئەوانە لە دۆزەخدا هوار دەکەن (دەلێن): ئەو پەروەردگارمان (لە دۆزەخ) دەرمان بێنە تا کردەوێ چاک بکەین جیاواز لەوێ دەمانکرد (وەلام دەدرینەو): ئایا تەمەنمان درێژ نەکردن ئەوێ نەوێ دەوێ دەوێت بیربکاتەو تیایدا بیربکاتەو وە ترسینەرتان بۆ نەهات؟ دەی (ئەو سزا) بچەژن چونکە هیچ یاریدەدەریک بۆ ستەمکاران نیه.

^۳ الانعام (۲۸)، واتە: وە ئەگەر بگەریتەو (بۆ دنیا) بێگومان دووبارە دەگەریتەو بۆ ئەو کارانە ی کە لییان قەدەغە کرابوو وە بە پاستی ئەوان درۆزن.

دنیا دان بخون و بخونه وه، و نه نه وه شه له گه ل خه لکی قیامه تدابن و له سه ر کرده وه گانیان پاداشت بدرینه وه، نه بو سه خر ده لی: به رزه خ گورستانه نه له دنیا دان و نه له قیامه تیشدان، له ویدا ده میتنه وه تا پوژی زیندوو بوونه وه،^۱ خوی گه وره ده فه رموویت: ﴿وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ﴾ نه مه هه ره شه یه له و که سانه ی که سته مکارن و له گیاندانان و خه ریکه ده من، واته: جه زیه زه ی به رزه خیش له پیشیانه وه یه، وه ک خوی گه وره له نایه تیکی تر دا ده فه رموویت: ﴿مَنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ﴾،^۲ وه ده فه رموویت: ﴿وَمِنْ وَرَائِهِمْ عَذَابٌ غَلِيظٌ﴾،^۳ پاشان ده فه رموویت: ﴿إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ﴾ واته: به رده وام جه زره به ده درین تا پوژی زیندوو بوونه وه. وه ک له م فه رمووده یه دا هاتوو: (به رده وام جه زره به ده درین تییدا)، واته: له ناو زه میندا.

﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ﴾ (۱۰۱) ﴿فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ، فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (۱۰۲) ﴿وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ، فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ﴾ (۱۰۳) ﴿تَلْفَحُ وَجُوهُهُمْ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ﴾ (۱۰۴)

فوو کردن به که شاخا و کیشانه ی کرده اره کان

خوی گه وره باسی نه وه ده کات کاتی که فووکرا به که له شاخدا، فوی زیندوو بوونه وه، خه لکی له گه ره گانیان هه لسانه وه، ﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ﴾ واته: خزمایه تی هیه سودیکی نامینیت و پرسپاری به کتری نا که ن، باوک خه می کوپی خوی ناخوات و نای لاوینیته وه و گوئی پی نادات، خوی گه وره له نایه تی تر دا فه رموویه تی: ﴿وَلَا يَسْتَلُ حِمِيمٌ حَمِيمًا﴾ (۱۰) ﴿يُبْصِرُ وَيَصْرُوهُ يَوْمَئِذٍ يَتَذَقَّرُ الْأُولَىٰ أُولَىٰ نَافِلَةٍ﴾، واته: که س له که سی خوی نا پرسیته وه چاویشی لییه تی، با نه وه نده تاوانی زور بیت و پشتی نه وی کرد بیت و وه نه و که سه به پیزترین و خوشه ویستترین که سیش بوویت له لای له دنیا دا، لای لی نا کاته وه و به نه ندازه ی بالی میشو له یه ک

^۱ الدر المنثور (۱۱۶/۶).

^۲ الجاثية (۱۰)، واته: له پیشیانه وه ناگری دوزه خه.

^۳ ابراهیم (۱۷)، واته: له دوی نه وه ش سزای سه خت (ده دریت).

^۴ تحفة الأحوزي (۱۸۳/۴).

^۵ المعارج (۱۱-۱۰).

يارمەتى نادات، خواى گەورە دەفەرموويت: ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۖ (۳۴) وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۖ (۳۵) وَصَحْبِهِ وَبَنِيهِ﴾،^۱
 ئىبنو مەسعود دەلى: كاتىك پۇژى قىامت هات، خواى گەورە ھەموو خەلكى كۆدەكاتەو ھە يەكەمىن
 كەسەو ھە تا دوامەمىن كەس، پاشان جارچىك جارنەدات كى ناھەقىەكى پىكراو ھە بىت ھەقەكەى
 خوى ھەرگىتەو، دەلى: پىاو پىي خوشەو ھەقى ھەبىت بەسەر باوكىو ھە يان برايو ھە يان خىزانىو
 با زۆر بچووكىش بىت، ھەك خواى گەورە ھەرموويت: ﴿فَإِذَا تُفْخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ
 وَلَا يَتَسَاءَلُونَ﴾ ئىبنو ئەبى حاتم پىوايو ھەرموويت: خواى گەورە دەفەرموويت: ﴿فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ،
 فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ واتە: ھەر كەسىك چاكەكانى قورستر بوو بەسەر خراپەكانىدا با بە يەك
 چاكەيش بىت، ئەم قسە قسەى ئىبنو ھەباسە^۲ ﴿فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ واتە: ئەوانە ھەو كارەيان
 كە كىرەو ھە سەركەوتوون و پىزگارىيان بوو ھەو خراپەى كە ھە دەستى رايان دەكرد، ﴿وَمَنْ خَفَّتْ
 مَوَازِينُهُ﴾ واتە: ئەو ھەو خراپەكانى قورستر بوو ھە چاكەكانى ﴿فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ واتە:
 ئەوانە دۇراندوويانەو تىاچوون و زەرەرىكى زۆريان كىرەو ھەو خواى گەورە ھەرموويت: ﴿فِي جَهَنَّمَ
 خَالِدُونَ﴾ واتە: دەمىننەو ھە لەناو جەھەنەمدا بە بەردەوامى و ھەرگىز لىي دەرنەچن و ناپۆن ﴿تَلْفَحُ
 وَجُوهُهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ﴾ واتە: (ئاگرى دۆزەخ) دەم و چاويان دەسوتىننەو ھەموويان لەئاگرى
 دۆزەخدا لىويان ھەلقراو ھەو دانەكانىيان دەرەكتوو، ھەك خواى گەورە ھە ئايەتىك تردا ھەرموويت:
 ﴿وَتَفْشَىٰ وَجُوهُهُمُ النَّارُ﴾،^۳ ھە دەفەرموويت: ﴿لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُوتُ عَنْ وَجُوهِهِمُ
 النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ﴾،^۴ پاشان ھەرموويت: ﴿وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ﴾ ھەلى كوپى ئەبو تەلحە ھە
 ئىبنو ھەباسەو ئەگوازىتەو كەئەلى: (كالحون) واتە: ناشىرىنن^۵.

^۱ عبس (۳۴-۳۶)، واتە: ئەو پۇژەى كە مەوۇ پادەكات لە براى، و دايكى و باوكى، و ژنى و كوپانى.

^۲ الطبري (۷۲/۱۹).

^۳ الدر المنثور (۴۱۸/۶).

^۴ ابراهيم (۵۰)، واتە: دەم و چاويشيان ئاگر دايپۆشيو.

^۵ الانبياء (۳۹)، واتە: ئەگەر ئەوانەى كە كافىرن بىانزانىايە (چ سزايەكى سەخت لەبەر دەمياندايە) كاتىك ناتوانن
 بلىسەى ئاگر لە دەم و چاوو پشتيان دۈور بخەنەو.

^۶ الطبري (۷۴/۱۹).

﴿أَلَمْ تَكُنْ مِنْ آيَاتِنَا تُنَلِّىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ (۱۰۵) قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا

ضَالِّينَ ﴿۱۰۶﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿۱۰۷﴾

سهرزه نشتی خه لکى ناو ناگرو داننانيان به به دبه ختی خويانداو داواکردنيان بو دهرچوون له ناگر
 نه مه هه پره شه و سهرزه نشتيکه له لايه ن خواوه له خه لکى ناو ناگر له سهر نه و تاوانانه ی کردويانه
 له خوانه ناسی و گوناو خراپه کارى و لاسارى که بوو ته هو ی زه لیلی و له ناوچوونيان، بويه خوا ی
 گه وره ده فهرموویت: ﴿أَلَمْ تَكُنْ مِنْ آيَاتِنَا تُنَلِّىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ﴾ واته: نايه ته کانی من له دنيا دا
 به سهرتاندا نه ده خوینرایه وه که چی نیوه به دروتان دهرزانی و نیماننان پی نه ده هیئا، واته پیغه مبه رانم
 بو پره وانه کردن و کتیبیشم بو ناردن و هاویننه ی نیوه شم زه لیل کرد، هیچ به لگه یه کتان به ده سته وه
 نه ما بیکه نه بیان و خوتانی پی دهر باز بکه ن، وه ک خوا ی گه وره فهرموویه تی: ﴿لَوْلَا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَىٰ
 اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾،^۱ وه فهرموویه تی: ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾،^۲ وه فهرموویه تی: ﴿
 كَلَّمَآ أَلْقَىٰ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلْتُمْ خَزَنَتَهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ﴾ (۸) قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ
 أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿۹﴾ وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿۱۰﴾ فَأَعْرِفُوا بِذُنُوبِهِمْ فَسُحْقًا
 لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾،^۳ بويه نه لئین وه ک خوا ی گه وره ده فهرموویت: ﴿قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا
 وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ﴾ واته: ده لئین نه ی په روه ردگاری نیمه به لگه ی ته واومان بو هات به لام نیمه
 به دبه ختی پوی تی کردین سهرمان لی شیواو سهرمان بو دانه نه واندو شوینی نه که وتین و گومراو
 بیبه ش بووین، پاشان وه ک خوا ی گه وره ده فهرموویت له ناو ناگردانه پارینه وه نه لئین: ﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا
 مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ﴾ نه ی په روه ردگارمان له دوزه خ دهرمان بینه و بمانگپره وه بو ژيانی دنیا
 نه گه ر جاریکی تر که پراینه وه سهر نه و کارانه ی پیشوومان، نه وان نیمه سته مکارین و هقی خویه تی

^۱ النساء (۱۶۵)، واته: بو نه وه ی خه لکى بیانوی نه بیئت به سهر خواوه دوا ی (ناردنی) پیغه مبه ران.

^۲ الاسراء (۱۵)، واته: نیمه هه رگیز سزای (به نه ده کان) ناده یین هه تا پیغه مبه ر نه نیرین (بو یان).

^۳ الملك (۸-۱۱)، واته: هه رچه ند ده سته یه ک فهری بدرینه ناویه وه و دهرگاوانه کانی دوزه خ پرسیاریان لی ده که ن نایا
 پیغه مبه ریکی ترسیته رتان بو نه هاتووه (له دنيا دا)، ده لئین: به لی بو مان هاتووه به لام به درومان دهرزانی و ده مانووت
 (پیی): خوا هیچی نه ناردووه ته خواره وه نیوه به س له گومراپییه کی گه وره دان، وه ده لئین: نه گه ر قسه ی (پیغه مبه ر) مان
 بیستایه یا تیبگه یشتینایه نه مړو له هاوپیانی دوزه خ نه ده بووین، نیتر پییان نا له گوناوه که یان، که واوو دوری له
 میهره بانی خوا بو هاوپیانی دوزه خ.

تَوَلَّاهُمْ لِي بَكْرِيَّتِهِ وَه. وَه ك خَوای گه وره ده فهرموویت: ﴿فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ﴾
 ﴿۱۱﴾ ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿۱﴾
 ﴿قَالَ أَخْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ﴾ ﴿۱۰۸﴾ إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ
 خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿۱۰۹﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرَاءَ حَتَّى أَنْسَوَكُم ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿۱۱۰﴾ إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ
 بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۱۱۱﴾

وه لای خوی گه وره و ده مکو تکر دنی خوانه ناسان

نمه وه لای خوی گه وره به بۆ خوانه ناسان کاتیك داوی لی ده کهن له ناگر بیته ده ره وه و
 بیانگیریتته وه بۆ نه م ژیا نه ی دنیا، خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿أَخْسُوا فِيهَا﴾ واته: بمیننه وه له ناو
 ناگر دا به زه لیلی و سوکو پيسوایی ﴿وَلَا تُكَلِّمُونِ﴾ واته: جاریکی تر نه م داوایه دووباره نه که نه وه،
 وه لای نیوه لای من نیه، عه و فی ده لی: له نیبنو عه باسه وه ﴿أَخْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ﴾ نه مه قسه ی
 خوی په حمانه کاتیك که نه وانه په یوه ندیان ده بری و قسه یان ناگاته لای خوا.^۲ نیبنو نه بی حاتم
 پیوایه تی کردوه له عبدالله ی کوپی عه مره وه ده لی: خه لکی جه ه نه م هاوار ده که نه مالیک - مالک -
 چل سال وه لامیان ناداته وه، پاشان وه لامیان ده داته وه نه لی: نیوه ده میننه وه، ده لی: سویند به خوا
 داواکه یان له لای مالیک و په روه رنده ی مالیک هیچ قورساییه کی نیه - بی پیزه - پاشان ده پارپینه وه له
 خوداو نه لئین: ﴿رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ﴾ ﴿۱۰۶﴾ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا
 ظَالِمُونَ ﴿۱۰۷﴾، ده لئین: لییان بیده نگ ده بیت - وه لامیان ناداته وه - به نه ندازه ی دووجار له ته مه نی
 دنیا پاشان وه لامیان ده داته وه ﴿أَخْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ﴾ ده لی: سویند به خوا دوی نه وه نیتر
 نه وانه قسه یه ک به ده میاندا نایه ت، هه ناسه ده دهن و وه ری ده گر نه وه له جه ه نه م دا، ده نگیان به
 وینه ی ده نگ کی که ره له سه ره تاوه هه ناسه ده دهن و له دواپیه که یدا وه ری ده گر نه وه.^۱ پاشان خوی

^۱ غافر (۱۱-۱۲)، واته: جا دانمان به تاوانه کانماندانا، ده ی نایا پینگایه ک هیه به بۆ ده ربازبوون، نه م سزایه تان له بهر
 نه وه یه که به راستی هر کاتیك خوا به تاو ته نهایی بپه رسترایه نیوه بیتاوه پ ده بوون وه نه گه هاو به شی بۆ دابنرایه
 نیوه باوه پتان ده میتا (به و هاو به ش دانانه) برپاردان هر بۆ خوی بلندو به رزو گه وره یه.

^۲ الطبری (۷۹/۱۹).

^۳ الزهد لنهاد بن السری (۱۵۸/۱).

گه وره تاوانه كانى دنيايان بيردينيتته وه كه چون گالته يان به بنده خاوهن باوه پرو دوسته كانى كردووه، ده فهرموويت: ﴿فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا﴾ واته: نيوه هر گالته تان پى ده كردن كاتيك نه وان به ترسو له رزه وه له من ده پارانه وه ﴿حَتَّىٰ أَنْسَوَكُمُ ذِكْرِي﴾ واته: نه وه بنده پقو كينه تان لييان بوو، وای ليكردن يادى منيان له بيربردنه وه ﴿وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ﴾ واته: نيوه به و كاره چاك و عيباده تهى نه وان پييده كه نين. وهك خواى گه وره له م نايه تهى ترده ده فهرموويت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يَضْحَكُونَ﴾ ۲۹ ﴿وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ﴾ ۳۰ واته: تيرو توانجو گالته يان پييده كردن. پاشان خواى گه وره باسى دوستو پياوچاكانى خوى ده كات كه چون پاداشتى داونه ته وه و ده فهرموويت: ﴿إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا﴾ واته: وا من نه مپو پاداشتم دانه وه به موى خوگريانه وه له سر نه وهى كه نيوه نازارتان دان و گالته تان پى ده كردن ﴿أَنَّهُمْ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ واته: خستماننه پيى پزگاران و بوونه بندهى به خته وهى و هيمنى و به هشت و پزگاريان بوو له ناگرى جهه نه م.

﴿قُلْ كَمْ لَبِئْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ﴾ ۱۱۲ ﴿قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِينَ﴾ ۱۱۳ ﴿قُلْ إِنْ لَبِئْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَنكُم كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ ۱۱۴ ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ ۱۱۵ ﴿فَتَعَلَىٰ اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ ۱۱۶

خواى گه وره بنده كانى خوى ناگادار ده كاته وه له سر نه و ته مه نه كه مهى له خوا په رستيدا به سهرريان نه بردووه و بى هوده ته واويان كردووه له دنيا دا، نه گهر خوږاگر بوونايه له و ماوه كه مهى ژيانى دنيا دا پزگاريان ده بوو. وهك چون دوسته له خواتر سه كانى پزگاريان بوو ﴿قُلْ كَمْ لَبِئْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ﴾ واته: خوا ده فهرموويت: چه ندى مانه وه له دنيا دا ﴿قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِينَ﴾ واته: پوژيك يان كه متر له پوژيك ماينه وه، پرسيار له وانه بكن كه سه رزميى ده كه ن، ﴿قُلْ إِنْ لَبِئْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا﴾ واته: خوا ده فهرموويت: ماوه يه كى زور كه م مانه وه به هه موو پيوه ريك

۱ ﴿إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَامَنَّا فَأَعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ﴾ واته: بيگومان له دنيا دا كه مه ليك له بنده كانى من ده يان وت نهى په روه ردگارمان نيمه باوه رمان هيئاوه دهى لييمان خوش به و په حمان پى بكه چونكه تو چاكترينى ميه ره بانانى

۲ المطففين (۲۹-۳۰)، واته: بيگومان نه وانهى كه به دكار بوون پييده كه نين به وانهى كه بپويان هيئابوو، وه كاتيك كه به لا ياندا بپويشتنايه چاويان لى داده گرتن.

﴿لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ واتە: ئەگەر بتانزانىايە پېزى دىنياهىكى كەم تەمەنتان نەئەدا بەسەر ژيانىكى نەبىراو و مەتاھەتايىدا. وە ھەلنەئەستان بەو كارە خراپانەى كە كردتان وە خواتان لە خۆتان نەدەپەنجاندو بەر توپەيى نەدەكەوتن لەو ماوہ كەمەى ژياندا، ئەگەر ئىوہش خۆپاگر بوونايە لەسەر خواپەرستى و گوپرايەلى فەرمانەكانى خودا وەك چۆن خواوہنباوہرەكان پىي ھەلسان، پزگارتان دەبوو، وەك چۆن ئەوان پزگاريان بوو، ئىبنو ئەبى حاتم پىوايەتى كردووہ لە سەفوانەوہ ئەویش لە ئەيفەعى كوپى عەبدى كەلەغىوہ كە گوئى لى بووہ وتارى ئەدا بۆ خەلكى و دەيگوت: پىفەمبەرى خوا(ﷺ) فەرمووى: (كَاتَيْكَ خَوَايَ گەورە خەلكى بەھەشتى خستە بەھەشت و خەلكى ناگریشى خستە ناو ناگر پىيان ئەفەرموئىت: ئەى خەلكى بەھەشت چەند سال لە زەمىن مانەوہ؟ ئەئىن: پۆژىك يان كەمتر لە پۆژىك، دەفەرموئىت: چەندە بازىرگانىەكى چاكتان كردووہ لەو پۆژەدا يان كەمتر لەو پۆژە! ئەوہ دلوفانى و پەزنامەندى و بەھەشتى مەنە تىيدا بىمىننەوہ ھەتا ھەتايە لى دەرنانچن، پاشان دەفەرموئىت: ئەى خەلكى ناو ناگر چەند سال لە زەمىن مانەوہ؟ ئىئىن: پۆژىك يان كەمتر لە پۆژىك، پىيان دەفەرموئىت: چەندە بازىرگانىەكى خراپتان كردووہ لەو پۆژەدا يان كەمتر لەو پۆژە! ئەوہ ناگرو توپەيى مەنە تىيدا بىمىننەوہ ھەتا ھەتايە لى دەرنانچن).^۱

خوای گەورە بەندەكانى بىھودە دروست نەكردووہ

خوای گەورە دەفەرموئىت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا﴾ واتە: ئايا وا دەزانن كە بە گالته دروست كراون بەبى ئارەزوو مەبەستى خۆتان و كارزانى ئىعە. گوتراوہ: (للعبث) يانى گەمە و گالته، واتە: يارى بگەن و پابوئىن وەك گيانەوہرەكانى تر چۆن وەدى ھاتوون، نە پاداشتيان ھەيە و نە سزایش دەدرىن، نەخىر، ئىوہمان دروست كردووہ بۆ عىبادەت كردن و بەجىھىننەى فەرمانەكانى خوای گەورە ﴿وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾ واتە: واتان دەزانى ئىوہ جارىكى تر ناگەپىنەوہ بۆ لامان لە پۆژى قىامەتدا، وەك خوای گەورە لە ئايەتىكى تردا فەرموويەتى: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى﴾،^۲ واتە: ئاخى مروؤ وادەزانى بە خۆپايى وازى لى دەھىنرئىت، ﴿فَتَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ﴾ واتە: خوای گەورە پاك و بى عەيبە لەوہى كە شت دروست بكات بە خۆپايى و بى ھودە، چونكە ئەو پاشايەكى راست و پاىە بەرزە ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ﴾ واتە: ھىچ پەرستراوئىك نىە جگە لەو كە پەرورەدگارى عەرشى بەپىزو بەرزە، باسى تەختى كردووہ - العرش - كە سەرى ھەموو دروستكراوہكانە وەسفیشى

^۱ اسد الغابۃ (۱/۱۸۷).

^۲ القيامة (۳۶).

کردوه به گوره، واته: شیوه جوان و شکل شیرین، وهك خوی گوره له نایه تیکی تردا فهرموویه تی: ﴿فَأَنْبَأْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ﴾^۱، واته: به موی نهو (بارانه وه) له زه ویدا هه موو جوړه پوهه کیکی به که لك و جوانمان پواند.

﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾^(۱۱۷) وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ^(۱۱۸)

شهریک دانان بو خودا ناهه قیه کی زور مه زنه، بویه بزگاریوون بو موشریک نیه

﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ﴾ خوی گوره هه په شه ده کات له و که سانه ی که شهریکی بو داده نین و له گه لیدا ده پیه رستن و ده فهرموویت: نه وه ی شهریک بو خوا ده ده نی هیچ به لگه یه کی به دهسته وه نیه، نه م پرسته یه ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ﴾ پرسته یه کی موخته ره زه یه وه لای می مه رجه که له م نایه ته ی تردایه که نه فهرموی: ﴿فَأِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ واته: خوا مو حاسه به ی ده کات له سر نه وه، پاشان ده فهرموویت: ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾ واته: بیگومان بیباوه پان له پوژی قیامه تدا بزگاریان نابیت و له دست ده رناچن. پاشان خودای مه زن ده فهرموویت: ﴿وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ﴾^۲، نه مه پی نیشان دانی خودای گوره یه بو بهنده کانی بو نه م پارانه وه یه (الغفر) کاتی به په های مانا بکریت واته: سپینه وه ی گونا هو شارینه وه ی له سر خه لك (الرحمة) واته: سه رکه وتن و پرسته پی گرتن له کردار و گفتاردا.

ته فسیری سوره نوری (نور)

له مه دینه هاتووه ته خواره یس

﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ يَبَيِّنُ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾^(۱) الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَشَهِدَ عَدَايُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾^(۲)

گرنگی سوره نوری نور

خوی گوره ده فهرموویت: ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا﴾ واته: نه مه سوره تی که نیمه نار دو مانه ته خواره وه ناگاداری گرنگی تیدایه پیویسته له بیر ی نه که ن نه مه ش نه وه ناگه یه نیت گرنگی به سوره ته کانی تر

^۱ لقمان (۱۰).

^۲ واته: نه ی محمد (ﷺ) بلی نه ی په روه ردگارم لیم خوش به و په حمم پی بکه وه تو چاکترینی میهره بانانی.

نەدرىت ﴿وَفَرَضْنَاهَا﴾ واتە: فەرزمان كردووه. موحامىدو قەتادە دەلّين: واتە حەلال و حەرام و فەرمان و قەدەغەو - ئەمرو ئەمى - سنوورەكانمان پوون كردووه تەو تەيىدا،^۱ بوخارى دەلى: ھەركە سائىك بە ﴿وَفَرَضْنَاهَا﴾ خويندوو يە تەو، ئەلى: واتە: ئەم ئەركە پئويستەمان خستوو تە سەر ئىو و ئەوانەى دواى ئىو ش دىن.^۲ ﴿وَأَنزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ واتە: چەند نیشانەى ئاشكراشمان ناردوو تە خوارەو و ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ بەلكو پەندو ئامۆزگارى لى وەرگن.

باسى تۆلەى داوینپىسى - زىنا -

پاشان خواى گەرە دە فەرمووت: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ﴾،^۳ ئەم ئايەتە پىرۆزە باسى حوكمى داوینپىسى - زىنا - و چۆنىەتى حەد لىدانى دەكات كە بە درىژى لىى دەدوین، داوینپىس - زىناكەر - يان كچ و كۆپە كە شووى نەكردوو و ژنى نەمىناو - بكر - يان ژنو پياو و شووى كردوو و ژنى مىناو - محسن - كە ئازاد و بالغ و عاقلە، ئەگەر ژنى نەمىناو بو يان شووى نەكردبوو - بىكر بوو - حەدەكەى سەد قەمچى - جەلدەى - لەسەر ئەو یشەو سائىك دوور دەخرىتەو لە ولاتەكەى خۆى، وەك لە ھەردوو صەحىحەكەدا ھاتوو، لە ئەبو ھورەيرە و زەيدى كۆزى خالىدى جوھەنىو لە بارەى ئەو دوو ەرەبە كۆچەرىو كە ھاتن بۆلاى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) يە كىكيان گوتى: ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئەم كۆپەى من پەنجەرى - كرىگرتەى - ئەم پياو بوو، داوین پىسى لەگەل ژنەكەى كردوو لە باتى ئەو دا كە كۆپەكەم كردوو يەتى سەد مەپو كە نيزەى كە داو، پاشان پرسىارم كرد لە خەلكى زانا، پىيان گوتم: سەد جەلدە لەسەر كۆپەكەتە لەگەل سائىك دوورخستەو و ژنەكەى ئەم پياو ش پەجم دەكرىت، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرمووى: (سویند بەو كەسەى گىانى منى بە دەستە برىارتان بۆ دەدەم بە كتیبى خوداى گەرە، كە نيزەك و مەرەكان دەگەریتەو بۆ تۆ كۆپەكەشت سەد جەلدەى لى دەدرىت و سائىك دوور دەخرىتەو، بۆ ئەى ئونەيس - پياوئىك بوو لە بنەمالەى ئەسەم - بۆ لای ژنى ئەم پياو ئەگەر وتى داوینپىسى كردوو - دانى پىدانان - پەجمى بكە) ئونەيسىش پۆشت بۆ لای ژنەكە و دانى نا بە داوین پىسى كەيداو بەردبارانى كرد،^۴ ئەمە بەلگەى لەسەر دوورخستەو و سەد جەلدە، ئەگەر كۆپ ژنى نەمىناو بو يان كچ شووى نەكردبوو، بەلام ئەگەر پياو بو يان ژن - محسن - ھاوسەرىتيان گرتبوو بە نىكاھىكى راست و

^۱ الطبري (۸۹/۱۹) الدر المنثور (۱۲۴/۶).

^۲ فتح الباري (۳۰۱/۸).

^۳ واتە: ژنو پياو زىناكەر ھەركە كىكيان سەد دار (شەلاق) يان لى بدەن.

^۴ فتح الباري (۳۵۵/۵)، مسلم (۱۳۲۴/۳).

تهواو ئازادو بالغو عاقلش بون، نهوه بهرده باران - په جم - ده كړين، وهك ئيمامى ماليك پړوايه تى كړدوه له ئيمامى عومه روه (په زاي خواى لى بيت) كه هه لساو سوپاسو ستايشى خواى گه وړه ي كړدو پاشان گوتى: (اما بعد: نهى خه لكينه خوداى گه وړه محمدى (ﷺ) به راستى نارد، كتيبيشى پيدا په وانه كړد يه كى له و ئايه تانه كه بوى نارد ئايه تى به رده بارانه - په جم - خويندمانه وه و باشيش لى تىگه يشتين، پيغه مبه رى خوا به ردبارانى كړدوه و ئيمه ش دواى نه و كړدو ومانه، ده ترسم ماوه يه ك به سر خه لكيدا بروت كه سيك بيژيت له كتيبي خوا ئايه تى به ردباران - په جم - نه بووه، به هوى وازميناو له و نه ركه كه خوداى گه وړه ناردوويه تيه خواره وه گومرا بېنو پريان لى تيك بچيت، به ردباران - په جم - له كتيبي خودا هه وه بى كه سى كه داوينپيسى كړد بيت نه گه ر موحسن بوو له پياوو ژندا، نه گه ر شايت هه بوو يان سكى پړپړو يان خوى دانى پيدانا)،^۱ بوخارى و موسليم نه م حه ديسه يان به دريژى هيناوه له صه حيحه كه ياندا له فرموده يه كى ئيمامى ماليكه وه، نه مه به شيكه له و فرموده يه كه مه به سته كه ي ئيمه ي تيدايه ليړه دا.^۲

به زه بيتان نه بيت له كاتى به جيھينانى حه ددا

خواى گه وړه ده فرمويت: ﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ واته: له حوكمى خودا به زه يى نيه، واته: به زه بيتان پياياندا نه يه ته وه و سوزتان بويان نه بيت له بريارو شرعى خودادا، به لام سوزى سروشتى نهى لينه كراوه له سر به جيھينانى حه د، به لكو نه و به زه ييه نهى لينه كراوه كه پال بنيت به فرمانپړه واوه واز له و بريارى حه دانه بينيت، نه وه بى نه و فرمانپړه واوه دروست نيه، مواهيد ده لى: ﴿وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ﴾ به جيھينانى سنوره كانى - حودوده كانى - خودا يه كاتيك كه به رزده كړي ته وه بى فرمانپړه وا جيبه جى ده كړيت و ناوه ستينريت، هر به م شيوه يه پړوايه ت كراوه له سه عيدي كړپى جوبه يرو عه تاي كړپى نه بو په باحه وه^۳ له م فرموده يه دا هاتووه: (له ناو خوتاندا له يه كترى خوش بېن له حودودا نه وه ي بگاته لاي من له حه ددا جيبه جى ده كړيت له سهرى)^۴ خواى گه وړه ده فرمويت: ﴿إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ واته: نه گه ر ئيوه بروتان به خواو پړژى دوايى هه يه هه لسن به و كارو و سنوره كانى - حودوده كانى - خودا جيبه جى بكن له سر نه وانه ي كه داوينپيسى ده كنه و باش ليناو دن به لام با زور گران و توند نه بيت،

^۱ موطا (۸۲۳/۲).

^۲ فتح الباري (۱۴۸/۱۳)، مسلم (۱۳۱۷/۳).

^۳ البغوي (۳۲۱/۳).

^۴ أبو داود (۵۴/۴).

بۆ ئو وهی ئو که سانه واز بینو جاریکی تر به و کاره هه لئه سن، که سانی تریش ته می و دهرس وهرگرن لی، له موسنه ددا هاتوو له هندی له هاوه له کانی پیغه مبهروه که وتویانه: ئه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) من کاتیک که مه ریک سهرده برم به زه ییم پیدا دیتوه. پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی: (له وه دا پاداشت بۆ تو مه یه) ^۱.

حه ده ده کانی جیه جی بکه ن له بهر چاوی خه لکی

خوای گهره ده فهرمووی: ﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: با کۆمه لیک له خاوه نباوه پان ناگاداری ئو لیدانه بن، ناماده بوونی ئو خه لکه و لیدانی له بهر چاویان سوکایه تیکردنه به و داوینپیسانه، بۆ ئو وهی جاریکی تر نزیکي ئو کاره به دپه وشته نه که ونه وه و دهرسیکی باشیشه بۆیان که له بهر چاوی ئو خه لکه نابروویان ده جیت و سوکایه تیان پی ده کریت، حه سه نی به سری له م ئایه ته دا ده لی: ﴿وَلْيَشْهَدْ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: به ئاشکرا لیان بدریت به دیارچاوی خه لکیه وه، پاشان خودای مه زن ده فهرمووی: ﴿الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً﴾ ئه مه هه ولێکه له لایه ن خوداوه که پیاوی داوینپیس ده بیت هر ژنی داوینته ر بخوازیت، یان ژنی بته رست، واته چونکه پیاوی داوینپیسیش ژنی داوینپیس نه بیت بۆی نالویت و دهستی ناکه وی، چونکه وه ک خۆی تاوانبارو یاخیه، یان ژنیکی بته رست که به تاوانی نازانی و ئاساییه به لایه وه هر به و شیوه یه ش ﴿وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ﴾ یان بته رست بیت که باوه پی به حه رامبوونی نیه، خوای گهره ده فهرمووی: ﴿وَحَرَّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: ئه م کاره حه رامه بۆ خاوه نباوه پان. واته: خاوه نباوه پ بۆی نیه که ژنی داوینته ر بخوازیت یان ژنی خاوه نباوه پ بۆی نیه که شو بکات به پیاوی داوینپیس و به دپه وشته. قه تاده و موقتیلی کوپی حه ییان ده لێن: خوای گهره ژنی داوینته پی حه رام کردوو له سهر خاوه نباوه پ که ماره ی بکات، ^۲ ئه م ئایه ته وه ک ئو ئایه ته وایه که خودای گهره ده فهرمووی: ﴿مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفِّحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتٍ أَخْدَانٍ﴾ ^۳ وه فهرموویته: ﴿مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفِّحَاتٍ﴾ ^۴، ئیمامی ئه حمه د پیوایه تی کردوو له عبدالله ی کوپی عه مره وه په زای خوای لی بیت

^۱ أحمد (۳۴/۵).

^۲ الدر المنثور (۱۲۷/۶).

^۳ النساء (۲۵)، واته: له کاتیکدا ئو که نیزه کانه پاکداوین بن داوینپیس (و زیناکاری به ئاشکرا) نه بن و دۆستیان نه بیت (به نهینی بۆ زینا کردن).

^۴ النساء (۲۴)، واته: (به مه رجیک) که داوینپاک بن و داوینپیس نه بن.

— که پیایوێک له خاوهنباوه پان ئیزنی خواست له پیغه مبهری خوا (ﷺ) بۆ ژنی که ماره ی بکات پێیان دهگوت — ئومومه زول که داوینته پر بوو گوتبووی به خێویشی دهکات دهلی: داوای ئیزنی کرد له پیغه مبهری خوا (ﷺ) یان باسی نه و ژنه ی بۆ کرد، گوتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) نه م ئایه ته ی به سه ردا خوینده وه: ﴿الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحَرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾^۱، ئیبنو نه بی حاتمیش پیاو یه تی کردوه له نه بو هورده یه وه (په زای خوای لی بیت) ده لیت: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فه رمویه تی: (داوینپیسی دار لیدراو داوینپیسی وه ک خوی نه بیت ناخواریت) نه بو داویش پیاو یه تی کردوه^۲.

﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَدَةٍ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ

الْفَاسِقُونَ﴾^۳ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

نه م ئایه ته پیروژه باسی حوکی شه لاقی نه و که سه دهکات که بوختانی بۆ ژنیکی داوینپاک دهکات، واته ژنیکی نازادی بالفی داوینپاک، وه هه ر پیاوینکیش که بوختانی بۆ بکریت، نه و که سه ی که بوختانه که دهکات شه لاقی لی ده دریت، خو نه گه ر نه و که سه ی که قسه که دهکات به لگه ی به ده سه ته وه بیت له سه ر قسه که ی، شه لاقه که ی لی نادریت بۆ یه خوای گه وره فه رمویه تی: ﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَدَةٍ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ واته: وه نه وانه ی بوختان ده که ن بۆ ئافره تانی داوینپاک له پاشان چوار شایه ت ناهینن بوختانه که ره که سی برپاری به سه ردا ده سه پینریت، نه گه ر به لگه ی نه هیئا له سه ر نه و قسه یه ی که گوتویه تی، یه که م هه شتا (۸۰) شه لاقی لی ده دریت، دوه م: هه رگیز شایه تیشی لی وه رناگیریت، سیه م: به فاسیق و له پیلاده ر ده ژمیردریت و به (خاوه ن عه داله ت) راست دانانریت نه له لای خوا و نه له لای خه لکی.

باسی په شیمان بوونه وه ی — ته وه ی — بوختانه ی

پاشان خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۴، نه م ئیستیسنایه (الاستثناء) ده که پیتته وه بۆ پرسته ی یه که م و دوه م له سی برپاره که، به نیسه ت شه لاقه که وه نه وه پویشته وه و به سه رچوه، با ته وه ی کردبیت یان هه ر جه خت له سه ر قسه ی خوی

^۱ احمد (۱۵۸/۲)، النسائي في الكبرى (۶/۴۱۵).

^۲ أبو داود (۵۴۳/۲).

^۳ واته: جگه له وانه ی که دوا ی نه وه ته وه ده که ن و کرده وه یان چاک ده که ن نه وسا به راستی خوا لیخو شبووی به به زه یی یه.

بکات، هیچ بریاریکی بۆ نیه دواى نه وه به بى ناکوکى - بلا خلاف - نه گهر ته و بهى کرد شایه تی قبول ده کریت، وه بریارى - حوکمى - لاده رى له سهر هه لده گیریت، نه مه قسه ی سه عیدی کوپى موسه یه به - گهره ی تابعین - و کومه لیک له زانایانى پیشینه،^۱ شه عبی و زه حاکیش گوتویانه: شایه تی قبول ناکریت نه گهر ته و به یشی کرد بیت مه گین دانى پيدا بنى که نه و بوختانه ی کردوه نه و کاته شایه تیه که ی قه بول ده کریت،^۲ والله أعلم.

﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ٦﴾
 وَالْخَمْسَةَ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ٧ وَيَذَرُوهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ٨ وَالْخَمْسَةَ أَنْ غَضَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ٩ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ١٠﴾

نه فرین کردن - اللهان -

خوای گهره ده ره رمویت: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾^۱، نه م نایه ته ده روویه کی تیایه بۆ هاوسه ران و ده روزه یه کی چاکه کاتیك یه کیکیان تاوانی داوینپیسى دایه پال نه وی ترو نه ی ده توانی به لگه ی ته وای له سهر بینیت، نه فرینی خوا له خوی ده کات نه گهر درۆ بکات، وه ک خوای گهره فره مانى پیکردوه، ده بهینیت بۆ لای پیشه وای باسی نه و کاره پیسه ده کات که ژنه که ی پیى هه لساوه دادوه ریش چوارجار سویندی ده دات به خوا له بری چوار شایه ت ﴿إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾ خودای لى به شایه ت بگریت که له و شایه تی دانه دا درۆ ناکات که ئیژى داوین پیسی کردوه ﴿وَالْخَمْسَةَ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ واته: با بۆ جاری پینجه م بلئ: نه گهر نه م قسم درۆیه به ر نه فرینی خودا که وم، نه گهر نه وه ی گوت، لیى جیاده بیتته وه به و نه فرین کردنه هه تا هه تایى لیى حه رام ده بیت، ده بى ماره یشی بداتى، نه و کاته تاوانی داوینته ریه که به ره و پووی ژنه که ده بیتته وه. سزای له کۆل نابیتته وه هه تا نه ویش نه فرین ده کات و چوار جار خودا به شایه ت بینیتته وه که میرده که ی درۆ ده کات، بۆیه خوای گهره

^۱ الطبري (۱۰۵/۱۹).

^۲ الطبري (۱۰۸-۱۰۳/۱۹).

^۳ واته: نه و (پیاوانه) بوختان بۆ خیزانه کانیان ده کن وه بیجگه له خویان هیچ شایه تیکیان نیه نه وه شایه تی دانى هه ریه ک له وانه (به م جۆره یه) که چوار سویند به خوا بخوات که بیگومان نه و له راستگزیانه.

فهرموویه تی: ﴿وَيَذَرُهَا الْعَذَابُ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَذِبِينَ﴾ نه و کاته ژنه که له سزادان پزگاری ده بیټ که چوار جار خودای به شایهت گرت که میړده که ی له دروژنانه، ﴿وَالْخَمِيسَةَ أَنْ غَضَبَ اللَّهُ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ جاری پینجه م ژنه که ده لی: نه گه ر قسه ی میړده که م پاست بیټ، بهر غه زه بی خودا که وم، به زوری پیاو به لایه وه گرانه باسی ناموسی خوی له بهر دهم خه لکیدا بکات و تاوانی داوینپسی بداته پال خیزانی مه گین قسه که ی پاسته، به لام ناچاره، ژنه که یش ده زانیت قسه ی پیاو ده که ی پاسته - گوتویه تی: داوینپسی کردوه - بویه جاری پینجه م ده بیټ بلیت: بهر غه زه بی خوا که وم نه گه ر قسه ی میړده که م پاست بیټ، نه وه ی بهر غه زه بی خوا ده که ویت پاستیه که ده زانیت به لام خوی لی لاده دات، پاشان خوی گه وره باسی سوزو به زه بی خوی ده کات به رامبه ر به نده کانی که ده رگای لی کردونه ته وه له کاتیکدا زور ناپه حهت و بی ده رتانون و نازانن پرو له کوی بکه ن و ده فهرموویت: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ﴾ واته: نه گه ر سوزو به زه بی خوا نه بووایه ناپه حهت ده بوون و زور شتیش به لاتانه وه گران ده بوو بوتان نه ده کرا ﴿وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ﴾ واته: لیبورده یه به رامبه ر به نده کانی خوی، هرچه نده به نده کانی سویندی گه وره و گرانش بخون دوی نه وه یش خوی گه وره هر لیبورده یه و له گوناخ خوش ده بیټ ﴿حَكِيمٌ﴾ واته: کارزانه له و بریارانه ی که ده دات و فرمان ده دا که به جی بهینن، یان وازی لی بینن و مه یکن، چه ندین فهرمووده ریوایهت کراوه له باره ی نه م نایه ته وه و چونیته تی کاریکرنی، وه باسی هوی هاتنه خواره وه ی نه م نایه ته و، وه له سر کام که سی له هاوه له کان هاتووه ته خواره وه.

هوی دابه زینی نایه تی نه فرین کردن (اللهم)

نیمامی نه حمده ریوایه تی کردوه له نیبنو عه باسه وه ده لی: کاتیک نه م نایه ته هاته خواره وه: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُنَّ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا يَقْبَلُوا لَهُنَّ شَهَادَةٌ أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ نه و که سانه ی بوختان بو ژنی داوینپاک ده که ن، چوار شایه تیش ناهینن، هه شتا شه لاقیان لی بده ن، شایه تیشیان هرگیز لی قبول مه که ن، نه وانه له پی خودا لایان داوه، سه عدی کوی عوباده - که سه روکی نه نصاریه کان بوو - په زای خوی لی بیټ - ووتی: ناخو نه م نایه ته به م شیوه یه هاتووه ته خواره وه؟ پیغه مبه ری خوا(ﷺ) فهرمووی: (نه ی کومه لی نه نصاریه کان گویتان لی نیه سه روکه که تان - گه وره که تان - چی نه لیت؟) وتیان: نه ی پیغه مبه ری خوا(ﷺ) لومه ی مه که چونکه پیاویکی به غیره ته - نازایه - سویند به خوا هرگیز ژنیکی نه خواستوه کچ نه بیټ، وه هیچ ژنیکی ته لاق نه داوه، که سیک له نیمه توانی بیټی ماره ی بکات له بهر نازایی و غیره تی، - واته که س زاتی نه بووه ژنی سه عد

مارە بىكەت كاتى تەلاقى داۋە، سەعدە وتى: سۆيىند بە خوا ئەي پىغەمبەرى خدا (ﷺ) من چاك دەزانم ئەو ئايەتە ھەقە و خودايش پەوانەي كىدوۋە. بەلام من سەرم سۈرپماۋە لەۋەي من ژىئىكى داۋىنپىسىم بىنى پانى (لنگى) بە پانى پىاۋىكەۋە بىت، ناتوانم ھىچى لى نەكەم و دەستى لى نەدەم، ھەتا چوار شايتە لەسەر دەگرم، سۆيىند بە خوا شايتەتيان لەسەر ناگرم ھەتا كارى خۆي تەۋاۋ دەكات، ئەۋەندەيان پى نەچۈۋە تا ھىلالى كۆپى ئومەيە ھات، -كە يەكك بوو لەۋ سى كەسەي خۋاي گەۋرە تەۋبەي لى قبول كىردن- لە كاتى عىشادا لە كىلگەكەي گەپايەۋە، لە لاي خىزانەكەي پىاۋىكى دى، بە چاۋى خۆي بىنى و بە گۆيى خۆي بىستى، خۆي ناپەھەت نەكرد تا بەيانى پۆژ بوۋەۋە - پۆشت بۆ لاي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من ھاتمەۋە بۆ لاي خىزانەكەم لە كاتى عىشادا، دىم پىاۋىكى لە لايە، بە ھەردوۋ چاۋى خۆم بىنىم و بە ھەردوۋ گۆيى خۆم بىستىم، پىغەمبەرى خوا پىي ناخۆش بوو ئەو ھەۋالەي بۆ ھىناۋ ناپەھەت بوو لىي، ئەنصارىيەكان لىي كۆپۈنەۋە وتيان: توشى ئەزمۈۋى خۆمان بوۋىن بەھۆي ئەو قسەۋەكە سەعدى كۆپى عوبادە كىردى. ھەر ئىستا پىغەمبەرى خوا (ﷺ) شەلاق دەدات لە ھىلالى كۆپى ئومەيە، شايتەكەي لەناۋ خەلكىدا بەتال دەبىتەۋە، ھىلال وتى: بە خوا من بەھىۋام خۋاي گەۋرە دەروپەكم لى بىكەتەۋە، پاشان ھىلال وتى: ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من دەبىنم تۆ زۆر ناپەھەتە لەسەر ئەۋەي كە من بۆم باس كىردىت! خدا خۆي دەزانىت من پاستىگۆم، سۆيىند بە خوداي گەۋرە پىغەمبەرى خوا ويستى فەرمان بدات بە لىدانى، لەۋ كاتەدا خۋاي گەۋرە ۋەھى بۆ پىغەمبەرەكەي ناردە خوارەۋە، كاتىك كە ۋەھى بۆ بەھاتايە ھاۋەلەكانى بە گۆپانى دەم و چاۋيان دەزانى، ۋاتە: ۋازيان لى ھىنا ھەتا ۋەھىيەكەي لەسەر تەۋاۋ بوو، ئەم ئايەتە ھاتە خوار: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَدَةُ أَحْدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ ۖ وَهِيَ كَ تەۋاۋ بوو لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى: (مژدەبىت ئەي ھىلال خدا دەروازە و پىي دەرچۈۋى لە تۆ كىردەۋە) ھىلال وتى: من خۆم بە ھىۋاي ئەۋە بوم لە پەروەگاردەي مەزنى خۆم . پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى: (بىنەن بە دۋاي ئەو ژنەدا) ناردىيان بە دۋايداۋ ھات، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئايەتەكەي بەسەردا خۆيىندەۋەۋ بۆي باس كىردن و پىي وتن كە جەزەبەي دۋاپۆژ زۆر توندترە لە جەزەبەي ئەم دىنايە، ھىلال وتى: سۆيىند بە خوا، ئەي پىغەمبەرى خوا (ﷺ) من پاستىم كىرد لەۋەي كە وتم لە بارەيەۋە ژنەكە وتى: درۆي كىدوۋە، پىغەمبەرى خوا (ﷺ) فەرموۋى: (نەفرىن لەيەكتر كىردىيان پى بىكەن) وترا بە ھىلال: شايتەي بدە، ئەۋىش خوداي كىردە شايتە كە لەم بارەۋە درۆ ناكات، لە جارى پىنچەمدا پىي وترا: ئەي ھىلال لە خوا بىترسە، چۈنكە جەزەبەي دىنا سوكتەرە - ھىۋاشترە - لە جەزەبەي دۋاپۆژ، ئەم كارە دەبىتە ھۆي جەزەبە دانت، وتى: بە خدا، خدا سىزام نادات لەسەرى ۋەك چۆن شەلاقى لى نەدام لەسەرى، لە جارى پىنچەمدا گوتى: بەر نەفرىنى خوا كەوم

نه گه نه قسه یه م درو بیته، پاشان به ژنه که و ترا که: چوار جار خوا بکه به شایه ت که میرده که ت درو ده کات، له جاری پیښه مده پئی و ترا له خوا بترسه جه زره به ی دنیا سوکتره له جه زره به ی دواپوژ، نه م کاره ده بیته هوی جه زره به دانت، ماوه یه ک وه ستاو، خه ریک بوو دان به تاوانه که یدا بنیت، پاشان وتی به خودا نابرووی هوزه که م نابم، پاشان له جاری پیښه مده وتی: نه گه قسه ی میرده که م راست بوو بهر غه زه بی خوا که وم، پیغه مبه ری خوا لیکی جیا کردنه وه و برپاریشی دا که مندالیان به ناوی باوکیه وه بانگ نه کریت، منداله که یشی به خراب - حه رامزاده - ناونه بریت، هه ر که سیک بوختان بو نه و ژنه و منداله که ی بکات ده بیته حه دی - شه لاقی - لی بدریت، برپار درا له لای میرده که ی نه میښته وه خوراکیشی پی نادریت له بهر نه وه ی بی ته لاقدان له یه کتری جیا بوونه ته وه و میرده که یشی نه مرووه. پاشان فهرمووی: (نه گه نه و منداله ی بوو، قژی گژو سوورو پش تیکه لاوو لاق باریک بوو نه وه مندالی هیلاله، وه نه گه ر بووی نه سمه رو - گه نم پهنک - لاشه گه وره و لاق زلو سمت - پشت - پان بوو، نه وه نه و که سه یه تاوانه که ت داوه ته پالی)، وه ختی که ژنه که مندالی بوو، مندالیکی لاشه گه وره ی نه سمه ری لاقزلی سمت پان بوو، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فهرمووی: (نه گه رله بهر سویند نه بووایه، نه و کاته له نیوان منو نه و ژنه دا شتیکی تر ده بوو)، واته به شیوه یه کی تر مامه له م له گه ل ده کرد، عیکریمه ده لی: له دوا ی نه وه نه و کوپه بوویه نه میری میسرو به ناوی دایکیه وه بانگ ده کراو به ناوی باوکیه وه بانگ نه ده کرا،^۱ نه بو داودیش هه ر به م شیوه یه ریوایه تی کردووه،^۲ بو نه م فهرمووده یه نمونه زوره له صه حیحه کان و شوینی ترشیدا، له چهند پوه وه.

﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (۱۱)

فهرمووده ی بوختانه که (الافک)

نه م ده نایه ته هه موو له سه ر دایکی موسلمانان عایشه (په زای خوی لی بیت) هاته خواره وه کاتی که دوپوه کان نه و بوختانه یان هه لبه ست و نه و درو گه وره یان کرد، خوی گه وره هاته جواب لییان ده مکوتی کردن و پشتیوانی له عایشه و پیغه مبه ره که ی خوی کرد (ﷺ) قورنانی نارده خواره وه پاک داوینی عایشه ی را که یاند نابرووی پیغه مبه ره که ی پاراست و فهرمووی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ﴾ واته: نه وانه ی نه و بوختانه یان هه لبه ست ده سته یه ک بوون له بوختان، واته: یه ک و دوو که س نه بوون به لکو کومه لیک بوون، یه که م که سی که بهر نه و نه فرینه که وت عبدالله ی کوپی ثوبه ی کوپی

^۱ احمد (۲۳۸/۱).

^۲ أبو داود (۶۸۸/۲).

سهلول بوو سهروکی دووږووهکان، چونکه نهو دروکانی کوده کردهوهو بلاوی ده کردهوه بهناو خه لکیدا تا وای لی هات هندی له موسلمانانیش پیوه گلانو باسیان ده کردو هندیکی تریشیان به دروستیان ده زانی، نه م دهنگو باسه دریژهی کیشا هه تا ماوهی مانگیک تا قورئان هاته خوارهوه. وهک باسه که به ته وای له فهرمووده صه حیحه کانداهاتروه، نیمامی نه حمه د پریوایه تی کردووه له زوهریه وه ده لی: سه عیدی کوپی موسه یبو عوروهی کوپی زوبه یرو عهلقه مهی کوپی وه قاسو عوبه یدالله کوپی عبدالله ی کوپی عوتبه ی کوپی مه سعود هه والیان دامی له فهرمووده که ی عائیشه خیزانی پیغه مبه ر (ﷺ) وه کاتیکی که بوختانچیه کان بوختانه که یان بۆ هه لبه ست، خوای گه وره پاک ی عائیشه ی راگه یاند، هه موویان نهو فهرموودانه ی لایان بوو بۆیان گپرامه وه، هه ندیکیان باشتریان ده گپرایه وهو چاکتر وهریان گرتبوو، منیش چاک تیگه یشتم لییان لهو فهرمووده یه ی که بۆیان گپرامه وه له عائیشه وهو هه ندیکیان راستی یه کتریان ده سه لماند، باسیان کرد: که عائیشه (په زای خوای لی بیت) خیزانی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمویه تی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) کاتیکی بجوایه بۆ سه فهریک له نیوان ژنه کاندیدا قورعه ی رانه کیشا، هه ر کامیکیان قورعه که ی بۆ ده ربجووایه، پیغه مبه ر (ﷺ) نه وه ی له گه ل خویدا ده برد، عائیشه نه لیت: له یه کیکی له غه زاکاندا قورعه ی بۆ کردین و قورعه که بۆ من ده رچوو، له گه ل پیغه مبه ری خوا (ﷺ) چوم، نه مه دوا ی دابه زینی نایه تی خویدا پوشین - الحجاب - بوو، منیش له وسه فهرده دا له ناو که ژاوه دا سواره کرامو داده به زینرام، تا پیغه مبه ر (ﷺ) له غه زاکه ی گه پایه وه بۆ مه دینه و له مه دینه نزیک بووینه وه شه وی فهرمانی دا که بارکه ن و بکه ونه پی، که فهرمان درا به بارکردن هه لسام بۆ ده رکردنی پیویستی خوم - قه زای حاجه ت - پویشتم تا له له شکره که تیپه ر بووم، که پیویستی خوم ته واو کرد گه پامه وه بۆ لای بارخانه که مه وه که ده ستم دا له سنگم ملوانکه که م پچرا بووه وه، ملوانکه که یشم له به ردی زه فار بوو گه پامه وه که بۆ ملوانکه که م بکه پیم، بۆی گه پام درهنگی پی خستم، نه وانه ی که که ژاوه که ی منیان له وشتره که نه نا هاتن که ژاوه که یان هه لگرتو نایانه سه ر وشتره که ی که سواری نه بووم، وایان زانی که له ناو که ژاوه که دام، عائیشه (په زای خوای لی بیت) ده لی: نهو وهخته ژنان سووک بوون، گوشت قورسی نه کردبوون، هه ر به نه ندازه ی نه مرو نه ژنی که میان ده خوارد، قورسی و سوکی که ژاوه که که هه لیان گرتو نایان له وشتره که به لایانه وه ناسایی بوو، من نهو وهخته کچیکی تازه سال بووم، واته: مندا ل بووم و قورس نه بووم، وشتره که یان هه لساندو پویشتم که له شکره که که و ته پی ملوانکه که م دوزیه وهو هاتمه وه بۆ جیی له شکره که، نه بانگه ری لی بوو نه جوابده ره وه، چومه وه نهو جییه ی که لئی بووم، وا تیگه یم که بوم ده گه پین و دین به شوینمدا، لهو وهخته دا که له جیگه که ی خومدا دانیشتبووم خه و گرتمی و نوستم، سه فوانی کوپی موعه ته لی سه له می زه که وانی له دوا ی له شکره که وه له کوتایی شه وای لئی نوستبوو، له کوتایی شه ودا ده سستی دایه پویشتم، لای

شوینه که ی منه وه پۆزی لی بووه وه، تارمایی که سیکی نوستوی به دی کرد، هات به لامه وه که چاوی پیم که وت ناسیمیه وه، له پیشی نه مه دا که ئایه تی خوداپۆشین دانه به زیبوو منی دیبوو به (إنا لله وإنا الیه راجعون) ی نه و خه به رم بووه وه، پوی خۆم به و لیباسه ی -جلانه ی- له به رمدا بوو داپۆشی، سویند به خوا که لیمه یه ک قسه ی له گه ل نه کردم، وته یه کیشم لی نه بیست جگه (استرجاع) ه که ی تا وشتره که ی بیغ داو پی نا به سهر دهستی وشتره که داو سواری بووم، سهری وشتره که ی پاکیشا تا هاتینه ناو له شکره که وه له وه ختی که رمای نیوه پۆدا، بۆ حه سانه وه باریان لی خستبوو، ئیتر نه وه ی له باره ی منه وه تیاچوو تیاچوو - واته تووشی نه و بوختانه که وره بوو مالی ویران بوو - نه و که سه ی که زۆر بوختانه که ی که وره کرد عبدالله ی کوپی ئوبه ی کوپی سه لولی دوو پوو بوو - مونا ف بوو - هاتینه وه مه دینه، که گه یشتینه مه دینه مانگیک نه خوش که وتم، خه لکی هه ر باسی نه و بوختانه یان ده کرد که نه و بوختانچیه هه لیان به ستبوو، منیش هه والم له هیچ نه بوو، هه ر نه وه نده ی منی ده خسته گومانه وه له نه خوشیه که مه دا نه و سوژه ی که له پیغه مبه رم (ﷺ) ده دی که نه خوش بووما یه نه مجاره لیم نه دی، نه وه نده نه بیته ده هاته لام سه لامی ده کردو ده یفه رموو: نه خوشیه که تان چۆنه؟ نه وه گومانی بۆ دروست ده کردم، هه ستم به خراپه - شهر - نه ده کرد، تا له دوا ی نه وه که نه خوشیه که م به ره و چاک بوونه وه چوو، هیشتا ته واو چاک نه بوو بوومه وه، چومه ده ری و ئوموموسته حیش له گه ل مه دا هات بۆ مه ناسیح که شوینیکه له ده ری مه دینه، نه و شوینه جیی چونه سهر ئاومان بوو، هه ر شه واوشه و ده چوینه ده ری بۆ سه راو، نه وه له پیش نه وه دا بوو که له نزیک ماله که ماندا سه راویک - ئاوده ست خانه یه ک - دروست بکه ین، هه ر وه ک عه ره بی پیشوو وابووین، که پیمان ناخوش بوو ئاوده ستخانه یه ک له نزیک خانوه کانمانه وه دروست بکه ین، من و ئوموموسته ح لیمان داو پۆیشتین، ئومو موسته ح کچی نه بو پوه می کوپی موله یبی کوپی عبدالمناف بوو، دایکی موسته ح کچی سه خری کوپی عامیر بوو، پووری خوشکی دایکی - نه بو به کری سدیق بوو (په زای خوی لی بیت) ناوی ئومو موسته ح سه لما بوو، کوپه که ی که موسته حه کوپی نه ساسه ی کوپی عوبباده ی کوپی موله لب بوو - له دوا ی قه زای حاجه ت - من و کچی نه بو پوه م پوومان کرده ماله وه، ئومو موسته ح پی نه هه لکه وت له و جله ی له به ریدا بوو، کوتی: ده ک ملی موسته ح بشکی! پیم کوت: چ شتیکی خراپه کوت! بۆ جوین نه ده ی به پیاویک که له غه زای به دردا بوو بیت؟ کوتی: نه ی فلانه بۆ تو نه تبیستوه که چی کوتوه؟ کوتم: چی کوتوه؟ کوتی و هه والی نه و خه لکه بوختانچیه ی بۆ گتیه وه، نه خوشی له سه ر نه خوشیه که م زیاد ی کرد، که که پامه وه بۆ ماله وه پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هاته لام سه لامی کرد، له دوا ی سه لام فهرمووی: نه وه چۆنه؟ کوتم: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئیزم ده ده ی بچه لای دایک و باوکم؟ عانیسه ده لی: نه و کاته ئیزنی دام، چومه لایان و به دایکم کوت: نه ی دایکه خه لکی باسی چی

دهكەن؟ گوتى: ئەى كچى خۆم خۆت ناپەھەت مەكە، سوئند بە خوا، كەم وابووه كە ژنى جوان لای
 پياوئى بوويىتو ئەو پياوہ ئەو ژنەى خۆش بوويىتو ھەوئى زۆرى ببيت و قسەى زۆرى لە بارەوہ نەكەن،
 عائيشە وتى: وتم (سبحان الله) بۆ خەلكى لەمە دەدوئىن؟ دەلى: ئەو شەوہ تا پۆژوو بووہوہ ھەر گريام
 فرميسكم نەدەنيشتەوہ، خەو نەچووہ چاوم، پۆژيشم لى بووہوہ ھەر دەگريام، پيغەمبەرى خوا(ﷺ)
 ەلى كوپى ئەبو تاليبو ئوسامەى كوپى زەيدى بانگ كرد (پەزاي خاويان لى بيت) لەو وەختەدا كە
 وەحى وەستابوو نەدەھاتە خوار، گفتوگوى لەگەل كردن لە بارەى جياكردنەوہى خيزانيەوہ لە خۆى.
 عائيشە گوتى: ئوسامە لە بارەى پاكى خيزانى پيغەمبەر(ﷺ) بوونى ئەو خۆشەويستى و راستىيەى كە
 لەگەلياندا ھەيەتى ئەوہى دەيزانى گوتى بە پيغەمبەر(ﷺ) گوتى: ئەى پيغەمبەرى خوا: ئەوانە ئەھلى
 خۆتن، ئيمە لە بارەيانەوہ جگە لە چاكە ھيچى تر نازانين، ەلى كوپى ئەبو تالب گوتى: ئەى
 پيغەمبەرى خوا(ﷺ) خودا ژنى لى قات نەكردوى. جگە لەو ژن زۆرە، واتە دلى خۆت ناپەھەت مەكە،
 گومانى لى ھەيە تەلاقى بدەو يەكيكى تر بھينە، عائيشە دەلى: پيغەمبەرى خوا بەريدەى بانگ كرد
 لى پرسى: ئەى بەريدە تۆ ھيچت لە عائيشە ديووہ لى بکەويته گومانەوہ؟ بەريدە گوتى: سوئند بەو
 كەسەى كە تۆى بە ھەق ناردووہ ھيچ شتيكم لى نەديوہ لى كە چاوپۆشى لى بکەم. جگە ئەوہ كە
 كچىكى - جاريەيەكى - تازە سالە و دەخەويىت و ئاگاي لە ھەويى مالاوہ نامينيىت و بزنى ناوماى دىنو
 ھەويىرەكەى دەخۆن عائيشە (پەزاي خاوى لى بيت) دەلى: پيغەمبەرى خوا لەسەر مينبەر پاوہستاو
 داواى مەعزەرەتى كرد لە خەلكى لە عبداللەى كوپى ئوبەى كوپى سەلول و موھاسەبەى بكات، چونكە
 بوختانى بۆ عائيشە كردووہ، لەسەر مينبەر فەرمووى: ئەى كۆمەلى موسلمانان كى پۆژشم بۆ دەكات
 دەربارەى پياويك كە ئيش و ئازارى ئەوم بەرامبەر ئەھل و بەيتم پيگەيوەتەوہ؟ سوئند بە خوا، جگە لە
 چاكە بەرامبەر بە خيزانەكانم ھيچى ترم نەديوہ، بوختانيان بۆپياويكىش كردووہ جگە لە چاكە لەو
 پياوہ ھيچ خراپەيەكى لى نەبينيوہ، لەگەل خۆمدا نەبيت نەھاتووہ تەمالى ئيمەوہ، سەعدى كوپى
 موغاز ھەلساو گوتى: ئەى پيغەمبەرى خوا(ﷺ) من داواى پۆژشت لى دەكەم، ئەگەر ئەو پياوہ لە
 ئەوس بيت لە گەردنى ئەدەين، ئەگەر لە برادەرانى خەزرەخيشمان بيت. فەرمانمان پى دەكەى
 فەرمانەكەت بەجى بينين، عائيشە دەلى: سەعدى كوپى عوبادە كە سەرۆكى خەزرەج بوو ھەلساو -
 سەعدى كوپى عوبادە پياويكى چاك بوو - بەلام سۆزى خزمایەتى ھەلەيەكى پيكرە بە سەعدى كوپى
 مەعازى گوت: سوئند بە خوا نايكوژين و ناتوانى بيكوژى، لە داواى ئەوہ ئوسەيدى كوپى حوزەير كە
 ئامۆزاي سەعدى كوپى مەعاز بوو ھەلساو بە سەعدى كوپى عوبادەى گوت: درۆت كرد، سوئند بە خوا
 دەيكوژين، بە راستى تۆ دوو پوويت، بەرگرى لە دووپووان دەكەيت، ئەوس و خەزرەج پەلامارى
 يەكتريان دا كە بە گژ يەكدا بچن، پيغەمبەرى خوا(ﷺ) لەسەر مينبەرەكەى پاوہستابوو ھەر خەريك بوو

ئارامى دەكردنه وه تا بیدهنگ بوونو ئه ویش بیدهنگ بوو، عائیشه (پهزای خوی لی بیت) دهلی: نه و
 پۆزه هر گریام فرمیسم نه دهنیشته وه و خه و نه دهچوه چاوم، شهوی دوايش هر گریام و فرمیسم
 نه نه نیشته وه و خه و نه دهچوه چاوم، دایک و باوکم وایان زانی که گریان جهرگم لهت دهکات، له و
 وهخته دا که نه وان لام دانیشتبوون و منیش دهگریام ژنیك له نه ساریه کان ئیزنی خواست که بیت بو
 لام، منیش ئیزنم داو هات دانیشت و دهگریا، عائیشه (پهزای خوی لی بیت) دهلی: که ئیمه به و حاله وه
 بووین، پیغه مبهری خوا(ﷺ) هات و دانیشت، له و پۆزه وه بوختانه کهم بو هه لواسرابوو له لامدا
 دانه نیشتبوو، مانگیك تیپه پی له باره ی منه وه هیچ وه حی نه هاته خواره وه، پیغه مبهری خوا(ﷺ) که
 هات دانیشت و شایه تومانی هیئاو له دوایدا فهرمووی: اما بعد: نه ی عائیشه له باره ی تۆوه نه وه و
 نه وه م پیگه یشتوه، نه گهر بهری بیت له خودا ته بریهت دهکات — نه گهر پاك بیت خوا پاکیه کهت
 پاده گه یه نیت — نه گهر گونا میکیشت کرد بیت داوای لیخوشبوون بکه له خوداو ته و به ی لی بکه، چونکه
 بهنده که هانی به تاوانه که ی خۆیدا نا، ته و به ی کرد خوا ته و به که ی لی قبول دهکات، که پیغه مبهری
 خوا(ﷺ) قسه که ی ته و او کرد فرمیسه کهم نیشته وه، به شیوه یه که نه ما هه ستم به دلۆپیک نه ده کرد که
 لی بیته خواری، عائیشه گوتی: به باوکم گوت: باببه له باتی من تو وه لامی پیغه مبهری خوا(ﷺ)
 بده ره وه، باوکم گوتی: سویند به خوا نازانم چی وه لامی پیغه مبهری خوا(ﷺ) بده مه وه، عائیشه گوتی:
 به دایکم گوت تو وه لامی پیغه مبهری خوا(ﷺ) سویند به خوا نازانم چی وه لامی
 پیغه مبهری خوا(ﷺ) بده مه وه، عائیشه گوتی: من کچیکی مندا ل بووم له قورئان زۆر شاره زا نه بووم، گوتم:
 سویند به خوا ده زانم که ئیوه نه مه تان بیستوه تا له دلتاندا جیگیر بووه، به ته وای چه سپیووه ته
 دلتان، برواتان پی کردوه، نه گهر بلیم: من بی تاوانم، — خودایش ده زانی من بی تاوانم — ئیوه بپروام
 پی ناکهن، نه گهر دانیش بنیم به شتی کدا — که من ناگام لی نیه — خودایش ناگاداره که من بی
 تاوانم، ئیوه باوه ریم پی ده کهن، سویند به خوا من هیچ نمونه یه که بو ئیوه شو خویشم نابینم جگه له
 نمونه ی باوکی یوسف (سه لامی خوی لی بیت) گوتی: کارو فهرمانی من له باره ی یوسفه وه هر
 خوراکرتنه، هر خودایه که هانای پی ببریت له سهر نه و شته که ئیوه نه یلین: ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ

الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾^۱ له دوا ی نه وه وهر که پام و له سهر جیگه کهم پاکشام، عائیشه دهلی: سویند
 به خوا نه و کاته ده مزانی که من بی تاوانم، ده شمزانی خوی گهره له بهر بیتاوانی من له و بوختانه
 پزگارم دهکات، به لام سویند به خوا وام نه ده زانی که خوی گهره له باره ی منه وه وه حی — نیگا —

^۱ یوسف (۱۸)، واته: (وتی جا ئارام ده گرم) به ئارام گرتنیکی چاک و په سند خواش یارمه تی دهرمه له سهر نه وه ی باسی ده کهن.

په وانه بکات و بخوینریتته وه، وه من خوم به که متر ده زانی که خوی گوره له باره ی منه وه قسه یه کی
 واهرموویت و بخوینریتته وه، به لام به هیو ابوم که پیغه مبهری خوا(ﷺ) له خه ودا خوی ببینیت و به و
 خه وه بیتاوانیم ده ربخات، عایشه گوتی: سویند به خوا پیغه مبهری خوا(ﷺ) له جیگه ی خوی نه جولاو
 هیچ که سیش له نه هل و به یتی نه چوو ده ری تا خوی گوره وه حی نارد خواره وه بۆ پیغه مبهری
 خوا(ﷺ) نه وه نده ناره حهت ده بوو له کاتی دابه زینی وه حیدا، تا وای لیده هات له پوژی ساردی زستاندا
 له بهر گرانی نه و قورئانه ی که په وانه ده کرا بوی وه ک مرواری - دوپ - عه ره قی لی ده هاته خواری، نه م
 جاره ش گرتی. که نه و ناره حه تیه ی له سر لاچوو پیکه نی یه که م قسه یه ک که کردی نه وه بوو
 فهرمووی: مزده بیت نه ی عایشه به راستی خودا بیتاوانی توی پاگه یاند، عایشه نه لی دایکم پیی وتم:
 هه لسه بچوره لای، گوتم: سویند به خوا ناچمه لای و غهیری خوا سوپاس و ستایشی هیچ که س ناکه م،
 هه ر خوی به که بیتاوانی منی پاگه یانده وه، عایشه گوتی: خوی گوره نه م ده نایه ته ی نارد
 خواره وه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ
 مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝۱۱﴾ لولا إذ سمعتموه ظن المؤمنون والمؤمنات بأنفسهم خيرا
 وقالوا هذا إفك مبين ۝۱۲ لولا جاءوا عليه بأربعة شهداء فإذ لَم يأتوا بالشهداء فأولئك عند الله هم
 الكاذبون ۝۱۳ ولولا فضل الله عليكم ورحمته في الدنيا والآخرة لمتكم في ما أفضتم فيه عذاب عظيم ۝۱۴ إذ
 تلقونهم بالسب وتقولون بأفواهكم ما ليس لكم به علم وتحسبونه هينا وهو عند الله عظيم ۝۱۵ ولولا إذ
 سمعتموه قلتم ما يكون لنا أن نتكلم بهذا سبحناك هذا بهت عظيم ۝۱۶ يعظكم الله أن تعودوا لمثله أبدا
 إن كنتم مؤمنين ۝۱۷ وبين الله لكم الآية والله عليم حكيم ۝۱۸ إن الذين يحبون أن تشيع الفحشة
 في الذين آمنوا لهم عذاب أليم في الدنيا والآخرة والله يعلم وأنتم لا تعلمون ۝۱۹ ولولا فضل الله
 عليكم ورحمته وأن الله رؤوف رحيم﴾، هه مووی بیتاوانی منی تیدا پاگه یاند، پاشان عایشه ده لی:
 نه بو به کر (په زای خوی لی بیت) له بهر خزمایه تی و هه زاری میسته ح (مسطح) یارمه تی و بزوی
 میسته حی ده دا، گوتی: سویند به خوا نیت یارمه تی و کومه کی میسته ح نادات له بهر خاتری خزمایه تی و
 هه زاری. دوی نه وه ی نه و بوختانه ی بۆ عایشه هه لبه ست، نه وه بوو خوی گوره نه م نایه ته ی نارد
 خواره وه: ﴿وَلَا يَأْتِلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ نه بو به کر (په زای خوی لی بیت) گوتی:
 من نود حه ز ده که م خودا لیم خوش بیت، یارمه تیه که ی که رانده وه بۆ میسته ح، که وه ختی خوی بوی

ده نارد، پاشان گوتی: سویند به خوا هرگیز نیترنه و موجهیه ی لی ناگرمه وه، عائیشه ده لی: پیغمبه ری خوا(ﷺ) پرسیری له زهینه بی کچی جهش کرد - خیزانی پیغمبه ر - له باره ی منه وه، فرموی: (نه ی زهینه ب چیت زانیووه و چیت دیوه له عائیشه) زهینه ب وتی: نه ی پیغمبه ری خوا(ﷺ) چاوو گوئی خۆم له وه ده پاریزم، سویند به خوا جگه له چاکه هیچی تر نازانم، عائیشه نه لی: له خیزانه کانی پیغمبه ر ته نها نه و بوو که وهك من وابیت و جوان و خاوه ن پله بیت له لای پیغمبه ری خوا(ﷺ) خۆیم به سهردا هه لبریت، به هۆی خواناسی و له خواترسیه وه خوی گه وره پاراستی له و بوختانه و تووشی نه بوو، حه منه ی کچی جهش که خوشکی نه و بوو، که به رده وام شه پی له سهر ده کرد له گه ل نه وانه دا بوو که تیاچوون، ئیبنو شهاب ده لی: نه مه کۆتایی نه و پووداوه بوو له باره ی نه و تاقمه وه و تراوه، بوخاری و موسلیمیش نه م حه دیسه یان پیوایه ت کردووه له صه حیحه کانیا ندا له فرموده که ی زوهریه وه^۱، هه ر به م شیوه یه ش ئیبنو ئیسحاق پیوایه تی کردووه له زوهریه وه^۲، هه ر به و شیوه یه ده لی: یه حیای کوپی عه بدی کوپی عبدالله ی کوپی زوبه یر بۆی گپرامه وه له باوکیه وه نه ویش له عائیشه وه (په زای خوی لی بیت) وه عبدالله ی کوپی نه بو به کری کوپی محمدی کوپی عه مری کوپی حه زمی نه نصاریه وه له عومره ته وه، نه ویش له عائیشه وه بۆی گپراومه ته وه به و شیوه یه ی که له پیشه وه باسما ن کرد، والله أعلم، خوی گه وره ده فرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ﴾ واته نه وانه ی که درو بوختانه که یان هه لبه ست ﴿عُصْبَةٌ مِنْكُمْ﴾ واته: کۆمه لیک بوون له خۆتان، ﴿لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ﴾ واته: نه ی ئالی نه بو به کر و مه زانن بۆ ئیوه خراب ده بیت ﴿بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ واته: به لکو بۆ ئیوه چاک بووه له دنیاو له پۆژی قیامه تدا، راستگویی ئیوه ده رده خات له دنیاو له پۆژی قیامه تیشدا پله ی به رزو به پیزه بۆتان، که خوی گه وره پیزی له عائیشه گرت (دایکی موسلمانان) په زای خوی لی بیت له و کاته دا قورئانی نارد ه خواره وه بیتاوانی نه وی راگه یاند له قورئانی پیروژدا، نه و قورئانه ی که ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ﴾^۳، بۆیه کاتیک ئیبنو عه باس چوو له لای له کاتی مردنیدا پیی گوت: مژده بیت بۆ تو که خیزانی پیغمبه ری خوا(ﷺ) و خوشی ده ویستی، جگه له تۆش کچی

^۱ احمد (۱۹۴/۱).^۲ فتح الباری (۳۰۶/۸)، مسلم (۲۱۲۹/۴).^۳ ابن هشام (۳۰۹/۳).^۴ فصلت (۴۲)، واته: به تال پوی تی ناکات نه له ئیستاو نه له دواپۆدا (نه به لی که مکردن و نه به لی زیادکردن).

نه میناوه بیتاوانی توش له ئاسمانه وه هاته خواره وه. ^۱ ﴿لِكُلِّ أَمْرِی مِنْهُمْ مَا أَكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ﴾ واته: هر كه سیك له وانه كه له و بارهیه وه قسه یان كردو ئه و بوختانه یان هه لبه ست بۆ دایکی موسلمانان و عایشه (په زای خوی لی بیت) ئه و قسه ناشینه یان بلاوكرده وه به شیکی گه وریان هه یه له و جه زه به یه دا ﴿وَالَّذِی تَوَلَّى کِبْرَهُ مِنْهُمْ﴾ و تراوه: ئه وه ی یه كه مجار ئه و بوختانه ی هه لبه ست، و تراویشه: ئه و كه سه ی ده گه را به شوین ئه و بوختانه داو كۆی ده كرده وه و بلاوی ده كرده وه به ناو خه لكیدا ﴿لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ واته: جه زه به ی گران و گه وریه بۆ ئه و كه سه یه ئه و بوختانه ی هه لبه ست كه عبدالله ی كوی ئوبه ی كوی سه لوله بهر نه فرینی خوا كه وی و پوی په ش بیت.

﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ﴾ ^(۱۲) ﴿لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَذِبُونَ﴾ ^(۱۳)

دهرس دادانی خواوه نیا وهران له سه ر بلاوكرده وه ی بوختان هه لبه ستن

ئه مه دهرس دادان و ئامۆزگاریه کی گرنه بوو خوی گه وریه له م به سه رهاته ی عایشه دا (په زای خوی لی بیت) پیشانی خواوه نیا وهرانی دا، کاتیك كه هه ندیکیان پوچوون له و کاره خراپه داو خویان تلاند به و بوختانه وه كه هه لبه سترابوو، خوی گه وریه ده فره موویت: ﴿لَوْلَا﴾ واته: چاکتر نه بوو بۆ خواوه نیا وهران ﴿إِذْ سَمِعْتُمُوهُ﴾ واته: کاتیك كه گوئیان له و قسه یه بوو كه هه لبه سترابوو دایکی موسلمانان عایشه (په زای خوی لی بیت) ﴿ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا﴾ واته: به باشی لیکیان بدایه ته وه بۆ خویان خو ئه گه ر ئه و کاره بۆ ئه وان ناشیت و خراپه و شایانی ئه وان نیه، دیاره و پوونه كه زۆرترو زیاتر شایانی دایکی موسلمانان نیه، ئه لێن: کاتیك ئه م ئایه ته هاته خواره وه خوی گه وریه باسی ئه و كه سانه ی کرد كه بوختانه که یان هه لبه ست: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ﴾ كه هه سان و هاوه له کانی بوون ئه وانه ی كه ئه و قسه یان ده کرد، پاشان خوی گه وریه ده فره موویت: ﴿لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ﴾ واته: پوچی هه ر کاتیك ئه و قسه یان بهرگویی كه وت به چاکیان لێك نه دایه وه وه ك ئه بو ئه یوب و ژنه که ی، ^۲ وه ده فره موویت: ﴿ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنْفُسِهِمْ خَيْرًا﴾ واته: با چاکیان لێك بدایه ته وه چونکه دایکی موسلمانان زیاترو چاکتره له وان و دورتره له و قسه و بیتاوانتره و له راستیه وه

^۱ فتح الباری (۸/۲۴۰).

^۲ الطبری (۱۹/۱۲۹).

دوره ﴿وَقَالُوا﴾ واته: به زمانی خویان بیانگوتایه ﴿هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ﴾ واته: نه مه درویه کی ناشکرایه
 بۆ دایکی موسلمانانی هه لده به ستن، نه و پروداوه جیی گومان نیه، چونکه هاتنی دایکی موسلمانان به
 سواری و شتری سه فوانی کوپی موعه ته ل (صفوان بن معطل) له کاتی نیوه پۆدا سوپاکه هه موو نه وه
 ده بینن و پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له نیوانیان دایه نه گهر نه و کاره گومانیکی تیدا بووایه، نا به و شیوه و
 به و ناشکراییه نه ده بوو، که به و شیوه یه و له بهر چاوی نه و خه لکه وه نه ده هاتن، به لکو نه گهر شتی وا
 ببووایه، به په نهانی و دور له چاوی خه لکی ده هاتن، خوی نه مه به لکه یه له سه ر نه وه ی که نه و خه لکه
 بوختانچیه هه لیانبه ستبوو، درویه کی ناشکراو بوختانیکی گهره و قسه یه کی ناشیرین و به دغه پی
 زیانبه خش بوو بۆیان، خوی گهره ده فهرموویت: ﴿لَوْلَا﴾ واته: بۆچی نه وانه ﴿جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةٍ
 شُهَدَاءَ﴾ چوار شایه تیان له سه ر راستی نه و قسه یه ی که کردیان نه هینا شایه دیان بۆ بده ن له سه ر
 راستی قسه که یان ﴿فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَذِبُونَ﴾ خو نه گهر شایه تیشیان
 نه ده هینا و ناشی هینن نه وانه لای خودا به درۆزن و به دخو ده ژمیردرین.

﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (۱۴) إِذْ تَلَقَّوْنَهُ

بِالسِّنِّكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ﴾ (۱۵)

باسی سوۆزی خودا بۆ نه وانه ی بوختانه که یان کرد که یارمه تی دان ته ویه بکه ن

خوی گهره ده فهرموویت: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ نه گهر خودا چاکه ی
 له گه ل نه کردنایه و به زه یی پیتاندا نه هاتایه وه نه ی بوختان چیه کان، به هوی باوه پوونتان به خودا
 له سه ر نه و بوختانه ی هه لئانبه ست بۆ عانیشه، خودا ته وبه و پارانه وه ی لی وه رنه ده گرتن له دنیا و له
 پۆی قیامه تدا لیتان خوش نه ده بوو، ﴿لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ تووشی سزایه کی گهره
 ده بوون له بهر پۆچوونتان له و بوختانه دا، نه مه له باره ی نه وانه وه که خاوه ن باوه پ بوون، به هوی نه و
 باوه په وه خودا ته ویه ی لی قبول کردن وه ک میسته ح و حه سسان و حه منه ی کچی جهش که خوشکی
 زه یینه بی کچی جهش بوو، به لام نه و دوو پووانه ی که بوختانه که یان کرد وه ک عبدالله ی کوپی ثوبه ی
 کوپی سه لول و هاوه له کانی به ری نه م نایه ته ناکه ون، چونکه نه وان باوه پریان نیه و ناکاری چاکیشیان
 نیه که به نه ندازه ی نه وه بیت یان له به ریدا بوه ستیت، هه ر به و شیوه یه حال ی نه وانه ش که هه ره شه یان
 لی ده کریت له سه ر کاریکی دیاری کراو که گشتی و په یوه ست بیت به و ته وبه نه کردنه و یان ناکاری چاک
 به ری نه گریت و هاوتای بکات یان قورستری بکات بۆی. خوی گهره ده فهرموویت: ﴿إِذْ تَلَقَّوْنَهُ

بِالسِّنِّكُمْ ﴿۱۵﴾ موحامیدو سہ عیدی کوپی جوبہیر دہلین: واتہ: کاتیک بۆ یہ کتریان دہ گپرایہ وہ،^۱ نہو دہ یگوت من لہ فلانہ کہ سم بیست، نہوی تر دہ یگوت من لہ فلانہ کہ سم بیست، نہوی تر دہ یگوت: فلانہ کہ س وای گوت، ہندیکی تر نہم نایہ تہ یان بہ شیوہ یہ کی تر دہ خویندہ وہ: ﴿۱۶﴾ اِذْ تَلَقَّوْنَهُ

بِالسِّنِّكُمْ ﴿۱۷﴾ واتہ: کاتیک نہم بوختانہ تان بہ دہ ماودہم لہ یہ کترہ وہ وہ ردہ گرت، لہ سہ حیچی بوخاریدا ماتوہ کہ عائیشہ (پہزای خوی لی بیت) بہم شیوہ یہ نہم نایہ تہ ی خویندو وہ تہ وہ.^۲ وتی: (ہو من ولق القول) واتہ: دروہ کی وہا کہ خاوہ نہ کہ ی بہ ردہ وام بیت لہ سہری، عہ رب نہلین: (ولق فلان منی السیر) کاتیک کہ سیک ہر بہ ردہ وام بیت لہ سہر پویشتن. بہ لام خویندہ وہ ی یہ کہ مہ شہورترو باشترہ کومہ لی زانایان پایان لہ سہریہ تی، بہ لام خویندہ وہ ی دوہم لہ دایکی موسلمانانہ وہ پیوایہ ت کراوہ:

﴿۱۸﴾ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ ﴿۱۹﴾ واتہ: وہ بہ زمانتان شتیک دہلین کہ زانیاریتان دہ ربارہ ی نہ بو، یانی نہ وہ ی دہ ماودہم دہ تانگوت و بۆ یہ کتریان باس دہ کرد لہ بارہ ی دایکی موسلمانانہ وہ، واتان دہ زانی شتیک زور سوکو و ئاسانہ، خو نہ گہر خیزانی پیغہ مہ ریش ﴿۲۰﴾ نہ بوایہ ہر ئاسان نہ دہ بو، نہ ی نہ و قسانہ بہ رامہر خیزانی پیغہ مہر ﴿۲۱﴾ بکریت کہ گہ و رہ ی پیغہ مہ ران و کوتا پیغہ مہر دہ بی چون بیت؟ لہ لای خودا زور گہ و رہ یہ کہ نہ و بوختانہ بۆ خیزانی پیغہ مہر دہ کہ ی ﴿۲۲﴾ بکریت خوی گہ و رہ زور توندو تیژہ لہ سہر نہ وہ، چونکہ خودا شتی وا بہ پہوا نابینیت بۆ ژنی پیغہ مہر یک لہ پیغہ مہر دہ کان ہر گیزو ہر گیز، کہ واتہ چون بہ پہوای دہ بینیت بۆ بہ پریزترین ژنی پیغہ مہر یک کہ بہ پریزترین نہ وہ ی ئادہ مہ لہ دنیاو لہ قیامہ تدا؟ بۆیہ خوی گہ و رہ فہرموویہ تی: ﴿۲۳﴾ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿۲۴﴾ واتہ: ئیوہ نہ و قسہ یہ بہ لاتانہ وہ ئاسان و ئاساییہ، بہ لام لہ لای خودا زور گہ و رہ بو، لہ ہر دوو صہ حیچہ کہ دا ماتوہ پیغہ مہری خوا ﴿۲۵﴾ فہرموویہ تی: (کہ سی وا ہہ یہ قسہ ی وا دہ کات خودا لہ خوی دہ پہنجینیت، نازانی چہ ندی لہ خراپہ دا پوچوہ، بہ دوری نیوان ئاسمان و زہمین بہ ناو ناگردا دہ جیتہ خوارہ وہ) لہ پیوایہ تیکی تردا ماتوہ (ہیچ گوی بہ و قسہ یہ نادات).^۳

﴿۲۶﴾ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَنَكَ هَذَا بُهْتَنٌ عَظِيمٌ ﴿۲۷﴾ يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا

لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۲۸﴾ وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۲۹﴾

جاریکی قریش دہرس دادان

^۱ الطبری (۱۳۲/۱۹).

^۲ فتح الباری (۳۴۰/۸).

^۳ فتح الباری (۳۱۴/۱۱)، مسلم (۲۲۹۰/۴).

نه مهيش دهرس دادانيكي تره دواي دهرسي يه كه م، كه خوداي مه زن فرمان دهكات به خاوهن
 باوه پان كه گوماني باش بهرن به يه كتری، واته: كاتيک كه گوماني شتيك برا به كه سيكي به پړزو
 شايه ني نه و قسه يه نه بوو، چاكثر وايه كه گوماني باش بريت و جگه له وه هيچ شتيكي تر به بيردا
 نه يه ت، خو نه گهر شتي له دنه داني شهيتان هات به دلدا يان به خه يالدا، نابيت باس بكرت، چونكه
 پيغه مبري خوا (ﷺ) فرمويه تي: (خوداي مه زن چاوپوشي كردوه له و شته ي كه به دلي نومه تي مندا
 ديت هه تا نه يليت و نه يكات)، نه م فرموده يه له هه ردو و صه حيحه كه دا بوخاري و موسليم هيناويانه،
 خوداي كه وړه ده فرمويت: ﴿وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا﴾ واته: ده بوايه كاتيک
 نه و قسه يه تان بيست بتان گوتايه: نيتمه چيمان به سر نه و قسه وه هه يه، بومان نيه له ده ممان بيته
 دهر و باسي بكهين، هيچ كه سيك ليتمان ببيستي، ﴿سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَنٌ عَظِيمٌ﴾ پاكي و بي عه يبي بو
 خودايه، نه مه بوختانيكي زور كه وړه يه كه باسي خيزاني پيغه مبري خوا (ﷺ) به و شيوه يه بكرت،
 پاشان خوي كه وړه ده فرمويت: ﴿يَعْظُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا﴾ واته: خودا ناموزگاريتان
 دهكات كه هه رگيز نه كه پينه وه بو ويته ي نه وه ي كه پويداو هه ره شه له و كه سانه دهكات كه بوختاني
 وا هه لده به ستن له مه و به دوا، بويه فرمويه تي: ﴿إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ واته: نه گهر نيوه بپواتان به خواو
 به يامه كه ي هه يه و پړز له پيغه مبري خوا (ﷺ) ده گرن، به لام ﴿وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ﴾ واته: خوداي
 مه زن نيشانه و برپارو فرمانه كاني بو نيوه پوون ده كاته وه ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ واته: زانايه به وه ي
 كه بو عه بده كاني ده شي و وه كارزانه له برپارو فرمانه كانيدا كه دهيدا بويان.

﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا

تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾﴾

دهرس داداني نه وانه ي هه زده كه ن تومه تي داوینبيسي له نيوان موسلماناندا بلاويكه نه وه

نه مه دهرسي سيته مه، خوي كه وړه نهيدا له باره ي نه و كه سه ي كه قسه يه كي خراب ده ببيستي و
 شتي ده كه ويته خه يالي و باسي دهكات، با زور له سهري نه پوات و بلاوي نه كاته وه و دنياي پيدا بكرت،
 خوي كه وړه ده فرمويت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ ءَامَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي

الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ واته: نه وانه ي هه زده كه ن كه كاري بيناموسي له ناو خاوهن

باوه پاندا بلاویکه نه وه ﴿لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ واته: سزای به ژانیان ده دریت له دنیا دا، واته: شه لاقیان لی ده دریت: ﴿وَالْآخِرَةُ﴾ له پوڅی قیامه تیشدا جه زړه به ده درین: ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ واته: خوا ده زانیت و ښووه نازانن، یانی خدا ښاګای لیتانه، هه موو کاره کان بګیرنه وه بۆ لای خدا، نه و کاته ده که ونه سهر پاسته پې. ښمامی نه حمه د پړواپه تی کردووه له سه وبانه وه نه ویش له پیغه مېره وه ﴿﴾ که فهرموویه تی: (به نده کانی خدا نازار مه دهن و قسه ی ناشیرین مه خه نه شوینیان - بوختانیان بۆ مه کن - مه ګرېن به شوین ناموسیاند - عه یب و عاریاند - چونکه هر که سیک به شوین عه یب و عاری برای موسلمان خویدا بګرېت، خودایش به شوین عه یب و عاری نه ودا ده ګرېت، مه تا له ماله که ی خویدا نابړوی ده بات).^۱

﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ ﴿٢٠﴾ ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ ﴿٢١﴾

وه بیر هیڼانه وهی چا که کانی خودا و ښاګا دار کردنه وه له شوینکه وتنی شه یتان

خوای ګوره ده فهرموویت: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ واته: نه ګر سؤزو به زه یی خوا نه بووایه نه وکاته شتیکی تر ده بوو، به لام خدا زور میهره بان و دلوفانه به رامېر به نده کانی خوی، ده بووریت له و که سانه ی که په شیمان ده بڼه وه له و پوډا وهی که پوویدا لیان و نه وانیش پاک ده بڼه وه به و شه لاقه ی که لیان ده دریت. پاشان خوای ګوره ده فهرموویت: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾،^۲ نه مه فهرمان کردنه به دور که وتنه وه و خو لادان له شوینکه وتنی شه یتان به پړه وانترین و به هیزترین و کورتترین ده سته واژه علی کوپی نه بو ته لحه ده لی له ښېنو عه باسه وه ﴿خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ﴾ واته: کرداری

^۱ احمد (۲۷۹/۵).

^۲ واته: نه ی نه وانه ی باوه پتان هیڼاوه به دوی هه ښاګاوه کانی شه یتاندا مه پړن وه هر که س شوین هه ښاګاوه کانی شه یتان بګرېت، چونکه به پاستی شه یتان فهرمان ده کات به کاری زور ناشیرین (زینا) و خراپه نه ګر به هرده و میهره بانی خوا نه بووایه به سهرتانه وه هر ګیز که سیک له ښووه پوخت و پاک نه ده بوووه به لام خوا هر که سی بویت پاکی ده کاته وه خوا بیسه ری زانایه.

شہیتان،^۱ عیکریمہ دہلی: ﴿خُطِرَتِ الشَّيْطَانُ﴾ دلہ پراوکیکانی (وہ سوہ سہ کانی) شہیتان. قہ تادہ دہلی: ہموو گوناہیک لہ مہنگاوہ کانی شہیتانہ،^۲ تہ بو میجلہ ز دہلی: تہ و نہ زرانہ ی دہکریں لہ پئی ناپہ وادا - گوناہدا - لہ مہنگاوہ کانی شہیتانہ،^۲ خودای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَّ مِنْكُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَبَدًا﴾ واتہ: تہ گہر خودا تہ وبہ ی قبول نہ کردایہ لہ و کہ سانہ ی کہ خوی مہ یلی لیہ تی کہ بگہ پینہ وہ بۆ لای و دلہ کانی پاک نہ کردایہ تہ وہ لہ و بتپہ رستی و بہ دخوی و پیسی و چہ پہ لی و پھوشت ناشیرینیہ ی کہ تیایاندا بوو - ہر کہ سہ و بہ پئی خوی ہیچ کہ سیک دلی خوی بہ پاکی نہ دہ بینی و تووشی چاکہ یش نہ دہ بوو! ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ﴾ واتہ: بہ لام خوا مہ یلی لہ ہر کہ سیک ببی لہ بہ ندہ کانی پاکی دہ کاتہ وہ و مہ یلیشی لی بیت گومرای دہ کات و ملی دہ شکینیت و سہری لی دہ شیوینیت، ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ﴾ واتہ: قسہ ی بہ ندہ کانی دہ بیستی ﴿عَلِيمٌ﴾ دہ شزانی کی شایستہ ی شارہ زابوونہ و کیش شایستہ ی گومراہوونہ لہ نیوہ.

﴿وَلَا يَأْتِلْ أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِيَ الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

ہاندانی خاومن چاکہ کہ بہ ردہ وام بن لہ سہر بہ خشین و لیپوردن

خوای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿وَلَا يَأْتِلْ﴾ لہ (الایہ) وہ ماتوہ کہ سویند خواردنہ. واتہ: با سویند نہ خوات ﴿أَوْلُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ﴾ دہ ولہ مہ ندو چاکہ خوازو خیرکہر، ﴿وَالسَّعَةِ﴾ خواپیداو ﴿أَنْ يُؤْتُوا أُولِيَ الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾،^۱ یانی سویند مہ خون کہ پہ یوہندی خزمایہ تی بیچرن لہ مہ ژاران و ناوارہ کان، تہ مہ تہ و پہ پی نہ رمی نواندن و سۆزہ بۆ نہ پچرانی پہ یوہندی خزمایہ تی. بۆیہ خوای گہ ورہ دہ فہرموویت: ﴿وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا﴾ واتہ: نایا تاوانیان نابوری و چاوپوشیان لی ناکن لہ سہر تہ و خراپہ و نازارہ ی لییانہ وہ پرویدا؟ تہ مہ یش لہ حیلیم و گہ ورہ یی و پیزو سۆزی خودای مہ زنہ بۆ بہ ندہ کانی لہ گہ ل تہ و مہ موو ناہہ قیہ دا کہ لہ خویانی دہ کەن، تہ مہ نایہ تہ لہ سہر تہ بو بہ کری صدیق (پہ زای خوای لی بیت) ہاتہ خوارہ وہ کاتیک کہ سویندی خوارد خیر نہ کات بہ میستہ حی کوپی تہ ساسہ

^۱ الطبري (۳/۳۰۱).

^۲ الدر المنثور (۱/۴۰۴).

^۳ الطبري (۳/۳۰۱).

^۴ واتہ: کہ یارمہ تی نہ دہن بہ خزمان و مہ ژاران و کۆچہ ران لہ پیناوی خوادا.

به هیچ شیوه‌ای که دواى نه و قسانه‌ی بهرام‌بهر عایشه کردی وه که پیشه‌وه له فەرموده که دا هاتوه، کاتى که خودا قورئانی نارد هواره وه بیتاوانی دایکی موسلمانانی ده‌رخست و موسلمانان دلیان خوش بو و ئارامیان وه به‌ردا هاته وه. خواى گوره له وه که سانه‌خوش بو که قسه‌یان کردبو له باوه‌رداران له وه باره‌یه وه، شەلاق درا له وه که سانه‌ی که به‌رکه‌وتن، خواى گوره هه‌ر خوی خاوه‌نی پێزو ستایشه، سۆزی نه‌بو به‌کر ده‌جولینیت به‌رام‌بهر خزم و که‌سی و میسته‌حی کوی نه‌ساسه، که پورزای نه‌بو به‌کر بو چونکه میسته‌ح هیچ سامانیکی نه‌بو ته‌نها نه‌وه نه‌بیّت که نه‌بو به‌کر ده‌یدایه، زۆر هه‌زار بو له کۆچه‌ره‌کانیش بو که له پێی خودا ئاواره بووبو یه‌کیک بو له وه که سانه‌ی که له‌سه‌ر نه‌بوختانه به‌رده‌وام بووه پاشان ته‌وبه‌ی کردو شەلاقى لێدرا له‌سه‌ر نه‌بوختانه‌ی و خودا ته‌وبه‌ی لی قه‌بول کرد، نه‌بو به‌کرى صدیق (په‌زای خواى لی بیّت) ناسرابو به‌خیرخوانى، چاکه و پیاوه‌تی زۆربو به‌سه‌ر خزم و بیگانه‌وه کاتیک نه‌م ئایه‌ته هاته هواره وه: ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۲۲)، چونکه پاداشت به‌پێی جنسی نه‌و کاره‌یه. واته: تو چون خوش ده‌بیّت له که‌سی که

تاوانی کردوه به‌رام‌بهرت. ئیمه‌ش له تو خوش ده‌بین، وه چون چاوپۆشی ده‌که‌یت، ئیمه‌ش چاوپۆشیت لی ده‌که‌ین، نا له وه کاته‌دا نه‌بو به‌کر گوتی: به‌لێ سویند به‌خوا پیمان خوشه - نه‌ی په‌روه‌دگارمان - که لیمان خوش ببی. پاشان نه‌وه‌ی که دابووی به‌میسته‌ح بۆی گیرایه وه له وه خیره‌و گوتی: سویند به‌خوا هه‌رگیز نه‌و خیره‌ی لی نابرم. له باتی نه‌وه‌ی که گوتی: به‌خوا هه‌رگیز هیچ چاکه‌یه‌کی له‌گه‌ڵ ناکم. له به‌رنه‌وه‌بووه صدیق نه‌وسیدیه بوو (په‌زای خوا له نه‌بو به‌کره‌کچه‌کیشی).

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (۲۳) يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (۲۴) يَوْمَذِ يُوفِيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ

الْمُيْنُ (۲۵)

هه‌ره‌شه له‌سه‌ر بوختان کردن بۆ ژنانی داوینپاکی خاوه‌نباوه‌ری بیئاگا

خواى گوره ده‌فه‌رموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ نه‌مه هه‌ره‌شه‌یه‌کی خواى گوره‌یه بۆ نه‌و که سانه‌ی که بوختان پێک ده‌خه‌ن بۆ ژنانی داوینپاکی خاوه‌ن باوه‌ری بیئاگای سه‌ربه‌خۆ، خۆ دایکی موسلمانان زۆرتر له‌پیشه بۆ داوینپاکی چونکه نه‌م ئایه‌تانه به‌تایبه‌تی له‌سه‌ر داوینپاکی نه‌و هاتوه‌ته‌خوارو نه‌و خیزانی پیغه‌مبه‌ره وه (ﷺ) کچی نه‌بو به‌کریشه (په‌زای خواى لی

واته: ئایا پیتان خوش نیه خوا لیتان خوش بییّت وه خوا لیخۆشبوو و میهره‌بانه.

بیٚت) زانایان هه موو کۆن (په حمه تی خویان لی بیٚت) له سه ره نه وه ی هه ره که سیٚک جوین بداو نه و بوختانه به پاست بزانیٚت دوا ی هاتنه خواره وه ی نه م ئایه تانه، نه و که سه خوانه ناسه — کافره و — درایه تی قورئان ده کات، هه مان بریار بو گشت دایکانی موسلمانانه، پاشان خوا ی که وره ده فه رموو یٚت:

﴿لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ واته: نه فرينيان ليکراوه له دنياو له ئاخړه تدا وه بويان

همه سزای زور گه ورده، نه م نایه ته وهك نه و نایه ته وایه كه دهفه رموویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ

وَرَسُولُهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠﴾ يُبَيِّنُ لَهُمْ سُبُلَ دِينِهِمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّهُمْ تَابُوا عَنْ دِينِهِمْ

گشتگیره هه موو ژنیکی داوینپاکی خاوه نباوه پری بیئاگای سه ره بخۆ ده گریته وه هه که سیك بوختانیان
بۆ پێك بخت بهر نه و نه فرینه - له عهته - ده که ویت له دنیاو له قیامهتدا، عبدالرحمن ی کوری

زه‌یدی کوپی نه‌سله‌میش هه‌روای گوتروه به‌لام عانیسه پیشه‌وای داوین پاکانه.^۲ پیوایه‌ت کراوه له

لیکن نہ ہی جانے وہ نہ میس لہ نہ ہو ہورہیرہ وہ کہ پیغہ مہری خوا (ﷺ) فہ رمویہ تی: (دور کہ ونہ وہ لہ جہوت تاوانہ - لہ ناویہ مکہ) و تراز نہی پیغہ مہری خوا (ﷺ) نہی جہوت تاوانہ کاوانہ نہی:

(شهریک بۆ خوا دانان و، جادو و گه‌ری و، کوشتنی گیانیڤ که خودا قه‌ده‌غهی کردییت مه‌گین به هه‌ق،

سوځواردن و، مالی هه تیو ځواردن و، پراکړدن - پښت هه لکړدن - له پوښی چوون بوجهنگ له گه ل

دورمانداو، بوختان پښکستن بوزناني داوین پاکي بیتاگای خاوه نباوه پ) خوی گه وره ده فهرمویت:

نَسْنُو عَهْ يَاسَهُوه دَهْلَ: نُهوانه واته موشد بکه کان کات ۶ پندان کوس ناحقته بهوشته شهوانه نهوت

نویژان کردوو، ده‌لین: وەرن با ئینکاری بکه‌ین، ئینکاری ده‌که‌ن، مۆر ده‌نریت به‌سه‌ر ده‌میاندا

دهستو پاڪانين شايتيان لڙي ڏهه ڏهن و هيڃ قسهيڪ له خوا ناشارنه وه. ^۵ ڏيسان ٽيبنو ٺهي حاتم

پړوايي نى خردووه له نهه سى كوپى ماليكه وه دهلى: له خزمه تى پيغه مبه ردا بووين (ښكې) پيگهنى هه تا

دانه بيو لوى دهر كهوت، باشان فهد مو ورو: (ټاډا ديوانان دهر د پيگهنى) گوتوان: خواشيان دهر دهر

خوا(𐭠𐭣𐭥) ده زانن. فهرمووی: (له کیشهی بهنده له گهل پهروه ردگاری و نه لیت: نه ی پهروه ردگارم! له

الاحزاب (۵۷)، واتہ: بہ راستی کہ سانیٹک کہ نازاری خواو پیفہ مبرہ کہ ی دہ دہن خوا نہ فرینی لی کردون لہ دنیا و لہ
ناختم متبادا و م سبزی دیسہ اکھری بے نام ایدہ کی ہوتی

١ الاحزاب (٥٧)، واتہ: بہ راستی کہ سانیٹک کہ نازاری خواو پیغہ مبرہ کہی دہ دہن خوا نہ فرینی ئی کردوون لہ دنیاو لہ ناخیرہ تدا وہ سزای پیسوا کہری بق نامادہ کردوون.

٢ الطبري (١٣٩/١٩).

^۳ فتح الباری (۵/۴۶۲)، مسلم (۱/۹۲).

۴ واته: پۆڭزىك (دى) شايتى ئەدات لەسەريان زمانيان دەست و قاچەكانيان بەو كردهوانەى كه كردهوانە.

° الدر المنثور (٣١٧/٧)، الطبري (٣٧٣/٨).

ناہقی نہ وپاراستم؟ خودایش دہ فرمویت: بہ لئی، بہ ندہ کہ ئلئت: شایہ قبول نا کہم لہ سہر خوم، لہ خوم نہ بیت، خودایش دہ فرمویت: تہنہا خوت بہ سہ کہ ئہم پو شایہ تیت لہ سہر بدا، فریشتہ بہ پڑہ کانیش شایہ تن بہ سہر تہوہ، مۆر دہ نریت بہ سہر دہ میدا، دہ گوتریت بہ ئہندامہ کانی لاشہی: قسہ بکہن، کردارہ کانی باس دہ کہن، پاشان مۆلہ تیکیان لہ نیوان خوئی و قسہ کانی پی دہ دریت، بہ ندہ کہ ئلئت: ہہی دور بنو لہ ئارادا نہ مینن من لہ بہر نیوہ ئہم ہہموو ہہولہم دا) موسلیم و نہ سائی پیوایہ تیان کردوہ،^۱ خوی گورہ دہ فرمویت: ﴿يَوْمَذِيُوفِيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ﴾،^۲ ئیبنو عہ باس دہ لئی ﴿دِينَهُمُ﴾ واتہ: پاداشتی تہواو ہہموو ئہوہی لہ قورئاندایہ پاداشتی تہواوی لہ سہر دہ دریتہوہ، کہ سانی تریش ہر وایان گوتوہ.^۳ ﴿وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾ ئہوسا دہ زانن کہ ہر بہ لئینو لیپرسینہوہی خودا ئہو ہہ قہیہ کہ ستہمی تیدا نیہ.

﴿الْخَيْثُ الثَّانِي وَالْخَيْثُ الثَّلَاثُ وَالطَّيْبُ الثَّلَاثُ وَالطَّيْبُ الثَّلَاثُ أُولَئِكَ مَبْرُوءٌ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾^(۱۶)

عائیشہ پاکہ چونکہ بو چاکترین کہ س بووہ

خوی گورہ دہ فرمویت: ﴿الْخَيْثُ الثَّانِي وَالْخَيْثُ الثَّلَاثُ وَالطَّيْبُ الثَّلَاثُ وَالطَّيْبُ الثَّلَاثُ أُولَئِكَ مَبْرُوءٌ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ ئیبنو عہ باس دہ لئی: ناپاکانی ژنان لہ قسہ دا، بو ناپاکان لہ پیوان و ناپاکان لہ پیوان بو ناپاکان لہ ژناندا لہ قسہ دا، پاکان لہ ژنان لہ قسہ دا بو پاکان لہ پیوان و پاکان لہ پیوان بو پاکان لہ ژنان لہ قسہ دا. دہ لئی: ئہم ئایہ تہ لہ سہر عائیشہ و بوختانچینہ کان ہاتوہ تہ خوارہوہ.^۴ ہر بہم شیوہ پیوایہ ت کراوہ لہ موحامیدو عہ تاو سہ عیدی کوپی جوبہ یرو شہ عبی و حہ سہنی کوپی ئہبو حہ سہنی بہ سری و حہ بیبی کوپی ئہبو سابت و زہ حاک، ئیبنو جہریریش ہہمان پای ہہ لبراردوہ.^۵ واتہ: قسہی ناشیرین ہر شایہنی کہ سانی پیسہ لہ مہردم، قسہی چاکیش - پاکیش - ہر شایہنی کہ سانی پاکہ لہ مہردم، ئہو بوختانہی کومہ لئی دووہوہ کان ہہ لیان بہ ستبوو بو عائیشہ خوئیان شایہنی ئہوہن و عائیشہش زور پاکہ و دورہ لہو بوختان چیانہوہ. بۆیہ خوی گورہ دہ فرمویت:

^۱ مسلم (۲۹۶۹).

^۲ واتہ: لہو پڑہ دا خوا پاداشتی تہواویان بہ راستی و داد دہ داتہوہ.

^۳ الطبری (۱۴۱/۱۹).

^۴ الطبری (۱۴۲/۱۹)، الدر المنثور (۱۶۷/۶).

^۵ الطبری (۱۴۳/۱۹، ۱۴۴).

﴿أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ عبدالرحمن ی کوپی زهیدی کوپی نه سله م دهلی: ناپاکان له ژنان بۆ ناپاکان له پیاوان، ناپاکان له پیاوان بۆ ناپاکان له ژنان و پاکان له ژنان بۆ پاکان له پیاوان و پاکان له پیاوان بۆ پاکان له ژنان.^۱ نه مهیش دیسان ده گه پیتته وه بۆ نه و بوختانچیان به بی که م و زیاد، واته: خوا عایشه ی نه کردوه به خیزانی پیغه مبهری خوا (ﷺ) مه گین ده بیت پاک بیت چونکه پیغه مبهری (ﷺ) پاکترینی هه موو پاکانه له ناو مرؤفدا، نه گهر پاک نه بووایه نه ده شیا بۆ پیغه مبهرو (ﷺ) نه ده بووه خیزانی. بۆیه خوی گهره فهرموویه تی: ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ واته: دوورن له و قسانه وه که بوختانچیان و خراپه کاران پیکیان خست ﴿لَهُمْ مَغْفِرَةٌ﴾ واته: له بهر نه و بوختانه ی که پیکیان خست بۆیان، خودا نه وانی به خشیوه ﴿وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ واته: له لای خودا وان له به هشتی پر به هره دا، نه مهیش به لینی که نه وه ده گه یه نی که عایشه خیزانی پیغه مبهری خوایه (ﷺ) له به هشتدایه.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (۲۷) فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ازْجِعُوا فَازْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۲۸﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿۲۹﴾

مۆله ت وهرگرتن و نادابی چوونه ناو مالان

خوی گهره ده فهرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾،^۲ نه مه چه ند نادابیکی شه ریه ته که خوی گهره دایناوه بۆ بهنده باوه پرداره کانی، له شیوازی نین وهرگرتن، فهرمانی پیکردوون که نه چنه هیچ مالیک جگه مالی خویان تا نین وهرنه گرن له پیش نه وه ی بچه ژووره وه، پاشان سلاو بکه ن له خه لکی نه و ماله. پیویسته سی جار نین بخوازیت، نه گهر پریان دا باشه نه گینا ده بیت بگه پیتته وه. وهک له فهرمووده ی صه حیددا هاتوه که نه بو موسا کاتیک سی جار داوای نیزی کرد بجیتته لای عومه ر نیزی نه دراو پویششت پاشان عومه ر فهرمووی: ئایا گویم له عبدالله ی کوپی قه یس نیه داوای نیزی کرد؟ نیزی بدهن، گهران به شوینیدا نه یاندی پویشتبوو، داوای نه وه ی که هات فهرمووی: بۆ گه پایته وه؟

^۱ الطبري (۱۴۴/۱۹).

^۲ واته: نه ی نه و که سانه ی بپواتان هیناوه! مه چنه هیچ مالیک جگه له ماله کانی خوتان تا پرس ده که ن وه سه لام بکه ن له خاوه ن ماله که نه وه چاکتره بۆ نه وه ی په ندو نامۆزگاری وهرگرن.

وتی: من سیّ جار داوای ئیزنم کرد، ئیزن نه درام، منیش گویم له پیغه مبه‌ر بوو (ﷺ) ده‌یفه‌رموو: (وه‌ختیک یه‌کیکتان داوای ئیزنی کرد سیّ جار، ئیزن نه‌درا با بگه‌پیتته‌وه) عومه‌ر فه‌رمووی: ده‌بیّت به‌لگه‌م بو بیّنی له‌سه‌ر نه‌م قسه‌یه‌ت نه‌گینا شه‌لاقت لی‌ده‌ده‌م — دارکاریت ده‌که‌م — نه‌ویش پویشت بو لای کومه‌لئیکی نه‌نساری، قسه‌که‌ی عومه‌ری بو گیرانه‌وه، نه‌وانیش وتیان: بچوکترین که‌سمان نه‌بیّت شایه‌تیت بو نادات، نه‌بو سه‌عیدی خودری له‌گه‌لی پویشت، نه‌وه‌ی بو عومه‌ر گیرایه‌وه و عومه‌ر گوئی: بازرگانی بازار نه‌وه‌ی له‌بیر بردوومه‌ته‌وه.^۱ نیمامی نه‌حمه‌د پریوایه‌تی کردووه له‌نه‌سو که‌سانی تریشه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) داوای ئیزنی کرد له‌سه‌عدی کوپی عوباده فه‌رمووی: (السلام علیک ورحمة الله) سه‌عد وتی: وعلیک السلام ورحمة الله، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) گوئی لی نه‌بوو هتا سیّ جار سه‌لامی کرد، سه‌عدیش سیّ جار وه‌لامی دایه‌وه، به‌لام وه‌لامی سه‌لامه‌که‌ی سه‌عد نه‌گه‌یشته گوئی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) گه‌پایه‌وه و سه‌عد شوینی که‌وت وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) دایک و باوکم به‌قوربانیت بیّت، هیچ سه‌لامیکت نه‌کردووه مه‌گین گویم لی بووه، وه‌لام دایته‌وه به‌لام نه‌مده‌گه‌یانده گویت که بیبستی، حزم ده‌کرد زور سه‌لامی جه‌نابت و به‌ره‌که‌تم به‌سه‌ردا برژیت، پاشان برده‌ی ماله‌وه و میوژی خسته به‌رده‌می و پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) لی خوارد، کاتیک که لی بوویه‌وه — ده‌ستی مه‌لگرت — له‌خواردنی فه‌رمووی: (پیاوچاکان خواردنتان بخوات و فریشته‌کان نزاتان بو بکه‌ن و پوژوه‌وان پوژو بشکینی لاتان)،^۲ پاشان ده‌بیّت بزانیّت که پیویسته له‌سه‌ر نه‌و که‌سه‌ی که ئیزن وهرده‌گریّت له‌خه‌لکی نه‌و ماله، نابیت بوه‌ستیت و پووبکاته ده‌رگاکه، به‌لکو ده‌بیّت لای پاستی یان لای چه‌پی ده‌رگاکه‌وه بوه‌ستی، به‌پی نه‌و فه‌رموده‌یه‌ی که نه‌بو داود پریوایه‌تی کردووه له‌عبدالله ی کوپی بوسره‌وه که ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) بهاتایه‌ته ده‌رگای هر که‌سیک پوی نه‌ده‌کرده ده‌رگاکه و به‌رده‌می به‌لکو یان له‌لای پاسته‌وه یان له‌لای چه‌پی ده‌رگاکه‌وه ده‌وه‌ستا، پاشان ده‌یفه‌رموو (السلام علیکم، السلام علیکم) چونکه نه‌و مالانه له‌و پوژده‌دا په‌رده‌یان — ده‌رگایان — نه‌بوو، ته‌نها نه‌بو داود پریوایه‌تی کردووه.^۳ وه له‌مه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا هاتوو له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) که فه‌رموویه‌تی: (نه‌گر که‌سی سه‌یرت بکات به‌بی ئیزن به‌ردیکت دا له‌چاوی و کویرت کردت — چاوت ده‌ره‌مینا — هیچ تاوانیک پووت تی ناکات — تاوانبار نابی)،^۴ گشت سه‌حیحه‌کان پریوایه‌تیان کردووه له‌جابیره‌وه ده‌لی: هاتمه لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌به‌ر قه‌رزاریه‌ک که له‌سه‌ر باوکم بوو، دام له‌ده‌رگا و فه‌رمووی: (نه‌وه

^۱ احمد (۱۳۸/۳).^۲ ابو داود (۳۷۴/۵).^۳ فتح الباری (۲۵۳/۱۲)، مسلم (۱۶۹۹/۳).^۴ فتح الباری (۳۷/۱۲)، مسلم (۱۶۹۷/۳)، ابو داود (۳۷۴/۵)، تحفة الاحوزی (۴۹۱/۷).

کئیہ؟) گوتم: منم: فرمووی: (منم، منم) وهك نه وهی پی ناخوش بیټ،^۱ بویه نه وهی پی ناخوش بوو چونکه به و ته یه خاوه نه که ی نانسریټ، هه تا به ناوی یان کونییه کی خوی پوونی نه کاته وه که پی ناسراویټ، چونکه هه موو که سیك به من ناوی خوی ده بات، نه و مه به سته نایه ته دی له ئیزن خواستندا که فرمانی پیکراوه له نایه ته که دا، عه وفی ده لی: له ئیبنو عه باسه وه (الاستناس) واته ئیزن خواستن، چهند که سانی تریش هه ر وایان وتوو،^۲ نیمامی نه حمه د پړوايه تی کردوو له که له دهی کورپی حه نبه له وه که سه فوانی کورپی نومه ییه له کاتی فه تحدا نه ینیریټ بۆخزمه تی پیغه مبه ر (ص) وه ندی شیرو ناسکیکی شه ش مانگه وپرک کوله که ی ناسکیشی پیدا نه نیږی بوی. پیغه مبه ر (ص) له مالیکدا بوو له نه وسه ری مه که که دا وتی: چومه لای پیغه مبه ر (ص) نه سلوم کردو نه ئیزنیشم خواست، پیغه مبه ر (ص) فرمووی: (بگه پیره وه سلو بکه و بلای نایا بیغه ژوره وه؟) دیاره نه مه دواي نه وهی که سه فوان موسلمان بوو بوو،^۳ نه بو داودو نه سانی و ترمیزی پړوايه تیان کردوو، ترمیزی ده لی: فرموده یه کی چاکی غه ریه،^۴ ئیبنو جوره یج ده لی: بیستم له عه تای کورپی نه بو په باحه وه، نه ویش له ئیبنو عه باسه وه گپرایه وه (په زای خویان لی بیټ) ده لی: سی نایه ت هه یه خه لکی نکولی لی ده که ن، خوی گه وره فرموویه تی: **﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾**،^۵ ده لی: نه وان ده لئین: به پریزترینتان له لای خودا نه وه یه خانووه که ی گه وره تر بیټ، وه ده لی: نه ده بی ئیزن خواستنیش خه لکی هه موو نکولی لیده که ن، ده لی: منیش وتم: نایا ئیزن بخوازم له خوشکه هه تیوه کانم که له گه ل خۆمن له یه ک خانوودا؟ وتی: به لی، ده لی: دوباره م کرده وه بۆنه وهی پیم پی بدات، قه بولی نه کرد، وتی: پیټ خوشه به پووتی خوشکه که ت چاو پی بکه ویټ؟ وتم: نه خیر، وتی: که واته ئیزن بخوازه، ده لی: جاریکی تر چومه لای پی و تم: نایا پیټ خوشه فرمانی خودا به جی بیټی؟ وتم: به لی، وتی: که واته ئیزن بخوازه، ئیبنو جوره یج ده لی: طاوس هه والی دامی له باوکیه وه ده لی: هیچ ژنیك نیه نه وه نده پیم ناخوش بیټ چاوم پی بکه ویټ به پووتی زیاترله مه حره م، (طاوس) له و مه سه له دا توند بوو، ئیبنو جوره یج ده لی: زوهری ده لی: بیستم له هوزه یل کورپی شورحه بیلی نه لئه ودی که نابینا بوو نه ویش بیستبووی له ئیبنو مه سعوده وه ده یوت: ده بیټ ئیزن وه رگرن له دایکانتان، ئیبنو جوره یج ده لی: وتم به عه تا نایا پیوا له ژنی خوی ئیزن وه رده گریټ؟ وتی: نه خیر، نه مه نه وه ده گه یه نیټ که واجب نیه، به لام باشترا یه که

^۱ النسائي في الكبرى (۹۰/۶)، ابن ماجه (۱۲۲۲/۲).

^۲ الطبري (۱۴۶/۱۹).

^۳ أحمد (۴۱۴/۳).

^۴ أبو داود (۳۶۸/۵)، تحفة الاحوزي (۴۹۰/۷)، النسائي في الكبرى (۱۷۶/۶).

^۵ الحجرات (۱۳).

ئاگادارى بىكات پيش چۈنە ژورەو، لە ناكاو خۆى نەكات بە ژوردا، چونكە لەوانەيە بە شىۋەيەك
بىت ەز نەكات لەو كاتەدا چاۋى پىي بىكەۋىت، ئىبنو جەرر پىۋايەتى كرىۋە لە برازاي زەينەبەو،
(زەينەب زنى عبدالله ى كوپى مەسعود بو) كە زەينەب دەلى: كاتىك عبدالله بىكەپايەتەو لە
پىۋىستىيەكى خۆى كە دەگەيشتە دەرگا كۆكەى لىۋە دەھات و تفى دەكرەو نەو ك بىتە لامان و
شتىك بىيىت پىي ناخۆش بىت، سەنەدەكەى صەحيحە.^۱ موقاتىلى كوپى حەييان دەرپارەى ئەم
ئايەتە: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا﴾ ئەللىت:

لەسەردەمى نەفامىدا كەسىك بىگەيشتايە بە ھاۋەلىكى خۆى سلاۋى لى نەدەكرە، دەيوت: بەيانىت
باش، ئىۋارەت باش، ئەمە سلاۋى خەلكى بو لە نىۋان خۆياندا، ۋە كاتىك كەسىك بىچۋايە بۆ لاي
ھاۋەلىكى خۆى ئىزنى نەدەخواست ھەتا خۆى دەكرە بە ژورداۋ دەيوت ھاتمە ژورەو يان قسەيەكى
ترى ۋاي دەكرە، ئەمە زۆر ناپەھەت بو لەسەر پىۋا، لەوانە بو لەگەل خىزانەكەى بىت، خۋاي گەۋرە
ئەمانەى ھەموۋى كوپى بە داپۆشىن و پاكىيەتى و كرىيە مايەى پاكى و خاۋىنى و دور لە پىسى و
چەپەلى، خۋاي گەۋرە فەرموۋىيەتى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى

تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا﴾،^۲ ئەمەى كە موقاتىل ئەللى شتىكى چاكە، بۆيە خۋاي گەۋرە
فەرموۋىيەتى: ﴿ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ ۋاتە: ئىزن خواستن شتىكى چاكە بۆ ھەردوۋلا، بۆ ئەو كەسەى ئىزن

دەخۋازىت و بۆ خاۋەن مالەكەيش ﴿لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ ۋاتە: بەلكو پەندو نامۆزگارى لى ۋەرگىن. خۋاي
گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿فَإِنْ لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾ ۋاتە: ئەگەر كەستان

تىدا نەدى مەچنە ژورەو ھەتا پىتان پى دەدرىت، لەبەر نەۋەى دەست ۋەردانە لە مالى خەلكى بەبى
ئىزنى خاۋەنەكەى كە لەوانەيە ئىزن نەدات بۆ چۈنە ژورەو ﴿وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ

لَكُمْ﴾ ۋاتە: ئەگەر وتيان بىگەپىنەو، بىگەپىنەو نەۋە زۆر چاكترە بۆ ئىۋە و پاكترىشە، ﴿وَاللَّهُ بِمَا

تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ﴾،^۳ قەتادە دەلى: ھەندىك لە كۆچەريەكان ئەللىن: بە درىزايى تەمەنمان چاۋەپوان بوين،
نەمانبىنى كە جارىك داۋاي ئىزن بىكەين لە ھەندىك لە براكانمان پىمان بلىن: بىگەپىنەو، بىگەپىنەو،
چونكە پىمان خۆش بو ئەم ئايەتە جىبەجى بىكەين كە خۋاي گەۋرە دەفەرموۋىت: ﴿وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ

^۱ الطبري (۱۶۸/۱۹).^۲ الدر المنثور (۱۷۶/۶).^۳ ۋاتە: ۋە خوا زانايە بە ھەموو ئەو كرىدەۋانەى دەيكەن.

أَرْجِعُوا فَأَرْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿۱﴾ سه عیدی کوپی جوبه یر دهلی: ﴿وَأِنْ قِيلَ لَكُمْ أَرْجِعُوا فَأَرْجِعُوا﴾ واته: نه گهر پیتان گوترا بگه پینه وه، بگه پینه وه له بهر ده رگای خه لکی مه وه ستن، خودای مه زن ده فره مویت: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَعٌ لَكُمْ﴾ نه م نایه ته تایبه تتره له نایه ته که ی پیشوو، نه م نایه ته نه وه ده گه یه نیت که چوونه ژووره وه بۆ نه و مالانه ی هیج که سی تیدا نیه و که لوپه لی خوتانی تیدایه دروسته و نیزنی ناوی، وه ک نه و مالانه ی که ناماده کراون بۆ میوان، نه گهر یه که مجار نیزنی خواست جاریکی تر پیویست به نیزن ناکات، ئیبنو جوره یج ده لی: ئیبنو عه باس ده لی: ﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ﴾ له دوایدا نه سخ بووه ته وه، مالی که سی تیدا نه بیئت جیا کراوه ته وه له ماله کانی تر وه ک خوی گه وره له م نایه ته دا فره موویه تی: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَعٌ لَكُمْ﴾ هه ر به م شیوه یه ش ریوایه ت کراوه له عیکریمه و حه سه نی به سریه وه. ^۲ پاشان خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾ واته: وه خوا ده زانی به وه ی ناشکرای ده که ن و به وه ی ده یشارنه وه.

﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ (۲۰)

فرماندان به چاودا خستن

نه مه فرمانیکه له لایه ن خواوه بۆ به نده باوه پداره کانی که چاویان داخن له و شتانه ی خوا حه رامی کردوه بۆی بنواپن، سه یری شتیک نه بیئت که دروسته و چاویان له قه ده غه کراوه کانی بیاریزن، نه گهر جاریک به ریکه وت چاویان پیکه وت به نه نقه ست نه بوو، با زوو چاویان لاده ن، وه ک موسلیم له صه حیحه که یدا ریوایه تی کردوه له جه ریری کوپی عبدالله ی به جه لیه وه په زای خوی لی بیئت ده لی: پرسیارم کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) له سه ر پوانینی کتوپر، فرمانی پی کردم به په له چاوم لاده م، ^۲ بوخاری ریوایه تی کردوه له نه بو سه عیده وه ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره موویه تی: (نه که ن له ریکادا دانیشن)، وتیان: نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ناتوانین دانه نیشین قسه ی تیدا ده که ین - وتوویزی تیدا ده که ین - پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره مووی: (نه گهر وازتان نه هیئا هه قی ریکا بده ن) وتیان: هه قی ریکا کامه یه نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ)؟ فره مووی: (چاودا خستن، نازارنه دان و

^۱ الطبری (۱۵۰/۱۹).

^۲ الطبری (۱۵۳/۱۹).

^۳ مسلم (۱۶۹۹/۳).

وہ لامدانہ وہی سہ لام و فرمان کردن به چاکہ و قہ دہ غہ کردن له خرابہ)،^۱ نه بولقاسمی به غہوی
 پیوایه تی کردووہ له نه بو نومامہ وہ ده لیت: گویم له پیغہ مبهری خوا(ﷺ) بوو ده یغہ رموو: (کہ فیلی
 شہ ش شتم بو بکن، منیش کہ فیلی به هشتان بو ده کہم، کاتیک یه کیکتان قسہی کرد با درو نہ کات،
 وہ کاتیک بووہ خواہنی متمانہ خیانت نہ کات و کاتیک کہ به لینیکی دا دوانہ کہ ویت و چاوتان داخہ و
 دهستان بگرہ وہ له تاوان و شہرمگہ تان بیاریزن)،^۲ له بهر نه وہی چاو هوکاری خرابکردنی دلہ خوای
 گہ ورہ فرمانی داوہ به پاراستنی شہرمگہ وہ ک فرمانی داوہ به پاراستنی چاو و فرمانی وہی تی: ﴿قُلْ
 لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَرِيْهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ﴾،^۳ پاراستنی شہرمگہ - عیب - جاری واهہ به
 کپرانہ وہی تی له داوینپسی - الزنا - وہ ک خوای گہ ورہ فرمانی وہی تی: ﴿وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ
 حَافِظُوْنَ ۝۵ اِلَّا عَلٰی اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَلِاَنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ﴾،^۴ وہ جاری واهہ به
 پاراستنی تی له سہیر کردن. وہ ک له م فرمانی وہی دا هاتووہ کہ نیامی نه حمہ دو خواہنی سونہ نہ کانی
 تریش هیناویانہ (شہرمگہ بیاریزہ له ژنہ کہت نہ بیت و نه کہ نیزانہی خوت خواہنی تی)،^۵ ﴿ذٰلِكَ اَزْكَى
 لَّهُمْ﴾ واته: نه وہ باشترہ بویان و پاکترہ بو دلیان و خاوینترہ بو ناینیان، وہ ک و تراوہ: ہر کہ سیك
 چاوی بیاریزیت خوای گہ ورہ بهر چاوی پوشن ده کاتہ وہ وہ پیوایہ تیش کراوہ (پووناکی ده خاتہ دلی).
 خوای گہ ورہ ده فرمانی تی: ﴿اِنَّ اللّٰهَ خَيْرٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ﴾ واته: خوا ناگای له هہ موو نه و کارانہ هہ بہ کہ
 ده یکن وہ ک خوای گہ ورہ له نایہ تیکی تر دا فرمانی وہی تی: ﴿يَعْلَمُ خَاۡيَۡنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُوْرُ﴾،^۶
 وہ له فرمانی وہی صہ حیددا هاتووہ له نه بو مورہ یروہ (رہ زای خوای لی بیت) ده لی: پیغہ مبهری
 خوا(ﷺ) فرمانی وہی تی: (نہ وہی نادم به شی خوی له داوینپسی - الزنا - بو نووسراوہ، ده بیت ہر
 پیی بگات و گومانی تیدا نیہ، زینای چاو سہیر کردنہ، زینای زمان قسہ کردنہ، زینای ہر دوو گوی

^۱ فتح الباری (۱۳۴/۵).^۲ تاریخ الخطیب (۳۱۴/۷)، ابن حیان (۲۰۴/۲)، ابن ماجہ (۶۱۸/۱).^۳ واته: نهی موحہ مد (ﷺ) بلی به پیوانی نیماندار چاوی خویان داخہ و بیاریزن (له سہیر کردنی نامہ حرہم) وہ
 عہ ورہ تیان بیاریزن (له داوین پیسی).^۴ المؤمنون (۶-۵)، واته: وہ نه وانہی کہ پاریزہری داوینیان (له شہروال پیسی)، مہ گہر بو خیزانی خویان یان بو
 کہ نیزہ کیک کہ بووین به خواہنیان نه وہ به راستی نه وانہ سہر زہ نشت ناکریت.^۵ احمد (۳/۵)، ابو داود (۳۰۴/۴)، الترمذی (۵۳/۸)، النسائی فی الکبری (۳۱۳/۵).^۶ غافر (۱۹)، واته: خوا ده زانیت به خیانتی چاوان و ہرچی دلان ده یشارنہ وہ.

بیستنه، زینای هردوو دهستیش گرتنه و زینای هردوو پییه کانش ههنگاوانه، دهرونیش ئاره زوی
 بۆ دهکات و ئاواتی بۆ دهخاویت، شهرگهش - عهیبیش - ههلهستیت بهو کاره یان پیی ههلهناسی -
 و به درۆی دهخاتهوه) بوخاری پیوایهتی کردووه به موعهلهقی،^۱ موسلیمیش پیوایهتی کردووه به
 موسنه دی به شیوازیکی تر وهك نهو فهرموودهی پیشهوه.^۲ زۆریك له زانایانی پیشینه قهدهغهیان
 کردووه که پیاو وردبیتتهوهو زۆر سهیری لای موو لی نههاتوو (الامرد) بکات. ئیبنو نهبی دنیا
 پیوایهتی کردووه له نهبو هوردهیرهوه دهلی: پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویهتی: (گشت چاوهکان
 دهگرین له پۆژی قیامهتدا جگه له چاویك که خۆی لادابیت له قهدهغهکراوهکانی خوداو چاویکیش له
 ریگهی خودا به خهبر بووبیت و چاویکیش به نهندازهی سهری میشیك فرمیسکی لی بیته دهرهوه له
 ترسی خوی گهوره).^۳

﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَفْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا
 وَلْيَضْرِبْنَ خُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ
 أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا
 مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ
 النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ

تَفْلِحُونَ ﴿٢١﴾

برپاری خودا پۆشین

ئه مه فهرمانیکی خوی گهورهیه بۆ ژنانی خاوه نباوه، وه پیزیکیشه له خواوه بۆ میردهکانیان له
 بهنده خاوه نباوه پهکانی خۆی و جیاکردنه وهی ژنه باوه پداره کانشه له په وشت و ههلهسوکهوتی ژنانی
 بتهپرستی نهو سهردهمی نهفامیه، هۆی هاتنه خواره وهی ئهم ئایهته نهوهیه که موقتیلی کوپی
 ههیان باسی کردووه دهلی: ئاگادار کراین (والله اعلم) که جابیری کوپی عبدالله ی نهنسانی
 گپراویه تیهوه که نهسمای کچی مورسه ده له شوینیکی - محل - خۆیدا بوو له ناو بهنی حاریسه دا،
 ژنان دهچونه ژوردهوه بۆ لای و خۆیان دانه دهپۆشی، نهو خرخاله ی له پایاندا بوو دهرده کهوت
 په لکهکان و سنگو بهرملیان دهرته خست بوو نهسماء دهلی: ئهم پووتیه چهند ناشیرینه! خوی

^۱ فتح الباری (۲۸/۱۱).

^۲ مسلم (۲۰۴۷/۴).

^۳ الفردوس للدیعی (۲۵۶/۳)، الدر المنثور (۱۷۸/۶).

ګوره ش نه م نایه ته ی ناره خواره وه: ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾^۱

خوای ګوره ده فهرموویت: ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ﴾ به ژنانی خاوه ن باوه پ بلی نه ی

محمد (ﷺ) با چاو داخن له پووی نه و پیاوانه ی که خدا حرامی کردوه سهیری بکن جګه له

پیاوه کانی خویان، هندیګ له زانایان پایان وایه دروسته سهیرکردنی بیګانه به یی ناره زو - شه هوه ت

- وهک له فهرمووده ی صحیحدا هاتوه که پیغمبر ی خوا (ﷺ) کاتیک سهیری قوله په شه کانی

(الحبشة) ده کرد که که به حربه کانیان یارییان ده کرد له مزګه وتداو له پوژنی جه ژندا، عائیشه ش

دایکی موسلمانان - سهیری ده کردن له دوی پیغمبر وه (ﷺ) که پیغمبر (ﷺ) به رده می

عائیشه ی گرتبو نه وان نه یانده بینی، هتا عائیشه ماندو نه بو نه ګه پایه وه،^۲ خوای ګوره

ده فهرمویت: ﴿وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾ واته: هیچ که سیک چوی پی نه که ویت،^۳ وه ده فهرمویت: ﴿وَلَا

يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾ واته: شته جوانه کان دهرنه خن بو بیګانه مه ګین شتیک که

نه توانریت بشاریت وه، نیبنو مه سعود ده لی: وهک پوشاک و جلو به رک،^۴ مه به ست پیی نه و شتانه ی که

ژنانی عه رب پیی پاهاتون وهک سهرپوشو نه و شتانه ی که له خواره وه دهرده که ونو دیارن، نه وانه

هیچ خراپیه کی تیدا نیه و ناشارد ریت وه و هاویننه ی نه و شتانه ش که ژنان ده پیپوشن و ناتوانریت

بشاردریت وه . حه سهن و نیبنو سیرین و نه بو لجه و زاو نیبراهیمی نه خه عی و که سانی تریش هه مان

قسه ی نیبنو مه سعودیان کردوه،^۵ خوای ګوره ده فهرمویت: ﴿وَلْيَضْرِبْنَ خُمْرَهُنَّ عَلَى جُجُوبِهِنَّ﴾ واته

باسه رپوشه کانیان بدن به سهر سنگیاندا بو شاردنه وه ی سنگو مه مکیان، تا جیا بینه وه له باوو

دروشمی ژنانی کومه لی نه فامی، چونکه نه وانه شتی وایان نه ده پوشی، به لکو هاتوچویان ده کرد به ناو

پیاوانداو سنگیان دهرده خست و به هیچ شتی دانه پوشرابوو، وه زورجار ګه ردن و مل و قزو ګواره ی

ګویتیان دهرده خست، خودای مه زنیش فهرمانی دا به ژنه خاوه نباوه په کان که خویان داپوشن به و

شیوه یه ی که فهرمانیان پیګراوه له هه لسوکه وتو ژیانی پوژانه یاندا. وهک خوای ګوره فهرموویه تی:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا

^۱ الدر المنثور (۱۷۹/۶).

^۲ البخاري (۴۵۴) وغيره.

^۳ الطبري (۱۵۴/۱۹).

^۴ الطبري (۱۵۶/۱۹).

^۵ الطبري (۱۵۶/۱۹).

يُؤْذِنُ^۱، وه له م ئايه تەيشدا فەرموویەتی: ﴿وَلْيَضْرِبَنَّ بِخُمْرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ﴾، (الضم) کۆی (خمار) واتە: ئەو هی سەری پێ دادەپۆشێت، ئەو هی که خەلکی بەسەرپۆش ناوی دەبن، سەعیدی کۆپی جوبەیر دەلی^۲ ﴿وَلْيَضْرِبَنَّ بِخُمْرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ﴾ واتە: با سەرپۆشهکان بدەن بەسەر و سنگی خۆیاندا هەتا هیچی لێو دەرنەکەوێت،^۳ بوخاریش ڕیوایەتی کردووە لە عائیشەو (پەزای خۆی لێ بیت) دەلی: پەحمەتی خوا بێژێت بەسەر ژنە کۆچەریەکانی پیشیندا کاتی ئەم ئایەتە هاتە خوارەو: ﴿وَلْيَضْرِبَنَّ بِخُمْرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ﴾ قۆلی پۆشاکەکانیان دەبێ و سەریان پێ دادەپۆشی،^۴ دیسان ڕیوایەت کراوە لە سەفییە کچی شەیبەووە که عائیشە (پەزای خۆی لێ بیت) دەلیت: کاتێک ئەم ئایەتە هاتە خوارەو: ﴿وَلْيَضْرِبَنَّ بِخُمْرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ﴾ پۆشاکەکانیان لە هەر چوار دەوروو دەبێ و خۆیان پێ دادەپۆشی،^۵ خۆی گەورە دەفەرموویت: ﴿وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ﴾ واتە: جوانیەکانی خۆیان دەرنەخەن مەگین بۆ مێردەکانیان نەبێت: ﴿أَوْ آبَائِهِمْ أَوْ آبَاءَ بُعُولَتِهِمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَ بُعُولَتِهِمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِمْ﴾ واتە: یا باوکیان یان باوکی مێردەکانیان یا کۆرەکانیان یان براکانیان یا کۆپی براکانیان یان کۆپی خوشکەکانیان. ئەمانە هەموو مەحرەمی ژن و دروستە خۆپازاندنەو لە لایاندا بەلام زیادەپەوی تێدا نەبێت لاشەیان دەرنەخەن، ئیبنول موزیر ڕیوایەتی کردووە لە عیكریمەووە لەم ئایەتەدا ﴿وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِمْ أَوْ آبَائِهِمْ أَوْ آبَاءَ بُعُولَتِهِمْ أَوْ أَبْنَاءِهِمْ أَوْ أَبْنَاءَ بُعُولَتِهِمْ﴾ هەتا کۆتایی ئایەتەکە، دەلی: باسی مام و خال نەکراوە چونکە مام و خالی منداڵەکانیان، سەرپۆش لای مام و خال دانادریتەووە.^۶ بەلام مێر هەموو شتێک لەبەر خاتری ئەو و خۆپازاندنەو بۆ ئەو بە شیوەیەکە، لە لای کەسی تردا بەو شیوەیە دروست نیە، خۆی گەورە دەفەرموویت: ﴿أَوْ نِسَائِهِنَّ﴾ واتە: جوانی خۆی دەردەخات بۆ ژنانی خاوەن باوەر بەلام ئەو ژنانە نابێت لای پیاووەکانیان باسی

^۱ الاحزاب (۵۹)، واتە: ئەو پێغەمبەر (ﷺ) بلی بە هاوسەرانتو بە کچانتو بە ئافرەتانی بڕوادران با عاباکانیان بدەن بەسەر خۆیاندا (خۆیان و جوانیانی پێ داپۆشن) ئەو نزیکترە بناسرین (بە داوین پاک) تا بە هۆیەو نازار نەدرین.

^۲ الدر المنثور (۱۸۲/۶).

^۳ فتح الباري (۳۴۷/۸).

^۴ فتح الباري (۳۴۷/۸).

^۵ ابن لبي شيبه (۳۳۸/۴).

بىكەن، بەلام نابىت جوانىهكانى خۇيان بۇ ئەھلى زىمە دەر بېرىن، چونكى ھىچ لەمپەرىك نىيە لاي
مىردەكانيان باسى بىكەن، بەلام ژنى موسلمان دەزانى باسكردنى ئەوشتانەھرامە و تۆلەيان لى
دەسەندىت بۆيەنايكات، پىغەمبەرى خوا(ﷺ) فەرموويەتى: با ژن خۇي لە ژنەوہ نەداو، واتە: بە
پووتى دەستى لى نەداو سەيرى نەكات دوايى بۇ مىردەكەي باسى بىكات وەك ئەوہى چاوى لىيەتى(ئەم
فەرمودەيە بوخارى و موسليم لە ھەدوو صەحسەكەياندا رىوايەتيان كىردووہ لە ئىبنو مەسعودەوہ،
خوای گەورە دەفەرموويت: ﴿أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾ ئىبنو جەرىر دەلى: واتە: يان لە لاي ئافرەتانی
بىپەرست، دروستە ژنى موسلمان جوانى خۇي دەرخت بۆي ھەرچەندە بىپەرستىشە، لەبەرئەوہى
كەنیزەكى ژنەكە خۇيەتى.^۲ سەئىدى كوپى موسەيب ھەمان بۇچوونى ھەبوو،^۳ وە دەفەرموويت:
﴿التَّبَعِ غَيْرِ أُولَى الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ﴾ واتە: يان ئەو پىاوانەي كەم ئەندامن و ئارەزووى جنسيان
نىو ەقلىشيان تەواو نىو گىژن، ئىبنو ەباس دەلى: ئەو بىئاگايەي كە ئارەزووى نىيە (لا شھوۋە لە)،^۴
ەيكرىمە دەلى: بىرىتە لەونىرەمووكەي كە زەكەرى ھەئاسىت! و زۆرىك لە زانايانى پىشىنەش ھەر
وايان وتووہ. وە لە فەرمودەي صەحىدا ھاتووہ كە عائىشەوہ دەلى: نىرەموك دەھاتە ناو
خىزانەكانى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) وایان دادەنا لەو كەسانەيە كە ئارەزووى ژنيان نىو كەم ەقلە،
پىغەمبەر(ﷺ) ھاتە ژوورەوہ ئەو پىاوە وەسفى ژنىكى دەكردو دەيگوت: ئەو ژنە كە دىت بە چوار
دىت و كاتىكىش پشت ھەلدەكات و دەپوات بە ھەشت دەپوات! واتە: ئەوہندە قەلەوہ و گوشت پىرە
ورگى لۆچى تى دەكەوئىت و لۆچەكانى دەبىنرىت،(كابراشتەكەي پى جوان دەبىت) پىغەمبەرى خوا(ﷺ)
فەرمووى: (ئاگاداربىن! من وائەبىنم ئەمە بزانىت ئا ئىرە چى تىدائەگوزەرى؟) با لەمەودوا نەيەتە
ژوورەوہ بۇ لاتان)، دواي ئەوہ دەرى كرد، ئىتر دواي ئەوہ ھەموو پۆژىكى ھەينى دەھات بۆئەوہى
خواردنى بدرىتتى لەدەرەوہ ئەوہستاو نەئەھاتە ژوورەوہ.^۵ خوای گەورە دەفەرموويت: ﴿أَوِ الْطِفْلِ
الَّذِي لَمْ يَطْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ﴾ يان ئەو مندالانەي نەگەيشتوونەتە ئەو تەمەنەي كە ئارەزوويان
بچىتە سەر مەينە لەبەر بچووكيان لە ژيانى ئافرەتان و نەرمى قسەيان و سەرنج پاكىشانى پىاوان بۇ
خۇيان لەھەلسوكەوتياندا، كە مندال بچووك بوو لەوہ ناكات، بۆيە ئاسايىيە بچىتە ناو ژنان، بەلام ئەگەر

^۱ فتح الباري (۲۵۰/۹).

^۲ الطبري (۱۶۰/۱۹).

^۳ الدر المنثور (۱۸۳/۶).

^۴ الطبري (۱۶۱/۱۹).

^۵ مسلم (۱۷۱۵/۴، ۱۷۱۶)، أحمد (۱۵۲/۶)، أبو داود (۲۲۴/۵)، النسائي في الكبرى (۳۹۵/۵).

چووه ناو نه و ته مه نه ی ناره زوی میینه بکات یان به ره و نه وه ده چوو که نه وه بزانی و جیاوازی له نیوان ژنی جوان و ناشیریندا بکات، نه وه بوی نیه بچیته ناو ژنان، له ههردوو سه حیه که دا هاتوو له پیغه مبهری خواوه گیراویانه ته وه (ﷺ) که فهرموویه تی: (نه که ن بچنه ناو ژنان) و ترا: نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) نه گهر خزمی ژنه که ش بوو (ارایت الحموی؟) فهرمووی: (الحمو الموت) واته: خزمی ژن نه وه ههردنه، یانی برای یان برازی یان ناموزای ژن مایه وه به ته نها له گهل ژنه که ی نه وه مردنه، واته: ده بیته موی له ناو بردنی نایین و نه مانی خوشیان. (خزمی پیاوه که ش هه مان حوکمی هیه).^۲

شیوازی - ئادابی - رۆیشتنی ژنان له ناو رێگادا

خوای گهره ده فهرموویت: ﴿وَلَا يَضْرِبَنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ﴾ واته: قاچیان نه ده ن به زه ویدا، یانی: ژنان له زه مانی نه فامیدا کاتی که به ناو رێگادا برۆیشتایه و زیره ی خرخاله کانی پی ی زپه ی لیوه ی نه هاتایه، پاکانی ده کیشا به زه ویدا و پیاوانی لی ئاگادار ده کرد، خوای گهره نه م کاره ی له ژنه خواوه نیاوه پره کان قه ده غه کرد، وه نه گهر شتیکی جوانی له به ردا بیت و دیار نه بیت و نه م به شیوه یه که بجوڵیته وه تا نه و شته ی که دیار نیه و داپوشراوه ده ربکه ویت، نه مه یش بهر نه و قه ده غه یه ده که ویت که خودای گهره ده فهرموویت: ﴿وَلَا يَضْرِبَنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ﴾ تا کوتایی ئایه ته که،^۳ وه دیسان نه چیته ناو نه و قه ده غه کراوانه عه ترو بۆن خوش له خۆدان له کاتی چوونه ده ره وه ی ژنان له ماله وه، که پیاوان بۆنه که ی مه ل ده مژن. به به لگی نه م فهرموده یه ی پیغه مبه ر (ص) که ترمیزی ریوایه تی کردوو له نه بو موساوه (پره زای خوای لی بیت) نه ویش له پیغه مبه ره وه (ﷺ) که فهرموویه تی: (گشت چاوی زیناکه ره، نه و ژنه ی کاتی بۆنی خوش له خوی ده دات به ناو کۆمه ل و خه لکدا تیده په ریت نه وه ئاواو ئاوایه) واته: زیناکه ره. ده لی: وه هه ر له م بابه دا ریوایه ت کراوه له نه بو هورده یه وه وه نه م فهرموده یه چاک و راسته،^۴ نه بو داود و نه سائیش ریوایه تیان کردوو،^۵ وه هه ر له م باره یه وه دیسان نه وه ش قه ده غه کراوه که رئا فره تان به ناوه راستی رێگادا هاتو چۆبکه ن، چونکه نه مه یش جوړیکه له خۆده رخستن و پازانه وه بۆ بیگانه، نه بو داود ریوایه تی کردوو له حه مزه ی کوپی نه بو نه سیدی نه ساریه وه نه مه یش له

^۱ فتح الباری (۵/۲۴۲)، مسلم (۴/۱۷۱۱).

^۲ زانایان نه فهرمون: تیکه لاییکردنی خزمی ژن و خزمی میرد له گهل ئا فره تاندا وه ک مردن وایه، چونکه خانه گومانی دروست نه کات و تووی بیسۆزی له ناو خزماندا نه چینی و نه بیته موی ئاژاوه و شه پوکوش و کوشتاریش له بهر نه وه ی زیاد له سنور هاتو چۆی یه کتری ده که ن وله گه لیه کتردا نه مینه وه... (الحلال والحرام: یوسف القرضاوی)

^۳ ﴿لَعَلَّكُمْ مَا يُخْفِيَنَّ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾، واته: بزانی و نه جوانی ی پیاوان که شار دوویانه ته وه.

^۴ تحفة الاحوزي (۸/۷۰).

^۵ أبو داود (۴/۴۰۰)، النسائي (۸/۱۵۳).

باوکیه وه که بیستویه تی له پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) کاتیك که له دهره وه ی مزگه وت بوو، بینی ژنان له گه ل پیاوان تیکه لاو بوون له ناو ریگادا، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرموی به ژنان: (ئیوه خوتان دوا بخن، چونکه بۆتان نیه له ناوه پاستی ریگادا برۆن، ئیوه به لیواری ریگاکه دا برۆن)، دوا ی نه م فرمایشته ی پیغه مبه ر (ص) ژنان نه وه نده قه راغی جاده کانیا ن نه گرت له پوشتندا ، پو شاکه کانیا ن نه لکابه دیواره کانه وه،^۱ خوا ی گه و ره ده فرمو ی ت: ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ

تُقْلِحُونَ﴾^۲ یانی نه وه ی فرمانتا ن پی ده که م جیبه جیی بکه ن له و په وشته جوان و چاکانه، واز بیئن له و په وشته خراب و ناشیرینانه ی کومه لی نه فاما ن، چونکه پزگاری و سه رفرازی هه ر له و په وشتانه وه وه ده ست دیت که خوا ی گه و ره و پیغه مبه ره که ی (ﷺ) فرمانیا ن پی کردوه، دور که و تنه وه له و شتانه ش که قه ده غه یا ن کردوه. هه ر خوا ی گه و ره یار مه تی ده رو پشتیوانه.

﴿وَأَنكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنكُمُ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾^۳ وَلَسْتَغْفِرَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُمْ مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْإِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّبَتْنَفُوْا عَرْضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ^۴ وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ ءَايَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ^۵

فرماندان به ژن هیئان و ژن به شوودان

نه م ئایه ته پیرو زانه پیکهاتوون له چه ند بریاریکی توندوتۆل و چه ند فرمانی کارپرو ته واوو ریگوپیک، خوا ی گه و ره ده فرمو ی ت: ﴿وَأَنكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنكُمُ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾، واته: ژن ماره بپرن بۆ پیاوانی بی ژن و ژنانی بی میردیش بده ن به شوو،^۲ تا کوتایی ئایه ته که. نه مه فرمانه به ژنه یان، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فرموی ته: (ئه ی گروپی گه نجان! هه ر که سیك له ئیوه توانای ژنه یانی هه یه با ژن بیئیی، چونکه باشتیرین قه لفانه بۆ چاوو چاکترین پارێزه ریشه بۆ شه ڕمگه - الفرج

^۱ أبو داود (۴۲۲/۵). سبحان الله! ئافره تانی به ره ی سه حابه چه نده به دین و گو ی پرایه ل بوون، هه ر نه وه نده ی پیغه مبه ر (ص) وای پی فرموون، ناوه پاستی ریگه کانیا ن واز لیه ی ناو قه راغی ریگه کانیا ن نه گرت، که چی به داخه وه ئافره تی نه م سه رده مه ی ئیمه له باتی گو ی پرایه لی نه که ونه پرسیا رکردن و نه مه بۆ چی وایه و بۆ چی ئه بی وایی!! هه ریۆیه به ره که ت له ویه ره یه دامه بوو، له م به ره یه شدا نه وه نده کزیووه!!

^۲ واته: هه مووتا ن ته ویه بکه ن و بکه پینه وه بۆ لای خوا ئه ی ئیما نداران تا پزگا رو سه رکه وتوو بن.

^۳ هه روها ئه وانه ی ئیما ندارو چاکن له کۆیله کان (ژنیا ن بۆ بیئن) و که نیه که کانیش بده ن به شوو.

— وه كه سيك له ئيوه تواناي ژن ميانى نه بوو با پوژوو بگريئ، چونكه پوژوو خه ساندنه بوى) واته:
 ئاره زوى كه م دهكاته وه. ئه م فرموده وه له ههردوو سه حيه كه دا رپوايه ت كراوه له فرموده كه ي
 ئيبنو مه سعوده وه،^۱ وه له (سونه نه) كاندا هاتوو جگه له م شيوه وه كه پيغه مبهري خوا(ﷺ)
 فرموده تى: (ژن بخوان و با مندالتان ببیت و زور بين، چونكه من شانازيتان پيوه ده كه م له پوژى
 قيامه تدا له ناو گه لاند)،^۲ وه له رپوايه تيكي تر دا هاتوو (هه تا به مردووش له دايك بوويت)
 ﴿الْأَيْمَنَ﴾ كوى (ايم) ه، ئه م وته يه ده گوتريت بو ژنى كه مي ردى نه بيت وه بو پياويكيش ژنى نه بيت
 يان ژنيشى مينا بيت و ليى جيا بوو بيت وه يان پيا كه وه هه ر ژنى نه مينا بيت و ژنه كه ش شوى نه كر د بيت،
 جه وه ري (الجوهري) باسى كردوه له زانايانى زمانه وه نه وتري: — (رجل ايم — وامرأة ايم) خوى
 گه و ره ده فرموده تى: ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾،^۳ عه لى كوپى نه بو ته لحه له ئيبنو
 عه باسه وه نه گي رپته وه كه ووتويه تى: خوى گه و ره هانيان ده دات بو ژن ميان، خوى گه و ره فرمانى
 داوه به نازادو به نده يش كه ژن بينن، به لي نيشى داوه پييان بينياز يان بكات.^۴ خوى گه و ره
 فرموده تى: ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ وه له ئيبنو مه سعوده وه گي رپاوه ته وه كه ده لى:
 ده وله مهندي وه ده ست بينن به ژن ميان ! خوى گه و ره فرموده تى: ﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ
 فَضْلِهِ﴾ ئيبنو جه ريره مبهري رپوايه ت كردوه،^۵ به غه ويش هه ر به م شيوه وه باسى كردوه له
 عومه ره وه،^۶ له محمدي كوپى عه جلانه وه له سه عيدي كوپى مه قبه ريه وه له نه بو هوره يره وه ده لى:
 پيغه مبهري خوا فرموده تى: (سى كه س مافيان به سه ر خوا وه مبهري كه يارمه تيان بدات — ژن خوانى
 ده يه ويئ داويناك بيت، (موكاتيبى)^۷ ده يه ويئ نه و ماله ي له سه ري دانراوه بيدا به خاوه نه كه ي،
 غه زاكه ر له رپى خوا دا) ئيمامى نه حمه دو ترميزى و نه سائى و ئيبنو ماجه رپوايه تيان كردوه،^۸

^۱ فتح الباري (۱۴/۹)، مسلم (۱۰۱۹/۲).

^۲ لم نعث على هذا اللفظ، وإنما رواه أبو داود والنسائي بلفظ قريب من هذا.

^۳ واته: نه گه ر نه وان هه ژارو كه م ده ست بن خوا له به خشنده يى و به هره ي خوى ده وله مهندي وى نياز يان ده كات.

^۴ الطري (۱۶۶/۱۹).

^۵ الطبري (۱۶۶/۱۹).

^۶ البغوي (۳۴۲/۳).

^۷ موكاتيب: نه و كويله يه كه قه واله ي نوو سيوه بو سه رداره كه ي كه به بريك پاره خوى بكريته وه و نيت رنازاد ببيت
 وله كويله يه تى پزگارى ببيت، نه و پوژده ي قه واله كه نه نوو سيئ نازاد نه بيت و بپه پاره كه نه بيته قه رز له لاي.

^۸ أحمد (۲۵۱/۲)، تحفة الأحوزي (۲۹۶/۵)، النسائي (۶۱/۶)، ابن ماجه (۸۴۱/۲).

پیغه مبهری خوا (ﷺ) ژنی خواست بۆ ئەو پیاوهری که هیچی نه بوو جگه له و پۆشاکه ی له بهریدا بوو، توانای کرپنی نه نگوستیله یه کی ئاسنی نه بوو، که چی پیغه مبهری خوا (ﷺ) کردیه هاوسهری نه و ژنه و ماره ییه که ی نه وه بوو که نه و پیاوه چه ندیک قورئانی له بهر ه پیویسته ژنه که ی فیڕ بکات، خودای مه زنیش به سۆزو پۆزی خۆی بژێوی خۆی و ژنه که ی دابین ده کات به ته وای، ﴿وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ واته: وه خوا به هره فراوان و زانا و دانایه.

فه رماندان به پاکداوینی نه و که سانه ی توانای ژن خواستنیان نیه

خوای گهره ده فرمویت: ﴿وَلَيْسَتَغْفِرَ الَّذِينَ لَا يَحْدُونَ نِكَاحًا حَقَّ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾ نه مه فه رمانیکه له لایه ن خوداوه بۆ نه و که سانه ی توانای ژن هینانیان نیه که ده بیئت پاک داوینی خویان بپاریزن و خویان تووشی داوین پیسی نه که ن هه تا خوا به به هره (و پۆزی) خۆی بینیا زیان ده کات، وه ک پیغه مبهری خوا (ﷺ) فرمویه تی: (ئه ی کومه لی لاوان هه ر که سیك له ئیوه ده توانیئت زه ماوه ند بکات، با بیکات چونکه نه و ژن هینانه باشتین شته بۆ داپۆشینی چاوو چاکترین پارێزه ریشه بۆشه رمگه - الفرج - وه هه ر که سیکیش له ئیوه توانای ژن هینانی نیه با پۆژوو بگریئت، چونکه نه و پۆژوه ئاره زووی ده گریته وه - ده یخه سیئیئت -).^۱ نه م ئایه ته گشتگیره به لام نه و ئایه ته ی له (سوره تی نساء) دایه تایبه تره له م ئایه ته. که خودای گهره ده فرمویت: ﴿وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَنَيْتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَأَنْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَءَاثُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَفَّحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَ فَإِنَّ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَمَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصِيرُوا خَيْرٌ لَكُمْ﴾،^۲ چونکه نه و منداله به کویله یی

^۱ فتح الباری (۱۴/۹).

^۲ النساء (۲۵)، واته: وه نه وه ی له ئیوه نه ی توانی له بهر ه ژاری که ئافره تانی ئازادی ئیماندار ماره بکات نه و با له وانه ماره بکات که بوونه ته مولکتان له که نیزه که ئیمانداره کانتان وه خوا زاناتره له باوه پره که تان هه ندیکتان له هه ندیکی تر تانن (هه مووتان نه وه ی ئاده من) له بهر نه وه ماره یان بکه ن به پره زامه ندی خاوه نه کانیا ن و ماره ییه که یان پی بده ن به شیوازیکی چاک له کاتی که دا نه و که نیزه کانه پاکداوین بن و داوین پیس (و زیناکاری به ئاشکرا) نه بن و دۆستیان نه بی (به نهینی بۆ زیناکردن) جا نه گه ر نه و (که نیزه کانه) شوویان کرد پاشان خراپه یه کی ئاشکرایان کرد (زینا) نه وه نیوه ی سزای ئافره ته ئازاده کانیا ن له سه ره (که په نجا جه لده) نه و (ماره کردنی که نیزه که) بۆ که سیکه له ئیوه له تاوانکردن واته (زینا) بترسیئت به لام نه گه ر ئارام بگرن (و که نیزه که ماره نه که ن) چاکتره بۆتان.

له دايك ده بىت ﴿وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾ واته: خودايش گوناھ به خشو دلوفانه. عيكرىمه له م ئايه ته دا ده لى:
 ﴿وَلَيْسَتَغْفِرِ الَّذِينَ لَا يَحْدُونَ نِكَاحًا﴾ نهو پياوهى چاوى ده كه ويىت به ژنيك وهك نه وهى ئاره زوو دهكات،
 نه گەر ژنى مه بوو با بروت بۆ لاي ژنه كهى و پيوستى خوى دهركات له ژنه كهى خوى، خو نه گەر ژنيشى
 نه بوو با تيرامىنى له دهسه لاتی خودا له ئاسمانه كان و زه ميندا هه تا خوا ده وه مهندي دهكات.

فه رماندان به قه واله (سه ند) نووسين بۆ كۆيله كان

خوای گهره ده فه رموويت: ﴿وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتٰبَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمٰنُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا﴾
 نه مه فه رمانى خودايه بۆ نهو خاوهن دهسه لاتانهى، نه گەر كۆيله كانيان داواى قه واله نووسينيان
 لى كردن با قه واله يان بۆ بنووسن به مهرجيك نهو كۆيله يه تواناي ئيش و مال پيدا كردنى هه بىت، نهو
 مالهى پيداي دهكات و به مهرج گيراوه له سه رى ده بىت بيدات به خاوه نه كهى. بوخارى ده لىت: ئيبنو
 جورهيج ده لى: وتم به عه تا: ئايا پيوسته له سه رم كاتيك مالم پيوه بينى قه والهى بۆ بنووسم؟ وتى: وا
 نازانم پيوست نه بىت، واته پيوسته قه والهى بۆ بنووسى، عه مرى كوپى دينار ده لى: وتم به عه تا: ئايا
 له نه وه ت له كه سيك بىستوه؟ وتى: نه خير، پاشان هه والى دامى كه (موساى كوپى نه نه س) پىي
 گوتوه كه سىرين داواى له نه نه س كردوه كه قه والهى بۆ بنووسىت، چونكه خاوه نى سامانىكى
 زۆربووه، نه نه س قه بولى نه كردوه و پاشان چوه بۆ لاي عومه رى كوپى خه تاب (په زاي خوای لى
 بىت) نه مهى پى و توه. عومه ر و تويه تى: قه والى بۆ بنووسه. هه ر قه بولى نه كردوه. عومه ر به داره كهى
 ده ستى به ر شه لاقى داوه و نه م ئايه تهى بۆ خویندووه ته وه: ﴿فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا﴾
 قه واله يان بۆ بنووسن كاتيك خيريان تيدا نه بينن نه نه سيش قه واله كهى بۆ بنووسى، هه ر به م
 شيوه يه ش بوخارى پىوايه تى كردوه به ته عليقى،^۱ عبدالرزاقيش پىوايه تى كردوه كه ئيبنو جورهيج
 هه والى داونه تى ده لى: وتم به عه تا: ئايا پيوسته له سه رم كاتى زانيم كه خاوه نى ماله قه والهى
 بۆ بنووسم؟ گوتى: وا نابينم كه پيوست نه بىت.^۲ ديسان ئيبنو جه رير پىوايه تى كردوه له نه نه سى
 كوپى ماليكه وه كه (سىرين) ويستويه تى قه والهى بۆ بنووسىت، نه ویش قبولى نه كردوه عومه ر
 (په زاي خوای لى بىت) پىي و توه: ده بى قه والهى بۆ بنووسىت، سه نه ده كانى نه م فه رموودانه سه حيح
 و پاستن،^۳ خوای گهره ده فه رموويت: ﴿اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا﴾ هه نديك گوتويانه: نه گەر خاوه ن

^۱ فتح الباري (۲۱۹/۵).

^۲ عبدالرزاق (۳۷۱/۸).

^۳ الطبري (۱۶۷/۱۹).

ئەمانەت بوون. ھەندىكى تر گوتوويانە: ئەگەر راستگۇ بوون. ھەندىكى تر گوتوويانە ئەگەر خاوەن سامان بوون، ھەندىكى تر گوتوويانە: ئەگەر تواناي ئىش و کاریان ھەبوو. خواى گەرە دەفەر مووئیت: ﴿وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾ واتە: وە لە و مالەى کە خوا بە ئیوەى داوھ پێیان بدەن. ئەو بەشەى کە خوا بۆى داناون لە مالى زەکات، ئەمە قسەى ھەسەن و عبدالرحمن ی کۆپى زەیدى کۆپى ئەسلەم و باوکی و موقتیلی کۆپى ھەییان و ئیبنو جەریریش ھەمان پای ھەبوو،^۱ ئیبراھیمی نەخەعی دەلى: لەم ئایەتەدا: ﴿وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾ واتە: خەلکی ھانداوھ لەسەر مال بەخشین چ خاوەنەکەى یان کەسانی تر، بورەیدەى کۆپى ھوسەیبى ئەسلەمى و قەتادەش ھەر وایان گوتوو، ئیبنو عباس دەلى: خودای مەزن فەرمانى داوھ بپواداران کە ھاوکاری بکەن لە کۆیلە ئازادکردندا.

نەھى کردن لە ناچارکردنى کەنیزەك لەسەر داوینپىسى

خواى گەرە دەفەر مووئیت: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ﴾ واتە: کەنیزەکە کانتان ناچارمەکەن لەسەر داوینپىسى، خەلکی زەمانى نەفامى ئەگەر کەنیزەکیان ببوایە دینارد بۆ داوینپىسى و گومرگىكى لەسەر دانابوو ھەموو کاتیک لى دەسەند، کاتیک کە ئىسلام ھات ئەوھى لە موسلمانان قەدەغەکرد، ھەر ئەوھیش بوو، بوو ھۆى ھاتنەخوارەوھى ئەم ئایەتە، وەك زۆرىك لە زانایانى تەفسىرو لە پێشینەکان و پاشینەکانیش باسیان کردوو و وتوویانە: ئەم ئایەتە لەسەر عبدالله ی کۆپى ئوبەى کۆپى سەلول ھاتوو وە خوارەوھ. چونکە ئەو کەنیزەکى ھەبوو، زۆرى لیدەکردن کە بچن داوینپىسى بکەن، بۆ ئەوھى باجیان لى بستیئیت و تەماحیشى بە منداڵەکانیان بوو، بۆ ئەوھى بە خەيالى خۆى بە کاریان بێنى بۆ دەسەلاتى خۆى.

ھەندى (ئە ئە ر) وەفەر موودە لەو بارەىوھ

حافىز (الحافظ) ئەبو بەکر ئەحمەدى کۆپى ەمرى کۆپى عبدولخالقى بەزاز پەحمەتى خواى لى بێت لە موسنەدەکەیدا لە زوھریوھ پىوایەتى کردوو دەلى: کەنیزەکیكى عبدالله ی کۆپى ئوبەى کۆپى سەلول ھەبوو پێیان دەگوت مەعارە (معاذە)، عبدالله ی کۆپى ئوبەى زۆرى بۆدەھینا کە داوینپىسى بکات. کاتیک کە ئىسلام ھات ئەم ئایەتە ھاتە خوارەوھ: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ﴾،^۲ ئەعمەش دەلى: ئەبو سوفايان لە جابیرەوھ گێراویەتیوھ کە لەبارەى ئەم ئایەتەوھ وتویەتى: ئەم ئایەتە ھاتە خوارەوھ لەسەر کەنیزەکیكى عبدالله ی کۆپى ئوبەى کۆپى سەلول، پێیان دەگوت موسەیکە (مُسَيِّكَة) زۆرى لى دەکرد کە داوین پىسى بکات، کەنیزەکیكى چاک بوو، پازى نەبوو کە داوین پىسى بکات، خواى

^۱ الطبري (۱۷۳/۱۹)، البغوي (۶۱/۳).

^۲ كشف الاستار (۶۱/۳).

گه وره نه م نایه ته ی نارد ه خواره وه: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْبَغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّبَنَاتِكُمْ أَعْرَضَ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرِهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۱، نه سائیش به م شیوه یه پیوایه تی کردوه.^۲

موقتیلی کوپی حه بیان ده لی: وام پیگه یشتوه - والله أعلم - نه م نایه ته له سهر دوو پیاو هاتوته خواره وه که زوریان ده کرد له که نیزه کانیان که داوینپیسی بکن، په کیکیان ناوی موسه یکه - مسیکه - بوو که هی نه نصاریه ک بوو، وه نومه یمه - أمیمة - دایکی موسه یکه که که نیزه ی عبدالله ی کوپی ثوبه ی بوو، (مه عازه و نه روا) ش هروه ک نه وان و ابوون موسه یکه و دایکی هاتن بؤ لای پیغه مبه ر (ﷺ)

نه و باسه یان بؤ گتپرایه وه، خوی گه وره یش نه م نایه ته ی نارد ه خواره وه: ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَّتَكُمْ عَلَى الْبَغَاءِ﴾ واته: که نیزه کانتان ناچار مه کن له ش بفروشن.^۳ خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا﴾ واته: نه گه ر ده یانه ویت پاک بژین، نه مه ته نها په یوه ندینی به م باسه وه به لکو بریاریکی گشتی یه، هروه ها ده فهرموویت: ﴿لِنَبْنُوْا عَرْضَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا﴾ واته: بؤ نه وه ی مالی دنیا تان ده ست که ویت له و زهریبه و ماره یی و مندالانه ی که دیان بیت، پیغه مبه ری خوا (ﷺ) قه ده غه ی له کرئی خوین گرتن و - که له شاخ - و ماره یی - داوینپیسی و شت دان به فالچی کردوه.^۴ وه له پیوایه تیکی تر دا فهرموویه تی: کرئی زینا پیسه، کرئی خوین گرتن - که له شاخ - پیسه، نرخ ی سه گ - فروشتنی - پیسه).^۵ خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ يُكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرِهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ واته: هر که سیك ناچار یان بکات خودا دوی ناچار کردنیان له گونا میان ده بووریت و دلوفانه. وه ک له فهرمووده که ی جابیردا له پیشه وه باسکرا.^۶ وه ئیبنو ته لحه ده لی: له ئیبنو عه باسه وه: تاوانه که ی له سهر نه و که سه یه که ناچار یان ده کات بؤ نه و کاره پیسه.^۷ موجهیدو عه تای خوراسانی و نه عمه ش و قه تاده یش هر وایان گوتوه.^۸ پاش نه وه ی خوی گه وره نه م بریاره ی به ته وای پوون کرده وه ده فهرموویت:

^۱ الطبري (۱۷۴/۱۹).^۲ النسائي في الكبرى (۴۱۹/۶).^۳ الدر المنثور (۱۹۳/۶).^۴ مسلم (۱۱۹۸/۳).^۵ مسلم (۱۱۹۹/۳).^۶ النسائي في الكبرى (۴۱۹/۶).^۷ الطبري (۱۷۵/۱۹).^۸ الطبري (۱۷۵/۱۹، ۱۷۶)، الدر المنثور (۱۹۵/۶).

﴿وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ ءَايَاتٍ مُّبِينَاتٍ﴾ واته: سویند به خوا به راستی نیمه ناروومانه ته خواره وه بۆ ئیوه
 چند نایه تیکی پوونکه ره وه. یانی: قورئان که پره له نیشانه ی ناشکراو دیارو په وان ﴿وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ
 خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ﴾ واته: چند نمونه و هه والی که له پیشووه کانی تیدایه که چیان
 به سه رهاتووه له سه ر دژایه تی کردنی فرمانه کانی خودا، وه ک خوی گه وره له نایه تیکی تردا
 فرموویه تی: ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ﴾^۱ وه په ندو ناموژگاریشه بۆ نه و که سانه ی که له
 خوا ده ترسنو خۆده پارین.

﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورٍ﴾ کیشکور ^۲ فیهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ کَأَنَّهَا کَوْکَبٌ دُرِّيٌّ
 یُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَرَّکَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِیَّةٍ وَلَا غَرْبِیَّةٍ یَكَادُ زَيْتُهَا یُسْقٰی ؕ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلٰی نُورٍ
 یَهْدِی اللَّهُ لِنُورِهِ مَن یَّشَآءُ وَیَضْرِبُ اللَّهُ اَلْاَمْثَلَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللَّهُ بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ﴿۲۵﴾
 نمونه ی پووناکی خوی گه وره

عه لی کوپی نه بو ته لحه له ئیبنو عه باسه وه نه گپیتته وه له ته فسیری نه م له م نایه ته دا: ﴿اللَّهُ نُورُ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ فرموویه تی: خوا پی نیشاندهری نه هلی ئاسمانه کان و زه مینه.^۲ ئیبنو جوره بیج
 ده لی: موجهیدو ئیبنو عه باس له م نایه ته دا ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ وتویانه: کاروباری
 ئاسمانه کان و زه مین و نه ستیره و خورو مانگ به پیره ده بات.^۳

"سودی" له م نایه ته دا ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ده لی: به پووناکی خوی ئاسمانه کان و
 زه مینی روشن کردووه ته وه. له هه ردو و سه حیحه که دا هاتووه له ئیبنو عه باسه وه (په زای خوی لی
 بیت) ده لی: پیغه مبه ری خوا کاتیک هه لده سا له شه ودا، ده یفه رموو: (نه ی خودایه! سوپاس بۆ تویه،
 تو پووناکی ئاسمان و زه مینی و نه وه یشی که تیدایه).^۴ وه له ئیبنو مه سعوده وه گپیراوه ته که ده لی:
 بیگومان په روه ردگاری ئیوه نه شه وی له لایه و نه پوژ، پووناکی عه رش پووناکی پووی نه وه. پاشان
 خوی گه وره ده فرموویت: ﴿مِثْلُ نُورٍ﴾ له مانا کردنی نه م (ضمیر) ده دا دوو پا هیه: یه که میان نه و
 (زه میره) ده که پیتته وه بۆ خوی گه وره واته: وینه ی پی نیشاندانی خودا له دلی خاوه ن باوه ردا وه ک

^۱ زخرف (۵۶)، واته: وه کردمانن به نمونه و ناموژگاری و په ند بۆ که سانی که دواتر دین.

^۲ الطبري (۱۷۷/۱۹).

^۳ الطبري (۱۷۷/۱۹).

^۴ فتح الباري (۵/۳)، مسلم (۵۳۲/۱).

تاقیک وایه ﴿کِشْکُور﴾^۱ نه مه قسه ی ئیبنو عه باسه. ^۱ پای دووه م نهو (زه میره) ده گه پیتته وه بۆ نهو خاوه ن باوه پره ی که سیاقی ئایه ته که ده بیته به لگه له سه ری، که ماناکه ی به م شیوه یه ی لی دیت: وینه ی پووناکی خاوه ن باوه پره که له ناو دلیدایه، وه ک تاقیک وایه، خوای گه وره دلی ئیماندارو نه و سروشت و هیدایه ته ی که پئیدراوه له گه ل نهو هیدایه ته زیاده ی که به هوی قورئان خویندنه وه وه ریده گریته یه کسان کردووه به یه کتری شوبه اندون. وه ک خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَتْنَةٍ مِّن رَّيْدٍ، وَتَلَّوْهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ﴾^۲، واته: ناخۆ که سیك له په روه ردگاری خویه وه به لگه ی پوونی پئیدرابیت و شایه تیکیش له خواوه به شوینیدا هاتبیت (وه ک که سیك وایه له تاریکایدا بژی). خوای گه وره ته شبیهی دلی خاوه ن باوه پی له پاک و خاوینیدا کردووه به چرایه ک که له شووشه ی ناسک و نه وه یشی که ده بیته پی نیشانده ری له و قورئان و به رنامه یه که بۆی هاتووه به زه یتیکی چاک و پالفته و دره وشاوه و مامناوه ندی (المعتدل) که هیچ خاشاک و لاریه کی - ترازانیکی - تیدا نیه، خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿کِشْکُور﴾^۳ موجهیدو ئیبنو عه باسو محمدی کوپی که عبو که سانی تریش وتوویانه: شوینی پلیته که یه له چراکه دا.^۴ نه م ته فسیره زۆر به ناوبانگه - مه شهوره -، بۆیه خوای گه وره له دوا ی نه وه ده فهرمویت: ﴿فِيهَا مِصْبَاحٌ﴾^۵ نهو پلیته یه ی که داده گیرسیته - ده گپی و پۆشنایی ده دات -، وه وتراویشه: ﴿کِشْکُور﴾^۶ تاقیکه له ناو مالدا، نه مه نمونه یه که که خوای گه وره هیئاویه تیه وه بۆ نهو که سانه ی که گوپرایه لی خودان، گوپرایه لیه که ی ناوناوه به پووناکی، پاشان به زۆر شتی تر ناوی بردووه، ئوبه ی کوپی که عب ده لی: ﴿الْمِصْبَاحُ﴾^۷ واته: پووناکی، که بریتیه له قورئان و نهو باوه پره ی له دلی دایه.^۸ سودی ده لی: نهو چرایه: ﴿الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ﴾^۹ واته: نهو پووناکیه دره وشاوه یه له و شووشه ناسک و پوونه دا، ئوبه ی کوپی که عبو که سانی تریش وتوویانه: نهو شووشه یه هاویننه ی دلی خاوه ن باوه پره.^{۱۰} ﴿الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ﴾^{۱۱} واته: نهو شووشه یه ش وه ک نه ستیره یه کی که شو پرسنگدار وایه، هه ندی ﴿دُرِّيٌّ﴾^{۱۲} داله که ی به مه زمومی (بضم الدال) خویندووه ته وه، به بی نه وه ی هه مزه ی له گه لدا بیت، واته:

^۱ الطبري (۱۷۹/۱۹).^۲ هود (۱۷).^۳ الطبري (۱۸۰/۱۹، ۱۸۳).^۴ الطبري (۱۸۱/۱۹).^۵ الطبري (۱۸۷/۱۹).

وہك (كوكب من نر) مەندىكى تر خويندوويانەتەوہ بە (دُرِّي وِدْرِي) يانى: دالەكەبە (زَيَّر) يان بە (بۆر) بخويندۇتەوہ لەگەل مەمزەكەدا كە لە (الدِر) ەوہ ھاتوۋە، واتە: پال پىۋەنان، چونكە كاتىك كە ئەستىرە پالى پىۋە دەنرەت زياتر پووناكتەرە لە حالەتەكانى ترى، ەەرەبەكان ئەو ئەستىرانەى كە نەناسراون پىيان ئەلەين: دەرارى - درارى - ئوبەى كوپى كەعب لەتەفسىرى (كوكب درى) دا دەلى:

ئەستىرەيەكى پووناك، قەتادە دەلى: ئەستىرەيەكى پووناكى گەورەى ئاشكرا. ﴿يُوقَدُ مِنْ شَجَرٍ

مُبْرَكَةٍ﴾ واتە: دادەگىرسىت بە (پۇنى) درەختىكى زەيتونى بە فەپو بەرەكەت. يانى يارمەتى

وەرەگىت لە زەيتى زەيتونى دارىكى پىرۇز ﴿زَيْتُونَةٍ﴾ يان بەدەلە يان ەتفە بەيانە (بدل أو عطف

بيان)، ﴿لَا شَرْقِيَّةً وَلَا غَرْبِيَّةً﴾ واتە: لە پۇژەلاتى ئەو شوينەوہ نىە كە خۇر پىي نەگات لە سەرەتاي

بەيانىەوہ، وە لە پۇژئاوايشىەوہ لە شوينىكدا نىە كە سىبەر داگىرى بكات پىش خۇرئاوايون، بەلكو لە

شوينىكى مامناوەندى دايە خۇر لىي دەدا لە سەرەتاي پۇژەوہ ھەتا كۇتايى پۇژ، زەيتىكى پاك و

مامناوەندى بىرقەدار بەرھەم دىنىت، ئىبنو ئەبى حاتم پىوايەتى كردوۋە لە ئىبنو ەباسەوہكە لە ماناي

ئەم ئايەتەدا ﴿زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةً وَلَا غَرْبِيَّةً﴾، دەلى: درەختىكە لە بىاباندا نە درەخت و نە چىاو نە

ئەشكەوت و نە ھىچ شتىكى تر سىبەرى بۇ ناكات. ئەو بوۋەتە ھۆى ئەوہى چاكتىن زەيتى ھەيىت.^۱

موجامىدىش لەم ئايەتەدا ﴿لَا شَرْقِيَّةً وَلَا غَرْبِيَّةً﴾ دەلى: ئەوەندە لە پۇژەلاتەوہ نىە ھەتا خۇر لىي

نەدا كاتىك كە خۇر ئاوا دەيىت وە زۇرىش لە پۇژئاواوہ نىە كە خۇر لىي نەدا كاتىك كە خۇر ھەل دىت،

بەلكو پۇژەلاتى و پۇژئاوايشە، خۇر لىي دەدات كاتىك ھەلدەت و كاتىكىش كە ئاوا دەيىت،^۲ سەئىدى

كوپى جوبەير لەم ئايەتەدا ﴿زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةً وَلَا غَرْبِيَّةً يَكَادُ زَيْتُهَا يُضَيُّ﴾ دەلى: ئەو زەيتە چاكتىن

زەيتە: كاتىك كە خۇر ھەلدەت بەرى دەكەويىت لە پۇژەلاتەوہ، كاتىكىش خۇر بەرەو ئاوايون چو

ھەر بەرى دەكەويىت. بەيانى و ئىواران خۇر لىي دەدات، ئەم جۇرە پىي نالەين پۇژەلاتى و پۇژئاوايى،

خوای گەورە دەفەرەمويىت: ﴿يَكَادُ زَيْتُهَا يُضَيُّ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ﴾ واتە: (پۇنەكەى ئەوەندە پاك

بىت) نىكە پۇنەكەى داگىرسىت با ئاگىرىشى بەرنەكەويىت. عبدالرحمن ي كوپى زەيدى كوپى ئەسلەم

دەلى: واتە: لە پىرشەى پووناكى ئەو زەيتە.^۳ خوای گەورە دەفەرەمويىت: ﴿نُورٌ عَلَى نُورٍ﴾ پووناكى

^۱ ابن ابى حاتم (۲۶۰۰/۸).

^۲ الطبري (۱۸۶/۱۹).

^۳ الطبري (۱۸۳/۱۹).

له سه رپووناکی دروست نه بیټ، عه ونی ده لیت له ئیبنو عه باسه وه: واته: به هوی باوه پی عه بدو
 ١. سودی ده لیت له م ئایه ته دا ﴿نُورٌ عَلَى نُّورٍ﴾ واته: پووناکی له سه رپووناکی، پووناکی ناگرو
 پووناکی زهیت کاتیک که کۆده بنه وه ده دره وشینه وه، هیچ یه کیکیان به بی ئه وی تریان پووناک نابیت.^٢
 خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿يَهْدِي اللَّهُ لِنُورٍ مِّنْ نَّشَاءٍ﴾ واته: خوا پی نیشانی نه و که سانه ده دات که
 خوی هه لی ده بژیت، وه که نه و فهرمووده یه که ئیمامی نه حمه د پیاوی ته کردووه له عبدالله ی کوری
 عه مره وه ده لی: له پیغه مبه ری خوام بیست ﴿﴾ ده فهرموو: (خوی گه وره دروستکراوه کانی خوی
 وه دی هینا له ناو تاریکی دا پاشان هه ندی له پووناکی خوی خسته ناویان له و پۆژه دا، هه ر که سیك نه و
 پووناکیه ی به رکه وت له و پۆژه دا پی دۆزه وه و هه ر که سیش نه و پووناکیه ی به رنه که وت گومرا بوو،
 له بهر نه وه یه نه لیم: پینوس وشک بووه ته وه له لای خودای مه زن)،^٣ خوی گه وره ده فهرمویت:
 ﴿وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَلَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ کاتیک خوا باسی نمونه ی هیدایه تی خوی کرد له ناو
 دلی خاوه نباوه پدا، کوتایی ئایه ته که ی هیناوه به مه که ده فهرمویت: ﴿وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَلَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ
 بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ واته: وه خوا چه ندین نمونه ده هینیتته وه بۆ خه لکی وه خوا زاناو ناگاداره به
 هه موو شتیك. یانی: خوا باشت ده زانیت کی شایسته ی پی نیشاندانه و کیش شایه نی گومراییه.

﴿فِي بُيُوتٍ أُذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا أَسْمَاءُ سَبِيحٌ لَهُ، فِيهَا بِالْفُجْدُو وَالْأَصَالِ ﴿٣٦﴾ رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ
 وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهمُ اللَّهُ
 أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾﴾

ریزی مزگه وته کان و نادابه کانی و ریزی نه وانه ی که پی له مزگه وت نابین

کاتیک خوی گه وره نمونه ی دلی خاوه نباوه پو نه وه ی که تیایه تی له شاره زایی و زانیاری هینایه وه
 به چرایه که له ناو شوشه یه کی پونی پاکدایه و هه لده گیرسیت به زهیتی پاک و باسی شوینه که یشی نه کات،
 که بریتیه له و مزگه وتانه ی که خوشه ویستترین پارچه زهویه له لای خوی گه وره، مزگه وت نه و مالی
 خودایه یه که ته نها نه وی تیدا ده په رستریت و هاوه لی بۆ دانانریت تیدا، خوی گه وره ده فهرمویت:
 ﴿فِي بُيُوتٍ أُذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ﴾ واته: له ناو نه و مالانه دا که خودا پیگای داوه که به گه وره و پاک پابگیریت

^١ الطبري (١٨٢/١٩).

^٢ الدر المنثور (٢٠٢/٦).

^٣ احمد (١٧٦/٢).

پێزی لی بگیریته و فرمانی داوه که نامه‌شوی بکریته و - پێی لی نه‌بهریته - پاکوخواوینی رابگیریته و قسه‌ی پرپوچی و کاریکی وه‌های تیدا نه‌کریته که بۆ نه‌و شوینه ناشی، وه‌ک عه‌لی کوپی نه‌بو ته‌له‌ ده‌لی: له‌ ئیبنو عه‌باسه‌وه‌ پرپوایه‌ت کراوه‌ که له‌ ته‌فسیری ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌دا: ﴿فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ﴾^۱ فه‌رموویه‌تی: خوای گه‌وره‌ قسه‌ی پرپوچی قه‌ده‌غه‌ کردووه‌ له‌ مزگه‌وتدا. عیكریمه‌و نه‌بو سالح و زه‌حاک و نافعی کوپی جوبه‌یرو نه‌بو به‌کری کوپی سوله‌یمانی کوپی نه‌بو خه‌یسه‌مه‌و (خیثمه‌) سوفیانی کوپی حوسه‌ین و که‌سانی تریش له‌ زانایانی ته‌فسیر جگه‌ له‌مان، وتوویانه‌: فه‌رمووده‌ی زۆر هاتووه‌ له‌سه‌ر دروستکردنی مزگه‌وت و پێزلێنان و پاک و خواوینی راگرتن و بۆن خوش کردنی، نه‌وانه‌ شوینیکی تایبه‌تی خۆیان هه‌یه‌ باس بکرین و باسیکی ته‌نیاوتایبه‌تم له‌و باره‌یه‌وه‌ نووسیوه‌، سوپاس و ستایش بۆ خوای گه‌وره‌. ئیمه‌ لی‌ره‌دا لایه‌نی‌ک له‌و باره‌یه‌وه‌ باس ده‌که‌ین خوا مه‌یلی لی بیته‌ پشت و په‌ناشمان هه‌ر خوایه‌.

له‌ گه‌وره‌ی موسلمانانه‌وه‌ عوسمانی کوپی عه‌فان (په‌زای خوای لی بیته‌) گوازاوه‌ ته‌وه‌ که ده‌لی: بیستم له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) ده‌یفه‌رموو: (هه‌ر که‌سی‌ک مزگه‌وتیکی دروست کردبیته‌ مه‌به‌ستی په‌زای خوا بیته‌، خودا مزگه‌وتیکی وه‌ک نه‌وه‌ی له‌ به‌هه‌شتدا بۆ دروست کردووه‌) له‌ هه‌ردوو سه‌حیحه‌که‌دا ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ هاتووه‌.^۲ ئیبنو ماجه‌ پرپوایه‌تی کردووه‌ له‌ عومه‌ری کوپی خه‌تابه‌وه‌ (په‌زای خوای لی بیته‌) ده‌لی پێغه‌مبه‌ری خوا(ﷺ) فه‌رموویه‌تی: (هه‌ر که‌سی‌ک مزگه‌وتیکی دروست کردبیته‌، باسی ناوی خودای تیدا کردبیته‌ خودا مالکی بۆ دروست کردووه‌ له‌ به‌هه‌شتدا)،^۳ نه‌سائیش وه‌ک نه‌و پرپوایه‌تی کردووه‌،^۴ فه‌رمووده‌ له‌م باره‌یه‌وه‌ ئیجگار زۆره‌، له‌ عائیشه‌وه‌ (په‌زای خوای لی بیته‌) ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا فرمانی پێ کردین به‌ دروست کردنی مزگه‌وت له‌ناو ماله‌کاندا و پاک و خواوینیش بکریته‌وه‌ و بۆن خوشیش بکریته‌، ئیمامی نه‌حمه‌دو نه‌هلی سونه‌نیش پرپوایه‌تیان کردووه‌ جگه‌ له‌ نه‌سائی،^۵ ئیمامی نه‌حمه‌دو نه‌بو داودیش پرپوایه‌تیان کردووه‌ له‌ سه‌موره‌ی کوپی جونده‌وبه‌وه‌ (سمرة بن جندب) به‌و شیوه‌یه‌.^۶ بوخاری ده‌لی: عومه‌ر ده‌لی: مزگه‌وتی‌ک دروست بکه‌ بۆ خه‌لکی به‌ نه‌ندازه‌ی نه‌وه‌ی که

^۱ الطبري (۱۹۱/۱۹).^۲ فتح الباري (۶۴۸/۱)، مسلم (۲۷۸/۱).^۳ ابن ماجه (۲۴۲/۱).^۴ النسائي (۳۱/۲).^۵ أحمد (۲۷۹/۶)، تحفة الأحوزي (۲۰۶/۲)، ابن ماجه (۲۵۰/۱).^۶ أحمد (۱۷/۵)، أبو داود (۳۱۵/۱).

جیگایان ببیتته وه نه که ی سوورو زهردی بکه ی - بیرازینیتته وه - سهر له خه لکی تیگ بده ی.^۱ وه نه بو داودیش پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه باسه وه ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره مووی: (فرمانم پی نه کراوه به به رزکردنه وه ی مزگه وت) ئیبنو عه باس ده لی: مه به ست نه وه یه، نابی بیرازینمه وه وه ک چون گاورو جووله که ده بیرازیننه وه.^۲ نه نه س (په زای خوی لی بیت) ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره موویته ی: (پۆزی قیامت هه لئاسیت هه تا خه لکی خویان له ناو مه زگه وته کانداه لده پرن - شانازی به پازاندنه وه یه وه ده که ن). نیمامی نه حمه دو خاوه نی سونه نه کان پیوایه تیان کردوو جگه له ترمیزی.^۳ بوره یده وه (بُریده) ده لی: پیاوێک جاپی ده دا له ناو مزگه وتدا ده یوت کی ناگاداری وشتریکی سوره؟ پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره مووی: (خوابکا) نه ی دۆزیتته وه، مزگه وت بۆ نه وه کراوه که بۆی دروست کراوه) واته: مزگه وت بۆ عیبادت کردن دروست کراوه. موسلیم پیوایه تی کردوو.^۴ وه له نه بوهوره یه وه (په زای خوی لی بیت) ده لی: پیغه مبه ری خوا (ﷺ) فره موویته ی: (وهختیک بینیتان که سیگ ده کپیت و ده فروشیت له ناو مزگه وتدا، بلین: خوا قازانج نه خاته بازرگانیه که ت وه نه گه ر بینیتان که سیگ جاپی ده دا بۆ ونبووه که ی (ضالة) له ناو مزگه وتدا بلین: خودا بۆت نه گپیتته وه) واته: یاخوا نه ی دۆزیتته وه، ترمیزی پیوایه تی کردوو ده لی: فره مووده یه کی چاکی غه ربه - حسن غریب -^۵ بۆخاریش له سائیپی کوپی به زیدی کیندی وه پیوایه تی نه کات و ده لی: له مزگه وتدا پاره ستابوم پیاوێک به ردیکی تی گرتم سه یرم کرد عومهری کوپی خه تاب بوو گوتی: برۆ نه و دوو که سه م بۆ بیته، منیش چوم هیئامن، عومهر گوتی: ئیوه کین؟ یان له کوپوه هاتوون؟ گوتیان: خه لکی تائیفین، ده لی: نه گه ر خه لکی نه م شاره بوونایه دارکاریم ده کردن، ئیوه ده نگتان به رزده که نه وه له مزگه وتی پیغه مبه ری خوا دا.^۶ واته چون ده نگتان له مزگه وتی پیغه مبه ر (ﷺ) به رز ده که نه وه، نه سائیش پیوایه تی کردوو له ئیبراهیمی کوپی عبدالرحمن ی کوپی عه وفه وه ده لی: عومهر گوئی له ده نگ ی پیاوێکه وه بوو له ناو مزگه وتدا. پیی گوت: ئایا ده زانی تو له کویدای؟ نه م فره مووده یه ش سه حیحه.^۷ حافیز نه بو یه علای موسلی (أبو یعلی الموصلي) پیوایه تی کردوو له ئیبنو عومهر وه، که عومهر

^۱ فتح الباري (۱/۶۴۲).^۲ أبو داود (۱/۳۱۰).^۳ أحمد (۳/۱۳۴)، أبو داود (۱/۳۱۱)، النسائي (۲/۳۲)، ابن ماجه (۱/۲۴۴).^۴ مسلم (۱/۳۹۷).^۵ تحفة الأحوزي (۴/۵۵۰).^۶ فتح الباري (۱/۶۶۷).^۷ تحفة الاشراف (۸/۴).

مزگەوتى پىغەمبەرى خوا(ﷺ) بۇنخۇش دەکرد لە ھەموو پۇژىكى ھەينىدا سەنەدەكەى چاكە و خراب نىە - والله أعلم -،^۱ لە ھەردوو سەحىحەكەدا ھاتووہ كە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەرموويەتى: (نويژى ئەو پىاوەى بە كۆمەل (جەماعەت) دەيكات خىرى زياترە لەو نويژەى لە مالاوہ يان لە بازارەكەيدا دەيكات بە بىست و پىنج قات). وە كاتىكىش كە دەستنويزىكى چاك دەگرىت و پاشان لە مال دەپواتە دەرەوہ بۇ مزگەوت و ھىچ مەبەستىكى ترى نىە جگە لەو نويژەى بۆى دەپوات، ھىچ ھەنگاويك نانئى مەگىن خودا بەھۆى ئەو ھەنگاوەیەوہ پلەيەكى بەرزەكاتەوہ و گوناھىكى پى دەسپىتەوہ بۆى. كاتىك نويژىشى كرد بەردەوام فرىشتەكان داواى لىخۇشبوونى بۇ دەكەن لە لای خودا ھەتا ئەو كەسە بىمىنىتەوہ لە شويىنى نويژەكەيدا ئەلئىن: خودايە لى خۇش بەو بەزەبىت پىيدا بىتەوہ، ئەوكەسە بەردەوام لە نيوزدايە ھەتا چاوەپوانى نويژ بكات.^۲ لە سونەنەكاندا ھاتووہ: (مژدە بدە بەو كەسانەى لە تاريكىدا دەپۇن بۇ مزگەوتەكان بە پووناكى تەواو لە پۇژى قىامەتدا).^۳ سونەتە ئەو كەسەى دەچىتە ناو مزگەوت پای راستى پىش بخت و ئەم دوعايە بلىت: وەك لە سەحىحى بوخارىدا ھاتووہ لە عبدالله كورى عەمرەوہ (پەزاي خواى لى بىت) لە پىغەمبەرى خواوہ (ﷺ) كاتىك كە دەچووہ ناو مزگەوت دەيفەرموو: (خۆم دەخەمەپەناى خوداي مەزن، وپەناى پووى پرفەپوبەرەكەتى، وە دەسەلاتى ھەر بووى لە شەيتانى بىبەش لە پەحمەتى خوا)، دەلئى كاتىك ئەمەى وت: شەيتان ئەلئىت: ھەموو ئەمپۇ پارىزراوہ لە من.^۴ وە موسليم رىوايەتى كردووہ بە سەنەدى خۆى لە ئەبو حومەيدەوہ يان ئەبو ئوسەيدەوہ دەلئى: پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەرموويەتى: (وختىك يەكيكتان چووہ ناو مزگەوت با بلىت: ئەى خودايە دەرگاكانى بەزەبى خۆتم لى والا كە وختىكىش ھاتە دەرەوہ بلى: ئەى خودايە داواى چاكەت ئەكەم!)،^۵ واتە: لە چاكەكانت بى بەشم مەكە، نەسانىش پوايەتى كردووہ لىيانەوہ لە پىغەمبەرەوہ (ﷺ) كە ئەبو ھورەيرە (پەزاي خواى لى بىت) رىوايەتى كردووہ دەلئى: پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەرموويەتى: (كاتىك يەكيكتان چووہ مزگەوت با سلاوات بدات لەسەر پىغەمبەرەو (ﷺ) بلى: ئەى خوايە دەروازەكانى بەزەبى خۆتم لى بكەرەوہ، كاتىكىش پويشتە دەرەوہ سلاوات بدات لەسەر پىغەمبەرەو (ﷺ) بلى: ئەى خودايە بىپارىزە لە شەيتانى بىبەشكراو لە بەزەبى - مەلەون -)،^۶ ئىبنو

^۱ مسند أبي يعلى (۱۷۰/۱).^۲ البخاري (۶۴۷)، مسلم (۶۴۹).^۳ أبو داود (۵۶۱)، الترمذي (۲۲۳).^۴ أبو داود (۳۱۸/۲).^۵ مسلم (۴۹۴/۱).^۶ النسائي (۵۳/۲).

ماجه و ئیبنو خوزهیمه و ئیبنو حیان پیوایه تیان کردوه له سه حیه کانیاندا.^۱ خوی گه وره ده فره مویت: ﴿وَيَذْكُرْ فِيهَا أَسْمُهُ﴾ واتا: ناوی خودایان تیدا بریت وهك ئەم ئایه ته ی که خوی گه وره ده فره مویت: ﴿يَبْنِيْ عَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ واته: ئە ی نه وه ی ئاده م، پۆشاکی جوان و پازاوه تان بیوشن له کاتی هه موو نویتیدا. وه فره مویه تی: ﴿وَأَقِمْ وَجْهَكَ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ واته: وه له کاتی هه موو نویتیدا راست پووبکه نه خوا دلسوزانه و هاواری لی بکه ن و بیپه رستن. وه فره مویه تی: ﴿وَأَنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ﴾ واته: بیگومان مزگه وته کان تاییه تی خوان. وه لیڤه یشدا ده فره مویت: ﴿وَيَذْكُرْ فِيهَا أَسْمُهُ﴾، ئیبنو عه باس ده لی: واته: له ناو مزگه وته کاندای کتیه که ی بخوینرته وه.^۲ پاشان خوی گه وره ده فره مویت: ﴿يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْأُفْدُو وَالْأَصَالِ﴾ واته: هه موو به یانی و ئیوارانی هه ر باسی پاکو بی عه بیی خودای تیدا بکریت ﴿وَالْأَصَالِ﴾ کوی (اصیل) واته: پۆز، خوی گه وره ده فره مویت: ﴿رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾^۳ ئەم ئایه ته وهك ئەو ئایه ته وایه که خوا ده فره مویت: ﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ﴾ ئە ی ئەوانه ی باوه رتان هیناوه! باسه روه ته کانان و مناله کانتان له یادی خوابیناگاتان نه کات، ئەم ئایه ته ش که ده فره مویت: ﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ﴾ ئە ی ئەوانه ی باوه رتان هیناوه! کاتی که بانگه رابو نویت ی هه ینی، خیرابچن به ره ویادی خوا وازله کپین و فروشتن به یین.^۴ خودای مه زن ده فره مویت: خوشی و رابواردن و پازاندنه وه و قازانجه کانی دنیا با یادی خویان له بیر نه باته وه، ئەو خویه ی که دروستی کردوون و بریوی داو، ئەو که سانه چاک ده زانن نه وه ی لای خودایه زۆر چاکتره و قازانجی زیاتره له وه ی که هه یانه و له بهر ده ستیاندایه، چونکه نه وه ی له بهر ده ستی ئەوان دایه ته واو ده بییت و نامینیت، به لام نه وه ی لای خودایه هه ر ده مینیت، بۆیه خوی گه وره فره مویه تی: ﴿لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ﴾ واته: پیوانیک که بارزگانی و کپین و فروشتن بی ئاکیان

^۱ ابن ماجه (۲۵۴/۱) ابن خزيمة (۲۳۱/۱)، ابن حیان (۲۴۶/۳، ۲۴۷).

^۲ الطبري (۱۹۱/۱۹).

^۳ المنافقون (۹).

^۴ الجمعة (۹).

ناکات له یادی خواو نویژکردن و زهکات دان. یانی: نه و که سانه ی گوپرایه لی و خوشه ویستی خوداو
 فرمانه کانی پیش مه به ست و خوشه ویستیه کانی خویان ده خه ن، له سالمه وه نه ویش له عبدالله ی
 کوپی عومره وه ((په زای خویان لی بیت) نه گپنه وه که ده لی: له بازاردا بوو، بانگی دا، دوکانه کانیان
 داخست و چوونه مزگه وت نه م نایه ته یان له سه ر هاته خواره وه: ﴿رَجَالٌ لَا لُئْلِهِمْ تَحْرَۃٌ وَلَا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ

اللّٰهِ﴾، ئیبنو نه بی حاتم و ئیبنو جوبه یر پیوایه تیان کردوه،^۱ عه لی کوپی نه بو ته لحه ده لی: له ئیبنو
 عه باسه وه ﴿لَا لُئْلِهِمْ تَحْرَۃٌ وَلَا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ اللّٰهِ﴾ یانی: نه بازرگانی و نه کاروکه سابه ت. نویژه
 فره کانیان له بیر نابات،^۲ موقتیلی کوپی حه یان و په بیعی کوپی نه نه سیش هر وایان گوتوه:
 "سودی" ده لی: نویژی جه ماعه تیان له بیر نابات، موقتیلی کوپی حه یان ده لی: بازرگانی و کرین و
 فروشتن دویان ناخات له ناماده بوونیان له کاتی نویژه کانیداو به و شیوه یه ی خوی گه وره فرمانی
 پیگردون به جیی دینن و له سه ری به رده وامن و پاریزگاری لی ده که ن و که مته رخه می تییدا نا که ن، خودای
 گه وره فره موویه تی: ﴿يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ﴾ واته: ده ترسن له پوژی قیامه ت که
 چاو دله کان مه لده گه پین، وه له ترسناکی و ناپه حه تی و گه وره یی و گرانیه کانی نه و پوژه وه ک خوی
 گه وره له نایه تیکی ترده ده فره موویت: ﴿وَأَنذَرَهُمْ يَوْمَ الْأَزْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَظْمِینَ﴾ واته:
 وه نه وان له پوژه نزیکه (قیامه ت) بترسینه له و کاته ی دله کان (له ترسان) گه یشتونه ته گه روو، هه موو
 پیش ده خونه وه. وه فره موویه تی: ﴿إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾ واته: بیگومان نه و دویان
 ده خات بو پوژیک که چاوه کانیان تییدا نه به لق دهن (وه نانوقین له ترسا). وه فره موویه تی:
 ﴿وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مَشْكِيْنَا وَنَبِيْمًا وَآسِيْرًا﴾ ۸ ﴿إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُزِيْدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا﴾ ۹ ﴿إِنَّا

نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَتَطِرِيْرًا﴾ ۱۰ ﴿فَوَقَّهُمْ اللّٰهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا﴾ واته: وه خوارده مه نی
 ده رخواردی هه ژاران و هه تیوان و دیلان ده دهن با حه زیشیان لیی بیت، (ده لئین) به راستی ئیمه
 خوارده مه نیتان ده ده ینی هر له بهر خوا، چاوه پوانی نا که یین له ئیوه نه پاداشت و نه سوپاس، به
 راستی ئیمه له سزای په روه ردگارمان ده ترسین له پوژیک ترشو تال و دژاردا، جا خوا له به دی نه و
 پوژه پاراستنی وه پیی دان پاراوی و خوشی. وه لییره شدا خوی گه وره ده فره موویت: ﴿لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ

أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا﴾ واته: نه وانه له و که سانه ن که خوی گه وره چا که کانیان لی قبول ده کات و پاداشتیان

^۱ ابن ابی حاتم (۲۶۰۷/۸).

^۲ الطبری (۱۹۳/۱۹).

ده داته وه له گونا هیشیان ده بووریت ﴿وَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ﴾ واته: به زیادیشه وه بویان قهره بوو ده کاته وه، وهك له نایه تیکی ترده فهرموویه تی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ واته: به پاستی خوا قورسای گهر دله یه ك سته م ناکات. وه فهرموویه تی: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾ واته: هر كه سیك چاكه بكات نه وه (له پوژی دوا پیدا) ده نه وهنده ی چاكه كه ی پاداشتی بو هه یه. وه فهرموویه تی: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا﴾ واته: کییه نه و كه سه ی قهرز بدات به خوا به قهرزیکی باش. وه فهرموویه تی: ﴿وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ واته: خوا له مهش زیاتری ده كات بو هر كه سیك كه خوی بیه ویت. وه لیتره شدا فهرموویه تی: ﴿وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ واته: خودا مه یلی له هر كه سیك بیت نه وهنده بژیوی ده داتی له ژماره نه یه ن.

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَلُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْثَانُ مَاءً حَاقًّا إِذَا جَاءَهُمْ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ٣٩﴾ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَكْدَرُ لَمْ يَكْدِرْنَهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

دوو نمونه له جوړی خوانه ناسان

نه و دوو نمونه یه خودای گوره هیناویه تیه وه له سهر دوو جوړ له خوانه ناسان، وهك چوڼ دوو نمونه ی له سهرتای سوره تی به قهره داله سهر دوو پوره كان هیناوه ته وه: یه کیکیان ناگری و نه وی تریان ناوی، وه وهك چوڼ دوو نمونه یشی له سوره تی په عددا هیناوه ته وه له وهی كه له دله كاندا جیگیر ده بیت له زانیاری وله پینیشاندان: یه کیکیان ناوی و نه وی تریان ناگری، له شوینی خویاندا قسه مان له هه ردوکیان کرد لیتره دا پیویست ناکات دوو باره ی بکهینه وه، سوپاس و ستایش بو خودای مه زن، یه كه میان له م دوو نمونه یه، له باره ی خوانه ناسانه وه یه كه بانگی خهك ده كه ن بو نه و خوانه ناسیه ی خویانی له سهرن به خه یالی خویان وا ده زانن شتیکی چاکیان کردوه له و کردارو بیروباوه په ی كه هه یانه و بلاوی ده كه نه وه، به لام له راستیدا شوین کلوی بابر دوو كه وتنو هیه شتیکیان نه کردوه، نمونه ی نه وانه وهك نه وه وایه كه سیك سهرابیکی چاو پی بکه ویت له بیابانیكدا كه وهك ده ریایه کی گوره چاو بدات، خوی گوره یش ده فهرموویت: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَلُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْثَانُ مَاءً حَاقًّا إِذَا جَاءَهُمْ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا﴾ واته: وه نه وانه ی كه بیباوه پڼ کرده وه کانیان وهك سهرابیك وایه له بیابانیكدا كه سیکی زور تینو به ناوی ده زانی (به په له ده پوات بو) کاتی ده گاته لای هیه به دی ناکات. (القیعة) کوی (قاع) وهك (جار وجیره) یان (قاع و قیعة) وه (القاع) دیسان تاکی

(القیعان) وهك گوتراوه (جار - جیران) یان (قاع و قیعان) كه بریتیه له و زه مینه ته خت و فراوان و پێكه ی كه سه رابی تیدا پهیدا ده بیئت، ئەم سه رابه ییش پاش نێوه پۆ پهیدا ده بیئت، به لام ئەو سه رابه ی له مه وه لی پۆژه وه پهیدا ده بیئت، پێی ئەلێن ئال - ال - وهك ئاوێك به رچاو ده كه ویت له نیوان ئاسمان و زه میندا، كاتیك كه سیك چاوی به و سه رابه ده كه ویت پیویستی به ئاو ههیه و تینوویه تی و وا ده زانی ئاو ده پوات بۆ نه وه ی لی بخواته وه، كاتیك كه نزیک ده بیته وه ههچ نابینی خوانه ناسیش هه ر به و شیوهیه وا ده زانی هه لساوه به کاریك و شتیکی وه ده ست هه ناوه بۆ خۆی، كاتیك كه یشته لای خودای گه وره پرسیا ری له كرده وه كانی كردو گفتوگۆی له گه ل كرا له سه ری، ههچ شتیکی چاکی نه بوو لی وهرگیریت له بهر نه وه ی دلسۆزی تیدا نه بووه و له بهر خودای گه وره نه بووه یان له سه ر په پیره وو پڕۆگرامی نه و نه بووه. وه خوای گه وره فه رموویه تی: ﴿وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا﴾ واته: هاتین هه ر كرده وهیه کیان كرده بوو هه مویمان وهكو تۆزی پرش و یلاو لیكرد. وه لی ره یشتا فه رموویه تی: ﴿وَوَجَدَ اللَّهُ عِنْدَهُ فَوْقَهُ حِسَابُهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ واته: (له قیامهت كافر) ده بینیت خوا ئامادهیه له لایدا ئینجا خوا باش پاداشتی ده داتی وه خوا به په له و چه سپانه له لی پرسینه وه دا، هه ر به و شیوهیه پیوایهت كراوه له ئوبه ی كۆپی كه عبو ئیبنو عه باسو موجهیدو قه تاده و كه سانی تریشه وه.^۱ وه له هه ردوو سه حیه كه دا هاتوه كه له پۆزی قیامهتدا ده وتریئت به جووله كه: ئیوه چیتان ده په رست؟ ئەلێن: ئیمه عوزهیری كۆپی خوامان ده په رست، پێیان ده وتریئت: درۆتان كرد خوا مندالی بۆ خۆی دانه ناوه چیتان ده وی؟ ئەلێن: ئەی په روه ردگارمان تینومانه، تیر ئاومان بكه، پێیان ده گوتریئت: ئایا نه وه ده بینن؟ ئاگریکیان نیشان ده دریئت وهك سه راب وایه به سه ر یه كدا ده پوات، به ره و نه و ئاگره ده پۆن و ده كه ونه ناوی،^۲ ئەم نمونهیه نمونه ی نه و كه سانه یه جه هلی موره كه بیان ههیه، واته: وا ده زانن چاكه ده كه ن كه چی هه تا بینه قاقه یان له تاوان و خراپه دا چه قیون - به لام نه وانه ی كه ساده و نه فامن - له ههچ حاالی نابن، زۆر بی عه قلن، شوین پێشه وا خواناسه كانیان ده كه ون و كه پو لال و بی ئاوه زن وینه ی ئەم كه سانه وهك نه وهیه كه خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿أَوْ

كُذِّبَتْ فِي بَحْرِ لُجِّي﴾ كرده وه ی بی پروایان وهك تاریكایی ناو ده ریا یه کی زۆر قوول وایه قه تاده ده لی: یان وهك تاریكاییه ك وایه له ده ریا یه کی قولدا، ﴿يَفْشَسُهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظَلُمْتُ بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَكْدُهُ لَمْ يَكْدِرْهَا﴾ واته: كه شه پۆل له سه ر شه پۆل دایپوشابیت،

^۱ الطبري (۱۹۶/۱۹).^۲ فتح الباري (۴۳۱/۱۳)، مسلم (۱۶۸/۱).

له سەر نه و شه پۆله شه وه هه ورێکی رهشی باراناوی بیټ تاریکیه کان نیشتبنه سهر یه کتری نه گهر دهستی ده ربهینیت نزیکه دهستی خۆی نه بینیت . یانی نه وهنده تاریکه بیهویت دهستی خۆی ببینیت هه رگیز نای بینیت، نه مه نمونه ی دلی خوانه ناسی ساده ی نه فامه، شوینکه وتوویه که که ناگای له ژیا نی نه و که سه ش نیه که شوینی که وتوووه و پیشه وایی دهکات، وه نازانیت بۆ کویش ده پوات وهک له مه سه لا (المثل) هاتوووه بۆ مرۆفی نه فام، پیی نه وتری: بۆ کوئ ده چی؟ ده لیت: له گه ل نه وانه م، پیی نه وتری: نه وانه بۆ کوئ ده چن؟ ده لی: نازانم! ئوبه ی کوپی که عب له ته فسیری نه م ئایه ته دا ﴿ظَلُمْتُ بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ﴾ ده لی: له پینج تاریکاییدا دیتو ده پوات و هه لده سوپیت، قسه کانی تاریکیه، کرداره کانی تاریکیه، چونه ژووره وه ی بۆمال تاریکیه، هاتنه ده ره وه ی له مال تاریکیه، پاشه پۆژیشی له پۆژی قیامه تدا به ره و تاریکستان و ناو ناگره. ' سودی و په بیعی کوپی نه نه سیش هه ر وایان گوتوووه ﴿وَمَنْ لَّا يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ﴾ واته: جا هه ر که س خوا نوری ئیمانی پی نه به خشیت نه وه ی پووناکی بیټ نیه تی، یانی: نه و که سه ی خوا پیی نیشان نه دابیت نه وه تیاچوووه و تووشی نه فامی بووه و گوئ بۆ که س ناگری و نازانی خه ریکی چیه و خوا نانا سیت، وهک نه م ئایه ته که خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿مَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَكُلَا هَادِيَ لَهُ﴾ واته: هه ر که س خوا گومپای بکات (به تاوانی کرده وه ی خراپی) نه و هیچ ریبه ریکی بۆ نیه. نه م نمونه یه له به رامبه ری نه و نمونه دایه که خوای گه وره فه رموویه تی له باره ی خاوه نباوه په کانه وه ﴿يَهْدِي اللَّهُ لِنُورٍ مِّنْ يَّشَاءُ﴾ واته: خوا هه ر که سی بویت پینموونی دهکات بۆ لای پووناکی (ئایینی) خۆی. داوامان وایه که خوای گه وره له پووناکی خۆی بخاته دلمان وه، لای راستمان پووناک بکات و لای چه پمان پووناک و بکات و پووناکیه که مان بۆ گه وره تر بکات.

﴿الَّذِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ يُسَبِّحُ لَهُ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ صَفَّتْ كُلُّ قَدِّ عِلْمَ صَلَاتِهِ وَتَسْبِيحِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا

يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٤٢﴾

هه موو شتیك په سه نی پاکی خودا ددها و هه ر خودا خۆی فه رمانه وایه

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿الَّذِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ يُسَبِّحُ لَهُ مِنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ خوای گه وره باسی نه وه دهکات که هه رچی له ئاسمانه کان و زه میندایه هه موو باسی پاک و بی عه یی خودا ده که ن له فریشته و جنۆکه و گیاندارو هه تا بی گیانیش، وهک خوای گه وره له ئایه تیکی ترده فه رموویه تی: ﴿تُسَبِّحُ

لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ﴿۱﴾ واته: ستایشی خوا ده کهن هر حوت ناسمانه کان و هرچی له ناویاندايه. وه لیږه شدا هه رموویه تی: ﴿وَالطَّيْرُ صَفَّتْ﴾ واته: په له وه ره کانیش له کاتی فریندا هه په سه نی پاکي په رودگاری خوین ده دن، بهو شیوه یی که خدا خوئی فیږی کردوون ده په رستن و پئی نیشان داوون و ده زانی چی ده کهن، بویه هه رموویه تی: ﴿كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ﴾ واته: خدا پئی نیشانی هه مووی داوه گشت ده زانی چون پښگای خوئی وه بهرگرتووه له عیباده تی خدای مه زندا. پاشان هه والی پیداوین که ناگای له هه موو شتیکه و هیچی لی ون نابیت، بویه هه رموویه تی: ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ واته: خوا ناگاداری نه و کارانه یه که ده یکن، پاشان خوی گه وره ده هه رموویت: ﴿وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، واته: خوی گه وره باسی نه وه ده کات که خاوه نی ناسمانه کان و زه مین هر خوئی تی و هر خوئی کاریه ده ست و فرمانپه وایه تی، ده بیت هر نه و په رستریت و که سی تر غه یری نه و نابی په رستریت، هیچ که سی که ناتوانیت ده ست له کاری خدا وه ریدات ﴿وَالِلَّهِ الْمَصِيرُ﴾ واته: له پوږی قیامه تدا گه پانه وه بۆ لای خدایه، فرمانپه وایی تیډا ده کات به مه یلی خوئی ﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسْتَوُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى﴾ واته: تا سزای نه وانه بدات که خراپه یان کردووه به پئی کرده وه کانیاں وه پاداشتی نه وانه بداته وه که چاکه یان کردووه به چاکتر (له وه ی کردوویانه). هر نه و وه دیهینه رو خاوهن ده سه لاته، هه موو فرمان و برپاریک له دنیا و له قیامه تدا به ده ستی خدایه و نه و نه بدات، سوپاس و ستایش هر بۆ خوی گه وره له دنیا و له دواپوږیشدا.

﴿الَّذِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ بِرَبِّهِمْ يُولُفُ يَلَنَّهُ، ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَّامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ، وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَرٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقُهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَرِ ﴿۱۳﴾ يَقْلِبُ اللَّهُ الْبَلَّ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿۱۴﴾﴾

ناگاداری له سه ر ده سه لاتی خدا له وهدی هیښانی هه ورو نه و شتانه ی به دوایدا دیټ

خوی گه وره ده هه رموویت: ﴿الَّذِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ بِرَبِّهِمْ يُولُفُ يَلَنَّهُ، ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَّامًا﴾ واته: نایا نابینی که خوا له هه وره کان ده بات به هیواشی، خوی گه وره باسی ناردنی هه ور ده کات که چون به لاوازی و بیهیزی له سه ره تاوه وه دی ده هیښیت ﴿ثُمَّ يُولُفُ يَلَنَّهُ﴾ واته: دوی نه و لاوازیه کوی ده کاته وه، ﴿ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَّامًا﴾ پاشان ده یکات به هه وریکی پپی له سه ر یه ک، واته: به سه ر یه کدا ده که ون، ﴿فَتَرَى الْوَدْقَ﴾ تو نه و دلوپه بارانه ده بینی، ﴿يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ واته: له نیو هه وره که وه ده باریت، لی دیته ده ره وه ﴿مِنْ

خَلَّاهُ ۱) ئیبنو عەباس و زەحاکیش ھەر وایان خویندوووە تەوہ. ۱) عوبەیدی کوپی عومەیری لەیس (عبید بن عمیر اللیث) دەلی: خۆی گەرە - بای - جولێنەر دەنێریت ئەدات بەسەر زەمینداو پاشان خودا بای بەرزکەرەوہ دەنێریت ھەرەکان بەرز دەکاتەوہ و پاشان بای کۆکەرەوہ دەنێریت و کۆیان دەکاتەوہ و پاشانیش خۆدای گەرە بای مۆتوربەکەر دەنێریت ھەرەکان مۆتوربە دەکات! ئیبنو ئەبی حاتم و ئیبنو جەریر ئەم تەفسیرەیان ڕیوایەت کردووہ. ۲) ﴿وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَرٍ﴾ ھەندێ لە زانایانی زمانی عەرەبی گوتووینە: (مِنْ) ی یەکەم بۆ ئیبتیدائی غایەیە و (مِنْ) ی دووہم بۆ تەبعیزە (للتبعيض) (مِنْ) ی سێھەمیش بۆ بەیانی جنسە (لبیان الجنس) ئەمە لەبەر ئەوہیە وای باس کراوە چونکە ھەندێ زانایانی تەفسیر لەم ئایەتەدا کە خۆی گەرە دەفەرمووین: ﴿مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَرٍ﴾ وتوینە: مانای وایە لە ئاسماندا کۆی تەرە ھەیە، خۆی گەرە لە و کێوانەوہ تەرە دەبارینیت، بەلام ئەوانە ی کە وایان داناوہ کێوکان لێرەدا مەبەست پێی ھەرە، کەواتە (مِنْ) ی دووہم لای ئەمانە بۆ ئیبتیدائی غایە یە دیسان بەلام بەدەلی (مِنْ) ی یەکەمیشە - واللہ أعلم - خۆی گەرە دەفەرمووین: ﴿فَيَصِيبُ بِهٖ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ﴾ لەوانە یە مەبەست بەمە ی کە دەفەرمووین: ﴿فَيَصِيبُ بِهٖ﴾ واتە: ئەوہ ی لە ئاسمان دەبارین لە باران و تەرە ﴿فَيَصِيبُ بِهٖ مَنْ يَشَاءُ﴾ بۆ ھەر کە سێک کە مەیلی لێ بێ دەبارینیت و بەزەییە کە لە خواوہ بۆی ﴿وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ﴾ واتە: بۆ ھەر کە سیش ھەز بکات ئەو بارانە ی لێ دوا دەخات. وە ھەلیش دەگریت مەبەست بەمە ی کە خۆی گەرە دەفەرمووین: ﴿فَيَصِيبُ بِهٖ﴾ واتە: بۆ ھەر کە سێ مەیلی لێ بیت تەرە بارانی دەکات، بەروبووم و کشتوکالی و درەختەکان لەناو دەبات و ئەبێتە موسیبەت بۆی!، وە بۆ ھەر کە سیش مەیلی لێ بیت پەحمی پێ دەکات و لێی لا دەدات، پاشان دەفەرمووین: ﴿يَكَادُ سَنَا بَرْقُهُ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَرِ﴾ واتە: لەوانە یە پووناکی بروسکە کە ی ئەوہندە بەھیز بیت چاوی کوێر بکات ئەگەر چاوی تێ بپریت و سەیری بکات، خۆی گەرە دەفەرمووین: ﴿يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ واتە: خۆی گەرە ئالوگۆپی شەو و پۆژ دەکات لە درێژی ئەم ھەڵدەگریت و دەیخاتە سەری ئەوی تر، ھەتا بەرامبەر بوەستن، پاشان لە درێژی ئەوی تر ھەڵدەگریت و دەیخاتە سەر ئەوی تر ھەتا بەرامبەر بوەستن و جارێکی تر، ھەر خوا خۆی خواوہنی دەسەلات و توانایە ھیچ کەس ناتوانیت دەست لە کاری بدات، ھەر خۆی زال و زۆر مەزن و زانایە، گشت شتێک بە فەرمانی ئەوہ

۱) الطبري (۲۰۲/۱۹).

۲) الطبري (۲۰۱/۱۹).

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾ واته: به راستی له مه دا په نديك هه يه بۆ خاوه ن ژييزيه كان. يانی نه مانه به لگه ن له سه ر گه وره يی خودای گه وره، وهك له نايه تيكي تر دا فه رمويه تي: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَكَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾،^۱ واته: به راستی له دروستکردنی ناسمانه كان و زه ويداو له جياوازی و گورانی شه وو پوژدا چنده ها به لگه هه يه بۆ خاوه ن ژييزيه كان.

﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ

اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (۱۵)

تواناو ده سه لاتي خودا له دروست کردنی گيانه و مرده

خوای گه وره ده فه رموييت: ﴿وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّاءٍ﴾ خوا هه موو گيانه وه ريكي له ناو خولقاندوه، خوای گه وره باسی توانای ته واو و ده سه لاتي مه زنی خوای ده كات له دروستکردنی هه موو جوړه گيانه وه ريك كه هه ر گيانه وه ريك شيوه و په نگو و جموجول و هه لسوكه وتی تاييه تي خوای هه يه و له يهك ناچن، وهه موشيان له يهك ناو خولقاوون ﴿فَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ﴾ هه يه له سه ر سك ده پوات وهك ماروخشو كه كان ﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ﴾ هه شيانه له سه ر دوو پي ده پوات وهك مروڤو په له وهر ﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ﴾ هه يشه له سه ر چوار په ل ده پوات، وهك بز و مه پو و شترو گاو مانگا و گيانه وه ره كانی تر له م جوړه، بۆيه فه رمويه تي: ﴿يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾ واته: خودا مه يلي له هه ر شتيك بيت دروستی ده كات به ده سه لات و توانای خوای، چونكه هه رچی مه يلي ليتي بيت ده بيت و هه رچيش مه يلي لي نه بيت نابيت، بۆيه فه رمويه تي: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ واته: خودا ده سه لاتي به سه ر هه موو شتيكدا هه يه، خوای گه وره ده فه رموييت: ﴿لَقَدْ أَنزَلْنَا ءَايَاتٍ مُّبِينَاتٍ﴾ خوای گه وره ده فه رموييت كه له م قورئانه دا زور فه رمان و بريارو له كارزانی و نمونه ي ناشكرا و به هيژو ته واوی ناردوه، بيگومان نه و كه سانه شاره زا ده كات بۆ گه يشتن و بيركردنه وه ي كه خاوه ن ناوه زن و هوشمه ندن، بۆيه فه رمويه تي: ﴿وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ واته: خوا مه يلي له هه ر كه سيك بيت شاره زای راسته پي ده كات.

﴿وَيَقُولُونَ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَّهُمُ لَحِقٌ يَّاتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾ أَفِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ أَمْ آتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾﴾

فرت و فیلی دوو پووان و په وشتی خاوه نیاوه پان

خوای گه وره باسی په وشتی دوو پووه کان دهکات که نه وهی دهری دهخن پیچه وانهی نه وهیه که له ناو دلیاندايه و ناشکرای ناکه ن، به دهم قسه یه ده که ن و به دل شتیکی تر، ﴿وَيَقُولُونَ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ﴾ واته: وه نه وانه ده لاین باوه پمان به خوداو پیغه مبه ر هیناوه و به ر فرمانین، له پاشان هندیکیان پشت هه لده که ن له پاش نه وه، قسه کانیان دزی کرداره کانیه، نه وهی ده لاین نایکه ن بویه خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ﴾ واته: نه وانه خاوه ن باوه پ نین، پاشان خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُونَ﴾ واته: کاتیک داوایان لی بکرایه شوینی نه و پاسته پتیه بکه ون که خودا ناردوویه تی بۆ پیغه مبه ره که ی ﴿﴾ بۆ نه وهی حوکم بکات له نیوانیاندا پوویان وهرده گپړاو فیزیان ده کردو پییان شوره یی بوو شوینی بکه ون، نه م نایه ته وه ک نه و نایه ته وایه که خوای گه وره ده فهرموویت: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنزَلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُتَنَفِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ واته: نایا ناوړیکت نه داوه ته وه به لای نه وانه ی وا خونیشان دده ن که به پاستی باوه پمان هیناوه به وهی دابه زیووه بۆ تو (که قورنانه) و به ودهش که پیش تو دابه زیووه (که ته وراته) ده یانه ویت که داد به رن بۆ لای یه کیک که حوکم به به رنامه ی خوا ناکات له کاتیکدا به پاستی فرمانیان پیکراوه که بره یان پیی نه بیت وه شه یان ده یه ویت که گومرایان بکات به گوپړایه لی دور له پاستی، وه نه گه ر پییان بووتریت: وهرن بۆلای نه وهی خوا ناردوویه تیه خواره وه و بۆلای پیغه مبه ر (ص)، ده بیینی (نه ی محمد) دوو پووه کان پووت لیوهرده گپړن به وهر که رانیکی ته واو. خودای مه رن ده فهرموویت: ﴿وَإِنْ يَكُنْ لَّهُمُ لَحِقٌ يَّاتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ﴾

واته: نه گهر نه و بریاره له قازانجی نه وان بوو دژیان نه بوو دین و باش گوی ده گرن و لئی دهرناچن، نه وه مانای ﴿مُذْعِنِينَ﴾ ه. به لام نه گهر نه و بریاره له بهرزه وهندیان نه بوو خوی لی لاده دهن نه و کاته پئی ناهه قی ده گرنه بهرو، پییان خوشه بچنه لای که سیکی تر دادگایان بکات و نه پونه لای پیغه مبه ر ﴿﴾ بۆ نه وه ی بره و به و شته پرپو وچه ی خویان بدهن، نه و کاته ی که پازی دهن له بهر نه وه نیه برپایان پئی هه یه و هر نه وه راسته به لکو له بهر نه وه یه له گه ل ناه زوی خویاندایه و پییان خوشه. چونکه هر کاتیک حق له گه ل خواست و ناره زوی نه واندا نه بوو لئی لاده دهن و برپای پئی ناکهن، بۆیه خوی گهره فرمویه تی: ﴿أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ واته: نه و کاره یان له مانه به دهر نیه: یان دلیان نه خوشی تیدایه و پییه وه ده نالینن، ﴿أَمِ آتَابُوا﴾ یان گومانیان بۆ په یدا بووه له م نایینه، ﴿أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ﴾ یان ترسیان هه یه که خواو پیغه مبه ری خدا ﴿﴾ ناهه قیان پئی بکه ن له و دادوه ریه دا که ده یان که ن، هر کامیک له وانه بیته، نه وه بی نایینی و خوانه ناسیه کی ته واره، خوی گهره ناگاداری هه موو نه و شتانه یه و هیچی لی ون نابیت، ﴿بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ واته: به لکو نه و دوو پوهانه خویان ناهه قیکارو به دفره له دین لاده رن، خواو پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ زور دوورن له وه ی که نه وان گومانی بۆ دهن و وا دهرانن ناهه قیان پئی ده که ن. پاشان خوی گهره باسی ره وشتی نه و خاوه نباوه رانه ده کات که چون به دهم بانگه وازی خواو پیغه مبه ره که یه وه ﴿﴾ وه هیچ نایینیکی تریان ناوی جکه له قورئان و سوننه تی پیغه مبه ره که ی ﴿﴾ فرمویه تی: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا﴾ واته: قسه ی خاوه ن باوه ران ته مه یه کاتیک داویان لی کراوه به ره و خواو پیغه مبه ره که ی بین دادوه ریان بکات، به په له دین و ده لین: بیستمان و گوپراه لین، بۆیه خوی گهره به پرگار بووان ناویان ده بات، که گیشتنه به مه ست و بی خه میه له ناره حه تی و سامناکی، خوی گهره ده فرمویه تی: ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ واته: هر نه وانه پرگارن، قه تاده ده لی: دهریاره ی نه نایه ته ﴿أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا﴾ بۆیان گپراهینه ته وه که عوباده ی کوری سامیت له و پیواوه بووه له په یمانی عه قه به و پوژی به دردا ناماده بووه، په کیکیش بووه له نه قیبه نه نساریه کان، له سه ره مه رگدا وتی به برازا که ی که ناوی جوناده ی کوری نه بو نه مییه بوو: نایا هه وائت بده می به وه ی که نه رکه له سه رت و به وه یش که مافی خوته؟ وتی: به لی، وتی: بیگومان نه رکی سه رشانته که گوپراه ل و به رفه رمان بی له ته نگانه و له کاتی ناسایتدا، وه له خوشی و ناخوشیتدا، وه له هه لبراردنی که سیك به سه رتدا - پیرلینانی که سیك به سه رتدا - وه له سه رته هه میشه زمانت راستگو بیت، وه نابیت ململانی و کیشمه کیش بکه یت له گه ل نه وه ی ده سه لات داره و حوکی له ده ستدایه ،

مهگر فرمانت پی بکات به سه ریچی خوا به ناشکرا، هر فرمانیکت پیکرا دژی کتیبی خودا -
 قورئان - بوو، تو شوینی کتیبی خوا بکه وه.^۱ قه تاده ده لی: بویان گیراوینه ته وه که نه بو دهردا (آبا
 دردا) گوتوویه تی: موسلمانیه تی پهیدا نابیت به گوپرایه لیکردنی خوا نه بیت، وه خیریش نیه مه گین
 له ناو کومه لدا، وه دلسوزیش نه بیت بو خواو بو پیغه مبه ره که ی و (ﷺ) وه بو خلیفه و بو خاوه ن
 باوه پان بیت به گشتی. گوتی: بومان باس کراوه که عومری کوپی خه تاب (په زای خوی لی بیت)
 فهرموویه تی: (په رزینی نه م نیسلامه شایه تی دانه که جگه له خودا هیچ خودایه کی تر نیه و نویژکردنه و
 زه کات دانه و گوپرایه لیه بو نه و که سه ی که خودا کاروباری موسلمانانی داوه ته دهستی)، نیبنو نه بی
 حاتم ریوایه تی کردوه.^۲ فهرمووده و نه ثر زورن له سر پیویستی گوپرایه لی بو کتیبی خودا و
 پیغه مبه ری خواو (ﷺ) خلیفه کانی راشیدین و پیشه واکان - وه ختیک فرمانیان دا به گوپرایه لی خودا،
 فهرمووده نیجگار زوره له م باره یه وه و ناتوانریت له م شوینه داهه مووی باس بکریت، خوی گه وره
 ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ واته: هر که سیك گوپرایه لی فرمانی خواو پیغه مبه ره که ی
 بیت و واز بینیت له و شتانه ی که قه ده غه یان کردوه، ﴿وَيَخْشَ اللَّهَ﴾ وه ترسی مه بیت له و گونا هانه ی له
 رابردودا کردوویه تی ﴿وَيَتَّقِهِ﴾ وه له مه وداش هر له خوا بترسیت و خوی لادات له گونا هانه ﴿فَأُولَٰئِكَ
 هُمُ الْفَائِزُونَ﴾ واته: نا نه وانه سه رکه و تون و گشت خیریکیان وه ده ست میناوه و دلنیاشن له هه موو
 خراپه یه که له دنیا و له قیامه تدا که تووشیان نابیت.

﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾
 قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى
 الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾﴾

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ﴾ خوی گه وره باسی
 کومه لی دوو پوهه کان ده کات، که سویندیان ده خوارد بو پیغه مبه ری خوا (ﷺ) هر کاتیک فرمانیان پی
 بکات بچن بو غه زا له که لی ده پون بو غه زا، خوی گه وره یش ده فهرموویت: ﴿قُلْ لَا تُقْسِمُوا﴾ واته: بلی:
 سویند مه خون، ﴿طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ﴾ گوپرایه لیه که تان گوپرایه لیه کی ناسراوه لای گشت که سیك، واته
 هه موو که س ناگای لیپانه که هر قسه بووه و کرداری له که ل نه بووه، هر کاتیک سویند تان خوارد بیت

^۱ ابن ابی حاتم (۸/۲۶۲۳).

^۲ ابن ابی حاتم (۸/۲۶۲۳، ۲۶۲۴).

دروستان کردوه ﴿إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ واته: به پاستی خوا ناگاداره به و کرده وانه ی ده یکن،
 وهك خوی گه وره له چند نایه تیکی تر دا فرمویه تی: ﴿يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ﴾ واته: (به
 درق) سویندتان بۆ ده خون بۆ نه وه ی لییان پازی بن. وه فرمویه تی: ﴿اتَّخِذُوا أَيْمَنَهُمْ جُنَّةً﴾ واته:
 سوینده (درق) کانی خو یان کرد به قه لغان (بۆ خو یان). چونکه دوپووه کان سروشتیان هه میسه
 دروکردن بووه هه تا له و شتانه شدا که خو یان پی پازین و هه لی ده بژین، وهك خوی گه وره
 ده فرمویت: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَیْنَ
 أُخْرِجَتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِیكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۱۱﴾
 لَیْنَ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَیْنَ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَیْنَ نَصْرُوهُمْ لَیُؤْتِيَنَّكَ الْأَذْبَرُ ثُمَّ لَا يُنصُرُونَ﴾
 واته: نایا سه رنجیكت نه داوه به لای نه وانه ی که دوپووبوون نه لاین به و براده رانه یان که بیباوه ر بوون
 له (جووله که) خاوه ن کتیبه کان: نه گه ر ده ربکری ن ئیمه ش له گه لئاندا ده رده چین وه هه رگیز
 فرمانبه ری که س ناکه ی ن له دژی ئیوه وه نه گه ر جه نکتان له گه لدا بکری ت بیگومان ئیمه یارمه تی ئیوه
 ده ده ی ن، به دنیایی به وه خوا شایه تی ده دات که نه وان دروژن، نه گه ر ده ربکری ن نه وان له گه لئاندا
 ده رناچن وه نه گه ر جه نگیان له دژ کرا یارمه تیان ناده ن وه نه گه ر یارمه تیان بده ن بیگومان
 (نه شکین و) پشت هه لئه که ن پاشان سه رناخرین. پاشان خوی گه وره ده فرمویت: ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ
 وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ واته: شوینی قورئان و سوننه تی پیغه مبه ر ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ واته: نه گه ر
 پشتیان تی کرد وازیان هینا له وه ی که تو بوت هینان ﴿فَإِنَّمَا عَلَیْهِ مَا حُمِّلَ﴾ واته: نه و هه ر نه وه ی
 له سه ره پیتان رایگه یه نیت و نه و سپارده یه ی له سه ر شایه تی جیبه جیی بکات ﴿وَعَلَیْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ﴾
 ئیوه ش نه وه تان له سه ره قه بولی بکه ن و پیزی لی بگرن و به پیی نه وه کاروبارتان به پیوه به رن ﴿وَإِنْ
 تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ نه گه ر به فرمانی نه و هه لسن شاره زا ده بن وهیدایه ت وهرده گرن، چونکه نه و
 بانگتان ده کات بۆ سه ر پاسته پی، وهك خوی گه وره له نایه تیکی تر دا فرمویه تی: ﴿صِرَاطَ اللَّهِ الَّذِی
 لَهُ مَا فِی السَّمَوَاتِ وَمَا فِی الْأَرْضِ﴾ واته: پیگه ی نه و خویه ی که هه رچی له ئاسمانه کان و هه رچی له
 زه ویدایه هی نه وه . وه لیتره دا ده فرمویت: ﴿وَمَا عَلَی الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِیْتُ﴾ واته: پیغه مبه ر ﴿فَإِنَّمَا عَلَیْكَ

الْبَلَّغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿۱۸﴾ واته: بیگومان تو هر پاگه یاندنت له سهره و لیپرسینه وهش له سهر ئیمهیه. وه
 فرمویه تی: ﴿فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿۲۱﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ﴿۲۲﴾﴾ واته: که وابوو نامۆزگاری
 بکه، تو هر کارت نامۆزگاری کردنه، تو دهسه لاتدار نیت به سهریاندا.

﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ
 قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي
 شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۵۵﴾﴾

خودای گه و ره به ئینی داوه به خواوه نیاوه مان که ده یانکاته جینشین له سهر زه میندا

ئه مه به ئینی خوای گه و ره به بۆ پیغه مبه ره که ی که ئومه ته که ی ده کاته جینشین له سهر زه میندا
 واته: ده بنه پیشه وای مهردم و فرمانره وایان، به وه ولات داده مه زیت و خه لکی ملیان بۆ داده نه وینن،
 نه و ترس و ناره حه تیه یان بۆ ده گوپیته به ناشتی و ئارامی و دلنیاپی، ترسیان له خودا نه بیته له کهس
 نامینیت و کاروباری خه لکیش به پیره ده بن، خوای گه و رهش ئه مه ی بۆ کردن سوپاس و ستایش هر
 بۆ خوایه، پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ نه مرد مه تا مه که و خه یبه رو به حره یین و باقی دورگی عه ره بی و
 سهر زه مینی یه مه نی به ته وای خسته ژیر ده سه لاتی و پزگاری کرد، سهرانه شی (الجزية) له
 مه جوسیه کانی مه جهر و ده و روبه ری و مه ندیک ناوچه ی شام ئه سه ند، "مه رقه ل" پاشای پۆم و خواوه نی
 میسر و ئه سه که نده ری و موقه وقه س پاشاکانی عومان و نه جاشی پاشای حه به شه له دوی "ئه سه مه"
 بووه فرمانره وای حه به شه، ناشتیان کرد له گه ل پیغه مبه ر ﴿﴾ داو شه پریان نه کرد، دوی ئه وه ی
 پیغه مبه ری خوا ﴿﴾ وه فاتی کردو به پیره وه به ره و لای خوای خۆی بوویه وه، پاش پیغه مبه ر ﴿﴾
 نه بو به کر بوو به جینشین و هه لسا به و فرمانه، ئه وه ی مابووه وه له نیوه دورگی عه ره بی مه مووی
 پزگار کردو له شکری ئیسلامی په وانه ی ولاتی فارس کردو خالیدی کوپی وه لیدی له گه ل ناردن (په زای
 خوای لی بیت) لایه کی پزگار کرد، خه لکیکی زۆری لی کوشتن، وه له شکریکی تری به پی کرد نه بو
 عوبه یده ی (په زای خوای لی بیت) له گه ل چه ند فرمانده یه ک بۆ سهر زه مینی شام، له شکریکی تریشی
 به پیکرد عه مری کوپی عاس - عاص - له گه ل ناردن بۆ ولاتی میسر، خودای مه زن له شکری شامی
 سه رخست هر له ژیاپی نه بو به کرداو بوسرای دیمه شقی پزگار کرد له گه ل نه وانه ی که نه یاریان بوون
 له ولاتی حوران و ده و روبه ری، پاشان خوای گه و ره ئه ویشی برده وه بۆ لای خۆی و پله و پیزیکی باشی
 پی به خشی و منه تیشی خسته سهر ئومه ته ی ئیسلامی به وه ی که نه بو به کری تیگه یاند که عومه ری
 فاروق بکاته جینشین خۆی، عومه ریش زۆر به چاکی نه و فرمانه ی جیبه جی کرد. جیهان دوی
 پیغه مبه ران (سه لامی خویان لی بیت) نمونه ی عومه ری به خۆیه وه نه دیووه که نه وه نده په وش

چاك و به تواناو دادپەرور بووييت، وه له كاتى ئەودا ولاتى شام به تەواوى و ولاتى مىسریش ھەمووى و زۆرىكىش له ولاتى فارسى پزگار كرد، پشتى كىسراى شكابندو به تەواوى سەرشۆپى كردو لووتى پى دانەواندو پاشەكشەى پىكرد بۆ شوينىكى ئەولاترى ولاتەكەى، دەمكوتى قەيسەرىشى كردو له ولاتى شام وەدەرى ناو بەرەو قوستەنتىنىيە پۆشت، مال و سامانەكانىيانى له پىي خودا بەخشى، وەك چۆن پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەوالى پىدا بوو كە پەرورەدگارى بەلئىنى پىداو، پاشان له كاتى دەولەتى عوسمانيدا دەسلەلاتى ئىسلامى فراوان بوو بڵاوى كرد بۆ ئەملاو لای پۆژەلات و پۆژئاوا، ولاتى مەغرىب ئازاد كرا ھەتا گەيشتە ئەندەلوس و ولاتى قىرەوان و (سەبتە) یش له لای دەرياي موحىتە وە (بحر المحيط) وە له لای پۆژەلاتىشە وە ھەتا لای ولاتى صىن كىسرا كوژراو دەستەلاتەكەى لەناو برا به تەواوى، مەدائىن و عىراق و خۇراسان و ئەھوازىش ئازاد كران و موسلمانان لەگەل توركىشدا تووشى شەپكى خويناوى بوون و كوشتارىكى ئىجگار زۆريان لى كردن وە خواى گەرە پاشا مەزنەكەيانى زەليل و سەرشۆپ كرد كە ناوى خاقان بوو. سەرانە - خەراج - لە ھەموو ئەوشوینانە وە لە پۆژەلات و پۆژئاوا وە كۆدەكرایە وە دەھىنرایە بەردەم گەرەى موسلمانان عوسمانى كۆپى عەفان (پەرەزى خواى لى بىت) ئەو ەيش به ھوى پىرۆزى و بەرەكەتى خویندەنە وەى بەردەوامى بۆ قورئان و دىراسە كردنى ئەو خەلىفە بەرپۆزە وە كە ئوممەتى ئىسلامى ھەموويەك خست بۆ پاراستنى ئەم قورئانە، بۆيە لە ھەرموودەى صەحىحدا ھاتووە كە پىغەمبەرى خوا(ﷺ) ھەرموويەتى: (خواى گەرە زەمىنى بۆ كۆكردمە وە پۆژەلات و پۆژئاوايم بىنى، بەم زوانە دەستەلاتى ئوممەتى من دەگاتە ئەو شوینانەى كە بۆم كۆكرایە وە)، ئەو ەتا ئىمە ھاتووچۆ دەكەين بەو شوینانەدا كە خودا و پىغەمبەرەكەى (ﷺ) بەلئىيان پىداين، خوا و پىغەمبەرەكەى راستيان ھەرموو، ئىمەش سوپاس و ستایشى خواى گەرە دەكەين بەو شىوہەى كە خوى پىي خوشە و لىمان پازى دەبىت، پەبىعى كۆپى ئەنەس دەلى: ئەبو عاليە (أبو العالية) دەربارەى ئەم ئايەتە: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا﴾ ۱ واته: خوا بەلئىنى داوہ بەو كەسانەتان كە باوہريان ھىناوہ وە كردەوہ چاكەكانيان كردوہ كە بىگومان دەيانكاتە جىنشىنى (خەلكى تر) لە زەويدا ھەر وەك ئەوانى پىش ئەمانى كردە جىنشىن وە ئايەكەيان بۆ دەچەسپىنئىت ئەو ئايەى كە خوا پىي پازى بووہ بۆتان وە ترس و بىميان بۆ دەگۆپى بە ئاسايش و ئارامى. ئەلئىت: پىغەمبەرى خوا(ﷺ) و ھاوہلەكانى نزىكەى دە سال لە مەككەدا بوون و بەنھىنى بانگى خەلكيان دەكرد بۆ ناسىنى خودا بە تەنھاو شەرىكى بۆ دانەنئىن،

ترسيان له موشريكه كان مه بوو، فهرمانى جهنگيان پى نه درابوو، هه تا نه و كاتهى فهرمانيان پى درا
 كوچ بكن بۆ مه دينه، كه پويشتنه ناو مه دينه، خواى گوره فهرمانى جهنگى پيدان، له ويشتدا
 مه رترسيان مه بوو شه وو پوژ چه كيان له شاندا بوو، ماوه يه كى زور به و شيويه مانه وه، پاشان يه كيك
 له ماوه له كان وتى: نهى پيغه مبهري خوا ئيمه تا هه تا يه به م شيويه ترسمان هه ده ميئى؟ پوژيك
 نايه ت كه بيترس بين و نه م چه كانه مان دابنيين؟ پيغه مبهري خوا (ﷺ) فهرمووى: (كه ميكي تر
 نارامگرتنتان له پيدا ماوه، پوژيك ديت پياويك له ئيوه له كومه ليكي گوره دا ده ست نه خاته
 به رنه ژنوي و داده نيشيت بى ترسو چه كيش له مه جليسه كه دا نيه)، نه وه بوو له پاشاندا خواى گوره
 نه م نايه تهى ناره خواره وه. خواى گوره پيغه مبهري كه ي (ﷺ) سه رخست به سه ر دورگه ي عه ره بيدا،
 مه موو بره وايان هيناو چه كه كانيان دانا، پاشان خواى گوره پيغه مبهري (ﷺ) برده وه بۆ لاي خوي و هه
 به و شيويه مانه وه له كاتى جينشيني نه بو به كرو عومرو عوسمان هه تا نه و كاره ساته ي كه پوييدا،
 ترسو بيم كه وته نيوانيان و خويان له يه كترى ده پاراست و پاسه وان و ده رگاوانيان بۆ خويان داناو
 خويان گوري و خوداش گوراني به سه ردا هينان، هه ندي له زاناياني پيشينه - السلف - وتويانه:
 جينشيني نه بو به كرو عومرو (ره زاي خويان لي بيت) به هه ق باسكراوه له قورئاندا پاشان نه م نايه ته ي
 خويند ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾^۱، هه تا کوتايى نايه ته كه.
 به پاي (براء) كوري عازب ده لي: تا نه م نايه ته هاته خواره وه ئيمه له ترسيكي زوردا بووين.^۲ نه م نايه ته
 پيروزه وه كه نه م نايه ته وايه كه خوداي گوره ده فهرموويت: ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَظْعِفُونَ فِي
 الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَخْطِفَكُمُ النَّاسُ فَتَأْوِيَهُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ، وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾
 واته: بير بكنه وه كاتيكي كه ئيوه كه م و لاوازو ژيرده سته بوون له زه وي (مه كه) دا ده ترسان كه
 خه لكى بتان فرينن نه نجا خوا په ناي دان وه به يارمه تي خوي پشتيواني كردن و پزقو پوزي له شته
 پاك (و حه لاله) كان پى به خشين بۆ نه وه ي سوپاس گوزاري خوا بن. وه ده فهرموويت: ﴿كَأَ
 سْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ وه كه خوداي مه زن له باره ي موساوه فهرموويه تي، كه فهرمووى به
 هوزه كه ي: ﴿عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عُدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ﴾ واته: به لكو
 په روه ردگار تان دوزمه نه كه تان له ناو به ريت و ئيوه بكات به جينشين (ي دوزمه نه كانتان) له سه ر زه وي. وه
 فهرموويه تي: ﴿وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ﴾ واته: وه ئيمه ده مانه وي (به چاكي

^۱ الطبري (۲۰۹/۱۹).^۲ الدر المنثور (۲۱۵/۶).

خومان) منعت بنیین به سهر نه وانهی که لاوازو ژیرده ست کرابوون له ولاتی (میسر) دا. خوای گوره لیره دا ده فهرموویت: ﴿وَلْيَمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ﴾ و هک پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرمووی به عه دی کورپی حاتم کاتیک که هات بو خزمه تی: (نایا حیره شاره زای؟) حاتم وتی: شاره زانیم به لام ناوم بیستوره، فهرمووی: (سویند به و که سهی گیانی منی به دهسته، خوای گوره نه م کاره ی خوی ته و او ده کات هه تا وای لی دیت که ژاوه (ی نافرهت) له حیره وه درده چیت و ته وافی مالی خوا ده کات به بی نه وهی له په نای هیچ که سیگدا بیت که نجینه کانی کیسرای کورپی هورمزیش ففتح نه کرین! عه دی نه لی: وتم کیسرای کورپی هورمز؟ فهرمووی: به لی کیسرای کورپی هورمز، پارهش نه وهنده زور نه بیت که نه یبه خشی که س نی یه وهری بگریت! عه دی کورپی حاتم نه لی: دهی نه وه که ژاوه ی نافرهت له حیره وه درده چیت و ته وافی به ده وری که عبه دا نه کات وله (جوار) ی که سیشدانیه، وه من خوم یه کیک بووم له و که سانه ی که که نجینه ی کیسرای کورپی هورموزی ففتح کرد، سویند به و که سهی گیانی منی به دهسته سیهه میش دیته دی چونکه پیغه مبهری خوا (ﷺ) فهرموویه تی.^۱ خوای گوره ده فهرموویت: ﴿يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا﴾ واته: (له و کاته دا ئیتر) هر من ده په رستن و هیچ هاو به شیه کم بو بریار ناده ن. نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوه له نه نه سه وه که موغازی کورپی جه به ل کیراوه ته وه و توویه تی: کاتیک له نزیک پیغه مبه ره وه بووم به سواری که ریک، له نیوانماندا هیچ شتیک نه بوو جگه له زینی ولاغه که، فهرمووی: (نه ی موغان) وتم: به لی نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له خزمه تتدام، پاشان ماوه یه ک پویشست و فهرمووی: (نه ی موغان) وتم: به لی نه ی پیغه مبهری خوا (ﷺ) له خزمه تتدام، موغاز وتی: ماوه یه کی تر پویشست و فهرمووی: (نه ی موغازی کورپی جه به ل) وتم به لی نه ی پیغه مبهری خوا له خزمه تتدام، فهرمووی: (نایا ده زانی هه قی خودا چیه له سهر بهنده کانی؟) وتم: خواو پیغه مبهری خوا باش ده زانن، فهرمووی: (هه قی خوا به سهر بهنده کانی وه نه وه یه که بیپه رستن و هرگیز شهریکی بو دانه نین) مه غاز ده لی: پاشان ماوه یه کی تر پویشست و له دوا پیدا فهرمووی: (نه ی موغازی کورپی جه به ل) وتم به لی نه ی پیغه مبهری خودا (ﷺ)، فهرمووی: (نایا ده زانی هه قی بهنده کان چیه به سهر خودا وه نه گره نه و نه رکه یان به جی هینا؟) مه غاز ده لی: گوتم: خواو پیغه مبه ره که ی (ﷺ) باش ده زانن، فهرمووی: (بیگومان هه قی بهنده کان له سهر خودا نه وه یه که سزایان نه دات)،^۲ بوخاری و موسلیم له سه حیحه کانیاندا هیناویانه.^۳ پاشان خودای گوره ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ

^۱ أحمد (۲۵۷/۴).^۲ أحمد (۲۴۲/۵).^۳ فتح الباری (۴۱۲/۱۰)، مسلم (۵۸/۱).

الْفٰسِقُوْنَ ﴿ واته: هر كه سيك له فرمانی من درچو دواي نهوه، بيگومان له فرمانی خدا درچووه، نهوه نيتر نهو كه سه تاوانيكي زور گهره كړدوه، هاوه له كاني پيغمبر (ﷺ) چاكترين كه س بوون دواي پيغمبر (ﷺ) كه فرمانه كاني خودايان به جي دهيناو زور خواناس و بهر فرمان بوون، بهو پيغش خوداي مهن سهری دهستن و ثابینی خودايان بلاو كړدوه له پوره هلات و پورثاوادا، خوداش زور به چاكي يارمته تي دان و سهری خستن و بوونه فرمانه دواي هموو خلكي له وولاتانه دا، وختيك كه خلكي كه مترخه میان كړد دواي نهوان له كاره كانياندا، بهر و دواوه گه پانه وه، به لام له فرموده ي سه حيدا هاتوه به چند شيوه له پيغمبري خواوه (ﷺ) گيپراوه ته وه كه فرموده ي تي: (به رده وام دهسته يه كه له نوممه تي من له سهر هق ده ميننه وه تا پوري قيامت، نهوانه ي پشتيان تي ده كن و نهوانه ش كه دژايه تيان نه كن هيچ زيانتيكيان پي ناگه يه نن).^۱ وه له پيوايه تيكي تر دا هاتوه: (مه تا فرمانی خدا ديت نهوان هر بهو شيوه يه ده ميننه وه)،^۲ وه له پيوايه تيكي تر دا هاتوه: (مه تا شهر ي ده جال ده كن)،^۳ وه له پيوايه تيكي تر يشدا هاتوه: (مه تا عيساي كوري مريه م ديت خواره وه نهوان هر ده مينن)،^۴ نه م فرمودانه هموو پيوايه ته كانيان راسته و دژايه تي له نيوانياندا نيه.

﴿وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۷۶﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا نَارٌ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴿۷۷﴾﴾

فرماندان به نويز كړدن و زه كاتدان و خوا په رستي هروها باسي هيچ لینه هاتويي خوانه ناس و

چاره نوسيان

خوای گهره ده فرمودت: ﴿وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ خوای گهره فرمان دهادت به بهنده خاوهن باوه پره كاني كه نويز بكه، واته: خدا به رستن به ته نهاو شهر يكي بؤ دانه نين، وه زه كاتيش بدن، كه بريتيه له خير كړدن به خلكي هه ژارو نه دارو لاوازو بيده سولات، وه لهو كاره چاكانه شياندا ده بيت بهر فرمانی پيغمبري خوا بن (ﷺ) شويي نهو بكه ونو فرمانه كاني به جي بينن واز بهينن لهو شتانه ي كه قه ده غي كړدوه ليان، به لكو خوای گهره به زه يي بيته وه پياياندا، گومانيشي تي دا نيه هر كه سيك وا بكات بهر به زه يي خوای گهره ده كه ویت، وه خوداي

^۱ مسلم (۱۳۷/۱).

^۲ مسلم (۱۵۲۳/۳).

^۳ احمد (۴۳۷/۴).

^۴ فتح الباري (۳۰۶/۱۳).

گه وره له نایه تیکی ترده فەرموویه تی: ﴿أُولَٰئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ﴾ واته: نه وانه له داهاتوودا خوا پرهمیان پی ده کات. پاشان خوی گه وره ده فەرموویت: ﴿لَا تَحْزَبْنَ﴾ واته: با وانه زانن نه ی محمد ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ نه وانه ی درایه تیت ده که ن و بهوات پی نا که ن، ﴿مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ له دهستی خوا ده ربان نابن له زه ویدا، به لکو خوی گه وره ده سه لاتی هیه به سه ریاندا به و زووانه جه ربه زه یان ده دات به توندترین جه ربه زه، بویه خدای مه زن فەرموویه تی: ﴿وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ﴾ شوینیان له پوژی دوا پیدا ناگره

﴿وَلَيْسَ الْمَصِيرُ﴾ سه ره نجامیان خراپترین شوینه له ناو ناگرده، چ نارامگا و شوینیکی خراپه!

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِيَسْتَفْذِنَكُمْ﴾ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَنُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَوةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَ هُنَّ طَوَّفُوتٍ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَفْذِنُوا كَمَا اسْتَفْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ ءَايَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

خوی گه وره ده فەرموویت: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِيَسْتَفْذِنَكُمْ﴾ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَنُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا

الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَوةِ الْفَجْرِ﴾ واته: نه ی نه و که سانه ی که باوه پتان هیناوه ده بیت موله تتان لی وەرگرن نه و که سانه ی به نده ی نیوه ن مه روه ها منداله کانتان که هیشتا بالغ نه بوون له سی کاتدا (بو) چونه ژووری نوستنی ژنو میرد) له پیش نویژی به یانی. نه م نایه ته پیروژه باسی نین وەرگرتنی خزم و که سو کار ده کات له یه کتری، وه له پیشه وه له سه ره تای نه م سوره ته دا باسی نین بیگانه مان کرد له یه کتری، خوی گه وره فەرمانی داوه به خاوه ن باوه پان که ده بیت که نیزه ک و غولام و نه و مندالانه ی خویان که بالغ نه بوون له سی کاتدا نینیان لی وەرگرن، له پیش نویژی به یانیدا و چونکه خه لکی له و کاته دا خه وتوون و له ناو جیگه کانیا ندا ﴿وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ﴾ واته: له کاتی که پو شاک داده نین له چیشته نگادا، چونکه خه لک له و کاته دا جلوه رگ له خوی ده کاته وه له گه ل خیزاندا ﴿وَمِنْ بَعْدِ صَلَوةِ الْعِشَاءِ﴾ وه دوی نویژی عیشاش چونکه کاتی خه وتنه، ده بیت که نیزه ک و غولام و مندالان خویان نه که ن به ژووری نه و ماله دا له و کاتانه دا چونکه ترسی نه وه ی لی ده کریت نه و پیاوه له گه ل خیزانه که یدا بیت و کاریان به یه کتری مه بیت، بویه خوی گه وره

فهرمويه تى: ﴿ثَلَاثُ عَورَاتٍ لَّكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ واته: نه م سى كاته كاتى خو ده رځستنه بوتان دروسته دواى نه م سى كاته (بى مؤله ت وهرگرتن)، نه بو نيوه ونه بو نه وان گونا مېك نيه چونكه نه وان زور به دهورو به رتاند ا دين (بو خزمه ت كردنتان) نيوه له گه ل يه كتردا تيكلان نا به و جورده خوا نايه ته كاني پرونى ده كاته وه بو نيوه وه خوا زاناي كار دروسته. ياني نه گه ر چوونه ژورده وه دواى سى كاته، هيچ شتيكي تيدا نيه، نه بو خاوه ن مال و نه بو نه و كاسانه ي كه له ناو مالدان و هاتوچو ده كهن له منال و كه نيزه ك و غولام، نه گه ر شتيكيان بينى جگه له و سى كاته چونكه نيزن دراو ن هاتوچو بكن و خزمه تيان بكن چاوپوشيان لى ده كريت به لام چاوپوشي له كه سى تر ناكريت، له بهر نه وه ي نه م نايه ته مو حكه مه و (محكمة) نه سخ نه بوته وه به هيچ شتيك كه چى خه لكيش زور كه م كاري پى ده كهن، عبدالله ي كوپى عه باس نارې زايى خوى دهربرپوه له خه لكى له سهر نه وه. نه بو داود پړوايه تى كردووه له نيينو عه باسه وه ده لى: زورينه ي خه لكى باوه رپان نيه به نايه تى نيزن خواستن، وه من فرمانم داوه به م كه نيزه كه م، نيزن وهرگريت كه ديته لام، نه بو داود ده لى: هر به و شيويه عه تا پړوايه تى كردووه له نيينو عه باسه وه كه فرمانى پى كردووه، سه وري نه لى له موسى كوپى كوپى عايشه وه كه وتويه تى: پرسيارم كردووه له شى عې له م نايه ته: ﴿لَيْسَتَنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾ ده لى: نه سخ نه بوته وه، گوتم: خه لكى كاري پيناكهن، نه ویش گوتم: هانا به خوا (والله المستعان)^۱، پاشان خواى گوره ده فهرموييت: ﴿وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ واته: كاتيک نه و مندالانه ي كه نيزنيان ده خوازي له سى كاته كه دا بالغ بوون ده بيت له هه موو كاتيكا نيزن بخوازن، واته: له گه ل بيگانه و نه و كاتانه ش كه پياو له گه ل ژنه كه يه تى، با له و سى كاته يشدا نه بيت، ﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ واته: نا به م جورده خوا پرونى ده كاته وه نايه ته كاني بو نيوه وه خوا زاناي دانايه.

نه و ژنانه ي وه ختى شوويان به سهر چووه و پيربوون قه ييناكات نه گه ر سهر پوښ لابه رن و نه پيوښ

خواى گوره ده فهرموييت: ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ﴾ واته: نه و ژنانه ي كه ده چن به سالو ته مه ن ده كهن، سه عيډى كوپى جوبه يرو موقاتيلى كوپى حيان و زه حاك و قه تاده نه لين: نه و ژنانه ي كه له حه يز ده چنه وه و نا نوميد دهن له مندال ﴿الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا﴾ واته: نه و ژنانه ي وه ختيان به سهر

^۱ ابو داود (۳۷۷/۵).

^۲ الطبري (۲۱۳/۱۹).

چووه و به ته مای شوکردن نین ﴿فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعَنَّ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ﴾^۱
 واته: پریان لی ناگیریت و بویان ههیه خو دانه پوشن به لام زینهت و جوانی دهرنه خه، نه مان جیاوازن له و
 ژنانه ی که ده بیت خویان داپوشن.^۲ نه بو داود پیوایه تی کردوو له ئیبنو عه باسه وه که دهریاره ی نه م
 نایه ته ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ﴾ واته: وه بلی به نافرتهانی ئیمانداریش چاویان
 داخه ن و بیپارینن (له سهیرکردنی نامه حره م). ده فهرموئ: نه م نایه ته نه سخ بۆته وه و نه و ژنانه ی
 جیا کردوو ته وه که شووکردنیان به سه ر چووه ﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا﴾^۳، ئیبنو
 مه سمود له مانای نه م نایه ته دا ﴿فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعَنَّ ثِيَابَهُنَّ﴾ ده لی: سه رپوش یان
 که وا - نه وه ی به سه ر کراسه وه یه،^۴ وه هه ر به و شیوه یه ش له ئیبنو عه باس و ئیبنو عومه رو موجهیدو
 سه عیدی کوپی جوبه یرو نه بو شه عثاو (ابو الشعثاء) ئیبراهیمی نه خه عی و حه سه ن و قه تاده و زوهری و
 نه وزاعی و که سانی تریشه وه پیوایه ت کراوه.^۴ سه عیدی کوپی جوبه یر له م نایه ته دا ﴿غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ
 بِزِينَةٍ﴾ ده یفه رموو: سه رپوشیان لانه به ن بو نه وه ی خشلیان دهرکه وی و خه لکی چاوی پی بکه وی،
 خوی گه وره ده فهرموئیت: ﴿وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ﴾ واته: پوشاکه که یان لانه به ن و وانی لی
 بینن - هه رچه نده دروسته - ندر چاکتر و باشته بویان ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ واته: خودا بیسه رو زانایه .
 ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ
 بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ
 بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا
 مَلَكَتُمْ مَفَاحِهِمْ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا
 دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبْرَكَةٌ طَيِّبَةٌ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
 لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١﴾

^۱ الدر المنثور (۲۲۲/۶)، الطبري (۲۱۶/۱۹).^۲ ابو داود (۳۶۱/۴).^۳ الطبري (۲۱۷/۱۹).^۴ الطبري (۲۱۷/۱۹، ۲۱۸).

خواردن له مائی خزم و که سوکاردا

مه به ست نه وه یه مه ردمی نه و کاته پییان ناخوش و گران بوو له گهل کویر خواردن بخون، چونکه نه و کویره خواردنه که ی نه ده بینو و نه یده زانی کامه ی چاکه دهستی بو بیات، جاری وا ده بوو نه و که سه ی له گهل خواردنی ده خواردنه م پیشی ده که وت و خواردنه که ی ده خوارد، وه له گهل شهل و که م نه دنام خواردنیان نه ده خوارد، چونکه بوی نه ده کرا خیرا دانیشیت و شوینه که ی لی ده گیرا، نه خوشیش دیاره ناتوانی خواردن بخوات وهك له ش ساغ له بهر نه وه پییان ناخوش بوو خواردنیان له گهل بخون بو نه وه ی ناهه قیان پی نه که ن، خوی گوره نه م نایه ته ی نارد خواره وه پی پیان که خواردنیان له گهل بخون، نه مه قسه ی سه عیدی کوپی جوبه یرو میقه سه مه - مقسم -^۱، زه حاک ده لی: پیش هاتنی پیغه مبه ر(ﷺ) خهلکی پییان ناخوش بوو خواردن له گهل کویر و که م نه دنام و نه خوشدا بخون، خویان به زل ده زانی و نه وانه یان به پیسو پوخل و نه شیاو داده نا! پییان شوره یی بوو خواردنیان له گهل بخون خوی گوره نه م نایه ته ی نارد خواره وه.^۲ عبدالرزاق پیوایه تی کردوه له مواجهیده وه له مانای نه م نایه ته دا: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ﴾،^۳ ده لی: که سیك له گهل کویری کدا یان شهل کدا یان نه خوشی کدا ده چوو بو مائی بابی یان برای یان پوری - خوشکی باوکی یان خوشکی دایکی - نه و که مته ندامانه پییان ناخوش بوو ده یان به ن بو نه و مالانه ده یانوت: ده مان به ن بو مائی خهلکی، پییان ناخوش بوو برون بو مائی که سی تر، نه م نایه ته هاته خواره وه و پی پیان. (سه دی) ده لی: پیای وا مه بوو ده چوه مائی باوکی یان برای یان کوپی، نه و ژنه خواردنی بو ده ییتان نه و خواردنه ی نه ده خوارد له بهر نه وه ی خاوه نمال له وی نه بوو، خوی گوره نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ﴾ واته گونا هتان ناگات له مائی خوتاندا خواردن بخون، بوی نه مه ی باس کردوه که دیاره تا نه و وتانه ی تری بخاته پال و بریاره که یان وهك یهك بیت له گهل نه وان، وه نه م بریاره مائی کوپیش ده گریته وه، مه رچه نده باسی نه کردوه مه ر بوی هندی له زانایان نه م نایه ته یان کردوه ته به لکه له سه رنه وه ی که مائی کوپی وهك مائی باوکی وایه، له موسنه دو سونه نه کاند - فی المسند والسنن - هاتوه به چند

^۱ الدر المنثور (۲۲۳/۶)، الطبری (۲۲۱/۱۹).

^۲ الطبری (۲۱۹/۱۹).

^۳ ﴿وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ﴾ واته: کویر گونا می له سه ر نیه مه روه ها نه خوش گونا می له سه ر نیه (نه م جوره که سانه گونا نه بویان نان خواردن له گهل که سانی ساغدا).

^۴ عبدالرزاق (۶۴/۳).

شیوه له پیغه مبهری خواوه (﴿﴾ گنبدراوه ته وه که فهرموویه تی: (خوت و مالیشته می باوخته).^۱ ﴿أَوْ
بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ﴾ واته: یان (نان بخون
له) مالی باوکتان یان مالی دایکتان یا مالی براکتان یا مالی خوشکه کانتان یا مالی مامه کانتان یا مال
پوره کانتان (خوشکانی باوک) یا مالی خاله کانتان یا مالی پوره کانتان (خوشکی باوک). ﴿أَوْ مَا
مَلَكَكُمْ مَفَاتِحَهُ﴾ واته: یا نهو مالانهی که کلپله کانیاں به نیوهیه. نهه ناشکرایه و دیاره،
نهوانه ده لئین ده بیت نهفه قه ی که سوکار - خزم - له سهر به کتر بیت نهه نایه ته یان کردووه ته به لکه،
به لام نه مه ی که خوی گوره ده فهرموویت: ﴿أَوْ مَا مَلَكَكُمْ مَفَاتِحَهُ﴾ سه عیدی کوی جوبه یرو
سه دی ده لئین: واته: په نجبهری - خادمی - نهو پیاره، وهک عه بدو بریکار - وکیل - دروسته له
خواردنی نهو پیاره بخوات که مهالی گرتووه به پی پیویست، زوهری ده لی له عورووه نهویش له
عائیشه وه (په زای خوی لی بیت) ده لی: کاتیک موسلمانان ده چون بوغزا له که ل پیغه مبهردا (﴿﴾
کلپله کانیاں لای بریکاره کانیاں داده ناو پییان ده گوتن: گهر دمنان نازاد کردون به پی پیویستی
خوتان لی بخون، بریکاره کان - وکیل - ده یانگوت: بومان نیه لی بخوین چونکه به دل نالین لی
بخون، نهو مالیش نه مانه ته لای نیمه، خوی گوره نهه نایه ته ی نارد خواره وه ﴿أَوْ مَا مَلَكَكُمْ
مَفَاتِحَهُ﴾^۲ وه ده فهرموویت: ﴿أَوْ صَدِيقِكُمْ﴾ واته: هیچ قهیدی ناکات له مالی براده رو
دوستان بخون نه گهر زانیتان ناره حه تیان ناکه و پییان گران نیه، پاشان ده فهرموویت: ﴿لَيْسَ
عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا﴾ گونا هتان ناکات پیکه وه نان بخون یان تاکه تاکه عه لی
کوی نه بو ته لحه ده لی: نیبنو عه باس له مانای نهه نایه ته دا نه لی: کاتیک خوی گوره نهه نایه ته ی
نارده خواره وه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ﴾ واته: نه ی
نهوانه ی باوه پتان هیناوه سامانی به کتر مه خون له نیوانتاندان به نارهوا. موسلمانان کان و تیان: خوی
که وره قه ده غه ی کردووه لیمان که له ناو خوماندا مالی به کتری بخوین، به بی هوده، خو خواردنیش
چاکترین مال له که بخوریت، که واته دروسته نیه بومان له مالی هیچ که سیک بخوین، خه لکی وازیان هینا

^۱ احمد (۲۷۹/۲، ۲۰۴، ۲۱۴)، ابن ماجه (۷۶۹/۲).^۲ کشف الاستار (۶۱/۳، ۶۲).

له خواردن له و مالانه، خوی گوره نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتْهُم مَّفَاحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ﴾، وه دیسان پیان ناخوش بوو به تنها خواردن بخون، پیان شوره یی بوو، که سیک

له گه لیان خواردن نه خوات، هتا نه وانه ی شوانی و شتر بوون خویان به برسیه تی ده هیشته وه و خواردنیان نه ده خوارد هتا یه کیکیان ده ست ده که وتو له گه لیدا ده یخواردو ده یخواره وه، خوی گوره نه م نایه ته ی نارد خواره وه: ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا﴾،^۱

نه م یس پشیدانیك بوو له لای خوی گوره وه که پیاو به تنهاو به کومه ل خواردن بخوات هر چنده خواردن به کومه ل چاکترو پیوژترو و خیری زیاتره. وه ک نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردووه له وه حشی - وحش - کوپی حربه وه له باوکیه وه که پیاوی ده لی به پیغه مبر (ﷺ): نیمه خواردن

ده خون تیر نابین ! پیغه مبر (ﷺ) فرموی: (نیوه له وانه یه به جیاجیا خواردن بخون، کوپینه وه له سر خواردنه که تان و ناوی خوی له سر بینن خودا به ره که تی تی ده خات بو تان) نه بو داودو نیبنو ماجه ش پیوایه تیان کردووه،^۲ وه نیبنو ماجه جاریکی تریش پیوایه تی کردووه له سالمه وه له باوکیه وه له عومره وه له پیغه مبری خواوه (ﷺ) که فرمویه تی: (به یه که وه خواردن بخون به جیاجیا

میخون چونکه به ره که ت له کومه لبوونه وه دایه)،^۳ خوی گوره ده فرمویت: ﴿فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا

فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ﴾ واته: جا کاتیک چونه مالان نه وه سه لام له یه کتر بکن . سه عیدی کوپی جوبه یر ده لی حه سه نی به سری و قه تاده و زهری ده لین: واته: با هندیکتان سللو له وی تر بکات،^۴ نیبنو جوره یج ده لی: نه بو زوبه یر ه والی دامی وتی: بیستم له جابیری کوپی عبدالله وه ده یوت: وه ختیک چوویته وه بو لای مال و مندالت سلویان لی بکه به و سللوه پاک و پیوژده ی خوا. ده لی وا ده زانم نه و سللوه ی به واجب داناوه، دیسان نیبنو جوره یج ده لی: زیادی کوپی نه بو تاوس (طاوس) ه والی

^۱ الطبري (۲۲۴/۱۹).

^۲ احمد (۵۰۱/۳)، أبو داود (۳۷۶۴)، ابن ماجه (۳۲۸۶).

^۳ ابن ماجه (۳۲۸۷)، قال البوصيري من الزوائد (۷۷/۳).

^۴ البغوي (۳۵۸/۳)، الطبري (۲۲۶/۱۹).

دامىٰ كه جابىرى كوپى عبدالله دهىگوت: ھەر كاتىك يەككىكتان چوۋە مالەۋە با سلاۋ بكات. ^۱ موحامىد دەلى كاتىك چوۋىتە مزگەوت بلى: سلاۋ لەسەر پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ۋە چوۋىتە مالەۋە سلاۋيان لى بكة، ئەگەر چوۋىتە مال كەسى تىدا نەبوۋ، بلى: سلاۋ لە خۇمان ۋە نەندە چاكەكانى خودا. ^۲ چونكە فەرمان كراۋە بەئىۋەيە سلاۋ بكن، بۇشيان گىراۋىنەتەۋە كە فرىشتەكان ۋەلامى ئەو سلاۋە ^۳ ئەدەنەۋە ﴿تَحِيَّۃٌ مِّنْ عِندِ اللّٰهِ مُبَرَكَۃٌ طَيِّبَةٌ﴾ ۋاتە: بە سەلام كىردىك لە لايەن خواۋە سەلامىكى جوان ۋە چاك ۋە پاك. خۋاى گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰلَايَتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ﴾ ۋەختى خۋاى گەۋرە باسى ئەو بىپارە توندو تۆلۈ ۋە بەرنامە پىك ۋە پىك ۋە نەگۈرەنەى كىرد لەم سورەتە پىرۋەدا، عەبدەكانىشى ناگادار كىردەۋە بۋىە ئەم نىشانەى پۈۈن كىردەۋەتەۋە بۇيان بە تەۋاۋى تالىۋى ۋەردىبىنەۋە ۋە دەرسى لى ۋە رگىن ۋە بىنە سەرھۇش خۇيان.

﴿اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦٓ وَاِذَا كَانُوْا مَعَهُۥٓ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوْا حَتّٰى يَسْتَشْشِرُوْهُٓۤ اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَشْشِرُوْنَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦٓۚ فَاِذَا اسْتَشْشِرْتُمْ لِبَعْضِ شَاۡئِنِهِمْ فَاَذِنْ لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ﴾ (۶۲)

ئىزىن خواستىن لە پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتى دەرچوۋىن بە لايەكدا، ھەر كاتىك بە كۆمەل بە يەكەۋە دەرچوۋىن

خۋاى گەۋرە دەفەر موۋىت: ﴿اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦٓ وَاِذَا كَانُوْا مَعَهُۥٓ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوْا حَتّٰى يَسْتَشْشِرُوْهُٓۤ اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَشْشِرُوْنَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِۦٓ﴾ ۋاتە: بە پراستى ئىمانداران تەنھا ئەوانەن كە بىرۋايان بە خواۋ پىغەمبەرەكەى ھىناۋە ۋە ھەر كاتىك لەگەل ئەۋدا بن لە كارىكى گىرنگدا كە كۇيان دەكاتەۋە ناپۇن بە ھىچ لايەكدا ھەتا مۆلەت لە پىغەمبەر (ﷺ) ۋەرنەگىن بىگومان ئەوانەى مۆلەتت لى ۋەردەگىن ئەوانە كە سانىكن كە بىرۋايان ھەيە بە خواۋ پىغەمبەرەكەى. ئەمەيش دىسان ئەدەبىكى ترە كە خۋاى گەۋرە نىشانى بەندە خاۋەن باۋەرەكانى دەدات، ۋەك چۆن فەرمانى پىدان ئىزىن بخۋازن لە كاتى چوۋنە ژورەۋەدا، ھەر بەۋ شىۋەيەش فەرمانى پىداۋن كە ئىزىن بخۋازن لە كاتى چوۋنە دەرەۋەيشدا ئەگەر لە كارىكى بە كۆمەلدا لە خىزمەت پىغەمبەر (ﷺ) دابوۋن، ۋەك نوپۇزى ھەينى ۋە جەماعەت ۋە جەژن ۋە يان ھەر كارىك پىۋىستى بە پراۋىزكردن ھەبىت خۋاى گەۋرە

^۱ الطبري (۲۲۵/۱۹).

^۲ عبدالرزاق (۶۶/۳).

^۳ الدر المنثور (۲۲۸/۶).

فرمانی پیکردون که بلاوهی لی نه که نو له پیغه مبه‌ر (ﷺ) دوورنه که ونه وه، مه‌گه‌ر ئیزنی لی بخواننو پراویژی پی بکه‌ن بۆ کاریکی پیویست، هه‌ر که سیك وا بکات نه وه نه وه که سه موسلمانیکی خاوه‌ن باوه‌پی ته‌واوه، پاشان خودای مه‌زن فرمان ده‌کات به پیغه مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) نه‌گه‌ر که سیکیان داوای ئیزنی لی کرد له و باره‌یه‌وه، ده‌توانیت ئیزنی بدات نه‌گه‌ر حه‌زی کرد، بۆیه خوای گه‌وره فرموویه‌تی:

﴿فَإِذَا أَسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذِّنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ اللَّهُ﴾ واته: جا هه‌ر کاتیک نه‌وانه داوای مؤله‌تیا‌ن لی کردیت بۆ هه‌ندی ئیش و کاری تایبته به خویان نه‌وه هه‌ر کامیا‌ن خۆت ویستت مؤله‌تی بده و داوای لی‌بوردنیا‌ن بۆ بکه. نه‌بو داود پیاوایه‌تی کردوه له نه‌بو هوره‌یره‌وه (په‌زای خوای لی بیت) که ده‌لی: پیغه مبه‌ری خوا (ﷺ) فرموویه‌تی: (وه‌ختیک یه‌کیکتان گه‌یشته کۆمه‌لیک با سلاو بکات، وه نه‌گه‌ر ویستی هه‌لسی و به‌وات با هه‌ر سلاو بکات چونکه سلاوی یه‌که‌م گرنگتر نیه - هه‌قتر - نیه له سلاوه دواینه‌که)،^۱ وه هه‌ر به‌و شیوه‌یه ترمیزی و نه‌سائی پیاوایه‌تیا‌ن کردوه، ترمزی ده‌لی: فرموده‌یه‌کی چاکه (حدیث حسن)،^۲ ﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ واته: به پاستی خوا لی‌بورده‌ی میهره‌بانه.

﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا﴾
فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾
باسی ریزلینان و نه‌ده‌ب له بانگ کردنی پیغه مبه‌ره‌دا (ﷺ)

خوای گه‌وره ده‌فرموویت: ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾ پیغه مبه‌ر (ص) به‌و شیوه‌یه بانگ مه‌که‌ن که له‌ناو خۆتاندا یه‌کتری پیبانگ نه‌که‌ن. زه‌حاک له ئیبنا عه‌باسه‌وه نه‌گیریته‌وه که فرمویه‌تی: بانگی پیغه مبه‌ر (ﷺ) یان ده‌کردو ده‌یانگوت: نه‌ی محمد! نه‌ی نه‌بالقاسم خوای گه‌وره نه‌مه‌ی قه‌ده‌غه کرد لی‌یان، وه‌ک ریزیک له پیغه مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) فرمووی: بلین نه‌ی پیغه مبه‌ری خودا! نه‌ی فرستاده‌ی خودا.^۳ موحامیدو سه‌عیدی کۆپی جوبه‌یریش هه‌ر وایان گوتوه.^۴ خوای گه‌وره فرمانی دا که ریز له پیغه مبه‌ره‌که‌ی (ﷺ) بگیریت، به قه‌درو حورمه‌ت و گه‌وره

^۱ ابو داود (۳۸۶/۵).^۲ تحفة الأحوزي (۷/۴۸۵)، النسائي ن الكبرى (۶/۱۰۰).^۳ الدر المنثور (۶/۲۳۰).^۴ الطبري (۱۹/۲۳۰).

سهیری بکه. ^۱ موقتیل له مانای ئەم ئایه ته دا: ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ لِيُنْجِيَكُمْ كَدُّعَاءَ بَعْضِكُمْ

بَعْضًا﴾ دهلی: خوی گه وره دهفه رموویت: ناوی مه بهن کاتیك بانگی ده کهن، وهك ناوبردنی خۆتان له یه کتری بلین: ئەی محمد! یان ئەی کورپی عبدالله! به لکو پیزی لی بگرن و بلین: ئەی پیغه مبهری خودا،

ئەی فرستادهی خودا (ﷺ)، پای دووهه له سهه مانای ئەم ئایه ته: ﴿لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ لِيُنْجِيَكُمْ

كَدُّعَاءَ بَعْضِكُمْ بَعْضًا﴾ ئەمهیه: وا مه زانن دوعای پیغه مبهه (ﷺ) که بیکات له کهسیك وهك دوعای

خه لکی تر وایه، بیگومان دوعای پیغه مبهه (ﷺ) وهرده گیریت بترسن له وهی که دوعاتان لی بکات و له ناو

بچن، ئیبنو ئەبی حاتم گێراویه تیه وه له ئیبنو عهباس و حهسه نی به سیری و عهتبهی عهوفیه وه والله

أعلم، ^۲ خوی گه وره دهفه رموویت: ﴿قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا﴾ واته: به راستی

خوا ده زانی و ئاگاداره به وانهی له ئیوه (به بی مؤلهت) له په نای خه لکی تره وه ده رده چن به دزیه وه .

موقتیلی کورپی حه یان دهلی: ئەو دوو پووانه بوون که به لایانه وه گران بوو دانیشن و گوئی له وتاری

مهینی (الجمعة) بگرن و خۆیان ده دایه پال هاوه له کانی پیغه مبهه (ﷺ) و له په نای ئەوانه وه پیدزه یان

ده کرد بۆ ئەوهی بچنه ده ره وه له مزگوت، له بهر ئەوهی کهس بۆی نه بوو له مزگوت بپواته ده ره وه

به ئیزنی پیغه مبهه (ﷺ) نه بوایه له پۆژی مهینیدا، پاش مه ندی گوینگرتن له وتاره که، هه ر کهسیك

ده یویست له مزگوت بچیته ده ره وه به په نجهی ئیشاره تی بۆ لای پیغه مبهه (ﷺ) ده کرد،

پیغه مبه ریش (ﷺ) ئیزنی ده دا به بی ئەوهی ئەو کهسه هه یج قسه یه ک بکات، چونکه هه ر کهسیکیان

قسه ی بکردایه له کاتی وتاردانی پیغه مبه ردا (ﷺ) جومه که ی به تال ده بوویه وه. ^۲ سودی دهلی: ئەگه ر

ئەو دوو پووانه له گه ل پیغه مبهه بوونایه (ﷺ) له کومه لیکدا خۆیان ده دایه پال یه کتری بۆ ئەوهی

ده رنه که ون و پیغه مبهه (ﷺ) چاوی پێیان نه که ویت.

رێگری له بیگوینی کردنی فه رمانی پیغه مبهه (ﷺ)

خوی گه وره دهفه رموویت: ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ﴾ با ئەو که سانهی که له فه رمانی

پیغه مبه ری خوا (ﷺ) خۆ ده دزنه وه بترسن، واته: خۆیان لانه دن له پێ و پچه و به رنامه و پڕۆگرام و

سونه تی ئەو، چاک بزائن که هه رچی قسه و کردار هه یه پێویسته به قسه و کرداری پیغه مبهه

(ﷺ) بکیشریت، هه ر قسه و کرداریک له گه ل قسه و کرداری ئەوا رێک بوو وهرده گیریت، هه رچیش نا رێک بوو

^۱ الطبري (۲۳۰/۱۹).

^۲ الطبري (۲۳۰/۱۹).

^۳ الدر المنثور (۲۳۱/۶).

وهرناگیریت و دهدریته وه به سهر خاوه نه کهیدا با هر که سیک بیت خاوه ن قسه و کرداره که، وه که له هردوو سه حیحه که و نه وانی تریشدا هاتوو له پیغه مبهری خواوه ﴿﴾ که فرمویه تی: (هر که سیک کاریک بکات فرمانی نیمه ی له سهر نه بیت نه و کاره ی وهرناگیریت)،^۱ که واته با بترسن و ناگیان له خویان بیت نه و که سانه ی دزایه تی بهرنامه ی پیغه مبهری خوا ده که ن ﴿﴾ به په نهانی یان به ناشکرا، ﴿﴾ آن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ ﴿﴾ به لایه ک بیت به سهر دلایندا و تووشی خاوه ناسی و دوووی و بیده چی تی بن، ﴿﴾ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿﴾ یانی: یان له دنیا دا توشی کوشتن و شلاق لیدان و بهندیخانه یان هر سزایه کی تر بن، وه که نیمامی نه حمه د پیوایه تی کردوو له نه بو هوردهیره وه ده لی: پیغه مبهری خوا ﴿﴾ فرمویه تی: (وینه ی من و نیوه وه که وینه ی پیاویک وایه ناگریکی کردبیته وه، کاتیک ناگره که دهوری خوی پووناک کرده وه، نه و په پوله و گیانه وهره بالندانه خویان ده کیشن پیایدا ده یانگریت و بهریان نادات و ده که ونه ناوی ناگره که، وینه ی من و نیوه ش هر وایه، من دهستم گرتوو به نیوه وه مه تا بو نه وه ی نه که ونه نه و ناگره وه و خوتانی لی لاده ن، که چی نیوه سه رنکه ون به سه رمدا و خوتان هه لئه ده نه ناوی)^۲.

﴿﴾ اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَّيَوْمَ تَرْجَعُوْنَ اِلَيْهِ فَيُنْثِيْهُمْ بِمَا عَمِلُوْا

وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿٦١﴾

خودا ده زانی ت نیوه چی ده که ن

خوای گه وره ده فرموی ت: ﴿﴾ اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴿﴾ هوشیار بن! هر چی له ناسمانه کان وزه ویدا هه یه هه موو هر می خوایه. خوای گه وره باسی نه وه ده کات که هر خوی خاوه نی ناسمانه کان و زه مینه و ناگاداری گشت نه ینی و ناشکراکانه و ناگایشی له عه بده کانیه تی چیان کردوو له کاتی په نهانی و ناشکرایندا، فرمویه تی: ﴿﴾ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ ﴿﴾ نه م - قد - ه بوته حه قیقه، وه که له پیش نه م شایه ته وه فرموی: ﴿﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ يَتَسَلَّلُوْنَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ﴿﴾، وه فرمویه تی: ﴿﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ ﴿﴾ واته: بیگومان خوا ده زانی به و که سانه تان که سارد که ره وه و که ریته ره وه ی (موسلمانان له جیهاد). وه فرمویه تی: ﴿﴾ قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِيْ جُحِدَ لَكَ ﴿﴾ واته به پاستی خوا بیستی وته ی نه و ژنه ی که له باره ی میرده که یه وه گفت و گوی له گه ل نه کردی. وه فرمویه تی: ﴿﴾ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُوْنَكَ وَلٰكِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بَايَتِ اللّٰهُ يَجْحَدُوْنَ ﴿﴾ واته: به پاستی نیمه ده زانین که بیگومان

^۱ فتح الباری (۴/۴۱۶)، مسلم (۳/۱۳۴۳).

^۲ احمد (۲/۳۱۲)، مسلم (۴/۲۲۸۴).

نه وهی که نهوان دهیلین غه مبارت دهکات به لام بیگومان نهوان تو به دروژن دانائین به لکو نهو
سته مکارانه نکولی له نایه ته گانی خوا دهکن . وه فهرموویه تی: ﴿قَدْ زَرَىٰ ثَقَلَبٌ وَجْهَكَ فِي السَّمَاءِ﴾

واته: به راستی نیمه گه پانی پوخسارت پوو به ناسمان ده بینین. هه موو نه م نایه تانه ته حقیقی کاریان -
فعل - تیدایه، وهك بانگ ویژ ده لیت: (قد قامت الصلاة قد قامت الصلاة) بو کردن و به جیهینانی نویژ،

وه خوی گه وره لیژ ده ده فهرموویت: ﴿قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ﴾ واته: خوا خوی ناگای لیژ تانه و

شایه ته و مسقاله زه پهی لی ون نابیت. وهك خوی گه وره فهرموویه تی: ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ (۲۱۷)

الَّذِي يَرَبُّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقْلُبُكَ فِي السَّجْدَيْنِ ﴿٢١٩﴾ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ واته: وه پشت به و خوی به

ببهسته که زال و به به زه بیه، نه و (خوایه) که ده تبیینت کاتی به ته نه نویژ ده که ی وه (ده بینن)

نویژ کردن له ناو نویژ که رانیدا (که پیش نویژیان بو ده که یت) به راستی ته نه نه وه بیسه ری ناگادار. وه

فهرموویه تی: ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ

تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْفَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا

فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ واته: وه نهی (محمد ﷺ) تو له هه ره به ست و کاریکدا بیت وه هه رچی له قورئان

بخوینی و (نیوه) هه کرده وهیهك بکه ن بیگومان به سه رتانه وه شایه تین، ناگادارین کاتیك ده پونه

ناویه وه و پیوهی خه ریکن و ون نابیت له په روه ردگارت به نه ندازهی گه ردیله یهك نه له زه وی و نه له

ناسماندا وه نه بچوکر له و گه ردیله یه و نه گه وره تر له و (گه ردیله یه) هه مووله ناو په پراویکی ناشکرادان.

وه فهرموویه تی: ﴿أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾، واته: خوا خوی شایه ته به سه ر

به نده کانیه وه له وهی ده یکه ن له چاکه و له خراپه، وه فهرموویه تی: ﴿إِلَّا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا

يُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ واته: بیدار بن کاتیك نه وانه خوین داده پوشن به پوشاکه کانیان (خوا) ده زانی

به وهی ده یشارنه وه و نه وهی ناشکرای دهکن. وه فهرموویه تی: ﴿سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ

جَهَرَ بِهِ﴾ واته: یه کسانه (بو خوا) نه وه تان به نهینی قسه بکات و نه وه تان به ناشکرا (قسه)

بکات. وه فهرموویه تی: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي

كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ واته: هیچ گیانه به ریک نیه له زه ویدا مه گه ره سه ره خوایه پنق و پوزیه که ی وه (خوا)

ده زانی شوینی مانه وهی وه شوینی لی ده رچوونی، هه مووی نووسراوه له کتیبیکی پوونکه ره وهدا (لوح

محفوظ). وه فره موویه تی: ﴿وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلْمَتٍ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ واته: وه کیلی هه موو نهینیه کان هه ر لای خواجه که س نایانزانی بیجگه له نهو (خوا) وه (خوا) ده زانی چی له وشکانی و ده ریادا هه یه وه هه ر گه لایه ک بکه ویته خواره وه خوا پیی ده زانی و هه ر دانه ویله یه ک له تاریکیه کان زه ویدا بیت و هه ر ته پو وشکیک هه بیت هه ر هه موویان له کتیبی ئاشکرادان (اللوح المحفوظ). نایه تی و فره مووده له م باره یه وه ئیجگار زوره، پاشان لیژده دا فره موویت: ﴿وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ﴾ واته: نهو پوژده ی هه موو دروستکراوه کان ده گه پینه وه بو لای خوا، که پوژنی قیامه ته ﴿فَيُنْتِثُهُمْ إِمَاعًا﴾ واته: هه والیان ده داتی که له دنیا دا چیان کردوه له باش و خراب له گه ورده و بچوک وه ک له نایه تیکی ترده فره موویه تی: ﴿يُنَبِّئُ الْإِنْسَانَ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ﴾، واته: لهو پوژده دا ئاده می هه والی پیی ده دریت له وه ی که پیشی خستوه و دوی خستوه (له چاکه و خراپه). وه فره موویه تی: ﴿وَوَضَعَ الْكِتَابَ فَفَرَى الْمُجْرِمِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يُوتِلْنَا مَالٌ هَذَا الْكِتَابُ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظِلُّمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾ واته: نامه ی کرده وه کان دابه ش ده کریت (ده دریته دهستی راستی چاکان و دهستی چه پی تاوانباران) ئینجا تاوانباران ده بینی زور ده ترسن لهو (هه موو تاوان و خراپه) ی که تییدایه و ده لئین ئای هاوار بو ئیمه نه م نامه و ده فته ره چیه؟ هیچ کرده وه یه کی بچوک و گه ورده ی به جی نه هیشتوه و تو ماری کردوه هه ر کرده وه یه کیان کرد بیت (تیایدا) ئاماده یه و په روه ردگارت سته م له که س ناکات. بویه لیژده دا فره موویه تی: ﴿وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنْتِثُهُمْ إِمَاعًا﴾ والله یکل شئ علیهم ﴿نهو پوژده ی نه گه پینرینه وه بو لای خوا ده سته جی هه والی کرده وه کانیا ن پیی نه دات و خواش زانایه به هه موو شتیک...، سوپاس و ستایش بو خودای هه موو جیهان، کوتایی سوره تی نور هات سوپاس و ستایش بو خوی گه ورده.

ته فسیری سوره تى (الفرقان)

له مه ککه دا هاتووه ته خواروه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ (۱) الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ

وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ نَقْدِيرًا﴾ (۲)

خوای گه وره سوپاس و ستایشی گه وره یی خوای ده کات له سه ر نه و قورئانه پیرۆزه ی په وانیه ی کردووه بۆ نه و پیغه مبه ره به ریزه ی خوای. وهك له ئایه تیکی تر دا فه رموویه تی: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾ (۱) قِيمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ

الْصَّالِحَاتِ ﴿۲﴾ واته: هه موو سوپاس و ستایش بۆ نه و خوایه ی که ناردوویه تیه خواره وه قورئان بۆ سه ر به نده ی خوای (موحه مه د (ﷻ)) و هیه جۆره لاریه کی تیادا دانه ناوه، (کتیپیکی) راست و پایه داره بۆ نه وه ی نه وانیه ی که باوه پی پی ناهینن به سزایه کی زۆر به تین بترسینیی (له لایه ن خویه وه و مرژده ش بدات به و باوه پدارانه ی که کرده وه چاکه کان نه نجام ده دن. وه لیتره شدا ده فه رموویت: ﴿تَبَارَكَ﴾ له

ته فاعه له وه - تفاعل - هاتووه (وهك: تکامل) واته: له مه زنیکی هه میشه یی ته واوی به رده وامه وه یه، ﴿

الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ﴾، ﴿نَزَّلَ﴾ له سه ر وه زنی (فعل) یه، له زۆر دووباره بونه وه و زۆر دابه زینه وه هاتووه،

وهك نه م ئایه ته که خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي

أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ﴾ واته: به و قورئانه ی ناردوویه تیه خواره وه بۆ فرۆستاده که ی وه به و کتیپانه ش که

پیشتر ناردوویه تیه خواره وه. بیگومان کتیبه پیشووه کان به یه کجار هاتوونه ته خوار، به لام قورئان

به شبه شو به جیاجیا هاتووه ته خواره وه ئایه ت دوا ی ئایه ت و بریار دوا ی بریارو سوره ت دوا ی

سوره ت، نه م شیوه هاتنه خواره وه یه به هیزترو توندتره و گرنگی دانه به و که سه ی که نه م قورئانه ی بۆ

هاتووه ته خواره وه، وهك خودای مه زن هه ر له م سوره ته دا فه رموویه تی: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ

عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا﴾ (۳) وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ

بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾ واته: وه نه وانیه ی بیپروا بوون ده یان وت بۆچی (موحه مه د (ﷻ)) هه موو قورئانی

به یه کجار بۆ دانه به زینراوه ئا به و جۆره (دامانبه زاندووه) بۆ نه وه ی دلی تو (نه ی موحه مه د (ﷻ)) به و

قورئانه دامه زراوو به هیز بکه ین وه (به و بۆنه یه وه) ئایه تانی خووم ناردن به ره به ره، هه ر نموونه و

مه سه لیکت بۆ بینن (له په خنه و پیشنیاره نابه جیکانیان) ئیمه وه لامه که یمان بۆ تو هیناوه به راستی و

جوانترین پوون کردنه وه. بۆچی لیڤه دا ناوی بردووه به جیاکه ره وه - الفرقان - چونکه هه ق له ناهه ق و پئی راست له گومرایی و شاره زایی له سه رلیشیواوی و حه رام له حه لال جیا ده کاته وه ﴿عَلَى عَبْدِهِ﴾ نه مه یش وه سفو پیزی که له خوای گه وره وه بۆ پیغه مبه ر ﴿﴾ که به عه بدی خوئی ناوی مینا وه. وهك چۆن له شه وی نیسپادا له به پیزترین کاتی ژیا نیدا به و شیوه یه وه سفی کردووه فه رموویه تی: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ﴾ واته: پاک و بیگه ردی بۆ نه و زاته ی که شه وره وی کرد به به نده ی خوئی له شه ویکدا وه له کاتی هانا و پارانه وه یشدا له لای خودا، خوای گه وره وه سفی کردووه به به نده ی خوئی، ﴿وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا﴾ واته: وه به نده ی خوا (محمد ﴿﴾) که هه ستا له خوا بپارپته وه (و بیپه رستیت) (بیپروا کانی مه ککه) نزیک بوو دابارن به سه ریدا. وه هه روه ها له کاتی ناردنی قورئان و په وانه کردنی فریشته یشدا هه ر به و شیوه یه وه سفی کردووه فه رموویه تی: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ واته: گه وره و پیروژه نه و زاته ی که فورقان (قورئان) ی بۆ سه ر به نده ی خوئی ناردۆته خواره وه تا ترسینه ر بیّت بۆ هه موو جیهانیان وه که ده فه رموویت: ﴿لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ بۆ نه وه ی بییته ناگادار که ره وه بۆ هه موو جیهانیان. واته: پیغه مبه ری ﴿﴾ تایبه ت کردووه به و کتیبه ی که شیکه ره وه یه و زۆر مه زن و ئاشکرا و ته ندو به میزه که ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾، واته: به تال پووی تی ناکات نه له نیستا و نه له دواپوژدا (نه به لیکه م کردن نه به لیزیا د کردن) چونکه نیردراوه ته خواره وه له لایه ن (خوای) کاردروستی ستایش کراوه وه. نه و قورئانه ی که خودا کردوویه تی به جیاکه ره وه یه کی زۆر مه زن، بۆیه به و شیوه یه وه سفی کردووه، چونکه په یامیکه بۆ هه موو که سیّک که ئاسمان به سه ری وه بیّت و له سه ر زه مین نیشته جی بیّت، وهك پیغه مبه ر ﴿﴾ فه رموویه تی: (په وانه کرام بۆ سو رو په شیش)، وه فه رموویه تی: (پینج شتم پیدراوه که به هه یه کیّک له پیغه مبه ره کانی پیش خۆم نه دراوه) یه کیّک له وانه ی باسی کردووه فه رموویه تی: (پیغه مبه ره بووه به تایبه تی بۆ هۆزه که ی خوئی په وانه کراوه من په وانه کراوم بۆ خه لکی به گشتی)،^۱ وهك خوای گه وره فه رموویه تی: ﴿قُلْ يَكَايُهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾ واته: بلی: نه و که سه ی منی ناردووه هه ر نه و خاوه نی ئاسمانه کان و زه مینه، نه و خودایه ی به هه ر

^۱ احمد (۱۴۵/۵).^۲ فتح الباری (۶۳۴/۱).

شتیک بفرمویت ببه ده بیټ، وه هر نه وه زیندووش ده کاته وه ده شمړینی، وه به و شیوه یه ش
لیره دا ده فرمویت: ﴿الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ
كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ رُفِعَ لَقْدِيرًا﴾ واته: نه و زاته ی که ده سلاټ و مولکی ناسمانه کان و زهوی هی نه وه و هیچ
مندالی بۆ خوی بریار نه داوه و که س هاو به شی نیه له فرمانره وایی و مولک و داریدا وه هه موو شتیکی
دروست کردوه وه نه ندازه ی بۆ دیاری کرد به چاکی. خوی گوره باسی بی عه یی خوی کردوه که
که سی نه کردوه به کوپو شریکی خوی، پاشان فرمویه تی: ﴿وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ رُفِعَ لَقْدِيرًا﴾ واته:
هه موو شتیک جگه له خوی گشت دروستکراوی نه وه و هر نه و به خوی کردون، خوی هه موو شتیکه و
خاوه ن و په روه رنده یه تی و له ژیر ده سلاټ و بریارو فرمانی نه و دایه و لئی ده رناچیت.

﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا

يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَوَةً وَلَا نُشُورًا﴾ (۳)

باسی نه فامی موشریکه کان

خوی گوره ده فرمویت: ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ ءَالِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ
لأنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا﴾ واته: بیجگه له خوا چند په رستراویکیان بۆ خویان بریار داوه که هیچ شتیک
دروست ناکه ن به لکو خوشیان دروست کراون ده سلاټیان نیه بۆ خویان نه زیان نه سوود و
قازانچ. خوی گوره باسی نه فامی بت په رستان ده کات که بیجگه له خوا که سی تر ده په رستن، نه و
خوا به ی که هر خوی وه دی هیڼه ری هه موو شتیکه و خاوه نی گشت بریاریکه، نه وه ی مه یلی لی بیټ
ده بیټ و نه وه یشی مه یلی لی نه بیټ نابیت، که چی نه و نه فامانه نه و بتانه ده په رستن له گه ل خوادا که
توانای دروست کردنی باله میښووله یه کیان نیه، به لکو خویان دروست کراون و ناتوانن قازانچ و زهره ر به
خویان بگه یه نن، که واته چون قازانچ به و که سانه ده گه یه نن که ده یان په رستن، ﴿وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا
حَيَوَةً وَلَا نُشُورًا﴾ واته: هه روه ها مردن و ژیان و زیندووبونه وه ی خویان به ده ست نیه، یانی: هیچ
له وانه یان به ده ست نیه، به لکو هه مووی به ده ست خوی گوره یه ونه و ده مرینی و، وه هر نه ویشه
خه لکی جاریکی تر زیندو ده کاته وه له پوژی قیامه تدا له یه که م که سه وه هه تا دواين که س، ﴿مَا
خَلَقْكُمْ وَلَا بَعَثْكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ واته: دروست کردنی هه مووتان (له سه ره تاوه) و زیندو
کردنه و هتان وه ک (دروست کردن و زیندو کردنه وه ی) ته نها که سیك وایه. وه فرمویه تی: ﴿وَمَا أَمَرْنَا

إِلَّا وَحِدَةً كَلِمَتٌ بِالْبَصَرِ ﴿۱۲﴾ واته: وه فره مانى ئيمه تهنه يهك جاره وهك چاوتروكاندنك وايه (له خيرايدا). وه فره موويه تي: ﴿فَلَمَّا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿۱۳﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ﴾ واته: بيگومان نهو زيندووبونه وهيه ههريهك نه عره تهيه، ئيتير كوتوپر نه وه تان له دهشتيكي سبي كاكي به كاكيده. وه فره موويه تي: ﴿إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ واته: تهنه شريخه وه دهنگيكي گوره ديت ئيتير كوتوپر هه مووتان (به كومه لي) لاي ئيمه ناماده كراون. خوا نهو خوايه يه كه هيچ به رستراويك نيه غهيري نهو پهروه رينيش ههري خويه تي، عيبادهت تهنه بؤ نهو نه بيت دروست نيه ههري حهز بكات وهديكات وهريش حهز نهكات نايكات، خودايه كه كه نه كوپي ههيه وه نه باب، نه شريك وه نه هاوتاه وه نه هاويينه وه نه بريكار وه نه وهزيري ههيه، بهلكو خودايه كي تاك وه تهنه يه وه بيئياز وه جينياز وه، كهس له وه نه بووه وه له هيچ كهس نه بووه ههريگيز كه سيش نه يتوانيووه هه مبهري بيت.

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿۱۴﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿۱۵﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُمْ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿۱۶﴾﴾

قسهي خوانه ناسان له باره ي قورئانه وه

خوای گوره ده فره موويت: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ خوای گوره باسي كه لله پوتی و بی ناوه زی و نه فامی نهو خوانه ناسانه دهكات كه چي ده باره ي قورئان ده لئین ﴿إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكُ﴾ واته: نه مه هه موو درويه كه ﴿افترانه﴾ واته پيغه مبهري ﴿﴿﴾﴾ خوی هه لي به ستووه، ﴿وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ﴾ يارمه تي له خهلكي تروه رگرتووه تا كوی كردوونه ته وه، خوای گوره ش وه لاميان ده داته وه وه ده فره موويت: ﴿فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا﴾ واته: نه وانه خویان درویان هه لبه ستووه و قسه ي پرپوچ ده كه نه خوشيان چاك ده زانن قسه كانيان پرپوچه، دروش له گه ل خویاندا ده كه نه، كه ده لئین: ﴿وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا﴾ چيروكي پيشينانه له كتیبه كانی پيشه وه وهري گرتووه داوای كردووه بؤ بنووسن ﴿فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ﴾ واته: ده خوينريته وه به سهريدا ﴿بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ سهري له به يانی و ئيواران، نه م قسه يه نه وه نده بيبيايه خو سووك و بيئرخه هه موو كه سيك ده زانی راست نيه، چونكه گومانی تيده نيه و خهلكيكي زور چاك ده زانن كه محمد ﴿﴿﴾﴾ هيچ شاره زاييه كي له نووسيندا نه بووه نه له سه ره تاي ته مه نيه وه نه له كوتايي ته مه نيشيدا، وه له سه ره تاي له دايك بوونيه وه له ناو نه واندا

گه وره بووه و ته مەنی به سەر بردوووه هەتا له ته مەنی چل سالییدا خوا پەوانە ی کرد، ئەوان ئاگاداری هاتوچوو پاک و چاکه خوازی و ئەمانهت و پاستگویی بوون، وه ده یانزانی که زۆر دووره له درۆ به دپه وشتی و هه موو پە وشتیکی ناشیرین، ئەوه بوو هەر له مندالیه وه هەتا بوو به پیغه مبهەر (ﷺ) به (محمدي ئەمین) ناویان ده هینا، چونکه ده یانناسی چه نده چاکه خوازو پاستگویه، وه ختی خودای گه وره ئەو پیزه ی لی ناو کردی به پیغه مبهەر (ﷺ) ده ستیان دایه دوزمنایه تی کردنی و ئەو قسه پڕوپوچ و دوور له پاستیانه یان ده رباره ی ئەکرد، هه موو که سیکی ژیر ده یزانی که پیغه مبهەر (ﷺ) پاک و بیگه رده و دووره له و قسانه وه که ئەوانه ده یکن، له و درۆیانه که هه لیان ده به ست، جاری ده یانگوت جادوگه ره و جاری ده یانگوت شاعیره و جاری ده یانگوت شیته و جاریکی تر ده یانگوت درۆزنه، خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَلُ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾ واته:

سه یرکه چون نمونه (ی پوچ) بۆ تۆ دیننه وه به و هویه وه گومرپاوون نیت ناتوانن پێگای حه ق و راستی بدۆزنه وه. خوای گه وره لیڤه دا وه لامی ئەو لاساری و درۆکردنه یان ده داته وه و ده فەرموویت:

﴿قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، واته: (ئەو موحه مه د (ﷺ)) بلی زاتیک ناردوویه تیه

خواره وه که هه موو نهینی ئاسمانه کان و زهوی ده زانیت. یانی: ئەو که سه ی که قورئانی ناردوووه پره له ده نگ و باسی خه لکی هه ر له ئەوه له وه هه تا دوا یی، هه والیکی پاست و دروسته که پیک به رامبه ره

له گه ل پووداوه کاند له ده ره وه له پابردوودا وه هه و دوا ییش، ﴿الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ﴾ ئەو خودایه ی که

ئاگاداری نهینی کانی ئاسمانه کان و زه مینه ئاگای له نهینی کانیان هیه وه ک چون ئاگاداری

ناشکرا کردنیانه، پاشان خوای گه وره ده فەرموویت: ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا غُفُورًا رَحِيمًا﴾ واته: به راستی ئەو

(خوا) لیڤورده ی میهره بانه، یانی بانگیان ده کات که ته وبه بکه ن و بگه پینه وه بۆ لای به زه یی ئەو

ئه وه نده فراوانه هه موو شتی که ده گریته وه، چونکه خودا زۆر به سه به ره، هه ر که سی که ته وبه بکات

ته وبه که ی لی قبول ده کات. ئەو خوانه ناسانه له گه ل هه موو بی دینی و خراپه کاری و به دپه وشتی و بوختان

هه لبه ستن و لاساریاندا له گه ل پیغه مبهەر (ﷺ) و قورئاندا ده یکن، که چی خوای گه وره داویان لی

ده کات که ته وبه بکه ن و بگه پینه وه بۆ لای و موسلمان بین و پێی پاست بگرنه به ر. وه ک خوای گه وره له

نایه تیکی تر دا. ده فەرموویت: ﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهُ

وَاحِدٌ وَإِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ

إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ واته: سویند به خوا به راستی بیباوه پ بوون

ئه وانە ی که وتیان بیگومان خوا یه کی که له و سی خوا (که بریتین له په ره ر دگارو عیسا و دایکی) (له

كاتيكدا) هيچ په رستراويك نيه بيجگه له تهنه خوايهك وه نه گهر وازنه هيئن له ووتنه ناپه و او به دانه سويند به خوا سزايه كي به نازارو سخت دوچارى نه وانه يان نه بى كه بياوهر بوون ، دهى نايه بى توبه ناكهن و ناگه پينه وه بى لاي خوا؟ و داواى ليبوردي لى ناكهن؟ له كاتيكدا خوا ليبوردهى ميهره بانه. وه فهرموويه تى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ﴾ واته: به راستى نه وانه ي كه نازارى پياوړنه بروداره كانيان داو له پاشان په شيمان نه بوونه وه نه وه بى نه وان هه يه سزاي دوزخ، سزاي (ناگرى) سوتينه ر.حه سنى به سري ده لى: سه يري نه و گوره يى و خاوه ن پيښه يى خودا بكن، دوسته كانى ده كوژن، كه چى هر بانگيان ده كات بى توبه كردن و ژير به زه يى خوى.

﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا

۷) أَوْ يُنْفِثَ إِلَيْهِ كَذْرًا أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا

رَجُلًا مَسْحُورًا ۸) أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَلِ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ۹) تَبَارَكَ الَّذِي

إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا ۱۰) بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ

وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۱۱) إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا ۱۲) وَإِذَا أَلْقَا

مِنْهَا مَكَانًا ضَبَقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ۱۳) لَا نَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ۱۴) ﴿

قسه ي خوانه ناسان به رامبه ر به پيغه مبه ر ۱۳) و وه لام دانه وه يان و باسى چاره نووسى خوانه ناسان

خوای گوره باسى سه ريچى و لاسارى خوانه ناسان ده كات كه باوه ر به هه ق ناكهن به بى نه وه ي

هيچ به لگه يه كيان به دهسته وه بيت، جگه له چنه د قسه يه كي بى سه رو بن و بى مانا، ﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا

الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ﴾ واته: ده يانوت نه مه چو ن پيغه مبه ريكه خواردن ده خوات وهك نيته چو ن

خواردن ده خوین، هر شتيك نيته پيوستمان پيى بييت نه ويش پيوستى پييه تى، ﴿وَيَمْشِي فِي

الْأَسْوَاقِ﴾ واته: هاتوچوى ناو بازار ده كات بى كاري بازركاني و بريوى وه ده ست هيئان، ﴿لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ

مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا﴾ ده لين: چاك و ابو فرشته يهك بهاتايه بى لاي له لايه ن خواوه بى نه وه ي

له كه لى ترسيته ر بيت، شايه تى بدات، كه نه وه ي نه و خه لكى بى بانگ ده كات راسته، نه مه وهك نه و

قسه ي فيرعون وايه كه خوای گوره ده فهرموويت: ﴿فَلَوْلَا أَلْفِي عَلَيْهِ أَسُورَةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ جِلَّةٌ مَعَهُ

الْمَلَكِ كَهُ مُقَرَّنِينَ﴾ واته: ده بوجى بازنه ي نالتونى پي نه دراوه؟ (نه گهر راست ده كات) يان

فریشته ی (که واهی ده ری) له گه لدا نه هاتوو هه ر به و شیوه یه نه م خوانه ناسانه ش هه ر وا ده لێن یه ک
 سروشتیان هه یه و ده کانیا ن وه ک یه که، بۆیه ئیژن ﴿أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ﴾ واته: یان که نجینه یه کی بۆ
 فری درایه. یانی: زانیاری و که نجینه ی ببوایه و له گه لی بوایه و لی بیه خشیا یه، یان باخیکی ببوایه
 له گه لی بگه پایه بۆ هه ر شوینیک برۆیشتا یه لی بخواردایه، نه مه بۆ خوا زۆر ئاسانه به لام کاری خوا پر
 له کارزانیه و خوی ده زانی چی چاکه بۆ مه ردم ﴿وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا﴾
 واته: سته مکاران گو تیا ن ئیوه هه ر شوین که سیك ده که ون که جادووی لی کراوه، خوی گه وره یش
 ده فه رموویت: ﴿أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَل فَضَلُّوا﴾ واته: سه یرکه نه وانه چۆن قسه ی پرپوچ
 ده ده نه پال تو ده لێن: جادووگه ره و جادووی لی کراوه و شیته و درۆزنه و شاعیره، قسه کانیا ن هه موو
 پرپوچه و، هه ر که سیك تو زیک ئاره زوی هه بیته و هۆشمه ندبیته بره وایا ن پی ناکات، ده زانیته درۆزنه و
 نه و قسانه هه له ستنه، بۆیه خوی گه وره فه رموو یه تی: ﴿فَضَلُّوا﴾ واته: پێیا ن ون کردوو له پێی
 پاست لایا ن داوه ﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾ واته: ناتوانن پێگای پاست بگره به ر، چونکه هه ر
 که سیك له پێی پاست ترازا، سه ری لی تیک ده چیت و نازانی پوو له کو ی بکات، چونکه هه ق هه ر
 یه کیکه و به رنامه که یش یه ک به رنامه یه و به یه که وه به ستراره، پاشا ن خوی گه وره پێغه مبه ره که ی ﴿تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيجْعَل لَّكَ
 نَاجِدًا دَعَاكَ تَهْجُرَ لِي بَيْتٍ لَّهِ وَه جَاكُتَر دَه دَاتِي لَه دَنِيَادَا لَه وَه ي تَه وَانَه تَه يَلِيْن وَه ك
 دَه فَه رَمُوِيْت: ﴿تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيجْعَل لَّكَ
 قُصُورًا﴾ واته: گه وره و پیرۆزه نه و زاته ی نه گه ر بیه ویت (له دنیا دا) چاکتر له وه (ی بره وایا ن ده لێن)
 بۆت ساز ده دات باخاتیك که پرپو باره کان به ژیریاندا ده پوات وه چه ند کۆشکت بۆ فه رما هه م دینی.
 مو جا هید ده لی: له وه چاکتر هه ر له دنیا دا، وه ده لی: قوره یشیه کان هه موو خانوو یه ک له به رد دروست
 کرابیته پێی ده لێن کۆشک گه وره بیته یان بچووک، خوی گه وره ده فه رموو یته: ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ
 وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا﴾،^۱ یانی بۆیه نه وانه نه و قسانه ده که ن چونکه بره وایا ن به قیامه ت
 نیه و به ته مای نین و نایانه وی شاره زای پێی پاست ببن، به لکو نه و بره وانه کردنه یان به پۆزی قیامه ت
 وایا ن لی ده کات نه و قسانه بکه ن، ﴿وَأَعْتَدْنَا﴾ ناگری جه هه نه ممان ئاماده کردوو ده ﴿لِمَنْ كَذَّبَ

^۱ الطبري (۲۴۳/۱۹).^۲ واته: (پاست نا که ن وا نیه) به لکو نه وانه باوه پیا ن به پۆزی دوا یی نیه وه ئیغه ئاماده مان کردوو بۆ که سی باوه پی به پۆزی دوا یی نه بیته ناگری هه لگیر ساوه.

بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١﴾ بۆمه ركه سيك كه قيامه ت به درؤ بزانی. واته: سزايه كي گهرمی زؤر به ژانه كه س به رگه ی ناگریت، خوای گهره ده فهرموویت: ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ﴾، ^۱ یانی: جهه نه م ده یان بینیت ﴿مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾ واته: له دورده وه له گهره پانی قیامه تدا - مه حشه ردا - ، ﴿سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا﴾ واته: گوئیان له ناله و نرکه ی جهه نه م جهه نه م به داخه بۆیان، وهك خوای گهره له نایه تی تردا ده فهرموویت: ﴿إِذَا أَلْقَا فِيهَا سَمْعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ﴾ ﴿٧﴾ تگاد تمیز من الغیظ، ^۲ واته: نه وهنده تورپه یه له خوانه ناسان خهریکه له داخا پارچه پارچه بییت، نیمام نه بو جه عفری کوپی جهریر ده لی: له ئیبنو عه باسه وه ده لی: كه پیاویك راده کیشریت بۆ ناو ناگر، ناگره كه کرژ ده بییت و ده چیتته وه یهك ، خوای په حمان ده فهرموویت پیی: چیتته تو؟ ناگره كه نه لیت: نه و پیاوه داوام لی دهكات بیپاریزم، ده فهرموویت: عه بده كه م په وانه كه ن، نه و پیاوه راده کیشریت بۆ ناو ناگره كه و ئیژی: نه ی په روه رنده م من گومانم وانه بوو به تو، خوای گهره یش ده فهرموویت: نه ی گومانت چون بوو؟ پیاوه كه ده لیت: به هیوای به زه یی توم كه بمگریته وه. خودا ده فهرموویت: عه بده كه م په وانه بکه ن، نه و پیاوه راده کیشریت بۆ ناو نه و ناگره، نه و ناگره ناله و نرکه ی لیوه دیت بۆی وهك هیستریك چون ده پرمینیت بۆ جو، ناله و نرکه ی لیوه دیت هیج كه س نامینیت لیی نه ترسیت، ^۳ نه م فهرمووده یه سه نه گانی راسته. وه عبدالرزاق پیوایه تی کردوه له عوبه یدی کوپی عومه یره وه له مانای نه م نایه تدا ﴿سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا﴾ ده لی: جهه نه م ناله و نرکه ی لیوه دیت هیج له فریشته نزیکه کان و پیغه مبه ره مورسه له کانیش خویان بۆ ناگریت و به پودا ده كه وین و گیانیان دیتته له رزه له ترساندا، هه تا ئیبراهیم پیغه مبه ر (سه لامی خوای لی بییت) به سه ر نه ژتوکانیدا ده كه ویت و نه لی: نه ی په روه رنده م نه مپو داوای هیج شتیكت لی ناكه م ته نها خوم نه بییت. ^۴ پاشان خوای گهره ده فهرموویت: ﴿وَإِذَا أَلْقَا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِينَ﴾، ^۵ قه تاده ده لی: له نه بو نه یوبه وه له عبدالله ی کوپی عه مره وه هاتوه كه ده لی: وهك ئاسنی سه ری رم وایه نه وهنده ته نگه لانه. ^۶ ﴿مُقَرَّنِينَ﴾ پیوه ند

^۱ واته: کاتیک (نه م ناگره) نه وان ده بینیت.

^۲ الملك (۷-۸)، واته: کاتیک كه فری درانه ناویه وه له و دۆزه خوه لووره و نرکه یهك ده بیستن وه نه و ده کولیت و جوش ده خوات، نزیکه (دۆزه خ) له پقاندا پاره پاره بیی.

^۳ الطبري (۳۷۰/۹).

^۴ عبدالرزاق (۶۷/۲).

^۵ واته: وه کاتیک فری ده برینه جیگایه کی ته نگ له دۆزه خدا به جوت کراوی ده ست و قاچ و ملیان له کۆت و زنجیردا.

^۶ الدر المنثور (۲۴۰/۶)، الزهد لابن المبارك في الزوائد (۸۶).

کراون، نه بو صالح دهلی: دهستیان له پشتیانوه شه تهك ده دریت، ﴿دَعُوا هُنَالِكَ ثُبُورًا﴾^۱، یانی داوا ده که ن زوو بمرن، مه ناسه ی ناو میدی مه لده کیشن و هاوار ده که ن ﴿لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا﴾^۲، ﴿وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا﴾ واته: به لکو داوا ی مردنی زور بکه ن.

﴿قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا﴾^{۱۵} ﴿لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَتْ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولا﴾^{۱۶}

ناگر چاکتره یان به هه شت

خوای گه وره ده فه رموویت: ﴿قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءٌ وَمَصِيرًا﴾^۲، خوای گه وره ده فه رموویت: نه ی محمد (ﷺ) نه وه ی که بۆمان باس کردی له مالی نه و به دبه ختانه ی که به ده م و چاودا پاده کیشن بۆ ناو جه مه نه م، که زور به توو په یی و پوه یه کی ناشیرین و ناله و نرکه یه کی زور ترسناکه وه پیشوازیان لی ده کات و که سیش نایه ت به هانا یانه وه به زنجیرکراوی هر ده میننه وه. نه مه باشه یان نه و به هه شته هر دوا یی نه هاتوو که خودای گه وره به لینی داوه به خوپاریزان له عه بده کانی ناماده ی کردوو و کردوو یه تیه پاداشتیکی چاره نووس ساز بۆیان به هوی نه و گوپراه لیه یان بۆ خودای گه وره له دنیا دا، که شوینی حه وانه وه و نیستراحه تیانه تا مه تا مه تایه ﴿لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ﴾ هر چی ئاره زوو بکه ن له وی هه یه، له خواردن و خواردنه وه و جلوه رگ و شوین و پله و پایه و هر شتیکی تر، نه چاوی بینویه تی و نه گوی بیستویه تی و نه هر گیز به دلی که سیشدا هاتوو، نه مانه به رده وام به و شیوه یه ده ژین هر گیز لینی ده رناچن تا مه تا مه تایه هر ده مینی و برانی به سهر دا نایه ت و له ناو ناچی و داواش نا که ن لینی ده رچن، نه مه ییش یه کی که له و به لیتانه ی که خوا داویه تی به عه بده کانی و پیزی که پیی به خشیون، بۆیه فه رموویه تی: ﴿خَالِدِينَ كَانَتْ عَلَى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْئُولا﴾^۳، یانی ده بی هر بیته دی، به و شیوه یه ی که نه بو جه عفری کوپی جه ریر له هندی له زانایانی زمانی عه ره بیه وه گپراه یه تیه وه له مه دا که خوای گه وره

^۱ واته: له وییدا داوا ی تیاچوون و مردن ده که ن.

^۲ واته: نه مپۆ داوا ی ته نها مردنیک مه که ن.

^۳ واته: بلی ئایا نه مه چاکتره یا نه و به هه شته مه میشه ییه ی که به لیتن دراوه به پارێزکاران که پاداشت و سه ره نجام ئارامیانه.

^۴ واته: به مه میشه یی و بیپرا نه وه نه وه به لیتنیکه له لایه ن په روه ردا گاره وه، نه و لینی به رپر سیاره.

فه رموویه تی: ﴿وَعَدًا مَّشْهُوً﴾ واته: به لینیکه و هر دیتدی،^۱ بهم شیوه یه له م سورده ته دا باسی ناگرو پاشان باسی خه لکی ناو به هشت ده کات، وهك خوی گوره له سورده تی (الصافات) یشدا باسی حال و گوزه رانی خه لکی به هشت و کیف کردن و خوش رابواردنیاں ده کات پاشان ده فه رموویت: ﴿أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزْلاً أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ﴾ ^(۶۲) إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ^(۶۳) إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ^(۶۴) طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ^(۶۵) فَإِنَّهُمْ لَا يَكُونُ مِنْهَا فَمَالٌ ثَوْنٌ مِنْهَا الْبُطُونُ ^(۶۶) ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ^(۶۷) ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ^(۶۸) إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ^(۶۹) فَهُمْ عَلَىٰ آثَرِهِمْ يُهْرَعُونَ ^(۷۰) ﴿وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ﴾ ^(۷۱) قَالُوا سُبْحَنَكَ مَا كَانَ يُبْنَىٰ لَنَا أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ وَلَكِن مَّتَّعْتَهُمْ وَءَابَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ^(۷۲) فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا وَمَن يَظْلِم مِّنكُمْ نُدِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا﴾ ^(۷۳)

خودا کانی بتپه رستان دووره په ریژی خویان دهرده برن لیان له پوژی قیامه تدا

خوی گوره باسی خوانه ناسان ده کات له پوژی قامه تدا چیان به سر دیت و چون پيسوا دهن له سر نه وهی که شتی تریان په رستوه جگه له خودا وهك فریشته بونمونه ده فه رموویت: ﴿وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ﴾،^۲ موجهید ده لی: وهك فریشته و عیساو عوزه یر،^۳ ﴿فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضَلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ﴾ واته: خوی گوره ده فه رموویت بهم که سانه ی که په رسترون ثایا نیوه نه وانه تان بانگ کردوه که بتان په رستن و من نه په رستن؟ یان هر له خویانه وه به ناروزو نیوه یان په رستوه، به بی نه وهی نیوه بانگیان بکن؟ وهك خوی گوره له

^۱ الطبری (۲۴۷/۱۹).

^۲ الصافات (۶۲-۷۰)، واته: ثایا نه و (نیعمه تانه ی باسکران) پیزگرتن و میواندارییه باشه یا (به ری) دره ختی ژه قنه مروت، بیگومان نیمه نه و (دان) همان کرده هوی تاقیکردنه وهی سته مکاران (که له دنیا دا گالته یان پی ده کرد)، به پاستی نه و (ژه قنه موته) دره ختی که له بیخی دوزه خدا ده پویت، به روبوومه که ی ده لی سهری شه ی تانه کاته (ناشیرین و چل چلویه)، جا بیگومان نه و (دوزه خیانه) له و دره خته ده خون و سکیان له (به ری) نه و دره خته پر ده کن، له پاشان به پاستی ناویکی لیلی زور گرمی به سر دا ده خونه وه، بیگومان دواتر گه پانه وه یان بؤ دوزه خه، به پاستی نه وان باوو باپیرانی خویانیان به گومرایی بینی، نینجا نه وان هان دهران بؤ شوین که وتنیان (له گومراییدا).

^۳ واته: وه له و پوژده دا خوا نه و (بت په رست) انه کوده کاته وه له گه ل نه و په رستوانه ی که په رستونیان جگه له خوا.

^۴ الطبری (۲۴۷/۱۹).

په وانه کراوه له سهر زمانې پیغه مبه رانت که بانگیان کردوون بو عیباده تی تو به تهنه او شهریکت بو دانه نین، له بیریان چووه ته وه ﴿وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا﴾ واته: وه نه وانه کومه لیکي تیاچووی بیخیریوون. نیبنو عه باس ده لی: یانی: بوونه گه لیکي له ناو چوو. ^۱ حه سه نی به سری و مالیک له زوهریه وه ده گپنه وه ووتویه تی: واته: بوونه گه لیکي بیخیر. ^۲ خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿فَقَدْ كَذَّبْتُمْ بِمَا تَقُولُونَ﴾ واته: نه وانه ی که نیوه ده تانپه رستن جگه له خداو واتان ده زانی دوست و پشتیوانی نیوه ن و له خدا نزدیکتان ده خه نه وه، به درویان خستنه وه، وهك نه م نایه تانه ی خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ﴾ ^۳، وه لیته دا ده فهرموویت: ﴿فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا﴾ واته: ناتوانن سزایان لی لاده ن و ناشتوانن یارمه تی ده ری بو خویان په یدا بکه ن، ﴿وَمَنْ يَظْلِمِ مِنْكُمْ نَفْسَهُ عَذَابًا كَبِيرًا﴾ واته: وه هر که س له نیوه سته م بکات سزایه کی گه وره ی پی ده چه زین.

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿١٠﴾﴾

هرچی پیغه مبه ران له پیشه وه هاتوون هه موو مروؤ بوون

خوی گه وره ده فهرموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ﴾ واته: نه و پیغه مبه رانه ی له پیشه وه ناردوونی هه موویان خواردنیان خواردووه و پیویستیان پی بووه، به بازارپشدا گه راون بو ئالو ویل و بازرگانی، نه م کارانه یان هیچ خراپه یه کی تیدا نه بووه بو نه و پله و پایه و فرمانه ی پی هه لساون، خدای گه وره زور سیفه تی چاک و په وشتی جوان و قسه ی به نرح و ئاکاری ته واو موعجیزه ی گه وره و به لگی ئاشکرای پی داون، که نیشانه ی ئاشکران بو هر که سیك توژی ئاوه زی هه بی و پاسته پی گرتبیته به ر له سهر پاستی نه و په یامه ی پیغه مبه ران هیناویانه له لای خداوه، نمونه ی نه م نایه ته پیروزه زوره، خوی گه وره

^۱ الطبري (۲۴۸/۱۹).

^۲ الطبري (۲۴۸/۱۹).

^۳ الاحقاف (۵-۶)، واته: کی گومراتره له و که سه ی که هاوار له غهیری خوا بکات که وه لامي ناداته وه تا پوژی دواپی وه نه و (هاوار لیکراو) انه له هاواری نه وان بیتاگان، کاتیکیش خه لك کوده کرینه وه (له قیامه تدا) په رستراوه کان ده بنه دوزمنیان و (په رستراوه کان) به په رستنه که یان باوه پ ناکن.

ده فہرموویت: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾^۱، وه ده فہرموویت:
 ﴿وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ﴾^۲، پاشان خوی گه وره ده فہرموویت: ﴿وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
 لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ﴾^۳ واته: هه ندیکمان به هه ندیکی ترتان تاقی کرده وه و توشی به لامان کردن،
 بۆ نه وهی بزانی کئ به رفه رمانه و کیش سه ریچی ده کات و له پی لاده دات، بۆیه فہرموویت:
 ﴿أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾^۴ واته: ناخو خو پاده گرن، خودا ده زانی کئ شایسته ی نه وهیه
 که وه حی بۆ بیت وه ک فہرموویت: ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾^۵ واته: خوا چاک ده زانیت
 په یام و فرستاده ی خوی له کوی داده نی (و کئ شیاوتره بۆ نه و کاره). وه کئ شایه نی نه وهیه که خودا
 پی نشان بدات به و په یامه ی که به و پیغه مبه رانه دا بۆی ناروون و کئ شایه نی نیه. محمدی کوپی
 ئیسحاق له م نایه ته دا ﴿وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ﴾^۶ ده لی: خوی گه وره ده فہرموویت:
 نه گه ر مه یلم لی بوايه دنیا م و لی ده کرد له گه ل پیغه مبه ره کانمدا بن و دزایه تی نه کهن، به لام ویستم
 عه بده کانمی پی تاقی بکه مه وه و نیوه شیان پی تاقی بکه مه وه،^۷ له سه حی موسلیمدا هاتووه له
 عه یازی کوپی حیماره وه (عیاض بن حمار) نه ویش له پیغه مبه ری خواوه ﴿﴾^۸ گواستویه تیه وه که
 فہرموویت: (خوی گه وره ده فہرموویت: من توتاقی ده که مه وه و خه لکیش پی تاقی ده که مه وه).^۹
 وه له فہرمووده ی صه حیحد هاتووه که سه رپشک - موخه یه ر - کراوه له نیوان نه وهی پیغه مبه رو
 پاشا بیت یان عه بدو په سولی خوا بیت، عه بدو په سولی هه لبارد.

^۱ یوسف (۱۰۹)، واته: وه ئیمه پیش تو (پیغه مبه رمان) نه نارووه جگه له پیوانیک که نیگامان بۆ ده کردن له خه لکی
 شاره کان.

^۲ الانبیاء (۸)، واته: ئیمه نه و پیغه مبه رانه مان نه کردو ته په یکه ریک که خواردن نه خون.

^۳ الطبری (۳۷۷/۱۹).

^۴ مسلم (۲۸۶۵).

^۵ أحمد (۲۳۱/۲).

- ۱ ..... پله و پایهی یوسف له لای پاشای میسر
- ۲ ..... هدرمانر موایی یوسف (سه لای خوی لیبت) له ناو میسر دا
- ۳ ..... گه یشتنی براکانی یوسف بو ناو میسر و گه راندنه و میان به دغل و دانه و به لئندانیان به هیناوی برا بهو و که که میان بو میسر
- ۵ ..... داواکردنیان له یه عقوب تا بنیامینیان له گه لدا بنیریت و وه لای یه عقوب بوئه وان
- ۶ ..... دمرهینانی دراو مکان له بارمکانیاندا
- ۷ ..... یه عقوب (سه لای خوی لیبت) هدرمانی دا به کورمکانی له چند دمر و از میه که وه بچه ناو میسر
- ۸ ..... یوسف سهر خوشی له بنیامین دمکات و دلی دمداته وه
- ۸ ..... دهری ناو خواردنه و می پاشایان خسته ناو باری برا که ی و به و فیله بهند کرا
- ۱۱ ..... براکانی یوسف یوسفیان تا وانبار کرد به دزی
- ۱۲ ..... پیشنیاری براکان که یه کیکیان له جینی بنیامین گل بدریته وه و ه بول نه کردنی نه و پیشنیاره
- ۱۳ ..... راویژکردنیان و گفتوگوی برا گه وره که میان له گه لیاندا
- ۱۴ ..... وه لای پیقه مبهری خودا (یه عقوب) و ژیانی دوا ی بیستنی نه و ه و اله پر ژانه
- ۱۶ ..... هدرماندان به گهران به دوا ی یوسف و برا که یدا
- ۱۶ ..... براکانی یوسف چوونه لای یوسف
- ۱۷ ..... یوسف خوی ناساند به براکانی و لیشیان خوش بوو
- ۱۹ ..... کراسه که ی یوسف و بونی به سهر یه عقوب دا (سه لای خوی لیبت)
- ۲۰ ..... یه هوزا کراسه که ی یوسفی به مرده هینا بو یه عقوب
- ۲۰ ..... په شیمانی دمر برینی براکانی یوسف (سه لای خوی لیبت)
- ۲۱ ..... پیشوازیکردنی یوسف له دایک و بابی و هاتنه دی راستی خه ونه که ی
- ۲۳ ..... لا لانه وه و دوعا کردن به کوتا هینانی ژیان به نیسلامه تی
- ۲۴ ..... نه و می له پیشه وه باس کرا له باری نه و به سهر هاتانه وه هه مونیکا بوون له لایه ن خودا وه
- ۲۵ ..... بیرنه کردنه و می خه لکی له و نیشانان ه ی که له بهر دستیاندا یه
- ۲۸ ..... ریگه ی پیقه مبهرا (صلی الله علیه و آله)
- ۲۹ ..... پیقه مبهرا ن پیابوون و مرویش بوون
- ۲۹ ..... پیقه مبهرا ن له مروشن، له فریشته نین
- ۳۰ ..... په ند و مرگرتن له وانه ی پیشوو
- ۳۱ ..... له کاتی زورت ته نگانه دا پیقه مبهرا ن یارمه تی دهرین و سهرده خرین
- ۳۴ ..... په ند و ناموزگاری بو که سیکه دمرسی و مریریت
- ۳۵ ..... ته فسیری سورته ی (الرعد)
- ۳۵ ..... قورنان قسه و گوشتاری خواجه
- ۳۶ ..... باسی ته وای و که مالی توانای خودا

- ۲۷ ..... چوونه سهرته خت
- ۳۷ ..... خستنه کاری خورو مانگو هاتوچویان
- ۳۸ ..... نیشانه گانی خودا له ناو زمیندا
- ۴۰ ..... نکولیکردن و بپروا نه کردن به ژیانی دواي مردن سهیره!
- ۴۱ ..... خوانه ناسان په لهی سزادانیانه
- ۴۳ ..... موشریکه کان داواي به لگه دمکن و وه لامدانهومی قورنانش بویان
- ۴۴ ..... ناگادار له نهیئی هدر خودایه
- ۴۶ ..... زانستی خودا دموری ههموو دیارو نادیاریکی داوه
- ۴۷ ..... فریشته پاریزمرکان
- ۴۹ ..... ههورو بروسکه و ههورمگره به شیکن له تواناو دمه لاته گانی خودا
- ۵۰ ..... دوعا کردن له کاتی ههورمگره دا
- ۵۲ ..... نمونه ی بیدمه لاتی خوکانی بتپه رستان
- ۵۳ ..... ههموو شتیك سوژده بو خودا دمیات
- ۵۴ ..... سه ناندنی یه کفوا په رستی (التوحید)
- ۵۶ ..... دوو نمونه له سهرمانهومی هه قو له ناوچوونی پروپوچی
- ۵۷ ..... نمونه ی نهو ناوو ناگره له قورنان و هه رموودما هیه
- ۵۹ ..... پاداشتی به خته و مران و به دبه ختان
- ۶۰ ..... خامن باومرو خوانه ناس وک یه ک نین
- ۶۱ ..... نهو رموشتانه ی بوونه ته هو ی چوونه به هه شتی پیاوچاکان
- ۶۳ ..... رموشته ناشیرینه گانی به دبه ختان که دمیته هو ی چارموشی و نه فرهت لی کردنیان
- ۶۴ ..... فراوانی پوزی و که می پوزی به دستی خودایه
- ۶۵ ..... موشریکه کان و داواي به لگه کردنیان وه لامدانهومی خواش بویان
- ۶۷ ..... نارامگر بوونی دلی خامن باومر به یادی خودا
- ۶۷ ..... بوون کردنهومی ووشه ی (طوبی)
- ۶۸ ..... مه به ست له ناردنی پیغه مبه ر خونندهومی نهو په یامه یه بو ی هاتوو و بانگکردنی خه لکیه بو ی
- ۷۰ ..... ریژی قورنان و لاساری خوانه ناسان
- ۷۲ ..... دلدانهومی پیغه مبه ر (صلوات)
- ۷۳ ..... هیچ هاویه شیه ک له نیوان خودا و په رستراوی موشریکه کاندانیه له هیچ پرویه که وه
- ۷۵ ..... باسی توله سه نلن له خوانه ناسان و پاداشتی پیاوچاکان
- ۷۸ ..... خه لکه راستگوکان له نه هلی کتیب دلخوشن بهومی هاتوو ته خوارموه بو موحه مه د (صلوات)
- ۸۰ ..... پیغه مبه ران مروه بوون
- ۸۱ ..... بو هیچ پیغه مبه ریک نیه، تهنها به لگه یه ک بینیت مه گین خودا نیزنی دابیت
- ۸۱ ..... مانای ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَرُبُّهُ﴾

- ۸۳ ..... جه زه به دان به دست خودایه، پیغه مبه ریش (ﷺ) ته نها گه یاندن و بانگه وازی له سهره
- ۸۴ ..... فیلبازی خوانه ناسان و رزگار بوونی خاومن باومران
- ۸۵ ..... خوا و نه و گه سانه ی زانستی کتیبیان لایه به سن که له سهر شایه تی بدن بو په یامی پیغه مبه ر (ﷺ)
- ۸۶ ..... ته فسیری سوره تی (ابراهیم)
- ۸۶ ..... پیناسه ی قورنات و مبه سستی قورنات و واومیل بو که سیک درایه تی بکات
- ..... هه موو پیغه مبه ریک به زمانی گه له که ی رموانه کراوه تا هیدایه تی یان گومر ابوون دوا ی پون کردنه وه کانی نه وان
- ۸۸ ..... دمربکه ویت)
- ۸۹ ..... به سهرهاتی موسا و هوزمکه ی
- ۹۲ ..... بروانه هیئانی گه لان به پیغه مبه ر مکانیان و نهومی له نیوانیاندا پویداوه
- ۹۳ ..... مانای ﴿فَرَدُّواْ اَیْدِيَهُمْ فِیْ اَفْوَاهِهِمْ﴾
- ۹۴ ..... مشتومری نیوان پیغه مبه ران و خوانه ناسان
- ۹۴ ..... دانپیاننه نانی خواناسان به په یامی پیغه مبه راندا له بهر نهومی که پیغه مبه ر مکان مروشن؟
- ۹۵ ..... هه رمشه ی گه له کان له پیغه مبه ر مکانیان و مژده ی خواش بو نه و پیغه مبه رانه
- ۱۰۲ ..... نمونه یه که له کرداری خوانه ناسان
- ۱۰۳ ..... سه لاندنی ژیان له دوا ی مردن
- ۱۰۵ ..... مشتومری نیوان نه وانه ی شوین خه لکی دمکه ون خه لک شوینیان دمکه ویت له ناوناگردا
- ۱۰۷ ..... وتاری شه ی تان بو شوینکه وتووانی و به هانه هیئانهومی بویان له پوزی قیامه تدا
- ۱۱۰ ..... نمونه ی وتارمکانی نیسلام و وتارمکانی خوانه ناسی
- ۱۱۲ ..... قایمکردنی خاومن باومران به قسه ی بته و له دنیا و له دوا پوزدا
- ۱۱۷ ..... چارمنووسی نه و که سه ی به هر مکانی خودا دمگوریتته وه به خوانه ناسی
- ۱۱۸ ..... هه رماندان به نویژکردن و مال به خشین
- ۱۲۰ ..... باسی هه ندی له به هر مکانی خوا ی گه وره
- ۱۲۲ ..... پارانهومی نیبراهیم (سه لامی خوا ی لیبت) کاتیک که نیسماعیلی له مه که دانا
- ۱۲۶ ..... چاوپوشی خودا له خوانه ناسان له دونیاداله بیئاگایه وه نیه
- ۱۲۷ ..... دوا ی هاتنی سزا هیچ مؤله تیک نامینی
- ۱۳۰ ..... خوا له به لینی خوی پاشگه ز نابیتته وه
- ۱۳۲ ..... بارو ژیاننی تاوانباران له پوزی قیامه تدا
- ۱۳۵ ..... ته فسیری سوره تی (العجر)
- ۱۳۵ ..... پوزیک دیت خوانه ناسان خوزگه ده خوازن که موسلمان بوونایه
- ۱۳۶ ..... هه موو شارو تیرمیه که کاتی خویی بو دیاری کراوه
- ..... بوختانی کافران بو پیغه مبه ر (ﷺ) که گوتوو یانه شیتته و داوا ی دابه زینی فریشته یان کردوه، وه لامی خواش بویان
- ۱۳۶ ..... گالته کردنی بتپه رستانی هه موو که لیک به پیغه مبه ر مکانیان
- ۱۳۸

- ۱۲۸ ..... نهوانه‌ی لاسارو خوانه‌ناسن هه‌رچه‌نده نیشانه‌یان نیشان بدریتو به چاوی خوشیان بینین هه‌ر برپا ناهینن
- ۱۳۹ ..... دمسه‌لاتی خودا و نیشانه‌کانی له ئاسمانه‌کان و زمیندا
- ۱۴۱ ..... گه‌نجینه‌ی هه‌موو شتیک لای خواجه
- ۱۴۱ ..... سوودی (با)
- ۱۴۲ ..... یه‌کیک له به‌هرمکانی خودا ناوی شیرین و سازگاره
- ۱۴۳ ..... باسی توانای دمسه‌لاتی خودا که خه‌لکی دروست کردووه و ده‌یمرینیت و پاشانیش زیندووی دمکاته‌وه
- ۱۴۴ ..... نه‌و مادی که مرو‌فو جنوکه‌ی لی دروست بووه
- ۱۴۵ ..... دروست کردنی ئادم و هه‌رماندان به‌هریشته‌کان که سوژده‌ی بۆ ببه‌ن و یاخی بوونی شه‌یتان
- ۱۴۶ ..... دمرکردنی شه‌یتان له به‌هه‌شت و مؤله‌ت پیدانی هه‌تا بۆژی قیامت
- ۱۴۶ ..... شه‌یتان به‌لینی دا که نه‌و‌ی ئادم گومرا بکات، خودایش هه‌ره‌شه‌ی لی‌کرد به‌چوونیه‌ ناو جه‌ه‌ه‌نم
- ۱۴۸ ..... دمرگاکانی جه‌ه‌ه‌نم جه‌وت دمرگان
- ۱۴۹ ..... باسی خه‌لکی به‌هه‌شت و گوزمرانیان
- ۱۵۰ ..... میوانه‌کانی ئیبراهیم و مرده‌دانیان پیی به‌کۆرێک
- ۱۵۱ ..... هۆی هاتنی هه‌ریشته‌کان
- ۱۵۱ ..... هاتنی هه‌ریشته‌ بۆ لای لووت پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خۆای لی بیت)
- ۱۵۲ ..... هه‌رمان درا به‌ لووت (سه‌لامی خۆای لی بیت) به‌شه‌و له‌گه‌ل که‌س و کاریدا دمرچن و برۆن
- ۱۵۳ ..... چوونی خه‌لکی شار بۆ لای هه‌ریشته‌کان، وایان دمرانی نه‌وانه‌ پیاون
- ۱۵۴ ..... له‌ناوچوون و قه‌ربوونی هۆزی لووت
- ۱۵۵ ..... شاری سه‌دووم له‌ سه‌رمێدایه
- ۱۵۵ ..... خاومنی پیشه‌ و داریش (هۆزی شوعه‌یب) له‌ناو چوون
- ۱۵۶ ..... تیاچوون و قه‌ربوونی خه‌لکی حیجر (هۆزی سه‌مود)
- ۱۵۷ ..... نه‌م دنیا به‌بۆمه‌ به‌ستیکی تاییه‌ت دروست کراوه‌و، بۆژی قیامت به‌ریوه‌یه
- ۱۵۹ ..... قورئان نهمه‌تیکی گه‌وره‌یه به‌سه‌رخه‌لکه‌وه و نه‌رکیشه‌ له‌ سه‌ر ئیماندار خه‌لکی بۆیانگ بکات
- ۱۶۱ ..... نه‌م پیغه‌مبه‌ره (ﷺ) ترسینه‌ریکی بوونکه‌رموه‌یه
- ۱۶۲ ..... مانای (المقتسمین)
- ۱۶۴ ..... هه‌رمانکردن به‌ پاگه‌یانندی هه‌ق به‌روون و ئاشکرایي
- ۱۶۴ ..... هه‌رماندان به‌ وازه‌ینان له‌ بتپه‌رستان و به‌لین به‌ له‌کوئکردنه‌وی گالته‌چیان
- ۱۶۶ ..... هه‌لنان بۆ خوگرتن له‌سه‌ر ناره‌جه‌تی و هه‌رماندان به‌ خو‌خه‌ریک کردن به‌ ته‌سبیحات و خواپه‌رستیه‌وه هه‌تا مردن
- ۱۶۷ ..... ته‌فسیری سورمته‌ی (النحل)
- ۱۶۷ ..... ترساندن به‌ نزیکبوونه‌وو هاتنی بۆژی قیامت
- ۱۶۹ ..... خودا مه‌یلی له‌سه‌ر که‌سیک بیت ره‌وانه‌ی دمکات بۆ گه‌یانندی یه‌که‌خوا په‌رستی
- ۱۷۰ ..... خودا، نه‌و خودایه‌ که ئاسمانه‌کان و زمینی و مرو‌ژی دروست کردووه
- ۱۷۱ ..... مه‌رو مالآت له‌ دروستکراومکانی خودان و به‌هری خودان

- ۱۷۳ ..... بوونکردنهومی ریگه دینی یه کان
- ۱۷۵ ..... باسی باران و سودمکانی که به لگه یه کی ناشکرایشه له سهر توانای بیسنوری خوی گه وره
- ۱۷۶ ..... چهند به لگه ی تر له سهر رامهینانی شهوو پوژو خورو مانگو نهومی له ناو زمویدا دیتته دمروه
- ۱۷۸ ..... نیشانه ی زوره یه له سهردهسه لاتی خوا له ناو دمرباو کیوو پوویارو ریگا و نه ستیرمکاندا
- ۱۷۹ ..... خودا پهرستی ههقی خودایه
- ۱۸۰ ..... خوی بتپهرستان دروست کراوه، نهك دروستکهر
- ۱۸۰ ..... هیچ پهرستراویک نیه جگه له خودا
- ۱۸۱ ..... له ناوچوونی خوانه ناسان به هوی سهرپنهیان له ههرمانی خوا و دوو قات توله کردنه وه لییان
- ۱۸۳ ..... باسی نه و خراپانه ی پیشینه کان کردوویانه و باسی نه و چاره نووسه ییش که به سهریاند هاتوو
- ۱۸۵ ..... حال و به سهرهاتی خوانه ناسان له کاتی مردن و له پاش مردنیشدا
- ۱۸۶ ..... قسه ی خوپاریزان سهارهت به نیگا و وهی، پاداشتیان و حالیان له کاتی مردن و دوی مردنیشدا
- ۱۸۹ ..... مانای باومر نه هینانی خوانه ناسان نهومیه چاومروانی سزای خویی نه کهن!
- ..... بتپهرستان به لگه دهیننه وه بو بتپهرستیه که یان گوايه خوا نارمزوی وابوو نه مان بتپهرست بن!، خوایش وه لای نه و
- ۱۹۰ ..... قسه پروپوچانه یان دمدا ته وه
- ۱۹۳ ..... زیندوو بوونهومی پاش مردن راسته و پره له کارزانی و زور ناسانه له لای خودا
- ۱۹۴ ..... پاداشتی کوچه ران
- ۱۹۶ ..... خودا هیچ پیغه مبه ریگی نه ناردوو مه گین نه و پیغه مبه ره مروڤ بووه
- ۱۹۸ ..... چون تاوانباران ناترسن و دله خورپه یان نی یه؟
- ۲۰۰ ..... هه موو شتیك سوژده بو خوا ده بات
- ۲۰۱ ..... ته نها خودا شایه نی پهرستنه
- ۲۰۳ ..... یه کیك له کردارمکانی بتپهرستان نهومیه له و پوزیه ی که خودا پیی داوون نه زر ده کهن بو پهرستومکانیان!
- ۲۰۴ ..... بتپهرستان خویان دووره پهریز دمگرن له کیژان
- ۲۰۵ ..... خودا له سهر گونا هکردن گورج و به په له توله ناسینییت
- ۲۰۵ ..... بتپهرستان شتیك دمده نه پال خودا که خویان بو خویان پییان ناخوشه بدریته پالیان!
- ۲۰۷ ..... ماندوو نه بوون و چاوکردن له پیشینه کان
- ۲۰۷ ..... مه به ست له هاتنه خوارمومی قورئان
- ۲۰۸ ..... پهند و مرگرتن له و به هرمی که له مهرو مالآت و به رویوومی دارخورما و پمزدایه
- ۲۱۰ ..... له ههنگو ههنگوینه که ییدا به هره و پهند ههیه
- ۲۱۲ ..... له مروڤ خویدا پهندو ناموژگاری ههیه
- ۲۱۴ ..... ههندی له نیشانه و به هرمکانی خودا که داویه تی به مروڤ خیزان و مندال و بنه مالهیه
- ۲۱۵ ..... نارمزایی دمربین له سهر پهرستنی غیری خودا
- ۲۱۶ ..... نموونه یه ك بو که سی خاومن باومروکه سی خوانه ناس، یان بو بتو ههق
- ۲۱۷ ..... نموونه یه کی تر

- ۲۱۷..... (غەیب و) نەینىيەكان ھەرلە لای خودایە و کاتى ھاتنى پۇرى قىامەتیش ھەرلای ئەوہ
- ۲۱۸..... ھەندىك ئە بە ھەرمەکانى خوا، بریتى یە ئە گوئ و چاوو دل
- ۲۱۹..... یەکیك ئە نیشانەکانى خودا رامینانى پە لەومرە ئە ھەوای ئاسماندا
- ۲۲۰..... خانوو کە لوپە لى ناو مال و جلوپەرگى خوشتان دیسان ئە بە ھەرمەکانى خودایە
- ۲۲۱..... سىبەر و ئە شکەوتى ناو کىومەکان و جلوپەرگ و پۇشاکی ئاسنیش ھەر ئە بە ھەرمەکانى خودان
- ۲۲۲..... پیفەمبەر (ﷺ) تەنھا بانگەوازیی لەسەرە
- ۲۲۲..... ھالى بتيەرستان ئە پۇرى گۆیوونەوہ (الحشر) دا
- پەرستراوانى بتيەرستان خویان بەرانیەتى خویان دمرەبەرن ئە بتيەرستان ئە کاتیکدا کە بتيەرستان زۆر پیویستیان بە
- ۲۲۴..... یارمەتى ئەوان ھەيە
- ۲۲۴..... ئە پۇرى قىامەتدا ھەمووکەس ملکہ چى ھەرمانى خودان
- ۲۲۵..... بیباومرانی گەندەل ئە خوانەناسان سزایەکی زیاتر دمدیرین
- ۲۲۶..... ھەموو پیفەمبەریك ئە پۇرى قىامەتدا شایەتى دمەت لەسەر ئومەتەکەى
- ۲۲۶..... ئەم قورنانه ھەموو شت پوون دمکاتەوہ
- ۲۲۷..... ھەرمان دان بە داد پەرورمى و چاکە خوازی
- ھەرماندان بە راگرتنى پە یومەندى خزمايەتى و قەدەغە کردنى بە درموشتى و کارى نارموا و دەستدیریزی لەسەر خەلکی
- ۲۲۸.....
- ۲۲۹..... رەواویکی تایبەت بە عوسمان - ر.خ -
- ۲۳۰..... ھەرماندان بە جیبە جیکردنى پە یمان
- ۲۳۳..... ئەگەر خودا مەیلی لیبووايە ھەمووخەلکی وا لى دمکرد یەك ئاینیان ببوایە
- ۲۳۳..... قەدەغە کردنى سویندخواردن بۆ یەکتە فریودان
- ۲۳۴..... پە یمانە کانتان مەشکینن لەبەر خاترى دنیا
- ۲۳۴..... کارى چاک و پاداشتى کارى چاکە
- ۲۳۵..... ھەرماندان بە خودانە پەنای خوا ئە پيش قورنن خویندندا
- بتيەرستان بوختان بۆ پیفەمبەر (ﷺ) ھەلەمبەستن کە دمرارمى ھەندى ئایەت ئە ھەرموى ئەسخبونەتەوہ، و
- ۲۳۶..... وەلامدانەومیان ئە لایەن خواوہ
- ۲۳۷..... بتيەرستان ئەلین مروئیک ئەو قورنانه فیرى موحەمد (ﷺ) دمکات و وەلامى ئەم قەسەيەى بتيەرستانیش
- ھەرەشە و تورمىی خودا لەوانەى کە پاشگەز دەبنەوہ ئە ناین مەگین کەسیك کە ناچار بکریت حاشا بکات ئە ناینەکەى
- ۲۳۹.....
- ۲۴۰..... ھاتنە خوارموى ئەم ئایەتە
- ۲۴۲..... چاوپوشى ئە کەسى ناچارە کریت بەو مەرەجەى ئە پاش ئەوناچارکردنە کارى چاکە دەست بداتى
- ۲۴۳..... نمونەيەك کە مەبەست پینی خەلکی مەککەيە
- ۲۴۵..... ھەرماندان بە خواردنى پۇرى ھەلەل و شوکرانە بژیرى و پوونکردنەومى شتە ھەرەمەکانیش
- ۲۴۶..... قەدەغە کردنى ھەندى ئەو شتانەى کە ھەلەل کرابوو بۆ جوولەکەکان

- ۲۴۸ ..... باسی ئیبراهیم (سه لای خوی لی بیت)
- ۲۴۹ ..... دانانی شه ممه بو جووله که
- ۲۵۰ ..... فرماندان بهومی بانگهواز به دانایی و ناموزگاری چاک بکریت
- ۲۵۲ ..... فرماندان بهرچاوکردنی یه کسان لکاتی تو له سه ندنه ودا
- ۲۵۴ ..... ته فیری سورته (الاسراء)
- ۲۵۴ ..... باس و پروتکردنهومی (الاسراء)
- ۲۵۵ ..... باسی نه و فرماندانهی له باری شه و رموی یه وه هاتون
- ..... باسی کاتی شه ورمویه که ییغه مبه ر (صلی الله علیه و آله) باسی نه و مش که به لاشه و گیانی بووه و له کاتی بیداریدا بووه و له کاتی
- ۲۶۷ ..... خه و تندا نه بووه
- ۲۶۹ ..... شتیکی گه و ره و به سوود
- ۲۷۰ ..... سوودیکی تر
- ۲۷۱ ..... باسی موسا و به خشینی ته ورات پیی
- ۲۷۲ ..... له ته وراتدا هاتوو که جووله که دوو جار دمست دمدنه خرا په کاری (له سه ر زمیندا)
- ۲۷۳ ..... به دقه ری جووله که له یه که م جاردا و تو له لی سه ندنیان له سه ر نه و به دقه ری
- ۲۷۴ ..... خرا په کاری جاری دووم
- ۲۷۵ ..... و مسفکردنی نه م قورنانه
- ۲۷۵ ..... په له کردنی مرو و دوعا کردن له خوی
- ۲۷۶ ..... شه و و پوژ به شیکن له نیشانه کانی دمه لاتی به رفراوانی خوا
- ۲۷۹ ..... هه موو که سیک کار نامه ی خوی له که لدایه
- ۲۸۱ ..... هیچ که سیک کو لی تاوانی که سی تر هه لناگریت
- ۲۸۲ ..... سزادان نیه دوا ی رموانه کردنی پیغه مبه ران نه بیت
- ۲۸۳ ..... پرس ی نه و مندا لانه ی که هه ربه مندالی نه مرن
- ۲۸۵ ..... وورده کردنهومی نه م باسه چاک نیه
- ۲۸۶ ..... خویندنه و مکانی (امرنا) و مانا کانی
- ۲۸۷ ..... هه ر شه کردن له قورمیش
- ۲۸۷ ..... پاداشتی نهومی دنیاویست بووه و نهومیش به ته مای دوا پوژ بووه
- ۲۸۹ ..... هیچ که سیک مه که نه شیریکی خودا
- ۲۹۰ ..... فرماندان به یه ک خوا په رستی و چاکه کردن له گهل باوک و دایکدا
- ۲۹۲ ..... چاوپوشی دمکریت له هه له ی منال له گهل باوک و دایک نه گه ر به دل و ته و به بکات
- ۲۹۴ ..... فرماندان به جینه جینکردنی په یومندی خزمایه تی و قه دهغه کردنی دمست بلاوی
- ۲۹۶ ..... میانه رموی له مالبه خشین و ماله خرج کردندا
- ۲۹۸ ..... قه دهغه کردنی گوشتنی مندا لان
- ۲۹۹ ..... فرمان دان به دوور که و تنه وه له زینا کردن و له هوکار مکانی

- ۳۰۰ ..... بهرماندان به چاک مامه له کردن له گهل مالی هه تیوداو به چاک کیشانه و پیوانه به ریک و راستی
- ۳۰۱ ..... به بی زانیاری قسه مه کهن
- ۳۰۳ ..... باسی خرا په ی پوشتن به ریدا به هیزموه
- ۳۰۴ ..... هه موونه و بریارانه ی پیشه وه به شیکن له نیگا و له کارزانی په رومردگار
- ۳۰۴ ..... وه لامدانه و می نه وانه ی وا گومان دمه بن که فریشته کان کهی خوان (سبحانه و تعالی)
- ۳۰۶ ..... هه موو شتیك باسی پاک و بیعه یی خوا دمکات
- ۳۰۸ ..... په رده به سهر دلی بته رستانه و میه
- ۳۱۰ ..... چفه چفی قورمیش دوا ی گوی گرتنیان له قورن
- ۳۱۲ ..... وه لامدانه و می نه و که سانه ی برویان نیه به زیند و بوونه و می پاش مردن
- ۳۱۵ ..... با مهردم که قسه دمکه ن زور به چاک و نه دمه وه قسه بکه ن
- ۳۱۶ ..... خودا له به ندمکانی ناگادارتره زیاترله خویان
- ۳۱۶ ..... ریزی پیغه مبه ران، هه ندیکیان له سهر هه ندیکی تریانه وه
- ۳۱۸ ..... په رسترا و مگانی بته رستان توانای قازانج و زیانیان نیه، به لکو داوای نزیک بوونه وه هه ر له خودا دمکریت
- ۳۱۹ ..... هه موو خه لکی شارو دیاته کانی خوانه ناسان له ناو ده چن و سزا دمدرین پیش هاتنی ریزی قیامت
- ۳۱۹ ..... هو ی نه ناردنی نیشانه و سزای قهر کهر
- ۳۲۱ ..... خودا دمورمی خه لکی داوه، نه و شتانه ش که پیغه مبه ر (ﷺ) بینینی تاقیکردنه و میه ک بوو بوئه و خه لکه
- ۳۲۳ ..... به سهر هاتی باوکه نادم و شهیتان
- ۳۲۴ ..... شهیتان دمه لاتی نیه به سهر به نده خواناسه کاند
- ۳۲۶ ..... که شتی له نیشانه کانی سوزی خوی گه ورمیه
- ۳۲۷ ..... خوانه ناسانیش له کاتی ته نگانه دا هاوار ته نها له خودا دمکه ن
- ۳۲۷ ..... نایا سزای خودا وشکانیدا نایه ت؟
- ۳۲۸ ..... له وانه یه جاریکی تر خوا بتانباته وه ناو دمربا
- ۳۲۹ ..... باسی گه ورمیی و ریزی مروف
- ۳۲۹ ..... هه موو که سینک له ریزی قیامتدا به ناوی رابه ر مکه یه وه بانگ دمکریت
- ..... پیغه مبه ر (ﷺ) سزای توند دمدا نه گهر که میکیش به لای نه و خودانه ناسانه دا به وایه که داویان کرد هه ندی له و
- ۳۳۲ ..... وه حیه ی بوی هاتوو بگوریت
- ۳۳۲ ..... هو ی هاتنه خوار و می نه م نایه ته
- ۳۳۳ ..... بهرماندان به کردنی نویژمکان له کاتی خویدا
- ۳۳۴ ..... کو بوونه و می فریشته له نویژی به یانی و هه سردا
- ۳۳۵ ..... بهرماندان به شه و نویژ کردن
- ۳۳۸ ..... بهر موودمی نه بو هور میرم (رمزای خوی لیبت)
- ۳۴۰ ..... بهرماندان به کوچ کردن

- ۳۴۲ ..... هەر شهیهك له خوانه ناسانی قورەیش
- ۳۴۲ ..... ئەم قورئانە هەم چارەسەر و هەم ڕەحمەتیشە
- ۳۴۳ ..... باوو نەریتی مەوۆ ئەکاتی خوشی و ناخوشیدا
- ۳۴۵ ..... باسی (رۆح) .....
- ۳۴۷ ..... جیاوازی ئەنیوان گیان و دەروونا
- ۳۴۷ ..... ئەگەر خودا مەیلی ئیبت قورئان دەباتەو
- ۳۴۸ ..... تەجەددا کردنی بێپەرستان بە قورئان
- ۳۴۹ ..... قورەیشیەکان داوای چەند بە لگەیهکی دیاریکراو دیکەن و وەلامی خواش بۆ ئەو داوایانە
- ۳۵۱ ..... هۆی ئەبۆن نەکردنی داوای موشریکەکان
- ۳۵۵ ..... مل ئەدان و باومر ئەهینانی بێپەرستان لەبەر ئەوە بوو کە پێغەمبەر (ﷺ) مەوۆه، وەلامی خواش بۆیان
- ۳۵۷ ..... شارمزابوون و گومرایی بە دەستی خودایە
- ۳۵۷ ..... پاداشتی خەلکی گومرا
- ۳۵۹ ..... چروکی بەشیکە ئەسروشی مەوۆ
- ۳۶۰ ..... نۆ نیشانەکی موسا
- ۳۶۲ ..... ئەناوچووی فیرعەون و هۆزەکی
- ۳۶۳ ..... هاتنە خوارمومی قورئان بە جیا جیا
- ۳۶۴ ..... ئەم قورئانە هەقە و خەلکانی زاناش ئەپیشینهکان دانیان بەم راستیە داناو
- ۳۶۵ ..... ناو پیرۆزەکان هی خوان
- ۳۶۶ ..... هەرماندان بە خویندەنومی قورئان ئەنیوان دمنگ بەرزکردنەو و دمنگ نزم کردنەو
- ۳۶۷ ..... ڕوونکردنەومی یەكخوا پەرستی
- ۳۶۸ ..... سورەتی (الکھف) .....
- ۳۶۹ ..... خوا قورئانی ناردووە تا مژدەر و ترسینەر بیت
- ۳۷۰ ..... هۆی هاتنە خوارمومی ئەم سورەتە
- ۳۷۱ ..... خەم مەخو لەسەر ئەومی کە بێپەرستان بڕوا ناهینن
- ۳۷۲ ..... ئەم دنیا یە خانە ی تاقیکردنەومیە
- ۳۷۳ ..... بەسەر هاتی یارانی ئەشکەوت
- ۳۷۵ ..... بڕوا یان بە خوا و دابرا نیان ئەگە ئەکیان
- ۳۸۰ ..... شوینی ئەشکەوتە کە
- ۳۸۱ ..... خەو درێژمەکی ناو ئەشکەوتە کیان
- ۳۸۳ ..... وەخە بەر بوونەومیان و ناردنی یەکیکیان بۆ کرینی خواردن
- ۳۸۴ ..... ئاگاداری بوونی خەلکی ئەو شارە لییان و دروست کردنی مۆنۆمێنتیک لەسەر ئەشکەوتە کیان
- ۳۸۶ ..... ژمارە یارانی غار
- ۳۸۸ ..... (إن شاء الله) کردن ئەکاتی نیهت هینان بۆ کردنی کاریک ئەدا هاتوودا

- ۳۸۹ ..... ماوهی مانه و میان له ناو نه شکوه ته که دا
- ۳۹۱ ..... نه رماندان به خویندنی قورنان و خوراکری له گه ل خاوم باومراند
- ۳۹۳ ..... ههق هه ر لای خودایه و سزای نه وانه ی که بر وای پی ناکه ن
- ۳۹۵ ..... پاداشتی نه وانه ی خاومر باومر بوون و ناکاری چاکیان بووه
- ۳۹۶ ..... نمونه ی بته رستیکی دمه له مه ندو موسلمانیکی هه زار
- ۳۹۸ ..... وه لای خاومر باومر هه زار که
- ۴۰۰ ..... نه نجای خراپی خوانه ناس
- ۴۰۲ ..... نمونه ی ژبانی دنیا
- ۴۰۳ ..... جیاوازی نیوان سامان و نهو کاره چاگانه ی که دمه ی نه وه
- ۴۰۵ ..... گرنگترین بووداوه ناره حه ته کانی بوژی قیامت
- ۴۱۱ ..... په رستراومکانی بته رستان دانیان نه ناوه به هیج شتی که دا که دروستیان کرد بیت، ته نانه ت دروست کردنی خوشیان
- ۴۱۱ ..... دمه ته وسانی و بیتوانایی هاویه شه کان له وه لامدانه وه و ناماده بوونی تاوانباران بو سه رئاگر
- ۴۱۴ ..... هیئانه وهی نمونه له ناو قورناندا
- ۴۱۵ ..... باسی یاخیبوونی خوانه ناسان
- ۴۱۶ ..... سته مکارترین کهس نهو که سه یه پاش نه وهی به لگهی بو هیئرایه وه پشت هه لیکات
- ۴۱۸ ..... به سه رهاتی موسا پیغه مبه ر و (خضری پیاو چاک
- ۴۲۲ ..... گه یشتنی موسا و خزر به یه ک و هاو رییه تی کردنی موسا له گه ل خزر دا
- ۴۲۳ ..... به سه رهاتی کون کردنی که شتی که
- ۴۲۴ ..... به سه رهاتی کوشتنی کوره لاوم که
- ۴۲۵ ..... به سه رهاتی راست کردنه وهی دیوار که
- ۴۲۶ ..... مانای کون کردنی که شتی که
- ۴۲۶ ..... مانای کوشتنی کور به چکوله که
- ۴۲۷ ..... مانای راست کردنه وهی دیوار که به بی کری و مرگرتن
- ۴۲۹ ..... نایا خزر پیغه مبه ر بوو
- ۴۲۹ ..... هو ی ناوانی به (خزر)
- ۴۳۰ ..... به سه رهاتی (زولقه رنه یین)
- ۴۳۰ ..... زولقه رنه یین خاومنی دمه لاتیکی مه زن بوو
- ۴۳۱ ..... رو یشتن و گه یشتنی به خور ناوا
- ۴۳۳ ..... به ری که وتنی به رهو روژه له لات
- ۴۳۴ ..... رو یشتن بو سه ر زمینی یه نه جوج و مه نه جوج و دروست کردنی به دنیا و مه که
- ۴۳۶ ..... راسته به ره به سته که بوومته له مه ره به لام بهو زووانه پیش هاتنی قیامت خا پورده بیت
- ۴۳۸ ..... نه بوژی قیامت له جده هه نه م پیشانی خوانه ناسان دمه ریت
- ۴۴۰ ..... پاداشتی خاومر باومر چا که کان

- ٤٤١ ..... هسه‌ی خودا هرگیز ته‌واو ناییت
- ٤٤٢ ..... موحه‌مه‌د (ﷺ) موقوفه و پیغه‌مبه‌ریشه و خودایش یه‌ک خودایه
- ٤٤٣ ..... ته‌فسیری سورته‌ی (مریم).....
- ٤٤٦ ..... ته‌بول بوونی دوعا‌که‌ی زمکه‌ریا
- ٤٤٧ ..... سه‌رسورمانی زمکه‌ریا پاش قبول بوونی دوعا‌که‌ی
- ٤٤٧ ..... وه‌لامی فریشته‌که بو زمکه‌ریا
- ٤٤٨ ..... نیشانه‌ی سک پرپونه‌که
- ٤٤٩ ..... له‌دایک بوونی منداله‌که و سیفه‌ته‌کانی
- ٤٥١ ..... به‌سه‌ره‌اتی مهربم و مه‌سیح (سه‌لامی خوای لی بیت)
- ٤٥٤ ..... په‌یدابوونی منداله‌که و پاشان له‌دایک بوونی
- ٤٥٦ ..... نه‌و قسانه‌ی به‌مهربم دموترا دوا‌ی مندال بوونه‌که‌ی
- ..... مهربم له‌گه‌ل عیسادا له‌به‌ردم هوزمه‌کیداو نارمزی‌ی هوزمه‌کی لی‌ی و وه‌لامدانه‌ومی عیسا (سه‌لامی خوای لی بیت)
- ٤٥٨ ..... بو‌یان
- ٤٦١ ..... عیسا عه‌بدی خودایه و کوری خودا نیه
- ٤٦٢ ..... عیسا ههرمانی داوه‌که ته‌نها خوا بپه‌رستری به‌لام خه‌لکی دوا‌ی نه‌و کیشه و جیاوازی که‌وته نیوانیان
- ٤٦٤ ..... ترساندن‌ی خوانه‌ناسان له‌پوژی داخ و که‌سه‌ر
- ٤٦٦ ..... ناموزگاری ئیبراهیم بو‌باوکی
- ٤٦٨ ..... وه‌لامی باوکی ئیبراهیم
- ٤٦٨ ..... وه‌لامی خه‌لیلی خودا ئیبراهیم (سه‌لامی خوای لی بیت)
- ٤٧٠ ..... خوای که‌وره نیسحاق و یه‌عقوبی به‌خشی به‌ئیبراهیم (سه‌لامی خوایان لی بیت)
- ٤٧٢ ..... باسی موسا و هارون (سه‌لامی خوایان لی بیت)
- ٤٧٣ ..... باسی ئیسماعیل (سه‌لامی خوای لی بیت)
- ٤٧٥ ..... باسی ئیلیریس پیغه‌مبه‌ر (سه‌لامی خوای لی بیت)
- ٤٧٦ ..... نه‌م پیغه‌مبه‌رانه له‌وانه‌ن که هه‌لبژیردراون و پیغه‌مبه‌ره‌کانی تریش هه‌لبژاردن
- ٤٧٨ ..... نه‌وانه‌ی دوا‌ی نه‌وان دین خراپیان هه‌یه و چاکیشیان هه‌یه
- ٤٨١ ..... شیوه و تاییه تمه‌ندی باغه‌کانی نه‌وانه‌ی که به‌راستی پاشکه‌زبوونه‌ته‌وه له‌گونه
- ٤٨٣ ..... فریشته‌کان دانا‌به‌زن به‌ههرمانی خودانه‌بیت
- ٤٨٤ ..... سه‌رسورمانی خه‌لکی له‌ژیانی دوا‌ی مردن و وه‌لامدانه‌ومی نه‌و سه‌رسورمانه
- ٤٨٧ ..... هه‌موو دمبرینه جه‌هه‌نم پاشان له‌خواترسان رزگاریان ده‌بیت
- ٤٨٩ ..... خوانه‌ناسان شانازی دمکه‌ن به‌ومی که خوشبه‌ختن له‌دنیا‌دا
- ٤٩٠ ..... سه‌رپنجه‌یکه‌ر ماوه دمدریت به‌لام له‌بیرناکریت
- ٤٩١ ..... زیاتر شارمزاگردنی نه‌و که‌سانه‌ی که شارمزان
- ٤٩٢ ..... وه‌لامدانه‌ومی نه‌و خوانه‌ناسانه‌ی وادمزانن له‌قیامه‌تیشدا مال و مندالیان هه‌ر پیدمدریت

- ۴۹۳.....خوآکانی دروئی بتپهرستان حاشا له بتپهرستان دمکهن
- ۴۹۴.....دمسه لاتی شهیتانه کان به سهر خوانه ناساندا
- ۴۹۵.....حال و گوزمرانی له خوآترسان و تاوانباران له پوژی قیامه تدا
- ۴۹۷.....بیزاریه کی زور توند له وانهی که ده لاین خودا مندالی ههیه
- ۴۹۹.....خوای گه وره خوشه ویستی پیاوچاکان ده خاته ناو دلانه وه
- ۵۰۰.....قورنان هاتووه بو مزدمدان و ترساندن
- ۵۰۱.....سورمتی (هله)
- ۵۰۱.....نهم قورنانه له لایهن خوداوه هاتووته خوآرو یادموهریه
- ۵۰۳.....به سهرهاتی په یامه که ی موسا (سه لامی خوای لی بیت)
- ۵۰۴.....سهرهتای هاتنی نیگا و وه حی بو موسا (سه لامی خوای لی بیت)
- ۵۰۷.....عه سا که ی موسا بوو به ماریک
- ۵۰۸.....دمستی موسا سپی هه لکه را بی نهومی نه خوشی پیوه بیت
- ۵۰۹.....خوای گه وره ههرمانی دا به موسا برپا بو لای هیرعه ون و بانگی بکات بو خواناسی
- ۵۰۹.....دوعاکردن و پارانهومی موسا (سه لامی خوای لی بیت)
- ۵۱۱.....مزدمدان به قبولکردنی دوعا که ی و وه بیرهینانهومی نه و چاکانه ی که پیشتر خودا له گهل موسا کردبوونی
- ۵۱۳.....هه لبراردنی موسا و ههرمانی کردنی که برپا بو لای هیرعه ون و به نهرم و نیانی له گهل بجولیتته وه
- ۵۱۵.....ترسانی موسا له هیرعه ون و دل قایمکردنی له لایهن خوداوه
- ۵۱۵.....ناموزگاری موسا (سه لامی خوای لی بیت) له بهردم هیرعه وندا
- ۵۱۶.....گفتوگوی نیوان موسا (سه لامی خوای لی بیت) و هیرعه ون
- ۵۱۸.....پاشماومی وه لامه کانی موسا بو نه و پرسیارانه ی تری هیرعه ون که مابوو
- ۵۱۹.....هه موو نیشانه کان پیشانی هیرعه ون درا به لام برپای پی نه کرد
- ۵۲۰.....هیرعه ون دمیوت نیشانه کانی موسا جادووه، پاشان ریکه وتن له سهر پوو به پوو به وه
- ۵۲۱.....کویونهومی ههردوو لایه نه که و بانگکردنی موسا و جادوگهرمکان
- ۵۲۳.....پوو به ونه و مکه و سهرکه وتنی موسا (سه لامی خوای لی بیت) و باومرهینانی جادوگهران
- ۵۲۵.....ژمارمی جادوگهران
- ۵۲۵.....هه لکه پانهومی هیرعه ون له جادوگهران و هه رشه لیکردنیان و وه لامدانهومی نه وانیش به رامبه ر هیرعه ون
- ۵۲۷.....ناموزگاری جادوگهرمکان له بهردم هیرعه وندا
- ۵۲۹.....دمرچوونی نهومی نیسرائیل له میسر
- ۵۳۰.....وه بیرهینانهومی نه و به ههرانه ی که خودا دای به بهردمی نیسرائیل
- ۵۳۲.....پویشتنی موسا (سه لامی خوای لی بیت) بهدم به لینی خوداوه و تووشبوونی بهردمی نیسرائیل به گویرمکه په رستی
- ۵۳۶.....هارون داوای لیکردن نه و گویرمکه یه نه په رستن، به لام بهردمی نیسرائیل ههر کولیان نه دا له په رستنی
- ۵۳۶.....وتوویری نیوان موسا و هارون (سه لامی خوایان لی بیت) دوا ی نهومی که موسا گه رایه وه
- ۵۳۷.....سامیری چون گویرمکه که ی تاشی و دروستی کرد

- ۵۴۸ ..... سزادانی سامیری و سوتاندنی گویرمکه که
- ۵۴۰ ..... نه م قورئانه فرموددی خواجه، پره له هه موو باسینک، باسی تۆله له وانهیش پشتی تیدمکه ن
- ۵۴۱ ..... فووکردن به که له شاخدا و هاتنی بۆزی قیامت
- ۵۴۲ ..... وردبوون و هارینی کیومکان و زمین دمیته دشتیکی فراوان
- ۵۴۳ ..... خه لکی و مدنگ بانگه ریکه وه ده چن
- ۵۴۴ ..... تکارکردن و پاداشت و مرگرتن
- ۵۴۶ ..... خوای گه وره قورئانی ناردوو، تا خه لکی بترسن و بیرکهنه وه
- ..... خودا فرمانی داوه به پیغه مبه ر (ﷺ) گوئیستی قورئان بیت له کاتی هاتنه خوارمویدا په له نه کات له
- ۵۴۷ ..... خویندنه و میدا
- ۵۴۸ ..... به سهرهات و چیرۆکی ئادم و شهیتان
- ..... دابه زینی ئادم بۆ سهر زمین و به ئینی چاکه کردن له گه ل نه و که سانه ی رپی راستیان گرتوو ته به رو تۆله سهندیش
- ۵۵۱ ..... له وانه ی له ری لایاندوه
- ۵۵۲ ..... سزای سهخت یۆ نه وانه ی له نه ندازه دمرده چن
- ۵۵۳ ..... زۆر که لان له ناوچوون جینی په ند و تیرامان
- ۵۵۴ ..... فرماندان به خوراکری و به جیهینانی پینج نویژمه که
- ۵۵۵ ..... گوی مدمره خوشگوزمرانی دمو له مهنه مکان و خوگر به له سهر خواناسی
- ۵۵۸ ..... قورئان خو ی به لگه یه که چی بتپهرستان داوای به لگه دمکه ن
- ۵۶۱ ..... ته فسیری سوره تی (الانبیاء) سه لامی خویان لی بیت
- ۵۶۱ ..... قیامت زۆر نزیکه و خه لکی لینی بی ناگان
- ۵۶۳ ..... قسه ی خوانه ناسان به رامبه ر پیغه مبه رو (ﷺ) داواکردنی نیشانه و موعجیزه و وه لامدانه و میان
- ۵۶۴ ..... پیغه مبه ران هه موو مروف بوون
- ۵۶۵ ..... ریزی قورئان
- ۵۶۶ ..... چون خودا ناهه قیکارانی قرتیخت
- ۵۶۷ ..... و مدیهینانی بوونه و مر به داد و کارزانی خودا خو ی
- ۵۶۸ ..... هه موو شتیک مو لکی خودایه و به ندی نه وه
- ۵۶۹ ..... وه لامدانه وه له سهر نه و خوا درۆزنانه ی بتپهرستان دمیانه رستن
- ۵۷۱ ..... وه لامدانه و می نه و که سانه ی وا دمرانن که فریشته کان کیژی خودان و باسی کارمکانیان پله یان
- ۵۷۲ ..... نیشانه کانی خودا له ئاسمان و زموی و شه و پوژدا
- ۵۷۶ ..... هیچ که سینک نیه بمینیت و نه مریت له دنیا دا
- ۵۷۷ ..... گالته جاری بتپهرستان به پیغه مبه ر (ﷺ)
- ۵۷۸ ..... په له کردنی موشریکه کان بۆ هاتنی سزا
- ۵۷۹ ..... په ند و مرگرتن له وانه ی پیشه وه که گالته یان دمکرد به پیغه مبه ران
- ۵۸۱ ..... له خویایی بوونی موشریکه کان به هو ی بابواردنیان له دنیا دا بۆ ماوه یه کی زۆرو پوونکردنه و می هه ق بویان

- ۵۸۳ ..... ناردنه خوارمومی ته ورات و فورئان
- ۵۸۴ ..... به سهرهاتی ئیبراهیم و هوزمکهی
- ۵۸۵ ..... ئیبراهیم و شانندی بتهکان
- ۵۸۸ ..... داننانی هوزمکهی به بی دمه لاتی خواکانیان و ناموزگاری ئیبراهیم بویان
- ۵۹۱ ..... کوچکردنی ئیبراهیمی خلیل بو شام و له گهل (لوط) پیغه مبهردا
- ۵۹۲ ..... باسی (لوت) پیغه مبهردا (سهلامی خوی لی بیت)
- ۵۹۲ ..... باسی نوح و گه له گه
- ..... باسی داود و سوله یمان و نهو شتانهی که پییان درا، وه باسی به سهرهاتی نهو نازه نهی به شهو که و ته ناو کشتوگاهه که
- ۵۹۳ ..... دمه لاتداری سوله یمان بیوینه بووه
- ۵۹۷ ..... باسی نه یوب پیغه مبهردا (سهلامی خوی لی بیت)
- ۵۹۸ ..... باسی ئیسماعیل و ئیدریس و زیکیفل پیغه مبهردا (سهلامی خویان لی بیت)
- ۶۰۰ ..... باسی یونس پیغه مبهردا (سهلامی خوا لی بیت)
- ۶۰۰ ..... باسی زمکه ریا و یه حیا پیغه مبهردا (سهلامی خویان لی بیت)
- ۶۰۴ ..... باسی عیسا پیغه مبهردا مه ریه می دایکی
- ۶۰۵ ..... هه موو خه لکی ئاینیان یه که
- ۶۰۶ ..... هه ر که سیک مرد ناگه ریته وه بو دنیا
- ۶۰۷ ..... باسی یه نه جوج و مه نه جوج
- ۶۰۸ ..... بته پرستان و خواکانیان سوته مه نی جه هه نه من
- ۶۱۲ ..... باسی ژبانی به خته و مران
- ۶۱۳ ..... هه لپیچانی ئاسمان له بوژی قیامه تدا
- ۶۱۷ ..... نه م زمویه بو پیاو چاکان دمه نیته وه
- ۶۱۸ ..... موحه مه د (ص) خیر و به زمیه بو خه لکی گشت دنیا
- ۶۲۰ ..... وه حی به کورتی واته : خوا به ته نه ابه رستن
- ۶۲۲ ..... زانیاری به هانتی بوژی قیامه ت نیه
- ۶۲۲ ..... ته فسیری سورمتی (الحج)
- ۶۲۳ ..... بوودا و مکانی بوژی قیامه ت
- ۶۲۳ ..... باسی خراپی شوینکه و توانی شه یتان
- ۶۲۷ ..... نیشانه کانی زیندو و بوونه وه له دروستکردنی مرو و بوومکدا
- ۶۲۸ ..... گوپانی نه م تنوکه ناو و کوپه له ییه له ناو مندا لدا
- ۶۲۸ ..... گوپانی مرو و له مندا لیه وه بو پیری
- ۶۲۹ ..... نمونه یه کی تر بو زیندو و بوونه وه له بوومکدا
- ۶۳۰ ..... باسی ژبانی سه روکه گوپرا و نارمزوو په رسته کان
- ۶۳۱

- ۶۳۳ ..... مانای خواپهرستی له سهر گومان و دوودلی
- ۶۳۵ ..... پاداشتی پیاوچاکان
- ۶۳۵ ..... ههرچونیک بووه خودا به هانای پیغه مبهرمکه یه وه دیت (ﷺ)
- ۶۳۶ ..... خوای گه وره له پوژی قیامتدا دادومری له نیوان گشت گروکاندا دمکات
- ۶۳۷ ..... هه موو شتیک سوژده بو خوا دهبات
- ۶۳۹ ..... هوئی هاتنه خوارموی نهم نایه ته
- ۶۴۰ ..... پاداشتی خوانه ناسان
- ۶۴۱ ..... پاداشتی خاومنبامران
- ۶۴۳ ..... ههرمه له و که سانهی بوونه ته له مپهر له پی خوا و که عبه ی پیروژدا و دمیانه ویت بیدینی تیدا بکه ن
- ۶۴۴ ..... باسی به کریدانی خانوی مه ککه
- ۶۴۶ ..... ههرمه له و که سانهی دمیانه ویت تاوانی گه وره بکه ن له ههرمدا
- ۶۴۸ ..... دروستکردنی که عبه و جاردان بو جهج
- ۶۵۱ ..... له جه جدا قازا نجی دنیا و قیامت هه یه
- ۶۵۴ ..... پاداشت له سهر دوور که وتنه وه له گونا
- ۶۵۴ ..... نازهل و مالاتیان بو جه لاله
- ۶۵۵ ..... ههرماندان به دووره پهریزی له بتپهرستی و دروکردن
- ۶۵۷ ..... باسی قوربانی و مانای دروشمه کانی خوا
- ۶۵۸ ..... سودی و شتری قوربانی
- ۶۵۹ ..... هه موو خاومن نایینه کانی جیهان دهستووری قوربانیان هه بووه
- ۶۶۰ ..... ههرماندان به سهر برینی و شتر
- ۶۶۵ ..... مه به ست له قوربانی کردن له لای خودا ههستی دلسوژی و له خواترسی به ندهیه
- ۶۶۶ ..... مژده ی بهرگری کردن له خاومنبامران
- ۶۶۷ ..... ریگه دان به جه ننگردن، نهم نایه ته یه که م نایه تی جیهاده هاته خوارموه
- ۶۷۱ ..... نه رکی موسلمانان کاتیک که دستیان نه گاته دمه لات
- ۶۷۲ ..... چاره نویسی بیبامران
- ۶۷۵ ..... خوانه ناسان داوای سزا دمکه ن
- ۶۷۶ ..... پاداشتی خه لکی چاکه خوازو خه لکی خراپه کار
- ۶۷۷ ..... ده خاله تی شهیتان له قسه ی پیغه مبه راندا (ﷺ) و پوچه نکرده وهی خواش بوئی
- ۶۷۹ ..... بهر دموام خوانه ناسان له گومان و دله راو که دان
- ۶۸۱ ..... پاداشتی مه زن بو نه و که سانه یه که له بهر خودا کوچیان کردوه
- ۶۸۳ ..... و مدینه ندری دنیا و هه لوسرینه ریشی ههر خودایه
- ۶۸۵ ..... چه ندین نیشانه له سهر توانا و دمه لاتی خودا
- ۶۸۷ ..... هه موو که لیک دهستووریک خوی هه بووه

- ٦٩٠ ..... بټپه رسته کان غه یری خودا ده په رستن و به توندیش حاشا له نیشانه کانی خودا دمکه ن
- ٦٩١ ..... باسی بینرخی نه و بټانه و بیناومزی نه وانه ی که دمیانه په رستن
- ٦٩٣ ..... خودا له ناو فریشته کان و له ناو مروقیشدا په یامنیږی هه لېږاردووه
- ٦٩٤ ..... هه رماندان به خوا په رستی و تیځو شان (الجهاد)
- ٦٩٧ ..... ته فسیری سورمټی (المؤمنون)
- ٦٩٧ ..... بزگار بوون هه ربو خوا من باومرانه و باسی هه ندی له رموشته کانیان
- ٧٠١ ..... نیشانه ی دمه لاتی خودا له کاتی و مدیه پنیانی مروقه له خول و پاشان له تنوکیک ناو و حاله ته کانی تریش
- ٧٠٤ ..... نیشانه ی خودا له و مدیه پنیانی ناسمانه کاند:
- ٧٠٥ ..... نیشانه و به هر مکانی خودا له باران و پوومک و دارو درهخت و مېرو مالآت
- ٧٠٨ ..... به سهرهاتی نوح (سه لامي خواي لي بيت) و هوژمکه ی
- ٧١١ ..... به سهرهاتی عاد و سه موود
- ٧١٣ ..... باسی نه ته و مکانی تر
- ٧١٤ ..... به سهرهاتی موسا (سه لامي خواي لي بيت) و فیرعه ون
- ٧١٥ ..... باسی عیسا پیغه مېرو مېریمه ی دایکی (سه لامي خوايان لي بيت)
- ٧١٦ ..... هه رماندان به خواردنی هه لال و ناکاری چاک
- ..... ناینی گشت پیغه مېران (سه لامي خوايان له سهر بيت) بریتیه له یه کخوا په رستی - ناسینی خوا به ته نها -
- ٧١٧ ..... هه رمشیش له و که سانه ی که نا کوکی دروست دمکه ن
- ٧١٩ ..... رموشتی (سیفاتی) پیاوچاکان
- ٧٢٠ ..... باسی داد په رومری خودا و نه و مستانی بټپه رستان له سهر باریک
- ٧٢٢ ..... وه لامدانه و می موشریکه کان و زم کردنیان - باس کردنیان به خرا په -
- ٧٢٤ ..... راستی شوین نارمزوی خه لک ناکه ویت
- ٧٢٥ ..... پیغه مېر (ﷺ) پاداشتی له وان ناویت به لکو بانگیان دمکات بو سهر راسته پری
- ٧٢٦ ..... باسی گوزمرانی - ژیانی - خوانه ناسان
- ٧٢٨ ..... و مېر هیئانه و می به هر مکانی خودا و توانی به هیزو مېزنی نه و
- ٧٢٩ ..... بت په رستان زیندو بوونه و می پاش مردن به دوور دمرانن
- ..... دانپیانانی بټپه رستان که هه موو شتیک خودا دروستی دمکات، نه و دانپیانانه ش پیویستی دمکات له سهریان که ته نها
- ٧٣٠ ..... هه ر خوا په رستن
- ٧٣٣ ..... خودا شریکی نیه
- ٧٣٤ ..... هانابردن بو خودا له کاتی هاتنی به لادا و وه لامي خرا په به چاکه و هانابردن به خودا له دنده دانی شهیتان
- ٧٣٥ ..... خوژگه و ناواتی خوانه ناسان له کاتی گیان کیشاندا - مردندا -
- ٧٣٨ ..... هووکردن به که لشاخوا کیشانه ی کردار مکان
- ٧٤٠ ..... سه رزمشتی خه لکی ناو ناگرو داننایان به به دبه ختی خویاندا و داوا کردنیان بو دمرچوون له ناگر
- ٧٤١ ..... وه لامي خواي گه وره و دمکو تکردنی خوانه ناسان

- ۷۴۳ ..... خَوای گه وره به ندمکانی بیهوده دروست نه کردووه.
- ۷۴۴ ..... شەریک دانان بۆ خودا ناههقیه کی زور مه زنه ، بۆیه بزگار بوون بۆ موشریک نیه
- ۷۴۴ ..... ته فسیری سوره تی (نور)
- ۷۴۴ ..... گرنگی سوره تی نور
- ۷۴۵ ..... باسی تۆله ی داوینپییسی - زینا -
- ۷۴۶ ..... به زه بیستان نه بیئت له کاتی به جیهینانی هه ددا
- ۷۴۷ ..... هه ددمکانی جیهه جی بکه ن له بهرچای خه لکی
- ۷۴۸ ..... باسی په شیمان بوونه ومی - تهویه ی - بوختانه یی
- ۷۴۹ ..... نه فرین کردن - اللعان -
- ۷۵۰ ..... هو ی دابه زینی نایه تی نه فرین کردن (اللعان)
- ۷۵۲ ..... هه رمووده ی بوختانه که (الافک)
- ۷۵۹ ..... دهرس دادانی خاوه نباوهران له سه ر بلاوکردنه ومی بوختان هه لبه ستن
- ۷۶۰ ..... باسی سۆزی خودا بۆ نه وانه ی بوختانه که یان کرد که یارمه تی دان تهویه بکه ن
- ۷۶۱ ..... جاریکی تریش دهرس دادان
- ۷۶۲ ..... دهرس دادانی نه وانه ی هه زدمکه ن تۆمه تی داوینپییسی له نیوان موسلماناندا بلاویکه نه وه
- ۷۶۳ ..... وه بیرهینانه ومی چاکه کانی خودا و ناگادارکردنه وه له شوینکه وتنی شه یتان
- ۷۶۴ ..... هاندانی خاومن چاکه که به ردموام بن له سه ر به خشین و لیبوردن
- ۷۶۵ ..... هه ره شه له سه ر بوختان کردن بۆ ژنانی داوینپیاکی خاوه نباوهری بیئاگا
- ۷۶۷ ..... عانیشه پاکه چونکه بۆ چاکترین که س بووه
- ۷۶۸ ..... مۆله ت و مرگرتن و نادابی چوونه ناو مالان
- ۷۷۲ ..... هه رماندان به چاوداخستن
- ۷۷۴ ..... بریاری خودا پوشین
- ۷۷۸ ..... شیوازی - نادابی - پۆیشتنی ژنان له ناو ریگادا
- ۷۷۹ ..... هه رماندان به ژن هینان و ژن به شوودان
- ۷۸۱ ..... هه رماندان به پاکداوینی نه و که سانه ی توانای ژن خواستنیان نیه
- ۷۸۲ ..... هه رماندان به قه واله (سه ند) نووسین بۆ گوێله کان
- ۷۸۳ ..... نه یی کردن له ناچارکردنی که نیزه ک له سه ر داوینپییسی
- ۷۸۳ ..... هه ندی (نه نه ر) وهه رمووده له و بارمیه وه
- ۷۸۵ ..... نمونه ی پووناکی خوای گه وره
- ۷۸۸ ..... ریژی مزگه وته کان و نادابه کانی و ریژی نه وانه ی که پی له مزگه وت نابرن
- ۷۹۴ ..... دوو نمونه له جووری خوانه ناسان
- ۷۹۶ ..... هه موو شتیك په سه نی پاک ی خودا دهمدا و هه ر خودا خو ی هه رمانه رموایه
- ۷۹۷ ..... ناگاداری له سه ر دمه لاتی خودا له ومدی هینانی هه ورو نه و شتانه ی به دوایدا دیت

- ٧٩٩ ..... تواناو دمه لاتی خودا له دروست کردنی گیانه و مردا
- ٨٠٠ ..... هرت و فیللی دوو پووان و په وشتی خاوه نباوه ران
- ٨٠٤ ..... خودای گه و ره به لینی داوه به خاوه نباو مران که دیانکاته جینشین له سه رزمویدا
- ٨٠٨ ..... فرماندان به نویژ کردن و زمکاتدان و خوا پهرستی هه رومه باسی هیچ لینه هاتوویی خوانه ناس و چارهنوسیان
- ٨١٠ ..... نه و ژنانه ی وه ختی شوویان به سه ر چوو و پیربوون هه یناکات نه گه سه رپوش لابه رن و نه پپوشن
- ٨١٢ ..... خواردن له مالی خزم و که سوکاردا
- ٨١٥ ..... نیزن خواستن له پیغه مبه ر ( ) له کاتی دهرچوون به لایه کدا، هه رکاتیگ به کومه ل به یه که وه دهرچوون
- ٨١٦ ..... باسی ریزلینان و نه دهب له بانگ کردنی پیغه مبه ردا ( )
- ٨١٧ ..... ریگری له بیگوینی کردنی فرمانی پیغه مبه ر ( )
- ٨١٨ ..... خودا دمرانیت نیوه چی دمه کن
- ٨٢١ ..... ته فسیری سوهرتی (الفرقان)
- ٨٢٣ ..... باسی نه هامی موشریکه کان
- ٨٢٤ ..... قسه ی خوانه ناسان له بارمی قورنانه وه
- ٨٢٦ ..... قسه ی خوانه ناسان به رامبه ر به پیغه مبه ر ( ) و وه لام دانه و میان و باسی چارهنووسی خوانه ناسان
- ٨٢٩ ..... ناگر چاکتره یان به هه شت
- ٨٣٠ ..... خوداکانی بتپه رستان دووره په ریزی خویان دهر دهرن لییان له پوژی قیامه تدا
- ٨٣٢ ..... هه رچی پیغه مبه ران له پیشه وه هاتوون هه موو مروقه بوون
- ٨٣٤ ..... پیرست